Biblioteka Wileńskich Rozmaitości
Seria B nr 64

ISSN 1230-9915
ISBN 978-83-87865-59-7

Druk: Zakład Poligraficzny SPRINT Tomasz Toczkiewicz
skład i przygotowanie: Krzysztof Pawłowski
ul. Ludwikowo 7, 85-502 Bydgoszcz
e-mail: sprint@post.pl

WILEŃSKI SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

Redakcja

Henryk Dubowik
Leszek Jan Malinowski

wydanie drugie poszerzone

Współpracownicy

Andruszkiewicz Janusz
Bednarczuk Leszek
Berger Rafał
Cierpiński Janusz
Cywińska Katarzyna
Czarnecki Witold
Dubina Andrzej
Dubowikowa Maria
Fekecz Jerzy
Filipowicz Ryszard
Iwanowski Kazimierz
Jentys Olgierd
Kalembka Sławomir
Kłosiński Zygmunt
Korowajczyk Władysław
Kowzan Tadeusz
Kulikowska Anna
Łowkis Sławomir
Michniewicz Marian
Milinkiewicz Michał
Pałucka Maria
Rutkowska Jadwiga
Ruszczyc Edward
Sobotkowski Witold
Szyszkowski Tadeusz
Wazgird Michał
Zwilnian Grabowski Tadeusz
Żenkiewicz Jerzy

Przedmowa do pierwszego wydania

Pierwszy tom *Encyklopedii Ziemi Wileńskiej*, zapowiedziany przed kilkoma laty w „Wileńskich Rozmaitościach", oddajemy w ręce zainteresowanych czytelników jako *Wileński słownik biograficzny*.

Zadaniem jego jest przekazanie przyszłym pokoleniom jak najwięcej wiedzy o ziemi ich ojców i dziadów, o wielkości i pięknie tego, co w ciągu wieków stworzyła Wileńszczyzna jako integralna część Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Wykonanie tego zadania staje się bardzo pilne i ważne, gdyż problematyka kresowa jest coraz bardziej zawężana lub nawet fałszowana w podręcznikach szkolnych i w polityce zagranicznej państwa, a zaborcy ojcowizny wygnanych kresowiaków starają się zacierać dowody jej polskości.

Wileński słownik biograficzny zestawia krótkie życiorysy ludzi zasłużonych dla Ziemi Wileńskiej, już nieżyjących, od czasów najdawniejszych (wiek XIV) po współczesność. W biogramach tych przypominamy wszystko, co jest godne lub niezbędne dla uchronienia od niszczącego działania czasu, dla zachowania w pamięci kolejnych pokoleń. Zasługują na to ci, którzy powołali do życia promieniującą na cały kraj, a nieraz daleko poza jego granice, Akademię, przekształconą w XVIII w. w Szkołę Główną, w XIX w. - w Uniwersytet, odnowiony w XX w. jako Uniwersytet Stefana Batorego. Zasługują liczni absolwenci tych uczelni. Zasługują organizatorzy, pedagodzy i wychowankowie wileńskich gimnazjów, zwłaszcza im. Króla Zygmunta Augusta, im. Elizy Orzeszkowej, im. Adama Mickiewicza, im. Ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, a także OO. Jezuitów i SS. Nazaretanek. Zasługują uczeni i nauczyciele, politycy i działacze niepodległościowi, artyści i literaci, duchowni i społecznicy.

Informujemy nie tylko o ludziach urodzonych na Wileńszczyźnie, lecz również o tych wszystkich, którzy zasłużyli się dla niej w jakikolwiek sposób, działając na jej terenie i w jej interesie do 1945 r., to jest do masowej ekspatriacji. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że są wśród nich wybitne postacie, które dotąd pomijane były w encyklopediach i słownikach. Korzystanie z dość różnorodnych źródeł i współpracy kilkunastu osób spowodowało, że biogramy nie mają jednolitego charakteru: niektóre są może zbyt szczupłe, inne - zbyt obszerne.

Zdajemy sobie sprawę, że w *Wileńskim słowniku biograficznym* brakuje wielu nazwisk, zasługujących na uwzględnienie. „Biblioteka Wileńskich Rozmaitości" liczy w związku z tym na współpracę czytelników, na pomoc w uzupełnieniu informacji o ludziach zasłużonych dla Wileńszczyzny. Będziemy mogli wówczas opracować suplement do naszego *Słownika*.

Wykaz nazwisk przejęliśmy przede wszystkim z bardzo cennej *Bibliografii Wilna* Henryka Baranowskiego, dane biograficzne - głównie z *Polskiego słownika biograficznego* oraz kilkunastu innych publikacji. Niezwykle pomocne okazały się także życiorysy, przysłane przez grono współpracowników, którym składamy serdeczne podziękowanie.

Pomysłodawcą i autorem koncepcji *Słownika* jest Leszek Jan Malinowski, uporządkowaniem i ujednoliceniem materiału zajął się Henryk Dubowik przy współpracy Marii Dubowikowej.

* * *

Drugie wydanie *Wileńskiego słownika biograficznego* zostało poprawione i poszerzone o ponad 1400 biogramów dzięki nowym publikacjom i licznym listom od naszych czytelników.

Biblioteka Wileńskich Rozmaitości

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

AK - Armia Krajowa
Akad. Wil. - Akademia Wileńska
AM - Akademia Medyczna
ASP - Akademia Sztuk Pięknych
KEN - Komisja Edukacji Narodowej
Kol. - Kolegium
KUL - Katolicki Uniwersytet Lubelski
lit. - litewski
LWP - Ludowe Wojsko Polskie
nadw. - nadworny
p.a.c. - pułk artylerii ciężkiej
p.a.l. - pułk artylerii lekkiej
p.p. - pułk piechoty
PUł - pułk ułanów
ros. - rosyjski
SGGW - Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
UAM - Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UJ - Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
UJK - Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie
UMCS - Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
UMK - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Uniw. Wil. - Uniwersytet Wileński
USB - Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
w. - wielki
W. Ks. Lit. - Wielkie Księstwo Litewskie
wil. - wileński
WP - Wojsko Polskie
ZWZ - Związek Walki Zbrojnej

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ

Ankudowicz-Bieńkowska Maria: *Polskie życie muzyczne w Wilnie lat II Rzeczypospolitej*. Olsztyn 1997.

Baranowski Henryk: *Bibliografia Wilna*. T. 1/3. Toruń 1996-2007.

Była taka szkoła. Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie. Red. Ewa Sławińska-Zakościelna. Londyn 1987.

Czajka Michał, Kamler Marcin, Sienkiewicz Witold: *Leksykon historii Polski*. Warszawa 1995.

Czy wiesz kto to jest? Red. Stanisław Łoza. T. 1/2. Warszawa 1938-39.

Dalecka Teresa: *Dzieje polonistyki wileńskiej 1919-1939*. Kraków 2003.

Encyklopedia powszechna (S. Orgelbranda). T. 1-18. Warszawa 1898-1912.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. Oprac.Ludwik Grzebień SJ. Kraków 1996.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. T.2-5. Oprac.Mieczysław Jackiewicz. Bydgoszcz 2004-2007.

Gimnazjum Ojców Jezuitów w Wilnie w latach 1922-1940. Bydgoszcz 1999.

Ilgiewicz Henryka: *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Toruń 2005.

Jackiewicz Mieczysław: *Leksykon kultury litewskiej*. Warszawa 2005.

Janowski Ludwik: *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939.

Lukšionytė-Tolvaišienė Nijolė: *Vilniaus architektai (1850-1914)*. (W:) *Europos dailė. Lietuviškieji variantai*. Vilnius 1994 s. 227-269. Przekład: *Architekci wileńscy*. Bydgoszcz 2005.

Małachowicz Edmund: *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1996.

Małachowicz Edmund: *Wilno. Dzieje, architektura, cmentarze*. Wrocław 1996.

Miłosz Czesław: *Wyprawa w dwudziestolecie*. Kraków 1999.

Państwowa Szkoła Techniczna w Wilnie im. Marszałka J. Piłsudskiego. Warszawa 1991.

Poklewski Józef: *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1944.

Polski słownik biograficzny. T. 1-44. Kraków-Wrocław 1935-2007.

Romanowski Andrzej: *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999.

Romanowski Andrzej: *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003.

Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 1/2. Warszawa 1973-1994.

Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich RP. T. 1/3. Bydgoszcz 1995-2004.

Słownik polskich teologów katolickich. T. 1-7. Warszawa 1981-83.

Słownik pracowników książki polskiej. Red. Irena Treichel. Warszawa-Łódź 1972,1986.

Surwiło Jerzy. *Zostali tu z nami na dobre i na złe*. Wilno 2000.

Wilno teatralne. Pod red.Mirosławy Kozłowskiej. Warszawa 1998.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Red. Ludwik Piechnik i Kazimierz Puchowski. Kraków 1996.

A

ABELEWICZ Józef (1821-1882 Wilno) ksiądz; w 1833-38 uczył się w szkole powiat, w Traszkunach, w 1838-40 – w Semin.Duch.w Wilnie, w 1840-42 – w Akad.Duch. w Wilnie, w 1842-46 – w Akad.Duch.w Petersburgu, gdzie uzyskał stopień mgra teologii; w 1847-53 i od 1870 był prof.Semin.Duch.w Wilnie, od 1878 – rektorem; w 1853-70 był proboszczem w Wołkowysku.

ABICHT Adolf (1793-1860), Niemiec z pochodzenia, wychowywał się w Wilnie w środowisku polskim; tu kształcił się i w 1816 uzyskał doktorat medycyny; w Johanniszkach (Żmudź) kierował szpitalem podległym Uniwersytetowi Wil.; od 1823 w Wilnie jako pomocnik prof. Kliniki Terapeutycznej; od 1827 prof. zwycz. w Akademii Medyko-Chirurgicznej; po jej zamknięciu pozostał w Wilnie.

ABICHT Henryk (1835 w Wilnie – 1863), po 7 kl. gimn. w Wilnie wstąpił na służbę do „pocztamtu" petersburskiego; od 1857 pocztmajster w Wilnie w randze sekretarza gubernialnego; w tymże roku uciekł za granicę chroniąc się w Londynie przed aresztowaniem; pracował tam w drukarni Zenona Świętosławskiego i „Koła-koła"; w l. 1861-62 w Paryżu uczęszczał na wykłady artylerii, geografii politycznej; w marcu 1862 przybył do Warszawy, działał w konspiracji, aresztowany w listopadzie 1862 został powieszony w 1863.

ABICHT Jan Henryk (1762-1816) filozof i pedagog; 13 czerwca 1804 wybrany na prof. fil. Uniwersytetu Wil., gdzie pracował przez 12 lat stale walcząc o reformy metod pracy oraz odpowiedni wymiar godzin wykładowych dla jego dyscypliny; autor kilkunastu prac naukowych w j. niemieckim i jednej w j. łacińskim, drukowanej w 1914 w Wilnie.

ABŁAMOWICZ Stanisław (1844-1901), adwokat, absolwent gimn. w Nowogródku, uczestnik powstania styczniowego w lipcu 1863 aresztowany i osadzony w cytadeli w Wilnie, jesienią 1864 skazany na pozbawienie praw, konfiskatę mienia i deportację; w maju 1870 uwolniony od dozoru wyjechał do Krakowa, gdzie działał społecznie do końca życia.

ABRAHAM ben Joszijahu (1636 w Trokach – 1687), lekarz i mistyk karaicki, autor rozpraw w języku hebrajskim oraz poezji liturgicznych (m.in. w modlitewniku karaickim wyd. w Wilnie); tytularny lekarz nadworny Jana III Sobieskiego.

ABRAMOWICZ (Abrahamowicz) **Adam** (1710 -1776) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726, w 1743-44 był prefektem szkół, potem prof.filozofii 1744-47 i teologii 1747-48 w Wilnie, prefektem szkół w Nowogródku 1748-49, w Wilnie 1749-50 i Warszawie 1750-52; w 1752 został regensem konwiktu w Wilnie i przekształcił go w kolegium szlacheckie; 1758-73 był rektorem kolegiów w Nieświeżu, Połocku i Mińsku; wydał *Kazania niedzielne* (Wilno 1753).

ABRAMOWICZ Andrzej (zm. 1763) kasztelan brzeski, stolnik wileński, w 1747 pisarz ziemski, w 1748 deputat na trybunał, agent sejmikowy w służbie Radziwiłłów.

ABRAMOWICZ Herkulan (1805-1873), absolwent Uniwersytetu Wileńskiego, zamieszany w proces Filaretów, generał wojsk rosyjskich,

jako dyrektor teatru dramatycznego i operowego w Wilnie zorganizował operę polską, wystawiając po raz pierwszy *Halkę* St. Moniuszki (tzw. wileńska premiera w 1854 r.), wystawił dramat Wł. Syrokomli *Kasper Karliński*.

ABRAMOWICZ Ignacy (1793-1867), ziemianin z Wornian (woj. wileńskie), w 1809 ochotnik do 13. pułku huzarów na Podolu, od 25 III 1811 ppor., współorganizator 21. pułku strzelców konnych na Litwie, od 14 IX 1812 mjr, a od 23 IX 1812 ppłk, uczestnik kampanii 1812, 1813, 1814; od 1815 w Wilnie, gdzie założył lożę masońską „Szkoła Sokratesa"; od 4 XII 1827 w armii rosyjskiej, uczestnik walk na Kaukazie i przeciw powstaniu listopadowemu, w 1831 d-ca warszawskiego dywizjonu żandarmerii, zarządca pałacami cesarskimi w W-wie, prezes dyrekcji teatrów warszawskich itp. Odznaczony VM 4 stopnia, KK i O Legii Honorowej, Ośw. Anny, Ośw. Jerzego.

ABRAMOWICZ Ignacy (1890-1982), Profesor okulistyki USB od 1937, studiował medycynę w Warszawie i w Moskwie, doktoryzował się na USB w r. 1925 a w r. 1928 habilitował.

ABRAMOWICZ [Abrahamowicz] Jan (zm. 1602), wojewoda smoleński, wychowany na dworze Mikołaja Radziwiłła Rudego, woj. wileńskiego, jeden z głównych przywódców kalwinizmu na Litwie, uczestnik narady z dyzunitami oraz w dyspucie kalwinów z jezuitami (w Wilnie w 1599); założyciel zboru, szpitala i szkoły w rodowym majątku w Wornianach.

ABRAMOWICZ Ludwik Karol (1876-1939) reprezentant „krajowców" wileńskich, członek stow. Szubrawców, inicjator Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, opiekun zbiorów, zgromadzonych przez Tadeusza Wróblewskiego (od 1926 Biblioteka im. Wróblewskich), publicysta i redaktor: „Gazety Wileńskiej", „Kuriera Litewskiego", „Przeglądu Wileńskiego", autor książki: *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie* (1925).

ABRAMOWICZ [Abrahamowicz] Mikołaj (zm. 1651), gen. artylerii litews., od 1638 cześnik lit., w 1647 wojewoda trocki.

ABRAMOWICZ Mikołaj (1788-1835), sędzia graniczny i marszałek szlachty pow. wileńsk., w 1812 konsyliarz Komitetu Spraw Wewnętrznych w Komisji Rządu Tymczasowego, WKs. L., w służbie ks. Bosiano i Napoleona do 1814; właściciel rezydencji w Wilnie i Wornianach, w l. 1820-21 członek wil. lóż masońskich; od procesu filareckiego wysługiwał się Moskwie; samobójca.

ABRAMOWICZ Witold (1874 - po 1940), brat Ludwika, jeden z liderów wileńskiej PPS, działacz w loży masońskiej „Jedność", wydawca „Przeglądu Wileńskiego".

ABRAMOWICZ Władysław (Abramovičius Vladas 1909-1965) poeta, dziennikarz (m.in. w „Kurierze Wileńskim"), polsko-litewski historyk kultury, od 1945 pracownik Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk (d. Biblioteka Wróblewskich), autor książki: *Piśmiennictwo i książka na Litwie* (1957).

ABRAMOWICZOWA z Bachmińskich Emilia Katarzyna (1768?-1850?), od 1810 w Wilnie, gdzie poślubiła Mikołaja Abramowicza; odgrywała wybitną rolę w życiu towarzyskim Wilna.

ABRAMOWICZÓWNA Zofia (1906-1988) filolog klasyczny, w 1924 ukończyła gimn.im. Orzeszkowej w Wilnie, absolwentka USB (asystentka 1931-39), profesor UMK w Toruniu, red. *Słownika grecko-polskiego* (1958-1965).

ACHMATOWICZ Aleksander (1866-1944), prawnik, działacz tatarski; 1917-18 min. sprawiedliwości Republiki Krymskiej, 1920-21 dyr. departamentu sprawiedliwości Litwy Środkowej, 1928-30 senator z ramienia BBWR.

ACHMATOWICZ Mustafa (zm. 1794) Tatar litewski, muzułmanin z Bergaliszek (pow.

oszmiański) walczył w wojnie 7-letniej przeciw Rosji; w wojnie konfederatów barskich d-ca szwadronu w pułku tatarskim Bielaka, od 1777 mjr, w 1785 w Komisji Wojskowej Obojga Narodów, w 1788 d-ca pułku IV Przedniej Straży, jako ppłk w kampanii litewskiej 1792, jako płk w insurekcji 1794, śmiertelnie raniony pod Maciejowicami.

ACHMATOWICZ Mustafa Murza, Tatar litewski, szlachcic-dziedzic Borowszczyzny w pow. kalwaryjskim, w 1786 rtm. w pułku IV Straży Przedniej gen. Bielaka, w l. 1794-95 w niewoli ros.; w 1812 w Wilnie współ-twórca tatarskiego pułku ułanów.

ACHREM-ACHREMOWICZ Gracjan (1899-1942 w Ufie, ZSRR), artysta-grafik, absolwent Wydz. Sztuk Pięknych USB, stypendysta Funduszu Kultury Narodowej (Londyn 1929-1930), pracownik działu grafiki Biblioteki USB, nauczyciel rysunków w Gimn. im. Orzeszkowej, właściciel drukarni artystycznej „Grafika", wykonywał liczne ekslibrisy i projekty okładek.

ACHREMOWICZOWA Wanda (1901-1974), córka Witolda Nowodworskiego, prof. USB, żona Gracjana, absolwentka filologii polskiej USB (1930), nauczycielka w szkołach wileńskich (m.in. Liceum im. Śniadeckich), poetka, redaktorka czasopism dla młodzieży („Ruń", „Nasza Praca", „Listki"); po wojnie - w Tucholi i Lublinie, od 1950 asystentka na KUL (liczne rozprawy o Norwidzie i Mickiewiczu, opracowania *Nad Niemnem* i *Ślubów panieńskich* w „Bibliotece Analiz Literackich").

ADAM [Adamm, Adamus] Rejnald (1602-?), pedagog i teolog kalwiński na Litwie, prof. głównej szkoły kalw. w Słucku, autor podręczników retoryki i historii; od 1630 jako ordynowany minister został opiekunem Janusza Radziwiłła studiującego w Niemczech, a od 1633 na Litwie jako jego kaznodzieja i bibliotekarz dworu Radziwiłłów w Kiejdanach; w 1645 uczestnik delegacji kalwińskiej na colloquium w Toruniu.

ADAM z Wilna (zm. 1517) pisarz, sekretarz wielkoksiążęcy, kanonik wil., kształcił się w wileńskiej szkole katedr., przez 10 lat (1478-1489) na Uniwersytecie Krakowskim, po powrocie do Wilna dwukrotnie członek poselstwa do Moskwy (1494), a w 1496 do Krakowa; w 1499 autor aktu unii wileńskiej.

ADAMOWICZ Adam Ferdynand (1802 w Wilnie — 1881) ewangelik, studia w l. 1818-24 na Uniwersytecie Wil. uwieńczone doktoratem medycyny; od 1834 nadzwyczajny a od 1835 zwyczajny prof. Akademii Medyko-Chirur. (epizoocjologia i anat. porów.); od 1839 wykładowca historii medycyny i literatury med. oraz nauk weterynaryjnych; od 1842 starszy lekarz szpitala żydowskiego, autor pierwszego podręcznika weterynarii, twórca polskiego słownictwa weterynaryjnego.

ADAMOWICZ Bogusław Michał (1870-1944?) poeta, powieściopisarz, malarz, właściciel księgarni i czytelni w Mińsku (1895), redaktor „Gońca Mińskiego" (1918-1920), w l. międzywojennych - w Warszawie.

ADAMOWICZ Edward, pseud Edziuk Budźka (1882-1958) poeta i wydawca białoruski; działał w Budsławiu na Wileńszczyźnie, w 1916 wydawał tam gazetę „Swietacz", w 1818 zorganizował gimnazjum białoruskie; od 1906 publikował wiersze i artykuły w wił. czasopismach białoruskich; w latach 30. wyemigrował do Kanady.

ADAMOWICZ Jan (1911 w Wilnie — 1993) ks., absolwent Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1931, święcenia kapłańskie w 1940, wikary w Ostrowcu, proboszcz w Cudzieniszkach (27 lat), w Krasnem (12 lat) i w Mińsku Białoruskim (12 lat).

ADAMOWICZ Jan (zm. 1945) prałat Jego Świątobliwości, kanonik honorowy Katedry Wileń-

skiej, przez 38 lat proboszcz parafii Św. Rafała.

ADAMOWICZ Tadeusz (?-1980), absolwent Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie (1940), żołnierz 5. Brygady Wileńskiej AK „Łupaszki", ciężko ranny, po wojnie studia w UMK na Wydz. Sztuk Pięknych, praca w Min. Kul. i Sztuki.

ADAMOWSKI Józef (poł.XIX w.) lekarz, spiskowiec, zesłaniec; studiował medycynę w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, w 1841 został aresztowany za próbę uwolnienia więźniów politycznych i zesłany na Syberię; w 1848 został lekarzem w Tomsku.

ADAMSKA-ROUBA Kazimiera (1896-1941) malarka, graficzka, żona art. mal. Michała Rouby, studiowała w Kijowie i Paryżu, członek Wileńskiego Tow. Artystów Plastyków, nauczycielka rysunku w Wil. szkołach średnich, autorka pejzaży, portretów, plakatów, ilustracji książkowych (m.in. do *Kamienicy za Ostrą Bramą* Wandy Dobaczewskiej-Niedziałkowskiej 1928); pisywała artykuły z dziedziny krytyki artyst. pod pseud. Ergo, redagowała od 1930 „Paletę Wilna" - ilustrowany dodatek do „Słowa".

ADAMUS Jan (1896-1962) historyk prawa, archiwista; uczył się w gimnazjach w Stanisławowie i we Lwowie, studiował prawo na uniw. w Wiedniu, ukończył studia w 1920 we Lwowie, w 1927 uzyskał doktorat prawa na UJK; 1919-1933 pracował w sądownictwie wojskowym, w 1923-1933 był st. asystentem kontraktowym w zakładzie historii polskiego prawa sądowego na UJK; w 1933-1939 był archiwariuszem miejskim w Wilnie i st.asystentem kontraktowym na USB, w 1933 uzyskał na USB habilitację; po wojnie został prof. Uniwersytetu Łódzkiego; opublikował wiele prac dotyczących ustroju i prawa Litwy, m.in. *Państwo Litewskie w latach 1386-1398* (1933).

ADWENTOWICZ Karol (1871-1958), „Edwin", w sierpniu 1914 wstąpił do Legionów Polskich (1 pułk ułanów), występował jako aktor w teatrze wileńskim w l. 1923, 1925, 1929, a w 1925 zorganizował zespół objazdowy teatralny po Kresach Wschodnich.

AGEISON Gorgonius (1604-1665) Duńczyk, od 1622 w zakonie jezuitów, w Akademii Wileńskiej zdobył doktorat filozofii i teologii, nauczyciel w szkołach niższych, wykładał także w Akad. Wil. filozofię, teologię, prawo kanoniczne; później wykładał także w Braniewie, gdzie w 1661 został rektorem; praca apostolska wśród protestantów.

AGRYPPA Wacław Iwan (zm. 1597), związany z Radziwiłłami, tłumacz *Kazań* Bencjusza wydanych u Karcana w Wilnie w 1588.

AKIELEWICZ Mikołaj (1829-1887), syn chłopa zesłanego do katorgi za udział w powstaniu 1831, propagator literatury w j. lit. dla Litwinów, korespondent „Gaz. Codz." i „Kur. Wil.", wydawca książek ludowych w j. lit., tłumacz *Czterech pór roku* Donelaitisa na j. pol., zwolennik jedności lit.-pol., w 1861 autor *Giesmes Naboznos* (*Pieśni pobożne*) gdzie m.in. *Boże coś Polskę*, propagator powst. 1863, emigrant polityczny, autor wielu prac.

ALABIANO Garcia (1549-1624), Hiszpan od 1567 w zakonie jezuitów, w 1578 mianowany na prof. kursu teologii w Akademii Wil., w 1585 drugi po Skardze jej rektor, spowiednik kardynała Jerzego Radziwiłła; rozbudowywał gmachy Akademii Wil.; w 1592 wyjechał z Wilna.

ALBIEDYNSKIJ Piotr Pawłowicz (1828-1883) generał ros., generał-gubernator wileński 22.07.1874-18.05.1880; nie był gorliwym rusyfikatorem, prowadził wobec Polaków bardziej liberalną politykę, zezwolił, by zostawali urzędnikami; organizował w pałacu gubernatorskim cotygodniowe przyjęcia, wieczory i bale; w 1876 zniósł restrykcje dotyczące książki polskiej, z czego skorzystała oficyna Zawadzkiego.

ALBINIUS [Albinus] Jerzy (zm. 1570), humanista, biskup-sufragan wileński od 1559, zwolennik nowinek religijnych oraz wprowadzenia liturgii polskiej.

ALCHIMOWICZ Bolesław (1860-?), lekarz, społecznik, konspirator w okresie carskim, współorganizator „Kasy Chorych" w Wilnie w l. dwudziestych.

ALCHIMOWICZ Hiacent (1841 w Dziębrowie pow. dziśnieński -?) malarz, absolwent gimn. wil. i szkoły mierniczej; od 1864 we Francji, od 1876 prof. gimn. w Perpignan, uczestnik wielu wystaw, nagradzany licznymi medalami i innymi odznaczeniami.

ALCHIMOWICZ Kazimierz (1840 w Dziębrowie pow. dziśnieński — 1917) uczestnik pow. 1863 skazany na ciężkie roboty za Uralem; od 1870 w Warszawie; absolwent Akademii w Monachium, uczestnik wielu wystaw nagradzany różnymi nagrodami, twórca obrazów m.in. *Pogrzeb Gedymina, Lizdejko z córką na ruinach świątyni Perkuna, Milda bogini miłości*, ilustracji do *Pana Tadeusza*.

ALDONA Anna (zm. 1339), córka Wks. L. Giedymina, w 1325 wyszła za mąż za Kazimierza Wielkiego przyjmując chrzest, ciepło scharakteryzowana przez Długosza.

ALEKSANDER JAGIELLOŃCZYK (1461-1506), król polski, uczeń Długosza i Kallimacha, od 18 roku życia przebywał na Litwie, od 20 VII 1492 na tronie wielkoksiążęcym, od 12 XII 1501 król Polski; 19 VIII 1506 zmarł w Wilnie, pochowany w Katedrze wileńskiej.

ALEKSANDER KORJATOWICZ, wnuk ks. Litwy Giedymina, książę podolski, w l. 1349-50 przyjął chrzest, zwolennik dobrych stosunków z Polską.

ALEKSANDER OLELKO (zm. 1454) syn Włodzimierza Olgierdowicza, zwolennik unii z Polską i unii kościelnej z Rzymem.

ALEKSANDRA (zm. 1434) najmłodsza z córek Olgierda, księżna mazowiecka, darzona wielką przyjaźnią przez Władysławę Jagiełłę, zasłużona pozytywnymi wpływami na stosunki polsko-krzyżacko-mazowieckie.

ALEKSANDROWICZ Antoni (1870-1930) działacz społeczny; uczył się i studiował w Petersburgu, gdzie ukończył Wydział Matematyczny na Uniwersytecie oraz Instytut Dróg i Komunikacji; był ponadto nieprzeciętnym muzykiem, absolwentem wiedeńskiego konserwatorium, uczniem Leszetyckiego; jako właściciel dworku Wirszupy k. Wilii i majątku w Pośpieszce założył tor wyścigowy, był prezesem Towarzystwa Wyścigów Konnych, inicjatorem powstania Klubu TWK, propagującego hodowlę koni i sport konny; recenzje teatralne zamieścił w książce *Circulus vitiosus*, w broszurze *Co to jest?* wydanej pod pseud. Stefan Kiuna występował przeciwko reformie rolnej.

ALEKSANDROWICZ Bolesław (1831 pow. trocki – 1865) ks. wikary w Piwoszunach, proboszcz w Dyneburgu, absolwent Duch. Sem. w Wilnie, działacz w powst. 1863, skazany na zesłanie i osiedlenie w Tiumieniu, gdzie zmarł na tyfus.

ALEKSANDROWICZ [Alexandrowicz] Dominik z przydomkiem Witold h. własnego; w 1750 deputat na trybunale litewskim; mandaty poselskie z pow. lidzkiego w 1754, 1758, 1761 i 1764; w 1770 marszałek trybunalski; od 1772 koniuszy wielki litewski, regimentarz wojsk dywizji litewskiej. Odznaczony orderem Orła Białego.

ALEKSANDROWICZ [Alexandrowicz] Franciszek Antoni z przydomkiem Witold h. własnego; cześnik pow. lidzkiego (1746), deputat i marszałek trybunału duchownego (1748), poseł na sejm warszawski (1750), chorąży lidzki (ok. 1759), w 1764 sygnatariusz konfederacji generalnej litewskiej, od 1769 podkomorzy lidzki, w 1783 marszałek pow. lidzkiego, w 1793 kasztelan lidzki.

ALEKSANDROWICZ Józef (1793-1874) szlachcic ze wsi Zasnudze, w 1812 ochotnik do 21. pp Księstwa Warszawskiego, uczestnik kampanii 1812 i 1813, w stopniu mjr. uczestnik powstania 1830, od 1832 emigrant działający we Francji.

ALEKSANDROWICZ [Alexandrowicz] Konstanty malarz portrecista z II połowy XVIII w., uczeń Smuglewicza, tworzący na dworach magnackich Litwy.

ALEKSANDROWICZ Michał z przydomkiem Witold, skarbnik i pisarz ziemski lidzki, chorąży (1701), od 1704 marszałek lidzki, poseł na sejmy w l. 1693, 1695, 1696, 1697, 1698, 1701 i 1702.

ALEKSANDROWICZ (Alexandrowicz) Walentyna (1908-1943 w Oświęcimiu) aktorka, żona Leopolda Pobóg-Kielanowskiego, w l. 1938-41 występowała w Teatrach Miejskich w Wilnie.

ALEKSIEJEW Wisarion Grigorjewicz (przełom XIX-XX w.) rosyjski kurator Wileńskiego Okręgu Naukowego w 1915 r.

ALEKSY Aleksander (1905-1977) aktor, reżyser; w 1922 był słuchaczem Wil. Szkoły Dramatycznej; w sezonie 1922/23 występował w Teatrze Powszechnym im. Syrokomli oraz w Teatrze Wielkim; w l. 1931-1938 prowadził własne imprezy objazdowe, m.in. także w Wilnie.

ALENKIEWICZ Antoni (1728-1788) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1747; był misjonarzem i wychowawcą na dworze Platerów 1763-68, w Wilnie – prof. historii w Collegium Nobilium 1768-69 oraz socjuszem mistrza nowicjatu i bibliotekarzem 1771-73; w 1770-71 – misjonarzem w Wiłkomierzu; po kasacie zakonu – proboszczem w Iłłukszcie i kanonikiem inflanckim.

ALEXANDROWICZ Jerzy Stanisław (1886-1970) studiował nauki przyrodnicze i medycynę w Warszawie, Zurychu, Monachium, Heidelbergu, Paryżu i Jenie, gdzie doktoryzował się z medycyny w 1913 r. W latach 1913-1918 pracował naukowo w Krakowie w zakładzie anatomii. Podczas wojny 1919-1921 był lekarzem wojskowym 211. pułku ułanów. Profesor histologii USB w latach 1921-1929. W r. 1929 objął katedrę histologii w Akademii Weterynaryjnej we Lwowie.

ALEXANDROWICZ z.d.Kukowicz Maria (1899-1987) polonistka, lektorka j.ros.; ukończyła w 1917 Gimn.św.Katarzyny w Petersburgu, studiowała polonistykę na USB, magisterium uzyskała w 1947 na UMK w Toruniu; uczyła w szkołach wileńskich (m.in. w Szkole Przemysłowo-Handlowej w 1924-27, Gimnazjum im.A.Mickiewicza 1931-1933), redagowała czasopismo dla dzieci „Ruń"; w 1940-46 była na zesłaniu w Kazachstanie; w 1947-50 uczyła w Liceum Pedagogicznym w Toruniu, w 1949-1970 była lektorką języka rosyjskiego na UMK.

ALKSNIN Wiktor (1890-1978) inż. mierniczy, absolwent Konstyntynowskiego Instytutu Mierniczego w Moskwie, studiował ponadto na Politechnice Kijowskiej, w l. międzywojennych założył Biuro Geodezyjne, które przeprowadziło komasację 220 brasławskich wsi; po 1945 r. przewodniczący Łódzkiej Instytucji Geodezyjnej (m.in. pomiary ziemi przydzielanej ekspatriantom w szczecińskiem).

Alseika Danielus zob.: **OLSEJKO** Daniel

ALYTA Kazys (1881-1942) dramaturg, aktor i reżyser litewski; przed I wojną grał i reżyserował w amatorskich teatrach litewskich w Wilnie; napisał komedię *Ant bedugnės krašto* (1911); od 1918 służył w wojsku litewskim; w 1942 był burmistrzem Janowa, został rozstrzelany przez sowieckich partyzantów.

AMBROS Michał (1891-1984) absolwent filologii klasycznej UJK we Lwowie, dr filozofii USB (1933), pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie 1928-39, od 1945 kustosz Bibl.

Uniwersyteckiej w Warszawie i Biblioteki Narodowej, bibliograf (bibliografie regionalne w „Ateneum Wileńskim" 1929-1938, pierwszy redaktor „Bibliografii Zawartości Czasopism"), wykładowca bibliografii na Uniwersytecie Warszawskim 1956-61.

AMBROŻEWICZ Józef (Ambraziejus, Ambrozevičius Juozas)(1855-1915 w Wilnie) ksiądz, litewski działacz społeczny i kulturalny; w 1880 ukończył semin. duchowne w Sejnach, pracował początkowo w diec.warszawskiej, od 1892 -głównie w Wilnie; w 1900 zorganizował chór litewski przy kościele św.Rafała i pisał dla niego pieśni religijne; redagował czasopismo „Lietuvos bitininkas" (1905) i „Šviesa" (1906-08); w 1906 wydał litewski elementarz i katechizm, w 1907 – słownik polsko-litewsko-rosyjski.

ANASTASIEWICZ **Bazyli** (1775-1845) uczestnik prac organizacyjnych rosyjskiego Min. Ośw., współtwórca reorganizacji Akademii Wil., od 1818 zatrudniony w petersburskiej kancelarii Czartoryskiego jako sekretarz i łącznik między Kuratorium Wil. a Min. Ośw.; jako cenzor druków polskich nie wstrzymał druku *Konrada Wallenroda*, za co został zdymisjonowany bez emerytury, tłumacz na język ros. *Statutów litew.*, współpracownik prasy pol. i ros.; od 1811 członek Tow. Warsz. Przyjaciół Nauk.

ANCEWICZ **Franciszek** (Ancevičius Pranas) (1895-1964) Litwin, prawnik, socjalista, antykomunista, przyjaciel Czesława Miłosza („Draugas"); na USB uzyskał stopień doktora praw; w 1939-40 był korespondentem gazet litewskich w Niemczech, w 1941-44 – adwokatem w Szawlach; wyemigrował do Niemiec, potem do Kanady; popełnił samobójstwo.

ANCUTA **Jerzy Kazimierz** (zm. 1737) biskup sufragan wileński, referendarz litewski, od 1712 administrator dóbr Seminarium Diecezjalnego w Wilnie, od 1714 prepozyt królewskiej kaplicy św. Kazimierza w Katedrze wil., od 1723 biskup sufragan wil.

ANCUTA Maciej Józef (zm.1723) biskup wileński; w 1695 został kanonikiem kapituły wileńskiej, w 1705 – referendarzem W.Ks.Lit., w 1710 – biskupem sufraganem, w 1722 – biskupem wileńskim; wznosił (m.in. w Wiłkomierzu) i remontował (m.in. św.Trójcy i Marii Magdaleny w Wilnie) kościoły.

ANCZYC **z Hrehorowiczów Barbara** (1800-1891) aktorka, urodzona w Wilnie, od 1807 występowała w teatrze wileńskim w rolach dziecięcych, po zamążpójściu pracowała w teatrze wileńskim do 1921, później w Krakowie.

ANCZYC **Zygmunt** (1783 w Wilnie – 1855) aktor, dyr. teatru, około 1801 w Wilnie wstąpił do zespołu baletowego M. Bończy-Tomaszewskiego, w l. 1802-1806 dojeżdżał z Grodna do teatru w Wilnie, gdzie w l. 1916-21 występował stale, od 1822 w Warszawie i innych miastach.

ANDREANI **Jan** (1604-1675) Włoch, od 1623 jezuita, wykładał w Akademii Wil. filozofię i w l. 1645-48 był prefektem studiów.

ANDRIOLLI Franciszek (1794-po 1861 Wilno) malarz i rzeźbiarz, ojciec Michała-Elwiro; jako żołnierz Napoleona dostał się w 1812 do niewoli ros.; po zwolnieniu osiadł w Wilnie, uczył się u K.Podczaszyńskiego, w 1839 uzyskał dyplom w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu; restaurował rzeźby i freski w katedrze wil., wykonał rzeźbę Chrystusa Ukrzyżowanego dla kościoła Franciszkanów (1841) oraz obrazy do kaplicy Ogińskich w kościele św.Jana w Wilnie (1858-59).

ANDRIOLLI **Michał Elwiro** (1836 w Wilnie – 1893) rysownik, ilustrator, syn Polki i Włocha – kpt. wojsk napoleońskich od 1812 żyjącego w Wilnie; absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu; organizator powst. 1863 w pow. trockim, raniony pod Dubiczami, aresztowany X 1863; organizator udanej zbiorowej ucieczki z więzienia w Kownie; 1864-66 w Paryżu; po powrocie do kraju w 1868 skazany przez sąd wojenny w Wilnie na 15 lat katorgi;

po manifeście carskim w 1871 wrócił do kraju i osiedlił się w Warszawie; ilustrator „Kłosów", „Tyg. Il.", autor ilustracji do *Pana Tadeusza*, *Marii* Malczewskiego, *Lilli Wenedy*, *Starej baśni*, *Dęboroga* Syrokomli i in.

ANDRUKOWICZ Wacław (1885-1940) zegarmistrz, jubiler; był działaczem POW, służył jako ochotnik-ułan początkowo u Beliny-Prażmowskiego, potem -w I pułku szwoleżerów (we wrześniu 1919 w Warszawie – w ochronie marsz. J.Piłsudskiego); w latach międzywojennych był działaczem sportowym, prezesem Tow. Wioślarskiego i Tow.Cyklistów i Motocyklistów w Wilnie; opiekował się domem sierot ss.szarytek na Bakszcie; był właścicielem sklepu przy ul.Zamkowej 10, podczas wojny w jego mieszkaniu mieściła się komórka legalizacyjna SZP i ZWZ.

ANDRUSZEWICZ [Andruszowicz] Mikołaj h. Doliwa (?-1548) w l. 1532 i 1541 pisarz królewski dworów pow. wileńskiego; od 1544 koniuszy dworu lit.

ANDRUSZKIEWICZ Józef (I poł. XIX w.) rzeźbiarz-rytownik wileński, znany z sygnatur na pomnikach na Rossie.

ANDRUSZKIEWICZ Ludwik, pseud „Iwo" (1904 Wilno – 1986) żołnierz AK; maturę zdał w Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie, studiował prawo na USB i w Szkole Nauk Politycznych, pracował w Starostwie Grodzkim w Wilnie; zajmował się czynnie sportem (mistrz Wilna w biegu na 5000 m. w 1925), należał do „Sokoła"; w 1938 był w Ochotniczym Korpusie Zaolziańskim, we wrześniu 1939 należał do Oddziału Dywersyjnego na terenie Prus Wschodnich; podczas okupacji był w 1940 i 1941 więziony na Łukiszkach; w 1942 brał udział w akcjach Wydzielonego Oddz.Dywersyjnego Baza-Miód V Odc. „Wachlarza" i „Kedywu" pod dow.B.Krzyżanowskiego „Bałtruka"; 22.07.43 podczas ataku na Burbiszki został ranny i stracił nogę; w 1945 przesiedlił się do Tczewa, pracował w Warszawie, potem w Zabrzu.

ANDRUSZKIEWICZ Zygmunt, pseud."Nienaski" (1906 w Wilnie – 1943 w Wilnie) prawnik, dziennikarz, działacz podziemia; uczył się w Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie oraz w Gimn.im.J.Piłsudskiego w Święcianach; po zdaniu matury w 1929 pracował w Izbie Skarbowej w Grodnie, w 1930-1935 studiował na USB uzyskując dyplom magistra praw; w 1935-1938 pracował w redakcji „Słowa" m.in.jako sprawozdawca sądowy i redaktor odpowiedzialny; na przełomie 1938/39 pracował w Izbie Skarbowej w Postawach; w 1941-43 był kierownikiem wil.Biura Informacji i Propagandy AK, 5.07.1943 został aresztowany, popełnił samobójstwo w więzieniu lub został rozstrzelany.

ANDRZEJ (zm. 1398) franciszkanin działający na Litwie jako misjonarz; na skutek poparcia królowej Jadwigi w 1388 przeniesiony z biskupstwa w Serecie na katedrę w Wilnie; nagrodzony przez Jagiełłę i Witolda; założyciel w 1397 klasztoru franciszkanów w Lidzie.

ANDRZEJKIEWICZ (Gintowski) Jan Jędrzej (ok.1609-1674) jezuita, prof.Akad. Wil.; wstąpił do zakonu w 1628, po zdobyciu wykształcenia i złożeniu w 1647 profesji – uczył przez 4 lata poetyki w Akad.Wil., potem był rektorem w Reszlu, Połocku i Nieświeżu; opublikował w Wilnie w 1674 *Ziarno gorczyczne gorzkiej męki najsłodszego Zbawiciela...*, później trzykrotnie przedrukowane w Zamościu (1701.1740) i w Kaliszu (1746).

ANDRZEJOWSKI Antoni (1785-1868) przyrodnik, pamiętnikarz; po ukończeniu szkół w Międzyrzeczu Koreckim uczył się w Wilnie: rysunku u Józefa Oleszkiewicza oraz botaniki i zoologii u Stan.Bonifacego Jundziłła; był nauczycielem rysunku w Liceum Krzemienieckim studiując tam jednocześnie nauki przyrodnicze; w 1814-1830 podczas corocznych wycieczek po Litwie, Wołyniu, Podolu i Ukrainie zgromadził bogate zbiory botaniczne i geologiczne; w 1834-39 był asystentem i adiunktem prof.Willibalda Bessera na Uniw.Kijowskim; 1835-56 – nauczycielem historii na-

turalnej w Liceum księcia Bezborodki w Nieżynie, potem mieszkał w Niemirowie i Stawiszczach, gdzie opiekował się ogrodem botanicznym hr.Aleksandra Branickiego; napisał kilkanaście rozpraw oraz monografię *Flora Ukrainy* (cz.l Kijów 1869), opisał kilka gatunków odkrytych przez siebie roślin, bogaty zielnik przekazany został Uniw.Kijowskiemu; w 1861/62 ukazał się w Wilnie jego pamiętnik *Ramoty starego Detiuka o Wołyniu.*

ANNA (zm. 1418 w Trokach) w. ks. lit., żona Witolda, pochowana w katedrze wil., przy ołtarzu św. Michała.

ANNIUS Szymon (ok.1542-1608) jezuita; do zakonu wstąpił w 1571, święcenia otrzymał w Wilnie w 1577; był wieloletnim prof.retoryki, m.in.w Akad.Wil. w 1593-98 oraz prefektem konwiktu w Braniewie 1604-05.

ANTOKOLSKI Mark (1843 Wilno - 1902) rzeźbiarz rosyjski, pochodzący z wil.rodziny żydowskiej; uczył się rzeźby u Teselkrauta w Wilnie, w 1862-68 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1868-70 - w Berlinie, mieszkał w Rzymie i Paryżu; był twórcą licznych rzeźb przedstawiających władców Rosji, m.in.pomnika Katarzyny II w Wilnie, ustawionego w 1901, wywiezionego w 1915.

ANTONOWICZ Aleksander (1852 - ok. 1936) architekt; w 1822 ukończył Mikołajewską Akad. Inżynierską i został przydzielony do wil. okręgu wojskowego (w 1898 został pułkownikiem), 1905-09 był członkiem rady miejskiej w Wilnie, 1902-09 brał udział w restauracji kościoła św. Anny, w 1928-35 miał (z synem Romanem) biuro budowlane w Wilnie, zaprojektował 10 budynków mieszkalnych w stylu eklektycznym i modernistycznym.

ANTONOWICZ Józef (1904-?) nauczyciel fizyki; uczył się w Państw.Męskim Seminarium Nauczycielskim w Łomży, maturę zdał w 1927 w Wilnie; w 1934 ukończył studia z zakresu fizyki na USB; uczył m.in. w Gimnazjum w Głębokiem 1936-39 i w Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie 1939-40, podczas okupacji -w tajnym nauczaniu, w 1944-45 w Gimnazjum Polskim w Wilnie; po wojnie -w szkołach toruńskich oraz 1952-54 jako wykładowca fizyki na UMK w Toruniu.

ANTONOWICZ Kazimierz (Nowo-Święciany 1914-2003) fizyk, profesor UMK; maturę uzyskał w Święcianach w 1933; w 1933-39 studiował fizykę na USB i był zast.asystenta; we wrześniu 1939 jako podchorąży, szef radiostacji polowej dostał się do niewoli sowieckiej, ale w listopadzie 1939 wrócił do Wilna; 1940-44 był nauczycielem w Wojdatach, potem - w Ponarach; 1945-50 pracował w radiostacjach w Bydgoszczy i w Toruniu; 1950-84 prowadził zajęcia z fizyki doświadczalnej na UMK w Toruniu, doktorat uzyskał w 1950, docentem został w 1958, profesorem - w 1966.

APT [Aptówna] Elżbieta (1890-1968) aktorka; w sezonie 1921/22 występowała w Teatrze Polskim i Powszechnym w Wilnie.

ARCIMOWICZ Władysław (1900-1942) polonista, dr filozofii USB (1933), poeta działający w Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów USB (STO), redaktor czasopisma: „Hejnał" (Święciany 1924) i „Środy Literackie" (Wilno 1935), autor licznych artykułów i recenzji m.in. w „Dzienniku Wileńskim", „Słowie", „Tęczy" i „Przeglądzie Powszechnym".

ARENT (Arendt) Tobiasz (1646-1724) jezuita, misjonarz w Królewcu, rektor: Kolegium w Braniewie, Warszawie - potem Akademii Wileńskiej, autor podręcznika pedagogiki: *Practis de natura, motivis et mediis magisterii grammatici* (Wilno 1744).

ARIAS Antoni (1546-1591) Hiszpan, jezuita, od 1566 w zakonie, ok. 1578 przybył do Wilna dla zorganizowania w Akademii wydziału teologicznego, na którym do końca życia wykładał teologię scholastyczną, egzegezę Pisma św. oraz teologię moralną.

ARKAWINÓWNA Helena (1883-1943) aktorka, występująca w teatrach wileńskich w l. 1911-1912 i 1915.

ARNOLDT (Arnold) Wiktor (1899-1944 w Stutthofie) aktor, w l. 1923-24 w Instytucie Reduty i w przedstawieniach teatru Reduty, w sezonie 1928/29 grał w teatrze w Wilnie.

ARSIENNIEWA Natalia (1909-1998) poetka białoruska; uczyła się w gimnazjach rosyjskim i białoruskim w Wilnie, rozpoczęła studia na Wydz.Humanist.USB; publikowała w Wilnie wiersze w czasopismach białoruskich, w 1927 wyd.zbiorek *Pad sinim niebam*, tłumaczyła fragmenty utworów Mickiewicza; w 1940-41 pracowała w kołchozie na zesłaniu w Kazachstanie, w 1941-44 – w redakcji dziennika „Mienskaja Hazieta" w Mińsku; w 1944 wyemigrowała do Niemiec, w 1950 -do USA.

ARUŻNIK vel Arażnik Kazimierz (?-1944) „Skoczek", uczeń Gimn. OO. Jezuitów, żołnierz 5. Wileńskiej Samodzielnej Brygady AK poległ 31 III 1944 pod Ostrowcem Szumskim.

ASS Abraham (zm. po 1863) Żyd, księgarz wileński, który w l. 1854-1861 wydał w Wilnie 11 utworów Ludwika Kondratowicza.

ASS Leon (zm.1893 w Wilnie) księgarz wil., syn Abrahama; przejął księgarnię sortymentową i antykwaryczną po ojcu i prowadził ją w l.1863-1888, sprzedał ją I.Krasnosielskiemu; w 1891 otworzył ponownie księgarnię w kamienicy Fiorentiniego na ul.Wielkiej, po jego śmierci zasoby księgarni zostały rozkupione na licytacji przez księgarzy wileńskich.

ASZPERGER z d.Kamińska Aniela (1815 lub 1816-1902) aktorka; po ukończeniu warsz. szkoły dramatycznej debiutowała w 1836; w Wilnie występowała w 1836, 1839/40 i 1844-45, ponadto – w Mińsku, Warszawie, Lwowie i Krakowie.

ASZPERGER z Rutkowskich Katarzyna (1795-1835) śpiewaczka, w l. 1813-14 występowała w teatrze wileńskim, po zamążpójściu w 1814 przeniosła się do Warszawy, w 1817 na gościnnych występach w Wilnie.

ASZPERGER Kazimiera (1818-1852), aktorka, w 1836 debiutowała w Wilnie, grała w teatrze wil. także w 1839/40, oprócz tego w Mińsku Lit., Warszawie i Lwowie.

ASZPERGER Wojciech (1790-1847), aktor, śpiewak, dyrektor teatru, kształcił się w Wilnie, debiutował w 1807 w Mińsku Lit., w l. 1812-14 pierwszy tenor teatru wil., potem w Warszawie, w 1836, 1839/40 także w Wilnie, zakończył karierę artyst. we Lwowie.

AŚNIKOWSKA z Pacewiczów Emilia, aktorka, śpiewaczka, w 1841 występowała w objazdach teatru wileńskiego, a od 1849 do 1864 była zaangażowana w teatrze wil.

AŚNIKOWSKI (vel Aśnik, Asnyk) Arnold Karol (1797-1849), aktor, dyr. teatru, w l. 1834-41 występował w Wilnie, gdzie w sezonie 1838/39 był członkiem Rady Starszych teatru wil., potem w Grodnie, Mińsku Lit., Druskienikach, w 1848 (?) ponownie w Wilnie.

AUCEPIUS Teodor Franciszek (1691-1773) jezuita, prof.Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1711 w Wilnie, uczył w kolegiach jezuickich, m.in.filozofii w Nieświeżu w 1729-32; w Akad.Wil.był prof. filozofii 1732-35, teologii 1742-44; potem był m.in.rektorem w Braniewie i Reszlu.

AUDĖJUS Stasys (1888 Wilno – 1958 Wilno) śpiewak operowy (bas); debiutował w 1906 w Wilnie w litewskiej operze Birutė; w 1909-13 studiował w Konserw. Petersburskim, w 1921-27 był solistą w teatrze kowieńskim, od 1927 mieszkał i występował w Wilnie.

AUDYCKI Jan (1658-1722) brat jezuita, aptekarz; do zakonu wstąpił w 1677 w Wilnie, kie-

rował aptekami w Akad.Wil. w 1680-83 i Nieświeżu w 1683-1714, potem – w Słucku i Orszy.

AUDZIEJEWICZ [Audziewicz] **Jan** (1623-1671) szlachcic, teolog kalwiński, autor dysputacji *Exercitatio theologica...* (1848) dedykowanej synodowi wil., od 1651 kaznodzieja w Wilnie, a od 1659 konsenior wileński.

AUDZIEWICZ Antoni Franciszek (1836-1895) biskup wileński; od 1855 w seminarium w Wilnie, w 1859 święcenia kapłańskie; kapelan w szpitalu św. Jakuba; nauczyciel religii w gimn. wil.; wikariusz w parafiach: Werki, Turgiele i Radoszkowicze; autor rozprawy *De Dignitate sacerdotali* (1870); prof. w Akademii Duchownej w Petersburgu (1872-1884); kanonik honorowy mohylewski; biskup wileński w l. 1890-95.

AUGEVICZIUS (Augevičius) Jonas (1883-1953) lekarz litewski; pracował w lit. szkołach i przytułkach w Wilnie, w 1919-22 był sekretarzem Tymcz. Komitetu Litwinów Wileńskich i lekarzem sanitarnym Wilna; w 1922 został deportowany do Kowna, gdzie do 1940 pracował jako lekarz wojskowy.

AUGUSTYNOWICZ Tomasz (1809-1891 w Święcianach) lekarz wojskowy, botanik; w 1830 ukończył gimnazjum w Świsłoczy, studiował na Wydz.Lekarskim Uniw. Wileńskiego oraz w Wileńskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej, uzyskując w 1835 dyplom lekarza I klasy ze srebrnym medalem; do 1842 pracował jako lekarz wojskowy, potem – jako lekarz okręgu łubieńskiego i perejasławskiego zasłużony w walce z epidemią cholery; w czasie wojny krymskiej 1853-56 był ponownie lekarzem wojskowym, 1857-68 – lekarzem gubernialnym w Kursku; jako urzędnik Departamentu Medycznego MSW w Petersburgu uczestniczył w 1871-77 i 1879-80 w wyprawach naukowych na Daleki Wschód, leczył katorżników i ludność miejscową; w swoich zielnikach zebrał ok.700 okazów roślin z okolic Wilna i Grodna oraz ponad 40 tysięcy roślin syberyjskich.

AUVRAY Fryderyk August (1766-1846) Francuz, inżynier wojskowy, w l. 1819-1827 komendant samodzielnego korpusu litewskiego.

AWGUL Bronisław (1920-2002) inżynier architekt; ukończył gimn.w Oszmianie i Technikum Budowlane w Wilnie, działał w AK na Wileńszczyźnie pod pseud. „Berezyna"; w 1942-43 był więziony na Łukiszkach i w Prawieniszkach, brał udział w akcji „Ostra Brama"; po wojnie ukończył Politechnikę w Gdańsku, pracował jako inspektor nadzoru budowlanego na UMK i przy budowie kościołów.

AZULEWICZ Jakub (zm. 1794), płk pułku tatarskiego 1781, Tatar litew.; uczestnik wojny pol.-ros. 1792 i powstania kościuszkowskiego 1974 na Litwie.

Ažukalnis Valerijonas zob.: **ZAGÓRSKI Walerian**

B

BABICKI Władysław (1906-1987) prawnik; ukończył Gimn.im.Króla Zygmunta Augusta w Wilnie oraz Wydział Prawa USB; był członkiem Stronnictwa Narodowego, sekretarzem wojewody wil. i wiceprokuratorem Prokuratorii Generalnej; od 1942 był dyrektorem biura I Delegatury Rządu pod psud. „Jerzy", „Andrzejewski", potem - kierownikiem WIP (II Delegatura Rządu); w PRL był więźniem politycznym skazanym na 12 lat, amnestionowanym po 7.

BABINICZ Waldemar (1902-1969) pisarz, publicysta; ok.1926 ukończył studia humanistyczne na USB, pracował w szkolnictwie; w 1936-39 - w „Dzienniku Porannym" w Warszawie; w 1939-41 przebywał w Wilnie, współprac.z „Gazetą Codzienną"; po wojnie organizował uniwersytety ludowe na Kielecczyźnie, w 1956-58 redagował „Ziemię Kielecką", ogłaszał powieści i zbiory opowiadań.

BABIŃSKI Czesław (1919-1977) śpiewak; ok. 1943 przedostał się do Wilna; żołnierz AK o pseud. „Kiepura"; wywieziony do Kaługi; do I 1946 w wojsku radzieckim.

BABIŃSKI Stanisław (1782 w Wilnie - 1813) absolwent Uniw. Wil., literat i plastyk (uczeń J. Rustema) specjalizujący się w rytownictwie na miedzi; tłumacz utworów Reynarda i Rochefoucaulda.

BACHMATOWICZ Kazimierz (1808 w Dobrowlanach - 1837) malarz i litograf, uczeń J. Rustema w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw. Wil.; twórca m.in.: *Souvenir de Dobrowlany* (1835), *Przypomnienie Wilna* (1837).

BADENI Marcin (1751-1824) administrator dóbr stołowych na Litwie, poseł na sejm czteroletni, współzałożyciel Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji 3 Maja.

BADOWSKI Jan Władysław (1917-1980) aktor, dyr. teatru, lalkarz; w l. 1932-34 uczęszczał do Studium Dramat. przy Teatrach Miejskich w Wilnie, a w 1934/35 do Studium RWZA; od 1935 sporadycznie występował w Teatrze Letnim i Wielkim na Pohulance; w 1937 wraz z żoną Jadwigą zorganizował w Wilnie teatr lalkowy „Bajka", który prowadził do przełomu 1940/41; od maja 1940 „Bajkę" połączono z żydowskim teatrem lalek i powstał Wileński Teatr Kukiełkowy; w 1941 uwięziony przez sowieckiego okupanta - po amnestii był żołnierzem WP na Wschodzie, we Włoszech; w Iraku zorganizował i prowadził przy II Korpusie teatr kukiełkowy „Bajka Wileńska".

BAERKMAN (Bärkman) Jan Karol (1783 w Wilnie - 1856) dr med. i prof.; absolwent Uniw. Wil., w 1814 doktorat w Berlinie, w 1825 powołany na prof. med. sądowej na Uniw. Wil., po jego zamknięciu w Akademii Med. Chirurg., a po jej likwidacji w 1842 - w Petersburgu.

BAERKMAN Józef (1838 w Wołożynie - po 1914) absolwent gimnazjum wil., studiował w Moskwie i Petersburgu (m.in. w Akademii Sztuk Pięknych), za udział w nabożeństwie za 5 poległych w 1861 więziony w twierdzach piotropawłowskiej i kronsztadzkiej; w Wilnie drukował i kolportował tajne odezwy i brał udział w powstaniu 1863 (w partiach Mineyki i Ostoi-Czechowicza), ranny, skazany na katorgę pracował w kopalniach, po uwolnieniu w 1870

założył w Irkucku pracownię artystyczno-malarską; 1884-1897 w Warszawie, 1897-1900 odbył studia malarskie w Monachium, 1900-1914 mieszkał w Skierniewicach.

BAGIEŃSKI Adolf (1811-1873) ksiądz, biblista, absolwent Akademii Duchownej w Wilnie (dr teologii w 1841 r.) i zastępca profesora (1837-1842), profesor Akademii Duchownej w Petersburgu (1842-1869), prałat kapituły mohylewskiej, autor podręcznika *Introductio historico-critica in libros sacros* N.F. (Wilno 1844)

BAGIŃSKI Stanisław (1881-1939?) adwokat wil., dyr. departamentu ustawodawczego Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej 1920-1922; poseł na sejm z ramienia PPS. Zmarł w więzieniu sowieckim.

BAGIŃSKI Stefan (1892-1969) lekarz-histolog, studia medyczne odbył w Kijowie, na USB doktoryzował się (1924) i habilitował (1929), adiunkt w l. 1921-1939, kier. Zakładu Histologii Akad. Medycyny Wet. we Lwowie (1937-39); w czasie wojny kier. Instytutu Przeciwgruźliczego i uczestnik tajnego nauczania uniwersyteckiego w Wilnie; od 1945 - profesor histologii i embriologii na Uniw. Łódzkim (potem Akademii Medycznej 1950-1962), od 1949 członek PAU.

BAGIŃSKI Wojciech Wincenty (zm. 1784) dominikanin, kaznodzieja, nauczyciel w Wilnie. Autor zbioru kazań oraz dzieła *Chorografia czyli opisanie Żmudzi świętej*.

BAGNICKI Dariusz (1854-1910), stud. wydziału prawnego uniwer. petersburskiego, od 1876 dziennikarz pism rosyjskich, równocześnie filar petersburskiego „Kraju" z czasów Piltza, w 1907 współredaktor „Kur. Litews.".

BAHDANOWICZ Wiaczesłau (1878-1940) wykładowca prawosł. seminarium duchownego w Wilnie; senator 1922-1930; działacz polityczny białoruski. Zginął w więzieniu sowieckim.

BAJEWSKI Jan, właściciel Drukarni Wileńskiej (tłoczącej głównie pisma socjalistyczne), redaktor „Głosu Wileńskiego" (1912) i „Kuźni" (1913).

BAJKIN Wsiewołod (przełom XIX-XX w.) rosyjski pisarz i historyk literatury; od 1930 był lektorem j.ros., potem wykładowcą literatury ros. na USB, uzyskał doktorat; wygłaszał referaty na zebraniach Tow.Literackiego im.A.Mickiewicza, publikował recenzje utworów pisarzy rosyjskich w biuletynie „Balticoslavica", utwory poetyckie – w rosyjskich czasopismach warszawskich; był autorem podręczników do nauki j.rosyjskiego.

BAJKOW Leon (zm. 1829), rzeczywisty radca stanu, zausznik Nowosilcowa, brał udział jako delegat rządu w procesie filomatów; cynik i rozpustnik przedstawiony w III cz. *Dziadów* Mickiewicza.

BAKA Józef (1707-1780) jezuita od 1723 w zakonie; studia w szkołach jezuickich ukończone w Wilnie w 1730; misjonarz w Mińsku i Wilnie; od 1768 katecheta przy kościele św. Kazimierza, kaznodzieja Bractwa Dobrej Śmierci oraz prefekt Kongregacji Mieszczan - do końca życia w Wilnie; autor prac religijnych i literackich m.in. *Uwag o śmierci niechybnej* (Wilno 1766).

BAKANOWSKI (Bekanowski) Aleksander (1682-1755) jezuita, prof.Akad.Wil.; w 1716-20 uczył retoryki, poetyki i filozofii w Nowogródku i Pińsku, w 1721-32 i 1742-43 był prof.teologii w Akad.Wil.; potem – prefektem szkół w Kownie, Pińsku, Połocku i Nowogródku.

BAKOWSKI Stanisław (1769 - po 1819), wiceprofesor literatury łacińskiej i polskiej w l. 1797-1814 na Uniwersytecie Wileńskim.

BALCEWICZ Franciszek Wacław sztycharz wileński w połowie XVIII w.; jego prace m.in. w *Żywotach świętych* P. Skargi (Wilno 1746) jako tło miały zamek górny, górę Trzykrzyską,

kościół katedralny w Wilnie i in.; projektował ekslibrisy dla bibliotek zakonnych i prywatnych.

BALIŃSKA ze Śniadeckich Zofia (1798 w Wilnie - 1880 w Jaszunach) córka Jędrzeja, żona Michała znanego historyka; jej maj. Jaszuny był ośrodkiem polskości w okresie zaboru.

BALIŃSKI Jan (1827 w Jaszunach - 1902) psychiatra, absolwent Akad. Medyko-Chirurg. w Petersburgu (w 1855 dr med.) w tejże Akad. adiunkt i od 1860 prof.

BALIŃSKI Kajetan Wawrzyniec (1782-1846) płk WP, od 1807 w pułku polskim lekkokonnym gwardii Napoleona I; uczestnik kampanii hiszpańskiej, austriackiej i rosyjskiej (podczas której ochronił okolice Wilna od grabieży przez maruderów); uczestnik powst. listopadowego.

BALIŃSKI Michał (1794-1864 w Wilnie) historyk, publicysta, działacz oświatowy, absolwent wydz. mat.-przyr. Uniw. Wil. (1815 mgr) oraz słuchacz wykładów humanist., członek Komisji Sądowej Edukacyjnej Litewskiej (1820-33), współpracownik „Dzien. Wil." (1815-22 i 1829-30), od 1816 red. „Tyg. Wil.", twórca działu „literatury szubrawskiej" w „Wiadomościach Brukowych", sekretarz zarządu Tow. Typograficznego Wil. (1818-22), uczestnik przygotowań powstańczych w 1830, więziony; Od 1847 w Jaszunach, gdzie obok prac gospodarskich pracował naukowo; autor wielu prac, a m.in.: *Mixtum Chaos, czyli Historia Szubrawska, chronologicznie ułożona* („Tyg. Wil." VII), *Statystyczne obrachowanie ludności miasta Wilna* („Znicz" 1834), *Historia m. Wilna* t. 1 i 2 (1836), *Pamiętniki o królowej Barbarze* t. 1-2 (1837), *Dawna Akademia Wileńska, próba jej historii od założenia r. 1579 do ostat. jej przekształcenia w r. 1803* (1862). *Pamiętniki o Janie Śniadeckim, jego życiu prywatnem i publicznem i dziełach jego* t. 1-2 (1864-65).

BALIŃSKI Stanisław (1782 w Wilnie-1813) rysownik, tłumacz, autor podręcznika; ukończył studia na Uniw.Wileńskim, uczył się m.in.rysunku u J.Rustema i miedziorytnictwa; odbył podróż po Europie kształcąc się w językach, w 1805 wrócił do Wilna, przełożył *Maksymy i uwagi moralne La Rochefoucauld* (wyd. w Wilnie w 1812); w 1810 przeniósł się do Warszawy i został sekretarzem do ekspedycji zagranicznych w min.sprawiedliwości; na polecenie ministra opracował podręcznik *O fabrykacji cukru z białych buraków* (Warszawa 1811), szeroko rozpowszechniony.

BAŁTRUSZYS Ignacy (1864-1919) ks., prof. Akadem. Duch. i rektor Sem. Duch. w Petersburgu, dr prawa kanonicznego, szczery zwolennik zgodnego współżycia Litwy z Polską.

BAŁZUKIEWICZ Bolesław (1879 w Wilnie - 1935 tamże), artysta-rzeźbiarz, studiował w Państw. Szkole Rysunkowej w Wilnie (1894-97), w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych (do 1901) oraz Ecole des Beaux-Arts w Paryżu (1902-1903), tamże w l. 1908-1910 współpracował z Antonim Wiwulskim przy Pomniku Grunwaldzkim dla Krakowa; od 1919 - zastępca profesora na Wydz. Sztuk Pięknych USB; autor licznych pomników, m.in.: Stanisława Moniuszki (przed kościołem św. Katarzyny), abpa Jana Cieplaka (w Katedrze) oraz Joachima Lelewela (na Rossie) i Józefa Montwiłła, a także wizerunku Orła (dziś nie istniejącego) we wnęce fasady Ostrej Bramy.

BAŁZUKIEWICZ Józef (1866-1915 w Wilnie) art. malarz wileński, snycerz figur kościelnych, uczeń wil. szkoły rys. miejsk., absolwent Akad. Szt. Pięknych w Petersburgu, nauczyciel gimn. w Czerepowcach, kierownik szkoły rys. i mal. dla rzemieślników im. J. Montwiłła, czł. zarządu Wil. Tow. Art., organizator wystaw miejscowej sztuki, twórca obrazów religijnych, akwareli, zdobnictwa artyst.

BAŁZUKIEWICZ Wincenty (1835-1907 Wilno) rzeźbiarz i snycerz, ojciec Józefa i Bole-

sława; był zakrystianem w kościele św. Jakuba w Wilnie; jako rzeźbiarz-samouk wykonał liczne rzeźby dla kościołów w Wilnie, Kownie i Łyntupach.

BAŁZUKIEWICZÓWNA Łucja (1887-1976), siostra Bolesława i Józefa, malarka-pejzażystka, należąca do Koła Artystycznego, zał. w 1910 r.

BANASZEWSKI Erazm (1900-1944), kpt. rez. „Jaś", „Janek", „Major", ochotnik WP w wojnie polsko-bolszewickiej, od 1921 w rez. w st. podporucznika, pracownik i kierownik urzędów pocztowych na Kresach Płn.-Wsch. uczestnik kampanii wrześniowej i bitwy pod Kockiem, działacz konsp. sztabu Okręgu Wileńskiego AK, aresztowany VI 1943, zamordowany przez Saugumę w IX Forcie w Kownie w VII 1944.

BANDURSKI Władysław (1865-1932) kaznodzieja i pisarz, dr filozofii i teologii na Uniw. Lwowskim, sufragan lwowski (1906-1914), nieoficjalny kapelan Legionów Polskich i wojsk Litwy Środkowej, od 1920 r. prowadził w Wilnie aktywną działalność społeczną w wojsku, harcerstwie i środowisku akademickim; pochowany w Katedrze wileńskiej, jego szczątki przeniesiono w 1996 r. do Katedry Polowej WP w Warszawie; autor licznych książek, m.in. *Jadwiga święta królowa na tronie polskim* (1910).

BANIEWICZ Jan (1801-1881) malarz, uczeń J. Rustema na Uniwersytecie Wil., studia uzupełniał w Dreźnie i w Rzymie pod kier. Horacego Verneta; autor licznych portretów, m.in. Juliusza Słowackiego.

BANIO Zofia z domu **Andrusz** (1910-1996) nauczycielka, harcerka, ukończyła Seminarium Nauczycielskie im. Emilii Plater w Wołkowysku (1933), była tam również drużynową V Drużyny harcerek im. Narcyzy Żmichowskiej; 1934-1937 nauczycielka w Pawłowie i Białozorowszczyźnie; od 1937 mieszkała w Wilnie, od 1945 - we Wrocławiu.

BAŃKOWSKI Maciej (zm. ok. 1629) duchowny kalwiński, delegat na synodzie generalnym toruńskim kościołów helweckich na Litwie 1595, przewodniczący synodu prowincjonalnego Jednoty Litewskiej w 1611, od 1629 superintendent wil.

BAŃKOWSKI Mirosław (1908-1974) lekarz ftyzjatra; ukończył Miejskie Gimn. im. J. Piłsudskiego w Łodzi, 1930-36 studiował na Wydz. Lek. USB, 1937-38 prac. w Akademickim Ośr. Zdrowia oraz w Wydz. Zdr. i Op. Społ. m. Wilna, w 1939 otrzymał dyplom lekarza, 1940-42 prac. w szpitalach wileńskich, 1942-45 w Worniach, od 1945 - w Łodzi: m.in. st. asyst. w AM i dyr. Przychodni Przeciwgruźliczej.

BAŃKOWSKI Witold Antoni (1864-1942), ekonomista, wydalony z uczelni w Puławach za działalność niepodległościową; od 1905 r. w wil. Radzie Miejskiej, poseł do IV Dumy (1912) oraz na Sejm Wileński (1922), prezydent m. Wilna (1918-1927), członek delegacji polskiej na konferencję pokojową w Rydze.

BARAN Józef (1912-1983), plut. pchor. „Piotr", absolwent Wydz. Prawa UJ, uczestnik kampanii wrześniowej, więzień NKWD, od 1942 działacz konsp. w Obwodzie Święciańskim, d-ca drużyny w Oddz. Partyz. „Żejmiana", „internowany" w Kałudze, po powrocie do kraju w 1947 pracował jako prawnik w różnych instytucjach i przedsiębiorstwach Nowej Huty.

BARANCEWICZ Antoni h. Junosza (1837 w Kirkliszkach pow. oszmiański - 1918) absolwent gimn. w Wilnie, oficer w wojsku ros., uczestnik powst. listopadowego, po 1 II 1864 na emigracji w Paryżu, gdzie Rząd Nar. mianował go majorem.

BARANIECKI Tomasz (1801-1858) lekarz, studiował filozofię na Uniw. Lwowskim, od 1821 medycynę na Uniw. Wileńskim (dr med. 1825), potem przez 32 lata był lekarzem w Jarmolińcach na Podolu; autor wierszy, tłumacz podręczników medycznych.

BARANOW Eduard Trofimowicz (1811-1884) hrabia, generał ros., generał-gubernator wileński; w 1863-1866 był gen.gubernatorem prowincji nadbałtyckich, 9.10.1866-2.03.1868 – wileńskim; zakazał noszenia ubiorów polskich oraz stosowania uprzęży polskiej (krakowskiej); za jego rządów w 1867 otwarto Wileńską Bibliotekę Publiczną i Muzeum – w budynkach pouniwersyteckich; w 1867 został członkiem Rady Państwa.

BARANOWICZ Łukasz z Jałowa h. Junosza (zm. 1739) strażnik polny lit., w wojsku od czasów Jana III Sobieskiego, uczestnik wojny północnej.

BARANOWSKI Antoni (Baranauskas) (1835-1902) biskup sejneński; kleryk w seminarium duch. w Wornianach, absolwent Akad. Duch. w Petersburgu, tamże profesor, od 1897 biskup; rzecznik pogodzenia Litwinów i Polaków w sprawie języka w nabożeństwach w parafiach mieszanych; matematyk i lingwista, autor utworów poetyckich w jęz. litewskim i naukowych (*O języku i słowniku litewskim*).

BARANOWSKI Antoni Longin (1854-1922) gen. w st. spoczynku armii rosyjskiej; jako ochotnik wstąpił do Wojska Polskiego i dowodził kompanią w I p.p., a potem w 6 p.p., dca 2 Dyw. Piechoty Litewsko-Białoruskiej (1919), w Misji Wojskowej na Syberii, dca oddziału Wojska Polskiego na Syberii, dca Grupy Operacyjnej i obrony Pułtuska w wojnie bolszewickiej, potem zca dcy I Korpusu Wojsk Litwy Środkowej, gen. bryg. od 1.06.1919 r.

BARANOWSKI Jakub Mustafa Tuhan Mirza - Tatar litewski w r. 1778 chorąży w pułku Straży Przedniej W.Ks.L., uczestnik wojny polsko-rosyjskiej w 1792, po opanowaniu Wilna przez powstańców aresztowany, od 1797 d-ca tatarskiego pułku ułanów wojsk rosyjskich, w 1800 zwolniony ze służby w randze generała-lejtnanta.

BARANOWSKI Jan Józef (1805-1888) finansista, absolwent Uniw. Wileńskiego (kandydat praw), uczestnik powst. listopadowego, od 1832 na emigracji we Francji, pracował jako bankowiec, wynalazł maszyny do kontroli rachunków oraz do druku i kontroli biletów kolejowych, od 1872 w Londynie, autor *Anglo-Polish Lexicon* (1884).

BARANOWSKI Piotr (1911-1990) inż.architekt; ukończył Wydz.Budowlany Państw. Szkoły Technicznej w Wilnie; pracował w Grodnie: 1931-39 był współaut.i kierownikiem budowy Domu Strzelca, 1937-39 – kierownikiem odbudowy zamku Stefana Batorego, 1941-45 projektantem i kierownikiem odbudowy kościoła i klasztoru pobernardyńskiego; w 1939 walczył w st.kapitana, był dowódcą plutonu 76 pp; ciężko ranny został internowany w obozie w Mławie; w 1945 pracował przy odbudowie Wrocławia, 1949-54 był gł.inżynierem w Zjednoczeniu Przemysłowym Budowy Huty w Krakowie, 1955-57 pracował w Min.Budownictwa Przemysłowego, 1958-80 – w Min.Budownictwa i Przemysłu Mat.Budowlanych; w 1957 uzyskał dyplom na Politechnice Warszawskiej.

BARANOWSKI Wojciech W.B., W.B-ski (1873-1957) absolwent Politechniki Ryskiej, redaktor „Kuriera Litewskiego" (1908-1914 - recenzje teatralne, przeglądy prasy), inicjator Tow. Popierania Polskiej Sztuki Scenicznej w Wilnie (1908), dyrektor Teatru na Pohulance (1913-1914); od 1914 r. w Warszawie.

BARBARA RADZIWIŁŁÓWNA (1520-1551) królowa polska od 1550; siostra Mikołaja Radziwiłła zw. Rudym, po śmierci pierwszego męża S. Gasztołda, woj. trockiego, poślubiła potajemnie w 1547 króla Zygmunta Augusta, w 1550 została koronowana wbrew Bonie i opozycji szlacheckiej, 24 VI 1551 została pochowana w katedrze wil.; tragedię o niej napisał Alojzy Feliński.

BARCISZEWSKI Szymon (1911-1955), od 1931 jezuita, w l. 1936-38 pref. konwiktu w

Wilnie, w 1938 student „Bobolanum" w Lublinie, w 1940 aresztowany przez Gestapo, więzień Sachsenhausen i Dachau, w 1946 skończył teologię w Louvain i otrzymał święcenia kapłańskie, minister w Kaliszu, następnie proboszcz w Świętej Lipce.

BARGLEWSKI Michał (1868-1943) ks., w 1887 wstąpił do jezuitów, nauczyciel i wychowawca w Chyrowie, później rektor w Nowym Sączu, Krakowie i Starej Wsi, następnie superior we Lwowie, w l. 1922-27 rektor kolegium i dyrektor Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, nauczyciel religii i j. francuskiego, od 1937 w Łęczycy, w 1940 aresztowany przez Niemców, po zwolnieniu - w Warszawie.

BARKOWSKI Michał (XVII w.) poeta; studiował na Akad.Wil., był proboszczem w Krożach; opublikował w Wilnie panegiryki: *Memoriae aeternae Magnifici et Generosi Domini D.Joanne Rudomina Dusiatski* (1622) i *Luna renata Orbis Samogitici* (1641).

BARSEGOW-PŁAWIŃSKI Wieńczysław (1915-1980), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, studia w Inst. Nauk Handl.-Gospod. w Wilnie, na Wydziale Sztuk Pięknych USB, absolwent Szk. Podch. Kawalerii w 1938, oficer sł. stałej w 13. P. Uł. Wileńskich, brał udział w kampanii wrześniowej, w armii gen. Franciszka Kleeberga, działał w konspiracji, od 1943 w 3. Brygadzie Wileńskiej „Szczerbca", w 1946 uwięziony i przekazany NKWD, skazany na śmierć, po ułaskawieniu na 25 lat łagrów, po powrocie do Polski pracował w Katedrze Antropologii UŁ, później w „Veritasie".

BARSZCZ Jerzy (1677-1743) jezuita; do zakonu wstąpił w 1692 w Wilnie, w Akademii Wil. uzyskał stopień doktora filozofii i sztuk wyzwolonych; był prefektem szkół w Grodnie i Dyneburgu, w 1711-12 – prof.filozofii w Pułtusku, w 1713-16 – prof.filozofii w Akademii Wil., w 1725-31 – rektorem i magistrem nowicjatu w Wilnie, w 1731-35 – prowincjałem litewskim, w 1735-38 – prepozytem wil.domu profesów, w 1738-41 – rektorem III probacji w Wilnie, w 1741-43 – rektorem w Witebsku.

BARTELS Artur (1818 Wilno?-1885) satyryk, rysownik, piosenkarz; uczył się w Warszawie, Petersburgu i Paryżu; po powrocie jako zarządca dóbr J.Tyszkiewicza przebywał w Wilnie i na Wileńszczyźnie; opublikował m.in. *Szkice obyczajowe* (satyryczne rysunki z tekstem) w *Album de Vilna*, wydanym przez J.K. Wilczyńskiego w 1858, oraz *Dramata i komedie* (Wilno 1859); w 1865 podczas represji Murawiewa przeniósł się do Warszawy, później do Krakowa, lata 1875-78 spędził w Rydze; był autorem popularnych piosenek, niekiedy do własnych melodii.

BARTILIUS Wawrzyniec (1569-1635) jezuita, student Akademii Wileńskiej, nauczyciel gramatyki, poetyki i retoryki; 1601 święcenia kapłańskie; w l. 1605-1608 prof. filozofii w Akademii Wileńskiej; po krótkim pobycie w Połocku powrócił do Wilna, gdzie wykładał teologię pozytywną, kontrowersyjną i moralną; w l. 1611-17 rektor nowicjatu w Wilnie; instruktor księży 3. probacji w Nieświeżu; w 1635 prowincjał litewski; pochowany w kościele św. Jana w Wilnie.

BARTOLD (Bartolt) Karol (1680-1745) jezuita, w zakonie od 1698, rektor Akademii Wileńskiej i prowincjał litewski w l. 1738-1741, miłośnik historii ojczystej i autor historii królów polskich (*Imagines principum regumque Poloniae*).

BARTOSZEWICZ Adam Dominik (1838-1886), wydawca i literat, uczył się w gimnazjum wil., studiował w Moskwie, był uczestnikiem powst. styczniowego, potem - emigrantem politycznym (red. czasopisma „Przyszłość" w Genewie 1866); od 1867 we Lwowie red. czasopisma „Mrówka" i wydawca „Biblioteki Mrówki" (tanie wydania autorów polskich i obcych, dawnych i współ-czesnych), w 1872 założył Księgarnię Polską, nakładem której ukazywała się „Biblioteka Historyczna").

BARTOSZEWICZ Adam Mateusz (1794-1878) ziemianin, absolwent Uniw. Wil., nauczyciel w: Białej Radziwiłłowskiej, Łukowie i Warszawie; po 1850 zwolniony z pracy za „sposób myślenia" w czasie powst. listop.

BARTOSZEWICZ Antoni (1726-1768) jezuita, w zakonie od 1742, nauczyciel gramatyki, humaniorów, retoryki i historii w kolegium wil., od 1764 kierownik drukarni w Nieświeżu.

BARTOSZEWICZ Dominik h. Pomian (1801 w Jordanach pow. wil. - 1851) pedagog, historyk, leksykograf, absolwent Uniw. Wil., uczył m.in. w Liceum Krzemienieckim, autor *Słownika polsko-rosyjskiego* (1841, 1843).

BARTOSZEWICZ Józef (XIX w.) dr medycyny; był kustoszem zbiorów Wil.Tow. Lekarskiego w 1850-1852, inspektorem Zarządu Lekarskiego w Wilnie, od 1860 – członkiem Komisji Archeologicznej.

BARTOSZEWICZ Julian (1821-1870) historyk, absolwent wydz. filologiczno-historycznego Uniw. w Petersburgu, autor przeszło 1,5 tys. rozpraw, w 1857 został członkiem Komisji Archeologicznej w Wilnie.

BARTOSZEWICZ Piotr (1914 w Wilnie – 1991) ksiądz prałat; ukończył w 1935 Gimn.im.J.Słowackiego w Wilnie, potem – Wil.Semin.Duchowne i w 1939 -Wydział Teologiczny USB z dyplomem magistra; był wikariuszem w Szumsku, Kalwarii Wileńskiej, od 1941 – wikariuszem w Głębokiem, p.o.proboszcza w Udziale i proboszczem w Porpliszczu; w czasie okupacji niemieckiej był czynnym działaczem wywiadu ZWZ/AK; w 1947 został aresztowany przez NKWD i skazany na karę śmierci, zamienioną na 25 lat łagrów (w Komi ASSR i na Dalekim Wschodzie); po powrocie objął parafię w Odelsku – od 1955 oraz w Żołudku – od 1963 do śmierci; był współzałożycielem żeńskiego zgromadzenia zakonnego Matki Bożej Miłosierdzia.

BARTOSZEWICZ Stanisław (Stasio Beksa, Krokodyl znad Wilii, Bicz, Bat) subiekt fryzjerski, korektor w drukarni, autor wierszy satyrycznych w prasie wileńskiej 1907-1910 („Plotka Wileńska", jednodniówki: „Litwinka", „Skandal", „Kukułka Litewska" i in.).

BARTOSZEWICZ Tadeusz Jerzy (1925-1991), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów, od 1943 żołnierz AK, w 1944 aresztowany przez Gestapo, absolwent AM w Gdańsku, lekarz od 1953.

BARTOSZEWICZ Zygmunt (1798 w Jordanach pow. wil. - ok. 1870) absolwent Uniw. Wil. kolega A. Mickiewicza w uniwersyteckim Seminarium Naucz., współredaktor „Tygodnika Wileńskiego".

BARTOSZEWSKI (Bartoszewicz) Jan (ok. 1574-1645) jezuita, kaznodzieja i misjonarz ludowy w Wilnie i Krożach. Autor wierszy, pieśni i opisów uroczystości religijnych.

BARTSCH (Barscius, Barszcz) Fryderyk (1552-1609) jezuita, od 1572 w zakonie, w l. 1592-95 rektor Akademii Wil., spowiednik Zygmunta III, pochowany w Wilnie w kościele akadem.

BARTSCH (Bartz, Barszcz, Barcius) Ignacy (1697-1753 Wilno) brat-jezuita, rzeźbiarz i snycerz; pracował w Brześciu, Kaliszu i Piotrkowie Tryb., od 1731 -w Wilnie przy renowacji kościoła św.Jana oraz urządzaniu sal i biblioteki Akad. Wil.

BARTSCH Jakub (1667-1710 Wilno) jezuita; do zakonu wst. w 1684 w Wilnie; był prof.matematyki, filozofii i teologii moralnej w 1698-99 i 1703-06 w Warszawie i w 1699-1701 i 1707-10 – w Akademii Wileńskiej.

BASANOWICZ Jan (Basanavičius Jonas 1851-1927) lekarz, historyk, twórca litewskiego odrodzenia narodowego, założyciel Litewskiego Tow. Naukowego w Wilnie (1907)

BASIŃSKA Halina z d.Kontowtówna (1903-1983) chemik, prof.UMK; w 1921 ukończyła gimn.żeńskie we Władywostoku, w 1929 uzyskała na USB dyplom magistra w zakresie chemii; w 1926-39 była asystentem w Zakładzie Chemii Nieorganicznej USB; podczas okupacji brała udział w tajnym nauczaniu; w 1945-74 pracowała na UMK w Toruniu, doktorat uzyskała w 1950, habilitację w 1954, w 1966 została prof.nadzwyczajnym, w 1970 – zwyczajnym.

BASIŃSKI Antoni (1905-1990) chemik, docent USB, prof. UMK; uczył się w polskim gimnazjum w Smoleńsku, maturę zdał w Radomiu w 1923; magisterium w zakresie chemii uzyskał na USB w 1928; w 1927-39 był asystentem, adiunktem oraz docentem w Katedrze Chemii Fizycznej USB; był stypendystą Funduszu Kultury Narodowej na Politechnice w Zurychu 1929-32 oraz w Utrechcie1938-39; doktoryzował się w 1932 w Zurychu, habilitował w 1935 na USB; podczas okupacji pracował jako robotnik i brał udział w tajnym nauczaniu: w 1945-75 był prof.UMK w Toruniu, rektorem w 1.1952-56.

BASTOMSKI Aharon, pseud Abe (1908 Wilno – 1944) żydowski pisarz i działacz teatralny; ukończył szkołę powszechną oraz Meficej haskala w Wilnie, należał do związanej z Bundem organizacji młodzieżowej Cukunft; był współzałożycielem teatru marionetek „Majdim", członkiem zarządu Wil.Tow.Teatralnego „Wilbig" oraz zespołu teatralnego „Dawkę"; został zamordowany przez Niemców w obozie Klooga w Estonii.

BATIUSZKOW Pompej Nikołajewicz (1811-1892) rosyjski kuratur Wil.Okręgu Naukowego; ukończył kurs dla oficerów w szkole artyleryjskiej w Petersburgu, ale przeszedł na służbę cywilną w resorcie oświaty; w 1850 został gubernatorem w Kownie, potem zast.kuratora Wil.Okr.Naukowego, w 1856-68 był wicedyrektorem departamentu ds.wyznań zagranicznych w Petersburgu, w 1867-69 – kuratorem Wil.Okręgu Naukowego.

BATOROWICZ Józef (1897-?) dziennikarz, poeta; Kształcił się w Warszawie; w 1919-26 pracował w redakcjach gazet wileńskich; w 1923 – w „Wileńskiej Gazecie Powszechnej", w 1926 – w „Kurierze Wileńskim"; opublikował kilka zbiorków poezji, m.in. *Liliowe śnienia* (1924) i *Pieśń szarych zaułków* (1926),

BAUMAN Zbigniew Bartłomiej (1920-1991), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, podczas II wojny św. walczył w polskim lotnictwie bombowym w Anglii, ppor., w 1990 wrócił do kraju.

BAUDOUIN de COURTENAY zob. **EHRENKREUTZ-JĘDRZEJEWICZOWA Cezaria**

BAZAREWSKI Stefan (1871 na Wileńszczyźnie – 1929?) chemik, mikrobiolog, prof.USB; ukończył szkołę średnią w Wilnie oraz w 1895 wydział agronomiczny Politechniki w Rydze; 1897-98 studiował w Getyndze, 1898-1904 prowadził gospodarstwo rolne na Wileńszczyźnie; w 1904 pracował w Inst. Medycyny Doświadczalnej w Petersburgu, w 1906 otrzymał doktorat na Uniw. w Getyndze i został asystentem na Politechnice Ryskiej, w 1918 – docentem; w 1919 – profesorem mikrobiologii i chemii rolnej na USB.

BAZYLIK Cyprian (ur. ok. 1535) pisarz, tłumacz i drukarz, mieszczanin nobilitowany przez Zygmunta Augusta, tłumacz m.in. *De republica emendanda* A. Frycza Modrzewskiego, urzędnik kancelarii królewskiej w Wilnie.

BĄCEWICZ Jan (1799-1864) lekarz, absolwent Wydz. Lekar. Uniw. Wil. (1823), członek Wil. Towarzystwa Lekarskiego.

BĄDZKIEWICZ Antoni (ok. 1831-1893) historyk literatury, nauczyciel w szkołach wil. i warsz. Autor prac dydaktycznych, historycznych i etnograficznych.

BĄKOWSKI Józef (1811-1887) ksiądz, od 1832 w Zgromadzeniu ks. Misjonarzy Prowincji Lit.,

prof. i dyr. seminarium tegoż Zgromadzenia; po kasacie litewskiej prowincji misjonarzy w 1842 r. w Białymstoku, Krakowie, Lwowie.

BEAUPRÉ Józef Antoni de (1800-1872) uczył się w Liceum Krzemienieckim i na Uniw. Wileńskim (dr medycyny 1829), przyjaciel J. Słowackiego; podejrzany o sprzyjanie powst. list. wywieziony do Nerczyńska, gdzie pracował jako lekarz w l. 1838-57, po powrocie praktykował w Krzemieńcu.

BECANUS (Bekan) Michał Otto (1550-1622) jezuita, prof.Akad.Wil.; pochodził z Belgii, do zakonu wstąpił w Trewirze w 1570, studiował filozofię i teologię w Moguncji; do Polski przyjechał w 1589, 1590-1592 uczył teologii polemicznej w Akad.Wil. i był regensem Seminarium Papieskiego, następnie był przełożonym misji jezuickiej w Gdańsku, w 1594-97 rektorem w Braniewie, potem – w Rydze; w 1604-1610 przebywał w Wilnie, w 1610 został kapelanem Zygmunta III.

BÉCU August Ludwik (1771-1824) kształ-cił się w Królewcu i Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie (doktorat filozofii 1789, doktorat medycyny 1793), studia uzup. w Anglii i Szkocji, gdzie zapoznał się ze szczepieniami ospy, od 1799 prof. zwycz. patologii, terapii i higieny na Uniw. Wileńskim; ożenił się z Salomeą z Januszewskich, wdową po Euzebiuszu Słowackim, matką Juliusza, który w jego domu spędził lata dziecinne i młodzieńcze; za uległość wobec Nowosilcowa krytycznie przedstawiony jako Doktor w III cz. *Dziadów* A. Mickiewicza.

BÉCU z Januszewskich Salomea, primo voto **Słowacka** (1792-1855) matka Juliusza Słowackiego, mieszkała w Wilnie w l. 1811-14 z pierwszym mężem Euzebiuszem oraz w l. 1818-27 jako żona prof. Augusta Bécu, a od 1824 - wdowa, poza tym - w Krzemieńcu.

BECZKOWICZ Zygmunt (1887-1985) prawnik, w l. 1926-1931 wojewoda nowogródzki, w l. 1931-1933 wojewoda wil., 1933-1935 poseł w Rydze, 1935-1938 senator.

BÉKÉS (Bekiesz) **de Kornyát Kasper** (Gaspar) (1520-1579) szlachcic węgierski początkowo wróg Stefana Batorego a następnie w jego służbie; zmarł w Grodnie - jako innowierca arianin nie został pochowany w kościele, lecz przez Batorego w Wilnie na górze zwanej Bekieszową.

BEKIER Edward (1883-1945) chemik, prof.USB; od 1915 był asystentem w Katedrze Chemii Ogólnej na Polit.Warsz.; od 1918 – adiunktem w Kat.Chemii Nieorganicznej; w 1920-22 kierował Katedrą Chemii Nieorg.w Poznaniu, w 1922-39 był prof. USB, kierownikiem Katedry Chemii Fizycznej; podczas okupacji działał w tajnym nauczaniu USB.

BEKIERSKI Dominik Ignacy h. Jastrzębiec z przydomkiem Kosiorek (zm. 1750) żołnierz i działacz polityczny, od 1740 starosta bracławski.

BEKWARK Walenty (1507-1576) kompozytor i lutnista, Węgier w l. 1549-1566 przebywający w Polsce m.in. na dworze Zygmunta Augusta w Wilnie.

BELINA-PRAŻMOWSKI Władysław zob. **PRAŻMOWSKI-BELINA**

BELKE Gustaw (1810-1873) przyrodnik, autor i tłumacz dzieł z historii naturalnej i nauk przyrodniczych, autor *Mastologii czyli historii naturalnej zwierząt ssących...* (Wilno 1847-50), członek Komisji Archeologicznej w Wilnie, tłumacz książki Flourensa *Jerzy Cuvier i jego prace* (Wilno 1851).

BEŁC Marian (1914-1942) por. pil; służył w 5 pułku lotn. w Wilnie-Lidzie, brał udział w wojnie obronnej Polski jako pilot 152 eskadry myśliwskiej, przydzielonej do armii „Modlin"; przez Rumunię i Francję przedostał się do Anglii, gdzie został przydzielony do 303 dywizjonu myśliw-

skiego, i w walkach z samolotami Luftwaffe strącił siedem samolotów wroga, w związku z czym miał honorowy tytuł myśliwskiego „asa"; zginął 27.08.1942 r.

BEMBUS Mateusz (1567-1645) jezuita, od 1587 w zakonie, w Wilnie wykładał filozofię i teologię; popularny jako kaznodzieja, także królewski - uczeń Skargi.

BENIGSEN Leontij Leontjewicz (przełom XVIII-XIX w.) baron, generał rosyjski; od 11.07.1801 do 20.09.1806 był wojennym gubernatorem w Wilnie, podczas jego urzędowania założono w Wilnie Towarzystwo Lekarskie.

BENISŁAWSKA z Ryków (Rycków) **Konstancja** (1747-1806) poetka, autorka *Pieśni sobie śpiewane od Konstancji z Ryków Benisławskiej, stolnikowej księstwa inflanckiego na jaśnię wydane* (Wilno 1776).

BENISŁAWSKI Jan (1736-1812) jezuita, prof. matematyki w Akademii Wil. 1768-69 i Połocku 1769-70 oraz filozofii w Nowogródku - do kasaty zakonu w 1773; biskup sufragan mohylewski od 1784, autor *Institutiones logicae* (Wilno 1774).

BENISŁAWSKI Konstanty (1746-po 1780) jezuita, dramaturg, poeta; w 1769-71 był prof. syntaksy i poetyki w Akad. Wileńskiej; opublikował w Wilnie dramat *Cyrus*... (1771) i zbiór poezji *Pieśni całodzienne i całonocne* (1780).

BENTKOWSKI Alfred (1813-1850) lekarz, uczestnik powst. listop. 1831 na Litwie; od 1843 w Zgromadzeniu Zmartwychwstańców.

BERDOWSKI Adolf (1822 - po 1876) uczestnik powst. stycz. w powiecie lidzkim, w lutym 1863 mianowany naczelnikiem czterech parafii pow. lidzkiego, 24 VI 1863 aresztowany i przez Sąd Wojenny w Wilnie skazany za przyjęcie stanowiska „okręgowego rewolucyjnego naczelnika" na 12 lat katorgi na Syberii - 29 XII 1863 Murawiew zatwierdził wyrok.

BERENT Jerzy (1653-1717) jezuita, misjonarz; do zakonu wstąpił w 1670 w Wilnie; wykładał w wielu kolegiach jezuickich, w 1684-86 i 1691-93 był prof. matematyki, j. greckiego i hebrajskiego oraz prefektem drukarni w Wilnie; ponadto w 1686-90 był misjonarzem obozowym księcia Leopolda w wyprawie przeciw Turkom, w 1695-1701 – misjonarzem obozowym w Austrii.

BERENT Szymon (1585-1649) jezuita, muzyk, kaznodzieja na dworze księcia Alberta Radziwiłła kanclerza litewskiego.

BEREŚNIEWICZ Aleksander Kazimierz (1823-1902) biskup, studiował w Akademii Duchownej w Wilnie, przeniesionej w 1842 r. do Petersburga, którą ukończył jako mgr św. teologii; w l. 1845-53 był prof. teologii i łaciny seminarium duch. w Worniach, przeniesiony na polecenie rządu ros. na przymusowy pobyt do Wilna, od 1854 był prefektem w szkołach wileńskich, w 1859 konsekrowany na biskupa tytularnego maximianopolitańskiego, w l. 1860-64 był rektorem Akademii Duch. w Petersburgu, potem biskupem sufraganem żmudzkim w Kownie, w l. 1882-1902 - biskupem kujawsko-kaliskim.

BERETTI (Baretti) Giovanni (XVIII-XIX w.) rzeźbiarz i snycerz włoski; wraz z Nicolae Piano w 1801-04 wyremontował kościół św. Piotra i Pawła w Wilnie oraz wykonał rokokową ambonę w kształcie łodzi.

BERKMAN Jan zob. **BAERKMAN Jan Karol**

BERKMAN Michał (1823 w Wilnie - 1913) nauczyciel, powstaniec stycz.; studia matematyczno-przyr. ukończył na Uniw. Charkowskim w 1848, uczył historii i geografii w Prużanach, matematyki zaś - w Lidzie i Wilnie do 1858 (gdzie przyjaźnił się z Syrokomlą i Andriollim), do r. 1863 - w Kiejdanach; za udział w powstaniu zesłany na Sybir, po amnestii - uczył w Warszawie.

BERLIN NAFTALI ZEWI JUDA (1817-1893) kierownik jesziwy w Wołożynie w l. 1853-1892; autor komentarzy i prac rabinicznych.

BERNATOWICZ Aleksander (1855 Wileńszczyzna - 1920) lekarz wojskowy; studiował w Kijowie i Petersburgu (doktorat), został generałem w rosyjskiej wojskowej służbie sanitarnej, w 1917 - lekarzem naczelnym I Korpusu gen. Dowbora-Muśnickiego, potem - prezesem samopomocy Polaków-wojskowych w Mińsku; w wojsku polskim - szefem sanitarnym Litewsko-Białoruskiej Dywizji (1918) oraz inspektorem sanitarnym frontu wschodniego (1919); gen. bryg. od 1919.

BERNATOWICZ Feliks Aleksander Geisztowt (1786-1836) powieściopisarz, syn rotmistrza woj. trockiego, kształcił się w Wilnie i Krzemieńcu, autor m.in. *Pojaty, córki Lizdejki* (Warszawa 1826), w której nawiązał do podań ludowych i zabytków, poznanych podczas podróży do Kowna, Krewa, Trok i Antokola.

BERNATOWICZ Henryk Zenon (1847-1907) adwokat wileński; ukończył Uniwersytet w Petersburgu, był sędzią i wiceprezesem sądu w Odessie; w 1884 został adwokatem w Wilnie, od 1890 występował w imieniu Feliksa hr. Broel-Platera o utrzymanie w polskim posiadaniu majątków Belmont i Opsa (sprawę pomyślnie rozstrzygnięto dopiero po 20 latach); był prezesem Wileńskiej Komisji Adwokackiej, w 1899 należał do założycieli tajnego Kółka Archeologicznego, był najstarszym członkiem założonego w 1900 Towarzystwa Szubrawców.

BERNATOWICZÓWNA Antonina (1860-1917) działaczka społeczna, kształciła się w wileńskiej szkole rękodzieł Ułasewiczówny oraz na kursach pszczelarsko-ogrodniczych Warsz. Tow. Ogrodniczego; w 1892 założyła szkołę ogrodniczą w Kozłowsku, przeniesioną potem do Postaw, Krzywonosów i wreszcie - Ustronia pod Wilnem (1911-1914), podczas wojny kierowała ochronką dla 200 dzieci w Wiljanowie pod Wilnem.

BERNITZ Jan Teodor de - w 1681 pisarz hetmana w lit. Michała Paca, łącznik między opozycją lit. i koronną, po śmierci Paca w służbie hetmana Kazimierza Sapiehy, który podarował mu dworek w Wilnie.

BERNSTEIN Abraham Mosze (1866-1932) kantor wileński, autor 3 zbiorów utworów i modlitw synagogalnych, zbieracz żydowskich pieśni i melodii ludowych.

BEROWSKI Janusz Marian (1924-1942), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, od jesieni 1939 w ZWZ, schwytany i pobity przez okupanta zmarł mimo leczenia.

BERZAŃSKI Michał (1691-1736) jezuita; do zakonu wstąpił w 1709 w Wilnie; w 1722-23 był prof. retoryki w Akad. Wil., w 1723-28 – prof. retoryki i prefektem szkół w Krożach, w 1735-36 – rektorem w Poszawszu; w 1723 wystawiono w Wilnie dwa jego dramaty szkolne i wydano druk *Flaminia universae Romae*.

BEYNAR Leon Lech zob.: Jasienica Paweł

BEYNART Ambroży h. Abdank (zm. 1602) doktor prawa kanonicznego, kanonik miednicki i wil., sekretarz królewski, członek kapituły wil., z jej ramienia sędzia kapitulny w trybunale w Wilnie oraz parokrotny wysłannik do Rzymu.

BEYNART Wojciech Kazimierz (zm. 1680) kanonik wil., sekretarz królewski, przysięgły notariusz kapituły wil., w l. 1652-55 opiekun diecezjalnego archiwum.

BEZSONOW Piotr Aleksiejewicz (1828-1898) filolog ros., prezes Wileńskiej Komisji Archeograficznej; ukończył studia historyczno-filologiczne na Uniw. Moskiewskim; na życzenie kuratora Korniłowa przyjechał w 1865 do Wilna i był do 1866 prezesem rosyjskiej Wileńskiej Komisji Archeograficznej oraz dyrektorem wil. gimnazjum; ponieważ popierał białoruski ruch kulturalny i nie umiał współpraco-

wać z członkami Komisji, został odwołany do biblioteki uniwersyteckiej w Moskwie; w 1879 objął katedrę slawistyki na Uniw.w Charkowie.

BIAŁEK Czesław Szymon (1920-1984) absolwent Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, jezuita, współorganizator ucieczki Żydów z getta w N. Sączu, uczestnik powst. warsz., raniony, w PRL trzykrotnie skazywany na więzienie, w 1956 założyciel Tymczasowego Studenckiego Komitetu Pomocy Więźniom Politycznym, w 1973 doktoryzował się z antropologii, zaangażowany w ROPCIO, autor licznych artykułów.

BIAŁKOWSKI Michał Kazimierz (1608-1659) jezuita, prof.Akad.Wil.; wstąpił do zakonu w 1623, profesję uczynił w 1646; był m.in. prof.teologii w Akad. Wil. przez 8 lat i prefektem nauk 10 lat; ogłosił *Theorocentrica, sive mathematicae de punctis et centris considerationes* (Wilno 1644 i 1690).

BIAŁKOWSKI Mikołaj (2.poł.XVIII w.) poeta; w 1782 wydał w Wilnie *Zbiór rymów w różnych zdarzeniach ojczystym językiem pisanych*, obejmujący ody, panegiryki oraz wiersze poświęcone Wilnu.

BIAŁKOWSKI Tadeusz (1888-1961) aktor, reżyser; występował w teatrze amatorskim podczas studiów na Politechnice we Lwowie, debiutował w 1909, walczył w Legionach; po I wojnie występował w Krakowie, Warszawie i w 1926-29 w Wilnie w Teatrze Reduta; po II wojnie wykładał w Studium Dramat. w Krakowie.

BIAŁŁOZOR (Białozor) h. Wieniawa **Jan Karol** (1596-1631) proboszcz wil., absolwent Akad. Wil., od 1630 referendarz litewski, pochowany w Katedrze.

BIAŁŁOZOR Jerzy h. Wieniawa (zm. 1665) biskup, absolwent Akademii Wil., sekretarz królewski, pisarz skarb. W. Ks. Lit., kanonik wileński, proboszcz kaplicy św. Kazimierz (z polecenia Władysława IV), nadzorca skarbca katedralnego, od 1658 biskup smoleński, a od 1661 - biskup wileński, odbudował Katedrę zniszczoną podczas wojen i założył w Werkach kalwarię.

BIAŁŁOZOR Montwid Józef h. Wieniawa (1769 - po 1828) konsyliarz konfederacji targowickiej, w l. 1811-16 sędzia graniczny rosieński, od 1821 prezes sądu granicznego wil., od 1817 członek loży wil. „Gorliwy Litwin".

BIAŁŁOZOR (Białozor) Kazimierz h. Wieniawa (ok. 1608 w woj. trockim - 1680) podsędek wiłkomirski, marszałek upicki, kasztelan witebski, wojewoda miński, w l. 1649-52 uczestnik walk J. Radziwiłła z Kozakami na Litwie.

BIAŁŁOZOR Krzysztof (1588-1644) marszałek pow. upickiego oraz trybunału litewskiego w 1628, pięciokrotny poseł na sejm, właściciel dóbr: Łany, Worniany i Hrykiszki.

BIAŁŁOZOR Krzysztof (zm. 1741) kanonik wileński, kanclerz kapituły wileńskiej i smoleńskiej, aktywny w wojnie domowej między Sapiehami a partią szlachecką Ogińskiego, Kociełła i Wiśniowieckiego, nazwany „krwawym księdzem" za udział w zabójstwie Michała Sapiehy, należał do konfederacji, dążącej do oddania Litwy pod protekcję Piotra Wielkiego, cara Rosji.

BIAŁŁOZOR Montwid Marcin h. Wieniawa (zm. 1817) sędzia graniczny wileński, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej w 1792, w czasie insurekcji awansowany na wicebrygadiera, marszałek w pow. rosieńskim popierający Napoleona po jego wkroczeniu na Litwę.

BIAŁŁOZOR Marcjan (ok. 1627-1707) bazylianin, kaznodzieja w Wilnie, archimandryta w Grodnie, potem w Wilnie (św. Trójcy) i w Ławryszewie, w l. 1665-66 unicki biskup piński, od 1697 - arcybiskup połocki (wbrew woli bazylianów, bo trwonił dobra klasztorne i znęcał się nad mnichami), gorliwie zwalczał prawosławie.

BIAŁŁOZOR Stanisław (zm. przed 1623) podkomorzy upicki od 1593, rotmistrz podczas wojny o Inflanty 1601-1602, marszałek trybunału litewskiego (1605).

BIAŁOGÓRSKI Salomon (1897-1942) malarz i grafik żydowski; uczył się w gimn. w Białymstoku i podczas I wojny – w Bobrujsku, w 1922-23 – w Szkole Rysunkowej Wil.Tow.Artystów Plastyków, od 1924/25 był wolnym słuchaczem na Wydz.Sztuk Pięknych USB; był nauczycielem rysunków w wil.gimn.hebrajskim i Żydowskim Centralnym Komitecie Oświaty w Wilnie; malował i wystawiał głównie pejzaże; zmarł w getcie białostockim.

BIAŁOKUR Michał, pseud. „Szarek", „Lach", „Michał" (1906-1945) żołnierz AK; w marcu 1942 został skierowany do V Odcinka „Wachlarza", prowadził szkolenie wojskowe i dowodził patrolem dywersyjnym (zrywanie torów k. Dyneburga), w 1943 został komendantem Brasławskiego Obwodu AK; w 1944 podstępnie aresztowany przez Sowietów i internowany w Kupczelach k. Ospy, uciekł eskorcie i powrócił do pracy konspiracyjnej; w styczniu 1945 ponownie aresztowany popełnił samobójstwo w więzieniu w Jeziorach.

BIAŁOPIOTROWICZ Jerzy h. Habdank (1740-1812 w Wilnie) w 1764 strażnik lidzki na akcie elekcyjnym St. Augusta, w 1771 łowczy lidzki, w 1780 sędzia grodzki nowogródzki oraz poseł inflancki na sejm, wybrany członkiem Rady Nieustającej (1781-84), w 1794 czynny uczestnik insurekcji, członek Rady Najw. Rządowej w Wilnie, w 1810 założyciel i pierwszy prezes Tow. Dobroczynności w Nowogródku; wymieniany w *Panu Tadeuszu* i *Pamiątkach Soplicy*.

BIAŁOPIOTROWICZ Wincenty h. Habdank (zm. ok. 1815) od 1783 łowczy lidzki, 1790-92 sekretarz pieczęci mniejszej litewskiej, pełnomocnik wil. loży masońskiej „Gorliwy Litwin", uczestnik insurekcji w 1794.

BIAŁOWICZ Wincenty (1637-1678) jezuita, poeta; tytuł magistra filozofii i nauk wyzwolonych uzyskał w Ołomuńcu, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1661, w 1663-64 studiował w Akad.Wil., w 1665-69 – w Braniewie; w 1672-73 był prof.retoryki w Warszawie, w 1674-77 – w Akad.Wil.; w 1667-1671 ogłaszał w Wilnie łacińskie wiersze religijne i panegiryczne, w 1675 – dramaty szkolne.

BIBIKOW Ilja Gawriłowicz (XIX w.) generał rosyjski; był generał-gubernatorem wileńskim i kuratorem Wileńskiego Okręgu Naukowego od 15.03.1850 do 10.12.1855, wyznaczył na Muzeum Starożytności aulę b.Uniwersytetu Wileńskiego, organizował Centralne Archiwum Wileńskie, utworzone ukazem cara Mikołaja I z d.2.04.1852.

BIEGA Andrzej (1884-1952) nauczyciel j.niemieckiego w szkołach wileńskich, także po wojnie w 5.szkole średniej w Wilnie; pochowany na Cmentarzu Bernardyńskim.

BIEGAŃSKA Józefa (1902 -?) botanik; w 1923 ukończyła Gimnazjum im.A.Mickiewicza w Wilnie oraz w 1939 botanikę na USB; w 1937-39 pracowała na USB jako sekretarz Komisji Egzaminów Magisterskich, w 1940-44 dawała w Wilnie prywatne lekcje muzyki; w 1945-50 uczyła w Liceum dla Dorosłych w Toruniu, w 1946-50 pracowała w Katedrze Botaniki Ogólnej UMK w Toruniu jako mł.asystent i wykładowca.

BIEGAŃSKI Jan Kazimierz h. Prawdzic (zm. ok. 1733) uczestnik elekcji Augusta II, poseł z pow. brasławskiego na sejm koronacyjny w 1697 i sejmy pacyfikacyjne 1698 i 1699, w 1701 uczestnik zjazdu wil., w 1710 marszałek trybunału litew., w 1713 podkomorzy W. Ks. L., w 1721 deputat starodubski na trybunał litew., od maja tegoż roku d-ca chorągwi tatarskiej.

BIEGAŃSKI Kazimierz Władysław h. Prawdzic; towarzysz chorągwi pancernej Bogusława Radziwiłła, pisarz ziemski brasławski (1670-

i 1928/29 występował w Wilnie i w objazdach; był osobistym sekretarzem J. Osterwy i starostą wil. Instytutu Reduty - także w l. 1929-31 w teatrze objazdowym Reduty.

BRENSZTEJN Michał Eustachy (1874-1938) bibliotekarz, bibliograf, historyk kultury, samouk (dr h.c. USB), członek Tow. Przyjaciół Nauk od 1910 i kustosz jego muzeum, od 1919 bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej (kier. Działu Rękopisów i innych zbiorów specjalnych), zgromadził własne kolekcje książek, archiwaliów, ekslibrisów i numizmatów, które przekazywał do różnych instytucji; autor ponad 400 prac z historii kultury i etnografii W. Ks. Litewskiego, w tym: *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do r. 1832* (Wil. 1922 i 1925), *Adam Honory Kirkor, wydawca, redaktor i właściciel drukarni w Wilnie od r. 1834 do 1867* (Wil. 1930) oraz licznych bibliografii.

BRETZER (Brecer) Jakub (1690-1733) malarz, jezuita; w 1712 wstąpił do zakonu w Wilnie; malował obrazy do kościołów jezuickich w Słucku, Mińsku, Połocku, Nieświeżu i Pińsku oraz w Wilnie: do kościoła św.Kazimierza w 1714/15 i 1726-31 (m.in. portrety generałów zakonu i męczenników jezuickich w korytarzach domu profesów).

BREUTELT lub **BREVTELT Jan** (1630-1673) ludwisarz w ludwisarni królewskiej w Wilnie.

BRIAŃSKI Eugeniusz (1905-?) malarz i grafik; uczył się w Tambowie, Petersburgu i Połocku; w 1922-26 – w Gimn.Tow.Rosyjskiego w Wilnie; po odbyciu służby wojsk, od 1928/29 studiował jako wolny słuchacz na Wydz.Sztuk Pięknych USB; po wojnie mieszkał i tworzył w Poznaniu.

BRICTIUS (Briccius) **Jan** (1654-1710) jezuita, studia teolog. odbył w Braniewie, był profesorem filozofii, teologii i prawa kanon. w kolegiach jezuickich, m.in. w Wilnie (1695-1703 i 1707-1708).

BRICTIUS Marcin (1665-1727) jezuita, kaznodzieja w Wilnie

BRIOTET Jakub (1746-1819) chirurg poch. z Francji; studiował anatomię i chirurgię w Paryżu, od 1777 pracował na Uniw. Wileńskim jako prosektor i demonstrator anatomii, w 1780 otrzymał z Komisji Edukacji Nar. patent na profesora operacji chirurgicznych i demonstratora anatomii, w 1787 otrzymał stopień dra med. i został profesorem chirurgii praktycznej, należał do współ-założycieli Tow. Lekarskiego Wileńskiego; wykładał po polsku, zorganizował dla cyrulików wileńskich kursy anatomii.

BROCHOCKI Walenty h. Prawdzic (1782-1856) walczył w legionach Dąbrowskiego; uczestnik wojen napoleońskich; w stopniu ppułk. uhonorowany złotym krzyżem Virtuti Militari; d-ca ruchu zbrojnego w pow. wilejskim i dziśnieńskim podczas powst. listop.; zmarł na emigracji w Królewcu; wymieniony w *Panu Tadeuszu* Mickiewicza.

BROCHOCKI Władysław h. Prawdzic (1810-1896) student Uniw. Wil.; uczestnik powst. listop.; w 1856 powołany na członka rzeczywistego Komisji Archeologicznej Wil.; w l. 1858-63 ostatni marszałek szlachty nowogródzkiej; w 1860 współzałożyciel Biblioteki Obywatelskiej w Nowogródku; w 1863 zesłany do Rosji, wrócił w 1874 do Wereskowa w pow. nowogr.

BROCUS Adam (ok.1542-1605 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil.; pochodził z Anglii, do Polski przybył w 1567, w 1568-77 kierował szkołami, seminarium i nowicjatem w Braniewie, w 1580-1603 był prof.teologii moralnej i polemicznej w Akad.Wil., w 1603-05 – rektorem Akademii.

BRODOWSKI Ignacy (1713-1760) jezuita; do zakonu wstąpił w 1730 w Wilnie; od 1744 uczył w Nowogródku, Połocku i Mińsku, w 1750-51 był prof.etyki w Akad. Wil., w 1751-52 – prefektem szkół i sekretarzem Akad.Wil., w 1752-

53 – pref. szkół w Grodnie, w 1757-58 – prof. teologii w Połocku; napisał dramat o św. Stanisławie Biskupie.

BRODZIKOWSKA z d. Zieleniewska Halina (1896-1944) aktorka; studiowała w Konserwatorium Moskiewskim i w Genewie; od 1921 należała do zespołu Reduty i w 1925-26 występowała z Redutą w Wilnie, w 1927-28 – w objeździe pod kier. E. Wiercińskiego; potem porzuciła teatr i została nauczycielką muzyki.

BRODZIKOWSKI Kazimierz Aleksander (1897-1979) aktor, reżyser; studiował na Uniw. Warsz. i UJ; od 1916 był członkiem POW, w 1918-20 – ochotnikiem w WP; w 1920-21 uczył się w Warsz. Szkole Dramatycznej, w 1922-23 – w Instytucie Reduty; w 1925-26 występował z zespołem Reduty w Wilnie i w objazdach (grał m.in. Smugonia w *Przepióreczce*); później grał i reżyserował w wielu teatrach; po wojnie ukończył prawo na UJ i organizował na nowo dawnych redutowców.

BROEL-PLATER zob. **PLATER**

BROMIRSKI Andrzej (1774-?) jezuita, nauczyciel filozofii w kolegium zakonnym w Wilnie. Propagator reformy szkolnictwa.

BRONCEL Zdzisław Alfred, pseud. Żeglarz (1909-1998) pisarz, publicysta; ukończył Gimn. im. Staszica w Warszawie oraz polonistykę na Uniw. Warsz.; współprac. m.in. z „Prosto z mostu"; w 1939-41 mieszkał w Wilnie, współpracował z „Gazetą Codzienną", był dyrektorem Teatru Na Pohulance; w 1941 został zesłany do łagru na Uralu, w 1942 dostał się do Armii Polskiej, od 1947 mieszkał w Londynie, pracował w Sekcji Polskiej BBC, w Radiu „Wolna Europa", drukował artykuły w „Kulturze".

BRONICKI Witold (1910-1990 w Wilnie) ksiądz; w 1929 ukończył gimnazjum polskie w Kownie, w 1936 – Semin. Duchowne w Wilnie i pracował w archidiecezji wileńskiej; 1950-58 był proboszczem w Odessie, 1958-63 – w kościele św. Ludwika w Moskwie, potem pracował w parafiach wileńskich (m.in. jako altarysta w kościele św. Anny); pochowany na Cment. Kalwaryjskim.

BRONIEWICZOWA Wiktoria (1867-1938) nauczycielka wileńska, działaczka oświatowa.

BRONOWSKI Jan (1853-1925), nadleśniczy, ziemianin, właściciel maj. Hołoblewszczyzna (gm. Holszany).

BRUNS Jan (1611-1671 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1631; w 1634-37 studiował filozofię w Akad. Wil., w 1641-68 był prof. matematyki w Braniewie, Nieświeżu, Pułtusku i Połocku; w 1668-71 – prefektem drukarni w Wilnie, odnowił spalony kościół św. Jana.

BRUSIKIEWICZ Kazimierz (1926 Wilno – 1989) aktor; debiuował w 1941 w Wilnie, uczył się w konspiracyjnej szkole dramatycznej; w 1945 wyjechał do Torunia, od 1951 grał w teatrach warszawskich, głównie w Teatrze „Syrena", występował na estradzie kabaretowej i w telewizji.

BRUSIKIEWICZ (właśc. Brusik) **Stefan** (1887-1948) aktor, śpiewak, reżyser, dyr. teatru, w sezonie 1922/23 w Teatrze im. Syrokomli w Wilnie, a od 1924 do 1940 stale w Wilnie w „Lutni" i Teatrze Polskim, także z zespołem wileńskim na występach gościnnych.

BRYDZIŃSKI Wojciech (1877-1966) aktor, reżyser; wiosną 1906 gościł w Wilnie w zespole Puchniewskiego; w 1924 występował w Teatrze Polskim; ponownie gościnnie w Wilnie w 1929.

BRYNK Jerzy (ok. 1800-1881) uczestnik spisku Szymona Konarskiego; aresztowany w 1836, zesłany do kopalń nerczyńskich; w 1858 wrócił do kraju; w 1861 ponownie aresztowany za patriotyczne poglądy i skazany na zesłanie, ale ze względu na wiek pozostawiony w Święcianach; w 1863 za udział w demonstra-

cjach w Wilnie zesłany do Czerdynia w gub. permskiej.

BRZESKI Mikołaj (1860-1910) ekonomista i urzędnik państwowy rosyjski; przyjaciel Mariana Zdziechowskiego; w 1909 ofiarował księgozbiór z 3000 dzieł wil. Towarzystwu Przyjaciół Nauk. Pochowany w Wilnie.

BRZEZIŃSKI Wacław (zm. 1925) artysta-muzyk, kierownik kwartetu wileńskiego.

BRZOSTOWSKI Cyprian Paweł h. Strzemię (zm. 1688) od 1645 sekretarz królewski, od 1650 referendarz lit., od 1657 pisarz lit. i stolnik wil.; dyplomata w rokowaniach z Moskwą; od 1684 wojewoda trocki; wspierał materialnie Akad. Wil.

BRZOSTOWSKI Ignacy (1823-1875) wojewoda mohylewski, uczestnik powst. stycz.; w maju 1862 brał udział w wileńskim zjeździe organizacji obywatelskiej; po śledztwie w Mohylewie i Wilnie w 1864 za udział w organizacji powstańczej skazany na sekwestr majątku i zesłanie do Jenisejska.

BRZOSTOWSKI Jan Władysław (1646-1710) pisarz w litew. 1672; referendarz lit. 1681; kasztelan trocki.

BRZOSTOWSKI Konstanty Kazimierz h. Strzemię (1644-1722) bp wileński; w 1664 kaznodzieja katedralny; studia teol. w Rzymie (dr teologii 1669); od 1671 sekretarz W. Ks. Lit.; od 1687 biskup wil., zaangażowany w ruchu antysapieżyńskim, konsekrował obraz NMP w Trokach (1718) i sprowadził pijarów do Wilna (1772).

BRZOSTOWSKI Michał h. Strzemię (1722-1784) podskarbi lit., poseł starodubowski w 1746, oszmiański w 1752, inflancki 1754, oszmiański 1758, starodubowski 1760, oszmiański 1764; starosta orański od 1751, generał-lejtnant od 1753, pisarz lit. od 1758, koniuszy od 1762, podskarbi lit. od 1764; bogacił się na kontrybucjach z majątków Karola Radziwiłła, uległy wobec Rosji.

BRZOSTOWSKI Michał h. Strzemię (zm. 1800) starosta puński, uczestnik spisku na Litwie w 1793/4, aresztowany w Wilnie w 1794 i wywieziony do Smoleńska, gdzie w więzieniu spędził 15 miesięcy.

BRZOSTOWSKI Michał Hieronim h. Strzemię (1762-1806 w Wilnie) ostatni cześnik lit., marszałek gub. wileńskiej; absolwent wil. szkoły pijarów; poseł trocki na sejm czteroletni; w 1790 udekorowany orderem św. Stanisława, a w 1791 orderem Orła Białego; więziony przez Targowicę; w 1794 członek Rady Najwyższej Rządowej wileńskiej; w 1801 marszałek szlachty gub. wil.

BRZOSTOWSKI Michał (1805-1867) matematyk; w 1826 ukończył Uniw. Wileński ze stopniem kandydata filozofii, pracował do 1836 r. w Wilnie jako nauczyciel prywatny (przełożył *Arytmetykę dla początkujących* H. Verniera, wyd. w Wilnie w 1833 i 1839), potem przeniósł się do Królestwa; w 1864 został profesorem Szkoły Gł. w Warszawie.

BRZOSTOWSKI Paweł Ksawery (1739 w Mosarzu - 1827) referendarz lit.; jeden z inicjatorów reform włościańskich; po studiach w Rzymie pisarz w. lit. (1762); mecenas literatury; autor *Ustaw stosujących się do dobrego porządku i powinności osiadłych ludzi w dobrach Pawłowa czyli Mereczu, przepisanych* (Wilno 1771, drugie wydanie 1791).

BRZOSTOWSKI Robert h. Strzemię (ur. 1748 w Michaliszkach pow. wil.) w 1766 szambelan Stan. Augusta; pułkownik husarski w wojsku lit.; 1787 cześnik lit.; w maju 1791 marszałek trybunału lit. oraz kasztelan połocki; odznaczony orderem św. Stanisława i Orła Białego.

BRZOSTOWSKI Stanisław h. Strzemię (1733-1769) poseł na sejmy: 1754 i 1760 z pow. oszmiańskiego, 1761 z pińskiego, 1762 z bra-

sławskiego; płk petyhorski i szef pułku buławy W. Ks. Lit., wichrzyciel polityczny, sprzyjający Rosji.

BRZOZOWSKA Anna z d. Maciejewska (1908-1986), „Ania", „Pyza", ziemianka na Litwie Kowieńskiej, od 1930 żona Jana, lekarza, organizatorka pomocy dla uchodźców z Polski w 1939 i 1940, od 1942 w konspiracji Obwodu Oszmiańskiego, w okresie „Burzy" w partyzanckich szpitalach polowych, po wojnie w Bydgoszczy.

BRZOZOWSKI Jan (1906-1990) „Sowa", „Mietek", ziemianin na Litwie Kowieńskiej, absolwent Gimn. Polskiego w Kownie i Wydz. Medycznego Uniwersytetu w Wiedniu, organizator pomocy i opieki medycznej dla uchodźców z Polski, od 1941 w konspiracji, inwigilowany przez Saugumę, od 1942 w Obwodzie Oszmiańskim jako z-ca dyr. Szpitala Powiat. w Oszmianie, organizator czołówek szpitalnych i szpitala polowego AK w Szczepanowiczach, „internowany" w Miednikach i Kałudze, po wojnie w Bydgoszczy, organizator pierwszych ośrodków zdrowia w woj. bydgoskim, siedmiokrotnie radny miejski.

BRZOZOWSKI Kazimierz (1687-1756 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; w 1711-12 wykładał poetykę, w 1716-17 – retorykę w Wilnie, później był rektorem kolegiów jezuickich w Pińsku, Słucku i Nieświeżu; w 1748-51 – prowincjałem litewskim, w 1751-55 – prepozytem domu profesów, w 1755-56 – rektorem domu III probacji w Wilnie; dbał o poziom nauczania historii, geografii i matematyki w szkołach jezuickich.

BRZOZOWSKI Marcin (1700-1759 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1718 w Wilnie, w 1722-25 odbył studia filozoficzne w Akad.Wil, oraz w 1727-31 – teologiczne w Warszawie; w 1732/33 był prof.retoryki w Akad.Wil., 1733-38 – prof.filozofii w Warszawie i Nieświeżu, w 1739-45 – prof. teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w Braniewie i Połocku; w 1745-49 – prof. prawa kanonicznego i dziekanem Wydz.Prawnego Akad.Wil.; w 1745 został doktorem filozofii i teologii, w 1756 – doktorem prawa kan.; w 1749-55 był rektorem kolegium w Nieświeżu, w 1756-59 – rektorem Akad.Wil.; musiał poskramiać bunty akademików i zaopatrywać maszerujące przez Wilno wojska rosyjskie; napisał dramat *Lusus in feria desinens* (Wilno 1733).

BRZOZOWSKI Szczęsny (1904-1980) ziemianin, ekonomista; ukończył gimnazjum polskie w Kownie i Wyższą Szkołę Handlu Zagranicznego w Wiedniu; pracował w Polskim Tow.Drobnego Kredytu w Wiłkomierzu, był członkiem Komitetu Polskiego w l.1939-40; podczas okupacji był żołnierzem AK w Wilnie; napisał wspomnienia *Litwa-Wilno 1910-1945.*

BRZOZOWSKI (właściwie KARDIS) Tadeusz (1927 Łoźniki pod Wilnem – 2005) żołnierz AK, chemik; ukończył w Nowej Wilejce szkołę powszechną oraz – podczas okupacji – Gimnazjum im.św.Kazimierza, uzyskując małą maturę; w 1943-45 był żołnierzem AK pseud."Czajka", łącznikiem kwatermistrzostwa Komendy OW, od czerwca 1944 – szer.żandarmerii polowej obwodu Y (Nowa Wilejka), brał udział w akcji „Burza"; 6.01.1945 został aresztowany przez NKWD i był torturowany w więzieniu; próbował popełnić samobójstwo, ale odratowano go w szpitalu Czerwonego Krzyża w Wilnie; przekupiony lekarz litewski wystawił akt zgonu: Kardis zmarł, mógł więc jako Tadeusz Brzozowski wyjechać z Wilna w ramach „repatriacji" korzystając z podrobionych dokumentów; w 1945 ukończył Liceum dla Prac. w Lublinie, w 1952 – studia z zakresu chemii na UMCS, w 1963 uzyskał na UJ doktorat; do 1954 pracował na UMCS, potem w Inst.Przem.Farmaceutycznego w Warszawie, w 1967-73 w Inst.Chemii Organicznej PAN, w 1973-80 był dyr. biura Pol.Tow.Chemicznego, w 1981-2000 – redaktorem nacz."Przeglądu Chemicznego".

BRZUSZKIEWICZ Ignacy (ur. ok. 1774) malarz; studia malarskie w Krzemieńcu i Wilnie; od 1804 nauczyciel rysunków; portrecista, m.in. Hieronima Strojnowskiego bp. i rektora Uniw. Wil.

BUCKI (Buccius) Wilhelm (1585-1643 w Wilnie) jezuita; do nowicjatu wstąpił w Wilnie, pracował na misjach wśród Łotyszów; wydrukował w Wilnie po łotewsku katechizm, liturgię, modlitwy i pieśni kościelne.

BUCZACKI Jan (1898-1938) prawnik, wnuk powstańca styczniowego; ukończył prawo na USB i pracował w Wilnie na stanowisku prokuratora sądu apelacyjnego.

BUCZACKI Samuel (1803-1865) muzułmanin, kapitan wojsk.ros., powstaniec; służył w wojsku carskim na Kaukazie, po przejściu na emeryturę osiadł w rodzinnym majątku w pow.kalwaryjskim; za czynny udział w powstaniu 1863 został pozbawiony emerytury; pochowany na starym cmentarzu muzułmańskim w Winkszniupiu na Litwie.

BUCZYŃSKA Matylda (1811-1867) filantropka wil., w 1860 współzałożycielka Bractwa św. Wincentego á Paulo w Wilnie; inicjatorka akcji pomocy materialnej najuboższym w Wilnie; z nakazu Murawiewa aresztowana i zesłana do Siemionowa.

BUCZYŃSKI Daniel h. Strzemię, w 1789 cześnik oszmiański; w 1794 mianowany przez Kościuszkę z-cą radcy Rady Najwyższej Narodowej; po upadku powstania na Litwie w 1817 zbierał składki na pomnik Kościuszki w Wilnie.

BUCZYŃSKI Franciszek (1697-1749) jezuita; w Akademii Wil. był w 1728-29 prof. retoryki, w 1734-37 – filozofii, w 1737-41 – teologii scholastycznej; w 1741-42 był regensem Semin.Papieskiego w Wilnie; ponadto był w 1730-34 prof.retoryki i prefektem szkół oraz w 1742-48 – rektorem w Słucku, w 1748-49 – rektorem w Pińsku.

BUĆKIEWICZ Adam (1810-1895) lekarz, rolnik, kronikarz Uniw. Wil.; absolwent gimn. w Świsłoczy; od 1828 student Uniw. Wil. (wydz. fiz.-mat.) a po jego zamknięciu Akad. Med.-Chir.; po 10 latach praktyki lekarskiej zajął się rolnictwem; krzewiciel oświaty roln.; zwolennik reformy włościańskiej; autor broszur i rozpraw o tematyce roln. i med. oraz pozostawionej w rękopisie pracy *O byłych wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu.*

BUDAK Walenty (1593-1643) brat-jezuita, murarz, ślusarz i stolarz; kierował budową kościoła św.Ignacego w Wilnie w 1613-22 i 1632-36 oraz kościoła w Połocku.

BUDKIEWICZ Konstanty (zm. 1891) księgarz-wydawca; pracownik księgarni Zawadzkiego w Wilnie; zarządzał księgarnią Zawadzkiego także w Kijowie; od 1858 prowadził własną księgarnię w Żytomierzu.

BUDKIEWICZ Konstanty Romuald (1867-1923) prałat, absolwent Akademii Duch. w Petersburgu, od 1903 proboszcz parafii św. Katarzyny w Petersburgu, ośrodka polskiego życia narodowego; skazany na śmierć i zamordowany przez bolszewików w 1923 r., na murach Ostrej Bramy umieszczono marmurową tablicę pośw. jego pamięci, K. Iłłakowiczówna napisała o nim wiersze: *Opowieść o moskiewskim męczeństwie* (1927) i *Głos księdza Budkiewicza zza grobu* (1928).

BUDKOWSKA Janina (1899-1978) polonistka; w 1920 ukończyła Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie, w 1931 uzyskała doktorat filologii polskiej na USB (w 1921-22 była prezesem Koła Polonistów); uczyła w szkołach średnich w Chełmnie 1920-21, w Wilnie 1922-1940, w Toruniu 1946-47, była st.asystentem UMK w Toruniu w 1947-49 i bibliotekarzem Książnicy Miejskiej im.Kopernika 1949-54; pracowała w Instytucie Badań Literackich PAN w toruńskiej redakcji *Słownika języka Adama Mickiewicza* 1950-1971; opublikowała *Słownik rymów A.Mickiewicza.*

BUDNY Bieniasz (Beniamin) innowierca, pisarz na przełomie XVI i XVII w.; od 1594 w służbie Krzysztofa Radziwiłła; autor wierszowanej parafrazy z Dekamerona *Historyji krotofilnej o kupcu, który się z drugim o cnotę swej żony założył* (1583), *Krótkich a węzłowatych opowieści, które po grecku zową Apophtegmata, ksiąg IV* (1599 i później), przekładu *O starości* Cycerona (1595).

BUDNY Stanisław (1797-1853) prawnik i autor prac z zakresu techniki handlu; studiował na Uniw. Wil. (1813 mgr prawa); w l. 1816-17 buchalter w głównym komitecie do sporządzania rozliczeń za produkty zabrane w Wilnie do wojska ros.; tłumacz B. Kukolnika *Prawa Cywilnego Prywatnego Państwa Rosyjskiego* (Wilno 1818/19), *Listów J. Bapt. Say'a do P. Malthusa* (Wilno 1829), autor *Buchalterii ułatwionej* (Wilno 1826) oraz *Nauki o handlu* (Wilno 1829).

BUDNY Szymon (zm. ok. 1595) pisarz i teolog, przywódca radykalnego odłamu antytrynitarzy w Polsce; w 1558 powołany przez superintendenta kalwińskiego na katechistę zborowego; przez Radziwiłła Czarnego powołany na ministra w Klecku; autor licznych prac religijnych; zasłużony dla obrony czystości języka polskiego.

BUDREWICZ Wincenty (1795 - ok. 1850) filomata; w l. 1815-1820 odbył studia na wydz. matem. Uniw. Wil. (mgr filoz.); 24 maja 1819 przyjęty do Związku Przyjaciół (mowę powitalną wygłosił A. Mickiewicz); członek T-wa Filomatów oraz amarantowego grona Filaretów; w 1824 skazany na wywiezienie w głąb Rosji, gdzie został nauczycielem matematyki i fizyki w Twerze.

BUDZYŃSKI Jan Bronisław (ok. 1903-1971) aktor, dyr. teatru; w sezonie 1928/29 należał do zespołu Reduty - grał w Wilnie i objazdach; od jesieni 1929 w Instytucie Reduty w Wilnie; od 1930 współpracował z rozgłośnią wil. PR; w sezonie 1930/31-1934/35 pracował w Teatrach Miejskich w Wilnie (głównie na Pohulance, gdzie był aktorem i sekretarzem); za działalność konspiracyjną został przez Tajną Radę Teatr. ZASP-u odznaczony specjalnym wyróżnieniem.

BUJAK Władysław Wiktor (1883-1969) lekarz pediatra; 1919-37 ordynator Szpit. św. Ludwika w Krakowie, 1937-1939 profesor i kier. Kliniki Pediatrycznej USB, podczas wojny prowadził w Wilnie szpital dziecięcy; po wojnie - prof. UJ i Akad. Med. w Krakowie; autor pierwszego pol. podręcznika chorób dziec. *Zarys pediatrii* (1930).

BUJALSKI Antoni Bonawentura (1726-1782) franciszkanin; nowicjat i początki nauki odbył w Wilnie, doktorat teol. uzyskał w Asyżu; był regentem studium wileńskiego, w l. 1763-1766 prowincjałem i gwardianem wil., otaczał szczególną opieką biblioteki zakonne.

BUJALSKI Władysław (1862-1934) dr med., prezes Wil. Tow. Ginekologicznego; gimnazjum ukończył w Wilnie, uniwersytet w Warszawie (1889), doktorat med. w Wojskowej Akad. Lekarskiej w Petersburgu; od 1896 stale praktykował w Wilnie, gdzie był współzałożycielem kliniki ginekologicznej, którą w 1921 odstąpił Uniw. Wileńskiemu; do 1929 prowadził mały szpitalik w domu; pochow. na Rossie.

BUJNICKI Kazimierz (1788-1878) ziemianin, działacz kulturalny. Od 1856 członek Komisji Archeologicznej Wil. Autor utworów lit.: powieści hist. i dzieł obyczajowych.

BUJNICKI Teodor (1907-1944), poeta, satyryk; studiował historię na USB, był współredaktorem „Żagarów", autorem audycji radiowych i szopek akademickich; od 1944 działacz Zw. Patriotów Polskich, publikował panegiryki na cześć władzy sowieckiej w „Prawdzie Wileńskiej", zastrzelony z wyroku organizacji podziemnej; wydał tomy poezji: *Po omacku* (1933) i *W połowie drogi* (1937).

BUJNOWSKI Józef (1910-2001) historyk literatury, prof. PUNO, poeta; w 1929 ukończył gimn. w Dziśnie, w 1936 - studia w zakr. filologii polskiej na USB (gł. pod kier. M. Kridla), 1936-39 był nauczycielem j. polskiego w Brasławiu; jako pchor. brał udział w wojnie 1939, dostał się do niewoli sowieckiej, z której zbiegł, dotarł do Wilna i uczył w Gimn. nr 10 (dawnym Liceum im. Śniadeckich), działał w konspiracji (pod pseud. Walter, Alf, Wilk); w 1941 został przez NKWD aresztowany i wywieziony, wstąpił do Armii Andersa, walczył pod Monte Cassino; od 1952 wykładał na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie, w 1958 uzyskał w PUNO doktorat, w 1964 - habilitację; ogłosił 13 tomików poetyckich oraz liczne prace naukowe: o międzywojennej literaturze wileńskiej, o eseistyce i krytyce literackiej na emigracji, o Wyspiańskim, Gombrowiczu i poetach współczesnych.

BUJNOWSKI Michał (1632-1690) jezuita, pisarz religijny; w 1650-53 studiował filozofię w Akad.Wil., w 1657-60 – teologię w Tyrnawie; wykładał retorykę w kolegiach jezuickich i w 1665-68 – w Akad.Wileńskiej; w 1672-83 był penitencjariuszem w Bazylice św.Piotra w Rzymie, w 1683-88 był rektorem w Połocku, w 1689-90 – w Nieświeżu; w 1686-90 publikował w Wilnie łacińskie i pisane piękną polszczyzną ascetyczne dzieła religijne, m.in.*Ranny obiad na posiłek duszy* (1686).

BUJWID Odo Feliks Kazimierz (1857 Wilno - 1942) pierwszy polski bakteriolog, prof.UJ; do 9 roku życia mieszkał w Wilnie i Zułowie, gdzie jego ojciec był rządcą; w 1878 zdał maturę w Warszawie, w 1886 otrzymał dyplom Wydz.Lekarskiego Uniw.Warszawskiego; odbył praktykę u Roberta Kocha w Berlinie i w Instytucie Pasteura w Paryżu, zorganizował w Warszawie pracownię bakteriologiczną; w 1893 został prof.higieny na UJ, był inicjatorem budowy wodociągów i kanalizacji w Krakowie oraz organizacji gimnazjum żeńskiego; utworzył zakład szczepień pasteurowskich i wyrobu surowic, przyczyniający się do opanowania epidemii podczas I i II wojny światowej; w 1920 został przyjęty do WP w randze pułkownika, wykładał w Wojskowej Szkole Sanitarnej i odwiedzał niejednokrotnie Marsz.J.Piłsudskiego (zwłaszcza w Sulejówku); w 1934 zainicjował odbudowę dworku Billewiczów-Piłsudskich w Zułowie, co nie doszło do skutku z powodu śmierci Marszałka.

BUKLAREWICZ Michał (1884-1919) ksiądz, działacz niepodległościowy; w Wilnie ukończył szkołę miejską i w l. 1904-1908 kształcił się w Semin. Duchow.; w 1912 proboszcz w Ikaźni (pow. brasławski), gdzie w 1919 zorganizował oddział partyzancki przeciwko bolszewikom; zdradzony został postawiony przed bolszewickim sądem polowym i 27 VI 1919 zamordowany.

BUKOWSKA Helena Teodora (1899-1954) projektantka tkanin; w 1917 ukończyła gimn. w Sewastopolu, w 1920-23 studiowała grafikę i sztuki dekoracyjne na Wydz.Sztuk Pięknych USB, ucząc jednocześnie rysunku w szkołach Stow.Nauczycielstwa Pol. oraz w Szkole Instruktorek Tkactwa A.Mohlówny; w 1923 przeniosła się do Warszawy, studiowała architekturę, tkactwo i malarstwo ścienne w Szkole Sztuk Pięknych; po wojnie w 1945-50 prac.w Kłodzku, potem – w Warszawie.

BUKOWSKI Konstanty (1875-1936) literat, pierwszy prezes Syndykatu Dziennikarzy Polskich w Wilnie.

BUKOWSKI Romuald (1914-1940), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie (matura 1933), w l. 1935-36 w Szkole Podchorążych Rez. Kawalerii, pchor. rez. 23. PUŁ Grodzieńskich, ziemianin-właściciel maj. Januszyszki, zamordowany w Kozielsku.

BUKSZA Jan (1796-1863) prezydent m. Wilna (1823-1828); od 1817 członek T-wa Dobroczynności i opiekun ubogich; od 1818 w radzie miejskiej; zasłużony w sprawie odszukania praw i przywilejów i wskrzeszenia samorządu sto-

łecznego Wilna, które zepchnięto do rzędu miast gubernialnych; od 1824 członek i wiceprezydent konsystorza augsburskiego.

BUŁHAK Andrzej (1910-1991), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w l. 1923-32, studia w USB i na Uniwersytecie Francuskim w Palestynie, lekarz, w kampanii wrześniowej ppor. w 6. PPLeg., internowany w Starobielsku, oficer I Korpusu WP, po wojnie w Anglii.

BUŁHAK Ignacy Jozafat h.Syrokomla (1758-1838) metropolita unicki; w 1768-1774 uczył się w szkołach bazylianów w Żyrowicach, w 1774 wstąpił do zakonu, do 1779 studiował wymowę i filozofię oraz uczył w Berezweczu i Żyrowicach; w 1782-85 studiował w Kolegium Propagandy Wiary w Rzymie, uzyskując doktorat teologii i prawa kanonicznego oraz święcenia kapłańskie w 1785; po powrocie był kaznodzieją w wil.klasztorze bazylianów; w 1790 został biskupem turowskim i koadiutorem pińskim, w 1799 – biskupem brzeskim; w 1804-05 był członkiem Kolegium Duchownego w Petersburgu i zręcznie bronił unitów, w 1817 został metropolitą rzymsko-unickich kościołów, bezpośrednio zarządzał diec.litewsko-wileńską; w 1833 rząd rosyjski przeniósł go na diecezję białoruską z tytułem arcybiskupa połockiego; pod koniec życia ulegał wpływom biskupa-apostaty Siemaszki i nie występował w obronie likwidowanej Unii.

BUŁHAK Jan (1876-1950) artysta fotograf, kierownik Zakładu Fotografii Artystycznej przy Wydz. Sztuk Pięknych USB (1919-39), współzałożyciel i prezes Fotoklubu Wileńskiego (1919) i Fotoklubu Polskiego (1929), po wojnie - Zw. Polskich Artystów Fotografików (1947); większość jego prac (ok. 10 tys. negatywów: portrety, krajobrazy, fotografie zabytków) spłonęła w czasie wojny; autor licznych artykułów i książek z zakresu estetyki i techniki fotografii oraz albumów (m.in. *Wilno* 1924).

BUŁHAK Tomasz h. Syrokomla (1801-1895) działacz niepodległościowy, sybirak; wolny słuchacz Uniw. Wil.; w 1836 członek związku Konarskiego, aresztowany i więziony w murach bazyliańskich w Wilnie, w 1839 skazany na deportację do Zachodniej Syberii; w 1857 powrócił, ale w 1863 został ponownie aresztowany i skazany przez Murawiewa (za organizację opieki nad rannymi powstańcami) na konfiskatę majątku i zesłanie; po powrocie w 1871 mieszkał w Warszawie, potem - w nowogródzkiem.

BUŁHAROWSKI Stanisław (1872-1935 w Wilnie) prawnik i działacz społeczny; za prowadzenie tajnej biblioteki usunięty z gimn. w Wilnie, za udział w obchodzie setnej rocznicy powst. Kilińskiego - zesłany do Kurska; studia ukończył w Liceum Prawniczym w Jarosławiu n. Wołgą, w l. 1896-1905 pracował w Wilnie jako adwokat i działacz społ.: organizował wystawy sztuki polskiej oraz starał się o pomoc materialną dla młodzieży, współtworzył „Gazetę Wileńską" oraz Tow. Miłośników Starożytności i Ludoznawstwa; w l. 1905-15 był notariuszem w Drui, po wojnie - sędzią w Łowiczu, radcą w Min. Zdrowia w Warszawie (gdzie założył Tow. Przyjaciół Wilna) oraz notariuszem (m.in. w Wilnie).

BUŁHAROWSKI Wacław (1832-1895) kształcił się w Wilnie, był referentem w biurze gubernatora, za udział w powstaniu 1863 pozbawiony stanowiska.

BUŁHAROWSKI Wacław (zm. 1923) ppor.; absolwent gimn. wileńskiego, jako student Uniw. w Dorpacie wstąpił ochotniczo do I Korpusu Polskiego na Wsch. (1917), potem - do Samoobrony Wileńskiej (1918); wyróżnił się męstwem w obronie Warszawy pod Radzyminem (ranny i odzn. Ord. Virtuti Mil. 5 kl.); w 1921 wstąpił na USB, ale zmarł z powodu odnowionej rany; pochow. na Rossie.

BUŁHARYN Jan Tadeusz (1789-1859) pisarz rosyjski; był synem polskiego zesłańca, od 1799 uczył się w szkole kadetów w Petersburgu, w 1806-07 służył w armii ros. walczą-

cej przeciw Napoleonowi; w 1810 usunięty karnie z wojska ros. zaciągnął się do armii francuskiej i wojska polskiego, walczył przeciw Hiszpanii i Rosji; w 1816-19 mieszkał na Wileńszczyźnie, publikował wiersze po polsku w „Dzienniku Wil.", „Tygodniku Wil." i „Wiadomościach Brukowych", od 1819 był członkiem honorowym Tow.Szubrawców; przeniósł się do Petersburga, od 1822 wydawał czasopismo „Siewiernyj Archiw", od 1825 – dziennik „Siewiernaja Pczeła", pisał powieści po rosyjsku; po klęsce powst.listopadowego nawiązał współpracę z tajną policją rosyjską.

BUNCLER Kazimierz (1926-1945) kpr. „Mik", uczestnik strajku szkolnego w Gimn. A. Mickiewicza (XII 1939) w Wilnie, członek harcerskiej organizacji konspiracyjnej, żołnierz 3. Brygady Partyzanckiej „Szczerbca", sekcyjny ORKO, po 17 VII 44 w konspiracji, żołnierz 1. OSCZWAK, zmarł w więzieniu w ZSRR.

BURACZEWSKA-KOZŁOWSKA Janina, „Jagoda" (1922 w Wilnie – 1995) dr farmacji; ukończyła Gimnazjum i Liceum Przyrodnicze PP.Benedyktynek przy kościele św.Katarzyny w Wilnie, od 1935 należała do ZHP, od 1938 prowadziła samodzielnie 6.Żeńską Drużynę Harcerek im.Andrzeja Małkowskiego, która po 17 września 1939 przekształciła się w konspiracyjną drużynę Szarych Szeregów, włączoną do ZWZ i AK; działała pod pseud."Jagoda", w 1942 weszła do starszoharcerskiego zastępu „Znicz", prowadziła prace szkoleniowo-wychowawcze, sanitarne, obserwacyjno-informacyjne, zasłużyła się szczególnie przy przekazywaniu paczek żywnościowych i odzieżowych dla uwięzionych i wywiezionych; podczas operacji „Ostra Brama" była sanitariuszką; w 1944-45 pracowała w Stacji Dezynfekcyjnej w Wilnie: studia z zakresu farmacji rozpoczęła na tajnym USB, ukończyła w 1950 na Akad.Medycznej w Gdańsku, w 1965 uzyskała stopień doktora; do 1983 pracowała jako asystent i adiunkt w Zakładzie (Katedrze) Farmacji Stosowanej AM w Gdańsku; opublikowała kilkanaście prac, jest współautorką podręcznika.

BURACZEWSKI Józef (1868 w Hoduciszkach pow. święciański - 1927) chemik; jako uczeń szkoły realnej w Wilnie uczestniczył w kółkach samokształceniowych z J. Piłsudskim, studiował w Inst. Technologicznym w Petersburgu, ale został uwięziony i skazany na 2 lata za pracę oświatową wśród robotników; doktorat z chemii uzyskał na uniw. w Zurychu (1900), pracował w Wyższej Szk. Przemysłowej w Krakowie, nie przyjął proponowanej mu katedry na Uniw. w Kownie.

BURBA Aleksander (1800-1877) dr medycyny, bibliotekarz; po ukończeniu gimnazjum w Krożach w 1824-26 studiował medycynę na Uniw.Wil, w 1827 otrzymał tytuł doktora; brał udział w powstaniu listopadowym i udał się na emigrację do Francji; w 1833 został członkiem Tow.Demokratycznego, w 1860-67 był bibliotekarzem Biblioteki Batignolskiej i uporządkował jej zbiory; opublikował wspomnienie *Stan młodzieży wileńskiej* (Paryż 1845).

BURBA Hieronim (1645-1705) jezuita, dogmatyk i moralista, prof. Akademii Wil. w l. 1681-1687 i 1691-1693.

BURBIANKA Marta (1898-1973) bibliotekarka, księgoznawca; kształciła się w Rydze, Witebsku, Petersburgu i Wilnie; w 1927-31 studiowała historię i polonistykę na USB, w 1933 uzyskała doktorat z historii; w 1931-33 pracowała w bibliotece Muzeum Tow.Przyjaciół Nauk w Wilnie, 1933-40 w polskich gimnazjach na Litwie, organizowała tam polskie życie kulturalno-oświatowe i polskie drużyny harcerskie, należała do zarządu Tow."Pochodnia" w Kownie; w 1940-44 uczyła j.obcych w gimnazjum litewskim w Kupiszkach, prowadziła tajne nauczanie i działała w ZWZ-AK; w 1945/46 jako samodz. referent Wydz.Kultury Gł.Pełnomocnika Rządu RP ds.ewakuacji kompletowała i prowadziła w Wilnie bibliotekę, obejmującą Vilniana i Lithuanica; w 1946 przyjechała do

Wrocławia, pracowała w Bibliotece Uniwersyteckiej, w 1956-72 prowadziła wykłady i seminaria w Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniw.Wrocł.; w 1955 została docentem, w 1964 – prof.nadzwyczajnym; publikowała liczne prace dot.dziejów książki i drukarstwa śląskiego.

BURCZYK Władysław (1897-1969) absolwent gimnazjum filologicznego w Kijowie, student filologii klasycznej i polskiej USB, w 1920 jako ochotnik w 4. Pułku Strzelców Podhalańskich, od r. szk. 1925/26 nauczyciel w gimnazjach im. Elizy Orzeszkowej, Adama Mickiewicza, Króla Zygmunta Augusta, w Prawosławnym Seminarium Duchownym w Wilnie oraz w Gimn. im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce, w l. okupacji niemieckiej nauczyciel w kompletach tajnego nauczania, 15 XII 1945 aresztowany przez NKWD, więzień Łukiszek i łagru w Saratowie, po wojnie nauczyciel w Bydgoszczy.

BURDZIŃSKA (Burdzyńska) Teresa (zm.1846 w Wilnie) aktorka; występowała od 1825 w Zamościu, Grodnie i w Siedlcach, w 1829-40 – w teatrze wileńskim, grała m.in. Panią Jowialską.

BURDZIŃSKI Tadeusz (1868-1925) ginekolog; w 1904 uzyskał doktorat med. na Akademii Wojsk. w Petersburgu; w 1918 wstąpił jako ochotnik do WP, w l. 1919-1921 był lekarzem wojsk., od 1922 - profesorem zwycz. położnictwa i ginekologii w USB.

BURDZIŃSKI (Bardziński, Burdyński) **Tadeusz Tomasz Edward** (1799-?), aktor, uczeń W. Bogusławskiego, od 1830 (?) z przerwami grał do 1840 w Wilnie.

BURGIN Jechiel (1914-1991) aktor żydowski, dyr.teatru; był współzałożycielem i dyrektorem żyd.teatru marionetek „Majdim", działającego w Wilnie w 1933-41.

BURHARDT Michał Inocenty (1838-1907) kształcił się w Kiejdanach, Wiłkomierzu, Wilnie; studia lekarskie odbył w Moskwie (dyplom z odznaczeniem 1861); uczestnik powst. stycz., represjonowany i zesłany w głąb Rosji; od 1878 na Litwie; członek wielu towarzystw oświatowych i społecznych; radny m. Wilna; lekarz Pogotowia Ratunkowego; pochowany na Rossie.

BURHARDT Stefan (1899-1991) filozof, bibliotekarz, muzykolog; ukończył Konserwatorium Wil. (1923) oraz studia filozoficzne na USB (doktorat 1927), był adiunktem w Bibliotece Uniwers. USB (1927-34), dyrektorem Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie (1934-39); po wojnie działał w Komitecie Organizacyjnym UMK, był pierwszym dyr. Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (1945-49), w której pracował do 1971 jako kier. Oddziału Zbiorów Specjalnych, potem Muzycznych; oprac. i wydał katalog polonezów (ponad 10 tys. pozycji).

BURHARDTÓWNA Janina (1883-1924) działaczka narodowa i oświatowa na Litwie, redagowała w Kownie pismo „Strzecha" (nakład 7 tys. egz.), była komendantką POW, odznaczoną w Wilnie krzyżem Virtuti Militari; wielokrotnie więziona przez władze litewskie; pochow. na Rossie.

BURNICKI Antoni (1715-1770) bernardyn; w 1738 wstąpił do nowicjatu w Wilnie i uczył się w szkołach zakonnych, piastował różne stanowiska w klasztorach bernardyńskich; w 1761 został archiwariuszem prowincji litewskiej; w 1762-65 odbył pielgrzymkę do Ziemi św. i szczegółowo przedstawił swoje wrażenia (fragm.ogłoszono w „Pamiętniku Religijno-Moralnym" w 1857); w 1766 został sekretarzem prowincji, w 1769 – gwardianem w Cytowianach.

BURY-BURZYMSKI Jan (1915-1940) por. pilot; absolwent SPL w Dęblinie w 1938 mianowany porucznikiem, służył w 5 pułku lotn. w Wilnie-Lidzie; w 1939 - pilot 152 eskadry myśliwskiej (w armii „Modlin"), potem - w Anglii

w 307 i 303 dyw. lotniczych, zginął podczas walki ćwiczebnej.

BURZYŃSKI Antoni (1911-1943), ppor. rez. „Nurmo", „Kmicic", absolwent USB, uczestnik kampanii wrześniowej, internowany na Litwie, uciekł, od XII 39 w konspiracji, adiutant komendanta garnizonu m. Wilna ZWZ, jesienią 1941 aresztowany przez Saugumę, wykupiony, organizator sieci konspiracyjnej w Obwodzie Postawskim, dowódca pierwszego oddziału partyzanckiego AK na Wileńszczyźnie w okresie III-VIII 1943, przeprowadził szereg udanych akcji zbrojnych, podstępnie rozbrojony przez „współdziałających" partyzantów sowieckich i zamordowany wraz z oficerami swego sztabu i ok. 70 żołnierzami.

BURZYŃSKI Stanisław (1701-1775) instygator lit., jezuita, poseł na sejm.

BUSZYŃSKI Ignacy (1807-1873) historyk; ukończył gimn. w Krożach i Uniw. w Wilnie; jako urzędnik w Petersburgu wolny czas poświęcał na poszukiwania historyczne w metryce litewskiej i bibliotece publicznej; po powrocie na Żmudź pisywał artykuły m.in. do „Kuriera Litewskiego"; w 1864 skonfiskowano mu majątek i zesłano do Rosji.

BUTAREWICZ Ludwik (1922-1984), kpr. AK „Dolina", uczeń Gimn. OO Jezuitów w Wilnie, uczestnik strajku szkolnego (XII 1939), członek konsp. garnizonu m. Wilna, żołnierz 3. Brygady Part. „Szczerbca", po wojnie w Łodzi, dr nauk med., autor pracy *Ochrona zdrowia kobiety pracującej* (dwa wydania), działacz komb. 3. Bryg.

BUTKIEWICZ Anicet (1864-1935) proboszcz parafii Niepokalanego Poczęcia w Wilnie w l. 1923-1935, dokończył budowę kościoła.

BUTKIEWICZ Saturnin (1903-1973) aktor; absolwent prawa na USB; w sezonie 1924/25 uczeń Instytutu Reduty; od sezonu 1925/26 występował w Wilnie i w objazdach; w 1933 w zespole objazdowym Reduty - także w Wilnie; za działalność konspiracyjną w czasie okupacji niemieckiej odznaczony specjalnym wyróżnieniem przez Tajną Radę ZASP-u.

BUTKIEWICZ Waldemar (1926-1945), „Waldek", „Czaruś", uczeń Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, uczestnik strajku szkolnego (XII 1939), członek harcerskiej organizacji konspiracyjnej oraz garnizonu m. Wilna, po 17. VII 44 członek Egzekutywy Okr. Wileńskiego AK, wykonawca wyroku Sądu Polski Podziemnej na T. Bujnickim, żołnierz 10SCZWAK, uczestnik bitwy pod Rowinami, członek Egzekutywy Okręgu Białostockiego OAK, poległ w walce z UB w Białymstoku w maju 1945.

BUTKOWSKI Miron (1865-?) fotografik; uczył się w zakł.fot.Golda i Martiniego i w 1888 został ich wspólnikiem; w 1896-1939 prowadził z bratem Leonem zakład „Bracia Butkowscy" na Konnej, potem Benedyktyńskiej 5; wykonane przez nich fotografie widoków Wilna sprzedawano w księgarniach od 1893; w 1895 uzyskali złoty medal na wystawie w Paryżu.

BUTWIŁ Daniel (1612-1682) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1631 w Wilnie; w 1646-47 wykładał retorykę dla kleryków jezuickich, w 1647-50 prof. filozofii w Wilnie; w 1655-58 przebywał w prowincji niemieckiej, w 1658-61 był rektorem w Krożach, w 1663-66 – rektorem Akad.Wil.; potem był superiorem w Worniach, rektorem w Połocku, prof.teol.moralnej w Krożach i prefektem szkół w Myszy.

BUYKO (Bujko) Bolesław (1877-1939) malarz; uczył się w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa w Wilnie, w 1896-1902 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Krakowie; od ok.1902 mieszkał w Paryżu, wystawiał w kraju, m.in.kilkakrotnie w Wilnie.

BUYKO Wojciech (1882-po 1941) fotografik; ukończył studia rolnicze i miernicze; od 1918

mieszkał w Wilnie, w 1927 był z J.Bułhakiem współzałożycielem Fotoklubu Wileńskiego; w 1940 został aresztowany i wywieziony; zachowały się jego fotografie Wilna, m.in. *Kościół Misjonarzy* (1937), *Getto wileńskie* (1935), *Stare miasto w Wilnie* (1935-37).

BUYNO Jerzy (1906-1956), por. cc „Gżegżółka", absolwent Wydz. Human. UJK we Lwowie, nauczyciel języka polskiego w III Gimn. Miejskim w Warszawie, uczestnik kampanii wrześniowej, d-ca plut. ckm w Sam. Bryg. Strz. Podhalańskich w walkach o Narwik, więzień obozu Miranda de Ebro, od 1943 w Polskich Siłach Zbrojnych, IV 44 zrzut do Kraju, d-ca komp. VII bat. 77 pp AK Okręgu Nowogródzkiego, aresztowany przez NKWD, ucieka, po wojnie nauczyciel później dyr. Gimn. im. Kołłątaja w Warszawie.

BUZGAN Chewel (1897 Wilno – 1971) aktor i reżyser żydowski; w 1920 wszedł w skład Trupy Wileńskiej i występował z nią na scenach krajowych oraz w 1932-35 w tournées zagranicznych; w 1936-39 grał i reżyserował w Białymstoku, Lwowie, Łodzi i Warszawie; w 1939-48 był kier.artyst.żyd.teatru „Soleil" w Argentynie; od 1949 pracował w teatrze żyd.w Łodzi, potem – w Warszawie (w 1968-71 jako kier.artystyczny).

BYCHOWIEC Józef Władysław (1778 w pow. słonimskim - 1845 w Wilnie) filozof i tłumacz dzieł filoz.; absolwent Uniw. Wil. (1794); słuchacz Kanta w Królewcu i tłumacz jego dzieł; służył w wojsku francuskim (1806-09), adiutant Murata w wojnie francusko-rosyj. 1812; po wojnie w Wilnie zajmował się pracą naukową, opublikował m.in.: *Słówko o filozofii...* (1816), *Rzut oka na Rosję pod względem historycznym, statystycznym, moralnym, naukowym i gustu* (1817), *Rady dobrej matce* (Wil. 1827) oraz liczne tłumaczenia.

BYCZKOWSKI Tadeusz (1797 lub 1800 w Lewojni k.Wilna – 1860 Wilno) malarz, grafik; w 1816-20 studiował w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil. pod kier. J.Rustema, uzyskując tytuł kandydata nauk; w 1828 został urzędnikiem w Banku Polskim w Warszawie, potem zamieszkał w rodzinnym majątku na Wileńszczyźnie; rysował zabytki sztuki, pejzaże i widoki Wilna i Warszawy; w 1823 wydał 4 litografie przedstawiające Wilno: kościoły św.Jakuba i św.Rafała, plac Katedralny i ruiny pałacu Radziwiłłów.

BYCZKOWSKI Tytus (ok.1801-1844) malarz; pochodził z chłopów pańszczyźnianych hr.Tyszkiewicza; w 1821-26 uczył się w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil. pod kier.J.Rustema, potem kształcił się w Dreźnie i w 1836-42 w Monachium; popełnił samobójstwo w Wenecji; malował obrazy rodzajowe i portrety, m.in. J.Słowackiego.

BYKOWSKI Aleksander (1844 - po 1903) architekt; ukończył Akad. Sztuk Pięknych w Petersburgu, od 1869 pracował jako technik w zarządzie kolei w Wilnie, 1877-79 był pierwszym miejskim architektem, potem - do 1903 - architektem wil. okręgu naukowego.

BYKOWSKI Antoni (zm. 1710) bernardyn, nauczyciel filozofii i teologii w szkołach zakonnych w Wilnie, był kaznodzieją na sejmie w Grodnie w 1688 i prowincjałem małopolsko-litewskim 1695-98, jako Litwin dokuczał nieraz zakonnikom-Polakom.

BYRSKA Irena (1901-1997) aktorka, reżyser, żona Tadeusza; występowała od 1928 m.in. w Wilnie; w 1933-37 prowadziła z Mieczysławem Szpakowiczem Studium Teatralne przy Teatrze na Pohulance w Wilnie; podczas okupacji reżyserowała tajne programy poetyckie w Wilnie; po wojnie współpracowała z licznymi teatrami, w 1949-51 wykładała w PWST w Warszawie, w 1952-58 kierowała z mężem Teatrem im.Żeromskiego w Kielcach.

BYRSKI Tadeusz (1906-1987) reżyser, aktor; występował od 1925 w Wilnie w Reducie, od 1937 - w Warszawie; współpracował z rozgłośniami wileńską i warszawską Polskiego Ra-

dia; po wojnie był m.in. dyrektorem teatru w Kielcach (1952-58), Gorzowie Wlkp. (1959-66) i Łodzi (1966-71).

BYSTRAM Kazimierz Eugeniusz Tomasz (1877-1941) ur. w maj. Bystrampol na Litwie, właściciel maj. Kurkle w pow. wiłkomirskim; studiował rolnictwo na Polit. Ryskiej i Uniw. w Halle; od 1939 w Wilnie.

BYSTRAM Kazimierz Karol (1919-1979) ur. w Rydze, ukończył Inst. Agronomiczny Uniw. w Lowanium; od 1941 w Wilnie w ZWZ i AK, komendant obwodu wiłkomirskiego AK, podokręgu kowieńskiego; od 1945 w Toruniu, pracował w handlu zagranicznym prod. rolnymi.

BYSTRAM Tadeusz (1886-1936) ur. w maj. Bystrampol na Litwie, studiował na Politechnice w Rydze (filister Korporacji Walecja) i w Nancy; jako członek POW uwięziony i skazany przez władze litewskie w Kownie na 10 lat (potem uniewinniony); od r. 1925 pracował w banku Ziemskim w Wilnie.

BYSTRZONOWSKI Wojciech (1699-po 1770) jezuita, popularyzator nauki; do zakonu wstąpił w 1713; wg J.Bielińskiego był prof.wymowy w Akad.Wil. w 1733, wykładał ponadto matematykę, filozofię, teologię i prawo kanoniczne w kolegiach jezuickich, był rektorem kolegiów w Poznaniu, Lwowie, Lublinie i Jarosławiu oraz prowincjałem małopolskim 1767-70; jego dzieło *Polak-sensat w liście, w komplemencie polityk, humanista w dyskursie, w mowach statysta na przykład dany szkolnej młodzieży* wydane w Lublinie w 1730 przedrukowano 10 razy (m.in.w Wilnie w 1733 i 1738), utrwalało ono tradycyjny model „zepsutej" wymowy sprzed reformy Konarskiego; w *Informacji matematycznej* (Lublin 1743) zwalczał poglądy Kopernika, w 1749 ogłosił w 4 tomach *Elementa architektury domowej*.

BYSTRZYCKI Jowin Fryderyk h.Bończa (1737-1821) jezuita, biskup-nominat, astronom: uczył się w Drohiczynie, w 1758 wstąpił do zakonu i odbywał nowicjat w Wilnie, w 1762-68 kształcił się w kolegium warszawskim, studiował filozofię, matematykę i astronomię; uczył w Pińsku i Pułtusku, święcenia kapłańskie otrzymał w 1769 i w 1769-72 studiował teologię na Akad.Wil. uzyskując doktorat; w 1773 został astronomem nadwornym Stanisława Augusta, prowadził obserwacje astronomiczne i meteorologiczne; w 1776 został proboszczem w Stężycy, w 1789-92 – komisarzem cywilno-wojskowym Ziemi Stężyckiej; piastował liczne godności kościelne, w 1820 został mianowany biskupem, ale zmarł nie otrzymawszy święceń.

BYSTRZYCKI Marcin (1692-1754) jezuita, wykładał matematykę w Akademii Wil., potem był kaznodzieją w Warszawie i Łomży, nauczycielem w Grodnie, po powrocie do Wilna w 1750 został dziekanem wydz. prawa kanonicznego.

BYSTRZYŃSKI Adam (?-1941), aktor, reżyser, 1924/25 w Teatrze Polskim w Wilnie, w sezonie 1932/33 w Teatrach Miejskich w Wilnie, aresztowany przez Niemców zmarł w więzieniu lwowskim.

BYSZEWSKI Kazimierz (1908-1973) architekt; w 1936 ukończył Polit.Warsz.; w 1937-45 pracował w Wilnie, w 1944-45 był naczelnym archit.m.Wilna, uporządkował Plac Napoleona, współpracował przy planie odbudowy Wilna; od 1945 wykładał na Polit.Gdańskiej.

BYSZEWSKI Michał (1823-1880) ksiądz, wikariusz w Wilnie; komisarz trocki w powstaniu styczniowym prześladowany przez władze ros. wyemigrował do Francji; w 1872 powrócił do kraju.

BYTHNER (vel Bitner) **Bogusław Marcin** (zm. 1796) wybitny duchowny ewangelicki; 1749 kaznodzieja w Wilnie; 1750 szafarz przy zborze wil.; 1752 kaznodzieja zborowy; 1766 awansowany na pierwszego kaznodzieję; następnie konsenior wil. i senior tytularny nowogródzki.

BYTHNER Samuel (zm. 1710) wybitny duchowny ewang.; w 1687 konsenior w Wilnie; 1698 senior żmudzki; zmarł podczas zarazy morowej.

BYWALKIEWICZ P.G, (II poł.XIX,pocz.XX w.) Rosjanin, dziennikarz; był redaktorem nieoficjalnego organu wil.generał-gubernatora – dziennika „Wileńskij Wiestnik" w l.1891-1903, oraz dziennika „Zapadnij Wiestnik" w 1903-1905 w Wilnie.

C

CADEAU Michał zob.: **Kado**

CAPPELLI (Kappelli) **Ludwik Alojzy** (ok. 1776-1838), prof. prawa; doktorat obojga praw uzyskał we Włoszech, w 1804 został prof. zwycz. prawa cywilnego i krymin. Uniw. Wileńskiego, a od 1815 - także kanonicznego, był również wykładowcą języka i literatury włoskiej; w l. 1833-38 był profesorem prawa kanonicznego i historii kościelnej w Akademii Duch.; autor licznych publikacji dotyczących prawa (m.in. tablice synoptyczne) oraz literatury (m.in. wiersze okolicznościowe na 250-lecie Uniwersytetu).

CASELLI Francesco (1745-?) tancerz włoski, był baletmistrzem w teatrze dworskim ks. Karola Radziwiłła w Nieświeżu, w 1786 przyłączył się do działającej w Wilnie „antrepryzy" → W. Bogusławskiego i zorganizował zespół baletowy z miejscowych nauczycieli tańca.

CASPARINI Dominik Adam (XVIII w.) organomistrz wil.; twórca organów w kościele Św. Ducha w Wilnie.

CEHAK-HOŁUBOWICZOWA Helena (1902-1979) archeolog; szkołę średnią ukończyła we Lwowie, magisterium i doktorat w 1930 uzyskała na UJK we Lwowie, w 1931-39 pracowała w Katerze Archeologii USB jako st.asystent i adiunkt, w 1944-45 w Litewskim Muzeum Sztuki w Wilnie, w 1946-50 - na UMK w Toruniu jako adiunkt w Katedrze Archeologii Polskiej, od 1950 - na Uniw. Wrocławskim oraz w Zakładzie Archeologii Śląska Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN; w 1956 została docentem, w 1968 - prof.nadzwyczajnym.

CELESTYN z POZNANIA (ok. 1430/40-1506) bernardyn, kaznodzieja i spowiednik; organizator pierwszego na Litwie konwentu bernardyńskiego w Wilnie.

CEPNIK Henryk (1877-1944), dyr. teatru, kierownik literacki, reżyser, literat, tłumacz, publicysta, historyk teatru i krytyk teatralny, w sezonie 1919/20 dyr. i kier. literacki Związkowego Teatru Dramatycznego na Pohulance, w Wilnie, w sezonie 1921/22 kierował w Wilnie wraz z → F. Rychłowskim i Z. Śmiałowskim Teatrem Polskim i Teatrem Powszechnym, równocześnie był kier. liter. i dyr. szkoły dramatycznej, w sezonie 1922/23 kierował tamże Teatrem Wielkim i Teatrem im. Syrokomli.

CEPRYŃSKA Helena (zm.po 1930) pisarka polsko-białorusko-litewska; ur.na Ziemi Słuckiej, w 1911-18 prawdopodobnie mieszkała w Wilnie, jak również w latach międzywojennych; współpracowała z czasopismami „Litwa", „Lud", z białoruską „Naszą Niwą" i litewskim „Rygos Garsas"; w Wilnie wydała m.in. *Poezje* (1907) i *Odstępca*. Obrazek dramatyczny (1909).

CEYZIK Ignacy Julian (1779-1857) rzeźbiarz i ceramik; studiował w Akademii Wil. - uczeń Smuglewicza (rysunki, malarstwo); za podrabianie banknotów zesłany na Syberię, gdzie wykonywał piękne wyroby z terakoty.

CEZAREWICZ Antoni (1914-1970) (właśc. A. Julian Wasilewski) aktor, śpiewak, reżyser; należał do studia dramat. przy Teatrach Miejskich w Wilnie, gdzie występował dorywczo; od 1936 grał w „Lutni" (równocześnie kształ-

cąc się w Konserwatorium) do 1941; po okupacji niemieckiej w Teatrze Komedii Muzycznej w l. 1944-45.

CHABAD Motke (Mordechaj Bronszwejg) (zm. 1900 w Wilnie) badchan, aktor-żartowniś, błazen żydowski; mieszkał u kupca Lejby Opatowa, występował podczas wesel żydowskich w Wilnie; jego opowieści weszły do wil. folkloru żydowskiego, opublikował je w jidysz Sz. Bastomski (Wilno 1940).

CHAIM z Wołożyna (1749-1821) rabin, talmudysta; założyciel i kierownik (1802-1821) jesziwy w Wołożynie; autor prac rel.

CHAKIEL Bohdan Stanisław (1924 w Wilnie - 1981), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, żołnierz AK, po wojnie studia w AM w Warszawie, lekarz-stomatolog.

CHAKIEL Zbigniew (Zbyszko) (1917-1944), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów - matura w 1935, Szkoła Podchorążych Rezerwy 5. PPLeg., uczestnik kampanii wrześniowej, wywieziony do Kozielska, w PSZ w ZSRR i we Włoszech, ppor. w bat. „Żubrów" Wileńskiej Brygady, poległ pod Ankoną.

CHALECKI Aleksander (zm. 1650/51) marsz lidzki (1623); poseł na sejmy; marsz. Trybunału Litewskiego.

CHALECKI Dymitr (ok. 1550-1598) podskarbi litewski; w 1579 Stefan Batory mianował go miecznikiem litewskim, w 1588 - Zygmunt III podskarbim nadwornym lit., w 1590 - podskarbim ziemskim i pisarzem W.Ks.Lit.; dbał o dobre zaopatrzenie skarbu litewskiego m.in. przez ściągalność podatków; w 1596 był komisarzem królewskim na synodzie brzeskim, na którym zawarto Unię.

CHALECKI Jerzy Władysław (1606-1668) marsz. Trybunału Lit.

CHALECKI Lucjan (1873-1964) ksiądz, ukończył semin. duch. w Wilnie oraz wydz. teologiczny Akad. Duch. w Petersburgu (mgr teologii 1900), był prefektem w Białymstoku, Grodnie i Wilnie m.in. w Gimn. im. Orzeszkowej i Gimn. im. Czartoryskiego, 1920-26 kanclerz kurii metropol. wileńskiej; w 1949 musiał opuścić Wilno, podejmując pracę duszpasterską w Turgielach, ostatnie lata życia spędził w Mejszagole pod opieką ks. Józefa Obrębskiego.

CHALECKI Mikołaj Krzysztof (ok. 1589-1653) studiował w Akad. Wil., potem w Lovanium (uczeń Justusa Lipsiusa) i w Paryżu; 1610 starosta olkienicki, później miecznik litewski, 1650 wojewoda nowogródzki, 18 razy był posłem na sejm, znany na Litwie jako „mąż uczony" ogłosił po łacinie i po polsku zbiór *Allegorii* (1618) oraz (u bazylianów w Wilnie w 1642) *Binarius Chalecianus sive duo manipuli librorum,* pośw. czci Matki Boskiej.

CHAŁUBIŃSKI Tytus (1820-1889) słynny lekarz; studiował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie do czasu jej zamknięcia w 1840; potem w Dorpacie i Würzburgu (dr med. i chirurgii 1844) uczestnik powstania węgierskiego; pracował w szpitalach warszawskich i jako prof. w Szkole Głównej; zasłużony dla Zakopanego.

CHARKIEWICZ Juwenalis (ok. 1720-1788) bernardyn, prowincjał lit. 1766-1769; autor *Diariusza podróży hiszpańskiej z Wilna do miasta Walencyi... roku 1768.*

CHARKIEWICZ Walerian (1890 w Wilnie - 1950), literat, dziennikarz, historyk; ukończył polonistykę na USB, na którym również doktoryzował się na podstawie rozprawy *Placyd Jankowski (John of Dycalp) Życie i twórczość* (1928); był nauczycielem w Gimn. Jezuitów oraz członkiem redakcji „Słowa"; po wybuchu wojny internowany, następnie kierował Wojskowym Biurem Propagandy i Oświaty Polskich Sił Zbr. w ZSRR oraz Biurem Hist. Armii Pol. na Środk. Wschodzie; po wojnie w Londynie redagował czasopismo „Od A do Z"

i współpracował m.in. z „Wiadomościami"; opublikował wiele prac dot. historii Kościoła unickiego, m.in. *Zmierzch unii kościelnej na Litwie i Białorusi* (1929).

CHARMAŃSKI Zdzisław (zm.1925 w Wilnie) inż.architekt; ukończył studia i odbył praktykę zawodową w Rosji; w 1922 został pierwszym dyrektorem Państwowej Szkoły Technicznej w Wilnie, uzyskał bezpłatnie od Dyrekcji Lasów Państw. plac pod budowę gmachu przy ul.Holendernia i powołał w 1925 Komitet Budowy Szkoły; pochowany na Rossie.

CHĄDZYŃSKA-MICHAŁOWSKA Bronisława (1915-?) malarka; od 1922 mieszkała w Wilnie, od 1926 uczyła się w Lic.im.Filomatów, od 1929 - w Gimn.SS.Nazaretanek, w 1935 zdała maturę w Gimn.im.Czartoryskiego; w 1935-38 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB, potem - w pracowni J.Pankiewicza w Paryżu; po wojnie mieszkała w Anglii i Kanadzie.

CHĄDZYŃSKA Wanda zam. Młodzianowska (1892-1958), aktorka, debiutowała w teatrze wil. w sezonie 1910/1911, grała w sezonie 1920/21 w Teatrze Reduta, w l. 1925-1932 dorywczo także w wil. Reducie.

CHĄDZYŃSKI Antoni (1687-1750) jezuita, prof.Akad.Wil.; nowicjat odbył w 1703-1705 w Wilnie, retorykę studiował w Pińsku, filozofię w Wilnie 1708-11, teologię w Warszawie 1713-17, w 1716 uzyskał święcenia kapłańskie; uczył w szkołach jezuickich w Pułtusku, Warszawie, Połocku, Nieświeżu i Pińsku; w Akad.Wil.wykładał teologię 1728-29, prawo kanoniczne 1732-34; był rektorem kolegiów w Mińsku, Grodnie, Połocku, Łomży, Orszy i Witebsku oraz regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie 1732-34.

CHĄDZYŃSKI Hipolit (1837 w Wilnie - 1898) powstaniec stycz.; uczeń gimn. wil. za udział w powstaniu zesłany na Syberię; od 1884 pracownik kolei w Warszawie.

CHĄDZYŃSKI Jan (1600 w Wilnie - 1666) jezuita, poeta łaciński; po ukończeniu nowicjatu w Wilnie słuchacz filoz. i teologii w Akademii Wil.; po doktoracie profesor poetyki, wymowy, teologii w Akademii Wil. oraz prefekt studiów; wydał zbiór *Florae Łukiscianae amoenitas* w zw. z wizytą Władysława IV w Wilnie.

CHEŁCHOWSKI Marian h. Lubicz (1857-1934) ziemianin, działacz społeczny; absolwent gimn. w Wilnie (1877); absolwent wydz. prawa Uniw. Warsz. (1881); adwokat w Warszawie i w Wilnie; członek nielegalnej Ligi Narodowej; czołowy przywódca Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego na terenie Wileńszczyzny i Mińszczyzny; 1905-12 członek zarządu Pol. Macierzy Szkol. i „Sokoła" w Wilnie; założyciel Związku Ziemian Wil.; sędzia honorowy Sądu Okręgowego w Wilnie.

CHEŁCHOWSKI Walerian (1811-1872) uczestnik powst. list.; student prawa na Uniw. Wil.; podczas powstania podoficer w oddz. gen. Dembińskiego; emigrant w Awignonie i Paryżu, gdzie pracował jako tłumacz przysięgły.

CHEŁMIKOWSKA z d.Żukowska Amelia, 1° v. Czarnecka (XIX w.) aktorka, śpiewaczka; w 1829-55 lub nawet do 1862 występowała w teatrze wileńskim wraz z mężem, Janem **Chełmikowskim**.

CHEŁMIKOWSKA Wanda, aktorka, występowała w Wilnie w l. 1854-1857, czasem grała w j. rosyjskim.

CHEŁMIKOWSKI Jan (ok. 1800 - ok. 1873 w Wilnie), aktor, śpiewak, dyr. teatru, debiutował w Wilnie w 1827, występował 1836-38, również w 1841 oraz w l. 1845-1862.

CHEŁMIŃSKA Apolonia (1856-ok.1941-44) działaczka oświatowy; siostra Wincentego Ch., żona Wacława Makowskiego, prowadziła tajną szkółkę dla dzieci wiejskich w Werkach 1872-73; napisała pamiętniki.

CHEŁMIŃSKI Wincenty Klemens (1850-1887) literat; studiów med. w Szkole Gł. w Warszawie nie ukończył, pracował jako buchalter leśny w Słucku, potem w Werkach; wysyłał korespondencje z Wileńszczyzny do gazet warsz.; razem z E. Orzeszkową założył w Wilnie księgarnię (1879-82) i kierował jej działem wydawniczym, redagując m.in. czasopismo satyryczne „Alfabet"; deportowany w r. 1882 wrócił do Wilna w 1887; opublikował kilka książek z wierszami i satyrami, m.in. *Listki opadłe* (1873, 1877).

CHEŁMOŃSKI Adam (1890-1959) prawnik; ukończył wydz. prawny Uniw. w Petersburgu (1913), studiował w Paryżu, habilitował się na USB; adwokat i radca prawny w Warszawie, członek Komisji Kodyfikacyjnej (1924), poseł na sejm 1922, podsekretarz stanu w Min. Sprawiedl. (od 1937); w l. 1922-1939 prof. prawa handlowego i gospodarczego USB, po wojnie - prof. Uniw. we Wrocławiu.

CHEVALIER Jan (1732-1780) ksiądz jezuita, prof. Akad. Wil.; po odbyciu nowicjatu u św. Ignacego w Wilnie był nauczycielem w Grodnie, potem prefektem kamery w wil. Collegium Nobilium SJ i Semin. Duchownym im. Szyszkowskiego (1754-55); w l. 1755-59 odbył studia teologiczne w Akademii Wil., powrócił do Coll. Nobilium, następnie w l. 1765-74 był wykładowcą filozofii, profesorem teologii Akad. Wil., prefektem Drukarni Akademickiej (1769-70); po kasacie zakonu został wychowawcą synów Joachima Chreptowicza w Warszawie, w 1776 magistrat m. Wilna przyznał mu beneficjum: probostwo św. Trójcy; w 1779 mianowany rektorem Szkoły Gł. Litewskiej.

CHLEWIŃSKI Antoni (2 poł. XVIII w.) uczestnik wojny pol.-ros. 1792; gen. wojsk lit. 1793; jeden z d-ców powst. kościusz. 1794 na Litwie.

CHLEWIŃSKI Dionizy (1799-1870) ksiądz, filomata; po otrzymaniu święceń kapłańskich (1816) odbył studia prawnicze na Uniw. Wil. (magister utriusque iuris), od 1818 był członkiem tow. filomatów i jego bibliotekarzem; 1821-46 proboszcz w Starojelni (znany z patriotycznych kazań), 1846-66 dziekan lidzki.

CHLEWIŃSKI Michał h. Radwan (1793-1831) ziemianin, opiekun i dobroczyńca szkół, 1808-1810 na Uniw. Wil. (kandydat filoz.); 1822 honorowy członek Uniw. Wil.; od 1823 wizytator szkół gub. wil. i od 1824 grodzieńskiej.

CHŁOPICKI Edward (1830 pod Wilnem - 1894) literat, podróżnik i etnograf; po ukończeniu gimn. w Krożach kształcił się w Paryżu, w 1850 poznał A. Mickiewicza (wspomnienia o nim opubl. pt. *W dworku na Batignolles*); podróżował po Francji i Belgii, od 1858 - po Litwie i Inflantach, *Notatki z różnoczasowych podróży po kraju* ogłaszał w „Kurierze Wil.", współpracował też z pismami warszawskimi.

CHMAJ Ludwik (1888-1959) historyk filozofii i kultury, teoretyk pedagogiki; ukończył wydz. filoz. Uniw. Jagiell. w 1912, był docentem tego uniw. 1930-1938, od 1938 prof. pedagogiki USB, podczas okupacji w Wilnie, wywieziony do ZSRR (1944-54), w l. 1955-59 prof. w Inst. Filozofii i Socjologii PAN; opublikował m.in. *Rozwój filozofii Kartezjusza* (1930), *Kierunki i prądy pedagogiki współczesnej* (1937, 1962).

CHMIELEWSKI Aleksander (1814-1882) urzędnik, powstaniec, pisarz; ukończył szkołę w Krożach, brał udział w powstaniu 1831; był sekretarzem szlachty pow. szawelskiego, w 1842 - sekretarzem, potem urzędnikiem do szczególnych poleceń trzech generał-gubernatorów wileńskich; pisał artykuły do wil. *Encyklopedii powszechnej* (1835-40), ogłosił poema biblijne *Pasterze izraelscy* („Tygodnik Petersburski" 1840); w 1855 został prezesem Izby Cywilnej Kowieńskiej, później - radcą stanu; brał udział w powst. 1863 jako naczelnik wojewódzki kowieński; w 1864 został skazany na śmierć, karę złagodzono na pozbawienie majątku i osie-

dlenie w Tomsku; wrócił w 1873 i osiadł w Borku pod Kownem - majątku żony.

CHMIELEWSKI Aleksander (1889-1915) działacz społeczny; ukończył szkołę realną w Wilnie, w 1907-08 studiował w Leodium w Belgii, od 1908 - w Inst. Technologicznym w Petersburgu, z powodu gruźlicy nie ukończył pracy dyplomowej; był jednym z organizatorów ruchu „Odrodzenia" katolicko-narodowego w Wilnie i Petersburgu, wygłaszał odczyty i drukował artykuły w „Prądzie" od 1911 i „Głosie Młodych" - dodatku do"Dziennika Petersburskiego" od 1913.

CHMIELEWSKI Zygmunt (1894-1978) aktor, reżyser; w sezonie 1926/27 kierownik grupy wil. Reduty; w sezonie 1928/29 jako reżyser współpracował z Hebrajskim Studium Dramatycznym w Wilnie; w 1929 po odejściu Osterwy z Reduty objął kierownictwo zespołu; w l. 1939-41 występował w Wilnie w teatrze na Pohulance, potem w Polskim Teatrze Dramatycznym.

CHMIELOWSKI Kazimierz (1925-1950), sierż. OAK, ppor. NZW „Rekin", uczeń Gimn. OO Jezuitów w Wilnie, terenowy działacz konsp., żołnierz i d-ca plut. kawalerii 3. Bryg. Part. „Szczerbca", „internowany" w Kałudze - ucieka, od V 45 w 5. Wileńskiej Brygadzie OAK Okr. Białost. „Łupaszki", od IX 45 do VIII 46 w 3. Wileńskiej Bryg. Nar. Zjedn. Wojsk. Okr. Białost. (Oddz. Pogot. Akcji Spec. - PAS) jako z-ca d-cy oddziału, 46-48 student Wydz. Mech. Pol. Śl., aresztowany XII 48, skazany IX 49 na karę dożywotnego więzienia przez Wojsk. Sąd Rej. w B-stoku, wyrok uchylony przez Najw. Sąd Wojsk., w ponownej rozprawie skazany na karę śmierci, stracony 1 IV 1950.

CHMURA Władysław (1896-1960), w 1912 wstąpił do jezuitów, w l. 1921-25 jako kleryk studiował literaturę polską i francuską na USB i równocześnie w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie uczył j. polskiego, francuskiego i kaligrafii, ukończył teologię w „Bobolanum" w Lublinie, od 1933 pracował w Chyrowie, gdzie był kierownikiem szkoły powsz. i prowadził teatr konwiktowy, od 1937 uczył w Gimn. O.O. Jezuitów w Gdyni, a od 1947 był katechetą szkół w Łodzi i Piotrkowie.

CHODAKIEWICZOWA Irena z d. Cieszewska (1912-1979) „Irena", absolwentka Gimnazjum SS Nazaretanek w Wilnie, studentka Wydz. Mat. Przyr. USB, od IX 39 w konspiracji SZP, ZWZ, AK, łączniczka mjr. „Węgielnego", XI 43 aresztowana przez Gestapo - torturowana, wykupiona z więzienia, III 45 aresztowana przez NKWD - przechodzi ciężkie śledztwo, wypuszczona „na wabia", ukrywa się, „repatriuje" jako Ewa Żakowska, w 1947 aresztowana przez UB, zwolniona z braku dowodów winy, inwigilowana do 1956 r., na rencie chorobowej od 1958, inwalidka I grupy.

CHODAKOWSKI (Dołęga) **Leon** (1817-1878) lekarz; szkołę średnią ukończył w Kielcach, w 1837-42 studiował w Akad.Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i otrzymał dyplom z odznaczeniem; praktykował jako lekarz w Przedborzu i Sandomierzu, zasłużył się w zwalczaniu epidemii cholery.

CHODAKOWSKI Zorian Dołęga (właściwe nazw. Adam Czarnocki 1784-1825) ojciec etnografii polskiej; szkołę ukończył w 1801 w Słucku, był adwokatem, potem peł-nomocnikiem w Worończy; w 1808 za ujawniony zamiar przejścia granicy i zaciągnięcia się do wojska w Księstwie Warsz. skazany na pozbawienie szlachectwa i służbę wojsk. na Syberii, po przesunięciu dywizji z Omska do Bobrujska - w 1811 zbiegł do Warszawy i zmieniwszy nazwisko wstąpił do wojska; po wojnie wędrował po kraju i gromadził materiały z zakresu etnografii i starożytności słowiańskich, wykształcenie zdobywał korzystając z licznych bibliotek; planował dalsze wyprawy, nie uzyskał jednak poparcia ani na Uniw. Wil. ani wśród Rosjan, powołany został na członka Warsz. Tow. Przyj. Nauk; zgromadził bogate mat. pozostające w rękopisach, opublikował m.in. *O słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem* (1818).

CHODANI Jan Kanty (1767-1823) ksiądz, teolog, poeta; urodził się i studiował w Krakowie, w 1785 złożył śluby w zakonie kanoników reg. lateraneńskich, zwolniony ze ślubów przybył w 1805 do Wilna, został kaznodzieją uniw. i uzyskał na Uniw. Wil. doktorat teologii; w l. 1808-23 był na tym uniw. profesorem teologii moralnej i pasterskiej (od 1817 dziekanem wydz. nauk moralnych i polit.), ponadto - cenzorem ksiąg i wizytatorem szkół; pochow. w kościele św. Piotra i Pawła; opublikował m.in. przekłady *Sielanek* Gessnera (1800), *Henriady* Woltera oraz podręcznik *Nauka Chrześcijańskiej katolickiej religii* (1823).

CHODKIEWICZ Aleksander h.Gryf z mieczem (zm.1676) ksiądz, kanonik wil.; w 1634 został kanonikiem wil., w 1649 - biskupem nominatem wendeńskim (nie objął funcji z powodu przejścia Inflant pod władzę szwedzką); w 1661 otrzymał od kapituły wil. delegację do sprawowania funkcji biskupich (z wyjątkiem święceń); posiadał parafie w Grodnie, Remigole, Pobojsku i Oniksztach, był proboszczem kaplicy św.Kazimierza w katedrze wil.

CHODKIEWICZ Hieronim (ok. 1500-1561) kasztelan trocki 1544; starosta generalny żmudzki; kasztelan wil. 1559; uczestnik wojny z Moskwą w Inflantach.

CHODKIEWICZ Hieronim (1560-1617) koniuszy lit. 1588; kasztelan wil. 1959; czterokrotny marszałek Trybunału Lit.

CHODKIEWICZ Hrehory (zm. 1572) podkomorzy litew. 1544-1559; kasztelan trocki 1559; kasztelan wil. 1564; hetman polny lit. 1561; hetman w. litew. 1566; zwycięzca nad Ułą.

CHODKIEWICZ Jan Karol (1560-1621) podczaszy lit. 1596; starosta generalny żmudzki; hetman polny lit. 1601; wojewoda wil. 1616; pogromca Szwedów pod Kircholmem; współtwórca zwycięstwa pod Guzowem 1607; d-ca obrony Chocimia.

CHODKIEWICZ Jan Kazimierz (1616-1660) koniuszy litew.; kasztelan wil. 1646.

CHODKIEWICZ Jerzy (zm. 1569) stolnik litew. 1554-1556; kasztelan trocki 1566; poseł do Moskwy.

CHODKIEWICZ Krzysztof (zm. 1652) chorąży w. litew. 1611; koniuszy 1623; kasztelan trocki 1633; kasztelan wil. 1636; wojew. wil. 1642; uczestnik wojny inflanckiej; pięciokrotny marsz. Trybunału Litew.

CHODKOWSKI Edward (1906-1996), ppor. „Cedro", absolwent Gimn. A. Mickiewicza w Nowogródku, 1927-28 Szk. Podch. Rez., absolwent Wydz. Chemii USB oraz Wydz. Chemii Pol. Warsz., pracownik nauk. Państw. Inst. Techn. Uzbrojenia, aresztowany przy próbie przejścia granicy z Rumunią, ucieka, od 1941 w konspiracji Obwodu Baranowickiego m.in. przy produkcji mat. wybuchowych i nasłuchu radiowym, w 1944 poszukiwany przez NKWD, od XI 44 w II Armii LWP jako st. pirotechnik batalionu, pracownik naukowy Pol. Łódzkiej i Szczecińskiej, od 1963 kier. zakładu w Inst. Włókien Sztucz. w Łodzi.

CHODYNICKI Kazimierz (1890-1942) historyk; ukończył wydz. filozoficzny Uniw. Jagiellońskiego (dr fil. 1914), w 1920 habilitował się na Uniw. Warsz., 1921-28 był profesorem USB, od 1928 prof. w Uniw. Poznańskim; założyciel i redaktor w l. 1923-28 „Ateneum Wileńskiego", 1939-40 więziony przez Niemców; badacz historii średniowiecznej, dziejów Kościoła Prawosławnego w Polsce i na Litwie oraz unii kościelnej w XV-XVIII w.

CHODŹKO Aleksander Borejko (1804-1891) poeta, orientalista, slawista; po studiach na Uniw. Wil. uzyskał stopień kandydata filozofii w 1823, jako filareta był więziony 1823-24; po ukończeniu szkoły jęz. wschodnich w Petersb. do 1844 pracował w ros. służbie dyplomatycznej, potem zamieszkał w Paryżu, pozostając wraz z Mickiewiczem pod wpływem Towiań-

skiego, w l. 1857-83 był profesorem literatur słowiańskich w Collége de France (po Mickiewiczu); wydał tom poezji, tłumaczenia z liter. wschodnich i słow., podręczniki jęz. perskiego i tureckiego oraz słownik angielsko-polski.

CHODŹKO Dominik (ok. 1800-1863) literat, kronikarz uniwersytetu; nie ukończywszy studiów na Uniw. Wil. był od 1821 nauczycielem na pensji Kozłowskiej (w Werkach, potem w Wilnie); od 1819 członek tow. filomatów i filaretów; opublikował biografie Z.D. Chodakowskiego, K. Brodzińskiego, L. Borowskiego, J. Chodźki oraz *Zbiór niektórych wspomnień... do dziejów Uniw. Wileńskiego* (1862), tłumaczył również pamiętniki Jana i Józefa Franków.

CHODŹKO Ignacy (1720-1792) jezuita, kaznodzieja w Wilnie, nauczyciel w kolegiach zakonnych.

CHODŹKO Ignacy (1794-1861) powieściopisarz; ukończył szkołę bazylianów w Borunach i Uniw. Wileński (kand. filozofii 1814), był członkiem Tow. Szubrawców (jako Wirszajtos), pracował w kancelarii masy radziwiłłowskiej w Wilnie, potem osiadł w maj. Dziewiętnie w pow. święciańskim i poświęcił się pracy literackiej, pełniąc rozmaite urzędy z wyboru (prezes sądu grodzkiego 1823-26, podkomorzy 1830-34); w 1855 został członkiem Komisji Archeologicznej w Wilnie; po 1858 potępiony w artykułach J. Klaczki i K. Ujejskiego za prorosyjskie poglądy; był autorem licznych gawęd: *Domek mojego dziadka* (1840), *Obrazy litewskie* (1843-1850, w tej serii m.in. *Pamiętniki kwestarza*) oraz *Podania litewskie* (1852-1860).

CHODŹKO Jan Borejko (1777-1851) pisarz, działacz społeczno-oświatowy; od 1788 kształcił się w szkole wydz. w Wilnie, potem - osiadłszy w rodzinnych Krzywiczach k. Wilejki - stał się organizatorem życia towarzyskiego i społecznego w Mińsku, w 1812 wszedł tam do Komisji Rządu Tymcz. i ogłosił sztukę *Litwa oswobodzona czyli przejście Niemna*; po klęsce był w Warszawie, ale powrócił po amnestii i stał się organizatorem wolnomularstwa na Litwie (mistrz loży w Mińsku 1816); był członkiem wielu wileńskich towarzystw: Szubrawców, Dobroczynności, Typograficznego, Pomocy Uczniom Uniwersytetu, oraz wizytatorem szkół, organizował życie teatralne i muzyczne Wilna; jako członek Tow. Patriotycznego aresztowany i więziony 1826-29, potem w l. 1830-34 zesłany na Ural, opuszczony majątek popadł w ruinę; jego książka *Pan Jan ze Swisłoczy* (1821) miała szerzyć oświatę na wsi (4 wydania polskie i 2 litewskie), w *Pismach rozmaitych* (12 tomów, Wilno 1837-42) znalazły się przekłady i przeróbki utw. scenicznych oraz opowiadania wspomnieniowe.

CHODŹKO Józef (1800-1881) topograf, syn Jana; studiował na wydz. matem.-fiz. Uniw. Wileńskiego, był członkiem Zw. Przyjaciół i Tow. Filomatów; w 1821 wstąpił do służby w wojsku ros. i pracował nad pomiarami triangulacyjnymi m.in. w gub. wileńskiej; za stosunki z organizatorami powstania 1831 w Wilnie przeniesiony do prac geodezyjnych i topograficznych w Mołdawii i na Kaukazie; w 1862 mianowany generałem-porucznikiem, od 1871 członek Ces. Ros. Tow. Geograficznego.

CHODŹKO Leonard (1800-1871) historyk, wydawca; kształcił się w Borunach i Mołodecznie, w 1816-17 studiował na Wydz.Prawnym Uniw.Wil., należał do Filaretów, przyjaźnił się z T.Zanem i A.Mickiewiczem; w 1819 został sekretarzem księcia M.Ogińskiego i wraz z nim wyjechał w 1822 za granicę; od 1826 zamieszkał w Paryżu, gdzie rozpoczął działalność literacką i wydawniczą; jego *Histoire populaire de la Pologne*, wydana w 1863, miała 14 edycji w 112 tys.egzemplarzy; drukował biografie Polaków w encyklopediach francuskich, wydawał utwory pisarzy polskich, ogłosił w 1835 wielkie dzieło *Pologne historique, monumentale, pittoresque...*, ozdobione licznymi stalorytami z jego kolekcji; zgromadził bogaty zbiór materiałów historycznych; brał czynny udział w

życiu emigracji polskiej we Francji, od 1845 pracował w bibliotekach francuskich.

CHODŹKO Michał Borejko (1808-1879) publicysta, literat; członek Związku Filomatów w Wilnie; uczestnik powst. list. 1830/31; na emigracji zwolennik Lelewela; współ-organizator Legionu Mickiewicza we Włoszech; autor: *Wyprawa do Polski 1833 r., Adam Mickiewicz i legion polski we Włoszech* oraz poematów patriotycznych.

CHODŹKO Tyburcy (1840-1908) fotograf; był właścicielem popularnych zakładów fotograficznych w Wilnie i Druskiennikach.

CHOJNOWSKI Paweł (1668-1722 Wilno) jezuita; w 1686 wstąpił do zakonu w Wilnie; w Akad.Wil. był w 1699-1702 prof.filozofii, w 1704-10 - teologii scholastycznej, polemicznej i pozytywnej, w 1709-10 - prawa kanonicznego, w 1714-15 oraz 1719-22 - prof.prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii oraz regensem Semin. Papieskiego; ponadto wykładał w Braniewie, Warszawie (w 1710-14 był rektorem) i Połocku.

CHOŁONIEWSKI Stanisław (1791-1846) ksiądz, pisarz-moralista; studiował prawo na Uniw.Wil.; w 1816-18 był urzędnikiem Min. Spraw Zagranicznych w Petersburgu, odbywał liczne podróże; w 1827 wstąpił do Akad.Duchownej w Rzymie, w 1829 otrzymał święcenia, w 1832 - doktorat filozofii i godność szambelana papieskiego; w 1832 został dziekanem kapituły katedralnej w Kamieńcu Podolskim, w 1842 - administratorem diec.kamienieckiej; przyjaźnił się z J.I.Kraszewskim, ogłaszał swe utwory w „Athenaeum"; w Wilnie ukazały się ponadto jego *Sen w Podhorcach* (1842) i *Dwa wieczory u pani starościny Olbromskiej* (1843).

CHOMIŃSKA z d.Szuszkiewicz Aniela (1828 Wilno lub Warszawa - 1859 Wilno) aktorka, tancerka, śpiewaczka; debiutowała w 1842 pod nazw.panieńskim w Poznaniu, grała we Lwowie i Warszawie, w 1854-59 - w Wilnie.

CHOMIŃSKI Aleksander (1859-1936) ziemianin i działacz społeczny; kształcił się w gimn.w Wołogdzie i na Wydz.Prawnym Uniw.Warszawskiego, od 1886 gospodarzył w Olszewie w pow.święciańskim; w czasie I Dumy zorganizował w Wilnie zjazd przedstawicieli polskich z 9 guberni Litwy i Rusi; w 1907 został posłem do II Dumy, w 1910 - posłem do Rady Państwa; w 1905 założył w Olszewie szkołę początkową dla dzieci białoruskich (z wykładami religii po polsku); w 1921 był kontrolerem państwowym Litwy Środkowej, przewodniczył Związkowi Bezpieczeństwa Kraju (przysposobienia strzeleckiego), pracował w wil.Biurze Prac Politycznych, reprezentując linię federacyjną; był współpracownikiem „Kraju", „Kuriera Litewskiego" i „Słowa", wydrukował poza obiegiem księgarskim kilka powieści i dramatów.

CHOMIŃSKI Ludwik (1890-1958), bibliofil, właściciel drukarni; w l. 1908-12 studiował na Uniw. Jag., w 1915 przeniósł się do Wilna i w l. 1918-35 prowadził tam Drukarnię Nakładową „Lux" (Żeligowskiego 1, Portowa 7), wydawał w niej czasopisma (m.in. „Gazetę Wileńską" i „Alma Mater Vilnensis") oraz liczne książki (ok. 80 pozycji) odznaczające się wysokim poziomem graficznym (dzięki współpracy J. Hoppena, F. Ruszczyca, L. Sleńdzińskiego i in. artystów); zgromadził bogatą bibliotekę, która uległa zniszczeniu w cz. wojny; wywieziony do ZSRR, po powrocie był dyr. Centralnego Instytutu Kultury w Warszawie.

CHOMIŃSKI Ludwik Jakub (zm. 1739) koniuszy oszmiański i rtm. 1698; marsz. oszmiański 1713; starosta 1731; pisarz w litew. 1737; poseł na sejmy.

CHOMIŃSKI Michał (1729-1803) kanonik wil. 1761; pisarz w. litew.; zasłużony dla rozwoju szkolnictwa parafialnego na Litwie.

CHOMIŃSKI Olgierd (1884-1943) filolog; ukończył gimn. w Szawlach, studiował w Charkowie, Warszawie i Krakowie (doktorat na UJ

1912), w l. 1921-39 był zast. profesora filologii słowiańskiej na USB, od 1920 - członkiem PAU: autor m.in. *Mapy obszaru językowego litewskiego w Rzeczyposp. Polskiej* (1939), opartej na wieloletnich bad. terenowych (ustalił 105 tys. litewskojęzycznych mieszkańców RP).

CHOMIŃSKI Stanisław (1804-1886) gen.major armii rosyjskiej, gubernator kowieński i wołogodzki; w 1824 ukończył studia na Uniw.Wil. i wstąpił do wojska ros., brał udział w wojnie rosyjsko-tureckiej 1827-29; w 1843 wystąpił z wojska i osiadł w majątku Olszewo; trzykrotnie był wybierany marszałkiem pow.święciańskiego, brał udział w pracach komitetu ds.uwłaszczenia chłopów; w 1857 został gubernatorem cywilnym gub.kowieńskiej, w 1861 -gub.cywilnym w Wołogdzie; od 1878 mieszkał w Olszewie; pozostawił pamiętnik.

CHOMSKI Leopold (1885-1982) ksiądz; gimnazjum ukończył w Wilnie, w 1902 wstąpił do Semin.Duchownego, w 1906-11 studiował w Akad.Teologicznej w Petersburgu, uzyskując stopień mgra teologii; w 1911-19 był profesorem apologetyki w Semin.Duch. w Wilnie, 1919-31 prefektem w Gimn.im.Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, uczył m.in.Czesława Miłosza, który poświęcił mu wiersz *Do księdza Ch.*; w 1931-36 był dziekanem i proboszczem parafii Dąbrowa na Białostocczyźnie, w 1936 został proboszczem par.Niepokalanego Poczęcia w Wilnie; podczas wojny ratował Żydów, w 1942 był więziony na Łukiszkach; w 1949 wyrzucony z Wilna do końca życia był proboszczem w Białej Wace; zmarł jako ofiara napadu bandyckiego.

CHOROSZEWSKI Wincenty Ignacy (1845 w Wilnie - 1901) inżynier górnik, geolog; w 1859 ukończył gimn.w Wilnie, w 1866 - Instytut Górniczy w Petersburgu; od 1867 pełnił funkcje kierownicze w Hucie Bankowej w Dąbrowie; w 1876-82 uczestniczył w ekspedycjach geologicznych na Kaukazie i Syberii Zachodniej; w 1883-1901 był zwierzchnikiem przemysłu górniczego i hutniczego Królestwa.

CHORZEWSKI Karol Stefan (1906-1978) aktor, śpiewak; od 1936 w Wilnie, gdzie do wybuchu wojny występował w operetkach i komediach w „Lutni"; pozostał w tym teatrze w l. 1939/41, a w sezonie 1941/42 występował w wil. teatrzyku „Ali-Baba"; dwukrotnie uciekał z Gestapo; za tajne nauczanie otrzymał wyrok śmierci, zamieniony na obóz w Parwieniszkach, skąd został odbity przez oddział AK; w partyzantce walczył do grudnia 1944; jesienią 1944 był na liście zespołu polskiego Teatru Komedii Muz. w Wilnie; w 1945 za przynależność do AK wywieziony do ZSRR (w Stalingorsku do 1946).

CHRAPOWICKI Franciszek (1614-1683 w Wilnie) bernardyn; w 1638 wstąpił do zakonu w Wilnie, kształcił się w studiach zakonnych; pełnił obowiązki lektora filozofii, potem teologii w Wilnie, w 1655 objął w Wilnie kierownictwo Bractwa Niepokalanego Poczęcia, potem był gwardianem w Sapieżynie-Drui i w Budzie, kierował studium w Grodnie; w 1659 został definitorem w Zarządzie Prowincji, w 1669 i 1671-74 był kustoszem wileńskim, 1677-80 - prowincjałem, w 1680 - kustoszem prowincji; zreorganizował bernardynów litewskich po najeździe moskiewskim.

CHRAPOWICKI Matwiej (1783-1847) gen.-gubernator wil. przyczynił się do stłumienia powst. list. na Litwie.

CHREPTOWICZ Adam (1768-1844) powst. kościusz. na Litwie; wizytator szkół z ramienia Uniw. Wil.; członek-zał. Tow. Typograficznego Wil.; promotor nowoczesnej gosp. rolnej; założyciel biblioteki w Szczorsach.

CHREPTOWICZ Fedko (zm. po 1522) podskarbi nadworny litew.; członek Rady w. księcia litew.

CHREPTOWICZ Joachim Litawor (1729-1812) kanclerz wielki litewski; kształcił się w Akad.Wil. i Brunsbergu (Braniewie); w 1754 został posłem nowogrodzkim na sejm i odtąd

brał czynny udział w życiu politycznym; w 1773 został podkanclerzym litewskim, w 1793 - kanclerzem; był jednym z inicjatorów Komisji Edukacji Narodowej i jej członkiem do 1792, otaczając szczególną opieką Szkołę Główną Litewską w Wilnie; zniósł poddaństwo w swoich dobrach Szczorsy i Wiszniewo, zgromadził cenną bibliotekę.

CHROBAK Alojzy ks. (1902-1959), w 1921 wstąpił do jezuitów, w 1934/35 był ekonomem Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, kapelan AK w powstaniu warszawskim, w 1949 aresztowany przez SB, więziony do 1952.

CHROMIŃSKA z d.Puzynowska Helena (1907-1962) nauczycielka; w 1928 ukończyła Gimnazjum im.T.Czackiego w Wilnie, studiowała w 1928-32 na USB, uzyskując w 1932 absolutorium, a w 1938 - magisterium z zakresu filologii polskiej i łacińskiej; w 1930-39 uczyła w Liceum im.Filomatów w Wilnie; w 1950 ukończyła Centralny Kurs J.Rosyjskiego przy Min.Oświaty i w 1949-52 uczyła w szkołach średnich w Aleksandrowie Kuj., Inowrocławiu i Toruniu; w 1950-62 była lektorką j.rosyjskiego, od 1953 - kierowniczką Studium Języków Obcych na UMK w Toruniu.

CHROMIŃSKI Kazimierz (1759-1816), bibliofil, nauczyciel; uczył się w Warszawie, pracował jako bezpłatny plenipotent w Bibliotece Załuskich, potem był nauczycielem historii i prawa m.in. w liceum wileńskim 1802-1808 i w Świsłoczy; współpracował z „Dziennikiem Wileńskim", ogłosił erudycyjną *Rozprawę o literaturze polskiej* (Wilno 1806), księgozbiór przekazał bibl. publicznej w Warszawie.

CHRÓŚCICKI Jan (ok.1765-1839 Wilno) malarz; uczył się u F.Smuglewicza w Warszawie i podróżował z nim po Europie; w 1799-1800 studiował pod jego kier. na Uniw. Wil., w 1807-08 - pod kier.J.Rustema; został adiunktem Wydz.Sztuk Wyzwolonych Uniw.Wil., pomagał Smuglewiczowi przy odnawianiu Katedry wil.; malował liczne portrety, jego obrazy lub kopie dzieł Smuglewicza wisiały w kościołach wileńskich: *św. Trójca* - w kościele P.Jezusa na Antokolu, *św.Jan Nepomucen* - w kościele benedyktynek; w 1816 był dekoratorem w teatrze wil.; pochowany na Rossie.

CHRUCKI Jan (1810-1885) malarz, pejzażysta; w 1827 ukończył liceum pijarów w Połocku, kształcił się do 1839 w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, uzyskał kilka medali oraz tytuł akademika kwiatów i owoców; w 1840-50 przebywał w Wilnie, malował portrety (m.in.Mikołaja Malinowskiego i Placyda Jankowskiego), obrazy religijne do kościołów wileńskich oraz pejzaże z natury, zamówione przez J.K.Wilczyńskiego do *Albumu wileńskiego: Kalwaria wileńska, Śnipiszki, Kościół św.Rafała*; ok.1850 osiadł we własnym majątku Zacharnicze i malował głównie członków swojej rodziny.

CHRZANOWSKI Ignacy (1690-1745 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1707 w Wilnie; od 1719 był prof.retoryki, filozofii i teologii oraz prefektem szkół w Połocku, Pińsku, Nieświeżu i Grodnie; w 1733-37 był prof.teologii, w 1738-45 prof.prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akad.Wil.; pomnożył wieloma książkami bibliotekę Akademii.

CHRZĄSTOWSKI Andrzej (ok. 1555-1618) teolog i polemista kalw., superintendent wil. 1603-1613.

CHRZĄSZCZEWSKI Wincenty (1903-1989), rtm. WP mjr AK „Kruk", „Wincenty", „Janusz", „Ksawery", absolwent gimn. w Humaniu i Ofic. Szkoły Kawalerii w Grudziądzu w 1923 r., oficer sł. st. 1 pułku Ułanów Krechowieckich, w kamp. wrześniowej d-ca szwadronu w 1 p. ul. następnie Bryg. Kawalerii Wołkowysk, internowany na Litwie, ucieka, konspiracja, od IX 40 z-ca ds. wojsk. komend. Podokręgu Kowieńskiego, aresztowany przez NKWD w III 41, ucieka podczas „marszu śmierci" z Mińska do Czerwienia, wraca do dział. konsp., Inspektor Inspektoratu „E", w III 44

aresztowany przez Gestapo osadzony w obozie w Prowieniszkach uratował się, od X 44 k-dt Podokręgu Kowieńskiego, od III 45 z-ca k-dta Okręgu a następnie p.o. k-dta Okręgu Wileńskiego AK w likwidacji, aresztowany przez NKWD VII 45, skazany na 10 lat łagrów, wraca do kraju IX 55, pracuje na kierowniczych stan. admin. w PAN w Warszawie.

CHRZCZONOWICZ Józef (1792 Wilno - 1833) sztycharz i litograf; w 1815-19 uczył się w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil. pod kier.Jana Saundersa i Michała Podolińskiego; w 1819-20 był nauczycielem w Mołodecznie, od 1828 uczył kaligrafii w wil.szkole powiatowej i pracował w katedrze grafiki Szkoły Sztuk Pięknych Uniw.Wil.; Tworzył pejzaże i portrety, np.ks.St.Bohusza-Siestrzeńcewicza (1827).

CHRZCZONOWICZ Karol (zm.1850) powieściopisarz i poeta; był nauczycielem w gimn.białostockim, potem inspektorem gimn.gubernialnego w Wilnie oraz szkoły powiatowej w Święcianach; pisał wierszowane powieści historyczne: I cz.*Dawnuty* ogłosił w „Noworoczniku Literackim" w Petersburgu w 1838, *Księżnę Słucką* w „Radegaście" w Wilnie w 1843, w 1861 ukazał się jego poemat w 18 pieśniach *Messyasz*.

CHWALCZEWSKI Jerzy (zm. 1547) kanonik wil., bp sufragan wil.; przyjaciel Zygmunta Augusta, zarządca jego dworu na Litwie.

CIAPIŃSKI Jerzy (1718-1768) pijar, poeta; był kaznodzieją katedralnym i wykładowcą w szkole pijarskiej w Wilnie; drukował - przeważnie bezimiennie -liczne wiersze ulotne: ody i epigramaty, pisane wytworną łaciną; ogłosił *Zbiór kazań* (1754) i podręcznik *Methodus docendi pro Scholis Piis Provinciae Lituaniae* (1762).

CICĖNAS Jeronimas (1909-1987) litewski publicysta, etnograf, pamiętnikarz; ukończył litewskie Gimn.im.Witolda Wielkiego w Wilnie, na USB studiował historię, literaturę i etnografię; od 1926 współpracował z wil.dziennikami litewskimi oraz „Przeglądem Wileńskim" L.Abramowicza, w 1936-39 redagował w Wilnie czasopismo „Kuryba ir kritika"; opublikował m.in.książkę *Vilniaus tautosaka* (Folklor wileński 1934); od 1944 przebywał na emigracji, w 1953 ukazał się jego pamiętnik *Vilnius tarp audrų*. (Wilno między burzami).

CICHOŃSKI Antoni (1888-1975) ksiądz, zast.prof.USB; w 1907 ukończył białostocką szkołę realną i wstąpił do Semin.Duch.w Wilnie; w 1905-13 odbył studia w Akad.Duchownej w Petersburgu, uzyskując stopień mgra teologii; w 1913-24 był prof.wileńskiego Semin.Diecezjalnego, w 1925-39 – zast.profesora, kierownikiem Katedry Pisma św.Nowego Testamentu na USB, został ponadto rektorem Bazyliki Metropolitalnej w Wilnie; w 1942 był więziony na Łukiszkach i w obozie w Szałtupiu k.Kowna; po wojnie był prof.Wyższego Semin.Duch.w Białymstoku.

CIECHANOWICZ Michał (zm.1898 w Wilnie) muzyk; od 1858 był następcą S.Moniuszki jako organista w kościele św.Jana w Wilnie, gdzie prowadził także chór kościelny, potem grał w kościele Ostrobramskim; pochowany na Rossie.

CIECHANOWICZ Piotr (1904-1970) inż.elektryk, prof.Politechniki Gd.; w 1929 ukończył Wydz.Elektryczny na Politechnice Warszawskiej, w 1931-41 był wykładowcą w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie; w 1935-40 pracował w przedsiębiorstwie „Pomoc Inżynierska" w Wilnie oraz prowadził laboratorium naprawy i legalizacji liczników elektrycznych; od 1942 był zatrudniony w Urzędzie Miar w Warszawie; od 1945 pracował w Politechnice Gdańskiej, w 1956 został doktorem nauk technicznych, w 1965 - prof.nadzwyczajnym.

CIECIERSKI Faustyn (1760-1832) dominikanin, prokurator prowincji litew. 1790-1799; przeor konwentu wil.; prowincjał litew. 1818-1824; wizytator szkół zakonnych; uczestnik

powst. kościuszk. 1794 oraz tzw. Asocjacji Wil. 1797; więziony i do 1801 na zesłaniu w Rosji.

CIECIERSKI Feliks (1774-1826 Wilno) dominikanin, fizyk; studiował filozofię, matematykę i fizykę w Szkole Gł.Litewskiej, na Uniw.Wil. otrzymał doktorat filozofii i teologii; wykładał poetykę, retorykę i fizykę w kolegiach dominikańskich w Zabiałach, Grodnie i Nowogródku; wydał łaciński podręcznik fizyki eksperymentalnej w 1806 w Grodnie.

CIECIERSKI Jan (1899-1987) aktor występujący w wielu teatrach, m.in. w „Reducie" Osterwy w Warszawie, po wojnie - także w popularnym słuchowisku radiowym *Matysiakowie*; pierwszy raz był w Wilnie podczas służby w 13 Pułku Ułanów Gen. Żeligowskiego w 1920, potem był tu aktorem zespołu A. Zelwerowicza 1929-30 i M. Szpakiewicza 1931; podczas wojny 1939 był w Wilnie jako porucznik, przekroczył granicę litewską i został internowany (prowadził z Walerianem Charkiewiczem teatr obozowy), po zwolnieniu pracował w Teatrze Polskim prow. podczas okup. sowieckiej przez Leopolda Kielanowskiego na Pohulance, potem na Końskiej i w kinie „Helios"; podczas okupacji niem. pracował w piekarni przy Legionowej.

CIECIERSKI Sebastian (XVIII/XIX) oficer kościuszk.; uczestnik konspiracji w Wilnie; aresztowany 1797 wydał współtowarzyszy.

CIECISZOWSKI Wojciech (1607-1675) jezuita, dr filozofii i teologii oraz profesor i rektor (w l. 1646-49) Akademii Wil., kaznodzieja królewski za Jana Kazimierza, spowiednik Michała Korybuta Wiśniowieckiego, prowincjał litewskiej prow. (1655-58 i 1668-70), przełożony domu profesów w Warszawie i Wilnie; doskonały administrator (m.in. dóbr królewskich), niefortunny polityk.

CEMNOŁOŃSKA Pelagia (XIX w.) śpiewaczka; występowała w Wilnie w 1852-58, wykonując na koncertach utwory Moniuszki i Meyerbeera.

CIEMNOŁOŃSKI Marian (przełom XIX-XX w.) aktor i śpiewak; był członkiem Tow.Muzycznego „Lutnia" w Wilnie, śpiewał w chórze i grał w przedstawieniach teatralnych pod pseud. Marian Prawdzic; był sekretarzem redakcji pisma humorystyczno-satyrycznego „Lutnista Wileński" (1909-1914).

CIEMNOŁOŃSKI Mieczysław (1879-1927) inżynier-elektryk; uczył się w Szkole Realnej w Mitawie oraz w Instytucie Elektrotechnicznym w Petersburgu, kt. ukończył ze stopniem inżyniera; pracował w Gł. Zarządzie Poczt i Telegrafów w Rosji (m.in. przy zakładaniu kabla podwodnego Sewastopol-Warna oraz budowie kilku stacji radiotelegraficznych), od 1920 - w wileńskiej Dyrekcji Poczt i Telegrafów położył duże zasługi w odbudowie zniszczonych i budowie nowych urządzeń i sieci telegr. i telefonicznych; współzałożył Kuratorium Rozgłośni Radiowej w Wilnie.

CIEMNOŁOŃSKI Mieczysław Jerzy (1908-1999) ekonomista; w 1927 ukończył Gimn.im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1928-31 studiował w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu (specjalizacja: polityka komunikacyjna oraz organizacja i technika transportu); od 1932 pracował w polskim banku w Argentynie, potem organizował szkoły dla dzieci polskich emigrantów w Paragwaju; podczas wojny przebywał w Krakowie, po wojnie - w Bydgoszczy, gdzie pracował w Najwyższej Izbie Kontroli, Centrali Produktów Naftowych oraz Wojew.Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych; w 1956-57 był członkiem Międzynarodowej Komisji Kontroli i Nadzoru w Wietnamie; był aktywnym członkiem bydgoskiego Oddziału Tow. Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej.

CIEPLAK Jan (1875-1926) biskup pom. mohylewski 1908-17, od 1919 arcybiskup, od 1882 wykładowca Akad. Duch. w Petersburgu; w czasie I wojny rozwijał Działalność duszpa-

sterską, charytatywną i patriotyczną w Rosji; aresztowany przez bolszewików i skazany w 1923 na śmierć (po interwencji Watykanu - na 10 lat więzienia), po roku - wydalony z ZSRR, od 1925 w USA, mianowany pierwszym metropolitą wileńskim zmarł przed ingresem.

CIEPLIK Franciszek (1908-1944) kpt. cc. „Hatrak", „Gumka", absolwent Średniej Szkoły Ogrodniczej w Drohobyczu, 1930-31 Szk. Podch. Rez. Piech., od 1932 w Policji Państw., w kamp. wrześniowej d-ca plut. i komp. 19 pp, ranny, od XII 39 we Francji dca plut., za bohaterską postawę w walkach w Lotaryngii KSVM, ucieka z niewoli niemieckiej, więzień obozu Miranda de Ebro w Hiszpanii, od XII 42 w Anglii, przeszkolony w dywersji, zrzut 30 IV 44, przydział do 77 pp AK Okr. Nowogr. jako z-ca d-cy komp. IV bat., po 17 VII 44 w Oddz. Part. ppłk dypl. „Kotwicza", ciężko ranny w bitwie z NKWD pod Surkontami 21 VIII 44 zamordowany.

CIEPLIŃSKI Marcin (1810?-1847) zesłaniec, poeta; w 1831-33 przebywał na zesłaniu na Kaukazie; po powrocie mieszkał we własnym folwarku w Nowogródzkiem, od 1837 publikował wiersze i przekłady - w noworoczniku „Biruta", w czasopismach „Athenaeum" oraz „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe".

CIERPIŃSKA Maria z d. Trzaskowska (1904-1995), ziemianka z maj. Anuliszki, absolwentka Gimn. E. Orzeszkowej w Wilnie, od 1928 żona Stefana lekarza, działaczka społeczna i konspiracyjna, opiekunka uchodźców z Centr. Polski (m.in. Ludwika Sempolińskiego) a później rannych i chorych partyzantów AK, siostra w Czołówce Sanitarnej 1. Zgrupowania w Onżadowie i szpitala partyzanckiego w Kolonii Wileńskiej, po wojnie pracuje w Zarządzie Głównym Towarzystwa Botanicznego w Warszawie, od 1981 działa czynnie w NSZZ „Solidarność" przy UW.

CIERPIŃSKI Konstanty (1898-1979) prawnik; 1918-19 w Samoobronie Wileńskiej walczył z bolszewikami pod dow. rtm. Jerzego Dąbrowskiego; absolwent USB (filister konwentu „Polonia"), 1926-39 starszy radca i nacz. sekretarz oddz. Prokuratorii Generalnej w Wilnie; uczestnik kamp. wrześniowej w 1 płku art. Legionów w Wilnie, więziony w Starobielsku, potem przeszedł szlak bojowy II Korpusu gen. Andersa w 6. pal w randze por.; po powrocie - radca prawny w Łodzi.

CIERPIŃSKI Stefan (1904-1979) „Konrad", „Korwin", ziemianin z maj. Zacharyszki, absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie i Wydz. Lek. USB, od 1933 prowadził pryw. praktykę lek. w Anuliszkach k. Solecznik i działał społecznie w zwalczaniu gruźlicy, od jesieni 1941 w konspiracji, tworzy sieć punktów opieki med. nad chorymi konspiratorami a potem partyzantami, organizator Czołówki Sanitarnej przy 1. Zgrupowaniu, po wojnie w Warszawie specjalizuje się w radiologii, autor szeregu opracowań w tej dziedzinie.

CIERPIŃSKI Wacław (1928-1996), kpr. „Rum", uczeń Gimn. im. Kr. Z. Augusta, w czerwcu 1941 ucieka z transportu deportacyjnego NKWD, od I 44 w 6. Brygadzie Partyzanckiej, po 17 lipca w konspiracji, aresztowany w I 45, skazany na 10 lat łagrów w Workucie, wraca do kraju XII 55 uzupełnia wykształcenie i jest wieloletnim cenionym nauczycielem gry na akordeonie, po 1989 r. aktywny działacz ruchu kombatanckiego.

CIESIELSKA Danuta, pseud."Ślepowron" (1923-1998) łączniczka AK, łagierniczka; uczyła się w Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie, w 1939-42 należała do Związku Wolnych Polaków, w 1939 za udział w strajku szkolnym była więziona przez Litwinów na Łukiszkach; podczas operacji „Ostra Brama" była dowódcą drużyny łączniczek i sanitariuszek przy sztabie Dzielnicy „B" na Zwierzyńcu, brała m.in. udział w pośpiesznym likwidowaniu szpitala polowego AK, zagrożonego przez Sowietów; w 1945-46 była więziona w łagrze w Saratowie; w 1946-53 studiowała prawo na UMK w Toru-

niu, potem pracowała w Tow.Naukowym Organizacji i Kierownictwa w Warszawie.

CIESIELSKI Józef (1892-1959), tancerz, baletmistrz występował w Wilnie w 1912, ok. 1918 prowadził Teatr Ludowy, a od 1936 do 1941 stale pracował w „Lutni" jako choreograf, 1944/45 także w Wilnie w Teatrze Komedii Muzycznej, a po wojnie w l. 1945-1950 w Łodzi w przewiezionym tam z Wilna Teatrze Komedii Muzycznej „Lutnia".

CIESZEJKO Amand Wiktoryn (ok. 1660-1698) dominikanin, nauczyciel filozofii i teologii w Wilnie.

CIESZEWSKI Tadeusz (1906-1939) nauczyciel; ukończył gimn.w Białymstoku oraz Wydz.Humanistyczny na USB; w 1932 był współzałożycielem i prezesem Tow.Pedagogicznego „Promień", w 1936-38 kierował Prywatną Szkołą Powszechną „Promień"; w 1938 został referentem prasowym premiera, współpracownikiem kroniki filmowej PAT; w 1939 został zmobilizowany jako oficer rezerwy i zamordowany przez Ukraińców na Wołyniu.

CIMASZKIEWICZ Julian (1890-1941) ksiądz; ukończył przed I wojną światową w Petersburgu studia prawnicze, a po rewolucji - konspiracyjne semin.duchowne; w 1925 otrzymał święcenia i został wikariuszem w Moskwie; w 1926 aresztowano go i zesłano do łagru na Wyspach Sołowieckich; w 1928 znalazł się w Polsce, wymieniony na jednego z więźniów-komunistów; początkowo wykładał w Instytucie Misyjnym w Lublinie, od 1936 był proboszczem w Buturynie (dekanat wilejski), od 1938 - w Wiszniewie k.Świra; w 1940 otrzymał nominację na dziekana dek.świrskiego; 9.04.1941 został aresztowany przez NKGB i w czerwcu zamordowany w więzieniu w Wilejce.

CIMMERMAN (Zimmermann) **Piotr** (1703-1774) jezuita; do zakonu wstąpił w 1720 w Wilnie; od 1734 był prof.retoryki, filozofii, prawa kanonicznego i teologii scholastycznej w Braniewie, Pińsku i Nieświeżu; w 1745-47 - prof.teol.scholastycznej i prawa kanonicznego oraz dziekanem Wydz.Teologicznego, w 1747-48 -prof.teologii scholastycznej i pozytywnej w Akad.Wileńskiej; w 1748-54 -regensem Semin.Papieskiego w Wilnie i prefektem szkół; potem był rektorem w Braniewie i w 1770-71 - superiorem w Św.Lipce.

CIMOCHOWSKI Wacław (1912-1982) językoznawca; studiował filologię klas. na USB 1931-35, gdzie był później asystentem, oraz j. albański w Wiedniu; podczas wojny - w org. terenowej AK, w 1944 aresztowany przez NKWD, w 1945 - w Armii Berlinga i w II Szkole Ofic. w Lublinie; w 1948 uzyskał doktorat na UAM w Poznaniu na podst. przygotowanej przed wojną pracy, od 1955 wykładał na UMK w Toruniu jako docent, od 1962 - profesor, pracował ponadto w l. 1960-72 na UAM w Poznaniu i w l. 1956-60 w WSP w Gdańsku; autor licznych prac dot. języka albańskiego, illiryjskiego oraz gramatyki porównawczej j. indoeuropejskich.

CINI Giovanni (1490-ok. 1565) rzeźbiarz i budowniczy włoski; uczestnik przebudowy katedry w Wilnie.

CIUKSZA Edward (1906?-1970) muzyk-mandolinista, kompozytor, prawnik; urodził się na Ukrainie i ukończył tam rosyjskie gimnazjum; w 1921 przeniósł się z rodziną do Wilna, ukończył studia prawnicze i został notariuszem; wychowany w rodzinie muzyków od dzieciństwa grał na różnych instrumentach, głównie na mandolinie; mając 17 lat został prezesem zał.w 1922 wil.Tow.Mandolinistów „Kaskada", od 1932 występował z tym zespołem w wil.rozgłośni Polskiego Radia, zwłaszcza w popularnych *Wieczorynkach*; w 1945 zorganizował zespół Mandolinistów Łódzkich; w 1954 uzyskał dyplom w PWSM w Katowicach.

CIUNDZIEWICKA z Prószyńskich Anna (1803-1850) autorka książki *Gospodyni litew-*

ska czyli sztuka utrzymywania porządnie domu wydanej w 1848 (do r. 1876 - 7 wydań).

CORNOBIS Józef Karol (1880-1939), aktor, w l. 1921-23 występował w Wilnie w Teatrze Polskim i Powszechnym, w T. Powsz. był reżyserem.

CSATÓ Edward (1915-1968) historyk teatru, krytyk literacki i teatralny; w 1933 ukończył IV Gimnazjum we Lwowie, rozpoczął studia na UJK,kontynuował je na tajnym USB w Wilnie, pracując w 1940-41 jako inspektor w Miejskim Wydz.Oświaty, w 1942-44 - jako kancelista w wil.Warsztatach Kolejowych, po wojnie - na Uniw.Warszawskim i Szkole Teatralnej w Łodzi, doktorat uzyskał w 1962 na UMK w Toruniu; redagował czasopisma („Teatr", „Almanach Sceny Polskiej"), ogłaszał książki (*Leon Schiller, Szkice o dramatach Słowackiego, Paradoks o reżyserze*), wykładał na UMK, PWST i ASP w Warszawie.

CUI (Kiui) **Cezar** (1835 Wilno - 1918) kompozytor i krytyk muzyczny; był synem oficera napoleońskiego, który w Wilnie ożenił się z Polką, Julią Gucewicz; uczył się w gimn.wil. i pobierał lekcje harmonii i kontrapunktu u S. Moniuszki, napisał w tym czasie ok.50 pieśni do tekstów polskich i francuskich; w 1851-57 odbył studia inżynierskie w Petersburgu i został prof.fortyfikacji w Akademii Inżynieryjnej i Akad.Artyleryjskiej, w 1904 uzyskał stopień generała: kontynuował samodzielnie studia muzyczne, skomponował kilkanaście utworów, m.in. pieśni do słów A.Mickiewicza; w 1864-1900 działał jako krytyk muzyczny, w 1885-88 redagował „Muzykalnoje obozrenije".

CUKIERMAN (Zukerman) **Bencion** (1890-1944) malarz żydowski; uczył się w Szkole Rysunkowej w Wilnie, potem w Berlinie i Paryżu; uczestniczył w wystawach Wil.Tow.Artystycznego w 1913-15; podczas I wojny przebywał w Moskwie; w 1919 uznany został za najważniejszego przedst.żydowskiego środowiska artystycznego w Wilnie; od 1923 przebywał w Jerozolimie; malował pejzaże z Wilna i okolic.

CUMFT Jan (1864-1929) wileński lekarz-okulista

CUNSER Eljakim (1840-1913) liryk, wil. badchon (wesołek na żyd. weselach); autor wierszy okolicznościowych.

CYBULSKI Franciszek (1885-1943) ksiądz; uczył się w Żołudku oraz w 1898-1902 w progimnazjum przy kościele św.Katarzyny w Petersburgu; ukończył petersburskie semin.duchowne i w 1908 przyjął święcenia; był wikariuszem w Rosicy, prefektem w Borysowie oraz w 1910-17 proboszczem w Obolcach (dek.orszański); skazany został przez władze ros.na miesiąc twierdzy, aby uniknąć więzienia zgłosił się na kapelana wojskowego, był m.in.kapelanem oddz.Wojska Polskiego w Odessie; w 1918-30 był proboszczem w Dokszycach (dek.dziśnieński), krótko w Krzywiczach, potem w Radoszkowicach i od 1940 w Trabach; w 1941 został uwięziony przez Niemców i rozstrzelany 10.03.1943 w Lidzie.

CYBULSKI Radosław (1924 w Wilnie - 1999) księgarz, bibliotekoznawca; uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1936-40, 1940-44 był w AK, w 1944 - w Armii Berlinga; w 1949 uzyskał stopień mgra nauk ekonomicznych, w 1950-61 prac. w Państw. Zakł. Wyd. Szkolnych w Warszawie, 1953/54 był aresztowany przez UB za przynależność do AK; w 1962-69 prac. w Państw. Wyd. Naukowym, w 1966 uzyskał doktorat w PWSE w Poznaniu, 1969-72 prac. w Ośrodku Rozpowsz. Wyd. Nauk. PAN, 1972-82 był zast. dyr. Biblioteki Narodowej, 1982-87 - dyr. Biblioteki Uniw. Warsz., w 1985 został doktorem hab., w 1987 - dyr. Inst. Bibliotekoznawstwa i Inf. Naukowej Uniw. Warsz. (od 1989 profesor).

CYRSKI Józef (1898-1962) dziennikarz; pisał felietony do wileńskiego „Słowa" pod pseud."Wincuk Markotny"; zmarł w USA.

CYTOWICZ Kazimierz (1841-1930) wychow. w tradycji patriotycznej został przymusowo wcielony do II korpusu kadetów w Petersburgu, jako oficer rosyjski wziął urlop i brał udział w powst. styczniowym (w partiach Gieysztora i Jabłonowskiego), ranny dostał się do niewoli i został skazany na konfiskatę majątku i śmierć, karę zmieniono na katorgę w Nerczyńsku; do kraju powrócił w 1880 i pracował w Banku Ziemskim w Wilnie; był członkiem zarz. Stow. Weteranów Powstań; pochow. na Rossie.

CYWIŃSKA z.d.Sznejder Bernadetta (1900 Wilno -?) nauczycielka geografii; w 1918 ukończyła gimn.w Wilnie, w 1929 - geografię i geologię na USB, uzyskując w 1931 dyplom nauczyciela szkół średnich; uczyła w tajnym szkolnictwie w okr.okupacji oraz w 1944-45 w Gimnazjum Polskim w Wilnie, od 1945 -w Państw.Liceum Pedagogicznym w Toruniu; w 1946-52 uczyła metodyki nauczania geografii na UMK w Toruniu.

CYWIŃSKA Janina z d. Ciemnołońska (1906-1983), „Lisica", ziemianka z Litwy Kowieńskiej, uczennica gimn. polskiego w Poniewieżu i absolwentka gimn. polskiego w Rydze, od 1936 w Wilnie, pracuje w „Kurierze Wileńskim" jako korespondentka i tłumacz prasy litewskiej, od VIII 41 w ZWZ-AK, od V 42 w Bazie „Miód" V Odcinka „Wachlarza" a następnie w Kedywie Okr. Wileńskiego AK, oficjalnie prowadzi wraz z mężem biuro tłumaczeń, po powrocie męża z łagru w Donbasie „repatriuje" i przemyca w specjalnie skonstruowanej skrzyni poszukiwanego przez NKWD por. Stanisława Szabunię.

CYWIŃSKA Stefania z d. Szemiotówna (1895-1974), absolwentka szkoły pedagogicznej Stefanii Marciszewskiej w Warszawie, nauczycielka w szkołach w Berdyczowie i Kijowie, od 1920 w Polsce, absolwentka USB, w 1923 wychodzi za mąż za Stanisława Cywińskiego docenta USB, w latach 1928-40 nauczycielka polskiego w Gimn. SS Nazaretanek, od 1941 współorganizuje i uczestniczy w tajnym nauczaniu na poziomie szkoły średniej i konspiracyjnym Ośrodku Uniwersyteckim, po wojnie w Toruniu uczy w IV a następnie w II Liceum, od 1958 w Łodzi udziela korepetycji.

CYWIŃSKI Jan Kajetan (1772-1846) biskup sufragan trocki; prof. seminarium duchow. wil. 1795; kanonik 1811; kantor kapituły wil. 1846; sufragan trocki 1838 bp tytularny oraz oficjał generalny i administrator diecezji wil. 1841; prezes Wil. Tow. Dobroczynności 1843.

CYWIŃSKI Justyn (1892-1967) inż.geodeta; w 1918 ukończył Inst.Mierniczy w Moskwie, w 1923-45 był wykładowcą miernictwa w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie, organizował kursy dokształcające, był prezesem zarządu wil. Spółdzielni Mieszkaniowej; w 1945-48 pracował w Gł.Urzędzie Pomiarów Kraju w Warszawie i wykładał w Liceum Mierniczym, w 1951-52 był wizytatorem szkół mierniczych.

CYWIŃSKI Stanisław (1887-1941) nauczyciel-polonista, docent USB; gimnazjum ukończył w Mohylewie, w l. 1906-10 studiował historię literatury na Uniw. Jag. (członek org. „Eleusis"), od 1910 prowadził w Wilnie lekcje polskiego w szkołach rosyjskich, był członkiem Tow. Przyjaciół Nauk, wygłaszał liczne odczyty, pisał artykuły do „Kuriera Wil." i „Tygodnika Wil."; w 1915 należał do Stow. Nauczycieli i Wychowawców Polskich, organizującego pierwsze średnie szkoły polskie w Wilnie; podczas najazdu bolszewików w 1919 współtworzył w Warszawie gimnazjum dla starszej młodz. wileńskiej; od 1922 uczył j.polskiego w gimnazjum im. Zygm. Augusta i Sióstr Nazaretanek w Wilnie, doktoryzował się w 1924 i habilitował w 1928 na USB, gdzie został docentem; był jednym z pierwszych badaczy twórczości Norwida, publikował artykuły w „Dzienniku Wil." i pozawileńskich czasopismach; sympatyzował z Nar. Demokracją, w 1938 pobity przez oficerów i skazany za obrazę narodu na 1,5 roku więzienia (zw. za kaucją); uwięziony w 1939 przez NKWD zmarł w Kirowie (d. Wiatka); autor m.in. *Bazyliki Wileńskiej*

(1931) oraz opracowania *Literatura w Wilnie i Wilno w literaturze* (1934).

CYWIŃSKI Tadeusz (1904-1973), „Puchała", z rodziny ziemiańskiej na Litwie Kowieńskiej, absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie i SGGW w Warszawie, powraca na Litwę i pracuje jako agronom rejonowy Litewskiej Izby Rolniczej, w latach 1928-1930 redaguje w Kownie „Poradnik Rolnika", od 1936 w Wilnie inspektor w Wileńskiej Izbie Rolniczej, w latach 1940-41 w Kownie, od 1942 prowadzi z żoną w Wilnie oficjalne biuro tłumaczeń, od 1941 w ZWZ-AK w Bazie „Miód" V Odcinka „Wachlarza" i Kedywie, aresztowany przez Gestapo ucieka z jej siedziby w Wilnie skacząc z drugiego piętra i nabywając trwałego kalectwa, aresztowany przez NKWD, zesłany do Donbasu, po powrocie we Wrocławiu pracuje w przemyśle mleczarskim oraz naukowo, dr nauk rolno-leśnych, w 1972 habilitacja, autor wielu prac z zakresu mleczarstwa.

CYWIŃSKI Zenon (1832 w Tarasowszczyźnie w Święciańskiem - 1904) lekarz okulista; ukończył gimn.w Wilnie, w 1856 uniwersytet w Moskwie, praktykował w szpitalach i klinikach ocznych w Warszawie, Paryżu, Berlinie i Wiedniu; w 1859 założył w Wilnie przy Tow.Dobroczynności sumptem hr. Tyzenhauzów - szpitalik oftalmiczny; w 1873 uzyskał w Wojskowej Akademii Medyko-Chirurgicznej stopień doktora med.; do 1865 był ordynatorem w wil.szpitalu wojskowym, potem - okulistą okręgowym, w 1880-84 organizatorem lecznicy oftalmicznej na 40 łóżek, założonej przez Marię z Tyzenhauzów hr.Przezdziecką; zasłużył się w zwalczaniu jaglicy; w 1889 i 1893 był prezesem wil.Tow.Lekarskiego; opublikował m.in.pionierską pracę o wymiarach metrycznych szkieł.

CZAGIN Nikołaj (1823-1909) rosyjski architekt wil.; ukończył Instytut Technologiczny i ASP w Petersburgu, pracował przy budowie cerkwi w gub. wilebskiej i mohylewskiej, 1859-85 był architektem guberni wil., przebudował m.in. pałac Sapiehów na Antokolu oraz kościół św. Kazimierza, nadając mu charakter budowli cerkiewnej, w 1879 zbudował wytwórnię piwa Wilhelma Szopena na Łukiszkach.

CZAJCZYŃSKI Franciszek (zm.1894) lekarz, filantrop; studiował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, uzyskując w 1842 dyplom lekarza I kl.ze srebrnym medalem; pracował w szpitalu wojskowym w Taganrogu, od 1876 był nacz.lekarzem dywizji kawalerii; po wyjściu z wojska mieszkał w Twerze, był cenionym lekarzem i działaczem charytatywnym (10 tys.rubli zapisał Kasie im.Mianowskiego).

CZAJKOWSKI Aleksander Stanisław (1906-1981), ppor. „Chytry", absolwent gimn. w Szczuczynie, Szk. Podch. Rezerwy 5 pp w N. Wilejce, uczestnik kamp. wrześniowej, internowany na Litwie, zwolniony, w konspiracji Obwodu Oszmiana, kdt placówki, oficer ds. wyszkolenia, kdt OD, z-ca kdta 10 Brygady, po 17 VII 44 w legalizacji, od IV 45 kierownik szkoły podstawowej k. Inowrocławia, absolwent Wydz. Prawa UMK w Toruniu.

CZAJKOWSKI Józef (1872-1947) malarz, architekt wnętrz; studiował w Monachium i w Paryżu; w 1913-20 był docentem kontraktowym architektury wnętrz ASP w Krakowie, w 1919-22 - profesorem na Wydz Sztuk Pięknych USB, pierwszym prodziekanem w 1919/20; w 1922-38 - prof.SSP, potem ASP w Warszawie; należał do głównych organizatorów działu polskiego na Międzyn.Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w 1925; był współzałożycielem Spółdzielni Artystów „Ład" w 1926.

CZARKOWSKA Melania z d. Sas-Mikulska (pseud. Melczarska), żona Ludwika, przed I wojną kierowała kołem księgarnianym tanich wydawnictw przy ul. Wileńskiej w Wilnie; pod pseud. Melczarska wydała w 1907 *O pańszczyźnie w Polsce*, publikowała poezje w „Kurierze Litewskim" i „Znad Wilji i Niemna".

CZARKOWSKI Ludwik Michał (1855-1928) pseud. Sobiesław Sękta, lekarz, bibliotekarz,

bibliograf; w 1875 ukończył gimn. w Wilnie, w 1880 - studia medyczne na Uniw. Warsz.; zajmował się praktyką lek. m.in. w Wilnie (1894-1911 i od 1918); od 1894 był członkiem Wil. Tow. Lekarskiego, w 1918 założył Zw. Lekarzy Polaków w Wilnie, od 1907 był członkiem zarządu i kierownikiem księgozbioru Tow. Przyjaciół Nauk (od 1921 - wiceprezesem), w l. 1919-24 starszym bibliotekarzem bibl. USB; ogłaszał prace dot. historii, etnografii, językoznawstwa i bibliografii, m.in. *Druki polskie wydane w Wilnie za l. 1900-1910* („Rocznik TPN w Wilnie" 1908-11), *Słowniczek najpospolitszych rusycyzmów* (1909, 1920), *Pseudonimy i kryptonimy polskie* (1922), *W odmęcie wojny 1914-1918. Kronika wydarzeń w pow. sieńskim* (1927, 1938).

CZARLIŃSKI Bonawentura (ok. 1580/90 - po 1647) bernardyn, kaznodzieja w Wilnie.

CZARNECKI Edward Stanisław (1892-1970) lekarz fizjolog, docent USB, prof. AM w Poznaniu; w 1912 ukończył szkołę realną w Połtawie, w 1917 - studia medyczne w Kijowie, gdzie był w 1917-19 asystentem przy katedrze dermatologii; na USB uzyskał w 1925 doktorat, w 1928 - habilitację; w 1922-27 był asystentem Zakładu Patologii Ogólnej na Wydz.Lek.USB, od 1927 - asystentem Katedry Fizjologii, od 1928 - docentem; w 1925-27 przebywał na studiach w Paryżu; po II wojnie był profesorem i prorektorem Akad.Medycznej w Poznaniu.

CZARNOBACKI Łukasz (1735 - po 1794), kapitan WP, odznaczył się w obronie Wilna podczas oblężenia przez Rosjan w 1794, zabił płka M. Diejewa (wspomina o tym A. Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*), potem utrzymywał traktiernię we własnym domu nad Wilią.

CZARNOCKI Bronisław (1913 w Wilnie - 1984), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów, w Wilnie - matura 1933, Szkoła Podchorążych Piechoty w Ostrowi Maz., w 1937 ppor. oficer sł. stałej w 22. PP w Łucku, uczestnik kampanii wrześniowej, od 1939 w ZWZ w Wilnie, w 1941 aresztowany i z Łukiszek wywieziony do Moskwy na Łubiankę, żołnierz Armii gen. Andersa, zdemobilizowany jako mjr.

CZARNOCKI Jakub (1913 Wilno - 1939-45?) malarz i grafik żydowski; od 1923 uczył się w Gimn.Żydowskim oraz w Gimn.Tow.Pedagogów w Wilnie; w 1931-35 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, brał udział w wystawach sprawozdawczych Wydziału oraz wystawach malarzy żydowskich w 1935 i 1937 w Wilnie; jego grafika ma cechy „szkoły wileńskiej", np. *Bima w miejskiej bożnicy w Wilnie*.

CZARNOCKI Szymon (1868-1937) pseud. Władysław Renard, literat; aktor i konferansjer warszawskiego kabaretu „Momus", od 1909 w Wilnie, autor licznych sztuk teatralnych, z których w Wilnie wystawiono premiery: dramatu hist. *Giżanka* (1910) i farsy *Detektyw i teściowa* (1914), oraz tekstów do kabaretów *Revueta Kukuryku* i *Ach IV*; był członkiem red. „Kuriera Litewskiego", w „Tygodniku Wil." wydrukował cykl sonetów *Impresje wileńskie* (1911); był ponadto długoletnim kuratorem Synodu Wileńskiego.

CZARNOWSKI Czesław (1883-1983) lekarz laryngolog, doc. USB; wykładał otolaryngologię i kierował Kliniką Otolaryng. w 1937-39, był pionierem sportu żeglarskiego; wywieziony do Rosji był mjrem w Armii Andersa, wyemigrował do Argentyny, wrócił w 1965 do kraju; uprawiał także malarstwo.

CZARNOWSKI Michał (1784-1853) grafik; w 1800-24 studiował architekturę, rysunek, grafikę i malarstwo m.in.pod kier.Jana Rustema na Uniw.Wil.; w 1829 uzyskał tytuł kandydata sztuk pięknych i mgra filozofii; rysował kredką portrety i pejzaże.

CZARNYSZEWICZ Florian (1895-1964) powieściopisarz; ukończył 4 klasy szkoły w Bobrujsku, poza tym był samoukiem; brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, w 1920-24 mieszkał w Wilnie, służył w policji; w 1924

wyemigrował do Argentyny i 30 lat pracował w zakładach mięsnych w Berisso; napisał 4 powieści o losach Polaków-emigrantów, których ojcowizna została przyłączona do Białorusi: *Nadberezyńcy* (1942), *Wicik Żywica* (1953), *Losy pasierbów* (1958), *Chłopcy z Noworzyszek* (1963).

CZARTORYSKI Adam Jerzy (1770-1861) książę, mąż stanu; w l. 1804-06 był ministrem spraw zagr. Rosji, 1803-24 - kuratorem wil. okręgu naukowego, szczególnie zasłużonym dla rozwoju Uniw. Wileńskiego; jako doradca cara Aleksandra I przyczynił się do utworzenia Królestwa Kongresowego; w powst. listopadowym był prezesem Rządu Nar.; od 1833 działał w Paryżu jako przywódca Hotelu Lambert - ośrodka politycznego i kulturalnego emigracji, był prezesem Tow. Historyczno-Literackiego, współzałożycielem Biblioteki Polskiej; był autorem pism politycznych, poematów (*Bard Polski* 1840) oraz pamiętników, wydanych w 1904-05 r.

CZARTORYSKI Kazimierz Florian (ok. 1614-1674) książę, kanonik wil. sekretarz Władysława IV.

CZARTORYSKI Kazimierz Mikołaj (zm. 1696) książę, kanonik wil. 1683.

CZARTORYSKI Kazimierz (1674-1741) książę, podskarbi w. litew. 1707-1709; podkanclerzy litew. 1712-1724; kasztelan wil. 1724; twórca Familii.

CZARTORYSKI Michał (zm. przed 1489) książę litew.; namiestnik brasławski ok. 1452.

CZARTORYSKI Michał Fryderyk (1696-1775) książę, kasztelan wil. 1722; podkanclerzy litew. 1724; kanclerz w. litew. 1752; przywódca Familii; zwolennik reform w przymierzu z Rosją.

CZARŻASTY Mikołaj (1680-1740 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1698; był prof. lub prefektem szkół w Pińsku, Warszawie i Połocku; w 1717-20 - prof. filozofii w Wilnie, w 1724-29 - rektorem w Pińsku, w 1730-31 i 1735-38 - superiorem w kościele św. Rafała w Wilnie, w 1731-35 - rektorem III probacji w Nieświeżu.

CZECHOWICZ Benedykt (1804-1862) benedyktyn, ostatni opat w Trokach przed likwidacją opactwa przez Rosjan 1838-1844.

CZECHOWICZ Gustaw (ok. 1837 - po 1887) naczelnik wojsk pow. święciańskiego podczas powst. stycz. 1863.

CZECHOWICZ Józef (1817-1888) artysta-malarz i fotograf; studiował malarstwo portretowe w Warszawie pod kier. Jana Ksaw. Kaniewskiego, poświęcił się jednak zawodowo sztuce fotograficznej, przez ponad 20 lat w Wilnie fotografował zabytki architektury i krajobrazy miasta (*Album widoków Wilna* wyd. 1881), ceniony był również jako fotograf-portrecista.

CZECHOWICZ Szymon (1689-1775) malarz; w 1711-30 uczył się i malował w Rzymie, potem - w Warszawie, Poznaniu i po 1756 - w Wilnie; malował głównie obrazy religijne do kościołów, także wileńskich: św.Katarzyny (13), Wizytek (7), św.Rafała, św.Jakuba, św.Jerzego i Katedry; w 1762-67 na dworze hetmana W.Rzewuskiego w Podhorcach wykonał ponad 100 płócien.

CZECHOWICZ Wacław (XX w.) malarz, dekorator teatralny; działał w Wilnie przed I wojną i w l.międzywojennych; w 1910 był współzałożycielem Koła Artystycznego, w 1920 - pierwszym wiceprezesem Wil.Tow.Artystów Plastyków; malował portrety i nastrojowe pejzaże, był scenografem teatrów wileńskich.

CZECHOWSKI Jan (1913-1979 Grodno) technik budowlany, absolwent Państw. Szkoły Technicznej w Wilnie; w 1938-39 kierował budową szkół w Słonimie, w 1939 był kier.robót Dyrekcji Okręgowej Poczt i Telegrafów w Bydgosz-

czy; we wrześniu 1939 walczył w st.podchorążego; 1939-45 pracował jeko robotnik rolny; 1945-79 prac.w przedsiębiorstwach budowlanych w Grodnie.

CZECZOT Jan (1796-1847) poeta i etnograf; kolega i przyjaciel A. Mickiewicza od czasów szkoły pow. w Nowogródku, studia na Uniw. Wil. musiał przerwać po roku i zatrudnić się w administracji masy radziwiłłowskiej; od 1818 filomata (sekretarz i piosenkarz towarzystwa); po procesie został skazany na więzienie i zesłanie na Syberię, potem - do gub. witebskiej, wrócił w 1841 i pracował jako bibliotekarz Chreptowicza w Szczorsach; zbierał, tłumaczył i wydawał pieśni ludowe białoruskie (*Piosenki wieśniacze* 1837-46), utwory oryginalne ogłosił w zbiorku *Pieśni ziemianina* (1846).

CZECZOT Józef (1702-1703) brat-jezuita; był drukarzem w Wilnie w 1725-31 i Warszawie w 1732-38, infirmiarzem w domu profesów w Wilnie w 1731-32; jako architekt-samouk pomagał prefektom budowy w Połocku, Żodziszkach i Szomberdze.

CZEKOTOWSKA Maria (zm. 1972) nauczycielka szkół wileńskich w l. międzywojennych (m.in. Gimn. Zygm. Augusta) i po II wojnie światowej.

CZENGERY Władysław Romuald (1888-1942) aktor, reżyser; w sezonach 1933/34 i 1936/37 był reżyserem w Teatrze Miejskim w Wilnie, od 1938/39 do 1940 był dyrektorem teatru w Grodnie.

CZEPIELIŃSKI Florian (1822-1900) nauczyciel, leksykograf; uczył j.polskiego w gimn.mińskim, był współpracownikiem *Słownika języka polskiego* wyd.przez M.Orgelbranda w Wilnie w 1861; ogłosił m.in.*Gramatykę teoretyczno-praktyczną* (cz.l Mińsk 1859, cz.2 Wilno 1860); w 1865 podczas represji Murawiowa przeniósł się do Warszawy i współpracował ze *Słownikiem j.polskiego* „Warszawskim".

CZERKASOW Leonid I. (przełom XIX-XX w.) wydawca wileńskiego dziennika „Siewiero-zapadnoje słowo", redagowanego przez środowisko Żydów-liberałów, drukującego przekłady z literatury polskiej; w 1904 został członkiem wil. oddziału Tow.Krzewienia Rosyjskiej Oświaty Historycznej.

CZERMIŃSKI Edward (1919-1983), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-36, w 1936 wstąpi do TJ, podczas okupacji pomagał wyprowadzać Żydów z getta w N. Sączu, aresztowany przez Gestapo, łącznik AK, w 1946 otrzymał święcenia.

CZERNIAWSKA (Czarniauska) **zam.Harecka Leonila** (1893-1976) pisarka i nauczycielka białoruska; w 1910 ukończyła Instytut Maryiński w Wilnie; była nauczycielką w Zalesiu i w 1919-23 - w Gimn.Białoruskim w Wilnie; od 1923 mieszkała na Białorusi sowieckiej, głównie w Mińsku, gdzie pracowała w redakcji „Iskry Iljicza"; w 1932 była zesłana do Wiatki, od 1947 mieszkała w Leningradzie; debiutowała opowiadaniem *Mikitka* w wil.czasopiśmie „Nasza Dumka", potem publikowała w ZSRR.

CZERNIAWSKI Antoni (1867-1929) ksiądz; po ukończeniu Semin. Duch. w Wilnie i Akad. Duchownej w Petersburgu został profesorem semin. w Wilnie i proboszczem kościoła św. Jana, w 1913 - przeniesiony do Grodna, od 1917 mieszkał przy Ostrej Bramie i był prefektem w szkołach średnich (m.in. Gimn. im. Mickiewicza); był członkiem Tow. Przyjaciół Nauk, założył przytułek dla nieuleczalnie chorych, wybitny kaznodzieja.

CZERNIAWSKI Józef (1895-1967) ksiądz; w 1921 ukończył Semin.Duchowne w Wilnie, w 1927 uzyskał na KUL stopień doktora teologii, został katechetą w Grodnie, w 1931-39 - w Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie; w latach wojny był wikariuszem w parafii św.Jakuba; w czasie walk ulicznych w lipcu 1944 przyczynił się do uratowania biblioteki USB; w 1945-52 był prefektem w Białymstoku, 1952-67 - wykła-

dał filozofię i prawo publiczne w białostockim Wyższym Seminarium Duchownym.

CZERNICKI (Ciernicki, Czerniewski) **Paweł** (ok.1587-1652 Wilno) jezuita; był prof.teologii moralnej i filozofii w Pułtusku, Płocku oraz w 1618-22 w Wilnie; w 1633-35 był spowiednikiem Zygmunta Radziwiłła.

CZERNIEWSKI Aleksander (1897-1940), lekarz; ukończył w 1916 gimn. w Petersburgu, w 1917 był ochotnikiem w I Korpusie Wsch., w 1919-20 brał udział w wojnie z bolszewikami w 13 p. Ułanów Wil.; w 1925 uzyskał dyplom na Wydz. Lek. USB i do 1929 był asystentem w II Klinice Chorób Wewn. USB, w 1929-39 był ordynatorem w szpitalu w Starachowicach; we wrześniu 1939 org. szpital polowy w Przemyślu, dostał się do niewoli sowieckiej i został zamordowany w Katyniu.

CZERNIEWSKI Antoni (1687-1732) jezuita; do zakonu wstąpił w 1702 w Wilnie; w 1716-18 był prof.filozofii w Warszawie, w 1719-21 - prof.etyki oraz prefektem szkół i biblioteki w Wilnie, w 1726-27 - w Grodnie, w 1727-28 - pref. szkół i prof.teologii w Wilnie, w 1731-32 - rektorem w Płocku.

CZERNIK Stanisław (1688-1736) jezuita; do zakonu wstąpił w 1705 w Wilnie; od 1718 był prof. lub prefektem szkół w Połocku, Witebsku, Nieświeżu, Słucku, Braniewie, Nowogródku i Pińsku; w 1732-33 - prof.teologii scholastycznej i polemicznej w Akad.Wil., w 1734-36 - instruktorem III probacji w Nieświeżu.

CZERNIK Stefan (1910-1964), kpt. „Orwat", absolwent Korpusu Kadetów w Modlinie i Szkoły Podch. Inżynierii, d-ca plutonu w kompanii telegraficznej 1 DP Legionów w Wilnie, ucieka z niewoli niemieckiej i od XI 39 szef komórki i wydziału łączności SZP-ZWZ Okr. Wileńskiego, aresztowany przez NKWD w IV 41, uwolniony z transportu przez kolejarzy w przeddzień wkroczenia Wehrmachtu do Wilna, szef Oddziału V Okręgu Wilno ZWZ-AK a następnie Dowództwa Oddziałów AK Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego, aresztowany przez NKWD, skazany na 25 lat łagrów, zmarł w ZSRR prawdopodobnie 21 marca 1964 r.

CZERNIK Tadeusz Lucjan (1903-1978) nauczyciel matematyki; 1925-29 studiował na Wydz. Mat.-Przyr. USB i uzyskał stopień mgra matematyki, 1929-38 uczył w Gimn. im. Zygm. Augusta w Wilnie, 1938-40 był dyr. Gimn. Związku Osadników; 1941-42 uczył na tajnych kompletach, w 1942 był komendantem Obw. Oszmiana AK (pseud. „Oset"), brał udział w akcji „Ostra Brama"; 1945-47 uczył matem. w Sterdyni, 1948-53 był więziony jako przestępca polityczny, 1956-76 był naucz. i wicedyr. Liceum im. J. Zamoyskiego w Warsz.

CZERNIS Aleksander (1909-1983) reżyser, scenarzysta, scenograf, aktor filmowy; w 1929 uczęszczał do szkoły filmowej Zw. Artystów Sztuki Kinematograficznej w Wilnie; po wojnie pozostał w tym mieście i prowadził w l. 1962-64 Polski Zespół Teatralny przy Wileńskim Pałacu Kultury Kolejarzy, repertuar ustalał z Jerzym Ordą - były to głównie wiersze przeplatane utworami muzycznymi; występy zespołu cieszyły się dużym powodzeniem, ale Cz. zwolniono decyzją komitetu partii.

CZERSKI Jan (1845-1892) geolog, paleontolog; kształcił się w Wilnie - w gimnazjum i Instytucie Szlacheckim, po powst. styczniowym został zesłany do służby garnizonowej na Syberii; mimo trudnych warunków studiował podręczniki uniwersyteckie i robił preparaty anatomiczne; od 1871 pracował jako kustosz w Tow. Geograficznym w Irkucku, od 1886 - w Akademii Nauk w Petersburgu; odbywał - mimo słabego zdrowia - liczne wyprawy naukowe, opublikował 56 prac dotycz. geologii; jego imię nadano górom za Bajkałem.

CZERSKI Stanisław (1777-1833) jezuita, filolog klasyczny; kształcił się u jezuitów w Połocku, w 1794 wstąpił do zakonu, w 1795-1810 uczył w szkołach jezuickich w Witebsku, Mści-

sławiu, Orszy; w 1811 opuścił zakon i został nauczycielem jęz.starożytnych w gimn.w Kijowie, od 1814 - w Wilnie; odbył 2-letnią podróż do Włoch, po powrocie w 1821 został kanonikiem żmudzkim i przeniósł się do parafii Salanty; należał do Komitetu Filologicznego, utworzonego przez Grodka w 1815, wydał bajki Fedra z komentarzem oraz opracował *Słownik łacińsko-polski* (Wilno 1822-25); napisał ponadto *Opis żmudzkiej diecezji* (Wilno 1830).

CZERWIŃSKA Julia, w 1849 była suflerką w teatrze wil., a w l. 1849-51 występowała tu na scenie.

CZERWIŃSKI Zenon (1911 Świątniki woj.wil. - 1987) chemik, prof.UMK; w 1934 ukończył Gimn.in.A.Mickiewicza w Wilnie, w 1934-39 studiował chemię na USB, uzyskując absolutorium; w 1935-37 pracował w Państw.Banku Rolnym w Wilnie; egz.magisterski zdał na UMK w Toruniu w 1946, doktoryzował się - w 1950; pracował w Katedrze Chemii Fizycznej na UMK w 1945-81 (od 1964 jako prof. nadzw., od 1971 - zwyczajny).

CZEŻOWSKI Tadeusz Hipolit (1889-1981) filozof; w l. 1907-12 studiował filozofię, matematykę i fizykę na Uniw. we Lwowie, 1914-18 pracował w administr. uniwersyteckiej, 1918-23 był referentem, potem kierownikiem Departamentu Nauki i Szkół Wyższych MWRiOP; od 1923 był profesorem USB (także prorektorem i dziekanem Wydz. Hum.), w l. 1945-60 - profesorem UMK w Toruniu (dr h.c. 1979); książki: *Logika* (1949), *Odczyty filozoficzne* (1958, 1969), *Pisma z etyki i teorii wartości* (1989).

CZIBIRAS (Čibiras) Kristupas (1888-1942) ksiądz litewski; szkołę średnią i semin. duchowne ukończył w Wilnie, studia - na Akad. Duchownej w Petersburgu, był wikarym w kościele św. Piotra i Pawła, od 1917 - katechetą w gimnazjach litewskich, w l. 1924-42 był proboszczem parafii św. Mikołaja; aktywny członek litewskich stowarzyszeń, redaktor litewskiego pisma w j. polskim (1919), w 1939 delegat rządu litewskiego do Watykanu; utrzymywał poprawne stosunki z metropolitą R. Jałbrzykowskim; zginął podczas nalotu sowieckiego w budynku plebanii; pochow. na Rossie.

CZOSNOWSKI Sylwester (1908-1970) kompozytor i dyrygent; w 1922-29 studiował w Konserwatorium Wileńskim, w 1929-31 - w Kons. w Katowicach, w 1936-37 -w Paryżu u Nadii Boulanger i F.Gauberta; w 1932-36 wykładał w Kons.Wileńskim, dyrygował Wil.Orkiestrą Kameralną; w 1938 prowadził szkołę muzyczną w Brześciu, w 1940-41 wykładał w Konserw.we Lwowie; po wojnie był kierownikiem muzycznym teatrów muzycznych w Szczecinie i Warszawie; komponował głównie muzykę teatralną i baletową.

CZUDEK Józef ks. (1883-1941), od 1900 w zakonie jezuitów, uczył j. łacińskiego i matematyki w Chyrowie, wykładał j. hebrajski na Wydziale Teologicznym TJ w Krakowie, w l. 1927-1936 uczył łaciny i greki w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie i pełnił obowiązki dyrektora gimnazjum, uczył też w Pińsku, Gdyni i Chyrowie, w 1940 aresztowany i wywieziony do Dachau, później do Mauthausen-Gusen, wrócił do Dachau, gdzie zmarł w rewirze.

CZUMIKOW Władimir (przełom XIX-XX w.) pisarz i tłumacz rosyjski; w 1903-06 redagował dziennik „Wilenskij Wiestnik", nieoficjalny organ generał-gubernatora wileńskiego; w 1903 został członkiem wil.oddziału Tow. Krzewienia Rosyjskiej Oświaty Historycznej.

CZURLANIS Mikołaj - Mykolajus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911) litewski artysta-malarz i kompozytor; dzięki opiece księcia Ogińskiego ukończył konserwatorium w Warszawie i studiował w Lipsku, w l. 1904-05 uczęszczał do szkół rysunkowych w Warszawie; w 1907 przeniósł się do Wilna i wraz z innymi mal. litewskimi założył Litewskie Tow. Sztuk Pięknych, organizujące doroczne wystawy; współpracował też z czasopismem „Litwa";

malował obrazy symboliczne, skomponował poematy symfoniczne *Las* (1900) i *Morze* (1907).

CZURYŁO Koźma (1908-1951) malarz; w 1929 ukończył Gimn.Humanistyczne w Równem, w 1929-36 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB; w 1938-39 przebywał we Francji i we Włoszech jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej; w 1940-41 uczył rysunku i kreślarstwa w Gimn.dla Dorosłych w Wilnie; w 1946-51 pracował jako mł. i starszy asystent na UMK w Toruniu; malował portrety i pejzaże Wileńszczyzny.

CZYRSKI (Czerski) **Aleksander** (1626-1679) jezuita, profesor Akad. Wileńskiej w l. 1664-71 i 1674-1677.

CZYŻ Alfons Stanisław (1906 -?) matematyk, nauczyciel; w 1924 rozpoczął studia na USB, kontynuował je w 1925-31 na Uniw.Warszawskim; jako mgr matematyki wykładał w 1931-37 w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie oraz 1935-37 w Liceum Księży Misjonarzy przy ul.Subocz; 1937-39 uczył matematyki w Warszawie, podczas okupacji - na tajnych kompletach, w 1945-68 -w liceach i szkołach zawodowych warszawskich.

CZYŻ Henryk (1923-2003) dyrygent i kompozytor; urodził się w Grudziądzu, ale od 3 roku życia mieszkał w Wilnie; uczył się w szkole Świdowej oraz Gimnazjum OO.Jezuitów, prywatnie pobierał lekcje gry na fortepianie i skrzypcach; grał na saksofonie w szkolnym zespole jazzowym, podczas okupacji -w kawiarnianych orkiestrach; był członkiem AK, uczestnikiem akcji „Burza", trafił do Miednik, potem do Kaługi i obozu pracy k.Jegorowska, gdzie prowadził zespół artystyczny; w 1946-48 studiował filozofię na UMK w Toruniu, potem - kompozycję i dyrygenturę w PWSM w Poznaniu; był dyrygentem WOSPR w Katowicach, kierował filharmoniami w Krakowie i Łodzi oraz Teatrem Wielkim w Warszawie; dyrygował koncertami z Arturem Rubinsteinem w Łodzi, Paryżu, Nowym Yorku i Tokio; był prof.dyrygentury w PWSM w Warszawie; skomponował opery: *Białowłosa, Kynolog w rozterce* oraz *Inge*; napisał kilka książek poświęconych muzyce.

CZYŻ Kacper (1747-1825) podwojewodzi wil. 1791; uczestnik powstania 1794; marsz. pow., a w l. 1805-1809 gubernialny wil.

CZYŻ Witold, pseud. Alhierd Bulba, Jan Jeleński, Hidalgo (1884-1952) inżynier, publicysta białoruski, wiceprezydent Wilna; ukończył Wydz.Inżynierii Lądowej Polit.Lwowskiej; od 1911 mieszkał w Wilnie, publikował artykuły i opowiadania w białoruskiej „Naszej Niwie"; należał do PPS-Frakcji Rewolucyjnej, w 1916-18 był więziony przez Niemców; od 1924 był dyr. Miejskiego Biura Statystycznego w Wilnie, w 1927-34 - wiceprezydentem m.Wilna, potem pracował w PZU w Oszmianie; w 1940 został wywieziony na Syberię, opuścił ZSRR z Armią gen.Andersa i dostał się do Londynu; od 1947 mieszkał we Wrocławiu.

CZYŻEWSKA Zofia (1902-1972) lekarka; ukończyła Gimn.Humanistyczne im. K.Chodkiewicza w Lidzie w 1924 oraz medycynę na USB w 1931, pracowała jako lekarz-neurolog w Ubezpieczalni Społecznej i Miejskim Szpitalu Neurologicznym w Wilnie do 1945; w 1946-49 - jako st.asystent w Katedrze Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej na UMK, od 1949 -w Oddz.Neurologicznym Szpitala Miejskiego w Toruniu.

CZYŻEWSKI Romuald (1883-1960) pedagog, teoretyk gimnastyki, twórca oryginalnej metody gimnastyki dziecięcej; studiował w Warsz. Szkole Gimnastyki i Masażu, w l. 1905-32 był instruktorem i naczelnikiem Tow. Gimnastycznego „Sokół" w Wilnie, dojeżdżał też w l. 1932-39 na wykłady w AWF w Warszawie; pozostał w Wilnie po wojnie pracując jako instruktor gimnastyki leczniczej w Szpitalu św. Jakuba.

D

DAHLKE Ludwik (1757-1792) płk, d-ca pułku na Litwie podczas wojny pol.-ros.

DALEWSKA Ksawera (1845-1900) nauczycielka; w powstaniu styczniowym 1863 sekretarka Prowincjonalnego Komitetu Litew. i Wydz. Zarządzającego Prowincjami Litwy; zesłana do Rosji (do 1867) była opiekunką zesłańców.

DALEWSKI Aleksander (1827-1862) działacz społeczny; w l. 1844-46 kształcił się w gimn. wileńskim, przez kilka lat był nauczycielem pryw.; za założenie z bratem Franciszkiem w 1846 r. „Związku Bratniego" młodzieży aresztowany w 1849 i skazany na 10 lat katorgi na Syberii; po zwolnieniu mieszkał w Irkucku 1856-58, potem wrócił do Wilna, gdzie pracował przy budowie kolei i prowadził akcję uświadamiającą narodowo wśród młodzieży.

DALEWSKI Franciszek (1825-1904) działacz społeczny, brat Aleksandra; wydalony za nieprawomyślność z gimn. wileńskiego w 1846, jako współtwórca „Związku Bratniego" w 1849 aresztowany i skazany na 15 lat katorgi (w Nerczyńsku); w 1859 wrócił do Wilna i pracował przy budowie kolei; był jednym z twórców „krajowej organizacji białych" przeciwstawiającej się powstaniu, ale po jego wybuchu wszedł do Rządu Nar. Prowincjonalnego Litewskiego; został aresztowany i skazany na 12 lat ciężkich robót (Murawiew podniósł karę do lat 20); po amnestii przebywał w Irkucku, od 1875 w Nowogrodzie, od 1883 w Warszawie, gdzie pracował na kolei.

DALEWSKI Konstanty (1837-1871) powstaniec 1863, emigrant, brat Aleksandra, Franciszka i Tytusa; ukończył gimn. w Wilnie, zdobył kwalifikacje miernika i w 1862 pracował przy wymierzaniu gruntów włościańskich; brał udział w powst. styczniowym pod dow. m.in. Sierakowskiego, ciężko ranny zdołał ujść za granicę, pracował w Szwajcarii, potem w Paryżu - w księgarni W. Mickiewicza; został rozstrzelany podczas komuny paryskiej.

DALEWSKI Tytus (1841-1864) powstaniec 1863, brat Aleksandra, Franciszka i Konstantego; kształcił się w gimn. wileńskim i na uniw. w Moskwie; podczas powstania był najbliższym współpr. Konstantego Kalinowskiego w rządzie powst. Litwy, aresztowany w grudniu 1863 niczego nie wyznał podczas procesu i został rozstrzelany na placu Łukiskim w Wilnie.

DAMBROWSKI (Dąbrowski) **Samuel** (1577-1625) kaznodzieja luterański, senior zborów wielkop. i litew. (1617); kaznodzieja w Wilnie; autor *Postylli chrześcijańskiej* (1612) oraz zbioru modlitw i pieśni rel. *Raj duszny* (1623).

DAMEL Jan Krzysztof (1780-1840) malarz; uczył się w Szkole Sztuk Pięknych Uniw. Wileńskiego pod kier. F. Smuglewicza i J. Rustema, był adiunktem na Uniw. Wil. od 1809; malował obrazy religijne, portrety, sceny historyczne i współczesne (np. *Odwrót wojsk francuskich w 1812 r. na placu przy ratuszu w Wilnie)*; za fałszowanie pieniędzy został zesłany na Sybir, po powrocie zamieszkał w Mińsku.

DANIEL z ŁĘCZYCY (ok. 1530-1600) drukarz różnowierczy m.in. w Nieświeżu 1562-1571, w

Wilnie od 1576; później w jezuickiej drukarni Akademii Wil.

DANIŁOWICZ Ignacy (1788-1843) prawnik, historyk, przyjaciel Lelewela; ukończył Uniw. Wil. ze stopniem mgra praw i w 1814 wykładał tam prawo krajowe, w l. 1817-18 odbył podróż naukową do Warszawy, Petersb. i Moskwy, w 1819 został adiunktem, w 1822 profesorem Uniw. Wil.; prowadził poszukiwania mat. źródłowych w bibliotekach klasztornych, brał udział w życiu umysłowym Wilna; po procesie filaretów musiał wyjechać do Rosji: w l. 1825 wykładał na Uniw. w Charkowie, gdzie był również dziekanem, bibliotekarzem i organizatorem gabinetu numizmatycznego (opisał kolekcję medali zrabowaną w Nieświeżu), w 1830-35 pracował w kancelarii ces. nad kodyfikacją praw, w 1835 mianowano go prof. w Kijowie, skąd w 1839 przeniesiony został do Moskwy; opublikował liczne źródła, m.in. *Statut Kazimierza Jagiellończyka* (1826), *Opisanie dotąd wiadomych rękopisów i drukowanych egz. Statutu Litewskiego* (1823), *Skarbiec dyplomatów... do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy* (wyd. pośmiertne 1860-62).

DANIŁOWICZ Jerzy (1765-1821) pijar, rektor kolegium pij. w Wilnie, brat Kaliksta; zarządzał drukarnią pijarów w Wilnie, w l. 1802-1805 Drukarnią Akademicką (drukował m.in. „Tygodnik Wileński"), którą potem nabył J. Zawadzki.

DANIŁOWICZ Kalikst (zm. po 1834) brat Jerzego, adwokat; w 1812 we własnej drukarni wydawał i redagował „Kurier Litewski", za pronapoleońskie stanowisko tego pisma drukarnię skonfiskowano i przeznaczono na użytek policji.

DANKERS-DE-RY Piotr (Dankerse, Dankörs, Dankörsig 1583-1661) malarz nadworny i budowniczy królów Zygmunta III, Władysława IV i Jana Kazimierza, autor kaplicy św. Kazimierza przy Katedrze wileńskiej, fresków w tej kaplicy oraz w kościołach św. Michała i św. Ignacego, płaskorzeźb w pałacu w Werkach, ozdób Zamku Król. w Warszawie; napadnięty przez zbójców w Rudnikach pod Wilnem, umierając wyrysował ich portrety, dzięki czemu ujęto ich i stracono.

DANKWART Baltazar (zm. ok. 1622) lutnik w Wilnie, twórca instrumentów o najwyższej jakości światowej.

DANKWART Bartłomiej (1629-1699) jezuita, przez 15 lat kaznodzieja Jana III, potem w Wilnie: w l. 1680-83 był rektorem domu nowicjatu, 1694-97 rektorem Akademii Wil.; wprowadził nowe ozdobne paramenta do kościołów św. Ignacego i św. Jana, wybudował nowe skrzydło kolegium akademickiego, ograniczył swawolę studentów (bronił przed nimi Żydów i protestantów); pod koniec życia osiadł przy kościele św. Kazimierza i tłumaczył dzieła ascetyczne, w rękopisie pozostawił kilka tomów kazań.

DASZKIEWICZ Cyprian (1803-1829) filareta, kształcił się w gimn. białostockim i Uniw. Wileńskim (należał do ulubionych uczniów Lelewela); po procesie filaretów skazany na wyjazd do Moskwy, gdzie pracował w banku; gościł w Moskwie Mickiewicza i zajmował się jego sprawami finansowymi.

DATZRATH Antoni (1708 – po 1791) brat jezuita, rzeźbiarz; do zakonu wstąpił w 1742, nowicjat odbył w Wilnie; do 1757 ozdabiał wnętrze kościoła św. Ignacego: rzeźbił figury na ołtarzach, dekoracje balkonów i prezbiterium; w 1757-63 pracował w kościele Jezuitów w Kownie, w 1763-73 – w Krożach.

DAUKSZA Adam (1724-1774) jezuita; do zakonu wstąpił w 1740 w Wilnie; od 1756 był prof. w Drohiczynie i Płocku, w 1766-70 – wiceregensem Semin. Papieskiego oraz prof. teologii moralnej w Akad. Wil.

DAUKSZA Adam (XIX-XX w.) fotografik; w 1891-1905 prowadził z J. Hermanowiczem za-

kład fotograficzny w Wilnie wraz ze sklepem i laboratorium dla amatorów; w 1900 został przyjęty do Moskiewskiego Tow.Fotograficznego; w jego zakładzie wykonywano portrety, akty kobiece oraz widoki Wilna na zamówienie wydawców pocztówek.

DAUKSZA Aleksander Władysław (1677-1747) jezuita, dr teologii i kanonów; był superiorem domu profesów w Wilnie (1722-23 i 1738-41), prowincjałem litewskim (1723-27 i 1735-38), rektorem Akademii Wil. (1727-31 i 1741-45), zmarł jako rektor i instruktor przy kościele św. Rafała w Wilnie.

DAUKSZA Józef (zm. 1894) ksiądz, mgr św. teologii, kanonik honorowy kapituły wileńskiej, proboszcz parafii św. Rafała, profesor i inspektor Seminarium Diecezjalnego w Wilnie; prześladowany przez władze ros. był karnie umieszczany w izolowanych miejscach i klasztorach.

DAUKSZA Mikołaj (zm. 1613) kanonik miednicki (1572); administrator diecezji (1609-1610); tłumacz na jęz. litew. katechizmu (1795) i *Postylli*... J. Wujka (1599).

DAWIDOWICZ Wacław (1909 Kosy Dwór k.Nowogródka -?) prawnik; ukończył w 1929 Gimnazjum im.A.Mickiewicza w Nowogródku, w 1934 uzyskał magisterium prawa na USB, w 1951 – doktorat na Uniw.Warszawskim, w 1959 – habilitację w Instytucie Nauk Prawnych PAN; pracował: na Uniw.Warszawskim w 1951-54, w Inst.Nauk Prawnych PAN – 1954-59, na UMK w Toruniu – 1959-71 (od 1964 jako prof.nadzwyczajny), na Uniw.Gdańskim – 1971-79 (od 1974 jako prof. zwyczajny).

DAWIDOWSKI Aleksander (przełom XIX-XX w.) działacz oświatowy; w 1898 był współorganizatorem tajnego koła oświatowego nr 3 – dla rzemieślników w Wilnie.

DAWIDOWSKI Wacław (1882-1962) malarz; w 1910-12 studiował malarstwo w Warszawie, w 1915-18 – w Moskwie; po I wojnie osiadł w Wilnie, w 1924-26 uczył rysunków w Państw.Semin.Nauczycielskim, w 1925-30 – w Szkole Rysunkowej Wil.Tow.Art.Plastyków, w 1926-45 – w Państw.Szkole Technicznej; od 1945 uczył w Gdańskich Technicznych Zakładach Naukowych i w Technikum Budowlanym w Gdańsku; był współzałożycielem Tow.Niezal.Artystów Plastyków w Wilnie, eksponował prace na licznych wystawach, otrzymał Wielki Srebrny Medal na Wystawie Sztuki i Rzemiosła w Wilnie w 1924; malował pejzaże i zabytki wileńskie, np. *Ponary pod Wilnem, Fragment kościoła Bernardynów, Krużganki Zamku, Wilia pod Wilnem, ul.św.Ignacego*.

DAWISON Bogumił (1818-1872) aktor, po r. 1836 studiował w szkole dram. w Warszawie pod kier. Bonawentury Kudlicza, grał w teatrach rządowych, potem przeniósł się w 1838 do Wilna, gdzie zagrał do 1840 50 ról i przekładał komedie z j. francuskiego; grał po polsku i po niemiecku - w 1841-46 we Lwowie, potem jako słynny aktor niemiecki w Hamburgu, Wiedniu, Dreznie i innych miastach; przyjmowany był owacyjnie w 1854 w Poznaniu, w 1859 w Paryżu, w 1865 w Warszawie, w r. 1866 grał 76 razy w Ameryce.

DĄB-BIERNACKI Stefan (1890-1959) gen.; żołnierz Legionów Pol. od 1918 w WP; wybitny d-ca brygady w wojnie pol.-bol.; d-ca dywizji w Wilnie do 1939; d-ca armii „Prusy" podczas kampanii wrześniowej; usunięty z PSZ na Zachodzie za działalność antyrządową.

DĄBROWSKA Anna (1809-1870) szarytka; od 1830 w Wilnie; pod zarzutem kontaktów z emisariuszami zesłana w 1863 na Syberię, gdzie zmarła.

DĄBROWSKI Kazimierz (1890-1976), od 1926 w zakonie jezuitów, w l. 1927-34 uczył j. francuskiego, religii oraz propedeutyki filoz. w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, od 1935 w kolegium jez. w Pińsku, w czasie okupacji w Warszawie, po wojnie uczył religii w Piotrko-

wie Tryb., Kaliszu Wlkp., w l. 1650-55 duchowny w seminarium diecezjalnym w Płocku, następnie duszpasterz w Kaliszu, Warszawie i Lublinie.

DĄBROWSKI Leszek Teodozy (1912-1984) architekt; ukończył studia na Wydz. Architektury Politechniki Warsz. w 1939; podczas okupacji pracował w magistracie wileńskim, był zast.komendanta 7. Wil. Drużyny Harcerzy „Szarych Szeregów" (pseud. „Inżynier"); po wojnie pracował w Zarz.Miejskim w Białymstoku i uczył w Państw.Liceum Budowlanym, potem był wykładowcą i profesorem na politechnikach w Gdańsku, Wrocławiu i Szczecinie.

DĄBROWSKI Michał (1633 Wilno – 1694) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1652; studiował w Wiedniu i Leoben; w Wilnie był w 1664-67 i 1672-73 prefektem drukarni, w 1673-76 – prof.filozofii, w 1676-77 – prof.teologii moralnej i prefektem drukarni; ponadto był wychowawcą synów Radziwiłłów w Klecku, misjonarzem dworskim Radziwiłłów, prefektem szkół w Połocku 1680-81 i Nieświeżu 1688-89, rektorem w Orszy 1685-88.

DĄBROWSKI Stanisław (1909-1996), matura w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie (1931), studia na Wydziale Prawnym USB (mgr praw 1936), działacz „Odrodzenia" i Sodalicji Mar., od 1937 w Nacz. Dyr. Lasów Państw. w Warszawie, członek Prymasowskiej Rady Budowy Kościołów.

DĄBROWSKI Wojciech (1908-1978) adwokat; ukończył Gimn. im. Zygm. Aug. i klasę skrzypiec w konserwatorium wil. oraz prawo na USB w 1935; pracował w wil. rozgłośni Polskiego Radia (pisał teksty do *Kukułki Wileńskiej*), redagował „Wolną Trybunę Akademicką" (dodatek do „Słowa"), pisywał felietony do „Zagarów" i „Kuriera Wil." (pseud. C.J.F.), był aplikantem mec. W. Abramowicza; w 1939 jako ppor. KOP został internowany w Kalwarii, był żołnierzem AK i w 1944 uwięziono go na Łukiszkach; po wojnie był adwokatem w Nakle n. Notecią i w Toruniu.

DĄMBROWSKI Jerzy (Dąbrowski 1892-1941?) podpułkownik; w 1918 zorganizował z bratem Władysławem dywizjon kawalerii Samoobrony Wileńskiej; w wojnie polsko-bolszewickiej na czele oddz. jazdy walczył na zapleczu wroga; był zast. dowódcy 13 pułku Ułanów Wil., potem 211 Ochotn. Pułku Ułanów Nadwiśl.; brał udział w akcji wyzwalania Wileńszczyzny przez gen. L. Żeligowskiego; w kamp. wrześniowej dowodził 110 pułkiem Kawalerii; internowany na Litwie i wydany sowietom został prawdopodobnie zakatowany w Mińsku.

DĄMBROWSKI Samuel (1577-1625) pisarz luterański i kaznodzieja; w Wilnie od 1614; superintendent litew.-żmudzki; autor *Postylli...* (1621).

DĄMBROWSKI Władysław (Dąbrowski 1891-1927) major; w 1918 organizator i dowódca dywizjonu kawalerii Samoobrony Wileńskiej; w wojnie polsko-bolszewickiej (wraz z bratem Jerzym) dowodził oddz. partyzanckim jazdy polskiej; współorganizator i dowódca 13 pułku Ułanów Wileńskich, potem 211 Ochotn. Pułku Ułanów nadwiślańskich (kilka zwycięskich walk z III korpusem kawalerii Gaja).

DĄMBSKA Aldona z d. DOWOJNO (1899-1983) nauczycielka; w 1925 ukończyła studia na Wydz. Mat.-Przyr. USB, uczyła w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie 1921-26, potem w szk. średnich w Mielcu, Starogardzie Szcz. i Szczecinie 1946-62.

DEBESWI (De Beswy) **Ludwik** (1665-1706) jezuita poch.francuskiego; do zakonu wstąpił w 1683 w Wilnie; był prof.teologii moralnej w Nieświeżu w 1702-03 i w Wilnie w 1703-05; w 1738 wydany został w Wilnie jego żywot pióra Kazimierza Wierzbickiego.

DEJUNOWICZ Kazimierz (1901-1980) aktor; w 1925-28 kształcił się w Oddz.Dramatycznym przy Konserw.Muzycznym w Warszawie, de-

biutował w teatrze „Ateneum"; w 1929-36 grał w teatrach wileńskich (m.in.rolę tyt.w *Weselu Figara*), potem w Łodzi; uczestniczył w wojnie 1939, od 1940 grał w zespołach polskich we Francji i w Anglii; w 1956 wrócił do kraju, występował w teatrach łódzkich i warszawskich oraz w ok.30 filmach.

DELALICZ De LAVAL Paweł (1911-1983), absolwent Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie (matura 1930), oficer rezerwy 13. P. Uł. Wileńskich, w 1937 mgr filoz. w zakresie historii na USB, w l. 1937-39 uczył historii w Gimn. O.O. Jezuitów, uczestnik kampanii wrześniowej, internowany na Litwie, w 1940 wywieziony do ZSRR (Kozielsk i Griazowiec), w l. 1941-45 oficer Armii Andersa, od 1948 w Warszawie pracował m.in. w Inst. Historii Kultury Mat. PAN i PWN autor wielu publikacji histor.

DELAMARS Adam Kazimierz (de Lamarche 1664 Wilno-1735 tamże) jezuita, prof. filozofii i teologii w Akademii Wil. 1702-10, regens papieskiego semin. w Wilnie, potem - rektor w Krożach (1714-17) i prefekt szkół wyższych w Warszawie; dziekan Wydz.Prawa Kan. w Akad. Wil. 1733-35; uzdolniony artystyczne projektował dekoracje i kostiumy do przedstawień szkolnych.

DELAMARS Jan (de la Mars, de Lamarche zm. ok. 1690) ludwisarz wileński, ojciec Adama; odlewał głównie dzwony do świątyń Wilna i innych miast litewskich.

DEMBIŃSKA z d.Westwalewicz Zofia (1905-?) polonistka, redaktorka; była żoną Henryka, pod jego wpływem przystąpiła do grupy komunizującej młodzieży wileńskiej „Front"; w 1933 ukończyła studia polonistyczne na USB, uzyskując stopień magistra; uczyła w szkole Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Żoliborzu i na kursach dokształcających dla kolejarzy, w 1940-41 – w szkołach kierowanych przez męża w Starej Wilejce i Hancewiczach; po wojnie pracowała w redakcji wydawnictw „Czytelnika".

DEMBIŃSKI Henryk (1908-1941) dr praw, działacz młodzieżowy na USB i publicysta; prezes „Bratniaka" (1931) oraz katolickiej org. „Odrodzenie" (1927-32), od 1935 działał w Komunistycznym Zw. Młodzieży Polskiej i KPP; współredagował czasopismo „Żagary", założyciel i red. nacz. „Poprostu" (1935-36), współpracownik „Karty" (1936); w 1937 skazany na 4 lata w procesie redakcji „Poprostu", ale w 1938 zwolniony ze wzgl. na stan zdrowia; podczas wojny pracował w szkołach w Starej Wilejce i Hancewiczach, po wkroczeniu Niemców został rozstrzelany.

DEMBOWSKI Jan (1889-1963) biolog; ukończył Uniw. w Petersburgu i studia specjalistyczne za granicą, uzyskał doktorat (1921) i docenturę (1922) na Uniw. Warsz.; w l. 1920-30 był prof. biologii na Wolnej Wszechnicy Polskiej, 1934-39 profesorem USB, podczas II wojny św. działacz Zw. Patriotów Polskich, po wojnie - prof. uniw. Łódzkiego i Warszawskiego, był marszałkiem Sejmu 1952-56; 1952-57 zast. przewodn. Rady Państwa.

DEMBOWSKI (Wejroch) **Kazimierz** (1895-1975) śpiewak, aktor, reżyser; uczył się m.in. w szkole operowej J. Marso, występował w wielu teatrach operetkowych w Polsce i USA, był solistą operetki w teatrze „Lutnia" w Wilnie 1922-35 (tu obchodził 15-lecie pracy artystycznej), 1937/38 oraz 1939-41.

DEMBOWSKI Tadeusz (1856-1930) wybitny chirurg wileński, działacz społeczny; w 1885 uzyskał doktorat w Dorpacie i specjalizował się tam w chirurgii, w 1888 założył prywatną lecznicę chirurgiczną i ortopedyczną przy Alei Róż w Wilnie i postawił dla niej budynek; był prezesem i członkiem hon. Tow. Lekarskiego Wileńskiego, członkiem Tow. Przyjaciół Nauk, współzałożycielem Tow. Szubrawców, prezesem Tow. Popierania Polskiej Sztuki Scenicznej, wydawcą „Kuriera Litewskiego", współzałożycielem i pierwszym wydawcą dziennika „Słowo", autorem licznych prac naukowych.

DEMIRO-SAULSKI Wincenty (ok.1820-ok.1880) skrzypek wileński; występował w Wilnie w zespołach kameralnych z Janem Karłowiczem.

DEMITROWICZ Paweł (zm. 1641) pedagog i pisarz kalwiński; nauczyciel i rektor 1616 gimnazjum w Wilnie; po 1627 wychowawca J. i B. Radziwiłłów; autor m.in. *Compedium albo Krótkie opisanie tak książąt i królów polskich* (1625).

DE-NÉVE Jan (1785-1839) wykładowca języka i literatury francuskiej w Uniwersytecie Wileńskim, a potem w Akademii Medyko Chirurgicznej i w Akademii Duchownej Wileńskiej w latach 1827-1839.

DERUGA Aleksy (1908-?) historyk; na USB uzyskał w 1934 magisterium w zakresie historii, w 1939 – doktorat; pracował w Instytucie Naukowo Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie w 1934-39 oraz jako bibliotekarz kontraktowy w Bibliotece USB; w czasie okupacji – w kancelariach urzędów litewskich, w 1944-45 – w Zarządzie Zw.Patriotów Polskich w Wilnie; w 1945-46 był st.asystentem w Katedrze Historii Europy Wschodniej na UMK w Toruniu.

DERWIŃSKI Jan Grzegorz (1925 w Wilnie - 1944) „Colt", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w l. 1938-40, żołnierz AK w 4. Brygadzie „Narocz", poległ 3 VII 1944 pod Niemenczynem w walce z Niemcami.

DERWIŃSKI Jerzy Andrzej (1923 w Wilnie - 1944) „Kadet", „Merecz", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w 1939/40, żołnierz ZWZ, AK w 5. Brygadzie „Łupaszki", zamordowany przez partyzantów radzieckich 4 I 1944 we wsi Żukojnie.

DERYNG (Diring) Emil (1819-1895) aktor, reżyser, dyr. teatru, w 1843 w teatrze wil. od 1845 na stałe w Wilnie jako „tragik", grał do 1864 tj. do zamknięcia teatru przez władze rosyjskie.

DESPOT-ZENOWICZ Aleksander (1829 w Kietowiszkach w pow.trockim – 1897) gen. rosyjski, gubernator tobolski, senator; ukończył gimnazjum w Wilnie i podjął studia na Uniw.Moskiewskim, w 1848 został relegowany za działalność antypaństwową i zesłany do Tiumenia; w końcu lat 50. rozpoczął karierę urzędniczą na Syberii; w 1862-67 był gubernatorem tobolskim, opiekował się zesłańcami polskimi, przyczynił się do powstania Uniwersytetu Syberyjskiego w Tomsku w 1888; był członkiem Ros.Tow.Geograficznego, uczestniczył w wyprawach naukowych i misjach dyplomatycznych.

DESZCZYŃSKI Józef (1781 w Wilnie - 1844), dyrygent, kpt. gwardii narodowej w Wilnie, gdzie od 1913 działał jako pedagog i kompozytor.

DESZNER Salomea (właściwie Teschner, Teszner) (1759-1806) aktorka, śpiewaczka, dyr. teatru, w l. 1785-89 występowała w Wilnie, wraz z W. Bogusławskim, P. Drozdowskim i J. Hempińskim należąc do „towarzystwa" prowadzącego tu teatr; ponownie występowała w l. 1796-1801.

DETKOWSKA z d.Jasińska Irena (1894-1961) aktorka; debiutowała w 1913 w Łodzi; w 1922-41 oraz 1944-45 występowała w teatrach wileńskich; w 1945-49 – w Toruniu, potem w Poznaniu.

DETKOWSKI Leopold Edmund (1891-1980) aktor, śpiewak; uczył się w gimn.filologicznym w Warszawie, w 1915-18 występował w Teatrze Polskim w Kijowie, w 1922-25 – w teatrach wileńskich, w sezonie 1925/26 – w Grodnie, w 1926-41 – w „Lutni" i Teatrach Miejskich w Wilnie; w 1941-44 pracował w aptece; w 1944-45 grał w Polskim Teatrze Komedii Muzycznej i Polskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie; od 1945 – w Toruniu i Poznaniu.

DEYBEL Ksawery (ok. 1785-1841) nauczyciel tańca; kształcił się w Wiedniu, od 1802 miesz-

kał w Wilnie, 1803-06 uczył w wileńskim Korpusie Kadetów, w 1815-30 wraz z żoną Albiną z Reszków prowadził pensję żeńską, w 1822 uzyskał stanowisko metra tańców na Uniw. Wileńskim.

DĘBICKI Czesław (1899-1951), mjr „Jacek", „Jarema", „Chudy"; absolwent gimn. w Odessie, SGGW w Warszawie; ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej, w latach międzywojennych działacz społeczny, polityczny (poseł na sejm 1936-38) i gospodarczy, założyciel i prezes Centralnej Lniarskiej Stacji Doświadczalnej w Wilnie; po kampanii wrześniowej internowany na Litwie; od XI 39 w SZP, ZWZ, AK, od IV 40 K-dt Terenu Wileńskiego (kryptonim „Pole"), Inspektor Inspektoratu „F", dowódca 3. Zgrupowania AK Okręgu Wileńskiego; po 17 VII 44 nie składa broni, aresztowany przez NKWD w trakcie transportu do Wilna 26 VIII 44, więziony w Wilnie, uwolniony dla nawiązania kontaktu z K-dą Okręgu latem 45.; pracował naukowo w Lniarsko-Konopnej Stacji Doświadczalnej w Poznaniu uzyskując doktorat.

DILIS Paweł (Dilys Povilas) (1905 w Wilnie – po 1977) pastor; uczył się w gimnazjach w Omsku 1915-21 i Wilnie 1921-24; w 1930 ukończył Wydział Teologii Ewangelickiej Uniw. Warszawskiego i w 1931 został proboszczem parafii ewangelicko-reformowanej w Wilnie.

DIDŽIOKAS Vladas (1889 w Wilnie – 1942) malarz, scenograf, grafik; uczył się w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa w Wilnie, w 1910-16 – w Techniczno-Rysunkowej Szkole Stieglitza w Petersburgu, w 1916-18 – w ASP w Piotrogrodzie; w 1918-19 mieszkał w Wilnie, od 1921 – w Kownie, gdzie w 1922-40 wykładał malarstwo w Szkole Sztuk Pięknych; malował portrety i pejzaże.

DINHEIM-BROCHOCKI Konstanty (1838-1913) ziemianin, śpiewak-amator; był właścicielem maj.Horodziej w Nowogródzkiem, znanego z produkcji serów holenderskich, radnym m. Wilna, członkiem Wil.Tow.Muzycznego; występował jako baryton w Klubie Szlacheckim; pochowany na Rossie.

DŁUSKI Jakub Franciszek (1624-1683) franciszkanin; kierownik drukarni w Wilnie; gwardian w kilku klasztorach; bp bakowski.

DŁUSKI Michał (1760-1821) prałat archidiakon wileński; ukończył seminarium diecezjalne w Wilnie 1783, w 1801 uzyskał doktorat teologii na Uniw. Wileńskim; był sekretarzem biskupów Massalskiego i Kossakowskiego, od 1788 członkiem kapituły, członkiem Komisji Edukacyjnej Litewskiej, pomocnikiem bisk. Kossakowskiego przy organiz. Tow. Dobroczynności; za sprzyjanie Napoleonowi był zesłany na Syberię (1813-14); był mistrzem lóż masońskich „Doskonała Jedność", „Gorliwy Litwin", „Szkoła Sokratesa" i obrońcą masonerii, współpracował z „Dziennikiem Wil." i „Tygodnikiem Wil.".

DMOCHOWSKA Emma z JELEŃSKICH (1864-1919) powieściopisarka i działaczka społ.; wychowała się w Glinciszkach i w Wilnie, w którym po ślubie z Kaz. Dmochowskim w 1890 zamieszkała na stałe, tworzyła tajne szkoły dla nauczycielek, redagowała czasopisma „Zorza Wileńska" i „Jutrzenka" w l. 1908-09, za zatargi z cenzurą i policją w 1911 więziona na Łukiszkach; podczas okup. niemieckiej założyła Związek Patriotyczny Polek; jako Emma Jeleńska była autorką licznych powieści (m.in. *Kalwaria wileńska*, Wilno 1903) i kilku sztuk teatralnych; w l. 1907-09 kierowała Czytelnią im. Mickiewicza.

DMOCHOWSKA Justyna (1849-1915) działaczka społeczna; była szwagierką Emmy Jeleńskiej, przez ok.25 lat prowadziła tajne szkółki na Wileńszczyźnie oraz kształciła nauczycielki wiejskie tzw."ludówki".

DMOCHOWSKI Henryk (1810-1863) artysta rzeźbiarz, powstaniec; ukończył studia na Uniw.Wil. ze stopniem mgra praw; w 1831

wstąpił do partyzanckiego oddziału J.Zaliwskiego, po upadku powstania organizował wraz z nim w Paryżu wyprawę grupy zbrojnej do Królestwa i w 1833 próbował wzniecić tam powstanie; potem prowadził propagandę niepodległościową w Galicji, za co został skazany przez władze austriackie na 5 lat więzienia; od 1841 mieszkał we Francji, uczył się snycerstwa, w 1851 wyjechał do Filadelfii w USA i zdobył pod nazwiskiem Henri D.Sanders sławę zasłużonego rzeźbiarza (tworzył liczne popiersia marmurowe, m.in.Pułaskiego i Kościuszki, medale i płaskorzeźby); powrócił do Polski w 1860, w Poznaniu wyrzeźbił popiersie T.Działyńskiego, w Wilnie – pomnik Barbary Radziwiłłówny i popiersie Syrokomli; po wybuchu powst.styczniowego został komisarzem Rządu Narodowego na pow.dziśnieński, zorganizował 100-osobowy oddział, który 14 maja został rozbity przez Rosjan, a on sam poległ w walce.

DMOCHOWSKI Jan, pseud „Zaremba" (1902-1979) ksiądz, kapelan AK; w 1935 zdał w Wilnie maturę, w 1931 ukończył Semin.Duchowne oraz Wydz.Teologiczny USB i otrzymał święcenia; był prefektem w Miorach i w Wilnie; podczas okupacji uczył religii w kościele św.Jakuba w Wilnie; od 1941 działał w konspiracji, był m.in.kapelanem Garnizonu AK m.Wilna, w jego mieszkaniu był punkt kontaktowy „Wilka"; od 1945 był prefektem w Zarembach i Kartuzach, w 1947-55 – proboszczem par.św.Ducha we Wrocławiu, potem do 1963 – kapelanem sióstr jadwiżanek.

DMOCHOWSKI Kazimierz (1856-1939) lekarz, działacz społ. i oświatowy, mąż Emmy, w ich domu znajdował się ośrodek zakonspirowanej sieci szkolnej; był członkiem Tow. „Oświata" za czasów rosyjskich i Komitetu Edukacyjnego za czasów niemieckich; od 1910 wydawał i redagował z żoną czasopismo „Jutrzenka", organizował polskie kluby sportowe; w 1919 aresztowany przez bolszewików, więziony w Dyneburgu i Smoleńsku, po wyzwoleniu zaprzestał działalności z powodu choroby.

DMOCHOWSKI Tadeusz Jan (1856-1930) malarz; studiował w Warszawie pod kier. Wojciecha Gersona, w Akad. Sztuk Pięknych w Petersburgu i w Akademii Juliena w Paryżu; projektował witraże do Kościoła Mariackiego w Krakowie 1893-94, w l. 1893-1918 uczył w Szkole Rysunkowej Ces. Tow. Zachęty Sztuk Pięknych w Petersburgu; w 1920 został st. asyst. na Wydz. Sztuk Pięknych USB (uczył rysunku); malował portrety, kompozycje historyczne, pejzaże, głównie dał się poznać jako rysownik i ilustrator.

DMOCHOWSKI Wincenty (1805-1862 w Wilnie), pejzażysta, dekorator, w l. 1826/29 studiował w Wilnie u J. Rustema, uczestnik powst. listop., od 1837 stale w Wilnie, w l. 1850-54 malował dekoracje dla teatru wil.

DOBACZEWSKA Wanda z NIEDZIAŁKOWSKICH (1892 w Wilnie - 1980); ukończyła gimn. w Wilnie, w 1912-14 studiowała polonistykę na Uniw. Jagiellońskim, podczas I wojny pracowała w organizującym się szkolnictwie polskim w Wilnie, należała do Oddz. Wil. ZZLP (od 1932 jako wiceprezes), publikowała w „Środach Literackich", „Kurierze Wil.", „Słowie", „Kurierze Porannym"; w 1935 otrzymała Srebrny Wawrzyn PAL oraz wileńską nagrodę im. Filomatów; aresztowana w 1940 przez policję litewską została wysiedlona na teren okupacji niem. i wywieziona do Ravensbrück; po wojnie pracowała w Bibliotece Nar., w Teatrze Lalek „Baj Pomorski" w Toruniu, od 1951 mieszkała w Żninie; autorka m.in. zbiorów wierszy: *Wilno* (1922), *Nasza dola* (1932), powieści: *Kamienica za Ostrą Bramą* (1928), *Zwycięstwo Józefa Żołądzia* (1934, 1938), sztuk dla teatrów kukiełkowych oraz opracowań popularnych dotyczących historii i kultury Wileńszczyzny i Nowogródczyzny.

DOBOSZYŃSKI Leon, pseud."Luk" (1918-2007) prof.nauk rolniczych; studiował na USB w Wilnie, uczestniczył w wojnie 1939, jako ppor.OW AK uczestniczył w walkach o Wilno w 1944; po wojnie ukończył SGGW w Warsza-

wie, kierował jako prof. Zakładem i Pracownią w Instytucie Melioracji i Użytków Zielonych.

DOBRIANSKIJ Fławian Nikołajewicz (1848 – po 1913) filolog i historyk rosyjski, prezes Wil.Komisji Archeograficznej; był synem prawosławnego duchownego, kształcił się w Wołyńskim Semin.Duchownym i Moskiewskiej Duchownej Akademii; od 1872 wykładał grekę w Litewskim Semin.Duchownym w Wilnie, od 1883 – historię i geografię w Wileńskim Instytucie Nauczycielskim; w 1876 został członkiem Komisji do Urządzenia Wileńskiej Publicznej Biblioteki, w 1886 – członkiem rosyjskiej Wileńskiej Komisji Archeograficznej, w 1902-1913 był jej prezesem; opracowywał przewodniki po Wilnie i katalogi Wil.Publ.Biblioteki.

DOBROGOST z NOWEGO DWORU (zm. 1402) kanonik i dziekan krak.; bp pozn. 1385; abp gnieźnieński 1394; organizator biskupstwa w Wilnie 1388; blisko współpracujący z królową Jadwigą i Władysławem Jagiełłą.

DOBROWOLSKI Augustyn (1917-1995) ppor. c.w., „Gucio", „Kamil", „Kruk", absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta; w latach 1935-39 student Wydz. Chem. Pol. Lwowskiej, jesienią 1939 w oddziale partyzanckim „Dąbrowskiego"; od XII 39 w konsp. SZP, ZWZ, AK, III 41 aresztowany przez NKWD, ucieka w VI 41, od VII 41 współorganizator i z-ca k-dta Obwodu Mołodeczno; w VIII 42 aresztowany przez żandarmerię niemiecką; od IX 43 w oddz. partyz. „Tońki" a następnie 6. Brygadzie Part. „Konara", d-ca plutonu; w IV 44 ciężko ranny; od VII 44 ponownie w partyzantce przechodzi z bronią w ręku granicę jałtańską, od I 45 w oddz. part. Nar. Zrzesz. Wojsk. a następnie do VIII 45 szef Pog. Akcji Spec., zwalnia się, kończy studia w Pol. Śl. pracuje zawodowo w kraju i za granicą m.in. generalny projektant fabryk w Egipcie i Algierii, współorganizator Okr. Wil. ŚZŻAK.

DOBRZAŃSKI Jerzy (1889-1970), mjr „Maciej", „Irwid"; absolwent V Gimn. w Warsz. i Wydz. Med. UJ; w 1905 w szkolnym Komitecie Strajkowym; od 1909 w PPS, lekarz w wojsku rosyjskim; od 1916 w niewoli austriackiej; w latach 1919-23 w WP m.in. nacz. lekarz 3. PAC w Wilnie; 1923-1939 ordynator oddz. ginekologicznego w Szpitalu Kolejowym w Wilnie; wybitny działacz społeczny, radny miejski, prezes robotniczych klubów sportowych, członek władz TUR; od XI 39 w konspiracji ZWZ, AK; od I 40 członek Rady Wojewódzkiej przy KO ZWZ z ramienia PPS-WRN; członek BIP, redaktor „Niepodległości", przewodniczący Wileńskiej Koncentracji Demokratycznej; członek Komitetu Politycznego Kierown. Walki Podz.; od VI 43 z-ca Delegata Rządu; od IX 44 do V 45 Delegat; aresztowany przez NKWD skazany na 20 lat katorgi; 1957 powrót do kraju, lekarz w Przychodni Kolejowej we Wrocławiu.

DOBRZYCKA Maria (XIX-XX w.) aktorka znana z występów w 1908-13; początkowo grała w Teatrze Polskim w Poznaniu, w 1910-13 – w Teatrze Polskim i Letnim w Wilnie; wraz z zespołem wileńskim występowała w Petersburgu i na prowincji.

DOBRZYŃSKI Lew (1907-1937) malarz i grafik; ukończył Gimn.im.Lelewela w Wilnie oraz w 1936 – Wydział Sztuk Pięknych USB, był członkiem Grupy Wileńskiej; w jego twórczości liczne są motywy wileńskie, np.akwaforty z 1934: *Wilno-Bakszta* i *Kościół Wizytek* oraz olej: *Domy nad Wilejką* z 1935.

DOBSZEWICZ Benedykt (1722-1794) jezuita, prof. matematyki i filozofii w Nowogródku i Wilnie, prof. teologii w Akademii Wil. 1754-1781?; był orędownikiem nowych idei filozoficznych w Polsce.

DOBUŻYŃSKA-TOTWENOWA Olga (1895 Wilno – 1965) rzeźbiarka, lalkarka; w Petersburgu zdała maturę w Gimn.św.Katarzyny oraz studiowała rzeźbę; w 1919-20 i 1925-45 mieszkała w Wilnie, w 1935 założyła Wileński Teatr Łątek, w którym tworzyła marionetki i reżyse-

rowała przedstawienia; w 1945-60 prowadziła teatry lalek w Białymstoku, Łodzi i Gdańsku.

DOBUŻYŃSKI Walerian (1842-1921) generał-porucznik armii rosyjskiej, bibliotekarz Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie; kształcił się w korpusach kadetów w Brześciu Lit., Moskwie i Wilnie (1862), służył w wojsku ros. m.in. w Wilnie jako komendant artylerii (1888-99); po uzyskaniu dymisji w 1907 zamieszkał na stałe w Wilnie, dzięki zainteresowaniom naukowym został członkiem zarządu Tow. Przyjaciół Nauk oraz w l. 1911-15 jego bibliotekarzem; podczas I wojny powołany znów do służby wojskowej był w Witebsku, w 1919 wrócił do Wilna i do pracy w Towarzystwie.

DOCHTOROWICZ Fabian (1694-1766) jezuita; do zakonu wstąpił w 1712 w Wilnie; był prof. retoryki w Wilnie w 1725-26 i Słucku 1726-27, etyki w Wilnie w 1728-29; ponadto był w 1731-34 prefektem szkół i biblioteki w Warszawie i rektorem w 1746-49, rektorem w Pułtusku i Grodnie, misjonarzem w Kotrze; jako doskonały mówca był kaznodzieją królewskim w 1731-44.

DOGIEL Dominik (1715-1760) pijar, w zakonie Maciej; otrzymał od Augusta III przywilej na założenie drukarni przy kolegium pijarów w Wilnie, Typographia Regia et Reipublicae działała w l. 1754-1760, wydrukował w niej m.in. *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* (tomy 1 i 5, 4 ukazał się pośmiertnie, nie wydano 2 i 3), do którego materiały zbierał w Niemczech, Francji i Holandii; od 1756 był rektorem kolegium wileńskiego i rozbudował jego bibliotekę.

DOLIŃSKI Artur (1831-1909), zasłużony obywatel ziemski, radca stanu w Petersburgu, korespondent „Kraju" (jako AD lub Ignacy Ludgierski); był miłośnikiem muzyki, zorganizował w Wilnie przyjęcie na cześć Ign. Paderewskiego.

DOŁGORUKOW Nikołaj Andriejewicz (XIX w.) książę, generał ros.; był generał-gubernatorem wileńskim 23.03.1831-18.03.1840.

DOŁMAT Isajkowski Franciszek (1599-1654) kanonik i kustosz wil.; sekretarz królewski i regent kancelarii litew.; pisarz w litew. i referendarz 1641; bp smoleński

DOMANIEWSKA ze Starorypińskich **Zofia** (1889-1962) nauczycielka; w 1900-06 uczęszczała do gimn.w Warszawie, 1906-13 studiowała socjologię i nauki przyrodnicze w Lozannie, na Sorbonie w Paryżu i w Monachium; po powrocie uczyła w szkołach wiejskich, w 1922-33 była nauczycielką historii, geografii i j.francuskiego w Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie, w 1933-39 -geografii w Gimn.im. E. Orzeszkowej (nazywana była „Liliową Damą"); prowadziła Zrzeszenie Kół Krajoznawczych, należała do Zarządu Pol.Tow.Krajoznawczego, organizowała konkursy, wycieczki i obozy wędrowne; w czasie okupacji przeniosła się do Warszawy, prowadziła tajne nauczanie, uczestniczyła jako sanitariuszka w powstaniu warsz.; 1945-56 uczyła w szkołach krakowskich.

DOMANOWSKI Jan (ok. 1500-1563) kanclerz bpa wil. Jana 1521; oficjał i wikariusz generalny kapituły wil. 1530; bp żmudzki 1556.

DOMAŃSKA Michalina, I v. Szwede, II v. Fiediuszkowa (1875-1936), powieściopisarka, wolna słuchaczka Uniw. Jagiell., mieszkała w swym majątku w Mińszczyźnie, współ-pracowała z „Gońcem Wileńskim" 1908-09, „Kurierem Litewskim" 1905-09, w r. 1914 wydała w Wilnie tom opow. *Jedna czternasta*; od 1905 organizowała tajne nauczanie na kresach jako członek tow. „Oświata", w 1914-18 opiekowała się żołnierzami polskimi w Mińsku; po wojnie kontynuowała pracę literacką i przekładową w Warszawie.

DOMAŃSKI Zygmunt (zm. 1942) farmaceuta, bibliofil; był właścicielem apteki Świętojańskiej w Wilnie.

DOMBROWSKA (Dąbrowska) z CHEŁMIKOWSKICH Maria aktorka, tancerka, w l. 1851-63 występowała w teatrze wileńskim.

DOMBROWSKI vel DĄBROWSKI Józef (1826-1892), aktor, reżyser, w l. 1845-63 grał w teatrze wileńskim, a po zlikwidowaniu sceny polskiej występował w zespole rosyjskim.

DOMEYKO Aleksander (1804-1878) ziemianin, marszałek gubernialny wil. od 1855; rusofil; od 1856 prezes Wil. Tow. Dobroczynności.

DOMEYKO (Domejko) Ignacy (1802-1889), mineralog i geolog światowej sławy, wychowanek Uniw. Wil., filomata, przyjaciel A. Mickiewicza (Żegota z III cz. *Dziadów*), brał udział w powst. listop., po czym emigrował; dyplom inż. górnictwa uzyskał w Paryżu, w 1838 wyjechał do Chile, był profesorem w Coquimbo i Santiago, położył ogromne zasługi dla rozwoju Chile i poznania tego kraju.

DOMEYKO Leon (1912-1989), st. wachm. WP, chor. AK „Kontrym"; w kampanii wrześniowej w 27. p. ul.; od VIII 41 w ZWZ AK Obwód Nowogródek; od 1942 z-ca k-dta na rejon Zdzięcioła; od II 44 w VIII bat. 77. pp AK Okręgu Nowogródzkiego, „internowany" w Miednikach, Kałudze i Riazaniu, po powrocie do kraju osiedlił się w Opolu.

DOMIŃCZAK Stanisław (1880-1936) ksiądz, filozof, zast.prof.USB; kształcił się w Ostrogu i Żytomierzu (gimnazjum i semin.duchowne w 1897-1901) oraz w Akademii Duchownej w Petersburgu w 1901-05, uzyskując stopień mgra teologii *cum eximia laude*; święcenia kapłańskie otrzymał w 1904, doktorat filozofii – w 1907 w Wyższym Instytucie Filozoficznym w Lovanium; był prof.filozofii w Semin.Duch. w Żytomierzu 1908-19, wykładał na KUL w 1919-25; w 1923 habilitował się na Wydz.Teologicznym UJ; w 1925-28 był docentem i zast.prof. filozofii chrześcijańskiej na USB; w 1928 wyjechał do Francji, pracował w duszpasterstwie emigracji polskiej; ogłosił m.in.studium *Kardynał Mercier 1851-1926* (Wil.1927).

DOMOSŁAWSKI Marian (1881-1944), aktor, śpiewak, reżyser, dyr. teatru, występował w Wilnie w „Lutni" w sez. 1934/35 oraz w Teatrach Miejskich latem 1939.

DONASS Wandalin Imanta (1922-1990) Łotysz, w l. 1932-40 uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, podczas wojny w Legionie Łotewskim na froncie wschodnim, a w 1945 na zachodnim.

DORDZIK Mieczysław (zm. 1931) student, który utonął ratując dziecko żydowskie podczas powodzi (ma pomnik przed mostem na Zarzeczu).

DORETTI Ignacy (1703-1768) jezuita, malarz; do zakonu wstąpił w 1736 w Wilnie, w 1739 otrzymał święcenia; malował freski i obrazy religijne m.in. w kościele św.Ignacego w Wilnie, w 1747-49 nadzorował rozbudowę kolegium w Łomży, potem był prof.j.francuskiego w Mińsku i Pińsku, misjonarzem w Kobyłce i prefektem kościoła w Ekimani k.Połocka.

DORMANOWSKI Mieczysław (1836-1864) działacz powstańczy; w powst. styczn. organizator żandarmerii powstańczej w Wilnie; komisarz woj. wil.; aresztowany i stracony.

DORŻYNKIEWICZ Stanisław, właściciel Wileńskiego Antykwariatu Naukowego i księgarni przy ul. Dominikańskiej 14, później Wielkiej 9, w l. 1937-39 wydawał „Kurier Antykwarski"; po wojnie prowadził antykwariat w Warszawie.

DOWGIAŁŁO Dmitrij Iwanowicz (1868-1942) archiwista rosyjski; kształcił się w witebskim semin.duchownym i Akademii Duchownej w Petersburgu; w 1897 został archiwariuszem w Centralnym Archiwum w Witebsku; w 1903 przeniósł się do Wilna w zw. z przekazaniem zbiorów witebskich do Centr. Archiwum Wileńskiego; był członkiem rosyjskiej Wileńskiej

Komisji Archeograficznej w 1906-1911 oraz ostatnim jej prezesem w 1913-15, brał czynny udział w wydaniu 7 tomów *Akt* Komisji; po I wojnie pracował w Akademii Nauk Białoruskiej SSR oraz na Uniw.w Mińsku, publikował i redagował prace dotyczące dziejów Białorusi.

DOWGIAŁŁO Jan Karol (1603-1661) regent kancelarii litew. 1641; pisarz w. litew., referendarz 1649; kanonik wil., bp wil. 1656; współtwórca porozumienia pol.-moskiewskiego 1656 w Niemieży.

DOWGIAŁŁO Jerzy (1923 w Wilnie - 1993), „Jurka" uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-39, dyplom technika w Państw. Szkole Tech. w Wilnie (1942), żołnierz AK, po wojnie studia w PW (inż. budownictwa), 1969 doktorat.

DOWGIRD Adam (1913-1994), ppor. c.w. „Dominik", „Florian", ziemianin na Litwie Kowieńskiej; absolwent gimn. polskiego w Poniewieżu i Wydz. Lekarskiego Uniwersytetu Kowieńskiego, działacz społeczny i kulturalno-oświatowy Polonii na Litwie; od VI 41 w konspiracji ZWZ AK; od jesieni 42 k-dt Podokręgu Kowno; od IV 44 z polecenia K.O. na stanowisku nacz. lekarza więzienia na Łukiszkach w Wilnie; po 17 VII w konspiracji; zagrożony aresztowaniem przez NKWD przedostaje się do Białegostoku; zmobilizowany służy jako lekarz w WP; od IX 46 organizator i dyrektor szpitala powiatowego w Hajnówce; od 53. dyrektor i ordynator Woj. Szpitala Zespol. w Białymstoku.

DOWGIRD Anioł (1776-1835) pijar; studiował u pijarów w Dąbrownie oraz w Akad. Wil. (doktorat 1826); w l. 1801-09 był prefektem konwiktu szlacheckiego, 1809-12 kapelanem Uniw. Wil., 1818-32 zastępcą profesora na katedrze filozofii tego uniw.; od 1833 był kanonikiem wileńskim; autor m.in. książki *Wykład przyrodzonych myślenia prawideł, czyli logika teoretyczna i praktyczna.*

DOWGIRD Jan (zm 1443) woj. wil. 1433

DOWGIRD Tadeusz (Daugirdas Tadas) (1852-1919) malarz i archeolog; w 1869 ukończył szkołę realną w Wilnie, w 1870 zapisał się do wil.Szkoły Rysunkowej, od 1871 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, potem – w Monachium; w 1876 założył pracownię malarską w Warszawie; w 1891 przeniósł się na Żmudź i rozpoczął prace wykopaliskowe, założył muzeum archeologiczne w Kownie.

DOWKONT Szymon (Daukantas Simonas 1799-1864) pisarz i działacz litewski; na wydz. nauk moralnych i polit. Uniw. Wil. w 1825 otrzymał dyplom mgra praw; główny przedst. literatury w j. litewskim w XIX w., autor opisu starożytności litewskich (*Budas Senowes*) i dziejów Litwy do śmierci Zygmunta Augusta.

DOWKONTT Jerzy (1906-1978) inż.mechanik, prof.politechnik łódzkiej i warszawskiej; w 1935 ukończył Polit.Warszawską i w 1935-39 był st.asystentem Katedry Termodynamiki i konstruktorem w fabryce samochodów; w 1939-41 był wykładowcą w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie, 1941-43 – konstruktorem w Fabryce Silników „Perkun" w Wilnie; w 1943-44 pracował w Warsztatach Samochodowych „Społem" w Warszawie; w 1946 został prof.Politechniki Łódzkiej, w 1953-76 był prof.Polit.Warszawskiej (od 1964 – zwyczajnym),

DOWMUNT (Junczys) Maria (1875 – po 1950) aktorka, śpiewaczka; debiutowała w 1902 w Lublinie, w 1913 grała w Teatrze Polskim w Ogrodzie Bernardyńskim w Wilnie, w 1922-27 – w zespole operetki w Teatrze Wielkim na Pohulance, od 1927 – w Warszawie, Krakowie i Toruniu, po wojnie – w Białymstoku.

DOWMUNT Mieczysław (właśc. Junczys) (1880-1949), aktor, śpiewak, reżyser, w l. 1912-1913 latem występował w Wilnie, w l. 1922-24 grał w zespole Teatru Wielkiego (na Pohulance) w Wilnie, ponownie w sezonie 1924/25, latem 1926, w 1927, w 1928 na gościnnych wy-

stępach w Wilnie oraz w 1937/38 w „Lutni", a także w sierpniu 1939.

DOWNAR Rafał (1771-1854), generalny superintendent Jednoty Wileńskiej ewangelicko-reformowanej; studiował w Królewcu i w Lejdzie, w l. 1797-1821 był nauczycielem gimn. kalwińskiego w Kiejdanach, w 1822 został członkiem komisji edukacyjnej Jednoty Wileńskiej i zamieszkał w Wilnie, piastując różne stanowiska, m.in. 1826-53 kuratora alumnów Uniw. Wil.; położył duże zasługi przy budowie zboru w Wilnie - w stylu klas. projektu Podczaszyńskiego (1836), 1832-44 był dyrektorem oddz. wil. Ewangelickiego Tow. Biblijnego, przyczyniając się do rozpowszechnienia Pisma św. w j. polskim i litewskim.

DOWNAROWICZ Eliasz (ok.1625-1669 Wilno) jezuita, do zakonu wstąpił w 1642 w Wilnie; w 1649-53 studiował teologię w Rzymie; w 1648-49 był prof.retoryki w Łomży, w 1654-55 – filozofii w Wilnie; potem był prefektem szkół w Braniewie, Pułtusku i Nieświeżu.

DOWNAROWICZOWA Nina (1895-1982) z d. Lalin, absolwentka Państw. Kursów Pedagogicznych w Warszawie, od 1915 nauczycielka języka polskiego i języków obcych (francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego) w wileńskich szkołach średnich, od 1935 w Gimn. im. E. Orzeszkowej, od 41. w Tajnych Kompletach nauczania, od 45. w Poznaniu lektorka j. francuskiego i rosyjskiego w Wiecz. Szkole Inżyn. i Akademii Medycznej.

DOWOJNA-SYLWESTROWICZ Aleksander (1857-1911), ziemianin, absolwent V gimn. w Wilnie w 1876, absolwent Wydziału Przyrodniczego UW w 1881, współpracownik „Przeglądu Tygodniowego", tłumacz, autor *Listów znad Niemna* (pod kryp. Al. Dowsyl), korespondent „Gaz. Polsk.", gospodarz rolny na Litwie Kow., współautor *Słownika geograficznego*, autor artykułów w „Ogniwie" warsz., „Kur. Lit.", „Dzien. Wil.", „Gońcu Wil.", „Gońcu Codziennym".

DOWOJNA-SYLWESTROWICZ Mieczysław (DAVAINIS-SILVESTRAITIS Mečislovas 1849-1919) litewski działacz społeczny, zbieracz podań ludowych i publicysta; naukę w gimn. w Kiejdanach przerwał po ukończeniu 3 kl. z powodu wybuchu powstania stycz., w l. 1874-76 uczył się ślusarstwa w Warszawie, od 1877 współpracował z czasop. polskimi: „Wędrowiec", „Tygodnik Ilustr.", „Kraj"; od 1906 mieszkał w Wilnie, gdzie opublikował po polsku wiele prac o Żmudzi, zbliżył się do litewskiego ruchu narodowego i redagował w 1908-14 czasopisma w j. polskim, ale wrogie wobec Polaków: „Tygodnik Litewski", „Litwa", „Lud"; autor *Podań Żmujdzkich* (1894).

DOWOJNO Stanisław (zm. 1566) lekarz nadworny Zygmunta Augusta w Wilnie; podkomorzy litew. 1562.

DOWOJNO Tadeusz h. Szeliga (1870-1940) ziemianin, prawnik; ukończył studia prawnicze na uniw. w Moskwie, był właścicielem maj. Dobrzeitak w pow. święciańskim; od 1915 organizował Samoobronę, tzw. Milicję Obywatelską, w 1918 przekształconą w Policję Państwową, był komendantem PP w Nowej Wilejce, 1922-30 - komisarzem PP w Wilnie; w paźdz. 1939 został aresztowany przez NKWD i zamordowany w Berezweczu w kwietniu 1940.

DRÈGE Helena Julia (1888-1956) bibliotekarka; studiowała bibliotekarstwo w Berlinie, w 1918-22 była wolną słuchaczką uniwersytetów w Warszawie i Wilnie, pracowała od 1909 w bibliotekach warszawskich, w 1920-28 w Bibl. USB, a 1929-41 w Bibl. im. Wróblewskich; była aktywnym członkiem Zw. Bibliot. Polskich i Tow. Bibliofilów Polskich, do 1939 członkiem wil. loży masońskiej; w 1945 organizowała przewożenie księgozbiorów prywatnych w Urzędzie Pełnomocnika ds. Ewakuacji.

DREMO Władysław (Drėma Vladas) (1910-1995) litewski artysta malarz i grafik, historyk sztuki i architektury; urodził się w Rydze, do Wilna przyjechał w 1920; ukończył Gimn. im.

Witolda Wielkiego oraz w 1936 Wydział Sztuk Pięknych USB, w 1937-38 studiował w Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie; w 1937 należał do organizatorów „Grupy Wileńskiej", uczył rysunku w gimnazjach, pisał do czasopism litewskich i polskich; w 1941-44 pracował w wil.Muzeum Białoruskim, w 1945-46 był dyr.Muzeum Etnograficznego; w 1946-50 i 1957-70 wykładał na Uniw.Wil. oraz w Instytucie Sztuk Pięknych; od 1970 pracował w Inst.Konserwacji Zabytków; nie chcąc podporządkować się obowiązującemu realizmowi socjalistycznemu, poświęcił się badaniom dziejów sztuki i architektury wileńskiej, opublikował książki poświęcone Smuglewiczowi i Rusieckiemu oraz *Dingęs Vilnius* (Zaginione Wilno, 1991).

DREWS Jan (1646-1710) jezuita, dr filozofii i teologii Akad. Wil.; uczył filozofii w Krożach i Wilnie, teologii w Wilnie i Warszawie, był rektorem w Brunsberdze i Warszawie; autor licznych pism ascetycznych, m.in. *Fasti Societatis Jesu* (6 wydań) przedstawiających budujące przykłady z życia jezuitów na każdy dzień roku.

DRONICZ Romuald (1897 w Wilnie lub Bieniakoniach – 1942) ksiądz, działacz społeczny; gimn. ukończył prawdopodobnie w Wilnie, w 1917 wstąpił do wil. Semin.Duchownego, w 1923 przyjął święcenia i został w seminarium prokuratorem; w 1925-27 był wikariuszem w Kalwarii Wil., potem – proboszczem w Żodziszkach, od 1938 – Wołkołacie w dek.nadwilejskim; organizował pielgrzymki, chóry i stowarzyszenia katolickie, kursy krawieckie, kucharskie, pszczelarskie, rolniczo-ogrodnicze, gromadził książki, badał związki obrazów Matki Boskiej z życiem i twórczością Mickiewicza, pisał artykuły do gazet wileńskich; przetrwał okupację sowiecką, mimo dużych podatków nakładanych na kościół; po wejściu Niemców starał się leczyć jeńców sowieckich, w 1942 został aresztowany, więziony w Głębokiem i 4.07.42 rozstrzelany w Berezweczu.

DROZDOWICZ Józef (Drazdowicz Jazep) (1888-1954) malarz, grafik i rzeźbiarz białoruski; w 1906-10 uczył się w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa w Wilnie; był nauczycielem rysunku w szkołach na Wileńszczyźnie, w 1927 założył studio malarskie w Gimn.Białoruskim w Wilnie; ilustrował książki i czasopisma białoruskie, rzeźbił portrety wybitnych Białorusinów, wykonywał obrazy olejne i grafiki na tematy historyczne oraz pejzaże z Dziśnieńszczyzny i Nowogródczyzny.

DROZDOWICZ Leon (1906-1985) matematyk, docent Polit.Gdańskiej; w 1930 ukończył studia matematyczne na USB ze st.magistra, w 1930-31 uczył w Liceum Krzemienieckim, w 1932-39 – w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie; w 1947 ukończył Wydz.Telekomunikacji na Polit.Gdańskiej, w 1945-52 wykładał matematykę w Liceum Budownictwa Okrętowego „Conradinum" w Gdańsku, w 1952-74 pracował w Polit.Gdańskiej (od 1955 – zast.prof., od 1970 – docent).

DROZDOWSKA Petronela Aleksandra (1761 ? 1767-1812) aktorka, od 1780 występowała w teatrach dworskich hetmana M.K. Ogińskiego w Słonimiu i, prawdopodobnie, w teatrach dworskich K. Radziwiłła w Nieświeżu (1780), od 1785 do 1790 w zespole W. Bogusławskiego w Wilnie.

DROZDOWSKI Antoni (Strazdas Antanas) (1760-1833) ksiądz, poeta litewski; kształcił się w kolegiach jezuickich, w 1789 ukończył semin.duchowne w Worniach; od 1790 był wikariuszem w wielu parafiach diec.wileńskiej, prowadził ekscentryczny tryb życia i na ogół nie spełniał obowiązków kapłańskich; opublikował w Wilnie w 1790,1810,1816 i 1818 cztery modlitewniki w j.litewskim oraz w 1814 *Giesmes swietiszkas ir szwintas*... (Pieśni świeckie i święte...) tomik poezji, skazany przez konsystorz na spalenie za publikację bez zgody władz; jego wiersze zdobyły dużą popularność, uchodziły za anonimowe pieśni ludowe.

DROZDOWSKI Mateusz (ok.1594-1646) jezuita; był prefektem szkół i prof.teologii moralnej w Płocku oraz w 1631-33 w Wilnie.

DRUCKI-LUBECKI Konstanty Maria Józef (1893-1940). Ppor. ros. kawalerii; w Samoobronie Wileńskiej d-ca 3. szwadronu w dywizjonie kawalerii braci Władysława i Jerzego Dąmbrowskich (1918); potem: w oddziale partyzanckim polskiej jazdy; współ-organizator i czasowo p.o. d-cy 13. Pułku Ułanów Wileńskich (1919-20); 1. z-ca d-cy 23. Pułku Ułanów Grodzieńskich (1921-23), z-ca d-cy 13. Pułku Ułanów Wileńskich (1928-29); z-ca d-cy a potem d-ca Wileńskiej Brygady Kawalerii w kampanii wrześniowej 1939 r.; zamordowany w 1940 w Katyniu.

DRUET Kazimierz (zm. 1879) inżynier, zasłużony dla gospodarki i estetyki Wilna.

DRUŻYŁOWSKI Jerzy Wojciech (1926 w Wilnie - 1970), „Bizon", w l. 1937-40 uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, od 1941 w „Szarych Szeregach", żołnierz 3. Brygady „Szczerbca", w l. 1946-48 służba w WP, po wojnie ukończył Technikum Ekonomiczne.

DRWĘSKI Zygmunt Gozdawa (1894-1957), aktor, między 1933 a 1939 pracował jako kierownik rewii także w Wilnie.

DRZEWIŃSKI Feliks (1788 - po 1840) dr filozofii na Uniw. Wileńskim, od 1813 wykładał tam mineralogię, w 1817-19 studiował fizykę w Paryżu oraz kupował dla Uniw. Wil. książki, przyrządy i minerały; w 1819 objął katedrę fizyki jako adiunkt, w l. 1824-31 był prof. zwyczajnym Uniw. Wil., 1832-40 Akademii Medyko-Chirurgicznej; opublikował kilka ważnych podręczników uniwers. m.in. *Początki mineralogii* 1816, *Kurs roczny fizyki eksperymentalnej* 1823 oraz gimnazjalnych z fizyki.

DUBAJ Ignacy (1887-1950), w 1905 wstąpił do jezuitów, uczył religii, j. polskiego, przyrody i kaligrafii w Chyrowie, w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie (1921-24), a także w Chełmie Lubelskim i Pińsku (tu wykładał także w seminarium diecezjalnym), przełożony domów zakonnych w Łęczycy i Zemłosławiu, podczas wojny w Warszawie (w 1940-41 konspiracyjnie wykładał teologię moralną w Otwocku), od 1949 proboszcz w Szczecinie.

DUBINA Michał (1906-1990) lekarz weterynarii; w 1926 ukończył Gimn.Państwowe w Brześciu n.Bugiem, w 1935 – Wydz.Weterynarii na Uniw.Warszawskim; w 1927-29 służył w WP, m.in.w 86 pp. na Wileńszczyźnie; w 1937-39 był II powiatowym lekarzem weterynarii w Wilnie; we wrześniu 1939 służył w Rezerwowej Dywizji KOP – 35 pp. i walczył na przedpolach Lwowa, był internowany na Węgrzech; od 1947 do emerytury był pow.lekarzem wet. w Skierniewicach.

DUBIŃSKI Piotr (zm. 1794), kupiec i burmistrz wileński od 1780, piastujący różne funkcje z ramienia magistratu (szafarz, prowizor szpitala, delegat do izby kupieckiej), w l. 1784 i 1793 był posłem na sejmach; ogłosił w 1788 *Zbiór praw i przywilejów miastu stołecznemu W.X.L. Wilnu nadanych*.

DUBOWICZ Aleksy (zm. 1652) ksiądz, bazylianin; w 1628 został starszym klasztoru św. Trójcy, w 1637 archimandrytą wil., a od 1645 - także supraskim; zasłużonym dla rozbudowy klasztoru.

DUBOWIK (Filipowicz-Dubowik) Antoni Adam (1865-1930) budowniczy, jeden z najpopularniejszych architektów w pocz. XX w. w Wilnie; w l. 1884-85 uczęszczał na kursy w wojsk. szkole inżynierskiej i w 1893 zdał egzamin w Komitecie Techniczno-Budowlanym w Petersburgu, uprawniający do prowadzenia robót budowlanych i drogowych; w l. 1899-1910 pracował jako architekt w wil. Zarządzie Miejskim; zaprojektował i zbudował 76 kościołów w małych miastach i wsiach na Wileńszczyźnie, m.in. w Miednikach, oraz kilkadziesiąt domów w Wilnie, głównie w stylu secesyjnym,

m.in. w 1903 własną willę i kamienicę czynszową (późniejsza siedziba Gimn. Nazaretanek); zbudował również - istniejący do dziś - grobowiec rodzinny na Rossie.

DUBOWIK Izabela (ur. 8.02.1891 w Żytomierzu, zginęła pod gruzami w sierpniu 1944 r. w Warszawie), córka Antoniego, utalentowana aktorka i recytatorka. Prowadziła w Wilnie Szkołę Teatralną im. Stanisława Wyspiańskiego oraz zajęcia z dykcji i wymowy na uniwersytetach ludowych w Wilnie i Warszawie. Do jej uczniów należał m.in. Juliusz Lubicz-Lisowski.

DUBOWIK Michał (1871-1938 Wilno) inż.architekt, brat Antoniego; ukończył Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu; wybudował wiele kościołów w diec.wileńskiej; pochowany na Cmentarzu Antokolskim.

DUBOWIK Wiktor (1907-1944) ppor. „Dąb", absolwent Instytutu Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie, po odbyciu służby wojskowej w 1. pp Legionów pracuje w bankowości jako księgowy, od lata 1941 w działalności konspiracyjnej ZWZ-AK Okręgu Wileńskiego, aresztowany przez Gestapo po ciężkim śledztwie rozstrzelany 31 V 44 na podwórzu więzienia na Łukiszkach, rodzina wykupiła ciało i pochowała na cmentarzu na Rossie.

DUBROWIECKI-HOLSZAŃSKI Janusz (zm. 1549) stolnik W. Księstwa Litewskiego 1541; woj. trocki 1544.

DUDYCZ Barbara (1907-1987), ps. „Wojtuś", z d. Baltroszewicz, absolwentka gimn. w St. Święcianach i USB w Wilnie, nauczycielka historii i języka polskiego w wileńskich gimnazjach; w lipcu 1940 wstępuje w szeregi ZWZ-AK pełniąc funkcję kierowniczki grupy łączności przy Komendzie Okręgu; aresztowana przez Gestapo VI 43, po ciężkim śledztwie skazana na karę śmierci; karę zmieniono na obóz w Prowieniszkach; ucieka w trakcie ewakuacji obozu w VII 44, powraca do pracy konspiracyjnej w Wilnie; aresztowana przez NKWD w IV 45, skazana na 15 lat łagrów w kopalni węgla w Workucie, wraca w 1956 r. do Torunia, pracuje w szkolnictwie.

DUDZIEC Jadwiga (1912-1944 w Wilnie) harcerka, łączniczka; w 1939 ukończyła studia matematyczne na USB, była zaangażowana w ruchu harcerskim i w podziemnej org. żydowskiej, 1939-44 była kurierką i łączniczką między org. podziemnymi, wyprowadzała z getta dzieci żydowskie; zmarła ugodzona odłamkiem granatu.

DUKALSKA Wanda (1924-1992), ps. „Wandana", od XII 42 w konspiracji AK; przechodzi przeszkolenie sanitariuszek, łączniczka Dzielnicy Śródmieście; w VII i VIII 44 sanitariuszka oddz. part. „Kmicica" a w okresie „Burzy" w szpitalu part. w Kolonii Wileńskiej; absolwentka ASP w Warszawie, uprawiała malarstwo sztalugowe i inne, wystawiała w kraju i zagranicą.

DULĘBA Maria Zofia (1881-1959), aktorka, reżyser-dyr. teatru, przed I wojną światową przyjeżdżała na „wieczory deklamacyjne" do Wilna, w l. 1919-1923 związała się z powstającą Redutą, w 1920 występowała gościnnie na Pohulance.

DULKO Aleksander (1856-1932) ks. oficer wojsk carskich po szkole w Petersburgu, w 1888 absolwent Seminarium Duchownego w Wilnie, proboszcz w Dziewieniszkach, w Duniłowiczach - dziekan, w 1915 na własną prośbę przeniesiony do Zadziewia, w 1918 proboszcz w Strunojciach, w Korkożyszkach zbudował duży drewniany kościół, w 1926 w Bujwidzach.

DUMNICKA Barbara (1923-1963), ps. „Aleksandra", uczennica Gimn. Czartoryskiego, organizatorka strajku szkolnego w XII 39; aresztowana, zwolniona po miesiącu, relegowana ze szkoły; od XII 39. w Zw. Wolnych Polaków kończy kurs sanitariuszek; od VI 41 w siatce konspiracyjnej gminy Turgiele; od XI 43 łącz-

niczka i sanitariuszka oddziałów part. „Szczerbca" i ORKO po 17 VII 44 łączniczka Oddziału Samoobrony „Orlicza"; aresztowana w II 45, skazana na 10 lat łagrów, wróciła ciężko chora w XII 55.

DUNAJÓWNA Maria (1900 Wilno – 1979) polonistka, bibliotekarka; w 1918 ukończyła Gimn.Żeńskie Stow.Nauczycieli i Wychowawców w Wilnie, w 1926 uzyskała magisterium z filologii polskiej na USB, w 1934 – doktorat; na USB w 1923-27 była mł.asystentem, w 1927-37 – st.asystentem, 1938-42 – archiwistą; uczyła w Semin.Naucz. im.Królowej Jadwigi w Wilnie w 1921-23 oraz w Męskim Gimn.w Wilnie w 1944-45; w 1934-39 była członkiem Tow.Przyjaciół Nauk w Wilnie (sekretarzem Wydz.I); po wojnie w 1945-67 pracowała w Bibliotece Gł.UMK w Toruniu; opublikowała: *Dzieciństwo i lata szkolne Tomasza Zana* (w: *Księga Pamiątkowa Koła Polonistów*, Wilno 1932) oraz *Tomasz Zan, lata uniwersyteckie* (Wilno 1933).

DUNDULIENĖ Pranė (1910-1991 w Wilnie) litewska etnograf, prof.Uniw.Wil.; w 1938 ukończyła studia na USB, 1938-40 pracowała w Litewskim Tow.Naukowym w Wilnie, w 1941-50 – w Inst.Etnologii, od 1944 wykładała na lit.Uniw.Wileńskim (od 1971 jako profesor).

DUNIN-HORKAWICZ Helena z d. CHASZKOWSKA (1899-1979) lekarz bakteriolog; w 1928 uzyskała dyplom na Wydz. Lek. USB, 1931-38 była asyst. w Zakł. Bakteriologii USB, po wojnie - adiunkt AM i WAM w Łodzi.

DUNIN-HORKAWICZ Janusz (1931 Wilno – 2007) bibliotekarz, księgoznawca, syn Wiktora; w 1955 ukończył filologię polską na KUL-u, w 1968 uzyskał doktorat, w 1983 – habilitację na Uniw.Łódzkim; od 1957 pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi (w 1984-87 jako dyrektor); od 1987 wykładał w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ (od 1992 jako prof.nadzwyczajny, od 1996 – zwyczajny), od 2002 – w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi; badał dzieje czytelnictwa i edytorstwa, m.in. książki dziecięcej i literatury popularnej (*Papierowy bandyta* 1974) oraz książki wileńskiej (*Rzut oka na polską książkę w dwudziestowiecznym Wilnie*, „Folia Librorum" 1995/6)

DUNIN-HORKAWICZ Wiktor (1898-1967), „Kamil", absolwent Wydz. Lekarskiego USB, służbę wojskową odbywa w Ośrodku Wyszkolenia Medycznego w Poznaniu, specjalizuje się w okulistyce; w okresie kolejnych okupacji nadal pracuje oficjalnie w Klinice Okulistycznej im. św. Józefa i działa w konspiracji; od IX 43 do 15 V 44 jako inspektor Szefostwa Sanitarnego Okręgu Wileńskiego AK, a następnie do 1 III 45 jako szef Sanitarny Okręgu; po wojnie w Łodzi.

DUNIN-RYCHŁOWSKA z GULIKÓW Halina (1888-1952), aktorka, śpiewaczka, w l. 1908-1910 występowała w Teatrze Polskim w Wilnie, 5 XI 1910 wyszła za mąż za Franciszka Rychłowskiego, od 1920 do maja 1941 mieszkała stale w Wilnie i występowała tu w Teatrach Miejskich, ponownie w sezonie 1944/45, a w kwietniu 1945 wraz z zespołem wileńskim przeniosła się do Teatru Miejskiego w Toruniu.

DUSZYŃSKI Jerzy Zbigniew (1917-1978) aktor; studiował na Uniw.Warszawskim, w 1939 ukończył Państw.Inst.Sztuki Teatralnej w Warszawie i debiutował w Teatrze Polskim; w 1939-41 wyst. w Teatrze Polskim w Wilnie, w 1941-44 był kelnerem w wil.restauracji hotelowej, w 1944 grał w Polskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie i „Ogrodzie Artystów" L.Sempolińskiego, od 1945 – w Białymstoku, Łodzi i Warszawie; popularność uzyskał dzięki roli w filmie *Zakazane piosenki.*

DWORZACZEK Włodzimierz, publicysta, współpracownik „Kuriera Litewskiego" i „Dziennika Wileńskiego" (korespondencje z Mińska, recenzje teatralne), redaktor cyklu jednodniówek drukowanych w Mińsku pt. „Nad Świsłoczą" 1912-14.

DWORZECKI-BOHDANOWICZ Jan Piotr (1773-1840) korektor drukarni J. Zawadzkiego, typografa Uniw. Wileńskiego w l. 1806-40; pozostawił w rękopisach liczne prace heraldyczne, m.in. *Herbarz szlachty litewskiej*, drukiem wydał gramatyki: j. rosyjskiego (1809) i j. polskiego (1813).

DYAKOWSKI Ludger (1925-1995), „Leoś", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta, współorganizator strajku szkolnego XII 39, relegowany ze szkoły, od VII 41 w konspiracji Okręgu Wileńskiego ZWZ-AK, od VIII 43 w oddziale partyzanckim „Tońka", a następnie 6. Brygady, uczestniczy we wszystkich jej walkach, unika rozbrojenia, przedostaje się na Zachód V 45, służy w II korpusie gen. Andersa a po rozwiązaniu WP w Armii Brytyjskiej w koloniach i w Niemczech, ostatnio jak szef kompanii, po zakończeniu służby jako pracownik cywilny przy Armii USA w Niemczech.

DYAKOWSKI Napoleon (1874-1920) ksiądz, działacz społ.; kształcił się w Semin. Duch. w Wilnie 1895-99 i w Akademii Duch. w Petersburgu 1899-1903 (mgr teologii); był wikariuszem przy kościele ostrobramskim i kapelanem w szkołach, założył towarzystwo „Powściągliwość i Praca", kierował zakładami wychowawczymi dla ubogich dzieci, zorganizował szkoły i warsztaty rzemieślnicze, dla których wybudował specjalny dom na terenie kościoła św. Stefana, którego był rektorem od 1908; w 1917 został proboszczem kościoła Wsz. Świętych; w 1920 wyjechał z PCK do Kuźnicy, wracając do Wilna w przebraniu został przez bolszewików uwięziony w Grodnie i tam zapewne zamordowany.

DYBIZBAŃSKI Ludwik (1882-1927) aktor, dyrektor teatru, autor aforyzmów i wierszy; grał w zespole Nuny Młodziejowskiej, w Towarzystwie Udziałowym i w teatrze na Łukiszkach w Wilnie w latach 1906-1913, w 1918-19 prowadził teatr objazdowy w Wielkopolsce i na Pomorzu, w 1920 - stały w Bydgoszczy; w Wilnie występował m.in. jako Lelum w *Lilli Wenedzie*, reżyserowanej przez F. Ruszczyca.

DYCJUSZ (Dicius) Mikołaj (zm.1630) dziekan kapituły wil.; w 1586-1596 był kanonikiem i kaznodzieją katedralnym w Wilnie, w 1596 został dziekanem kapituły, doradcą biskupów wil. Benedykta Woyny i Eustachego Wołłowicza; był prowizorem bursy Ambrozjańskiej, dla której w 1609 wybudował dom, drugi – po pożarze Wilna w 1610; w 1621 brał udział w synodzie piotrkowskim, potem zbierał podatek na wojnę z Turkami.

DYGOŃ (Digon) Tomasz (1588-1680) bernardyn; pochodził z patrycjuszowskiej rodziny wileńskiej, zakonnikiem został w 1615, w 1642 - kaznodzieją, 1645-47 kustoszem, w 1650 - spowiednikiem benedyktynek w Kownie, w 1653-80 był definitorem i chronologiem małopolskim, w 1666 - kustoszem konwentu wileńskiego.

DYLECKI Mikołaj (ok.1630-1690) kompozytor i teoretyk muzyki; kształcił się w Akad.Wil. i prawdopodobnie w Warszawie, po 1675 działał jako kompozytor i pedagog w Rosji; napisał w 1675 po polsku w Wilnie *Gramatykę muzyczną*, podręcznik teorii muzyki i kompozycji; wersja ta zaginęła, zachowało się natomiast kilkadziesiąt odpisów kilku wersji w jęz.starocerkiewnosłowiańskim i rosyjskim, wydawanych drukiem od 1849 (m.in.w facsimile i transkrypcji w 1970); komponował prawosławną muzykę liturgiczną, zachowaną we fragmentach; napisał dziełko *Toga złota w nowey świata metamorphosis*... (Wilno 1675).

DYMSZEWICZ Abraham (1652-1703) jezuita; filozofię studiował w Połocku 1675-78, teologię w Akad. Wil. 1680-84; był profesorem teologii moralnej i scholastycznej Akad. Wileńskiej 1692-96, nauczał ponadto w Połocku, Krożach, Braniewie i Warszawie.

DZIEDZIAK Bohdan Zbigniew (zm. 1944) „Krysa", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1939/40, żołnierz 3. Brygady AK „Szczerbca", poległ w maju 1944.

DZIEDZIUSZKO Anna (1912-1977) lekarz; w 1937 uzyskała dyplom na Wydz. Lek. USB, podczas wojny prac. na Wileńszczyźnie, udzielała pomocy partyzantom AK; po wojnie uzyskała doktorat na AM w Gdańsku i była ordynatorem Oddz. Noworodków Kliniki Ginekologii i Położnictwa AM.

DZIEKOŃSKI Józef Pius (1844-1927) architekt; w 1866-71 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu; zaprojektował kościoły w Szyłelach (1903-09) i Stulgiach (1901-10); w 1902-03 współprac.przy restauracji kościoła św.Anny w Wilnie; od 1915 wykładał na Polit.Warsz.

DZIENISIUK Aleksander (1915-?) filolog; ukończył Gimn.Klasyczne im. J.Słowackiego w Wilnie oraz w 1939 filologię klasyczną na USB; uczył j.polskiego, łaciny i psychologii w wileńskich szkołach średnich w 1939-41 i 1944-45; po wojnie pracował w Polskim Radiu w Bydgoszczy i na UMK w Toruniu (1950-52).

DZIERZKOWICZ Mikołaj z Solecznik (ok. 1427-1467) kustosz krak.; prepozyt wil., sekretarz król. 1451; bp wil. 1453.

DZIERŻEK Stefan (1913-2005) jezuita, działacz konspiracyjny; uczył się w Małym Kolegium Piusa X w Pniewach oraz w Małym Seminarium w Chełmie; w 1928 rozpoczął nowicjat u jezuitów w Kaliszu; maturę uzyskał w Pińsku, przez 4 lata studiował filozofię we Francji, w 1937 rozpoczął studia z fizyki na USB; we wrześniu 1939 służył jako ochotnik w 261 kompanii sanitarnej WP; potem powrócił do Wilna, był żołnierzem AK, uczestniczył w działaniu Komórki Legalizacyjnej, pełnił funkcję fotografa i kierował skrzynką kontaktową; w 1942 został aresztowany, przez 7 miesięcy więziony na Łukiszkach i przez 20 mies. internowany w Poniewieżyku na Litwie; w 1944 w Kaplicy Ostrobramskiej otrzymał święcenia kapłańskie i został proboszczem na Wileńszczyźnie; w 1946 powrócił do Kalisza, w 1962-67 kierował prowincją zakonu; w stanie wojennym klasztor kaliski był ostoją opozycji, w 1983 był więziony w Strzelinie za pomoc represjonowanym; napisał książki: *Z wojennej historii Kolegium Wileńskiego* (Rzym 1976) i *Gdy odwaga kosztowała*.

DZIERŻYŃSKI Feliks (1877-1926) sowiecki działacz komunistyczny, organizator bolszewickiego terroru od 1917 (Czeka i GPU); uczył się w I gimnazjum męskim w Wilnie 1887-96 (wystąpił przed uzyskaniem matury z pow. zatargu z nauczycielem Rosjaninem).

DZIEWICKA Maria „Muta" (1912 w Wilnie – 1997) prawnik, działaczka społ.; w 1930 zdała maturę w Gimn.Nazaretanek w Wilnie, studiowała na Wydz.Prawa i Nauk Społ.USB, była członkiem Bratniej Pomocy oraz Związku Lewicy Akademickiej „Front"; współoskarżoną w procesie komunizującej grupy H.Dembińskiego i S.Jędrychowskiego; przed II wojną pracowała w Inst.Gospodarstwa Społecznego w Warszawie; podczas okupacji niemieckiej ukrywała się na wsi podwileńskiej, w 1944 pracowała w wileńskiej filii Zw.Patriotów Polskich, starała się ułatwiać żołnierzom AK wyjazd do Polski; po wyjeździe do Warszawy wykładała ekonomię w SGPiS oraz w Inst.Ekonomiki Rolnej, w 1963 obroniła doktorat; w 1968 stanęła w obronie demonstrujących studentów i usuwanych z uczelni kolegów, musiała przejść na przedwczesną emeryturę; w końcu lat 70. związała się z KOR-em, Tow.Kursów Naukowych i „Solidarnością", uczestniczyła w podziemnym ruchu wydawniczym.

DZIEWICKA-SZTACHELSKA Irena (XX w.) lekarka, działaczka społeczna; ukończyła medycynę na USB, była asystentką w Klinice Chorób Dziecięcych prof.Bujaka; podczas studiów wraz ze swoją siostrą Marią - „Mutą" należała do Związku Lewicy Akademickiej „Front" i była współoskarżoną w procesie komunizującej grupy H.Dembińskiego i S.Jędrychowskiego; w 1940 została „wybrana" do litewskiego Sejmu Ludowego, który ogłosił Litwę socjalistyczną republiką i prosił o przyłą-

czenie jej do Zw.Sowieckiego; w 1940 wydawała w Wilnie czasopismo dla wsi „Jutro Chłopskie"; po wojnie pracowała w służbie zdrowia w Warszawie.

DZIEWICKI Marian (1872-1935), działacz samorządowy; ukończył wydz. prawny na Uniw. w Petersburgu, był aplikantem i sekretarzem Aleksandra Lednickiego; 1908-1915 był sekretarzem rady miejskiej w Wilnie, potem pracował jako nauczyciel łaciny w gimnazjach oraz znowu w administracji Wilna.

DZIEWONI Jan (1762 - po 1823), członek baletu Stanisława Augusta, nauczyciel tańców na Uniw. Wil. w 1807-23 oraz na pensjach żeńskich w Wilnie.

DZIEWOŃSKI Janusz, pseud.Powolski (1890-1953) aktor, reżyser; w 1908-11 studiował prawo na Uniw.Moskiewskim oraz aktorstwo u R.Bolesławskiego; do 1918 występował w akademickim teatrze „Lutnia" w Moskwie; po powrocie do kraju wyst. w zespołach objazdowych, w 1932-39 współpracował z Instytutem Reduty; w 1939-41 grał w Teatrze Polskim w Wilnie; w 1942 został aresztowany, więziony na Pawiaku, w Majdanku i Oświęcimiu; po wojnie występował w Warszawie.

DZIEWULSKA z d.Jędrzejewska Alina (1892-1978) aktorka, reżyser; ukończyła gimn.w Niemirowie na Podolu, była nauczycielką gimn.w Kijowie i kier.szkoły polskiej w Lipowcu pod Humaniem; od 1919 prowadziła prywatne komplety dla dzieci w Warszawie; w 1926-29 brała udział w pracach artystycznych Reduty i uczestniczyła w objazdach, w 1929-31 była w Inst.Reduty w Wilnie; potem współpracowała z zespołami amatorskimi i szkolnymi.

DZIEWULSKA z d.Jędrzejewska Regina (1897-1957) aktorka, tancerka; ukończyła gimn. w Niemirowie, kształciła się w Studium Rytmiki i Plastyki A.Paszkowskiej w Kijowie; w 1919 przyjechała do Polski, występowała w zespołach amatorskich; w 1923 uczyła się w Szkole Dramat, w Warszawie, w 1924-25 – w Instytucie Reduty; w 1926-29 należała do zespołu objazdowego Reduty w Wilnie; w 1929-32 pracowała w rozgłośni PR w Wilnie; potem organizowała głównie przedstawienia amatorskie w Lublinie oraz – po wojnie – w Tworkach k.Pruszkowa.

DZIEWULSKA-ŁOSIOWA Aniela, „Krystyna" (1916-2004) geofizyk, córka prof. astronomii USB Wacława Dziewulskiego; ukończyła Wydz.Mat.Przyr.USB, była zast.asystenta w Obserwatorium Astronomicznym; podczas wojny uczyła matematyki i fizyki w tajnym szkolnictwie średnim; w 1942 wstąpiła do AK, została kierowniczką sieci łączności wewnętrznej na m.Wilno; w październiku 1944 została aresztowana przez NKWD, 11 lat spędziła w łagrach i na zesłaniu; po powrocie podjęła pracę w Inst.Hydrologiczno-Meteorologicznym, następnie – w Inst.Geofizyki PAN, gdzie uzyskała doktorat i objęła stanowisko docenta; opracowała 2 książki poświęcone martyrologii kobiet skazanych i deportowanych w 1944-55: *Konwój strzela bez uprzedzenia* (1994), *Mówią, o Panie, żeś nas upokorzył* (1997).

DZIEWULSKI Eugeniusz (1888-1978) kompozytor, dyrygent, reżyser, scenograf; od 1913 kształcił się w Konserwat.Kijowskim, w 1914-17 był kier.muzycznym i dyrygentem orkiestry w Teatrze Polskim w Kijowie; w 1920 – ochotnikiem w wojnie polsko-bolszewickiej; w 1920-21 wykładał w szkole teatralnej S.Wysockiej, w 1924/25 – w Instytucie Reduty; od 1925/26 był kier.muzycznym, reżyserem, scenografem i kier.gospodarczym Domu Reduty w Wilnie i Grodnie; od 1925 wykładał teorię muzyki i kompozycję oraz prowadził klasę dyrygentury w Konserwatorium Wileńskim; w 1929-31 był kier.muz.Teatrów Miejskich, kier.muz.rozgłośni wil. Polskiego Radia, dyrektorem orkiestry Tow.Filharmonicznego w Wilnie; w 1931-39 pracował w Lublinie: był m.in.dyrygentem Ork.Symfonicznej Tow.Muzycznego, dyrektorem i wykładowcą Instytutu Muzycznego im.S.Moniuszki, w sezonie 1923/24 – dyrekto-

rem Teatru Wielkiego, nadal jednak prowadził wykłady w Konserwatorium i dyrygował koncertami w Wilnie; po II wojnie współpracował z Teatrem Wybrzeże, w 1949/50 – z teatrem w Kaliszu, w 1953-54 kierował Filharmonią w Lublinie; w 1954 został prezesem Warsz.Tow.Muzycznego i do 1958 dyrygował jego orkiestrą.

DZIEWULSKI Wacław Michał (1882-1938) fizyk, prof. USB; studiował w 1901-05 na wydz. mechanicznym Politechniki Warszawskiej, w Getyndze (dr filozofii 1913) i Manchesterze (1911-12), w 1913 został asystentem prof. Smoluchowskiego na Uniw. Jagiell.; w 1915-16 walczył w artylerii Legionów Polskich, w 1917 był st. asyst. na Uniw. Warsz., w 1919 został powołany na zast. profesora USB; w 1920 walczył z bolszewikami (awans na kapitana); 1921-38 był profesorem fizyki doświadczalnej USB (utworzył jeden z najlepiej zorg. zakładów fizyki w Polsce); prowadził badania w zakresie optyki oraz nad wytwarzaniem cienkich warstw metalicznych i ich właściwościami optycznymi, elektrycznymi, magnetycznymi itp.

DZIEWULSKI Władysław (1878-1962) astronom, ukończył V Gimn. Klas. w Warsz. i Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Warsz. specjalizował się m.in. w Uniwersytecie w Getyndze; w latach 1909-19 w UJ (habilitacja w 1916); od 1919 na USB w Wilnie z-ca prof. i prof.; organizator i budowniczy obserwatorium astronomicznego; dziekan Wydz. Mat.-Przyr.; w latach 1924-28 rektor i prorektor USB; wybitny naukowiec i pedagog; w okresie okupacji współorganizator tajnych kompletów nauczania, uczył matematyki i astronomii, kierował Uniwersyteckim Ośrodkiem Tajnego Nauczania Szkolnictwa Średniego; po wojnie w Toruniu pierwszy prorektor UMK, budowniczy obserwatorium astronomicznego w Piwnicach pod Toruniem, pionier badań z dziedz. astrofizyki i astronomii gwiazdowej w Polsce, badacz mechaniki nieba, astrofotometrii i kinematyki gwiazd, członek PAN i wielu stowarzyszeń naukowych w kraju i zagranicą, wykładał do 82 roku życia.

DZIĘGIELEWSKI Stanisław (1908-1952) dyrygent; w 1936 ukończył muzykologię na Uniw.Poznańskim, był kapelmistrzem w Operze Pozn., potem pracował w Polskim Radiu w Warszawie; podczas okupacji przebywał w Wilnie, w 1939-41 i 1944-45 współpracował z Teatrem Komedii Muzycznej i Polskim Teatrem Dramatycznym; od 1945 był dyrygentem w teatrach w Białymstoku, Bydgoszczy i Warszawie, komponował muzykę ilustrującą utwory dramatyczne.

DZIKOWSKA z.d.Winklerówna Herta (1889 Wilno – 1985) nauczycielka j.niemieckiego i francuskiego; w 1904 ukończyła Instytut Maryjski w Wilnie, w 1905 -kurs pedagogiczny przy Instytucie; w 1927 uzyskała dyplom nauczycielski Min.WRiOP; uczyła w 1905-1915 w ros.gimnazjum żeńskim w Wilnie, w 1915-18 -w szkołach gub.tulskiej, w 1920-39 – w Gimn.im.Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w czasie okupacji – w tajnym szkolnictwie; w 1945-69 była lektorką j.niemieckiego na UMK w Toruniu.

DZIKOWSKI Mikołaj (1883-1957) bibliotekarz; ukończył studia na Uniw. w Odessie (1914), w l. 1915-21 odbył kampanię wojenną i służbę wojsk.; do 1925 był nauczycielem w gimn. wileńskich, od 1924 pracował w Bibliotece USB, początkowo jako praktykant-wolontariusz, 1925-27 jako asystent biblioteczny (zreorganizował dział czasopism), w 1927-28 był kierownikiem Biblioteki Miejskiej w Białymstoku, po czym powrócił do Bibl. Uniw. w Wilnie na stanowisko kier. biura katalogowego, potem - kier. działu kartograficznego; od 1947 w Bibliotece UMK w Toruniu pracował nad organizacją katalogów i kartografią oraz prowadził wykłady na Wydz. Humanistycznym; ogłosił m.in. *Katalog atlasów Biblioteki USB w Wilnie* (druk bez k. tyt. i przedmowy ukończono w 1940).

E

EDELWEJN Zbigniew Józef (1929 w Wilnie - 1994), w l. 1935-40 uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, lek. neurolog po studiach w AM w Warszawie, prof. dr hab. w 1975, pracował w Wojsk. Inst. Med. Lotniczej, płk.

EFRONÓWNA-SKŁADNIK Szejna (1909-1983) malarka i graficzka żydowska; ukończyła Gimn.Mat.Przyr. przy Żydowskim Centralnym Komitecie Oświaty w Wilnie, od 1928 studiowała jako wolna słuchaczka na Wydz.Sztuk Pięknych USB, była członkiem grupy „Jung Wilne"; po II wojnie mieszkała w Katowicach, potem – w Izraelu; w okr.wileńskim nawiązywała do pejzaży Wileńszczyzny w grafice i malarstwie.

EGGENFELDER Ignacy de - znany w Wilnie w 1752-81 malarz, sztycharz, snycerz i sztukator, związany z Akad. Wileńską jako autor fresków na fasadzie Obserwatorium Astronomicznego, malował również obrazy olejne, m.in. dla kościoła św. Jakuba.

EHLERT (Elert) **Jakub** (1727-1782 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1743 w Wilnie, studiował w Nieświeżu i Braniewie; w 1757-67 był prof.w Królewcu, w 1767-73 – w Braniewie, w 1773-82 – prof.teologii i liturgiki w Wilnie.

EHRENKREUTZ Stefan (1880-1945) historyk, prawnik; studiował na Uniw. Warsz., w Wiedniu i w Lipsku (doktorat 1911), od 1911 pracował w Archiwum Gł. Akt Dawnych i uczył historii i j. polskiego w pryw. polskich szkołach śr. w Warsz.; od 1916 wykładał historię i hist. ustroju Polski na Wolnej Wszechnicy Polskiej; od 1920 na USB był zast. prof.; od 1921 - profesorem dawnego prawa sądowego polskiego i litewskiego oraz historii ustroju Polski i Litwy; w 1922-24 był prorektorem, w 1939 ostatnim rektorem; współorganizował Instytut Badań Europy Wsch., był członkiem PPS, potem BBWR, senatorem w kadencjach 1930 i 1935; w czasie okupacji brał udział w organizacji i prowadzeniu tajnego uniwersytetu i pracował jako nocny stróż: aresztowany w 1944 zmarł w sowieckim więzieniu na Łukiszkach; autor licznych prac naukowych, gł. z historii prawa.

EHRENKREUTZ-JĘDRZEJEWICZOWA z d.Baudouin de Courtenay Cezaria (1885-1967) etnolog; ur.w Dorpacie, uczęszczała do gimn. w Krakowie i Petersburgu, w 1906-10 studiowała na Wydz.Historyczno-Filozoficznym Uniwersytetu Petersburskiego, uzyskując dyplom I stopnia; w 1913-22 uczyła w warszawskich szkołach średnich; w 1922 habilitowała się w zakresie etnologii i etnografii i wraz z I mężem Stefanem Ehrenkreutzem przeniosła się do Wilna, została docentem, w 1927 – profesorem USB, prowadziła badania regionalne na Wileńszczyźnie; w 1935-39 była prof.etnografii na Uniw.Warsz.; w 1939 wraz z II mężem Januszem Jędrzejewiczem wyjechała za granicę; po wojnie pracowała w londyńskim Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie, była także rektorem tej uczelni.

EHRENKREUTZ-KURDYBACHA Emilia (1908-1988) bibliotekarka, córka ostatniego rektora USB; 1937-39 uczyła w gimn. wileńskich i lwowskich, podczas okupacji org. tajne nauczanie, była ppor. AK (pseud. „Ala", „Elza"), po wojnie - kustosz Biblioteki Narodowej.

EICHLERÓWNA Irena (1908-1990) aktorka; występowała w Wilnie w zesp. A. Zelwerowicza 1929-30, osiągając duży sukces jako księżniczka Turandot w sztuce Gozziego oraz w głównej roli w *Broadwayu* Dunninga-Abbota, potem występowała w Krakowie, Lwowie i od 1934 w Warszawie.

EICHWALD Karol Edward (1795-1876) lekarz, przyrodnik, podróżnik; studiował nauki przyrodnicze i medycynę w Berlinie oraz we Francji u Cuviera, doktorat medycyny uzyskał na Uniw. Wileńskim 1819, habilitację z zoologii w Dorpacie 1821, wykładał w Kazaniu 1821; w 1827 objął katedrę zoologii i anatomii porównawczej na Uniw. Wileńskim, potem wykładał w Akademii Medyko-Chirurgicznej i od 1838 w Petersburgu; odbywał liczne podróże naukowe: na Kaukaz 1826-27, na Litwę 1829, potem do Estonii, Finlandii i krajów skandynawskich; autor wielu prac dot. nauk przyrodniczych, m.in *Naturhistorische Skizze von Lithauen, Volhynien und Podolien, in geognostisch-mineralogischer, botanischer und zoologischer Hinsicht* (druk w Wilnie u Zawadzkiego 1830).

EIGER Marian (1873 - po 1938) lekarz; dyplom uzyskał w Moskwie w 1899, a doktorat w 1909; w 1915-19 był docentem fizjologii na uniw. berneńskim w Szwajcarii; w l. 1919-21 służył w Wojsku Polskim; w 1922-1938 był profesorem USB, na którym zorganizował zakład fizjologii.

EJDUKIEWICZ Franciszek (1869-1926) redaktor wychodzącego w 1908 r. w Wilnie „Głosu Robotniczego", nielegalnego organu Litewskiej Socjaldemokracji.

EJMONT Konstanty (1819-1898) ksiądz; ok. 1837 wstąpił w Wilnie do Zgrom. Księży Misjonarzy, studia filozoficzno-teologiczne odbył w Seminarium Misjonarskim, którego był potem profesorem i rektorem w l. 1841-42, tj. do czasu kasaty domu zakonnego; później był katechetą i proboszczem w Nowogródku 1845-63, w 1863 wrócił do Wilna i zakonu i w 1875 został proboszczem kościoła Zbawiciela.

ELEUTERIUSZ (Bogojawienskij) (zm. 1940) bp prawosławny; 1913 bp kowieński; 1921-22 abp wil., usunięty jako zwolennik zależności prawosławia w Polsce od Moskwy; 1922-1940 abp metropolita w Kownie; 1940 ponownie abp w Wilnie.

ELIASZ (Elijah) ben Salomon Zalman (Gaon Wileński) (1720-1797) żydowski uczony, talmudysta, przeciwnik chasydyzmu, uprawiał ponadto matematykę i astronomię, posiadał wiele wiadomości z anatomii i historii; ze wzgl. na wielki autorytet otrzymał przydomek „gaon" czyli geniusz.

ELIASZEWICZ-GEJSZ Melchior (zm. 1633) biskup żmudzki; kształcił się w Akademii Wil., był sekretarzem biskupa Michała Giedroycia, potem plebanem w Krożach; wszedł do kapituły wil. w 1611 (prałat archidiakon 1622), w 1630 otrzymał biskupstwo żmudzkie.

ELLERT Henryk (1908-1970) prof. farmacji; w 1934 otrzymał dyplom mgra farm. na USB, w 1946 - doktorat na Uniw. Pozn.; od 1948 pracował na Wydz. Farmacji AM w Gdańsku, w 1954 został docentem, w 1961 - profesorem.

ELLERT Juliusz Alojzy (1866-1925) ksiądz; pochodził z rodziny alzackiej, studiował w Akademii Duch. w Petersburgu (kandydat teologii) i Monachium, był wieloletnim kapelanem gimnazjów grodzieńskich, proboszczem kościoła św. Jana w Wilnie i kanonikiem hon. kapituły wileńskiej; brał udział w pracy filantropijnej i oświatowej w Wilnie.

ELLERT Tacjanna (1910-1985) farmaceutka; w 1935 uzyskała dyplom mgra farmacji na USB, w 1951 - doktora farm. na AM w Gdańsku, pracowała na Wydz. Farmacji gdańskiej AM oraz w aptekach gdańskich.

ELSNER Julia (1885-1954), aktorka, występo-

wała w 1938 w objazdowym zespole Reduty, a w l. 1939-41 w Teatrze Polskim w Wilnie.

ELZENBERG Henryk (1887-1967) filozof, historyk literatury; maturę zdał w Genewie 1905, studiował literaturę francuską, filologię klasyczną i filozofię na Sorbonie w Paryżu (doktorat 1909), w 1910-12 był docentem lit. francuskiej w Neuchâtel w Szwajcarii; w 1914 wstąpił do Legionów, po wojnie uczył w pryw. gimnazjach; w 1922 habilitował się na Uniw. Jagiellońskim, 1922-36 był nauczycielem w Gimn. im. Konopnickiej w Warszawie i wykładał na Uniw. Warsz. i w Państw. Instytucie Sztuki Teatralnej; w 1936-39 był adiunktem na USB (wcześniej w 1929 Rada Wydz. Hum. nie zatwierdziła jego kandydatury na profesora); podczas wojny prowadził w Wilnie tajne nauczanie i pracował jako stróż w kamienicy; w 1945 wykładał krótko fil. romańską na KUL, potem w 1945-60 był profesorem UMK w Toruniu (w l. 1951-56 odsuniętym od pracy dydaktycznej); zajmował się głównie etyką i estetyką, ogłosił m.in. *Kłopot z istnieniem* (1963), *Wartość i człowiek* (1966), *Próby kontaktu* (1966).

ELŻBIETA HABSBURŻANKA (1526-1545) arcyksiężna austriacka, córka Ferdynanda I, Królowa Polski – pierwsza żona Zygmunta Augusta; poślubiona i koronowana została w Katedrze Wawelskiej 6.05.1543, w 1544-45 przebywała w Wilnie, ponieważ Zygmunt August do śmierci ojca w 1548 sprawował rządy na Litwie; zmarła na epilepsję 15.06.1545 i pochowana została w podziemiach Katedry Wileńskiej; grób jej, a także króla Aleksandra i Barbary Radziwiłłówny odkryto w 1931; dziś spoczywa w mauzoleum królewskim, zbudowanym wg projektu J.Kłosa pod kaplicą św.Kazimierza.

ENGELHARDT Jan (1585-1640) medalier i rytownik w Wilnie, autor m.in. medalu koronacyjnego Władysława IV (1633).

ENGIEL Mieczysław (1890-1943) adwokat; ukończył gimn. w Kownie i Uniwersytet Petersburski, osiadł na stałe w Wilnie, brał czynny udział w pracy społecznej: w Radzie Miejskiej (od 1919), w Tymcz. Komisji Rządzącej Litwy Środkowej (1920), w Sejmie Wileńskim (1922), w Centrali Chrześcijańskich Zw. Zaw. (prezes od 1922), w Radzie Adwokackiej (od 1924); należał do Stron. Narodowego, współpracował z „Dziennikiem Wil." i „Wil. Przeglądem Prawniczym"; po zabójstwie gestapowca K. Padoby został aresztowany jako jeden z 10 zakładników i rozstrzelany w Ponarach 17.09.1943.

ENKINGER Michał (XV-XVI w.) budowniczy kościoła bernardynów w Wilnie.

ERBAN Wasyl (1832 lub 1835-1888), kapelmistrz, ok. 1860 był kapelmistrzem teatru wileńskiego, następnie dyr. rosyjskiego T-wa Muzycznego w Wilnie i wykładowcą w tamtejszej szkole muzycznej.

ERDMAN Jan (1797-1871) ksiądz; w 1817 wstąpił do Zgrom. Księży Misjonarzy w Wilnie i w ich seminarium odbył studia filozoficzno-teologiczne 1817-21, potem był profesorem i regensem semin. w Krasławiu 1828-35, następnie w Wilnie: subasystentem, konsultorem prowincjonalnym i superiorem domu na górze Zbawiciela; po kasacie domów misjonarskich w 1842 w klasztorze urządzono zakład dla obłąkanych a kościół splądrowano; w 1847 rozproszeni misjonarze wybrali E. wizytatorem, w 1861 wrócił jako proboszcz do kościoła Zbawiciela i doprowadził świątynię do pierwotnego stanu.

ERTLI (Hertli, Ertly) **Jerzy** (zm. 1696-7) architekt; w 1672 przyjął w Wilnie prawo miejskie, zbudował kamienicę przy ul. Świętojańskiej, brał udział przy renowacji ratusza w 1680, zbudował ponadto kościół w Świętej Lipce.

EVERTH Woldemar (1812-1895) duchowny luterański, pastor wil. 1843-75; później superintendent generalny Kościoła ewangelicko-augsburskiego w Polsce.

EYNAROWICZ Krzysztof (1664-1714) jezuita, nauczyciel kolegiów zakonnych, m.in. w Wilnie; rektor w Krożach i Połocku.

EYSYMONT Jan (1577-1610 Wilno) jezuita, poeta; kształcił się w Akad.Wil. i w 1596 uzyskał tytuł mgra filozofii i nauk wyzwolonych; przebywał na dworze Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotki; pisał łacińskie wiersze panegiryczne oraz po polsku: *Threnodye, czyli żałosne pienia o zgorzeniu Wilna 1 lipca 1610.*

EZOFOWICZ Abraham Jan (zm. 1519) kupiec żyd. na Kijowszczyźnie, później na Wileńszczyźnie dzierżawca ceł na Litwie, mennicy wil.; wierzyciel króla; 1507 nobilitowany podskarbi w. litews.; starosta kowieński 1515.

F

FABRI Jan Antoni (1652-1723) ksiądz, misjonarz, przełożony seminariów duchownych; w l. 1699-1715 superior domu misjonarskiego w Wilnie; potem wizytator zgromadzenia misjonarzy w Polsce.

FABRYCY (Kowalski) **Walenty Groza** (1563-1626) jezuita; od 1577 uczył się w szkołach jezuickich, studiował też prawdopod. w Akad. Wileńskiej filozofię i teologię (doktorat), uczył w szkołach jezuickich w Poznaniu i innych miastach, potem przez 8 lat był profesorem Akad. Wil.; był kaznodzieją we Lwowie i w Krakowie oraz kaznodzieją królewskim Zygmunta III w 1618.

FALKOWSKI Adam (1810-1863) ksiądz w Iszczłonie w pow. lidzkim; stracony podczas powstania styczniowego za odczytanie manifestu Rządu Narodowego.

FALKOWSKI Adolf (1886-?) lekarz-neurolog; ukończył gimn. w Twerze oraz wydział Filozoficzny Uniw. we Lwowie, studia medyczne odbył we Fryburgu, Monachium, Berlinie i Heidelbergu (doktorat 1913), habilitował się na USB w 1929; 1919-21 pracował w Szpitalu Jana Bożego w Warsz., potem był docentem Uniw. Warsz., Wolnej Wszechnicy Polskiej i USB; autor licznych prac nauk., kilka z nich ogłosił w Wilnie, m.in. *Schizofrenia* (1929) i *Psychoza maniakalno-depresyjna* (1929).

FALKOWSKI Czesław (1887-1969) teolog i historyk kościoła; studiował teologię 1904-08 w Akad. Duchownej w Petersburgu oraz w Insbrucku (doktorat 1913); do 1917 był prof. Akad. Duch. w Petersb., uczył również historii literatury polskiej w gimnazjum przy kościele św. Katarzyny (1915-18), był jednym z organizatorów KUL i wykładowcą hist. kościoła 1918-20; 1920-39 był profesorem historii kościoła na USB, w l. 1928-30 rektorem; po zamknięciu USB wykładał w semin. duch.; 1942-43 więziony m.in. na Łukiszkach, potem organizował tajne nauczanie; w 1944 został prof. semin. duchownego, przeniesionego w 1945 do Białegostoku; w 1949 - biskupem łomżyńskim; autor m.in. książek: *Św. Franciszek z Asyżu jako rycerz i poeta* (1927), *Luter w świetle nowych badań* (1929).

FALKOWSKI Jakub (1778-1836) nauczyciel w szkołach średnich, m.in. A. Mickiewicza; przeor dominikanów wil.; autor kazań i prac ascetycznych.

FALKOWSKI Kazimierz (zm. 1936) uczył się w Mińsku i w Rydze, studiował matematykę w Dorpacie i chemię w Politechnice Ryskiej; od 1905 pracował w kolejnictwie; aresztowany w 1918 zbiegł na Syberię, gdzie przyczynił się do zorganizowania Polskiej Dywizji Syberyjskiej; od 1922 pracował w Min. Komunikacji, w 1929 został dyrektorem Dyrekcji Okr. PKP w Wilnie, czynnie uczestniczącym w życiu społecznym miasta.

FALKOWSKI Zygmunt (pseud. Jan Górski 1899-1965) historyk literatury, krytyk literacki i teatralny, poeta; studiował na USB polonistykę (m.in. pod kier. S. Pigonia), następnie - w Paryżu; w 1934-36 pracował w wileńskiej rozgł. Polskiego Radia, do 1939 - w poznańskiej; 1948-51 był kier. literackim Radia we Wrocławiu, 1951-55 wykładowcą w niższym semin. duch.

w Wolsztynie; autor licznych prac o twórczości Norwida, Reymonta i Sienkiewicza, w Wilnie w 1933 wyszła *Rzecz o tragizmie „Kleopatry" C.K. Norwida*; tłumaczył z jęz. francuskiego, rosyjskiego i niemieckiego.

FAUNT (Fauntney, Faunteus) Wawrzyniec Artur (1552-1591 Wilno) jezuita poch. angielskiego; w 1570 wstąpił do zakonu i studiował logikę w Lovanium, w 1573-76 – filozofię w Niemczech, w 1576-80 – teologię w Rzymie; w 1581-89 wykładał teologię moralną i apologetyczną oraz j.grecki w semin.diecezjalnym w Poznaniu; w 1590 powołano go na prof.teol.dogmatycznej w Akad.Wil., ale już w następnym roku zmarł z powodu zarazy; opublikował po łacinie kilka dzieł polemicznych.

FEDECKI Konstanty (1815-1856), aktor, dyr. teatru, w l. 1845-1848 występował w Wilnie.

FEDOROWICZ Stefan (1902-1981) nauczyciel historii; ukończył studia na USB, w 1922-45 uczył m.in.historii i j.polskiego w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie; brał udział w powst.warszawskim; w 1945-53 był dyrektorem liceów w Lubrańcu i Strzelnie, w 1954-72 – kierownikiem pedagogicznym w Państw. Domu Dziecka „Młody Las" w Toruniu.

FEDOROWICZ Zygmunt (1889-1973), „Albin", „Pani Maria", „Józef", absolwent Gimnazjum E. Konopczyńskiego w Warszawie; studia uniwersyteckie w Louvain i UJ; w l. 1913-14 asystent w Zakładzie Anatomii Porównawczej UJ; 1914-1918 w Wilnie nauczyciel i dyr. polskiego gimnazjum, 1919 doktorat na UJ; 1920 ochotnik WP w III Oddz. Sztabu Gen.; od 1921 dyr. Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie; w okresie Litwy Środkowej 1. wicemarszałek Sejmu Wileńskiego; wizytator i kurator Okręgu Szkolnego Wileńskiego, działacz Stronnictwa Narodowego, redaktor „Dziennika Wileńskiego"; od 1939 w strukturach konsp. SN; 1940 aresztowany przez NKWD; od III. 1942 Delegat Rządu na Okręg Wileński, VIII 44 aresztowany przez NKWD, skazany na 10 lat łagrów; 1955 powrót do kraju; od 1956 w Warszawie adiunkt a następnie docent w Instytucie Zoologii PAN; autor ok. 50 prac naukowych.

FEKECZ Ludwik (1890-1944) bankowiec, działacz samorządowy; ukończył gimn. rosyjskie w Słucku, studiował w Instytucie Handlowym w Moskwie; od 1912 pracował jako buchalter w fabryce tektury w maj.Platerów; w 1916 został zesłany z żoną i córką na Syberię, był buchalterem w tartaku za Czelabińskiem; powrócił w 1922, pracował w Banku Związku Spółek Zarobkowych w Wilnie, był rewidentem banków w woj.wileńskim, od 1930 – dyr.Banku Spółdzielczego w Trokach i członkiem Rady Miejskiej m.Trok; w 1935-39 był dyr.Banku Zaliczkowego w Zborowie w woj.tarnopolskim, 1939-41 – buchalterem w Spółdz, Spożywców w Pomorzanach, od 1941 w maj.Widzyń; zmarł nagle po ataku Wehrmachtu i nacjonalistów ukraińskich na polską wieś.

FEKECZ Stanisław (1885-1940 w Wilnie) lekarz chorób wewn., działacz społeczny; ukończył gimn.ros.w Słucku oraz w 1913 studia medyczne w Moskwie; w 1913-15 był lekarzem „ziemskim" w pow.słuckim, w 1915-16 organizował pomoc dla uchodźców wojennych, w 1916-22 był lekarzem w wojsku ros. i Armii Czerwonej, w 1922-25 kierował szpitalami na Polesiu i Wołyniu; w 1925 osiedlił się na Ziemi Wileńskiej, był kier.szpitala w Nowym Dworze, lekarzem rej.w Wornianach, lekarzem powiatowym i kier.Dz.Zdrowia i Opieki Społ. w pow.wileńsko-trockim, zasłużył się w podnoszeniu poziomu higieniczno-sanitarnego na prowincji; w 1939 organizował pomoc dla uchodźców wojennych i ubogiej ludności Wilna.

FEKECZOWA z.d.Chlebcyna Anna (1886-1974) lekarz chorób wewn. i okulista; żona Stanisława, z poch.Rosjanka, ale polska patriotka; ukończyła gimnazjum i w 1913 studia medyczne w Moskwie; w 1914-15 kierowała punktem epidemiologicznym w Baranowi-

czach, 1915-19 – szpitalami na Wołyniu; 1912-22 praktykowała prywatnie w Moskwie, w 1922-24 – w Janowie Poleskim, w 1924-27 kierowała Szpitalem rej.w Poczajowie na Wołyniu; 1927-28 pracowała w szpitalu w Białym Dworze, w 1929-39 była lekarzem rej.w Wornianach; w 1939-45 – lekarzem PCK i kier.ambulatorium polikliniki w Wilnie; 1945-47 – lekarzem szkolnym i PCK w Toruniu, od 1947 pracowała w Szczecinie, gdzie w 1949-63 kierowała Przychodnią Rejonową.

FEKECZÓWNA Łucja (1915-1970) pianistka; od 1925 mieszkała w Wilnie, ukończyła Gimn.SS.Benedyktynek oraz w 1939 Konserwatorium Muzyczne im.M.Karłowicza jako uczennica Z.Romaszkowej i S.Szpinalskiego; w 1939-45 uczyła muzyki i dokształcała się w Wilnie; w 1945-47 była nauczycielką oraz występowała w radiu i na koncertach w Toruniu, od 1947 – w Szczecinie; była dobrze zapowiadającą się pianistką, ale musiała wycofać się z działalności artystycznej i pedagogicznej z powodu choroby.

FERTNER Antoni Dezyderiusz (1874-1959), aktor, reżyser, dyr. teatru, był w Wilnie na występach gościnnych w 1914 i 1925 a w sezonie 1928/29 grał tu w zespole „Reduty" i w objazdach.

FIELDORF August Emil (1895-1953) generał WP, pseud „Nil"; w 1914-17 walczył w Legionach, od 1918 w WP, uczestniczył w wojnie z bolszewikami; w 1928 jako major został dowódcą 2.batalionu 1 pp.leg.w Wilnie, od 1937 był zast.dowódcy pułku KOP „Wilno", 1938-39 – dowódcą 51 p.piechoty; po kampanii wrześniowej w 1939 przedostał się do Francji, w 1940 był pierwszym emisariuszem wysłanym do kraju, w 1940-42 inspektorem KG ZWZ, w 1942 -komendantem obszaru Białystok, 1942-44 – komendantem Kedywu KG AK, w 1944-45 -zast.dowódcy AK; w 1945-47 był więziony w ZSRR (nie rozpoznany), w 1950 został uwięziony w kraju, skazany na karę śmierci i zamordowany.

FIJAŁKOWSKI Antoni (1798-1883) ksiądz; studiował 1820-25 w Seminarium Gł. wileńskim, 1825-28 był prof. Semin. Duch. w Wilnie, a 1828-33 prof. dogmatyki i historii kościoła w Semin. Głównym, od 1834 prof. teologii w Akademii Duchownej w Wilnie (od 1839 jej rektorem); w 1831 został kanonikiem kapituły wil., w 1843 prałatem, w 1844 członkiem kolegium duch. w Petersburgu, w 1856 - biskupem sufraganem, a w 1860-66 - biskupem kamienieckim, zesłanym na 6 lat do Symferopola, w 1872 - arcybiskupem mohylewskim.

FILIPOWICZ Andrzej (1642-1695) jezuita; był prefektem szkół oraz profesorem kolegiów jezuickich w wielu miastach, w 1676-79 – prof.filozofii, w 1686-87 -teologii pozytywnej i polemicznej Akademii Wil.

FILIPOWICZ Jan (zm. 1524) pisarz kancelarii litew. 1508; członek Rady W. Księstwa Litew.; kanonik wil.; kustosz kapituły 1518; bp kijowski 1519; sławny kaznodzieja.

FILIPOWICZ Ryszard (1877-1957) pracownik kolei wileńskich w 1903-1936, organizator chórów; w 1925 był współzałożycielem przy kościele św.Kazimierza chóru męskiego „Echo", znanego potem jako chór katedralny, w 1929-32 był jego prezesem; od 1924 działał w Zarz.Okr.Związku Kolejowców Polskich w Wilnie, był członkiem osiedla spółdzielczego Wileńska Kolonia Kolejowa (własny dom w 1934); w 1945 był więziony przez NKWD; od listopada 1945 działał jako organizator chórów kościelnych we Wrocławiu.

FILIPOWICZ-DUBOWIK Antoni zob. Dubowik Antoni

FILIPOWICZ-DUBOWIK Jan, właściciel księgarni w Mińsku (odkupionej od Bogusława Adamowicza) działającej w l. 1898-1914.

FILIPOWICZ-IWANOWSKA Teresa (1917-1992), ps. „Wołoszyńska", „dr Teresa", absolwentka Gimn. im. E. Plater w Grodnie; studia

medyczne w USB i uniw. w Kownie, od IX 42 w konspiracji AK Podokręgu Kowieńskiego; od VI 44 lekarz przy sztabie I Zgrupowania a następnie szpitala partyzanckiego w Kolonii Wileńskiej, po wojnie ordynator Oddz. Pediatrycznego w Stołecznym Szpitalu Dermatologicznym w Warszawie, współorganizowała Okręg Wilno ŚZŻAK.

FIN Samuel Józef (1818 w Wilnie – 1890) pedagog żydowski, literat i historyk wileński; był nauczycielem Juliana Klaczki, wydał w 1841 i 1844 2 tomy czasopisma hebrajskiego „Pyrche Cofan" (Kwiaty Północy), w 1860-79 publikował w Wilnie pierwszy w Rosji tygodnik hebrajski „Ha Karmel" z miesięcznym dodatkiem w j.rosyjskim.

FIORENTINI Władysław (1820-1914) kupiec, działacz społeczny; w 1900 po 105 latach istnienia zlikwidował firmę rodzinną, osiadł w maj. Jęczmieniszki w Trockiem, przyjaźnił się z malarzem Bolesławem Rusieckim i Władysławem Syrokomlą, był radnym miejskim wileńskim, projektował założenie w Wilnie wielkiego parku „Altarii Jasińskiego", zgromadził cenny zbiór obrazów.

FIRKOWICZ Bogusław (1917-1973) inż.architekt; Skończył Wydz.Budowlany Państw. Szkoły Technicznej w Wilnie, w 1938-39 kierował – z ramienia przedsięb. „Żelbet" – robotami remontowymi na USB i budową domów mieszkalnych w Czortkowie, w 1940-44 – budową drogi Troki-Rudziszki; w 1944-45 był prac.technicznym w Wydz.Pow.Gospodarki Komunalnej w Trokach; 1946-50 – inspektorem nadzoru odbudowy zabytków Gdańska; w 1952 ukończył WSI przy Polit. Gdańskiej; pracował w Gdańsku i Pruszczu Gdańskim (m.in. jako nacz.inżynier w Przeds. Budownictwa Terenowego, 1971-73 architekt powiatowy).

FIRKOWICZ Szymon (1897 Troki – 1982 Wilno) duchowny i poeta karaimski; w 1920-82 był duchownym w Trokach, pisał wiersze po karaimsku i po polsku, tłumaczył z polskiego (m.in.Mickiewicza), rosyjskiego i litewskiego.

FISZER Antoni (1776 lub 1780-1830), aktor, śpiewak; w 1801 występował w Wilnie w zespole M. Morawskiej, a w maju 1805 przeniósł się do Wilna i do 1821 pracował w miejscowym teatrze.

FISZER (Fischer) **Antonina** (1824-1840 w Wilnie), aktorka, w l. 1838-40 grała w teatrze wil.

FISZER (Fischer) z **ZIELENKÓW Helena**, aktorka, w l. 1805-07 występowała w Wilnie pod nazwiskiem panieńskim w zespole M. Każyńskiego.

FISZER (Fischer) z **WIERNICKICH Marianna**, aktorka, w 1821 występowała w Wilnie, po przeniesieniu się do Wilna w 1836 występowała tu w l. 1838-40.

FISZER (Fischer) **Teresa**, aktorka, w l. 1838-40 występowała w teatrze wil.

FLEURY Stanisław Filibert (1858-1915) artysta-fotograf; kształcił się w gimn. rosyjskim w Wilnie 1869-73, ale szkoły nie ukończył; został uczniem w zakładzie fotograficznym Aleksandra Straussa i uczęszczał do szkoły rysunkowej Trutniewa; otworzył zakład fotograficzny przy Wielkiej 47, tworzył piękne fotografie widoków, zabytków i typów wileńskich na rynkach i kiermaszach, rysował piórkiem i malował akwarele, inscenizował żywe obrazy; jego fotografie ilustrują książkę Emmy Jeleńskiej *Kalwaria pod Wilnem* (1902).

FLEURY Wacława (1888 Wilno – 1983) malarka, córka Stanisława Filiberta; studiowała w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu; w okr.międzywojennym była kierowniczką Szkoły Powszechnej „Świt" w Wilnie i harcmistrzynią, należała do Wil. Tow.Niezależnych Artystów Sztuk Plast.; w czasie II wojny należała do AK i uczestniczyła w tajnym nauczaniu; w

1945 wyjechała do Sopotu zabierając 400 zdjęć z domowego archiwum ojca.

FOK Jan (1806-1849) nauczyciel; ukończył gimn. w Wilnie, studiował pewien czas na Uniw. Petersburskim, został nauczycielem historii w gimnazjum wil., członkiem Komitetu Cenzury, współpracownikiem „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych" 1834-36.

FONBERG Ignacy (1801-1891) chemik; w 1817 otrzymał maturę w gimn. białostockim i wstąpił na Uniw. Wileński, został pomocnikiem, a potem w 1822 następcą Jędrzeja Śniadeckiego na katedrze chemii (jako zast. profesora, 1826 adiunkt i 1829 profesor); w 1830 badał wody mineralne w Druskiennikach; po likwidacji Uniwersytetu był prof. Akademii Medyko-Chirurgicznej i prof. Uniw. w Kijowie 1842-59; był jednym z twórców polskiej terminologii chemicznej, wydał w Wilnie w 1825 *Słownik wyrazów chemicznych*.

FONTANA Józef (ok. 1700-1755) architekt król.; budowniczy kościołów w Grodnie i Wilnie.

FORKIEWICZ Antoni (1905 -?) inż.architekt; w 1920 dodając sobie lat uciekł z domu i wstąpił do WP; ukończył Gimn.im.Króla Zygmunta Augusta, studiował malarstwo i architekturę na USB, był autorem tekstów i wykonawcą lalek do szopek akademickich; w 1935 ukończył z wyróżnieniem Wydz.Architektury Polit.Warszawskiej (jako student III roku uzyskał wyróżnienie w konkursie na projekt świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie); powrócił do Wilna i założył pracownię architektoniczną, projektował liczne budynki, m.in.gmach Ubezpieczalni Społecznej na rogu ul.Mickiewicza i Dąbrowskiego, na podstawie szkicowych projektów arch.Murczyńskiego i Sołtana.

FORKIEWICZ Jan Marcin h.Sas (1866-1940 Wilno) inż.lądowy o specj.budowy dróg, komunikacji i mostów; ukończył gimn.w Kijowie oraz Instytut Putiłowski w Petersburgu; budował linie wąsko- i szerokotorowe na Wileńszczyźnie; w l.20. pracował w Dyr.Kolei Państw.w Wilnie jako nacz.Wydz.Ogólnego w Wydz.Kolei Wąskotorowych, w l.30. – był kierownikiem Kolei Wąskotorowej I kl. Dukszty-Druja; w 1938 przeszedł na emeryturę, ukończył kurs komendantów Obrony Przeciwlotniczej.

FORSTER Jan Jerzy Adam (1754-1794) przyrodnik, podróżnik; urodził się pod Gdańskiem jako syn Jana Reinholda, głośnego podróżnika, i wraz z nim odbywał liczne wyprawy: do Petersburga i Saratowa, do Anglii, zwłaszcza zaś naokoło ziemi na statku „Resolution" 1772-75; w 1784-87 był profesorem historii naturalnej Szkoły Głównej W. Ks. Lit., potem mieszkał w Getyndze i Moguncji, w 1790 odbył z Aleksandrem Humboldtem podróż nad Ren i wydał jej opis pt. *Ansichten vom Niederrhein* (Berlin 1791-94).

FOSS Gustaw (1908-1956) germanista; ukończył studia na USB i został starszym asystentem, doktoryzował się na Uniw. Jagiell. 1946; w l. 1946-52 kierował studiami germanistycznymi na UMK w Toruniu, od 1952 - przy Katedrze Jęz. Germańskich UAM w Poznaniu; prowadził badania nad gwarą kolonizacyjną (*Die niederdeutsche Mundart des Lipnoer Landes*) oraz nad językiem *Aktów Stanów Prus Królewskich*, wydawanych przez Tow. Naukowe w Toruniu.

FRANCO de Franco (ok. 1585-1611) Włoch; przeciwnik dogmatu o Eucharystii; 1611 za publiczne bluźnierstwo w Wilnie skazany na ćwiartowanie.

FRANK Jan Piotr (1745-1821) lekarz; doktorat filozofii uzyskał w Pont-à-Mousson, doktorat medycyny - w Heidelbergu, był profesorem med. w Getyndze, Pawii i Wiedniu (gdzie uczył Jędrzeja Śniadeckiego) oraz w l. 1804-06 na Uniwersytecie w Wilnie, gdzie wykładał terapie chorób wewn. i fizjologię oraz zorganizował klinikę chorób wewn.;

potem do 1808 był lekarzem dworu ces. i prof. Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu, następnie praktykował jako lekarz w Wiedniu i Fryburgu; główne dzieła: *System einer vollständigen medizinischen Polizei* (1779-88), *De curandis hominum morbis epitoma* (1792-1821).

FRANK Józef (1771-1842) lekarz, syn Jana Piotra; studia medyczne ukończył w Pawii, pracował pod kier. ojca w klinikach Pawii i Wiednia; w l. 1804-23 był profesorem Uniw. Wileńskiego; pocz. patologii, potem - kliniki chorób wewn. i terapii szczegółowej; był współzałożycielem Tow. Lekarskiego Wileńskiego 1805 oraz Instytutu Wakcynacji 1808, w którym bezpłatnie szczepiono ospę; w klinice zorganizował doraźną pomoc lekarską - zalążek pogotowia; działał społecznie, zwłaszcza w sprawie opieki nad studentami, i brał aktywny udział w życiu kulturalnym Wilna; autor *Praxeos medicae universae praecepta* (od 1811) oraz obszernych pamiętników, cennego źródła historycznego.

FRANKIEWICZ (Frączkowicz, Frankowicz) Jan (1559-1627) brat-jezuita, architekt; budował domy prywatne oraz kolegium w Nieświeżu, w 1604-16 kierował budową domu profesów i kościoła św.Kazimierza w Wilnie.

FRANKOWA z d.Gerhardi Krystyna (XVIII-XIX w.) śpiewaczka, żona prof.Józefa Franka; występowała w Wiedniu, w 1798 była pierwszą wykonawczynią partii arch.Gabriela i Ewy w *Stworzeniu świata Haydna*; w 1804-23 występowała w Wilnie w operach i koncertach organizowanych przez męża na cele charytatywne oraz w przedstawieniach teatru M.Morawskiej; dawała także lekcje śpiewu.

FRANKOWSKI Maciej (2. poł. XVIII w.) płk na Litwie w wojnie pol.-ros. 1792; gen. w powst. kościusz. 1794; obrońca Wilna.

FRANKOWSKI Władysław (1819-1895) lekarz, filantrop; ukończył 5-klasową szkołę szlachecką w Mińsku i rozpoczął studia w Wil.Akademii Medyko-Chirurgicznej, po jej zamknięciu - studiował na Wydz.Med.Uniw. w Charkowie, uzyskując w 1840 dyplom lekarza I kl.; przez wiele lat pracował w Charkowie, gdzie m.in. założył Tow.Lekarzy Charkowskich oraz szpital dziecięcy.

FRASER (Freser) **Jan Karol** - snycerz wileński, architekt, sztukator w XVIII w.

FRAZER (Fraser, Frezer, Freser) **Karol** - snycerz wileński w XVIII w., zdobił m.in. zbór protestancki.

FRĄCKIEWICZ Michał Jerzy (1730-1780) pijar; prefekt szkół zakonnych; rektor w Szczuczynie i Wilnie 1766-1772; prowincjał litew. 1775-1778; organizator szkolnictwa pijarskiego.

FRĄCKIEWICZ RADZIMIŃSKI Kazimierz (1638-1694) podkomorzy lidzki 1668; starosta lidzki 1682; starosta krewski, podskarbi nadworny litew. 1689; trzykrotny marsz. Trybunału Litew.

FRĄCKIEWICZ-RADZIMIŃSKI Wiktor (1835-1910) ksiądz; ukończył gimn. w Mińsku, studiował w semin. wileńskim i petersburskiej Akademii Duchownej, którą ukończył w 1861; był wikariuszem przy kościele św. Jana w Wilnie, od 1863 kapelanem biskupa Adama St. Krasińskiego, któremu towarzyszył na wygnanie do Wiatki; nie chcąc prowadzić wykładów po rosyjsku w semin. petersb. został wikarym przy cmentarzu; od 1883 przez 19 lat był w Wilnie proboszczem ostrobramskim, odnowił kaplicę i kościół św. Teresy; 1897 został szambelanem dworu papieskiego, 1901 kanonikiem gremialnym kapituły wil. oraz prałatem prezesem, oficjałem konsystorza; niejednokrotnie administrował diecezją wil.

FREDIANI - budowniczy wileński z XVII w.; płk artylerii litew.; zaprojektował most na Wilii (zniesiony podczas powodzi w 1672).

FRENKIEL Bonawentura Adam Mieczysław (1858-1935), aktor, występował w Wilnie w 1905, 1912 i 1923.

FREZE Aleksandr Aleksandrowicz (XIX-XX w.) generał rosyjski; był generał gubernatorem wileńskim w okresie 12.10.1904-19.12.1905.

FRIEBES Franciszek Marcin bankier wileński z XVIII w., nobilitowany w 1790, zastępca członka Rady Najwyższej w Warszawie 1794, rachmistrz loży masońskiej „Pochodnia Północna".

FRIEDMAN Samson (zm.1943) rabin; był nauczycielem religii wyznania mojżeszowego w Państw.Szkole.Techn.w Wilnie w 1934-41, został rozstrzelany w 1943 w Ponarach.

FRISIUS Filip (1572-1638) jezuita; doktorat teologii uzyskał na Akademii Wileńskiej, gdzie uczył nauk humanistycznych, filozofii i teologii, 1612-21 był rektorem kolegium jez. w Rydze, 1615-20 doradcą rektora kolegium w Braniewie i rektorem 1623-26, 1632-35 - rektorem Akademii Wileńskiej.

FRÓG Gracjan Klaudiusz (1911-1951), kpt. „Młot", „Sulisław", „Góral", „Szczerbiec", „Zapora", absolwent gimn. w Tarnobrzegu i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, d-ca plut. w 2 Pułku Strz. Podh., przeszkolony w Centrum Wyszkolenia Oficerów Broni Panc. w Modlinie, w kamp. wrześniowej d-ca szwadronu techn. Dywizjonu Panc. Wil. Bryg. Kawalerii, ucieka z niewoli niemieckiej a później sowieckiej, od XI 39 w konsp. „Kole Pułkowym" w Wilnie, aresztowany przez NKWD III 41, w VI 41 uwolniony z transp. kolejowego w głąb ZSRR, wraca do konsp. w rejonie „Śródmieście" jako d-ca kompanii, od IX 43 d-ca oddziału part., a od I 44 k-dt 3. Brygady Partyz. Okr. Wileńskiego AK, wyróżniany za wzorowe dowodzenie, 17 VII 44 aresztowany przez NKWD, „internowany" w Riazaniu i Diagilewie skąd ucieka III 46, dociera do rodziny w Łodzi pod nazwiskiem Czesław Leśniewski, aresztowany przez UB VII 48 pod fałszywym zarzutem przynależności do OMOWAK, skazany na karę śmierci, stracony 11 V 51, miejsce pochówku nieznane, rehabilitowany 1959.

FRYCZYŃSKI Michał (1792-1859) agronom; kształcił się w Liceum Krzemienieckim, w Berlinie i w Getyndze; w 1824 uczył agronomii w Krzemieńcu, w 1829 został profesorem agronomii praktycznej na Uniw. Wil. i dyrektorem Instytutu Agronomicznego w folwarku Zameczek pod Wilnem, który otrzymał w dzierżawę po zamknięciu Uniwersytetu w 1832, zorganizował tam zakład bielenia płócien; pisał artykuły dotyczące gospodarstwa wiejskiego do „Dziennika Wil.", wspierał finansowo Mickiewicza.

FRYDMAN Sawa (Seweryn Friedmann, Czesław Nowiński) (1907 Dzisna - 1981) prawoznawca, wykładał na USB w 1934-39.

FRYDÓWNA Celestyna (1875-1944) nauczycielka, córka gen. ros. Konstantego Frydé; uczyła się w Warszawie, po uzyskaniu patentu nauczycielskiego pracowała w domach pryw., od 1901 w tajnym szkolnictwie w Wilnie, w 1905 założyła szkółkę jawną, zlikwidowaną przez policję; przez 30 lat była przełożoną ochronki Tow. „Domu Serca Jezusowego", dbając o wykształcenie biednych i opuszczonych dzieci, w 1914 Tow. posiadało 3 domy z warsztatami i pracowniami oraz kościółek neogotycki; po trudnym okresie w czasie I wojny zakład znów zaczął się rozwijać (800 młodzieży, 5 szkół powszechnych, szkoła rzemieślnicza, pracownie żeńskie); po przejęciu zakładu przez salezjanów a szkół przez Kuratorium F. została kierowniczką szkoły nr 38 do emerytury w 1931, potem kierowała schroniskiem „Betania".

FRYKIN Emma pseud. Emanuela, aktorka, w l. 1857-63 występowała w teatrze wil.

FRYKIN Paulina, Pola, aktorka, w l. 1857-63 występowała w teatrze wil.

FRYKIN (Frikin) **Władysław**, aktor w l. 1848-1857 występował w teatrze wil.

FURSEWICZ Jerzy (1683-1738) jezuita; do zakonu wstąpił w 1707 w Wilnie; był prof. i prefektem szkół w Krożach, Poszawie, Mitawie i Iłłukszcie, w 1730-31 – prof etyki, w 1731-33 prof.matematyki w Akad. Wileńskiej.

G

GACOWA Irena z d. Majchrzak (1910-1992), ps. „Majewiczowa", absolwentka Żeńskiego Katolickiego Gimn. Human. m. Bydgoszczy i Wydz. Human. Uniwer. AM w Poznaniu w zakresie filologii francuskiej; od 1939 w Wilnie pedagog; od VII 41 w konspiracji, nauczycielka kompletów tajnego nauczania, prowadzi skrzynkę kontaktową, oficj. pracuje w biurze tłumaczeń; po wojnie w Bydgoszczy w VI Liceum Ogólnokształcącym uczyła francuskiego i niemieckiego.

GADOMSKI Tadeusz - artysta-malarz wileński; w 1929 na wystawie jubileuszowej USB pokazano jego portrety: Stefan Batory i Piotr Skarga; w 1931-34 brał udział w wystawach Wileńskiego Tow. Niezależnych.

GAJDZICA Paweł (1895-1964) nauczyciel-polonista; uczył się w szkole ludowej w Nydgu, potem w cieszyńskim Ewangelickim Semin.Nauczycielskim (matura w 1915); w 1915-20 służył w wojsku austr. i był w niewoli rosyjskiej; w 1926 ukończył Studium Polonistyczne UJ; w 1923-28 był nauczycielem j.polskiego m.in.w Ostrzeszowie i Łomży, w 1929-40 i 1941-44 uczył w Państw. Szkole Techn.w Wilnie; w 1940-41 był więziony przez władze litewskie, potem brał udział w tajnym nauczaniu; w 1944-45 był zesłany do kopalni „Donbas" w Dzierżyńsku; w 1946-64 był nauczycielem j.polskiego w Lic.Ogólnokszt. w Wągrowcu (1955-59 – dyrektorem); zgromadzony w Wilnie cenny księgozbiór przekazał bibliotece PAU w Krakowie.

GAJDZICOWA Maria z d. Turkowska (1891-1945) ps. „Agnieszka", absolwentka Wyższych Kursów Pedagogicznych L. Rudzkiej w Warszawie i Studium Polonistycznego przy UJ w Krakowie; uczy j. polskiego w Kijowie; po rewolucji w Polsce wykładowca w Doświadczalnym Zakładzie Kształcenia Nauczycieli w Białymstoku; od 1924 w Wilnie w Kuratorium, organizuje Seminarium Nauczycielskie, wykłada na Wyższym Kursie Nauczycielskim i w Gimn. im. Czartoryskiego; w okresie okupacji w konspiracji, ostatnio jako szef WSK Okręgu Wileńskiego ZWZ-AK; aresztowana przez NKWD latem 44. umiera w więzieniu na Łukiszkach.

GALICZ-SULIŃSKI Jan (zm. 1900) ksiądz, kompozytor; proboszcz w Kluszczanach, potem wikary w kościele św. Ducha w Wilnie; jego utwory często grano w kościołach, wydał *Szkołę na organy z dodatkiem nut na powszechniejsze śpiewy kościelne* (Wilno 1861-63) oraz *Muzykę organową...* (1879).

GALIŃSKI Adam (1894 - ?) ppor. „Adam", absolwent gimn. w Drohobyczu, student wydz. Prawa na Uniwers. JK we Lwowie; 1914-1918 w 3. pułku Legionów; więzień obozu w Marmarosz-Sziget; w armii austriackiej na froncie włoskim; w 1920 organizuje oddziały ochotnicze, walczy na froncie, dwukrotnie ranny; działacz Związku Strzeleckiego i Związku Legionistów, współ-organizator i wiceprezes ZG Związku Zaw. Prac. Ubezp. Społ.; dyrektor Ubezp. Społ. w Wilnie; w okresie okupacji członek Konwentu Stronnictw Politycznych; w latach 1942-43 szef Kierownictwa Walki Cywilnej przy Okręgowej Del. Rządu; członek Kierownictwa Walki Podziemnej z ramienia ODR; aresztowany przez Gestapo wiosną 1944 osadzony w obozie w Prowieniszkach; uwolniony w lip-

cu 44.; od IX 44 do VI 45 z-ca Delegata Rządu; w VII 44 aresztowany przez NKWD jako ostatni Delegat, skazany na 15 lat łagrów; po zwolnieniu wyjechał do USA, dalsze losy nie są znane.

GALL Iwo Wiktor (1890-1959), scenograf, reżyser dyr. teatru, w l. 1923-29 współpracował z Teatrem Reduta w tym od 1925 w Wilnie, w l. 1928-30 współpracował ze Studium Hebrajskim w Wilnie.

GALLI Edward Marian (1816-1893) lekarz, poeta; ukończył Liceum Krzemienieckie i Akademię Medyko-Chirurg. w Wilnie; przez 40 lat był lekarzem w Żytomierzu, należał do organizatorów Spółki Wydawniczej Żytomierskiej; opublikował m.in. *Pisma* w 3 tomach (Wilno 1842), *Tymofiej Chmielnicki, fragment historyczny* (Wilno 1842), *Pamiętniki moich przyjaciół* (Wilno 1847).

GALLI (Halli) Giovanni (XVII w.) sztukator włoski; w 1677-84 współpracował z Piotrem Peretti przy dekoracji kościoła św.Piotra i Pawła w Wilnie.

GALLOWA z d.Kacicka Halina (1890-1974) aktorka, żona Iwa; ukończyła 6 klas gimn. i kursy handlowe w Warszawie; w 1912-14 uczyła się w Klasie Dramatycznej przy Warsz.Tow. Muzycznym; w 1915-18 występowała w polskich teatrach w Rosji, po powrocie grała w Warszawie i Krakowie, w 1923-29 wchodziła w skład Reduty, od 1925 – w Wilnie; w 1929-30 współprac.z Hebrajskim Studiem Dramatycznym w Wilnie; od 1930 grała i reżyserowała w Łucku, Częstochowie, Warszawie i Kaliszu, głównie w zespołach prowadzonych przez męża; podczas okupacji prac.jako kasjerka w restauracji i była więziona na Pawiaku; w 1941-44 prowadziła z mężem tajne Studio Dramatyczno-Teatralne; po wojnie występowała w Krakowie, Gdyni i Łodzi.

GAŁCZYŃSKI Konstanty Ildefons (1905-1953) poeta; uczył się w Moskwie (ewakuowany podczas I wojny) i w Warszawie (matura 1923), publikował wiersze w licznych czasopismach i zbiory poezji; w 1931-33 był referentem kult. w konsulacie RP w Berlinie; 1934-36 mieszkał w Wilnie, gdzie współpracował z radiem wygłaszając cotygodniowy felieton satyryczny i wiersze w „Kukułce wileńskiej", uczestniczył w środach literackich, publikował w „Żagarach", pisał słowa piosenek dla Hanki Ordonówny, teksty do kabaretu „Smorgonia" oraz cykl wierszy wileńskich; w 1936 przeniósł się do Warszawy (redakcja „Prosto z mostu"), brał udział w kampanii wrześniowej, był w niewoli sowieckiej i niemieckim obozie jenieckim; w 1946-48 mieszkał w Krakowie i współpracował z „Przekrojem".

GAŁĘZOWSKI Seweryn (1801-1878) chirurg; kształcił się w szkole bazylianów w Humaniu, studiował 1819-24 na Uniw. Wileńskim, uzyskując doktorat medycyny, został następnie adiunktem i od 1828 profesorem chirurgii, osiągając też znaczne sukcesy w lecznictwie; 1828-30 pogłębiał studia za granicą, wrócił po wybuchu powstania i działał w lazaretach polowych; po upadku powst. uciekł do Niemiec, ale - śledzony przez Rosjan - wyjechał do Meksyku, pracował tam 14 lat organizując fakultet med. - zalążek uniwersytetu; w 1848 przyjechał do Paryża i starał się podnieść poziom ekonomiczny i oświatowy polskiej emigracji, poświęcając się zwłaszcza organizacji Szkoły Polskiej w Batignolles (prezydent jej Rady w 1854-78); przyjaźnił się z Mickiewiczem.

GAŁKOWSKI Konstantin (1875-1963) Rosjanin ur. w Wilnie, kompozytor i krytyk; wykładał przedmioty teoretyczne w wil. Szkole Muzycznej Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Muzycznego, założył Wileńską Orkiestrę Symfoniczną, działającą w l. 1909-14, i dyrygował jej koncertami, uwzględniając w repertuarze liczne utwory polskich kompozytorów i zapraszając wybitnych wirtuozów.

GAN Stanisław Tomasz (1911-1933) obywatel ziemski pow. oszmiańskiego.

GAON WILEŃSKI zob.: Eliasz ben Salomon Zalman

GARDA Jerzy (1903-1951), śpiewak, dyr. teatru, podczas II wojny światowej ukrywał się w Nowojelni pod Baranowiczami.

GARDENIN Dymitr (1921-1943), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-37, w lipcu 1943 zamordowany przez Gestapo w Warszawie.

GARSZWIŁO Krzysztof (1621-1721 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil.; w 1697-1701 studiował w Akad.Wil., potem wykładał poetykę i retorykę w kolegiach jezuickich w Pińsku, Dźwińsku i Grodnie oraz teologię i filozofię w Akad.Wil., w 1720-21 był jej rektorem; pisał dramaty szkolne po łacinie i po polsku, wystawiane w Wilnie w 1696 i 1702.

GASIULIS Władysław (1898-1940?) działacz studencki, polonista; ukończył Gimn.św.Katarzyny w Petersburgu, w 1921 przybył do Wilna i został „wiecznym studentem" na polonistyce USB, był uczestnikiem wielu imprez akademickich, należał do Akademickiego Klubu Włóczęgów jako senior „Onufry Konopka", w 1926/27 był prezesem Koła Polonistów; dyplom magistra otrzymał w 1930 na podst.pracy o Franciszku Wężyku; został rozstrzelany przez władze sowieckie za zrywanie plakatów propagandowych.

GASZTOŁD Andrzej (zm. po 1404) starosta wil. 1387; krewski 1398-1401; uczestnik rokowań ks. Witolda z Krzyżakami.

GASZTOŁD Jan (zm. 1458); marszałek nadworny w. ks. litew. Witolda 1426; Świdrygiełły 1430; woj. trocki 1440; wil. 1443; zwolennik niezawisłości Litwy.

GASZTOŁD Jerzy (XV w.) proboszcz katedry wil. 1476-77; uczestnik poselstwa Kallimacha do Wenecji i Rzymu.

GASZTOŁD Marcin (zm. 1483) starosta nowogródzki 1464-71; woj. kij. 1471; marsz. ziemski litew. 1477; woj. trocki 1480.

GASZTOŁD Olbracht (zm. 1539) woj. nowogródzki 1503-06; podczaszy litew. 1505-09; woj. połocki 1513; trocki 1519; wil. i kanclerz w. litew. 1522; najbogatszy magnat na Litwie, mecenas sztuki.

GASZTOŁD Stanisław (ok. 1507-1542) woj. nowogródzki 1530; trocki 1542; członek litew. rady wielkoksiążęcej; ostatni z rodu.

GASZTOWTT Jan (1800-1871) powstaniec, emigrant, pamiętnikarz; ukończył gimn. w Kiejdanach oraz studia na Uniw.Wil. w 1823; był sędzią ziemskim na Żmudzi; w 1831 zorganizował własny oddział powstańczy, po upadku powst.przeszedł do Prus, potem – na emigrację do Francji; w 1848 uczestniczył w powstaniu poznańskim; wydał wspomnienia *Pan Sędzic czyli Opowiadania o Litwie i Żmudzi* (1839), pozostałe utwory zachowały się w rękopisach.

GAWROŃSKA z d.Bederko Bronisława (1881-1967) nauczycielka muzyki; studiowała w warszawskim Instytucie Muzycznym, od 1915 uczyła w wil.Szkole Muzycznej (Konserwatorium) oraz w szkołach średnich; organizowała zjazdy nauczycieli muzyki, występy chórów („Święto pieśni") i audycje muzyczne dla młodzieży; wydała śpiewnik *Pieśni ludowe Ziemi Wileńskiej i Nowogródzkiej*, opracowywała na chór utwory S.Moniuszki; na początku wojny ciężko zachorowała, zmarła w Białymstoku

GAWROŃSKI Wojciech (1868-1910) pianista, kompozytor; był nauczycielem muzyki w Kownie; w 1893-94 – dyrygentem orkiestry przy katedrze wil.; od 1894 mieszkał w Wiedniu, ale występował w Mińsku i Grodnie oraz w 1895-96 trzykrotnie w Wilnie.

GAŻYCZ Witold (1841-1864) w powstaniu styczniowym 1863 komisarz Rządu Nar. pow. lidzkiego; zmarł w drodze na zesłanie.

GĄDEK Antoni (1890-1962), w 1906 wstąpił do jezuitów, studiował filol. klasyczną we Lwowie, a w 1922-23 na USB w Wilnie, do 1935 uczył w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie j. polskiego, łaciny i j. greckiego, potem w seminarium w Łęczycy, podczas okupacji w Lublinie, po wojnie duszpasterz w Łodzi, Szczecinie, Gdańsku, Grudziądzu.

GĄDEK Władysław (1899-1977) w 1914 wstąpił do jezuitów, w l. 1923-25 studiował filologię klasyczną na USB i uczył do r. 1936 oraz w 1939/40 j. polskiego, łacińskiego i greckiego w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, w czasie okupacji wikariusz w Rudziszkach k. Wilna, po wojnie uczył w Gdyni, Kaliszu, był duszpasterzem w Warszawie i Łodzi.

GARNYSZ Aleksander Jan (zm. 1971) fizyk, asystent USB w l. 1927-39.

GATEY (Gattey) Piotr Franciszek (1742 - po 1774) Francuz, jezuita; po usunięciu jezuitów z Francji przybył do Wilna i w Akad. Wil. odbył studia filozoficzne i teologiczne 1763-70, będąc jednocześnie nauczycielem j. francuskiego w konwikcie szlacheckim; specjalizował się w astronomii pracując przy obserwatorium wil. jako asystent Poczobuta.

GENU (Genau) Abraham Antoni (zm.ok.1746) architekt; był inspektorem budowli Ogińskich, prawdopodobnie wybudował pałace w Leonpolu i Hanucie; w 1727-37 dokończył budowę kościoła św.Jakuba w Wilnie.

GERLÉE Eugeniusz (1895-1949), absolwent wydz. med. w Moskwie (1917), od 1920 w Wilnie, praca w Pogotowiu Ratunkowym, w Klinice Litewskiej, od 1925 w Klinice Chorób Dziecięcych USB, w 1932 doktorat i stanowisko adiunkta, sekretarz Wil. T-wa Lekarsko-Naukowego, członek Tow. Pediatrycznego, Stowarzyszenia Lekarzy Polaków w Wilnie, Ogólnopolskiego Związku Lekarzy - oddział w Wilnie, w 1940 kierownik Polikliniki Chorób Dziecięcych na Małej Pohulance, od jesieni 1944 kier. Oddziału Dziecięcego Szpitala Zakaźnego na Zwierzyńcu, od 1946 kier. Przychodni Dziecięcej Ubezpieczalni Społecznej w Gdyni.

GIBEL Jakub (1569-1637) burmistrz wileński; był 38 lat w zarządzie miasta Wilna: 5 jako ławnik, 15 jako rajca, czterokrotnie obierany burmistrzem; zbudował most murowany i bramę Spaską, był kuratorem kościoła ewangelicko-augsburskiego.

GIECEWICZ Hipolit (l. poł. XIX w.) marsz. pow. wilejsk.; prezes Komitetu Rządzącego pow. wilejskiego: 1831-1833 więziony

GIECEWICZ Zenon (1870-1915) działacz społeczny; był współtwórcą „Lutni", jej wiceprezesem i kierownikiem sekcji muzycznej 1911-15 oraz skarbnikiem Tow. Przyjaciół Nauk (od 1911).

GIECOŁD Stefan (1803-1833) urzędnik w Wilnie; uczestnik powst. listop. 1830-31 i partyzantki J. Zaliwskiego 1833; ujęty i stracony.

GIECOW Grzegorz (1881-1933) lekarz, z-ca naczelnika Wil. Nowogródz. Izby Lekarskiej, przewodniczący Kasy Wzajemnych Ubezpieczeń Izby, wiceprezes Obwodu Wileńsk. Związku Lek. Państwa Polskiego, wiceprezes Wil. T-wa Lek.

GIEDROYĆ Henryk (1904 Wilno – 1942) rzeźbiarz; od 1918 służył w WP, od 1927 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB w prac.B.Bałzukiewicza; w 1931 wykonał medal pamiątkowy: *Jubileusz 350-lecia USB w Wilnie*, w 1932 uzyskał I nagrodę w konkursie na pomnik J.Piłsudskiego w Iłży; po studiach był wicedyr."Orbisu" w Wilnie; w 1939 dostał się do niewoli sowieckiej, od 1941 był w Armii Andersa, zmarł w Iranie.

GIEDROYĆ Jan Juraha (1697-1757) jezuita; ukończył gimn. wileńskie i filozofię w Akad. Wil., teologię w Warszawie; uczył m.in. po-

ezji i retoryki w szkołach, od 1730 wykładał filozofię w Akad. Wil., gdzie uzyskał doktorat z filozofii i prawa; był doradcą biskupa wil. Michała Zieńkowicza 1735-45, rektorem domu nowicjatu przy kościele św. Ignacego i zorganizował tam bibliotekę (po pożarze 1737); w 1752 został rektorem Akad. Wil., przyczyniając się do rozwoju studiów matematycznych i astronomicznych (budowa obserwatorium).

GIEDROYĆ Jan Stefan (1730-1803) książę, kanonik wil., bp inflancki 1765; żmudzki 1778; przeciwnik Konstytucji 3 Maja, rusofil.

GIEDROYĆ Mateusz (zm. 1560/61) książę, starosta kiernowski i mejszagolski 1547; chorąży giedrojcki 1557; starosta i marsz. wil.

GIEDROYĆ Melchior (ok. 1536-1608) książę, kanonik wil., bp żmudzki 1576; sygnatariusz aktu unii lub. 1569; twórca nowych parafii, budowniczy kościołów.

GIEDROYĆ Mikołaj (1825-1894) książę; członek litew. konspiracji „białych", w powst. styczn. 1863 naczelnik cywilny woj. wil., zesłany na Syberię.

GIEDROYĆ Romuald Tadeusz (1750-1824) książę, konfederat barski; poseł na sejm 1784; uczestnik wojny pol.-ros. 1792 i powst. kościusz. 1794; członek Rady Najwyższej Rządowej w Wilnie; w 1812 członek Komitetu Wojsk. na Litwie i prezes oraz generalny inspektor litew. pospolitego ruszenia; później w wojsku franc., w niewoli ros. i w armii Królestwa Pol.

GIEDROYĆ Romuald (ok. 1817-1884) uczestnik konspiracji Sz. Konarskiego na Litwie; aresztowany 1838 i do 1858 na zesłaniu w wojsku ros. na Kaukazie.

GIEDROYĆ Witold (1826-1879) książę; członek litew. konspiracji „białych"; 1862 aresztowany i zesłany na Syberię do 1873.

GIEDYMIN (ok. 1275-1341) w. książę litew. 1316; dziad Władysława Jagiełły; zał. Troki i Wilno; 1323 nawiązał stosunki z papieżem; 1326, 1330 w sojuszu z Władysławem Łokietkiem walczył z Brandenburgią i Krzyżakami.

GIEJSZTOR Jan (1921-1972), kpr. „Orski", absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie, od XI 39 w konsp. ZWP następnie ZWZ-AK, oficjalnie pracuje jako kierowca w przeds. transp.; po przeszkoleniu w Szkole Młodszych dowódców skierowany do 6. Brygady Part. „Konara"; internowany w „Kałudze"; po powrocie do kraju I 46 kończy studia na Wydz. Mech. Pol. Łódzkiej, zakłada własny warsztat samochodowy.

GIEŁGUD Ignacy (zm. 1807) rtm. kawalerii narodowej i strażnik w. litew. 1789-1794; w powst. kościusz. 1794 członek Rady Najwyższej Nar. w Wilnie; 1807 gen. dywizji.

GIEŁGUD Jan (1795-1877) uczestnik powst. 1812 i 1831 na Litwie; członek litew. Rządu Nar.; po 1831 na emigracji.

GIERKE Jakub - artysta-zegarmistrz z XVII w. wyrabiał w Wilnie 1616-64 zegary stołowe, kafelkowe, tzw. sztucery (Stutzuhr) z bogatą ornamentacją barokową.

GIERKOWICZ (Gerkowicz) Józef (XIX w.) aktor; w 1825-41 lub nawet dłużej występował w teatrze wileńskim.

GIERŁOWICZ (Gerkowicz) Paweł (1647-1703 Wilno) brat-jezuita; do zakonu wstąpił w 1680 w Wilnie, pracował jako zakrystian w kościołach św.Ignacego 1683-84 i św.Kazimierza 1684-86 oraz jako prefekt drukarni w Wilnie 1686-1703, którą odnowił i powiększył.

GIERYNG Ludwik (1856-1922) muzyk, kompozytor; był absolwentem konserwatorium warszawskiego, przez 37 lat organistą i mistrzem chóru w kościele św. Jana w Wilnie, ponadto naucz. śpiewu w Gimn. im. Lelewe-

la, w l. 1912-15 kierował 30-osobowym chórem Resursy Rzemieślniczej; autor utworów religijnych (msze żałobne), pieśni do słów Mickiewicza, Konopnickiej i in. oraz operetki *Słowiczek*.

GIERZBOWSKI (Gierzkowski) (XVIII-XIX w.) aktor; działał w 1796-1807; w 1796 należał do zespołu W.Bogusławskiego we Lwowie, potem do 1807 lub nawet dłużej występował w Wilnie, w zespołach D.Morawskiego, M.Morawskiej i M.Każyńskiego.

GIERŻOD Anna (1904 w Wilnie - 1990) nauczycielka; uczyła się w Gimn. Nazaretanek i po studiach na USB została w tym gimn. nauczycielką matematyki; podczas wojny brała udział w konspiracji AK, przechowując zagrożonych aresztowaniem, organizując punkt kontaktowy oraz prowadząc tajne nauczanie; więziona i bita na Łukiszkach 1942/43 została wykupiona za 350 rubli w złocie, potem ukrywała się na prowincji pracując fizycznie; od 1945 była naucz. w Tczewie i w Warszawie.

GIEYSZTOR Jakub Wilhelm Kasper (1827-1897) działacz polityczny, księgarz, publicysta; kształcił się w Kiejdanach, Istytucie Szlacheckim w Wilnie 1839-44 oraz na Wydz. Prawnym Uniw. Petersburskiego (do 1848), gdzie zaprzyjaźnił się z Zygm. Sierakowskim; gospodarując w maj. Ignacogród wprowadził oczynszowanie chłopów i głosił potrzebę ich uwłaszczenia; od 1861 był przywódcą wileńskiej organizacji „białych", przeciwstawiających się ruchowi zbrojnemu, ale po wybuchu powstania został prezesem Wydziału Zarządzającego Prowincjami Litwy; uwięziony i skazany w 1865 na 12 lat ciężkich robót w Usolu, powrócił do kraju w 1872 i założył znany antykwariat w Warszawie, pozostawił obszerne *Pamiętniki* (wyd. w Wilnie 1913).

GILIBERT Jan Emanuel (1741-1814) Francuz, botanik i lekarz; ukończył w 1763 uniw. w Montpellier ze stopniem dra medycyny, w 1768 został prof. anatomii, chirurgii i historii naturalnej w Collége de Médecine de Lyon i założył w Lionie ogród botaniczny; w 1775 zawarł umowę z podskarbim W. Ks. Lit. A. Tyzenhauzem i przybył do Grodna, założył tam ogród botaniczny i w 1777 Królewską Szkołę Lekarską, której był dyrektorem i profesorem; po bankructwie Tyzenhauza w 1781 przeniósł się z uczniami do Wilna i objął w Szkole Głównej W. Ks. Lit. katedrę historii naturalnej, w 1782 założył ogród botaniczny, w 1783 wrócił do Lionu; nagrodzony medalem „merentibus" przez Stanisława Augusta, opublikował wiele prac, kilka w Grodnie i Wilnie (*Flora Lithuanica inchoata* 1781, 1782)

GILOWSKI Paweł (1534-1595) działacz kalwiński; kaznodzieja i min. zboru w Wilnie 1580-1589, autor kazań, traktatów rel. i *Katechizmu...* 1579.

GIMBUTTÓWNA Zofia (1879-1911) stomatolog, litewska działaczka społeczna; uczestniczyła w założeniu pierwszej dwuklasowej szkoły litewskiej w Wilnie (1907), w organizowaniu wystaw artystycznych i w zarządach towarzystw litewskich, należała do członków-założycieli Towarzystwa Sztuki Litewskiej, które miało biuro w jej mieszkaniu przy ul. Ludwisarskiej 9, wspomagała M. Czurlanisa w l. 1907-08.

GINEL Otton Jan (1914-1943), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w l. 1924-32, lekarz, kpr. pchor., w 1939 internowany na Litwie, żołnierz AK rozstrzelany w lipcu 1943 w lasach k. Sobakińców.

GINEL Stefan (1921-1941), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-40, członek ZWZ, w maju 1941 aresztowany przez NKWD, zmarł w lipcu 1941 w więzieniu w Gorkim.

GINEL Witold (1918-1969), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-37, uczestnik kampanii wrześniowej, internowany na Litwie, żołnierz AK 77. PP AK, dr med., po wojnie w Szpitalu św. Ducha we Wrocławiu i w Szpit. Powiatowym w Grajewie.

GINKIEWICZ Michał (1594-1663) jezuita; po dwuletnim nowicjacie uczył w Akad. Wileńskiej 1617-19 humaniorów, wymowy i poetyki; studia filozoficzne i teologiczne odbył w Rzymie, po powrocie wykładał w Akad. Wil. filozofię, teologię moralną i dogmatyczną oraz Pismo św.; w 1636 otrzymał doktorat teologii i urząd protokanclerza Akademii; 1641-44 był rektorem kolegium w Nieświeżu, potem - prepozytem domu profesów w Warszawie 1644-46 oraz w Wilnie do 1650; przez 7 lat był penitencjariuszem bazyliki watykańskiej; w 1662 został rektorem Akad. Wil. i wznowił jej działalność przerwaną podczas wojny moskiewskiej.

GINKO Tadeusz (1917-1984), „dr Jan", absolwent Gimn. im. Kr. Z. Augusta w Wilnie, student Wydz. Lek. USB i absolwent Uniwer. Kowieńskiego w 1941; od VII 41 w ZWZ-AK, od 1942 jako lekarz Ośrodka Zdrowia w Świrze organizuje konsp. służbę sanitarną w Insp. „B", a następnie 2. Zgrupowania Okręgu Wileńskiego AK, gdzie jest Szefem Służby Zdrowia, uczestnik bitwy pod Krawczunami; „internowany" w Kałudze i w obozie pracy w Sieredniakach; po powrocie do kraju w I 46 pracuje w Pile, Płońsku i Toruniu, a następnie na Śląsku w Zabrzu i Katowicach uzyskując kolejne stopnie naukowe do prof. włącznie (1976); 1981 prorektor Śląskiej A.M., od 82 szef I Kliniki Chirurg. w Katowicach w 1993 ukazały się jego *Wspomnienia z Kaługi*.

GINTYŁŁO Jan Chryzostom (1789-1857) ksiądz; uczył się w Krasławiu i Seminarium Głównym w Wilnie 1808-12, 1816-21 był prefektem i zast. prof. Pisma św. w tym seminarium, w 1821 został kanonikiem kapituły żmudzkiej; popierany przez rząd ros. objął stanowisko sufragana 1838 i administratora diecezji żmudzkiej 1844; nie zatwierdzony przez Watykan w 1850 przekazał diecezję bisk. M. Wołonczewskiemu; zgromadził znaczny księgozbiór, był znawcą jęz. hebrajskiego i arabskiego.

GINTYŁŁÓWNA Romana (1911-1988) artystka-malarka; studiowała na Wydz. Sztuk Pięknych USB 1930-1938 (z 3-letnią przerwą na prace zarobkowe), dyplom uzyskała w pracowni B. Jamontta, brała udział w wystawach „Grupy wileńskiej", uczyła rysunków w Gimn. Zygm. Augusta i pracowała u woj. konserwatora zabytków; w 1939 rozpoczęła na USB dodatkowe studia historii sztuki, po zamknięciu Uniwersytetu kontynuowała je tajnie u prof. Morelowskiego, u którego też napisała w 1946 na KUL pracę magisterską; w 1944 w Wilnie spłonęło jej mieszkanie ze wszystkimi pracami; w 1945 została zatrudn. w Nacz. Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, przez 5 lat prowadziła sekretariat prof. S. Lorentza, potem pracowała w Prac. Konserwacji Zabytków 1951-71; działała społecznie, m.in. w Stow. Historyków Sztuki; z okr. wileńskiego zachowały się jej drzeworyty dwubarwne, po przejściu na emeryturę malowała pejzaże i kompozycje kwiatowe.

GIRA (Sirijos-Gira) Liudas (1884 w Wilnie – 1946 w Wilnie) litewski poeta i działacz polityczny; był synem Polki A.Sobolewskiej i Niemca A.Schmidta, wychowywał się w rodzinie organisty katedry wil. K.Giro-Syryjskiego; od 1897 uczył się w szkole realnej w Wilnie, w 1905 ukończył wileńskie Semin. Duchowne, ale święceń nie przyjął; pracował w redakcjach wil.gazet litewskich i aktywnie uczestniczył w litewskim życiu kult.Wilna przed I wojną; od 1909 ogłosił 5 zbiorków poezji, poemat i 2 sztuki teatralne; w 1918 był litewskim komendantem wojskowym w Wilnie, w 1919 – więźniem bolszewików w Dyneburgu; w 1920 był szefem wywiadu litewskiego w Kownie, wyśledził i zlikwidował Polską Organizację Wojskową (aresztował ponad 200 Polaków); w l.międzywojennych wyrażał w wierszach ideę nacjonalizmu litewskiego, ale w 1940 należał do delegacji komunistów apelujących o przyjęcie Litwy do Zw.Sowieckiego; podczas II wojny służył w Armii Czerwonej; wiersze pisał także po polsku; pochowany na Rossie.

GIRDWOJŃ Michał (1841 w Wilnie – 1924) ichtiolog i pszczelarz; ukończył gimn.w Wilnie,

studiował w 1857-63 w Szkole i Akademii Inżynierii Wojskowej w Petersburgu, w 1865-68 – na Wydz.Przyrodniczym Szkoły Głównej w Warszawie, w 1872-74 – w szkołach rolniczych w Żabikowie i Pruszkowie, ponadto w 1874 na UJ i w 1875 – w Paryżu; publikował rozprawy dot.anatomii i fizjologii pszczół oraz ichtiologii, zakładał pasieki i gospodarstwa rybne, m.in. ośrodek doświadczalny w Iszlinach na Żmudzi, prowadził studia m.in. na jeziorach trockich.

GIRDWOYŃ Kazimierz (1843 w Wilnie – 1926 w Trokach) inżynier meliorant; ukończył gimnazjum w Wilnie i Szkołę Inżynierii Wojskowej w Petersburgu; w 1863 organizował powstanie w Inflantach Polskich, za co został skazany na karę śmierci, złagodzoną na zesłanie do batalionów karnych w 1864-71; w 1872 ukończył szkbłę rolniczą w Pruszkowie na Śląsku, wykonał ok.500 prac melioracyjnych na Litwie i w Królestwie.

GIRSZOWSKI Jakub (ok. 1865-1941) księgarz; od 1894 prowadził w Wilnie przy Zamkowej 13 księgarnię i antykwariat, w l. międzywoj. sprowadzał dla biblioteki USB książki zza granicy (także z Rosji), był miłośnikiem i znawcą starych druków; zmarł w getcie wil., księgarnię zlikwidowali hitlerowcy.

GIRSZTOWT Polikarp (1827-1877) lekarz, prof.Szkoły Gł. w Warszawie; ukończył z wyróżnieniem gimn.wileńskie, w 1847-52 studiował w Akademii Wojskowo-Chirurgicznej w Petersburgu, uzyskując w 1853 dyplom dra medycyny; pracował w szpitalach wojsk, w czasie wojny krymskiej 1853-56 oraz w klinice w Petersburgu; od 1858 był prof.Akademii Medyko-Chirurgicznej, Szkoły Gł. i rosyjskiego Uniw.w Warszawie; zakładał i redagował czasopisma medyczne.

GIZBERT (Giżbiert) z Trabszów Julia (1814 - po 1852), aktorka, w 1840 występowała w Wołkowysku, a w l. 1843-45 oraz 1851-52 była aktorką teatru wileńskiego pod kierownictwem J. Surewicza.

GIZBERT-STUDNICKI Bogusław Michał (1682-1730) jezuita; w Akademii Wil. studiował filozofię 1704-07 i teologię 1710-14, uczył retoryki w Wilnie i Słucku, teologii i prawa kanonicznego w Warszawie 1723-25 oraz w Akad. Wil. 1725-26; w 1726 wyjechał do Rzymu jako postulator beatyfikacji Andrzeja Boboli.

GIZBERT-STUDNICKI Władysław zob. **STUDNICKI Władysław**

GLASER Stefan (1895-?) prawnik, prof.USB; uczęszczał do gimnazjów w Tarnowie i Lwowie, studiował na uniw.wiedeńskim i lwowskim, gdzie uzyskał tytuł dra praw; w 1918 habilitował się na UJ i został docentem; 1920-24 był prof.prawa karnego na KUL, w 1924-39 – na USB; od 1946 – prof.prawa karnego międzynarodowego na uniw. w Liége i Gandawie.

GLAUBITZ (Glaubicz, Glaubic) Jan Krzysztof (ok. 1700-1767) wybitny architekt wileński w okr. późnego baroku i rokoka; pracował pocz. na Śląsku, w 1737 sprowadziła go po pożarze Wilna gmina ewangelicko-augsburska, kierował odbudową jej domów oraz kościoła przy ul. Niemieckiej 1738-43, pracował także przy odbudowie świątyń katolickich, m.in. św. Katarzyny 1741-46 (fasada, wieże, kaplica Opatrzności Boskiej), kaplica św. Barbary w kościele św. Jana 1746, remont kościoła św. Anny 1747, odbudowa i rozbudowa ratusza 1749-56, klasztor bazylianów 1761, fasada kościoła Misjonarzy 1750-56; budował także kościoły i pałace w innych miastach, projektował nie tylko architekturę, ale i pełne wyposażenie wnętrz.

GLEBOW Iwan Aleksandrowicz (1864-?) rosyjski historyk, nauczyciel; pochodził z ros. rodziny szlacheckiej, ukończył gimn. w Grodnie oraz Instytut Historyczno-Filologiczny w Petersburgu w 1866; uczył historii i geografii w szkołach średnich w Mohylowie, Słucku i Wilnie; w 1902-1906 pracował w ros. Wileńskiej Komisji Archeograficznej, napisał przedmo-

wę do XXX tomu *Aktów* Komisji oraz książkę *Wilenskije zamki, wierchnij i niżnij* (Wilno 1903); potem był dyrektorem gimnazjów w Szawlach 1906-12 i w Grodnie.

GLIŃSKI Antoni Józef (1817-1866) bajkopisarz; urodził się w Szczorsach w maj. A. Chreptowicza, z którego słynnej biblioteki korzystał, od 1844 był urzędnikiem gubernialnym w Wilnie, zbliżył się do grona miejscowych literatów (A.E. Odyniec, W. Syrokomla); wydał w 1853 pt. *Bajarz polski* kompilację bajek polskich, rosyjskich i białoruskich, b. popularną i wielokrotnie wznawianą, oraz przekład bajek Kryłowa 1860-63.

GLIŃSKI Joachim (1854-1898 w Wilnie) organista, kompozytor; ur. w Budsławiu syn organisty, uczył się u ojca oraz w konserwatorium petersburskim (u P. Czajkowskiego), był organistą i nauczycielem śpiewu w Grodnie, potem od 1883 w Wilnie: w Ostrej Bramie, kościołach św. Jana i św. Ducha, kształcił organistów, uczył śpiewu w Seminarium Rzymsko-Kat., prowadził chór „Lutni"; pozostawił w rękopisach msze i motety oparte na mot. gregoriańskich (kopiowane przez uczniów) oraz pieśni m.in. *Pierwiosnek* do słów Mickiewicza, przez wiele lat śpiewano w Wilnie jego hymn *Omni die Dic Mariae*.

GLIXELLI Stefan (1888-1938) romanista; po ukończeniu gimn. w Chyrowie studiował na Uniw. Lwowskim 1907-10, we Fryburgu i na Sorbonie (doktorat 1914), był nauczycielem we Lwowie, 1916-19; na USB pracował od 1919; po habilitacji na Uniw. Jana Kazimierza został profesorem fil. romańskiej, od 1924 kierownikiem powsz. wykładów uniwersyteckich, 1926-30 prodziekanem i dziekanem Wydz. Humanist., usunięty w 1933 z katedry przez min. Jędrzejewicza za protest przeciw ograniczaniu wolności uniwersytetów - został lektorem j. polskiego na uniw. w Bukareszcie (opracował po rumuńsku dzieje literatury polskiej z wypisami); pod koniec życia uzyskał nominację na prof. filol. romańskiej na Uniw. Jagiell.

GLÜCKSBERG Krystian Teofil (1796-1876) księgarz, drukarz; po praktyce w księgarni ojca Natana w Warsz. prowadził w 1818-27 jego księgarnię w Krzemieńcu, w 1828 został (po Zawadzkim) księgarzem i typografem Uniw. Wileńskiego, potem - Akademii Medyko-Chirurg. i Wileńskiego Okręgu Naukowego, w 1846 uruchomił filię w Kijowie, prowadził też obwoźną sprzedaż książek; był wydawcą *Dzieł* K. Brodzińskiego, niektórych utworów Kraszewskiego, Rzewuskiego i Syrokomli, pamiętników Paska oraz czasopism: redagowanego przez Kraszewskiego „Athenaeum" i „Teki Wileńskiej" wyd. przez A.H. Kirkora; starając się o zysk nie dbał o jakość papieru i druku; w 1859 księgarnię sprzedał Stow. Księgarsko-Wydawniczemu, a drukarnię - A.H. Kirkorowi.

GŁAZEK Wacław (1886-1941?) inż.drogowy, ppłk rez.inżynierii i saperów; studiował w Charkowie, Kazaniu i Petersburgu, był członkiem Frakcji Rewolucyjnej PPS i Związku Walki Czynnej; podczas I wojny walczył w wojsku ros., od 1917 – w I Korpusie Polskim; w WP dowodził batalionem wojsk kolejowych, do 1934 pełnił funkcje kierownicze w wojskach inżynieryjnych, kierował odbudową mostów i linii kolejowych, potem był dyrektorem komunikacji miejskiej w Warszawie, prezydentem Łodzi oraz w 1936-39 – dyrektorem kolei państw. w Wilnie; w październiku 1939 został aresztowany przez NKWD, do 1941 był więziony na Łubiance, dalsze jego losy nie są znane.

GŁOGOWSKI Aleksander (1760-1832) pijar; kształcił się w kolegium pijarów w Lubieszowie, w którym był potem prorektorem 1800-01, był ponadto nauczycielem w szkołach pijarskich, rektorem kolegium wileńskiego 1802-04 i 1820-32, prowincjałem litewskim w kadencjach 1814 i 1817; reorganizował szkoły dbając o ich należyty poziom.

GŁOWACKI Antoni (ok.1750-1811) malarz, dekorator teatralny; od 1787 był nadwornym malarzem, budowniczym i dekoratorem teatru pałacowego gen.S.Zorycza w Szkłowie na Bia-

łorusi; w 1790-92 był dekoratorem w zespole A.Żukowskiego w Mińsku, w 1792-1802 – pracował jako malarz nadworny arcybisk.Siestrzeńcewicza w Mohylewie, malował polichromie i obrazy religijne; w 1805 był dekoratorem mińskiego teatru M.Każyńskiego, z którym przeniósł się do Wilna, w 1810 wykonywał dekoracje dla teatru w wil.Ratuszu.

GŁOWACKI Józef Hilary (1789-1858) malarz; uczył się u ojca Antoniego, pracował jako dekorator w teatrze mińskim, a w 1808-25 w teatrze wileńskim, uzupełniając wykształcenie u J. Rustema na Uniw. Wil. (kandydat sztuk pięknych 1812), na Uniw. Wil. w 1821-25 był wykładowcą zasad perspektywy i naczelnikiem litografii; od 1826 był dekoratorem w teatrze warszawskim; wykonywał też freski w pałacach oraz rysunki i portrety litograficzne.

GODEBSKI Jan (1646-1691) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1663, w 1672-76 studiował teologię w Rzymie; wykładał w Nieświeżu i Warszawie; w Akademii Wil. był w 1678-81 prof. filozofii, w 1684-86 – teologii dogmatycznej, w 1686-87 -prawa kanonicznego; w 1687-88 był wicerektorem Akademii, w 1688-91 – rektorem w Krożach.

GODEBSKI Marcin (1655-1709 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1671; był prof. w Płocku i Połocku, prefektem szkół w Warszawie i Pińsku, w 1697-99 – prof.teologii w Wilnie, w 1700-03 – rektorem w Pińsku, w 1704 – wicerektorem Akad.Wileńskiej, w 1705-09 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego w Wilnie.

GODECKI Marian (1888-1939?) pedagog, organizator oświaty pozaszkolnej; kurator okręgu szkolnego w Wilnie 1939; uwięziony przez okupanta radz. 1939; zmarł w nieznanych okolicznościach.

GODLEWSKA Maria (1863-1941) kierowniczka nielegalnej biblioteki założonej w Grodnie przez E.Orzeszkową.

GODLEWSKI Franciszek (1772-1838) pijar, kaznodzieja wileński; w wileńskim kolegium pijarów studiował matematykę, na Uniw. Wil. uzyskał tytuł dra teologii; w 1797 został kaznodzieją akademickim przy kościele św. Jana, był prefektem i nauczycielem w konwikcie wileńskim, został tytularnym kanonikiem brzeskim i dziekanem trockim; był członkiem Tow. Filomatów, przekładał utwory Corneille'a i Racine'a, wydał kilka zbiorów kazań.

GODLEWSKI Lucjan (1818-1876) wykładowca wil. Akademii Duchownej Rzymsko-Kat. i seminarium duchownego; od 1861 kanonik mohylewski związany z konspiracją; 1863-64 więziony.

GODŁOWSKI Włodzimierz (1900-1940) lekarz; 1938 prof. neurologii i psychiatrii USB w Wilnie; badacz anatomii i fizjologii mózgu; 1939-1940 internowany w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.

GODOWSKI Leopold (1870-1938) urodzony w Wilnie pianista-wirtuoz i kompozytor; zaczął komponować już w 7 roku życia, jako 9-letni chłopiec miał w Wilnie pierwszy publiczny koncert, który przyniósł mu duży rozgłos; kształcił się potem w Berlinie i Paryżu, miał liczne koncerty w Europie i Ameryce, działał jako pedagog i komponował.

GODWOD Józef (1887-1931) inż. elektryk; po ukończeniu politechniki w Belgii pracował w elektrowni miejskiej w Wilnie, w 1919-20 w Wojskowej Dyrekcji Telefonów i Telegrafów, w 1920-22 był naczelnikiem Wydz. Poczt. i Telegrafów Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, przyczyniając się do odbudowy i rozbudowy zniszczonej przez wojnę łączności, potem pracował jako inż. w Zakładach Zdrojowych w Druskiennikach; w 1917-22 brał udział w ruchu robotniczym na Wileńszczyźnie, redagował w Wilnie socjalistyczne pismo „Przełom"; pomnik na Rossie wznieśli mu robotnicy wileńscy.

GODZISZEWSKI Tadeusz (1904-1977) rzeźbiarz; w 1919-23 uczył się w Szkole Rzemiosł Budowlanych w Kazimierzu Dolnym, którą ukończył z odznaczeniem, w 1923-25 – w Państw.Szkole Przemysłu Artystycznego w Krakowie, w 1932 uzyskał absolutorium z rzeźby na USB, w 1939 otrzymał dyplom; był współzałożycielem „Cechu św.Łukasza", należał do „Grupy Wileńskiej", był kierownikiem artystycznym czasopisma studenckiego „Alma Mater Vilnensis", wykonał serię głów-karykatur dla klubu „Smorgonia", w 1935-37 uczył w Szkole Rzemiosł Artyst.w Wilnie; w 1941-42 pracował jako robotnik w wil.Zarządzie Zieleni Miejskiej; 1942-43 był więziony w obozach i poddawany eksperymentom medycznym; w 1945-75 pracował w Katedrze Rzeźby na Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu (od 1950 jako zast.prof., od 1956 – docent, od 1971 – prof. nadzw.); oprócz tego – przy odbudowie Starego Miasta w Gdańsku 1953-56.

GOLAŃSKI Filip Nereusz (1753-1824) pijar; kształcił się w kolegium pijarskim w Podolińcu na Spiszu, w jakiejś uczelni uzyskał doktorat teologii i filozofii, uczył w szkołach pijarskich i Collegium Nobilium w Warszawie; od 1787 był zast. profesora, od 1792 profesorem literatury łacińskiej i polskiej w Szkole G. W. Ks. Litew., w 1803 został profesorem Pisma św. i homiletyki na Uniw. Wil. oraz cenzorem książek 1803-23, występował często na posiedzeniach naukowych, wygłaszał mowy w duchu oświecenia i kazania, był autorem licznych prac i przekładów (m.in. Plutarcha i Goethego), dzieło *O wymowie i poezji* wydano w Wilnie trzykrotnie 1786, 1788 i 1808, projektował uproszczenie pisowni polskiej.

GOLDBLATT Jakub (1860-1929) artysta-malarz; studiował w Akademii petersburskiej 1878-88; w czasie studiów odbył podróż po Włoszech, Grecji, Egipcie i Abisynii; w r. 1889 uzyskał duży złoty medal za obraz *Sokrates w więzieniu*; zrezygnował z proponowanej mu profesury w Akademii i założył własną szkołę malarską; w 1918 przeniósł się do Wilna, pracował jako nauczyciel, w 1924 założył szkołę rysunku; pisał historię sztuki żydowskiej (nie wydana).

GOLLIUSZ (Golius) Jan (1634-1694) nauczyciel; od 1682 senior zboru kalwińskiego w Wilnie; autor pamiętnika z 1650-1653 oraz wierszy.

GOLUS Jan (1895-1964), scenograf, w l. 1937-39 współpracował z Teatrami Miejskimi w Wilnie.

GOŁEMBIOWSKI Mieczysław (1911 w Wilnie - 1977) nauczyciel historii; w 1931 ukończył Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1931-35 studiował na USB i uzyskał dyplom mgra historii, 1938/39 pracował w Gimn. im. P. Skargi, w czasie okupacji uczył na tajnych kompletach i był żołnierzem AK, w 1944 został wywieziony do Zw. Sow., od 1946 uczył w liceach w Nowogardzie i Złotowie, w 1946/47 był więziony „za sianie nienawiści do ZSRR".

GOŁĘBIEWSKI Józef (1883-1939), od 1902 w zakonie jezuitów, superior w Rudzie Śl., w Łodzi proboszcz w kościele NMP, ekonom Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, potem w Pińsku, Łodzi i Grudziądzu, w październiku 1939 rozstrzelany przez Niemców.

GOŁOWACKIJ Jakow Fiodorowicz (1814-1888) duchowny unicki, prof.Uniw. Lwowskiego; ukończył studia filozoficzno-teologiczne na Uniw.Lwowskim; w 1843 przyjął święcenia i pracował w wiejskich parafiach unickich, w 1849 objął katedrę j.rosyjskiego i literatury na Uniw.Lwowskim i był rektorem w 1863-64; za działalność prorosyjską usunięto go w 1867 z uniwersytetu, przeniósł się do Wilna i objął prezesurę rosyjskiej Wileńskiej Komisji Archeograficznej (1867-1888); w 1868 zrezygnował z kapłaństwa i przeszedł na prawosławie.

GOŁUBIEW Antoni (1907 w Wilnie - 1979) powieściopisarz; uczęszczał do Gimnazjum Zygmunta Augusta w Wilnie, redagował szkol-

ne pisemka, w 1925 zdał maturę; na USB studiował pocz. fizykę i astronomię, potem filologię polską i historię, w 1933 uzyskał magisterium w zakr. historii; należał do Stow. Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie", był współzałożycielem grupy „Żagary"; od 1932 pracował jako naucz. historii w gimnazjach, m.in. OO. Jezuitów oraz Zygm. Augusta, redagował miesięcznik młodych katolików „PAX" 1932-36, współpracował z rozgłośnią Polskiego Radia; wydał w 1935 powieść *Mędrcy na arenie* i rozpoczął pracę nad *Bolesławem Chrobrym*; podczas wojny pracował jako robotnik fiz. i zajmował się gospodarstwem rolnym żony (Ukropiszki); uczestniczył w działalności konspiracyjnej; od 1946 był członkiem redakcji „Tygodnika Powszechnego" w Krakowie.

GOŁUCHOWSKI Wojciech Józef (1797-1858) filozof, agronom; studiował (gł. matematykę) w Szlacheckiej Akademii Terezjańskiej w Wiedniu oraz prawo i administrację na Uniw. Warszawskim (magisterium 1820), w 1821 na Uniw. w Heidelbergu uzyskał tytuł dra filozofii; w 1823 objął katedrę filozofii na Uniw. Wileńskim, jego wykłady cieszyły się dużym powodzeniem nie tylko wśród studentów, został więc przez władze ros. zdymisjonowany; współpracował potem z Tow. Warsz. Przyjaciół Nauk, w l. 1826-30 gospodarował w maj. Gorbacz pod Opatowem; podczas powstania wygłaszał w Warszawie wykłady publiczne; w 1822 wydał *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen* (przekład polski pt. *Filozofia i życie* ukazał się w 1903), pośmiertnie wydano w Wilnie w 1861 *Dumania nad najwyższymi zagadnieniami człowieka...* (przeróbkę książki H.M. Chalybaeusa).

GOMM (Homm) Henrietta (XIX w.) aktorka, śpiewaczka; w 1837-43 występowała w zespole W.Schmidkoffa w Wilnie, Grodnie i Kobryniu.

GORBACZEWSKIJ Nikita Iwanowicz (1804-1880) archiwista rosyjski; od 1853 był archiwariuszem w Wil.Archiwum Centralnym, w 1864-79 był najbardziej kompetentnym członkiem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej

GORCZYŃSKI Michał (1656-1713) kanonik regularny, historyk, teolog; prepozyt generalny w Wilnie 1704-1709; reformator nauczania zakonnego, autor prac hist. i hagiografii.

GORDON Jehuda Lejb (1831 w Wilnie – 1892) nauczyciel i poeta, „żydowski Niekrasow"; był związany z ruchem Haskali, pisał po hebrajsku, uczył w żydowskich szkołach rządowych w Szawlach i Telszach; w 1872 przeniósł się do Petersburga i stał się bliski kulturze rosyjskiej.

GORECKI Antoni (1787-1861) poeta, syn Walentego; studiował w 1802-06 na Wydz. Literatury Uniw. w Wilnie, 1809-13 był w wojsku Księstwa Warsz. (krzyż kaw. Legii Honorowej w 1812), potem gospodarował pod Wilnem, uczestniczył w życiu kulturalnym, działał w Tow. Szubrawców, w 1817 został członkiem Warsz. Tow. Przyjaciół Nauk; przyjaźnił się z Mickiewiczem, podczas procesu filaretów organizował pomoc dla uwięzionych; jako członek Komitetu Wileńskiego brał udział w powst. listopadowym, w 1831 był emisariuszem w Paryżu, 1831-32 w Dreźnie należał do otoczenia Mickiewicza, od 1832 na emigracji we Francji, należał do Tow. Historyczno-Literackiego; jego syn Tadeusz ożenił się z córką A. Mickiewicza Marią; pisał dumy i bajki, często o charakterze politycznym, oraz wiersze wojenne.

GORECKI Jakub (zm. 1679) przeor dominikanów w Wilnie (1650-1655); bp bakowski (Mołdawia) 1678.

GORECKI Tadeusz (1825-1868) malarz, zięć A.Mickiewicza; uczył się u W.Wańkowicza i W.Dmochowskiego w Wilnie, potem – u K.Briułłowa w ASP w Petersburgu, uzyskując złote i srebrne medale; od 1850 przebywał w Hiszpanii i dwukrotnie we Włoszech, od 1857 – stale w Paryżu; malował obrazy o tematyce

historycznej i religijnej, kopie dawnych mistrzów oraz liczne portrety, w tym wielu członków rodziny Mickiewiczów.

GORECKI Walenty (zm. ok. 1812-16) wojski wileński od 1792; był członkiem loży masońskiej „du Bon Pasteur" w Wilnie od 1778, skarbnikiem loży Doskonała Jedność 1781 oraz mistrzem katedry loży Gorliwy Litwin 1812; w czasie powst. kościuszkowskiego należał do spisku Jakuba Jasińskiego oraz Rady Narodowej W. Ks. Lit.

GORICZ Iwan Pietrowicz (XVIII-XIX w.) generał rosyjski; był generał-gubernatorem wileńskim w okresie 13.11.1799-19.12.1799

GORSKI Jan (1865-?) wiolonczelista, dyrygent; w 1901-02 prowadził w Wilnie – przy wsparciu finansowym J.Montwiłła – pierwszą stałą 40-osobową orkiestrę symfoniczną, która dała jednak tylko kilka koncertów.

GORSKI Stanisław Batys (1802-1864) lekarz, przyrodnik; uczył się w Grodnie i Świsłoczy 1814-20, potem w 1820-25 na Uniw. Wil. studiował nauki przyr. i medycynę, otrzymał dyplom lekarza I stopnia, był uczniem ks. S.B. Jundziłła, w 1830 został kierownikiem Ogrodu Botanicznego, w 1832-40 wykładał jako adiunkt w Akad. Medyko-Chirurgicznej botanikę, farmację i farmakologię; w 1847 pracował w muzeum i bibliotece w Berlinie, od 1851 zajmował się botaniką, entomologią i ogrodnictwem w maj. Adolfa Kublickiego Polesie w pow. święciańskim, po konfiskacie majątku Kublickiego i zesłaniu go na Sybir za udział w powstaniu G. odebrał sobie życie; wydawał tablice i katalogi roślin, gromadził zielniki, w 1852 wydał w Berlinie dzieło entomologiczne: *Analecta ad entomographiam provinciae occidentalis imperii Rossici*, jego nazwisko nadano jednej z roślin (Copaitera Gorskiana) i gąsienicznikowi (Tryphon Gorscii).

GORSZWIŁŁO Krzysztof (1671-1721 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1687; w Akademii Wil. był w 1701-02 – prof.retoryki, w 1706-09 – filozofii, w 1712-17 – teologii i prawa kanonicznego, w 1720-21 był rektorem Akademii; ponadto wykładał w Grodnie i Warszawie, w 1717-20 był rektorem w Płocku; napisał sztukę *Exilium sapientis in Dionysio*, wystawioną w Wilnie w 1696.

GORTYŃSKA Stanisława (1911-1996), „Komarowa"; absolwentka Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie; od 1934 studentka Wydz. Mat.-Przyr. USB, od XI 40 w konspiracji ZWZ jako łączniczka mjr. A. Olechnowicza szefa Oddz. Organiz. Dowództwa Okręgu Wileńskiego; od IV 42 w „Bazie Miód" „Wachlarza" i Kedywu K-dy Okręgu; od jesieni 45 w Biurze ds. Ewakuacji; aresztowana przez NKWD w VII 46 skazana na wieloletni pobyt w łagrach; wraca do kraju XII 55, kończy studia w AGH; pracuje jako gł. geolog w Zjedn. Bud. Kopalń Rudy i Przeds. Bud. Kopalń Rudy w Lubinie; od 71. na emeryturze jako inw. wojenny.

GORTYŃSKI Władysław (1911-1958) „Sosna", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1923/24, technik melioracji po Państ. Szkole Techn., w l. 1933-39 zatrudniony przy budowie umocnień wojsk. na Polesiu, uczestnik kampanii wrześniowej, w l. 1942-44 żołnierz AK w Oddz. Dyw. „Baza-Miód" w Wilnie, więziony na Łukiszkach, w łagrach w Riazaniu i Czerepowsku, po wojnie praca w Rejonach Dróg Wodnych w Krakowie, Kostrzyniu, Gorzowie Wlkp.

GOS (Gossius, Górski) Szymon (ok.1568-1616) jezuita, prof.Akad.Wil.; wstąpił do zakonu w 1589, w 1609 otrzymał w Akad.Wil. – w obecności Zygmunta III stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; uczył w Akad.Wil. przez 7 lat retoryki, filozofii i teologii dogmatycznej oraz prawa natury; wydawał w Wilnie dzieła polemiczne przeciwko arianom.

GOSIEWSKI Bogusław (ok. 1660-1744) kanonik wil., bp sufragan białorus. (w diecezji wil.) 1722; administrator tej diecezji 1723 i 1729-

1730; bp smoleński 1725; od ok. 1729 jeden z przywódców stronnictwa Stanisława Leszczyńskiego na Litwie.

GOSIEWSKI Wincenty Aleksander (1625/29-1662) stolnik litew. 1646; gen. artylerii litew. 1651; podskarbi w. litew.; hetman polny litew. 1654; pod Prostkami pokonał Szwedów; 1658-1662 w niewoli moskiewskiej; podczas rokowań ze Związkiem Święconym oskarżony przez konfederatów o zdradę i rozstrzelany.

GOSKOWIC Andrzej (zm. 1491) biskup wileński; od 1443 studiował na Uniw. Krakowskim (bakałarz 1446, mistrz 1450, doktor i profesor dekretów 1461); w 1469 został archidiakonem wileńskim, w 1481 - biskupem wil., dbającym o pomnożenie dóbr biskupstwa.

GOSTKOWSKI Rajmund Aleksander (1885-1966) archeolog; ukończył gimn. w Krakowie 1903, studiował na Uniw. Jagiell. 1907, w Wiedniu 1909 i 1915, w École Francaise d'Athènes 1923-24 oraz w Berlinie 1927; w 1928-39 był profesorem archeologii klasycznej USB, członkiem Tow. Przyj. Nauk, wygłaszał liczne odczyty (także radiowe); po wojnie był prof. Uniw. Łódzkiego, wykładał także na UMK w Toruniu; ogłosił m.in. *Wykopaliska w Pompei* (1927), *Wychowanie fizyczne w starożytności* (1928), *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej* (Wilno 1936).

GÓRSKA Izabela (1793 lub 1796 w Wilnie - 1841) aktorka, tancerka; kształciła się na pensji w Wilnie, w 1803 wystąpiła w balecie dziecięcym, w 1818 była w zespole baletu Bernardellego w Wilnie; 1819-39 grała z wielkim powodzeniem w teatrze wileńskim, potem objęła dyrekcję teatru w Grodnie, który grał także w Kobryniu i Suwałkach.

GÓRSKA z Pawlickich Janina (1887-1943), aktorka, po 1931 wykładała w Instytucie Reduty, w l. 1940-41 kierowała półamatorskim Teatrem Małym w Wilnie.

GÓRSKA-ZBYSZEWSKA Stefania (ok.1883-1923) aktorka; ok.1900 debiutowała w Kaliszu, w 1906-10 grała w teatrze wil., potem – w Warszawie i Poznaniu.

GÓRSKI Konrad (1895-1990) historyk literatury, prof. USB i UMK, student uniwersytetu w Dorpacie, a od 1918 Uniwers. Warszawskiego, w 1920 ochotnik WP; 1921 doktorat; 1922 w Pradze jako stypendysta rządu czechosłowackiego; od 1923 pedagog polonista kontynuuje pracę naukową; w roku akadem. 1927/28 lektor języka polskiego w Lille; 1930 habilitacja; od XI 34 profesor nadzwyczajny USB w Wilnie wykłada historię literatury polskiej do 15 XII 39; w latach wojny działa wszechstronnie w polskim podziemiu, m.in. prowadzi tajne wykłady i seminaria polonistyczne; na zamówienie rządu polskiego na emigracji pisze dzieło *Divide et impera* o całokształcie stosunków polsko-litewskich; po wojnie współ-organizuje UMK w Toruniu; jest dziekanem Wydz. Humanistycznego; w latach 1950-56 odsunięty od pracy dydaktycznej; od II 57 ponownie na uczelni w Toruniu, reprezentuje polską humanistykę w kraju i na świecie; autor ponad 600 rozpraw naukowych, w tym wielu książek, inicjator i red. nacz. *Słownika języka A. Mickiewicza*, członek PAU, Tow. Nauk. Warsz., Dr h.c. UMK, UJ, KUL.

GÓRSKI Walerian (1790-1874) inżynier technolog; kształcił się w szkole nowogródzkiej, na Uniw. Wileńskim (doktorat 1816) oraz 4 lata za granicą; w 1821 objął katedrę mechaniki na Uniw. Wil., urządził bulwar nad Wilenką pod Górą Bekieszową (1821) i most wiszący nad tą rzeką (1828); po zamknięciu uniw. w 1832 pracował w Wydz. Technicznym Rządowej Komisji Spraw Wewn. w Warszawie; w 1850 wrócił do Wilna otrzymawszy w spadku dom i bogaty księgozbiór szwagra M. Polińskiego; wydał m.in. *Pismo podręczne dla budującego drogi żelazne* (1842), przekład dzieła Biota, pierwszy w Polsce podręcznik inżynierii kolejowej.

GÓRSKI Wincenty (1848 - po 1901) architekt; ukończył Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersb., od 1873 pracował w wil. gubernialnej komisji budowlanej, 1885-1901 - w Banku Ziemskim; zaprojektował ok. 70 domów prywatnych w stylu neorenesansowo-neoklasycznym w Wilnie.

GRABEN Marek Ludwik (1624-1680) jezuita, nauczyciel w kolegiach zakonnych; od 1660 kaznodzieja w Wilnie; kapelan wojsk. na Litwie.

GRABIŃSKA z d.Laskowska Ludwika zob.: **LASKOWSKA Ludwika**

GRABOWSKA zam.Kieszczyńska Melania (1900-1949) śpiewaczka operowa i rewiowa, aktorka; w 1918 ukończyła szkołę średnią i debiutowała w Poznaniu; występowała m.in. w Krakowie, Lwowie, Warszawie, Katowicach, Bydgoszczy, Poznaniu i Kaliszu, w sez.1923/24 – w Teatrze na Pohulance w Wilnie, w 1924 i 1926 -w wil.Teatrze Letnim.

GRABOWSKA Stefania z d. Nienart (1903-1968) śpiewaczka-solistka; absolwentka Wileńskiego Konserwatorium Muzycznego; uczennica Karmiłowa, Wyleżyńskiego i Szeligowskiego; przed wojną występowała w Wilnie w operach *Straszny dwór*, i *Halka*; po wojnie nauczycielka śpiewu i gry na fortepianie, m.in. Teresy Żylis-Gary, Wioletty Villas i Jacka Nieżychowskiego.

GRABOWSKI (Grabkowski) Adam (ok.1627-1672 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1642 w Wilnie; w 1663-67 był misjonarzem dworskim biskupa chełmińskiego Andrzeja Olszowskiego, w 1667-70 – prof.filozofii w Akademii Wil., w 1670-71 – prefektem szkół i prof.matematyki w Warszawie.

GRABOWSKI Edward (1904-1966) malarz i grafik; w 1932-38 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB (absolutorium), potem ukończył Inst.Robót Ręcznych w Warszawie; dyplom otrzymał w 1949 na UMK w Toruniu; po II wojnie zamieszkał w Bielsku-Białej; wydał 3 teki graficzne i 5 ekslibrisowych.

GRABOWSKI Jerzy Franciszek (1756 - po 1801) generalny inspektor wojsk litew. 1783-1789; uczestnik powst. kościuszk. 1794 na Litwie, obrońca Wilna; d-ca wojsk Republiki Rzymskiej 1798-1799.

GRABOWSKI Michał (1804-1863) krytyk literacki, powieściopisarz; uczył się u bazylianów w Humaniu i w Lic.Richelieu'go w Odessie; w 1822-25 pracował w Komisji Wyznań Rel.i Oświecenia Publ. w Warszawie, w 1840-50 należał do „koterii" kierującej „Tygodnikiem Petersburskim", w 1863 został dyrektorem Komisji WRiOP w Warszawie; utrzymywał stałe kontakty z Wilnem, gdzie publikował swe utwory w czasopismach, m.in. „Athenaeum", i wydawał książki: *Literatura i krytyka* (1837-40), *Korespondencja literacka* (1842-43) oraz powieści *Koliszczyzna i stepy* (1838), *Stanica hulajpolska* (1840-41) i *Tajkury* (1845-46).

GRABOWSKI Stefan (1767-1847) gen., uczestnik wojny pol.-ros. 1792 i powst. kościuszk. 1794; szef Komitetu Wojsk. w Wilnie 1812; uczestnik kampanii 1813; później we władzach Królestwa Polskiego i w służbie ros.

GRABOWSKI Stefan (1885-1943) księgarz, administrator „Słowa" wileńskiego; właściciel biura reklam i ogłoszeń; wydawca; współpracownik prasy wileńskiej.

GRABSKA Felicja (XIX w.) aktorka; w 1838-40 występowała w zespole W.Schmidkoffa w Wilnie.

GRABSKA (Grabowska) Izabela (XIX w.) aktorka; ukończyła Warsz.Szkołę Dramatyczną, występowała w zespole W.Schmidkoffa w Wilnie w 1838-40 lub dłużej, od 1845 – w Grodnie, Druskiennikach i Suwałkach.

GRADE Chaim (1910-1982) poeta i prozaik

wileński piszący w jidisz, członek ugrupowania artystycznego Jung Wilne (Młode Wilno).

GRAJEWSKI Adolf (1877-1967) adwokat, ziemianin; uczył się w Połądze i Mitawie, studia prawnicze ukończył na uniw.w Petersburgu; w 1902-04 był urzędnikiem w Banku Ziemskim J.Montwiłła w Wilnie, potem – sędzią i adwokatem na Litwie, w okresie międzywojennym – posłem na Sejm Republiki Litewskiej z ramienia społeczności polskiej; po II wojnie wyjechał do Polski.

GRAJEWSKI Edmund (1914-1985) malarz, scenograf; w 1935 ukończył Wolną Szkołę Malarstwa i Rysunku przy Wil.Tow.Artystów Plastyków; był asystentem scenografa w „Lutni" i „Reducie"; podczas okupacji działał w ruchu oporu; w 1945 krótko mieszkał w Toruniu, potem był scenografem teatrów w Olsztynie, Bydgoszczy, Gnieźnie i Łodzi, od 1955 był instruktorem w Woj.Domu Kultury w Olsztynie; rezultatem pobytu w Wilnie w 1973 i 1977 była wystawa Wilno – malarstwo, rysunek (Olsztyn 1981).

GRAJEWSKI Edward (1911 Wilno – 1975) scenograf; ukończył 3-letni Instytut Malarstwa Artystycznego im.F.Smuglewicza w Wilnie, w 1932-39 wykonywał projekty scenograficzne dla wil."Lutni"; w czasie okupacji prac. jako malarz pokojowy; od 1945 był scenografem w Toruniu, Łodzi i Lublinie.

GRALEWSKI (Grelewski) Jakub (1655-1702) jezuita; był prof.w Nowogródku, Nieświeżu, Pułtusku, Warszawie i Pińsku, prefektem szkół w Warszawie i Połocku; w Akademii Wil. był w 1687-88 prof.poetyki i retoryki, w 1696-1700 – teologii; napisał sztukę *Pacis Foedera* (Wilno 1688).

GRAMZ Bolesław (1904-1944) ksiądz, działacz społeczny; uczył się w Gimn. św.Katarzyny w Petersburgu, maturę zdał w Wilnie i w 1925 wstąpił do Semin. Duchownego, na USB uzyskał magisterium z teologii, święcenia przyjął w 1931 i pracował jako wikariusz w Grodnie, Oszmianie i Wilnie; w 1934-36 studiował w Rzymie, po powrocie był prefektem w Święcianach, Białymstoku i Wilnie, redagował 2 czasopisma: „Sprawy Otwarte" i „Świat Umarłych"; w 1939 ukończył rozprawę doktorską, poświęconą Unii w l.1793-1795, ale z powodu wojny do jej obrony nie doszło; w 1939 był kapelanem wojskowym, uciekł z niewoli niemieckiej, pracował i działał w konspiracji w Warszawie; w lipcu 1941 wrócił na Wileńszczyznę, został proboszczem w Idołcie, dokończył budowy kościoła, angażował się w działalność podziemną, pomagał Żydom i Cyganom; 8.06.1944 został aresztowany przez policję białoruską i zastrzelony w drodze do Dryssy.

GRANOWSKA, także Granowska-Wodzińska Taida (Paulina) (1902-1974) aktorka; w 1919 zdała maturę w gimn.ss.urszulanek w Krakowie, studiowała w krakowskiej 2-letniej szkole dramatycznej; od 1924 występowała m.in. w Katowicach, Krakowie i Gdyni; w 1928-29 – w wil."Lutni", w 1937-38 – w Teatrze na Pohulance; po wojnie – w teatrach krakowskich.

GRAUERT Arnold (1800-1842) germanista; kształcił się w gimn. w Białymstoku oraz 3 lata na Uniw. Wileńskim (kandydat filozofii 1819), uczył j. niemieckiego w Seminarium Głównym w Wilnie, w gimnazjum (jego uczniem był J. Słowacki) oraz na 3 pensjach żeńskich; po 1831 był dyrektorem gimnazjów w Grodnie i Świsłoczy (uczył R. Traugutta); wydał u Zawadzkiego w Wilnie gramatykę niemiecką (1824) oraz wypisy z lit. niemieckiej ze słowniczkiem.

GREGOTOWICZ Karol (1799-1848 Wilno) architekt; ukończył Uniw.Wil. i w 1825-32 był pomocnikiem architekta gubernialnego w Wilnie, w 1832-44 – architektem gubernialnym; wybudował m.in. cerkiew unicką w Kroniach (1836) oraz kościoły w Niedzingach i Strunojciach (1844-48), dom Wojnickiego w Wilnie (1839); projektował przebudowę poczty głów-

nej i renowację nowicjatu karmelitów przy kościele Wszystkich Świętych (1836).

GRIAZNOW Wasilij (zm.1909) rzeźbiarz i malarz rosyjski; wykonał popiersie A.Puszkina, ustawione w 1900 w Cielętniku w Wilnie, wywiezione do Rosji w 1915.

GRIZER Ewaryst Brunon (1917 - ok. 1995), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-37, po wojnie studia w Sem. Duch. w Olsztynie, święcenia kapł. 1952, proboszcz par. w Osieku k. Pasłęka.

GROCHOWSKA Władysława (1911-1994), „Sława", absolwentka Seminarium Nauczycielskiego w Wilnie, 1932-40 nauczycielka w Szkole Powszechnej nr 9, w latach okupacji uczy na kompletach tajnego nauczania, po wojnie kończy studia na Wydz. Human. UMK w Toruniu, pracuje w instytucjach kulturalnych i oświatowych w Toruniu i Bydgoszczy.

GRODDECK (Grodek) Godfryd Ernest (1762-1826) filolog klasyczny; po ukończeniu gimn. gdańskiego studiował w Getyndze (doktorat 1786), w l. 1787-93 wychowywał synów A.K. Czartoryskiego w Puławach, potem był nauczycielem Henryka Lubomirskiego w Łańcucie; w 1796 objął obowiązki bibliotekarza w Puławach i doradcy Czartoryskiego w spr. naukowych; w 1804 został profesorem języka i literatury greckiej na Uniw. Wileńskim oraz kierownikiem biblioteki uniwersyteckiej, którą zreorganizował i rozbudował, w 1807 objął także katedrę lit. łacińskiej; był członkiem lóż masońskich m.in. Gorliwy Litwin i Doskonała Jedność, współpracował z licznymi czasopismami (także „Dziennikiem Wil." i „Tygodnikiem Wil."); był autorem wielu prac nauk. m.in. pierwszej w Polsce historii literatury greckiej: *Historiae Graecorum litterariae elementa*... (1811 oraz 1821-23); wykładał po łacinie, w 1816/17 członkiem Seminarium Filologicznego Grodka był A. Mickiewicz.

GRODZICKI Stanisław (1541-1613) jezuita; studiował w Akad. Lubrańskiego w Poznaniu, we Frankfurcie n. Odrą, w Wittemberdze oraz Akademii Krak., gdzie w 1561 uzyskał bakalaureat; początkowo libertyn, zajmujący się handlem w Poznaniu, wstąpił w Rzymie w 1571 do zakonu jezuitów i w rzymskim kolegium uzyskał doktorat teologii; w 1575-82 kierował kol. jezuickim w Pułtusku, w 1582 został przełożonym misji krakowskiej, wygłaszał kazania na dworze Anny Jagiellonki; w 1586 objął katedrę teologii dogmatycznej w Akad. Wileńskiej, w 1590 został kanclerzem Akademii, wpływał na program i organizację szkół jezuickich w Polsce; od 1594 działał w Poznaniu, Lwowie i Krakowie, należał do komisji cenzurującej przekład *Biblii* Jakuba Wujka.

GRODZIEŃSKI Chaim Ozer (1863-1940) rabin w Wilnie od 1887; współzał. 1912 i członek władz centr. Agudas Isroel; wybitny uczony-talmudysta; organizator pomocy materialnej dla żyd. szkół rel.

GROMBCZEWSKI Czesław „Jurand" (1911-1944) dowódca I Brygady AK; w 1930-34 uczył się w Szkole Podchorążych Artylerii w Toruniu, ukończył ją z pierwszą lokatą; służył w 3 p.artylerii ciężkiej im.Stefana Batorego w Wilnie; kampanię wrześniową zakończył w Grupie Operacyjnej gen.Kleeberga, uniknął niewoli i wrócił do Wilna; od początku pracował w konspiracji ZWZ-AK, zorganizował I Brygadę Wileńską AK, poległ w walce z Niemcami pod Krawczunami-Nowosiółkami 13.07. 1944.

GRONOSTAJSKI Gerard (zm. 1846) nauczyciel gimn. w Wilnie; uczestnik powst. listop. na Litwie; później na emigracji.

GROTTGER Artur (1837-1867) malarz, sławny z patriotycznych obrazów poświęconych powst. stycz.; w 1866 stworzył wielki cykl powstańczy „Lituania", złożony z 6 kartonów („Puszcza", „Znak", „Przysięga", „Bój", „Duch", „Widzenie").

GROZA Aleksander Karol (1807-1875) pisarz; ukończył w 1826 gimn. w Winnicy, uczęszczał na wydz. lek. Uniw. Wileńskiego i studiował jako wolny słuchacz w Dorpacie; w 1831 osiadł we wsi dziedzicznej Sołohubowka na Ukrainie i poświęcił się działalności literackiej o tematyce ludowej; w końcu lat 50. był nauczycielem w Berdyczowie, potem organizatorem Stow. Księgarsko-Wydawniczego w Żytomierzu; młodzieńcze utwory opubl. w wileńskim „Noworoczniku Literackim" na r. 1831, w 1838-42 wydawał w Wilnie almanach „Rusałka", w Wilnie ukazało się też kilka jego książek, m.in. 2 tomy *Poezji* (1836, 1843), *Obrazki ukraińskie* (1855), *Mozaika kontraktowa* (1857), *Trzy palmy* (1857).

GROZMANI (Grossmani) Piotr (zm. po 1812) z pochodzenia Włoch, szambelan dworu St. Augusta o „nieustatkowanym trybie życia"; w 1781 członek trzech niższych lóż wil.; po ogłoszeniu konstytucji 3 maja wpisany do ksiąg miejskich; członek magistratu wil.; współorganizator powst. wil. w 1793-94, po jego upadku nadal w konspiracji; aresztowany przez władze pruskie w 1795 i osadzony w więzieniu w Szpandawie.

GRUNT-MEJER Henryk Konstanty (1913 Wilno – 1987) budowniczy; ukończył Wydz. Budowlany w Państw.Szkole Techn.w Wilnie; 1937-39 był kierownikiem robót w wileńskich przedsiębiorstwach budowlanych, budował koszary i garaże w Baranowiczach i Grodnie; 1939-44 kierował robotami w przedsięb. „Rumas" i „Trust Przemysłowy" w Wilnie, zrealizował przebudowę ratusza na Sejm Litewskiej SRR; 1945-49 pracował w Dyrekcji Odbudowy Stolicy, 1949-61 był st.inspektorem technicznym w PPB „Zjednoczenie" w Warszawie, 1949-64 – nauczycielem w Zakł.Doskonalenia Rzemiosła, 1964-80 - kierownikiem i gł.specjalistą w „Metroprojekcie" i „Bistypie".

GRUNWALD (Grünwald) Donat, aktor. dyr. teatru, występował w różnych zespołach - przede wszystkim na Litwie, w l. 1848-52 w Wilnie.

GRUSZCZYŃSKI Stanisław (1891 w Ludwinowie k. Wilna - 1959), śpiewak, uczęszczał do szkoły realnej w Wilnie, w 1905 wydalony za udział w strajku szkolnym (z wilczym biletem), członek SDKPiL, uczestnik manifestacji, pochodów i walk ulicznych, pracował w fabrykach (m.in. czekolady K. Sztralla), ok. 1907 jako statysta występował w teatrze wileńskim, potem w Warszawie i za granicą, gdzie zyskał miano jednego z nasławniejszych polskich śpiewaków operowych, w Wilnie ponownie na gościnnych występach w sierpniu 1924 w Teatrze Wielkim oraz w 1933 w rewii w Teatrze Letnim.

GRUŻEWSKI Jan (1580-1646) jezuita; studia filozoficzne odbył w Akademii Wil. i w Rzymie, w Wilnie uzyskał doktorat teologii 1609, wykładał filozofię i teologię scholastyczną, 1618-25 był rektorem Akademii, zmuszonym do zawieszenia zajęć z powodu zarazy (1624-30), dzięki jego staraniom założono szpital; 1628-31 był prepozytem domu profesów w Warszawie i kaznodzieją Zygmunta III; 1631-41 był w Akademii Wil. profesorem teologii i prokanclerzym, 1642-45 ponownie jej rektorem, organizatorem wydziału prawa (1644); w 1645 został przełożonym prowincji litewskiej.

GRYB Wincenty (ur. 1827 w pow. święciańskim) syn chłopa, pracował w Wilnie jako lokaj; ok. 1847 wszedł do Związku Bratniego, założonego przez braci Dalewskich na Wileńszczyźnie; wiosną 1849 aresztowany, skazany najpierw na śmierć, później wyrok zamieniono na 1000 pałek i zesłanie na Syberię.

GRYGIEL Romuald Tadeusz (1893-1933 Wilno) nauczyciel wf, działacz sportowy; ukończył Szkołę Realną im.S.Staszica w Warszawie, podczas I wojny był oficerem w wojsku ros., 1919-21 – podporucznikiem w WP; od 1922 mieszkał w Wilnie, był organizatorem wil.gniazda „Sokoła", nauczycielem gimnastyki w gimnazjach Zygmunta Augusta, Lelewela, Słowackiego i Mickiewicza, w Szkole Handlowej oraz od 1928 r. w Państw.Szkole Techn.;

był czynnym sportowcem i fotografikiem specjalizującym się w tematyce sportowej i turystycznej.

GRYGLEWICZ Teofil (1873-1936) lekarz bakteriolog; po ukończeniu gimnazjum filologicznego w Kaliszu studiował medycynę na Uniw. Warsz. (dyplom lekarza 1900), uzupełniał studia w Berlinie i Petersburgu (doktorat w Wojsk. Akademii Med. 1909); 1906-11 pracował w Zakładzie Serologicznym w Warszawie i Instytucie Serologii Tow. Nauk. Warsz. (1912-19); w 1921 został profesorem bakteriologii i serologii USB i zorganizował dobrze zaopatrzony zakład; ogłosił kilkanaście prac, m.in. podręcznik *Bakteriologia i serologia* (1928, 1936).

GRYM (Grim) Jakub (1709-1790) brat-jezuita, stolarz, sztukator i budowniczy; do zakonu wstąpił w 1737 w Wilnie, w 1737-43 pracował przy odbudowie kościoła i domu św.Ignacego w Wilnie i kierował pracownią sztukatorską w domu nowicjatu, w 1743-68 budował ołtarze w kościele św.Jana i urządzał wnętrze obserwatorium astronomicznego Akad.Wil.; w 1768-70 był stolarzem i kier.budowy w Krożach, potem kierował prac.stolarską i wytwórnią papieru w Wilnie, po 1779 – w Połocku.

GRYNKIEWICZ Adam (1907-1980) inż.budownictwa; ukończył Wydz. Budowlany Państw.Szkoły Techn. w Wilnie oraz w 1967 – Politechnikę Warszawską; w 1930-45 był dyrektorem ds.likwidacji pogorzeli w Brasławiu, od 1939 - w Miorach; w 1945-56 był architektem pow.w Augustowie, 1956-67 inspektorem nadzoru w Zarz.Przem.Leśnego, potem – w „Samopomocy Chłopskiej"; w 1967-76 był prezesem spółdzielni mieszkaniowej.

GRZESIAK Józef (1900-1975), kpt. „Czarny", „Kmita", „Mar"; uczeń i absolwent krakowskich szkół; w 1916 ochotnik 1. pp Leg., zwolniony z wojska na skutek choroby; 1918 drużynowy 13. Krakowskiej Drużyny Skautowej „Czarna Trzynastka"; 1920 dołącza na czele grupy ochotników do Wileńskiego Batalionu Harcerskiego dowodząc plutonem w stopniu sierżanta; dwukrotnie odznaczony KW za wykazane męstwo, ranny; od 1921 drużynowy „Czarnej Trzynastki Wileńskiej" im. Zawiszy Czarnego; z-ca a następnie komendant Wileńskiej Chorągwi ZHP; w okresie kolejnych okupacji komendant Szarych Szeregów oraz Dzielnicy „D" garnizonu m. Wilna; w Operacji „Ostra Brama" dowodzi konsp. batalionem; po 17 VII 44 nadal w konspiracji; aresztowany przez NKWD III 45 skazany na 10 lat łagrów w Workucie; wraca do kraju XII 55; pracuje w Głównej Kwaterze ZHP, pełni obowiązki k-dta Chorągwi Gdańskiej; 1958 szykanowany wycofuje się z działalności harcerskiej.

GRZESIAK Józef jr (1922-1998), „Bobrowicz", uczeń Gimn. im. Z. Augusta w Wilnie, matura 1943 na tajnych kompletach nauczania; od dziecka w harcerstwie, 1933 harcerz „Czarnej Trzynastki"; w okresie okupacji w Szarych Szeregach; w 1943 podharcmistrz; od VI 44 w 3. Brygadzie Partyzanckiej z-ca drużynowego; IV 45 „repatriuje" do Łodzi pod nazwiskiem Marian Stanek; studia na Wydz. Ekonom. UŁ; VII 48 aresztowany za działalność w OMOWAK, skazany na 8 lat; po wyjściu z więzienia V 56 w Gdańsku a następnie we Wrocławiu pracuje w przeds. budowlanych; cały czas czynny w Harcerskim Kręgu Seniorów.

GRZESIAKOWA Maria z d. Bobrowiczówna (1897-1942); 1917 kończy kursy nauczycielskie i pracuje jako pedagog; 1920 uczestniczka wojny polsko-bolszewickiej jako siostra PCK w Ochotniczym Batalionie Harcerskim, następnie w 2. pp w Grupie Operacyjnej gen. L. Żeligowskiego i kompanii szturmowej 6. Harcerskiego pp Wojsk Litwy Środkowej; wspólnie organizuje z mężem Czarną Trzynastkę Wileńską a później prowadzi 13. Żeńską Drużynę Harcerek; kolejno pełni funkcje instruktorki i komendantki hufca; działa w oświacie; w czasie okupacji w ZWZ, harcerstwie i tajnym nauczaniu.

GRZYMAŁA Franciszek (1696-1766 Wilno)

jezuita; do zakonu wstąpił w 1711 w Wilnie; w 1725-28 był prof.etyki w Akad.Wil., w 1729-30 – prof.teologii moralnej; w 1728-30 i 1734-35 – prefektem szkół w Wilnie, w 1730-31 – w Warszawie, w 1731-34 – misjonarzem dworskim biskupa wil. M.J.Zienkowicza, ponadto: superiorem w Drohiczynie, rektorem w Grodnie, wicerektorem domu III probacji (św. Rafała) w Wilnie w 1747-48, rektorem w 1758-63, rektorem w Nowogródku 1748-52 i Połocku 1752-56.

GRZYMAŁA Franciszek (ok. 1790-1871) uczestnik kampanii ros. 1812; członek Tow. Szubrawców (1818-1821); oficer w powst. listop. 1830-1831 i sekretarz Tow. Patriotycznego; na emigracji zwolennik Lelewela.

GUCEWICZ (STUOKA) Wawrzyniec (1753-1798 w Wilnie) architekt, syn chłopa, nobilitowany 1790; uczył się w szkole pijarskiej w Poniewieżu, potem w seminarium wil. i Akademii Wileńskiej (wykłady architektury M. Knakfusa); na koszt biskupa Massalskiego kształcił się w Rzymie 1776-77, potem w Paryżu u Soufflota i Ledoux 1779-80, zamawiał za granicą materiały do odbudowy katedry wil.; 1781-92 pracował przy rozbudowie kompleksu pałacowego bisk. Massalskiego w Werkach, 1781-86 projektował wieżę ratuszową, od 1793 był kier. przebudowy katedry w stylu monumentalno-klasycystycznym (za projekt otrzymał od króla medal „Merentibus"), przypisuje się mu również budowę licznych domów w Wilnie (m.in. Tyszkiewiczów przy Trockiej); w 1788 wstąpił do loży masońskiej Gorliwy Litwin, zetknął się w niej z J. Jasińskim, wykładał w zorganizowanej przez niego szkole korpusu inżynierii i artylerii oraz współpracował przy organizacji powstania na Litwie, dowodził gwardią narodową w bitwie pod Solami (26.06.1794) i został ranny pod Woronowem; od 1794 był profesorem architektury cywilnej w Akademii Wileńskiej.

GUDOWICZ Antoni (1910-1968) inż.budownictwa; ukończył Wydz. Budowlany Państw. Szkoły Techn.w Wilnie oraz w 1957 – Politechnikę Warszawską; pracował jako kier.robót we Wrocławiu 1946-50, w Warszawie i Lublinie.

GULBINOWA z Makowskich Ewa (1894-1950), nauczycielka; kształciła się w Wilnie i w Warszawie, 1914-18 pracowała w Wilnie w tajnej oświacie i w czasie okupacji niemieckiej - oficjalnie (wydała 3 podręczniki); była działaczką POW w służbie kuriersko-wywiadowczej w baonie harcerskim 1914-18 i uczestniczką Samoobrony Wilna 1918-19; zorganizowała pierwszą drużynę harcerską w Wilnie, kilkakrotnie była komendantką Wil. Chorągwi Harcerek (1919-29); ukończyła studia historyczne na USB pod kier. prof. F. Konecznego (praca *Wileńskie cechy tkackie do 1795* częściowo opublik. w „Ateneum Wil." 1924), była współzałożycielką Koła Historyków na USB; 1924-39 pracowała w szkolnictwie zawodowym w Wilnie, dochodząc do stan. wizytatora; jej podręcznik *Snopek z naszej niwy* miał 10 wydań w l. 1916-35; więziona przez sowieckiego okupanta 1940-41; po wojnie - mieszkała w Lublinie.

GULEWICZ z d. Wernicka Zofia (1917-1988) tancerka, choreograf; ukończyła szkołę artystyczno-baletową i oddz. ogólnokształcący Teatru Wielkiego w Warszawie, występowała jako tancerka w filmie *Ada, to nie wypada*; przyjechała do rodziny męża w Wilnie w 1939, po wojnie kierowała szkolną grupą taneczną w Kolonii Wileńskiej, współpracowała z Operą w Wilnie, w szkole muzycznej im. Tallat-Kelpšy (konserwatorium) ukończyła kurs dyrygentury; kierowała zespołem tanecznym „Wilii" jako choreograf i projektantka kostiumów.

GUMIŃSKI Władysław Heliodor (1822 lub 1823-1898) malarz, konserwator; uczył się malarstwa i konserwacji obrazów w Warszawie i Wiedniu; po dłuższej podróży po Europie Zach. osiadł w Warszawie, w 1852 uzyskał patent nauczyciela szkół średnich i otworzył prac.konserwatorską; wyjeżdżał na studia plenerowe m.in. do Wilna, gdzie powstały obra-

zy: *Ruiny zamku w Trokach, Kaplica Jagiełły w Ponarach pod Wilnem.*

GUMOWSKA Eugenia (1905 w Wilnie - 1992) prawnik; w 1930 ukończyła studia prawnicze na USB, doskonaląc jednocześnie znajomość języków: rosyjskiego, francuskiego i niemieckiego; 1937-39 pracowała jako adwokat w Wilnie, od 1945 na UMK w Toruniu - jako radca prawny (1945). od 1946 st. asystent w Katedrze Prawa Rzymskiego, 1950-71 lektorka jęz. rosyjskiego.

GUMOWSKI Jan (1889-1968) inż.mechanik, nauczyciel i dyrektor PST w Wilnie; w 1909 ukończył Wydz.Mechaniczny Cesarskiej Wyższej Szkoły Technicznej w Moskwie; 1909-11 pracował w Gł.Warsztatach Kolejowych w Moskwie, uczył matematyki i fizyki w gimnazjum, utrzymywał kontakty z kołem PPS, wydawał tajne pisemko „Nasze Ogniwo" dla moskiewskiej kolonii polskiej; 1911-19 kierował budową i pracą cementowni k.Władywostoku; w 1919 wstąpił do Polskich Jednostek Wojskowych na Dalekim Wschodzie, po repatriacji pracował w Depart.Budownictwa Wojsk.w randze kapitana; 1920-33 z ramienia Polskiej Spółki Odbudowy Wilna kierował budową gmachów Braci Jabłkowskich, Sądu Grodzkiego, Banku Polskiego; w 1933-39 był dyrektorem Państw.Szkoły Technicznej w Wilnie, realizował rozbudowę gmachu szkolnego; w 1945-47 organizował szkolnictwo zawodowe w Gdańsku; po przejściu na emeryturę w 1947 pracował w Biurze Odbudowy Portów i Polskim Komitecie Normalizacyjnym.

GUNDLFINGER (Gullfinger) Jan (1703 - po 1750) jezuita, malarz; pochodził z Bawarii, do zakonu wstąpił w 1731 w Wilnie, pracował przy dekoracji kościoła św. Rafała (obrazy do bocznych ołtarzy) i św. Kazimierza oraz kolegiów w Nieświeżu, Pułtusku, Dyneburgu i Krożach.

GUREWICZ-GRODSKA Hadassa (1911-1943 w Ponarach) malarka; w 1928 ukończyła gimn. hebrajskie w Wilnie, w 1930 zdała maturę w Gimn.C.Epsztejna, w 1934 ukończyła Wydz.Sztuk Pięknych USB; wystawiała w Wilnie, Tallinie i Warszawie; jej brązowe popiersie wykonał S.Horno-Popławski.

GUTAKOWSKI Ludwik Szymon (1738-1811) szambelan król.; kształcił się w szkole pijarskiej w Szczuczynie oraz Collegium Nobilium w Warszawie, 1756-62 zdobywał znajomość prawa krajowego w Trybunale Wileńskim; mianowany szambelanem król. przez Augusta III, za St. Augusta mieszkał na zamku w Warsz.; w 1778 został konsyliarzem Rady Nieustającej, w 1780 deputatem do Trybunału Lit.; od 1781 należał do kilku lóż masońskich, pełniąc funkcje namiestnika Wielkiego Mistrza w 1786 i W. Mistrza w 1810; był posłem z pow. orszańskiego na Sejm Czteroletni, w 1791 brał udział w pracach Tow. Przyjaciół Konstytucji i został członkiem Komisji Edukacji Nar.; w 1792 podpisał akces do Targowicy; podczas powstania kościuszkowskiego wszedł do Rady Najwyższej Narodowej, w Księstwie Warsz. był prezesem Rady Stanu; był współzałożycielem Tow. Przyjaciół Nauk i prezesem Tow. Gospodarczo-Rolniczego w Warsz.

GUTKOWSKI Mieczysław Witold (1893-1943) prawnik; ukończył Wydz. Prawa na Uniw. Petersburskim i wykładał tam jako asystent i docent prywatny, od 1921 był profesorem nauki skarbowości i prawa skarbowego na USB; autor licznych prac m.in. *Zarys prawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej* (Wilno 1925), *Zarys gospodarki finansowej m. Wilna* (1929); 17.09.1943 rozstrzelany na Ponarach przez okupantów niemiecko-litewskich.

GUTOWSKI Władysław pseud. Tłuchowiec, krypt. On (1870-?) pisarz, dziennikarz; zamieszkał w Wilnie w 1886, współpracował 1906-09 z „Dziennikiem Wil.", „Zorzą Wil." i „Płotką Wileńską"; autor przewodnika *Sokół*, 3 tomów szkiców i nowel: *Życie to nic. Z kajetu neurastenika* (1909), *Dusze wywrotu. Cykl szkiców o kobiecie* (1911), *Szarzyzny Wilna* (1911),

powieści o rewolucji 1905 r. *Dziejowa spuścizna* (1910) oraz dramatów: *Przygasłe kratery* (wyst. w „Lutni" 1907 i 1910) oraz *Giniecie* (wyd. 1913), redagował czasopisma humorystyczne „Szubrawiec" (1913) i „Brukowiec" (1913-15 wyszło 20 numerów).

GUTT Ferdynand (1790 w Wilnie - 1871) lekarz, syn Jerzego; ukończył w Wilnie gimnazjum i studia medyczne na Uniw. (1823), był przyjacielem Filomatów, ale też współ-założycielem zwalczanego przez nich Tow. Literackiego (1819); od 1823 współpracował z A. Towiańskim „na polu Sprawy Bożej", a po jego wyjeździe z Wilna zajmował się jego dziećmi; w 1841 wyjechał na emigrację, gdzie należał nadal do gorliwych zwolenników Towiańskiego i wywierał pewien wpływ na A. Mickiewicza.

GUTT Jerzy (1769-1836) aptekarz, protestant, członek lóż masońskich: Dobry Pasterz i Doskonała Jedność, Gorliwy Litwin; miał aptekę i duży dom przy ul. Wielkiej, zwany „domem Gutta", był członkiem założycielem Wil. Tow. Lekarskiego 1805 i jego skarbnikiem 1806-17), współredaktorem „Pamiętnika Farmaceutycznego Wileńskiego", pierwszego polskiego pisma tej specjalności, i autorem kilku drukowanych tam rozpraw; zginął zamordowany.

GUTTNER Jan (1883-1947), aktor, w sezonie 1910/11 występował w Wilnie.

GÜNTHER von HEILDESHEIM Adam (1782-1854 w Wilnie) ziemianin i mecenas sztuki; na Uniw. Wil. słuchał wykładów z zakresu filozofii i architektury, należał do Tow. Szubrawców; był członkiem lóż masońskich Szczęśliwe Oswobodzenie i Gorliwy Litwin; w 1818 nabył maj. Dobrowlany i wybudował tam w 1823-30 wg projektu Jana Borettiego obszerny pałac, w którym zgromadził piękny zbiór obrazów i bibliotekę bogatą w stare druki, Dobrowlany stały się z czasem ośrodkiem życia artystycznego i umysłowego; „Teki Günthera" (obejmujące listy, wiersze, autografy, mapy i plany, afisze teatralne, rysunki znanych artystów) weszły potem w skład Biblioteki Przezdzieckich w Warszawie.

GÜNTHEROWA von HEIDELSHEIM z d.Tyzenhauz Aleksandra (zm.1843) malarka-amatorka, żona Adama, właściciela maj.Dobrowlany w pow.święciańskim, ośrodka ruchu artystyczno-umysłowego z kolekcją cennych obrazów i bogatą biblioteką; uczyła się u J.P.Norblina i A.Orłowskiego w Warszawie oraz prawdopod.u Z.Vogla i J.Rustema; malowała olejem i akwarelą krajobrazy i kwiaty, przechowywane w *Albumie Dobrowlańskim*, który spłonął w 1944 w Warszawie; Kaz.Bachmatowicz wykonał na podst. jej rysunków litografie do cyklu *Souvenir de Dobrowlany* (Wilno 1835); pochowana na Rossie.

GWOZDECKI Baltazar Kasper Melchior (1821-1872), aktor, tancerz, dekorator; w 1842 występował w Wilnie.

H

HAJDUGA Jan Michał (1893-1944), aktor, debiutował w Teatrze Polskim w Wilnie w sezonie 1924/25, a od sez. 1926/27 należał tam do zespołu Reduty.

HAJDUKIEWICZ Władysław (1885-1959), absolwent uczelni politechnicznej w Moskwie, po rewolucji pracuje w Urzędzie Wojewódzkim w Wilnie do 1939 jako Naczelnik Wydziału Przemysłu i Handlu, w latach okupacji urzędnik magistratu, aresztowany przez NKWD jesienią 1940, uwolniony z transportu VI 41, w konspiracji członek Delegatury Rządu w Wilnie na stanowisku zajmowanym przed wojną; ponownie aresztowany przez NKWD XII 44, w X 45 skazany na 8 lat łagrów, wraca do kraju III 55, osiedla się w Gdańsku.

HAJEL Alojzy (1914 w Wilnie - 1964), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w r. szk. 1923/24, studia na Wydz. Lekarskim USB, lekarz od 1938, w Inst. Onkologii prof. Pelczara, w I. okupacji w szpitalu w Oszmianie, po 1945 w Kat. Histologii AM w Gdańsku.

HAJKO Jan h. Ogończyk (ok. 1510 - ok. 1580) był w służbie Jerzego Radziwiłła, w 1546 został dworzaninem królewskim, w 1554 - pisarzem litewskim, w 1566 - kasztelanem brzesko-lit.; kilkakrotnie uczestniczył w poselstwach do Moskwy (1536, 1552, 1558-09), był stronnikiem Zygmunta Augusta i podpisał akt unii lubelskiej 1569.

HALICKA Antonina (1908-1973) geolog; studiowała chemię i petrografię na Wydz. Mat.-Przyr. USB, w 1930 już w czasie studiów została asystentką w Katedrze Mineralogii i Petrografii, prowadziła badania geologiczne na Wileńszczyźnie i Polesiu oraz porównawcze w krajach skandyn. i bałtyckich, doktorat uzyskała w grudniu 1939 na podst. rozpr. *Zarys petrograficzny moren Wileńszczyzny*, 1940-44 prowadziła prace z geologii stosowanej z polskimi i litewskimi geologami; w 1945 zamieszkała w Warszawie, pracowała w ministerstwach, od 1947 - w Muzeum Ziemi (od 1950 - dyrektor), przyczyniając się do dynamicznego rozwoju tej placówki, uzyskała nominację na profesora.

HALICKI Bronisław (1902-1962) geolog; doktorat uzyskał na Uniw. Jagiellońskim, studia pogłębiał we Francji, Norwegii i Szwecji, 1933-39 był adiunktem USB, badał stratygrafię, tektonikę i paleografię Tatr, Podhala oraz okolic Wilna i Nowogródka, był twórcą teorii siedmiu zlodowaceń, opartej na bad. geologicznych dorzeczy Wilii, Niemna i Wilenki; od 1953 był profesorem Uniw. Warszawskiego.

HALICKI Napoleon (1818 w Wilejce - 1881) lekarz; dyplom lekarza weterynaryjnego uzyskał w 1837 w Akademii Medyko-Chirurg. w Wilnie, dyplom lekarza med. - na Uniw. w Charkowie w 1838; w mieście tym zorganizował praktyczną szkołę weterynarii, w której wykładał do 1868.

HALMIRSKA (właśc.Pestrakiewicz) **zam. Piotrowska Barbara Zofia** (1899-1973) aktorka, śpiewaczka; ukończyła szkołę śpiewu M.Sobolewskiej; występowała od 1922 m.in. w Warszawie, Częstochowie i Poznaniu, w 1926/27 – w Wilnie, w 1931-36 i 1937-39 była solistką operetki wileńskiej, w 1939-40 grała w Teatrze

Muz."Lutnia" w Wilnie, w 1941 - w jawnym teatrze rewiowym w Warszawie, po wojnie - w Toruniu, Łodzi i Warszawie.

HALKA-LEDÓCHOWSKI Ignacy (1856-1929) wybitny skrzypek; studiował m.in. w paryskim konserwatorium do 1883, potem koncertował za granicą; ok. 1890 wrócił do Wilna, gdzie w 1917 zorg. kwartet smyczkowy im. St. Moniuszki, był też inicjatorem i współfundatorem tablicy pamiątkowej, poświęconej temu kompozytorowi.

HALKIEWICZ z Paziów Jadwiga (1907-1963), aktorka, od sezonu 1929/30 do 1931/34 występowała w Wilnie.

HALTOWSKI Konstanty (1917-1993) lekarz; ukończył Gimn.im.J.Lelewela w Wilnie w 1935 i studia medyczne na USB w 1939; podczas okupacji działał w AK, pracował jako asystent-chirurg; po wojnie do 1980 był lekarzem w Inst. Medycyny Lotniczej.

HAŁABURDA Kazimierz (1906-1941) ukończył Wydz. Mat.-Przyr. USB, współ-pracował z „Żagarami", ogłaszał wiersze w *S.T.O.* (Wil. 1928) i *Patykiem po niebie* (Wil. 1929); został aresztowany przez NKWD i uwięziony w łagrze, zmarł z wycieńczenia w drodze do Armii Andersa.

HAŁACIŃSKI Andrzej Tadeusz (1891-1941) ppłk WP, literat, rejent; w 1914 w I Brygadzie Legionów; w 1929 przeniesiony w stan spoczynku w stopniu ppłk.; autor wierszy patriotycznych, nowel i wspomnień z I Bryg. Leg., drukowanych w l. 1924-26 w wileńskiej „Reducie" i „Kur. Wil.".

HANUL z Rygi (Hannike) (zm. między 1417-21) mieszczanin wileński pochodz. inflanckiego, namiestnik wil. 1382-1387; w sporze o władzę na Litwie między Kiejstutem a Jagiełłą stanął na czele spisku mieszczan wil. przeciwko Kiejstutowi i wydał Wilno Jagielle; jako sekretarz króla brał udział w rokowaniach dyplomat.; przyczynił się do nawiązania stosunków handlowych między Litwą a Polską.

HANUSEWICZ (Hanusiewicz, Hanuszewicz) **Józef**, aktor, od 1849 należał do zespołu teatru wil., w którym występował do 1863, często grając w trupach objazdowych na terenie Litwy.

HARABURDA Michał Karol h. Abdank (ok. 1640-1709) w 1666 deputat na Trybunał Lit., służył w wojsku lit. (w 1675 por. chorągwi petyhorskiej Mich. Kaz. Radziwiłła); w 1685 członek komisji wil. do spraw finans. wojsk W. Ks. Litew. w 1691 marszałek słonimski; wielokrotny poseł na sejmy.

HARASCH Wojciech (1704-1775) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1720; był m.in. prof., rektorem i regensem seminarium w Braniewie, w 1753-54 -prof.teologii i prawa kanonicznego w Akad.Wil., w 1766-69 - superiorem w Św.Lipce.

HARASYMOWICZ (Arasymowicz) **Jan** (zm. 1915) rzeźbiarz wileński, autor wielu nagrobków na cmentarzach w Wilnie.

HARECKI Maksim, pseud. Maksim Biełarus i in. (1893-1938) pisarz białoruski, historyk literatury; uczył się w Petersburgu; w 1913-14 pracował jako kreślarz i mierniczy w Wilnie, opowiadania białoruskie ogłaszał w „Naszej Niwie" i wydał w zbiorku *Ruń* (Wilno 1914); podczas I wojny służył w wojsku ros. i został ciężko ranny; w 1918-23 mieszkał w Wilnie, wykładał w gimn.białoruskim i na kursach nauczycielskich, w 1920-21 redagował czasopisma „Nasza Dumka" i „Biełaruskija Wiedamaści", publikował opowiadania i obrazki dramatyczne oraz pracę *Historyja biełaruskaje litaratury* (1920,1921,1924), przetłumaczoną na j.polski: *Krótki zarys historii literatury białoruskiej* (1921), opracował też *Chrystamatyję...* wypisy z lit.białoruskiej (1922); w 1922 był uwięziony na Łukiszkach i wydalony na Litwę, w 1923 wyjechał do ZSRR, wykładał na Uniw. w Mińsku; w 1930 był zesłany na 5 lat do

Wiatki, w 1937 aresztowany i 10.02.1938 rozstrzelany.

HARTMAN Jan Wojciech (1707-1771) jezuita; był prof. i prefektem szkół w Reszlu i Braniewie, tu także regensem Semin.Diecezjalnego; w 1763-64 był wicekanclerzem Akad.Wileńskiej.

HASLER (Haslerus) **Maciej** (ok.1544-?) kleryk-jezuita; w 1570-72 był prof. j.greckiego i retoryki w Wilnie, prefektem biblioteki i muzyki w Braniewie w 1572 i w Wilnie 1573-75 oraz kaznodzieją niemieckim.

HASTOWSKI (Hasłowski) **Marcin** (1704-1771) jezuita; do zakonu wstąpił w 1722 w Wilnie; w 1744-45 był wiceregensem Semin.Papieskiego oraz prof.teologii moralnej, w 1759-60 – prof.prawa kanonicznego, w 1763-68 – regensem Semin. Papieskiego w Wilnie; ponadto wykładał lub był prefektem szkół w Reszlu, Warszawie, Nieświeżu, Pińsku oraz Nowogródku.

HASTOWSKI (Hasłowski) **Stanisław** (1703-1772 Wilno) jezuita; w Wilnie był w 1741-42 prof.teologii moralnej, w 1748-49 – prof.teologii i prawa kanonicznego, w 1749-60 – prefektem drukarni, w 1756-58 – dziekanem Wydz.Teologicznego Akad.Wil., w 1759-60 – wicerektorem Akademii, w 1762-66 – prepozytem domu profesów, w 1766-72 dziekanem Wydz.Prawa Kanonicznego Akad.Wil. i prefektem bursy waleriańskiej przy Akad.Wil; ponadto był prof. w Pułtusku, Warszawie i Pińsku oraz pref.szkół w Mińsku.

HAUSTEIN Beniamin (1778-1836) germanista; studiował na uniw. w Lipsku, w 1804-1831 wykładał jako adiunkt Uniw. Wil. język i literaturę niemiecką oraz j. angielski, wydawał podręczniki, 1804-30 prowadził wraz z żoną wzorową pensję żeńską; należał do lóż masońskich Gorliwy Litwin oraz Dobry Pasterz; pochowany w Wilnie na cment. ewang.

HAUWICZ (Haubicz, Hawicz, Haibicz, Hawisz, Hlavicz) **Szymon**, mistrz odlewniczy, ludwisarz i puszkasz królewski; w 1553 przebywał w Wilnie, gdzie odlewał działa na polecenie króla.

HAWRYŁKIEWICZ Jan (1902 Wilno – 1992) malarz, dekorator; ukończył Wydział Sztuk Pięknych USB pod kier.L.Sleńdzińskiego i F.Ruszczyca, potem studiował u W.Drabika w Warszawie oraz w Paryżu; pracował jako dekorator w teatrach wil., w Warszawie, Grodnie i Bydgoszczy.

HAY (Hayus) **John** (ok.1546-1608) filozof, jezuita poch.angielskiego; studiował w Lovanium, do Polski przybył w 1570, wykładał w Wilnie retorykę i w 1572-75 filozofię; wychował kilku wybitnych profesorów filozofii; potem był prof. w kolegiach francuskich.

HECHEL (Hechell) **Fryderyk Bogumił** (1795 w Wilnie - 1851) syn bałtyckiego Niemca, w l. 1811-13 studiował na Wydz. Filoz. Uniw. Wileńskiego, w 1818 uzyskał dyplom doktora med., w 1919 został członkiem Cesarskiego Tow. Lekarskiego w Wilnie; po kilkunastoletniej podróży i studiach za granicą był od 1835 profesorem hist. medycyny, medycyny sądowej i policji lekarskiej w Krakowie.

HECZKO Gustaw (1920-1988), ppor. cc „Kalinowski", „Gustaw", w III 40 przez Słowację i Węgry we Francji w 10. Bryg. Kawalerii Panc.; od VI 40 w W. Brytanii, absolwent Szkoły Podch. Broni Panc. od XII 42 w 1. Pułku Panc.; zgłasza się do służby w kraju, przeszkolony w dywersji i broni panc., zrzut IV 44 skierowany do VIII baonu 77. pp AK Okr. Nowogr., po 17 VII 44 unika „Internowania"; w grupie ppłk. „Prawdzica" dociera do Wyszkowa, nie ujawnia się; od 1948 biegły księgowy w Olsztynie, od 1972 dyr. Ośrodka Elektronicznego Przetwarzania Danych Handlu Wewn.

HEDEL Johann (zm. 1764) rzeźbiarz wileński; 1740-50 pracował przy dekoracji kościoła

św. Jana w Wilnie (posągi, figury aniołów, sztukaterie), 1743-47 wykonywał posągi i dekoracje stiukowe do ołtarzy bocznych kościoła św. Katarzyny i kaplicy Opatrzności Bożej, 1759-64 zdobił kościół Bernardynek w Słonimiu.

HEDEMANN Otton (1887-1937) nauczyciel, historyk; po ukończeniu studiów w Kijowie i utracie majątku k. Homla został nauczycielem historii na Brasławszczyźnie i badaczem dziejów ziem północno-wsch. RP; ogłosił w Wilnie m.in.: *Historia powiatu brasławskiego* (1930), *Dzisna i Druja - magdeburskie miasta* (1934), *Dawne puszcze i wody* (1934), *Szkoły walerianowskie xx. Pijarów Łużeckich* (1937), pośmiertnie ukazały się *Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przedrozbiorowej* (Warsz. 1939).

HEIFETZ Jasha (Josif Robertowicz) (1901 Wilno – 1987) skrzypek amerykański poch.żydowsko-rosyjskiego; uczył się u Eliasa Malkina w Cesarskiej Szkole Muzycznej w Wilnie (debiutował w 1907 grając koncert Mendelssohna w Kownie) oraz u L.Auera w Petersburgu; w 1914 odbył pierwsze tournée europejskie, od 1917 występował w St.Zjednoczonych, od 1959 prowadził klasę skrzypiec w University of California.

HEILMAN Stanisław (1894-1947), mjr dypl. „Tomasz", „Wileńczyk"; uczeń Gimn. im. św. Jacka w Krakowie; VIII 1914 w Legionie Wschodnim a od X 14 w armii austriackiej, od XI 18 w 5. pp Leg.; udział w kamp. lwowskiej i wojnie polsko-bolszewickiej; w 1922 matura; 1924 awans na kapitana; 1924-28 5. pp Leg.; 1929-31 Wyższa Szkoła Wojenna; 1931-32 sztab KOP; od 1933 5. pp Leg.; 1934 awans mjr dypl., od 1941 szef Oddz. IV Okręgu Wileńskiego ZWZ; na przełomie czerwca i lipca 1944 na odprawie w KG AK, powrót do Wilna po aresztowaniu K-dta „Wilka", szef sztabu K-dta Okr. „Ryngrafa"; od I 45 K-dt Okręgu; na rozkaz KG AK wydaje w II 45 rozkaz rozwiązujący AK w Okręgu; aresztowany przez NKWD w IV 45 skazany na 15 lat katorgi, zmarł z wycieńczenia w Workucie.

HEIMANN (Heyman) **Hertz** (przełom XVIII-XIX w.) przybył do Wilna z Niemiec, w 1805 był cenionym lekarzem i współzałoż. Tow. Lekarskiego Wileńskiego, był też dyrektorem Instytutu szczepienia przeciwko ospie; wykładał prywatnie patologię licznym wówczas w Wilnie studentom-Niemcom i wydał podręcznik *Pathologiae medicae elementa* (Wilno 1811).

HELBICH Adam Bogumił (1796-1881) lekarz, autor prac naukowych, członek honorowy Tow. Lekarskiego Wil.

HELIASZEWICZ (Gieysz-Heliaszewicz) **Melchior** (zm. 1630) archidiakon katedry wileńskiej, referendarz W. Ks. Lit., ostatni biskup żmudzki, zasłużony opiekun Szkoły Chórzystów i Muzyków przy kościele św. Kazimierza.

HEMPIŃSKI Jakub (1749-1829), aktor, od końca 1785 do 1790 występował w Wilnie, gdzie wraz z W. Bogusławskim i S. Desznerem należał do spółki kierującej teatrem; zajmował się także kształceniem aktorów.

HENDRICH (Heindrich) **Wanda** (1885-1961), śpiewaczka, od 1922 do 1939 występowała w teatrze wileńskim oraz w teatrze Polskiego Radia w Wilnie.

HENRICHSON Jan (1665-1706 Wilno) jezuita; był prof.filozofii w Wilnie w 1704-06, ponadto wykładał w Reszlu i Braniewie.

HENSEL (Hencel, Henzell, Heintzel) **Józef Jakub**, aktor, dyr. teatru, w l. 1801-11 występował w Wilnie.

HENSEL Karolina (zm.ok.1846) aktorka; w 1801-11 występowała w teatrze wil., potem w zespołach prowadzonych przez męża Józefa; w 1831 kierowała zespołem w Witebsku.

HERBACZEWSKI Józef Albin (Herbačiauskas Juozas Albinas 1876-1944) literat polsko-litewski; studiował 1901-08 jako wolny słuchacz na Uniw. Jagiell., współpracował z kabaretem „Zielony Balonik", w 1911-24 był lektorem jęz. litewskiego na Uniw. Jagiell., w 1925-33 - profesorem języka i lit. polskiej na uniwersytecie w Kownie; występował jako zwolennik pojednania polsko-litewskiego, jednocześnie jednak jako rzecznik przynależności Wilna do Litwy, ogłosił m.in. *Litwa a Polska. Rozważania na czasie* (Wilno 1921).

HERBERSKI Wincenty Onufry Genergoriusz (1783 w Słonimie - 1826) lekarz; kształcił się w Słonimie, w gimn. w Wilnie oraz w Inst. Pedagogicznym w Petersburgu, 1806-11 studiował medycynę na Uniw. Wileńskim, uzyskując w 1812 doktorat; w 1813 został członkiem zwycz. Wileńskiego Tow. Lekarskiego, pracował w szpitalach wil.; po studiach u okulisty prof. Beera w Wiedniu i podróży naukowej do Włoch, Francji i Anglii - został w 1823 prof. kliniki medycznej i chorób wewn. Uniw. Wil., był wybitnym specjalistą w zakresie chorób płucnych (wprowadził metodę osłuchiwania klatki piersiowej).

HERBINIUS Jan (1627-1679) śląski pisarz protestancki; w l. 1673-1675 kaznodzieja w Wilnie.

HERBURT (Herburtt) **Mammert** (1789-1873) ksiądz, 1819 kanonik łódzki; 1829 - wil., 1863 dziekan kapituły; 1822-1829 regens Seminarium Gł. Wil., należał do stronnictwa prorządowego prałata Niemekszy i tłumaczył na j. rosyjski teksty liturgiczne, ogłosił *Katalog archiwum Kapituły Wileńskiej* w 7 tomach (teksty dokumentów z 1502-1800); pochowany na cment. bernardyńskim.

HERBURTÓWNA Aldona zob.: **PAWŁOWSKA Aldona Barbara**

HERDREGEN (Hertegen) **Joachim** (1727-1765) architekt, snycerz; zamieszkał w Wilnie w 1757, na zamówienie ksieni klaszt. benedyktynek Anny Wołłowiczówny wykonał stiuki w kościele św. Katarzyny, jako architekt działał przy budowie kościoła św. Filipa i Jakuba na Łukiszkach (1763).

HERMAN-ICHILCZYKOWA Wirginia (1913 Wilno-1999) śpiewaczka; ukończyła Wydz. Nauczycielski Konserwatorium im.M.Karłowicza w Wilnie, prowadziła wykłady z pedagogiki na USB, była śpiewaczką w Teatrze Muz."Lutnia", w 1944 – w Brygadzie Artystycznej Zw.Patriotów Polskich w Wilnie, od 1945 działała w Olsztynie.

HERMANOWICZ Antoni (1907-1984) mgr inż.architekt; ukończył Wydz.Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie oraz Politechnikę Gdańską; w 1927-39 był projektantem i wykonawcą budownictwa Dyr.Poczt i Telegrafów w Wilnie; 1939-44 budował baraki dla Heeresbaustelle; był żołnierzem AK, deportowanym w 1944 do obozu w Workucie; w 1946-50 prac.przy odbudowie starego miasta w Gdańsku, w 1950-55 projektował budynki mieszkalne w Nowej Hucie; 1955-60 i 1964-66 był naczelnikiem wydziału w Min.Budownictwa w Warszawie, w 1962-64 prac. w biurze projektów w Ułan Bator w Mongolii; 1964-83 – w Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego.

HERMANOWICZ Henryk (1912-1992) fotografik; mieszkał w Wilnie i od 1937 – w Krzemieńcu, po wojnie – w Krakowie; wykonał wiele zdjęć Wilna i Wileńszczyzny.

HERMANOWICZ Jan (1865 lub 1871-1908) fotograf wileński; był właścicielem zakładu popularnego w ostatnim dziesięcioleciu XIX w.

HERMANOWICZ Józef, pseud.Wincuk Adważny (1890-1978) ksiądz, poeta białoruski; w 1813 ukończył Semin.Duch.w Wilnie, był księdzem w pow.dziśnieńskim i w okolicach Słonimia, publikował wiersze białoruskie; zmarł na zesłaniu w Rosji.

HERMANOWICZ Piotr (1881 Wilno - 1939)

rzeźbiarz; uczył się w Wilnie w prac. sztukatorskiej M. Woźnickiego, w szkole rysunkowej J. Montwiłła oraz w Akad. Petersburskiej; pracował 1902-04 jako sztukator przy restauracji kościoła św. Piotra i Pawła, 1910-12 działał w Baku, potem - do 1915 w Paryżu pod kier. A. Bourdelle'a; w 1920 był współzałoż. Wil. Tow. Artystów Plastyków, kierował klasą rzeźby w Szkole Przemysłu Artyst., 1934-35 przepr. restaurację kościoła św. Katarzyny, dla USB wykonał 2 płaskorzeźby wg proj. F. Ruszczyca, projektował również pomniki (niezrealizowane).

HERMANOWICZ Witold (1904-1984) chemik; studiował i był asyst. na USB w 1925-37, prac. w Państw. Zakł. Higieny w Wilnie, po wojnie - w Warsz., w 1954-75 był prof. Politechniki Warsz.; publikował prace dot. chemii sanitarnej, uzdatniania wody i oczyszczania ścieków.

HERMANOWICZ Władysław (1909-1960), aktor; w l. 1927-32 studiował na Wydz. Prawa USB, w l. 1932-34 w szkole dramatycznej, od 1934 do 1939 pracował w wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia - w tym okresie tj. 1936-38, 1938/39, a także 1940/41 i 1944 występował w teatrach rewiowych i w Teatrze Komedii Muz., po II wojnie - w Łodzi, Gdańsku, od 1953 w Białymstoku.

HERTZ Benedykt, pseud.m.in."Behra" (1872-1952) bajkopisarz, satyryk, publicysta; uczył się w szkole H.Benniego i gimn.J.Pankiewicza w Warszawie, studiował w Zurychu i Paryżu; w 1905 objął stanowisko sekretarza red.i felietonisty gazety „Głos" w Warszawie; do Wilna przybył w 1906 i stał się współpracownikiem i współred.czasopism: „Kurier Litewski" (w 1907-11 i 1914), „Przegląd Wileński" (1911-15), „Nasz Kraj" (1913-14), „Tygodnik Wileński" (1910); publikował felietony, recenzje teatralne oraz bajki; był animatorem pierwszej wileńskiej grupy literacko-artystycznej „Banda", autorem wodewilów (*Córy skonfiskowane*, wyst.w „Lutni" w 1910) i kabaretów (*Revueta „Kukuryku"*); w 1915 powrócił do Warszawy, w l.międzywojennych kontynuował współpracę z czasopismami wileńskimi; publikował zbiory bajek i satyr, powieści i sztuki teatralne; napisał pamiętnik *Na taśmie 70-lecia* (Warsz. 1966).

HERZOG Jan Zygmunt (1922-1943), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1939/40, żołnierz AK w Okręgu Krakowskim, poległ w 1943.

HESCHEL Abraham Joshua (XX w.) teolog i filozof żydowski; gimnazjum ukończył w Wilnie, należał do grupy poetów „Jung Wilne" i opublikował tomik wierszy; był rzecznikiem dialogu międzyreligijnego (odbył rozmowę z papieżem Pawłem VI podczas II Soboru Watykańskiego).

HIKSA Johan (1859-1934) zarządca w Werkach, fotograf; był synem Czecha, leśnika, który służył w Werkach u księcia Piotra Sayn-Wittgensteina; pracę w pałacu zaczął w 1876, od 1888 był zarządcą posiadłości, założył w Werkach studio fotograficzne, fotografował pałac i jego mieszkańców oraz miasta europejskie podczas podróży; w 1899 służył u księcia Hugona Radolińskiego w Jarocinie, od 1900 był dyrektorem odlewni w Szawlach, po jej bankructwie zakupił ziemię i osiadł w Dukurniach.

HILLER Stanisław Kazimierz (1891-1965) histolog, embriolog; w 1912 rozpoczął studia na Wydz. Lek. Uniw. Jagiell., przerywając je na czas wojennej służby w Legionach, dyplom doktora uzyskuje w 1921, do 1929 pracuje jako asystent w Zakładzie Biologii i Embriologii UJ i prowadzi badania w stacjach zoologicznych za granicą (dzięki stypendium Rockefellera) 1926-27; habilitował się w Krakowie i w 1929 powołany został w Katedrę Histologii i Embriologii USB (był ponadto dwukrotnie dziekanem i prorektorem); podczas wojny prowadził tajne nauczanie, po wojnie zorganizował Katedrę Histol. i Embriol. AM w Gdańsku, redagował „Folia Morphologica", był prezesem Gdańskiego Tow. Nauk. i czł. korespondentem PAU.

HINCZA Marcin (ok.1592-1667) jezuita, prof.Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w Rzymie w 1623; w Wilnie nauczał teologii moralnej, był rektorem kolegiów w Gdańsku, Toruniu, Jarosławiu, dwukrotnie w Krakowie; kierował domem profesów w Krakowie i Wilnie, dwa razy był prowincjałem; opublikował kilka dzieł religijnych, m.in. *Medytacye na Ewangelie* (Wilno 1642).

HINTZ (Hintze) **Andrzej Józef** (XVIII-XIX w.) malarz, miniaturzysta; w 1807-12 uczył się rysunku na Uniw.Wil. u J.Rustema; działał w Warszawie, Krakowie, Petersburgu i Moskwie; w latach 30. i 40. bywał niejednokrotnie w Wilnie, wykonując na zamówienie portrety w formie akwarel i miniatur na kości słoniowej.

HINTZ Walenty (1734-po 1780) jezuita; w 1766-67 i 1770-73 był prof.filozofii w Wilnie, w 1767-70 – w Krożach, potem był kaznodzieją w Reszlu i Św.Lipce oraz prof. teologii w Braniewie.

HLADOWICKI Jakub (1646-1704 Wilno) jezuita, prowincjał lit., rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1664 w Wilnie; był profesorem w Braniewie, Krożach i Pułtusku oraz prefektem szkół w Nieświeżu i Grodnie; w 1684-89 – penitencjariuszem w Bazylice św.Piotra w Rzymie, w 1691-93 – rektorem w Nieświeżu, w 1693-98 -rektorem domu nowicjatu (św.Ignacego) w Wilnie; w 1698-1701 był prowincjałem litewskim, w 1701-04 – rektorem Akademii Wil.

HLEB-KOSZAŃSKA Helena (1903-1983) polonistka, bibliograf, pianistka; maturę uzyskała w 1923 w Gimn. im. Orzeszkowej, studiowała w Konserwatorium Wil. w klasie fortepianu oraz filologię polską na USB pod kier. prof. S. Pigonia (doktorat 1929); 1928-39 była kierowniczką Działu Książki w Bibliotece USB, organizatorką Ośrodka Dokumentacji i Studiów nad Lelewelem, była delegowana do komisji rewindykacji zbiorów ze Zw. Sowieckiego; wygłaszała odczyty w radiu wileńskim, występowała z recitalami fortepianowymi, pisała recenzje muzyczne do gazet wil., publikowała artykuły dot. historii literatury i bibliotekoznawstwa; po wojnie znalazła się w Bydgoszczy i Łodzi 1947-49, gdzie pracowała w Państw. Inst. Książki, potem - w Bibliotece Narodowej w Warszawie, 1951-71 była tam dyrektorem Instytutu Bibliograficznego, od 1955 była docentem Uniw. Warszawskiego; prowadziła wykłady z bibliografii, pisała podręczniki, inicjowała publikacje bibliografii ciągłych; „Przegląd Piśmiennictwa o Książce", „Polonica Zagraniczne"); wydała m.in. *Bibliografię utworów J. Lelewela* (z M. Kotwiczową 1952).

HLEBOWICZ Antoni Bolesław (1801-1847) urzędnik w służbie carskiej; po ukończeniu szkoły dominikanów w Grodnie studiował na Wydz. Liter.-Filozoficznym Uniw. Wileńskiego (1820 kandydat filozofii), w 1823 wyjechał do Petersburga, gdzie był sekretarzem kancl. Rumiancewa, w 1829 był w Warszawie w Gł. Sztabie W. Ks. Konstantego i pozostał lojalny wobec władzy ros., pełnił więc po powstaniu funkcję tłumacza w Najw. Sądzie Kryminalnym, sądzącym powstańców, oraz sekretarzem Rady Wychow. Publicznego (1833), gorliwym przy wycofywaniu z Biblioteki Publ. „szkodliwych i niebezpiecznych" książek; w 1841 założył i redagował „Pamiętnik Religijno-Moralny", współprac. też z „Dziennikiem Wil." i „Dziejami Dobroczynności"; opracował m.in. *Krótki rys życia Witolda w. ks. lit.* (Wilno 1821).

HLEBOWICZ Henryk (1904-1941), ksiądz, absolwent Seminarium Duchownego w Wilnie, KUL w Lublinie, Angelicum w Rzymie; w wieku 26 lat posiada dwa doktoraty; od 1929 z-ca prof. USB w Wilnie, wikariusz i prefekt parafii Wszystkich Świętych, wybitny działacz społeczny i duszpasterz akademicki; od 1936 proboszcz parafi w Trokach; zapada na gruźlicę, leczy się w Rabce, gdzie jest prefektem w Gimn. im. św. Teresy; od 1939 w Wilnie w konspiracji niepodległościowej; redaktor podziemnej prasy, od IX 41 delegowany na Mińszczyznę do pracy duszpasterskiej; zamordowa-

ny przez policję okupanta w Borysowie w XI 41. Wyniesiony na ołtarze 13 czerwca 1999 r.

HLEBOWICZ Jan h. Leliwa (ok. 1480-1549) wojewoda witebski 1528, połocki 1532 i od 1537 wileński, kanclerz w. litewski 1546, zaufany królowej Bony, popierał wyniesienie Zygmunta Augusta na tron wielkoksiążęcy, brał udział w wojnie moskiewskiej 1534-36, występował przeciwko wpływom Radziwiłłów.

HLEBOWICZ Jan (zm. 1590) podskarbi i pisarz litewski 1580-1586; kasztelan trocki 1585; woj. trocki 1586; marsz. Trybunału Litew.

HLEBOWICZ Jerzy Karol h. Leliwa (zm. 1669) wojewoda wil. (1668); uczestnik sejmu elekcyjnego Jana Kazimierza; w 1650 członek komisji do spraw finansowych wojska lit.; w 1658 komisarz do trybunału skarbowego lit.; komisarz do rokowań pokojowych z Rosją w l. 1660-1666.

HLEBOWICZ Mikołaj (zm. 1632) podstoli litew. 1605; woj. smoleński 1611; kasztelan wil. 1621; pięciokrotnie 1600-1629 marsz. Trybunału Litew.

HŁASKO (Głasko) **Bernard** (1858-1928) dr medycyny, okulista; w 1890 został członkiem wil.Tow,Lekarskiego, w jego zarządzie był bibliotekarzem w 1898-99 i skarbnikiem w 1908; należał także do Tow.Szubrawców pod pseud. „Łaska".

HŁASKO Józef - pseud. J. Kniażyc, Proboszcz i in. - (1856-1934) publicysta, polityk; uczył się w III gimn. w Warszawie i Akad. Medyko-Chirurg. w Petersburgu, studiów nie ukończył, zajął się organiz. kółek socjalistycznych, w 1881 skazany na 5 lat osiedlenia na Syberii, wrócił do Warszawy w 1885 i organizował z R. Dmowskim stronnictwo narodowo-demokratyczne; w 1895 ponownie skazany na 3 lata zesłania, po powrocie wszedł do red. „Słowa Polskiego" we Lwowie; w 1906 przeniósł się do Wilna i objął redakcję „Dziennika Wil.", od 1908 „Gońca Wil.", od 1910 „Gońca Codziennego", w 1911 „Gońca" połączył Hłasko z „Kurierem Wil." i wydawał pt. „Kurier Litewski" do 1915, 1915-17 redagował w Moskwie „Gazetę Polską", od 1918 wszedł do red. „Gazety Warszawskiej".

HŁASKO Marian (1889-?) chemik, prof.USB; w 1909 ukończył gimn.klasyczne w Żytomierzu, studiował na uniw. w Kijowie i Krakowie; w 1915-18 służył w wojsku ros. i pracował naukowo w zakresie chemii fiz. na Uniw.Kijowskim, od 1919 – na Uniw.Jagiellońskim, gdzie w 1921 otrzymał stopień doktora; w 1921-39 pracował na USB jako zast.prof.chemii nieorganicznej, od 1923 – prof.nadzwyczajny.

HŁUSZNIEWICZ Antoni (1793 w Wilnie - 1861) lekarz; ukończył gimn. w Mińsku, stopień dra med. uzyskał w 1822 na Uniw. Wileńskim; brał udział w powst. list. jako lekarz w szpitalu wojskowym; na emigracji w Paryżu działał w Komitecie Narodowym Polskim Lelewela i Tow. Demokratycznym Polskim i innych stronnictwach, w 1845 został lekarzem Szkoły Polskiej w Batignolles i wszedł do jej rady.

HŁUSZNIEWICZ Michał (1797-1862 w Wilnie) astronom; po studiach 1814-18 na Uniw. Wileńskim uzyskał stopień mgra filozofii, pracował w Obserwatorium pod kier. Jana Śniadeckiego, potem Jana Sławińskiego (wyniki obserwacji były publikowane przez „Astronomische Nachrichten" w Altonie i w wileńskim wydawnictwie „Extrait des observations faites à Vilno") oraz przy triangulacji guberni mińskiej, grodzieńskiej, wileńskiej i kurlandzkiej, 1843-48 był dyrektorem Obserwatorium, pochowany przy kościele św. Stefana.

HOBOT Leon (1887-1967), w 1907 wstąpił do jezuitów, w l. 1920-23 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB równocześnie ucząc w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie kaligrafii, rysunku i zajęć prakt., od 1923 w Chyrowie, po wojnie w szk. zawodowej w Ścinawce Średniej i w Ostro-

wie Szlacheckim, później duszpasterz w Zakopanem, Czechowicach, Wrocławiu, Starej Wsi.

HOFFER (Hoffert) **Franciszek Ignacy** (zm. 1761) rzeźbiarz, architekt; przed 1750 przybył do Wilna, w 1753-60 wybudował ołtarz główny i 2 boczne w kościele św.Ducha; wg M.Morelowskiego był także twórcą fasady kościoła św.Jerzego (po 1755).

HOFFMAN (Offman) **Andrzej** (ok.1598-1647) brat-jezuita, malarz i drukarz; do zakonu wstąpił w 1631 w Wilnie; w 1633-34 i 1635-39 pracował w drukarni akademickiej w Wilnie, potem był malarzem w Orszy, Braniewie i Worniach.

HOFFMAN (Offman) **Grzegorz Jerzy** (ok. 1597-1668 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1614 w Wilnie; w 1627-31 był prefektem szkół i misjonarzem dworskim biskupa Abrahama Wojny w Krożach, w 1631-33 – prof.Pisma św., w 1636 – teologii moralnej w Wilnie; potem był rektorem w Nieświeżu i Połocku, w 1652-55 -sekretarzem prowincjała.

HOFFMAN Lucjan Wilhelm (1913-1940), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-33, mgr inż. po studiach na PW, ppor. 37. PP, zginął w Kozielsku.

D'HOFFREUMOND Jan (ok. 1814-1862) profesor j. francuskiego w gimn. wileńskim, mąż Anny Titius, przyjaciel W. Syrokomli.

HOHENDLINGER (Hochendlinger) **Halina** (1894-1962) aktorka, reżyser, w l. 1925-28 występowała w Wilnie w zespole Reduty, i w objazdach, od 1928 do II wojny światowej pracowała w radio wileńskim, reżyserując przede wszystkim audycje dla dzieci, po wojnie pracowała w Gdańsku.

HOLLAND Jan Dawid (1746-1827) kompozytor, nauczyciel muzyki; w 1780 przybył do Polski i został nadwornym kapelmistrzem księcia Radziwiłła w Nieświeżu (w 1784 grano tam jego operetkę *Agatka*), w 1802 został profesorem muzyki przy Uniw. Wileńskim, napisał *Traktat akademicki o prawdziwej sztuce muzyki oraz dodatek o używaniu harmonii* (1806), *Zbiór prób sztuki harmonicznej* (1813) oraz liczne kompozycje muzyczne.

HOLSZAŃSKI Aleksander Juriewicz (zm. 1511); książę litew., krajczy litew. i namiestnik grodzieński od 1486; podczaszy litew. 1488; kasztelan wil. 1493, zwolennik współ-pracy z Polską.

HOLSZAŃSKI Paweł Algimunt (zm. 1555) książę litew.; archidiakon wil.; bp łucki 1507; wil. 1536; aktywny przeciwnik reformacji.

HOŁOWIN (Hołownia) **Ignacy** (1666-1701) jezuita; do zakonu wstąpił w w 1681 w Wilnie, studiował w Akademii Wil. w 1683-86 filozofię, w 1691-95 teologię; wykładał poetykę i retorykę w Krożach i Kownie; w 1695-96 był prof.retoryki, w 1698-1701 – filozofii w Akad.Wil.; napisał i wystawił 2 dramaty szkolne.

HOŁOWIŃSKI Ignacy (1807-1855) arcybiskup mohylewski; 1826-30 studiował na Wydz. Teolog. Uniw. Wileńskiego, potem był nauczycielem rel. w Żytomierzu i Kijowie i od 1842 rektorem Akademii Duchownej przeniesionej z Wilna do Petersburga, wykładał patrologię i homiletykę; należał do konserwatywnej koterii petersburskiej; autor m.in. *Pielgrzymki do Ziemi Św.* oraz przekładów Petrarki i Szekspira (wydanych pod pseud. Kefalińskiego).

HOŁOWKA (Hołowko, Hołówko, Hołłowka, Hołłówka) **Kazimierz Alojzy** (1718-1773) jezuita; studiował w kolegiach w Nowogródku, Grodnie i Wilnie, gdzie uzyskał stopień mgra filozofii i sztuk wyzwolonych, wykładał w szkołach jez. w Wilnie (1746-47 i 1749-52), Warszawie (1747-49 i 1752-53) i w Pińsku (1760); wydawał podręczniki geografii oraz od 1747 „Kalendarze Historyczne".

HOŁOWNIA Adrian (1773-1855) ksiądz unita, uzyskał doktorat filozofii i teologii na Uniw. Wileńskim, biskup orszański grecko-katolicki, opat bracławski 1809-26, ostatni biskup unicki w Wilnie po likwidacji Unii w 1839.

HOŁOWNIA Wacław (1901-1986) inż.architekt; w 1926 ukończył Wydz.Architektury Polit.Lwowskiej, w 1927-39 kierował pryw.przedsięb.budowlanym, od 1928 wykładał w Państw.Szkole Techn.w Wilnie; 1945-50 był kier.technicznym przedsiębiorstwa „Antokol" w Wilnie, w 1951-79 pracował w przeds.budowl. w Gdańsku oraz wykładał na Wydz.Archit.Polit.Gdańskiej.

HOŁOWNIA Wincenty (1773 w Świrze - 1855) ppłk; uczestnik powst. 1794; oficer 4. pp Ks. Warsz.; uczestnik wojen napoleońskich.

HOŁOWNIA Władysław (1870-1937) prawnik, prezes Sądu Okr. w Wilnie, działacz społeczny, prezes Stow. Weteranów Kresowych.

HOŁÓWKO Tadeusz Ludwik ps. „Kirgiz", „Otfinowski", „Horodyński" (1889-1931) działacz obozu Piłsudskiego, PPS, potem BBWR; w 1928 przewodniczący delegacji polskiej na pertraktacje z Litwą; w 1930 poseł na sejm z Wileńszczyzny; zginął zamordowany przez nacjonalistę ukraińskiego.

HOŁUBOWICZ Włodzimierz (1908-1962) historyk, etnograf; w 1928 zdał jako eksternista maturę w Kuratorium Okr.Szk.Wil.; w 1928-32 studiował na USB prawo, historię i etnografię, w 1932-39 pracował w Muzeum Archeologicznym USB, w 1934-39 - jako korektor i reporter kryminalny w „Kurierze Wil."; w 1940-41 - w Muzeum Sztuki w Wilnie, prowadził badania archeologiczne na Górze Zamkowej, w 1941-43 był pracownikiem fiz.przy plantowaniu tej góry; w 1943-45 - prac.fiz.w Muzeum Historii Naturalnej w Wiedniu; magisterium z antropologii, etnografii i etnologii oraz prehistorii uzyskał na UAM w Poznaniu w 1947, doktorat - na UMK w Toruniu w 1948; w 1946-50 pracował na UMK, w 1951-62 jako profesor w Katedrze Archeologii Polskiej Uniw. Wrocławskiego.

HOMOLICKI Michał (1791-1861) lekarz, historyk; po ukończeniu szkoły bazylianów w Żyrowicach studiował medycynę na Uniw. Wil. pod kier. J. Franka (doktorat 1815), był pomocnikiem sekretarza i sekretarzem Wydz. Nauk Lekarskich, korepetytorem w klinice i wykładowcą chirurgii teoretycznej i fizjologii (adiunkt 1819, profesor 1824-27); w 1815 został członkiem Tow. Lekarskiego Wil., potem jego sekretarzem i współredaktorem „Pamiętników TLW"; po przejściu na emeryturę zajmował się historią Litwy, gł. Wilna, wyniki prac publikował w „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych", w 1857 został członkiem Komisji Archeologicznej.

HOPENSZTAND Jakub Dawid ps. „Jerzy Keler" (1904-1943) teoretyk i krytyk liter.; autor *Mowy pozornie zależnej w kontekście „Czarnych skrzydeł"* [W:] *Pracach ofiarowanych K. Wójcickiemu*, Wilno 1937; od 1937 w Wilnie do II wojny światowej, zginął w getcie warszawskim.

HOPPEN Czesław (1925-1944), „Kropla", uczeń Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, uczestnik strajku szkolnego XI 39, w okresie okupacji niemieckiej na Litwie Kowieńskiej w majątku babki jako ogrodnik; w VIII 42 osadzony w obozie przejściowym w Olicie, ucieka, pracuje jako robotnik w maj. Glinciszki; jesienią 43 w Oddz. Part. „Łupaszki"; wiosną 44. w 3. Brygadzie „Szczerbca", uczestnik wielu walk; ginie 7 VII 44 w Kolonii Wileńskiej w trakcie Operacji „Ostra Brama".

HOPPEN Jerzy (1891-1969) artysta malarz, grafik; urodził się w Kownie, 1913-14 studiował na ASP w Krakowie, podczas I wojny przebywał w Petersburgu, Wiedniu i Krasnojarsku, po wojnie uzyskał w 1934 na USB dyplom artysty mal., od 1931 kierował Zakładem Grafiki na Wydz. Sztuk Pięknych USB, jako docent w 1937-39; w l. 1940-42 wykładał rysunek

na ASP w Wilnie, 1944-46 był kustoszem wileńskiego muzeum; od 1946 kierował Zakładem Grafiki na UMK w Toruniu, od 1951 jako profesor; autor licznych prac graficznych i malarstwa ściennego.

HOPPEN Marian (1878-1944) inż. leśnik; studia ukończył w Petersburgu, po I wojnie do 1939 pracował w Dyrekcji Lasów Państw. w Wilnie (wicedyrektor); w czasie okupacji więziony w Radziwiliszkach na Litwie; autor podręczników leśnictwa, współwydawca „Kalendarza Leśnika".

HOPPEN Marian (1911-1946) leśnik; po ukończeniu szkoły leśnej w Wilnie pracował w nadleśnictwie w Ejszyszkach; w 1939 był w partyzantce mjr. Dąbrowskiego, w niewoli sowieckiej i w łagrach, od 1942 - w Armii Andersa, walczył pod Monte Cassino, po wojnie - w Anglii.

HOPPEN Zbigniew (1916-1939) uczył się w Gimn. im. Zygm. Augusta, ale maturę zdał w gimn. w Nowej Wilejce, w 1939 ukończył ze stopniem podpor. Zawodową Szkołę Podchorążych w Komorowie; ranny we wrześniu 1939 został dobity przez żołnierza sowieckiego.

HOPPEN-ZAWADZKA Jadwiga (1921 Wilno – 2005) łączniczka AK, łagierniczka, pamiętnikarka; w 1939 zdała maturę w Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie i rozpoczęła studia romanistyczne na USB, kontynuowane do 1941 na Uniw.litewskim; działalność konspiracyjną rozpoczęła już w 1939 w SZP, od 1942 była łączniczką AK, będąc oficjalnie zatrudniona w Grosse Herresbaudienststelle, do maja 1943 zajmowała się przerzutem ochotników z Litwy Kowieńskiej do 3.Bryg.AK „Szczerbca", jako sanitariuszka brała udział w akcji „Ostra Brama"; w 1945 była zast.pełnomocnika w Urzędzie ds.Repatriacji w Wilnie, ułatwiając wyjazd do Polski zagrożonym aresztowaniem akowcom; 16.08.1945 została aresztowana na dworcu i skazana na 10 lat łagrów i zesłanie w Komi SSR; wróciła do kraju w 1956, pracowała w spółdzielczości mieszkaniowej w Łodzi; napisała tetralogię autobiograficzną: *Wileńskie reminiscencje* (Bydg.1996), *Czas grozy* (Bydg. 1998), *Łagierniczki* (Warsz.1991), *Na zesłaniu* (Bydg.2003), wraz z Julią Kryszewską opracowała dzieje Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie.

HOPPENOWA Janina (1891-1983) działała w Polskiej Org. Wojskowej i była więziona przez władze litewskie w 1920; po I wojnie - należała do Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet w Wilnie (członek zarządu i przewodnicząca), w 1942 więziona w obozie w Radziwiliszkach; po wojnie - mieszkała w Słupsku i Łodzi.

HORAIN Aleksander (1734-1788) poseł woj. wil., podstoli, wojski, podwojewodzi i surogator grodzki wil.; był wielokrotnie posłem na sejm; w 1764 był wybrany na lustratora dóbr królewskich w woj. wileńskim, działał w kilku komisjach sejmowych.

HORAIN Aleksander Kazimierz h. Śreniawa (1685-1774) biskup sufragan żmudzki; doktorat teologii uzyskał w Akad. Wileńskiej, święcenia biskupie otrzymał w 1732, był ponadto wizytatorem generalnym w biskupstwie wil. i prowizorem seminarium diecezjalnego w Wilnie, w l. 1748-50 porządkował katedrę wil.; był stronnikiem Stanisława Leszczyńskiego, potem - dzięki poparciu Czartoryskich - został referendarzem W. Ks. Lit. w 1762 i brał udział w przygotowaniu elekcji Stanisława Augusta w 1764; w 1773 po kasacie zakonu zlikwidował placówki jezuickie w Wilnie.

HORAIN Julian Florian (1821 w Radoszkowicach - 1883) felietonista, tłumacz, pamiętnikarz; debiutował na łamach wil. „Pamiętnika Naukowo-Literackiego" w 1849, w 1851-56 redagował „Dziennik Warszawski", podróżował po Europie i Afryce, w 1859 osiadł w Wilnie, tłumaczył sztuki francuskie i pisywał do gazet wileńskich i warsz.; w 1871-80 przebywał na emigracji w Stanach Zj., po powrocie - we Lwowie i Krakowie współprac. z czasopismami literackimi.

HORAIN Michał (ok. 1729-1769) podkomorzy wil., podwojewodzi wil. (1747-48), horodniczy (od 1748), generał-adiutant Buławy Polnej Litewskiej w 1753, podkomorzy wil. 1765; w czasie konfederacji barskiej wybrany został marszałkiem pow. wileńskiego, zginął w potyczce z wojskiem carskim pod Hajduciszkami.

HORBACEWICZ Józef (zm. 1848) wileński rzeźbiarz i rytownik, autor licznych pomników na wileńskich cmentarzach (piękne liternictwo i kompozycja napisów).

HORBACZEWSKI Felicjan (ok. 1838-1882) ksiądz, kanonik honorowy diecezji wileńskiej, prześladowany rzez rząd ros. patriota.

HORBACZEWSKI Józef (1837-1895) kapelan powst. 1863; jako wikary w Ejszyszkach odczytał manifest Rządu Narodowego i wstąpił do partii Narbutta; uczestnik bitwy pod Dubiczami; ranny emigrował do Francji, od 1868 był członkiem Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu; w 1880 wyjechał do USA, gdzie m.in. był proboszczem parafii polskiej w m. Wilno (Minnesota).

HORDYNA Ignacy (1710-1757) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726; w 1728-31 studiował w Wilnie filozofię, w 1734-38 – teologię; w 1744-45 był w Wilnie prof. etyki, potem – prefektem szkół w Nowogródku, kaznodzieją i prefektem biblioteki w Mińsku, Słonimiu i Pińsku, prefektem szkół i biblioteki w Orszy.

HORNO-POPŁAWSKI Stanisław (1902-1997) rzeźbiarz; urodził się w okolicach Kolchidy na Kaukazie jako wnuk zesłańca; maturę uzyskał w Korpusie Kadetów w 1918; w 1923-31 studiował w Warsz.Akademii Sztuk Plastycznych, uzyskując dyplom artysty-rzezbiarza; w 1932-39 był asystentem, adiunktem, kierownikiem pracowni rzeźby na Wydz.Sztuk Pięknych USB, wykonywał liczne rzeźby portretowe, m.in.biskupa W.Bandurskiego w Katedrze wil.; jako oficer rez. brał udział w wojnie 1939 r., w 1939-49 był internowany w Oflagu Woldenberg; w 1949-70 pracował w PWSSP w Gdańsku; jest autorem wielu pomników, m.in. Sienkiewicza w Bydgoszczy, Konopnickiej w Kaliszu, Szymanowskiego w Słupsku.

HORNOSTAJ Iwan Ostafjewicz h. Hippocentaurus (zm. 1558) w 1508 był pisarzem hospodarskim w kancelarii królewskiej w Wilnie, popieranym przez Zygmunta Starego i Bonę, w 1522 posłował do Moskwy, w 1529-42 był marszałkiem hospodarskim, w 1538 został administratorem woj. trockiego, w 1551 wojewodą nowogrodzkim; nobilitowany przez Zygmunta Augusta w 1544, zgromadził znaczne dobra i kosztowności.

HORNOWSKI Józef h. Korczak (1773-1817) generał; w 1791 wstąpił jako ochotnik do artylerii pieszej litewskiej, w 1792 jako sierżant brał udział w bitwie pod Grannem, w 1793 awansował na podpor., należał do najbliższego grona J. Jasińskiego, podczas powstania został poruczn. i otrzymał od Kościuszki za obronę Wilna obrączkę honorową nr 58; w 1794 został kapitanem artylerii, ranny w nogę podczas obrony Pragi był 3 lata w niewoli na Syberii; w 1795 zaciągnął się do legionów, od 1907 był w wojsku Księstwa Warsz., walczył z Austriakami, brał udział w wyprawie na Moskwę, ranny w 1813 był półtora roku w niewoli ros.; w 1816 został w Królestwie Kongr. gen. brygady; był członkiem loży masońskiej Bracia Zjednoczeni.

HORODECKI Ignacy (1776-1824 w Wilnie) mineralog; ukończył szkołę podwydziałową w Postawach i uzyskał doktorat filoz. w Szkole Gł. Litewskiej, w 1799-1816 wykładał nauki matem.-przyr. w gimn. wileńskim, pełniąc od 1814 funkcje pomocnicze na Uniw. Wil., w 1816 został adiunktem, w 1822 profesorem mineralogii, prowadził również praktyczne ćwiczenia z geologii w okolicach Wilna; w 1822 został członkiem Tow. Lek. Wil. i czł. koresp. Tow. Medycznego w Paryżu, prowadził rozległą korespondencję naukową.

HORODECKI Jan (1673-1721 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1692 w Wilnie; studiował tam filozofię w 1696-99; w 1708-10 był prof.filozofii i prefektem bursy i konwiktu w Pińsku, w 1710-13 – prof.filozofii, w 1713-19 – prof.teologii w Wilnie; w 1715-18 był regensem Semin.Papieskiego w Wilnie, w 1720-21 -prepozytem wil.domu profesów; w 1719-20 – prof. teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w Warszawie.

HORODECKI Józef (1680-1723) jezuita; do zakonu wstąpił w 1696 w Wilnie; w 1712-13 był kaznodzieją i pref szkół, w 1714-17 – prof.filozofii w Wilnie, w 1717-18 misjonarzem dworskim biskupa Konst.Kaz.Brzostowskiego; potem był prof.teologii w Warszawie 1718-19 i Wilnie 1719-20 oraz rektorem w Krożach 1720-23.

HOROSZKIEWICZÓWNA Walentyna (1890-1949 w Wilnie) ukończyła gimn. im. Królowej Jadwigi w Krakowie, studiowała polonistykę i germanistykę na Uniw. Jagiell. 1908-13, podczas I wojny pracowała jako naucz. domowa i pielęgniarka, w 1920 została sekretarką Wydz. Lek. UAM w Poznaniu, w l. 1921-39 była sekretarką USB, na którym obroniła pracę dokt. *Etyka Towiańskiego, jej źródła i promieniowanie* (druk. 1938), zgromadziła wiele materiałów dot. Towiańskiego, m.in. Archiwum Turyńskie A. Begeya (obecnie w Lit. Akad. Nauk); od 1939 pracowała jako kier. drukarni; pochowana na Rossie.

HORYD Józef (1898-1939) malarz, rzeźbiarz; w 1923-28 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB (u prof. L. Sleńdzińskiego), potem kształcił się w Paryżu, wystawiał w Paryżu, Warsz. i Wilnie (1933 i 1934), wykonał m.in. dekorację Kasyna Garnizonowego (ul. Mickiewicza 13) oraz rzeźbę Chrystusa Ukrzyżowanego dla kościoła św. Jakuba.

HOSTOWSKI (Hostounsky, Hostovius) **Baltazar** (1534-1600) Czech, jezuita, pisarz i działacz kontrreformacyjny; w 1555 wstąpił w Rzymie do zakonu, kształcił się w Kolegium Rzymskim, otrzymując w 1562 doktorat i święcenia; w 1563 towarzyszył nuncjuszowi Janowi Franciszkowi Commendone w podróżach wizytacyjnych po Polsce, był obecny na sejmach; w 1565 został wiceprowincjałem, dyrektorem gimnazjum w Braniewie (uzupełnił program o lekcje matematyki i dialektyki); w 1567-68 przebywał w Ołomuńcu; w 1569 na życzenie kard.Hozjusza i biskupa Protasewicza został organizatorem kolegium jezuickiego w Wilnie: zadbał o pomieszczenie, podjął wykłady teologii polemicznej i prowadził dysputy z różnowiercami; w 1572 przeniesiono go do Czech, gdzie oddał się działalności kontrreformacyjnej i doprowadził do powstania w 1600 r. jezuickiej prowincji czeskiej, niezależnej od austriackiej.

HOULETUS (Houling, Howlet) **Jan** (ok.1547-1589 Wilno) jezuita; w 1582-87 był prefektem szkół we Fryburgu, w 1587-89 – profesorem teologii scholastycznej w Wilnie.

HOUWALT Ildefons (1910-1987) artysta malarz; ukończył Gimn. im. Zygm. Augusta oraz w 1936 Wydział Sztuk Pięknych na USB, po wojnie działał w Poznaniu, był członkiem grupy 4F+R 1948, wiele wystawiał w kraju i za granicą.

HOUWALT Onufry Heliodor (zm. 1939), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-1930, ppor. rez. 5. PPLeg., poległ w kampanii wrześniowej.

HOUWALT Seweryn (na przełomie XIX-XX w.) architekt, właściciel biura architektoniczno-budowlanego w Wilnie, wydawca i redaktor „Zorzy Wileńskiej” 1906-1909, zawieszonej przez władze ros.

HOUWALTOWA Barbara (1911-?) malarka; w 1929-35 studiowała malarstwo na Wydz. Sztuk Pięknych USB, była prezesem Bractwa Artystycznego, od 1938 – członkiem Grupy Wileńskiej i czł.Spółdzielni Pracy Artystów Wil.,

zajmującej się sztuką użytkową; po II wojnie mieszkała w Poznaniu.

HOZJUSZ (Hosius) **Stanisław** (1504-1579) biskup warmiński, kardynał, syn Ulryka, horodniczego wil., dzieciństwo spędził w Wilnie, kształcąc się w domu, w 1520 uzyskał bakalaureat sztuk wyzwol. w Akad. Krakowskiej, doktorat obojga praw - w 1534 w Bolonii, w 1538 został sekr. królewskim, w 1543 przyjął święcenia, w 1548 przychylnie ustosunkował się do małżeństwa Zygm. Augusta z Barbarą Radziwiłłówną, w 1549 został biskupem chełmińskim, w 1551 - warmińskim, gorliwie zwalczał reformację, w 1561-63 brał udział w soborze trydenckim, w 1564 sprowadził do Polski jezuitów, od 1569 przebywał w Rzymie; główne dzieło: *Confessio fidei catholicae Christiana...* (1553-30 różnojęzycznych wydań).

HOZJUSZ (Hose, Hosz, Hosius) **Ulryk** (ok. 1455-1535) horodniczy wileński; mieszczanin krakowski w 1504 wyjechał na Litwę i został mytnikiem kowieńskim oraz kierownikiem mennicy wileńskiej; był również budowniczym: od 1513 przebudowywał Dolny Zamek, od 1515 budował wielkie młyny królewskie, założył pierwsze wodociągi w Wilnie, w 1532 zbudował najstarszy most na Wilii, w 1535 - szpital przy klaszt. dominikanów (dokończony przez syna); w 1524 został horodniczym wileńskim, w 1528 - wojskim wileńskim.

HREBNICKA Julia z d. Dzierżyńska (1831-1910), ziemianka, właścicielka maj. Sklepowo, nauczycielka najbiedniejszych, dwukrotnie więziona, kilkanaście lat pod nadzorem policji, filantropka w Wilnie.

HREBNICKI Jerzy Jan (1915-1993), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-38, uczestnik kampanii wrześniowej, w obozie jenieckim w Niemczech do VIII 1940.

HREBNICKI Justyn (1793-1868) uczestnik powstania listop., członek Najwyższego Komitetu Powstańczego na Litwie, po upadku powst. założył 11-osobową tajną organizację, związaną z działalnością Szymona Konarskiego, wraz z nim aresztowany w 1838 i zesłany do Wiatki, powrócił do Wilna w 1843.

HRECZANIK Stanisław (1922 w Wilnie - 1992), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów 1936/37 oraz 1939/40, kleryk w Metr. Sem. Duch. w Białymstoku, święc. kapł. w 1948, od 1974 proboszcz w Trzcianem k. Białegostoku.

HRECZYNA Grzegorz (1796-1840) matematyk, prof.Liceum Krzemienieckiego; w 1816 ukończył matematykę na Uniw.Wil. ze stopniem kandydata, w 1817 uzyskał tytuł mgra filozofii; w 1819 został zast.prof.matematyki w Lic. Krzemienieckim, po jego likwidacji – adiunktem i prof.Uniw.w Kijowie w 1834-39, w 1840 – prof.Uniw.w Charkowie.

HRECZYNA Tadeusz (przełom XVIII-XIX w.) lekarz; w 1816 ukończył medycynę na Uniw.Wil. i jako stypendysta rządowy został wysłany do Jakucji, gdzie zwalczał epidemię syfilisu, potem był lek.powiatowym w Hiżydzie na Kamczatce, skąd pisał korespondencje do „Dziennika Wil." w 1817 i „Pamiętnika Tow.Lekarskiego Wileńskiego" w 1818, w tym roku został wybrany członkiem korespondentem Towarzystwa.

HREHOROWICZ Helena aktorka, śpiewaczka, w l. 1801-1821 występowała w teatrze wil., uczestniczyła także w wyjazdach zespołu.

HREHOROWICZ Tomasz aktor, występował w teatrze wil. w l. 1796-1807, w 1796 pomagał dyr. w przebudowie teatru w Wilnie.

HRYNASZKIEWICZ Leonard Wiktor (1913 w Wilnie - 1944), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w l. 1923-31, w 1932 wstąpił do TJ, święc. kapł. w 1940 w Kielcach, kapelan oddz. AK „Bończa" w powstaniu warsz., zginął w klasztorze s.s. sakramentek podczas bombardowania klasztoru.

HRYNCEWICZ Hipolit (1876-1933) architekt; po ukończ. szkoły w Szawlach studiował na Wydz. Archit. ASP w Petersburgu, uzupełniwszy studia za granicą pracował w Petersb. i Moskwie (przy budowie soboru Aleks. Newskiego), po wojnie 1919/20 wrócił do Wilna i - jako architekt w Wil. Dyrekcji Kol. - przebudował wiele dworców w tzw. stylu narodowym, m.in. w Stołpcach; przez pewien czas wykładał architekturę na Wydz. Sztuk Pięknych USB.

HRYNIEWICKI (Hryniewiecki) **Karol** (1841-1929) biskup wil.; studiował w seminarium duch. w Mińsku i Akademii Duch. w Petersburgu, był kapelanem Instytutu Szlacheckiego i wikarym w Orszy, w 1869 został prof. archeologii biblijnej, hist. kościoła i prawa kanonicznego w Akad. Duch. w Petersb., w 1879 - pierwszym rektorem petersb. semin. duch., w 1883 - biskupem w Wilnie, gdzie zreformował seminarium i bronił praw Kościoła, w związku z tym rząd ros. skazał go na wygnanie do Jarosławia nad Wołgą; w 1890 mianowany arcybisk. tyt. pergańskim wyjechał z Rosji, od 1895 był kanonikiem kapituły lwowskiej; w 1922 jako najstarszy poseł otwierał obrady sejmu Litwy Środkowej w Wilnie.

HRYNIEWICZ Franciszek (1883 - ?) dziennikarz; ukończył gimn. klas. w Krakowie i Wydz. Filoz. Uniw. Jagiell. oraz studia uzup. w Wiedniu; w 1906 wrócił do Wilna, był członkiem redakcji „Kuriera Lit." i „Gońca Wil.", współpracował z „Przyjacielem Ludu" i „Gońcem Codziennym", był inicjatorem i red. „Jednodniówki literackiej na kolonie letnie" (1908); pisał stałe felietony *Pyłki* oraz recenzje teatralne i muzyczne (stanowiące kronikę życia kulturalnego Wilna w l. 1906-1914); po I wojnie redagował „Ziemię Wileńską" i „Kresy", był członkiem red. „Dziennika Wil.", kier. Oddz. IKC w Wilnie, wiceprezesem Tow. Popierania Sztuki Scenicznej w Wilnie.

HRYNIEWICZ Jan Stanisław Kostka (1791-1866) filolog; po ukończ. gimnazjum w Wilnicy studiował w 1814-18 filologię klasyczną na Uniw. Wil. pod kierunkiem G.E. Grodka (uzyskał st. kandydata filozofii); 1819-21 uczył w gimn. wil. języków starożytnych, w 1821 został zast. adiunkta przy Katedrze Fil. Klas., w 1825 - adiunktem lit. łacińskiej, ok. 1830 uzyskał stopień mgra filozofii; 1832-41 wykładał jako profesor j. starożytne w Akademii Medyko-Chirurg. i Akademii Duch.; wydawał podręczniki i prace naukowe, od 1841 - przekłady z j. francuskiego; pochowany na Rossie.

HRYNIEWIECKI Aleksander (1837-1900) ksiądz, brat Karola, prałat wileński; ukończył gimn. w Białymstoku, Semin. Duchowne w Wilnie oraz Akademię Duch. w Petersburgu, był prefektem w Prożanach i Świsłoczy; w 1864 został aresztowany i zesłany na 10 lat do guberni tobolskiej, po powrocie był wikarym i prefektem w Rydze, w 1880 został kanonikiem hon. diec. mohylowskiej, potem - prałatem-kantorem wileńskim i oficjałem konsystorza.

HRYNKIEWICZ Józef Marcin (1895-1944 w Wilnie) fizyk; ukończył gimn. w Mariampolu, w 1929 uzyskał stopień mgra fizyki na USB, od 1927 prac. jako asystent w Katedrze Fizyki, od 1934 uczył w Gimn. im. Zygmunta Augusta.

HRYNKIEWICZ Krzysztof (ok.1622-1674 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1640 w Wilnie; był prof.teologii scholastycznej w Braniewie w 1660-66 i Wilnie w 1666-70, prefektem szkół w Warszawie 1670-71; w 1672-74 był prof.teologii polemicznej i wicekanclerzem Akademii Wil., w 1673-74 ponadto prefektem drukarni wil.

HRYNKIEWICZ Stanisław (1902-1945) lekarz, pisarz białoruski; uczył się w gimnazjach w Grodnie i Dorogobużu, studiował medycynę na USB i Uniw.Pozn., gdzie otrzymał dyplom lekarza; pracował w szpit.psychiatrycznym w Choroszczy, od 1939 w poliklinice w Wilnie; publikował artykuły i utw.literackie w czasopismach białoruskich: „Studenckaja Dumka" i „Krynica"; w 1940 był aresztowany przez

NKWD, ale zbiegł z transportu; podczas okupacji niem. współpracował z AK na Nowogródczyźnie; w 1944 został ponownie aresztowany, przewieziony do Mińska i w 1945 rozstrzelany; w Wilnie ukazały się jego utwory prozą: *Arlanio* (1927), *Narod* (1928) i *Carkwa* (1928) oraz dramat *Zaninstwa pa radio* (1927).

HRYNKIEWICZ Zofia z d. Okołów (1903-1966) lekarz-okulista; ukończyła w Wilnie szkołę średnią oraz w 1928 studia medyczne na USB, 1929-39 prac. w Klinice Chorób oczu USB, potem - do 1945 w Przychodni Przeciwjagliczej w Wilnie, od 1945 była ordynatorem w Szpitalu we Włocławku.

HRYNKIEWICZ-SUDNIK Leon (1914-1981), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-32, Szkoła Podch. Piechoty w l. 1935-38, uczestnik kampanii wrześniowej w l. PPLeg. jako ppor., internowany na Litwie, w 1940 aresztowany w Wilnie i wywieziony do ZSRR, od 1941 w PSZ, uczestnik bitwy o Monte Cassino, po wojnie studia w Szk. Handlu Zagr. i Adm. Państw. w Londynie.

HRYSZKIEWICZ Adam (1883 Wilno -?) muzyk, lutnik; do 1914 praktykował w fabryce instrumentów muzycznych w Tule, do 1939 prowadził własny warsztat lutniczy w Wilnie; w 1945 wyjechał do Szczecina.

HRYSZKIEWICZ (Ryszkiewicz) **Wojciech** (1665-1710) jezuita; do zakonu wstąpił w 1683 w Wilnie; w 1696-97 był prof.retoryki, w 1703-04 – prof.teologii polemicznej i j.hebrajskiego w Akad.Wil.; ponadto był prof. w Krożach, Nieświeżu i Połocku oraz misjonarzem w Szadowie.

HULEWICZ Witold (1895-1941) poeta, tłumacz, dziennikarz, współwydawca i współ-pracownik „Zdroju", w l. 1925-34 kierownik i dyrektor programowy rozgłośni wil. Polskiego Radia, założyciel, sekretarz, prezes Związku Literatów w Wilnie, w l. 1925-26 redaktor „Tyg. Wil.", w sez. 1925/26 kierownik literacki Reduty uczestniczący w przygotowywaniu sztuk i redagujący programy, współzałożyciel (1932), wiceprezes i prezes Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych i w jej ramach kabaretu sat.-lit. „Smorgonia", w l. 1934-1939 kierownik lit. Centrali Polskiego Radia w Warszawie, laureat nagrody lit. im. Filomatów m. Wilna w 1937, w l. 1939-40 jeden z pierwszych organizatorów prasy podziemnej, redaktor „Polska żyje", aresztowany w 1940, więziony na Pawiaku, rozstrzelany w zbiorowej egzekucji w Palmirach 12 VI 1941. Autor m.in. zbioru *Miasto pod chmurami* (Wilno 1931), poświęconego Wilnu. Jego artykuły publikowane były m.in. w: „Dzien. Wil.", „Kur. Wil.", „Słowie", „Źródłach Mocy", „Alma Mater Vilnensis". Odznaczony Srebrnym Wawrzynem PAL.

HURCZYN Aleksander (1833-1902) generał piechoty ros.; pochodził ze starożytnego rodu na Litwie i wychowany był patriotycznie, służył w armii rosyjskiej na Kaukazie, gdzie odznaczył się w wojnie tureckiej 1877 i awansował do st. generał-majora; w 1901 został głównodowodzącym wojskami okr. wileńskiego.

HURYNOWICZ Janina (1894-1967) lekarz neurofizjolog; ukończyła gimn. w Ufie oraz w 1918 Żeński Instytut Medyczny w Petersburgu, w 1918-20 w randze kapitana kierowała szpitalem Polskiej Dyw. Syberyjskiej, w 1920-21 była w niewoli sowieckiej pracując jako ordynator oddz. neurologicznego szpitala jeńców woj.; w 1921 rozpoczęła pracę w Klinice Neurologicznej USB, w 1927 uzyskała doktorat, w 1930 - habilitację; jako docent pracowała w Zakł. Fizjologii Wydz. Lekarskiego USB, w 1938 została zast. prof. Kliniki Neuropsychiatrycznej; w czasie okupacji działała w konspiracyjnej służbie zdrowia; po wojnie była profesorem UMK w Toruniu; autorka ok. 100 prac naukowych.

HUSSARZEWSKI Tomasz (1732-1807) ksiądz, historyk; w l. 1752-56 studiował filozofię i teologię w zgrom. ks. misjonarzy w Warszawie, 1756-69 wykładał w seminariach w Łowiczu,

Warszawie i Wiedniu, 1769-91 był regensem semin. diecezjalnego w Wilnie, 1782-1805 - profesorem historii powszechnej w Szkole Głównej Lit. (uczył Lelewela); jego *Raport o kursie historii starożytnej w r. akad. 1802/03* wydał S. Pigoń w 1930 w Wilnie.

HUSZCZA Alfred (1920-1993), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-39, przymusowo wcielony jako siła pomocnicza do armii niemieckiej ucieka, w l. 1945-1950 studia na UWr., lekarz, w 1961 dr hab., w 1984 prof. w Klinice Ocznej AM we Wrocławiu, autor wielu prac nauk.

HUSZCZA Jan (1917-1986) poeta, prozaik, satyryk; uczęszczał do Gimn. w Dziśnie (w 1932-33 redagował pismo szkolne „Nasz Głos"); w 1934 rozpoczął studia prawnicze na USB oraz w Wyższej Szkole Nauk Politycznych w Wilnie, w 1939 uzyskał absolutorium; publikował wiersze, fraszki, recenzje w wielu czasopismach wil.; w 1940 został wywieziony do Kazachstanu, w 1943 wstąpił do Armii Berlinga i był oficerem oświatowym w 3.Dyw.Piechoty im.R.Traugutta, w 1944 – członkiem Zw.Patriotów Polskich i członkiem redakcji „Nowych Widnokręgów"; po powrocie do kraju współpracował z licznymi czasopismami, m.in.z „Twórczością" 1951-81; w Wilnie ukazał się w 1938 zbiór jego poezji *Ballada o podróżnych*; wspomnienia o gimn.w Dziśnie,zamieścił w tomie *Z dalekich dróg* (1957), o życiu literackim w Wilnie -w książce *Wspominki nie zawsze frasobliwe* (1960).

HUSZCZA Jerzy (1909 Wilno – 1984) technik budowlany; ukończył Wydz.Budownictwa Państw.Szkoły Techn.w Wilnie, w 1930 pracował u architekta pow. wileńsko-trockiego; w 1931-40 – w zarządach kolei wąskotorowych, po wojnie w 1945-70 w PKP w Czerwińsku i Zielonej Górze.

HUTTEN-CZAPSKI Emeryk Zachariasz (1828-1896) hrabia, przyrodnik, kolekcjoner; w 1846 ukończył gimn.w Wilnie, w 1850 – studia przyrodnicze na Uniw. Moskiewskim ze st.kandydata nauk; od 1851 pracował w Min.Spraw Wewn. w Petersburgu, w 1863 został gubernatorem Nowogrodu Wielkiego, od końca lat 60. do 1879 był wicedyr.dep.leśnictwa w Min.Rolnictwa; zgromadził liczne zbiory (m.in.numizmatyczne i kartograficzne), z którymi przeniósł się do Krakowa.

HYLZEN Jerzy Mikołaj (1692-1775) kanclerz kapituły wil. 1738; pisarz wielki litew. 1740; bp smoleński 1745-1763; autor pism religijnych, bibliofil.

I

ICKOWICZ Abraham (ok. 1860-1942 Wilno) księgarz, antykwariusz; od 1888 prowadził w Wilnie we własnym domu przy zaułku Literackim (róg ul. Wielkiej) księgarnię, wypożyczalnię oraz największy na Kresach Wsch. antykwariat naukowy, oferował książki w wielu językach; w 1940 księgarnię upaństwowiono, w 1941 zlikwidowały ją władze niemieckie, tworząc w jej lokalu bazę książek antykwarycznych; Ickowicz zmarł w getcie wil.

IDCZAK Kazimierz (1909-1970) malarz, grafik; w 1923-30 studiował grafikę w Państw.Szkole Sztuk Zdobniczych w Poznaniu, w 1930-37 - na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1937-39 - na Wydz.Architektury Polit.Warsz.; w Wilnie był członkiem zespołu szopki akademickiej, ilustratorem; podczas wojny przebywał w Europie Zach., od 1947 - w Bytomiu.

IGNATOWICZ Józef (Ignatavičius Juozas) (1883-1940 Wilno) malarz litewski; był uznanym portrecistą w Kownie, malował m.in.A.Smetonę; od 1935 mieszkał w Wilnie, odnawiał kościoły, m.in.Misjonarzy, malował obrazy religijne, pochowany na cment.Bernardyńskim.

ILCEWICZ Władysław (1898 w Wilnie - 1957) aktor, śpiewak, występował w teatrach w: Poznaniu, Grudziądzu, Toruniu, Warszawie, Gdańsku, w sez. 1938/39 w Teatrze Miejskim w Wilnie, w 1940 w zespole polskim we Francji, a 1942-1945 w Polskim Teatrze Artystów w Nowym Jorku.

ILIASZEWICZ Teodor (Chwiodar) pseud. M.Dalny i in.(1910-1948) historyk, pisarz białoruski; ukończył gimn.białoruskie w Wilnie i studia historyczne na USB (praca magisterska: *Drukarnia domu Mamoniczów w Wilnie 1572-1622* została opublikowana w 1936 i 1938); od 1925 drukował wiersze i opowiadania w prasie białoruskiej, wydał w Wilnie kilka tomików poezji: *Wiasna pieśni* (1929), *Zomym szlacham* (1932), *Zachwarbawanyja wierszy* (1936); podejrzany o przynależność do komsomołu w 1927 był więziony na Łukiszkach; w czasie okupacji niem. redagował pismo białoruskie w Białymstoku; w 1945 wyjechał do Niemiec, zginął w wypadku drogowym.

ILJASZEWICZ (Illaszewicz) **Władysław** (1916-1942), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1928-33, w czasie wojny w WP na Zachodzie plut. lotnictwa, utonął 18 VII 1942 w morzu.

ILJUNOWICZ z d.Maraczuk Anna (1908 - ?) nauczycielka j.francuskiego i niemieckiego; uczyła się początkowo w Rosji, m.in.w Penzie, od 1921 -w pryw.gimn. i w Gimn.im.A.Mickiewicza w Nowogródku, gdzie w 1926 uzyskała maturę; w 1926-33 studiowała romanistykę na USB; w 1945-51 uczyła języków w Instytucie Pedagogicznym w Grodnie, w 1951-52 była zast.dyr. 7-letniej szkoły w Nowej Wilejce, w 1952 aresztowano ją na krótko i pozbawiono funkcji, potem uczyła j.niem. w kilku szkołach na Wileńszczyźnie.

ILKIEWICZ Stefan (1919 Gaudziszki w woj.nowogr.-1939) technik budowlany; ukończył Wydz.Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie, w 1938-39 pracował przy budowie hydroelektrowni w Wilnie-Turkiszkach; w 1939

był ochotnikiem w WP, walczył w oddz.płka Dąbrowskiego, został rozstrzelany przez oddział Armii Czerwonej.

ILLINICZ Jan (1685-1762 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1700 w Wilnie; był profesorem, prefektem szkół oraz rektorem w wielu kolegiach jezuickich, m.in. w 1722-25 - prof.filozofii w Wilnie oraz w 1741-44 rektorem kolegium św.Rafała w Wilnie.

IŁŁAKOWICZ Napoleon Michał Juliusz (1811-1861) malarz; studiował u Rustema na Uniw. Wileńskim, poza krótkim okresem we Lwowie w 1848 działał przede wszystkim za granicą, m.in. w Anglii, gdzie portretował królową Wiktorię; w 1859 wrócił na Litwę, po nieudanych próbach zajęcia się rolnictwem zamieszkał w Wilnie; pozostawił wielką liczbę obrazów (także historycznych) rozproszonych na Litwie, w Polsce i za granicą.

IŁŁAKOWICZÓWNA Kazimiera (1888 w Wilnie - 1983) poetka, tłumaczka, wnuczka Tomasza Zana; uczyła się w Warszawie na pensji Cecylii Plater-Zyberk, była słuchaczką uniw. w Genewie i Oksfordzie, maturę zdała w Petersburgu, studiowała filologię polską i angielską na Uniw. Jag. 1910-14, uzyskując absolutorium; w 1915-17 była sanitariuszką i w Petersburgu korektorką w drukarni, po powrocie do kraju pracowała w MSZ (1918-25 i 1935-39) a w l. 1926-35 w Min. Spr. Wojskowych na stan. osobistego sekretarza Marsz. J. Piłsudskiego (wspomnienia z tego okresu: *Ścieżka obok drogi 1939*); w 1930 otrzymała nagrodę literacką Wilna, w 1935 Państw. Nagr. Literacką i Złoty Wawrzyn PAL; po wybuchu wojny została ewakuowana z MSZ do Rumunii, powróciła w 1947 i zamieszkała w Poznaniu; otrzymała nagrody m.in.: Fundacji Jurzykowskiego 1966, paryskiej „Kultury" 1971 oraz Państwową I stopnia 1976; publikowała liczne zbiory poezji (wiersze o tematyce wileńskiej są m.in. w tomikach: *Z głębi serca* 1928 i *Słowik litewski* 1936) oraz przekłady z angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego (m.in. *Anna Karenina* Tołstoja) i węgierskiego.

IMIELA-NOWICKI Daniel (1903-1954) inż.rolnik; był kierownikiem szkoły rolniczej w Bukiszkach, podczas okupacji - zastępcą kierownika Wydz.Rolnego I Delegatury Rządu RP; został aresztowany z Z.Fedorowiczem i skazany na 10 lat łagru, zmarł w obozie.

INDAN Franciszek (1913- ?) filozof; w 1931 ukończył Gimn.im.Słowackiego w Kowlu, w 1937 uzyskał magisterium w zakresie filozofii na USB i w 1937-39 był asystentem Semin.Filozoficznego USB; w 1939 uczył w Liceum im.Śniadeckich w Wilnie, w 1940-44 pracował w Wilnie jako robotnik i buchalter, w 1944-45 uczył w gimn.w Nowej Wilejce, w 1945-48 - w III Gimn.i Liceum im.T.Kościuszki w Toruniu; w 1948 uzyskał na UMK doktorat; w 1945-61 pracował na UMK jako st.asystent i wykładowca.

ISAJKOWSKI Franciszek (1599-1654), kanonik katedralny wil., proboszcz w Trabach, poseł na sejm konwokacyjny z ramienia kapituły wil., sekretarz Władysława IV i regent kancelarii większej litew., dziekan wil. kapituły katedralnej, pisarz wielki litew. i referendarz, proboszcz w Trokach, Gieranonach i w katedrze wil., biskup smoleński.

ISAKOWICZ Hipolit (1783-1848) aktor; od 1826 do ok.1842 występował w Wilnie, potem - w Druskiennikach i Grodnie.

ISAKOWICZ Leontyna (właśc. Leokadia) aktorka, w l. 1829-1841 występowała w Wilnie.

ISZORA Stanisław (1838-1863) ksiądz wikary w Żołudku, inspirator działań spiskowych 1861-62, po aresztowaniu proboszcza dobrowolnie zgłosił się do władz rosyjskich, skazany na 5 lat katorgi, na skutek rewizji Murawiewa publicznie rozstrzelany 3 czerwca 1863.

ISZORA Wacław (1896-1994), „Wacławski", absolwent gimn. w Jekatierinosławlu i Wydz. Prawa USB w Wilnie, w latach 1914-18 w Polskim Towarzystwie Pomocy Ofiarom Wojny,

1918-21 ochotnik w WP, 1921-23 starosta grodzki w Wilnie, później starosta w Suwałkach, 1932-34 inspektor starostw województwa pomorskiego, od 1935 starosta Warszawy-Praga, od IX 39 w Wilnie, członek konspiracji niepodległościowej, 1942-44 kierownik Inspektoratu Samorządowego wileńskiej Delegatury Rządu, aresztowany przez NKWD II 45 skazany na 5 lat łagrów, zwolniony w IX 48, zamieszkał w Łodzi, do emerytury pracował w księgowości Centrali Tekstylno-Odzieżowej.

IWANCIÓW Marian (1906- ?) malarz, grafik; w 1929-35 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, potem pracował jako nauczyciel na Wileńszczyźnie; w 1939-44 był w niewoli sowieckiej; w 1950 uzyskał dyplom art.malarza na UMK w Toruniu; w 1945-53 mieszkał na Górnym Śląsku, potem uczył w Liceum Sztuk Piast, w Zamościu; w l.międzywojennych w drzeworytach sięgał do motywów wileńskich, np. *Kościół Misjonarzy w Wilnie* (1933), *Fragment zaułka w Trokach* (ok.1935).

IWANOW-BAZEWICZ Władysław (1912-1993), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, uczestnik kampanii wrześniowej, wieloletni więzień łagrów sowieckich.

IWANOWSKA z.d.Jacynowska Sabina (1877-1954) nauczycielka gimnastyki; ukończyła ze złotym medalem Pensję św.Katarzyny w Petersburgu, uczęszczała na Kursa Leshafta - higieny i wych.fizycznego na poziomie akademickim, wstąpiła tam do PPS; po I wojnie uczyła gimnastyki w Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie; w 1930 z pow.choroby nóg przeszła na emeryturę, pracowała społecznie w woj.nowogródzkim, podczas okupacji pomagała zagrożonym; przeniosła się do Warszawy, dwaj jej synowie zginęli w powstaniu.

IWANOWSKA Wilhelmina (1905 w Wilnie - 1999) astronom; na USB ukończyła studia matematyczne w 1929, oraz uzyskała z astronomii doktorat w 1933 i habilitację w 1937; pracowała na USB jako asystent i st. asystent 1927-37, jako docent 1937-39, podczas wojny - w jawnym i tajnym szkolnictwie średnim, po wojnie - jako profesor UMK w Toruniu, współorg. Obserwatorium Astronomicznego w Piwnicach; została członkiem PAN - korespondentem 1956 i rzeczywistym 1976, drem honoris causa licznych uczelni, członkiem licznych tow. naukowych, wiceprezesem Międzynar. Unii Astronomicznej 1973-79; była współorganizatorką Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej.

IWANOWSKI Ignacy (1807-1886) prawnik; w 1826 ukończył Uniw.Wileński, w 1832 uzyskał tytuł dra praw na Uniw.w Dorpacie; 1832-35 studiował prawo międzynarodowe na Uniw.w Berlinie; w 1835-71 był prof.Uniw.w Petersburgu, opiekował się studentami z guberni litewskich.

IWANOWSKI Kazimierz (1922 w Wilnie - 2002) inż.mechanik; ukończył Gimn. im.Zygmunta Augusta w Wilnie, uczył się w Liceum im.Śniadeckich; we wrześniu 1939 był ochotnikiem w służbie wartowniczej i został internowany w Połądze; od 1943 był żołnierzem 3.Wil.Brygady AK i brał udział w operacji Ostra Brama; w 1950 ukończył Wydz.Budowy Maszyn Polit.Gdańskiej i do 1981 pracował na tej uczelni, potem został prof.Uniw. w Port Harcourt w Nigerii; opublikował kilkadziesiąt prac z dziedziny konstrukcji maszyn oraz wspomnienia związane z Ziemią Wil. - w Bibliotece Wil.Rozmaitości: *Zapis dla syna* (1993), *Wspomnienia z kresowej młodości* (1995) i *Niedaleko Holszan* (2001).

IWANOWSKI Leonard (1845-1921) przyrodnik i myśliwy, inżynier chemik, towarzyszył Mendelejewowi do Anglii i był tłumaczem jego słynnego wykładu o periodycznym układzie pierwiastków w Royal Chemical Society; zwolennik i propagator pracy organicznej i oświaty, przez wiele lat był opiekunem i sponsorem studentów Polaków; przyczynił się do powstania gimnazjum w Lidzie, za co został honorowym obywatelem tego miasta; w ro-

dzinnym majątku Lebiodka wprowadzał nowoczesne metody gospodarowania, był wybitnym pomologiem, członkiem Zarządu Warszawskiego Towarzystwa Ogrodniczego, założył szkołę ogrodniczą z językiem polskim, co było ewenementem w ówczesnych warunkach.

IWANOWSKI Stanisław (1887 w Lebiodce - 1970) ziemianin, adwokat, uczestnik walk o niepodległość; po strajku szkolnym 1905 relegowany z gimnazjum w Warszawie maturę uzyskał w Petersburgu; absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Petersb.; zmobilizowany w 1914 walczył w Prusach Wschodnich, po przeniesieniu do Petersburga czynny działacz w Związku Wojskowych Polaków, w 1917 wraca do kraju i przystępuje do organizowania Samoobrony Lidzkiej, a następnie Samoobrony Grodzieńskiej; w 1920 w stopniu kpt. w kawalerii gen. Dreszera; działacz w rządzie Litwy Środkowej; w l. międzywojennych adwokat i gospodarz w rodowym majątku (Lebiodka); zmobilizowany we wrześniu 1939, internowany na Litwie; działacz konspiracyjny, uczestnik operacji „Ostra Brama" w oddziale „Jana", a potem w 3. Brygadzie „Szczerbca"; jesienią 1944 aresztowany - po zwolnieniu w 1945 ekspatriował się do Bydgoszczy, gdzie pracował jako adwokat i działał w kołach kombatanckich; zmarł w Bydgoszczy.

IWANOWSKI Tadeusz (Tadas Ivanauskas) (1882-1970) absolwent gimnazjum warszawskiego, studia zoologiczne w Petersburgu i na Sorbonie; w czasie studiów poczuł się Litwinem; aktywnie współdziałał w powstawaniu niepodległego państwa litewskiego; był współzałożycielem uniwersytetu w Kownie i muzeum zoologicznego (dziś jego imienia); prof. zoologii w Kownie i Wilnie; autor kilkunastu książek i kilkuset publikacji naukowych z ornitologii; inicjator hodowli zwierząt futerkowych na Litwie.

IWANOWSKI Wacław (1880 w Lebiodce w pow.lidzkim - 1943) inż.chemik, prof. Polit.Warsz., białoruski działacz niepodległościowy; w 1899 ukończył V Gimn. w Warszawie, w 1904 uzyskał dyplom inżyniera na Wydz.Chemii Inst.Technologicznego w Petersburgu, po doktoracie w Monachium był w tym Instytucie w 1905-11 docentem; organizował białoruskie towarzystwa wydawnicze w 1906-13 w Petersburgu i 1913-15 - w Wilnie; od.1913 kierował działem przemysłowo-handlowym Wil.Tow.Rolniczego; w 1915-17 przewodniczył Białoruskiemu Komitetowi Pomocy Ofiarom Wojny w Orle i Piotrogrodzie; w 1918 został rektorem Inst.Pedagogicznego w Mińsku i ministrem Białor.Rep.Ludowej; w 1919 aresztowano go i wywieziono do Smoleńska, po zwolnieniu był dyr.dep.aprowizacyjnego Komitetu Rządzącego Litwy Środkowej; w 1922-39 był prof.Politechniki Warsz., w 1940-41 - prof.litewskiego Uniw.Wil.;. po zajęciu Białorusi przez Niemców w 1941 został burmistrzem Mińska; zmarł w wyniku zamachu.

IWANOWSKI Wacław (1895-1975) lekarz; dzieciństwo spędził w maj.rodz. Podubisie na Żmudzi, ukończył z wyróżnieniem gimn.w Kownie, medycynę studiował od 1916 w Charkowie, dyplom nostryfikował we Lwowie; był lekarzem-porucznikiem w KOPie, potem lek.naczelnym uzdrowiska Druskienniki (leczył m.in.marsz.Piłsudskiego); od 1930 był lek.nacz.w Ciechocinku, brał udział w wojnie 1939, potem - w AK (zorganizował ośrodek konspiracyjny w przychodni w Warszawie), podczas powstania był dow.3.plutonu w komp.sztabowej „Setka"; po kapitulacji był w niewoli niem.; powrócił w 1946 i został ponownie lek.nacz.w Ciechocinku, szykanowanym przez władze lokalne, po przejściu na emeryturę w 1968 musiał w ciągu 7 dni opuścić Ciechocinek; mieszkał kilka lat w Toruniu, potem - w Warszawie.

IWAŃSKA Ludwika (1769-1800) aktorka śpiewaczka, występowała w teatrze dworskim K. Radziwiłła w Nieświeżu, w 1786 W. Bogusławski zaangażował ją do teatru wil., w którym występowała do 1790.

IWAŃSKA (siostra Ludwiki) śpiewaczka, występowała w teatrze dworskim K. Radziwiłła w

Nieświeżu, w 1786 W. Bogusławski zaangażował ją do teatru w Wilnie, gdzie występowała do 1790.

IWASZKIEWICZ Janusz (1879-1944) historyk; uczył się w gimn. w Słucku i Smoleńsku, w 1899-1904 studiował prawo na Uniw. Warsz. a w 1903-06 historię pod kier. S. Askenazego we Lwowie; w l. 1906-18 pracował w pryw. szkolnictwie w Warszawie, 1918-30 w Archiwum Akt Dawnych, 1922-25 był zast. prof. na USB, w 1924 habilitował się na Uniw. Pozn. i uzyskał veniam legendi, w l. 1930-39 był profesorem USB, podczas wojny - w tajnym nauczaniu uniwersyteckim; w 1944 wrócił do Warszawy, został rozstrzelany przez gestapo 6.08.44; autor licznych prac naukowych, dot. głównie dziejów Litwy i Polski na przeł. XVIII/XIX w., powstania listop. i dawnego Uniw. Wileńskiego, ogłaszanych przede wsz. w czasopismach historycznych, osobno wyszła m.in. książka *Litwa w r. 1812* (1912).

IWASZKIEWICZ Janusz Wacław (1914 w Wilnie - 1975), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-34, student Wydz. Prawa USB, prawnik, radca prawny.

IWICKA Tekla (1814-1888), ofiarna filantropka, wychowawczyni i opiekunka dzieci, chroniąca je przed rusyfikacją; utworzyła Ochronkę, późniejszy Dom Sierot św. Wawrzyńca.

IWIŃSKI Wawrzyniec (1811-1881) nauczyciel, literat, działacz społ.; w 1846-66 wydawał w Wilnie „Kalendarze Litewskie", skierowane do chłopów czasopismo popularyzujące wiedzę i udzielające porad gospodarczych; w Retowie na Żmudzi założył pierwszą szkołę rolniczą z litewskim językiem wykładowym; w rękopisach pozostawił m.in. słowniki polsko-litewski i rosyjsko-litewski.

IZAAK z Trok (1533-1594) teolog-polemista karaimski; sekretarz gminy Karaimów w Trokach; autor *Twierdzy wiary*, 1593 - apologii judaizmu (w j. hebrajskim).

IZDEBSKI Ignacy (1702-1766) jezuita; do zakonu wstąpił w 1718 w Wilnie; po studiach filozoficznych w Połocku i teologicznych w Warszawie i Pińsku wykładał retorykę i filozofię w Słonimiu oraz w 1739-42 - filozofię w Wilnie; w 1747-49 był ministrem i prefektem budowy domu nowicjatu przy kościele św. Ignacego w Wilnie.

IZDEBSKI Wojciech bp (1616-1702), absolwent Akademii Wil., doktor teologii i obojga praw, kanonik katedralny, biskup wil., filantrop.

IZRAEL z Wołożyna (zm. 1849) talmudysta; kierownik jesziwy w Wołożynie 1821-1849.

IŻYCKI Tadeusz (1900-1983) adwokat; uczestniczył w walkach z bolszewikami w 1920 r., ukończył Wydz.Prawa USB; pracował jako adwokat w Wilnie, potem w Gdańsku, był obrońcą więźniów politycznych w PRL.

J

JABŁONOWSKI Szymon (ok.1604-1674) jezuita; w 1632 uzyskał doktorat teologii w Akad.Wileńskiej i wstąpił do zakonu; w Wilnie był prof.prawa kanonicznego i teologii moralnej w 1640-45 oraz Pisma św. w 1645, ponadto wykładał w Płocku i był rektorem w Orszy.

JABŁOŃSKA z d.Drozdowska Stefania (1862-1936 Wilno) poetka, tłumaczka; otrzymała wykształcenie domowe, była właścicielką majątków Alinówka i Biguszki k. Sudejków; w 1918-36 mieszkała w Wilnie, tłumaczyła na j.polski poezje A.Baranowskiego i Maironisa, wydała antologię *Poezje odradzającej się Litwy* (Sejny 1910), publikowała artykuły i wiersze m.in.w „Bluszczu".

JABŁOŃSKA-ERDMANOWA Zofia (1897 - po 1971) po ukończ. Pokrowskiego Gimn. Żeńskiego w Petersburgu uczęszczała tam na Polskie Kursy Naukowe, pracowała w szkółce dla dzieci polskich i w Tow. Pomocy Ofiarom Wojny; w 1918 podjęła studia polonistyczne na Uniw. Warsz., w 1920 była sanitariuszką podczas wojny polsko-bolsz., po I wojnie pracowała w Wil. Archiwum Akt Dawnych, potem w Łodzi; w 1929 obroniła pracę doktorską *Oświecenie i romantyzm w stowarzyszeniach młodzieży wileńskiej na pocz. XIX w.*, od 1971 mieszkała w Warsz., wydała: U *Twoich wrót, Ojczyzno* (1917) oraz *Kosówka i kaktus* (1932).

JABŁOŃSKI Aleksander (przełom XIX-XX w.) prawnik; ok.1894 był organizatorem sieci małych 200-tomowych biblioteczek domowych do użytku warstw uboższych.

JABŁOŃSKI Aleksander (1898-1980) fizyk; uczęszczał do pryw. gimnazjum i szkoły muzycznej w Charkowie (matura 1916) i studiował tam fizykę na uniwersytecie, potem wstąpił do ros. Wojskowej Szkoły Inżynieryjnej w Kijowie, służył w armii ros., w I Korpusie Pol. gen. Dowbora-Muśnickiego, od 1918 - w WP; kontynuował przerwane studia fizyki na Uniw. Warsz., zarabiając jako skrzypek w orkiestrze Teatru Wielkiego; w 1925 zaczął pracę w Zakł. Fizyki Uniw. Warsz., w 1930 uzyskał stopień dra filoz., po stażu w ośrodkach naukowych Berlina i Hamburga habilitował się w 1934; 1938-39 wykładał na USB; podczas wojny trafił do obozu w Kozielsku i został kapitanem w armii Andersa; 1943-45 wykładał fizykę na polskim wydz. lekarskim Uniw. w Edynburgu, od 1946 był prof. fizyki doświadczalnej na UMK w Toruniu, był członkiem PAU i PAN, Tow. Nauk. w Toruniu, Polskiego Tow. Fizycznego, otrzymał 3 doktoraty hc., ogłosił ponad 100 prac naukowych.

JACHIMOWICZ Rafał (1893-1961) artysta rzeźbiarz; uczył się w wil. Szkole Rysunkowej Trutniewa, na Wydz. Sztuk Pięknych USB 1919-20 oraz w krakowskiej ASP u prof. K. Laszczki 1921-22; w 1926 przyznano mu II nagrodę za projekt pomnika A. Mickiewicza dla Wilna, wykonał ponadto pomnik Syrokomli oraz - dla kościoła św. Mikołaja - popiersie Witolda Wielkiego a także liczne pomniki na Rossie, m.in. Tadeusza Wróblewskiego; należał do założycieli Wil. Tow. Artystów Plastyków; pozostał w Wilnie i w 1947 został docentem w katedrze rzeźby Państw. Instytutu Sztuk Pięknych Lit. SRR; pochowany na Rossie.

JACHNOWICZ Jan (1598-1668) jezuita; studia filoz. odbył w Braniewie 1616-18, teologiczne - w Wilnie 1618-22, był współprac. Konstantego Szyrwida i został po nim kaznodzieją litewskim, był regensem alumnatu papieskiego 1631-34 oraz regensem kolegiów w Krożach i Smoleńsku, po powrocie do Wilna - prepozytem domu profesów i 1655-61 rektorem papieskiego kolegium; zwalczał reformację pisząc po polsku i po litewsku, jego *Ewangelie polskie i litewskie...* miały 40 wydań w l. 1647-1900.

JACKIEWICZ Henryk (1902-1982), „Marian", ochotnik WP w wojnie polsko-bolszewickiej, 1921 zdał maturę w Kielcach, studiował w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie, był działaczem „Wici", współ-organizatorem spółdzielczości Spożywców „Społem", działaczem Zw. Rewizyjnego Sp. Spoż. „Społem" w Siedlcach i na Górnym Śląsku, od 1938 kierownikiem oddziału wojewódzkiego „Społem" w Wilnie, w okresie okupacji działaczem konspiracji niepodległościowej, od IX 41 z ramienia SL członkiem władz Wil. Koncentracji Demokratycznej od połowy 1943 - pierwszym z-cą Delegata Rządu na Okręg Wileński, krótko Delegatem, aresztowany przez NKWD XII 44 skazany na 15 lat katorgi, XII 55 wrócił do kraju i pracował w Warszawie w dziale rewizyjnym „Samopomocy Chłopskiej".

JACKIEWICZOWA z d.Sarnacka, I v. Andrzejewska, II v. Gałecka Elżbieta (1902-1976) nauczycielka-polonistka, powieściopisarka; ur.w Nowinkach na Białorusi, uczyła się w pryw.polskiej szkole Julii Maciejewiczowej w Wilnie, maturę uzyskała w Szkole im.E.Plater w Mińsku w 1920; od 1921 studiowała polonistykę na USB, uzyskując w 1929 magisterium; w 1925-32 była naucz.j.polskiego w Nieświeżu, w 1932-34 - w Łukowie, w 1935 - w Tomaszowie Lubelskim, w 1936 - w Lublinie, potem do 1939 - w Radomiu; podczas okupacji brała udział w tajnym nauczaniu; po wojnie pracowała w Łodzi, w 1949-53 - w Min.Oświaty, w 1953-57 - w redakcji „Głosu Nauczycielskiego", w 1957-66 - w Studium Nauczycielskim nr I w Warszawie; wydała m.in.powieści: *Wczorajsza młodość* (od 1955 - 7 wydań), *Pokolenie Teresy* (od 1965 - 6 wydań).

JACUŃSKI Bolesław - rzeźbiarz z przełomu XIX/XX w. urodzony w Wilnie; studiował w Petersburgu i Rzymie, przez pewien czas mieszkał w Wilnie (ok. 1883-92), potem miał pracownię rzeźbiarską w Odessie, wykonywał w gipsie i brązie medaliony portretowe (m.in. P. Chmielowskiego, T.T. Jeża, J. Kossaka, W. Bełzy) oraz - podczas pobytu w Wilnie - płaskorzeźbę MB Ostrobramskiej i pomniki na Rossie.

JACZYNOWSKA (Kimont-Jaczynowska) **Maria** (ok.1858-1922) białoruska pianistka, kompozytorka i działaczka społeczna; ukończyła Konserwatorium Muz.w Petersburgu, działała w środowisku białoruskim w Wilnie: 31.01.1914 współorganizowała koncert-bal czterech narodów, skomponowała muzykę do operetki *Zaloty*, wg libretta W.Dunin-Marcinkiewicza, wystawionej 25.01.1915 w wil.Sali Miejskiej, kierowała chórem białoruskim w Wilnie i organizowała kółka muzyczne na Wileńszczyźnie.

JAGIEŁŁO Ignacy (1784-1849) filolog; uczył się w szkołach bernardyńskich w Traszkunach, w 1804-10 studiował filologię klasyczną na Uniw. Wil. pod kier. E. Grodka, uzyskując stopień mgra filozofii; 1811-32 uczył języków starożytnych i literatury w gimn. podolskim w Winnicy, był znakomitym wykładowcą; w „Tygodniku Wil." w 1818 ukazała się jego *O mitologii rozprawa*, przełożył całe dzieło Liwiusza, ale tylko fragm. wydrukował „Dziennik Wil." w 1828.

JAGIEŁŁO Kazimierz (1838-1891) ksiądz, kanonik honorowy Katedry wil., prokurator wil. seminarium duch., długoletni proboszcz kościoła Bernardyńskiego, usunięty w 1888 zarządzeniem gen. gubernatora wileńskiego (za nielegalne udzielanie ślubów osobom unika-

jącym prawosławia) i „zdegradowany" na wikarego Katedry; słynął z pięknego basowego głosu.

JAGIEŁŁO Władysław (1920-1993), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-38, w 1939 w Szpitalu Polowym Nr 362, uciekł z niewoli sowieckiej, żołnierz AK, po wojnie odbył studia med. na UŁ, od 1950 lekarz, w 1964 doktorat, w 1972 płk, autor wielu prac naukowych.

JAGMIN Janusz (1896-1948) rolnik, prof. USB; ukończył średnią szkołę rolniczą w Datnowie i w 1919-23 studia wyższe w SGGW i na Wydz. Rolnym Uniw. Poznańskiego, gdzie w 1924 uzyskał dyplom inżyniera, a w 1929 doktorat nauk roln.; 1929-39 pracował w Studium Rolniczym Wydz. Mat.-Przyr. USB, przechodząc funkcje od asystenta do profesora w 1936; zajmował się głównie uprawą i przerobem roślin włóknistych, zakładając w 1929 w Wilnie Lniarską Centralną Stację Doświadczalną; w 1945 został kier. Katedry Roślin Przemysłowych Uniw. Poznańskiego; napisał ponad 130 prac naukowych.

JAGODA Wiktor (1915-1971), ppor. „Brzoza", 1936 matura, następnie Szkoła Podchorążych Artylerii w Toruniu, w kampanii wrześniowej w 3. PAC, uciekł z niewoli niemieckiej, od XI 39 w SZP-ZWZ-AK w garnizonie miasta Wilna, w okresie okupacji niemieckiej d-ca konspiracyjnej kompanii i w wywiadzie, od II 44 w 3. Bryg. Part. „Szczerbca" d-ca 2. kompanii, po 17 VII 44 ponownie w konspiracji, IX 44 aresztowany przez NKWD, skazany na karę śmierci „złagodzoną" na 20 lat łagrów w Workucie, do kraju wrócił w 1959, pracował w Warszawie jako taksówkarz, konsolidował żołnierzy 3. Brygady, inicjował pisanie wspomnień.

JAGUCZAŃSKA z Rewkowskich Julia (1844-1916) przyjaciółka Pauliny Kondratowiczowej, żony Syrokomli, więziona wraz z nią w 1863 za przechowywanie dokumentów braci Dalewskich, w 1864 wywieziona do Nowochoperska, wróciła do Wilna w 1875.

JAKIMOWICZ Roman Jakub (1899-?), absolwent Wydz. Sztuk Pięknych USB, w l. 1925-40 nauczyciel zajęć praktycznych w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, a także w Państw. Liceum im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Wilnie, po wojnie w gimn. w Głuchołazach; w 1925 wydał tekę linorytów z widokami Wilna, w 1927 - tekę drzeworytów *Kościoły wileńskie*.

JAKOWICKI Ignacy (1794-1847) mineralog, lekarz medycyny i weterynarii; po ukończeniu gimn. w Mińsku studiował na Oddz. Mat.-Fiz. Uniw. Wileńskiego (1814 kandydat, 1819 mgr filozofii) będąc też 1814-16 pomocnikiem przy gabinecie mineralogicznym; 1820-24 uczył matem. i fizyki w Mołodecznie, Krożach i Wilnie, 1825-32 zajmował katedrę mineralogii na Uniw. Wil., brał udział w podróży naukowej na Litwę, Podole i Ukrainę, 1832-42 wykładał mineralogię w Akad. Medyko-Chirurgicznej i uzupełniał studia, uzyskując w 1835 tytuł lek. weterynarii, w 1839 - lek. medycyny; po likwidacji Akademii zajmował się praktyką lekarską; wydał m.in. *Krótki wykład oryktognozji i geognozji* (Wil. 1825 i 1827), *Mineralogia dla sztuk, rzemiosł, fabryk i rolnictwa* (1827), *Obserwacje geognostyczne w guberniach zach. i płn. państwa rosyjskiego* (1830).

JAKOWICKI Władysław Marian (1885 - ok. 1939) ginekolog; ukończył gimn. klasyczne w Witebsku 1903, medycynę studiował w Moskwie 1903-05 i we Lwowie 1905-10, gdzie uzyskał doktorat; 1910-18 był asystentem w klinice położniczo-ginekol. Uniw. Lwowskiego, 1914-17 - lekarzem w I bryg. Legionów (odzn. krzyżem Virtuti Militari V kl.), 1918-20 pracował jako ordynator w szpitalu wojsk. w Chełmie, 1920-24 był adiunktem i docentem (po habilitacji w 1923) kliniki położn. i ginekol. Uniw. Warsz., 1925-39 był profesorem położnictwa i ginekologii USB, przyczynił się do budowy Domu Akadem., był dziekanem 1929/30, członkiem licznych tow. naukowych, autorem kilkunastu prac, m.in. relacji o działalności kliniki w „Pamiętniku Wil. Tow. Lek. i Wydz. Lek. USB" 1929 i 1933; w 1939 zaginął bez wieści.

JAKSA (Jaxa) **Jakub** (1743-po 1792) jezuita; do zakonu wstąpił w 1759 w Wilnie, w 1769-73 studiował teologię w Pińsku; po kasacie zakonu był profesorem w szkołach Komisji Edukacji Narodowej w Pińsku, potem - prof.literatury łacińskiej i polskiej w 1777-87 w Akad.Wil., w 1787-92 - prorektorem szkół w Pińsku, w 1785-90 - wizytatorem generalnym szkół na Litwie.

JAKSZTAS Antoni (1910 w Lidzie - 1993), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-30, student Szkoły Dramatycznej w Wilnie, aktor rewiowy, występował w teatrze „Miniatury" w Wilnie, od 1941 w Warszawie i w Lublinie.

JAKUB z Trok (ok. 1399-1439) kanonik wil.; bp żmudzki (miednicki) 1436.

JAKUBIELSKI (Jakobielski) **Antoni Franciszek** (1809-1871) ksiądz; do gimn. uczęszczał w Białymstoku, stopień mgra teologii uzyskał w 1833 na Uniw. Wil., uczył w semin. duch. w Kamieńcu Podolskim, był tam sekretarzem kapituły, kapelanem biskupa i dziekanem; w 1839-57 wykładał na Uniw. Wil. i Akademiach Duchownych w Wilnie i Petersburgu, w 1843 uzyskał doktorat teologii, 1857-60 był rektorem Akad. petersburskiej, wydalony z Petersburga wrócił do Kamieńca, gdzie od 1853 był prepozytem kapituły katedralnej.

JAKUBOWICZ Maksymilian (1785-1853) filozof, filolog i pedagog; studiował filologię grecką i łacińską na Uniw.Wil. pod kier. G.E.Grodka, uzyskując magisterium; uczył jęz.starożytnych w kilku szkołach; w 1824-32 był prof. Liceum Krzemienieckiego, 1834-39 - Uniw.Kijowskiego, 1839-42 - Uniw.Moskiewskiego; na uniw.rosyjskich wykładał po łacinie; w Wilnie opublikował kilka części *Gramatyki j.polskiego* (1823-27) i *Gramatyki j.łacińskiego* wraz z wypisami (1825-26) oraz 3 tomy *Chrześcijańskiej filozofii życia w porównaniu z filozofią naszego wieku panteistyczną* (1853).

JAKUBOWSKA Dobrowoja (1916-1979) ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, studiowała w 1934-39 na Wydz. Mat.-Przyr. USB, w czasie wojny uczyła na tajnych kompl. i działała w konspiracji, w 1945 była więziona przez NKWD; po wojnie pracowała w Min. Komunikacji w Warsz., ukończyła studia zaoczne na Wydz. Architektury Polit. Warsz.

JAKUBOWSKA Zofia (1871-1954) aktorka; występowała w l. 1906-11 w teatrze wileńskim w zespołach Młodziejowskiej i Popławskiego, współorganizatorka „Cabaretu" w 1908.

JAKUBOWSKI Justyn (1812-1852) ksiądz; proboszcz kościoła św. Ducha, koadytor w Wilnie, kanonik Katedry wil., profesor Instytutu Szlacheckiego; znany w Wilnie kapłan, słynący z dobroci, prawości i daru wymowy.

JAKUBOWSKI Zygmunt (1898-1961), od 1913 w zakonie jezuitów, wychowawca w Chyrowie, w l. 1923-25 nauczyciel j. polskiego, matematyki, kaligrafii i rysunków w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w 1932 wyjechał do USA i w Chicago redagował „Posłańca Serca Jezusowego".

JAŁBRZYKOWSKI Romuald (1876-1955) arcybiskup; studiował w semin. duchownym w Sejnach i Akad. Duchownej w Petersburgu (święcenia 1901), w 1902-15 był profesorem i od 1909 wicerektorem semin. duch. w Sejnach i prowadził tam liczne akcje społeczne (założył szkołę, księgarnię, spółdzielnię), w 1915 przeniósł się z semin. do Mohylewa, potem do Mińska, gdzie założył „Tygodnik Katolicki"; w 1918 został pomocniczym biskupem sejneńskim, zorganizował w Łomży kurię i semin. duchowne, szkołę rzemiosł, gimnazjum filologiczne i założył dziennik „Życie i Praca"; w 1925 został biskupem-ordynariuszem nowej diecezji łomżyńskiej, w 1926 - arcybiskupem metropolitą wileńskim; do 1939 zwizytował czterokrotnie wszystkie parafie, w 1931 zorganizował I Kongres Eucharystyczny, w 1929 koronował obraz MB Ostrobramskiej, w

1939 otrzymał doktorat hc USB; w czasie okupacji 1942-44 internowany w Mariampolu przez władze niem., w 1945 więziony na Łukiszkach przez Sowietów; od 1945 zarządzał diecezją z Białegostoku, opiekując się także przeniesionym z Wilna semin. duchownym.

JAMIOŁKOWSKI Jan (ok.1578-1649 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; w 1620-24 był rektorem domu nowicjatu w Wilnie, w 1625-26 - prepozytem domu profesów, w 1627-30 i 1639-41 - prowincjałem litewskim; ponadto - superiorem w Krożach i Warszawie oraz rektorem w Krożach.

JAMONTT Bronisław (1886-1957) artysta malarz; uczęszczał do gimn. klas. w Wilnie oraz do Szkoły Rysunkowej Jana Trutniewa, w 1908 zapisał się na Wydz. Prawa Uniw. w Petersburgu i został wolnym słuchaczem tamt. ASP, ze wzgl. na sytuację materialną porzucił studia; od 1910 pracował w Wilnie jako urzędnik i naucz. rysunków, także w Homlu 1918-19; w 1915 debiutował na wyst. obrazów Wil. Tow. Artystycznego, od 1919 brał udział w licznych wystawach ogólnopolskich i zagranicznych zdobywając nagrody i wyróżnienia; należał do założycieli Wil. Tow. Artystów Plastyków w 1920, w 1931 został asystentem F. Ruszczyca na USB, w 1934 uzyskał dyplom art. mal., a po śmierci Ruszczyca objął katedrę pejzażu w 1936 jako zast. prof. i 1937-39 jako profesor; podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu; w 1945 współorganizował Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu; malował głównie pejzaże i motywy architektoniczne z Wilna, Wileńszczyzny oraz Torunia.

JAMONTT Stefan (1831-1898) wychowanek Instytutu Agronomicznego w Hory-Horkach, długoletni członek Zarządu m. Wilna i działacz społeczny, inicjator urządzenia parków miejskich: pobernardyńskiego i tzw. Cielętnika na miejscu Zamku Dolnego i ogrodu przy Katedrze i Górze Zamkowej.

JAN z Koźmina (ur. przed 1510) kaznodzieja nadworny i bibliotekarz Zygmunta Augusta w Wilnie od 1545; zwolennik i propagator reformacji; 1551 usunięty z dworu.

JAN Mikołajowy z Wilna (ok. 1455-1502) kanonik i archidiakon wil.; bp łucki 1491.

JANCZUKOWICZ Paweł (1906 Baranowicze - 1973) inż.budownictwa lądowego, prof.Polit.Gdańskiej; od 1927 pracował w Oddz.Drogowym PKP w Wilnie oraz studiował architekturę na Wydz.Sztuk Pięknych USB; w 1931-36 pracował w przedsięb.budowlanych w Warszawie i studiował na Wydz.Inż.Lądowej Polit. Warsz.; 1936-39 był kier.robót w Zarządzie Miejskim w Wilnie i wykładowcą w Państw.Szkole Techn; w 1939 był por.saperów w Armii „Polesie", zbiegł z niewoli niemieckiej i dostał się do Armii Polskiej na Zachodzie; od 1945 pracował przy odbudowie Gdańska, od 1950 wykładał na Polit.Gdańskiej (w 1955-61 jako profesor).

JANICKI Stanisław (1919-1994), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-36, od 1936 w TJ, w 1939 aresztowany w Lublinie przez Gestapo, w obozach w Sachsenhausen i Dachau, po wojnie studia na PUG w Rzymie, w 1950 święc. kapł.

JANIEWICZ (Yaniewicz) **Feliks** (Szczęsny) (1762 Wilno - 1848) skrzypek, kompozytor, dyrygent; od wczesnej młodości wykazywał zdolności muzyczne, w 1777 został nadwornym skrzypkiem Stan.Augusta, w 1784 na koszt króla rozpoczął studia za granicą (m.in.u Haydna), koncertował we Włoszech i Paryżu, od 1792 - w Anglii i Szkocji, gdzie zdobył znaczną popularność; skomponował m.in. 5 koncertów skrzypcowych.

JANKIEWICZ Antoni (1800 - ?) rysownik; uczył się w szkole bernardynów w Traszkunach, potem - malarstwa u Rosaliniego i rysunku u Perliego, w 1821-29 studiował u J.Rustema na Uniw.Wil.; od 1823 był zatrudniony jako ry-

sownik w uniwersyteckim zakładzie i ogrodzie botanicznym, w 1825 ilustrował dzieło prof. J.F.Wolfganga.

JANKOWSKA Halina (1890-1944) lekarz-psychiatra; była asystentką na USB w 1923-1935.

JANKOWSKA Janina Maria (1916-1994) farmaceutka; w 1926-35 uczyła się w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, od 1936 studiowała farmację na USB, dyplom mgra farm. uzyskała w 1947 na UAM w Poznaniu; pracowała w Gdańskim Zarz. Aptek, 1956-76 kierowała apteką przy Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni; była sekretarzem oddz. Tow. Miłośników Wilna i Ziemi Wil.

JANKOWSKI Andrzej (1926-1986) „Ciupaga", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1939/40; żołnierz 6. Samodzielnej Brygady Wil., pracownik Inst. Planowania w Warszawie.

JANKOWSKI Czesław - pseud. Czesław, Aramis, Oszmiańczuk i in. (1857 Polany k. Oszmiany - 1929 Wilno) poeta, publicysta, tłumacz, krytyk lit.; ukończył gimn. klas. w Mitawie, studiował na Uniw. Jagiell.; od 1876 publikował liczne utwory poetyckie, felietony i recenzje na łamach wielu czasopism (m.in. w „Kurierze Warsz." i „Kraju" 1883-1904); w 1905-07 redagował w Wilnie „Kurier Litewski", należał do założycieli Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie i przyczynił się do odrodzenia tam teatru polskiego, współpracował z „krajowcami", był posłem do I Dumy, prowadził życie b. ruchliwe między Wilnem, Warszawą i Petersburgiem; 1917-18 prowadził z L. Solskim Teatr Polski w Warsz., od 1919 mieszkał w Wilnie, w 1922 wszedł do redakcji „Słowa", był prezesem Zw. Zaw. Literatów Polskich w Wilnie oraz Syndykatu Dziennikarzy Wileńskich; opublikował ponad 3 tys. pozycji, głównie w czasopismach, z jego recenzji i felietonów można ułożyć kronikę życia kulturalnego w Wilnie; oprócz zbiorów poezji napisał m.in. monografię *Powiat Oszmiański* (1896-1900) i wspomnienia *Z czeczotkowej szkatułki* (Wilno 1926), wiele tłumaczył z czeskiego, francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego.

JANKOWSKI Jan (1804-?) filareta, student Uniw.Wil.; przestraszony, że znaleziono u niego podczas rewizji antyrządowe wiersze - złożył zeznania obciążające kolegów przed komisją śledczą Nowosilcowa, dając podstawę do masowych aresztowań.

JANKOWSKI Jan Ignacy (1737-po 1789) jezuita; do zakonu wstąpił w 1752 w Wilnie, w 1758-61 studiował filozofię, w 1763-67 - teologię w Akad.Wil.; w 1768-72 był sekretarzem asystenta polskiego w Rzymie, w 1772-73 - prefektem archiwum prowincji w Wilnie, w 1773-74 - prof.prawa kanonicznego i prefektem szkół w Wilnie; po kasacie zakonu został kanonikiem żmudzkim i wizytatorem szkół KEN; przełożył m.in. *Przestrogi polityczno-obyczajowe* A.M.Fredry (Wilno 1781).

JANKOWSKI Jerzy - Yeży Yankowski, pseud. Jerzy Szum - (1887-1941) poeta, publicysta; wydalony z wilczym biletem z wil. szkoły średniej, maturę uzyskał w Kronsztadzie, studiował prawo w Petersburgu, Lipsku, Paryżu i Dorpacie, gdzie w 1911 uzyskał dyplom; od 1906 współpracował z prasą warszawską i wileńską („Gazeta Wileńska", „Echo", „Kurier Litewski") pisząc korespondencje, recenzje lit. i teatralne, artykuły społeczne i polityczne, był aktywnym uczestnikiem życia kulturalnego w Wilnie przed 1914, był członkiem grupy artystyczno-literackiej „Banda" (1909-10) oraz redaktorem i współautorem książki zbiorowej *Żórawce* (1910); 1912-13 redagował i wyd. w Warszawie pismo „Tydzień", lata I wojny spędził w Rosji, w 1919 brał żywy udział w działalności futurystów warszawskich, opublikował w fonetycznej pisowni tom poezji *Tram wpopszek ulicy* (1919).

JANKOWSKI Józef (1711-po 1780) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1731 w Wilnie; po studiach filozoficznych w Połocku w 1734-37 i teologicznych w Pińsku w 1739-43,

był prof.w Nieświeżu i Płocku oraz prefektem szkół w Pińsku; przez 8 lat był kaznodzieją „niedzielnym", przez 5 lat „odświętnym" w Wilnie, Mińsku i Nowogródku, w 1766-69 - rektorem Collegium Nobilium w Wilnie; w 1769 uzyskał doktorat teologii w Akademii Wil. i w 1769-72 był jej rektorem; w 1772-73 był prepozytem wil.domu profesów; po kasacie zakonu nadal opiekował się kościołem św.Kazimierza i domem profesów, w którym mieszkali byli jezuici.

JANKOWSKI Placyd - pseud. John of Dycalp (1810-1872) pisarz, ksiądz unicki i prawosławny; uczęszczał do gimn. w Świsłoczy i szkoły bazylianów w Brześciu, ukończył studia teolog. w Semin. Głównym Uniw. Wileńskiego, wykładał w unickim semin. w Żyrowicach, był pryw. nauczycielem w Wilnie; w 1833 uzyskał doktorat w Akad. Duchownej w Wilnie i przyjął święcenia, w 1839 podpisał akt likwidacji unii i został księdzem prawosławnym, proboszczem cerkwi św. Mikołaja w Wilnie 1845-47 i w Białawicach; jego twórczość jest dość obfita, pisał powieści, wspomnienia, poezje, korespondencje do prasy, tłumaczył Szekspira, pod koniec życia pisał w j. rosyjskim; bardziej znane jego utwory to: *Powieść składana* (napisana wspólnie z J.I Kraszewskim 1843) i *Doktor Panteusz w przemianach* (1849).

JANOWICZ Jan (1893-1964) chirurg; urodził się na Żmudzi, dyplom lek. uzyskał w 1917 w Dorpacie, był lekarzem w Korpusie gen. Dowbór-Muśnickiego i uczestniczył w bitwie pod Warszawą; w 1922 po zwolnieniu z wojska pogłębiał wiedzę medyczną w Berlinie i Paryżu, po powrocie był lekarzem Szpitala Kolejowego w Wilnie (1931-35 ordynator), brał żywy udział w życiu artystycznym miasta i pasjonował się żeglarstwem, w czasie wojny był lekarzem OW AK, pomagał Żydom (wyróżniony tytułem „Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata"), po wojnie praktykował w Olsztynie, był członkiem hon. Polskiego Tow. Chirurgicznego.

JANOWICZ Ludwik (1891-1942) inż.metalurgii, nauczyciel; w 1917 ukończył Inst.Górnictwa w Piotrogrodzie, prowadził w Orle warsztat i kursy samochodowe; wstąpił do Polskiej Brygady Syberyjskiej i w 1920 repatriował się przez Daleki Wschód do kraju w randze majora; w 1921-22 pracował w Zakładach Zbrojeniowych „Pocisk" w Pionkach; w 1924 przeniósł się do Wilna, prowadził kursy samochodowe, był wiceprezesem Automobilklubu Wil., brał udział w rajdach samochodowych i lotniczych oraz w zawodach bojerowych; od 1927 wykładał w Państw.Szkole Techn., zorganizował pracownię samochodową oraz wytwórnię łodzi żaglowych, kajaków i bojerów w warsztatach szkolnych; w 1940 został aresztowany i wywieziony do Workuty, zmarł na tyfus w drodze do Armii Andersa.

JANOWICZ Ludwik, pseud.Konrad, J.Illinicz (1858-1902) działacz rewolucyjny; w 1875 ukończył szkołę początkową w Szawlach, w 1880-gimnazjum realne w Wilnie; rozpoczął studia w Akad.Rolniczej i Leśnej w Moskwie, działał w środowiskach polskich i ros.socjalistów, należał do I Proletariatu; w 1884 został aresztowany i skazany na 20 lat katorgi, przez 10 lat więziono go w Szlisselburgu, od 1897 przebywał na zesłaniu w Sredniekołymsku, zorganizował tam bibliotekę; popełnił samobójstwo.

JANOWICZ Marcin z Wilna (ok. 1428-1492) kanonik i archidiakon wil.; bp żmudzki (miednicki) 1483.

JANOWSKI Ludomir Antoni (1862-1939) malarz; w 1888-1906 mieszkał w Wilnie, kształcił się w wil.Szkole Rysunkowej, potem - w petersburskiej ASP; malował pejzaże i martwe natury.

JANOWSKI Ludwik (1878-1921) historyk kultury polskiej; uczył się w gimn. w Białej Cerkwi oraz na Wydz. Hist.-Filolog. Uniw. Kijowskiego 1897-1903 pod kier. prof. Florinskiego, prowadził bibliotekę tajnego stow. „Korporacja Polska"; studiował potem w Krakowie,

Lwowie, Monachium, Lozannie i Genewie, 1904-08 uczył jęz. greckiego w gimn. w Kijowie, w 1908 objął lektorat j. rosyjskiego na Uniw. Jagiell., w 1909 uzyskał tam doktorat i w 1912-13 był zast. prof. literatury ruskiej; lata I wojny spędził w Szwajcarii (był członkiem zarz. Tow. Pomocy Ofiarom Wojny), w 1917 był dyrektorem polskiego gimn. żeńskiego w Kijowie i profesorem Polskiego Kolegium Uniwersyteckiego; aresztowany w 1919 (zwolniony po interwencji F. Kona); od 1919 był prof. historii kultury na USB oraz dyrektorem Bibl. Uniwersyteckiej; napisał wiele prac dotyczących dziejów Uniwersytetu w Wilnie, m.in.: *Uniwersytet Wileński i jego znaczenie* (1903), *W promieniach Wilna i Krzemieńca* (1923), *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego* (1939).

JANOWSKI Stanisław właśc. Stanisław Pless (1887-1962) aktor, reżyser, w l. 1932-37 występował w Teatrze Miejskim w Wilnie, tu także przez pewien czas kierował teatrem Rewia.

JANTZEN Kazimierz (1885-1940) astronom i meteorolog; studiował na Uniw. Jagiell., w Getyndze i Monachium, gdzie w 1912 uzyskał doktorat fil. w zakresie astronomii; w 1912-14 pracował w Obserw. Astronomicznym w Poczdamie, w czasie wojny został internowany w Rosji, po powrocie był asystentem w Obs. Astron. Uniw. Warszawskiego i wykładowcą w Politechnice i Wojsk. Instytucie Geograficznym; na USB był 1921-23 adiunktem Obserw. Astronomicznego, 1923-29 zastępcą profesora, 1929-39 profesorem meteorologii (habilitował się w zakr. astronomii w 1926), wykładał także matematykę, geodezję i kartografię; obok zwykłych obserwacji meteorologicznych prowadził pionierskie pomiary wiatrów górnych przez obserwację ruchu balonów.

JANUSZAJTIS-ŻEGOTA Marian Józef (1889-1973) działacz niepodl., legionista, gen. WP, w 1919 był współorganizatorem nieudanego zamachu na J. Piłsudskiego, 1924-26 - wojewoda nowogródzki, od paźdz. 1939 więziony przez władze sowieckie, od 1941 - w Wielkiej Brytanii.

JANUSZEWICZ Antoni Jerzy (1921 w Wilnie - 1944), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-37, wywieziony do ZSRR, żołnierz armii gen. Andersa, uczestnik walk o Monte Cassino i Ankonę, poległ 22 XI 1944.

JANUSZEWICZ Jan (1919-1944), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-38, w 1941 wywieziony do ZSRR, żołnierz armii gen. Andersa, poległ podczas walk we Włoszech 22 VII 1944.

JANUSZEWICZ Marceli (1806 - po 1859) malarz, grafik; ukończył gimn. w Wilnie, w 1820-26 studiował w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil. m.in. u J.Rustema, w 1828 uzyskał stopień kandydata sztuk pięknych; wykonał ok.200 rysunków piórkiem, przedstawiających widoki Wilna; w 1857 towarzyszył Konst.Tyszkiewiczowi w podróży po Wilii i wg jego rysunków wykonano drzeworyty w książce Tyszkiewicza *Wilia i jej brzegi* (Drezno 1871); w 1848-54 był dekoratorem w teatrze wil.

JANUSZEWICZ (Januszkiewicz) **Marcin** (1780- ?) malarz, ojciec Marcelego; w 1804-16 studiował malarstwo na Uniw.Wil. pod kier.F.Smuglewicza i J.Rustema;malował, kopiował i odnawiał obrazy religijne oraz portrety.

JANUSZEWSKI Julian (1857 - po 1914) architekt; w 1876-84 studiował w Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, pracował jako inż. kolejowy w Warszawie i od 1888 - w miejskiej komisji sanitarnej w Wilnie, w 1890-1900 był miejskim architektem, wybudował studnię artezyjską, most żelazny na Wilii (1891-1904) i utwardził jej brzegi; 1902-06 był miejskim archit. w Kownie, 1905-1909 był radnym m. Wilna, miał własną pracownię architektoniczną, wybudował ok. 30 domów.

JANUSZKIEWICZ Adolf (1803 w Nieświeżu -

1857) poeta, podróżnik, zesłaniec; uczył się u dominikanów w Nieświeżu i Winnicy, w 1821-23 studiował na Uniw. Wil. i był bliski filomatom; brał udział w powst.listopadowym, został wzięty do niewoli, skazany na utratę szlachectwa, konfiskatę majątku i zesłanie na Syberię; od 1832 przebywał w Tobolsku, Iszymie (gdzie zorganizował bibliotekę) i w Omsku, gdzie był sekretarzem Komitetu do Ułożenia Projektu Praw Kirgiskich; w 1853 został zwolniony, pracował jako bibliotekarz i zarządca ogrodów hr.Anatola Demidowa w Niżnym Tagilu na Uralu; w 1856 zamieszkał w maj.matki i brata w Mińszczyźnie; napisał *Listy ze stepu kirgiskiego* (1859).

JANUSZKIEWICZ Aleksander (1710-1767) jezuita; do zakonu wstąpił w 1725 w Wilnie; wykładał w kolegiach jezuickich, m.in. w 1747-48 był prof.filozofii, w 1759-60 - prof.teologii w Wilnie.

JANUSZKIEWICZ Aleksander (1872-1955) lekarz, prof. USB; ukończył gimnazjum w Niemirowie, dyplom lekarza cum eximia laude otrzymał w 1899 na Uniw. Kijowskim, specjalizował się w kij. szpitalach i w 1910 uzyskał stopień dra med., był sekretarzem Polskiego Tow. Lekarskiego w Kijowie; w 1905 i podczas I wojny był lekarzem wojskowym, 1919-21 pracował w szpitalach warszawskich, 1921-39 był profesorem chorób wewn. USB, wielokrotnym prezesem Wil. Tow. Lekarskiego, przyczynił się do rozwoju uzdrowiska Druskienniki, podczas wojny był konsultantem szpitali wil.; w 1945 zamieszkał w Kaliszu, wznowił działalność Kaliskiego Tow. Lek. i był jego prezesem; opublikował 34 prace nauk. (m.in. przełomowe *Nadciśnienie tętnicze*), jego asystenci wydali w l. 1922-38 106 publikacji.

JANUSZKIEWICZ Eustachy (1805-1874) powstaniec, emigrant, publicysta, wydawca; uczył się w szkole dominikanów w Nieświeżu, ukończył prawo na Uniw.Wil., od 1826 pracował jako adwokat i sekretarz Komisji Masy Radziwiłłowskiej, był członkiem redakcji „Dziennika Wil."; należał do organizatorów powstania w pow.oszmiańskim, słuckim i nowogródzkim; na emigracji w Paryżu wydawał czasopisma „Pielgrzym Polski" i „Młoda Polska", prowadził z A.Jełowickim Księgarnię Polską (1835-39), w której publikował m.in.utwory Mickiewicza, Słowackiego i Lelewela.

JANUSZKIEWICZ Zelisław (1897-1974) starosta pow. brasławskiego; w 1918 był komendantem POW w Mińsku Lit. (więzionym przez bolszewików), 1923-32 - p.o. starosty i starostą pow. brasławskiego, 1933-39 - starostą pow. bielsko-podlaskiego: 1939-45 pracował w Komitecie Ociemniałych w Wilnie i działał w AK, od 1945 - w nadleśnictwie Deszyn w woj. bydgoskim popularyzował uprawę wikliny.

JANUSZKIEWICZ Zygmunt (1899 w Wilnie - 1956) lekarz psychiatra; dyplom otrzymał w 1931 na USB, 1931-35 był ordynatorem szpitala psych. „Kochanówka" pod Łodzią, 1936-39 ordyn. „Opieki rodzinnej nad psychicznie chorymi" w Rudziszkach pod Wilnem; 1946-48 był dyr. szpitala w Świeciu, w 1949 - adiunktem Kliniki Chorób Psych. AM w Gdańsku oraz kier. Poradni Dziecięcej w Woj. Por. Zdrowia Psych. w Gdańsku.

JANUSZKIEWICZÓWNA Eugenia (zm.w 1950) nauczycielka fizyki; ukończyła Gimn. SS.Nazaretanek w Wilnie, Wydział Mat.Przyr. USB oraz podyplomowe Studium Nauczycielskie; uczyła fizyki w Gimn.Nazaretanek, podczas okupacji - prywatnie, w 1944-45 pracowała w III Gimn.Męskim w Wilnie, połączonym z V Gimn.Żeńskim.

JAŃSKA aktorka w l. 1857-58 występowała w teatrze wil., gdzie grała w przedstawieniach polskich i rosyjskich.

JARACZ Stefan Kazimierz (1883-1945) sławny aktor, reżyser i dyr. teatru od XII 1928 do VII 1929 występował w Wilnie w Teatrze Reduta, uczestnicząc także w jego objazdach.

JARCZEWSKI Ryszard (1924-1954), „Murzyn", do 1940 uczył się na Litwie Kowieńskiej, w okresie okupacji niemieckiej pracował na roli w folwarku rodziców, od III 44 w 8. Brygadzie AK „Tura", uczestnik walk brygady, uniknął rozbrojenia, w kraju skończył liceum felczerskie i pracował w ośrodku zdrowia w Elblągu.

JAREMICZ Fabijan (1891-1958) białor. działacz polit.; 1919-1922 przewod. Białorus. Komitetu Nar. w Wilnie; 1922-1930 poseł na sejm; współzał. Białorus. Związku Włościańskiego; podczas II wojny św. kolaborant z Niemcami; więziony w obozach sow.

JARMAŃSKI (Jurmański, Furmański) **Bonawentura** (1725-1784) pijar; regens kolegium zakonnego w Wilnie; rektor w Szczuczynie; prowincjał litew. od 1778.

JARMOLIŃSKI (Orszulak) **Jan** (1919-1996), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-1937, studia medyczne odbył na USB i w Kownie, służył w AK w Okr. Nowogr., dyplom lekarza med. w UMCS, w l. 1945-47 służba w WP płk, praca w Szpitalu Powiatowym w Szczecinku (w l. 1957-60 dyrektor, w l. 1960-86 ordynator).

JARMOŁKOWICZ Wiktor (1917-1987) Białorusin, prawnik, nauczyciel; uczęszczał do gimn. marianów w Drui i Gimn. Białoruskiego w Wilnie (matura 1937), wstąpił na Wydz. Prawa USB, działał w Zw. Studentów Białorusinów i był członkiem redakcji pisma „Chryścijanskaja Dumka"; w sierpniu 1939 został aresztowany i osadzony w Berezie Kartuskiej, w październiku wrócił na USB, a po jego zamknięciu kontynuował studia na uniw. litewskim (dyplom 1941) i pracował w sądach w Lidzie i Szczuczynie; w 1944 wyjechał z żoną do Warszawy, po wojnie znaleźli pracę w Biskupcu, w 1949 zostali aresztowani przez UB i wydani KGB, które wywiozło ich na Syberię, w 1951 wrócili na Wileńszczyznę, Wiktor J. pracował w szkole w Starym Siole k. Turgiel, ale w 1953 znów został aresztowany i za przedwojenną działalność w org. białoruskiej skazany na 25 lat łagrów, przesiedział do 1956 roku; w 1957 mógł wraz z żoną wrócić do Biskupca; pozostawił wiele prac po polsku i białorusku w rękopisach, opublikował *Białoruska Chrześcijańska Demokracja* („Więź" 1988 nr 11).

JARMOŁOWSKI Karol (1892-1954) aptekarz; stopień mgra farmacji uzyskał w 1929 na USB, pracował w aptekach w Wilnie, Dukształach i Trokach, po wojnie prow. apteki w Jabłonowie Pom. i Braniewie.

JAROCKI Stanisław (1879-1944 w Wilnie) malarz, pedagog; studiował w Warsz. pod kier. W. Gersona i w Krakowie w ASP u J. Matejki 1891-94, potem w Paryżu, Monachium i Rzymie; od 1898 był prof. szkoły rysunkowej w Wilnie, w 1900 prowadził prace konserwatorskie przy freskach w kapl. św. Kazimierza w Katedrze wil., od 1912 prowadził dział graficzny w Pałacyku Przeździeckich Tow. Przyjaciół Nauk; od 1899 organizował tajne kółka samokształ-ceniowe, od 1911 należał do harcerstwa, zorganizował w Wilnie Gniazdo Sokołów, był członkiem Tow. Krajoznawczego i wydał przewodnik *Okolice Wilna* (1925); namalował wiele obrazów, studiów pejzażowych, szkiców zabytków oraz rysunków z dziedziny zdobnictwa ludowego.

JAROSZEWICZ (zm. przed 1859) aktor, w l. 1845-51 występował w teatrze wil.

JAROSZEWICZ Józef (1793-1860) prawnik, historyk; studia na Uniw. Wil. ukończył w 1815 ze st. mgra obojga praw, do 1826 wykładał prawo w Lic. Krzemienieckim, 1827-32 był profesorem Uniw. Wileńskiego (jego słuchaczem był J. Słowacki), po zamknięciu uniw. był członkiem Tymczasowego Komitetu Szkolnego, po uzyskaniu emerytury przeniósł się do Bielska i zajął się badaniami dziejów Litwy, utrzymując kontakt z Lelewelem; opublikował m.in. trzytomowy *Obraz Litwy pod wzglę-*

dem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca XVIII w. (Wilno 1844-45) i *Zarys dziejów pogańskich Litwy* (1859).

JAROSZEWICZ-HALICKA Antonina zob. **HALICKA Antonina**

JASIENICA Paweł (właśc. Leon Lech Beynar) (1909-1970) pisarz, publicysta; urodził się w Saratowie i dzieciństwo spędził w Rosji, maturę zdał w 1928 w Grodnie, w 1933 ukończył studia historyczne na USB, należał do Akad. Klubu Włóczęgów (pseud. Bachus), był nauczycielem w gimn. Polskiej Macierzy Szkolnej w Grodnie, brał udział w kamp. wrześniowej, podczas okupacji był oficerem AK w Wilnie, redagował konspiracyjne pismo „Pobudka"; w okr. stalinowskim był więziony, po marcu 1968 był objęty zakazem publikacji; wydał syntezę dziejów Polski: *Polska Piastów* (1960), *Polska Jagiellonów* (1963), *Rzeczpospolita obojga narodów* (1967-72), w *Pamiętniku* (wyd. poza cenzurą w 1986) scharakteryzował międzywojenne Wilno, profesorów i studentów USB.

JASIEŃSKI Roman Rudolf (1875 w Wilnie - 1937 w Wilnie), gen. brygady; ukończył rosyjską Oficerską Szkołę Artylerii, brał udział w wojnach chińskiej i japońskiej, w czasie I wojny św. był we Lwowie jako oficer do spec. poruczeń, opiekował się Polakami, przyjaźnił się z Kasprowiczem, Makuszyńskim i Weyssenhoffem, w 1917 wszedł do Nacz. Polskiego Wojskowego Komitetu Wykonawczego, w listopadzie zgłosił się do WP, w 1924 mian. generałem bryg.

JASIEŃSKI Stanisław (1869-1942) ksiądz; przed I wojną był proboszczem par.św.Jakuba w Wilnie, gdzie zorganizował tajne nauczanie religii dla dzieci polskich w 1907 r.; od 1917 uczył religii w Gimn.im.E.Orzeszkowej; podczas okupacji mieszkał przy kościele św.Jakuba.

JASIEWICZ Franciszek (1873-1930 w Wilnie) malarz, rysownik; ukończył gimn. w Witebsku, uczył się rys. u Aleksandra Miniata, studiował malarstwo na ASP w Krakowie 1897-1903 u T. Axentowicza i L. Wyczółkowskiego; zamieszkał w Wilnie, rysował portrety znanych osobistości (m.in. Stanisława Kościałkowskiego), widoki miasta, namalował *Świętą Rodzinę* dla kościoła Serca Jezusowego oraz olejne studia kwiatów.

JASIEWICZ Kazimierz (1813-1888) malarz ur. na Wileńszczyźnie (w Wilnie?), ukończył Akademię Sztuk Pięknych w Petersburgu i otrzymał w 1858 tytuł członka rzeczywistego akademii w zakresie malarstwa portretowego, wykonywał też obrazy do licznych cerkwi, uczył rysunku w gimn. petersburskim i malarstwa we własnej pracowni, restaurował obrazy w Ermitażu.

JASINOWSKI Bogumił (1883-1969) historyk filozofii; studiował prawo na uniwersytetach w Warszawie, Berlinie i Charkowie, w 1916 uzyskał stopień dra filozofii na Uniw. w Zurychu; w 1918-20 był docentem na KUL, 1920-25 - wykładał na Wolnej Wszechnicy Polskiej, w 1925-30 badał źródła filozofii średniowiecznej i renesansowej w Paryżu; w 1930 habilitował się na Uniw. Warszawskim; w 1931-39 był prof.nadzw.USB, kierował Katedrą Filozofii, wygłaszał liczne odczyty, opublikował książkę *Wschodnie chrześcijaństwo a Rosja na tle rozbioru pierwiastków cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu* (Wilno 1933); we wrześniu 1939 przebywał w Paryżu, po upadku Francji przedostał się do Włoch, potem do Ameryki Płd., od 1944 wykładał na Universidad de Chile w Santiago.

JASIŃSKA Aldona także Rawicz-Jasińska, zamężna Grot-Bęczkowska (1896 Wilno - 1957) absolwentka wil. szkoły handlowej i konserwatorium muz., występowała w: Warszawie, Poznaniu, Krakowie, Toruniu, Katowicach, Białymstoku, Lwowie, Łodzi, a w 1928 na gościnnych występach w Wilnie.

JASIŃSKA z d.Łazańska Magdalena (ok.1770-1800) aktorka, śpiewaczka; w 1783-84 występowała w teatrze dworskim w Nieświeżu, w 1785 - w zespole W.Bogusławskiego w Wilnie, potem - w Warszawie, Krakowie i Lwowie.

JASIŃSKI Feliks (1856-1899) inżynier; w 1877 ukończył Instytut Drogowy w Petersburgu, od 1879 pracował w Wilnie w zarządzie kolei, od 1880 - był inż. miejskim, projektował i nadzorował regulację brzegów Wilii i Wilenki, zaprojektował ok. 20 budynków, m.in. willę M. Przezdzieckiej, późniejszą siedzibę Tow. Przyjaciół Nauk.

JASIŃSKI Jakub (1761-1794) generał; ukończył Korpus Kadetów w Warszawie 1783, w 1789 został komendantem korpusu inżynierów litewskich w Wilnie, brał udział w wojnie przeciw Rosji w 1792 (Virtuti Militari), w 1793-94 działał w konspiracji, 22/23 kwietnia 1794 opanował Wilno na czele kilkuset ludzi (biorąc do niewoli 1013 Rosjan z dowódcą M. Arseniewem), aresztował i przyczynił się do stracenia hetm. Szymona Kossakowskiego, dowodził w wielu bitwach (awansowany przez Kościuszkę na gen. lejtenanta i wyróżniony obrączką „Ojczyzna Swemu Obrońcy"), poległ w Warszawie w obronie Pragi; pisał wiersze sentymentalne, patriotyczne (*Do Narodu*) i satyryczne oraz popularne pieśni (*Chciało się Zosi jagódek*).

JASIŃSKI Józef (zm. 1833) lekarz; ukończył szkołę śr. w Grodnie, w 1789 na Uniw. Wil. uzyskał doktorat filozofii, medycyny i chirurgii, zajmował się praktyką na prowincji, m.in. w Nowogródku (gdzie leczył rodziców A. Mickiewicza), potem w Wilnie; od 1814 był członkiem Wil. Tow. Medycznego, zajmował się antropologią i opublikował u J. Zawadzkiego w 1818 pierwszą polską książkę z tej dziedziny: *Anthropologia o właściwościach człowieka fizycznych i moralnych...*

JASIŃSKI (Jasieński) **Ludwik Bartłomiej** (1800-1842) ksiądz; ukończył gimn. w Grodnie, w 1818 wstąpił do zakonu dominikanów (święcenia w 1824); po wybuchu powst. listopadowego był organizatorem oddz. partyzanckich i kapelanem 12 pułku ułanów; został skazany na Sybir, ale zdołał uciec na emigrację do Francji, gdzie głosił hasła równości społecznej.

JASIŃSKI Tadeusz (1902- ?) mgr inż.architekt; w 1933 ukończył Wydz.Architektury Polit.Warsz.; w 1933-35 pracował w kierownictwie budowy domów mieszkalnych Funduszu Kwaterunku Wojskowego w Wilnie; w 1934-36 był wykładowcą w Państw.Szkole Techn.w Wilnie, w 1936-37 - inspektorem nadzoru budowlanego w Zarz.Miejskim, projektantem licznych budynków; w 1937-39 -pracował w Wydz.Budownictwa Urzędu Wojew.w Wilnie; w 1939-45 - był projektantem w samorządowych i państw. biurach proj.w Wilnie; w 1945-49 -w biurach proj.w Lublinie, w 1949-55 - pracował w Biurze Projektów Typowych w Warszawie; w 1955-58 - w Min.Budownictwa, w 1961-70 - w Inst.Urbanistyki i Architektury w Warszawie, 1970-72 - w Min.Finansów.

JASIŃSKI Wacław (1881-1936) lekarz-pediatra; ukończył IV gimn. w Warszawie i medycynę na Ces. Uniw. Warsz. (1904 dyplom lekarza cum eximia laude); pracował w szpitalach dla dzieci w Łodzi i Lublinie oraz jako asystent w klinice pediatrycznej UJK we Lwowie, gdzie uzyskał st. doktora w 1922; od 1922 był prof. pediatrii na USB, organizatorem Kliniki Pediatrycznej w Szpit. Miejskim (przeniesionej do Szp. Wojsk. na Antokolu) oraz kolonii leczniczej w Druskiennikach, jak również akcji szczepień ochr. przeciwko gruźlicy i błonicy; był członkiem wielu tow. naukowych, m.in. Wil. Tow. Lekarskiego (od 1929 redagował „Pamiętnik WTL"); ogłosił 65 prac (m.in. *Zespół kliniczny odry 1935*) i 50 popularnych artykułów, był redaktorem pierwszego polskiego podręcznika pediatrii; *Choroby dzieci* (1936-40), pod jego kierunkiem powstało 87 prac.

JASIUKIEWICZ Stanisław (1921 Postawy na

Wileńszczyźnie - 1973) aktor; w 1928-39 uczęszczał do szkoły w Postawach, w 1939 brał udział jako ochotnik w wojnie, w 1940/41 uczył się w ros.szkole średniej w Postawach, podczas okupacji niem. prac.jako robotnik i urzędnik; w 1944 walczył w IV Bryg.AK i został wywieziony do Kaługi; w 1946 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych UMK w Toruniu, w 1947-49 -w PWST w Warszawie; grał w teatrach warszawskich (m.in.Gustawa-Konrada w *Dziadach*), występował w filmach i telewizji.

JASIUKOWICZ Ignacy (1847 Kowno - 1914) inż.technolog; ukończył gimn.wileńskie oraz Inst.Technologiczny w Petersburgu w 1869; pracował m.in. jako gł.inżynier Newskiej Fabryki Parowozów 1874-84, dyrektor Zakładów Putiłowskich 1884-1888 oraz Huty w Kamienskoje 1888-1902; w 1902 został prezesem syndykatu rosyjskich hut żelaznych „Prodamet".

JASKÓLSKI Bolesław (1912-1950), „Ksiądz Kordecki", kapłan od V 1934, prefekt i wikary w Turgielach następnie proboszcz w Graużyszkach; działacz podziemia niepodległościowego; kapelan 3. Brygady Partyz. AK „Szczerbca" a następnie Dowództwa Oddziałów AK Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego w Dziewieniszkach i Wołkarabiszkach; po 17.07.44 ukrywał się, „repatriował" do kraju; do czasu usunięcia prefekt Gimn. i Liceum w Malborku; od X 48 proboszcz w Biskupcu Reszelskim, gdzie odbudował zniszczony w działaniach wojennych kościół.

JASPERS Jakub Stanisław (zm. po 1701) obersztер regimentu piechoty, miecznik wil., uczestnik wojen z Rosją w l. 1651-55, 1660, 1663/64 oraz wojny szwedzkiej w l. 1655-60.

JASTRZĘBIEC-STRUŻANOWSKI Edmund Mieczysław (1895-1993) generał brygady, komendant naczelny Związku Legionistów Polskich; w I wojnie światowej legionista, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, we wrześniu 1939 kierował obroną Lublina, w czasie okupacji ukrywał w Wilnie Komendanta Okręgu Wileńskiego AK ppłk. Aleksandra Krzyżanowskiego (gen. Wilk).

JASTRZĘBSKI Czesław (1898 w Wilnie - 1935 w Wilnie) prawnik; 1921-25 studiował na Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB, uzyskując tytuł mgra praw; pracował w sądownictwie-prokuraturze w Nowogródku i Baranowiczach oraz jako wiceprokurator w Sądzie Okr. w Wilnie; pochowany na cment. Antokolskim.

JASTRZĘBSKI Jan Ferdynand (1814-po 1883) ekonomista i statystyk; uczył się u bazylianów w Owruczu i w gimn.wileńskim, studiował na Uniw.Wil. a po jego zamknięciu w 1832 - w Kijowie i do 1841 - w Charkowie; od 1843 mieszkał i wykładał w Petersburgu; w 1848 został członkiem Kółka Pietraszewców, za co został aresztowany w 1849 i skazany pocz.na śmierć, potem - na 6 lat katorgi na Syberii, od 1856 przebywał na zesłaniu, w 1858 został amnestionowany; napisał wspomnienia w j.rosyjskim (*Memuar Pietraszewca* 1908).

JASTRZĘBSKI Michał Józef (1859-1938) superintendent kalwiński; ukończył gimn. w Słucku i Wydz. Teologiczny Uniw. w Dorpacie (należał do korporacji „Polonia"), od 1888 przez 50 lat był proboszczem ewangelicko-reformowanej parafii wileńskiej, po 1905 przywrócił j. polski w urzędowych czynnościach kościelnych; od 1907 był superintendentem kościołów ewang.-ref. synodu wileńskiego (d. Jednoty Litewskiej), od 1919 superintendentem Jednoty Wileńskiej, krytykowanym za zbyt łatwe udzielanie rozwodów i ślubów katolikom po zmianie wyznania przez wileński sąd duchowny od 1926; był członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie (od 1906) i nacz. redaktorem pisma „Szlakiem Reformacji".

JASTRZĘBSKI Mikołaj (1808-1874) inż.komunikacji; w 1830 ukończył Wydz. Matem.Fizyczny Uniw.Wil., w 1832 otrzymał dyplom inż.-porucznika w Instytucie Korpusu Inżynierów Komunikacji w Petersburgu, w 1837 został tam zast.profesora, w 1844 - profeso-

rem, potem - naczelnikiem XI Mohylewskiego Oddziału Dróg Bitych i Komunikacji.

JASZCZOŁT Władysław (1883-1962) prawnik; gimn. ukończył w Siedlcach (brał udział w wyst. młodzieży w 1902 o lekcje religii w j. polskim), studiował na Uniw. Warsz. (wydalony w zw. ze strajkiem szkolnym 1905), na Uniw. Jagiell. oraz Uniw. w Moskwie, gdzie ukończył Wydz. Prawny w 1911, pracował w Wil. Banku Ziemskim i jako adwokat; podczas I wojny był w zarz. Tow. Pomocy Jeńcom Słowianom i Tow. Pomocy Ofiarom Wojny, z ramienia Komitetu Polskiego w Wilnie utrzymywał kontakt z Kownem i Suwałkami, w 1917 został podprok. Sądu Okr. w Siedlcach, współorganizował Tow. Obrony Kresów Wsch.; w 1918 pracował w Prok. Okręgowej w Warsz., w 1920 brał udział w wojnie z bolszewikami; od 1922 był nacz. Wydz. Bezpieczeństwa w Min. Spr. Wewn. (od 1924 - dyr. departamentu); w 1926 został wojewodą łódzkim, w 1933 - wileńskim, w 1936 - ministrem Opieki Społ.; od września 1939 przebywał w Wilnie, w 1941 został aresztowany przez NKWD i wywieziony do Gari, po zwolnieniu był w Korpusie Andersa, od 1947 - w Anglii.

JASZOWICZ śpiewaczka, aktorka w l. 1856-61 występowała w zespole teatr. wil., z którym wyjeżdżała do Grodna i Kowna; grywała także w przedstawieniach rosyjskich.

JASZUŃSKI Józef - pseud. Ben Chaim, B.Ch. - (1881-1943) żydowski publicysta, pedagog, działacz spółdzielczy; ukończył gimn. w Grodnie, oraz w 1904 Wydz. Fizyczno-Matemat. Uniw. Peterburskiego, potem studiował w wyższej szkole technicznej w Charlottenburgu, 1912-17 był sekretarzem redakcji rosyjskiej *Wielkiej Encyklopedii* wyd. Brockhausa-Efrona, w 1920 zamieszkał w Wilnie, pracował w towarzystwie „Ort" i w 1924-28 był dyrektorem żydowskiego gimn. matemat.-przyr.; od 1928 był dyr. biura centrali „Ortu" w Warszawie, brał udział w ruchu sjonistycznym, współpracował z licznymi czasopismami żydowskimi; w okresie okupacji był członkiem Rady Żydów w getcie warsz., zginął w Treblince.

JAŚKIEWICZ Stanisław (1907-1980) aktor; maturę zdał w 1925 w Wilnie, w 1929 ukończył Oddział Dramatyczny przy Warsz.Konserwatorium Muz.; w 1929-31 grał w zespole A.Zelwerowicza w Wilnie, potem - w Warszawie i Krakowie, w 1938-41 - ponownie w Wilnie: w Teatrze na Pohulance i Polskim Teatrze Dramatycznym; w 1943-44 uczestniczył w programach tajnego teatru wojskowego w Warszawie; po wojnie występował w Łodzi i teatrach warszawskich.

JAWNUTA (Jan) **Wolimuntowicz** (zm. 1432) starosta trocki 1412; woj. trocki 1413; bliski współpracownik w. księcia Witolda.

JAWORSKI Iwo Leopold (1898-1959) historyk prawa; maturę zdał w gimn. im. J. Sobieskiego w Krakowie w 1916, doktorat na Wydz. Prawa Uniw. Jag. uzyskał w 1921, w l. 1918-20 służył w wojsku (w obsłudze poc. panc. „Śmiały"), od 1922 kierował katedrą historii prawa na zach. Europy na USB jako zast. prof., od 1932 jako profesor (po habilitacji w 1927), w 1939 był dziekanem Wydz. Prawa; był ponadto kuratorem stow. młodzieży akademickiej „Odrodzenie", prezesem klubu dyskusyjnego „Włóczęgów" i współprac. miesięcznika „Włóczęga", członkiem Tow. Przyj. Nauk, Pol. Tow. Historycznego oraz Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej, od 1934 - radnym m. Wilna; w l. okupacji był aktywnym uczestnikiem konspiracyjnej działalności Wydz. Prawa USB; po wojnie był prof. w Krakowie i Wrocławiu; napisał m.in. *Zarys dziejów m. Wilna* (1929) oraz *Historia ustroju państw zachodnio-europejskich* - podręcznik wyd. w Wilnie w 1931, którego uzupełnione wydania ukazały się w 1947 i 1961.

JAWORSKI Zygmunt Władysław (1872-1952) prof. hodowli zwierząt; ukończył gimn. im. Nowodworskiego w Krakowie, 1892-95 kształ-

cił się na Studium Rolniczym Uniw. Jag., doktorat uzyskał w 1898, w 1899 badał stos. rolnicze na Litwie i Żmudzi, w 1922-23 - na Polesiu i Wileńszczyźnie, wykładał w Cieszynie i Czernichowie; w 1926 habilitował się na Wydz. Rolnym UJ; od 1928 prowadził wykłady z mleczarstwa i hodowli bydła na UJ, od 1936 - na Studium Rolniczym USB (od 1938 jako profesor), od 1945 - ponownie na UJ; opublikował m.in. *Bydło bezrogie Wileńszczyzny* (1926).

JAŹWIŃSKI Antoni (1789 w pow. wilejskim - ok. 1870) mnemotechnik; uczył się u jezuitów w Połocku 1796-1803, studiował prawo, matematykę i nauki przyr. na Uniw. Wil. uzyskując w 1808 stopień dra filoz.; wstąpił do armii Księstwa Warsz. i brał udział w kampanii moskiewskiej 1812, potem był por. w armii Królestwa Pol., w 1823 osiadł w Paryżu i opracował metodę mnemotechniczną spopularyzowaną w ówczesnej Europie jako „méthode polonaise".

JAŹWIŃSKI Bolesław (1882-1928?) gen. bryg.; ukończył gimn. wileńskie w 1900, szkołę wojsk. w Tyflisie 1904 i Akademię Inżynieryjno-Wojskową w 1913; w czasie I wojny fortyfikował Grodno, w 1917 przeszedł do I Korpusu Pol. J. Dowbor-Muśnickiego jako płk i nacz. inżynier, jesienią 1919 był dowódcą grupy Wschód na froncie litewsko-białor. oraz walczył w obronie Warszawy, 1920-26 był szefem Wojsk. Inst. Geograficznego, po przewrocie majowym aresztowany i więziony; odznaczony m.in. Virtuti Militari 5 kl.

JAŹWIŃSKI (Pomian-Jaźwiński) **Ludwik** (1886-1961) lekarz-ginekolog; uczęszczał do gimn. w Wilnie i brał udział w strajku szkolnym w 1905, dyplom lekarza uzyskał w 1912 w Odessie, w 1915 został powołany do armii ros., w 1920 wstąpił do WP w st. kapitana, od 1921 pracował w szpitalach warsz., podczas powstania pracował w punkcie opatrunkowym; po wojnie zorg. szpital położniczo-ginekol. w Łodzi, w 1947 powrócił do Warszawy.

JAŹWIŃSKI Piotr uczestnik kampanii litewskiej 1792 i powstania kościuszkowskiego, brał udział w bitwie racławickiej.

JEDLIŃSKI Wiktor (XVIII-XIX w.) aktor; występował z zespołem W.Bogusławskiego w Wilnie w 1790-93.

JELEŃ Paweł (1813-1888) księgarz i wydawca; 1837-41 pracował w księg. Teofila Glücksberga w Wilnie, w 1841 został uwięziony na żądanie Namiestnictwa galicyjskiego za popełnione w Galicji przestępstwa (tj. kolportaż nielegalnych druków) i po 9 miesiącach wydalony z zaboru rosyjskiego; potem wraz z bratem Janem prowadził księgarnię wydawniczą w Przemyślu.

JELEŃSKA Emma zob. Dmochowska Emma z Jeleńskich

JELEŃSKI Aleksander Ignacy (1662-1713) jezuita; nowicjat odbył w Wilnie 1677-79, filozofię studiował w Nieświeżu 1682-85, teologię w Warszawie 1687-91; uczył filozofii w Braniewie 1694-96 i w Wilnie 1696-99, a teologii i prawa kan. w Akad. Wileńskiej 1702-03, 1706-07 i 1710-13 oraz w Pińsku 1707-10, był rektorem kolegium w Pińsku 1706-10 i regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie 1710-13.

JELEŃSKI Antoni (1818-1874) ziemianin w Kopatkiewiczach na Polesiu, od 1861 mieszkał w Wilnie, gdzie należał do organizacji „białych", podczas powstania wszedł w skład Wydziału Litewskiego, za odmowę podpisania adresu do cara 31 maja 1863 aresztowany i w 1865 skazany na konfiskatę majątku i 15 lat pracy w kopalniach, ułaskawiony po kilku latach osiadł w Krakowie.

JELEŃSKI Bronisław (1891-1959) ksiądz; święcenia kapłańskie otrzymał w 1915, studiował prawo kanoniczne, uzyskując stopień kandydata; w 1918-20 był wikariuszem w parafii Wszystkich Świętych w Wilnie, od 1920 - prefektem wil.szkół średnich; po II wojnie pozostał na Wileńszczyźnie, od 1950 był proboszczem w Turgielach.

JELEŃSKI Józef h. Korczak (ok. 1748 - po 1814) syn Rafała Józefa, generał-major wojsk lit.; ukończył Szkołę Rycerską St. Augusta, w 1768 został koniuszym mozyrskim, w 1769 i 1782 był deputatem na Trybunał Lit., podczas konfederacji barskiej walczył jako płk pod M. Ogińskim, w 1773 został sędzią ziemskim trockim, kilkakrotnie posłował na sejmy, w 1778 został płk. I przedniej straży wojsk lit., 1784-94 był ciwunem trockim; okazał się zwolennikiem Targowicy i awansował na gen.-majora, objął dowództwo II pułku przedniej straży; po III rozbiorze pozostał w służbie rosyjskiej.

JELEŃSKI Konstanty h. Pielesz (zm. 1799) poseł starodubowski na Sejm Czteroletni, powstaniec 1794; w 1792 powołany w skład sądu sejmowego ekstraordynaryjnego; w 1793 był uczestnikiem sprzysiężenia Ignacego Działyńskiego; k-dt powiatowej siły zbrojnej w powstaniu kościuszkowskim, mianowany przez Kościuszkę generał-majorem ziemiańskim pow. grodzieńskiego, organizował pospolite ruszenie szlachty.

JELEŃSKI Konstanty Ludwik h. Korczak (przełom XVIII-XIX w.) syn Rafała Józefa, podkomorzy mozyrski od 1773; kilkakrotnie był posłem na sejm, w 1773 jako jeden z komisarzy podpisał traktaty rozbiorowe, na sejmie 4-letnim był niechętny konstytucji 3 Maja; po rozbiorach był członkiem Komitetu Oświecenia i Religii w Wilnie, po wkroczeniu wojsk Napoleona na Litwę został delegatem do Konfederacji Generalnej w Warszawie i przemawiał bezskutecznie za połączeniem Polski i Litwy „w jeden naród".

JELEŃSKI Mieczysław (1834-1902) ziemianin, przemysłowiec rolny, właściciel wielkiego gospodarstwa w Glinciszkach, słynącego z wzorcowej hodowli.

JELEŃSKI Mikołaj (1672-1717) jezuita; do zakonu wstąpił w 1687 w Wilnie, w 1692-95 studiował filozofię w Wilnie; wykładał w Warszawie i Braniewie, w Wilnie w 1707-09 był prof.teologii moralnej i prefektem szkół, w 1716-17 prof.prawa kanonicznego i pref.szkół; w 1717 był rektorem w Braniewie.

JELEŃSKI Rafał Józef h. Korczak (zm. 1780) od 1738 pisarz grodzki oszmiański; 1746 marszałek Trybunału Głównego Lit.; 1748 poseł na sejm warszawski; 1773 kasztelan nowogrodzki.

JELEŃSKI Władysław (ur. 1821) działacz konspiracyjny; gimn. ukończył prawdopodobnie w Wilnie, studiował w Dorpacie, stając się aktywnym uczestnikiem konspiracji akademickiej w duchu Szymona Konarskiego; poszukiwany przez zaborcę w 1837 wyemigrował do Francji i został oficerem franc. floty handlowej; proponował ks. W. Czartoryskiemu podjęcie morskiej ekspedycji w celu wywołania powstania w kraju.

JELSKI Aleksander - ps. Bocian - (1834-1916) publicysta, historyk, etnograf; ukończył gimn. klasyczne w Mińsku Lit. 1852, w 1852-56 odbył służbę wojskową, uzyskując w wojnie tureckiej st. porucznika, gospodarował w maj. Zamość w pow. ihumeńskim; od 1860 w „Kurierze Wil." publikował artykuły propagujące uwłaszczenie chłopów, zgromadził 7-tysięczną bibliotekę oraz naukowe zbiory archiwalne i muzealne dotyczące Litwy i Białorusi, korzystało z nich wielu uczonych, przekazał je częściowo do Uniw. Jag., Muzeum Nar. w Krakowie oraz TPN w Wilnie, część uległa zniszczeniu i rozproszeniu w 1914-18; był autorem ponad 1000 artykułów i rozpraw (m.in. monografie Mińska, Nieświeża, Nowogródka i Słucka) oraz 10 tys. haseł w *Słowniku Geograficznym* i *Wielkiej Powszechnej Encyklopedii Ilustrowanej*.

JELSKI Franciszek h. Pielesz (1738-1821) podstoli grodzieński (1777), podkomorzy starodubowski (1780), w 1778 został na sejmie wybrany komisarzem Skarbu Litewskiego, w 1783 został marszałkiem Trybunału Lit., na sejmie 4-letnim powołany był do deputacji

opracowującej kodeks praw; za konfederacji targowickiej wszedł do Komisji Skarbu Lit. i Komisji Wojskowej; Kościuszko mianował go w 1794 zastępcą radcy Wydz. Skarbu; po klęsce powstania emigrował, powrócił po amnestii ogłosz. przez Pawła I; w 1812 w Wilnie był powołany przez Napoleona w skład Komisji Rządu Tymcz. i udekorowany Legią Honorową; w 1813 wycofał się do Drezna, powrócił po utw. Królestwa Polskiego.

JELSKI Jan (1780-?) rzeźbiarz; w 1802-07 studiował na Uniw.Wil. u F.Smuglewicza i prawdopodobnie u André Le Bruna; w 1804 wyrzeźbił posągi proroków Jeremiasza i Izajasza do ołtarza głównego kościoła św.Piotra i Pawła; wykonywał też rzeźbione ramy do obrazów.

JELSKI Karol (zm.1824 lub 1825 Wilno) rzeźbiarz, sztukator, snycerz; dekorował pałace i dwory; w 1791-92 wykonał wg projektu F.Smuglewicza drewniane figury obite blachą na frontonie Katedry wil.: św.Heleny, św.Kazimierza i św.Stanisława; w 1798-1800 wykonywał rzeźby i ozdoby dla kościoła Bernardynów w Traszkunach.

JELSKI Kazimierz (1782-1867) rzeźbiarz i budowniczy; w 1797 ukończył gimn. w Wilnie, studiował na Uniw. Wil., gdzie w 1808 uzyskał stopień kandydata, a w 1810 - magistra sztuk pięknych, w 1809 studiował na ASP w Petersburgu; po śmierci swego profesora Andrzeja Le Bruna w 1811 objął katedrę rzeźby na Uniw. Wil. jako profesor w l. 1815-31; obok rzeźb religijnych, architekotnicznych i nagrobkowych wykonał wiele popiersi i medalionów osób zasłużonych dla kultury polskiej, projektował dekorację architektoniczną biblioteki uniwers.; opublikował pracę *O związku architektury, skulptury i malarstwa* w 1822.

JELSKI Michał (1831-1904) skrzypek, kompozytor; ur. w Dudziczach k. Mińska, uczył się u K. Krzyżanowskiego w Mińsku, oraz u W. Bańkiewicza w szkole muzycznej w Wilnie, którą ukończył w 1849, był wolnym słuchaczem Uniw. w Kijowie, gdzie wydał w 1852 pierwsze kompozycje skrzypcowe, w 1860 wyjechał za granicę, gdzie studiował (m.in. u H. Vieuxtemps w Paryżu) i koncertował, skomponował ok. 100 utworów muzycznych, pisywał artykuły o muzyce do wielu czasopism; zmarł w dobrach Rusinowicze na Wileńszczyźnie.

JENSCH Karol Henryk (1886-1995) inżynier technolog; ukończył szkołę realną w Saratowie oraz Piotrogrodzki Instytut Technologiczny w 1915, pracował do 1921 przy budowie systemów nawadniających w Turkiestanie, w 1922 zamieszkał w Wilnie, gdzie został kier. Wydz. Wodno-Pomiarowego w Urzędzie Woj., 1927-31 prowadził własne biuro Inżynieryjno-Melioracyjne przy ul. Portowej, potem w Zarządzie m. Wilna był dyr. Wodociągów i Kanalizacji, Dyrektorem Technicznym i Technicznym Wiceprezydentem miasta; wykładał w 1926-31 hydromechanikę w Państw. Szkole Technicznej, był prezesem Tow. Przyjaciół Harcerstwa; podczas II wojny pracował w Kowieńskim Kierownictwie Regulacji Niemna, w czasie okupacji niem. - jako przewoźnik na jeziorze w Trokach; po wojnie prac. w Gdańsku w Biurze Odbudowy Portów i w Centr. Biurze Studiów i Projektów Budownictwa Komunalnego.

JENTYS Adam, pseud „Adal" (1906-1943) harcerz, sportowiec; był instruktorem harcerstwa, przybocznym komendanta i oboźnym w drużynie „Błękitna Jedynka Żeglarska" im.R.Traugutta, zawodnikiem Wojsk.Klubu Sport."Pogoń"; ukończył jako ekstern Technikum Budowlane i podjął pracę w Państw.Zakł. Ubezpieczeń Wzajemnych w Wilnie, od 1931 był pow.inspektorem PZUW w Nowej Wilejce oraz komendantem hufca ZHP; podczas wojny wszedł do kierownictwa Szarych Szeregów i został hufcowym; w 1940 był więziony przez NKWD, ale wydostał się z transportu po wybuchu wojny z Niemcami; w czasie okupacji niemieckiej przebywał w maj.Bobrówka i dzia-

łał w strukturach „Bazy Miód" oddziału „Wachlarza"; w marcu 1943 został zamordowany przez policję białoruską w Wiazyniu k.Wilejki.

JENTYS Zbigniew pseud „Habdank" (1902-1984) kapitan WP; uczył się pocz. w szkołach rosyjskich, potem polskich w Mohylewie i Moskwie, w 1917 wstąpił do I Korpusu gen J.Dowbór-Muśnickiego, w 1918-21 służył w WP; w 1922 zdał maturę w Grudziądzu i rozpoczął studia prawnicze na USB, których nie ukończył; pracował w Wil.Banku Ziemskim; w 1939 został powołany do WP w st.podporucznika, do czerwca 1940 był internowany na Litwie, potem objął funkcję komendanta Podokręgu ZWZ Kowno; w 1941 został aresztowany przez NKWD i więziony w Moskwie; od 13.08.1941 pełnił służbę w misji wojskowej przy Ambasadzie RP w Kujbyszewie, w szkole samochodowej w Tatiszczewie, w dowództwie 5 DP, w sztabie II Korpusu Polskiego do jego rozwiązania 28.04.45 (awansowany na kpt 1.11.44); po demobilizacji pozostał w Anglii, w 1951 wyemigrował do Kanady.

JENTZ (Jenc, Jenz) **Karol** (zm.1828) matematyk i fizyk; ukończył Lic.Krzemienieckie oraz w 1819 Wydz.Matem.Fiz.Uniw.Wil.; w 1820 został prof.fizyki w Lic.Krzemienieckim, wygłaszał także niedzielne wykłady publiczne;.w 1823 był podejrzany o szerzenie haseł filareckich i aresztowany na krótko na rozkaz Nowosilcowa, przewieziony do Wilna, ale niebawem zwolniony; w związku z projektem utworzenia katedry nauk technologicznych został przez Uniw. Wil. wysłany na studia za granicę; zmarł w Paryżu.

JERZY z Wilna (ok. 1405-1464) kanonik i archidiakon wil.; bp żmudzki (miednicki) 1453.

JESNAM Krzysztof h. Korczak (zm. 1687) wojewoda smoleński; był uczestnikiem wojny z Moskwą 1649-55 oraz ze Szwedami 1657, w 1661 został gen.-lejtenantem wojsk cudzoziemskiego autoramentu, w 1665 był gubernatorem Wilna i dozorował odbudowę jego murów, w 1672 został kasztelanem nowogrodzkim, w 1667 - wojewodą smoleńskim.

JEŚMAN Czesław, pseud. Kuźma Wołk (1912-1987) prawnik, prozaik, publicysta; uczęszczał do Gimn.OO.Jezuitów w Wilnie, w 1937 ukończył prawo na USB i do 1939 pracował w Min.Spraw Zagranicznych; w 1939-43 służył w Polskich Siłach Zbrojnych na zachodzie, potem do 1950 - w armii brytyjskiej; w 1950-55 wykładał na University College w Addis-Abebie; od 1956 był niezależnym dziennikarzem w Anglii, współprac.z Sekcją Polską BBC; po polsku wydał w Londynie: *Północne podróże podhalańskie* (1940), *Klejnot srebrzystych mórz* (1941), *Listy z Ameryki* (1968).

JEŚMAN Halina (1899-1992) urzędniczka dwóch uniwersytetów; urodziła się w rodz. ziemiańskiej w maj. Kobylanka na Białorusi, uczyła się w Szkole Handlowej Julii Maciewiczowej w Wilnie, w polskiej szkole w Mińsku, w Szkole Żeńskiej Anny Jastrzębskiej w Bobrujsku, którą ukończyła w 1919, oraz na kursach handlowych inż. Gracjana Pyrki w Warszawie (1920), rozpoczynała studia humanistyczne w Poznaniu i na USB w Wilnie, ale przerwała je ze wzgl. na sytuację materialną rodziny; pracowała w administracji USB (jako księgowa, potem sekretarka wydziałów Matem.-Przyr. oraz Prawa); podczas wojny - jako urzędniczka w Zarządzie Miejskim w Wilnie, w l. 1945-66 pracowała w UMK w Toruniu (kierowała Dziekanatem Wydz. Humanist., potem - Oddz. Organizacji i Toku Studiów).

JEŚMANOWICZ Leon (1914 Druja - 1989) matematyk, prof.UMK; maturę uzyskał w 1932 w Gimn.Humanistycznym w Grodnie; na USB studiował matematykę w 1933-37, otrzymując magisterium, a także przez jeden semestr na Wydz.Sztuk Pięknych; w 1939 został mł.asystentem; w czasie okupacji był związany z Uniwersyteckim Ośrodkiem Zorganizowanego Tajnego Szkolnictwa Średniego, wykładał matematykę i historię; w 1940 i 1944 uczył

matematyki w wil.szkołach średnich; w 1945 doktoryzował się na UMCS w Lublinie; w 1946-84 i na połowie etatu w 1984-87 pracował na UMK w Toruniu, od 1964 jako profesor; zajmował się analizą matematyczną i dydaktyką matematyki, był utalentowanym rysownikiem-karykaturzystą.

JEZIERSKI Karol (1712-1774) jezuita; do zakonu wstąpił w 1728 w Wilnie; w 1742-43 był prof.retoryki w Warszawie, w 1743-46 - prefektem szkół i biblioteki w Grodnie i Pułtusku; w 1747-49 był prefektem szkół i sekretarzem Akademii Wil., w 1748-53 profesorem metafizyki i etyki, następnie filozofii i teologii w Akad.Wil.; potem był pref.szkół w Pińsku i Grodnie oraz prof. w Połocku; ogłosił *Philosophiae Aristotelicae compendium* (Wilno 1749).

JEŻEWSKI Jan (1904-1982), st. sierż. „Żegota", 1922-25 pomocnik księgowego w spół-dzielniach w Garwolinie i Prużanie, 1925-27 czynna służba wojskowa w intendenturze, od 1928 w żandarmerii w Grodnie i Wilnie w stopniu wachmistrza, w międzyczasie matura w gimn. im. P. Skargi; w kamp. wrześniowej w Wileńskiej Bryg. Kawalerii, od I 40 w ZWZ-AK w Wilnie współ-pracował z por. „Rolandem" (J. Morelewski), II 44 aresztowany przez Gestapo, wywieziony do Straflagru w Normandii, uciekł, wstąpił do WP na Zachodzie, V 47 wrócił do kraju, osiadł w Łukowie gdzie pracował jako księgowy.

JEŻOWSKI Józef (ok. 1793-1855) filomata, filolog, pedagog; ukończył szkołę bazylianów w Humaniu w 1815, na Uniw. Wil. należał do najwyb. uczniów Grodka, był współinicjatorem i prezesem Zw. Filomatów; 1821-22 prowadził wykłady hodegetyki na Uniw. Wil., potem był nauczycielem w Trokach w szkole benedyktynów; uwięziony w 1823 i zesłany do Rosji uczył jęz. klasycznych w gimn. w Moskwie, pracował naukowo na Uniw. w Charkowie; do kraju wrócił ok. 1841 i osiadł w maj. Tahańcza na Ukrainie jako naucz. domowy.

JĘDRYCHOWSKA z d.Kompielska Anna (1910-?) poetka, działaczka lewicowa; w 1928 ukończyła Gimn.im.Czartoryskiego w Wilnie i rozpoczęła studia historyczne na USB; należała do grupy komunizującej młodzieży wileńskiej „Front", publikowała wiersze m.in. w tomie zbiorowym *Patykiem po niebie* (Wilno 1929); wydała wspomnienia wileńskie *Zygzakiem i po prostu* (Warszawa 1965)

JĘDRYCHOWSKI Stefan (1910-1996) ekonomista, działacz komunistyczny; ukończył USB, jako student należał do Klubu Włóczęgów (nazywany Robespierre), był czołowym publicystą czasopism wil. „Poprostu" i „Karta", w 1933 należał do założycieli Związku Lewicy Akademickiej „Front", współpracującego z partią komunistyczną, w 1937 został aresztowany i skazany na 4 lata więzienia; w czasie II wojny był członkiem Rady głosującej za przyłączeniem Litwy do ZSRR, potem członkiem Rady Najwyższej, w 1943 był współorganizatorem Zw. Patriotów Pol., po wojnie pełnił wysokie funkcje partyjne i rządowe (1968-71 min. spr. zagr., 1971-74 min. finansów, 1953-71 czł. Biura Polit. KC PZPR).

JĘDRZEJEWICZ Janusz - ps. Marek - (1885-1951) polityk, minister, premier; gimn. klasyczne ukończył w Żytomierzu, studiował na Uniw. Warsz., Uniw. Jagiell. i w paryskiej Szkole Nauk Polit.; pracował jako naucz. matematyki w pryw. szkołach; od 1904 należał do PPS, od 1915 walczył w I Bryg. Legionów, współpracował z licznymi czasopismami obozu Piłsudskiego (w 1922 był współzałożycielem „Drogi"), był dyrektorem seminariów naucz. w Łodzi i Warszawie oraz Powsz. Uniwersytetu Korespondencyjnego, redagował mies. „Wiedza i Życie", jako minister WRiOP w 1931-34 przeprowadził krytykowane reformy szkolnictwa (m.in. zniósł samorząd akademicki i usunął profesorów z 52 katedr), w l. 1933-34 był prezesem Rady Min.; po wojnie - w Londynie przewodniczył Radzie Nauk. Inst. J. Piłsudskiego; z Wilnem był związany jako referent prasowy II Oddz. Sztabu Frontu Litewsko-Bia-

łoruskiego w 1919 oraz jako inicjator i dyrektor Instytutu Wschodniego.

JOCHER Adam Benedykt (1791 w Wilnie - 1860 w Wilnie) bibliotekarz, bibliograf, filolog; ukończył gimn. w Wilnie i Uniw. Wileński ze stopniem mgra filozofii w 1811; pracował jako nauczyciel prywatny; w 1827 został pomocnikiem bibliotekarza na Uniw. Wil., w 1828 - sekretarzem fakultetu literatury, w 1832 był bibliotekarzem Akademii Medyko-Chirurg., od 1834 - również w Akad. Duchownej; 1842-56 był naucz. łaciny w gimn. kowieńskim oraz naucz. prywatnym, po powrocie do Wilna został członkiem Komisji Archeologicznej; współpracował z czasopismem „Wizerunki i Roztrząsania naukowe", z inicjatywy J. Zawadzkiego napisał dzieło: *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce* (Wilno 1840-57); pochowany na Rossie.

JODA Antoni (1915-1941) plut. pil., brał udział w wojnie obronnej Polski jako pilot w składzie 152 eskadry myśliwskiej, którą przydzielono do armii „Modlin" (eskadra odleciała z alarmowego lotniska w Jaszunach k. Wilna), stoczył szereg walk powietrznych z lotnictwem niemieckim; w Wielkiej Brytanii został przydzielony do 307 dywizjonu myśliwskiego w Blackpool, 9.01.1941 r. w czasie nocnego lotu bojowego wraz z pil. W. Gandurskim nad wybrzeżem Anglii - obaj lotnicy zginęli.

JODKO Daniel (1915-1990), „Zygmunt", zdał maturę jako ekstern w Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, w latach 1934-1938 studiował w Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie, odbył służbę wojskową w 1. pal 1 DP Leg. w Wilnie, po kamp. wrześniowej pracował w Wilnie jako magazynier w przeds. bud., od VII 41 w ZWZ-AK w Dzielnicy „A" garn. m. Wilna i w tej dzielnicy uczestniczył w Operacji „Ostra Brama"; po wojnie w Gorzowie Wielk. pracował w Zarządzie Miasta a następnie w Urzędzie Wojew. na różnych stanowiskach.

JODKO Stanisław (1847-1933) ziemianin maj. Pietraszuńce w pow. lidzkim, uczeń gimn. wileńskiego, konspirator, powstaniec styczniowy, prezes Stow. Weteranów 1863 w Wilnie.

JODKOWSKI Józef (1890-1950) archeolog, historyk sztuki, numizmatyk; ukończył gimn. podominikańskie w Grodnie (w 1905 uczestniczył w strajku szkolnym), studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Moskwie, następnie ukończył tam w 1913 Instytut Archeologiczny; pracował w Muzeum Rumiancewa, gdzie inwentaryzował wywiezione z Polski zabytki; był konserwatorem rządowym na gub. wileńską, grodzieńską i mińską, przyczynił się niejednokrotnie do ocalenia zabytków sztuki; w 1922 został konserwatorem woj. w Białymstoku, potem organizatorem Muzeum Miejskiego w Grodnie (ogłosił m.in. monografię *Grodno*, wyd. w Wilnie w 1928), w 1936-39 pracował w Państw. Zbiorach Sztuki na zamku w Warsz.; w 1945 jako kustosz Muzeum Nar. w Warsz. odbudował gabinet numizmatyczny.

JOGICHES Leon - ps. Jan Tyszka, Kazimierz Grozowski, Engelman Otto, Lowka - (1867 w Wilnie - 1919) działacz socjalistyczny; zerwał z bogatą rodziną, porzucił gimnazjum i poszedł do pracy w warsztacie ślus. zajmując się agitacją rewolucyjną, kierował siecią kółek socjalistycznych w Wilnie, aresztowany w 1888, w maju 1890 uciekł spod nadzoru żandarmerii i wyjechał do Szwajcarii; gdzie w Zurychu uk. studia ekonomiczne, ożenił się z Różą Luksemburg, w 1893 współorganizował SDKP, redagował wiele socjaldemokr. czasopism; w 1900 przeniósł się do Berlina, w 1905 - do Krakowa, skąd wyjeżdżał nielegalnie do Królestwa; ponownie aresztowany i skazany na 6 lat katorgi, w 1907 znów uciekł i wyjechał do Niemiec; w czasie wojny działał w Grupie Spartakusa, był czołowym przywódcą proletariatu niemieckiego w czasie rewol. listopadowej 1918, zginął zamordowany w berlińskim Moabicie.

JOTEYKO (Jotejko) **Polikarp** (1796- po 1850) malarz; w 1819-24 studiował w Szkole Sztuk

Pięknych przy Uniw.Wil. pod kier.J.Rustema, w 1829 otrzymał tytuł kandydata sztuki; w 1841-47 uczył w Słucku i Mińsku; malował portrety, m.in. Józefa Korzeniowskiego.

JÓZEFOWICZ Edmund Aleksander (1911-?) bibliotekarz; w 1923-28 uczył się w Gimn.im.Stefana Batorego w Wołkowysku, maturę uzyskał w Gimn.im.A. Mickiewicza w Wilnie w 1933; studiował w Szkole Nauk Politycznych przy Inst.Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie (dyplom w 1939); pracował jako przewodnik w Muzeum Tow.Przyjaciół Nauk w Wilnie w 1936-39 oraz w Bibliotece Lit.Akad.Nauk (d.Wróblewskich) w 1940-41; w czasie okupacji dawał lekcje prywatne i działał w konspiracji AK; w 1944-45 pracował w Zarz.m.Wilna; w 1949 uzyskał magisterium z prawa, w 1972 - doktorat na UMK w Toruniu; w Bibliotece UMK pracował w 1945-77, prowadził wykłady zlecone z bibliotekoznawstwa na Wydz.Humanistycznym w 1976-91.

JÓZEFOWICZ Michał (1860-1941) artysta-muzyk; urodził się na Kowieńszczyźnie, szkołę realną ukończył w Petersburgu i odbył tam studia muzyczne jako pianista; przed I wojną pracował w Libawie, gdzie propagował muzykę polską, 1919-26 prac. w Banku Tow. Spółdzielczych w Wilnie, od 1926 wykładał w konserwatorium wil., pisał i wygłaszał w radiu recenzje muzyczne; napisał m.in. sonatę na skrzypce i fortepian.

JÓZEFOWICZOWA z d.Krysiniel Barbara (1906 Wilno - 1991) filolog klasyczny; w 1924 ukończyła w Wilnie gimn.typu humanistycznego, w 1924-29 studiowała filologię klasyczną na USB (absolutorium), w 1929-31 - na Uniw.Ludwika Maksymiliana w Monachium (doktorat); uczyła łaciny w gimnazjach wileńskich: Słowackiego i Mickiewicza w 1931-33 oraz A.Czartoryskiego 1933-36; jako stypendystka Funduszu Kultury Narodowej w 1936-38 przebywała w Berlinie; w 1940-41 była nauczycielką w X Gimn., w 1945 - w III Gimn.w Wilnie; w 1941-45 prac.jako sekretarka w Landbewirtschaftungsgesellschaft Nebenstelle w Wilnie oraz w Wydz.Zdrowia Urz.Miejskiego - w 1944-45; w 1945-77 pracowała w Katedrze Filologii Klasycznej UMK w Toruniu, od 1956 jako docent.

JUCEWICZ Ludwik Adam - ps. Ludwik z Pokiewia - (1813-1846) etnograf; w 1829 ukończył gimn. w Krożach, 1829-31 studiował medycynę na Uniw. Wil., od 1834 był w semin. duch. i Akademii Duchownej w Wilnie, którą ukończył w 1838 i uzyskał święcenia; był wikarym w Szczorsach i Świadościu, w 1843 przeszedł na prawosławie i przeniósł się do Lepla w gub. witebskiej, gdzie uczył w szkole powiatowej; interesował się dziejami Litwy i jej kulturą ludową, pisywał do czasopism, przekładał na litewski wiersze polskich poetów (wyd. w Wilnie 1837), opublikował po polsku: *Przysłowia ludu litewskiego* (1840), *Wspomnienia Żmudzi* (1842), *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów* (1846).

JUCHNA Justyn (1885-1929) Białorusin, komunista i uczestnik rewolucji, działacz związkowy, w l. 1925-27 członek białoruskiej org. „Hromada".

JUDYCKI Antoni (zm. 1729) oficer wojsk litew.; podkomorzy rzeczycki 1699; marsz. rzeczycki 1701; wielokrotny poseł sejmowy.

JUDYCKI Joachim h. Radwan, klient radziwiłłowski, konfederat barski; w 1762 deputat trocki na Trybunał Litewski; polityczny awanturnik.

JUDYCKI Józef h. Radwan (2. poł. XVIII w.) uczeń Collegium Nobilium jez. w Wilnie oraz pijarskim w Warszawie; 1767 marszałek konfederacji pow. lidzkiego; 1771 marszałek pow. mozyrskiego; 1774 oboźny w. lit.; 1776 strażnik w. lit.; 1777 marszałek Trybunału Lit.; 1783 generał-lejtnant d-ca I dyw. armii lit.; 1792 naczelny wódz armii lit., pokonany 10 VI pod Mirem; 1797 delegat na koronację cara Pawła I.

JUDYCKI Michał h. Radwan (zm. 1758) poseł na sejm z pow. rzeczyckiego w 1718; z pow. słonimskiego w 1722; 1729 marszałek rzeczycki; 1740 marszałek Trybunału Lit.

JUDYCKI Mikołaj Władysław h. Radwan (zm. 1670) w l. 1627-29 uczestnik walk ze Szwedami; 1636 skarbnik rzeczycki; 1640 stolnik rzeczycki; 1654 gen. artyl. i wojsk cudzoziemskiego autoramentu; uczestnik kampanii moskiewskiej; za odmowę podpisania aktu kiejdańskiego przekazany przez J. Radziwiłła Szwedom; 1656 uciekł z niewoli; uczestnik kampanii 1660-64.

JUDYCKI Walerian Stanisław (zm. 1673) ksiądz, kustosz wil.; pisarz w. litew. 1657; referendarz litew. 1670/71; sufragan elekt wil. 1673.

JUNDZIŁŁ Franciszek (1825-1865) do 1858 w armii ros. w randze rotmistrza; działacz konsp. przed powst. styczn.; 8 V 1863 powołany na naczelnika wojsk. pow. słonimskiego, uczestnik licznych walk, od 29 X 1863 w Krakowie - tu k-dt placu m. Krakowa, organizator wojsk. okręgu krak., organizator ekspedycji ochotników i broni do Królestwa; 12 II 1864 awansowany na ppłk.; zmarł w Paryżu.

JUNDZIŁŁ Hipolit (1846 k. Ejszyszek - 1898) lekarz; kształcił się w Instytucie Szlacheckim w Wilnie oraz w gimn. wil., które ukończył w 1865, studiował w Berlinie i Dorpacie, gdzie uzyskał w 1873 st. doktora med.; w 1874 został nadetatowym ordynatorem szpitala „Sawicz" w Wilnie (zajmował się chirurgią i okulistyką) oraz członkiem Tow. Lekarskiego Wil., 1875-87 był etatowym ordyn. Szpitala św. Jakuba, od 1887 - naczelnym lek. Szpitala „Sawicz"; jego staraniem wydano *Album Historicum*, pośw. kulturze i oświacie Litwy.

JUNDZIŁŁ Józef (1794 w Hormanach, pow. lidzki - 1877) botanik; kształcił się w szkole bazylianów w Borunach i gimn. w Wilnie, 1812-17 studiował na Wydz. Fiz.-Matem. Uniw. Wileńskiego, uzyskując stopień magistra; już w okresie studiów był pomocnikiem w Wil. Ogrodzie Botanicznym i Gabinecie Historii Naturalnej; przez 3 lata przebywał za granicą słuchając wykładów i zwiedzając ogrody botaniczne, odbył także podróż botaniczną po Wileńszczyźnie; w 1824 objął wykłady z botaniki na Uniw. Wil., w 1825 został adiunktem, w 1828 - profesorem, od 1824 był również dyr. Ogrodu Botanicznego; wydał w Wilnie w 1830 *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, jako i oswojonych*; po likwidacji Uniw. w 1833-57 gospodarował na roli, ostatnie 20 lat życia spędził w Wilnie.

JUNDZIŁŁ Piotr Emanuel (1839 w Wilnie - po 1867) syn Józefa, oficer i spiskowiec; w 1858 wstąpił na Uniw. Petersburski, gdzie organizował polskie kółka studenckie, w 1860 nawiązał w Wilnie kontakty z kołami „czerwonych", porzucił uniw. i wstąpił do wojska jako junkier saperów lejbgwardii, słuchał wykładów w Akademii Inżynierii Wojsk.; w 1862 został podporucznikiem, należał do współpracowników Zygmunta Sierakowskiego w tajnej org. oficerskiej; w 1863 pozostał w Petersburgu i organizował przerzut ochotników do powstania w Polsce; w kwietniu 1863 został aresztowany, udało mu się jednak w 1864 uciec ze szpitala wojsk. i udał się na emigrację, w 1867 przebywał w Londynie.

JUNDZIŁŁ Stanisław Bonifacy h. Łabędź (1761 w pow. lidzkim - 1847) pijar, botanik; uczył się w szkołach pijarów w Lidzie 1774-76 i Szczuczynie 1777, nowicjat odbył w Lubieszowie, w 1779 był naucz. w Rosieniach, w 1780 - w Wilnie, studiował w Akad. Wileńskiej filozofię, teologię oraz fizykę i chemię, w 1785 kierował szkołą pijarów w Szczuczynie, którą zreorg. wg zasad Kom. Ed. Nar., 1786-90 wykładał w klasztorze i szkole pij. w Wilnie, w 1792 został wiceprofesorem historii naturalnej w Akad. Wil. i otrzymał od KEN fundusze na podróż naukową za granicę 1792-97, w 1798 uzyskał na Akad. Wil. doktorat filoz., w l. 1799-1824 kierował Ogrodem Botanicznym, w 1800 został doktorem teologii i cenzorem ksiąg reli-

gijnych; 1802-24 był prof. historii naturalnej i botaniki na Uniw. Wil. i członkiem licznych tow. naukowych, odnosił się niechętnie do stowarzyszeń studenckich; ogłosił wiele prac naukowych i podręczników, m.in. *Opisanie roślin w prowincji W. Ks. Lit. naturalnie rosnących* (1791), *Botanika stosowana czyli wiadomość o własnościach i użyciu roślin* (1799), *Zoologia krótko zebrana* (1807), napisał też 2 pamiętniki o Uniw. Wil.

JUNDZIŁŁ Zygmunt (1880-1953) prawnik, adwokat w Wilnie; wykładowca prawa cywil. USB; wicemarsz. Sejmu Wil. 1922; senator z ramienia BBWR; od 1944 na emigracji.

JUNGA (Jung, Jungius) **Adrian Jerzy** (ok.1551-1607) jezuita; w Wilnie był prof. retoryki w 1575-78 oraz prof.arytmetyki i fizyki w 1585-86; w 1585 uzyskał w Akad.Wil. stopień mgra filozofii i nauk wyzwolonych; wykładał i ogłaszał dzieła polemiczne w Poznaniu, w 1598-1605 był kaznodzieją w kościele św.Barbary w Krakowie.

JUNGIER Leon (1837-1907) brat Szymona, powstaniec stycz.; zakupił za granicą maszyny drukarskie dla komitetu powst. w Wilnie, organizował przerzut broni podczas powstania styczn., uczestniczył w reorganizacji sieci powstańczej na Litwie i był kierownikiem jednego z działów wil. organizacji rewolucyjnej; 8.12.1863 aresztowany i skazany na 6 lat katorgi.

JUNGIER Szymon (1835-1913) był absolwentem warszawskiej Szkoły Rabinów i uczestnikiem działalności polskich kół patriotycznych w l. 1860-62; skierowany wraz z bratem Leonem do Wilna w październiku 1862 założył tu zakład narzędzi rolniczych i nasion „A. Kohn i S. Jungier" - miejsce spotkań członków organizacji; podczas powst. stycz. odpowiadał za transporty broni i tajną korespondencję; w 1863 jako pełnomocnik Rządu Narodowego reorganizował w Wilnie sieć rewolucyjną; 18.12.1863 aresztowany i skazany na karę śmierci zamienioną przez Murawiewa na 12 lat katorgi, po powrocie zamieszkał w Warszawie.

JUNIEWICZ Michał (1709-1760) jezuita; do zakonu wstąpił w 1724 w Wilnie; w Wilnie był prof.retoryki w 1737-38, prof.filozofii w 1741-44, prefektem szkół w 1744-46, profesorem teologii scholastycznej i dziekanem Wydz.Filozoficznego Akad.Wil. w 1747-49; w 1750-54 był prokuratorem prow.litewskiej, w 1754-60 - rektorem w Pułtusku.

JUNOSZA-STĘPOWSKI Kazimierz (1880-1943) aktor, reżyser, występował gościnnie w 1928/29 w Wilnie także w zespole objazdowym Reduty, ponownie w 1933, na występach gościnnych w Wilnie zastał go wybuch II wojny światowej (20 VIII - 4 IX).

JURAHA Giedroyć Franciszek Ksawery h. Poraj (zm. po 1803) regent ziemski i grodzki wil. w l. Sejmu Czteroletniego, podczas powstania kościuszkowskiego został powołany w skład Deputacji Skarbowej utw. w Wilnie 25.04.1794; po upadku powstania zdobył zaufanie gubernatora Litwy Mikołaja Repnina i został sędzią ziemskim.

JURAHA (Giedroyć) **Jan Benedykt** (1697-1757) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1714 w Wilnie, studiował filozofię w Wilnie w 1716-18 oraz teologię w Warszawie w 1723-27; w Wilnie był w 1730-33 - prof.filozofii, w 1735-36 - prof.teologii polemicznej i wiceregensem Semin.Papieskiego, w 1745-52 - rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego, w 1752-55 - rektorem Akademii Wil., w 1755-57 - prowincjałem litewskim; poza tym wykładał w Warszawie i Płocku oraz był pref.szkół w Nieświeżu.

JURAHA Giedroyć Jan zob. Giedroyć Jan Juraha

JURAHA (Juracha) **Giedroyć Kazimierz h. Poraj** (1700-1757) jezuita, bibliograf; absolwent retoryki w Akad. Wil. i filozofii w Połocku;

uczył w gimnazjach w Krożach i Grodnie, 1725-29 studiował teologię w Warszawie, w 1730 był kaznodzieją i dyrektorem biblioteki kolegium w Nieświeżu, w 1731 - prof. etyki w Akad. Wil., doktoryzował się i w 1732 objął katedrę filoz. w Warsz.; 1736-40 przebywał na dworze Anny Katarzyny Radziwiłłowej jako nauczyciel jej syna Hieronima, 1740-46 był prokuratorem prowincji litewskiej, 1746-48 dyrektorem archiwum prowincji (w domu profesów św. Kazimierza w Wilnie), na prośbę J.A. Załuskiego opracował bibliografię prac jezuitów: *Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu Provinciae Lithuania* (Rękopis był w bibl. Załuskich); w ostatnich latach był rektorem kolegiów w Łomży, Grodnie i Mińsku.

JURANIEC Czesław (1925 Wilno - 1995) mgr inż.bud.lądowego; ukończył Wydz. Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie, studiował na Polit.Gdańskiej, dyplom uzyskał na Polit.Poznańskiej; w 1946-50 był technikiem w Wydz.Bud. Urzędu Woj.w Bydgoszczy, w 1950-51 insp.nadzoru w Dyr.Budowy Osiedli Robotniczych, w 1951-63 - st.projektantem w „Miastoprojekcie" w Bydgoszczy, w 1963-70 - kier.pracowni w Bydg.Zjednoczeniu Budownictwa, w 1971-81 -kier.zespołu konstrukcyjnego w „Miastoprojekcie".

JURASZAJTIS Aleksander (1859-1915) fotograf; założył w 1902 zakład fotograficzny, w 1906 - cynkograficzny, wykonujący klisze dla drukarni.

JUREWICZ Filomena (1901 Wilno - 1984) bibliotekarka; w 1921 ukończyła Gimn. im.E.Orzeszkowej w Wilnie, w 1927 uzyskała absolutorium z zakresu filozofii na USB; w 1921-46 pracowała w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie: w 1948 uzyskała magisterium z zakr.filozofii na UMK w Toruniu, w 1946-79 pracowała w Sekcji Starych Druków Biblioteki UMK, od 1960 jako kustosz.

JUREWICZ Fortunat (ok. 1800-1827) zoolog, lekarz; uczył się w Winnicy i Krzemieńcu, studiował na Oddz. Fiz.-Matem. i Lekarskim Uniw. Wileńskiego (pod opieką S.B. Jundziłła i H. Bojanusa) uzyskując w 1820 stopień kandydata filoz., w 1823 - lekarza I kl.; w 1822 objął katedrę anatomii porównawczej z zoologią i rozbudował gabinet zoologiczny; od 1820 uczestniczył w pracach Zw. Przyjaciół (organizacji założonej przez Filomatów); jego karierę przerwała choroba umysłowa, popełnił samobójstwo topiąc się w Wilence.

JUREWICZ Stanisław h. Lubicz (1713-1770) jezuita, matematyk; po studiach w Akad. Wil. został w 1745 nauczycielem geometrii i humaniorów w Wilnie, potem 1746-50 w Krożach, 1751-54 uczył matematyki w jezuickim Coll. Nobilium w Warsz. (prace popisowe jego uczniów opublikowano), był następnie superiorem misji w Widzach i od 1757 prefektem studiów i wykł. matematyki w Krożach.

JUREWICZ Wacław (1921-1994), „Nowy", był uczniem Polskiego Gimn. im. A. Mickiewicza w Kownie i absolwentem litewskiej Wyższej Szkoły Technicznej, współorganizatorem konspiracyjnego harcerstwa polskiego na Litwie, organizatorem Drużyny Dyspozycyjno-Dywersyjnej Inspektoratu „F", został aresztowany ale uciekł i w III 44 dołączył do 3. Brygady Part. „Szczerbca" gdzie pełnił funkcję sekcyjnego i uczestniczył w walkach brygady, uciekł z obozu „internowanych" w Miednikach, przedostał się do kraju, ukończył Pol. Wrocławską, pracował w Sochaczewie i Warszawie w inwestycjach i drogownictwie.

JURGIEWICZ Andrzej (zm.1640) ksiądz, polemista; w Akad.Wil. uzyskał magisterium z filozofii i doktorat teologii w 1586, został kanonikiem katedralnym wil. i przybocznym kard.Jerzego Radziwiłła; publikował po łacinie polemiki zwrócone zwłaszcza przeciw kalwinom litewskim i ich przywódcy Andrzejowi Wolanowi, głównie w Wilnie w 1590-1599.

JURGIEWICZ Władysław Norbert (1818 Wilno - 1898) filolog klasyczny; uczył się w Wilnie i Kownie, studiował filologię klas.w Inst.Pedagogicznym w Petersburgu oraz w 1842 w Lipsku; w 1847 obronił pracę magisterską i został adiunktem na Uniw.w Charkowie, od 1858 pracował w Liceum księcia Richelieu w Odessie, przekształconym w 1885 w Uniwersytet, w 1867 uzyskał tam doktorat i został profesorem.

JURIK Stefan (1915-1944), „Słowik", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-28; studiował na Wydziale Lekarskim USB, był lekarzem w szpitalach warszawskich, w okolicy Lidy i w Wilnie; żołnierzem 3. Brygady „Szczerbca"; poległ 15 V 1944 w Murowanej Oszmiance.

JURJEWICZ Franciszek (1849-1924) artysta malarz, działacz oświatowy; studia prawnicze ukończył w Sorbonie w Paryżu, 1875-76 studiował tam malarstwo, w 1880 osiadł w Wilnie i brał czynny udział w życiu artystycznym, malował głównie pejzaże (np. *Procesja na kalwarię, Brzegi Wilii, Brzegi Wilenki, Młyn na Zarzeczu, Dewajtis*), od 1890 pracował w tajnym stow. „Oświata" dra W. Węsławskiego, prowadził odczyty dla młodzieży, kolportował nielegalne czasopisma, wykładał historię Polski w kołach samokształceniowych; 1906-08 był członkiem zarz. i skarbnikiem zalegalizowanej „Oświaty", w 1903 wstąpił do Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego, 1906-14 redagował „Dziennik Wileński"; podczas wojny walczył w Legionach.

JURKIEWICZ Longin (1920-1944), ppor. cc „Mysz", „Soból", absolwent Gimn. im. S. Staszica w Warszawie, student Szkoły Gł. Handl. w Warszawie, przez Rumunię przedostał się do Francji, od IV 40 w Samodz. Bryg. Strzelców Podh., uczestnik bitwy o Narwik, w W. Brytanii w baonie Strzelców Podhalańskich, zgłosił się do służby w kraju, przeszkolony w dywersji i łączności radiowej, zrzut 13/14 marca 1943, przydzielony do Wywiadu Ofensywnego Oddziału II KG AK, skierowany do Wilna do obsługi radiostacji, skrytek i mikrofotografii, aresztowany przez Gestapo, zamordowany.

JURSZA (poł. XV w.) wojewoda kijowski, starosta krzemieniecki, bracławski, łucki, briański; zwolennik niezawisłości W. Ks. Lit.; gorliwy współpracownik Witolda, Świdrygiełły i Kaz. Jagiellończyka; w 1452 jeden z delegatów z Wilna na Wołyń dla jego przejęcia przez Litwę po śmierci Świdrygiełły.

JUSTI Fryderyk (2. poł. XVIII w.) oficer artyl. litewskiej; uczestnik kampanii 1792; podczas powst. kościuszk. k-dt arsenału wil. i dyrektor ludwisarni w Wilnie; w 1794 awansowany na majora.

JUSZCZYŃSKI Michał (1916 Wilno - 1995) doc.dr med.; lata szkolne i akademickie spędził w Wilnie, w 1939 ukończył Wydz.Lekarski USB, był ranny we wrześniu 1939; podczas okupacji pracował w szpitalach wileńskich oraz w Onżadowie; uczestniczył w akcjach bojowych V odcinka „Wachlarza", w oddz. partyzanckich pod pseud."Janusz", w powstaniu wileńskim w 1944; przez 2 lata był więziony przez KGB, ale udało mu się uciec; w 1948 uzyskał doktorat w Gdańskiej Akad.Med.; pracował w klinikach i szpitalach krakowskich, był pionierem polskiej kardiochirurgii, przeprowadzającym operacje na otwartym sercu.

JUSZKIEWICZ (Juszka) **Antoni** (1819-1880) ksiądz, leksykograf i folklorysta litewski; uczył się w gimn. w Krożach i 1839-43 w semin. duch. w Wilnie; będąc wikarym w Jeziorosach, Ablach i Antuzowie, potem proboszczem w Puszołatach, Lidowianach, Wilkii i Welonie - zbierał pieśni ludowe i zapisywał obrzędy, uczył się dialektów litewskich; podczas powstania 1863 był internowany w więzieniu w Kownie; na emeryturze od 1871 mieszkał w Olsiadach i Kazaniu; był autorem słowników polsko-litewskiego i litewsko-polskiego (wyd. częściowo z rękopisu w oprac. brata Jana i J. Baudouina de Courtenay przez Peters. Akad.

Nauk. w l. 1897-1922); zebrał ok. 5000 pieśni i ok. 2000 melodii litewskich (wyd. częściowo w Kazaniu, Petersburgu i Krakowie w 1900: *Melodie ludowe litewskie zebrane przez śp. księdza Antoniego Juszkiewicza*).

JUŻANIN Siergiej (XIX-XX w.) malarz rosyjski; uczył się w Moskiewskiej Szkole Rys. Technicznego Stroganowa, wykładał w Inst. Nauczycielskim; w 1912 - po śmierci I. Trutniewa - został kier. wileńskiej Szkoły Rysunkowej i doprowadził ją do ponownego rozkwitu; w 1915 razem ze szkołą ewakuował się do Samary.

K

KAC Lejb (1904-1943) obrońca polityczny, publicysta; ukończył Wydz. Prawa na USB, gdzie założył koło studentów Żydów, związane z Poalej Syjon Prawicą; w 1932-36 jako adwokat w Wilnie był członkiem MOPR (Międzyn. Org. Pomocy Rewolucjonistom) i występował jako obrońca w procesach komunistów i działaczy lewicy białoruskiej; w 1937 przeniósł się do Warsz. i w 1938 został wybrany do KC Poalej Syjon Prawicy; 1940-42 w getcie warsz. organizował opiekę nad dziećmi i tajne szkolnictwo, należał do ŻOB (Żyd. Org. Bojowej), w 1943 podczas powstania popełnił samobójstwo.

KACENELSON Icchak (1886-1944) poeta i dramaturg pisz. w j. hebrajskim i żydowskim; ur. w Karlicach k. Nowogródka, mieszkał w Zgierzu i w Łodzi; po hebrajsku napisał *Bigwulot Lita* (W granicach Litwy) - hymn na cześć piękna ziemi białorusko litewskiej i obraz tradycyjnych form życia Żydów (1909) oraz *Odwrót* - wydany w przekł. pol. w 1923 - o stosunkach polsko-żydowskich; we wrześniu 1939 uciekł z Łodzi do Warsz., 1940-42 stał się czołowym poetą getta, piszącym po żydowsku pod pseud. I. Dawidson, był profesorem tajnego gimn. i współpracownikiem ŻOB, zginął w Oświęcimiu.

KACENIELSON Pałtijel (1893- ?) poeta rosyjski poch.żydowskiego; ukończył szkołę realną w Pskowie, studiował w Tule i Petersburgu; od 1920 mieszkał w Wilnie, publikował wiersze w prasie rosyjskiej wychodzącej w Polsce, m.in. w wileńskim „Utios", i w antologiach; brał udział w rosyjskim i polskim życiu literackim w Wilnie, należał do Wilenskogo Sodrużestwa Poetow, wygłaszał odczyty, także po polsku, o literaturze rosyjskiej.

KACHANOW Iwan Siemionowicz (1825-1909) generał ros.; był generał-gubernatorem wileńskim w okresie 6.09.1884-1.01.1893, „człowiek podły i głupi" prowadził walkę z kościołem katolickim, spowodował deportację biskupa Hryniewickiego, budował liczne cerkwie; wznowił prześladowania polskiej książki i języka polskiego, zakazał Polakom obejmowania dzierżawy majątków i stanowisk na kolei.

KACIUKIEWICZ Julian (ok. 1800-1869) aktor, dyr. teatru; w l. 1859-60 występował w teatrze wil. - także w jego objazdach.

KACZAŁOW (właśc.Szwerubowicz) **Wasilij** (1875 Wilno-1948) aktor rosyjski; był synem proboszcza cerkwi św.Mikołaja w Wilnie; w Wilnie ukończył gimnazjum i uczestniczył w przedst. amatorskich; w 1893 wstąpił na Wydz.Prawa Uniw.Petersburskiego; od 1896 występował w Teatrze A.Suworina w Petersburgu, od 1900 -w Mosk.Teatrze Artystycznym (MCHAT).

KACZANOWSKI Grzegorz h. Nałęcz (ok. 1760 - po 1804) metrykant litewski, rodem z pow. wołkowyskiego; współpracował z A. Naruszewiczem przy gromadzeniu materiałów do *Historii narodu polskiego*, za jego protekcją w 1787 mianowany został metrykantem litewskim (uporządkował akta, prac. przy metryce także po jej przewiezieniu do Petersburga w 1797), w 1790 był wybrany posłem

inflanckim na 2 kadencję Sejmu Czteroletniego.

KACZERGIŃSKI Szmerke (1903-1954) poeta i pisarz żydowski, związany z grupą Jung Wilne (Młode Wilno), organizator życia teatralnego w getcie wil., przed jego likwidacją uciekł do oddz. partyzanckiego.

KACZKOWSKI Karol Maciej (1797-1867) lekarz, filomata, prof.Uniw.Warsz.; w 1805-15 uczęszczał do Liceum Krzemienieckiego, w 1821 uzyskał doktorat med. na Uniw.Wil.; należał do Tow.Filomatów, ogłaszał artykuły w „Tygodniku Wileńskim" pod pseud. „Verba Veritatis", w czasie studiów pracował w klinice Józefa Franka; w 1821-29 był lekarzem w Krzemieńcu, prowadził w Liceum lekcje higieny (opublikowane w 1826), odbywał podróże do Europy Zach. i na Krym (w 1829 wydał *Dziennik podróży do Krymu odbytej w 1825*); w 1829 został prof.Uniw.Warsz.; podczas powst.listopadowego - naczelnym lekarzem Armii Polskiej w randze generała, doskonałym organizatorem szpitali wojskowych, odznaczonym Krzyżem Kaw.Virtuti Militari; wraz z wojskiem przekroczył granicę pruską, w związku z epidemią cholery został naczelnikiem służby zdrowia w Elblągu; w 1832-35 przebywał we Lwowie, potem w Krzemieńcu, Włodzimierzu, w maj.Pudliny, w 1842-47 prowadził praktykę lek.w Berdyczowie, potem w Odessie i od 1854 w Żytomierzu; ogłaszał rozprawy w wil."Athenaeum", był współzałożycielem Stowarzyszenia Księgarsko-Wydawniczego, po jego bankructwie w 1861 wyjechał do Odessy; po wybuchu powst.styczniowego został zesłany do Wałujek w gub.woroneskiej; napisał pamiętniki z lat 1808-1831, wyd.we Lwowie w 1876.

KACZYŃSKA Halina (1894-1936) pedagog; szkołę średnią uk. w Tyflisie, 1912-13 studiowała na Wyższych Kursach dla Kobiet im. A. Baranieckiego w Krak., od 1913 organizowała tajne kursy i lekcje j. polskiego w Petersburgu, potem w 1915-17 kierowała tam pryw. szkołami i działała w licznych org. społecznych; w 1920 prowadziła w Warsz. pracę oświatową w wojsku, 1922-23 studiowała w Instytucie Pedagogiki Specjalnej; od 1923 kierowała Szkołą Specjalną nr 2 dla dzieci upośledzonych umysłowo w Wilnie (stosowała metodę Dacroly'ego), działała m.in. w Tow. Nowoczesnego Wychowania i Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet.

KACZYŃSKI Władysław (zm.1882 w Wilnie) muzyk, numizmatyk; komponował marsze wojskowe, zbierał pamiątki historyczne i numizmaty, należał do znanych oryginałów wileńskich; pochowany na Cment.Bernardyńskim.

KADER-KADARAS Bronisław (1863 w Wilnie - 1937) prof. med.; w 1881 ukończył gimn. w Wilnie, studia med. odbył w 1882-89 w Dorpacie, doktoryzował się tam w 1891, a habilitował we Wrocławiu w 1897; w 1899 objął katedrę chirurgii na Uniw. Jagiell. i rozbudował klinikę, którą w czasie I wojny zmieniono na szpital wojsk., w 1917 zachorował (osłabienie wzroku z pow. guza przysadki mózgowej) i do 1928 prowadził tylko wykłady; pochowany na cment. ewangelickim w Wilnie.

KADO (Cadeau, Kadau) **Michał** (1765-1824) architekt; w 1785 wstąpił jako kadet do korpusu artylerii koronnej, w 1790 jako ppor. został przeniesiony do korpusu inżynierów litewskich i nobilitowany, walczył w 1792 i w powst. kościuszkowskim (awans na kapitana); 1794-99 był architektem u Franc. Sapiehy, w 1800 został prof. architektury cywilnej na Uniw. Wileńskim, pełniąc zarazem funkcje budowniczego, kasjera i ekonoma uczelni, doktoryzował się w 1809; zbiegł do wojska pol. w Księstwie Warsz., kierował pracami budowlanymi i fortyfikacjami, brał udział w kampanii 1812, w 1815 został budowniczym w Min. Oświecenia, w 1818 prof. Uniw. Warsz. i prac. jako architekt; ogłosił 11 prac, kilka w Wilnie, m.in. *Opisanie fabryki papierni* („Dz. Wil." 1817).

KADYMOWICZ z d.SPRYNGOWICZ Irena (1899-1980) chemik, mineralog-petrograf; w 1926 ukończyła gimn.w Wilnie, w 1930 uzyskała magisterium w zakr.chemii z mineralogią na USB; pracowała w Zakładzie Mineralogii i Petrografii USB w 1926-39, w 1943-44 wykładała na tajnych kursach uniwersyteckich w Wilnie; w 1945-49 prac. w Katedrze Mineralogii i Petrografii UMK jako st.asystent i od 1947 - po uzyskaniu doktoratu - adiunkt; w 1949-53 prac. w Muzeum Ziemi w Warszawie, w 1953-65 kierowała Pracownią Petrografii w Instytucie Geologicznym w Warszawie, w 1954 uzyskała tytuł docenta.

KAJRUKSZTIS Witold (Kairiukštis Vytautas) (1890-1961 Wilno) malarz litewski; uczył się w gimn. w Mariampolu w 1903-05, w I Gimn.w Wilnie w 1905-12 oraz od 1910 w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa; w 1912 rozpoczął studia prawnicze w Moskwie, w 1917 został przyjęty do Mosk.Szkoły Malarstwa, Rzeźby i Architektury; w 1919 został zmobilizowany i kierował pracownią artystyczną przy oddziale oświaty politycznej na Syberii; w 1920-21 kontynuował studia w Moskwie; od 1921 działał w Wilnie, przyjaźnił się z polskimi artystami awangardowymi, w 1923 zorganizował z W.Strzemińskim wystawę Nowej Sztuki w Wilnie, w 1924 należał do założycieli grupy „Blok"; w 1921-26 tworzył rysunki i obrazy kubistyczne, potem - postimpresjonistyczne; w 1937-52 pracował w Muzeum Sztuki w Kownie oraz w Inst.Sztuki Stosowanej; w 1952 wrócił do Wilna; pochowany na Cment.Bernardyńskim.

KALCZYŃSKA Wanda z d. Potkańska (1886-1943), absolwentka szkoły średniej, członkini Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestniczka wojny polsko-bolszewickiej w służbie zdrowia i intendenturze 2. Armii, w okresie międzywojennym pracowniczka Szpitala Wojskowego w Wilnie na Antokolu, od 1940 r. w konspiracji ZWZ-AK, aresztowana przez Gestapo jesienią 1942, stracona 27 maja 1943.

KALECZYC Konstancja, pseud. Kanstancyja Bujło (1899- ?) poetka białoruska; ukończyła kursy nauczycielskie w Wilnie; w 1915-16 kierowała księgarnią białoruską w Połocku; debiutowała w 1909 w „Naszej Niwie" w Wilnie, wydała tomik poezji *Kurhannaja kwietka* (Wilno 1914); po I wojnie zamieszkała w Mińsku.

KALENKIEWICZ Maciej (1906-1944), ppłk dypl. cc „Kotwicz", „Bóbr", „Kotwica", „Maciej", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie, matura w 1924 w Korpusie Kadetów w Modlinie, w 1927 jako prymus ukończył Oficerską Szkołę Inżynierii z przydziałem do 1. Pułku Saperów, 1930-1935 studiował na Wydz. Inż. Ląd. Pol. Warszawskiej, uzyskał dyplom i został wykładowcą w Centrum Wyszkolenia Saperów w stopniu kapitana, 1938 - był w Wyższej Szkole Wojennej, w kamp. wrześniowej w sztabie Suwalskiej Br. Kaw., a następnie 110 p. Ułanów, od 28.09.39 z-ca mjr. „Hubala"; 24.12.39 we Francji jako instruktor Centrum Wyszk. Saperów, po upadku Francji w W. Brytanii w Oddziale III Sztabu Nacz. Wodza, był współtwórcą lotniczej łączności z Krajem, 27 na 28.12.41 zrzucony do Kraju, otrzymał przydział do Oddz. III Kom. Gł. ZWZ, awansował na majora, od 02.44 w Okr. Nowogródek AK, d-ca Zgr. Nadniemeńskiego, w 04.44 autor koncepcji operacji „Ostra Brama", w 06.44 został ciężko ranny w starciu z Niemcami (amputacja prawej ręki), po 17 lipca przejął dowodzenie oddziałami nowogródzkimi, zginął w walce z wojskami sowieckimi pod Surkontami 21 sierpnia 1944 r.

KALINOWSKA Maria - Mura (1885-1963) aktorka, grała na scenach Wilna w 1909-13, w „Lutni" za dyr. Br. Oranowskiego, w budzie pocyrkowej na Łukiszkach w zespole J. Pawłowskiego; w 1911 partnerowała w *Weselu* Wyspiańskiego Osterwie jako Panna Młoda.

KALINOWSKA Maria z d. Kieżun (1912-1995) lekarz; ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, studiowała w 1930-36 na Wydz. Lek.

USB, dyplom uzyskała w 1938, 1938-45 pracowała w Szpit. Pow. w Oszmianie, po wojnie - w Lidzbarku Warm.

KALINOWSKI Baltazar (ok. 1827-1884) wykładowca w petersburskich szkołach kadetów; publicysta m.in. „Kuriera Wil."; działacz kółka pol. w Petersburgu związanego z organizacją Z. Sierakowskiego, w l. 1862-1873 zesłany na Syberię.

KALINOWSKI Dymitr (1910 w Wilnie - 1985) lekarz; studiował na Wydz. Lek. USB w 1930-36, uzyskując dyplom w 1938; 1938-44 prac. w Szpitalu Pow. w Oszmianie, w 1944 został aresztowany i zesłany na Sybir do Uchty, 1946-74 pracował w Lidzbarku Warm.

KALINOWSKI Józef, w zakonie: Rafał od św. Józefa (1835 w Wilnie - 1907) powstaniec styczn., karmelita bosy, święty; 1843-50 kształcił się w Inst. Szlacheckim w Wilnie, kt. ukończył ze złotym medalem, 1850-52 studiował w Inst. Agronomicznym w Hory-Horkach, 1853-55 - w wojsk. Akademii Inżynieryjnej w Petersburgu, w której potem wykładał matematykę, kontaktował się z kołem Z. Sierakowskiego, od 1859 prac. przy budowie kolei Odessa-Kursk, potem - przy fortyfikowaniu Brześcia; w 1862 awansował na kapitana, w 1863 wziął dymisję z wojska ros.; podczas powstania został kierownikiem Wydz. Wojny Wydziału Wykonawczego Litwy, aresztowany w marcu 1864 został skazany na karę śmierci, zamienioną na utratę praw i 10 lat katorgi na Syberii, zwolniony w 1874 został wychowawcą Augusta Czartoryskiego (syna ks. Władysława) w Paryżu; w 1877 wstąpił do nowicjatu karmelitów bosych, studia filoz. i teolog. odbył w Raab na Węgrzech, był przeorem klasztorów w Czernej i Wadowicach; został kanonizowany w 1991.

KALINOWSKI Wiktor (1833-1862) absolwent gimn. w Świsłoczy; bibliotekarz Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu, aktywny w tamtejszych konspiracyjnych kołach polskich; w Bibliotece przechowywał nielegalną literaturę; w 1856 wybrany na członka Wileńskiej Komisji Archeologicznej.

KALINOWSKI Wincenty Konstanty - pseud. Chamowicz, Jasko haspadar spod Wilni, Wasyl Switka (1838-1864) powstaniec stycz.; w 1850-55 uczęszczał do szkoły w Świsłoczy, na Wydz. Prawa Uniw. w Petersburgu uzyskał st. kandydata n. prawnych w 1861, nawiązał tam również kontakt z kołami rewolucjonistów pol. i ros., po powrocie przemierzał Grodzieńszczyznę w przebraniu kupca, starając się przygotować chłopów do masowego powstania ludowego, 1862-63 wydawał pismo w j. białoruskim „Mużyckaja Prauda", w 1862 przeniósł się do Wilna i został przywódcą „czerwonych" na Litwie, podczas powstania był pomocnikiem naczelnika m. Wilna, następnie - komisarzem w woj. grodzieńskim i komisarzem pełnomocnym Rządu Narodowego na Litwę; aresztowany 9/10 lutego 1864 i 22 marca powieszony na placu Łukiskim w Wilnie.

KALINOWSKI Władysław (1880 w Wilnie - 1951) organista i dyrygent; kształcił się pocz. prywatnie, potem 1905-08 w Wyższej Szk. Muzycznej w Ratyzbonie; był organistą w Szydłowicach, Sokolanach, Grodnie i Białymstoku, 1910-46 - organistą i dyrygentem chóru w Katedrze wil., w Szkole Organistów im. J. Montwiłła, założonej z jego inicjatywy był 1910-39 wykładowcą, a 1920-39 jednocześnie dyrektorem; w 1920 został prof. śpiewu w Rzym.-Kat. Semin. Duchownym w Wilnie, 1926-35 i 1940-46 prowadził klasę organową w konserwatorium wil. oraz wykładał tam teorię muzyki i harmonię; był również dyrygentem chóru USB i chóru Alumnów Seminarium; założył 100-osobowy chór mieszany „Echo", odnoszący znaczne sukcesy na konkursach; w 1946 pracował w Białymstoku, od 1949 był org. katedralnym i dyrygentem chóru w Łomży.

KALIŃSKI Wilhelm h. Jelita (1747-1789), ksiądz, kaznodzieja, profesor; w 1762 wstąpił

do Zgrom. ks. Misjonarzy w Warsz., po ukończeniu studiów filoz. i teolog. w Semin. św. Krzyża otrzymał w 1772 święcenia i został wykładowcą w semin.; 1774-81 był profesorem historii Kościoła w semin. duch. przy kościele św. Ignacego w Wilnie oraz cenzorem ksiąg i doradcą bisk. I. Massalskiego, w 1776 zorganizował wielki jubileusz na Litwie; od 1782 był profesorem hist. Kościoła i teologii moralnej w Szkole Głównej w Wilnie (w 1783 uzyskał doktorat teologii); opublikował liczne zbiory kazań i mów, m.in. *Kazania miane podczas wielkiego jubileuszu* (Wilno 1776), *Mowa o fałszywej i prawdziwej chwale* (Wilno 1779).

KALISZCZAK Zbigniew (1903-1985) malarz, rzeźbiarz; w 1923-28 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1932 ukończył Akad.Sztuki Graficznej w Lipsku; w 1926 był kier.artystycznym „Alma Mater Vilnensis", wydał 3 teki graficzne poświęcone Wilnu; w 1933-37 kierował drukarnią J.K.Trzebińskiego w Radomiu, w 1937-45 - własną drukarnią w Ostrowcu Świętokrzyskim; od 1945 działał w Gdańsku, w 1956 uzyskał dyplom na Wydz.Sztuk Pięknych USB w Toruniu.

KALLENBACH Józef Henryk (1861-1929) historyk literatury; studiował w Krakowie, Lipsku i Monachium, badał archiwa w Watykanie, Kolonii, Paryżu i Londynie; habilitował się w 1887 na Uniw. Jagiell., był profesorem we Fryburgu 1889-1900, dyrektorem Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warsz. 1901-04, potem był prof. uniwersytetów we Lwowie, Warszawie i Krakowie; przez jeden rok akad. 1919/20 był prof. USB w Wilnie, pierwszym dziekanem Wydz. Humanistycznego, w 1926 otrzymał doktorat h.c. USB; był wydawcą pism A. Mickiewicza i Z. Krasińskiego oraz autorem poświęconych im monografii.

KALWEJT-KOŁOSZYŃSKA Irena (1909-1987) historyk sztuki; w 1927 rozpoczęła studia na USB, pocz. na romanistyce, potem - na Wydz. Sztuk Pięknych, w 1934 uzyskała absolutorium i zdała egz. nauczycielski, do 1939 była asystentką prof. M. Morelowskiego i pracowała jako wolontariusz w dekoratorni Teatru na Pohulance; podczas wojny uczyła rysunków; od 1945 prac. w Muzeum Narod. w Warsz., w 1946 na KUL uzyskała magisterium z historii sztuki.

KAŁUSOWSKI Józef (ok. 1834 w pow. oszmiańskim - 1865) powstaniec stycz.; studiował medycynę w Petersburgu i od 1862 w Warszawie, brał czynny udział w organizacji narodowej i został przez nią wysłany do Wilna, był przyjacielem K. Kalinowskiego i braci Dalewskich, latem 1863 był pomocnikiem naczelnika policji narodowej, nie brał udziału w walkach (chory na gruźlicę), ścigany listem gończym wyjechał w 1864 do Francji.

KAŁUSSOWSKI Korwin Henryk (1806-1894) powstaniec list., działacz emigracyjny; studiował medycynę na Uniw. Wil., potem służył w 12 p. piechoty liniowej armii polskiej; po wybuchu powst. walczył na Żmudzi (otrzymał Virtuti Militari), w 1831 przeszedł z korp. gen. A. Giełguda granicę pruską i działał we Francji, Belgii (gdzie założył drukarnię i księgarnię wydawniczą) i Stanach Zjednocz.; w 1848 przebywał w Wielkopolsce, w 1863 był delegatem Rządu Nar. na Stany Zjedn. i generalnym poborcą Podatku Ofiary Narodowej; pracował w administracji amerykańskiej i prowadził praktykę lekarską (w St. Zj. uzyskał tytuł dra med.); zgromadził bogatą kolekcję druków i archiwaliów dot. emigracji; pisywał do prasy, m.in. *Pogląd w Ameryce na rzeczy amerykańskie* ukazał się w 1879 w *Wileńskim upominku ku czci J.I. Kraszewskiego*.

KAMIEŃSKI Cezary (1765-1827) bazylianin, astronom; w 1781 wstąpił do klaszt. bazylianów w Berezweczu, święcenia otrzymał w 1790 i udał się na studia do Rzymu; w 1797 (1799?) - 1814 był adiunktem astronomii na Uniw. Wil., pomocnikiem w Obserwatorium, od 1808 - wykładowcą; w 1812 wszedł do Ko-

misji Oświecenia i Religii, jako prowincjał bazylianów przeciwstawiał się władzom carskim, dążącym do kasacji unii i oderwania bazylianów od Kościoła katolickiego.

KAMIEŃSKI (Kamiński) **Fulgenty h. Rola** (2. poł. XVIII w.) rotmistrz i horodniczy pow. lidzkiego, podkomorzy ejszyski; był uczestnikiem powst. kościuszkowskiego, wzięty do niewoli ros. został w 1795 skazany na osiedlenie się w Rosji i sekwestr majątku (który zwrócono w 1797); opublikował w 1773 w Wilnie wiersz dydaktyczny: *Woyny greckie z Portą Ottomańską, dzielnością Jerzego Kastryota Xiążęcia Albańskiego przezwanego Skanderbek wsławione.*

KAMIEŃSKI (Kamiński) **Ludwik h. Rola** (przełom XVIII-XIX w.) chorąży ejszyski i szambelan, w powstaniu kościuszkowskim w 1794 prezydował Komisariatowi Wojskowemu Litewskiemu w Wilnie, uczestniczył w delegacjach do Naczelnika.

KAMIŃSKA-LATOSZYŃSKA Maria (1875-1946) śpiewaczka, w 1900 koncertowała w Wilnie, w 1912 była członkiem zespołu wil. Teatru Letniego, wystąpiła w roli tytułowej w *Halce* S. Moniuszki.

KAMIŃSKI (Kamieński) **Adam** (1767 w Wilnie - 1856 w Wilnie) dyrygent; od ok. 1797 należał do zespołu teatru wil., początkowo zapewne występował jako śpiewak, w 1805-27 był w teatrze wil. korepetytorem śpiewaków i dyrygentem orkiestry teatralnej.

KAMIŃSKI (Kamieński) **Antoni h. Odrowąż** (1797-1885) ur. w Raczunach-Czechowcach w pow. oszmiańskim, w 1809-18 uczył się w szkole bazylianów w Borunach (z przerwą 1812-13, gdy był „dozorcą" w szpitalu wojennym), studiował na Wydz. Matem.-Fiz. Uniwersytetu Wil. i uzyskał w 1820 stopień kandydata filozofii; był nauczycielem prywatnym i na pensjach żeńskich, w 1825 został adiunktem katedry mineralogii na Uniw. Wil.; jako członek zw. Filaretów uwięziony i przeniesiony w 1827 na nauczyciela do szkoły pow. w Kamieńcu Podolskim; 1832-43 pracował jako urzędnik Rządu Gubernialnego w Wilnie (redagował „Wiadomości Gubernialne"), potem gospodarował na roli, przeniósł się jednak znów do Wilna i uczył w instytucjach żeńskich; opracował wiele podręczników o dużych walorach dydaktycznych - do matematyki, geografii i j. polskiego, wydawanych gł. w Wilnie w l. 1826-78.

KAMIŃSKI Kasper (1776?-1827) aktor, dyr. teatru, w l. 1815-16 oraz 1821-23 z własnym zespołem występował w Wilnie.

KAMIŃSKI Kazimierz (1751-1828) architekt; uczył się zawodu w wil.kolegium franciszkanów, w 1777 studiował na Uniw.w Bolonii; w 1778 przebudował kościół i klasztor franciszkanów w Wilnie, nadając gotyckiej sylwetce kościoła cechy stylu barokowego; w 1788 zaprojektował klasycystyczny kościół i klasztor w Giełwianach; przebudowywał i projektował także inne budowle franciszkańskie.

KAMIŃSKI Mścisław - pseud. Diogenes wileński (1839-1868) literat i etnograf; uczył się w Wiłkomierzu i Wilnie, w 1862 przerwał studia medyczne na Uniw. Warsz. i wrócił do Wilna, gdzie współpracował z „Kurierem Wileńskim", publikował także w licznych czasopismach warszawskich, w zw. z tym przeniósł się w 1866 do Warszawy; najwyżej ceniono jego szkice etnograficzne, np. *Domowe zwyczaje ludu okolic Wiłkomierza* („Tyg. Ilustr." 1864), *Przysłowia ludu nadwilejskiego* („Bibl. Warsz." 1866).

KAMIŃSKI Władysław (1897-1944) prawnik, polityk; w 1915 ukończył gimn. w Siedlcach, gdzie był członkiem org. konspiracyjnej PET, walczył w Legionach, był uwięziony w Szczypiornie, w 1918 uczestniczył w rozbrajaniu Niemców; studiował na Wydz. Prawa USB, uzyskując dyplom w 1924 (był członkiem organizacji ZET); od 1921 pracował na terenie

woj. wileńskiego w licznych organizacjach i związkach, był m.in. prezesem Zw. Osadników i Zw. Młodzieży Wiejskiej oraz wiceprezesem wil. Izby Rolniczej, organizatorem uniw. ludowego i wielu kursów; 1928-35 był posłem na sejm z listy BBWR, w 1938 wszedł do Senatu; jako oficer brał udział w kampanii wrześniowej, w zw. z działalnością podziemną uwięziony przez NKWD w 1941, wstąpił do Armii Andersa, brał udział w bitwie pod Monte Cassino, poległ 17.05.44.

KANIGOWSKI Zygmunt (1909-1968) lekarz; dyplom na Wydz. Lek. USB otrzymał w 1934, w 1934-39 był asyst., potem adiunktem w Klinice Neurologicznej USB i jednocześnie ordynatorem oddz. neurol. w Szpitalu św. Jakuba; w 1939 walczył we Lwowie, 1941-45 był ordynatorem oddz. neurol. Szpitala na Zwierzyńcu, działał w AK (pseud. „Ordynator"); 1945-54 pracował w Szpitalu w Olsztynie, w 1950 uzyskał doktorat na AM w Gdańsku, od 1954 kierował katedrą i Kliniką Neurologii AM w Białymstoku (od 1962 jako prof.).

KAPUSTA Andrzej h. własnego (1510-1572) kniaź, kasztelan brasławski; 1546-72 był starostą orawskim, w 1561 brał udział w walkach z Tatarami, w 1564 - w wojnie z Moskwą, w 1566 został mianowany kasztelanem brasławskim, podpisał akt inkorporacji Inflant do Litwy, w 1569 podpisał akt Unii Lubelskiej.

KAPUŚCIŃSKA Janina (1909 Wilno - 1967) filolog francuski, bibliotekarka; w 1928 ukończyła Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie, w 1932 uzyskała absolutorium z filologii francuskiej na USB, w 1937 - magisterium; w 1938 zdała egzamin na stanowisko I kat.w państw.służbie bibliotecznej; pracowała w Bibliotece im.Wróblewskich w Wilnie w 1934-39, potem w Bibl.Litewskiej Akad.Nauk w 1939-45; w 1945-63 pracowała w Bibl.UMK w Toruniu.

KARABANOWICZ Jan aktor, występował w teatrze wil. w l. 1840-64 (także w objazdach); w 1844 założył teatrzyk „Rozmaitości"; grał również w przedstawieniach rosyjskich.

KARACZEWSKI-WOŁK Jan (1921 w Wilnie - 1996), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1933-38, święcenia kapł. 1948 w Białymstoku, w l. 1948-92 wikariusz i proboszcz w diec. białostockiej.

KARAFFA-KORBUTT Kazimierz Wacław (1878-1935) higienista; gimnazjum klasyczne ukończył w Taszkiencie, w Petersburgu zaś w 1906 - Wojskową Akademię Lekarską uzyskując w niej dyplom dra med. w 1908, habilitował się w zakresie higieny w 1914; pracował w klinikach w Petersburgu, Paryżu (w Inst. Pasteura), Berlinie, Halle i Dreźnie, podczas wojny - w służbie sanitarnej na froncie; 1916-19 kierował katedrami higieny w uczelniach Piotrogrodu; w 1921 był prof. Uniw. Jag., 1922-35 - profesorem USB, odbywał podróże naukowe po Europie, napisał 127 rozpraw, w 1924 wydał pierwszy podręcznik uniwersytecki *Zarys higieny*, stworzył własną szkołę higienictwa.

KARAFFA-KORBUTT Władysław Michał (1880-1951) chemik; w 1900 ukończył ze złotym medalem gimn. w Taszkiencie, w 1906 ukończył Uniwersytet Kazański ze stopniem kandydata nauk fizyko-matem., na Instytucie Politechnicznym w Petersburgu w 1910 uzyskał stopień inżyniera-metalurga, w 1914 - adiunkta elektrochemii; pracował w uczelniach Piotrogrodu, od 1923 był prof. chemii farmaceutycznej na USB, wydał w 1929 pierwszy polski podręcznik tego przedmiotu, 1941-45 brał udział w tajnym nauczaniu, w 1945 został prof. Uniwersytetu Łódzkiego.

KARCAN Jan z Wieliczki (zm. 1611) drukarz i wydawca; prowadził drukarnię w Łosku (woj. wileńskie), służącą przede wszystkim antytrynitarzom i kalwinom, ogłosił m.in. przekład *O poprawie Rzeczypospolitej* A. Frycza-Modrzewskiego, od 1580 działał w Wilnie, gdzie drukował książki różnowiercze i

katolickie, m.in. podręczniki dla kolegium jezuickiego; w ciągu 32 lat wydał tutaj 102 druki.

KARCAN Jan (XVII w.) drukarz i wydawca; odziedziczył oficynę wileńską ojca Jana i prowadził ją w l. 1611-1620; związał się z obozem katolickim, opublikował 40 druków.

KARCZEWSKI Józef (1781 - ok. 1853) współzałożyciel Tow. Szubrawców w Wilnie; współpracownik „Wiadomości Brukowych".

KARCZEWSKI Julian (1806 w Oszmianie - 1833) malarz; studiował na Uniw. Wileńskim prawo oraz malarstwo pod kier. J. Rustema, w 1826 uzyskał stopień kandydata praw i opuścił Wilno, przebywał w Dreźnie, uczył się w atelier Antoine'a Grosa w Paryżu, wiele podróżował; malował sceny ludowo-rodzajowe, pejzaże i liczne kopie arcydzieł.

KARCZEWSKI Wincenty (1789-1832) astronom; studiował astronomię na Uniw. Wil. w 1807-11 pod kier. Jana Śniadeckiego, uzyskując stopień mgra filozofii, 1811-18 pracował jako pomocnik w Obserwatorium Astron. w Wilnie, 1814-18 jako zast. prof. wykładał astronomię na Uniw. Wil., 1818-21 studiował w Paryżu, potem uczył matematyki w Kielcach, kierował obserwatorium krakowskim, 1826-31 był ponownie pomocnikiem astronoma obserwatora na Uniw. Wil.; publikował podręczniki, prace popularne i tłumaczenia książek dot. astronomii.

KARĘGA (Carega) **Ignacy** (2. poł. XVIII w.) rytownik, duchowny; czynny był w Wilnie w ost. ćwierci XVIII w.; wykonywał miedzioryty treści religijnej (np. *MB Ostrobramska, MB Łaskawa*), portrety oraz ilustracje książkowe (m.in. do *Don Kichota* Cervantesa oraz podręcznika fizyki M. Brissona, wyd. w Wilnie w 1800).

KARIGER Jan (1664-1729) leksykograf, jezuita; kształcił się w gimn. jezuickim w Braniewie, wstąpił do zakonu w 1679 i odbył nowicjat w Wilnie, studiował filozofię w Nieświeżu 1682-85, teologię - w Warszawie i Braniewie 1690-93; uczył w kolegiach jezuickich, m.in. w Grodnie, pracował przez 20 lat jako misjonarz w Inflantach Polskich, wygłaszał kazania także po łotewsku i opracował słownik łotewski.

KARŁOWICZ Jan Aleksander Ludwik (1836 w Subortowiczach pow. trocki - 1903) językoznawca, etnograf, wiolonczelista; w 1852 ukończył ze złotym medalem gimn. w Wilnie, 1853-57 studiował w Moskwie, Paryżu, Heidelbergu i Brukseli, gdzie uczył się gry na wiolonczeli i teorii muzyki (potem nieraz występował na koncertach), w 1861 powrócił do Wilna i został kancelistą Sądu Powiatowego; po studiach historycznych w Berlinie uzyskał w 1866 doktorat; uczył w Konserwatorium Warsz., gospodarował na roli, 1882-85 mieszkał w Heidelbergu, od 1887- w Warszawie; ogłosił wiele prac z zakr. językoznawstwa, etnologii i folklorystyki oraz muzyki, m.in. *O języku litewskim* (1875), *Czterysta kilkadziesiąt nazwisk miejscowości litewskich* (1883), *Słownik gwar polskich* (1900), od 1886 redagował czasopismo „Wisła", pod jego red. wyszły pierwsze tomy *Słownika języka polskiego*; był członkiem Akad. Umiejętności, Warsz. Tow. Muzycznego, zainicjował Tow. Ludoznawcze.

KARŁOWICZ Mieczysław (1876 w Wiszniewie - 1909) kompozytor i taternik o sławie światowej; na Wileńszczyźnie bywał tylko w czasie wakacji.

KARMANOWSKI Olbrycht h. Prus (przełom XVI i XVIII w.) poeta, dworzanin Krzysztofa Radziwiłła, lustrator jego dóbr, w 1626 podczas wojny ze Szwedami prowadził diariusz wydarzeń, napisał kilkadziesiąt wierszy i tłumaczeń poetów greckich i łacińskich.

KARNICKI Aleksander (1872 w pow. mołodeczańskim - 1935 w Wilnie) lekarz; gimn. i

studia w Wojskowej Medycznej Akademii ukończył w Petersburgu, pracował tamże w Zakładzie Położnym Ces. Marii, był organizatorem tajnego Koła Lekarzy Polaków (potem Tow. Lekarzy i Przyrodników), w 1921 osiedlił się w Wilnie, gdzie zorg. Państwową Szkołę Położnych, należał do założycieli Szpitala Kolejowego na Wilczej Łapie (od 1.01.1922 był ordynatorem oddz. położniczo-ginekologicznego), zorg. oddział ginekologiczny w Wojsk. Szpitalu na Antokolu, był współtwórcą i pierwszym prezesem Wil. Tow. Ginekologicznego (1925).

KARNIEJ Edward (1890 Wilno - 1942) malarz; uczył się w Szkole Rysunkowej Wil. Tow.Artystów Plastyków pod kier L.Sleńdzińskiego, malował portrety, akty i martwe natury; w 1932 przeniósł się do Torunia, był dekoratorem w teatrze.

KAROSAS Jan (Jonas) pseud.J.Dagys (1912 Wilno - 1975 Wilno) działacz komunistyczny i publicysta litewski; w 1931-32 studiował prawo na USB (studia ukończył w 1949 na Uniw.Wil.); w 1932, 1934-35 był więziony za działalność komunistyczną, w 1937-39 redagował w Wilnie litewskie komunistyczne pisma i jednodniówki, pisał artykuły do czasopism litewskich; w 1940-41 redagował „Prawdę Wileńską" i „Vilniaus balsas", w 1944-45 był zast.red.dziennika „Tiesa", potem kier.katedry dziennikarstwa na Uniw.Wil.; wydał wspomnienia *Kalba Vilniaus akmenys* (1963), w przekładzie polskim *Mówią kamienie Wilna*.

KARP Benedykt h. własnego (1734-1805) poseł, filantrop; należał do stronnictwa Czartoryskich, w 1763 podpisał w Wilnie manifest szlachty lit. przeciw gwałtom trybunalskim Karola Radziwiłła, podczas elekcji głosował za kandydaturą Stanisława Augusta; zgromadził znaczne bogactwa i dobra w pow. upickim, był dobrodziejem pijarów, podczas głodu na Żmudzi wyprzedał tanio swoje magazyny (otrzymał za to od króla Order św. Stanisława, a F.K. Dmochowski uczcił go książeczką: *Pochwała dobroczynności jegomości pana Karpia* 1787), był posłem na Sejm Czteroletni, podczas powst. kościuszkowskiego 23.04.1794 podpisał pierwszy uniwersał powstańczy, wszedł w skład Rady Najw. Narodu Litewskiego oraz ofiarował znaczne sumy na potrzeby ludwisarni.

KARP Eustachy Karol (1785 - ok. 1848) w 1809 został pisarzem ziemskim rosieńskim, w 1814 chorążym upickim, w 1820 - marszałkiem pow. upickiego, w l. 1821-30 był marszałkiem guberni wil.; od 1804 angażował się w sprawy edukacji na Litwie, w 1812 należał do Komitetu Oświecenia w Wilnie, był ponadto w 1822-23 członkiem komisji funduszowej Uniw. Wileńskiego, należał do członków-założycieli Tow. Typograficznego Wileńskiego, był członkiem Ces. Tow. Gosp. Wiejskiego w Moskwie; odziedziczył dobra dwu linii swego rodu i znacznie je pomnożył.

KARP Ignacy h. własnego (1780-1809) bogaty ziemianin; brał udział w powstaniu 1794 w 2. Brygadzie Lit. Kawalerii Narodowej, studiował na Uniw. Wileńskim, odbywał podróże zagraniczne; w testamencie ufundował szkołę rolniczą i szpital dla chłopów w Johaniszkielach, wyposażył Uniw. Wil. ze szczególnym wskazaniem doświadczalnego ogrodu, chłopom darował długi i uwolnił od poddaństwa (wzmianka o tym jest w *Panu Tadeuszu* Mickiewicza).

KARP Jan Zygmunt h. własnego (ok. 1680 - ok. 1740) uczestniczył w wojnie północnej, walczył ze Szwedami na terenie Żmudzi i Kurlandii, w 1710 był pułkownikiem w 7. regimencie jazdy lit., w 1718 został mianowany przez hetm. Pocieja generałem-Kriegskomisarzem wojsk lit. (August II nadał mu na to patent w 1721 oraz starostwo kiwilskie); w 1734 został rezydentem Księstwa Żmudzkiego dla dochodzenia krzywd i szkód doznanych od wojsk rosyjskich.

KARP Józef Michał h. własnego (ok. 1679-1739) biskup żmudzki, sekretarz wielki litewski; współpracował z kanclerzem wielkim lit. Karolem Stanisławem Radziwiłłem i zastępował go w obowiązkach kanclerskich przy boku Stanisława Leszczyńskiego, po wyjeździe króla był jego kurierem na Litwę w 1715; w 1717 był wybrany deputatem na Trybunał litewski; w 1718 u misjonarzy warsz. przygotowywał się do święceń kapłańskich, które otrzymał w 1719, został prałatem i kustoszem wil. oraz proboszczem trockim, w 1724 - sekretarzem wielkim litewskim, w 1736 jako biskup nominat żmudzki podpisał dyplom elekcji Augusta III, w 1737 był w Katedrze wil. uroczyście konsekrowany.

KARP Maurycy Franciszek (1749-1817) tłumacz, pisarz, poseł; odziedziczył znaczne dobra (m.in. Rekijów); w swoich pismach bronił mitologicznej symboliki, przetłumaczył *Uwagi nad rządem polskim* J.J. Rousseau (1789), pisał anonimowo listy polityczne *Z Rykijowa na Żmudzi*, głosząc poglądy antymiejskie i filochłopskie; w 1790 został posłem żmudzkim na Sejm Czteroletni, wygłaszał ostre mowy, należał do zwolenników Konstytucji 3 Maja; w 1794 był delegatem do Rady Najw. Narodu Litewskiego, po upadku powstania - zagrożony sekwestrem majątku - pokajał się przed Rosjanami, w 1797 wszedł do Komisji Edukacyjnej Wileńskiej.

KARPINOWICZ Mojżesz (1886- ?) aktor żydowski; był dyrektorem wileńskich teatrów żydowskich: w 1917-35 - „Palace" przy ul.Końskiej l, Teatru Ludowego przy Ludwisarskiej 4, w 1937-38 - Unzer Teater przy Nowogrodzkiej 8.

KARPIŃSKI Hilarion (zm. przed 1765) geograf, bazylianin; pochodził z rodziny księży unickich na Litwie, był autorem pierwszego polskiego słownika geograficznego: *Lexykon geograficzny...*, Wilno 1766).

KARPIŃSKI Światopełk (1909-1940 Wilno) poeta, satyryk; w 1920 ukończył Gimn. Zgrom. Kupców w Łodzi; w Warszawie należał do kręgu „Skamandra", współprac. z „Cyrulikiem Warszawskim" i „Szpilkami", prowadził kabaret „Teatr 13 rzędów"; w 1939 brał udział jako podpor. w obronie Warszawy (odznaczony Virtuti Militari); przedostał się do Wilna, współprac. z teatrami „Miniatury" i „Ksantypa", ogłaszał poezje w „Gazecie Codziennej".

KARPIŃSKI Ziemowit Zbigniew (1903-1973) aktor, reżyser; walczył w Legionach i w wojnie 1920 r.; w 1925-28 studiował w Oddz.Dramatycznym przy Warsz.Konserwatorium Muz., w 1938 ukończył Wydz.Reżyserski PIST w Warszawie; w 1929-32 występował w zespole A.Zelwerowicza w Teatrach Miejskich w Wilnie, potem -w teatrach warszawskich, w 1938-41 grał i reżyserował w Teatrze na Pohulahce w Wilnie; od 1941 brał udział w działalności konspiracyjnej jako por.AK, stracił prawą rękę w powstaniu warszawskim, był jeńcem obozu w Zeitheim, po wyzwoleniu wyjechał do Londynu, potem - Nowego Jorku, brał udział w życiu społecznym i artystycznym społ.polskiego, sporadycznie występował i reżyserował.

KARPOWICZ Adam (1842-1914) dziennikarz; na łamach „Kuriera Wil." w 1905 wysunął pomysł budowy w Wilnie pomnika A. Mickiewicza i wszedł w 1906 do komitetu budowy (rozwiązanego przez władze ros.), redagował „Zorzę Wileńską" w 1906, był członkiem red. „Dziennika Wileńskiego" 1906-08, wygłaszał odczyty organizowane przez Tow. Przyjaciół Nauk i Tow. „Oświata".

KARPOWICZ Feliks (1898 w Wojdaciszkach k. Wilna - 1964) aktor; uczestnik kampanii wrześniowej, internowany na Litwie, wywieziony do ZSRR; pracował w Teatrze Polowym 5. Dywizji Kresowej II Korpusu WP; po wojnie w Londynie, od 1958 w Białymstoku.

KARPOWICZ Leon (1916-1988) uczył się

w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-36, przerwał studia w Szkole Gł. Handl. w Warszawie, ukończył Szkołę Podchorążych w Komorowie 1939, uczestniczył w kampanii wrześniowej w Armii „Pomorze", brał udział w obronie Warszawy, od paźdz. 1939 przebywał w Wilnie jako żoł-nierz AK, uczestniczył w operacji „Ostra Brama"; po wojnie pracował w instytucjach węglowych.

KARPOWICZ Michał Franciszek (1744-1803) kaznodzieja, biskup wigierski; uczył się w kolegium jezuickim w Brześciu 1757-61, święcenia kapł. otrzymał w 1767 w Zgrom. Księży Misjonarzy w Warsz., z którego wystąpił w 1774; wykładał w Warszawie i Krakowie oraz w semin. diecezjalnym w Wilnie (teologię i historię Kościoła 1773-74), w 1783-94 był profesorem teologii dogmatycznej w Szkole Gł. Litewskiej w Wilnie; wygłaszał liczne kazania i ogłaszał je drukiem, entuzjastycznie powitał Konstytucję 3 Maja, otrzymał od Stanisława Augusta medal „Merentibus" (1778) i Order św. Stanisława (1792); w 1794 został członkiem rządu powstańczego, poszukiwany przez Rosjan schronił się w zaborze pruskim i złożył przysięgę wierności Fryderykowi Wilhelmowi, który w 1797 mianował go biskupem wigierskim (Pius VI erygował diecezję w 1799); wydania zbiorowe jego pism (głównie kazań) ukazały się czterokrotnie po śmierci autora.

KARPOWICZ Stanisław (1864 k. Baranowicz - 1921) pedagog, publicysta; uczył się w gimnazjach w Rydze i Słucku (organizował tajne kółka samokształceniowe, w wyniku szykan przerwał naukę), 1884-1892 pracował jako nauczyciel pryw. w Wilnie i Dekurniszkach, w 1892 przeniósł się do Warszawy, organizował kółka samokszt., wykładał na pensjach, zapoznawał się z działalnością placówek wychow. za granicą, publikował liczne artykuły, wykładał pedagogikę na Uniwersytecie dla Wszystkich; 1914-15 przebywał w Wołkowysku i Czombrowie, w 1915 był wychowawcą w internacie w Moskwie, od 1918 był docentem na Wydz. Ped. Wolnej Wszechnicy Polskiej; wydał ok. 70 publikacji, m.in. *Indywidualność i jej kształcenie* (1912).

KARPOWICZ Witold (1900 w Wilnie - 1939) kpt. żeglugi wielkiej; maturę uzyskał w Gimn. Stow. Nauczycieli i Wychowawców w 1919, do 1921 studiował prawo na USB, potem w 1921-24 uczył się w Szkole Morskiej w Tczewie, służył na wielu statkach francuskich i polskich, m.in. na frachtowcu „Wilno", w 1931 został kapitanem żeglugi wielkiej, od 1937 był inspektorem Gdańskiego Urzędu Morskiego (GUM) w Gdyni, został rozstrzelany przez Niemców w listop. 1939.

KARPOWICZÓWNA Agata (1877-1919) działaczka oświatowa; zorganizowała legalną, ale połączoną z tajnym nauczaniem, ochronę dla ponad 500 dzieci na Śnipiszkach.

KARSKI Maciej (1662-1717) prawnik, jezuita; w 1680 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie, studiował filozofię w Akademii Wil. 1683-86 oraz teologię i prawo w Warszawie 1689-93; przygotował czwarte wyd. *Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego* (Wilno 1693), w dobie wojny północnej popierał Stanisława Leszczyńskiego; wykładał w Płocku, Warszawie i Połocku; w Akad. Wil. uzyskał doktorat teologii; w 1709 został rektorem w Połocku, w 1710 - w Akademii Wileńskiej (zorganizował zdewastowaną podczas wojny bibliotekę), w 1713-16 był prowincjałem litewskim, potem - prepozytem domu profesów w Wilnie.

KARUZO Paweł (XX w.) muzyk poch.białoruskiego; ukończył Wil.Konserwatorium im. M. Karłowicza, zorganizował przed wojną białoruski amatorski zespół ludowy; po wojnie uczył muzyki w polskim Instytucie Nauczycielskim w Nowej Wilejce, pisał podręczniki muzyki dla szkół polskich na Litwie, występował jako kontrabasista w zespole „Wilia".

KARUŻAS Antoni (1911-1997) pianista polski poch.litewskiego; w 1940 ukończył Wyższą Szkołę Muzyczną im.M.Karłowicza w Wilnie, był uczniem S.Szpinalskiego; podczas okupacji pracował w radiu litewskim w Wilnie; w 1948-53 wykładał w Konserwatorium Poznańskim, od 1954 - w Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie (od 1974 jako profesor); był twórcą oryginalnej szkoły estetyki nagrań muzycznych.

KARWACKI Maciej (1686-1756) jezuita; w 1720-32 był prof.matematyki, j.hebrajskiego i greckiego oraz prefektem drukarni Akad.Wil.; wykładał ponadto w Braniewie, Reszlu, Łomży i Nowogródku, był superiorem w Mitawie i prefektem szkół w Słonimiu; wydał w Wilnie w 1725 gramatykę grecką, której egzemplarze się nie zachowały.

KARWACKI Tomasz (1708-1779 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726; był m.in.misjonarzem w Dyneburgu w 1743-58, rektorem w Kownie w 1761-65, instruktorem III probacji w Wilnie w 1768-72 oraz prowincjałem litewskim w 1772-73.

KARWAT Aleksander (1660-1736) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1678; w Akad.Wil. uzyskał doktorat teologii i prawa kanonicznego i był w niej w 1702-04 prof.prawa kanonicznego,w 1705-06 - prof.teologii moralnej, w 1702-04 był ponadto prefektem szkół w Wilnie; wykładał również lub był pref.szkół w Warszawie, Pińsku, Braniewie, Krożach i Reszlu, w 1708-11 był rektorem w Reszlu.

KARWOWSKI Michał (1652-1706) jezuita; do zakonu wstąpił w 1671 w Wilnie i w 1676-84 studiował tam filozofię i teologię; w Wilnie był w 1687-88 prof.etyki, w 1694-97 - prof.etyki i pref.szkół, w 1699-1700 prof.teologii moralnej i pref.szkół; ponadto wykładał w Połocku, Pińsku i Krożach oraz był pref. szkół w Nieświeżu.

KARWOWSKI Otton Aleksander (1912-1980) lekarz; w 1931 ukończył gimn.typu humanist. w Nieświeżu, w 1937 uzyskał dyplom lek.med.na USB; w 1933-39 był na USB asystentem; podczas okupacji prowadził tajne nauczanie; w 1945-48 był st.asyst.w Katedrze Anatomii Człowieka na UMK w Toruniu, w 1950-52 prowadził wykłady zlecone; w 1945-80 był kierownikiem Ośrodka Zdrowia w Grębo-cinie, jego imieniem nazwano jedną z ulic w tym mieście.

KARWOWSKI Tadeusz (1914-1987), wachm. pchor. „Rawicz"; w 1933 absolwent szkoły średniej w Różanym Stoku i student Wydz. Prawa USB; 1937-38 był w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu, w kamp. wrześniowej - w 101. Pułku Kawalerii; od 1940 w ZWZ-AK w Wilnie w patrolu spec. wykonującym wyroki Sądu; od jesieni 1943 był d-cą plut. w I bat. 77. pp AK Okręgu Nowogródzkiego a następnie z-cą d-cy szwadronu Oddz. Ochrony K-dy Okręgu; uniknął rozbrojenia, przedostał się do kraju, ukończył studia prawn. na Uniw. Warsz.; 1950 został aresztowany przez UB, zwolniony 1951, ukrywał się do 1955 wobec nakazu ponownego aresztowania; od 1956 w Katowicach pracował w zawodzie.

KARYŁOWSKI Tadeusz (1882-1945) jezuita, tłumacz; po uzyskaniu matury w Krakowie w 1899 wstąpił do zak. jezuitów, odbył studia filozoficzne w Nowym Sączu 1905-08, studiował literaturę polską i francuską na Uniw. Jagiell. 1914-19; w l. 1919-20 i 1930-33 przebywał w Wilnie; przełożył m.in. *Hymny kościelne* (Wilno 1922, 1932) oraz *Eneidę* Wergiliusza (1924).

KASATY Dymitr Mieczysław (1914-1993) poeta, tłumacz; uczęszczał do Gimn. im.G.Piramowicza w Dziśnie, maturę zdał w 1937 w Nowogródku, redagował pismo szkolne „Nasz Głos"; rozpoczął studia polonistyczne na Uniw.Warsz., ukończył je na Uniw.Wrocławskim w 1953; podczas wojny pracował na roli

i kierował szkołą powsz. w Horowicach; w 1945 został zmobilizowany do II Armii WP; w 1947-51 kierował referatem kultury w Wałbrzychu, w 1952-76 był dyr.Centr.Biura Wystaw Artyst.we Wrocławiu; w 1935 wydał tomik wierszy *Ognie świętojańskie - echa znad Dźwiny*, przekładał na j.polski białoruskie pieśni ludowe.

KASPEROWICZ Jan (1888 w pow. lidzkim - 1963) biolog, org. przemysłu zielarskiego; ukończył 4-klasową szkołę powiatową w Lidzie, z powodu śmierci ojca musiał przerwać naukę i prowadzić gospod. rolne; w 1905 był więziony przez 8 mies. za kolportaż nielegalnej literatury; w 1908 w Petersburgu zdał jako ekstern maturę i w 1913 ukończył studia biologiczne; w 1914-18 organizował w Dziśnie pomoc ofiarom wojny; 1918-26 pracował w Warszawie w Min. Rolnictwa, w 1927-34 - w Sowpoltorgu (tow. handlowe ze Zw. Sow.), 1935-39 - w firmie handlującej opałem, 1946-51 w ministerstwach: Handlu Wewn. oraz Przem. Rolnego; w l. 1951-58 kierował Zarządem Przem. Zielarskiego.

KASPEROWICZ Konrad (1878 w Wilnie - ?) działacz robotniczy; ukończył politechnikę w Charkowie, 1896-97 był członkiem Komitetu Centr. Litewskiej Socjaldemokracji, został aresztowany i więziony w Wilnie przez 13 miesięcy; w 1900 wyemigrował za granicę, został członkiem SDKPiL, potem przeszedł do PPS; studiował i pracował na Uniw. we Fryburgu w Szwajcarii, uzyskując w 1903 doktorat nauk przyr.; w 1905-07 mieszkał w Krakowie, od 1907 - w Warszawie.

KASPROWICZÓWNA Agata (zm. 1919) nauczycielka; działała w tajnym Tow. „Oświata", prowadziła nielegalne szkoły przed 1914 w Wilnie, w zakładzie przy ul. Wiłkomierskiej na Śnipiszkach liczba uczniów wynosiła 1500 osób, organizowała ponadto „kółka panieńskie" kształcące nauczycielki dla szkół polskich.

KASPRZYCKI Jan - pseud. AS - (1879-1920) aktor, satyryk; grał w Małopolsce, potem w Kongresówce, od 1904 w Wilnie w zespole Młodziejowskiej; redagował wydawnictwa satyryczno-humorystyczne: *Okruchy artystyczno-literackie zebrane na niwie Teatru Polskiego w Wilnie* (1908), czasopisma „Bomba" (1909-10, z rys. Kamila Mackiewicza) i „Trąba" (1910-11) oraz kilka jednodniówek i kalendarzy humorystycznych (1911-13).

KASPRZYCKI Jan (1917 w Wilnie - 1947), ppor. „Joe", uczeń Gimn. im. Kr. Z. Augusta w Wilnie a następnie Korpusu Kadetów we Lwowie i Rawiczu; absolwent Szkoły Podchorążych Inżynierii w Warszawie; w kamp. wrześniowej w Grupie Oper. „Polesie", ranny, leczony w szpit. wojskowym w Brześciu, przedostał się do Wilna, w konspiracji ZWZ-AK był d-cą plutonu w dzielnicy „Śródmieście", od 11.1943 w 3. Bryg. Part. „Szczerbca" jako d-ca plutonu a następnie 3. kompanii, ranny w Operacji „Ostra Brama", niewyleczony, aresztowany przez NKWD, zmarł w łagrze w okolicy Archangielska.

KASPRZYCKI Wincenty (1802-1849) malarz; litograf; uczył się u dominikanów w Warszawie, w Oddz.Sztuk Pięknych Uniw.Warszawskiego oraz w 1821-28 na Uniw.Wil. u J.Rustema; od 1828 działał w Warszawie jako autor wedut i malarz wnętrz, od 1832 malował widoki Wilanowa dla Aleksandra Potockiego

KASZYC Józef (1795-1868) oficer napoleoński; dzieciństwo spędził u dominikanów w Nowogródku, w 1811 wstąpił na Wydz. Matem. Uniw. Wil., ale przerwał naukę i zaciągnął się do armii Księstwa Warsz., odznaczył się w kampanii 1812, po klęsce Napoleona studiował 3 lata za granicą, potem osiadł w dobrach Jatra w Nowogr.; był jednym z organizatorów powstania list. w pow. nowogr., walczył pod kom. gen. Dembińskiego (Virtuti Militari i nominacja na ppłk.), został posłem na sejm, po upadku powst. wyemigrował do Francji, związał się z obozem A. Czar-

toryskiego, był członkiem Tow. Historyczno-Literackiego, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem.

KASZYC Michał (1917 Wilno-1978) śpiewak; ukończył gimn.w Wilnie i podjął studia wokalne w Wil.Konserwatorium; w czasie okupacji pracował jako robotnik rolny; w 1945 wyjechał do Gdańska, pracował w Zarz.Miejskim, potem został solistą Opery Bałtyckiej.

KATARZYNA Jagiellonka (1526-1583) córka Zygmunta I i Bony, królowa Szwecji; 4.12.1562 poślubiła w Wilnie księcia finlandzkiego Jana, późniejszego króla Szwecji, została matką Zygmunta III Wazy, króla polskiego.

KATELBACH Tadeusz (1897-1977) działacz polityczny, publicysta; podczas I wojny działał w tajnym Zw.Młodzieży Polskiej „Zet", potem - w POW, organizował POW na Suwalszczyźnie, redagował w 1919 dziennik „Ziemia Suwalska", współorganizował walki z wojskiem litewskim w Sejnach; w 1920 redagował „Gazetę Wileńską", organ Tow.Straży Kresowej na Litwie Środkowej; w 1923-33 był korespondentem w Berlinie, faktycznym red. „Dziennika Berlińskiego"; od 1932 kilkakrotnie gościł na Litwie, w 1933-37 był korespondentem „Gazety Polskiej" w Kownie, nieoficjalnym konsulem Polski, w 1938 ogłosił wybór artykułów *Za litewskim murem*; w 1937 został dyr.działu filmowego Polskiej Agencji Telegraficznej; podczas wojny prac.w Min.Informacji Rządu RP na emigracji, po wojnie - w radiu „Wolna Europa", w latach 60. - w Inst.Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku; ogłaszał liczne artykuły, m.in. w „Kulturze" paryskiej i londyńskich „Wiadomościach".

KAUFMAN Konstantin Pietrowicz von (1818-1882) generał rosyjski, gen.gubernator wil.; po ukończeniu szkoły inżynierskiej wstąpił w 1838 do wojska, od 1843 był adiutantem sztabu armii kaukaskiej, w 1855 został pułkownikiem, w 1857 - gen.majorem, w 1864 - gen.lejtenantem; w okresie 17.04.1865-9.10.1866 był generał-gubernatorem wileńskim, grodzieńskim, kowieńskim i mińskim, następcą Murawiewa- „Wieszatiela"; 8.02.1866 wydał okólnik zakazujący pod karą grzywny używania poza domem języka polskiego, kontynuował likwidację świątyń katolickich, zabronił nabywania majątków osobom polskiego pochodzenia, ograniczył handel książkami polskimi i litewskimi, nakazał zniszczenie polskich czcionek we wszystkich drukarniach na Litwie.

KAWECKA-WIELOGŁOWSKA Wiktoria (1875-1929) śpiewaczka, w 1906 występowała gościnnie w Wilnie; także w sez. 1924/25 w Teatrze Wielkim; bezskutecznie starała się o dyr. opery i operetki w „Lutni" w 1925.

KAWECKI (Kawiecki) **Andrzej** (1724-1792) jezuita; do zakonu wstąpił w 1742 w Wilnie; w 1763-66 był prof.filozofii w Nowogródku, w 1766-67 - prof.prawa kanonicznego i ministrem Collegium Nobilium w Wilnie; potem - rektorem w Dyneburgu i w Krożach; po kasacie zakonu został prałatem żmudzkim.

KAWIECZYŃSKI (Kaweczyński) **Andrzej** h.Ostoja (1619-1667) jezuita, zesłaniec; w 1634 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie, w 1636-38 studiował retorykę w Nieświeżu, w 1638-41 - filozofię w Akad.Wil., w 1646-48 - teologię w Krożach; uczył w gimnazjach jezuickich; w 1654 został rektorem kolegium w Nowogródku; w 1655 uprowadziły go do niewoli wojska rosyjskie, przez 3 lata organizował w Moskwie ośrodki kultu katolickiego, w 1660-64 pracował w kamieniołomach na Syberii, w 1665-67 był zarządcą majątków kolegiackich w Nieświeżu.

KAZIMIERZ JAGIELLOŃCZYK (1458-1484) święty, królewicz polski; był uczniem Jana Długosza, 1471-72 uczestniczył w nieudanej wyprawie na Węgry, 1481-83 rządził Koroną w im. króla, w 1483 przebywał w Wilnie, gdzie zdobył popularność wśród ludu, zmarł w Grodnie; kanonizacja nastąpiła w

1521, ponowiona w 1602; relikwie znajdują się w Kaplicy św. Kazimierza przy Katedrze wileńskiej, w czasie rządów sowieckich były przeniesione do kościoła św. Piotra i Pawła.

KAZIMIROWSKI Eugeniusz Marcin (1873-1939) malarz; w 1892-96 i 1898-99 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Krakowie, w 1897 - w Monachium i Paryżu; od 1915 działał w Wilnie: uczył w semin.nauczycielskim, był dekoratorem teatralnym, należał do Wil.Tow.Artystów Plastyków, malował widoki Wilna i okolic oraz obrazy religijne; w 1934 namalował wg wizji św.Faustyny Kowalskiej obraz Jezusa Miłosiernego; od 1936 mieszkał w Białymstoku, wykonywał zdjęcia i rysunki do *Przewodnika po woj.białostockim* M.Orłowicza (Białystok 1937).

KAZURO Stanisław (1882 w Teklinapolu pod Wilnem - 1961) kompozytor i dyrygent; uczył się w Wilnie, studiował muzykę w Warszawie, Rzymie i Paryżu; w 1906 należał do założycieli Tow. Muzycznego „Lutnia" w Dyneburgu, kierował 50-osobowym chórem oraz orkiestrą amatorską, w 1907 wystawił kilka mniejszych oper w Nieświeżu, 1917-39 był prof. Konserwatorium w Warszawie, w 1920 jako oficer uczestniczył w wojnie polsko-ros., zorganizował chór Polska Kapela Ludowa w 1922, 1945-51 był rektorem Państw. Wyższej Szkoły Muz. w Warszawie; pisał opery, oratoria, utw. symfoniczne, liczne pieśni oraz podręczniki dla szkół muz.; akcja jego autobiograficznej powieści *Profesor Zubrewicz i jego trzej wychowańcy* (1926) toczy się w Wilnie.

KAŻYŃSKA z Krajewskich Maria (1777-1813) aktorka, śpiewaczka, w l. 1798-1801 występowała w zespole D. Morawskiego w Wilnie, potem w zespole męża w teatrze wil. do 1805.

KAŻYŃSKI Dionizy (1794 w Wilnie - 1838 w Wilnie) aktor, śpiewak; uczył się i debiutował w Wilnie i tu występował do 1837.

KAŻYŃSKI (Kaziński) **Maciej** (1767-1823 w Wilnie) aktor, śpiewak, dyr. teatru; grał w zespołach W. Bogusławskiego i D. Morawskiego w Warszawie, Grodnie i Lwowie, w 1798-1801 w zesp. D. Morawskiego w Wilnie, 1802-05 był dyrektorem teatru w Mińsku, 1805-16 prowadził teatr wileński, utrzymując go na dobrym poziomie i przyczyniając się do jego stabilizacji; wyjeżdżał z zespołem tego teatru na gościnne występy do Petersburga, Rygi, Mitawy, Libawy i Połocka; był ceniony jako wykonawca partii basowych w operach.

KAŻYŃSKI Wiktor (1812 w Wilnie - 1867) kompozytor, dyrygent, publicysta muzyczny; studiował na Wydz. Prawa Uniw. Wileńskiego do jego zamknięcia, przyjaźnił się z J.J. Kraszewskim; 1842-45 był sekretarzem księcia Lwowa, dyrektora teatrów petersburskich, oraz kapelmistrzem teatralnym; po 1863 został skrzypkiem a następnie dyrygentem wileńskiej orkiestry operowej, był również prawdopodobnie organistą w kościele św. Jana (przed Moniuszką); wydał *Notatki z podróży muzykalnej po Niemczech* (1845, 1957), *Śpiewnik polski* (1855), pisał artykuły m.in. do „Athenaeum" oraz „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych", spośród jego kompozycji popularnością cieszyły się utwory salonowe i przeróbki pieśni ludowych.

KĄTKOWSKI Eugeniusz Karol Ludwik (1860-1943) inżynier, gen. dyw.; studiował w 1881-84 w Mikołajewskiej Szkole Inżynierskiej, pracował w budownictwie morskim do dymisji w 1906 (jako gen. major w st. spocz.), należał do organizatorów Związku Wojskowych Polaków m. Wilna, potem w 1918-19 - Samoobrony Wileńskiej, był delegowany przez Samoobronę do Berlina w celu nawiązania kontaktu z Niemcami; od 1919 był w WP w Warszawie, w 1920 został szefem polskiej misji wojskowej w Rydze, w 1921 - przeniesiony w st. spoczynku jako tyt. gen. dywizji.

KĄTKOWSKI Michał (ok. 1805-1880) powstaniec 1831 r., pisarz; ukończył Wydz. Ma-

tematyczny Uniw. Wileńskiego, gdzie przyjaźnił się z filaretami; został kontrolerem w Komisji Skarbu Królestwa Polskiego w Warsz., ale wydalono go ze służby (w związku z przekazaniem prasie treści improwizacji Mickiewicza w Petersburgu); pracował w tzw. Masie Radziwiłłowskiej w Wilnie; brał udział w powstaniu listopadowym, odznaczył się w potyczce pod Dorbianami 10.05.1831, w bitwie pod Połągą stracił nogę i dostał się do niewoli, po zwolnieniu wrócił na posadę kontrolera generalnego dóbr Radziwiłłów i Wittgensteinów w Wilnie; był autorem *Rachunku podwójnego dla gospodarzy czyli zasad rachunkowości handlowej w zastosowaniu do rolnictwa* (Wilno 1850), poematu humorystycznego *Dyrektor Ambroziewicz* (1852-53) oraz wierszy okolicznościowych.

KEKSZTAS Józef (Kekštas Juozas, Adamowicz Józef) (1915-1981) poeta litewski, tłumacz; w 1920 przyjechał z rodziną do Wilna, uczył się w lit.Gimn. im.Witolda Wielkiego; od końca lat 20. działał w nielegalnej partii komunistycznej, za co był trzykrotnie więziony na Łukiszkach; w 1940 został aresztowany przez NKWD i skazany na 8 lat łagru; zwolniony w 1941 uczestniczył w walkach II Korpusu Gen.W.Andersa (m.in.o Monte Cassino i Anconę); w 1947 wyjechał do Argentyny, pracował jako robotnik, współredagował „Literaturos lankai"; w 1956 został sparaliżowany, dzięki przedwojennym wileńskim przyjaciołom otrzymał polski paszport i w 1959 zamieszkał w Domu Kombatanta w Warszawie; przekładał na j.polski z hiszpańskiego, litewskiego i rosyjskiego, na litewski - wiersze poetów polskich, m.in.Miłosza.

KEMPISTY Stefan Jan (1892-1940) matematyk; w 1909 ukończył szkołę handlową w Lublinie, w 1911 uzyskał na Sorbonie w Paryżu stopień licencjata, w 1918 doktoryzował się na Uniw. Jag., w 1924 - habilitował na Uniw. Warsz.; w 1921-25 był zast. profesora, a w 1925-39 profesorem na USB; zmarł w sierpniu 1940 w więzieniu w Wilnie; zajmował się głównie teorią funkcji rzeczywistych i publikował liczne rozprawy z tej dziedziny.

KĘDZIERSKI Stanisław (1905-1942) pchor. pil.; w wojnie obronnej walczył jako pilot 152. eskadry myśliwskiej (wystartowała z lotniska alarmowego Jaszuny k. Wilna), przydzielonej do armii „Modlin"; po ustaniu działań wojennych w Polsce, przedostał się do Anglii; został przydzielony do 301. dywizjonu bojowego w Hemswell; w wyprawie bombowej nad Bremę, jego samolot został zestrzelony; pochowany na cmentarzu w Börger (Niemcy).

KĘDZIERZAWSKI (Kędzierski) **Stefan Kazimierz** (zm. 1665) poseł na sejm, kasztelan smoleński; w 1651 został sędzią ziemskim słonimskim, w 1659 był posłem na sejm warszawski, który powołał go na deputata Trybunału Skarbowego W. Ks. Lit. do zapłaty wojska, w 1660 został podkomorzym słonimskim, w 1661 - kasztelanem mińskim i członkiem komisji mającej uregulować stosunki polsko-kozackie, pod koniec życia objął kasztelanię smoleńską.

KĘSTOWICZ Zygmunt (1921-2007) aktor teatralny, filmowy i telewizyjny; w 1939 ukończył Liceum OO.Jezuitów w Wilnie i rozpoczął studia na USB, przerwane z powodu likwidacji Uniwersytetu przez władze litewskie; debiutował w 1940 w Teatrze Muzycznym Lutnia w Wilnie u boku Hanki Ordonówny w sztuce K.Krumłowskiego *Królowa przedmieścia*; podczas okupacji niem. uczył się w konspiracyjnym Studiu Teatralnym M.Szpakiewicza w Wilnie, ukończył je w 1944 i wszedł do zespołu Wil.Teatru Komedii Muzycznej; od 1945 występował w Białymstoku i Krakowie, od 1950 - w teatrach warszawskich; grał w ponad 30 filmach pełnometrażowych oraz w licznych audycjach radiowych i serialach telewizyjnych.

KIAŁKA Stanisław (1911-1980), ppor. cw „Bolesław", „Drzewica", „Jelonek", „Sza-

rotka", „Ślęczek", jako członek zakonu o.o. jezuitów zdał maturę w 1934 r. a następnie studiował na UJ w Krakowie i na Wydz. Mat.-Przyr. USB w Wilnie; w 1939 w 261. komp. sanit. WP, uniknął niewoli, wrócił do Wilna, gdzie został niezwłocznie zaangażowany do pracy konsp. SZP-ZWZ-AK, organizował i prowadził „Legalizację"; oddelegowany przez władze zakonu całkowicie do dyspozycji Komendy Okręgu do 1944 prowadził sprawy finansowe, kwatermistrzowskie, organizował komórki dywersyjne, bazę zaopatrzeniową Okręgu Wileńskiego w Warszawie z przerzutem do Wilna i w teren. grupy techniczne produkujące skrytki, granaty, miny itp.; od 1943 był z-cą szefa Oddz. IV Komendy Okręgu, okresowo pełnił funkcję adiutanta K-dta Okręgu; w Operacji „Ostra Brama" na stanowisku dowodzenia K-dta, ranny w rękę; po 17 VII 44 ponownie w konspiracji; aresztowany przez NKWD w styczniu 45, skazany na 15 lat katorgi w Workucie, wrócił do kraju XII 56; uzyskał zgodę zakonu na przejście do stanu cywilnego; osiedlił się we Wrocławiu, pracował jako nauczyciel w PWSSP, gromadził materiały dot. Okręgu Wileńskiego.

KIELANOWSKI Leopold zob. **POBÓG--KIELANOWSKI**

KIEŁŁPSZ (Kiełbsz, Kiełpsz) **Michał** (1718-1765) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1737, i studiował tu w kolegium akad. 1738-41 i był do 1744 profesorem klas niższych miejscowej szkoły, w 1744/45 uczył w Krożach, potem studiował teologię w Wilnie oraz w l. 1747-50 w Collegium Romanum w Rzymie, gdzie odbywał nowicjat; po powrocie uczył retoryki i historii w Warszawie, wygłaszał kazania (był znakomitym mówcą), pisał panegiryki, był dwukrotnie prokuratorem prow. mazowieckiej; przyjaźnił się z F. Bohomolcem.

KIENIEWICZ Hieronim (1830-1911), właściciel maj. Dereszewicze na Polesiu, marszałek szlachty z wyboru powiatu mozyrskiego, członek organizacji „białych" w 1863.

KIENIEWICZ Hieronim (1866-1925) właściciel ziemski i działacz społ.; uczył się w Rydze, ukończył prawo na Uniw. Warsz., uprzemysłowił swój majątek Kopcewicze, w 1917 został prezesem Rady Polskiej Ziemi Mińskiej i wspomagał korpus gen. J. Dowbór-Muśnickiego, od 1918 przewodniczył Zw. Polaków z Kresów Białoruskich, w 1920 został prezesem Polskiego Białego Krzyża; popełnił samobójstwo.

KIENIEWICZ Hieronim Władysław (1834-1864) inżynier, działacz rewolucyjny; w 1853 ukończył z tyt.inżyniera Centralną Szkołę Sztuk i Rzemiosł w Paryżu; od 1857 pracował jako naczelny inżynier przy budowie linii kolejowych w Rosji, nawiązał kontakty z kołem oficerskim Z.Sierakowskiego i J.Dąbrowskiego oraz z członkami ros.org."Ziemia i Wola"; w 1862 oraz 1863 odwiedzał Wilno i został przedstawicielem Litwy w Rządzie Nar.w Warszawie, delegatem do W.Czartoryskiego w Paryżu; śledzony przez agentów carskich był aresztowany 5.06.1863 na granicy, skazany na śmierć i rozstrzelany 6.06.1864.

KIENISZKIS (Kiniski, Kiniszkowicz) **Hieronim** (ok.1553 Wilno - 1629) jezuita; w 1595-99 był prefektem studiów i Semin.Diecezjalnego w Wilnie, w 1602-05 -sekretarzem prowincjała, w 1614-15 - rektorem domu profesów z kościołem św. Kazimierza w Wilnie; poza tym był superiorem i rektorem w Orszy.

KIERBEDŹ Stanisław (1810-1899) inż.komunikacji; w 1826 ukończył gimn. w Kownie, w 1826-28 studiował matematykę i fizykę na Uniw.Wil., w 1828-31 w Instytucie Korpusu Inżynierów Komunikacji w Petersburgu, w 1837-38 uzupełniał studia w Niemczech, Francji, Anglii, Belgii i Szwajcarii; w 1831-49 wykładał na uczelniach petersburskich; w 1842-50 zbudował most na Newie, był inicjatorem budowy mostów kratowych w Rosji i Polsce,

m.in. w 1861-63 w Warszawie, kierował budową kanałów; od 1891 mieszkał w Warszawie.

KIERDEJ Jan (zm. 1642) wojski oszmiański 1623; pisarz ziemski 1624; sędzia ziemski oszmiański 1641; autor rewizji tatarszczyzny w W. Księstwie Litewskim 1631.

KIERKUĆ Wiktor (1921-1994), kpr. „Nosal", absolwent Średniej Szkoły Handlowej w Lidzie, działacz harcerski, drużynowy, w 1939 zagrożony aresztowaniem przez NKWD przedostał się do Wilna, od 1940 działał w konspiracji ZWZ-AK, był aresztowany przez policję litewską i wykupiony przez rodzinę XII 1941; ukrywał się, pracował dorywczo na „lewych" dokumentach; od II 1944 w 3. Brygadzie Part. „Szczerbca" jako drużynowy, po 17 VII 44 zagrożony aresztowaniem przedostał się do Gdańska, ukończył studia w WSHM, pracował w przemyśle stoczniowym na kierowniczych stanowiskach, był działaczem ŚZŻAK.

KIERSNOWSKI Bohdan (1907-1983) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-27, ukończył Szkołę Podch. dla Podofic. w Bydgoszczy, był por. 13 PUŁ Wileńskich, uczestniczył w kampanii wrześniowej, był w niewoli niemieckiej, wstąpił do II Korpusu WP, po wojnie był działaczem polonijnym w Toronto.

KIERSNOWSKI Ludwik (ok. 1813-1892 w Wilnie) śpiewak, aktor, w zespole opery niemieckiej pod dyrekcją Schmidkoffa występował w Wilnie w sez. 1836/37 oraz 1837/38; od 1837 przeszedł do teatru polskiego wil., w którym występował do 1864, m.in. w wileńskiej premierze *Halki* St. Moniuszki.

KIERSNOWSKI Ryszard (1912-1977) poeta, dramaturg, aktor, radiowiec; ur. w maj. Aleksandrowo pod Baranowiczami, maturę zdał w 1932 w Nowogródku, w 1931/32 redagował w gimn. czasopismo „Nasze Życie"; studiował przez rok polonistykę na Uniw. Warsz., pracował w redakcjach „Kuźni Młodych" w 1932-33 i „Gazety Polskiej" w Warszawie w 1934-39; w 1939 uciekł z niewoli sowieckiej i dotarł do Wilna, działał w konspir. organizacji „Wolność", w 1940 został kier. literackim „Teatru Miniatur", pisał skecze także do Studia Literacko-Artyst. "Ksantypa"; zagrożony aresztowaniem w lutym 1941 przez Moskwę i Władywostok z fałszywą wizą dotarł do Japonii, następnie - do Kanady, od 1942 pracował w Biurze Propagandy MSW w Londynie i był koresp. wojennym „Dziennika Polskiego"; po wojnie był aktorem w Londynie, współprac. z kabaretem „Szóstka" M. Hemara, pisał dialogi gwarą wileńską jako „Wincuk Markotny"; od 1947 pracował w sekcji polskiej radia BBC; w 1962-64 był kier. artyst. Teatru Polskiego ZASP w Londynie; ogłaszał zbiory wierszy, sztuki teatralne, wspomnienia.

KIERSNOWSKI Ryszard (1925 Wilno - 2006) historyk mediewista, numizmatyk; uczył się w Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, był harcerzem Błękitnej Jedynki Żeglarskiej; w 1943-45 pod pseud. "Puhacz" był dowódcą drużyny w 72 pp. AK okr. nowogródzkiego; po wojnie ukończył studia historyczne na UJ, został prof. zwyczajnym w Inst. Historii PAN, kierownikiem Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Edytorstwa; był znawcą dziejów pieniądza, twórcą i redaktorem czasopisma „Wiadomości Numizmatyczne".

KIERŚNICKI Atanazy Ludwik (1678-1733) jezuita, nauczyciel w kolegiach zakonnych; w l. 1709-1721 kaznodzieja królewski; później prof. Akademii Wil.; autor prac historycznych i zbiorów kazań.

KIESZCZYŃSKI Władysław (1888-1964) aktor, reżyser, w sez. 1913/14 występował w teatrze na Pohulance w Wilnie; od 1915 ponownie w Wilnie w zespole „Lutni"; w 1923/24 w Teatrze Polskim w Wilnie, dokąd „wpadał" jeszcze w sez. 1927/28.

KIETURAKIS Zdzisław Aleksander (1904-

1971) lekarz, chirurg, prof. AM w Gdańsku; ukończył Gimn. im. Zygm. Augusta w Wilnie w 1926, w 1933 otrzymał na USB dyplom lekarza, od 1934 był asyst. w klinice chirurg. prof. K. Michejdy; doktorat uzyskał w 1938 i w 1939 został adiunktem; 1942-44 prowadził oddz. chirurg. Szpitala Czerwonego Krzyża w Wilnie, 1944-45 Szpit. CK w Kownie; był aktywnym członkiem ruchu oporu, operował rannych żołnierzy AK; od 1945 pracował w AM w Gdańsku, po habilitacji został w 1949 profesorem, przez 2 kadencje był rektorem AM, w 1963 pierwszy w Polsce wszczepił rozrusznik serca.

KIEWLICZ Jan (1882 Wilno - 1968) mgr chemii, nauczyciel; ukończył Kazański Instytut Politechniczny; w 1908 zorg.w Wilnie Miejski Zakład Badania Żywności; w 1909-15 był dyr.gazowni, w 1915-20 pracował w Baku i wykładał w Inst.Politechnicznym; w 1920-24 był kierownikiem pracowni dyplomantów przy Katedrze Chemii Org.USB, zorganizował ponownie Zakład Badania Żywności, którym kierował do 1930; był współinicjatorem budowy Państw.Szkoły Technicznej w Wilnie, od 1923 - wykładowcą, w 1945 - ostatnim dyrektorem; w 1945-47 wykładał chemię w Gdańskich Technicznych Zakładach Naukowych.

KIEWLICZ Marian (1858-1926) dr med., neuropatolog; zwany popularnie „Kiewliczenko" osiadł w Wilnie w pocz.lat 90, w 1896 został członkiem rzeczywistym Wil.Tow.Lekarskiego, w 1898-99 był jego skarbnikiem; ponadto był członkiem Tow. Szubrawców.

KIEWLICZ Stanisław (1873-1910) urzędnik Banku Ziemskiego w Wilnie; zorganizował Koło Oświatowe nr 1 dla rzemieślników i inteligencji zawodowej.

KIEWLICZ Witold (1909-1977), por. „Wujek", maturę uzyskał w Grudziądzu, ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej i służył w stopniu ppor. i por. w Suwałkach i Osowcu, ciężko ranny w kamp. wrześniowej był leczony w szpitalu wojskowym w Wilnie, w konspiracji terenowej AK był d-cą Oddziału Leśnego „Żejmiana" a następnie 36. Brygady, został aresztowany 17 VII 44 w Boguszach oraz „internowany" w ZSRR; powrócił do kraju XI 47, osiedlił się w Białymstoku, pracował w Przedsiębiorstwie „Las".

KIEŻGAJŁO Jan (ur. 1485) starosta żmudzki 1451; kasztelan trocki 1477; kasztelan wil. 1478; rzecznik i organizator walki z Krzyżakami; doradca Kazimierza Jagiellończyka.

KIJOWSKI Kazimierz (1897-1935) aktor, reżyser, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej; w l. 1922-25 występował w Teatrze Polskim w Wilnie.

KIKOIN (Kikoine) **Michel** (1892-1968) malarz; uczył się w pryw.szkole rysunkowej Jakuba Krugera w Mińsku oraz w 1908-11 w Szkole Rys.I.Trutniewa w Wilnie; w 1912 wyjechał do Paryża, kontynuował studia w École des Beaux Arts i został jednym z ważniejszych przedstawicieli École de Paris.

KINKULKIN Szewel (1810 w Wilnie - 1908 w Wilnie) antykwariusz, syn Szlomy; posiadał mały sklepik z książkami przy ul. Bakszta, brał czynny udział w manifestacjach patriotycznych 1861-62, w 1863 był łącznikiem Konstantego Kalinowskiego, za co był więziony przez Murawiewa; przyjaźnił się z Syrokomlą, z jego opiniami literackimi liczyli się J.I. Kraszewski i A.E. Odyniec, cieszył się powszechnym szacunkiem, w jego pogrzebie wzięła tłumny udział inteligencja wileńska.

KINKULKIN Szloma (zm. 1864) antykwariusz, bukinista z Zaułka Literackiego, handlujący tanimi książkami, które kupowali często studenci, profesorowie, pisarze, m.in. Mickiewicz, Kraszewski i Syrokomla, który przedstawił go w *Księgarzu ulicznym*.

KIRKIEŁŁO (Kierkiełło) **Józef** (1742-po 1807) jezuita; do zakonu wstąpił w 1757 w Wilnie, w 1762-73 studiował tam filozofię i teologię; w 1765-66 był prof. poetyki i retoryki w Nowogródku, potem - prof.historii w szkołach wileńskich; pracował w obserwatorium astronomicznym Akad.Wil. oraz wykonywał pomiary terenu w celu przygotowania mapy Wilna i okolicznych wiosek; w 1777 został proboszczem w Birsztanach, w 1808 - w Feymanie; opublikował tragedię *Święty Ludwik* (Wilno 1766).

KIRKIŁŁO-STACEWICZ Wincenty (1887 na Wileńszczyźnie - ?) przemysłowiec; ukończył gimn. w Dziśnie i studia przemysłowo-handlowe w Wilnie, w 1918-20 służył w WP, w 1925 założył fabrykę wyrobów cukierniczych w Wilnie, słynne „krówki" zdobywały nagrody na wystawach w Paryżu i we Florencji (1937, oraz na II Targach Pół-nocnych w Wilnie (1930).

KIRKOR Adam Honory - pseud. Jan ze Śliwina - (1818 lub 1819-1886) wydawca, publicysta, archeolog; w 1838 ukończył gimn. w Wilnie i został kancelistą w Izbie Skarbowej; w l. 1845-46 współpracował z „Tygodnikiem Petersburskim", w 1845-46 wydał w Wilnie w 3 tomach literackie pismo zbiorowe „Pamiętniki Umysłowe", w 1849 został członkiem wil. Komitetu Statystycznego i redaktorem jego roczników „Pamjatnaja Knižka Vilenskoj Gubernii", w których obok części oficjalnej drukował artykuły pośw. historii i krajoznawstwu ziemi wil.; w 1855 został członkiem Komisji Archeologicznej Wil. i kustoszem jej Muzeum Starożytności; w 1856 wydał pod pseud. Jana ze Śliwina przewodnik *Przechadzki po Wilnie*; w 1857-58 opublikował 6 tomów pisma zbiorowego „Teka Wileńska", w 1859 kupił drukarnię po T. Glücksbergu, wydał wiele wartościowych książek po przystępnej cenie i przejął redakcję urzędowego pisma polsko-ros. „Kurier Wileński", do którego wprowadził dział literacko-naukowy; mimo ugodowego charakteru pisma w 1866 odebrano mu redakcję, próbował jeszcze wydawać w l. 1868-70 dziennik „Novoje Vremja" w Petersburgu, przeniósł się jednak do Krakowa, wydał tam 3 tomy pisma zbior. „Na dziś", został członkiem Akademii Umiejętności i prowadził badania archeologiczne.

KIRKOR Aleksander (1701-1742 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1719 w Wilnie, był tam prefektem drukarni w 1732-34 i 1735-42 oraz prof.teologii moralnej w 1736-41.

KIRKOROWA Helena (1828-1900) aktorka; w l. 1843-1846 na scenie wil.; w okresie powst. styczn. kurierka i agentka Rządu Nar.; aresztowana i na zesłaniu do 1872.

KIRSTEIN Michał (1649-1705) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1666; wykładał w Braniewie, Warszawie, Pułtusku i Pińsku, był superiorem w Królewcu i rektorem w Braniewie, w 1684-87 - prof.filozofii w Wilnie.

KIRTIKLIS Stefan (1890-1951) mjr, działacz polit.; uczestnik Organizacji Bojowej PPS; w l. 1918-1926 w WP; w l. 1928-1937 woj. wil., pomorski i białostocki; w l. 1940-1942 więziony w ZSRR; po wojnie urzędnik.

KISIEL Aleksander (1913 w Wilnie - 1985), był uczniem Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-28, w 1928 wstąpił do TJ, w 1942 otrzymał święcenia kapłańskie, w czasie powstania warszawskiego przeżył masakrę jezuitów, po wojnie był animatorem odnowy życia apostolskiego w Domu Pisarzy w Warszawie.

KISIEL Edward (1918-1993) arcybiskup; w 1937 zdał maturę w Pińsku i wstąpił do Archidiec. Wyższego Semin. Duch. w Wilnie, studiując jednocześnie teologię na USB; w 1942 jako diakon uciekł z transportu na roboty do Rzeszy, w 1943 otrzymał święcenia; pracował w Białymstoku jako prefekt, od 1971 - kanclerz kurii, od 1974 kanonik generalny Kapituły Wileńskiej Bazyliki Metropolitalnej w Białymstoku, w 1976 został biskupem-administratorem apost. w Białymstoku.

KISIEL Paweł (1915-1992), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, plut. podch. w kampanii wrześniowej, był w obozie jenieckim do 1945, uzyskał tytuł mgra ekon. po studiach w WSH Zagr. w Gdańsku i WSE w Sopocie, pracował w Zjedn. Morskich Stoczni w Gdańsku (1949-70), potem był wicedyr. depart. Min. Żeglugi i Min. Handlu Zagran.

KISIEL Władysław (1894-1950) ksiądz, mjr WP, studia teologiczne odbył w 1918 w Petersburgu i tam otrzymał rok wcześniej święcenia kapłańskie, 1919-21 kapelan WP, 1921-29 dziekan garnizonu w Grodnie, od 1929 w Wilnie, wikariusz w katedrze św. Stanisława i prefekt w Państw. Szkole Technicznej; w roku szkolnym 1939-40 prefekt w Gimnazjum Elektrycznym i Mechanicznym; od I 1942 był przedstawicielem Episkopatu w Radzie Stronnictw Politycznych przy Okręgowej Delegaturze Rządu w Wilnie; w końcu 1944 aresztowany przez NKWD i skazany na 15 lat katorgi, zmarł 6 czerwca 1950 w łagrze w Kazachstanie.

KISIELEWSKI Mateusz (1738-1802) jezuita, architekt; do zakonu wstąpił w 1761 w Wilnie; po kasacie zakonu był prof.architektury i rysunków w Akad.Wil. w 1773-74 i 1777-81 oraz w Pińsku w 1774-77; w 1781 sporządził projekt odbudowy wieży ratuszowej w Wilnie.

KISLING (Kissling, Kiessling) **Gottlieb** (Jan Bogumił) (1790 - po 1846) sztycharz; uczył się rytownictwa na Uniw. Wil., głównie u Jana Saundersa 1811-18, osiągając znaczną biegłość w różnych technikach graficznych, rytował najcz. portrety oraz ryciny wg obrazów; w 1822 jako stypendysta uniw. wyjechał na dalszą naukę do Niemiec, Włoch i Francji, po powrocie do Wilna został adiunktem i prowadził w 1828-31 uniwersytecką szkołę sztycharstwa; po zamkn. uniwersytetu przeniósł się do Petersburga, Witebska i Moskwy.

KISZKA Jan h. Dąbrowa (zm. 1592) kasztelan wileński, wojewoda brzeski, wyznawca i protektor antytrynitaryzmu; studiował w Bazylei, posiadał olbrzymie dobra (70 miast i 400 wsi), podczas wojny Stefana Batorego z Moskwą wystawił pod Wielkie Łuki 400 jeźdźców i 120 piechurów, w 1587 podpisał elekcję Zygmunta III, który nadał mu godność kasztelana wil.; ufundował drukarnię ariańską w Węgrowie (1570).

KISZKA Janusz h. Dąbrowa (ok. 1586-1654) wojewoda połocki, hetman wielki lit.; walczył m.in. pod wodzą Chodkiewicza w bitwie pod Kircholmem w 1605, w kampaniach moskiewskich w 1611 i 1618 oraz w wyprawie chocimskiej 1621, pod wodzą Krzysztofa Radziwiłła walczył w 1622 ze Szwedami pod Mitawą (jako dowódca własnej chorągwi husarskiej liczącej 200 koni) i uczestniczył w komisji rozejmowej, 1624-28 studiował w Padwie; w zamian za buławę wielką lit. popierał plany wojenne Władysława IV.

KISZKA Krzysztof h. Dąbrowa (ok. 1590-1646) wojewoda witebski; w 1632 został mianowany cześnikiem W. Ks. Lit.; należał do stronników Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego lit., w 1636 został wojewodą mścisławskim, w 1638 - marszałkiem Trybunału W. Ks. Lit., w 1639 - woj. witebskim.

KISZKA Łukasz, w zakonie Leon (1668-1728) bazylianin, kaznodzieja; przełożony klasztoru w Wilnie; autor prac teologicznych.

KISZKA Mikołaj h. Dąbrowa (ok. 1588-1644) podskarbi W. Ks. Lit.; w 1617 i 1623 był marszałkiem Trybunału W. Ks. Lit. oraz wojewodą derptskim, w 1621 brał udział w wyprawie chocimskiej, w 1623 w wyprawie smoleńskiej, jako doradca króla; w 1626 został woj. mścisławskim, w 1640 - podskarbim wielkim W. Ks. Lit.

KISZKA Piotr h. Dąbrowa (zm. 1554) wojewoda połocki, starosta żmudzki i kasztelan trocki; wraz z wojewodą wil. i kanclerzem Olbrachtem Gasztołdem był przeciwnikiem

Radziwiłłów, posłował do Moskwy w l. 1522, 1526 i 1548/49 podpisując i przedłużając rozejm; w 1522 popierał na sejmie wileńskim plany dynastyczne Bony (ogłoszenie Zygmunta Augusta następcą tronu na Litwie).

KISZKA Stanisław h. Dąbrowa (1584-1626) biskup żmudzki; wychowany w kalwinizmie przeszedł na katolicyzm i przyjął święcenia kapł.; w 1608 jako kanonik wileński i sekretarz królewski wpisał się do księgi nacji polskiej w Padwie; w 1615 został referendarzem W. Ks. Lit., protonotariuszem apostolskim i prepozytem wileńskim i gieranońskim, w 1618 - biskupem żmudzkim (w 1619-20 rządził także diecezją wileńską), fundował kościoły i rewindykował je od kalwinów nie przebierając w środkach (miał proces za spalenie zboru w Giałowie); zmarł w Wornianach i pochowany został w Katedrze wil. z okazałym nagrobkiem.

KISZKA Stanisław Piotrowicz h. Dąbrowa (zm. 1513 lub 1514) marszałek hospodarski i ziemski, hetman wielki lit.; posłował do Moskwy w l. 1490, 1494, 1495, 1498 i 1500; w 1491 został stolnikiem litewskim, w 1493-99 był marszałkiem hospodarskim, w 1499 został namiestnikiem smoleńskim i w 1500 bronił miasta przed wojskami moskiewskimi, w 1503 współdowodził w bitwie z Tatarami pod Dawidgródkiem i został hetmanem wielkim lit., w 1507 brał ponownie udział w wojnie z Moskwą i otrzymał od Zygmunta I za zasługi starostwo grodzieńskie, w 1512 został marszałkiem ziemskim W. Ks. Lit.

KISZKA-ZGIERSKI Wincenty Andrzej (k. XVIII w. - ok. 1840) poeta-grafoman, urzędnik; ukończył gimn. w Wilnie i studiował pocz. na Wydz. Fizyko-Matem., potem na Wydz. Literackim Uniw. Wileńskiego, w 1819-20 należał do organizatorów Antyszubrawców i Tow. Literackiego Wileńskiego; w 1823 uwięziony i badany przez Nowosilcowa; pełnił w Wilnie obowiązki sekretarza konsystorza rzymsko-kat.; pod koniec lat 20. został urzędnikiem w Min. Skarbu w Petersburgu; drukował własnym nakładem poezje oryginalne i tłumaczenia z jęz. rosyjskiego i francuskiego, stanowiące temat wielu żartów i anegdot.

KITNOWSKI Piotr h. Cholewa (1630-1691) pedagog, jezuita; studiował w kolegium jez. w Braniewie, w 1648 wstąpił do zakonu jez., studiował w Akad. Wileńskiej retorykę i filozofię, w kolegium w Burghausen - teologię; po powrocie w 1662 uczył w Braniewie, od 1670 - w Akademii Wil. poetyki, filozofii oraz teologii, uzyskał tam również doktorat z filozofii i teologii, w 1684-88 był rektorem Akademii Wil., w 1687 - delegatem prow. litewskiej na kongregację zakonu w Rzymie, od 1688 był prepozytem domu profesów w Wilnie.

KITOWSKI Władysław (1910-1981), rtm. „Grom", „Orlicz", absolwent Korpusu Kadetów w Modlinie i Szkoły Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu; od 1934 służył w 13. pułku Ułanów Wileńskich; w kamp. wrześniowej był oficerem technicznym 32. Dywizjonu Pancernego Podlaskiej Brygady Kawalerii; internowany na Litwie uciekł, działał w konspiracji w rejonie Puszczy Rudnickiej; od II 44 w 3. Brygadzie Partyzanckiej był z-cą komendanta i d-cą szwadronu kawalerii, od V 44 d-cą Oddz. Rozpozn. K-dta Okręgu; po 17 VII 44 ponownie w konspiracji; od XII 44 był d-cą 1. Oddz. Samoobrony Czynnej Ziemi Wileńskiej AK, kontuzjowany w bitwie z wojskami NKWD pod Rowinami, przerzucony przez granicę jałtańską, pod nazwiskiem Gokołowski pracował w różnych miejscach; w 1966 r. wyjechał na stałe do Szwecji i tam umarł w Sztokholmie.

KLACZKO Julian (Jehuda Lejb) (1825 w Wilnie - 1906) działacz polityczny, publicysta, krytyk literacki, historyk sztuki; urodził się w zamożnej i wykształconej rodzinie żydowskiej (w salonie matki spotykał elitę intelektualną Wilna), ogłaszał wiersze po polsku i hebrajsku, w 1842-47 studiował w Królewcu, uzyskując doktorat; w 1845 był emisariuszem

Centralizacji Tow. Demokratycznego Polskiego, zagrożony aresztowaniem nie mógł odtąd przebywać w granicach Rosji, w 1848 działał w Komitecie Narodowym w Poznaniu; był znanym publicystą, stałym współpracownikiem „Revue des deux Mondes" i „Wiadomości Polskich", uczył w Szkole Polskiej na Batignolles, wygłaszał wykłady, współpracował z Hotelem Lambert; w 1870-71 był radcą dworu w austriackim min. spraw zagr., w 1880 - członkiem Rady Nadzorczej Laenderbanku w Wiedniu; należał do Akad. Umiejętności, Akademii Francuskiej, otrzymał doktorat h.c. Uniw. Jagiell.; pisał po polsku, francusku i niemiecku, w 1881 ukazały się *Wieczory florenckie* w przekładzie S. Tarnowskiego (dialogi o Dantem, Petrarce i Michale Aniele).

KLAGE (Clage, Clagius, Klag, Klagk) **Tomasz** - pseud. Didymus Hermannovillanus - (ok. 1598-1664) pisarz, jezuita; uczył się w Olsztynie i Braniewie, w 1618 wstąpił do nowicjatu jez. w Wilnie, studiował retorykę w Połocku i filozofię w Pułtusku, uczył poezji i retoryki w Nieświeżu 1624-27, w 1627-31 studiował teologię w Akad. Wileńskiej, w 1631-41 był misjonarzem w Królewcu oraz przełożonym rezydencji w Reszlu; w 1641 otrzymał stopień mgra sztuk wyzwolonych i filozofii w Akad. Wil. i został tam profesorem retoryki i egzegezy biblijnej; 1644-47 był rektorem w Nieświeżu, 1650-53 - rektorem kol. w Braniewie; był autorem wielu rozpraw polemizujących z protestantami oraz historii Świętej Lipki (*Linda Mariana*, wyd. w Kolonii 1659).

KLATT Jan (1671-1735) jezuita; w 1690-1700 studiował filozofię i teologię w Wilnie, był tam w 1708-11 prof. filozofii, w 1717-19 - teologii; ponadto wykładał w Pińsku i Braniewie, był prefektem szkół w Połocku i Nieświeżu, rektorem w Nieświeżu, Krożach i Poszawszu.

KLAWS (Klaus, Claus) **Jerzy** (1641-1701) jezuita; nowicjat odbył w Wilnie w 1660-62 i studiował tam filozofię w 1662-65, a teologię w Braniewie 1667-71, gdzie otrzymał święcenia; uczył w szkołach jezuickich, m.in. w Akad. Wileńskiej w l. 1677-80 i 1690-92, był rektorem kol. w Nieświeżu 1693-96, regensem semin. diecezjalnego w Braniewie 1674-75 i semin. papieskiego w Wilnie 1696-98.

KLECKIN Borys (1875 w Horodyszczu k. Nowogródka - 1937) wydawca lit. żydowskiej; ok. 1885 przeniósł się z rodzicami do Wilna, był w młodości członkiem żydowskich kółek robotniczych i „komitetów żargonowych", propagujących język jidisz; założył wydawnictwo „Wilner Farlag fun B.A. Kleckin", w którym publikował w 1910-14 literaturę żydowską i białoruską; w czasie wojny prowadził interesy handlowe i wydawał książki w Rosji; w 1919 powrócił do Wilna i wznowił działalność swego wydawnictwa, którego centralę przeniósł w 1925 do Warszawy, gdzie założył żydowski tygodnik literacki „Literarisze Bleter".

KLECZKOWSKA Franciszka (1827 w Wilnie - 1889) założycielka i przełożona pensji dla panien, istniejącej w Wilnie w 1856-1893, znanej z wysokiego poziomu nauczania i wych. patriotycznego; w 1863 została aresztowana i przebywała 2 lata w więzieniu w klaszt. franciszkańskim w Wilnie.

KLECZKOWSKI Maurycy Stanisław (1829-1894) lekarz, powstaniec 1863; pochodził z Kowieńszczyzny, w 1846 ukończył gimn. w Wilnie, gdzie należał do tajnego Związku Bratniego Młodzieży Litewskiej, rozpoczął w 1848 studia medyczne w Kazaniu, ukończył je dopiero w 1861 w Charkowie, ponieważ przebywał 2 lata w więzieniu i 8 lat na zesłaniu w Orenburgu; w 1862 działał w konspiracyjnej organizacji „czerwonych", podczas powstania walczył na Żmudzi, na emigracji pracował 20 lat jako lekarz we Francji, po amnestii wrócił do Wilna.

KLECZYŃSKI (Kleszczyński) **Emanuel** (ur. 1822) śpiewak, aktor, dyr. teatru, w l. 1852-1855

występował w Wilnie, gdzie w 1854 śpiewał partię Jontka na premierze *Halki*; w październiku 1860 ponownie gościnnie w Wilnie.

KLEIN August (1870 - po 1915) architekt wil. poch. niemieckiego, luteranin; 1891-96 uczył się w Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, od 1898 wykładał w założonej przez J. Montwiłła wil. szkole rysunkowej, projektował domy w koloniach na Śnipiszkach, Rossie i Łukiszkach, liczne domy pryw., sierociniec (1904) oraz Kościół Opatrzności Bożej (1911-13).

KLEJER Józef (1907 w Baranowiczach - 1973) aktor; w 1926 ukończył szkołę średnią i przez 3 lata studiował na Wydz.Humanistycznym USB, występując jednocześnie w teatrze Reduta w 1926-29 i współpracując ze sceną robotniczą PPS w Wilnie; od 1929 występował m.in. w Bydgoszczy, Poznaniu i Lublinie, po wojnie - w Lublinie i teatrach warszawskich.

KLEMBOWSKI Bonawentura (1795-1888) malarz; studiował u J.Rustema w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil.; w 1816-25 uczył rysunku w Lic.Krzemienieckim; w 1829-32 kształcił się w Paryżu i Rzymie; w 1833-38 był nauczycielem rysunku i kustoszem gabinetu sztuki na Uniw.w Kijowie, 1839-44 - w Charkowie; malował liczne portrety m.in. Samueli Słowackiej, Jana Śniadeckiego i innych prof.Uniw. Wil.

KLEMENSIEWICZ Stanisław (1920-1994), ppor. „Hugo", ukończył średnią szkołę w Wilnie, od 1939 mieszkał w Warszawie, działał w wywiadzie ZWZ od XII 41, ukończył podchorążówkę w konspiracji i został II 44 skierowany do Okręgu Nowogródzkiego AK, służył w VIII bat. 77 pp AK jako oficer dyspozycyjny, VI 44 ranny, uniknął rozbrojenia, przedostał się do Warszawy, gdzie pracował w Zakładach Chemicznych.

KLEMŻYŃSKI Firmin Antoni (1907-1982), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-29, pracował jako urzędnik Dyr. Lasów Państw., uczestniczył w kampanii wrześniowej w st. por., był jeńcem w oflagu Woldenberg, po wojnie pracował w Banku Inwest.

KLENOWICZ Aleksander (1878-1956) wójt w Brasławiu; lata młodzieńcze spędził w Dźwińsku, Rydze i Petersburgu, w 1918 wrócił na Brasławszczyznę i w 1919 został wybrany pierwszym wójtem w Brasławiu; podczas inwazji bolszewickiej w 1920 został aresztowany, ale udało mu się uratować; w 1941 był w jego domu nasłuch radiowy AK; w 1946 wyjechał do Koszalina.

KLEPACZ Michał (1893-1967) biskup łódzki; uczył się w gimn. w Warszawie oraz w semin. duch. w Kielcach, w 1915-18 studiował w Akad. Duchownej w Petersburgu, uzyskując stopień kandydata teologii, magisterium i doktorat (1932) uzyskał na KUL, wykładał w semin. w Kielcach, w 1937-39 był profesorem filozofii chrześcijańskiej na Wydz. Teol. USB, po zamknięciu uniwersytetu - w Semin. Duch. w Wilnie i tajnym Wydz. Teologicznym; w l. 1942-44 więziony przez Niemców na Łukiszkach oraz w obozach pracy na Litwie, od jesieni 1944 ponownie wykładał w Semin. Duch. wileńskim, także po przeniesieniu go do Białegostoku w 1945; w 1946 został mianowany biskupem ordynariuszem diec. łódzkiej, po uwięzieniu kard. prymasa S. Wyszyńskiego w 1953 był przewodniczącym episkopatu, uległym wobec władz; napisał m.in. *Idea Boga w historiozofii Augusta Cieszkowskiego na tle ówczesnych prądów umysłowych* (1933), *Karol Hubert Rostworowski* (1938).

KLESZCZYŃSKI Zdzisław - pseud. Aleksander Karwan (1889-1938) literat, publicysta; w 1908 ukończył gimnazjum w Wilnie, 1908-13 studiował prawo na uniw. Petersburskim, współpracował przed 1914 z czasopismami wileńskimi: „Goniec Wil.", „Pobudka", „Kurier Krajowy", „Przegląd Wil."; w 1920 był ochotnikiem w WP; po wojnie wszedł

do red. „Kuriera Warszawskiego" (1924-38); był autorem licznych zbiorów poezji, nowel, powieści i felietonów, był ponadto doskonałym pianistą; debiutował w Wilnie w r. 1913 tomem poezji *Pogrzeb lalki*, w tymże roku I nagrodę na konkursie „Tyg. Ilustrowanego" otrzymał jego poemat *Książę* (o ks. J. Poniatowskim).

KLIKOWICZ Stanisław (1853 w Wilnie - 1910) lekarz; w 1876 ukończył studia lekarskie „cum eximia laude" w Akad. Medyko-Chirurg. w Petersburgu, pracował w tamtejszej klinice i w 1881 uzyskał stopień dra med.; w 1882-84 powołany do służby wojsk. pracował w szpitalu wojsk. w Wilnie; po 2-letnim pobycie za granicą uzyskał w 1886 w Petersb. tytuł docenta chorób wewn. i pracował jako lekarz wojskowy w wielu miastach Rosji.

KLIMAŃSKA 1 v. Desztrungowa z Chłopickich Zofia - pseud. Zofia z Brzozówki, pan Adolf spod Bielska - (1812 w Furmaniszkach, pow. trocki - 1870) pisarka, publicystka; od 13 roku życia mieszkała w Wilnie, uczyła się w domu (m.in. malarstwa u J. Rustema i W. Wańkowicza), jako narzeczona Bajkowa stała się prototypem Panny z III cz. *Dziadów* A. Mickiewicza; pod wpływem N. Klimańskiego, przyszłego męża, zbliżyła się do wil. patriotów; w 1849-50 wydawała „Pamiętnik Naukowo-Literacki" pod red. R. Podbereskiego, publikowała tam znakomite gawędy krytyczno-literackie, w 1851 wraz z redakcją pisma została zesłana do Permu; po powrocie osiadła w maj. Dedyliszki w gub. kowieńskiej, pisała korespondencje m.in. do „Kuriera Wil.", zachęcające do zakładania szkółek ludowych, likwidacji szynków i uwłaszczenia chłopów; w Wilnie w 1850 ukazał się jej zbiór opowiadań fantastyczno-satyrycznych *Człowiek niewidzialny, czyli cudowny kapelusz*.

KLIMASZEWSKA Jadwiga (1910-2006) etnograf; w 1928 ukończyła Gimn.Żeńskie w Krakowie, w 1928-34 studiowała geografię i etnografię na UJ, uzyskując w 1935 dyplom naucz.szkół średnich, w 1947 - doktorat, w 1955 - habilitację; pracowała w 1930-36 w Zakładzie Etnografii Słowian na UJ, w 1936-39 jako st.asystent w Zakładzie Etnologii USB; po wojnie w 1945-63 - i od 1972 - na UJ, w 1963-72 -w Katedrze Etnografii UMK w Toruniu jako docent i od 1968 - prof.nadzw.; była członkiem wielu tow.naukowych, wychowała licznych etnografów.

KLIMASZEWSKI Hipolit - pseud. Baba-Jeremiasz - (1802-1874) pedagog, literat; w 1813-23 był w zakonie bazylianów, kształcił się w semin. duchownym w Poczajowie i Liceum w Krzemieńcu, w 1820-27 (z przerwą 1823-24) studiował filologię na Uniw. Wileńskim, gdzie uzyskał tytuł mgra filozofii i utrzymywał kontakty z filaretami, potem został prof. j. polskiego w II gimn. wil.; brał udział w powstaniu 1831, ranny dostał się do niewoli i skazany został na karę śmierci, zamienioną na zesłanie; w 1832 uciekł z więzienia i przedostał się do Francji, został członkiem Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu, organizował bibliotekę wersalsko-wileńską (jej zbiory miały trafić do Wilna), w 1847-53 był dyrektorem i nauczycielem Szkoły Polskiej na Batignolles; przyjaźnił się z J.I. Kraszewskim (występuje jako profesor Hipolit w jego *Powieści bez tytułu*); był autorem popularnych piosenek i wierszyków (m.in. *Dosyć bracia w kącie siedzieć*), oraz podręczników, w 1840-43 redagował w Paryżu i Wersalu krótkotrwałe pisemka satyryczne.

KLIMASZEWSKI Kazimierz (1810-1885) pedagog, filantrop; w Wilnie ukończył liceum i studiował w 1830-33 teologię, uzyskując stopień magistra; uczył łaciny i literatury w semin. duchownym w Zwinogródce oraz gimnazjach, m.in. w Kijowie, Czernihowie i Petersburgu; zmarł w Odessie, zapisując majątek - zgromadzony dzięki oszczędnemu życiu - na cele filantropijne.

KLIMOWSKI Jan (1698-1749 w Wilnie) jezuita, stolarz, snycerz; nauczył się zawodu w

kol. jezuickim w Połocku i wstąpił tam w 1723 do zakonu, nowicjat odbywał w Wilnie 1723-25; został kier. pracowni stolarskiej przy kośc. akademickim św. Jana i zbudował tam chór organowy ozdobiony rzeźbami, w 1732-49 wykonywał rzeźbione szafy, ambonę i drzwi w kościele św. Rafała w Wilnie.

KLIN Korneli (1893-1928), w 1912 wstąpił do jezuitów, w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-27 uczył j. francuskiego i niemieckiego, potem wyjechał do Chyrowa.

KLINCEWICZ Henryk (1928 w Wilnie - 1994), „Hen" uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1939/40, żołnierz 6. Samodzielnej Brygady AK, w 1948 wstąpił do TJ, w 1958 otrzymał święcenia kapł., w 1975 doktorat z socjologii religii na KUL, w l. 1987-90 należał do Komisji Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu, od 1985 był kapelanem wychowanków Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, od 1990 kapelanem szpitala MSW w Warszawie.

KLINGER Andrzej (ok. 1595-1664) jezuita; kształcił się w kolegiach jez. w Braniewie i w Rzymie, w 1623-26 wykładał w Braniewie, 1626-30 był prof. filozofii i teologii w Akad. Wileńskiej (w 1628 uzyskał w niej stopień mgra sztuk wyzwolonych i filozofii); po zajęciu Braniewa przez Szwedów założył rezydencję w Reszlu, 1632-34 był nadwornym teologiem biskupa krak. Jana Alberta i towarzyszył mu w podróży do Rzymu; 1636-40 był rektorem w Braniewie, potem - rektorem domu nowicjatu św. Ignacego w Wilnie, w 1648 - przełożonym prowincji litewskiej, 1650-55 - nadwornym teologiem Karola Ferdynanda, biskupa wrocławskiego i płockiego, podczas najazdu szwedzkiego przebywał w Czechach, od 1661 był rektorem kolegium w Reszlu.

KLISZEWSKI (właśc. Rodkiewicz) **Antoni** (1859-1930) aktor, śpiewak, reżyser; w l. 1911-1916 występował w teatrze wil. pod dyr. B. Oranowskiego (reżyserował m.in. *Głupiego Jakuba* Rittnera) oraz kierował sekcją dramatyczną „Lutni", w której reżyserował w 1912 *Irydiona* Krasińskiego i *Pana Geldhaba* Fredry, w 1915 - *Chorego z urojenia* Moliera, w którym grał z powodzeniem główną rolę; w 1912 reżyserował pierwszy film wileński *Bez ozdoby - Z nędzy do pieniędzy*, wyprodukowany przez kinematograf „Bronisława".

KLOG Lozer (1887 w Wilnie - 1943) drukarz, działacz robotniczy, mając 13 lat zaczął pracę w drukarni w Wilnie, związał się z organizacją socjalistyczną Bund, kierował strajkami, organizował nielegalne drukarnie i związki drukarzy; w 1915 pracował w żydowskiej gazecie codz. w Warszawie „Warszewer Tagebłat", w 1925 wybrano go na przew. Centralnego Zarządu żydowskich związków robotników drukarskich, z jego inicjatywy założono orkiestrę, bibliotekę oraz organizację pomocy strajkującym; podczas okupacji należał do tajnych organizacji w getcie warsz., drukował prasę podziemną, współpracował z ŻOB (Żyd. Org. Bojową), poległ podczas powstania w getcie.

KLOTT Leon (1868-1933) lekarz, gen. bryg., naczelnik Wileńsko-Nowogródzkiej Izby Lekar., wiceprezes Wil. Tow. Lekarskiego, prezes Okręgu Wil. Związku Lekarzy Słowiańskich w Polsce.

KLOTT (von Heidenfeld Klott) **Jan Zenon** (1875-1932) prawnik; po 1905 był adwokatem w Wilnie, należał do założycieli Tow. Przyj. Nauk, był przewodniczącym Tow. Popierania Sceny Polskiej, członkiem Tow. Szubrawców (w którym pełnił dożywotnio funkcję witajnika), współprac. z „Gazetą Wil.", w 1910 redagował tygodnik socj. „Nowe Życie"; w czasie wojny kierował Komitetem Obyw. Pomocy Ofiarom Wojny; w 1919 współorg. Zarząd Cywilny Ziem Wsch., potem został notariuszem przy Sądzie Okr. w Wilnie i doradcą prawnym wielu organizacji.

KLUCZYŃSKI Wincenty (1847-1917) arcybiskup mohylowski; uczył się w Dynaburgu, studiował w semin. duch. w Wilnie 1865-67 oraz w Akad. Duchownej w Petersburgu 1867-71, w której uzyskał stopień mgra teologii; 1871-98 był prof. w semin. duch. wileńskim, w 1883 został kanonikiem honorowym, a w 1896 - rzeczywistym wileńskim, w 1905 uzyskał doktorat teologii, 1910-14 był arcybiskupem mohylowskim, patronował zakładaniu przytułków, bronił języka polskiego w nabożeństwach.

KLUKOWSKI Antoni (ok. 1807-?) litograf; w 1826-30 studiował jako wolny słuchacz rysunek i malarstwo na Uniw. Wil., uczył rysunku w gimn. wil., w 1834-52 był właścicielem zakładu litograficznego, w którym wyprodukował wiele portretów, widoków, nut oraz ilustracji książkowych, m.in. do *Zasad ornitologii albo nauki o ptakach* Konst. Tyzenhauza (1841).

KLUKOWSKI Ignacy (1806 w pow. oszmiańskim - 1862) malarz, powstaniec; ukończył Szkołę Sztuk Pięknych na Uniw. Wil., gdzie był uczniem J. Rustema, pracował w kancelarii dóbr Radziwiłłowskich; walczył w 1831 m.in. w Oszmianie, awansował na por. i otrzymał Krzyż VM; na emigracji w Paryżu utrzymywał się z kolorowania rycin i malowania wzorów na fularach, należał do towiańczyków i Legionu Mickiewicza.

KLUSS Tadeusz (1894-1975) dr inż.geodeta; w 1925 ukończył Politechnikę Lwowską; w 1930-37 był wykładowcą na Wydz.Mierniczym Państw. Szkoły Techn. w Wilnie, od 1935 - mierniczym przysięgłym, w 1935-39 - kierownikiem działu pomiarów w Dyr.Okr.PKP w Wilnie; był żołnierzem AK, więzionym w 1942 przez Gestapo; w 1945-61 kierował ujednoliceniem sieci triangulacyjnych w Gł.Urzędzie Pomiarów Kraju w Warszawie; w 1950 uzyskał na Polit.Warsz. doktorat nauk technicznych; w 1961-72 pracował w Inst.Geodezji i Kartografii.

KŁĄGIEWICZ Andrzej Benedykt (1767-1841) biskup wileński; w 1789 uzyskał doktorat filozofii na Uniw. Wil., w 1799 przyjął święcenia, w 1808 został kapelanem Semin. Głównego, w 1810 - jego regensem, w 1815 otrzymał doktorat teologii i w 1815-28 był prof. teologii dogmatycznej i hist. Kościoła na Uniw. Wil.; w 1828 został mianowany biskupem-sufraganem wileńskim, kładł nacisk na karność duchowieństwa, na dobre traktowanie włościan w maj. kościelnych, na ograniczenie opłat za usługi kościelne; podczas powst. listop. nawoływał do spokoju i uległości wobec władz, ale protestował z powodu wymordowania mieszkańców Oszmiany, za co został zesłany na 14 mies. w głąb Rosji; w 1836-38 przeprowadził restaurację katedry, u schyłku życia został ordynariuszem.

KŁOCZKO Maciej h. Ogończyk (zm. 1543) starosta żmudzki; w 1520 został dzierżawcą wołkowyskim i marszałkiem hospodarskim; należał do stronników dworu i popierał działalność królowej Bony, dzięki jej poparciu w 1532 został wojew. witebskim, posłował wielokrotnie do Moskwy, był członkiem Rady W. Ks. Litewskiego i należał do sądów rozjemczych; w 1542 dostał starostwo żmudzkie.

KŁOCZKOWSKIJ G.E. (przełom XIX-XX w.) dziennikarz żydowski; był wydawcą założonego w 1898 r. dziennika „Siewiero-zapadnoje słowo", redagowanego w Wilnie przez środowisko Żydów-liberałów, publikujących przekłady z literatury polskiej.

KŁODZIŃSKI (Kłodzieński) **Maciej h. Łada** (1551-1616) ksiądz; studiował w Krakowie i w Bolonii, w 1576 został sekretarzem królewskim, w 1582 - proboszczem wileńskim, opiekował się studentami i współ-prac. z Akademią.

KŁOS Juliusz Stefan (1881-1933 w Wilnie) inżynier architekt; gimn. ukończył w Kaliszu, studiował na politechnikach w Warszawie i Wiedniu (dyplom w 1908); 1909-11 pra-

cował w Grazu, 1912-14 prowadził własne biuro budowlane, zajmując się głównie restauracją kościołów i pałaców; 1916-18 wykładał na Politechnice Warsz., pracował w ministerstwach, w 1920 był ochotnikiem w WP; w l. 1920-33 był profesorem architektury na Wydz. Sztuk Pięknych USB, w 1926-29 - dziekanem Wydziału; z prac archit. wymienić można np. kościół w Mieżanach, kolonie urzędnicze w kilku miastach, restytucję dziedzińca P. Skargi w USB, projekt wnętrza mauzoleum królewskiego w Katedrze, wykonał ponadto liczne prace inwentaryzacyjne i konserwatorskie dot. zabytków Wilna i Trok; wydał przewodnik krajoznawczy *Wilno* (1923, 1929, 1937), wiele publikował w prasie codziennej, m.in. zarys dziejów architektury w „Słowie" w 1930 r.

KŁOSIŃSKA Grunt-Mejer Janina (1913-1981) absolwentka Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, od 1933 studiowała na Wydz. Mat.-Przyr. USB, była nauczycielką w Tajnych Kompletach Nauczania na poziomie średnim w Ośrodku J. Bohdanowiczowej, w latach 1945-62 kierowała w Ustce Stacją Hydro-Meteorologiczną, w 1951-52 ukończyła na UMK w Toruniu przerwane przez wojnę studia na Wydz. Biologii i Nauki o Ziemi, od 1962 we Wrocławiu pracowała w PIHM.

KŁOSIŃSKI Józef (1899-1990) st. wachm. WP, por. AK „Konar", członek POW, ochotnik WP w wojnie polsko-bolszewickiej, żołnierz zawodowy 4. P. Ul. Zaniemeńskich 1918-1939, internowany na Litwie, współorganizator i aktywny działacz Odcinka 2. Wywiadu Wschód (O II WW 72), członek siatki konspiracyjnej 5. Brygady Partyzanckiej „Łupaszki", po wojnie urzędnik.

KŁOSIŃSKI Zygmunt Kazimierz, pseud. „Huzar", „Dan" (1926 Wilno - 2000) żołnierz AK, inż.mechanik; uczył się w Gimn.i Liceum im.Zygmunta Augusta w Wilnie i na tajnych kompletach; w okresie okupacji niem. był łącznikiem szefa Odcinka Wilno /O II/ Wywiadu Wschód KG AK; w styczniu 1944 zgłosił się do 3.Bryg.AK „Szczerbca", służył w szwadr.kawalerii, potem był sekcyjnym w 1.plut.kawalerii OR-KO; został internowany przez Sowietów w Druskiennikach, ale uciekł z transportu i dołączył do Oddz.Samoobrony Czynnej Ziemi Wil., jako dowódla plutonu brał udział w licznych potyczkach z NKWD; w 1945 na fałszywych papierach przedostał się do Białegostoku, w 1948 ukończył Technikum Mechaniczne, w 1952 - studia wieczorowe w Polit.Gdańskiej; pracował przy budowie licznych zakładów przemysłowych, działał w ŚZŻAK i opublikował wiele artykułów dotycz.dziejów AK na Wileńszczyźnie.

KMICIC Adam (1664-1702 w Wilnie) jezuita; urodził się na Białorusi, nowicjat odbył w Wilnie w 1681-83, studiował filozofię w Akad. Wil. 1683-86, a teologię w Rzymie 1687-91, nauczał filozofii w Warszawie 1692-94 i w Akademii Wil. 1697-1700.

KMICIC Mikołaj h. Radzic (1601-1632 w Wilnie) jezuita, poeta neołaciński; w 1617 wstąpił do jezuitów w Wilnie, 1619-21 studiował poezję w seminarium naucz. w Połocku pod kier. Macieja Sarbiewskiego, a w 1621-24 - filozofię w Pułtusku; potem uczył poezji w Połocku i od 1627 w Akademii Wil.; należał do uzdolnionych poetów neołacińskich, napisał m.in. poemat heksametrem o śmierci św. Jozafata Koncewicza: *Josaphatidos...libri tres.*

KMICIC Samuel (zm. 1692) płk wojsk lit.; chorąży orszański 1658; strażnik w. litew. 1676; wypowiedział posłuszeństwo J. Radziwiłłowi 1655; marsz. konfederacji wojsk litew. 1660; sławny z odwagi i brawury uczestnik wojen ze Szwedami i Rosją; pierwowzór bohatera *Potopu* H. Sienkiewicza.

KMITA Piotr Blastus (zm. ok. 1632) drukarz, wydawca, pisarz; związany był ze środowiskiem antytrynitarskim na Litwie, ożenił się z córką Jana Karcana, przejął część jego zasobu typograficznego i prowadził w Wilnie

własny warsztat w 1611-12, potem przeniósł się do Lubcza n. Niemnem (1616-31), gdzie działał pod protekcją kalwina Krzysztofa Radziwiłła; oprócz książek dysydenckich drukował liczne utwory literackie, w Wilnie wydał 5 książek, w Lubczu - 52.

KMITA Stanisław (1703-1761) jezuita; do zakonu wstąpił w 1720 w Wilnie; w Akademii Wil. był w 1743-45 prof.teologii moralnej, w 1754-58 - prof. prawa kanonicznego i wicekanclerzem, w 1756-58 jednocześnie regensem Seminarium Papieskiego; wykładał ponadto w Mińsku, Nieświeżu, Braniewie, Warszawie i Połocku.

KNAKFUS (Knackfuss) **Jan Chrzciciel** (zm.1794 w Wilnie) architekt, kapitan artylerii litewskiej; był pierwszym prof.architektury w Akad.Wileńskiej; zaprojektował m.in. obserwatorium astronomiczne z Białą Salą (1782-86), sale wykładowe i kilka domów w Wilnie; uczył W.Gucewicza.

KNAKFUS Marcin (ok. 1740-1821) architekt, kapitan artylerii litewskiej; był pierwszym prof. architektury w Szkole Gł. Litewskiej 1773/74-77, czynnym przy przebudowie Obserwatorium; projektował pałace (m.in. Łopacińskich na Skopówce) i domy.

KNAPIUSZ (Cnapius, Knapski) **Grzegorz** (ok. 1564-1639) jezuita, filolog-leksykograf; uczył się w Pułtusku i Braniewie, teologię studiował w 1594-98 w Wilnie (pisał tam i wystawiał łacińskie tragedie), w 1598 otrzymał święcenia, uczył w różnych szkołach, od 1618 mieszkał jako emeryt w Krakowie; opracował i wydał w 3 tomach słownik *Thesaurus Polono-Latino-Graecus* (1621-32).

KNIAŻEWICZ (Kniaziewicz) **Jerzy Grzegorz** (1737-1804 w Wilnie) ksiądz, pisarz, działacz KEN; w 1754 wstąpił do zak. jezuitów, do 1758 odbywał nowicjat i studia początkowe w Wilnie i Słucku, 1759-69 studiował filozofię i teologię oraz matematykę w Warszawie, potem uczył różnych przedmiotów (głównie matematyki) w kolegiach jezuickich, w 1769 otrzymał święcenia, ale w 1770 wystąpił z zakonu i pozostawał pod opieką bisk. wil. I. Massalskiego, towarzyszył mu w podróżach, brał udział w pracach Tow. do Ksiąg Elementarnych; pisał kazania oraz tłumaczył dzieła z zakresu rolnictwa i historii, w Wilnie wydał m.in. w 1770 *Kalendarz rolniczy i gospodarski* R. Bradleya, używany jako podręcznik.

KOBECKI Emanuel (1863-1927) działacz karaimski w Wilnie.

KOBYLIŃSKA-MASIEJEWSKA Eugenia (1890 w Wilnie - 1974) poetka, powieściopisarka; w 1911 ukończyła gimn. w Wilnie, należała do Zw. Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej, studiowała na kursach prawniczych w Petersburgu, została jednak na skutek donosu w 1913 aresztowana, przewieziona do Wilna i oddana pod nadzór policyjny; po I wojnie uzyskała dyplom nauczycielski na USB i pracowała jako naucz. j. polskiego i historii w gimnazjach wileńskich: im. E. Orzeszkowej, im. J. Lelewela i im. A. Mickiewicza oraz w tajnej oświacie podczas okupacji; po wojnie zamieszkała w Gdańsku; rozwijała działalność literacką, pisała wiersze, opowiadania i powieści, współpracowała z „Kurierem Wil." i „Słowem", w Wilnie (głównie nakładem L. Chomińskiego) ukazało się 10 jej książek, w Poznaniu - powieść wileńska dla młodzieży *Rysiek z Belmontu* (1939).

KOCHANOWSKI (włość.Kahan) **Antoni Mieczysław** (1887 Nowogródek - 1943) dyrygent; kształcił się w szkole muzycznej w Kijowie, od 1905 dyrygował w Mińsku i zespołach objazdowych, od 1919 - w Warszawie; w 1932-39 był kier.muzycznym i dyrygentem teatru „Lutnia" w Wilnie; został zamordowany przez Niemców w Warszawie.

KOCHANOWSKI Felicjan (1840 na Wileńszczyźnie - 1897), ksiądz; po ukończ. semin.

duch. w Mohylewie i Akad. Duch. w Petersburgu (mgr teologii) uzyskał w 1866 święcenia kapł., przez 10 lat był prefektem w Mohylewie, w 1876-95 był duszpasterzem i kapelanem w wielu miastach Rosji, w ost. latach życia był mansjonarzem przy kościele św. Jana w Wilnie, pochowany na Rossie.

KOCHANOWSKI Jan (1894 w Grodnie - 1942) inżynier agronom, pedagog, działacz ochrony przyrody; w 1913 ukończył gimn. w Grodnie, studiował rolnictwo w Taborze, Dorpacie i SGGW w Warszawie (dyplom inżyniera w 1925); był nauczycielem w Państw. Gimn. Męskim im. A. Mickiewicza w Grodnie i zorganizował w tym mieście ruch ochrony przyrody, założył Miejskie Muzeum Przyrodnicze, należał do red. czasopisma „Niemen" (1935-39), utworzył 3 rezerwaty bobrów; publikował liczne artykuły, był współautorem przewodnika *Grodno, Jeziora Augustowskie, Suwalszczyzna*; aresztowany za udział w tajnym nauczaniu został zamordowany przez gestapo.

KOCHAŃSKI (Adamandus) **Adam h. Lubicz** (1631-1700) jezuita, matematyk, fizyk, konstruktor zegarów; po ukończeniu szk. średniej w Toruniu przebywał w l. 1652-55 w nowicjacie jezuitów w Wilnie i na studiach filozoficznych w Akad. Wil., gdzie ujawniły się już jego zdolności matematyczne; władze zakonne przenosiły go potem z jednego kolegium do drugiego, mimo to zdołał nawiązać kontakt ze znanymi uczonymi (m.in. z Leibnizem) i napisać wiele cennych rozpraw, zwłaszcza z zakresu matematyki (m.in. *Analecta mathematica* 1659), pracował ponadto nad udoskonaleniem mechanizmów zegarowych.

KOCHAŃSKI Feliks (właśc. Kahan) (1889-ok. 1943 w Wilnie) dyrygent, od 1932 pracował w Wilnie w teatrze „Lutnia", 1939-41 kier. orkiestrą w Druskiennikach.

KOCHAŃSKI Wiktor (1809 w Wilnie - 1878) lekarz; w Wilnie ukończył szkołę średnią i uniwersytet ze st. dra medycyny (1829), od 1830 pracował w szpitalach warszawskich, w 1836 został członkiem Rady Lek. Królestwa Polskiego i opracował projekt urządzenia służby zdrowia, w 1857-65 był gł. inspektorem tej służby, zainicjował szkołę położnych, wydał instrukcję weterynaryjną dot. księgosuszu u bydła; opublikował 25 prac.

KOCIEŁŁ Michał Kazimierz h. Pelikan (zm. 1722) podskarbi w. lit.; w 1683 został podkomorzym oszmiańskim, w 1685 kasztelanem witebskim, w 1698 - marszałkiem Trybunału Litewskiego, w 1710 - podskarbim litewskim; odgrywał ważną rolę w walce szlachty litewskiej z obozem sapieżyńskim, w czasie wojny północnej walczył ze Szwedami, jako podskarbi słynął ze zdzierstwa.

KOCZYRKIEWICZ Michał (1899-1937) aktor, po 1934 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie.

KODŻ Zenon (Stalewski Stanisław) (1911-1998) porucznik WP, żołnierz AK ps."Brzoza"; maturę uzyskał w Wilnie, ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej; służył w 85 p.Strzelców Wileńskich w Nowej Wilejce, studiował w Wyższej Szkole Nauk Politycznych w Wilnie; uczestniczył w kampanii wrześniowej i był internowany w obozie w Birsztanach na Litwie, skąd uciekł i ukrywał się; w czasie okupacji niem.był komendantem obwodu postawskiego AK; w PRL nie ujawnił się, do 1956 ukrywał się jako Stanisław Stalewski w Toruniu i Gdańsku, potem pracował w Okr.Zarz. Lasów Państwowych w Białymstoku; do prawdziwego nazwiska wrócił w 1994.

KOGNOWICKI Kazimierz h. Dąbrowa (1746-1825) historyk, jezuita; uczęszczał do szkół jezuickich w Kownie, wstąpił do zakonu w 1764, w 1767-70 studiował filozofię w Akad. Wil., 1772-73 teologię w Grodnie; po kasacie zakonu ukończył teologię w Akademii Wil. i uzyskał doktorat z filozofii i nauk wyzwolo-

nych; w 1774-81 był nauczycielem w kolegium pojezuickim w Grodnie, 1783-89 - kaznodzieją trybunalskim tamże, potem - zast. przełożonego kol. w Dynaburgu i Połocku oraz doradcą rektora w Mohylowie (1815-20); napisał m.in. przewodnik turyst. *Droga rzymska* (1783) oraz *Życie Sapiehów* (3 tomy ukazały się w 1790-92, dalsze 3 pozostały w rękopisie).

KOJAŁOWICZ Wijuk Kazimierz h. Kościesza (ok. 1617-1674) jezuita, kaznodzieja; w 1634 wstąpił do zak. jezuitów w Wilnie, studiował retorykę w Nieświeżu 1636-37, filozofię w Akad. Wil. 1638-41 i teologię 1643-47, został wówczas oficjalnym panegirystą zakonu i wydał na użytek szkolny zbiór *Panegirici Heroum* (Wilno 1668); wykładał w Braniewie i Połocku, w 1652 został prof. teologii w Akademii Wil., w 1654 uzyskał tam doktorat z filozofii i teologii; podczas najazdu moskiewskiego uporządkował zrujnowane gmachy Akademii jako wicerektor w 1657 i rektor w 1659 oraz wznowił w 1660 nauczanie; 1661-68 był kaznodzieją w kościele akad., był także prefektem studiów, prokanclerzem Akademii i regensem Semin. Papieskiego 1669-72, w ostatnich latach życia - rektorem w Połocku 1772-74.

KOJAŁOWICZ Wijuk Wojciech k. Kościesza (1609 w Kownie - 1677) jezuita, historyk i heraldyk; w 1627 wstąpił w Wilnie do zak. jezuitów, filozofię studiował w Nieświeżu 1629-32, teologię w Akad. Wil. 1634-38, w 1641 uzyskał magisterium z filozofii i uczył w Akademii m.in. retoryki, teologii i logiki, pełniąc jednocześnie funkcje kaznodziei, cenzora, od 1649 prokanclerza i od 1653 rektora; w 1656 został spowiednikiem i doradcą biskupa wil. K. Dowgiały Zawiszy, w 1662-66 był prepozytem domu profesów w Wilnie, potem w Warszawie - prefektem studiów wyższych; publikował polemiki teologiczne z kalwinami, panegiryki, biografie, najważniejsze dzieła to: *Historia Lituana* (wyd. I cz. Gdańsk 1665, II cz. Antwerpia 1669), obejmująca dzieje Litwy do Zygmunta Augusta, oraz *Herbarz rycerstwa W. Ks. Litewskiego* tzw. *Compendium* (wyd. w Krakowie dopiero w 1897).

KOJDECKI Józef (1910-1989), uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie w l. 1922-28, studiował na Wydz. Hist. Sztuki w USB, uczestniczył w kampanii wrześniowej, w l. 1945-46 pracował w Muzeum w Majdanku, 1947-71 był wicedyr. w Muzeum Narodowym w Warszawie i TPSP „Zachęta".

KOKOCIŃSKI Antoni (1895-1989), „Jankowski", „Julian", „Hołowacz", absolwent Średniej Szkoły Handlowej w Pabianicach i studiów wyższych w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, był ochotnikiem w wojnie polsko-bolszewickiej, ranny, w latach 1922-35 pracował w Wilnie w Związku Rewizyjnym Polskich Spółdzielni Rolniczych. 1935-38 w Krakowie, od VI 38 ponownie w Wilnie na stanowisku dyrektora ZR PSR, od początku okupacji w konspiracji ZWZ-AK, w latach 1941-43 był szefem Administracji Zmilitaryzowanej K-dy Okręgu, od VII 43 szefem BIP, aresztowany przez NKWD w VII 44, skazany na 15 lat katorgi, wrócił do kraju XII 1955, zamieszkał w Warszawie, pracował w spółdzielczości.

KOLANKOWSKI Ludwik (1882-1956) historyk, profesor USB, UJK i UMK, działacz polityczny i senator RP; szkołę średnią ukończył w Stanisławowie, na Uniw. we Lwowie uzyskał w 1906 doktorat, w 1913 habilitację; w 1918 został naczelnikiem Wydz. Wschodniego w MSZ, w 1919 - Generalnym Komisarzem Cywilnym Ziem Wschodnich, organizującym tam administrację państwową, od 7 maja do 30 sierpnia 1919 był pełnomocnikiem Naczelnika Państwa do spraw powstającego Uniw. Wileńskiego; w 1929-39 był dyrektorem Biblioteki Ordynacji Zamojskiej, ponadto profesorem; 1930-36 na USB, 1936-39 na UJK we Lwowie; w l. 1945-48 był organizatorem i rektorem UMK w Toruniu, od 1949 - profesorem i dyr. Bibl. Uniwersyteckiej tej uczelni; napisał wiele prac dot. dzie-

jów Litwy, m.in.: *Zygmunt August Wielki Książę Litwy do r. 1548* (1913), *Dzieje Wielkiego Ks. Litewskiego za Jagiellonów*, t. 1: 1377-1499 (1930), *Polska Jagiellonów. Dzieje polityczne* (1936).

KOLBUSZEWSKI Kazimierz Tadeusz (1884-1943) historyk literatury; w 1902 ukończył gimn. św. Anny w Krakowie, studiował w Krakowie, we Lwowie i za granicą, uczył w szk. średnich w Stryju i we Lwowie, na Uniw. Lwowskim uzyskał w 1909 doktorat, w 1921 - habilitację; w 1922-32 był profesorem historii lit. polskiej na USB (1924-26 dziekanem), w 1933-39 prof. UJK w Lwowie; był m.in. członkiem Tow. Naukowego we Lwowie, Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, członkiem zarz. Tow. Literackiego im. A. Mickiewicza (od 1937 redaktorem „Pamiętnika Literackiego"); zmarł w obozie koncentracyjnym w Majdanku; badał głównie piśmiennictwo staropolskie, wydał m.in. książkę *Postyllografia polska XVI i XVII wieku* (1921).

KOŁAKOWSKI (Kułakowski) **Ignacy** (1800-1860) poeta; kształcił się w gimn. w Świsłoczy i na wydz. prawa Uniw. Warsz.; w 1823 pracował w sądownictwie w Grodnie, potem został dyr. gimnazjum w Białymstoku; był członkiem Komisji Archeologicznej Wileńskiej i zgromadzone materiały historyczne ogłosił w 1841 w „Athenaeum", oryginalne i tłumaczone z wielu jęz. poezje drukował w czasopismach warszawskich i wileńskich („Biruta", „Dziennik Wil.", „Noworocznik Litewski", „Pamiętnik Naukowo-Literacki") oraz w „Tygodniku Petersburskim", osobno wyszły m.in. *Zabawki wierszem* (Wilno 1824, Grodno 1827-28).

KOŁAKOWSKI (Kułakowski) **Jan** (1703-1756) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1721; wykładał w Warszawie i Nowogródku; w Wilnie był w 1746-47 prof.teologii polemicznej i prefektem szkół, w 1749-53 - prof.teologii i prawa kanonicznego; w 1753-56 był rektorem w Płocku; ponadto - kaznodzieją królewskim i wychowawcą synów Józefa Ossolińskiego wojew.wileńskiego.

KOŁAS Jakub (właściwie: Kanstancin Mickiewicz) pseud Taras Puszcza i in. (1882-1956) pisarz białoruski; w 1902 ukończył semin.nauczycielskie w Nieświeżu i do 1915 był nauczycielem na Polesiu, z przerwą w 1907-08, kiedy pracował w redakcji „Naszej Niwy" w Wilnie; od 1906 publikował wiersze w czasopismach białoruskich; w 1915-17 służył w wojsku ros., od 1915 działał w Mińsku jako poeta, prozaik i naukowiec.

KOŁYSZKO (Kołysko) **Adam** (1796-1870) powstaniec list., towiańczyk; w 1821 został wybrany prezesem sądu pow. wiłkomierskiego, brał udział w 1831 w walkach na czele kawalerii insurekcyjnej powiatu, w Warszawie był posłem z woj. wileńskiego; na emigracji w Paryżu wstąpił do „Koła" towiańczyków i pozostał do końca wierny mistrzowi; zmarł w domu opiekuńczym św. Kazimierza w Paryżu.

KOŁYSZKO Bolesław (1837 lub 1838-1863) powstaniec stycz.; studiował na Uniw. Moskiewskim, w 1861 należał do organizatorów manifestacji patriot. w Lidzie (odstawiony był za to przez żandarma do Moskwy), po krótkim pobycie w więzieniu wyjechał za granicę; w 1863 wrócił na Litwę i zorganizował w pow. poniewieskim 400-osobowy oddział powstańczy, toczył walki pod Misiunami i Leńczami oraz (po połączeniu się z Sierakowskim) pod Medejkami; pojmany wraz z rannym Sierakowskim został powieszony na pl. Łukiskim w Wilnie 9.06.1863.

KOŁYSZKO Feliks (1836?-1889) powstaniec stycz.; był zdymisjonowanym oficerem rosyjskim, w 1862 aresztowano go w Wilnie za noszenie stroju narodowego, w 1863 walczył jako dowódca oddziałów w kilku potyczkach (m.in. pod Olkienikami i Grusz-kami); na emigracji we Francji pracował jako urzędnik kolejowy.

KOMAR Hieronim (XVII w.) sędzia ziemski orszański, dyplomata; posłował na sejm abdykacyjny Jana Kazimierza w 1668 i uczestniczył w elekcji Michała Korybuta w 1669; był znawcą spraw moskiewskich i brał udział w licznych rokowaniach i poselstwach podczas panowania Jana Kazim., Michała Korybuta i Jana III.

KOMARNICKI Wacław (1891-1954) prawnik, polityk; ukończył w 1909 Gimn. Wojciecha Górskiego w Warszawie, w 1914 uzyskał dyplom kand. nauk prawnych na Uniw. w Dorpacie; 1918-20 pracował w Min. Sprawiedliwości, w 1920 był ochotnikiem w WP, w 1920 został wykładowcą, a w 1921 - profesorem prawa politycznego i nauki o państwie na USB (dziekanem w 1924-27); był założycielem i red. „Rocznika Prawniczego Wil." (1929-35), w 1929-39 wykładał również w Warsz. Szkole Nauk Polit., od 1938 był członkiem koresp. PAU; 1927-39 członkiem Rady Miejskiej w Wilnie z ram. Stronnictwa Narodowego, 1928-35 - posłem na sejm; podczas II wojny przebywał w obozie jenieckim w Griazowcu, w 1942 został min. sprawiedliwości w rządzie gen. Sikorskiego, w 1944 wycofał się z życia politycznego, wykładał na polskim Wydz. Prawa Uniw. w Oksfordzie oraz w Polskiej Szkole Nauk Politycznych; wydał m.in. książki: *Odbudowa państwowości polskiej na ziemiach wschodnich* (Wilno 1929), *O zmianie konstytucji polskiej* (Wil. 1927), *Ustrój państwowy Polski współczesnej* (Wil. 1937).

KOMISSARŻEWSKA Wiera Fiodorowna (1864-1910) aktorka rosyjska; występowała od 1891 w Moskwie, w 1893-94 - w Nowoczerkasku, w 1894-96 - w zespole K.N.Niezłobina w Wilnie (zagrała tu ok.60 ról); potem grała w Teatrze Aleksandryjskim w Petersburgu i w 1904-10 - we własnym Teatrze Komissarżewskiej; do Wilna przyjeżdżała na gościnne występy.

KOMORNICKI Kazimierz (1812-1856) malarz, historyk i teoretyk sztuki, ekonomista; rysunku uczył się w Liceum Krzemienieckim, malarstwa - u Bonawentury Dąbrowskiego w Warszawie, gospodarował na roli, w 1851 przeniósł się do Żytomierza, zaprzyjaźnił się z Kraszewskim, ilustrował jego utwory i został czynnym współpracownikiem wileńskiego „Athenaeum" (1841-51) publikując tam artykuły dot. sztuki oraz ekonomii; *Przegląd dziejów malarstwa* opublikowany został w 1851 także jako osobna odbitka.

KOMOROWSKI Józef (1874-1946) rysownik wil.; uczył się w szkole rys. Trutniewa w Wilnie oraz w ASP w Petersburgu; od 1889 narysował ok. 2 tys. widoków Wilna (także Kowna, Trok i Grodna), przedstawiał panoramy miasta oraz jego zabytki istniejące i zrekonstruowane; ok. 1940 był konserwatorem architektury w Wilnie.

KOMOROWSKI Krzysztof h. Dołęga odm. (zm. 1709) kuchmistrz W. Ks. Lit.; posłował wielokrotnie na sejmy, otrzymywał urzędy: chorążego wiłkomierskiego w 1686, podkomorzego wiłk. w 1688, kuchmistrza lit. w 1649, starosty wołkowyskiego w 1694, w 1702 został mianowany wojew. brzeskim, w 1703 - deputatem na Trybunał Lit.

KOMOROWSKI Samuel Aleksander h. Dołęga odm. (zm. 1659) oboźny litewski; w 1632 był rotmistrzem husarskim, brał udział w kampanii smoleńskiej w 1633-34 i w wojnach kozackich 1648-49, w 1655 stanął po stronie J. Radziwiłła i aresztował opornych oficerów i hetm. polnego lit. W. Gosiewskiego, potem jednak walczył przeciw Szwedom, w 1658 król mianował go regimentarzem nad wojskiem lit., w 1659 pobił Szwedów pod Sałatami, zdobył Kuldyngę, port Windawę oraz Szkrudy w Kurlandii; otrzymał liczne stanowiska: podczaszego wiłkomirskiego w 1635, podstolego wiłk. i instygatora lit. w 1647, chorążego wiłk. w 1649, starosty wiłk. w 1652, w 1654 został oboźnym litewskim, kilkakrotnie posłował na sejmy.

KOMOROWSKI Zygmunt Leon (1925-1992), ppor. „Jastrząb", „Korwin", „Kor", uczył się w gimn. polskim w Poniewieżu, w gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1938/39, a następnie w Wilnie na kompletach tajnego nauczania, był członkiem Związku Wolnych Polaków, od II 44 żołnierzem 6 Brygady Partyzanckiej „Konara", po 17 VII 44 w oddziale partyzanckim „Solcza", po rozwiązaniu oddziału 1 IX 44 został aresztowany przez NKWD, przekazany do armii Berlinga, w latach 1945-49 odbył studia na Wydz. Prawno-Ekon. UAM w Poznaniu, następnie we Wrocławiu, doktorat z socjologii uzyskał na Uniw. Warsz. w 1966 r., habilitację w 1972, był stypendystą i wykładowcą w krajach Afryki, w 1987 został profesorem UW; autor ponad 200 publikacji, w latach 1990-91 ambasador RP w Rumunii.

KON Pinchas (zm. 1941) historyk; pochodził z Łodzi, do Wilna przybył w 1919 i studiował prawo oraz historię na USB, brał udział w działalności Zw. Studentów Żydowskich; po uk. studiów prowadził praktykę adwokacką, szperał w archiwach i ogłaszał wiele artykułów, dotyczących głównie historii Żydów w Wilnie w XIX w., po polsku (m.in. w „Ateneum Wil."), żydowsku, hebrajsku i niemiecku, należał do Żydowskiego Inst. Historycznego w Wilnie; w wil. getcie był wybrany do Judenratu i zabrany jako zakładnik na Łukiszki i tam zapewne zamordowany.

KONARSKI Michał (1784-1861) pedagog, literat; do 1801 uczył się u bazylianów w Żyrowicach, w 1808 uzyskał dyplom kandydata filozofii na Uniw. Wil.; tłumaczył i przerabiał sztuki dla teatru wil. (m.in. *Nowy Belizar* S. de Genlis, wyd. w Wilnie w 1809 i 1818), był nauczycielem dom. u Obuchowiczów na Litwie, u Potockich w Tulczynie (przyjaźnił się ze S. Trembeckim, podróżował ze swym uczniem Bol. Potockim po Europie w 1822-24), w Petersburgu w 1831 redagował pismo „Bałamut", organ b. Szubrawców wileńskich; gospodarował potem w maj. Wyszkowce w pow. bracławskim, handlował zbożem w Odessie, zgromadził znaczny majątek, który przeznaczył na cele społeczne.

KONARSKI Szymon Konstanty Józef Ignacy (1808-1839) powstaniec, emisariusz; uczył się w Sejnach i Łomży, w 1825 wstąpił do armii polskiej i w 1827 awansował na podoficera; brał udział w powst. listop. m.in. jako porucznik i kapitan w kampanii litewskiej, z korpusem Chłapowskiego przeszedł granicę pruską; na emigracji zbliżył się do Lelewela i gminy „Młoda Polska", w 1835 wydawał radykalny dwutyg. „Północ", z fałszywym paszportem przybył do Krakowa, potem do Wilna, gdzie kierował związkiem studentów Akademii Med.-Chir.; pod przybranymi nazwiskami wędrował między Wilnem i Odessą tworząc sieć spiskową - Związek Ludu Polskiego, obejm. ok. 3 tys. osób; w 1838 w wyniku donosu francuskiej policji został aresztowany i 27.01.1839 rozstrzelany na Pohulance w Wilnie; był szlachetnym entuzjastą, który lekkomyślnie naraził setki rodzin na Sybir i więzienie.

KONARZEWSKI Daniel (1871-1935) płk rez. ros. gwardii pieszej; studia prawnicze i archeologiczne odbył w Petersburgu, został dcą Legii Oficerskiej a potem brygady I Korpusu Piech. na Wschodzie (1917-18), organizatorem i dcą I p. Strzelców Wielkopolskich, dcą Grupy Wielkopolskiej, I Dyw. Strzelców Wielkopolskich, przejściowo dcą Okr. Generalnego Białystok (1919-21); od grudnia 1921 r. był dcą Grupy Operacyjnej Wojsk Litwy Środkowej i równocześnie dcą Grupy Operacyjnej „Bieniakonie", potem: dcą Okręgu Korpusu III Grodno (1922), dcą Okręgu Korpusu I Warszawa (1923-25), I-szym wiceministrem Spraw Wojskowych i szefem Administracji Armii (1925-31), Inspektorem Armii Warszawa (1931-35); gen. brygady od 1.06. 1919 r., gen. dywizji od 1.07.1923 r.

KONDRAT Jan (1919-1978) „Jontek", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilie w l. 1928-36;

studiował na Wydziale Lekarskim USB i Uniwersytecie w Kownie (1942 lekarz med.) pracował w szpitalu w Szczuczynie Nowogr., brał udział w tajnym nauczaniu, był żołnierzem AK w 77. PP VII bat.; po wojnie pracował w szpitalach wojskowych, w 1966 uzyskał doktorat.

KONDRATIEW Iwan (1849-1904) pisarz i aktor rosyjski, autor popularnej pieśni *Po dikim stiepiam Zabajkalja*; uczył się w szkole wojskowej w Smoleńsku i felczerskiej w Petersburgu; od 1860 pracował w kancelarii kuratora Korniłowa w Wilnie, występował w wil. teatrze rosyjskim, współpracował z „Wileńskim wiestnikiem", gdzie opublikował m.in. dialog *Scenka na wilenskoj tołkuczkie* i wodewil *Wołostnoj pisar*, napisał też wiersz *Wilna* (1868); w latach 1870. drukował swoje utwory w czasopismach moskiewskich.

KONDRATOWICZ Józef (1907 Wilno - 1989) inż.budownictwa lądowego; ukończył Wydz. Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie; w 1931-39 był technikiem bud. przy remoncie Bazyliki wileńskiej; jako żołnierz w 1939 został internowany na Litwie; pracował w 1939-40 przy budowie hydroelektrowni Wilno-Turniczki oraz drogi Wilno-Porubanek, w 1940-41 – w Oddz.Drogowym Kolei Litewskich, w 1941-42 – w biurze budowlanym „Gostorg", w 1942-44 – przy odbudowie elektrowni wil.; w 1940-44 był członkiem ZWZ-AK, w 1944-48 służył w stopniu majora w LWP; w 1953-56 pracował w biurze projektów w Warsz., w 1956-72 – w Centralnym Ośrodku Badawczo-Projektowym Górnictwa Odkrywkowego we Wrocławiu; w 1957 uzyskał dyplom na Polit.Krakowskiej.

KONDRATOWICZ Ludwik zob. SYROKOMLA Władysław

KONDRATOWICZ Michał (1916 Wilno - 1983) poeta; w 1933-37 kształcił się w Pryw. Gimn.Misjonarzy w Krakowie, studiował filozofię na UJ oraz polonistykę na USB, ale studiów nie ukończył; w 1939-41 pracował w Księgarni św.Wojciecha w Wilnie, potem - jako nauczyciel w wiejskich szkołach pod Wilnem; w 1946 wyjechał do Gdańska, pracował w administracji przedsiębiorstw, m.in. „Społem" i PKS; pisał wiersze okolicznościowe i poświęcone Wilnu oraz wspomnienia; zbiór *Reminiscencje i inne wiersze* ukazał się w 2001 r. w „Bibliotece Wil.Rozmaitości".

KONECZNA z d.Dawlidowicz Ludmiła (1904 Wilno - 1944) nauczycielka j.pol.; ukończyła Semin.Nauczycielskie i Konserwatorium Muzyczne w Wilnie, studiowała filologię polską na USB; uczyła j.polskiego w Podbrzeziu i Glinciszkach; 20.06.1944 została w Glinciszkach rozstrzelana z synem Jarosławem przez litewskich Szaulisów.

KONECZNY Feliks Karol (1862-1949) historyk; ukończył w Krakowie gimn. św. Jakuba i Uniw. Jag., na którym otrzymał w 1888 doktorat, pracował w Akad. Umiejętności 1890-97, potem w Bibl. Jag. 1897-1919; habilitował się na UJ w 1920; w 1919-29 zajmował na USB katedrę historii Europy Wsch. (od 1920 jako profesor); za krytykę polityki oświatowej rządu przeniesiony został na emeryturę i pracował naukowo w Krakowie, w 1945 podjął na krótko wykłady na UJ; był autorem wielu prac hist. m.in. *Jagiełło i Witold* (1893), *Dzieje Polski za Piastów* (1902), *Dzieje Polski za Jagiellonów* (1905), *Dzieje Rosji* (1917), *Litwa a Moskwa w l. 1449-1492* (Wilno 1929); publikował wiele w czasopismach, w 1896-1905 był stałym recenzentem teatralnym „Przeglądu Polskiego", w 1905-14 redagował „Świat Słowiański", ogłaszał także artykuły i książki na tematy religijno-społeczne i historiozoficzne: *Polskie Logos i Ethos* (1921), *O wielości cywilizacji* (1935).

KONECZNY Henryk (1927-2004) syn Ludmiły i Józefa, chemik; uczył się w Gimn. im.Zygmunta Augusta w Wilnie; był żołnierzem 2.Wil.Brygady AK pod pseud. „Ponury" i został wywieziony do Kaługi; w 1950

ukończył chemię na UMK w Toruniu, doktorat uzyskał w 1955, habilitował się w 1963; pracował w Zakładzie Technologii Chemicznej UMK jako asystent, st.asystent, adiunkt i profesor; był autorem licznych prac i patentów z technologii sody.

KONECZNY Józef (1904-1944) nauczyciel historii i geografii; ukończył Wyższy Kurs Nauczycielski i studiował historię na USB; w 1925-39 uczył w Podbrzeziu i Glinciszkach; był inicjatorem budowy pomnika 10 rocznicy odzyskania niepodległości przy drodze do Niemenczyna, Mejszagoły i Glinciszek; podczas wojny był urzędnikiem w maj.Glinciszki, został rozstrzelany przez Szaulisów w 1944 r.

KONECZNY Władysław (1880-1971) mgr inż.mechanik; w 1908 ukończył Wyższą Szkołę Techniczną w Pradze; w 1908-10 był inż.w kopalni w Turyńskich Rudnikach na Uralu, w 1910-12 - inżynierem w Zakł.Mechanicznych Lilpop, Rau i Loewenstein w Warszawie, w 1912-16 - inż.handlowym w Fabryce Kotłów Parowych w Sosnowcu, w 1916-24 - inżynierem w kopalni węgla „Czeladź" w Sosnowcu; w 1924-45 - kierownikiem Wydz.Mechaniczno-Przemysłowego i wykładowcą w Państw. Szkole Technicznej w Wilnie; w 1944-45 kierował odbudową kotłowni w elektrowni wileńskiej, w 1945-49 był kier.kotłowni w elektrowni wrocławskiej; w 1946-61 wykładał na uczelniach wrocławskich.

KONEWECKI Józef (1893-1939), w 1913 wstąpił do jezuitów, był wychowawcą w Chyrowie i Wilnie, w l. 1929-34 studiował na USB równocześnie ucząc w Gimn. O.O. Jezuitów historii, geografii, przyrody i matematyki, od 1937 był rektorem kol. i nauczycielem historii w Gimn. O.O. Jezuitów w Gdyni, w X 1939 został aresztowany przez Gestapo i 7 XI rozstrzelany w Piaśnicy Wielkiej k. Wejherowa.

KONGIEL Roman (1904 w Wilnie - 1960) paleontolog; w 1923 ukończył gimn. im. Lelewela w Wilnie, w 1923-29 studiował na Wydz. Mat.-Przyr. USB i uzyskał dyplom mgra filozofii w zakr. geologii, potem - w 1935 doktora geologii i geofizyki; prowadził badania nad jeżowcami w Danii i Szwecji, zgromadził zbiory fauny kopalnej, liczące ok. 10 tys. eksponatów; w l. 1927-39 pracował w Zakł. Geologii USB (od 1934 na stan. starszego asystenta); podczas wojny pracował jako geolog w instytucjach litewskich, po wojnie w 1945-56 był adiunktem, zastępcą profesora i od 1950 (po habilitacji w 1948) profesorem UMK w Toruniu, w 1956 przeniósł się do Muzeum Ziemi w Warszawie.

KONIUSZEWSKI Wacław (1905 Wilno - 1983) inż.budownictwa lądowego; ukończył Wydz.Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie; w 1929-39 był kier.robót w obiektach wojskowych na Wileńszczyźnie; w 1939 brał udział w wojnie w st. kapitana; w 1939-41 kierował budowami dla przemysłu wojennego ZSRR,w 1941-45 pracował w firmie „Statyba" w Wilnie, w 1945-47 - przy odbudowie Warszawy, w 1947-53 - w Wojsk.Przedsiębiorstwie Budowlanym, w 1955-70 - jako gł.inż. w Min.Budownictwa, potem - w Min.Przemysłu Spożywczego; w 1954 uzyskał dyplom na Polit.Warszawskiej.

KONONOWICZ Kazimierz (1714-1759 Wilno) jezuita; wykładał w Połocku, Pińsku i Słucku, w 1756-59 był prof.teologii i prawa kanonicznego oraz dziekanem Wydz.Filozoficznego Akademii Wil.

KONONOWICZ Maciej (1711-1778) jezuita; wykładał w wielu kolegiach jezuickich; w 1745-46 był prof.teologii moralnej i wiceregensem Semin.Papieskiego, w 1756-58 - prof.Pisma św.w Wilnie, w 1769-72 był rektorem domu III probacji z kościołem św.Rafała.

KONOPACKI Hassan (1879-1953) polski Tatar, pułkownik; ukończył Szkołę Artyleryjską im.Konstantego w Petersburgu, brał udział w I wojnie światowej w wojsku ros., został odznaczony orderami św.Anny i św.Stanisława;

był działaczem białoruskiego ruchu narodowego, po utworzeniu przez J.Piłsudskiego Białoruskiej Komisji Wojskowej został dowódcą wojska białoruskiego na terenie Rzeczypospolitej; od 1921 mieszkał w Wilnie, był sekretarzem Białoruskiego Zgrom.Obywatelskiego i zast.przew.w Tymczasowej Radzie Białoruskiej, kierował redakcją „Białoruskiego Radnego"; podczas wyborów do Sejmu i Senatu w 1928 przewodniczył Centralnemu Ogólnopolskiemu Białoruskiemu Ludowemu Komitetowi Wyborczemu, skupiającemu organizacje polonofilskie; w 1946 wyjechał do Bydgoszczy.

KONOPACKI Henryk (1922-1995), kpr. „Soplica", absolwent Gimn. Elektrycznego na Kopanicy w Wilnie; od 1942 działał w konspiracji AK, pracował w zawodzie elektryka, od I 44 walczył w 3. Brygadzie Part. „Szczerbca", ciężko ranny w bitwie pod Mikuliszkami, IV 44 wrócił do brygady, jako drużynowy w II komp., został ranny w walkach o Wilno, po „internowaniu" w Kałudze wrócił do kraju I 46, osiedlił się we Wrocławiu, ukończył Technikum Telekomunikacyjne i pracował w zawodzie.

KONOPKA (Nowina-Konopka) **Kazimierz Stanisław** (1879-1941), od 1894 był w zakonie jezuitów, studiował historię i geografię na UJ, uczył w Chyrowie, w Legionach Piłsudskiego był kapelanem, w czasie wojny z bolszewikami ponownie kapelanem, w 1921/22 uczył historii i geografii w Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, w 1930 jako misjonarz wyjechał do Rodezji, podczas II wojny światowej był kapelanem więziennym, 26 VI 1941 został zastrzelony przez czerwonoarmistę.

KONOPLAŃSKI Franciszek Jakub (1814-1864) powstaniec stycz.; kształcił się w korpusie kadetów w Połocku, przez kilka lat był w wojsku ros., które opuścił w randze porucznika; gospodarował na roli, w 1859 na sejmiku wileńskim został wybrany na asesora w Izbie Sąd. Cywilnej w Wilnie; w czerwcu 1863 został „wojewodą" wileńskim pod rozk. Konst. Kalinowskiego, pośredniczył w ściąganiu podatku narodowego; jako podejrzany został zesłany administracyjnie do Ufy, dostawiono go jednak na ostre śledztwo do Wilna i skazano na rozstrzelanie, potem - na zesłanie do kopalń, w drodze na Sybir zmarł na zapalenie płuc.

KONRAD (Konradt) **Jan** (1677-1739 Wilno) brat-jezuita, ludwisarz; w 1720-39 kierował pracownią ludwisarską przy kościele św.Ignacego w Wilnie, prawdopodobnie wykonał kandelabry cynowe dla kościoła św.Kazimierza.

KONRAD (właśc.Konrad Surewicz) (XIX w.) aktor; występował w teatrze wileńskim w 1851-52 - w rolach dziecięcych i w 1858-63 - jako aktor w przedstawieniach polskich i rosyjskich.

KONTRYM Ignacy (1749-1825 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1768 w Wilnie, w 1770-72 studiował filozofię w Akad.Wil.; był prof. w konwikcie szlacheckim w Wilnie, od 1775 - w szkole wojewódzkiej; w 1792 został kanonikiem kapituły wileńskiej, w 1807 - członkiem Kolegium Rzymsko-Katolickiego w Petersburgu.

KONTRYM Kazimierz h. Konopacki, pseud. Poklus (ok. 1776 w Bohdanowie - 1836), działacz społ. i oświatowy, bibliotekarz; brał udział w powst. kościuszkowskim jako żołnierz artylerii, w 1795 został w Wilnie regentem wydz. kryminalnego, w 1797 - archiwistą Sądu Nadwornego, w 1795 - sekretarzem cenzury wileńskiej, w 1803 - buchalterem Uniw. Wileńskiego, w 1805 - pomocnikiem bibliotekarza uniw. z tyt. adiunkta, w 1808 - sekretarzem uniwersytetu; w 1812 pracował w Komisji Rządowej, w 1814 wrócił na stan. pomocnika bibliotekarza; w 1816 wydawał z Grodkiem „Gazetę Literacką", wznowił i współred. w 1815-18 „Dziennik Wil." oraz w 1820-22 „Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej", był współza-

łożycielem Tow. Typograficznego Wil. oraz Tow. Szubrawców i jego organu „Wiadomości Brukowe" (1817-22); współpracował z J. Zawadzkim prowadząc w im. jego firmy różne akcje w spr. uczelni, nauki i literatury; za współ-działanie z filomatami został w 1825 usunięty z uniw.:z zakazem mieszkania w Wilnie, wydalony także z Warszawy mieszkał u rodziny na wsi.

KOŃCZA Medard Kazimierz (1808-1899) ziemianin, działacz polit.; ukończył szkołę pijarów w Wiłkomierzu, studiował na uniw. w Wilnie i Dorpacie, gospodarzył na roli; w 1831 został naczelnikiem powstania w pow. wiłkomierskim i adiutantem gen. D. Chłapowskiego; w 1835 wszedł do tajnego Komitetu Litewskiego i Stow. Ludu Polskiego zorg. przez Szymona Konarskiego; w 1838 został aresztowany i po roku więzienia skazany na osiedlenie w Wołogdzie, skąd wrócił po 4 latach; w 1858 i 1863 wybierano go marszałkiem szlachty pow. wiłkom.; należał do org. „białych" i był przeciwnikiem ruchu zbrojnego, był więziony przez rok za udział syna w powstaniu.

KOŃCZA Paweł (1845-1916) ziemianin z gub.kowieńskiej; od 1892 był prezesem Klubu Szlacheckiego w Wilnie, przywrócił tam nieoficjalnie język polski; w 1909 był współzałożycielem Stronnictwa Krajowego Litwy i Białorusi, skupiającego konserwatywnych „krajowców"; w czasie I wojny zainicjował powołanie w Wilnie Tow.Pomocy Ofiarom Wojny w Królestwie.

KOPALKO Zbigniew (1909-1996) reżyser radiowy; studiował polonistykę na USB i w 1939 uzyskał tytuł magistra; od 1931 pracował w Polskim Radiu w Wilnie i Warszawie, należał do wybitnych reżyserów Teatru Polskiego Radia, otrzymał wiele nagród krajowych i zagranicznych.

KOPCIUSZEWSKI (właśc.Kopciuch) **Adam Feliks** (1897-1967) śpiewak; w 1914-16 był czeladnikiem piekarskim w Krakowie, kształcąc się jednocześnie w krak.konserwatorium; od 1915 występował w Krakowie i Poznaniu, w 1922-24 - w Wilnie (grał m.in.Jontka w *Halce*), później - w operetkach w sezonie letnim w Ogrodzie Bernardyńskim i gościnnie w 1926; w 1924-35 wyst. w Katowicach, potem - w Warszawie, m.in.w zespole Trójki Radiowej; w 1939 został uwięziony w Radogoszczy, ale uciekł i do 1942 prac.w Kuchni Koleżeńskiej ZASP-u w Warszawie, potem przebywał w Stanisławowie i Lwowie; po wojnie należał do organizatorów Opery Śląskiej oraz śpiewał w Operetce Śl.w Gliwicach.

KOPEĆ Bohdan (1910 w Wilnie - 1984) lekarz; ukończył w 1930 Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, dyplom lekarza uzyskał na USB w 1939, pracował w Nowych Święcianach, był członkiem AK i uczestniczył w akcji „Burza", był więziony przez NKWD na Łukiszkach oraz do 1948 internowany w obozie Diagilewo k. Riazania; w 1949 pracował w Chełmży, od 1950 - w Olsztynie.

KOPEĆ Jan Karol h. Kroje (zm. ok. 1681) kasztelan trocki; studiował w Krakowie, był posłem na sejmy 1648, 1650, 1674, 1676; w 1656 został mian. cześnikiem W. Ks. Lit., w 1658 - podstolim litewskim i woj. płockim; w 1664-65 należał do stronnictwa Paców (popierał elekcję vivente rege), w 1669 został kasztelanem trockim, w 1672 był marsz. Trybunału Wil.; w 1662 ufundował klasztor benedyktynów.

KOPEĆ Michał Antoni (zm. 1727) oboźny piński 1703; podczaszy oszmiański 1711; pisarz w. litew. 1726.

KOPROWSKI Franciszek (1895-1966), mjr cc „Dąb", „Konar", w 1. wojnie światowej służył w kawalerii armii niemieckiej, od 1918 w WP, był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej w stopniu st. wachm., w służbie zawodowej uzyskał maturę w Wilnie, 1925 r. awansował na ppor. i otrzymał przydział do 10

pułku Ułanów Litewskich; w pięcioboju nowoczesnym reprezentował WP i Polskę w międzynarodowych zawodach sportowych, awansował na stopnie por. i rtm., był instruktorem wych. fiz. w Centrum Wyszk. Kawalerii w Grudziądzu, następnie służył w wywiadzie, 1939-40 we Francji - w Centrum Szkół Piechoty, w W. Brytanii - w 10 BKPanc.: zgłosił się do służby w kraju, zrzut nastąpił 13-14 III 43, otrzymał przydział do wywiadu O II WW 72 w Wilnie; w XI 43 był aresztowany przez Gestapo, ale uciekł z jej siedziby, w III 44 był na stażu partyzanckim w 3. Brygadzie, od 19 III 44 - komendant 6. Brygady Partyzanckiej; 17 VII 44 aresztowany przez NKWD w Boguszach, wrócił do kraju 1948, od 1950 pracował w Warszawie jako trener sportowy, od 1958 prowadził gosp. ogrodnicze.

KOPYCIŃSKA Eleonora (1882-1923 w Wilnie) aktorka, grała w teatrze wil. w 1912, z którym występowała w Petersburgu i Mińsku; w l. 1921-23 ponownie w Wilnie w Teatrze Polskim.

KORABIEWICZ Wacław (1903-1994) pisarz, lekarz, podróżnik, etnograf; do 1918 uczęszczał do szkół ros., potem do gimn. im. J. Lelewela w Wilnie (matura 1922), od 1915 należał do harcerstwa, był później instruktorem-harcmistrzem; w 1927-32 studiował medycynę i etnografię na USB, był współorg. Akademickiego Klubu Włóczęgów, działał w STO (Sekcji Tw. Oryginalnej Koła Polonistów), aktywnie uczestniczył w życiu literacko-artyst. (żywe gazetki, szopki, widowiska); 1922-23 i 1925-27 uczył gimnastyki w Gimn. OO. Jezuitów; w 1930 odbył wyprawę kajakiem do Stambułu i Aten; w 1931 został lekarzem w Państw. Wyższej Szk. Morskiej w Gdyni i uczestniczył w rejsach „Daru Pomorza"; podczas wojny był internowany w Sztokholmie, potem w Londynie org. pomoc dla jeńców woj. i uchodźców, od 1946 pracował jako etnograf i lekarz w Tanganice i Etiopii; w 1958 powrócił do kraju, organizował wyprawy badawcze, napisał 26 książek, głównie reportaży z podróży, w utworze *Pokusy* wspomina lata wileńskie.

KORALEWSKI Franciszek (1912-1993) w 1927 wstąpił do jezuitów, w 1936/37 był sekretarzem rektora w Wilnie, w czasie wojny szykanowany, w styczniu 1941 aresztowany i skierowany do przymusowych robót, po wojnie pracował w duszpasterstwie w Lublinie, Łodzi, Gdyni, Gdańsku.

KORBUTT zob. Karaffa-Korbutt

KORCIK Antoni (1892-1969) ksiądz, filozof-logik, prof.KUL; w 1924-26 był asystentem na Wydz.Teol.Uniw.Warsz., w 1932-39 prowadził wykłady zlecone na Wydz. Teol.USB, potem - w wileńskim Semin.Duchownym; w 1942 został aresztowany i więziony w obozach w Szełtupiu i Poniewieżyku; od 1945 wykładał na KUL-u, po habilitacji na UJ był w 1948-63 kierownikiem Katedry Logiki na Wydz.Filozofii Chrześcijańskiej KUL; w 1952-56 redagował „Roczniki Filozoficzne".

KORCZAK-HORODYŃSKI Andrzej Józef Bolesław, „Pożoga" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-39, żołnierz AK, poległ w zasadzce.

KORCZAK-HORODYŃSKI Zbigniew Marian Leon, „Fredro", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934/35 i 1937-39, żołnierz AK, poległ w zasadzce w 1944.

KOREJWO Sabina z d. Kalinowska (1925-1998), „Sabina", uczennica Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, harcerka, pilot szybowcowy; uzyskała maturę w 1943 r. na Tajnych Kompletach Nauczania, od 1941 była w ZWZ-AK w Garnizonie m. Wilna, ukończyła konsp. kursy sanitariuszek i łączniczek, od XII 43 została szefową łączniczek K-dy Okręgu z 3. Brygadą Partyzancką, parokrotnie pilotowała grupy ochotników do brygady, współdziałała w opiece nad rannymi leczonymi w Wilnie oraz w ucieczkach zagrożonych aresz-

towaniami ze szpitali, VII 44 była „internowana" w Miednikach i Kałudze, zwolniona, ponownie aresztowana przez NKWD, wykupiona, wyjechała do kraju, osiedliła się w Gdańsku, ukończyła Wydz. Inżynierii PG, była czynną działaczką Bratniej Pomocy i Akademickiego Klubu Lotniczego, inicjatorką spotkań i więzi żołnierzy 3. Brygady, zawodowo pracowała w biurach projektów a następnie jako inspektor nadzoru.

KOREWA (Koreywo) **Aleksander Tomasz** Wiktor (1803 w maj. Zatrocze - 1874) lekarz; na Uniw. Wil. studiował prawo w 1819-24 oraz medycynę w 1825-30, uzyskując dyplom lekarza I kl. cum eximia laude, w 1831 walczył jako major kawalerii na Litwie, potem był lekarzem w szpit. wojskowym w Warszawie; po powstaniu emigrował, prowadził praktykę lek. w Stanach Zj. i Francji (w 1841 uzyskał w Paryżu doktorat med.); w 1848 należał do Legionu Polskiego we Włoszech, brał udział w wojnie krymskiej jako lekarz dywizyjny; w 1856 wrócił do Wilna, od 1861 był kierownikiem Inst. Sztucznych Wód Mineralnych na Pohulance, w 1858 został członkiem Tow. Lek. Wileńsk. (w 1861 jego wiceprezesem i sekretarzem w 1862-63).

KOREWA Klety, pseud. Skirmunt, Gulewicz, Iwanowski (1837-1863) powstaniec stycz.; ukończył 7 klas Inst. Szlacheckiego w Wilnie oraz Instytut Leśny w Petersburgu w 1856 w stopniu oficera leśnictwa; pracował jako leśniczy lasów rządowych, w 1860 został sekretarzem Izby Skarb. w Wilnie, w 1861 - leśniczym w pow. trockim, potem - oszmiańskim, inspirował manifestacje patriotyczne; po wybuchu powstania został naczelnikiem wojennym pow. trockiego, zakładał obozy ćwiczebne w lasach, przekazywał grunta na własność chłopom, został ujęty przez wojsko ros. i skazany na karę śmierci, wyrok wykonano w Kownie 21.03.1863.

KOREYWO Bogusław Bernard (1843 w Koreywiszkach pod Wilnem - 1912) księgarz, wydawca; naukę w gimn. wil. musiał przerwać po utracie majątku przez rodziców, w 1858 zaczął praktykę księgarską u T. Glücksberga w Wilnie, potem prac. w Stow. Księgarsko-Wydawniczym w Żytomierzu; w 1873 przejął księgarnię i wyd. A. Kocipińskiego w Kijowie, w 1885 utworzył filię w Odessie, wydawał liczne dzieła polskich pisarzy i nuty, organizował koncerty; księgarnie sprzedał w 1897.

KORKOWSKI Leonard, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-33, żołnierz AK, poległ na Wileńszczyźnie.

KORMAN (Rohrman) **Jan** (1634-1686 Wilno) jezuita; studiował teologię w Rzymie i przez 3 lata był penitencjariuszem w Bazylice św.Piotra; był prof.teologii moralnej w 1670-71 w Wilnie i w 1671-72 w Warszawie; prof.filozofii w 1672-75 w Warszawie i w 1675-78 w Wilnie, w 1678-79 - prefektem szkół i prof.teologii moralnej w Krożach, w 1679-86 - prof.etyki i prawa kanonicznego w Wilnie; opublikował *Assertiones Canonicae de regularibus et transeuntibus religionem* (Wilno 1686).

KORN Bolesław (przełom XIX-XX w.) ksiądz, organizator polskiej szkoły i księgarni w Holszanach, wywieziony w głąb Rosji.

KORNECKI Eustachy Roman Antoni Marian, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-37, studiował na UW (członek korporacji „Arkonia"), żołnierz AK, poległ pod Jaktorowem 29 IX 1944.

KORNIŁOW Iwan Pietrowicz (1811-1901) kurator Wileńskiego Okręgu Naukowego w 1864-1867; był współpracownikiem Murawiewa, gorliwym rusyfikatorem; wprowadził podręczniki litewskie drukowane rosyjskimi czcionkami; wydał *Wspomnienia o polskim buncie* 1863 (1900) oraz *Zbiór materiałów do historii oświaty* (1893-1898).

KORNIŁOWICZ Antoni (1805-1856) ksiądz, nauczyciel, pisarz; w 1820 wstąpił w Wilnie

do Zgrom. Ks. Misjonarzy (śluby w 1823), uczył w szkołach misjon. w Wilnie i Łyskowie; w 1828 ukończył w Wilnie studia teolog. i otrzymał święcenia, pracował jako duszpasterz w kilku miastach; zaprzyjaźnił się z F. Karpińskim, który mieszkał w Chorowszczyźnie w pobl. Łyskowa, i wydał jego biografię w 1827 w Wilnie.

KOROJEDOW Konstanty (1862 - po 1912) architekt rosyjski; w 1887 ukończył Inst. Inż. Cywilnych w Petersburgu, w Wilnie zbudował 40 obiektów, m.in. salę miejską - filharmonię (1899-1902), hotel z salą koncertową przy ul. Mickiewicza (1899-1903).

KOROLEC Józef Florian (1879-1936) działacz społeczny; był dyrektorem wil. oddziału Tow. „Przezorność", w 1911-14 prezesem komitetu „Dzień Pogotowia Ratunkowego" w Wilnie; od 1919 zasiadał w Radzie Miejskiej Wilna, był prezesem Wil.Komunalnej Kasy Oszczędności i Polskiej Macierzy Szkolnej.

KOROLOW Anatol (1906-1978) nauczyciel łaciny; ukończył Gimn. im. J. Słowackiego w Wilnie oraz filologię klasyczną na USB, w 1933-40 uczył j. łacińskiego w gimn. w Nowej Wilejce, podczas okupacji - w szkołach śr. w Oszmianie i Holszanach; w 1943/44 był w więzieniu sowieckim za tajne nauczanie, od 1945 był nauczycielem w Czarnkowie, potem - we Włocławku.

KORONA Marek (ok. 1590-1651) franciszkanin, teolog; doktorat teol. uzyskał we Włoszech, w 1618 kierował studium krakowskim, w 1620 pełnił obow. regensa studium i wikarego w Wilnie, w 1621 został definitorem prowincji polskiej, w 1625 przeszedł do prow. litewsko-ruskiej, był regensem studiów i gwardianem we Lwowie i w Wilnie, w 1636-39 - prowincjałem; opublikował m.in. historyczny opis konwentów ruskich i litewskich w 1637 oraz *Rozmowę theologa katolickiego z rabinem żydowskim przy arianinie* (1645).

KOROTAJ Władysław (1912-1994) polonista; ukończył Gimn. im. J. Słowackiego w Wilnie, studiował w 1931-39 polonistykę na USB, uzyskał absolutorium i został naucz. w szkole „Dziecko Polskie"; od 1930 należał do harcerstwa (phm. w „Czarnej Trzynastce"), podczas wojny był czł. Szarych Szeregów i uczył na tajnych kompl., od 1941 działał w AK (pseud. Brzeski), uczestniczył w akcji „Ostra Brama" i został zesłany do Kaługi; wrócił do Polski w 1946, od 1948 prac. w Inst. Badań Literackich, redagował bibliografię *Dramat staropolski od początków powstania sceny narodowej.*

KOROTYŃSKI Wincenty, pseud. Burzywój (1831 k. Nowogródka - 1891) poeta i dziennikarz; w 1851 został sekretarzem W. Syrokomli, pod jego wpływem kształcił się jako samouk i tworzył poezje (wybór pt. *Czym chata bogata, tym rada* ukazał się w Wilnie w 1857), pisał także w j. białoruskim; w 1857 wszedł do red. „Kuriera Wil." i „Teki Wileńskiej", był współprac. *Słownika jęz. polskiego* (tzw. wileńskiego 1861), członkiem Komisji Archeologicznej; w 1866 przeniósł się do Warszawy i wszedł do red. „Gazety Warsz.", „Tygodnika Powsz." (1878-85), i „Tygodnika Ilustr." (1886-1891), ogłosił w nich wiele szkiców biograficznych, wydał 10-tomową edycję *Poezji* Syrokomli.

KOROWAJCZYK Leonard (1907-1940) nauczyciel, popularyzator nauki; urodził się na Syberii jako syn zesłańca, od 1922 mieszkał w Wilnie; ukończył Kursy im.T.Czackiego oraz Wydz.Matematyczno-Przyr.USB; był wieloletnim instruktorem Ligi Ochrony Powietrznej Państwa, wiceprezesem Tow.Pedagogicznego „Promień"; w 1930 wydał *Grozę chmur* - publikację pośw.roli lotnictwa w przyszłej wojnie, w 1939 - *Jabłko Newtona*, popularyzujące fizykę; w 1939 jako por.rez.został zmobilizowany do S.Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej na Porubanku w Wilnie, dostał się do niewoli sowieckiej, w obozie w Kozielsku redagował „gazetę mówioną"; został zamordowany w Katyniu.

KOROWAJCZYKOWA Halina z d. Kuczyńska (1907-1985), absolwentka Gimn. Anny Jabłonowskiej w Białymstoku i studiów polonistycznych na USB w Wilnie w 1932 r.; była nauczycielką w szkole powszechnej „Promień" w Wilnie a następnie kierowniczką tej szkoły do 1940 r., współorganizatorką i nauczycielką kompletów tajnego nauczania; po wojnie pracowała w XI Gimn. i Liceum w Łodzi; następnie w Poddębicach i Głownie, od 1955 ponownie w Łodzi jako polonistka w XV i III Liceum Ogólnokształcącym, kierowała szkolnymi kółkami dramatycznymi.

KOROWICKI (Korewicki, Kurowicki) **Aleksander** (1797-1864) prawnik; uczył się w Drohiczynie i Białymstoku, na Wydz. Nauk Moralno-Prawnych Uniw. Wil. uzyskał w 1821 stopień magistra; w 1822-32 prowadził tam wykłady z prawa krajowego jako adiunkt; w 1834-39 pracował w komisjach zajmujących się kodyfikacją praw w Petesburgu, w 1841-59 wykładał prawo na Uniw. Moskiewskim (od 1845 jako prof.), potem przeniósł się do Warszawy.

KORSAK Borkołab Głębocki h. własnego (zm. 1576) starosta dziśnieński, rotmistrz królewski; w 1561 osadzał za przywil. królewskim Mohylew na prawie magdeburskim i sprowadzał do niego osadników, w 1563 założył miasto Dzisnę, w 1566 został starostą dziśnieńskim, w 1567 uzyskał dla Dzisny herb, zwolnienie z myt, w 1569 - przywilej na prawo magd.; brał udział jako rotmistrz w wojnach moskiewskich.

KORSAK Jan (1704-1789) pisarz, jezuita, prof. Ak. Wil.; w 1720 wstąpił do zakonu jez. w Wilnie, w Akad. Wil. w 1723-26 odbył studia filozoficzne, uczył w Warszawie, Pułtusku i Pińsku, studiował teologię w Warsz. 1730-33, w 1734-40 był kaznodzieją i bibliotekarzem w Mścisławiu, Grodnie, Warszawie i Nieświeżu; w Akad. Wil. uzyskał doktorat z filozofii i wykładał w niej w 1740-43 logikę, fizykę i metafizykę, w 1743-47 teologię w Akad. Wil. i Połocku, potem do 1755 pełnił funkcje administr. w zakonnych domach wileńskich, wydawał kazania oraz pisma ascetyczno-moralne, był prefektem budowy domu i kościoła św. Rafała oraz domu nowicjatu w Wilnie, 1755-59 rektorem kol. w Żodziszkach na Żmudzi, potem wykładowcą konstytucji zakonnych, w 1768-69 przełożonym domu misyjnego w Błoni w woj. mińskim.

KORSAK Jan Mikołaj Zaleski h. własnego (zm. ok. 1620) sędzia ziemski oszmiański; w 1593 był pisarzem ziemskim oszm., 1594-1615 sekretarzem król., 1603-18 pisarzem Skarbu Lit., ok. 1613 - sędzią ziemskim oszm., dwukrotnie deputatem na Trybunał Gł. Litewski (1594 i 1613), w 1598 posłem na sejm warsz.

KORSAK Jan Samuel h. Lis (zm. 1684) sędzia ziemski nowogrodzki; ok. 1653 został podwojewodzim nowogr., w 1658 - podsędkiem nowogr.; kiedy w 1660 wojska mosk. pod wodzą I. Chowańskiego zajęły zamek, złożył przysięgę na wierność carowi (potem musiał zabiegać o darowanie tego czynu), w 1670 został sędzią ziemskim nowogr., posłował na sejmy w 1667 i 1676.

KORSAK Józef Głębocki h. własnego (zm. 1643) starosta i wojewoda mścisławski; brał udział w wyprawach na Moskwę w 1610 i 1633, był gorliwym unitą i majątek swój przeznaczył na cele religijne; w 1638 ufundował monastyr bazyliański pod wezw. św. Piotra i Pawła w Berezweczu, w 1639 - klasztor karmelitów bosych w Głębokiem.

KORSAK Józef (1813-1871) ksiądz, poeta; uczył się w semin.duch. i Akad.Duchownej w Wilnie, w 1836 uzyskał święcenia; był wikariuszem i kapelanem m.in. w Turgielach, Wielkich i Małych Solecznikach; wydał w Wilnie poemat wierszem *Krótki opis zburzenia Jerozolimy* (1837), zbiorek *Poezye* (1842) oraz 10 baśni w noworoczniku „Linksmine".

KORSAK Julian h. Lis odm. (1806 lub 1807-1855) poeta, tłumacz; kształcił się w szkole pija-

rów w Szczuczynie, w 1823-26 na Wydz. Literatury i Sztuk Wyzw. Uniw. Wileńskiego (poznał wówczas A. Mickiewicza, J. Słowackiego, T. Zana, A.E. Odyńca i in. filomatów); w 1829-30 uczestniczył w życiu kulturalnym i towarzyskim petersburskiej Polonii, w 1830 wrócił na Litwę i gospodarzył w maj. rodzinnym, wiele pisał i tłumaczył z jęz. klasycznych i nowożytnych, współ-pracował z „Dziennikiem Wil.", „Pamiętnikiem Naukowo-Liter.", „Wizerunkami i Roztrząsaniami Naukowymi" oraz z czasopismami warszawskimi i „Tygodnikiem Petersb."; zbiory swoich poezji wydał kilkakrotnie: w Petersburgu (1830, 1836), w Wilnie (1840), tłumaczył Horacego, Szekspira, Byrona oraz w całości *Boską Komedię* Dantego (wyd. 1860).

KORSAK Kasper (zm. ? 1794) por. kawalerii nar.; uczestnik powst. kościusz.; prawdopodobnie poległ w obronie Wilna.

KORSAK Mikołaj h. własnego, imię zakonne Rafał (ok. 1595-1640) unicki metropolita kijowski; uczył się w kolegiach jezuickich w Nieświeżu i Wilnie, w kolegium papieskim w Braniewie oraz w Pradze, w 1620 wstąpił do bazylianów, w 1621-24 odbył studia teol. w Rzymie, w 1625 został archimandrytą monasteru bazyl. św. Trójcy w Wilnie, w 1626 - protoarchimandrytą kongregacji bazyliańskiej i otrzymał sakrę biskupią; zajmował różne stanowiska w cerkwi unickiej: biskupa halickiego, pińskiego, kijowskiego; trzykrotnie wyjeżdżał z misjami do Rzymu.

KORSAK Rafał Kazimierz (1717-1778) jezuita; był wiceregensem Semin.Papieskiego oraz prof.teologii moralnej i filozofii w Wilnie, potem wykładał w Witebsku, Orszy i Nieświeżu; w 1759-60 był prof.teologii polemicznej w Wilnie, w 1766-67 wicekanclerzem Akademii Wil., w 1768-72 regensem Semin.Papieskiego, w 1772-73 instruktorem III probacji w Wilnie.

KORSAK Rajmund h. Lis (1768-1817) poeta; uczył się u pijarów w Warszawie i na Uniw. Krakowskim, gdzie podobno uzyskał doktorat filoz.; 1791-93 pracował w Komisji Skarbu W. Ks. Lit. w Grodnie, znał J. Jasińskiego i brał udział w powst. kościuszkowskim, pisał wówczas wiersze patriotyczne; był więziony w Grodnie i Wilnie; w 1797 przeniósł się na Podole, ale i tutaj oskarżony o działalność spiskową siedział pół roku w twierdzy; napisał wiele wierszy okolicznościowych, zabawek towarzyskich, jak np. poemat heroikomiczny *Bibejda czyli garniec* (fragm. druk. w „Tygodniku Wil." w 1818), tłumaczył z francuskiego.

KORSAK Samuel h. Lis (zm. ok. 1696) piastował wiele urzędów w woj. nowogrodzkim: w 1674 był cześnikiem, 1676 - horodniczym i pisarzem grodzkim, 1687 - podwojewodzim; działał w obozie Radziwiłłów przeciwko Sapiehom.

KORSAK Samuel h. Lis (ok. 1745-1794) poseł woj. nowogr. na sejm 1773, w 1784-88 był członkiem Komisji Skarbu W. Ks. Lit., w 1794 - w powst. kościusz. członkiem Rady Nar. W. Ks. Lit., zginął na Pradze.

KORSAK Stanisław Jerzy h. Lis (zm. po 1718) cześnik nowogrodzki od 1698, poseł sejmowy w 1699 i 1718, był rotmistrzem chorągwi pospolitego ruszenia i brał udział w bitwie pod Olkienikami 2.11.1700, w 1712 został sędzią grodzkim nowogr.

KORSAK Tadeusz h. własnego (ok. 1741-1794) sędzia ziemski wileński (od 1787), poseł na Sejm Czteroletni 1790-92, występujący wielokrotnie na obradach, początkowo był przeciwnikiem, potem zwolennikiem Konstytucji; w 1794 brał udział w walkach o Wilno jako generał-major milicji woj. wileńskiego, poległ na szańcach Pragi.

KORWELL Karol (1809 w Wilnie - 1850) pisarz, tłumacz, wydawca; ukończył w Wilnie gimnazjum i studia prawnicze, w 1833 przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował w są-

downictwie; pisał słabe opowiadania, tłumaczył autorów ang. i ros.; w Wilnie ukazały się przekłady: Waltera Scotta *Dugalt-Dalgetty, czyli rycerz najemny* (1828) i Tad. Bułharyna *Dymitr Samozwaniec* (1830), w Warszawie był redaktorem i wydawcą popularnych noworoczników: „Wianka" (1836, 1837) i „Niezapominajek" (1838-39, 1841-45, 1847).

KORWIN-MILEWSKI zob. **MILEWSKI**

KORYCIŃSKA Eleonora (1882-1923 Wilno) aktorka; w 1902 debiutowała w Łodzi, w 1906-12 występowała w zespole Cz. Wiśniewskiego w Wilnie, potem - w Kijowie i Płocku, w 1921-23 - w Teatrze Polskim w Wilnie.

KORYCKI Karol h. Ciołek (1702-1789) jezuita, pedagog; w 1717 wstąpił do jez. w Wilnie, studiował filozofię w Połocku 1720-23 i teologię w Warszawie 1726-30; w kol. warszawskim był w 1730-32 prof. wymowy, wykładał w 1733-36 w semin. naucz. w Słucku, doktoryzował się z filozofii w Akad. Wil. i był tam profesorem do 1739, w 1739-46 był kaznodzieją i prof. teologii w Warszawie, w 1746 - penitencjariuszem w baz. św. Piotra w Rzymie, 1755-63 prowincjałem prow. mazowieckiej, potem - rektorem w Nieświeżu; w 1765 był asystentem polskim, czyli zast. generała zakonu; po kasacie jezuitów był więziony w 1773-76 w zamku św. Anioła w Rzymie; próbował jeszcze utrzymać resztki zakonu na Białorusi.

KORYCKI Michał h. Ciołek (1714-1781) poeta nowołaciński, jezuita; kształcił się w kol. jezuickim w Bobrujsku, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1730, studiował pedagogikę w Słucku 1732-33, filozofię w Akad. Wil. 1733-36; uczył w Wilnie i Warszawie, gdzie rozpoczął studia teologiczne, ukończone w Akad. Wil. w 1742; w 1742-44 był prof. wymowy w Mińsku i w Akad. Wil., w 1746-48 - w Słucku; po uzyskaniu w Akad. Wil. doktoratu filozofii był w niej profesorem 1750-56 oraz sekretarzem i kierownikiem biblioteki 1753-56, w l. 1765-70 był prowincjałem mazowieckim i zajmował się modernizacją szkolnictwa, potem - dyrektorem biblioteki kolegium w Bobrujsku; przez wiele lat pełnił dodatkowo funkcję kaznodziei; był utalentowanym poetą nowołacińskim, jego *Carmina* wydano w 1817 w Połocku.

KORYTYŃSKI Feliks (1718-1769) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1733, studiował tam w 1736-39 filozofię i w 1743-47 - teologię; wykładał w Krożach, Pułtusku, Drohiczynie i Warszawie; w 1749-50 i 1753-54 był prof. retoryki w Akad. Wil., w 1756-59 - prof. filozofii w wil. Collegium Nobilium; w 1762-63 - prokuratorem prowincji litewskiej; napisał tragedię *Innocentia pietate servata* (Wilno 1750).

KORYZNA Mikołaj Aleksander (1691-1740) jezuita; do zakonu wstąpił w 1707 w Wilnie; był prefektem szkół w Iłłukszcie, Połocku, Kownie, Łomży i Krożach; w 1726-27 - prof. teologii moralnej i prefektem bursy w Wilnie, potem prof. w Reszlu i Krożach; w 1735-36 - ponownie prof. teol. moralnej w Akad. Wil.; opublikował dramat szkolny *Mare Rubrum* (Warszawa 1718).

KORZA Benjamin (1762-1809) profesor historii Kościoła na Uniwersytecie Wileńskim, a potem teologii moralnej w latach 1799-1803.

KORZENIECKI Antoni (1907-1939?) nauczyciel; ukończył studia na USB w 1934, uczył w Gimn. im. T. Czackiego w Wilnie oraz w Pryw. Gimn. i Liceum Koedukacyjnym im. Unii Lubelskiej w Głębokiem; nie wrócił z wojny 1939.

KORZENIEWSKI (Korzeniowski) **Alojzy** h. Nałęcz (1766-1833) dominikanin, fizyk; śluby zak. złożył w 1782, w Akad. Wil. uzyskał doktorat nauk wyzwolonych i filozofii, uczył w Mereczu, potem w 1790-1806 był nauczycielem fizyki i organizatorem gabinetu fiz. w Grodnie, przetłumaczył podręcznik *Fizyka* R.J. Haüy (wyd. w Połocku w 1802 i w

Wilnie 1806); od 1809 działał w Wil. Tow. Dobroczynności (od 1817 jako prezes), w 1812 udzielał pomocy cofającym się Francuzom; przed 1817 uzyskał w Akad. Wil. doktorat teologii, opublikował w Warszawie 4-tomowy zbiór *Kazania niedzielne* (1824-25) a w Wilnie dwie broszury zwalczające masonerię.

KORZENIOWSKI Józef (1797-1863) powieściopisarz i dramaturg; w 1808-19 uczył się w Lic.Krzemienieckim, w 1819-23 pracował w Bibliotece Ordynacji Zamojskich w Warszawie; w 1823-32 był prof.wymowy i poezji w Lic.Krzemienieckim, w 1833-38 - filologii klasycznej na Uniw.Kijowskim; w 1838-46 - dyrektorem gimn.w Charkowie; w 1846 został dyr.gimnazjum i wizytatorem w Warszawie, od 1849 - członkiem Rady Wychowawczej, w 1861-63 - dyrektorem Wydz.Oświecenia w Komisji Wyznań Rel. i Oświecenia Publ.; debiutował w 1816 w „Tygodniku Wil.", wydał w Wilnie 27 książek, wśród nich pierwodruki najbardziej znanych: *Spekulanta* (1846), *Kollokacji* (1847) i *Krewnych* (1857)

KORZENIOWSKI (Korzeniewski) **Józef** (1806-1870) lekarz; ukończył gimn. w Nieświeżu, studiował początkowo fizykę, potem medycynę na Uniw. Wil., uzyskując w 1827 stopień lekarza I klasy i w 1829 - doktora med.; pracował na Uniw. Wil. jako pomocnik prosektora i kierownika kliniki chirurgicznej, wykładał naukę o opatrunkach; w Akademii Medyko-Chirurg. w 1832 został pomocn. profesora kliniki chirurg., w 1834 - adiunktem, w 1837 - profesorem chirurgii i dyr. kliniki; w 1837-39 zwiedzał kliniki za granicą; był członkiem Tow. Lek. Wil. (sekretarzem w 1835-37 i prezesem w 1840); publikował prace naukowe i wykładał w j. łacińskim.

KORZON (Korzun) **Abdon** (XIX w.) fotograf; przed 1859 otworzył zakład fotograficzny na ul. Wielkiej w Wilnie, był autorem pierwszych zdjęć pejzażu i zabytków Wilna w 1860-63; za udział w powst.stycznowym został zesłany na Sybir.

KOSCHMIEDER Erwin (1896-1977) językoznawca, prof. USB w 1931-39.

KOSECKI Jan (1923-1982), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, w 1939 był ochotnikiem w obronie Wilna, internowany na Litwie, do 1958 był organistą w Trokach, 1958-64 studiował w Arcybiskupim Semin. Duch. w Białymstoku, święcenia kapł. otrzymał w 1964, był duszpasterzem w Białymstoku, Knyszynie, Trzciannem.

KOSIŃSKI Karol (1887 w Wilnie - 1939?) lekarz, antropolog; w 1906 ukończył I gimn. w Wilnie, w 1914 uzyskał dyplom doktora wszechnauk lekarskich na UJ w Krakowie, podczas wojny pracował w szpitalach Czerw. Krzyża; w 1919-29 był starszym asyst. w Zakł. Anatomii Topograficznej USB (wydał w 1926 podręcznik *Anatomia topograficzna kończyny górnej*); niedopuszczony do habilitacji z pozanaukowych powodów, przeniósł się do ośrodka zdrowia w Liskowie pod Kaliszem, gdzie od 1933 redagował kwartalnik „Liskowianin"; powołany do wojska w 1939 był dowódcą szpitala wojsk. w st. majora, po działaniach wojennych zaginął.

KOSMOWSKA Stanisława (1902-1997) urszulanka; do Zgrom. Sióstr Urszulanek wstąpiła w 1923, pracowała w domach wychowawczych w Łodzi, Równem i Wilnie na Skopówce (1934-42), w latach okupacji ukrywali się w tym domu ludzie zagrożeni aresztowaniem; w 1942 siostry zostały uwięzione na 3 miesiące, potem skierowane do pracy w podwileńskich majątkach; w 1946-51 była przełożoną domu na Wiślanej w Warszawie, 1951-57 w Łodzi, 1958-71 domów we Francji, 1971-77 - w Młocinach.

KOSMOWSKI Jan (1629-1694) jezuita; w 1656-64 studiował teologię w Austrii; w 1672-73 był prof.retoryki w Nieświeżu, w 1673-74 -

w Wilnie, wystawił wówczas 2 sztuki w teatrze szkolnym; potem był pref. szkół lub wykładał w Warszawie, Połocku i Witebsku, w 1681-84 był rektorem w Płocku, w 1691-92 - superiorem w Drohiczynie.

KOSMULSKI Leon (1904-1952) artysta grafik i malarz; szkołę średnią ukończył w Gostyninie, studia artyst. odbywał w Państw. Szkole Sztuk Zdobniczych w Poznaniu oraz na Wydz. Sztuk Pięknych USB (jako uczeń L. Sleńdzińskiego i J. Hoppena), w 1936-39 był asystentem w katedrze grafiki USB, należał do Stow. Artystów Wileńskich; w 1939 nagrodzono jego cykl drzeworytów *Kościoły wileńskie* oraz miedziorytów *Zapomniane groby*; po wojnie był adiunktem na Wydz. Architektury Polit. Krakowskiej; uczestniczył w wielu wystawach, reprezentował klasycyzm szkoły wileńskiej, często wracał do motywów wil. architektury.

KOSMYRA Antoni (1907-1966) aktor; uczył się w Krakowskiej Szkole Dramatycznej, w 1928-31 grał w Instytucie Reduty w Wilnie, potem - w Krakowie, Warszawie, Kaliszu i Sosnowcu; po wojnie - w Gdyni, Gorzowie, Olsztynie i Warszawie.

KOSSAKOWSKI Adam (1756-1838) kanonik wil. i oficjał wil. 1805; bp sufragan inflancki 1795; pierwszy sufragan kurlandzki w diecezji wil. 1798 (rezydował w Wilnie).

KOSSAKOWSKI Augustyn (1737-1803 Wilno) architekt; studiował prawdopodobnie w Akad.Wil. oraz do 1772 we Francji; w 1776-79 i 1789-1803 mieszkał w klasztorze franciszkanów w Wilnie; był jednym z najbardziej płodnych przedstawicieli klasycyzmu; przebudował klasztor franciszkanów, zaprojektował wiele kościołów na Litwie i domów w Wilnie, m.in.pałace Abramowiczów, G.Paca, J.Jeleńskiego; w 1790-97 przebudował dom L.Tyszkiewicza.

KOSSAKOWSKI Bronisław (1687-1722) jezuita; do zakonu wstąpił w 1705 w Wilnie; był prof.retoryki w Drohiczynie 1719-20 i Wilnie 1720-21; opublikował sztukę *Arcanum cordis* (Wilno 1721).

KOSSAKOWSKI Jan Nepomucen (1755-1808) kanonik wil.; ostatni bp inflancki 1794; bp wil. 1798; zasłużony dla szkolnictwa; autor pamiętnika (1795) i dzienników (1794-1803).

KOSSAKOWSKI Jarosław Michał (1842-1889) powst. styczniowy; ukończył Inst. Szlachecki w Wilnie, w 1858-60 studiował prawo na Uniw. w Moskwie, gdzie był członkiem polskich kół konspiracyjnych, potem wyjechał do Paryża i wstąpił do Szkoły Przygotowawczej L. Mierosławskiego; brał udział w powstaniu jako adiutant Z. Sierakowskiego, aresztowany wraz z nim był skazany pocz. na karę śmierci, potem na 8 lat katorgi; w 1871 powrócił do Warszawy, potem do rodz. majątku Marciniszki, gdzie zyskał opinię wybitnego gospodarza.

KOSSAKOWSKI Jerzy (zm. ok. 1726) dominikanin; do klasztoru wstąpił w Łucku, był misjonarzem w Inflantach, jako kaznodzieja generalny pracował m.in. w Nieświeżu i klasztorze św. Ducha w Wilnie, ogłosił modlitewnik w j. litewskim *Rożancius święciansios Maryos Pannos...*, który miał 60 wydań.

KOSSAKOWSKI Józef Antoni h. Ślepowron, przyd. Korwin (1772-1842) gen. bryg., adiutant Napoleona; był wychow. konwiktu pijarów w Wilnie, brał udział w kampanii 1792, w 1793 otrzymał komendę III bryg. kawalerii narodowej, w 1794 walczył w obr. Wilna; po upadku powst. mieszkał kilka lat w Paryżu, gdzie poznał Bonapartego, który po wkroczeniu na Litwę w 1812 powołał go na gen. brygady w korpusie lit., potem - na adiutanta przy sztabie ces.; w kampanii 1812-14 był 3 dni gubernatorem Moskwy, walczył pod Berezyną, Wilnem i Kownem oraz w Niemczech, był obecny przy abdykacji Napoleona; w 1815 powrócił na Li-

twę, gromadził zbiory sztuki, starej broni oraz pamiątek po Napoleonie; w 1814 został hrabią ces. franc., dwukrotnie otrzymał krzyż Legii Hon.

KOSSAKOWSKI Józef Dominik h. Ślepowron, przyd. Korwin (1771-1840) targowiczanin, płk WP; w 1788 ukończył szkołę w Wilnie, w 1789 został pisarzem grodzkim wiłkom. i rozpoczął karierę wojsk., w 1790 wybrano go posłem na Sejm Czterol., ale nie był obecny przy uchwalaniu Konstytucji, w 1792 przystąpił do konfed. targowickiej, brał udział w deleg. do króla i Katarzyny II, w 1793 został szefem 2. pułku piechoty W. Ks. Lit., w 1794 - łowczym, przew. sejmików w pow. wileńskim; w powst. kościuszk. udziału prawdop. nie brał, w 1797 został mianowany w Wilnie kamerjunkrem przez cara Pawła I; w 1812 brał udział w wojnie jako dowódca pułku strzelców pieszych lit. m.in. nad Berezyną, osłaniał odwrót i został mian. pułkownikiem, przebył oblężenie twierdzy Spandau (Krzyż Legii Hon.); wrócił do Warsz. w 1815 i spisał pamiętniki wojenne, w 1831 podpisał akces przystąpienia woj. wileńskiego do powstania.

KOSSAKOWSKI Józef Ignacy h. Ślepowron, przyd. Korwin (1757-1829) działacz polityczny i oświatowy; kształcił się w Krakowie, pracował w kancelarii J. Borcha w Warszawie i został w 1782 szambelanem, w 1787-94 był podczaszym kowieńskim i należał wraz z J. Jasińskim do grona literatów zbierających się w salonie Grozmanich w Wilnie, brał udział w przygot. powstania i w 1794 został sekretarzem Wydz. Bezpieczeństwa; w 1795 wszedł do Komisji Edukacyjnej Litewskiej, został członkiem hon. Uniw. Wileńskiego i dyrektorem szkół guberni grodzieńskiej i wil., był zwolennikiem nowych tendencji w pedagogice, w 1804 zorg. gimnazjum w Świsłoczy; wchodził w skład red. „Dziennika Wil." (1805-06); po wkroczeniu wojsk napoleońskich był sekr. generalnym Rządu Tymcz.; wyemigrował do Lipska, po powrocie osiadł w Warszawie, został wizytatorem szkół; należał do lóż masońskich; ogłaszał oryginalne utwory literackie i tłumaczenia (m.in. Delille'a).

KOSSAKOWSKI Józef Kazimierz h. Ślepowron, przyd. Korwin (1738-1794) biskup inflancki, targowiczanin; ukończył kolegium jez. w Kownie, w 1758 został podczaszym, potem sędzią ziemskim kowieńskim, w 1761 przyjął święcenia, otrzymał doktorat filoz. w Akad. Wil.; był proboszczem w Wołpie, kustoszem kapituły wil.; popierał konfed. barską; w 1775 otrzymał sakrę biskupią, zwalczał podsk. A. Tyzenhauza i zabiegał o protekcję posła ros. O. Stackelberga, dzięki któremu uzyskał od króla w 1781 biskupstwo inflanckie; był członkiem Rady Nieustającej, od 1787 pobierał stałą pensję z ambasady ros. i na Sejmie Czteroletnim reprezentował orientację prorosyjską; podpisał akt Konstytucji, ale sprzyjał jej przeciwnikom i po wkroczeniu wojsk ros. do Wilna zredagował Akt Konfederacji Generalnej W. Ks. Lit. (targowickiej) i brutalnie grabił dobra przeciwników; w 1794 został w Warszawie skazany na śmierć i powieszony; drukował anonimowo komedie satyryczno-obyczajowe i powieści (*Xiądz Pleban* 1786 i 1788, *Obywatel* 1788).

KOSSAKOWSKI Kalikst (1794-1866) prałat kat. żmudzkiej, badacz j. litewskiego; uczył się w gimn. w Krożach i semin. w Worniach (święcenia w 1818), w 1825-32 studiował w Akad. Wil. uzyskując doktorat teologii; był proboszczem na Żmudzi i pełnił rozmaite funkcje w kapitule, w 1846 został kustoszem kapitulnym; był autorem pierwszej gramatyki j. litewskiego napisanej po polsku; *Grammatyka języka żmudzkiego...* (Wilno 1832) oraz kilku książeczek religijnych w j. litewskim.

KOSSAKOWSKI Michał h. Ślepowron, przyd. Korwin (1733-1798) wojew. witebski i brasławski; w wojsku był rotmistrzem w dyw. litewskiej (1777), w pow. kowieńskim - w 1761 podstolim, w 1764 marsz. sądów kapturowych; 15 lat zasiadał w Komisji Skarbowej Lit.; prowadził głośne procesy z podskarbim A. Ty-

zenhauzem, w 1787 został woj. witebskim; na Sejmie 4-letnim wrogo ustosunkował się do Konstytucji, uczestniczył w zawiązaniu konfed. targowickiej w Wilnie, w 1794 został woj. brasławskim; podczas powstania kościuszk. był w Królewcu; odziedziczył znaczne posiadłości.

KOSSAKOWSKI Michał h. Ślepowron, przyd. Korwin (1769-1839) poseł na Sejm Czteroletni, targowiczanin; kształcił się u pijarów w Wilnie i w Warszawie, w 1789 był sędzią ziemskim, chorążym kowieńskim i rotmistrzem kawalerii narodowej; obrany posłem na Sejm Czterol. wrogo przyjął Konstytucję; w 1792 podpisał w Wilnie akt konfederacji targ., posłował na sejm grodzieński, w 1794 został pisarzem polnym lit.; po wybuchu powstania był pocz. aresztowany, potem walczył w dyw. gen. A. Chlewińskiego; w 1795 jeździł z komisją hołdowniczą do Petersburga, w 1797 został marsz. szlachty pow. kowieńskiego; gromadził zabytki archeol.

KOSSAKOWSKI Michał Stanisław Korwin (1883-1962) ziemianin, działacz społeczno-polit., dyplomata; studiował w Rydze i we Fryburgu, od 1906 gospodarzył na Kowieńszczyźnie pełniąc różne funkcje społ.; podczas I wojny działał w komitetach społ. w Kijowie i Mińsku; w 1918 w Wilnie organizował Samoobronę, stanął na czele Komitetu Obrony Kresów Wsch.; w 1919-20 prac. w Zarz. Cywilnym Ziem Wsch., w 1920 brał udział w wojnie polsko-bolsz., kilkakrotnie uczestniczył w pertraktacjach z Sowietami (w Białowieży, Mikaszewiczach i Rydze), do 1926 prac. w MSZ, potem - jako dyr. w bankach Warsz., Krakowa i Poznania; podczas II wojny był więziony na Pawiaku, po wojnie - do 1950 prac. w banku.

KOSSAKOWSKI Remigian (Remigiusz) **h. Ślepowron**, przyd. Korwin (1730-1780) jezuita; do zakonu wstąpił w 1753 w Wilnie, w Akad. Wil. studiował filozofię w 1756-59 i teologię 1760-64, uczył w Akademii i kolegium w 1765-68, potem był kaznodzieją w Wilnie i Grodnie; po kasacie zakonu został w 1774 korespondentem paryskim Komisji Edukacji Nar., realizował zlecenia Szkoły Gł. Litewskiej, przyczynił się do przyjęcia M. Poczobuta na czł. korespondenta Akad. Francuskiej i zarejestrowania odkrytej przez niego w 1773 konstelacji „Ciołek Królewski”.

KOSSAKOWSKI Stanisław Aleksander Władysław Alojzy (1837-1905) heraldyk; w 1879-1883 był prezydentem Wiłkomierza, brał udział w życiu kult. Warszawy, organizował w swym pałacu wieczory literackie oraz amatorskie przedst. teatralne (także w Wilnie), wydał *Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich* (3 tomy: 1859, 1860, 1872) i dostarczał artykuły do *Złotej księgi...* T. Żychlińskiego, napisał *Wspomnienia z przeszłości*.

KOSSAKOWSKI Szymon Marcin h. Ślepowron, przyd. Korwin (1741-1794) konfed. barski, targowiczanin, hetman w. lit.; brał udział w walkach konfed. barskiej na Litwie w 1768 i 1771, zyskał opinię najdzielniejszego z partyzantów, usiłował zdobyć poparcie wielkiego wezyra tur. i rządu francuskiego; posłował na sejm w 1782 i został konsyliarzem w Radzie Nieustającej w 1786-88; w 1792 przybył do Petersburga i brał udział w konfederacji targ. na Litwie, działając w sposób brutalny i despotyczny; pod naciskiem posła ros. J. Sieversa otrzymał buławę hetmana wielkiego lit. i opracował plan redukcji wojska; zaniepokojony rozruchami przybył w 1794 do Wilna, został przez powstańców aresztowany, skazany na śmierć i powieszony na wil. placu ratuszowym 25.04. 1794; jego postać wprowadził Słowacki do dramatów *Ksiądz Marek* i *Horsztyński*.

KOSSAKOWSKI Wojciech (1594-1649 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1615 w Wilnie; był prof. teologii moralnej w Krożach 1630-33 i Wilnie 1633-34, prefektem szkół w Krożach 1641-44 i prefektem drukarni w Wilnie w 1645-47.

KOSSKO Jan, pseud. „Agaton" (1917-1944) żołnierz AK; ur.w maj. Porszywińcie na Litwie, mając 14 lat porzucił szkołę w Wiłkomierzu i uciekł do Polski; umieszczony został w Korpusie Kadetów w Rawiczu, ale pod wpływem propagandy komunistycznej chciał przedostać się do ZSRR, został złapany i odesłany na Litwę; w 1936-38 studiował na USB; w 1939 wojna zaskoczyła go w Anglii, przedostał się do Francji, wstąpił do organizacji Todta, która wysłała go do Warszawy; wrócił do Wilna, wstąpił do AK, organizował dostawy do Gen. Guberni; w czasie powstania znalazł się w Warszawie, zginął 2.08.1944 przy ul.Pawiej.

KOSSOWSKI Łukasz aktor, w l. 1805-1808 grywał w zespole M. Każyńskiego w Wilnie oraz wraz z nim gościnnie w Witebsku, Petersburgu, Połocku.

KOSSOWSKI Władysław (1693-1753 Wilno) jezuita; w Wilnie był prof.retoryki w 1724-25, prof.teologii w 1735-37, prof.prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii w 1751-53; ponadto był penitencjariuszem w Bazylice św.Piotra w Rzymie w 1729-33 oraz profesorem w Orszy, Warszawie i Połocku, prefektem szkół w Nieświeżu.

KOSTEK-BIERNACKI Wacław zob. **BIERNACKI-KOSTEK**

KOSTROWICKA Salomea (1848 w Rzeszy pod Wilnem - 1919) była zesłana w 1863 wraz z matką (skarbniczką Bractwa św. Wincentego a Paulo) do gub. woroneskiej po konfiskacie ich majątku; po powrocie w 1867 prowadziła tajną, po 1905 jawną pracę społeczną, stanęła na czele zarządu wznowionego w 1910 Bractwa, założyła przytułek dla suchotnic, kuchnię dla biednych i żłobek; pochowana została na cment. Bernardyńskim.

KOSTROWICKI Daniel, pseud. „Danek" (1900-1942) żołnierz ZWZ-AK; aresztowany w 1941 zadusił oficera NKWD, przebrał się w jego mundur i uciekł, ukrywał się na Litwie; powrócił do konspiracji w 1942, strzelając do Gestapowców uciekał ul.Arsenalską, wskoczył do Wilii i trafiony kilkoma kulami zginął w jej nurtach.

KOSZELA Karol Walenty (1912-1978) śpiewak, aktor; kształcił się w semin.naucz, w Poznaniu, od 1927 śpiewał w chórze Opery Poznańskiej i występował w zespołach objazdowych; w 1939-41 - w Teatrze „Lutnia" w Wilnie, podczas okupacji niem. -w programach rozrywkowych teatru „Ali-Baba", w 1944/45 - w Polskim Teatrze Komedii Muzycznej w Wilnie; w 1945 występował krótko w Toruniu, w 1945-62 -w Łodzi, potem - w Poznaniu.

KOSZUTSKI (Koszucki, Koszutzki) **Stanisław h. Leszczyc** (zm. 1559) bibliotekarz Zygmunta Augusta, poeta; kształcił się zapewne w kol. Lubrańskiego w Pozn. i Wittemberdze (1544), był w służbie Radziwiłłów, napisał obszerny poemat łaciński na cześć małżeństwa Zygm. Aug. z Barbarą i został sekretarzem królowej; po jej śmierci pozostał na dworze wileńskim jako bibliotekarz królewski, pracował nad katalogiem i tłumaczył Cycerona.

KOŚCIAŁKOWSKA Zyndram z bar. Holsteinów Maria (1894-1911 w Wilnie), działaczka filantropijna.

KOŚCIAŁKOWSKA Wilhelmina Zyndram (1844-1926) powieściopisarka, tłumaczka; uczęszczała w Wilnie do „Skarbowego pensjonatu wzorowego dla panien pochodzenia szlacheckiego", całe życie spędziła w Grodnie, przyjaźniła się z E. Orzeszkową i wraz z nią napisała opow. *Złota hrabinka*; zasłużyła się przede wsz. jako tłumaczka z literatury angielskiej i amerykańskiej, francuskiej i włoskiej, ogłosiła też wiele studiów pośw. lit. polskiej i obcej oraz kilka zbiorów opowiadań, m.in. *Obrazki* (1904), *Bajki archaiczne i nowele* (1906).

KOŚCIAŁKOWSKA Zofia Zyndram (1859-1939) działaczka społeczna; urodz. w maj. rodzinnym na Kowieńszczyźnie, uczyła się w Mitawie; w 1890 zamieszkała w Wilnie, założyła wraz z siostrą Konstancją tajną szkołę zawodową dla dziewcząt, w 1905 - jawną przy kościele św. Jakuba, w 1910 reaktywowała Stow. Pań Miłosierdzia, w 1919 została prezeską generalną, kierowała 24 oddziałami, 50 filiami, przytułkiem dla starców, bursą dla dziewcząt, 5 ochronkami, kursami zawodowymi itp.; została odznaczona papieskim orderem „Pro Ecclesia et Pontifice".

KOŚCIAŁKOWSKI Józef (1833-1895) lekarz, działacz powst. 1863; ukończył szkoły w Poniewieżu i Wilnie, medycynę w Kijowie, prac. jako lekarz w Kiejdanach; w 1863 wziął udział w wyprawie Sierakowskiego, został schwytany i zesłany do Omska, gdzie działał jako lekarz i opiekun zesłańców; po amnestii przeniósł się do gub. penzeńskiej, potem - do Opoczna, pod koniec życia - do Grodna.

KOŚCIAŁKOWSKI Marian Zyndram, pseud. Jerzy Orwid (1892-1946) działacz niepodl., minister i premier; szkołę średnią ukończył w Petersburgu, studiował w Rydze i Warszawie, działał w POW, organizował oddziały lotne pod okup. rosyjską, uczestniczył w zajęciu Wilna w 1919 jako szef sekcji wywiadowczej Kwatery Gł. Naczelnego Wodza; brał udział w wojnie polsko-bolszew., w wyprawie wileńskiej gen. L. Żeligowskiego utworzył oddz. bojowy „Grupa Bieniakonie", który pierwszy wkroczył do Wilna, w 1920-22 prac. w Sztabie Wojsk Litwy Środk.; na polecenie J. Piłsudskiego działał w PSL „Wyzwolenie", potem był wiceprezesem BBWR, w 1935-36 był premierem, 1936-39 - min. opieki społecznej; podczas wojny przez Rumunię przedostał się do Anglii.

KOŚCIAŁKOWSKI Stanisław (1881-1960) pedagog, historyk; w 1900 ukończył ze złotym med. gimnazjum ros. w Grodnie, studiował historię na Uniw. w Krakowie i otrzymał w 1905 stopień dra filozofii; w 1906 rozpoczął pracę pedagogiczną w Wilnie, w 1915 przystąpił do organizacji szkolnictwa polskiego, został dyr. gimnazjum, które później otrzymało imię Zygmunta Augusta, oraz nauczycielem historii i j. polskiego; brał udział w tworzeniu USB, w którym został w 1921 zast. profesora, w 1923-39 profesorem; podczas okupacji lit. prowadził tajne zajęcia ze studentami oraz był kustoszem zbiorów Tow. Przyj. Nauk (włączonych do Inst. Lituanistyki); w 1941 został deportowany do obozu na Uralu, po zwolnieniu - w 1942-45 rozwijał działalność kulturalną i wydawniczą w Persji, w 1945-50 był dyr. Instytutu Polskiego Naukowego i Studium Polonistycznego w Bejrucie, potem uczył w gimn. nazaretanek w Pitsford Hall w Anglii oraz wykładał na Uniw. Polskim w Londynie; ogłaszał liczne prace dot. dziejów Litwy w periodykach wileńskich, należał do założycieli Tow. Przyj. Nauk w Wil. i inicjatorów „Ateneum Wileńskiego".

KOŚCIELECKA Katarzyna (ok. 1480-1528) kochanka Zygmunta I wydana za Andrzeja Kościeleckiego; urodziła królowi 3 dzieci: 2 córki oraz syna Jana, który został biskupem wileńskim; prowadziła w Wilnie swobodny tryb życia i mieszała się do zarządu diecezją, satyrę na ten temat napisał Andrzej Krzycki.

KOŚCISZ Józef (1894-1982), jezuita, jako kleryk studiował na USB, w l. 1923-25 uczył równocześnie w Gimn. OO. Jezuitów przyrody, od 1929 w Chyrowie.

KOŚMIŃSKI Stanisław (1921-1985), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1936/37, w 1938 wstąpił do TJ, w 1949 otrzymał święcenia kapł., w l. 1951-53 odbył studia doktoranckie na KUL, działał jako duszpasterz.

KOTARBIŃSKI Józef Karol (1849-1928) aktor, reżyser, dyr. teatru, kier. literacki; jako deklamator wystąpił w Wilnie w 1905 na obchodzie 50. rocznicy śmierci A. Mickiewicza.

KOTARBIŃSKI Mieczysław (1890-1943) malarz, grafik; w 1907 studiował w Klasie Rysunkowej w Warszawie, w 1908-11 - w ASP w Krakowie, w 1912-13 i 1924 - w Paryżu; w 1921-23 był prof.działu zdobnictwa i grafiki na Wydz. Sztuk Pięknych USB, od 1923 - w ASP w Warszawie; rozstrzelany przez Niemców.

KOTLARCZYK Józef (1922-1994) artysta malarz i grafik; urodził się w Szawlach na Litwie, ukończył Wydz. Budowlany Państw. Szkoły Technicznej im. Marsz. Piłsudskiego w Wilnie; w 1942-44 był żołnierzem OW AK (przygotowywał mapy operacyjne); w 1951 ukończył Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu i pracował tam jako docent; brał udział w wielu wystawach krajowych i zagranicznych, zdobył wiele nagród i wyróżnień; był członkiem „Grupy Toruńskiej".

KOTLARCZYK Zygmunt (1917-1996) artysta malarz i grafik, poeta; do 1924 mieszkał z rodzicami w Szawlach na Litwie, potem uczył się w Grudziądzu, w Korpusie Kadetów w Chełmnie oraz w 1936-38 w Gimn. im. J. Lelewela w Wilnie, gdzie uzyskał maturę; odbył służbę wojskową i brał udział w kampanii 1939 r.; w 1940/41 studiował w litewskiej akademii sztuki w Wilnie; w 1942-44 należał do AK (dla szefa III Oddz. sporządzał mapy operacyjne i oprac. instrukcje saperskie); w 1945-51 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu uzyskując dyplom artyty malarza, w 1948-61 był nauczycielem w Państw. Liceum Technik Plastycznych w Bydgoszczy, 1960-93 pracował na Wydz. Sztuk Pięknych UMK (od 1970 docent, od 1991 profesor nadzw.); uczestniczył w wielu wystawach, był członkiem „Grupy Toruńskiej"; w 2000 ukazał się wybór jego wierszy *Pomnik światła i cieni.*

KOTŁUBAJ Edward (1822 lub 1823 w Wilnie - 1879) inżynier, historyk; w 1842 ukończył Akademię Inżynieryjną w Petersburgu i pracował 2 lata w Kijowie jako inż. wojskowy, potem osiadł w maj. Kurkliszki, korzystał ze zbiorów Radziwiłłów w Nieświeżu i wydał w Wilnie w 1857 dzieło *Galeria Nieświeżska portretów Radziwiłłowskich*, zawierające życiorysy oraz drzeworyty Michała Starkmana, wykonane wg portretów, napisał również *Życie Janusza Radziwiłła* (1859); po skonfiskowaniu w 1863 majątku wrócił do zawodu inżyniera i pracował przy budowie kolei; zmarł w Petersb., pochowany na cment. Bernardyńskim w Wilnie.

KOTOWICZ Aleksander h. Korczak (ok. 1662-1686) biskup wil.; stopień mgra filoz. uzyskał w Akad. Wil. w 1644, potem studiował tam teologię i prawo kanoniczne, w 1652 wpisał się do księgi studentów uniw. w Padwie, w 1657 był ponadto sekretarzem król. i regentem kancelarii większej lit.; urzędował w „pałacu kotowiczowskim" w pobliżu katedry wil.; był posłem kapituły wil. na koronację Michała Korybuta i Jana III; w 1865 objął biskupstwo wileńskie, sprowadził do Wilna zakon misjonarzy.

KOTOWICZ Andrzej Franciszek h. Korczak (zm. 1682) kasztelan wileński; towarzyszył królewiczowi Janowi Kazimierzowi w jego podróży po Europie, otrzymał po jego koronacji starostwo grodzieńskie (przed 1652), w 1657 został kuchmistrzem W. Ks. Lit., w 1658 - pisarzem wielkim lit. i prowadził rokowania z Moskwą; posłował na sejmy w 1658, 1666 (był wówczas marszałkiem) i 1669; w 1671 zajmował się odbudową zamku wil. i regulacją koryta Wilenki, w 1672 został kasztelanem wil.; w 1676 ufundował klasztor karmelitów bosych w Grodnie.

KOTOWICZ Eustachy Stanisław Kazimierz h. Korczak (1637-1704) biskup smoleński; święcenia kapł. przyjął w 1661 i przed 1669 został kanonikiem wil., posłował w im. kapituły do Michała Korybuta i do Watykanu (aby zapobiec objęciu biskupstwa wil. przez M.S. Paca), w 1681 otrzymał od króla prepozyturę kaplicy św. Kazimierza, ok. 1673 - referendarstwo W. Ks. Lit., w 1682 został scholastykiem wil.,

w 1687 - biskupem smoleńskim; podczas najazdu Szwedów chronił przed rabunkiem kościoły wileńskie.

KOTOWSKI Konstanty h. Pomian (ok. 1610-1665) marszałek pow. mozyrskiego, porucznik wojska lit.; brał udział w kampanii moskiewskiej w 1654/55; w czasie najazdu Szwedów przystąpił do konfederacji wojskowej stronników Jana Kazimierza i wypowiedział posłuszeństwo Januszowi Radziwiłłowi; w 1656-59 należał do wojsk hetmana w. lit. Pawła Sapiehy, walczył w Kurlandii i przeciwko Chowańskiemu; w 1661 wszedł do konfederacji wojskowej armii lit. i doprowadził do zabójstwa Kaz. Żeromskiego i hetmana polnego lit. W. Gosiewskiego, został za to uwięziony i skazany wyrokiem sądu sejmowego na ścięcie i poćwiartowanie.

KOTWICZ Władysław (1872 na Wileńszczyźnie - 1944) orientalista; uczył się w gimn. w Wilnie 1882-90, studiował na Wydz. Języków Wschodnich Uniw. w Petersburgu 1891-95, pracował w Min. Finansów, potem w 1900-22 wykładał filologię mandżurską na uniw. Petersb., w 1923-39 był prof. filologii Dalekiego Wschodu na UJK we Lwowie; często przebywał w Wilnie, gdzie zaskoczył go wybuch II wojny św., wydał wówczas *Gramatykę jęz. litewskiego w zarysie* (1940); jego główne dzieło *Studia nad językami ałtajskimi* wydane zostało dopiero w 1953.

KOWALCZEWSKI Mieczysław (1898-1943), astronom; w 1915-23 studiował astronomię na Uniw. Warsz. (z przerwą na służbę w WP) i pracował tam w 1920-23 jako asystent; na USB w Wilnie był asystentem w 1923-28 w Zakładzie Astronomii, a w 1928-30 - w Zakł. Meteorologii; w 1931 doktoryzował się w zakr. astronomii i fizyki na USB; w 1931-39 prac. w Politechnice Warszawskiej oraz w 1932-39 - w gab. astronomicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej; prowadził obserwacje fotogr. gwiazd niemych, popularyzował astronomię (m.in. w red. „Uranii"); w czasie wojny został zwolniony z obozu jenieckiego, ale rozstrzelany z żoną za posiadanie ulotek konspiracyjnych.

KOWALENKO (Kowaleńko) **Władysław**, pseud. Sternicki, Sas (1884-1966) historyk, archeolog, marynista; ukończył w Wilnie 6 klas szkoły realnej oraz wileńską szkołę junkrów w 1904, brał udział w wojnie japońskiej i I wojnie; w 1917 wstąpił do Zw. Wojskowych Polaków w Rosji, w 1918 osiedlił się w Święcianach i zorg. tam polskie gimnazjum; w 1921 przeniósł się do Poznania i w 1925 doktoryzował się na UAM na podst. pracy *Udział Wilna w sejmach Rzpltej* (druk w „Ateneum Wil." 1925-27), uczył w szkołach śr., działał od 1925 w Lidze Morskiej, podczas okupacji założył w Warsz. Tajny Uniw. Ziem Zachodnich, brał udział w powstaniu warsz.; po wojnie był w 1945-50 prof. historii żeglugi i polityki morskiej na UAM oraz w 1945-50 organizatorem i rektorem Wyższej Szkoły Handlu Morskiego w Gdyni; w 1954-60 redagował *Słownik starożytności słowiańskich*.

KOWALEWICZ Bazyli (1890-1972) pedagog, Białorusin; ukończył Inst. Nauczycielski w Ufie, pracował jako nauczyciel w Rosji, po wojnie - w Wielkiej Wsi w pow. prużańskim; w 1929 ukończył wyższe kursy nauczycielskie w Toruniu, w 1932 zdał egz. na nauczyciela j. białoruskiego i j. polskiego w szkołach średnich przed Państw. Komisją w Wilnie; od 1931 pracował w Żeńskim Semin. Nauczycielskim w Wilnie, w Męskim Semin. Naucz. im. T. Zana oraz w białoruskiej filii Gimn. im. J. Słowackiego; publikował prace o literaturze białoruskiej w „Ilustr. Kurierze Codziennym"; po wojnie pracował nadal w szkolnictwie wileńskim.

KOWALEWSKA z Łętowskich Zofia (1853-1918) pisarka historyczna; mieszkała w maj. Bakszty w pow. oszmiańskim, podczas I wojny - w Mińsku Lit.; opublikowała w Wilnie oparte na wspomnieniach przyjaciół książki: *Ze wspomnień wygnańca* (1911 i 1912) oraz *Obrazki Mińskie* 1850-63 (1912), pośmiertnie

ukazały się *Dzieje powstania lidzkiego. Wspomnienie o Ludwiku Narbucie* (1935).

KOWALEWSKI Józef Szczepan (1801-1878) orientalista; ukończył gimn. w Świsłoczy oraz Uniw. Wil. ze st. kandydata filozofii w 1820, uczył polskiego i łaciny w gimn. wil., był aktywnym członkiem Tow. Filomatów, został w 1823 aresztowany i zesłany do Kazania, gdzie pracował w Inst. Pedagogicznym studiując jęz. mongolski; w 1828 wyjechał na 4-letnie studia do Irkucka, zapoznał się tam z życiem, religią i kulturą Buriatów i zgromadził wiele książek i rękopisów do bibl. uniw. w Kazaniu, gdzie został w 1833 profesorem fil. mongolskiej, wydawał słowniki i antologie tego języka; w 1862-69 był prof. historii powszechnej w Szkole Głównej w Warszawie, potem - prof. rosyjskiego Uniw. Warsz. (1869-78); jego rękopisy zostały zniszczone w 1863 podczas plądrowania domu, w którym mieszkał.

KOWALEWSKI Kazimierz (1798-?) rzeźbiarz i malarz; w 1815-19 uczył się w Gimn. w Białymstoku, w 1819-24 studiował w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil.pod kier.J.Rustema i K.Jelskiego; w 1820 sporządził na zlecenie filomatów kopię marmurowej rzeźby A.Le Bruna *Wenera kowieńska* (portret Karoliny Kowalskiej); w 1821-25 uczęszczał do semin. naucz. przy Uniw. Wil.; w 1830-33 był nauczycielem rysunku w Bobrujsku.

KOWALSKA Karolina z d. Wagner (1793-1855) przyjaciółka Mickiewicza; urodziła się i wychowała w Wilnie, mieszkała wraz z mężem-lekarzem kilkanaście lat w Kownie; romansował z nią A. Mickiewicz, kiedy był nauczycielem w tym mieście; pomagała uwięzionym filomatom, po 1831 wróciła do Wilna.

KOWALSKA Maria Helena, imię zakonne **FAUSTYNA** (1905-1938) święta, siostra Zgrom. Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia; w 1933-36 mieszkała w Wilnie, miała w tym czasie objawienia Jezusa Miłosiernego, które stały się podstawą kultu Miłosierdzia Bożego; beatyfikowana w 1993, kanonizowana w 2001.

KOWALSKI Józef (1785-1861) lekarz; od 1799 kształcił się w szkole kadetów w Wilnie, potem - na Wydz. Med. Uniw. Wil. uzyskując w 1806 dyplom magistra, a w 1809 - doktora med.; w 1806-09 pracował w szpitalach wil., potem w Krakowie, w 1820 założył w Kownie lecznicze kąpiele siarczane, w jego domu częstym gościem bywał Mickiewicz; w l. 30. przeniósł się do Wilna, w 1837 został lekarzem nacz. szpitala wojsk.; od 1817 należał do Tow. Lek. Wileńskiego (w 1842 był prezesem); pochowany na cment. Bernardyńskim.

KOWALSKI Wawrzyniec Andrzej (ok.1618-1684 Wilno) jezuita; w 1666-84 był prefektem bursy muzyków przy kościele św.Kazimierza w Wilnie.

KOWALSKI Wincenty (1892-1984) generał WP; ukończył studia w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie; w 1923 jako pułkownik dowodził 1 pp.Legionów w Wilnie; w 1927 został szefem Oddziału II Sztabu Gen., w 1933 - zast.dowódcy Obszaru Warownego „Wilno"; w marcu 1939 objął jako gen.bryg. dowództwo 1 Dywizji Piechoty Legionów im.J.Piłsudskiego; po wojnie mieszkał w Anglii, potem -w Stanach Zjedn., w 1956-63 był dyr.Instytutu J.Piłsudskiego w Nowym Jorku, działał w środowiskach kombatanckich; w 1986 urnę z jego prochami pochowano na cmentarzu wojennym w Kałuszynie.

KOWNACKI Piotr, pseud. Piotr Tomski (1895-1942) prawnik, publicysta; urodził się w Tomsku na Syberii, 7-klasową szkołę Wróblewskiego w Warszawie ukończył w 1913, studiował w Inst. Handlowym w Kijowie, gdzie należał do tajnej org. ZET, w 1917-21 służył w WP, w 1921 osiadł w Wilnie, w 1929 ukończył prawo na USB i odbywał aplikację sądową i adwokacką; był przywódcą stow. Młodzież Wszechpolska i działaczem obozu nar.; stale współprac. z „Dziennikiem Wil." i „Głosem

Wil." (jako Piotr Tomski) oraz z gazetami warsz. i pozn.; był opozycjonistą, polemizował z Catem-Mackiewiczem, bronił S. Cywińskiego, za co w 1938 osadzono go w Berezie Kartuskiej; w 1939 przybył do Warszawy, został aresztowany i uwięziony na Pawiaku, zmarł w Oświęcimiu.

KOWNAS Stefan (1898-1978) botanik, prof.WSR; w 1918 ukończył szkołę realną w Woronеżu, w 1922 jako eksternista zdał w Wilnie maturę; w 1935 uzyskał magisterium w zakresie botaniki na USB, w 1936 - dyplom nauczyciela szkół średnich, w 1937 - nauczyciela szkół rolniczych i ogrodniczych; był asystentem wolontariuszem w Katedrze Botaniki Ogólnej USB; w 1921-38 uczył w gimnazjach i liceach wileńskich, m.in.w Semin.Nauczycielskim, Liceum im. Czartoryskiego i Lic. im. Śniadeckich; w 1941-44 pracował w pryw. wytwórni chemicznej oraz w tajnym nauczaniu w Wilnie; w 1946-54 pracował jako st. asystent i po uzyskaniu doktoratu w 1950 - adiunkt na UMK w Toruniu; w 1955 habilitował się w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie, w 1960 został tam prof.nadzw., w 1967 - prof.zwyczajnym.

KOWNER Abraham Uri (1842 w Wilnie - 1909) pisarz hebrajski; publikował do 1866 w wileńskim tygodniku hebrajskim „Ha Karmel", potem działał w Odessie i Petersburgu, był zesłany na Syberię; po powrocie przyjął chrzest prawosławny i stał się zwolennikiem asymilacji Żydów z Rosją.

KOWZAN Jerzy (1912-1978), absolwent Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie (matura 1931), student USB; podczas okupacji działał w AK w Warszawie, był więziony na Pawiaku, skąd wywieziony został do obozu koncentracyjnego w Niemczech; po uwolnieniu przez armię amerykańską wstąpił do służby w tzw. kompaniach wartowniczych, był dowódcą kompanii w stopniu kapitana; zmarł w Mannheimie.

KOWZAN Kazimierz syn Tadeusza (1841-1894), właściciel majątku Dokurniszki w powiecie oszmiańskim, walczył w powstaniu 1863, za co został zesłany do Białozierska (gubernia nowgorodzka); w 1874 zezwolono mu na powrót do kraju rodzinnego, ale był nadal prześladowany przez władze carskie za działalność patriotyczną i po aresztowaniu w 1891 (?) zmarł w niewyjaśnionych okolicznościach w 1894.

KOWZAN Ludwik, ksiądz jezuita, był w 1769 profesorem retoryki i poetyki w Collegium Nobilium przy Uniwersytecie Wileńskim, zaś po kasacie zakonu jezuitów w 1773 - profesorem filozofii w Collegium w Krożach na Żmudzi.

KOWZAN Michał, protoplasta rodu osiadłego w XIV stuleciu na Ziemi Oszmiańskiej; przybył on tam ok. 1320 z Siewierszczyzny, z powiatu briańskiego; po unii horodelskiej (1413) ród ten przyjął herb Trąby (podobnie jak ród Radziwiłłów); członkowie rodu Kowzanów brali czynny udział w życiu publicznym swego kraju, m.in. Antoni Kowzan podpisał sławny manifest szlachty litewskiej w 1763, Ignacy Kowzan był elektorem Stanisława Augusta w 1764, Michał Klemens Kowzan był w 1791 instygatorem (prokuratorem) przy urzędzie marszałka powiatu oszmiańskiego; dziś żyje na Ziemi Wileńskiej i w diasporze (Polska, Europa, Ameryka) dwudzieste pokolenie rodu Kowzanów.

KOYAŁŁOWICZ Bronisława (1892 - ok. 1943 w Oświęcimiu) aktorka, żona Aleksandra Rodmunta, potem Kazimierza Wierzyńskiego i W. Heiman-Jareckiego; występowała w Wilnie w Tow. „Lutnia" i w 1908 - w teatrze wil. pod dyr. B. Oranowskiego; potem grała m.in. w Poznaniu, Kijowie i Warszawie do 1923 r.

KOZAKIEWICZ Angelina (1914-1972) dr med.; w 1933-39 studiowała na Wydz. Lek. USB, dyplom uzyskała na Uniw. Witolda Wiel-

kiego w Kownie w 1941; pracowała w szpit. wileńskich, od 1946 - w Klinice Chorób Oczu AM w Gdańsku (doktorat w 1951).

KOZAKIEWICZ Stanisław Jan (1802-1848) filomata, prawnik, spiskowiec; studiował prawo na Uniw. Wil., czynnie włączył się do prac konspiracyjnych org. studenckich: Zw. Przyjaciół, Tow. Filaretów, org. Filadelfistów, tworząc programy i zamierzając rozszerzyć ich działalność na prowincję; dzięki staraniom rodziny uniknął zesłania; w czasie powst. list. działał jako emisariusz na ter. Litwy i Wołynia, po upadku powst. przebywał we Francji, ale powrócił do kraju i rozpoczął w Wilnie praktykę adwokacką; w 1834 związał się z tajnym Komitetem Litewskim, który wszedł do Stow. Ludu Polskiego, kierowanego przez Szymona Konarskiego; po dekonspiracji skazano go na bezterminowe zesłanie, pracował w kopalni złota w Tomsku, potem - w kancelarii gubernatora.

KOZAKÓWNA Janina zam. Sirijos-Girienė (1922 Wilno - 1965 Wilno) lekarz okulista, poetka, tłumaczka; ukończyła Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie, w 1938 rozpoczęła studia medyczne na USB (dyplom uzyskała po wojnie na Uniw.Wil.), pracowała jako lekarz okulista; publikowała w czasopismach wiersze polskie przed wojną i po wojnie, tłumaczyła poezje litewskie.

KOZARYN Stanisław (1884- ?) publicysta i krytyk literacki; w 1907 uzyskał absolutorium z zakresu filozofii na Uniw. we Lwowie, w 1903-07 pracował w Ossolineum, w 1919-22 - w Bibliotece USB, potem jako nauczyciel gimnazjalny; publikował recenzje i artykuły dot.literatury w „Dzienniku Wil.", „Kurierze Wil." i „Expresie Wil.".

KOZIEŁŁ-POKLEWSKI Ambroży h. Koziełł (ur. ok. 1735) marszałek oszmiański konfederacji barskiej, chorąży pow. oszmiańskiego; związany był z obozem radziwiłłowskim; w 1768 zawiązał z 500 szlachty konfederację pow. oszmiańskiego i walczył z Rosjanami pod Łaniem k. Klecka, był więziony przez Rosjan; w 1778 był posłem na sejm, sędzią sejmowym, w 1774 został chorążym oszm.

KOZIEŁŁ-POKLEWSKI Jan, pseud. Skała, Jakub Hlebowicz (1837-1896) działacz konspiracyjny, powstaniec stycz.; w 1852-56 studiował w Szkole Podchor. w Petersburgu, potem - w Akad. Inżynierów Wojskowych, gdzie zetknął się Z. Sierakowskim, oraz we Francji; w 1861 przyjechał do Wilna, współtworzył litewski Komitet Ruchu, utrzymywał kontakty z Rosją oraz Komitetem Centralnym w Warszawie; podczas powstania wszedł do Wydz. Wojny Rządu Nar., był komendantem placu m. Warszawy, naczelnikiem woj. augustowskiego i grodzieńskiego, dowódcą III korpusu wojsk powstańczych; po upadku powst. przebywał we Francji, pracował jako inżynier, uczestniczył jako dow. brygady piechoty w wojnie francusko-pruskiej; w końcu 1871 wrócił do kraju, został aresztowany i skazany na zesłanie jako prosty żołnierz (do dzis. Ałma-Aty), pracował tam jako inżynier; w 1883 wrócił do gub. mińskiej.

KOZIEŁŁ-POKLEWSKI Wincenty (1838-1863) powstaniec stycz.; w 1852-56 uczył się w Szkole Podchorążych w Petersburgu, którą ukończył jako chorąży, w 1858 ukończył Akademię Inż. Wojskowych, nawiązując w niej kontakt z Z. Sierakowskim i J. Dąbrowskim; pracował m.in. w Wilnie jako pomocnik sekcji inż. wojskowych; w 1861 podał się do dymisji i montował lokalną org. powstańczą w pow. wilejskim, w 1863 został naczelnikiem wojennym tego powiatu, poległ w bitwie pod Władykami.

KOZIERADZKI Aleksander Konstanty (1813-1860) lekarz; uczył się w szkole pow. w Łucku oraz w Lic. Krzemienieckim; przerwał naukę w 1830 i wstąpił do korpusu gen. J. Dwernickiego, został wzięty do niewoli i zesłany do Kazania, gdzie zawarł znajomość z zesłanymi tami filomatami i filaretami; wró-

cił do kraju w 1834, został nauczycielem w domu M. Balińskiego w Jaszunach, w 1835-40 studiował medycynę w Akad. Medyko-Chir. w Wilnie i uzyskał stopień lekarza I klasy; od 1841 praktykował w Krzemieńcu, w 1845 został członkiem Tow. Lek. Wil.; pozostawił interesujący pamiętnik (częściowo opublikowany w 1928 i 1962).

KOZIEROWSKI Konstanty Janusz, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, harcerz „Szarych Szeregów", żołnierz AK w 3. Brygadzie „Szczerbca", poległ podczas operacji „Ostra Brama" z 8/9 lipca 1944.

KOZŁOWSKA z d.Urbanowicz Maria (1907-2002) lekarka; ukończyła Gimn.im. E.Orzeszkowej w Wilnie oraz Wydz.Lekarski USB; od 1933 pracowała w ośrodku zdrowia i szpitalu pow.w Głębokiem, specjalizowała się we ftyzjatrii i leczeniu jaglicy; w czasie wojny pomagała rannym partyzantom AK,

KOZŁOWSKI Adam Wojciech (1898-1945) prawnik, nauczyciel; maturę zdał w 1918 w Wadowicach, 1915-18 służył w armii austr., 1919-20 w WP, uczestniczył w powst. śląskim; 1920-24 studiował na UJ, tytuł mgra praw uzyskał na USB w 1932; 1932-35 uczył historii i łaciny w Gimn. im. Chodkiewicza w Lidzie, od 1935 był insp. szkolnym pow. lidzkiego; podczas okupacji działał w konspiracji, uciekł do GG, uczestniczył w powst. warsz.; został zamordowany w Dachau.

KOZŁOWSKI Antoni (1887-1957), jezuita, w r. szk. 1930/31 uczył j. polskiego, przyrody i matematyki w Gim. OO. Jezuitów w Wilnie, później w duszpasterstwie we Lwowie, Starej Wsi, Nowym Sączu, Kaliszu, Wilnie, Pińsku, Lublinie, Warszawie, Toruniu i Świętej Lipce.

KOZŁOWSKI Czesław Karol pseud. „Bohun" (1907-1972) prawnik; w 1928 ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, studiował prawo na USB, uzyskując absolutorium, należał do korporacji „Cresovia Vilnensis", ukończył Szkołę Podchor.Rezerwy; należał do Wil.Tow.Cyklistów i Motocyklistów; w 1933-39 był kier.urzędu akcyzowego w Głębokiem, w 1939 organizował obronę tego miasta przed wojskami sowieckimi, w 1939-40 był internowany na Łotwie; w 1940-41 pracował w wil.magistracie; w 1943-44 był dow.II potem IV plutonu w 5.Bryg. Wil.AK „Łupaszki", wstąpił do Armii Berlinga, ale w 1945 został w Białymstoku aresztowany, przekazany Sowietom i zesłany do kopalni w Stalinogorsku; zwolniony w 1946 mieszkał we Włocławku.

KOZŁOWSKI Henryk (1902-1972) ziemianin, adwokat; do 1921 mieszkał w Wilnie, w 1928 ukończył prawo na Uniw.Kowieńskim, był właścicielem maj.Kurmele, w 1928-40 prowadził kancel.adwokacką w Wiłkomierzu; w 1941-44 ukrywał się w Wilnie i w maj.Gudele; w 1944-48 pracował w Bydgoszczy (jako sędzia grodzki, kier. działu prawnego w Państw. Urz. Repatriacyjnym, wiceprezydent miasta), w 1949-63 był radcą prawnym w Oddz. NBP w Toruniu, 1954-72 - adwokatem w Aleksandrowie Kuj.

KOZŁOWSKI Ignacy Platon Prokop (1786 - ok. 1860) pedagog, pianista, kompozytor; studiował muzykę u Johna Fielda w Petersburgu; w 1820-26 prowadził z żoną Teresą pensję żeńską w Werkach, w 1826-27 pensjonat w Wilnie; od 1828 mieszkał w Moskwie, gdzie w salonie M. Szymanowskiej akompaniował do improwizacji A. Mickiewicza; komponował popularne utwory, np. *Duma o hetmanie Kosińskim* do słów J.B. Zaleskiego, wydał w 1833 *Szkołę praktyczną i teoretyczną na fortepiano...*

KOZŁOWSKI Józef (1818-1863) rzeźbiarz, kamieniarz; kształcił się u Franciszka Andriollego, wykonywał liczne nagrobki i pomniki na cmentarzach wil., także kariatydy do pałacu J. Tyszkiewicza w Wilnie.

KOZŁOWSKI Mieczysław, pseud. Wiktor (1876 w Wilnie - 1927) prawnik, działacz ruchu robotniczego; został wydalony za „nieprawomyślność" z gimn. w Wilnie, w 1893-94 organizował w Wilnie kółka robotnicze; jako student uniw. w Moskwie był w 1896 więziony za udział w zaburzeniach, wstąpił wówczas do org. Związek Robotniczy na Litwie i redagował wychodzący w Wilnie nielegalny „Przegląd Robotniczy"; od 1900 działał w SDKPiL, organizował strajki, był kilkakrotnie aresztowany i w 1906 wydalony z granic Rosji, działał w Paryżu; w 1907 wrócił do Petersburga i ukończył studia prawnicze, był obrońcą w procesach politycznych; wstąpił do partii bolszewickiej, współpracował z Leninem i peł-nił wysokie funkcje m.in. w Radzie Komisarzy Ludowych, uczestniczył w przygotowaniu sowieckiego kodeksu karnego; w 1919 był komisarzem sprawiedliwości Republiki Litewsko-Białoruskiej w Wilnie.

KOZŁOWSKI Piotr Hipolit (1882-1950) aktor, śpiewak, od 1921 stale występował w teatrach wil.

KOZŁOWSKI Stanisław (1855-1933) ziemianin; był właścicielem maj.Sorokpol i Powiewiórka k.Podbrodzia oraz folwarku Mażełata; Sorokpol sprzedał w 1905 za - bezwartościowe później - carskie ruble papierowe, w 1923 sprzedał także Mażełatę; zbudował 3 domy w Podbrodziu i nabył przedsiębiorstwo ogrodnicze w Wilnie.

KOZŁOWSKI Szymon Marcin (1819-1899) arcybiskup mohylowski; uczęszczał do seminarium i Akademii Duch. w Wilnie oraz Akademii petersburskiej, którą ukończył w 1845 jako mgr teologii; był w Wilnie katechetą i wykładowcą teologii w semin. diecezjalnym, w 1848-51 był prof. historii Kościoła i prawa kanonicznego w Akad. Duch. w Petersburgu, 1851-63 - rektorem seminarium w Wilnie, w 1877 został rektorem Akademii petersburskiej, w 1894 - arcybisk. mohylowskim; publikował w Wilnie podręczniki religii np. *Historia święta dla użytku młodzieży* (1857-15 wydań), ogłosił również *Biblię łacińsko-polską* z tekstem Wulgaty i przekładem Wujka, tzw. „biblię Kozłowskiego" (1861-64 - 4 wydania).

KOZŁOWSKI Wiktor Kazimierz Grzegorz (1791-1858) przyrodnik, leśnik; studiował na Wydz. Przyr. Uniw. Wileńskiego (gł. botanikę) i uzyskał w 1812 st. kandydata filozofii; wstąpił do piechoty Księstwa Warsz. i brał udział w kampanii 1812 (awansował na kapitana); w Szkole Leśnej w Warsz. zdał w 1818 egzamin na nadleśnego, w 1819 - na asesora; brał udział w powstaniu list.; 1831-38 był dyr. lasów Ordynacji Zamoyskiej, potem był nadleśniczym w Chlewiskach; kolekcjonował wszystko, co jest związane z lasem; wydał 2 cenne prace leksykograficzne: *Pierwsze początki terminologii łowieckiej* (1822) oraz *Słownik leśny, bartny, bursztyniarski i orylski* (1846).

KOŹMIAN Adam (1812-1895) prałat kapituły wil.; ukończył w 1840 wil. Akad. Duchowną i został wyświęcony przez biskupa Kłągiewicza; przez 23 lata był kapelanem korpusu kadetów w Brześciu, w 1889 został mianowany członkiem konsystorza i prałatem kapituły wil.

KÓŁAKOWSKI Feliks zob. **Kułakowski Feliks.**

KRACZKOWSKIJ Julian Fomicz (1840-1903) nauczyciel ros., prezes Wil.Komisji Archeograficznej; był synem unickiego organisty, przeszedł na prawosławie, ukończył semin. duchowne w Wilnie i Akad.Duchowną w Petersburgu; pracował jako nauczyciel w semin. duch. w Mołodecznie, inspektor szkół ludowych w gub.tulskiej i wileńskiej, był dyr.semin. nauczycielskiego w Połocku, Instytutu Nauczycielskiego w Wilnie oraz semin.nauczycielskiego w Turkiestanie; w 1888-1902 był prezesem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej, w czasie jego prezesury ukazało się 14 tomów prac Komisji, które opatrzył

niewiele wartymi przedmowami; opublikował ponadto artykuł o prawosławnych świątyniach Wilna w XVI i XVII w.

KRAIŃSKI Mikołaj (przełom XIX-XX w.) lekarz; od 1909 był członkiem Wił. Tow.Lekarskiego, w 1915 – jego prezesem; zwalczał gruźlicę i choroby weneryczne.

KRAKER (Craker, Krakier, Crakerus) **Leonard** (1549/50 - 1605) jezuita, prof. filozofii w Akad. Wileńskiej; kształcił się w Akad. Lubrańskiego i kolegium jez. w Braniewie; do zakonu wstąpił w Rzymie w 1569 i w 1570-73 studiował w rzymskim kolegium filozofię; uczył w kolegiach jezuickich w Wilnie i Pułtusku; po przekształceniu w 1578/79 wileńskiego kolegium w Akademię został w niej pierwszym profesorem filozofii w l. 1578-86 (uzyskał wówczas magisterium sztuk wyzwolonych i filozofii), w 1591-95 wykładał w Akad. Wil. teologię (doktorat uzyskał w 1594); w 1595 był rektorem w Jarosławiu, 1596-1600 - rektorem Akademii Wil., potem - kierownikiem duchownym w Poznaniu i Jarosławiu; reprezentował filozofię opartą na poglądach Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu.

KRAKOWCZYK Franciszek (XVII w.) rzeźbiarz; w 1663 w kościele św.Michała w Wilnie wykonał nagrobki Lwa Sapiehy i jego dwóch żon: Elżbiety z Radziwiłłów i Doroty z Firlejów.

KRAKOWSKI Tadeusz (1921 w Wilnie - 1958), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-39, lekarz weterynarii, pracownik Min. Zdrowia.

KRASICKA hr. z Kaszyców Zofia (1852-1933 w Lidzie) poch. na Rossie.

KRASILEWICZ Ryszard (1925-1991) „Andrzej", uczestnik strajku szkolnego w Gimn. A. Mickiewicza (XII '39) w Wilnie, był działaczem konspiracyjnym Garnizonu m. Wilna i Inspektoratu „A", żołnierzem 2. Brygady Partyzanckiej „Kaziuka", „internowanym" w Kałudze, lekarz med., organizator i wieloletni kierownik Poradni Zdrowia Psychicznego dla Szkół Wyższych w Łodzi, wiceprezes zarządu Środowiska Wileńskich Akowców ŚZŻAK w Łodzi.

KRASIŃSKI Adam Stanisław (1810-1891) biskup wileński, językoznawca; uczył się u bazylianów w Huszczy i pijarów w Międzyrzeczu Koreckim; w 1827 wstąpił do zakonu pijarów, po jego kasacie studiował w 1835-37 w Akad. Duch. w Wilnie i został nauczycielem w szkole polskiej przy kościele św. Stanisława w Petersburgu, w 1839 był kaznodzieją katedralnym w Wilnie, w 1842 - proboszczem w Giedrojciach, w 1853 - asesorem Kolegium Duch. w Petersb.; w 1856 uzyskał doktorat teologii i w 1858 został biskupem wil. (dbał o podniesienie poziomu umysłowego księży, propagował bractwa trzeźwości, urządzał „obiady czwartkowe" dla literatów); starał się przeciwdziałać manifestacjom patriotycznym, ale nie potępił powstania; w 1863 został zesłany do Wiatki, w 1882 - zwolniony z zakazem powrotu do Wilna, wyjechał do Rzymu, potem zamieszkał w Krakowie; wydał m.in. *Gramatykę polską dla dzieci...* (Wil. 1837 kilka wydań), *Prawo kanoniczne krótko zebrane* (Wil. 1861) oraz *Słownik synonimów polskich* (1885), który przyniósł mu członostwo Akad. Umiejętności i doktorat Uniw. Jag.; tworzył wierszowane aforyzmy: *Sto zdań dwuwierszowych* (1887-90).

KRASIŃSKI Teodor Piotr Aleksander Kajetan (1798-1870) poeta-tłumacz, pamiętnikarz; ukończył w 1816 szkołę bazyliańską w Humaniu, w 1816-18 studiował przedmioty fizyczno-matematyczne i prawo na Uniw. Wil., brał udział w pracach Tow. Literackiego, tłumaczył utwory Wergiliusza i Horacego i ogłaszał je w „Dzienniku Wil.", kontaktował się z K. Kontrymem; prowadził systematycznie *Dziennik*, którego fragment ogłosił H. Mościcki w *Z filareckiego świata* (1924), potem był studentem w Warszawie i urzędnikiem w Kijowie.

KRASIŃSKI Walerian Skorobohaty (1795-1855) historyk, działacz polityczny; studiował w 1812-22 na Uniw. Wil. filologię i historię (był uczniem J. Lelewela, kolegą T. Zana i A. Mickiewicza); od 1822 był urzędnikiem Komisji Rządowej Wyznań Rel. iOśw. Publicznego w Warszawie, w 1826 założył pierwszą w Warsz. drukarnię stereotypową; podczas powstania list. wyjechał z misją dyplomatyczną do Anglii i tam pozostał, napisał po angielsku *Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce* (1838-40, tłum. polskie 1903-05) oraz broszury uzasadniające potrzebę odbudowy Polski; miał wykłady z historii, m.in. w Cambridge, w 1847 wstąpił do polskiej loży masońskiej w Londynie.

KRASKOWSKI Jan (Kraskouski Iwan) (zm.1955) nauczyciel i działacz białoruski; ukończył gimn.w Wilnie, rozpoczął studia historyczne na Uniw.Warsz., ukończył na Uniw. Petersburskim w 1907; w 1907-14 wykładał historię i j.rosyjski w Gimn. Winogradowa w Wilnie, podczas I wojny był urzędnikiem w Kijowie; w 1921 uczył w Gimn.Białoruskim w Wilnie, w 1922 jako aktywny działacz białoruski został deportowany do Kowna, do 1925 uczył w gimn.białoruskim w Dźwińsku na Łotwie, został stamtąd wydalony do ZSRR i w 1925-30 wykładał na uniw.w Mińsku; w 1930 aresztowano go i skazano na 5 lat zsyłki do Samary (Kujbyszewa), w 1937-40 był więziony, w 1941-53 uczył w szkołach obw.kujbyszewskiego, w 1953 wyjechał do córki do Bratysławy.

KRASNODĘBSKI Adam Kwiryn (1628-1702) jezuita, czołowy przedstawiciel scholastyki polskiej; do zakonu wstąpił w 1645 w Wilnie, studiował teologię w Braniewie i Tyrnawie, wykładał w kilku kolegiach jezuickich; w 1683-84 był prof. teologii, w 1684-86 – prof.prawa kanonicznego w Akad.Wil.; opublikował dzieło *Philosophia Aristotelis explicata* (Warszawa 1678).

KRASNOPOLSKI Otton (1877-1971) dr inż. architekt, rzeźbiarz; ukończył gimn. w Mińsku, w 1898 rozpoczął studia w Ces. Wyższej Szkole Technicznej w Moskwie (wydalony w 1902 za udział w demonstracjach), w 1903-08 studiował w Szkole Politechnicznej we Lwowie, potem - rzeźbę w ASP w Krakowie i Akademii Juliena w Paryżu; w 1920 uzyskał dyplom inż. architekta w Politechnice Lwowskiej; w 1921-27 był zast. profesora na Wydz. Sztuk Pięknych USB (katedra budownictwa i mechaniki budowlanej), w 1922-45 wykładał statykę budowli w Państw. Szkole Technicznej w Wilnie i budownictwo wiejskie w Studium Rolniczym USB, czasowo był również wizytatorem szkół zaw. w wileńskim Kuratorium; od 1945 mieszkał i pracował w Gdańsku, w 1960 uzyskał doktorat na Wydz. Architektury Politechniki Gdańskiej.

KRASNOSIELSKI Izaak (zm. 1891 w Wilnie) księgarz; ok. 1854 posiadał księgarnię w Mohylewie, ok. 1855 - w Wilnie; wydawał w niej książki do 1863 (m.in. utwory W. Syrokomli), w okresie represji popowstaniowych 1864-80 handlował używanymi książkami, potem wznowił działalność wydawniczą, jego nakładem ukazał się m.in. *Bajarz polski* A.J. Glińskiego w 1881.

KRASODOMSKI Jan (1905-1976) mgr inż.budownictwa lądowego; ukończył Państw. Szkołę Techniczną w Wilnie oraz w 1939 – Polit.Lwowską; w 1927-37 był kier. nadzoru w budownictwie wojskowym w Wilnie i Postawach; w 1939 walczył w st. porucznika; w 1939-45 pracował w przeds.budowlanych na południu Polski; w 1945-49 był szefem budownictwa DOW, 1950-76 – pracował na stan. kierowniczych w Krakowie, m.in. jako zast. dyr. w Dyrekcji Budowy Nowej Huty.

KRASSOWSKA z.d.Omieliańczyk Eugenia (1910-1986) nauczycielka, działaczka polityczna; w 1935 ukończyła filologię polską na USB z tyt.magistra; podczas okupacji organizowała tajne nauczanie w Białymstoku; w 1946-50 była wicemin. oświaty, w 1950-65 – szkolnic-

twa wyższego, od 1965 – członkiem Rady Państwa; działała w Stronnictwie Demokratycznym, w 1965-69 była wiceprzewodniczącą CK SD.

KRASSOWSKI (Krasowski) **Kajetan Justyn h. Ślepowron** (1784-1854), fizyk, pisarz rolniczy; szkołę średnią ukończył w Słucku, studiował nauki matem.-fizyczne na Uniw. Wil. i uzyskał w 1806 stopień kandydata, w 1807 - magistra, w 1810 - doktora filozofii; uczył w gimnazjach w Wilnie i Witebsku, w 1814-19 prowadził wykłady z fizyki na Uniw. Wil., w 1819-22 - wykłady z gospod. wiejskiego (oprac. m.in. podręcznik *Ogrodnictwo* - 1821, 1823), 1823-34 był dyrektorem gimn. wil., potem gospodarował w Kocjanowiczach; pochowany na Rossie.

KRASZEWSKI Józef Ignacy, pseud. m.in. Bolesław Bolesławita, Kleofas Fakund Pasternak (1812-1887) powieściopisarz, poeta, historyk; po uzyskaniu matury w Świsłoczy w 1829-30 studiował na Uniw. Wil. (pocz. medycynę, potem - na Wydz. Literackim); od grudnia 1830 do marca 1832 był więziony za udział w konspiracji; od 1834 mieszkał na Wołyniu, był społ. kuratorem gimn. w Żytomierzu, w Wilnie jednak wydawał książki oraz redagował dwumiesięcznik „Athenaeum" (1841-52); w 1860-62 redagował w Warsz. „Gazetę Codzienną" (w 1861 zm. tytuł na „Gaz. Polska"); zagrożony aresztowaniem 3.02.1863 wyjechał do Drezna, w 1883-85 był więziony za współpracę z wywiadem francuskim; z Wilnem związane są 2 dzieła historyczne: *Wilno od początków jego do roku 1750* (1840-42) i *Litwa starożytna* (1850), w Wilnie toczy się akcja pow. hist. *Kościół Święto-Michalski w Wilnie* (1833) oraz 2 powieści obyczajowych: *Poeta i świat* (1839) i *Pamiętniki nieznajomego* (1855), wspominał to miasto również w *Pamiętniku z lat młodzieńczych*.

KRASZEWSKI Lucjan (1820-1892) artysta malarz i rysownik, fotograf; ukończył gimn. w Świsłoczy i uniw. w Dorpacie; w 1852-64 gospodarzył w maj. Dołhe w Grodzieńskiem; w 1864 był zesłany na kilka lat do gub. permskiej, potem zamieszkał w Warszawie; ilustrował opowiadania staroszlacheckie i powieści ludowe Kraszewskiego, tworząc dokumentację życia Polski i Litwy przed powst. stycz.; na zesłaniu zajął się fotografią, należał do pionierów fotogr. artystycznej i reportażowej.

KRASZEWSKI Witold Józef (1874-1943) chemik; gimn. ukończył w Dorpacie, studiował w Zurychu i na politechnice w Karlsruhe, na której uzyskał w 1900 stopień inż. chemika; pracował w laboratoriach w Warsz., Winnicy i Łodzi, w 1918-19 był asystentem na Uniw. Warsz. i Polit. Warsz.; w 1919 został st. asyst. i adiunktem katedry chemii org. USB, w 1923-38 - prof. chemii technicznej; był członkiem TPN w Wilnie, Pol. Tow. Przyrodników im. Kopernika; oprac. sposób konserwowania drożdży suchych oraz sposób otrzymywania z pakuł lnu i konopi - włókien sztucznego jedwabiu i mat. wybuchowych; pisał podręczniki, m.in. *Podręcznik do badań produktów spożywczych* (1917, 1930).

KRAUJALIS Piotr, pseud. P. Vieštautas (1882-1933) ksiądz, działacz litewski; ukończył I gimn. w Wilnie, w 1902 wstąpił do wil. semin. duchownego, w 1908 ukończył petersb. Akad. Duchowną ze stopniem kandydata teologii; w 1908 został wikarym kościoła Wsz. Świętych w Wilnie, głosił kazania po litewsku, więc za „litwomanię" przeniesiono go w 1910 do Grodna, potem - do Trok i do Wilna na proboszcza kościoła św. Mikołaja; w 1911 został prof. j. litewskiego w semin. duch. w Wilnie, w 1931 - lektorem j. lit. na USB; pracował wiele lat w kościele św. Jana, głosząc kazania po polsku; redagował od 1911 litewskie czasopismo „Auš-ra" i jego liczne kontynuacje pod zmienianymi tytułami, od 1922 był prezesem Tow. Oświatowego „Rytas", należał do Lit. Tow. Naukowego; za swą działalność był kilkakrotnie więziony.

KRECHOWIECKI Jan (1805-1885) ziemia-

nin, działacz spiskowy, historyk; po ukończeniu szkoły bazylianów w Humaniu w 1820 rozpoczął studia na Wydz. Prawa Uniw. Wil., należał do Zw. Filaretów, uniknął aresztowania, przeniósł się na Uniw. Warsz. i w 1824 uzyskał stopień mgra praw; we dworze Leszczynówka w pow. humańskim utworzył rodzaj salonu literackiego; uczestniczył w powst. listopadowym; w 1835 przystąpił do Stow. Ludu Polskiego utworzonego przez Szymona Konarskiego; w 1838 aresztowano go i zesłano do Woroneża, skąd wrócił w 1843 i osiadł w Żytomierzu; w 1863 był komisarzem pow. żytomierskiego na zlec. Rządu Nar.; zagrożony aresztowaniem wyjechał do Lwowa, pracował w Ossolineum 1865-79; wydał m.in. *Wiadomości o życiu i pismach Michała Grabowskiego* (1868).

KRECZMAR Jan Bronisław Stanisław (1908-1972) aktor; ukończył Gimn.im.A.Kreczmara w Warszawie, w 1926-29 kształcił się w Oddz. Dramatycznym Konserwatorium Muz.w Warszawie; w 1929-31 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie za dyrekcji A.Zelwerowicza, potem – głównie w teatrach warszawskich; w 1939-41 grał w Państw.Polskim Teatrze Dramatycznym we Lwowie, podczas okupacji niem.był barmanem w kawiarni „U Aktorek" w Warszawie i uczestniczył aktywnie w konspiracyjnym życiu kulturalnym; po wojnie grał krótko w Lublinie i Łodzi, od 1946 w Teatrze Polskim w Warszawie; Był prof.i rektorem PWST w Warszawie.

KREJCZMAN Bolesław (zm. 1919) gen. bryg. armii ros.; był profesorem topografii i inspektorem ros. szkoły wojskowej w Wilnie; współorganizował Samoobronę Wileńską i Mińską, 29.12.1918 został zast. dowódcy formacji polskich Samoobrony krajowej Litwy i Białorusi, podczas inwazji bolszewików dowodził czterema batalionami samoobrony miasta.

KREMER Arkadiusz, pseud. Arkadij, Aleksander, Solomon (1865-1935) nauczyciel, działacz żyd. org. „Bund"; szkołę realną ukończył w Wilnie, studiował w Petersburgu i Rydze; 1891-97 należał do Grupy Żydowskich Socjal-Demokratów w Rosji, był kilkakrotnie więziony, organizował przemyt nielegalnej literatury, w 1897 był współzałożycielem Żydowskiego Zw. Robotniczego „Bund"; w 1912 wyjechał do Francji i po 2-letnich studiach w Tuluzie został inż.-elektrykiem, pracował w kolejnictwie; w 1921 wrócił do Wilna i został wykładowcą elektrotechniki w Technikum „Ortu" i nauczycielem matem. w żyd. semin. nauczycielskim, w 1928 - prezesem wil. komitetu „Bundu" oraz radnym Gminy Żydowskiej.

KREMIEŃ (Kremegne) **Pinchus** (1890-1981) malarz; w 1909-12 uczył się w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa w Wilnie; w 1912 wyjechał do Paryża, malował fantastyczno-groteskowe kombinacje figuralne; w 1914 brał udział w wystawie Wil.Tow. Artystycznego.

KRETZMER (Kreczmer, Kretschmer, Krejzmer) **Marcin** (1631-1696) jezuita, kompozytor, prof. Akad. Wil.; kształcił się w kolegium jez. w Reszlu, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1650; w 1652-55 studiował w semin. nauczycielskim i na Wydz. Filoz. Akad. Wil.; w czasie najazdu moskiewskiego przebywał w 1655-63 w Austrii, ukończył tam studia teolog. i uczył w kolegiach jezuickich; po powrocie był kaznodzieją niemieckim i prof. filozofii w Braniewie; w 1670 uzyskał stopień mgra filozofii w Akad. Wil. i wykładał w niej logikę, fizykę i metafizykę w 1670-73, potem do 1677 był prof. teologii w Braniewie; w 1678 został doktorem teol. w Akad. Wil. i dyrektorem studiów wyższych w Warszawie; w 1866 Akad. Wileńska nadała mu doktorat prawa i godność prokanclerza; posiadał znaczną wiedzę muzyczną, pisał motety, muzykę do mszy, nieszporów, litanii i hymnów; w 1679 wydał w Warszawie mowy *Panegyricae orationes...*

KRĖVĖ-MICKEVIČIUS Vincas (1882-1954) pisarz litewski, prof.Uniw.w Kownie; ukoń-

czył szkołę w Mereczu, egzamin.gimnazjalny zdał w 1898 w Petersburgu, przez 2 lata uczył się w semin.duch. w Wilnie, w 1904 rozpoczął studia filologiczne na uniw. w Kijowie, ukończył je w 1908 na Uniw.Lwowskim; w 1909-20 był nauczycielem w Baku, w 1922-40 – prof.literatury rosyjskiej i polskiej na Uniw.Witolda Wielkiego w Kownie, redagował czasopisma naukowe: „Tauta ir žodis w 1921-31 i „Musų tautosaka" w 1930-36; po zajęciu Wilna przez Litwinów był przeciwnikiem ekscesów antypolskich; w 1940 został wicepremierem i min.spraw zagr.Litwy; w 1944 wyemigrował do Niemiec, w 1947 – do Stanów Zjedn.; w 1907 debiutował wierszami w j.polskim (zbiorek *Frustra*), po litewsku pisał dramaty historyczne, zbierał i ogłaszał pieśni i inne utwory ludowe.

KRIDL Manfred Edward Robert (1882-1957) historyk, krytyk i teoretyk literatury; studiował filologię polską na Uniw. we Lwowie 1902-06, w 1909 uzyskał tam stopień doktora; w 1907-28 uczył w szkołach średnich w Warsz.; w 1914-18 brał udział w wojnie w wojsku austr.; habilitował się na Uniw. Warsz. w 1921; w 1928-32 był prof. jęz. słowiańskich na Uniw. w Brukseli; w 1932-39 - prof. historii literatury polskiej USB; w 1938 został prezesem Klubu Demokratycznego; w 1940 wyemigrował do Stanów Zjedn. i wykładał lit. polską w Smith College w Northampton 1940-48 oraz na Uniw. Columbia w Nowym Jorku 1948-55; ogłaszał liczne artykuły i książki, dot. głównie twórczości Mickiewicza i Słowackiego, w okresie wileńskim walczył o nową naukę o literaturze; wydał m.in. podręcznik *Literatura polska XIX w.* (1925-33), *Wstęp do badań nad dziełem literackim* (Wil. 1936), *Literatura polska na tle rozwoju kultury* (1945, przekład ang. 1956).

KROK-PASZKOWSKI Henryk zob. **PASZKOWSKI**

KROPOWICZ Jerzy (1658-1722) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1676; w 1694-97 był prof.filozofii w Akad.Wil., w 1710-12 – prof.teologii; ponadto był prefektem szkół w Dyneburgu, Pińsku, Orszy, Iłłukszcie i Krożach oraz w 1703-10 – prof.teologii w Pińsku.

KROŚNIEWICKI (Crośnievicius, Krosnowiczki, Krosnowski, Krośniewicz) **Baltazar** (zm. 1624) teolog i pedagog kalwiński; kształcił się w gimn. kalwińskim w Wilnie, potem w Heidelbergu, Altdorfie i Bazylei, gdzie uzyskał doktorat teologii; w 1606 został ordynowany na ministra i objął funkcję rektora gimn. w Kryłowie; w 1611-24 odgrywał dużą rolę w życiu zborów kalw. na Litwie, w 1611 był ministrem w Wilnie i zrzucono go podczas tumultu z I piętra; oceniał książki, był członkiem komisji przygot. nowe wyd. *Katechizmu* (1621).

KRÓL Józef (1906-1944) ksiądz, kapelan spod Narwiku; w 1925 wstąpił do Semin. Duchownego w Wilnie, ukończył ponadto studia teologiczne na USB i w 1933 przyjął święcenia; był wikariuszem w Lipniszkach i Dąbrowie, w 1935 został proboszczem w Balingródku k.Wilna, w 1936 – w Jaznie, gdzie rozpoczął budowę kościoła; w 1939 jako kapelan wojskowy przekroczył granicę rumuńską, uciekł z obozu internowanych, przedostał się do Francji, został kapelanem Samodz.Brygady Strzelców Podhalańskich, był pod Narwikiem; wrócił do Francji, potem – do Anglii; po zawarciu układu polsko-sow. wyjechał do Moskwy i Kujbyszewa, został kapelanem 7 Kresowej dyw.Piechoty, po jej ewakuacji – kap. I Korpusu Polskiego w W.Brytanii; po kursie dla cichociemnych miał być przerzucony do Polski, ale 17.04.1944 zginął w katastrofie lotniczej w Gibraltarze.

KRÓLIKOWSKI Kazimierz Dominik h. Poraj (zm. ok. 1737) był właścicielem dóbr Lelany w woj. trockim, posłem słonimskim na sejm w 1712 i posłem wileńskim na sejmy 1724, 1726 i 1733; w 1715-21 był gubernatorem dóbr neuburskich, w 1713-30 instygatorem W. Ks. Lit.

KRÓLIKOWSKI Tadeusz (1900-1944) nauczyciel; w 1926 ukończył Inst. Pedagogiki Specjalnej w Warsz. i prac. jako nauczyciel, 1931-36 studiował historię na USB i uzyskał dyplom mgra filozofii; działał w konspiracji ZWZ-AK, poległ w powst. warszawskim.

KRUGŁOWSKI Konstanty (1885 Wilno – 1966) śpiewak, aktor, reżyser; ukończył szkołę i rozpoczął edukację muzyczną w Kiszyniowie, studiował w konserwatorium w Odessie, potem – we Włoszech; występował w Belgradzie, Sofii i Bukareszcie, od 1920 – we Lwowie, Warszawie i Krakowie; w 1923 i w sez.1924/25 – w Wilnie, gdzie wystawiając opery i operetki przyczynił się do ożywienia miejscowego teatru muzycznego; od 1925 występował m.in.w Toruniu, Bydgoszczy, Lwowie i Warszawie oraz gościnnie w innych miastach, w 1936-37 grał w filmach; w 1939-41 śpiewał w Ukraińskim Teatrze Opery i Baletu we Lwowie; po wojnie występował w repertuarze dramatycznym, m.in. w Gdyni, Gorzowie, Białymstoku i w 1949-65 w Szczecinie.

KRUK Herman (1897-1944) bibliotekarz, kronikarz getta wil.; od 1930 kierował żydowską biblioteką Grossera w Warszawie; wydawał prace z zakresu kultury i samokształcenia, pisał artykuły i opowiadania; 10.10.1939 przybył do Wilna, po zajęciu miasta przez Niemców zaczął pisać dziennik – kronikę zagłady Żydów wileńskich, prowadził też bibliotekę w getcie, składającą się z 34 tys.tomów w różnych językach, zorganizował melinę dla ratowania cennych książek i innych zabytków kultury żydowskiej; został zamordowany w obozie Lapedi w Estonii 18.09.1944; jego zakopany dziennik udało się częściowo odnaleźć.

KRUKOWSKI Józef (1896-1987) matematyk, nauczyciel; w 1927 ukończył studia matematyczne na USB ze stopniem magistra; w 1928-35 uczył matematyki w Państw.Szkole Techn.w Wilnie i Państw.Szkole Ogrodniczej; w 1935-39 był dyr.Liceum Ogólnokszt.w Słonimie; we wrześniu 1939 walczył w st.porucznika i został internowany w Oflagu IIC w Woldenbergu; w 1945-47 był dyr.Liceum I Dyw.Pancernej gen.S.Maczka w Quackenbrück w Niemczech; w 1947-65 – nauczycielem i dyr.Liceum Pedagog.w Legnicy.

KRUPIEŃCZYK Tadeusz (1919 w Wilnie - 1996), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1928-37, w 1939 w 28. PAL plut. podch. był uczestnikiem kampanii wrześniowej, uciekł z niewoli niemieckiej i został żołnierzem AK w 1. Brygadzie „Juranda", uczetnikiem operacji „Ostra Brama", był internowany w Kałudze, po wojnie studiował w AM w Warszawie, uzyskując w 1952 dyplom lekarza med., ppłk.

KRUPOWICZ Jan (1905 Wilno – 2007) chemik; w 1929 ukończył Gimn.im.Lelewela w Wilnie i rozpoczął studia w zakresie chemii na USB; w 1929-31 uczył w wil. gimnazjach prywatnych, w 1933-37 – na kursach maturalnych dla dorosłych, był marszałkiem korporacji „Concordia", przewodniczącym wil. oddz. Myśli Mocarstwowej oraz czynnym sportowcem, uprawiał pływanie, szermierkę, dżiu-dżitsu, redagował „Tygodnik Akademicki"; w 1939 został aresztowany przez NKWD, do 1942 przebywał w łagrze w Korni, po zwolnieniu organizował domy dziecka i szkoły polskie w Uzbekistanie 1942-44 i Samarkandzie 1944-46 oraz kierował transportami dzieci do Polski; w 1946-64 pracował na UMK w Toruniu, uzyskując w 1947 magisterium, w 1950 – doktorat, w 1954 – habilitację, w 1964 został prof.nadzwyczajnym; w 1964-76 był prof.Wyższej Szkoły Rolniczej (od 1972 Akad.Rolniczej) w Lublinie, w 1974 został prof.zwyczajnym.

KRUPOWICZ Maurycy (1823 w Grodnie - 1891) historyk, archiwista, bibliotekarz; studiował na wydz. prawnym w Dorpacie 1842-46, uzyskując stopień kandydata filozofii; pracował w archiwach w Grodnie 1846-51 i Wilnie 1852-65, był sekretarzem naukowym Ko-

misji Archeologicznej w Wilnie; w 1866-67 był dietariuszem w Bibl. Uniw. Warsz., od 1879 pracował w Komitecie Cenzury; był współprac. „Kuriera Wil.", wydał w 1858 w Wilnie *Zbiór dyplomatów rządowych i aktów prywatnych posługujących się do rozjaśnienia dziejów Litwy...*

KRUSZEWSKI Franciszek (1708-1771) jezuita; do zakonu wstąpił w 1727 w Wilnie; w 1743-49 był prefektem drukarni i prof.teologii moralnej w Akademii Wil., w 1749-55 – prefektem kościoła św.Jana i budowy w Wilnie; ponadto był m.in. rektorem w Łomży 1759-63 i Drohiczynie 1764-67.

KRUSZYŃSKA z d.Hanusowiczówna Helena (1902-?) nauczycielka łaciny; ur.na Kowieńszczyźnie, uczyła się w pryw.gimn.w Moskwie oraz w Gimn.im.E.Orzeszkowej w Wilnie, uzyskując w 1920 maturę; studiowała filologię klasyczną na USB – magisterium w 1929; uczyła j.łacińskiego i historii starożytnej w 1929/30 – w Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie, 1932-39 w Gimn.im.Czartoryskiego; po wojnie mieszkała w Łodzi.

KRUSZYŃSKI Jan (1903 w Wilnie - 1967) lekarz, docent USB; na USB uzyskał w 1925 dyplom lekarza med., w 1930 - doktora med., w 1936 habilitował się; w 1925-39 zajmował w Zakładzie Histologii i Embriologii USB kolejno stanowiska: asystenta, st. asystenta, adiunkta i docenta; w 1939 wcielony został do Korpusu Ochr. Pogranicza, był jeńcem woj. w ZSRR, w 1941 wstąpił do Armii Polskiej pod wodzą gen. Andersa i brał udział w całej jej kampanii, ukończył służbę w Anglii w 1947 w randze majora, został wykładowcą histologii na Uniw. w Liverpoolu, był członkiem kilku tow. naukowych.

KRUŻANKA zam.Reiss Jadwiga Klara (1891-1980) śpiewaczka; uczyła się śpiewu i aktorstwa w Warszawie, debiutowała w 1917 w warsz.Teatrze Wielkim; w 1922 przeniosła się z mężem Witoldem do Wilna, śpiewała czołowe partie sopranowe w Teatrze Wielkim na Pohulance; w 1926-39 prowadziła klasę śpiewu w wil.Instytucie Muzycznym; podczas okupacji niem.była więziona, w 1944-45 uczyła w Konserwatorium Litewskiej SRR, w 1945 – w Toruniu, potem – w Warszawie.

KRÜGER (Krygier) **Andrzej** (1646-1712) jezuita, filozof, prawnik; uczył się w kolegium w Braniewie, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1666, filozofię studował w 1671-74 w Akad. Wil., teologię - w Braniewie i Akad. Wil. 1676-79, był profesorem w Braniewie, Reszlu, Nieświeżu i Krożach; w 1687 uzyskał w Akad. Wil. doktorat z teologii, w 1694 - dokt. z prawa kanonicznego i był profesorem tych przedmiotów w 1687-95 i 1697-1712; w 1703 został prokanclerzem Akademii.

KRÜGER (Crügerus, Krieger, Krygier) **Oswald** (ok. 1598-1655) jezuita, matematyk; w 1618-20 odbywał nowicjat w Wilnie, w 1623-25 studiował filozofię w Akad. Wil., uzyskując w 1639 stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; uczył matematyki w Połocku, Pułtusku, Nieświeżu i w Wilnie (1632 i 1634-48), w 1641-48 był jednocześnie regensem alumnatu papieskiego i semin. diec. w Wilnie; zajmował się też sprawami inżynierii wojskowej i sztuki artyleryjskiej, w 1655 został inżynierem królewskim, nadzorującym budowę machin wojennych w Grodnie; wydał m.in. podręcznik *Arithmetica practica in usum iuventutis* (Wilno 1635).

KRÜGER Tomasz (1674-1719) jezuita; do zakonu wstąpił w 1692 w Wilnie; był prof.filozofii w Warszawie 1711-13, Wilnie 1713-16 i Braniewie 1716-17 oraz prof.teologii w Pińsku 1718-19.

KRÜGER Zygmunt (1661-1710) jezuita, prof. filozofii w Akad. Wil. 1701-1704; popularny retor i panegirysta.

KRYCZYŃSKI (Najman-Mirza Kryczyński) **Leon** (1887 w Wilnie - 1939 lub 1940) praw-

nik, historyk, działacz tatarski; w 1911 uzyskał dyplom na wydz. prawa uniw. w Petersburgu (działał w 1907-10 w Kole Studentów Muzułmanów Polskich); w 1915-19 działał w org. muzułmańskich m.in. w Piotrogrodzie, na Krymie i w Azerbejdżanie; w 1920-31 był sędzią w Wilnie, potem w Zamościu i Gdyni; został wybrany do Centralnej Rady Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP, zorganizował w Wilnie Muzeum Tatarskie, założył Narodowe Archiwum Tat. i Bibliotekę Tatarską, redagował „Rocznik Tatarski", opracował *Bibliografię do historii Tatarów polskich* (1935), w 1938 został członkiem Pol. Tow. Orientalistycznego; we wrześniu 1939 został aresztowany przez gestapo i zamordowany.

KRYCZYŃSKI (Najman-Mirza Kryczyński) **Olgierd** (1884 w Wilnie - 1941 lub 1942?) brat Leona, prawnik i działacz tatarski; studia prawnicze ukończył w 1908 w Petersburgu, brał udział w życiu społeczno-narodowym Tatarów na Wileńszczyźnie; w 1918-19 pracował w wymiarze sprawiedliwości na Krymie, Kaukazie i w Azerbejdżanie; w 1920 podjął pracę w sądownictwie na Wileńszcz., w 1926 został prezesem Cenr. Rady Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP, w 1932 prokuratorem Sądu Najw. w Warsz.; zmarł podczas wojny w swoim maj. na Wileńszczyźnie; był członkiem redakcji „Rocznika Tatarskiego" i „Przeglądu Islamskiego", brał udział w kontaktach państwowych ze wschodem muzułmańskim (Egipt, Syria, Liban).

KRYNICKI Jan (1797-1838) zoolog; po ukończeniu gimn. w Humaniu w 1818-20 studiował na wydz. fizyczno-matem. Uniw. Wil., w 1823 uzyskał stopień kandydata i objął wykłady z gospodarstwa wiejskiego; za udział w Zw. Filaretów został w 1824 zesłany do Rosji, na Uniw. w Charkowie od 1825 wykładał mineralogię, potem zoologię (od 1829 jako profesor); publikował prace dotyczące owadów, pajęczaków, mięczaków i ptaków, jego imieniem nazwano wiele nowych gatunków.

KRYŃSKI Wacław (1879-1924) członek Związku Młodzieży Polskiej („Zet"); w 1901 współzał. Związku im. J. Kilińskiego i 1905 Nar. Związku Robot.; od 1905 działacz Stronnictwa Nar.-Demokr.; 1906 współzałoż. „Dziennika Wil."; w l. 1919-20 organizator Stronnictwa Nar.-Demokr. w Wilnie; od 1922 poseł na sejm z ramienia Związku Lud.-Nar.

KRYSA Jakub (1864-1942 w Wilnie), jezuita, w l. 1889-93 studiował historię na UJ, uczył w Chyrowie, w l. 1922-1932 w Gimn. OO. Jezuitów uczył religii, historii, geografii, potem w Pińsku i Gdyni, od 1938 ponownie w Wilnie, w l. okupacji na konspiracyjnym Wydziale Teologicznym TJ wykładał historię Kościoła.

KRYSPIN-KIRSZENSZTEIN Jan Hieronim h. własnego (ok. 1654-1708) biskup żmudzki; studiował w Krakowie i Padwie, święcenia uzyskał w 1678, w 1681 został kanonikiem wil., w 1685 - kustoszem w kapitule wil., w 1687 - referendarzem duchownym litewskim, w 1694 - sufraganem wil.; w 1695 otrzymał biskupstwo żmudzkie, przewodził stronnictwu dworskiemu i zwalczał wpływy Sapiehów i Paców, nadużywał przy tym klątwy kościelnej.

KRYSZCZUKAJTIS Kazimierz (Kriščiukaitis Kazys) (1870-1949 w Wilnie) snycerz i rysownik litewski; ukończył 4 klasy gimn.w Suwałkach oraz Szkołę Rysunkową I.Trutniewa w Wilnie; w 1890 utworzył w Wilnie pracownię snycerską: rzeźbił w drewnie postaci świętych, ołtarze i ambony; w 1940 pracował w red. gazety „Vilniaus balsas", po wojnie – w red.dziennika „Tiesa".

KRYSZPIN-KIRSZENSZTEIN Marcin Michał (zm. 1700) płk król.; ciwun wil. 1673; podczaszy litew. 1689; starosta orszański 1676-1699; poseł sejmowy, kasztelan trocki 1697.

KRZECZETOWSKI (Krzeczotowski) **Dominik** (1669-1715) jezuita; do zakonu wstąpił w 1684 w Wilnie; w 1698-99 był prof.retoryki, w

1705-08 – prof.filozofii w Akad.Wil.; ponadto wykładał w Warszawie i Pińsku.

KRZECZKOWSKI Józef (1809 - po 1851) członek tajnej organizacji patriotycznej; 1830-31 więziony w Wilnie; wyd. noworoczników wil. „Znicz" (1834, 1835) i „Biruta" (1837, 1838); uczestnik konspiracji Sz. Konarskiego.

KRZEMIEŃ Adam Józef (1902-?) rzeźbiarz, konserwator; w 1923 ukończył Szkołę Naftową w Borysławiu, maturę zdał w 1927 jako eksternista w Gimn.im.Traugutta w Brześciu n.Bugiem; w 1932 uzyskał absolutorium z rzeźby na Wydz. Sztuk Pięknych USB; pracował w Zarządzie m.Wilna w 1933-34, w Orbisie 1935-39; brył udział w wojnie i w 1939-46 przebywał w niewoli niemieckiej; pracował w Katedrze Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa na UMK w Toruniu w 1946-59 jako st.asystent i adiunkt; w 1950 uzyskał magisterium.

KRZYSZKOWSKI Seweryn, imię zakonne **Innocenty** (1789-1865) ksiądz-trynitarz, pisarz religijny, pamiętnikarz; do zakonu wstąpił w 1800, przebywał i wykładał w klasztorach w Kamieńcu, Brahiłowie, Beresteczku i Łucku; w Akad. Wil. uzyskał w 1821 stopień magistra, w 1823 - doktora teologii; 1824-31 wykładał w klasztorach benedyktynów w Horodyszczu i Berezie Kartuskiej, w 1831 został wykładowcą, potem prokuratorem i definitorem litewskiej prow. trynitarzy; w 1839-56 był przełożonym wileńskiego klasztoru na Antokolu.

KRZYSZTOFEK Emanuel (1901-1975) prawnik; 1922-30 studiował na wydziałach Mat.-Przyr. oraz Prawa i Nauk Społ. USB (mgr praw), był aplikantem i asesorem sądowym Sądu Apel. w Wilnie, 1937-39 - sędzią Sądu Grodzkiego w Ejszyszkach, 1948-75 radcą prawnym i adwokatem w Łodzi.

KRZYSZTOFEK Tadeusz (1903-1988) prawnik; 1925-29 studiował na Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB (mgr praw), 1930-33 był aplikantem i asesorem sądowym w Wilnie, 1934-39 - sędzią sądów okr. w Pińsku i Grodnie, 1948-80 - radcą prawnym Urzędu M. Łodzi.

KRZYWKOWSKI Leonard h. Półkozic (ok. 1755 - ok. 1797) poeta, publicysta, palestrant; kształcił się w Akad. Wil., potem był adwokatem przy Trybunale Gł. Litewskim, w 1790 był szambelanem król. i pełnił w Grodnie funkcję urzędowego poety trybunalskiego, w 1792 wydał wiersz *Do Polaków*, w 1790 - broszurę *O wolności polskiej*, w której atakował *liberum veto* i wolną elekcję.

KRZYWOBŁOCKI Bronisław (zm. 1944), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-28, studiował na Wydziale Lekarskim USB, w 1935 lekarz, filister konwentu „Polonia", adiunkt w Klinice Dermatol. USB, zmarł w 1944 w sowieckim więzieniu w Lidzie.

KRZYŻANOWSKA Helena z d. Okulicz-Cywińska (1907-1986), „Perlica", uczennica gimnazjów w Poniewieżu i Wilnie, absolwentka Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, pracowała zawodowo jako instruktorka kółek rolniczych w woj. wileńskim i białostockim, następnie prowadziła gospodarstwo rolne w Ponaryszkach k. Rykont w pow. trockim, od 1941 działała w konspiracji ZWZ-AK w oddziale dywersyjnym „Baza-Miód" V Odcinka „Wachlarza" i Kedywu Okręgu Wileńskiego, przechowywała w Ponaryszkach materiały dywersyjne, „spalonych" członków konspiracji oraz rodzinę żydowską, po wojnie we Wrocławiu uzupełniła studia w Wyższej Szkole Rolniczej, pracowała w organizacjach rolniczych.

KRZYŻANOWSKI Aleksander, pseud. Wesołowski, Andrzej, Smętek, Dziemido, gen. Wilk (1895-1951) płk artylerii, komendant OW AK; ukończył XII Gimn. Klasyczne w Petersburgu oraz Konstantynowską Szkołę Artylerii w 1917; walczył na froncie rosyjsko-niem., potem wstąpił do korpusu gen. J. Dowbór-Muśnickiego; od 1918 - w Wojsku Polskim, brał udział w wojnie polsko-bolsze-

wickiej; w 1939 w st. majora walczył w składzie 26. dyw. piechoty, uniknął niewoli i zgłosił się do org. SZP (Służba Zwycięstwu Polski); wysłany do Wilna został kwatermistrzem i w 1940 szefem sztabu Okr. ZWZ-AK, po aresztowaniu płk. Sulika - komendantem okręgu; od 1943 organizował oddz. partyzanckie, 13-14.05.1944 prowadził natarcie na kolaborantów litewskich w Murowanej Oszmiance; 6-7.07.1944 w akcji „Ostra Brama" prowadził uderzenie 8 wil. brygad i nowogr. batalionów na główną linię niemieckiej obrony Wilna; po zajęciu miasta przez wojska sow. próbował zawrzeć porozumienie z dow. 3 Frontu Białoruskiego, ale został podstępnie aresztowany i internowany w Rosji; w sierpniu 1947 uciekł z Griazowca, dotarł do Wilna, został jednak aresztowany przez NKWD i „repatriowany"; 3.07.48 był aresztowany przez UB i zamęczony w więzieniu mokotowskim 29.09.51.

KRZYŻANOWSKI Bronisław (1876-1943) adwokat, działacz społeczny i polityczny; po ukończeniu gimn. w Wilnie i wydz. prawa Uniw. w Moskwie w 1901 został członkiem PPS, pracował w Wil. Banku Ziemskim, współtworzył odnowione Tow. Szubrawców, działał w Stronnictwie Demokr., skupiającym wil. „krajowców", należał do red. „Gazety Wileńskiej"; po I wojnie brał udział w przygot. traktatu ryskiego, należał do Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, był wicemarsz. Sejmu Wileńskiego; w 1921 został członkiem PSL „Piast" i z ramienia tego stronnictwa był posłem i senatorem, potem - członkiem PSL „Wyzwolenie" (1923-25) oraz Klubu Pracy, popierającego przewrót majowy w 1926; był kilkakrotnie członkiem i dziekanem wil. Rady Adwokackiej, obrońcą w procesach politycznych (m.in. grupy „Poprostu" w 1937); należał do org. Klubu Demokrat. w Wilnie, starał się doprowadzić do zbliżenia polsko-lit.; w 1939-40 był prezesem Komitetu Polskiego, reprezentującego wileńskie społ. polskie; pochowany na cment. Bernardyńskim.

KRZYŻANOWSKI Bronisław (1906-1983), ppor. „Bałtruk", absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie, Szkoły Podchorążych Rezerwy Saperów w Modlinie i Wydz. Inż. Wodnej Polit. Warszawskiej; prowadził prace melioracyjne w okolicach Mołodeczna i Oszmiany, w kamp. wrześniowej był d-cą plutonu saperów w 1. D.P.Leg.; po powrocie do Wilna, pracował w Zarządzie Dróg Wodnych itp. od IV 42 był komendantem „Bazy Miód" V Odcinka „Wachlarza" a następnie Kedywu Okręgu Wileńskiego AK, organizatorem zaopatrzenia w sprzęt i materiały wybuchowe, d-cą patroli dywersyjnych, współorganizatorem i uczestnikiem odbicia „cichociemnego" „Freza" z więzienia na Łukiszkach; w swej posiadłości Ponaryszki przechowywał spalonych działaczy konspiracyjnych oraz rodzinę żydowską; aresztowany przez Gestapo uciekł z transportu, po 17 VII 44 pracował w Instytucie Geologicznym w Wilnie, w konspiracji kierował ewidencją i likwidacją broni i materiałów wybuchowych, aresztowany przez NKWD w VII 46, po bardzo ciężkim śledztwie został skazany na 10 lat łagrów. Powrócił do kraju IV 55 osiedlił się we Wrocławiu, pracował w przedsiębiorstwach komunalnych a następnie w kopalni miedzi w Lubinie Legnickim; autor *Wileńskiego Matecznika.*

KRZYŻANOWSKI Kazimierz (XIX-XX w.) architekt, wymieniany w Wilnie w 1914-19; w 1914 zaprojektował dom handlowy Zawadzkich przy prospekcie Świętojerskim (ul.Mickiewicza), którego budowę – już należącego do braci Jabłkowskich -zakończyli Karol Jankowski i Franciszek Lilpop, oraz budynek przy ul.Słowackiego, przeznaczony początkowo na bibliotekę Wróblewskich, potem – na archiwum (obecnie: Litewskie Archiwum Sztuki).

KRZYŻAŃSKI Godzimir Mirosław (1907-1965) matematyk; ukończył w 1927 Gimn. im. J. Lelewela w Wilnie, studiował na USB uzyskując w 1931 stopień mgra filozofii w zakr. matematyki, w 1934 - doktorat; w 1932-36 uczył

w Drohiczynie, 1936-40 w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1943-45 - w szkole handlowej w Wołożynie i szk. średniej w Iwieniu; 1945-48 był naucz. akademickim w AGH w Krakowie, w 1948 habilitował się na UJ i został prof. matematyki w Politechnice Krakowskiej; napisał 40 prac pośw. funkcjom rzeczywistym oraz równaniom cząsteczkowym rzędu drugiego.

KSZIWICKIJ (Krzywicki) **Konstantin Fadiejewicz** (przełom XIX-XX w.) generał ros.; był ostatnim generał-gubernatorem wileńskim w okresie 19.12.1905-13.03.1909; zreorganizował istniejące od 1898 Muzeum Murawiewa w Wilnie, powołując komitet zarządzający i zatwierdzając ustawę regulującą jego działalność.

KUBERSKI Zdzisław (1912-1983 dr med.; w 1937 uzyskał dyplom na Wydz. lek. USB, uczestniczył w kamp. wrześniowej, był jeńcem-lekarzem w Stalagu IVA w Neubrandenburgu do 1945; doktorat uzyskał w 1951, w 1959 zorg. w Łodzi Oddział Neuropediatrii.

KUBICKI Benedykt (1874 w Święcianach - 1951) malarz; kształcił się w petersb. ASP do 1897, potem w Monachium, we Włoszech i w Paryżu, gdzie pracował w Muzeum Przemysłu Artyst.; w 1901-19 był nauczycielem rys. w Taganrogu oraz prowadził pryw. szkołę malarstwa w Petersburgu; w 1919 - był wykładowcą, w 1920-39 profesorem mal. portretowego na Wydz. Sztuk Pięknych USB; należał do Stow. Art. Plastyków Wileńskich, portretował m.in. artystów (np. Ferd. Ruszczyca) i profesorów USB; ostatnie lata życia spędził w Łodzi.

KUBIŃSKI Stanisław (1890-1953) aktor, od 1930 z przerwą w 1932 występował w Wilnie do II wojny św.

KUBLICKI Stanisław (zm. 1809) dramatopisarz, poeta; był dworzaninem A.K. Czartoryskiego, w 1779 – rotmistrzem w kawalerii narodowej wojsk litewskich, w 1782 – posłem inflanckim; od 1789 był majorem, od 1790 – brygadierem kawalerii nar.wojsk koronnych, walczył w kampanii 1792, potem przystąpił do konfed.targowickiej; wydał w Wilnie w 1807: *Powieści moralne i anegdoty, Zabawy wierszem i prozą*.

KUCEWICZ (Kuciewicz) **Franciszek** (1631-1699 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil., prowincjał litewski; do zakonu wstąpił w 1652 w Wilnie; w 1670-74 wykładał w Warszawie, w 1674-80 był prof.teologii i prawa kanonicznego w Akad.Wil., w 1688-91 – rektorem Akademii; w 1683-88 i 1692-94 był sekretarzem prowincjała, w 1694-98 – prowincjałem litewskim, w 1691-92 i 1698-99 – prepozytem domu profesów w Wilnie.

KUCHARSKI Kazimierz - „mjr Szymon" (1894-1956) jezuita, kapelan wojsk., pedagog; maturę zdał w Chyrowie, do zakonu wstąpił w 1910, studiował filozofię i teologię w Nowym Sączu, Starej Wsi i Krakowie; w 1925 rozpoczął studia polonistyczne na USB, uzyskując w 1936 doktorat, pracował jako naucz. j. polskiego i filozofii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, był kuratorem Akademickiego Koła Misyjnego; po wrześniu 1939 współorganizował Dow. Woj. SZP, Okręg ZWZ w Wilnie oraz Legalizację, założył Tow. Samopomocy Społecznej; był wybitnym działaczem konspir., kapelanem ZWZ, skarbnikiem Komendy Okręgu, inicjatorem powołania Rady Wojewódzkiej, współpracownikiem prasy podziemnej; aresztowany przez NKWD w kwietniu 1941 przeszedł ciężkie śledztwo w więzieniach w Wilnie i Gorkim (cela śmierci), zwolniony w listopadzie 1941 został kapelanem w II Korpusie, założył polskie gimn. w Teheranie, potem był kapelanem 7. Dyw. Piech. we Włoszech.

KUCHTA (Kukta) **Juozas**, ksiądz litewski, działacz na rzecz oświaty litewskiej na Wileńszczyźnie, właściciel internatu dla młodzieży; 1918-22 był prezesem Litewskiego Tow.

Dobroczynności, w 1920 - skarbnikiem Rz.-Kat. Stow. Sług Litwinek im. św. Zyty, 1919-22 - członkiem Tymcz. Komitetu Litwinów Wileńskich; w 1922 został deportowany do Kowna.

KUCHTER Kazimierz (1892-1972) wyższy urzędnik Dyrekcji Kolejowej w Wil.; prezes kół śpiewaczych i muzycznych na Wileńszczyźnie; organizator ogólnopolskich zjazdów śpiewaczych i muzycznych w Wilnie; występował w chórze „Echo" w katedrze wil. do 1939.

KUCZEWSKI Ludwik (1883-1954 lub 1956) chemik, nauczyciel; studiował na Uniw. Moskiewskim (był uczniem Mendelejewa), w 1921-25 był st.asystentem w Katedrze Chemii Organicznej USB; uczył chemii w wil.szkołach średnich, także po wojnie; mawiał: Bóg zna chemię na 5, ja na 4, a ty na 3.

KUCZKOWSKI Tomasz (1786-1843) dr med., prezes Akad.Medyko-Chirurg.w Wilnie; w 1807 uzyskał stopień lekarza 1.klasy ze złotym medalem w Akademii Medyko-Chirurg.w Petersburgu; od 1810 służył jako lekarz wojskowy, w 1817 został sztabslekarzem oddzielnego korpusu litewskiego; w 1819 uzyskał stopień dra med.; od 1828 był generał-sztabslekarzem armii Królestwa Polskiego, od 1832 gł.lek.szpitali Król.Polsk.; w 1834-40 – prezesem Wil.Akademii Medyko-Chirurgicznej, starał się wprowadzić w uczelni dyscyplinę wojskową, wydawał studentów zamieszanych w spisek Sz.Konarskiego (znany był pod przezwiskiem: Łapsza); dbał natomiast o poziom naukowy Akademii, opublikował wiele prac; w 1840 przeniósł się do Warszawy.

KUCZYŃSKA (Kurczyńska) **Franciszka** (ok.1780-po 1831) aktorka; w 1801-31 występowała z przerwami w teatrze wileńskim.

KUCZYŃSKI Edward (1905 w Worończy k. Nowogródka - 1958) artysta grafik; w 1927 zdał maturę w Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, studia na Wydz. Sztuk Pięknych USB ukończył w 1934, dyplom artysty-grafika otrzymał w 1939; w 1935-36 był naucz. rysunku w Szkole Rzemiosł i Przem. Artyst. w Wilnie, potem - w Ognisku Metodycznej Nauki Rysunku przy Gimn. im. Zygm. Augusta; w 1942 był w obozie pracy; w 1946 został st. asystentem, potem zast. prof. i docentem przy katedrze grafiki Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu; stał się znanym twórcą drzeworytniczych ilustracji i ekslibrisów, założył „szkołę" drzeworytników toruńskich.

KUCZYŃSKI (Kurczyński) **Ignacy Jan** (ok. 1774-1829 w Wilnie) aktor, kształcił się w Wilnie, tu występował w 1801 i od 1805 do końca życia; w 1828 pełnił funkcję z-cy dyr. teatru.

KUCZYŃSKI Wiktor (1903-1949) „Wiktor", „Gustaw", „41", absolwent Gimn. im. W. Jagiełły w Łunińcu i Wydz. Prawno-Ekonom. Uniw. Pozn. w 1928; od 1931 był sędzią śledczym w Łunińcu, Brześciu n. Bugiem, Pińsku a od XI 38 w Wilnie; podczas okupacji sowieckiej ukrywał się przed aresztowaniem, w okresie okupacji niemieckiej pracował w zakładach piekarniczych, działał w konspiracji: w 1944 w 1. Brygadzie „Juranda" a następnie w Sądzie Specj. Okręgu Wileńskiego; po wojnie w Bydgoszczy działał w Ośrodku Mobiliz. Okręgu Wileńskiego AK, aresztowany przez UB VII 48, w śledztwie torturowany został skazany na karę śmierci 18 XI 49 wyrokiem Rejonowego Sądu Wojskowego w Warszawie i stracony 14 II 50 w więzieniu na Mokotowie.

KUDIRKA Vincas (Kudyrko Wincenty Józef) (1858-1899) lekarz, litewski działacz społeczny, literat; uczył się do 1881 w gimn. w Mariampolu, wstąpił na Uniw. Warsz. początkowo na wydz. filologiczny, potem na medycynę; był członkiem org. „Proletariat" na krótko uwięzionym; studia ukończył w 1889 i przez 4 lata prowadził praktykę lek. w Szakach, porzucił ją z powodu gruźlicy i oddał się działalności publicystycznej, w 1889-95 wydawał

w Tylży litewskie czasopismo „Varpas" (Dzwon), przemycane na teren Rosji; pisał satyryczne opowiadania, był autorem wiersza *Lietuva Tevyné musu*, który stał się litewskim hymnem narodowym, w młodości pisał wiersze po polsku, później przekładał liczne utwory z literatury polskiej.

KUDREWICZ Józef (1882-1923 w Wilnie), dyrektor Okręgowej Dyrekcji Odbudowy, absolwent PW i w Kijowie (1908), od 1915 współorganizator polskiej prasy oświatowej i szkolnej, nauczyciel w szkołach Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego w Wilnie.

KUDZINOWSKI Czesław (1908-1988) językoznawca; od 1928 studiował na USB, potem w 1935 - w Helsinkach i 1937-39 - w Budapeszcie, gdzie uzyskał doktorat z językoznawstwa ugro-fińskiego; w czasie okupacji był lektorem j. litewskiego na podziemnym USB oraz działał w Legalizacji AK; jesienią 1944 był aresztowany przez NKWD, w 1945 zwolniony z łagru i tajnie ekspatriowany do Łodzi, pracował na Uniw. Łódzkim, od 1947 - na UAM w Poznaniu od 1954 docent, od 1973 profesor językozn. porównawczego; napisał wiele prac dot. językoznawstwa bałtyckiego i ugro-fińskiego, m.in. *Biblia litewska Chylińskiego* (1958-84), *Indeks-słownik do Daukšos Postile* (1977), *Gramatyka jęz. fińskiego* (1983), *Słownik fińsko-polski* (1988).

KUKIEWICZ Konstanty (1818-1840) malarz, syn Tadeusza; studiował w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw. Wil. pod kier. J. Rustema, potem na ASP w Petersburgu (dyplom w 1839); malował sceny rodzajowe i charakterystyczne typy wileńskie: *Widok karczmy żydowskiej, Żydzi przemytnicy z okolic Wilna* (olej 1839), *Ulica Wielka, Księgarz uliczny w Wilnie*; jego album *Wilno 1840* zawierał 6 litografii.

KUKIEWICZ Tadeusz (ok. 1765-1848) prawnik; ukończył Szkołę Gł. Litewską, był rejentem dekretowym Trybunału Lit., dworzaninem i szambelanem królewskim, w 1791 został prokuratorem asesorii W. Ks. Lit., po 3 rozbiorze - prokuratorem gubernialnym w Wilnie, w 1808 - pełnomocnikiem Funduszu Naukowego Komisji Sądowej Edukacyjnej; w 1818 należał do założycieli Tow. Typograficznego Wil.; potem pracował w kancelarii Nowosilcowa i demonstrował wiernopoddańcze poglądy, w związku z tym podczas powst. listop. uciekł z Litwy, pracował w komisji kodyfikacyjnej w Petersburgu.

KUKOLNIK Paweł (1795-1884) historyk, cenzor; na jezuickiej akad. w Połocku uzyskał doktorat praw; pracował jako urzędnik w Petersburgu, przyjął prawosławie; w 1824 został prof. historii powsz. na Uniw. Wil. (po usunięciu J. Lelewela z katedry), należał do protegowanych Nowosilcowa, był członkiem komitetu likwidującego Uniw. Wil. w 1832, potem wykładał historię w Akad. Duch. i semin. diecezjalnym; w 1829-41 i 1851-65 był cenzorem; ogłosił po rosyjsku kilka prac z dziejów Litwy.

KULBAK Mojżesz (Majsiej) (1896-1937) poeta żydowski; w 1909-14 uczył się w jeszybocie w Wołożynie, w Mińsku zdał egzamin nauczycielski i uczył w szkołach, m.in. w Wilnie, gdzie mieszkał w 1919-27; w 1928-37 pracował w Mińsku – w redakcjach czasopism i Akademii Nauk; w 1937 został aresztowany i rozstrzelany; w Wilnie opublikował w j.jidysz tom wierszy w 1920 oraz kilka powieści w 1922-29.

KULCZYŃSKI Aleksander (1889-1977) mjr, za udział w strajku szkolnym w 1905 został usunięty ze szkoły w W-wie; jako ochotnik wstąpił do Polskiego Legionu w Puławach, ukończył szkołę wojskową w Moskwie, służył w różnych formacjach polskich, a po demobilizacji I Korpusu w IV Dywizji gen. Żeligowskiego, od października 1920 - w Wil. Pułku Strzelców; w 85. pp I Dywizji Litewsko-Białoruskiej brał udział w walkach na Wileńszczyźnie; w 1924 zdał maturę w Wilnie; do 1932 służył w

KOP w Iwieńcu; jako uczestnik kampanii 1939 został internowany na Litwie, w 1940 aresztowany przez NKWD i skazany na 8 lat łagru (Workuta); w 1941 wstąpił do armii gen. Andersa.

KULCZYŃSKI Ignacy (1707-1747?) bazylianin, archimandryta grodzieński; w 1727-35 przebywał w Rzymie jako prokurator bazylianów, w 1736 został archimandr. grodz.; pisał dzieła hagiograficzne, m.in. *Speculum Ecclesiae Ruthenicae* (Rzym 1732) oraz *Monologium Bazyliańskie, tj. żywoty świętych pańskich...* (Wilno 1771).

KULESZA Aleksander (1676-1720 Wilno) jezuita; w 1702-05 był socjuszem misji do Persji, w 1712-20 – prof.matematyki, j.greckiego i hebrajskiego oraz prefektem drukarni w Wilnie; drukarnię zaopatrzył w czcionki greckie i hebrajskie, wzbogacił bibliotekę Akad.Wil.

KULESZA Edward (1884 Wilno – 1969 Wilno) inż.architekt, nauczyciel; w 1910 ukończył studia w Petersburgu, praktykę zawodową zdobył w Rosji; w 1926-45 wykładał w Państw.Szkole Techn.w Wilnie; w 1944-55 był architektem w Biurze Projektów Min.Zdrowia Litewskiej SRR w Wilnie.

KULESZA Jan Alojzy h. Ślepowron (1660-1706) jezuita, pisarz polemiczny; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1677, studiował filozofię w Połocku 1681-84, teologię w Akad. Wil. 1686-90; uczył w szkołach jezuickich, m.in. jęz. greckiego, był prof. teologii moralnej w Akad. Wil.; od 1695 jako misjonarz zachęcał prawosławnych do unii, napisał dzieło polemiczne: *Wiara prawosławna pismem świętnym, soborami, Oycami SS mianowicie greckiemi y historyą kościelną... obiaśniona* (Wilno 1704, 1711).

KULESZA Jan Filip (1799 w Wilnie - 1872) lekarz; w 1821 uzyskał doktorat med. na Uniw. Wil., odbył podróże naukowe do Niemiec i Francji w 1821, 1827-28, osiadł w Warszawie, pracował w wielu szpitalach, od 1836 był członkiem Tow. Lek. Warsz., napisał wiele prac, był współpracownikiem *Encyklopedii* Orgelbranda.

KULESZA Marian Stefan (1878-1948) artysta malarz, pedagog; ukończył II gimn. w Warszawie, studiował malarstwo w Warszawie (u W. Gersona), Krakowie oraz w 1900-03 w ASP w Petersburgu; w 1910-19 mieszkał i wystawiał w Warszawie, od 1920 - w Wilnie był naucz. gimnazjalnym, członkiem Wil. Tow. Art. Plastyków i „Klubu Włóczęgów", ogłaszał liczne artykuły w „Kurierze Wil.", brał udział w wielu wystawach otrzymując nagrody i wyróżnienia, malował gł. portrety (np. *J. Piłsudskiego*), pejzaże i zabytkowe wnętrza (np. *Wnętrze kościoła św. Michała*); pochowany na Rossie.

KULESZA Michał (1800-1863) malarz, pedagog; kształcił się w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw. Wil. (był uczniem J. Rustema) i w 1829 otrzymał patent nauczyciela rysunków, uczył prywatnie, malował pejzaże na zlecenie, od 1835 był nauczycielem w Krożach, Grodnie i 20 lat w Białymstoku; posługiwał się najczęściej gwaszem i piórkiem, wydał w zakładzie litograficznym Lemerciera w Paryżu *Tekę Kuleszy* (1850).

KULESZA Stanisław (1920-1944), kpr. „Eskula", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta i Państw. Szkoły Technicznej na Holenderni w Wilnie, był współorganizatorem Związku Wolnych Polaków, współpracownikiem redakcji miesięcznika „Za Naszą i Waszą Wolność", aresztowany przez NKWD III 41, uwolniony z transportu przez polskich kolejarzy, ponownie w ZWP, od III 44 w oddziale partyzanckim - III bat. 77 pp AK Okr. Nowogr., zginął 7 V 44.

KULESZO Adam (1881-1941) ksiądz, proboszcz kościoła podominikańskiego; redagował w 1913 „Gwiazdę Zaranną", tworzył przed I wojną kółka parafialne (m.in. komplety dla

robotnic) łącząc naukę religii ze sprawami narodowymi.

KULIGOWSKA Józefa z d. Czyżykówna (1901 w Wilnie - 1985), „Ziuta", absolwentka wileńskiej szkoły średniej, żona Tadeusza mjra WP; w okresie okupacji pracowała chałupniczo w Wilnie, w 1943 przeniosła się do Szczuczyna, zaprzysiężona w AK, szyła mundury dla partyzantów a następnie była pielęgniarką w szpitaliku partyzanckim w Jakubowie; po wojnie wyjechała do Londynu do męża, po latach wrócili wspólnie do kraju.

KULIGOWSKI Zbigniew (1922-1944), do 1941 uczeń szkoły średniej w Wilnie, członek Związku Wolnych Polaków, najprawdopodobniej radiotelegrafista Okręgu AK w Wilnie, aresztowany latem 1943 r. wsławił się próbą ucieczki z więzienia na Łukiszkach, pojmany na dziedzińcu został przykuty łańcuchem do ściany celi i stracony na Ponarach w styczniu 1944.

KULIKOWSKI dekorator, w teatrze wil. pracował w 1860, malował dekoracje m.in. do *Halki*.

KULIKOWSKI Julian (1893-1980), ppłk dypl. „Witold Drohomirski", „Witold", „Ryngraf", oficer 5. Dywizji Syberyjskiej, od VI 1919 służył w WP, do 1925 był d-cą II bat. 72 pp w Radomiu, 1925-27 WSW mjr dypl. służył w Sztabie Gen., DOK X i DOK III, od X 39 działał na Wileńszczyźnie, od III 40 na czele stworzonej przez siebie organizacji wojskowej Liga Wojenna Walki Zbrojnej, od IX 41 podporządkował się K-dzie Okręgu Wilno, szef sztabu KO a następnie Oddz. I, od VI 44 z-ca K-dta Okręgu Wilno, po 17 VII 44 K-dt Okręgów Wilno i Nowogródek, aresztowany przez NKWD I 45, skazany na 15 lat katorgi, wyrok odbywał w łagrze w Workucie, wrócił do kraju XII 1955, osiedlił się w Warszawie.

KULIKOWSKI Kazimierz (1828-1881 Wilno) kupiec wileński; naukę zawodu rozpoczął jako chłopiec na posyłki, ale umierając zostawił w Wilnie kilka dobrze prosperujących sklepów; był ostatnim burmistrzem Wilna na prawie magdeburskim; w czasie powst.styczn. został na pewien czas uwięziony; pochowany na Cment.Bernardyńskim.

KULIKOWSKI Otton (1920 w Wilnie – 2000) artysta malarz; w 1932-40 był uczniem Gimn.i Lic.im.Zygmunta Augusta w Wilnie; podczas okupacji był żołnierzem 1.Brygady AK „Juranda" (pseud."Kilometr"), brał udział w akcji „Ostra Brama" i był więziny w Kałudze; dyplom uzyskał na Wydz.Sztuk Pięknych UMK w Toruniu.

KULIKOWSKI Zdzisław (1919 w Wilnie – 1988) artysta plastyk; ukończył Gimn. i Lic.im.Zygmunta Augusta w Wilnie w 1940; w czasie wojny pracował jako robotnik i był żołnierzem AK (pseud. „Nałęcz") w ochronie sztabu „gen.Wilka" Krzyżanowskiego; w 1944 rozpoczął studia plastyczne w wileńskiej filii Leningradzkiego Inst.Sztuk Pięknych, od 1945 kontynuował je na Wydz.Szt.P. UMK w Toruniu, uzyskując w 1951 dyplom artysty-malarza; w 1948-52 uczył rysunku w Technikum Przem.Odzieżowego w Toruniu, w 1954-64 był naucz.akademickim na Wydz.Sztuk Pięknych UMK; projektował witraże, wnętrza użytkowe i kościelne, scenografie dla teatru lalek.

KULWIEĆ (Culvensis, Kulwa) **Abraham h. Łabędź** (ok. 1510-1545) grecysta i hebraista; studiował w Akad. Krakowskiej 1528-29 (bakałarz sztuk wyzwolonych) oraz za granicą m.in. w Louvain, Wittemberdze i Lipsku; uzyskał doktorat obojga praw na uniw. w Sienie; ok. 1540 otworzył w Wilnie przy ul. Niemieckiej prywatną szkołę z konwiktem - ośrodek propagandy luteranizmu, w 1542 wezwany za to przed sąd kościelny musiał uchodzić do Królewca, gdzie książę Albrecht uczynił go kierownikiem pedagogium - przyszłego uniwersytetu, wykładał tam j. grecki i hebrajski; był protegowanym Zygmunta I i Bony.

KULWIEĆ Paweł (1884-1912) ksiądz, działacz społ.; ukończył semin. duch. w Wilnie i wyższe studia teologiczne w Innsbrucku, w 1907 został wikarym przy kościele św. Jakuba w Wilnie; współpracował z „Zorzą Wileńską", założył i wydawał w 1910-11 „Gazetę 2 Grosze", która osiągała nakład do 11 tys. egz.; sprawie litewskiej poświęcił broszurę *Otwórzmy oczy*.

KUŁAKOWSKI Dominik (1791-1847 Wilno) malarz, architekt; ukończył gimn.w Szczuczynie, w 1818-21 studiował w Szkole Sztuk Pięknych przy Uniw.Wil. u J.Rustema; w 1821-24 był pomocnikiem architekta Uniw.Wil., nadzorował prace przy remontach budynków szkolnych, m.in.w Nowogródku, dekorował wnętrza uniwersyteckie, wykonywał dekoracje okolicznościowe na uroczystości akademickie i państwowe; w 1828 otrzymał stopień kandydata i w 1828-38 był architektem okręgowym w Białymstoku.

KUŁAKOWSKI (Kółakowski) **Feliks** (1799-1831) filareta, poeta; ok.1818 został studentem Uniw.Wil., na którym uzyskał stopień kandydata filozofii; należał do Tow.Filaretów, był radcą Zw.Błękitnego, wykładał na kursach samokształceniowych, wygłaszał „jamby" – zabawne wiersze okolicznościowe; w 1823 został uwięziony, przebywał w celach u bazylianów razem z A.Mickiewiczem (występuje w III cz.*Dziadów* i jest adresatem dedykacji); skazany został na zesłanie, studiował pocz.na Uniw.w Kazaniu, potem – ze względu na stan zdrowia – prac.w kancelarii kuratora; nie zezwolono mu na powrót do kraju, zmarł w Petersburgu.

KUŁAKOWSKI Henryk (1808-1890) lekarz, prof. farmakologii; uczył się u bazylianów w Borunach i gimn. w Mińsku Litewskim; w 1825-28 studiował prawo na Uniw. Wil., po kilku latach wstąpił do Akad. Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i w 1837 otrzymał dyplom lekarza I kl., został astystentem Jędrzeja Śniadeckiego oraz prosektorem przy Zakł. Anatomii, w 1842 uzyskał doktorat; po zamknięciu Akad. wileńskiej przeniósł się do petersburskiej, w 1849 został prof. farmakologii, w 1871 - nacz. lekarzem Tow. Dróg Żelaznych; od 1842 był członkiem Tow. Lek. Wil.

KUMELSKI Norbert Alfons (1802-1853) przyrodnik; w 1815-21 uczęszczał do szkoły pow. w Międzyrzeczu Koreckim (w której w 1819-21 uczył jednocześnie j. niemieckiego), studiował na Wydz. Mat.-Fiz. i Lekarskim Uniw. Wil. 1821-24 uzyskując stopień magistra; w 1828-29 był pomocnikiem bibliotekarza, potem został wysłany za granicę w celu zapoznania się z metodami produkcji fabrycznej; wrócił w 1833, po kilku latach przeniósł się do Warszawy i pracował jako sekretarz-tłumacz w Komisji Rządowej Sprawiedliwości; ogłosił do 1829 ponad 60 artykułów w „Dzienniku Wil." dot. głównie geologii i mineralogii oraz w 1825-27 4 podręczniki z tych dziedzin, ponadto wydał wspólnie ze Stan. Batys-Gorskim trzytomowy podręcznik *Zoologia albo historia naturalna zwierząt...* (Wilno 1836-37).

KUNA Henryk (1881?-1945) rzeźbiarz; pochodził z ortodoksyjnej rodziny żydowskiej, przeszedł na katolicym w 1915; uczył się w pracowniach rzeźbiarzy warsz., potem studiował w 1902-04 w ASP w Krakowie pod kier. K. Laszczki, w 1911 - w pracowni kamieniarza Pellecota w Paryżu; wielokrotnie wystawiał swe prace w kraju i za granicą, otrzymywał nagrody, był prezesem stow. „Rytm", w 1924-30 przebywał w Paryżu; w 1936-39 zajmował katedrę rzeźby na Wydz. Sztuk Pięknych USB, w 1932 wygrał konkurs na pomnik A. Mickiewicza w Wilnie (Niemcy zniszczyli posąg, zachowało się 8 z 12 płaskorzeźb); po wojnie przeniósł się do Torunia, mianowany prof. UMK, zajęć jednak nie podjął ze wzgl. na stan zdrowia.

KUNCEWICZ Jozafat (Kunczyc Jan) (ok. 1580-1623) bazylianin, arcybiskup unicki po-

łocki, święty; ukończył szkołę cerkiewną we Włodzimierzu Wołyńskim i rozpoczął praktykę kupiecką w Wilnie; w 1604 wstąpił do bazylianów, w 1609 otrzymał święcenia, w 1613 został archimandrytą kościoła św. Trójcy w Wilnie, zakładał klasztory i szkoły, w 1618 został arcyb. połockim, odbierał przemocą cerkwie prawosławnym, spotykał się z oporem mieszczan, którzy zamordowali go w Witebsku 12.11.1623; został beatyfikowany w 1642, kanonizowany w 1867.

KUNDZICZ Tadeusz (1747-1829) jezuita, biskup sufragan trocki; uczył się w Grodnie i Akad. Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień doktora nauk wyzwolonych i filozofii; po kasacie zakonu był w 1777-1803 prof. matematyki w Szkole Głównej Litewskiej; w 1796 został kanclerzem kurii biskupiej, w 1803-07 był prefektem semin. nauczycielskiego przy Uniw. Wil.; w 1808 został sufraganem trockim, rządził także w 1810-12 i 1815-21 diecezją wileńską; jego *Gramatyka francuska krótko zebrana* miała w 1801-28 kilkanaście wydań.

KUNICKA z d.Lubicz-Rowicka Izabela (1891-1974) aktorka; ukończyła romanistykę na Uniw.w Kijowie, w 1916-21 występowała w polskich teatrach kijowskich, w 1922 – w Teatrze Rozmaitości w Warszawie, w 1922-24 należała do Instytutu Reduty w Warszawie, w 1926-29 – członkiem Reduty w Wilnie; w 1929-32 prowadziła teatr szkolny w Lic.Krzemienieckim, w 1932-39 była ponownie w Inst.Reduty w Warszawie; podczas okupacji organizowała przedstawienia konspiracyjne; po wojnie reżyserowała i kierowała teatrami dla dzieci w Krakowie, Wrocławiu i Warszawie, od 1951 grała w teatrach warszawskich.

KUPAŁA Janka, właściwie: Jan Łucewicz (1882-1942) pisarz białoruski; ukończył szkołę ludową oraz w 1898 – 2-klasową szkołę w Białorucy; od 1903 pracował na prowincji jako wędrowny nauczyciel, urzędnik i pisarz sądowy; w 1908 był bibliotekarzem w białoruskiej bibliotece „Wiedy" B.Daniłowicza w Wilnie; w 1909-12 kontynuował naukę na kursach A.Czerniajewa w Petersburgu; w 1913-14 pracował w wydawn.białoruskich i redakcji „Naszej Niwy" w Wilnie; w 1916-17 służył w wojsku ros.; w 1919 zamieszkał w Mińsku i zdobył znaczne uznanie jako poeta; w 1941 ewakuował się do Moskwy, potem do Kazania; w czerwcu 1942 wrócił do Moskwy, 20.06.1942 spadł z 10 piętra hotelu, zepchnięty prawdopodobnie przez agentów NKWD; debiutował w 1903 wierszami polskimi, drukowanymi w „Ziarnie", od 1905 pisał po białorusku, jego wiersze ukazywały się od 1907 w „Naszej Niwie"; pierwszy zbiorek *Żalejka* wydał w 1908 w Petersburgu, w 1912 – dramat *Paulinka* w Wilnie.

KUPIECKI Edmund (1858-1918) aktor, dyr. teatru; w 1906-10 pracował jako reżyser w „Lutni", organizował tam odczyty literackie z deklamacjami, reżyserował przedstawienia, m.in. *Dożywocie* Fredry; reżyserował też w amatorskim Klubie Poleskim (Kolejowym) w 1907-14 oraz w Tow. Opieki nad Dziećmi (jasełka); w 1907 kierował teatrem letnim w Landwarowie, w 1910 reżyserował w sekcji dramatycznej „Sokoła" w Mińsku i w białostockiej „Muzie"; został rozstrzelany przez bolszewików w Mińsku Lit. za przechowywanie polskiego żołnierza.

KURAŚ Stanisław (1887-1974), jezuita, uczył w Chyrowie oraz w l. 1921-24 religii, j. polskiego, matematyki w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w 1924 opuścił Zakon.

KURATOWSKI Roman (1890-1964) prawnik; za udział w strajku szkolnym w 1905 został wydalony z warszawskiego gimn. rządowego, ukończył gimn. polskie im. gen. Chrzanowskiego w 1908 oraz wydz. prawa na Uniw. w Petersburgu w 1912, gdzie do 1915 był asystentem; w 1922 doktoryzował się na Uniw. w Paryżu; w 1922-23 był zast. prof. prawa cywilnego i handlowego na USB, prowadził kancelarię adwokacką w Warszawie, ogłaszał liczne artykuły; podczas wojny był członkiem

audytoriatu wojskowego przy Sztabie Nacz. Wodza w Anglii w randze kapitana; w 1944-47 wykładał na polskim Wydz. Prawa Uniw. w Oksfordzie, potem rozwijał praktykę adwokacką w Londynie.

KURCZEWSKI Jan (1854-1916) ksiądz, historyk; w 1874 wstąpił do semin. duch. w Wilnie, w 1881 ukończył Akad. Duch. w Petersburgu ze st. mgra teologii, został nauczycielem religii w II Gimn. w Wilnie i prof. semin. duchownego; za odmowę zastosowania w gimnazjum rosyjskich książek do nabożeństwa w 1886 został wysłany na probostwo do Kiemieliszek; w 1889-99 był proboszczem kościoła św. Jakuba w Wilnie, który odrestaurował; w 1898 został kanonikiem katedry wil., w 1900 - prałatem, oficjałem kurii biskupiej; w 1901-11 był prof. prawa kanonicznego i hist. Kościoła w semin. duchownym; publikował kazania i prace dotyczące dziejów katedry i diecezji wileńskiej, m.in. *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych* (Wilno 1912); był prezesem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie w 1907-16.

KURDYBACHA Emilia zob. **EHRENKREUTZ-KURDYBACHA**

KURDZIEL Jan (1886-1977), jezuita, uczył w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-26.

KURHANOWICZ Tomasz (1801-1865) filolog; ukończył szkołę średnią w Żyrowicach oraz Wydz. Literatury i Sztuk Pięknych Uniw. Wil. jako kandydat w 1823; uczył wymowy i jęz. starożytnych w gimn. wil. (był nauczycielem J. Słowackiego), potem w Kownie, Białymstoku i Grodnie, w 1833 został prof. j. polskiego w Instytucie Pedag. w Petersburgu, od 1810 był nauczycielem w Warsz. i prof. j. ros. w Warsz. Akad. Duchownej 1846-59; wydawał w l. 1832-65 szkolne podręczniki gramatyki polskiej.

KURKOWSKA-PEKSZYNA Helena (1900-1971) botanik; w 1919 zdała maturę w gimn. Maciejewiczowej w Wilnie; w 1924 uzyskała na USB absolutorium i została asystentką przy Katedrze Botaniki Ogólnej USB; w 1932-39 uczyła w Gimn.im. Orzeszkowej, działała w harcerstwie i w 1938 została harcmistrzynią; w czasie wojny brała udział w tajnym nauczaniu; w 1945-50 uczyła w szkołach średnich w Łodzi, w 1950-67 pracowała jako asystent, potem adiunkt przy Katedrze Systematyki i Geografii Roślin Uniw.Łódzkiego.

KURKOWSKI Mieczysław (1908 Podbrodzie - 1944) technik budowlany; ukończył Wydz.Budowlany Państw.Szk.Techn.w Wilnie, był majorem WP; w 1939 brał udział w obronie Warszawy, był uczestnikiem konspiracji SZP, ZWZ i AK; w czasie powst.warsz. pod pseud „Sawa" dowodził odwodem Zgrupowania „Radosława", 25.08.1944 został ciężko ranny, 27.09.1944 – zastrzelony przez Niemców w szpitalu.

KURNAKOWICZ Jan (1901 w Wilnie - 1968) aktor; do gimn. uczęszczał w Wilnie i od 1915 w Petersburgu, gdzie ukończył również szkołę dramatyczną; w 1921-25 występował w teatrze wileńskim, potem w teatrach warszawskich; w 1939-40 wyst. w teatrze polskim w Wilnie (m.in. jako Papkin w *Zemście* A. Fredry), w czasie okupacji niemieckiej był szatniarzem w stołówce, w 1944 - znów wyst. w teatrze wil.; od 1945 - w Olsztynie, Wrocławiu, Krakowie i Teatrze Nar. w Warszawie (1950-62); grał w 22 filmach przed wojną i kilku po wojnie.

KURNATOWSKI Felicjan (1860-1933) ks. superintendent Kościoła Wileńskiego Ewangelicko-Reformowanego, członek Konsystorza, proboszcz parafii Izabelińskiej pow. wołkowyskiego.

KUROWSKI Leon (1907-?) prawnik, prof UMK i UW; w 1916-21 uczył się w szkole rosyjskiej, w 1922-27 w Państw.Gimn.Koedukacyjnym w Słonimie; w 1932 uzyskał na USB magisterium w dziedz.prawa skarbowego, w

1934 – doktorat; w 1932-39 był st.asyst.na USB, pracownikiem Okr.Izby Kontroli w Wilnie; w 1940-44 pracował w fabryce papieru w Nowej Wilejce; w 1945-53 – jako prof.na UMK w Toruniu (rektor w 1951-52), w 1949-77 – na Uniw.Warsz. (od 1961 prof.zw., w 1952-55 prorektor); wykładał także na innych uczelniach, w 1945-51 był podsekretarzem stanu w Min.Skarbu, w 1959-68 doradcą finansowym z ramienia ONZ w Indonezji, Mali i Nigrze.

KURUSZA-WOROBJOW Jan (1878-1942) artysta fotograf; pracował w szkolnictwie warszawskim, ok. 1910 zamieszkał w Wilnie i - za radą Ferd. Ruszczyca - zajął się fotografią; w 1917 otworzył w Wilnie własny zakład; w 1920-21 był fotografem przy kwaterze Gł. Nacz. Wodza. J. Piłsudskiego; stworzył wybitne dzieła w fotografii portretowej, otrzymywał nagrody na wielu wystawach, był prezesem Tow. Fotografów Wil., członkiem Foto-Klubu Polskiego; w 1941 został aresztowany przez NKWD i wywieziony na Ural, zmarł w szpit. więziennym w Gorach nad Soświą 27.01.1942.

KUSEWICKI Mosze (1899 Smorgonie – 1966) chazan-kantor żydowski; w 1924-27 śpiewał w Wielkiej Synagodze w Wilnie, w 1928-39 – w Wielkiej Synagodze na Tłomackiem w Warszawie; podczas wojny – przez pewien czas w Operze Gruzińskiej w Tbilisi; po wojnie – po krótkim pobycie w Warszawie – wyjechał na tournée po kilku krajach, w 1952 został chazanem w Nowym Jorku.

KUSZLÓWNA Zofia (1902-1928 w Wilnie) aktorka, od sez. 1924/25 występowała w Wilnie w Teatrze Polskim i w Reducie.

KUTUZOW (Goleniszczew-Kutuzow) **Michaił Illarionowicz** (1745-1813) generał potem feldmarszałek ros.; brał udział w wojnach z Turcją w 1790 i 1806-12 oraz Napoleonem 1805 i 1812; był generał-gubernatorem wileńskim w okresie 19.12.1799-11.07.1801.

KUZIW-SOROCKI Mirosław (1914-1975) lekarz naczelny Szpitala Dzielnicowego w Czarnym Borze. Absolwent USB.

KUŹMO Jan (zm.1958 w Wilnie) urzędnik; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, był sekretarzem i wiceburmistrzem Nowej Wilejki; brał udział w wojnie 1939, podczas okupacji prac.jako robotnik leśny; po wojnie -w urzędach wileńskich; pochowany na Rossie.

KUŹMOWA z d. Trzeciakówna **Helena** (1910-1993) nauczycielka; pracowała w różnych szkołach pow. wileńsko-trockiego, w 1934 uzyskała dyplom mgra filozofii na USB; w latach okupacji prowadziła tajne nauczanie; po wojnie uczyła w szkołach wiejskich na Wileńszczyźnie, od 1952 j. polskiego i francuskiego w szkole średniej w Landwarowie; opracowała ponad 10 podręczników dla uczniów kl. 6-11 z polskim językiem nauczania.

KUŹNIAR Jan (1911-1972) polonista, edytor; w 1938 otrzymał stopień mgra filoz. na USB, w 1949 rozpoczął pracę naukowo-edytorską w Wyd. Ossolineum we Wrocławiu, współprac. z J. Kleinerem przy wyd. *Dzieł wszystkich* J. Słowackiego (oprac. *Króla Ducha*); w 1962 doktorat na Uniw. Wrocł.

KUŻYS Henryk (1924 w Wilnie - 1952) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK w 3. Brygadzie „Szczerbca", zbiegł z obozu w Miednikach, w 1945 w WP, nauczyciel w Piotrkowie k. Gostynina, urzędnik w Elblągu.

KWAŚNIEWSKI Henryk (ur. 1777) aktor, dyr. teatru wil., gdzie pracował w l. 1793-1795.

KWIATKOWSKI Kazimierz (1893-1964) malarz, konserwator; maturę uzyskał w Łowiczu, studiował w Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu oraz na Wydz. Sztuk Pięknych USB, który ukończył w 1933; w l. 1922-30 uczył rysunku w gimnazjach wileńskich, 1922-28 -

w Szkole Rysunkowej, w 1937-38 na Wydz. Sztuk Pięknych USB; malował portrety i obrazy religijne, oraz polichromie (m.in. Kaplicy Karmelitów Bosych przy Ostrej Bramie), wiele wystawiał, ale większość jego prac została zniszczona podczas wojny; po wojnie od 1947 pracował jako konserwator malarstwa w Muzeum Nar. w Warszawie.

KWIECZOR zob. **QUETSCHER**

L

LACH Tadeusz (1907-?) nauczyciel wych.fiz.; w 1932 ukończył Centralny Instytut WF w warszawie, w 1932-34 był nauczycielem w Brześciu n.Bugiem, 1934-39 - naucz.gimnastyki i gier sportowych w Państw.Szkole Techn.w Wilnie; brał udział w wojnie 1939 w st.podporucznika, był żołnierzem ZWZ-AK, uczestnikiem akcji „Ostra Brama"; w 1940-45 pracował jako robotnik rolny i kolejarz na Wileńszczyźnie; w 1945-47 działał w Woj.Kom.Kult.Fiz. w Gdańsku, 1947-49 był naucz. WF w Gdańskich Technicznych Zakł.Naukowych, 1947-72 kierował Studium WF w P.W.Szkole Ekonomicznej i P.W.Szkole Sztuk Plastycznych w Sopocie.

LACH-SZYRMA Krystyn (1790-1866) filozof, powstaniec list.; ukończył gimnazjum w Królewcu oraz Oddział Literatury i Sztuk Wyzwolonych Uniw. Wil. w 1813 ze st. mgra filozofii; został nauczycielem domowym w Sieniawie Czartoryskich, podróżował ze swym wychowankiem ks. Adamem po Anglii 1820-24, po powrocie został prof. filozofii Uniw. Warsz.; brał udział w powst. list. jako płk Gwardii Akademickiej; w 1832 osiadł w Anglii, był m.in. prezesem Grona Historycznego Londyńskiego, reprezentował linię polityczną ks. Adama Czartoryskiego, publikował po angielsku artykuły i książki dotyczące polskiej kultury i polityki, po polsku wydał książkę *Anglia i Szkocja. Przypomnienia podróży w roku 1820-24 odbytej* (1828-29); w 1855-62 był angielskim korespondentem prasy krajowej.

LACHNICKI Antoni h. własnego (1756-1819) członek Rady Nar. W. Ks. Lit. w 1794, prezydent m. Wilna; w 1774-90 pełnił różne funkcje w pow. wiłkomierskim, w 1791 został pisarzem grodzkim wileńskim, później wiceprezyd. Wilna, w 1794 - deputowanym z pow. wileńskiego do Trybunału Lit. oraz członkiem Rady Nar. W. Ks. Lit., w 1797 był chorążym pow. wil., w 1802 - prezyd. Sądu Gł. I Departamentu gub. wileńskiej, w 1805 - marszałkiem pow. wil.; w 1808 został członkiem Komisji Sądowo-Edukacyjnej, w 1811 - sędzią sądów granicznych gub. wil., w 1812 - prezydentem m. Wilna, w 1815 - członkiem Komisji Radziwiłłowskiej.

LACHNICKI Ignacy (1755 - ok. 1830) ziemianin, wojskowy; w Akad. Wil. uzyskał tytuły mgra sztuk wyzwolonych i dra filozofii, służył w wojsku W. Ks. Lit. i w 1788 został pułkownikiem; był marsz. dworu i doradcą hetmana w. lit. Michała Kazimierza Ogińskiego, komisarzem Litewskiej Komisji Skarbowej w 1793, wiceprezyd. Grodna w czasie insurekcji kościuszkowskiej; po wejściu wojsk napoleońskich był we władzach konfederacji litewskiej, ale reprezentował politykę ugodową wobec Rosji; należał do kilku lóż masońskich, w swoich dobrach zreformował stosunki włościańskie.

LACHNICKI Ignacy Emanuel, pseud. Antoni Antymagnetystowicz (1793-1826) pisarz, działacz społ.; w 1812 uzyskał na Uniw. Wil. stopień dra filozofii; został kamerjunkrem ces. dworu i przebywając w Petersburgu zetknął się z mistycyzmem i magnetyzmem; w 1816-18 redagował w Wilnie „Pamiętnik Magnetyczny", zawierający m.in. opisy doświadczeń, wyśmiewany przez „Wiadomości Brukowe", ale wywierający wpływ na filomatów; działał w loży masońskiej „Gorliwy Litwin", w Towa-

rzystwie Typograficznym, w komitecie red. „Dziejów Dobroczynności...", pomagał w rozpowszechnianiu I tomu *Poezji* A. Mickiewicza; ogłosił *Statystykę guberni litewsko-grodzieńskiej* (Wil. 1817).

LACHOWICZ Ludwik (1811 w Wilnie - 1880 w Wilnie) chirurg; gimnazjum ukończył w Wilnie, medycynę studiował na Uniw. Wil., potem w wil. Akademii Medyko-Chir., którą w 1835 ukończył ze st. lekarza II kl., w 1837 uzyskał tytuł medyka-chirurga; przez 14 lat był ordynatorem szpitala wojsk. na Antokolu, potem - naczelnym lekarzem w szpit. żydowskim, od 1852 - w szpitalu Sawicz; był znanym chirurgiem, wykonał tysiące operacji; w 1836 zbudował stół operacyjny, w 1847 pierwszy na Litwie zastosował eter jako środek znieczulający; od 1862 był członkiem Tow. Lekarskiego Wil.; pochowany na Rossie.

LAMPI Franciszek Ksawery (1782-1852) malarz poch.włoskiego;studiował w Wiedniu, od 1815 mieszkał w Warszawie, po 1819 i ok.1830 przebywał w Wilnie; namalował obraz *Chrystus błogosławi dzieci* dla kościoła św.Jakuba oraz portrety wil.arystokratów.

LAMPI Jan Baptysta (1751-1830) malarz poch.włoskiego, ojciec Franciszka Ksawerego; uczył się w Salzburgu, uzyskał tytuły akademika w Weronie, Wiedniu i Petersburgu; od 1786 był prof.Akad.Sztuk Pięknych w Wiedniu; w 1788-91 był nadwornym mal.Stanisława Augusta, w 1792-97 - carycy Katarzyny II; przebywał także w Wilnie, malował portrety arystokracji, m.in.Eustachego Tyszkiewicza i Joachima Litawora Chreptowicza.

LANDE Jerzy Władysław (1886-1954); prawnik; maturę ze złotym medalem uzyskał w 1905 w Petersburgu, w 1910 ukończył tam studia prawnicze z dypl. I stopnia i został adwokatem w Warszawie; w 1919-21 pracował w Min. Sprawiedliwości, w 1921-29 był kierownikiem katedry teorii i filozofii prawa USB (jako profesor od 1926, po uzyskaniu na UJ habilitacji w 1925); w 1929-39 był prof. UJ, w 1939 został uwięziony w Sachsenhausen, po zwolnieniu pracował na Tajnym Uniw., w 1945 powrócił na UJ; w licznych publikacjach przedstawiał teorię psychologistyczną prawa, pośmiertnie ukazały się *Studia z filozofii prawa* (1959).

LANDE Michał (1858-1907- w Werkach) inżynier; był dyr.kolei żelaznych w Rosji, zmarł nagle po powrocie z zagranicy; pochowany na Cment.Bernardyńskim, na jego grobie był brązowy posąg Anioła Śmierci wg projektu Bolesława Jeziorańskiego (ukradziny po II wojnie).

LANDSBERG Gabriel (Landsbergis Gabrielius) pseud. „Żemkalnis" (1852-1916 w Wilnie) litewski dramaturg, aktor i reżyser, publicysta; uczył się w tajnej polskiej szkole oraz w gimn.w Szawlach; w 1871 ukończył szkołę telegrafistów w Rydze; w Moskwie zdał maturę i eksternistycznie ukończył prawo na uniwersytecie; podczas wojny ros.-tureckiej 1876-78 był telegrafistą w wojsku ros.; w 1884 zamieszkał w Johaniszkielach na Litwie i prowadził działalność na rzecz litewskiego odrodzenia narodowego, za co w 1894 został zesłany w głąb Rosji; w 1907-08 mieszkał w Wilnie, prac.w redakcji „Vilniaus žinios", był współzałożycielem Tow. Sceny Amatorskiej „Vilniaus kanklės"; w 1909-15 współpracował z Tow. Teatralno-Muzycznym „Varpas" w Szawlach (wyreżyserował ok.50 spektakli, napisał 4 własne sztuki); w 1899 napisał broszurę o stosunkach polsko-litewskich *Lenkai ir Lietuviškai*, w 1915 powrócił do Wilna, pochowany na Rossie.

LANDSBERGIS-ŻEMKALNIS Vytautas (1893-1993 Wilno) architekt; w 1913-16 studiował w Polit.Ryskiej, w 1925 ukończył Wyższą Szkołę Architektury w Rzymie; w 1926-38 pracował w Kownie, w 1942-44 wykładał na litewskim Uniw.Wil., w 1939-43 był nacz.architektem m.Wilna; w 1944 wyjechał do Niemiec, w 1947-49 wykładał w Monachium, w 1949-59 pracował w Melbourne w Australii; w 1959-61 był ponownie nacz.arch.m.Wilna, w 1961-84 pracował w Biurze Konserwacji Zabytków w

Wilnie; restaurował m.in. Stary Arsenał w Wilnie.

LANGHAMMER Edward (1910-1945), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-30, studiował na Wydz. Farmaceutycznym USB, uczestniczył w kampanii wrześniowej w 5. PPLeg., był żołnierzem AK, w 1944 został aresztowany przez NKWD, więziony na Łukiszkach, zamordowany 30 VI 1945.

LANGHAMMER Józef (1908-1982), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-30, studiował na Wydziale Sztuk Pięknych USB w l. 1931-36, oraz na Wydziale Architektury PW, uczestniczył w kampanii wrześniowej w 1. PPLeg. (ppor.), w 1942 został aresztowany i osadzony do 1945 w obozie konc. w Oświęcimiu, od 1947 mieszkał w Australii.

LANGMAJER Józef (zm. 1810) dr med. i filozofii; sprowadzony przez M. Poczobuta do Wilna wykładał jako profesor w Szkole Gł. Litewskiej w 1784-1802 patologię i terapię szczegółową oraz farmakologię, potem przeniósł się do Wiednia; od 1807 był członkiem Tow. Lek. Wileńskiego.

LANGSDORF Karol Christian (1757-1834) mechanik i technolog; był prof. budowy maszyn w Erlangen, w 1804-06 - profesorem mechaniki, hydrauliki i technologii na Uniw. Wil., potem przeniósł się do Heidelbergu, gdzie został rektorem uniw.; w Wilnie ukazała się w 1806 jego praca *Principia staticae et mechanicae corporum solidorum et fluidorum.*

LAREWICZ Stanisław Karol (właśc. Szulc, Schultz) (zm. ok. 1942) aktor, od 1927 do 29 występował w Wilnie w teatrze Reduta.

LAROWSKA Irena właśc. Szmuglarska pseud. „Larar" (zm. 1933) aktorka, w 1924 zaangażowana przez F. Rychłowskiego do Teatru Wielkiego na Pohulance w Wilnie, następnie w Teatrze Polskim (1926-28) oraz w Reducie (1928-29).

LASKARYS Jerzy, pseud. Bocian Wileński, Omega, Omikron (1828-1888) literat i dziennikarz; kształcił się w Inst. Szlacheckim w Wilnie oraz na wydz. literackim uniw. w Petersburgu; po powrocie do Wilna w 1853 zaczął pracę literacką i dziennikarską w czasopismach warszawskich i wil. („Kurier Wil.", „Teka Wil."), ogłaszał tomiki poezji i satyr, w Wilnie ukazały się *Kartki z życia* (1856), *Rarogi salonowe* (1860), *Rarogi obywatelskie* (1861), tłumaczył francuskie dzieła podróżnicze dla oficyny A. Zawadzkiego; brał udział w powst. styczniowym i w 1864-72 przebywał na emigracji we Francji, po powrocie do kraju mieszkał w Warszawie, potem w Dowborowie w pow. wilejskim.

LASKOWSKA zam.Grabińska Ludwika (ok.1834-po 1891) aktorka; zaczęła występować w 1839 jako dziecko w zespołach ojca, Macieja L.; w 1859-63 grała w Wilnie role amantek i bohaterek; po likwidacji wil.teatru polskiego występowała w zespołach prowincjonalnych, od 1872 - w zespole męża Juliana Grabińskiego, pod jego nazwiskiem, m.in. w Poznaniu, Lublinie i Łodzi.

LASKOWSKI Julian, pseud J.Karabicz, Marcin Mizera (1826-po 1888) pisarz polsko-białoruski; uczył się w szkole bernardyńskiej prawdopod. w Budsławiu; był urzędnikiem i działaczem niepodległościowym w Wilnie; w 1849 wyemigrował, mieszkał m.in. w Anglii; po amnestii wrócił w 1860 do Wilna, ale przebywał pod nadzorem policji; w 1861 opublikował w Wilnie zbiorek poezji *Białoruski bandurzysta. Zbiorek wędrowny wierszem*, w 1888 - powieść *Do Ameryki po złoto*; pisał także wiersze po białorusku.

LASKOWSKI (Laszkowski) **Paweł** (ok.1611-1664 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1636 w Wilnie; w 1645-46 był prof.matematyki w Smoleńsku; w Wilnie był w 1647-50 prof.filozofii i matematyki, w 1663-64 - prof.matematyki i teologii moralnej, w 1653-54 – regensem Semin.Papieskiego; ponadto wykładał w Połocku i w 1658-61 był rektorem w Płocku.

LASKOWSKI Stanisław (1909-1980?) inż.rolnik; Ukończył Wydz.Rolny USB i pracował jako kier.Stacji Ochrony Roślin w Bieniakoniach; podczas okupacji był żołnierzem ZWZ-AK Okr.Wilno (pseud. „Korab"); po wojnie był prof.Wyższej Szkoły Roln.w Szczecinie.

LASOŃ Feliks (1900-1973), jezuita, jako kleryk studiował historię i geografię na USB ucząc równocześnie j. polskiego, łacińskiego i kaligrafii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1926/27; później był duszpasterzem w Lublinie, Łęczycy, Kaliszu i Warszawie, w l. 1937-62 był współpracownikiem Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego.

LASSIE Boris Pietrowicz de (XVIII-XIX w.) generał ros.; był generał-gubernatorem wileńskim w okresie 26.11.1798-26.10.1799.

LATERNA Marcin (1552-1598) jezuita, kaznodzieja królewski; po nowicjacie w Braniewie studiował filozofię w kolegium wil. w 1571-74, uczył w Braniewie 1575-78, potem został kaznodzieją Stefana Batorego, towarzysząc mu w wypr. na Moskwę; doktorat z teologii uzyskał w Akad. Wil. w 1586, opiekował się Bractwem Miłosierdzia w Krakowie, był przełożonym we Lwowie; w 1598 był kaznodzieją Zygmunta III i wracał okrętem ze Szwecji, utopili go w morzu stronnicy Karola Sudermańskiego; napisał modlitewnik *Harfa duchowna*, który od 1585 miał 25 wydań.

LAUKSMIN (Lauxmin, Łauksmin) **Zygmunt h. Dąbrowa** (1597-1670) jezuita, pedagog; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1616, studiował: retorykę w Połocku 1618-19, filozofię 1619-22 i teologię 1625-29 w Akademii Wil.; wykładał retorykę w Połocku i Nieświeżu, tępił makaronizmy; w Akad. Wil. uzyskał magist. filozofii w 1637, doktorat teol. w 1642 i był w niej prof. filozofii w 1635-38 i teologii w 1638-43; potem był rektorem w Płocku, Połocku i Krożach oraz prof. w Braniewie; w 1655-58 - wicerektorem Akad. Wil. i w ostatnich latach jej prokanclerzem; był dwukrotnie delegatem litewskim na kongregację jez. w Rzymie (1652 i 1661); napisał podręcznik retoryki *Praxis oratoria sive praecepta artis oratoriae* (1648), który miał 11 wydań za granicą, oraz podręcznik muzyki *Ars et praxis musicae...* (Wil. 1667).

LAURANS (du Laurans, Diuloran) **Nestor** (zm. 1868) komisarz Rządu Nar. w powst. stycz.; w 1861 był w Wilnie urzędnikiem przy budowie kolei, jako agent warszawskiego Komitetu Ruchu organizował dziesiątki spiskowe, w 1862 został komisarzem przy Prowincjonalnym Komitecie Litwy, usuniętym w 1863 przez Rząd Narodowy; organizował siły zbrojne w zaborze pruskim; na emigracji w Paryżu był krótko właścicielem zakładu fotogr.

LEBENSOHN Abraham Ber (1794-1879) lektor j. hebrajskiego i aramejskiego w szkole rabinów w Wilnie; gramatyk i biblista; przywódca żyd. ruchu oświeceniowego; autor poezji i dramatów hebrajskich oraz prac z biblistyki.

LEBRUN Andrzej (1743-1811 w Wilnie) rzeźbiarz; kształcił się w Paryżu i w Rzymie, w 1765 został nadwornym artystą Stanisława Augusta, wykonywał posągi marmurowe do Zamku Król. i Łazienek; po rozbiorach przeniósł się do Petersburga, w 1803-11 był profesorem skulptury (rzeźby) na Uniw. Wil., wykształcił kilku zdolnych uczniów, m.in. Kazimierza Jelskiego, swego następcę na katedrze.

LECZNAR Władysław (1905-1972), jezuita, w r. szk. 1935/36 uczył religii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, był prefektem konwiktu; w kampanii wrześniowej był kapelanem WP, potem przedostał się na Zachód, był kapelanem w Dywizji Pancernej gen. S. Maczka; w l. 1948-1972 misjonarzem w Rodezji, zamordowanym przez kucharza.

LECZYCKI Kazimierz (1894-1941) literat i publicysta; szkołę średnią ukończył w Mińsku, w 1919-24 studiował prawo na USB, prowadząc ożywioną działalność literacką i społeczną wśród młodzieży akad.; w 1919-20 re-

dagował czasop. „Przyszłość", w 1922 - jednodniówkę „Alma Mater" (przekształconą potem w rocznik), w 1924 - „Hejnał" w Święcianach; współpracował z „Gazetą Warsz.", „Słowem" (1922-32), „IKC" (1932-35); w 1924-27 uczył w szkole polskiej we Francji, potem - na Łotwie redagował pismo „Dzwon", w 1932-35 redagował w Wilnie czasopismo „Włóczęga"; w 1935-36 odbył podróż do Ameryki Płd.; wywieziony podczas okupacji do Zw. Sow. zmarł w Wierchojańskiej Łoźwie; oprócz broszur polityczno-społ., jak *Armia twórcza* (Wil. 1921) wydał zbiór nowel *Brat z tamtej strony* (1923), powieść *Państewko* (1928) oraz wystawił kilka komedii, m.in. *Sztuba* w 1931.

LE DOUX (Ledoux) **François Gabriel** (ok. 1755-1823) tancerz, baletmistrz, w 1782 zaangażowany przez A. Tyzenhauza w l. 1782-85 uczył w szkole artystycznej w Postawach „dzieci poddańcze".

LEDÓCHOWSKA Wanda (1882-1942), czołowa skrzypaczka Filharmonii Wileńskiej, prof. Wileńskiego Konserwatorium Muzycznego, zasłużona wraz z mężem na polu podnoszenia kultury muzycznej w Wilnie, działaczka charytatywna.

LEGATOWICZ Ignacy Piotr (1796-1867) nauczyciel, poeta; ukończył szkołę dominikanów w Grodnie oraz w 1817 Wydz. Literatury i Sztuki Uniw. Wil. ze stopniem mgra filozofii; był 20 lat nauczycielem łaciny w gimnazjach w Mińsku, Leplu i Wiłkomierzu, drukował materiały bibliograficzne w „Dzienniku Wil." w 1825 oraz liczne wiersze okolicznościowe i epigramaty, zebrane m.in. w tomach *Epigramata* (Wil. 1848) i *Apoftegmata* (Wil. 1854).

LEGEŻYŃSKI Stanisław Emil Władysław (1895-1970) lekarz mikrobiolog, weterynarz; uczył się i studiował we Lwowie, w 1923 został na UJK doktorem wszechnauk lekarskich, w 1926 ukończył Akad. Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, w 1929 habilitował się w niej z bakteriologii i higieny zwierząt; w 1930-38 był prof. bakteriologii i higieny, w 1938-39 prof. mikrobiologii na USB; podczas okupacji pracował w laboratoriach, w 1944-46 był zast. kier. w Inst. Higieny w Wilnie, od 1946 był prof. UJ oraz Akad. Medycznej w Białymstoku; napisał 70 prac, wychował wielu uczniów.

LEGOWICZ Józef (zm. 1811) proboszcz korkorzyski, pisarz religijny, autor książek dla ludu; stopień dra teologii uzyskał prawdopod. w Akad. Wileńskiej, w 1776-1808 wydał w drukarniach wil. kilkanaście książeczek treści rel. np. *Katechizm dla ludzi życia wiejskiego* (1776) oraz zawierających praktyczne rady z zakresu gospodarstwa wiejskiego, np. *Powinności gospodarzów wiejskich w krótkości zebrane* (1779), *Zbiór przystojnych rozrywek...* (1783).

LEHMAN Fryderyk (przełom XVIII-XIX w.) rytownik; został sprowadzony przez prof. L.H. Bojanusa z Pragi, uczył sztycharstwa na Uniw. Wil. w 1820-28, potem po objęciu katedry przez G. Kislinga - nadal uczył oraz sztychował mapy i pomoce dla szkół i był przez nie opłacany do 1831; sztychował m.in. ryciny do dzieła L.H. Bojanusa *Anatomia testitudinis*.

LEJBOWSKI Mojżesz (1876-1942 lub 1943 w getcie wil.) malarz żydowski; w 1899-1900 i 1904 uczył się malarstwa w Paryżu u M.Bonneta; przed I wojną prowadził w Wilnie pryw.szkołę rysunkową, w l.międzywojennych był nauczycielem rysunków, prezesem Wil.Żydowskiego Tow.Artystów Plastyków, w 1940 mieszkał w Grodnie; malował pejzaże z motywami wileńskimi, np. *Ogród Pobernardyński* (ok.1925).

LELANI (Lelanow, Lelanów) (XIX w.) aktor; w 1850-63 grał role epizodyczne w teatrze wileńskim.

LELESZ Edmund Władysław (1886-1963) biochemik; studiował w Inst. Agronomicznym w Nancy 1912-15, uzyskując dyplom inżyniera; w 1916-20 pracował we Francji, po powrocie - w 1920 był asystentem w SGGW, od 1923 - na UAM w Poznaniu, gdzie habilitował się w 1927;

w 1928-30 pracował w Inst. Higieny w Warszawie, w 1930-39 był prof. fizjologii i nauki żywienia zwierząt na Studium Rolniczym USB, prowadził pionierskie badania nad rolą witamin; w 1940 wyjechał z Wilna do Zurychu, potem zamieszkał we Włoszech kierując Fundacją J. Umiastowskiej; był członkiem Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie.

LELEWEL Joachim Józef Benedykt (1786-1861) historyk, polityk; uczył się w konwikcie pijarskim w Warszawie w 1801-04, na Uniw. Wil. w 1804-08; był urzędnikiem w Min. Spraw Wewn. w Warsz. w 1810-15; w l. 1815-18 był zast. prof. historii na Uniw. Wil., w 1818-21 - prof. bibiografii na Uniw. Warsz. i adiunktem w Bibliotece Uniw., w 1820 uzyskał stopień doktora filozofii; w 1821 został profesorem historii na Uniw. Wil., usuniętym z Wilna w 1824 w związku z procesem filaretów; w 1825 został członkiem Tow. Patriot. w Warsz., członkiem Rządu Nar. w powstaniu listop.; po upadku powstania był prezesem Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu (1831-32), w 1833 osiadł w Brukseli i zajął się pracą naukową, biorąc jednocześnie udział w działalności organiz. politycznych, m.in. w Zjednoczeniu Emigracji Polskiej (1837-46); został pogrzebany na cment. Montmartre, w 1929 zwłoki sprowadzono na wileńską Rossę; bogaty zbiór map przekazał w testamencie Uniw. Wileńskiemu; opublikował ponad 150 pozycji, m.in. 20-tomowe dzieło *Polska, dzieje i rzeczy jej* (1855-64), *Bibliograficznych ksiąg dwoje* (1823, 1826).

LELEWICZ Kazimierz (1896-1986) fotografik, architekt; w l.międzywojennych działał w Wilnie, był członkiem Fotoklubu Wil., współzałożycielem Wil.Tow.Miłośników Fotografii; uprawiał fotografię pejzażową z licznymi motywami wileńskim i portretową; po II wojnie działał w Gdańsku, od 1949 kierował Studium Fotografii na Wydz.Architektury Politechniki Gdańskiej.

LELIWA Tadeusz Wincenty (właśc. Kopystyński) (1875-1929) śpiewak o sławie europejskiej; w 1904 koncertował w Wilnie; ponownie w 1908 i 1911.

LENART Bonawentura (1881-1973) artysta introligator, konserwator książek;w 1894-99 uczył się introligatorstwa w zakł. M. Żenczykowskiego we Lwowie, potem w różnych ośrodkach za granicą; od 1910 uczył introlig. w Krakowie; w 1919-29 kierował Pracownią Doświadczalną Liternictwa, Drukarstwa i Introligatorstwa na Wydz. Sztuk Pięknych USB, w 1929-44 był nacz. konserwatorem Biblioteki Narod. w Warsz., od 1927 był wykładowcą liternictwa i introligatorstwa, a w 1951-62 prof. konserwacji dzieł graficznych w ASP w Warsz.; uczestniczył w wielu wystawach krajowych i zagranicznych, otrzymał wiele nagród za oprawy bibliofilskie; ogłosił m.in.: *Konserwacja książki zabytkowej i jej oprawy* (Wil. 1928).

LENCZEWSKI-SAMOTYA Czesław (1912-1944), ppor. „Żbik", absolwent Gimn. im. T. Rejtana w Baranowiczach, ukończył w 1933-34 Dywizyjny Kurs Podchorążych przy 20 DP w Słonimie, studiował prawo na USB w Wilnie, pracował w służbie ruchu DOKP w Wilnie a następnie jako dyżurny ruchu na stacji Zawiasy: organizował ukrywanie broni i amunicji we wrześniu 1939, od XI 39 służył w SZP-ZWZ-AK, pracował fizycznie, od VII 41 był zarządcą rodowego majątku Soczewki, k-dtem placówki Stołowicze, IV 44 aresztowany przez Gestapo z Baranowicz, po śledztwie i torturach wraz z matką Stanisławą z Zalewskich i siostrą Stanisławą został zamordowany w obozie zagłady w Kołdyczewie.

LENKIEWICZ Gabriel h. Kotwicz (1722-1798) jezuita, matematyk, architekt; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1745, w 1748-51 studiował filozofię w Nieświeżu i uczył w tamt. gimnazjum; w 1752-54 studiował w Akad. Wil. matematykę, fizykę, astronomię i architekturę, 1754-58 - teologię w Warszawie; był prof. matematyki i wiceregensem w warsz. Collegium Nobilium; w 1762-65 słuchał wykładów z mat., fiz. i ar-

chit. w Kolegium Rzymskim i poznawał zabytki Italii i Niemiec; po powrocie wykładał w Nieświeżu 1765-68, potem był prof. architektury i kier. budowy kolegium w Połocku, przebudował kaplicę Bożego Ciała przy kościele św. Jana w Wilnie; w 1795 został wikariuszem gen. jezuitów białoruskich, działających tam jeszcze mimo kasaty zakonu w 1773.

LEONOW Iwan (1809-1854) prof. anatomii; ukończył medycynę w Charkowie w 1830 i był tam wykładowcą anatomii; w 1839 objął katedrę anatomii patologicznej w Akad. Medyko-Chirurg. w Wilnie (od 1840 był profesorem); po zamknięciu Akademii w r. 1842 został przeniesiony do Uniw. Kijowskiego, gdzie wykładał anatomię patologiczną i medycynę sądową.

LEONOWICZ Władysław (1924-1981), „Marian", uczeń Gimn. im. Kr. Z. Augusta; uzyskał maturę na tajnych kompletach nauczania 1943, od II 43 do II 44 pracował jako tłumacz w Grosse Heeresbaudienst-stelle 13, od II 44 był w Oddz. Part. „Żejmiana", został „internowany" w Miednikach i Kałudze, wrócił do kraju I 46, ukończył Wydz. Arch. Pol. Krak., pracował w „Miastoprojekcie" Kraków, autor nagrodzonego i zrealizowanego projektu Wzgórze Krzesławickie w Krakowie.

LESIŃSKI Franciszek (1900-1966), jezuita, w l. 1926-31 studiował na USB literaturę francuską i niemiecką równocześnie ucząc w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie do r. szk. 1939/40 włącznie, podczas okupacji pracował jako duszpasterz na Białorusi, po wojnie uczył w Szczecinie, Gdyni, Starej Wsi i Poznaniu.

LESSER Joachim aktor, w l. 1849-61 pracował w teatrze wil., z którym występował także w objazdach; grał także w przedstawieniach w j. ros.

LESZCZYŃSKA z Boguckich Jadwiga (przełom XIX-XX w.) działaczka Tow. Opieki nad Dziećmi, organizowała w 1904-1913 największą coroczną imprezę dobroczynną Wilna: „Festival-bazar na kolonie letnie"; dekoracje, altany i kioski w Sali Miejskiej projektowali Ferd. Ruszczyc i Stan. Bohusz-Siestrzeńcewicz.

LESZCZYŃSKA z Gąsowskich Anna (właśc. Marianna) (zm. 1877) aktorka, po zesłaniu męża na Kaukaz za udział w powst. list. przebywała tam razem z nim, a w 1847 przybyła do Wilna, gdzie występowała do 1849, potem w Warszawie; matka Bolesława L.

LESZCZYŃSKA z Pacewiczów Anna (ok. 1828-1873) aktorka, w l. 1844-63 występowała w Wilnie pod nazwiskiem panieńskim, gościnnie także w Kownie; ponownie w Wilnie w l. 1864-65.

LESZCZYŃSKA Maria Bronisława (XIX-XX w.) aktorka; w 1906 uczęszczała do Klasy Dramatycznej przy Warsz. Teatrach Miejskich; w 1908-10 grała w zespole Nuny Młodziejowskiej w Wilnie.

LESZCZYŃSKA Wanda Antonina (1842-1861 w Wilnie) aktorka, w Wilnie pojawiła się w 1860 i tu występowała do końca życia.

LESZCZYŃSKI Bolesław (1837-1918) pseud. „Słowiański", jeden z najwyżej cenionych aktorów, reżyser, dyr. teatru; urodził się na zesłaniu, po powrocie mieszkał z rodzicami w Wilnie; kształcił się w Warszawie, debiutował w Płocku, wrócił do Wilna w 1859 i występował w teatrze wil. do jego likwidacji w 1864; w 1865 grał tu w zespole ros.; do Wilna przyjeżdżał na występy w 1905 i 1908.

LESZCZYŃSKI Władysław (1852-1916) malarz, akwarelista, rysownik i literat; uczył się od 1870 w Szkole Rysunkowej W. Gersona w Warsz., studiował w ASP w Petersburgu od 1878, po 1891 mieszkał i malował na Krymie i na Wołyniu; w 1908 osiedlił się w Wilnie, malował i restaurował obrazy dla kościołów oraz kompozycje historyczne, np. *Napoleon na*

Górze Zamkowej, Stracenie Sierakowskiego w Wilnie; wystawiał swoje prace w Wilnie i warsz. „Zachęcie", pisywał przyczynki historyczne i wspomnienia z podróży do czasopism (m.in. „Litwy i Rusi", „Kuriera Litewskiego"), w 1913 redagował pisma „Szubrawiec" i „Eks-Szubrawiec" w Wilnie, był członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; pochowany na cment. Bernardyńskim.

LESZKIEWICZ (Leśkiewicz) **Feliks** (ok. 1824 w Wilnie - przed 1859) aktor, śpiewak, występował w teatrze wil. w l. 1845-54.

LEŚNIEWSKA z Grochowalskich Irena (właśc. Nasberg) pseud. „Gniewosz" (1886-1930) aktorka, w sez. 1921/22 występowała w Teatrze Polskim w Wilnie.

LEŚNIEWSKA-DOMHER Magdalena śpiewaczka, od października 1857 do 1862 występowała w teatrze wil.

LEŚNIEWSKI Jan (1884-1939 - Wilno) dyrygent chórów; prowadził w Wilnie w pocz. XX w. amatorski chór mieszany, włączony potem do Tow. Muzycznego „Lutnia"; wykonywał głównie utwory S. Moniuszki, organizował wieczory muzyczno-wokalne.

LEŚNIEWSKI Seweryn Józef (właśc. Nasberg) (1884-1945) aktor, reżyser, dyr. teatru; w pierwszej połowie 1906 grał w Wilnie w zespole J. Puchniewskiego; powracał tu w sez. 1921/22 i 1924/25 jako aktor i reżyser w Teatrze Polskim.

LESNIEWSKI Zygmunt (1891-1973) dr inż.mechanik; w 1921 ukończył Instytut Technologiczny w Charkowie, w 1936 uzyskał specjalizację z budowy dźwignic na Polit.Lwowskiej; w 1922-26 był kalkulatorem w Zakł.Mechanicznych Lilpop, Rau i Loewenstein w Warszawie; w 1926-45 wykładał w Państw.Szkole Techn. w Wilnie; w 1946-49 uczył w szkołach wrocławskich, od 1953 po uzyskaniu doktoratu był adiunktem na Wydz.Mech.Polit.Wrocławskiej.

LETTOW (Littau, Litauer, Litow, Vorbek Lettow) **Maciej h. własnego** (1593-1663) lekarz, pamiętnikarz; uczył się w zborze luterańskim w Wilnie, w Królewcu, w gimn. w Gdańsku oraz w kol. jezuickim w Wilnie; w 1610-12 podróżował za granicą, 1612-16 studiował medycynę w Padwie; w 1616 zaczął praktykę lek. w Wilnie, w 1618 został lek. nadwornym Krzysztofa Radziwiłła, w 1635 - króla Władysława IV, otrzymał godność szambelana król. i dworzanina skarbowego, odbywał z królem podróże, był wysyłany w misjach dyplomatycznych; od 1636 był kuratorem zboru luterańskiego w Wilnie, od 1652 - jego seniorem świeckim i prowizorem zboru ewang.-augsburskiego; po zajęciu Wilna przez wojska ros. w 1655 została zniszczona jego kamienica wraz z cenną biblioteką; napisał pamiętnik *Skarbnica pamięci* (wyd. w 1968); pochowany na cment. ewang. w Wilnie.

LEWANDA Lew Osipowicz (Jehuda Lejb) (1835-1888) pisarz rosyjski poch.żydowskiego, zwolennik Haskali; przed powst.1863 zamieszkał w Wilnie jako „uczony Żyd" w dyspozycji gen.-gubernatora; w 1864-65 redagował „Wileńskije gubernskije wiedomosti" i ogłaszał w „Sankt-Petersburskich wiedomostiach" antypolskie *Pisma iz Wilny*; w 1866-67 drukował artykuły i szkice w „Wileńskim wiestniku" zebrane potem w tomie *Wilenskaja żizń* (1878); wydawał ponadto w Petersburgu lub Wilnie powieści: *Goriaczeja wremja* (1875, o czasach powstania), *Oczerki proszłogo* (1875), *Tipy i siłuety* (1881), *Lubitielskij spiektakl* (1882); w utworach: *Samuił Gimpiels* (1867), *Diepo bakalejnych towarow* (1869), *Ispowied' dielca* (1880), *Bolszoj remiz* (1881) ukazywał życie środowisk żydowskich na Litwie.

LEWICKA-KACIUCIEWICZ Paulina (ok. 1805 - 1860 w Wilnie) aktorka; w teatrze wil. występowała w l. 1821-23 oraz 1845-60, także w przedstawieniach w jęz. ros.

LEWICKI Andrzej Justyn (1775-1830) filolog klas.; ukończył pod kierunkiem E. Grodka stu-

dia na Uniw. Wil., uzyskując w 1805 stopień dra filozofii, był nauczycielem łaciny w gimn. wileńskim, w 1815-17 wykładał język i literaturę łacińską jako adiunkt na Uniw. Wil., potem został dyr. gimn. w Białymstoku, w 1823 - dyr. Liceum Krzemienieckiego.

LEWICKI Antoni (Lawicki Anton) pseud. Sz. Jadwihin (1869-1922 Wilno) pisarz i dziennikarz białoruski; pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej, dzieciństwo spędził w rodz.majątku Karpiłówka, do którego potem kilkakrotnie wracał; w 1880 ukończył gimn.w Mińsku i rozpoczął studia w zakr.farmacji w Moskwie; za udział w ruchu studenckim był w 1890-92 więziony na Butyrkach, potem był aptekarzem w Radoszkowicach; od 1904 publikował utwory literackie w j.białoruskim, polskim i rosyjskim; w 1909-13 pracował w redakcji „Naszej Niwy" w Wilnie, w 1914-15 - w redakcjach czasopism białoruskich w Mińsku; w 1920 powrócił do Wilna, leczył się w Zakopanem; pochowany został na Rossie; opublikował zbiory opowiadań: *Dzied Zawała* (Wilno 1910), *Biarozka* (1912), *Wasilki* (1914) oraz wspomnienia *Uspaminy* (Wilno 1921).

LEWICKI Iwan (1830 - po 1894) architekt wil.; do 1884 pracował jako inż. gubernialny oraz członek prawosławnej komisji budowlanej, projektował m.in. budynki: kantoru pocztowego, szpitali Sawicz, św. Jakuba i żydowskiego, szkoły realnej i żydowskiej, gimn. żeńskiego oraz 20 domów pryw. w stylistyce neorenesansowej.

LEWICKIJ Grigorij (1852-1918) astronom ros. prof. uniw. w Dorpacie, w 1903 rektor; w l. 1908-1911 kurator Okręgu Nauk. Wil.

LEWIŃSKI Wacław (1897-1947) lekarz; uczył się w gimn. w Tomsku i rozpoczął tam studia medyczne, które kontynuował na USB w 1922-25; podczas studiów pracował jako mł. asystent przy Katedrze Neurochirurgii; potem studiował chemię w Wilnie i we Lwowie, w 1926-29 był st. asystentem Zakł. Medycyny Sądowej USB, w 1929 przeniósł się do Lwowa, w 1935 został st. asyst. Zakł. Med. Sądowej Uniw. Warsz.; podczas okupacji prowadził wykłady na tajnych kursach lekarskich; od 1945 był prof. med. sądowej Uniw. Łódzkiego; napisał 33 prace.

LEWKOWICZ Kazimierz (1889 w Wilnie - 1960) drukarz, nakładca; praktykę odbył w drukarni Marcina Kuchty w Wilnie w 1906-10 i pracował w niej do 1914, w 1918-30 był udziałowcem i zarządcą Drukarni „Ruchu" w Wilnie, w 1930 założył własną dr. przy Zaułku Literackim, wydawał m.in. periodyki grupy H. Dembińskiego „Razem" (1932) i „Druk" (1933) oraz wil. przewodniki i kalendarze; 1939-45 prac. w litewskiej drukarni „Spindulys"; 1946-57 - w Olsztyńskich Zakł. Graf., 1957-60 (honorowo) w redakcji techn. mies. „Warmia i Mazury".

LEWÓWNA zam.Frydman-Nowińska Fanny (1912 Wilno - 1943) malarka i graficzka; w 1932-35 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB; uczyła rysunku w Gimn.Żydowskim; została zamordowana przez Gestapo w Krakowie; malowała akty, portrety, pejzaże i sceny rodzajowe.

LEWULIS Henryk (1908 Wilno - 1966) prof.inż.architekt; ukończył Państw.Szkołę Techn.w Wilnie, w 1937-39 studiował na Polit.Lwowskiej, dyplom uzyskał po wojnie na Polit.Wrocławskiej; w 1927-30 był technikiem budowl. w firmie B.Malinowskiego w Wilnie, od 1928 - w biurze konstrukcyjnym przy Urz.Wojew.Wileńskim; w 1931-37 - kier.nadzoru robót wojskowych w Okr.Urz.Budownictwa w Grodnie; w 1937-39 kierował robotami w firmie B.Rosiński i Ska; w okr.okupacji - w krośnieńskim oddziale firmy „Tor"; w 1944 wstąpił do LWP, w 1945 ukończył kurs dow.dywizjonu w Wyższej Szk.Artyleryjskiej w Leningradzie; w 1946-49 pracował w Polit.Wrocł., 1949-62 - we Wrocł.Biurze Proj.Budown.Przemysłowego, w 1958 objął kierownictwo Katedry Budownictwa i Mat.Bu-

dowl.Polit.Wrocławskiej (w 1962 został prof.nadzw.).

LIC Stanisław (1862-1935), jezuita, w l. 1927-29 rektor kolegium wileńskiego, uczył także religii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie.

LICHTAROWICZ Władysław (1863-1932) pedagog, działacz społ. i oświatowy; ukończył gimn. w Wilnie i studia w zakr. filologii i historii na Uniw. w Kijowie; w 1889-1917 był nauczycielem w Rydze i działał w tamt. kolonii polskiej: w Tow. Dobroczynności i Polskim Tow. Oświatowym; w 1919 został kier. departam. oświecenia w Zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich w Wilnie, 1920-22 dyr. Depart. Oświaty Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, potem pracował w Państw. Seminarium Naucz. im. T. Zana w Wilnie, był prezesem Tow. Popierania Przemysłu Ludowego; pochowany na cment. Piotra i Pawła.

LIKSZA Łukasz Czesław (1911 Wilno - 1985) technik budowlany, elektryk; ukończył Wydz. Budowlany Państw.Szkoły Techn.w Wilnie; w 1936-39 pracował przy budowie fortyfikacji na Polesiu, w 1939-45 kierował stolarnią w Fabryce Elektrotechnicznej „Velfa" w Wilnie; w 1945-47 pracował w Świebodzinie, potem - w zakł. budowy maszyn elektr. w Świdnicy (1947-50) i Tarnowie (1950-76).

LILIENTHAL Franciszek (1717-1770) jezuita, prof. Akad. Wil.; po ukończeniu studiów filozoficznych w 1735 wstąpił do zakonu; teologię studiował w Akad. Wil. 1741-45, był tam prof. filozofii w 1748-51 oraz kaznodzieją w kościele św. Kazimierza w Wilnie 1753-65; w 1763 otrzymał stopień dra teologii i był profesorem teologii scholastycznej w Akad. Wil. 1763-67; od 1767 był zast. mistrza nowicjatu w Wilnie.

LIMANOWSKI Mieczysław Bolesław Wincenty (1876-1948) geolog, geograf, reżyser i krytyk teatralny; maturę uzyskał w gimn. realnym we Lwowie, od 1897 studiował na Wydz. Inżynieryjnym Politechniki Lwowskiej oraz w Lozannie, gdzie w 1909 otrzymał stopień doktorski; prowadził badania nad geologią Tatr, zbierał obserwacje gór fałdowych za granicą; 1919-24 pracował w Państw. Inst. Geologicznym w Warsz., w 1926-39 był kierownikiem katedry geografii fizycznej na USB, aktywnym członkiem wielu organizacji, m.in. Rady Ochrony Przyrody; od czasów szkolnych interesował się teatrem, wraz z J. Osterwą utworzył w 1919 teatr „Reduta", był kierownikiem tego zespołu w Warsz. i w 1925-27 w Wilnie, poprzez próby analityczne pobudzał aktorów do twórczej pracy; po 1927 pisywał recenzje teatralne w wil. „Słowie"; podczas okupacji przebywał bez pracy w Wilnie, w 1945 został prof. geografii na UMK w Toruniu; opublikował wiele prac z dziedziny geologii, dot. także pleistocenu Wileńszczyzny, recenzje teatralne opublikowano w zbiorze *Duchowość i maestria* (1992).

LIMONT Krzysztof Damazy (1664-1728) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1680 i studiował tam w 1683-86 filozofię i 1690-94 teologię; w Wilnie był w 1697-99 prof.etyki, w 1711-13 - sekretarzem prowincjała, w 1713 - wiceprowincjałem litewskim, w 1713-16 - rektorem Akademii Wil.; ponadto był prefektem szkół, rektorem lub superiorem w Mińsku, Grodnie, Drohiczynie, Płocku i Warszawie.

LIOBYTE-PAŠKEVIČIENĖ Aldona (1915 Wilno - 1985 Wilno) litewska pisarka, aktorka i tłumaczka; ukończyła Gimn.im.Witolda Wielkiego w Wilnie, w 1932-35 studiowała filologię polską na USB; wydalona z Wilna za działalność litewską studiowała w 1935-39 lituanistykę na Uniw.w Kownie; w 1941-45 była aktorką w Kownie, w 1949-49 - w Wilnie; w 1949-61 była redaktorką w Wyd.Literatury Pięknej w Wilnie; tłumaczyła pisarzy polskich na j.litewski.

LIPCZYŃSKA z d.Pieślak Irena (1903-2001) łączniczka AK; w 1923 ukończyła Gimn. SS.

Nazaretanek w Wilnie, w 1935-39 była sekretarką Tow.Przyjaciół Harcerstwa Polskiego; w 1940-44 pracowała w fabryce trykotaży „Awangarda" w Wilnie, będąc jednocześnie łączniczką AK; w 1945 została aresztowana przez NKWD i zesłana do łagrów; w 1948 przyjechała do Torunia, pracowała w Przeds.Jajczarsko-Drobiarskim i Polmozbycie; była zasłużonym członkiem Klubu Inteligencji Katolickiej.

LIPIEŃ Franciszek (1841-1933) ur. w pow. wilejskim, absolwent gimn. w Mołodecznie; był urzędnikiem Kasy Skarbowej w Wilejce pow.; brał udział w powstaniu 1863, był ranny pod Władykami i zesłany do guberni ołonieckiej, po powrocie ok. 1880 przez 50 lat był skarbnikiem Wil. Tow. Dobroczynności, członkiem Stow. Weteranów Kresowych 1863.

LIPIŃSKA Emilia Elżbieta aktorka, w l. 1836-37 należała do zespołu teatru wileńskiego, do którego powróciła w 1849.

LIPKIN Izrael zw. Salanter (1810-1883) talmudysta; od 1840 kierownik szkoły talmudycznej (jesziwy) Ramajles w Wilnie; twórca ruchu Musar, podnoszącego znaczenie pierwiastka etycznego w judaizmie.

LIPKIN Maksim, pisarz rosyjski, mieszkający w Wilnie na przełomie XIX i XX w.;w 1886-88 ogłaszał wiersze w j.rosyjskim, zbiorek *Stichotworienija* ukazał się w Wilnie w 1888; pisał poza tym poematy z legend i dziejów litewskich: *Pac i Naraja. Litowskoje priedanije* (1886), *Kiejstut i Biruta. Litowskaja byl iz XIV wieka* (1890), *Jogajło. Istoriczeskaja poema iz wriemion XIV stoletija* (Wilno 1905).

LIPNICKI Augustyn (1821-1912) ksiądz, prepozyt katedry wil.; uczył się od 1841 w semin. misjonarzy w Wilnie, potem - w semin. diec. oraz w Akademii Duchownej w Petersburgu, którą ukończył ze st. mgra teologii w 1848; po powrocie do Wilna był katechetą w gimn., potem - prof. semin. diecezjalnego, w 1862 został kanonikiem gremialnym w kapitule wil.; podczas powstania 1863 został zesłany do Birska w gub. ufimskiej, wrócił w 1883, w 1898 został dziekanem kapituły, w 1903 - prepozytem; od 1907 był członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; pochowany na Rossie; ogłosił w Wilnie liczne książki relig. m.in. *Życie, cuda i cześć św. Kazimierza, królewicza polskiego* (1858, 1907).

LIPOWSKI Nachum (Naum) (1884-1928 Wilno) aktor i dramaturg żydowski; otrzymał tradycyjne wychowanie żydowskie, w końcu lat 80. XIX w. wyjechał do Moskwy, uczył się na kursach dramatycznych i statystował w Teatrze Małym; od 1891 występował w żyd.zespołach teatralnych; od 1904 studiował na politechnice w Darmsztadcie; od 1908 do ok.1925 prowadził w Wilnie Ludowy Teatr Żydowski.

LIPSZYC Chaim Jakub (Lipchitz Jacques) (1891-1973) rzeźbiarz francuski poch. żydowskiego; od 1906 mieszkał w Wilnie i uczęszczał do Szkoły Rysunkowej I.Trutniewa; w 1909 wyjechał do Paryża, do 1912 studiował w École des Beaux Arts; w 1941-45 przebywał w Stanach Zj., potem we Francji i od 1963 - we Włoszech; tworzył rzeźby figuralne o uproszczonej formie, nawiązujące do kubizmu.

LISIECKA Blandyna z Bartoszewskich (1912-1984) polonistka; studiowała w 1930-36 na USB i uzyskała magisterium, 1936-39 pracowała w szkołach śr., od 1945 była redaktorką w wydawn. warszawskich, 1961-72 - st. radcą w Min. Oświaty.

LISIECKI Michał (1803-1882) powstaniec list., emigrant; ukończył gimn. w Kiejdanach oraz Wydz. Prawa i Literatury Uniw. Wil. w 1821 ze stopniem kandydata praw; 1823-25 służył w wojsku ros.; w 1831 organizował powstanie w Kurlandii, jego oddział wchodził w skład korpusów gen. D. Chłapowskiego, A. Giełguda i M. Rybińskiego, z którym przeszedł do Prus; na emigr. w Paryżu, Caen i Lille działał m.in. w Tow. Demokrat. Polskim.

LISOWSKA z d.Wolańska Jadwiga (1897-1974) historyk, bibliotekarka; w 1915 ukończyła ze złotym medalem gimn.ros.w Petersburgu, w 1917 - gimn. polskie, studiowała na Wieczorowych Kursach Polskich w Piotrogrodzie 1916-18; w 1922-23 uczyła w Szkole im.Konarskiego w Lublinie, w 1923-25 była asesorem w Archiwum Państw. w Lublinie, w 1925-28 - członkiem Delegacji Rewindykacyjnej w Leningradzie; w 1933 uzyskała na USB absolutorium z historii, w 1937-38 studiowała w Shelley's Institute w Wilnie; w 1929-39 uczyła prywatnie; w 1946 uzyskała magisterium z historii na UMK w Toruniu, w 1948 ukończyła kurs dla bibliotekarzy naukowych w Bibl.Jagiellońskiej; w 1947-50 pracowała w Książnicy Miejskiej w Toruniu, w 1945-47 i 1950-64 - w Bibliotece UMK.

LISOWSKI Stanisław (1880 w Wilnie - 1964) bibliotekarz, bibliograf; ukończył gimn. w Wilnie i studia prawnicze w Petersburgu; w 1911-16 pracował w Bibliotece Cesarskiej Akademii Nauk, 1922-27 - w Archiwum Państw. w Lublinie oraz jako ekspert przy rewindykacji zbiorów z Rosji Sow.; 1928-45 pracował w Bibliotece USB, organizował dział starodruków, pełnił funkcję wicedyrektora, opracowywał artykuły poświęcone historii biblioteki (m.in. w pracy zbior. *Biblioteki wileńskie* 1932); od 1945 pracował w Bibliotece UMK w Toruniu, opracował katalog jej inkunabułów.

LITWIŃSKI Rafał (1748-1799 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1762 w Wilnie, po kasacie zakonu był prof. w szkole wojewódzkiej KEN w Wilnie w 1773-77, prefektem drukarni do 1792 i prefektem biblioteki akademickiej 1792-99.

LITYŃSKI Tadeusz Nydpruck (ok. 1775 - po 1823) literat; mieszkał na Wołyniu, odwiedzał Puławy, Krzemieniec, Korzec i inne rezydencje Sanguszków, bywał w Petersburgu; osiadł w Wilnie i wszystkie swe utwory wydawał w oficynach wil., m.in. *Pisma wierszem i prozą* w 5 tomach (1808-17), wiele tłumaczył z jęz. ros. i opatrywał przekłady wiernopoddańczymi dedykacjami.

LIZANDER (Lezender, Lisander) **Justyn** (zm.1841) malarz, dekorator teatralny; w 1806-12 studiował jako wolny słuchacz u F.Smuglewicza na Uniw.Wil.; w 1814-18 był dekoratorem w Teatrze Narodowym w Warsz., przebywał ponadto w Petersburgu(przed 1825) i Połocku (1828); malował portrety i obrazy religijne.

LOBENWEIN Jan Andrzej (1758-1820) prof. anatomii; szkołę średnią i studia med. ukończył w Wiedniu w 1778 ze stopniem mgra chirurgii, w 1780 - mgra położnictwa; doktorat med. uzyskał w 1785 w Jenie; w 1787-1820 był prof. anatomii, chirurgii i fizjologii na Uniw. Wil. (wykładał po polsku), w 1787-1803 pełnił też funkcję prosektora, był kilkakrotnie dziekanem, 1816-18 - rektorem; zorganizował amfiteatr, salę prosektoryjną i muzeum anatomiczne; w 1805 był członkiem - założycielem Tow. Lekarskiego Wil., jego wiceprezesem i prezesem, od 1814 - członkiem koresp. Ces. Akad. Nauk w Petersb.; pochow. na cment. Bernardyńskim.

LOCHMAN Stefan (1870-1950) aktor; debiutował w 1894 w Stanisławowie, potem grał m.in. w Poznaniu, Częstochowie, Łodzi i Lublinie oraz w 1906-11 - w teatrze wileńskim, w 1912-14 - w Poznaniu, 1915-18 - w Kijowie; po I wojnie - w Warszawie, Poznaniu i Lwowie; w 1926/27 należał do zespołu Reduty w Wilnie; w 1927-39 występował w Teatrze Miejskim w Bydgoszczy, do którego powrócił po II wojnie.

LOCK Edward (ok.1618-1670) jezuita poch.irlandzkiego; do zakonu wstąpił w 1639 w Wilnie, w 1649-52 był prof.filozofii w Wilnie, w 1653-55 - teologii scholastycznej w Braniewie; podczas wojen szwedzkich wyjechał z Polski.

LOPPE Zygfryd Oskar (1883-1957) pastor ewangelicko-augsburski; ukończył III Gimn.

w Warszawie i studia teologiczne na Uniw. w Dorpacie; ordynowany w 1911 został wikariuszem, potem proboszczem w Suwałkach (z przerwą 1915-18, kiedy był wysiedlony do Astrachania); w 1924 został proboszczem zboru wileńskiego (przywrócił równouprawnienie języków polskiego i niemieckiego), w 1937 - pierwszym seniorem nowo utw. diecezji wileńskiej; w 1940 był przesiedlony z litewskimi Niemcami do Rzeszy, w czerwcu tr. został aresztowany w Bydgoszczy (m.in. za osłanianie Żydów), więziony i osadzony w Dachau (1942-45), po wojnie był proboszczem w Dortmund-Berghofen.

LORENTZ Stanisław (1899-1991) historyk sztuki, muzeolog; ukończył Gimn. W. Górskiego w Warsz. w 1916, studiował hist. sztuki na Uniw. Warsz. 1916-19 i w 1924 uzyskał doktorat filoz., był asystentem i st. asyst. w 1922-26 i 1935-45; w 1929-35 był konserwatorem zabytków i kier. Oddz. Sztuki woj. wileńskiego i nowogródzkiego oraz wykładowcą konserwatorstwa i zabytkoznawstwa na USB (skutecznie przeciwstawił się sprzedaży przez Kurię 10 gobelinów flamandzkich, przeprowadził restaurację zamkowych murów w Wilnie, Miednikach, Krewie i Nowogródku, a także Bazyliki Wileńskiej; opracował biografie wil. architektów J.K. Glaubitza i J. Zaora); w 1935-82 był dyrektorem Muzeum Nar. w Warszawie (od 1990 dyr. honorowym), kierował akcją ratowania dóbr kultury w czasie wojny; w 1945 uzyskał habilitację na Uniw. Warsz. i był w nim 1947-69 profesorem; od 1949 był czł. PAU, od 1952 - PAN, otrzymał m.in. nagrodę Fundacji A. Jurzykowskiego w 1978; napisał m.in. wspomnienia *Album Wileńskie* (1986).

LOUPIA Franciszek (1717-1791) jezuita; w 1746-55 wykładał w kolegiach jezuickich, w 1756-60 był penitencjariuszem w Bazylice św. Piotra w Rzymie, w 1763-64 - prokuratorem asystencji polskiej w Rzymie, w 1766-67 - sekretarzem prowincjała, w 1767-73 - profesorem prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii Wil.; po kasacie zakonu w Polsce przebywał początkowo w zaborze pruskim, od 1780 - w Połocku.

LOUPIA Ludwik (1701-1764) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1717, w 1731-46 wykładał w kolegiach jezuickich, w 1746-48 był prof. teologii oraz dziekanem Wydz. Filozofii i Teologii Akademii Wil.; potem pełnił funkcje prefekta szkół, superiora lub rektora w innych ośrodkach.

LUBECKI (Drucki-Lubecki) **Hieronim** (1861-1919) „Herutek", książę, dramatopisarz, działacz społeczny; dziedzic Nowopola na Mińszczyźnie, poseł do I Dumy, prezes klubu „Ognisko" w Mińsku (org. wieczorki, odczyty, czytelnię czasopism) oraz Tow. „Oświata", zajmującego się kształceniem dzieci, analfabetów oraz nauczycielek; pisał 5-aktowe tragedie historyczne, które grano w pocz. XX wieku w teatrach wileńskich; w 1908 wydano w Wilnie jego sztukę *Tak umierali Litwini (Obrona Pillen)*.

LUBIANIEC Karol (1866-1942) ksiądz, wychowawca i działacz społ., w 1891 wstąpił do semin. duch. w Wilnie, ukończył Akademię Duch. w Petersb. ze stopniem mgra teologii; był wychowawcą i prof. historii Kościoła i liturgii w semin. wil., założył Tow. Serca Jezusowego, występujące oficjalnie jako Grono Wynagradzającej Komunii św.; uruchomił w 1907 ochronkę dla bezdomnych dzieci, w Nowych Zabudowaniach przy ul. Trockiej zorganizował liczne warsztaty dla dziewcząt i chłopców, wybudował tam ponadto kościół Serca Jezusowego, zaprojektowany przez A. Wiwulskiego; filię ochronki wileńskiej założył w Czarnym Borze; w 1935 osiadł w Plebanii nad Uszą, gdzie zorg. kursy dokształcające, świetlicę i teatr amatorski; zginął podczas działań wojennych w Wilejce 28.09.1942.

LUBOWSKA (właśc. Cybowska) **Nadzieja Danuta, 1°v. Dudo, 2°v. Wyrwicz** (1905-1979) tancerka, aktorka; po ukończeniu w Wilnie 7 klas gimn. i szkoły baletowej od 1924 była tancerką

w Teatrze Wielkim na Pohulance w Wilnie, w 1928 zdała egzamin aktorski i w 1933-39 wyst.w wil.Teatrach Miejskich, głównie w operetkach w „Lutni"; podczas okupacji niem.pracowała jako robotnica; w 1939-41 i 1944/45 występowała w polskich teatrach w Wilnie; w 1945 z zespołem Teatru Komedii Muzycznej przyjechała do Torunia, w 1945-56 występowała w Teatrze Muzycznym w Łodzi.

LUDKIEWICZ Seweryn (1882-1964) prezes banku rolnego; po ukończeniu szkoły realnej w Libawie studiował na Polit. Lwowskiej, na UJ i w Paryżu, ale studiów nie ukończył, w 1908 złożył egz. nauczycielski w Petersburgu, był organizatorem i nauczycielem gimn. w Telszach; w 1912-15 redagował w Wilnie „Tyg. Rolniczy", 1915-19 działał w polskich org. społecznych w Mińsku i Piotrogrodzie, w 1919 był aresztowany przez bolszewików, ale wymieniony przez władze polskie; w 1920-22 był członkiem Tymcz. Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, potem - prezesem Gł. Urzędu Ziemskiego; w 1924 był współzałożycielem Konfederacji Ludzi Pracy (popierającej J. Piłsudskiego); w 1927-38 był prezesem Państw. Banku Rolnego, z przerwą na przełomie 1932/33, kiedy był min. rolnictwa; 1945-50 był prezesem Rady Krajowego Tow. Melioracyjnego w Warsz.

LUDWIG Adam (1875-1952) w l. 1922-45 działał w Wilnie jako śpiewak i reżyser opery w „Lutni", a także jako pedagog, krytyk, aktor i organizator życia muzycznego; w l. 1926-29 współpracował z Redutą; podczas okupacji zorganizował w Wilnie konspiracyjne przedstawienie *Halki*; autor wielu utworów muzycznych m.in. kantaty o martyrologii narodu żydowskiego (*Ponary*); od 1945 uczył w Śr. Szk. Muz. w Gdańsku.

LUTOMSKA Stefania (ur. 1867) aktorka, w 1905 z zespołem warszawskim brała udział w inauguracji polskich przedstawień w Wilnie.

LUTOSŁAWSKI Wincenty (1863-1954) filozof; ukończył niemieckie gimn. w Mitawie, studiował chemię i filozofię na Uniw. w Dorpacie (w 1885 uzyskał dyplom kand. filozofii, w 1887 - mgra filozofii), w 1890-93 wykładał jako docent w Kazaniu, potem prowadził badania nad filozofią Platona w British Museum w Londynie, w 1898 uzyskał doktorat w Helsinkach; 1899/90 wykładał jako docent pryw. w Krakowie, należał do Ligi Narodowej, założył tow. wstrzemięźliwości „Eleusis"; 1904-06 wykładał lit. polską na University College w Londynie, wygłaszał cykle odczytów w Stanach Zjedn. i we Francji, wykładał na Uniw. w Genewie; w 1920-31 był profesorem filozofii na USB; 1946-48 wykładał na UJ; w odczytach i publikacjach podkreślał rolę polskiego ducha narodowego w tworzeniu przyszłego świata.

LÜDE Aleksandra Laura Barbara z Kobylińskich (2°v. Żmurkowa) (1853-1920) aktorka, występowała w Wilnie w 1905.

LWOWICZ Cyriak, imię zakonne Kalasanty od św. Cyriaka (1794-1857) ksiądz, filareta; kształcił się u pijarów w Międzyrzeczu Koreckim i w 1814 wstąpił tam do zakonu; studiował na Wydz. Mat.-Fiz. Uniw. Wil. i w 1822 uzyskał stopień mgra filozofii, uczył w kolegiach pijarskich; od wiosny 1821 był filaretą, przewodniczył gronu „różowemu"; w 1823 został uwięziony w klasztorze bazylianów (występuje pod swoim nazwiskiem w III cz. *Dziadów* A. Mickiewicza) i pozbawiony prawa wykonywania zawodu nauczyciela; w 1843 został proboszczem w Dolhinowie, gdzie w 1853 wybudował nowy kościół.

Ł

ŁABĘCKI (Labenscius) **Baltazar** (zm. 1645) kaznodzieja i pisarz kalwiński; był kaznodzieją nadwornym Krzysztofa Radziwiłła, w 1634 - kazn. zboru wileńskiego, w 1636 - superintendentem dystryktu wileńskiego; fałszywie oskarżony o strzelanie z łuku do wizerunku św. Michała na frontonie kościoła bernardynek - uciekł do Królewca; ogłosił drukiem kilka zbiorów kazań.

ŁABOK Jan Józef (1856-1921) ksiądz, kanonik hon. wileński, Żmudzin i patriota polski, szykanowany przez Litwinów; był proboszczem kościoła Wszystkich Świętych w Wilnie i od 1898 - kościoła św. Anny, w którym przeprowadził prace konserwatorskie; wygnany na pewien czas z Wilna za odważne przemówienie podczas procesu krożan.

ŁABUŃSKI Henryk (1912 Wilno - 1979) aktor, śpiewak; w 1930 ukończył Gimn.im. Słowackiego w Wilnie, studiował na USB i występował w zespołach amatorskich, w 1931-32 był m.in.suflerem, inspicjentem i chórzystą w Teatrze na Pohulance, w 1936-36 - w Teatrze „Lutnia", kształcąc się jednocześnie w wil.Konserwatorium; w 1936 współprac.z Teatrem Wielka Rewia w Warszawie, w 1937 uzyskał prawa aspiranta ZASP-u; w 1937-41 grał w Teatrze „Lutnia" w Wilnie, od 1944 występował w Teatrze Miniatur, w „Ogrodzie Artystów" Sempolińskiego i Teatrze Komedii Muzycznej w Wilnie, z którym w 1945 wyjechał do Torunia; w 1945-59 grał w teatrach muzycznych w Łodzi, w 1959-79 - w Lublinie.

ŁACIŃSKI Ryszard (1882-1938) aktor, w l. 1925-27 grał w teatrze Reduta w Wilnie; również w sezonie 1930/31 był zaangażowany w Wilnie.

ŁAGOWSKI Jan (ok.1619-1687) jezuita; uczył filozofii i teologii w kolegiach jezuickich, był rektorem w Łomży i Krożach; w Wilnie był w 1671-73 prof.teologii, w 1677-78 - prof.prawa kanonicznego i prefektem szkół, w 1680-83 - regensem Semin.Papieskiego i prof.teologii pozytywnej.

ŁAPCZYŃSKI Kazimierz (1823-1892) botanik, etnograf, inż. budowlany; 1841-46 pracował w Dyrekcji Komunikacji Lądowych i Wodnych w Warsz. (m.in. przy budowie mostu na Wiśle), w 1846 został przymusowo wcielony do wojska ros., zdał egzamin na oficera inżynierii wojskowej; 1868-81 pracował na kolei, prowadził badania botaniczne i ludoznawcze, ogłaszał liczne artykuły i książki, m.in. *Z powiatu trockiego do Szczawnicy* (1908), *Flora Litwy w Panu Tadeuszu* (1894).

ŁAPIN Antoni Adam (1859-1933) adwokat.

ŁAPPA (Łapa) **Ignacy** (1741-1778 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1756 w Wilnie; w 1769-70 był prof.filozofii w Collegium Nobilium w Wilnie, w 1770-71 - wychowawcą synów Tyszkiewicza, w 1772-73 - prof.filozofii w Krożach; po kasacie zakonu był przełożonym Semin.Nauczycielskiego w Wilnie.

ŁAPPIANKA-KARŁOWSKA Aleksandra (1872-?) działaczka społeczna; od 1892 organizowała w Mińsku tajne nauczanie, komplety dla szwaczek i rzemieślników, kursy dla analfabetów; organizowała obchody rocznic naro-

dowych, choinki i święcone dla ubogich, od 1901 - kolonie letnie dla stu kilkudziesięciorga dzieci rocznie.

ŁAPSZYS Jonas (Lapšis) (1898-?) inż.budowlany; ukończył Wydz.Techniczny na Uniw.Witolda Wielkiego w Kownie, w 1941-43 był dyrektorem Wileńskiej Wyższej Szkoły Technicznej (dawnej PST).

ŁASKA Michalina Karolina z Blechowskich, 2°v. Rembielińska (ok. 1868-1939) tancerka, aktorka, śpiewaczka; w 1906 występowała gościnnie w Wilnie.

ŁASKI Marcin (1799-1853) ksiądz, admin. diec. mohylewskiej; w Semin. Głównym w Wilnie uzyskał w 1827 magisterium z teologii, w 1841 - doktorat teologii w Akademii Duchownej Wil.; w 1832 został asesorem konsystorza archid. mohyl., w 1842 - oficjałem, doradcą arcyb. I. Pawłowskiego, od 1842 - administratorem archidiecezji, wyznaczonym przez rząd ros., ale nie zatwierdzonym przez Rzym za uległość wobec władz.

ŁASKOW Chanon Chaim (1870 Wilno -?) malarz i litograf; uczył się w pracowni litograficznej N.Maca w Wilnie, ukończył Szkołę Rysunkową I.Trutniewa, praktykował w Zakł. Litogr. Kasprzykiewicza w Warszawie; od 1904 prowadził własny zakład; uczył na Żydowskich Kursach Przemysłu Artystycznego Zofii Gurewiczówny w Wilnie.

ŁASTOWSKI Wacław (1880-1954) rolnik, prof. USB; ukończył gimn. klas. w Wilnie, maturę uzyskał w 1901 w Słucku, dyplom agronoma I stopnia otrzymał w 1905 w Inst. Gosp. Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach; był jednym z organizatorów Wileńskiego Tow. Doświadczeń Rolniczych i Stacji Doświadczalnej w Bieniakoniach, którą kierował w 1910-15 i 1920-40; w 1925 doktoryzował się z rolnictwa na USB, w 1929 był zast. prof. i kier. katedry ogólnej uprawy roślin na USB, 1930-39 - profesorem i kier. kat. szczegółowej upr. roślin na USB; w 1945 został prof. Uniw. Poznańskiego, od 1951 - Wyższej Szk. Rolniczej w Poznaniu; wyhodował w 1911 żyto Bieniakońskie i inne odm. roślin, był członkiem m.in. Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, ogłosił ok. 70 publikacji.

ŁASTOWSKI Wacław (Łastouski Wacłau) pseud.Włast, Wiereszczaka i in. (1883-1938) pisarz i historyk białoruski; w młodości imał się różnych zajęć: od chłopca na posyłki w wileńskiej winiarni, kancelisty w Szawlach po bibliotekarza w Petersburgu; w 1909 zamieszkał w Wilnie, był sekretarzem w red. „Naszej Niwy", ogłosił w niej pierwsze opowiadanie *Naradziny* i w 1910 w odcinkach podręcznik *Korotkaja historyja Biełarusi*; zorganizował z żoną - Marią Iwanowską - w swoim mieszkaniu przy ul.Zawalnej nieformalny klub białoruski; w 1911-12 redagował pismo „Socha", w 1913 otworzył w Wilnie pierwszą białoruską księgarnię; w latach I wojny był redaktorem pisma „Homan"; w 1917 wydał w Wilnie *Niedaćwiety. Zbornik apawiadańniau i lehiend* oraz wypisy z lit.białoruskiej; w 1918 został premierem Rady Ludowej w Mińsku, w 1920-23 był premierem rządu emigracyjnego Białorusi w Kownie i redaktorem pisma „Krywicz"; w 1924 przeniósł się do Mińska, został dyrektorem muzeum i członkiem-koresp. Biełor.Akad.Nauk; w 1930 aresztowano go i w 1938 rozstrzelano w Saratowie (lub zginął w kopalni w Magadanie).

ŁASZCZ Marcin (1550-1615) jezuita, polemista rel.; kaznodzieja w Wilnie i Krakowie; autor pism rel. przeciw innowiercom oraz utworów dramatycznych.

ŁAWCEWICZ Szczepan (1903-1944) lekarz; ur.na Litwie, maturę zdał w Kownie, ukończył studia medyczne na USB, był członkiem korporacji „Polonia"; w czasie okupacji był lekarzem więziennym na Łukiszkach, pomagał więźniom; jako członek AK ps."Koń" wyróżniał się w brawurowych akcjach dywersyjnych; został aresztowany i rozstrzelany 4.07.1944.

ŁAWIŃSKA-STANKIEWICZ Stanisława (1915 w Wilnie - 1985) lekarz; 1933-39 studiowała na Wydz. Lek. USB i otrzymała dyplom lek. med.; podczas wojny prac. w Szpit. św. Jakuba i Ubezpiecz. Społecznej; od 1946 - w Klinice Chorób Wewn. AM w Gdańsku.

ŁAWRYNOWICZ (Łaurynowicz) **Antoni Tomasz h. Białynia** (1750 - po 1796) ksiądz, pedagog, bajkopisarz; kształcił się w kol. jezuickim w Poszawszu na Żmudzi, w 1766 wstąpił do jezuitów, odbył nowicjat w Wilnie oraz studia filozoficzne w Akad. Wil., w 1777 uzyskał doktorat i święcenia; w związku z kasatą zakonu został proboszczem w Puńsku koło Sejn; był autorem zbiorku *Pół kopy bajek* (Grodno 1789).

ŁAWRYNOWICZ (XIX w.) aktor; występował od 1820 na Litwie, w 1824 - w Warszawie, w 1835 - w Suwałkach, w 1840 - w zesp.S.Nowakowskiego w Lidzie, w 1849 i 1858-62 - w teatrze wileńskim.

ŁAWRYNOWICZ Janusz (1913-1999) prawnik; w 1933 ukończył Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie, w 1938 - Wydz.Prawa USB, był członkiem Akademickiego Klubu Włóczęgów; w 1939 ukończył Szkołę Podchor.Kawalerii w Grudziądzu i uczestniczył w wojnie, został internowany na Litwie; podczas okupacji był członkiem AK, brał udział w akcji „Ostra Brama" i wywieziono go do Kaługi; po powrocie zamieszkał w Warszawie, był adwokatem i radcą prawnym.

ŁAWSKI Stanisław (1696-1743) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1713; w 1728-32 był prokuratorem prowincji litewskiej, w 1733-36 - prof.filozofii, w 1736-39 - prof.teologii w Wilnie; potem był prefektem szkół w Połocku i Pińsku.

ŁAZAROWICZ (Łazarewicz) **Antoni**, pseud. Władysław Teliński, Wład. Tekieliński (1817-1905) pisarz, badacz przeszłości Wilna; po ukończeniu 6 klas gimn. w Wilnie pracował w 1838-60 w Wileńskiej Izbie Skarbowej i Zarządzie Dóbr Państwa, potem gospodarzył w Pryciunach; pisał wiersze, ogłoszone m.in. w zbiorze *Wiązanka pierwiosnków* (Wilno 1881), i przyczynki historyczne np. *Opis dzienny szkół i Uniwersytetu, Diariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie z 1781-1824* (1876).

ŁAZAROWICZÓWNA Tekla (1810-1887) siostra Antoniego, autorka wydanego anonimowo w 1875 przez Zawadzkiego w Wilnie modlitewnika *Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus, nabożeństwo rzymsko-katolickie z różnych dzieł duchownych zebrane*.

ŁAZARÓWNA Waleria (?-1932), dyr. Gimn. Żeńskiego im. Ks. A.J. Czartoryskiego w Wilnie.

ŁAZDOWSKI śpiewak, w sezonie 1860/61 występował w teatrze wil.

ŁĄTKIEWICZ (Łunkiewicz) **Onufry h. Prus** (1778 w Wilnie - 1838) drukarz wileński i warszawski; praktykę druk. rozpoczął ok. 1798, w 1802 otrzymał patent na towarzysza sztuki drukarskiej od Zgrom. Drukarzy m. Wilna, pracował jako zecer u J. Zawadzkiego, w 1808 kierował drukarnią „Nową" w Grodnie, potem pracował w Warszawie, gdzie w 1820 zakupił drukarnię T. Mostowskiego.

ŁĄŻYŃSKI Maciej (ok.1603-1670 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1625; w 1643-46 był w Wilnie prefektem apteki, w 1646-50 - prokuratorem prowincji litewskiej, potem - prefektem szkół w Pińsku.

ŁEPKOWSKA-GIECEWICZ Halina (1912-?) malarka, graficzka, muzeolog; w 1931-36 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB uzyskując absolutorium; zdała egz.nauczycielski i uczyła w wil.szkołach średnich; w 1939-40 studiowała w Litewskiej Akademii Sztuki w Wilnie; od 1945 mieszkała w Namysłowie, od 1947 pracowała w Muzeum Śląskim i CPLiA we Wrocławiu; w jej grafice z lat międzywojen-

nych liczne są motywy wileńskie, np. *Brama przy kościele Bernardynów* (akwatinta 1937).

ŁĘCZYCKI (Lancicius, Łencicius) **Mikołaj** (1574-1653) jezuita, pisarz ascetyczny; uczęszczał do szkoły przy kalwińskim zborze wileńskim, przeszedł na katolicym, studiował w Akad. Wil., w 1592 został alumnem Semin. Papieskiego i wstąpił do jezuitów; 1593-1601 studiował w Kol. Rzymskim i pracował w archiwum zakonu 1601-06; po powrocie w 1607-09 wykładał egzegezę biblijną, teologię polemiczną i język hebrajski w Akad. Wil. będąc jednocześnie prefektem seminariów; 1609-14 wykładał we Lwowie, 1615-17 przebywał w Rzymie, 1617-20 był rektorem kol. w Kaliszu, potem profesorem kolegiów w Poznaniu i Krakowie; w 1631-33 był przełożonym prow. litewskiej w Wilnie, 1635-42 wykładał w Czechach, 1643-49 - w Nieświeżu, 1649-52 był duchownym opiekunem domu w Braniewie; publikował pisma ascetyczne, których wyd. zbiorowe ukazały się w 1650 w Antwerpii, w 1724 w Ingolstadzie, w 1883 w Krakowie.

ŁĘSKA (Leńska) **Dorota, Marianna** (zm. 1853 w Wilnie) śpiewaczka, w l. 1849-52 występowała w Wilnie.

ŁĘSKA Michalina (1882-1940 w Wilnie) nauczycielka, działaczka oświatowa; ukończyła pensję Sacré-Coeur w Pradze, 1904/05 studiowała polonistykę na Kursach Wyższych dla Kobiet im. A. Baranieckiego w Krakowie; organizowała w Mińsku kursy przygotowawcze dla nauczycielek ludowych, przekształcone w seminarium naucz., kierowała tajnym tow. „Oświata" (legalnym w 1907-09), działała w Polskim Tow. Niesienia Pomocy Ofiarom Wojny; 1921-31 pracowała w szkołach średnich, m.in. w Łomży i Białymstoku, 1931-40 mieszkała w Wilnie; wydała (z L. Życką) książkę *Działalność popowstaniowa Polaków na ziemi mińskiej* (1939).

ŁOBANOS Józef (1878 w Trokach - 1952) pisarz karaimski, duchowny; ukończył karaimską szkołę parafialną w Trokach, uczęszczał do szkoły muz. w Petersburgu i pracował w fabryce wyrobów tytoniowych w Petersb., Moskwie oraz od 1923 w Wilnie; w 1928-38 był hazzanem (proboszczem) świątyni karaimskiej w Wilnie oraz nauczycielem religii i j. karaimskiego w miejscowych szkołach; zorganiz. Koło Miłośników Jęz. Karaimskiego, był członkiem red. „Myśli Karaimskiej" oraz Tow. Miłośników Historii i Literatury Karaimskiej; w 1939 był hazzanem w Łucku, po wybuchu wojny wrócił do Wilna; był utalentowanym poetą i tłumaczem, przełożył na karaimski *Pana Tadeusza*.

ŁOBOJKO Iwan Nikołajewicz (1786-1861) prof. Uniw. Wil., z poch. Ukrainiec, absolwent Uniw. w Charkowie, podejrzany o kontakty z dekabrystami; w 1822-32 był prof. historii, języka i literatury rosyjskiej na Uniw. Wil., członkiem uczelnianej komisji śledczej przeciw filaretom (był życzliwie usposobiony do oskarżonych studentów); w 1833-42 wykładał w wil. akademiach Duchownej i Medyko-Chirurgicznej; w 1842 przeniósł się do Rosji.

ŁOBOK Jan Józef (1856-1921) ksiądz; był proboszczem kościoła św. Anny w Wilnie, inicjatorem restauracji świątyni w 1902-1909.

ŁODZIŃSKA Helena (XIX-XX w,) aktorka; w 1916-21 występowała w teatrze wil.

ŁODZIŃSKI (Radwan-Łodziński) **Alfred** (1903-1974) aktor; po ukończeniu szkoły średniej w Wilnie uczęszczał w 1921-23 do wil. Szkoły Dramatycznej i występował w wil. Teatrze Polskim, potem - w Teatrze na Pohulance w 1932-36 i 1938-39, podczas wojny - w Polskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie w 1940/41 i 1944/45; grał ponadto w wielu innych miastach, od sezonu 1947/48 - stale na scenach Warsz.

ŁOGUTKO Czesław (1921-1994) „Czarny", ksiądz, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-39, w l. 1942-43 był nauczycielem w

Kozewiczach, żołnierzem AK; studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Wilnie i Białymstoku, był proboszczem wielu parafii, dziekanem w Białymstoku.

ŁOJKO Antoni (ok.1746-?) tancerz; od 1756 uczył się w szkole baletowej Hieronima Floriana Radziwiłła w Słucku i był solistą jego teatru; w 1760-90 występował w teatrze dworskim Radziwiłłów w Nieświeżu, od 1779 był tam nauczycielem tańców i baletmistrzem, w 1780 zapoznawał się z najnowszą sztuką baletową we Włoszech i Austrii.

ŁOKUCIEWSKI Antoni (1886 - po 1939) nauczyciel; od 1918 dyr. gimnazjum w Oszmianie; w 1922 marsz. Sejmu Wil.

ŁOKUCIEWSKI Longin (1913 w Wilnie - 1995) „Nałęcz", „Koczan", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1927-33, studiował na Wydz. Prawa USB (filister korporacji „Concordia Vilnensis"), we wrześniu 1939 był w samoobronie Wilna, w l. 1939-44 w SZP, ZWZ, AK w Oddz. Wywiadu i Kontrwyw. Okręgu Wilno; po wojnie do 1978 był dyr. oddz. Przedsiębiorstwa Turystycznego „Warszawa-Olsztyn".

ŁOMACKI Mikołaj (1922-1994), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40; był żołnierzem ZWZ-AK, więzionym w niemieckim obozie pracy; po wojnie ukończył studia w ANP, jako dziennikarz pracował w Polskim Radiu oraz w tygodniku „Za Wolność i Lud".

ŁOPACIŃSKI Euzebiusz Marian Jan Stanisław, pseud. Ananke (1882-1961) historyk, bibliofil; ukończył gimn. w Rydze, studiował historię na UJ oraz w Dorpacie, przez wiele lat podróżował za granicą; ok. 1911 zaczął pracę w dziale rękopisów Biblioteki Krasińskich w Warszawie, w czasie I wojny mieszkał w Petersburgu; w 1918-44 pracował w Archiwum Państwowym w Wilnie, które zorganizował z W. Studnickim; od 1945 - w Nacz. Dyr. Muzeów i Ochrony Zabytków w Warszawie i Gdańsku; przed wojną zgromadził bogaty materiał archiwalny z zakresu historii i sztuki Wilna i okolic, „Teki Łopacińskiego" pozostały w Wilnie, ukazało się z nich tylko kilka publikacji w „Pracach Sekcji Hist. Sztuki TPN w Wilnie" np. *Wiadomości o artystach Wilna i ziem okolicznych, Nieznane dane archiwalne i wiadomości źródłowe do historii sztuki Wilna...* (1936); artykuły na tem. wileńskie publikował również w „Słowie", „Przeglądzie Wil.", „IKC", po wojnie - w „Biuletynie Historii Sztuki i Kultury".

ŁOPACIŃSKI Jan Dominik h. Lubicz (1708-1778) biskup żmudzki; w 1732 został kanonikiem wileńskim, był kapelanem króla Stan. Leszczyńskiego oraz kasztelana wil. Michała Massalskiego; w 1753 uzyskał doktorat obojga praw na Uniw. Wil. i został scholastykiem wil.; utrzymywał przyjazne kontakty z rywalizującymi rodami Radziwiłłów i Sapiehów, 1743-54 prowadził prace nad restauracją katedry wil., w 1762 został biskupem żmudzkim, dbał o wykształcenie księży, zbudował wiele kościołów, w pryw. pałacu na Łukiszkach w Wilnie zgromadził galerię obrazów i bogatą bibliotekę, publikował książki religijne po polsku i po litewsku.

ŁOPACIŃSKI Józef Leon (1751-1803) kanonik wil.; bp sufragan żmudzki

ŁOPACIŃSKI Ludwik (zm. 1831) jeden z przywódców powst. listop. 1830-31 w pow. dziśnieńskim; poległ pod Dzisną.

ŁOPALEWSKI Tadeusz (1900-1979) powieściopisarz, poeta, tłumacz; ukończył gimn. w Petersburgu w 1918, w 1918-21 służył w WP; w 1925-30 był referentem ds. teatru, literatury i muzyki w Woj. Oddz. Sztuki m. Wilna; ogłaszał wiersze i artykuły w „Słowie" (1925, 1929-31), „Tygodniku Wil.", którego był sekretarzem (1925), „Kurierze Wil." (1926-33), był współzałoż. i czł. redakcji „Źródeł Mocy" (1927-31), redaktorem „Śród Literackich" (1935-37); od 1928 współpr. z wil. rozgłośnią Polskiego Radia jako autor i reżyser słuchowisk, od 1937

- kier. programowy; w 1928/29 był kierownikiem literackim „Reduty", od 1933 - kier. lit. Teatrów Miejskich w Wilnie; podczas wojny pracował w Muzeum Miejskim, wykładał w konspiracyjnym Studium Dramatycznym, w 1940-41 i 1944-45 był kier. lit. Polskiego Teatru Dramatycznego w Wilnie; po wojnie prac. w Polskim Radiu w Łodzi i Warszawie 1948-52; w Wilnie ukazał się w 1921 jego książkowy debiut *Gwiazdy tańczące* i kilka innych książek, w serii „Cuda Polski" wydał monografię *Między Niemnem a Dźwiną. Ziemia wileńska i nowogrodzka* (1938).

ŁOPATYŃSKI Faustyn (ok.1835-1886 Wilno) skrzypek, poeta, fotograf; urodził się w Żytomierzu i uczył się tam gry na skrzypcach; ok.1855 został nauczycielem muzyki w Wilnie, grywał w zespołach kameralnych, m.in.w kwartecie S.Moniuszki; w 1860 przyczynił się do reorganizacji orkiestry teatru wil.; współpracował z zakładem fotograficznym Aleksandra Straussa, był wspólnikiem Ryszarda Baczyńskiego i Stanisława Fleury'ego, potem prowadził własną firmę fotograficzną; publikował wiersze pod pseud.F.Ryś, współpracował z księgarnią „E.Orzeszkowa i Ska", wraz z Wincentym Chełmińskim wydawał zeszyty humorystyczne „Alfabet"; pochowany na Rossie.

ŁOPUSKA-WYLEŻYŃSKA Helena (przełom XIX-XX w.) pianistka i kompozytorka, kształciła się w Warszawie i Lipsku, pisała recenzje muzyczne do „Przeglądu Wileńskiego" 1911-15.

ŁOPUSZAŃSKI Karol (ok. 1782-1818) aktor, kształcił się w gimn. i Uniw. Wil. (filozofia), pracował w tymże Uniw.; od 1810 przez pewien czas prowadził dział teatr. w „Gaz. Lwowskiej", od 1814 występował w teatrze lwowskim, tłumaczył utwory dramat.

ŁOSICKA Tekla (XIX w.) aktorka, śpiewaczka; od 1820 występowała na Litwie, w 1827-41 - w teatrze wileńskim, w 1841-43 - w Grodnie i Druskiennikach.

ŁOSICKI Józef (ok.1796-1841) aktor, śpiewak; od 1820 występował w zespołach na Litwie, w 1827-31 i 1837-40 - w teatrze wileńskim, w 1841 - w Grodnie; popełnił samobójstwo.

ŁOSIEWSKI Krzysztof (1649-1712 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił i nowicjat odbył w Wilnie w 1667-69, w Akademii Wileńskiej studiował filozofię 1672-75 i teologię 1676-80; uczył retoryki w szkołach jez. w Warszawie 1680-81 i Wilnie 1681-83, filozofii w Wilnie 1683-86; w 1689 uzyskał stopień dra teologii i był prof. teologii scholastycznej w Akad. Wil. 1689-92, potem - prof. teol. dogmatycznej i prawa kanonicznego w Warszawie 1692-96 i w Wilnie 1696-97; w 1697-1701 był rektorem Akad. Wileńskiej, później - rektorem i prepozytem domu profesów w Warszawie 1701-04 i w Wilnie 1706-09, w końcu - prowincjałem litewskim 1709-12.

ŁOSIEWSKI Stanisław (1657-1706) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił i odbył nowicjat w Wilnie 1672-74, filozofię studiował w Krożach 1674-77, teologię w Akad. Wil. 1681-85, nauczał filozofii w kolegiach jez. w Warszawie 1688-90 i w Wilnie 1690-93, był prof. teologii dogmatycznej, polemicznej w Akad. Wil. 1693-96 i 1700-1702 oraz w kol. warsz. 1696-1706.

ŁOSOWICZ Jan (zm. 1481) biskup łucki i wileński; był kanonikiem kapituły katedr. wileńskiej, w 1463 został biskupem łuckim, w 1467 - wileńskim, rozbudował sieć kościelną, prowadził pertraktacje z zakonem krzyżackim.

ŁOSOWSKI Alfons (1912-1988) artysta-rzeźbiarz; w 1939 ukończył Wydz. Sztuk Pięknych USB, 1946-55 pracował jako konserwator rzeźby w kamieniu w Gdańsku, od 1955 uprawiał twórczo rzeźbę i malarstwo, tworzył m.in. rzeźby plenerowe.

ŁOSOWSKI Jerzy (1915-1985), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-32, po studiach w SGGW uzyskał stopień mgra inż. le-

śnika, w 1939 jako żołnierz Legii Akad. był internowany na Litwie, potem uczestniczył w tajnym nauczaniu, był żołnierzem NSZ, więzionym w PRL, pracował jako nadleśniczy w Warsz. Zespole Leśnym, dyr. Regionu Warsz. Lasów Państw.

ŁOSZAKIEWICZ Gustaw (1914 w Wilnie - 1997) pseud. „Jur"; st. sierż. w kompanii „Krysia" w Okręgu Nowogr.; w 1945 był w szwadronie „Zygmunta" w 5. Brygadzie mjr. „Łupaszki" w białostockiem; zmarł w Częstochowie.

ŁOWICKI Maciej, pseud. Łukjan, Adolf spod Bielska (1816-1900) lekarz, działacz spiskowy, sybirak; ukończył gimn. w Białymstoku oraz studia w Akademii Medyko-Chirurg. w Wilnie (1834-39) z dypl. lekarza I kl.; uczestniczył w konspiracji studenckiej ale do spisku Konarskiego nie przystąpił; 1839-40 pracował w szpitalach, m.in. w Odessie; w 1840 został aresztowany i skazany w Wilnie na zesłanie: był przez 17 lat lekarzem m.in. w Krasnojarsku i Omsku; w 1858 powrócił do kraju, pracował w Kownie i Białymstoku, w 1865 osiadł w maj. Nurczyk, gdzie prowadził działalność filantropijną; publikował prace medyczne i literackie, np. *Zarysy Syberii* („Przegl. Naukowy" 1844).

ŁOWISZ (Lowisz) **Bernard** (1739-po 1803 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1755 w Wilnie; w 1767-68 był prof.retoryki i historii w Płocku, po kasacie zakonu uczył w szkołach KEN w Wilnie do 1780, potem - w Krożach.

ŁOWMIAŃSKI Henryk (1898-1984) historyk, prof. USB; ur. w Daugudziach na Litwie, uczył się w Wilnie i w Czernichowie, gdzie zdał maturę w 1916; studia histor. rozpoczął w Kijowie w 1916, kontynuował na USB od 1919, w 1923-29 był asystentem, w 1924 uzyskał na USB doktorat, w 1932 - habilitację; w 1929-33 pracował w Archiwum m. Wilna; w 1933 został zast. prof., w 1934-39 był prof. historii Europy Wschodniej na USB; w 1943-45 pracował w wil. archiwum; od 1945 był prof. Uniw. w Poznaniu, 1956-68 dyr. Instytutu Historii; prowadził badania głównie nad wczesną historią Litwy i państw słowiańskich, opublikował m.in.: *Studia nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego* (1931-32), *Uwagi w sprawie podłoża społecznego i gospodarczego unii jagiellońskiej* (1934).

ŁOZIŃSKI Jerzy (1912-1949), ppor. „Jerzy", studiował prawo na USB w Wilnie, w 1934 ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy przy 1. DP Leg. w Wilnie, w 1937 został ppor., pracował w DOKP m.in. jako dyżurny ruchu na stacjach Ponary i Leśniki; od V 1940 działał w konspiracji ZWZ-AK, od IX 41 był oficerem informacyjnym Garnizonu m. Wilna, organizował siatkę wywiadowczą, rozpracował agendę wywiadu KGB, w V 44 był przeniesiony do komórki kontrwywiadu w Dowództwie Oddziałów AK; uniknął rozbrojenia przez NKWD i działał nadal w konspiracji; wykonując rozkaz K-dta Okręgu ewakuował się do Warszawy, później na wieś, działał w tajnej organizacji Ośrodek Mobilizacyjny Okręgu Wileńskiego AK; został aresztowany przez UB w VI 48 i skazany na karę śmierci (wyrok wykonano 12.11.1949).

ŁOZOWSKI Jerzy (1909-1987), ppor. „Antoni", „Brodacz", absolwent Gimn. im. Kr. Z. Augusta i Wydz. Lekarskiego USB w Wilnie; w 1931-32 był w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu, w 1934 został ppor.; w kamp. wrześniowej był d-cą plutonu zwiadowców 76 pp; w X 39 powrócił do Wilna, pracował jako lekarz na Litwie Kowieńskiej; od XI 41 w pow. Szczuczyńskim działał w lokalnej konspiracji ZWZ-AK, w VI 42 zagrożony aresztowaniem przeniósł się do Żołudka, od IV 44 był lekarzem I bat. 77 pp AK, następnie pracował w szpitalu partyzanckim w Kolonii Wileńskiej, po wojnie - w lecznictwie przemysłowym woj. pomorskiego, był specjalistą homeopatą.

ŁOŻYŃSKA (zm. przed 1859) aktorka, w l. 1841-43 i 1845-52 występowała w Wilnie oraz w objazdach teatru wil., m.in. 1849 w Kownie;

od 1846 grała także w przedstawieniach w j. ros.

ŁOŻYŃSKI aktor, śpiewak, w l. 1838-43 i 1845-63 pracował w teatrze wil. i uczestniczył w jego objazdach; od 1846 także w przedstawieniach ros.

ŁUBIAKOWSKI Józef (1903-1932 w Wilnie) aktor, w l. 1929-32 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie.

ŁUCKIEWICZ Anton, pseud. Henryk Bukowiecki, Wiesław Kalinowski (1884-1946) działacz białoruski, założyciel Białoruskiej Socjalistycznej Hromady, współwydawca czasopisma „Nasza Niwa" wych. w Wilnie w 1918 był premierem rządu Białoruskiej Rep. Ludowej, przewodniczącym Rady Najw. Białoruskiej RL; w okresie międzywojennym - nauczycielem w gimn. białoruskim w Wilnie; zmarł na zesłaniu w Zw. Sow.

ŁUCKIEWICZ Jan (Iwan) (1881-1919) brat Antona, działacz Białoruskiej Socjalistycznej Hromady, prezes założonego w 1916 Białoruskiego Tow. Naukowego w Wilnie, współwyd. „Naszej Niwy", zaangażowany w działalność wolnomularską.

ŁUCZNIKOWA z Grodzieńskich Wanda (1900-1963) nauczycielka j.polskiego; ukończyła studia polonistyczne na Uniw.Warsz.; w 1930 przeniosła się do Wilna, uczyła w 1930-35 w Państw.Semin.Nauczycielskim, potem - w Gimn.im. Orzeszkowej, po 1939 - w tajnym nauczaniu; po wojnie - w Lidzbarku Warmińskim i Szczecinie.

ŁUKASZEWICZ Bronisława (1884 na Wileńszczyźnie - 1963) malarka i rzeźbiarka; ukończyła w 1901 gimnazjum, w 1908 - liceum pedagogiczne w Petersburgu, od 1919 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB, uczyła rysunków m.in.w gimnazjach im.Orzeszkowej i im.Lelewela; w 1930-32 studiowała w Akad. Sztuk Pięknych w Rzymie, uzyskując dyplom jej ukończenia; była członkiem Wil.Tow.Niezal.Artystów Plastyków; po 1945 mieszkała w Poznaniu i w Szczecinie, zajmując się rzeźbą i jej konserwacją; malowała akwarelą pejzaże z okolic Wilna oraz portrety olejne.

ŁUKASZEWICZ Jan (1641-1721 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1663 w Wilnie; w Wilnie był m.in. w 1679-82 prof.filozofii, w 1683-84 prof.prawa kanonicznego i teologii moralnej, w 1688-91 - sekretarzem prowincjała, w 1698-1702 - rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego; ponadto pełnił różne funkcje w innych ośrodkach jezuickich.

ŁUKASZEWICZ Jan (1699-1779) jezuita, misjonarz; w 1717 wstąpił do zakonu w Wilnie, studiował filozofię w Połocku 1720-23 i teologię w Akad. Wil. 1725-29, uczył w kolegiach jez. w Kownie i Poszawszu; w 1730 rozpoczął prawie 50-letnią pracę misjonarza w Inflantach Polskich, wygłaszał kazania w dialekcie łatgalskim j. łotewskiego i wydawał pisma relig. w tym dialekcie.

ŁUKASZEWICZ (Łukasiewicz) **Józef** aktor, dyr. teatru, w 1823 debiutował w Wilnie występował tu w 1834 i 1838, a w 1843 kierował zespołem wil. podczas występów w Dubnie.

ŁUKASZEWICZ Józef (1863-1928) działacz rewolucyjny, geolog, prof. USB; 1875-83 uczył się w gimn. klas. w Wilnie, w 1883 wstąpił na Uniw. w Petersburgu, działał w tajnych organizacjach, m.in. w Terrorystycznej Frakcji Narodnoj Woli, przygotowywał materiały wybuchowe do zamachu na cara Aleksandra III, został aresztowany (z A. Ulianowem) i skazany pocz. na śmierć, potem na ciężkie roboty; 1887-1905 był więziony w twierdzy Szlisselburskiej, mógł tam korzystać z książek, kontynuował więc studia matematyczno-przyrodnicze; po uwolnieniu w wyniku rewolucji 1905 powrócił na uniw. i w 1907 uzyskał dyplom I stopnia; w 1909-13 odbywał liczne podróże naukowe, gromadził okazy geologiczne, wygłaszał wykłady na uniw. ludowych m.in. w

Wilnie; w 1916-19 wykładał w Inst. Geograficznym w Petersb., w 1920 został profesorem geologii USB, był członkiem Tow. Przyrodników im. Kopernika; opracował teorię metamorfizmu skał oraz krążenia materii geologicznej.

ŁUKASZEWICZ Łukasz (właśc. Władysław Antoni) (1909-1980) aktor, recytator; ukończył Gimn.im.Mickiewicza w Grodnie oraz w 1935 Wydz.Aktorski PIST-u w Warszawie; w 1935-39 występował w Łodzi i Warszawie, w 1939-41 - w Teatrze Polskim w Wilnie; podczas okupacji niem.pracował jako kelner; w 1944-45 grał w Polskim Teatrze Dramatycznym i „Ogrodzie Artystów" w Wilnie; od 1945 jeździł po Polsce jako recytator, w 1949/50 grał w Teatrze Polskim w Warszawie,potem wrócił do działalności estradowej.

ŁUKASZEWICZ Stanisław (1923 w Wilnie - 1978), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1933-39, jako uczestnik kampanii wrześniowej był internowany na Litwie, w l. 1941-44 był żołnierzem ZWZ, AK Okręgu Wil., uczestnikiem operacji „Ostra Brama"; uzyskał stopień mgra inż. po studiach w PW (1952), był konstruktorem w przemyśle motoryzacyjnym (także na stanowiskach kierowniczych), autorem wielu konstrukcji całych pojazdów i zespołów.

ŁUKASZEWICZ (Łukasiewicz) **Tadeusz** (1802-1842) malarz i grafik; w 1825-29 studiował jako wolny słuchacz malarstwo i sztycharstwo na Uniw.Wil., potem - w Monachium; znane są jego ryciny: *Zubr* (miedzioryt w książce H.Laupmanna *O wypychaniu i zachowaniu zwierząt*, Wilno 1829), portret Fr.Karpińskiego (litogr.w ksiące A.Korniłowicza *O życiu śp.Franciszka Karpińskiego*, Wil.1827) oraz *Francuzi w Wilnie w 1812* - litogr.przedst.rannych żołnierzy.

ŁUKASZEWICZ Wincenty (1861-1931) malarz; ukończył Szkołę Rysunkową I.Trutniewa w Wilnie, w 1881-91 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu; po powrocie na Litwę malował obrazy do kościołów (m.in.w Kownie we współpracy z M.E.Andriollim); odbył podróż po Europie Zach. i od 1895 mieszkał w Warszawie, w 1905 był więziony za działalność oświatową, od 1920 uczył w szkołach warszawskich; malował głównie obrazy religijne.

ŁUKASZEWSKI Hilary (1798 - po 1870) filareta, prawnik; ukończył Liceum Krzemienieckie i w 1822 Wydz.Prawa Uniw.Wileńskiego ze stopniem kandydata nauk; był więziony w zw.z procesem filaretów i skazany w 1824 na wyjazd w głąb Rosji; od 1826 uczył łaciny w gimnazjach w Ufie i Kazaniu, w 1828-45 wykładał prawo rzymskie i literaturę starożytną na Uniw. w Kazaniu.

ŁUSKINA Stefan h. własnego (1725-1793) jezuita, publicysta; w 1742 wstąpił do zakonu w Wilnie, studiował filozofię w Akad. Wil., fizykę, matematykę i astronomię w Wiedniu 1750-52, teologię w Rzymie 1752-56, trzecią probację odbył w Rouen 1756-57; 1757-59 był dyrektorem Collegium Nobilium w Wilnie; resztę życia spędził w Warszawie (tylko w 1764-66 był spowiednikiem Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville), uczył w Collegium Nobilium, był rektorem w 1772/73; po kasacie zakonu na mocy przywileju królewskiego wydawał w 1774-93 „Gazetę Warszawską".

ŁYSAKOWSKI Adam Gracjan (1895-1952) bibliotekarz, bibliograf; ukończył w 1913 w Kołomyi gimn. klasyczne oraz szkołę muzyczną, w 1915 odbył kampanię wojenną w wojsku austr., po odzysk. niepodl. służył do 1925 w WP; był kier. Biblioteki Wojskowej we Lwowie w st. kapitana; w 1926 uzyskał na UJK we Lwowie dyplom doktora filozofii; w 1925-28 pracował w Bibliotece USB, potem krótko w bibl. uniwersyteckich Poznania i Warszawy; w 1930-39 był dyrektorem Biblioteki USB, zastosował w niej katalog przedmiotowy i oprac. jego teorię, redagował wileńską bibliografię regionalną; w czasie II wojny 1940-41 pracował w Bibl. Tow. Przyj. Nauk, w 1943 był więziony jako za-

kładnik, w 1944 brał udział w ratowaniu zbiorów bibliotecznych w Warszawie; 1946-49 był organizatorem i dyr. Państwowego Inst. Książki oraz kierował Bibl. Uniw. w Łodzi; w 1948 habilitował się na Uniw. Łódzkim; od 1949 był dyrektorem Instytutu Bibliograficznego w Bibl. Narodowej; opublikował ok. 100 prac, był sekretarzem i prezesem wil. koła Zw. Bibliotekarzy Polskich, po wojnie - przew. Zarz. Głównego ZBP.

M

MACHNACZ Edward (1904 w Lidzie -?) mgr inż.architekt; w 1929 ukończył Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1932 - Wydz.Archit.Polit.Lwowskiej; inwentaryzował zabytki architektury na Wileńszczyźnie, zaprojektował: mauzoleum królewskie w podziemiach katedry wil., nowe skrzydło budynku Państw.Szkoły Techn. przy ul.Holendernia, rozbudowę Wydz.Rolnego USB; w 1932-45 wykładał w Państw.Szkole Techn. (także po litewsku); kierował odbudową zniszczonych podczas wojny obiektów przemysłowych na Wileńszczyźnie; w 1946-47 i 1950-54 pracował w Bydgoszczy (m.in.jako gł.inż.w „Miastoprojekcie"), w 1948-50 i 1954-77 - w biurach projektowych w Poznaniu.

MACHNICKI Szczepan (1885-1959), jezuita, nauczyciel w Chyrowie, prowincjał Prow. Wlkp.-Maz., wykładowca w seminarium w Gnieźnie, od 1937 uczył matematyki i propedeutyki filozofii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, podczas okupacji wykładowca na jezuickim tajnym studium teologicznym tamże, w marcu 1942 aresztowany i osadzony na Łukiszkach, internowany w Pagrižuvis i Poniewieżyku, po wojnie w Krakowie, Gdyni i Łodzi.

MACHWIC Justyna Rafaela pseud. Rafael (ok. 1849-1908) śpiewaczka, kształciła się m.in. w Wilnie; tu występowała na koncertach w 1877 i 1897; śpiewała na wielu scenach operowych za granicą, m.in. w mediolańskiej La Scali.

MACIEJ (Mathias) (ok. 1370-1453 w Wilnie) biskup żmudzki, potem wileński; kształcił się w Czechach (w 1408 uzyskał stopień mgra sztuk wyzwolonych pod opieką Jana Husa) i we Włoszech (w Sienie piastował godność rektora); jako proboszcz wileński został w 1417 pierwszym biskupem żmudzkim, w 1422 został bisk. wileńskim i dawał ślub w Nowogródku Jagielle z Zofią księżniczką Holszańską; reprezentował stronnictwo projagiellońskie, doceniające konieczność utrzymania unii z Polską.

MACIEJ z Topoli (zm. 1470) archidiakon wil., bp żmudzki (miednicki) 1464; animator oświaty.

MACIEJEWICZ Stanisław (1869 w Wilnie - 1940 w Wilnie) kanonik wileński, pedagog, działacz polit.; ukończył gimn. i Semin. Duchowne w Wilnie (1890) oraz Akademię Duch. w Petersburgu (1894) jako mgr teologii; był wikariuszem w Brześciu, proboszczem w Wyszkach i innych miejsc., w 1899 został prefektem gimn. realnego i żeńskiego w Wilnie i rektorem kościoła św. Katarzyny, zasłynął jako kaznodzieja; brał udział w tajnej organiz. księży Collegium Secretum, zw. z Ligą Narodową, był członkiem tajnego (krótko legalnego) stow. „Oświata", posłem do III i IV Dumy, w 1919 - posłem na Sejm Ustawodawczy, w 1922 - posłem do Sejmu Wileńskiego oraz senatorem; był pierwszym wydawcą i redaktorem „Dwutygodnika Diecezjalnego Wileńskiego", pisywał do „Kuriera Lit.", w 1926 został kanonikiem wil. kapituły; pochowany na Rossie.

MACIEJEWICZOWA z Moszczyńskich Julia Kazimiera (1863-1937 w Wilnie) nauczycielka, organizatorka szkolnictwa; dyplom nauczy-

cielski uzyskała w Dorpacie, w 1900 założyła w Wilnie internat dla Polek, mający charakter samodzielnej szkoły polskiej, 1907-14 prowadziła Szkołę Handlową dla dziewcząt - chrześcijanek, w 1915 uzyskała zezwolenie na organizację zbiorowego nauczania, przekazała je Stow. Nauczycielstwa Polskiego; inwentarz swej prywatnej szkoły oddała organizującemu się Gimn. im. E. Orzeszkowej, uczyła tam j. niemieckiego, potem w Lic. im. Filomatów - robót ręcznych; nadal prowadziła internat i działała w Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet; pochowana na Rossie.

MACIUSZEWSKI Czesław Władysław (1924-1992) „Kruk", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1938-1940, żołnierz AK w 2. Brygadzie „Kaziuka", więzień w Kałudze, mgr inż. nauk technicznych po studiach w PŚl., pracownik Biura Proj. Budownictwa Przem. w Gdańsku.

MACKIEWICZ Antoni (1827 lub 1828-1863) ksiądz, powstaniec 1863; uczył się w gimn. wileńskich, studiował w Kijowie, ukończył semin. duch. w Worniach i od 1855 był wikariuszem w Krakinowie, potem filialistą w Podbrzeziu, wygłaszał radykalne kazania; w 1863 zorganizował partię chłopską, która stoczyła wiele potyczek z Rosjanami; 17.12.1863 został schwytany, skazany na karę śmierci został powieszony 28.12 w Kownie; uznany został za ideał powstańca-rewolucjonisty.

MACKIEWICZ Czesław (1905-1977) inżynier, pedagog, działacz społeczny; uczęszczał do Gimn.im.Lelewela w Wilnie, ukończył studia na kierunku papierniczym (1926) i elektrycznym (1929) Politechniki w Grenoble; w 1929-35 był nauczycielem i wicedyrektorem Polskiego Gimn.w Wiłkomierzu, w 1935-40 działaczem i sekretarzem generalnym Tow.Kulturalno-Ośw."Pochodnia" na Litwie Kowieńskiej; podczas wojny należał do ZWZ-AK; do 1956 pracował w fabryce „Puntukas" w Wilnie jako księgowy; od 1958 - w fabryce margaryny w Warszawie; zgromadził znaczne archiwum dot.dziejów Polaków na Wileńszczyźnie i Litwie Kowieńskiej.

MACKIEWICZ Jan (ok. 1800-1863 w Wilnie) dyrygent, w l. 1849-63 korepetytor i dyrygent w teatrze wil., skrzypek i kompozytor, współpracownik S. Moniuszki przy wystawianiu *Halki* w Wilnie.

MACKIEWICZ Jan Kazimierz, pseud. „Konrad", „Teodor" (1921 Wilno - 1942) żołnierz ZWZ; w 1934-39 uczył się w Gimn.i Lic.im.Zygm.Augusta w Wilnie oraz na tajnych kompletach; w 1939 należał do Związku Wolnych Polaków, redagował czasopismo ZWZ „Za Naszą i Waszą wolność"; w kwietniu 1941 został aresztowany i pobity przez NKWD, podczas okupacji niemieckiej podjął pracę w ZWZ, ale we wrześniu 1941 aresztowała go Sauguma, po okrutnym śledztwie został rozstrzelany w Ponarach 12.05.1942.

MACKIEWICZ z d.Koreywo Joanna (1909-1988) działaczka kult.-oświatowa; uczyła się w ros.gimn.w Dorpacie, w polskim progimnazjum w Telszach, potem - w Poniewieżu, nie została przyjęta na Uniw.Kowieński z powodu braku litewskiej matury; zamieszkała w Jodańcach, w maj.Reginy Wańkowiczówny, stostry Melchiora, działała w Tow.Kulturalno-Oświatowym „Pochodnia" na Litwie, organizując polskie świetlice i biblioteki oraz przedstawienia amatorskie; w 1938 była na obozie szkoleniowym Światowego Zw.Polaków za Granicą w Zakopanem; w 1939-40 pracowała w Komórce Polskiej przy Litewskim Czerwonym Krzyżu organizując pomoc dla polskich uchodźców i internowanych; po likwidacji polskich stowarzyszeń przez sowietów - w sanatorium przeciwgruźliczym w Kownie, w 1945-56 - chałupniczo w Wilnie; od 1956 mieszkała w Warszawie, dwukrotnie wyjeżdżała na roczny pobyt w Stanach Zjedn. w celach zarobkowych; napisała książkę wspomnieniową: *Polacy na Litwie w latach II Wojny Światowej* (Bydgoszcz 19, Biblioteka Wil.Rozmaitości seria B nr 8).

MACKIEWICZ Józef (1902-1985) powieściopisarz, publicysta; brat Stanisława; od 1910 uczęszczał do pryw. gimn. klasycznego Winogradowa w Wilnie, od 1915 - do polskiego gimn. Stow. Nauczycieli i Wychowawców; 1919-20 brał udział jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej; studiował na Uniw. Warsz. i USB ale studiów nie ukończył; w 1924 rozpoczął pracę w dzienniku „Słowo", reprezentował linię „krajowców"; od list. 1939 do maja 1940 red. w Wilnie „Gazetę Codzienną"; za współpr. z niemieckim „Gońcem Codziennym" został skazany przez Wojsk. Sąd Specj. AK na karę śmierci (wykonanie zawieszono); w maju 1943 za zgodą władz podziemnych był świadkiem ekshumacji w Katyniu; w 1945 przedostał się do Włoch, potem do Londynu, w 1955 - do Monachium; publikował m.in. w „Wiadomościach" i „Kulturze"; był współautorem satyrycznej *Wileńskiej powieści kryminalnej* wyd. pod pseud. Felicja Romanowska w 1933, autorem reportaży *Bunt rojstów* (Wil. 1938), licznych powieści (np. *Droga do nikąd* 1955), zbioru reportaży i wspomnień *Fakty, przyroda i ludzie* (1984).

MACKIEWICZ Kamil, pseud. Camillus (1887 w Werkach - 1931) rysownik, karykaturzysta; studiował w Moskwie oraz w Szkole Sztuk Pięknych w Warsz. (1905-06) jako uczeń Konrada Krzyżanowskiego; ok. 1900 wyjechał do Londynu, gdzie wykonywał ilustracje do pisma „Punch", po powrocie działał w Warsz. i Wilnie, gdzie zamieszczał rysunki w czasopismach „Bomba" 1909-10 i „Kurier Krajowy" (1913) i opracował scenografię do kabaretu (1914); powołany do wojska ros. został ranny, 1915-18 przebywał w obozie jenieckim w Hammerstein, 1918-20 służył w WP, potem mieszkał w Warszawie, ale często przebywał na Wileńszczyźnie; współpracował z wieloma czasopismami, projektował okładki i ilustracje do książek; odebrał sobie życie wystrzałem z dubeltówki.

MACKIEWICZ Leopold (1922-1991), „Konrad", uczeń gimn. polskiego w Poniewieżu, działacz tajnego harcerstwa, od IV 1940 działał w konspiracji ZWZ-AK jako łącznik w Inspektoracie Kowieńskim, aresztowany przez policję litewską uciekł z transportu, od III 44 służył w 3. Bryg. Part. AK „Szczerbca", ciężko ranny w bitwie pod Murowaną Oszmianką, w XI 44 w 1. Oddziale Samoobrony Czynnej Ziemi Wileńskiej AK, uczestniczył w bitwie pod Rowinami, był w Oddziale Partyzanckim kpr. „Oczko" (Bolesław Zabłocki) do X 45, na lewych dokumentach przedostał się do kraju, ukończył studia ekonomiczne na U.W. pracował w spółdzielczości.

MACKIEWICZ Rafał, Mackevičius, od 1940 - Mackonis Rapolas (1900-1982 Wilno) publicysta i prozaik litewski; w 1924 ukończył Gimn. im. Witolda Wielkiego w Wilnie, studiował historię na USB, pracował w redakcjach wil. czasopism litewskich, publikował artykuły w „Przeglądzie Wileńskim"; w 1939-40 redagował w Wilnie „Vilniaus Balsas", w 1941-42 - „Naujoji Lietuva"; w 1943-45 był więźniem w Stutthofie; w 1945-52 mieszkał w Grudziądzu; w 1952 został aresztowany przez UB, przekazany do KGB i zesłany do łagru na Syberii; po zwolnieniu w 1956 zamieszkał w Wilnie, w 1968-82 pracował w Muzeum Sztuki; w 1929-37 opublikował w Wilnie kilka utworów po litewsku; międzywojenne Wilno opisał we wspomnieniach *Be ryto naktis* oraz *Senoji vilniečių karta.*

MACKIEWICZ Stanisław, pseud. Cat, Gaston de Cerizay (1896-1966) publicysta, polityk; uczył się w Petersburgu i Wilnie, maturę zdał w 1916 w gimn. Stow. Nauczycieli i Wychowawców (należał do org. „Zet" i POW), studiował prawo na Uniw. Warsz. i UJ, magisterium uzyskał w 1924 na USB; brał udział w wojnie 1919-20 jako por. rez., potem działał w grupie konserwatystów wil. tzw. „żubrów", w 1922-39 redagował i wydawał dziennik konserwatywny „Słowo", popierał politykę J. Piłsudskiego, był dwukrotnie posłem na sejm, w 1939 osadzono go na 17 dni w Berezie Kartuskiej; podczas wojny przedostał się do Lon-

dynu, był członkiem Rad Narodowych, redagował tygodnik „Lwów i Wilno" (1944-50), 1954-55 był premierem rządu RP na emigracji; w 1956 wrócił do kraju, pisywał do czas. krajowych i paryskiej „Kultury"; wydał m.in. *Myśl w obcęgach* (o Zw. Sow. 1931), *Książkę moich rozczarowań* (1939), *Historię Polski od 11.11.1918 do 17.09.39* (1941), monografie: *Stanisław August* (1953) i *Dostojewski* (1957).

MACKIEWICZ Tadeusz (1745-1792 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1761; do 1783 był prof.historii i geografii w Collegium Nobilium w Wilnie,potem - prof.literatury łacińskiej i polskiej oraz sekretarzem Kolegium Moralnego w Szkole Głównej Litewskiej, od 1787 - kierownikiem biblioteki Szkoły Głównej.

MACKOWICZ Szymko h. Kościesza (zm. 1542) ciwun i horodniczy wileński; był kolejno dworzaninem królewskim, podkoniuszym wil. (1508-28), ciwunem wil. (1529-36), horodniczym wil. (1537-42); był zaufanym współpracownikiem królowej Bony, nadzorował prace budowlane przy zamkach wil.

MACULEWICZ Cyprian (1830 - po 1893) architekt wil.; w 1854 ukończył petersb. ASP jako wolny słuchacz, w 1879-1893 był miejskim architektem w Wilnie, zaprojektował 50 budynków, gł. w stylu francuskiego i weneckiego renesansu, nadzorował remont ratusza i klasztoru dominikanów.

MACUTKIEWICZ Bolesław (Macutkevičius Balys) (1905-1964 Wilno) grafik i rysownik litewski; w 1919-30 uczył się w Gimn.im.Witolda Wielkiego w Wilnie, w 1930-33 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, ale studiów nie ukończył; w 1931 uczestniczył w wystawie „Kajruksztis i jego uczniowie"; od 1936 mieszkał w Kownie; tworzył rysunki i grafiki o tematyce mitologicznej i alegorycznej oraz grafikę użytkową, w 1937 namalował portret Jana Basanowicza.

MAHRBURG Stanisław (1886-1974) dr med., prof.USB; studia lekarskie ukończył w 1914 w Dorpacie, w 1914-18 był ordynatorem rosyjskiego szpitala polowego w st.kapitana; w 1918-23 był lekarzem w WP, epidemiologiem, komendantem szpitala w Białej Podlaskiej; od 1924 pracował w Zakładzie Anatomii Patologicznej USB, w 1927 uzyskał doktorat, w 1932 - habilitację, w 1939 został profesorem; od 1939 był prosektorem w szpitalach wileńskich, w 1941-43 prowadził w Wilnie tajne nauczanie; po wojnie był prof.UMCS i Akad.Lekarskiej w Lublinie.

MAHRBURG z d.Zajączkowska Wanda (1893-1970) lekarz stomatolog; studia ukończyła w Petersburgu, od 1924 była lekarzem-dentystą w Wilnie - w gimnazjach im.Lelewela i Czartoryskiego oraz w Kasie Chorych, od 1936 prowadziła pryw. gabinet dentystyczny; w czasie okupacji działała w konspiracji i była więziona na Łukiszkach; po wojnie była adiunktem stomatologii na UMCS w Lublinie,

MAHRBURŻANKA Anna Izabela, pseud: „Anetka", „Hanka", „Hania" (1923-1947) łączniczka AK; w 1937 ukończyła szkołę powszechną i wstąpiła do Gimn.im.A.Czartoryskiego w Wilnie; egz.dojrzałości złożyła w 1943 na tajnych kompletach; działała w AK - w legalizacji i jako łączniczka M.Tomkiewiczówny, należała do grupy „Kóz"; 28.06.1943 została aresztowana przez Gestapo, straszliwie pobita wyskoczyła przez okno z 3.piętra gmachu przy ul.Ofiarnej; ranną przewieziono do szpitala więziennego na Łukiszkach, potem do obozu w Parwieniszkach; we wrześniu 1944 była aresztowana na 3 tygodnie przez NKWD; w 1945 została nauczycielką w Gniewkowie, potem przeniosła się do Torunia i rozpoczęła studia polonistyczne na UMK.

MAJDROWICZ Eugeniusz Edmund (1856-1929) śpiewak, aktor, reżyser, dyr. teatru, współdziałał w organizowaniu, a w 1919/20 występował i był dyr. administracyjnym w Teatrze na Pohulance w Wilnie.

MAJERANOWSKI Władysław Konstanty (1817 - po 1874) malarz; studiował w ASP w Krakowie, potem w Dreźnie i Monachium, odbył podróż do Włoch, po powrocie przebywał w Krakowie, Rydze i Wilnie, gdzie malował obrazy ilustrujące utwory Syrokomli (*Ostatnia scena Margiera*) i Mickiewicza (*3 sceny z Konrada Wallenroda*) oraz obrazy historyczne (*Chrzest Litwinów*) i religijne (np. *Wniebowstąpienie Pańskie* dla kościoła Misjonarzy), malował również portrety m.in. Syrokomli i A.H. Kirkora.

MAJEROWA z Pacewiczów Barbara (1798-1854) śpiewaczka operowa, w Wilnie występowała w *Zaczarowanym flecie* Mozarta, w l. 1822-30 śpiewała w Warszawie (jej głosem zachwycał się Chopin), potem znów w Wilnie, rzadziej z powodu choroby.

MAJEWSKA Petronela Helena 1°v. Kirkorowa, 2°v.Pióro-Dębińska (1828-1900) aktorka, w l. 1843-46 występowała w Wilnie i z zespołem wil. w objazdach; uczestniczyła w przygotowaniach do powst. stycz., była kurierką i agentką Rządu Nar., łączniczką R. Traugutta; aresztowana, więziona, skazana na 8 lat ciężkich robót na Syberii.

MAJEWSKI Paweł (1839 Wilno - 1905) działacz rewolucyjny, zesłaniec; w 1856 ukończył Instytut Szlachecki w Wilnie i rozpoczął studia na Uniw.Moskiewskim,był członkiem zarządu i bilbiotekarzem tajnego Ogółu Studentów Polskich; w 1861 został relegowany za nieprawomyślność, w 1862 na pewien czas aresztowany; w 1863 stanął na czele kółka werbującego do powstania i opiekującego się zesłańcami, organizującego ucieczki z więzienia (m.in.Jarosława Dąbrowskiego); w 1866 został skazany na osiedlenie w gub.jenisejskiej, po prawie 40 latach popełnił samobójstwo na zesłaniu; tłumaczył z rosyjskiego, m.in.powieść Czernyszewskiego *Co robić?*

MAJKOWSKI Józef (1915-1987) jezuita; święcenia kapłańskie uzyskał w 1941 w Wilnie; jako kleryk działał w wileńskiej komórce legalizacyjnej ZWZ, w 1942 był więziony na Łukiszkach, potem internowany w Poniewieżyku i Szawlach; w 1947-49 studiował psychologię religii na KUL, uzyskując doktorat; wykładał m.in. na KUL, na Bobolanum i w ATK; opublikował monografię św.Stanisława Kostki oraz artykuły w licznych czasopismach.

MAJMUN Mojżesz (1860-1924) malarz żydowski; ukończył Szkołę Rysunkową I.Trutniewa w Wilnie, w 1880-87 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, uzyskując w 1887 tytuł „klassnyj chudożnik", w 1893 - tytuł akademika; malował obrazy historyczne, portrety i sceny rodzajowe z życia Żydów wileńskich; w 1894-1900 opracował *Album kobiet biblijnych* i *Album mężów biblijnych*, reprodukowane w czasopismach.

MAKAREWICZ Jan (1902-1963) lekarz; studiował na Wydz. Lek. USB w 1925-32 (dyplom 1933); pracował jako lekarz pow. w Postawach, od 1945 - adiunkt Kliniki Chorób Zakaźnych AM w Gdańsku.

MAKAREWICZ Tadeusz, pseud. Stanisław Kalina (1872-1951) ksiądz, publicysta i działacz katolicki; ukończył gimn. w Grodnie i semin. duch. w Wilnie; w 1910-15 redagował w Wilnie tygodnik „Przyjaciel", podczas I wojny założył w Nowej Wilejce powszechną szkołę zawodową i gimnazjum, po wojnie - Szkołę Organistowską im. G. Montwiłła w Wilnie; przez wiele lat był proboszczem w Kalwarii Wil. 1932-48 proboszczem kościoła św. Jana, od 1928 wydawał w Wilnie pismo ludowe „Nasz Przyjaciel"; napisał pod pseud. Stanisław Kalina wiele powieści, m.in. *Rekolektantka* (Wil. 1915), *Czamara* (1927), *Buda nad Wilią* (Wil. 1930).

MAKARY zw. Czortem (zm. 1497) prawosławny metropolita kijowski; był archimandrytą monasteru św. Trójcy w Wilnie, w 1495 witał u wrót cerkwi Bogurodzicy w Wilnie Helenę, córkę Iwana III, narzeczoną w. księ-

cia lit. Aleksandra Jagiellończyka, w 1497 w drodze do Kijowa zabili go Tatarzy; kościół wschodni zaliczył go w poczet świętych.

MAKOJNIK Wiesław, Bazyli (1897-1953) scenograf, w l. 1931-39 pracował w Wilnie w Teatrze na Pohulance; podczas II wojny św. przebywał w Wilnie i pracował w l. 1939-41 oraz 1944-45 na polskich scenach; w wil. konspiracyjnym Stud. Dramat. wykładał technikę sceny i historię ubiorów.

MAKOWER-SZADOWSKA Maria (1900 w Wilnie - 1987) lekarz pediatra; maturę zdała w 1917 w Moskwie, 1919-25 studiowała na Wydz. Lek. USB, do 1939 była asyst. Kliniki Dziecięcej USB, 1927-40 - lekarzem w żłobku dla sierot, 1940/41 - ordynatorem Oddz. Dziec. Szpitala Kolejowego w Wilnie, 1942-44 ukrywała się; 1945-79 prac. w poradni dziec. w Łodzi.

MAKOWSKI Tomasz (ok. 1575 - ok. 1630) rytownik; pracował na dworze Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki" w Nieświeżu 1600-11, wykonał ryciny do książki K. Dorohostajskiego *Hippica* (1603) oraz do panegiryku braci Skulskich, upamiętniającego objęcie przez M.K. Radziwiłła urzędu wojewody wil. (z widokami budowli wileńskich i nieświeskich oraz panoramą Wilna); rytował także widoki Nieświeża, Trok i Kowna.

MAKOWSKI Wacław (1880 Wilno - 1942) prawnik i polityk; w 1898 ukończył gimn. ros.w Wilnie, w 1902 - Wydz.Prawa na Uniw.Warsz., odbył studia uzupełniające w Krakowie, Lwowie i Paryżu; był obrońcą w sprawach politycznych, aresztowanym w 1906 r.; od 1920 był prof.prawa karnego i państwowego na Uniw. Warsz., jednym z twórców kodeksu karnego z 1932, współautorem projektu konstytucji z 1935, redaktorem *Encyklopedii podręcznej prawa karnego* (1931-39); w 1918, 1922-23 i 1926 był min.sprawiedliwości, w 1928-35 - posłem na Sejm, od 1930 - marsz. Sejmu; od 1935 - senatorem i marsz.Senatu; zmarł w Bukareszcie.

MAKOWSKI Wacław, Leon (1854-1929 w Wilnie) księgarz, wydawca; po ukończeniu 6 klas gimn. w Warsz. odbył praktykę w księgarni Gebethnera i Wolffa 1873-76 i pracował w niej do 1879; w 1879-82 prowadził z W. Chełmińskim w Wilnie księgarnię E. Orzeszkowa i Ska, w której ukazało się ponad 20 książek, zamkniętą przez władze ros. po opublikowaniu „Kalendarza Wileńskiego" na 1882 r.; w 1882-93 kierował księg. J. Zawadzkiego, w 1893 - otworzył własną przy ul. Świętojańskiej 29 wraz ze składem nut i agencją koncertową, w 1900 - filię w Mińsku, w 1902 - pierwszą po 1863 r. czytelnię polską w Wilnie; wydał własnym nakładem wiele cennych dzieł, m.in. kilka edycji *Bajarza polskiego* A.J. Glińskiego, *Troki i zamek trocki* W. Zahorskiego (1902), *Znad Wilii i Niemna* (1906), *Gloria victis* Orzeszkowej (1910); był czynnym członkiem Zw. Księgarzy Polskich i prezesem jego wil. koła 1922-29; pochowany na Rossie.

MALANOWICZ Maria 1°v. Niedzielska, 2°v. Stępowska (ok. 1900-1943) aktorka, w 1919 występowała w Lutni wil., w 1926 i 1927 w Teatrze Polskim w Wilnie i objazdach Reduty; w 1928 gościnnie w Wilnie; podczas okupacji niem. była agentką kontrwywiadu AK, zastrzelona podczas akcji AK.

MALECKI Gaspar (1841-1917) powstaniec 1863; jako powstańczy naczelnik pow. wiłkomierskiego zorganizował oddział przyłączony do partii Z. Sierakowskiego, został dowódcą 8 batalionu i śledził ruchy wojsk ros. na odcinku Wilno-Dyneburg, stoczył wiele potyczek; po upadku powst. wyjechał do Francji, wrócił w 1895; pochowany na Rossie.

MALESZEWSKI Klemens (XIX w.) lekarz; był nacz.lekarzem szpitala dla obłąkanych w Wilnie, od 1835 - członkiem Wil.Tow.Lekarskiego i kustoszem jego zbiorów w 1842-49.

MALESZEWSKI Wiktor (1883 - po 1939) lekarz, prezydent m. Wilna; szkołę średnią i uniwersytet skończył w Charkowie (dyplom

lekarza w 1909), był lekarzem garnizonowym w Suwałkach, 1914-18 służył w wojsku ros., w 1918 - w niewoli niemieckiej; w 1919 jako ppłk został szefem sanitariatu 2 Dyw. Litewsko-Białoruskiej, potem - Litwy Środkowej; w 1922 został nacz. lekarzem Kasy Chorych m. Wilna i wszedł do Rady Miejskiej, w 1932-39 był prezydentem m. Wilna (podczas jego kadencji dokonano wielu ważnych inwestycji); 1935-38 był posłem na sejm, 25.09.1939 został aresztowany przez NKWD, zmarł w Zw. Sowieckim.

MALEWSKI (Malecki) **Bartłomiej Józef** (zm. 1868 w Wilnie) aktor, w l. 1840-64 występował (z niewielkimi przerwami) w Wilnie oraz w objazdach; po zlikwidowaniu przedstawień pols. uczestniczył w przedstawieniach ros.

MALEWSKI **Franciszek Hieronim**, przezw. Jarosz (1800-1870) prawnik, filomata; w 1815 ukończył gimn. wileńskie, w 1821 - prawo na Uniw. Wil.; od 1817 był jednym z najwybitniejszych członków Tow. Filomatów, autorem Ustaw dla Tow. Filaretów i jego prezydentem; 1821-23 uzupełniał studia w Niemczech, w Berlinie aresztowano go na żądanie W. Ks. Konstantego, przewieziono do Wilna i skazano na deportację do Rosji; przebywał z Mickiewiczem w Moskwie, w 1827 przeniósł się do Petersburga, został metrykantem, potem dyrektorem Metryki Litewskiej, w 1830 założył „Tygodnik Petersburski".

MALEWSKI **Szymon** (1759-1832 w Wilnie) prof. prawa, rektor Uniw. Wil.; ukończył szkołę pow. kowieńską, w 1781 przyjęto go jako stypendystę do semin. nauczycielskiego przy Uniw. Wil., po uzyskaniu bakalaureatu studiował 2 lata w Krakowie, w 1785 otrzymał w Wilnie doktorat filoz.; w 1787 został wiceprofesorem prawa i ekonomii politycznej, w 1793 - profesorem, w 1800 uzyskał doktorat prawa cyw., 1810-16 i 1823-32 był dziekanem Oddz. Nauk Moralnych i Politycznych, w 1817-22 rektorem Uniw. Wil., otrzymał naganę i dymisję za „nieporządki" wśród młodzieży, czyli istnienie tajnych towarzystw.

MALINOWSKA **Aleksandra** aktorka, śpiewaczka, w l. 1826-38 występowała w Wilnie oraz w objazdach teatru wil.

MALINOWSKA **Anna** (zm. przed 1846) aktorka, w l. 1801-19 występowała na scenie wil.

MALINOWSKA **Konstancja**, aktorka, w l. 1826-31 występowała w Wilnie (może także 1831-34) i z teatrem wil. w objazdach.

MALINOWSKA **Waleria z d. Kamińska** (1906 w Wil. - 1995) farmaceutka; od 1927 studiowała farmację na USB uzyskując dyplom w 1933, pracowała w aptekach wil., po wojnie - w Krakowie, Gdańsku i Gdyni.

MALINOWSKA **Wanda** w l. 1829-38 występowała z przerwami w teatrze wil., z nim też uczestniczyła w występach objazdowych; grała także w przedstawieniach w j. rosyjskim.

MALINOWSKA **Wanda z Koseckich** (Kosseckich) (1886-1972) aktorka: w 1919/20 grała w Wilnie w Teatrze Dramatycznym; w l. 1925-27 w wil. zespole Reduty; w 1929 w Reducie a potem w Teatrze Polskim w Wilnie do 1934 - odtąd w zespole wil. jako suflerka.

MALINOWSKI **Adam** (ok. 1776 - przed 1846) aktor, w l. 1805-21 występował w Wilnie.

MALINOWSKI **Adolf** (1891-1962) lekarz psychiatra, płk; ukończył gimn. i wojsk. akademię medyczną w Petersburgu, uzyskując w 1914 dyplom lekarza, pełnił służbę lek. pułkowego w armii ros., potem - w I Korpusie gen. J. Dowbor-Muśnickiego, w 1920 wstąpił do WP, pracował w szpitalu wojsk. w Grodnie, w 1924-34 był st. ordynatorem oddz. dla nerwowo chorych na Antokolu, w 1929-30 prowadził filię III Wojsk. Szpit. Okr. w Druskiennikach; w 1924-27 był asyst. w klinice psychiatrycznej USB, 1932-34 - w Zakładzie Higieny USB; w 1934 przeniósł się do Centrum Wyszkolenia Sanit. w Warsz.; w 1939 dowodził 91 szpit. ewakuacyjnym w Brześciu

n. Bugiem, podczas okupacji był st. ordynatorem w Szpit. Ujazdowskim, w czasie powstania zorganizował szpital na Czerniakowie; od 1945 prac. w wojsk. szpitalach w Krakowie i Oliwie; w 1947 uzyskał doktorat w AM w Gdańsku i został adiunktem kliniki psychiatrycznej.

MALINOWSKI Bolesław (1860-1938) ziemianin, inżynier specjalista budowy mostów; zbudował m.in. most Zwierzyniecki w Wilnie.

MALINOWSKI Feliks Władysław (1871 lub 1872-1947) dermatolog, prof. USB; w 1893 ukończył gimn. w Warszawie, medycynę studiował w Dorpacie i Warszawie, gdzie w 1898 uzyskał dyplom lekarza; specjalizował się w dermatologii w klinikach uniw. w Wiedniu, Berlinie i Paryżu, 1901-15 pracował w Szpit. św. Łazarza w Warsz., potem w szpit. wenerycznym; w 1919 uzyskał na UJ doktorat wszechnauk lekarskich, habilitował się w 1922 i został docentem na Uniw. Warsz.; w 1929-35 był profesorem dermatologii USB, potem przeniósł się do Warszawy; ogłosił ok. 100 prac, założył i redagował w 1906-22 „Przegląd Chorób Skórnych i Wenerycznych", przewodniczył Wileńskiemu Tow. Dermatologicznemu.

MALINOWSKI Józef (XVI/XVII w.) teolog karaimski; przywódca Karaimów w Trokach; organizator gminy w Birżach; autor pism rel.

MALINOWSKI Karol h. Pobóg (1741 - po 1796) jezuita, nauczyciel, redaktor, wydawca; uczył się w kol. jezuickim w Grodnie, do zakonu wstąpił i nowicjat odbył w Wilnie 1755-57, studiował retorykę w Słucku 1757-59, uczył w Nowogródku i Grodnie, w 1761-64 studiował filozofię w Akad. Wil., 1766-70 teologię w kol. grodzieńskim, do 1773 uczył w wil. Collegium Nobilium, pisał i drukował wiersze okolicznościowe; po kasacie zakonu został wizytatorem szkół w Komisji Ed. Narod. oraz „prezesem" drukarni A. Tyzenhauza w Grodnie, współpracował z „Gazetą Grodzieńską", potem wydawał w Warszawie w 1792-96 gazetę polityczno-informacyjną „Korespondent Warszawski i Zagraniczny".

MALINOWSKI Mikołaj h. Pobóg (1799-1865 w Wilnie) historyk; uczęszczał do gimn. w Winnicy, od 1820 studiował na Uniw. Wil. pod kier. G.E. Grodka, J. Lelewela i L. Borowskiego, przewodniczył błękitnemu gronu filaretów; publikował w „Dzienniku Wil." i „Dziejach Dobroczynności Krajowej i Zagr.", które redagował w 1823-24; od listopada 1823 do kwietnia 1824 był więziony za przynależność do Tow. Filaretów; w 1826-29 studiował historię i bibliografię w Petersburgu, 1829-40 pracował w Komisji Radziwiłłowskiej, był współwydawcą *Źródeł do dziejów polskich* (Wil. 1843-44), przełożył i wydał *Dzieje...* B. Wapowskiego (Wil. 1847-48), uzupełnił i wydał *Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich* S. Bużeńskiego (Wil. 1852-60).

MALINOWSKI Seweryn (ok. 1777-1850) aktor, reżyser, dyr. teatru, w l. 1801-05 grał w Wilnie w zespole M. Morawskiej a w l. 1806-09 w zespole M. Każyńskiego; uczestniczył w gościnnych występach teatru wil. w Petersburgu, Mitawie, Rydze i Lipawie; 1826-38 był dyr. teatru w Kamieńcu Podolskim, potem w Żytomierzu.

MALINOWSKI Wacław (1890-1939) aktor, reżyser, wychowany w Wilnie, gdzie też kształcił się; jako aktor występował w Wilnie w 1913, w sezonie 1919/20 i 1921 w Teatrze Polskim, a w sezonie 1925/26 w Reducie; ponownie w Teatrze Polskim w l. 1926-29, a następnie w 1930-31 w rozgłośni wil. Polskiego Radia.

MALINOWSKI Witold (1919-1990), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-38, w 1942 był wywieziony do Austrii, w 1945 wcielony do Armii Czerw., w 1946 wrócił do Polski, mgr prawa po studiach w USB i UAM, w l. 1948-49 w areszcie śledczym, represjonowany do 1956, pracownik Państw. Biura Notarialnego.

MALINOWSKI Władysław (przełom XIX-XXw.) architekt wil.; wybudował m.in. elektrownię wil., w której pierwszy zastosował metalowe stropy.

MALISZEWSKI Aleksander (1901-1978) kier. liter. teatru, poeta; 1925-27 studiował polonistykę na Uniw. Warsz., 1928-31 był członkiem grupy poetyckiej „Kwadryga", od 1930 był kier. lit. teatru dla dzieci „Jaskółka" i prac. w Polskiej Agencji Telegraficznej; w l. 1939-41 współpracował z Teatrem Polskim i Teatrem Muzycznym w Wilnie oraz kabaretami Miniatury i Ksantypa; publikował w „Prawdzie Wil.", po wojnie pracował w Polskim Radiu w Warsz.

MALKIEWICZ Jan (1865-1948) lekarz-społecznik; pochodził z Nieświeża, kształcił się w Dorpacie; od 1898 był inicjatorem życia kulturalnego w Mińsku.

MALSKI Władysław Antoni, pseud. Wład. (1894-1940?) spółdzielca, działacz polit.; służył w Legionach, POW, w II Oddziale Nacz. Dow. na Śląsku; w 1923 osiadł w przydzielonej mu osadzie Jodkiszki (gm. Bieniakonie) i działał w Zw. Osadników Wojskowych, w Zw. Spółdz. Spożywców „Społem", w Centr. Tow. Organizacji i Kółek Rolniczych oraz BBWR; w 1935 został wybrany senatorem z woj. nowogr., w 1938 - z nominacji prezydenta; aresztowany 27.10.1939 przez władze sow. zginął w Rosji.

MAŁACHOWSKI Jakub (1678 Wilno - 1710 Wilno) brat-jezuita, malarz, rzeźbiarz i snycerz; do zakonu wstąpił w 1700 w Wilnie; w 1700-04 pracował w kościele św.Ignacego w Wilnie, w 1704-06 - w Nieświeżu, w 1706-10 przy odnawianiu po pożarze kościoła św.Kazimierza w Wilnie; malował liczne obrazy religijne, które się nie zachowały.

MAŁACHOWSKI Władysław czyli Leon Warnerke (1827?-1900) powstaniec 1863, fotograf wynalazca; ukończył w Petersburgu Instytut Inżynierii Dróg i Mostów i w stopniu inż.-porucznika pracował przy budowie kolei w Wilnie, związał się z „czerwonymi" spiskowcami i w 1863 został naczelnikiem m. Wilna z ramienia Prowincjonalnego Komitetu na Litwie, współprac. z K. Kalinowskim, domagał się stosowania terroru wobec szlachty ulegającej władzom ros.; usunięty z Wilna przez Murawiewa udał się do Petersburga i z fałszywym paszportem wydostał się za granicę; w 1866 osiadł w Londynie i pod nazw. L. Warnerke prowadził zakład fotograficzny, w którym zastosował wiele wynalazków (kaseta zwojowa, „stopnie Warnerkego" dla oznaczenia czułości materiałów).

MAŁKOWSKI Stanisław, pseud. Kazimierz Zaliwski (1889-1962) geolog, mineralog, petrograf, muzeolog; ukończył Szkołę Handlową Zgrom. Kupców w Warsz., studiował w Tow. Kursów Naukowych i na Uniw. Jag.; w 1917-21 był asystentem Pracowni Mineralogicznej Tow. Naukowego Warsz.; w 1918 uczestniczył w walkach o Lwów, 1921-34 pracował w Państw. Inst. Geologicznym w Warsz., 1931-33 wykładał w Wolnej Wszechn. Polskiej, w 1932 założył Tow. Muzeum Ziemi w Warsz., w 1934-39 był prof. mineralogii i petrografii na USB (prowadził badania nad surowcami mineralnymi ziemi wil.); w 1941 przeniósł się do Warsz., 1944-45 był więziony w Sachsenhausen; w 1946 zorganizował w Warsz. Muzeum Ziemi i był jego dyr. 1949-59; brał udział w ruchu ochrony przyrody, w 1928-52 redagował „Zabytki Przyrody Nieożywionej", ogłosił ponad 150 prac.

MAŁKOWSKI Witold (1884-1962) scenograf, reżyser; studiował do 1909 architekturę w Krakowie, przed I wojną pracował jego konserwator zabytków i architekt wnętrz, w l. międzywojennych głównie jako scenograf, m.in. w Reducie, w 1928-30 był scenografem teatrów miejskich w Wilnie za dyrekcji A. Zelwerowicza, potem - w Toruniu: po wojnie wykładał w Wyższej Szkole Aktorskiej w Łodzi.

MAŁOWIESKI Józef (1892-1944) działacz polityczny i oświatowy; do szkół uczęszczał w

Siedlcach, w 1911-14 studiował na politechnice w Pradze, której nie ukończył z pow. wybuchu wojny; był nauczycielem w Siedlcach, 1919-20 kierował okręgiem mińskim, potem wileńskim Tow. Straży Kresowej; w 1922 był wicemarszałkiem Sejmu Wil., i posłem na Sejm Ustawodawczy; 1922-32 pracował w Kuratorium Okr. Szk. Wil., potem w kurat. warszawskim; należał do AK i brał udział w powstaniu, we wrześniu 1944 został aresztowany i wysłany do Stutthofu, gdzie zmarł.

MAŁUNOWICZÓWNA Leokadia (1910-1980) filolog klas., prof. KUL; ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie w 1929, stopień mgra filol. klasycznej uzyskała w 1936 na USB; w 1938-39 była stypendystką Papieskiego Instytutu Archeologii Starochrześcijańskiej w Rzymie, po wojnie była st. asyst. na UMK w Toruniu (doktorat w 1948), ale została zwolniona podczas „czystki" w 1949; od 1950 pracowała jako adiunkt, potem prof. KUL.

MAŁYNICZ Zofia (1905-1988) aktorka; w 1929-31 występowała w Teatrze na Pohulance w Wilnie, w 1931-34 zajmowała się pracą pedagogiczną w Instytucie Reduty, w 1933-39 - w Państw.Inst.Sztuki Teatralnej w Warszawie; w czasie okupacji brała udział w konspiracyjnym życiu teatralnym; po wojnie grała w Krakowie, Łodzi i Warszawie.

MAMONICZ Kuźma vel. Kosma (zm. 1607) kupiec, właściciel drukarni; był członkiem patrycjatu Wilna i pełnił funkcję burmistrza; w 1574 założył oficynę drukarską przy ul. Wielkiej w Wilnie, zatrudniając Piotra Tymofiejewicza Mścisławca, potem Hrynia Iwanowicza; wydawał głównie druki religijne w jęz. staro-cerkiewnosłowiańskim, podręczniki oraz *Statut W. Ks. Litewskiego* w j. białoruskim (1588), ogółem w 1575-1600 wydał 44 pozycje, w tym 9 w j. polskim.

MAMONICZ Leon (I poł. XVII w.) drukarz wileński, syn Kuźmy; zawodu uczył się w drukarni ojca, porzucił prawosławie i stał się gorącym rzecznikiem unii, wydawał panegiryczne i urzędowe druki unickie oraz cyrylickie dla Moskwy; w 1601-25 opublikował 71 druków, w tym 51 po polsku, m.in. *Statut Litewski* (1614, 1619) oraz *Plebiscyt albo Wilkierz miasta... Wilna* (1620) czyli prawa miejskie i przywileje; w 1628 drukarnię przejęli bazylianie.

MANCEWICZ Eugeniusz Ignacy (1881-?) stomatolog; studia lekarskie ukończył w Moskwie, a doktoryzował się w 1923 w Poznaniu; zorganizował Zakład Stomatologii USB w 1922 i od 1924 był jego kierownikiem.

MANTEUFFEL Ryszard (1903-1991) ekonomista; żołnierz AK na Wileńszczyźnie; internowany w ZSRR; 1954 prof. SGGW; autor prac naukowych z ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych.

MARCELLI Jan (1657-1708) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1673; w Wilnie był m.in. w 1691-94 prof.filozofii, w 1695-96 - prof.teologii polemicznej i pozytywnej; ponadto pełnił funkcje rektora, superiora lub prefekta szkół w kilku ośrodkach jezuickich.

MARCIN z Wilna Janowicz, Lintfari Marcin Jan (ok. 1459-1514) kanonik pozn. i archidiakon wil.; bp żmudzki (miednicki) 1492.

MARCINKIEWICZ Jan (1912 w Halinowie na Wileńszczyźnie - 1995) prof.ekologii; ukończył w 1930 Gimn.im.Piramowicza w Dziśnie, studiował na USB, ukończył Politechnikę Lwowską oraz Szkołę Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim w stopniu podch.plut.rez.; brał udział w wojnie 1939 r., przedostał się do WP na obczyźnie, walczył w Egipcie, w obronie Tobruku (gdzie został ranny) i w kampanii włoskiej; ukończył kurs broni pancernej w angielskim centrum wyszkolenia; został zdemobilizowany w st.kapitana, osiadł w Anglii; w 1981 uzyskał w Polskim Uniw.na Obczyźnie tytuł dra filozofii w zakr.ekologii, w 1985 został w PUNO prof.ekologii; publikował liczne

prace naukowe i redagował czasopisma, m.in. „Roczniki PUNO", „Kwartalnik Kresowy".

MARCINKIEWICZ Józef (1910 - po 1939) matematyk, docent USB; studia matematyczne odbył na USB w 1929-33 i został mł. asystentem przy katedrze matematyki, doktoryzował się w 1935, habilitował w 1937, odbył staż naukowy w Paryżu i Londynie; wrócił w sierpniu 1939, został zmobilizowany, potem internowany i zamordowany w Katyniu; napisał 55 prac, wprowadził do nauki „przestrzenie Marcinkiewicza" i „całki Marcinkiewicza".

MARCINKIEWICZ (Dunin-Marcinkiewicz) **Wincenty**, pseud. Naum Pryhaworka (1807-1884) poeta białorusko-polski, działacz oświatowy; uczęszczał do szkoły pow. w Bobrujsku i wil. szkoły wydziałowej, w 1824 wstąpił na medycynę w Petersburgu, ale studiów nie ukończył; od 1827 pracował jako urzędnik w Mińsku i Wilnie, potem gospodarzył pod Mińskiem, organizował życie artyst. i literackie w tym mieście oraz prowadził działalność oświatową wśród chłopów; brał udział w powstaniu 1863, był więziony i zesłany do gub. permskiej; przyjaźnił się z Syrokomlą i Moniuszką, w 1846 wydał w Wilnie „operę" *Sielanka* z muzyką Moniuszki, potem - kilka zbiorów wierszy, poematów i powiastek w j. polskim i białoruskim (czcionką łacińską) m.in. *Dudarz białoruski czyli wszystkiego potrosze* (1857), przełożył na j. białoruski *Pana Tadeusza* (1859 - skonfiskowany przez cenzurę carską).

MARCINKOWSKI Józef (1906-1978) malarz, grafik, konserwator; w 1926-30 pracował w kopalni węgla w Czeladzi, w 1930-35 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, uczestniczył w wystawach sprawozdawczych; po 1945 działał w Gdańsku; z okr.wileńskiego pochodzą akwatinty: *Wilno - fragment getta* (1938), *Noc nad Wilenką* (1940).

MARCINOWSKI Antoni, pseud. Patelo (1781-1855) wydawca i drukarz wil., w 1807 ukończył Uniw. Wil., był sekretarzem wizytatorów szkół, członkiem-założycielem Tow. Szubrawców i Tow. Typograficznego Wileńskiego, należał do loży masońskiej Gorliwy Litwin Reformowany; w 1817 założył drukarnię, w której ukazywały się czasopisma m.in. „Kurier Litewski" w 1818-39 pod jego redakcją, „Kurier Wileński" w 1840-59 redagowany przez A.E. Odyńca, publikacje książkowe Tow. Typograficznego, utwory literackie, podręczniki uniwersyteckie i dzieła naukowe, m.in. *Dzieje starożytnego narodu litewskiego* T. Narbutta (1835-41).

MARCINOWSKI Józef (1897-1980) ksiądz, bibliofil, orientalista; ukończył studia na Wydz.Teolog.USB (w 1925 otrzymał święcenia) oraz Instytut Orientalny w Rzymie; był asystentem Wydz.Teol.USB; w 1946 zorganizował Semin.Duchowne we Wrocławiu i do 1953 był jego rektorem; w 1953-56 był proboszczem w Niemczy, potem - wikariuszem generalnym; w 1972 został prepozytem kapituły katedralnej we Wrocławiu; bogaty księgozbiór z zakr.teologii orientalnej przekazał w testamencie Seminarium wrocławskiemu.

MAREWICZ Wincenty Ignacy h. Kościesza (1755-1822) literat; urodz. w pow. trockim rozpoczął naukę w szkole jezuickiej w Wilnie, ale jej nie ukończył; w 1783 wystawił w Wilnie komedię *Miłość dla cnoty*; podróżował po kraju, od 1796 w Warszawie wydawał wiele utworów okolicznościowych, uczestniczył w publicystyce Sejmu Czteroletniego; w 1791 M. Radziwiłł podarował mu domek na Łukiszkach w Wilnie; brał udział w insurekcji kościuszkowskiej, w 1797-98 występował w przedstawieniach swoich sztuk w teatrze wil.; w XIX w. był urzędnikiem w Warszawie.

MARKIEWICZ (Mazujski-Markiewicz) **Józef** (2. poł. XVIII w.) mierniczy, kartograf; był komornikiem woj. wileńskiego oraz kierownikiem pierwszej w Rzeczyposp. szkoły mierniczej, utworzonej przez A. Tyzenhauza w Grodnie; wykonywał projekty budynków, plany nowo zakładanych wsi i miasteczek oraz

mapy (m.in. Ekonomii Grodzieńskiej w 1781); pracował prawdopodobnie przy budowie Kanału Ogińskiego.

MARKIEWICZ Stanisław (1902-1944), „Pius", absolwent Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta w Wilnie, ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej, w 1928 ukończył studia na Wydz. Lekarskim USB w Wilnie, pracował do XII 39 w Klinice Ocznej USB jako st. asystent oraz społecznie, od XII 39 w konspiracji SZP-ZWZ-AK, był współpracownikiem ks. K. Kucharskiego w Tow. Samopomocy Obywatelskiej a następnie działał w kierownictwie Sanitariatu Okręgu Wileńskiego jako szef sanitarny Garnizonu m. Wilna, poległ w czasie walk ulicznych 10 VII 44.

MARKIEWICZ Stefan (1885-1958) dyr. teatru, w 1918 zorganizował w Wilnie zespół operetkowy, który występował w sali Lutni; od 1920 lub 1921 pracował w Wilnie jako urzędnik, od 1945 w Gdańsku.

MARKOW Wasilij (XIX w.) pułkownik rosyjski, poeta; po 1850 był dowódcą garnizonowego batalionu armii ros.; w 1853-55 ogłaszał w Wilnie utwory literackie w j.ros., w 1855 wydał w księgarni J.Zawadzkiego zbiór wierszy *Swiatki i baśni. Proszłogodnyje kalendari*.

MARKOWICZ (Morkunas, Markowycz, Markovičius) **Jakub** (przełom XVI-XVII w.) drukarz, księgarz i introligator wil.; przejął istniejącą od 1580 Drukarnię Zborową, tłoczył w jęz. polskim, niemieckim, łacińskim i litewskim wydawnictwa zboru kalwińskiego oraz pisma polemiczne, w 1594 ogłosił *Postyllę polską* M. Reja, a w 1600 jej przekład na j. litewski; wydał ok. 20 pozycji, drukarnia istniała do 1607 lub 1611 r.

MARKOWSKA zam.Borawska Emilia (1826-1870) aktorka; od 1840 kształciła się pod kier.Kudlicza w szkole dramatycznej w Warszawie; w 1843-60 występowała w teatrze wileńskim, głównie w rolach tragicznych; w 1860 wyszła za mąż za tancerza Pawła Borawskiego i przeniosła się do Warszawy.

MARKOWSKI Kazimierz (1913 w Wilnie - 1995), „Karp", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-31, mgr prawa po studiach w USB; 1935/36 był na Kursie Podch. Rez., w l. 1937-39 pracował w miejskich urzędach w Wilnie i Łucku; był żołnierzem ZWZ, AK Okręgu Wołyń., w l. 1944-52 pracował w sądownictwie wojskowym, w l. 1952-83 był adwokatem i obrońcą wojsk.

MARKOWSKI Władysław (1920-1997), „Sęp", „Dżumba", absolwent Wydz. Drogowego Państw. Szkoły Technicznej w Wilnie, mistrz Polski w wioślarstwie; ochotnik w kamp. wrześniowej w 1 pp Leg. został internowany na Litwie, wiosną 1940 uciekł i działał w konspiracji ZWZ-AK, aresztowany III 42 i wywieziony do Wilhemshütte w XII 42 uciekł, przedostał się do Wilna, od III 43 był w Garnizonie m. Wilna, od IX 43 w Oddz. Partyz. „Szczerbca", w 3. Brygadzie jako d-ca drużyny, plutonu i z-ca d-cy 2. kompanii, „internowany" w Miednikach, Kałudze, Riazaniu i Potmie, wrócił do kraju IV 46, pracował w Zarządzie Drogowym w Nysie, ukończył Pol. Wrocławską, kierował pracownią w Biurze Proj. Przem. Hutn., od 1980 na emeryturze, był współorganizatorem środowiska żołnierzy 3. Brygady, współautorem wystawy „AK na Wileńszczyźnie".

MARKS (Marx, Maks) **Józef** aktor, w l. 1801-07 był członkiem zespołu teatru wil.; w 1804 występował w Grodnie.

MARKSOWA aktorka, żona Józefa; w l. 1805-1815 występowała w teatrze wil.

MARQUARD (Markwart, Marquart) **Jakub** (ok.1582-1658) jezuita; w Wilnie był w 1613-16 prof.filozofii, w 1617-18 - prof.matematyki i prefektem studiów; w 1622-42 był spowiednikiem i wychowawcą na dworze królewskim Wazów w Warszawie; w 1633-34 i 1646-48 - pre-

pozytem domu profesów w Warszawie; podczas wojen szwedzkich przebywał w Czechach.

MARQUARD (Markwart) **Jan Jakub** (1641-1719) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1664; w 1686-87 był prof.matematyki i prefektem drukarni Akad.Wileńskiej; ponadto wykładał lub był prefektem szkół w Nieświeżu, Połocku, Braniewie i Reszlu.

MARQUART (Margwart, Markwart) **Józef** od św. Salezego (1739-1797) pijar, nauczyciel matematyki; w 1754 wstąpił do zakonu, po ukończeniu studiów nauczycielskich był profesorem w kolegiach litewskiej prow. pijarskiej; w 1772 wydał w Wilnie podręcznik *Nauka matematyczna w częściach arytmetyki i geometrii...* w którym wprowadził polską terminologię matematyczną (przyjęły się z niej nazwy: płaszczyzna, trójkąt, wielościan).

MARSÄNGER Józef (1902-1982) jezuita; jako kleryk studiował na USB literaturę klasyczną ucząc równocześnie j. polskiego i łacińskiego w l. 1926-31, od 1939 był ponownie w Wilnie, w czasie okupacji - duszpasterz w okolicach Witebska i Mińska, kapelan AK podczas operacji „Ostra Brama", w 1957 aresztowany i osadzony w więzieniu w Mińsku, w 1968 przymusowo osiedlony w Sołach pod Oszmianą.

MARSZAŁKOWICZ Jan (1868-?) rolnik-hodowca, prof.USB; ukończył gimn.w Nowym Sączu, studiował na uniw. w Grazu, Halle i Krakowie, w 1893 złożył egz.dyplomowy na Studium Rolniczym UJ; w 1893-1901 pracował na roli, w 1901-11 był inspektorem hodowlanym w Tow.Gospodarczym Lwowskim, 1911-13 prowadził studia nad bydłem polskim w Mińszczyźnie, w 1914-15 był dyr.Zw.Handlowego Kółek Rolniczych, 1915-18 – delegatem rolniczym i żywnościowym w starostwie lwowskim; w 1924-28 prof.kontraktowym fizjologii zwierząt i żywienia w St.Rolniczym USB.

MARSZEWSKI Józef (ok. 1825-1883) malarz pejzażysta; uczył się w szkole A. Kokulara w Warsz. lub W. Dmochowskiego w Wilnie, w 1853-56 studiował w akad. petersburskiej, przebywał kilka lat za granicą, działał na Ukrainie i w Warszawie, odwiedzał Litwę, namalował m.in. *Widok Wilna* (1868), *Ruiny Zamku Trockiego*; w katedrze wil. były jego 4 obrazy religijne.

MARTÓWNA zam.Ciesielska Maria (1903-1977) tancerka, aktorka, choreograf; debiutowała w 1920 i występowała w Krakowie, w 1925/26 – w Warszawie, 1926-30 – we Lwowie, potem w Poznaniu, Katowicach i Bydgoszczy, w 1933-41 była solistką Teatru „Lutnia" w Wilnie, w zimie 1941 tańczyła w teatrze „Ali-Baba", w 1944/45 – w Polskim Teatrze Komedii Muzycznej w Wilnie, w 1945-50 -w Teatrze „Lutnia" w Łodzi,1951-58 była instruktorem-choreografem w łódzkich teatrach amatorskich, 1958-72 – choreografem i aktorką w Teatrze Ziemi Krakowskiej w Tarnowie.

MARTYKA Stefan Wacław (1909-1951) aktor, dyr. teatru; w l. 1932-34 i 1938-1941 pracował w Teatrze Miejskim w Wilnie, później w Teatrze Polskim; podczas okupacji niem. wraz z M. Szpakiewiczem prowadził konspiracyjne Studium Dramatyczne w Wilnie; w l. 1944-45 był dyr. Państw. Teatru Polskiego w Wilnie, w 1945 - dyr. T. Polskiego w Warsz.; od 1949 pracował w Polskim Radiu jako lektor *Fali 49* - propagandowej audycji, prowadzonej razem z W. Odolską, zginął zastrzelony przez podziemie.

MASIEJEWSKA Eugenia zob. Kobylińska-Masiejewska

MASINI Józef Dominik (1670-1733 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1686 w Wilnie, był tam prefektem szkół w 1710-12 i 1713-14 oraz prof.etyki w 1713-13, ponadto był prefektem szkół w Łomży, Pułtusku i Grodnie oraz superiorem w Drohiczynie.

MASKIEWICZ Samuel h. Odrowąż (zm. ok. 1640) por. husarski, podwojewodzi nowogr., pamiętnikarz; przez dłuższy czas służył w woj-

sku, uczestniczył w wyprawie moskiewskiej 1609-12, w 1617 był deputatem na Trybunał Gł W. Ks. Lit.; służył początkowo Radziwiłłom, potem Sapiehom; w 1628 został pisarzem grodzkim nowogr., po 1832 - podwojewodzim; napisał *Pamiętnik*, obejmujący lata 1580-1621 (opublikowany w 1961).

MASŁOWSKA aktorka, śpiewaczka; w l. 1855-61 występowała w teatrze wil., także w przedstawieniach rosyjskich, uczestniczyła także w objazdach.

MASSALSKI Donat (1905-1963) chirurg; w 1926 ukończył gimn. w Dziśnie, w 1932 uzyskał na USB dyplom lekarski; po odbyciu stażu w szpitalu św. Jakuba został asystentem prof. K. Michejdy w klinice chirurgicznej USB, potem - dyrektorem i ordynatorem szpit. w Głębokiem; brał udział w kampanii wrześniowej, został internowany na Litwie i wywieziony do ZSRR, potem był lekarzem w armii gen. Andersa i przeszedł szlak bojowy II Korpusu (m.in. Monte Cassino); w 1947 wrócił do kraju i został ordynatorem w Szpitalu Miejskim w Toruniu.

MASSALSKI Edward Tomasz, pseud. K.W. Józefowicz, Artur Odrowąż Kamiński, R. Michalski (1799-1879) pisarz; uczył się w Mohylewie i Akademii Połockiej, w 1820 rozpoczął studia na Wydz. Nauk Moralnych i Politycznych Uniw. Wil., należał do Tow. Filaretów (Zw. Błękitny), był więziony na Łukiszkach, po uwolnieniu uzyskał stopień mgra praw i filozofii; współpracował z „Tygodnikiem Wil.", „Dziennikiem Wil.", „Tygodnikiem Petersb." i tyg. satyrycznym „Bałamut"; od 1832 pracował w Min. Finansów w Petersburgu, od 1853 - w Bibliotece Głównej w Warsz.; wydał m.in. powieść *Pan Podstolic albo czym jesteśmy, czym być możemy* (cz. 1-2 Wil. 1831, cz. 3-4 Pet. 1833), kilka prac dot. gramatyki (*Gramatyka j. polskiego* Wil. 1858), pozostawił interesujące pamiętniki (fragm. wyd. w: *Z filareckiego świata* 1924).

MASSALSKI Ignacy Jakub h. własnego (1726-1794) biskup wileński; w 1745 wstąpił do semin. misjonarzy w Warsz., w 1752 otrzymał w Rzymie doktorat obojga praw, w 1762 został biskupem wil., otaczał się ludźmi wykształconymi, protegował W. Gucewicza (który przebudował pałac w Werkach i katedrę wil.), M. Knakfusa oraz profesorów Akad. Wil., zreorganizował program semin. diecezjalnego, tworzył sieć szkół parafialnych; lawirował między „familią" Czartoryskich a stronnictwem Radziwiłłów, był jednym z inicjatorów powołania Komisji Edukacji Nar. i jej prezesem; porozumiewał się z ambasadorami ros. N. Repninem i O.M. Stackelbergiem, uczestniczył w przygotowaniu traktatów rozbiorowych, był wybrany do Rady Nieustającej; podczas powst. kościuszkowskiego został oskarżony o zdradę państwa i powieszony 28.06.1794 w egzekucji ulicznej w Warsz.

MASSALSKI Jan Mikołaj (1728-1763) książę, płk artylerii litew. 1748; podczaszy litew. 1756; stronnik Czartoryskich.

MASSALSKI Józef (1800-1850) poeta, guwerner J. Słowackiego; uczył się w szkole jez. w Mohylewie oraz Akademii Połockiej (kandydat filozofii 1818), w 1822 zamieszkał w domu A. Bécu i został guwernerem J. Słowackiego, uczestniczył w życiu towarzyskim, pisał bajki i utwory okolicznościowe, należał do błękitnego grona Filaretów; w 1823 zgłosił się do policmajstra Szłykowa i zażądał, by go aresztowano i stawiono przed W. Ks. Konstantym, co się też i stało, za dziwny ten wyskok zesłano go „w sołdaty" do Włodzimierza Woł., był tam jednak lubiany przez dowódców, w 1829 został oficerem, wystąpił z wojska i osiadł na roli; w 1827/28 ukazały się w Wilnie 2 tomy jego poezji.

MASSALSKI Kazimierz Adrian (zm. po 1777) książę, oboźny w. litew. 1750; podczaszy litew. 1752-56.

MASSALSKI Michał Józef h. własnego (przed

1700-1768) hetman w. litewski; kształcił się w Akad. Wil., od 1717 pełnił różne funkcje publiczne, posłował na sejmy, był początkowo stronnikiem Czartoryskich, w 1733 - pisarzem w. litewskim i starostą grodzieńskim, w 1737 - wojewodą mścisławskim, w 1741 marszałkiem Trybunału Lit., w 1742 - kasztelanem trockim, w 1744 kasztelanem wil. i hetmanem polnym lit., w 1762 otrzymał buławę wielką litewską, w 1764 porozumiał się z Moskwą i za 40 tys. rubli wpuścił wojska rosyjskie do Polski.

MASSALSKI Stanisław h. własnego (zm. 1670) podkomorzy grodzieński, płk wojska W. Ks. Lit.; wraz z pospolitym ruszeniem szlachty grodzieńskiej przeszedł w 1655 na stronę rosyjską i najeżdżał ziemie znajdujące się pod władzą Jana Kazimierza, w 1658 poddał się królowi, uzyskał przebaczenie i oblegał z kolei zajęte przez Rosjan Grodno; w 1659 został podkomorzym pow. grodzieńskiego, posłował na sejmy w 1661 i 1662, w 1667 był deputatem na Trybunał Gł. W. Ks. Lit.

MASSALSKI Władysław (1859 w gub.wileńskiej - 1932) botanik, geograf; w 1879 ukończył gimn.w Wilnie, w 1883 uzyskał stopień kandydata nauk na Wydz.Mat. Przyr.Uniw.w Petersburgu; brał udział w licznych wyprawach naukowych na terenie Zakaukazia i Turkiestanu, był dyr.departamentu melioracji rolnych w Min.Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Petersburgu, członkiem zarz.Rosyjskiego Tow.Geograficznego; w 1919-22 - prof.Uniw.w Taszkiencie; w 1922-24 pracował w Min.Rolnictwa w Warsz., 1924-25 - w Najw.Izbie Kontroli, w 1926-31 był prezesem Polskiego Tow.Geograficznego.

MASSONIUS Piotr Marian (1862-1945 w Wilnie), filozof, prof. USB; maturę uzyskał w VI Gimn. w Warsz., 1881-83 studiował prawo na Uniw. Warsz., potem filozofię za granicą, stopień dra filoz. otrzymał w 1890 w Lipsku; był członkiem red. „Kraju" 1890-91, redaktorem mies. „Książka" w Warsz. 1901-04, należał do red. *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej* 1895-1905; uczył w tajnym szkolnictwie, potem w gimnazjach im. Reja i W. Górskiego i na Wyższych Kursach Naukowych; w 1906 był posłem do Dumy Państwowej, w 1915-18 dyr. polskiego gimnazjum w Mińsku, potem w Nieświeżu; w 1920-32 był profesorem filozofii i pedagogiki USB, członkiem Wil. Tow. Przyjaciół Nauk; opublikował m.in. *Racjonalizm w teorii poznania Kanta* („Przegląd Filoz." 1898).

MASZARA Michaś, pseud. M.Kalina, M.Maszarak (1902-1976) pisarz białoruski; w 1914 ukończył szkołę ludową w Szkuncikach, uczył się też w Głębokiem; w 1920 walczył w Armii Czerw. przeciw Polsce; po wojnie był internowany w Niemczech, potem - w obozie w Szczypiornie; w 1923-25 służył w WP, potem zamieszkał w Wilnie, został członkiem „Hramady", w 1927 redagował gazetę „Nasza Wola"; w 1928-32 był więziony na Łukiszkach za działalność komunistyczną; w 1939 został deputatem do Rady Najwyższej ZSRR, od 1941 redagował ewakuowane w głąb ZSRR gazety białoruskie; po wojnie pisał powieści, m.in. związane z więziennymi przeżyciami w Wilnie *Sonca za kratami i Łukiszki*; w Wilnie w 1928-37 ukazały się 4 zbiory jego poezji (m.in. *Spad strech sałamianych* 1937), 3 poematy (m.in. *Śmierć Kostusia Kalinauskaha* 1934) i 3 dramaty (m.in. *Łohki chleb* 1936).

MAŚLIŃSKI Antoni, pseud. „Przełęcki" (1917-1994) historyk sztuki; w 1936 zdał maturę w Gimn.im.K.Chodkiewicza w Lidzie i rozpoczął studia na USB na polonistyce i historii sztuki, kontynuowane konspiracyjnie podczas okupacji; w 1944 wstąpił d 2.Bryg.AK, był m.in. kronikarzem oddziału; chroniąc się przed aresztowaniem wstąpił do wil.Semin.Duchownego; w 1945 wyjechał do Białegostoku, potem - do Lublina; na KUL-u uzyskał tytuł dra filozofii, habilitował się na Uniw.Warsz.; na KUL-u kierował Katedrą Historii Sztuki Nowoczesnej jako prof. zwyczajny.

MAŚLIŃSKI Józef, psud. M.A.Styks (1910

Wilno - 2002) krytyk literacki i teatralny, poeta, reżyser, karykaturzysta; szkołę średnią ukończył w Lidzie, od 1928 studiował na USB - przez 3 lata medycynę, przez rok sztuki piękne; w czasie studiów należał do STO - Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów), pisał teksty do Szopek Akademickich, był współzałożycielem grupy i pisma „Zagary" w 1931; w 1934-38 redagował „Kolumnę Literacką" w „Kurierze Wil.", w 1938-39 - pismo „Comoedia", publikował wiersze w czasop.wileńskich i ogólnopolskich, nie ukazały się przyg.do druku wiersze *Ręce ziemi* i poemat *Białoruś wspomnień*; w 1939-41 pisał krytyki teatralne do „Kuriera Wil.", potem do „Prawdy Wil."; po 1945 organizował życie kulturalne w Toruniu, w 1947 zdał egzamin reżyserski w W.Szkole Teatralnej w Łodzi, w 1948-50 był dyr.teatrów Powszechnego i Małego w Warszawie; od 1957 współpracował z „Życiem Literackim" w Krakowie, reżyserował w różnych miastach, tłumaczył z lit.francuskiej i rosyjskiej.

MATCIŃSKI Stanisław (1732-ok.1802) jezuita; do zakonu wstąpił w 1750 w Wilnie, był tam w 1766-67 prof.retoryki, geografii i historii w Collegium Nobilium, w 1767-72 - prof.retoryki dla kleryków jezuickich oraz prefektem studiów w Collegium Nobilium w 1772-75; potem został prefektem Drukarni Nadwornej w Warszawie (w 1784-97 noszącej nazwę Narodowej).

MATULEWICZ (Matulaitis, Matulevičius) **Jerzy Bolesław** (1871-1927) Litwin, działacz społ., biskup wileński, błogosławiony; kształcił się w semin. duch. w Kielcach 1891-93 i Warszawie 1893-95 oraz w Akad. Duch. w Petersburgu 1895-99; doktorat z teologii uzyskał po studiach na Uniw. we Fryburgu 1899-1902; był profesorem w semin. kieleckim i Akademii Duch. w Petersb. 1907-11 (od 1909 prorektorem), zreorganizował istniejący od 1673 zakon marianów, w 1911-27 był generałem zakonu, w 1918 został biskupem wil., ostro zwalczanym przez prawicowe koła polskie za faworyzowanie Litwinów i Białorusinów; zwolniony na własną prośbę w 1925 jako wizytator apostolski zorganizował prowincję kościelną na Litwie, beatyfikowany w 1987.

MATUSEWICZ (Matuszewicz) **Andrzej** (ok. 1760-1816) lekarz, prof. położnictwa; uczył się w Królewskiej Szkole Lek. w Grodnie, potem - w Szkole Gł. W. Ks. Lit., w której uzyskał w 1797 stopień dra med. i chirurgii, został wiceprofesorem i po odbyciu dodatkowych studiów w Wiedniu - w 1800 profesorem patologii chirurgicznej i sztuki położniczej, w 1803 jako prof. akuszerii przeszedł do Ces. Uniw. Wil., zorganizował praktykę kliniczną w Szpit. św. Jakuba, był jednym z założycieli Tow. Lek. w Wilnie, wydał m.in. przekład *Początków nauki położniczej* J.J. Plencka (Wil. 1806).

MATUSIAK Stanisław (1895 - ok. 1948) malarz; uczył się we Lwowie w gimn. i wolnej ASP, potem w 1913-14 w ASP w Krakowie pod kier. T. Axentowicza, należał do lwowskiej grupy Formistów Polskich; w 1923-30 był kier. artyst. w zakresie zdobnictwa i grafiki na Wydz. Sztuk Pięknych USB, projektował okładki, m.in. do „Źródeł Mocy" oraz *„Legend wileńskich"* W. Zahorskiego, namalował portret prof. S. Srebrnego oraz polichromię w kościele św. Ignacego, opiekował się studenckim Cechem św. Łukasza; w 1933 założył we Lwowie szkołę malarską „Fresko"; w okresie okupacji projektował dekoracje dla tajnego teatru „Sodaliskowa", działał w AK; aresztowany przez NKWD w 1945 zmarł w Donieckim Zagł. Węglowym.

MATUSZEWICZ (Matusewicz, Matusiewicz, Matuszewic) **Wincenty** (1801-1862) podpułk. 1831, emigrant; kształcił się w Kownie i Wilnie, przed 1830 był sędzią pokoju w Trokach, podczas powstania 3.04.1831 zajął Troki i wziął do niewoli ros. załogę (A. Mickiewicz poświęcił mu wiersz *Nocleg*), walczył w Oszmiańskiem, pod Ponarami, był dowódcą oddz. partyz. w Puszczy Kampinoskiej, otrzymał Złoty Krzyż VM; na emigracji był związany z obozem księcia A.J. Czartoryskiego, w 1848 pomagał Mickiewiczowi organizować Legion.

MATYSIKOWA z d.Tomaszewicz Zofia (1917-?) chemik; w 1935 ukończyła Gimn. SS.Nazaretanek w Wilnie, uzyskała absolutorium z chemii na USB; podczas okupacji pracowała w fabryce pasty i w Stacji Sanitarno-Epid. w Wilnie; w 1946 uzyskała magisterium z chemii organicznej na UMK w Toruniu, w 1950 - doktorat; w 1945-47 uczyła w szkołach toruńskich, w 1945-52 - pracowała w Katedrze Chemii Org. na UMK, w 1952-92 - na WSP (od 1970 – na Uniwersytecie) w Gdańsku.

MAXYMOWICZ-RACZYŃSKI Włodzimierz Marian (1891-1938) gen. bryg.; studia prawnicze odbył w Krakowie, służył w Drużynach Strzeleckich, a potem w Legionach Polskich jako dca kompanii, dca baonu (1914-18), zca dcy twierdzy Dęblin (1918), szef sztabu Grupy Operacyjnej, szef sztabu I Brygady Piechoty (1918-20), organizator i komendant obozów szkoleniowych w Dęblinie i Ostrowie-Komorowie (1920), dca p.p. Wojsk Litwy Środkowej, przemianowanego później na 85 p.p. (1921-22), potem był dcą 77 p.p., dcą 18 p.p. (1922-25), dcą Bryg. KOP „Czortków" (1925-27), dcą 4 Dyw. Piechoty i komendantem garn. Toruń (1927-37), dcą Broni Panc. MSWojsk (1937-38).

MAYEN (właśc.Mayer) **Józef** (1896-1978) aktor, reżyser; maturę zdał w 1915 w Wiedniu, studiował tam nauki humanistyczne i uczył się w konserwatorium; gry scenicznej uczył się we Lwowie, reżyserii w Berlinie i Darmsztadcie; występował już od 1917 m.in. we Lwowie, Łodzi i Krakowie, w 1925/26 kierował lwowskim kabaretem „Semafor"; od 1932 współprac.z Polskim Radiem, był reżyserem i teoretykiem teatru radiowego; w 1939-41 prowadził Teatr Poezji i Satyry we Lwowie, w 1941 współpracował z Polskim Teatrem Dramatycznym w Wilnie; podczas okupacji niem. ukrywał się z żoną Marią Renatą na Brasławszczyźnie pod pseud. Julian Szadziewicz, redagował biuletyny nasłuchu radiowego dla AK; w 1944/45 prowadził teatr w Białymstoku, w 1945/46 reżyserował w Teatrze Starym w Krakowie, w 1946-50 był attaché kulturalnym ambasady polskiej w Pradze, potem prac. w redakcji „Kuriera Codziennego" i w Polskim Radiu, w 1955-65 wykładał na wydz.Dziennikarstwa Uniw.Warszawskiego.

MAYENOWA z d.Rachela Gurewicz, Maria Renata I°v.Kapłanowa (1910-1988) teoretyk literatury; ukończyła Gimn.Humanistyczne D.D.Druskina w Białymstoku, w 1927-32 studiowała polonistykę na USB uzyskując magisterium i w 1939 doktorat; uczyła w gimn.żydowskim w Wilnie, w 1939-41 była asystentką na Uniw.Wil.; podczas okupacji niem.ukrywała się na Bracławszczyźnie; od 1948 prac. w Inst.Badań Literackich w Warszawie, kierowała Działem Teorii Literatury i Zagadnień Języka Literackiego; w 1957-68 była zast.dyr.ds.naukowych, ale zrezygnowała z funkcji w atmosferze szykan pomarcowych; w 1954 została prof. nadzw., w 1976 - zwyczajnym; napisała m.in. *Poetyka teoretyczna, zagadnienia języka* (Warsz. 1974, 1979).

MAYER (Majer, Meyer, Mejer) **z Pacewiczów Barbara Anna** (ok. 1800-1854 w Wilnie) śpiewaczka, aktorka; uczyła się śpiewu w Wilnie pod kier. K. Frankowej, 1818-21, 1824, 1827 oraz 1832-39 występowała w teatrze wil.

MAZO Mordechaj (1889-1943) aktor żydowski, reżyser; był twórcą i dyrektorem Żydowskiego Teatru Artystycznego „Trupa Wileńska", z którym występował także w Warszawie w 1918-22 i 1928-32; podczas okupacji działał w getcie warszawskim, organizował akademie i wieczory literackie; zginął podczas powstania w getcie.

MAZOWIECKI Michał (1618-1684) jezuita, rektor Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1636, retorykę studiował w Połocku 1638-39, filozofię w Wilnie 1642-45, teologię w Braniewie 1645-49; uczył w Pułtusku, Braniewie, Lucernie, Pińsku i Reszlu, w 1670-72 był prof. prawa kanonicznego w Akad. Wil., prepozytem domu profesów w Warszawie 1673-76 i Wilnie 1676-

79, prowincjałem litewskim 1679-83 i rektorem Akad. Wileńskiej 1683-84.

MAZUR Jan Stanisław (1924-1944) „Brzoza", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, żołnierz AK w 7. Obw. „Obroża", uczestnik Powstania Warszawskiego, ranny 1 VIII 1944, zmarł 30 X 1944.

MĄCZKA Bogusław (1875-1958), od 1889 w zakonie jezuitów, absolwent UJ (literatura klasyczna), uczył w Chyrowie i w Nowym Sączu, w Wilnie uczył j. łacińskiego i greckiego, w l. 1929-33 był rektorem kolegium i dyr. Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1934-35 tylko dyr. szkoły, 1935/36 tylko nauczycielem, w l. 1937-1939 w Pińsku, od września 1939 ponownie w Wilnie, w 1942 aresztowany i po pobycie na Łukiszkach internowany w Poniewieżyku i w obozie w Šautupis.

MEDEKSZA Edmund (1907-1945) malarz i grafik; w 1929-35 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, należał do korporacji „Concordia", współprac. z „Alma Mater Vilnensis"; brał udział w wojnie 1939, do 1944 pracował w biurze urbanistycznym przy Magistracie m.Wilna; w 1944 został wywieziony do Saratowa, gdzie zmarł; znane są m.in. jego grafiki: *Kościół św. Teresy* (akwaforta 1933), *Kościół św. Piotra i Pawła* (miedzioryt 1936).

MEDEKSZA Stefan Franciszek (zm.ok.1690) pamiętnikarz; służył na dworach Janusza Radziwiłła, Wincentego Gosiewskiego i Krzysztofa Paca, uczestniczył w ważnych zdarzeniach politycznych, posłował kilkakrotnie do Moskwy, był sekretarzem Jana Kazimierza, posłował na elekcję Michała Korybuta Wiśniowieckiego i witał w jego imieniu na Śląsku arcyksiężniczkę Eleonorę; był posłem na 4 sejmy w 1676-1688; w 1690 został sędzią ziemskim kowieńskim, przebywał najczęściej w maj. Zejny pod Wilnem; napisał *Księgę pamiętniczą wydarzeń zaszłych na Litwie 1654-1668* (wyd. 1875).

MEDEM Włodzimierz (właściwie: Grinberg Władimir) pseud. Goldblat, Mark, Winicki (1879-1923) przywódca „Bundu"; w 1897 wstąpił na uniw. w Kijowie i przystąpił do ruchu socjaldemokratycznego, w 1900 stał się teoretykiem i przywódcą Żydowskiego Zw. Robotniczego „Bund", brał udział w jego zjazdach i kongresach SDPRR, w 1905 redagował w Wilnie czasopisma „Bundu" w j. ros. i żyd. m.in. „Naszaja Tribuna" i „Fołkscajtung", po wojnie organizował żydowskie szkolnictwo w Polsce, w 1920 wyjechał do Stanów Zjedn.; jego imieniem nazwano żydowskie Semin. Naucz. w Wilnie.

MELINA Michał (1890-1956) aktor, reżyser, dyr. teatru - w czasie II wojny św. przebywał na Białorusi i w Wilnie, w l. 1939-41 i 1944-45 występował oraz reżyserował w teatrze polskim w Wilnie.

MENDRYGAŁ Kazimierz (1909-1951), „Chrząszcz", absolwent seminarium nauczycielskiego, od wiosny 1942 działał w konspiracji Obwodu Oszmiana, w I 45 aresztowany przez NKWD, zwolniony VI 45; w kraju pracował jako nauczyciel a następnie kierownik szkoły podstawowej w pow. włocławskim.

MERCZYNG Henryk (1860-1916) fizyk, prof. Instytutu Inżynierów Komunikacji w Petersburgu; pionier badań nad pol. antytrynitaryzmem; działacz Jednoty Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie; autor prac z historii reformacji w Polsce; inicjator edycji dokumentów pol. reformacji.

MERECKI Alfons, (zm. 1940) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w l. 1923-28, kpt. sł. stałej w 7. PP w Lidzie, zginął w Starobielsku.

MESZCZYŃSKI Marian (1910-?) grafik; w 1930-36 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, zdał egzamin uprawniający do nauczania rysunku w szk.średnich, współpracował z „Alma Mater Vilnensis"; od 1936 pracował w Muzeum Historycznym w Grodnie; uczył ry-

sunków od 1940 w Ostrowi Mazowieckiej, w 1946-70 - w Żyrardowie; w okr.międzywojennym powstały m.in.drzeworyty: *Przystań żeglarska* (1935), *Kościół w Wigrach* (1935), *Grodno - stary Zamek* (1939).

METTRA (Metra) **Piotr** (1744-?) jezuita poch francuskiego; w Polsce przebywał od 1763, w 1763-66 studiował filozofię, w 1766-70 teologię w Akad.Wil.; w 1771-73 był prof.filozofii i matematyki w Collegium Nobilium w Wilnie.

MEYEN (Meien) **Jan Jakub** (ur. ok. 1733) generał major wojska lit.; uczył się w Królewcu, po służbie w armii pruskiej w 1779 wstąpił do wojska lit., w 1790 został nobilitowany przez Sejm Czteroletni; dowodził regimentem podczas wojny polsko-ros. w 1792; podczas powst. kościuszk. brał udział w walkach w obronie Wilna, potem udaremnił wojskom ros. zajęcie Kowna, brał udział w obronie Pragi i dostał się do niewoli ros.

MEYSZTOWICZ Aleksander Michał Marian (1864-1943) działacz społeczny i polit., minister sprawiedliwości; ukończył gimn. w Wilnie, zarządzał dobrami Pojoście (ok. 3000 ha), był współorganizatorem Tow. Rolniczego Kowieńskiego, współwłaścicielem „Kuriera Litewskiego" (1906), 1917-39 prezesem zarz. Wileńskiego Banku Ziemskiego, należał do „kataryniarzy", czyli uczestników odsłonięcia pomnika Katarzyny II w Wilnie, 1909-17 był członkiem ros. Rady Państwa (przeciwstawiał się dyskryminacji Polaków), w 1917-18 działał w org. polskich w Rosji, 1921-22 był prezesem Tymcz. Komisji Rządzącej Litwy Środkowej i przeprowadził wybory do Sejmu Wileńskiego, prezesował ponadto Radzie Naczelnej Organizacji Zachowawczej Pracy Państwowej, czyli tzw. „Żubrom", był współzałożycielem i współpracownikiem ich organu „Słowo"; poparł przewrót majowy i został min. sprawiedliwości (2.10.26-22.12.28) krytykowanym za masowe aresztowania m.in. posłów białoruskich; w 1939 wyjechał do Rzymu, zmarł w Watykanie.

MEYSZTOWICZ Jan Stefan Michał (1910-1997), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-28, w 1934 mgr prawa po studiach w UJ, współzałożyciel ogólnopolskiej organizacji akad. „Myśl Mocarstwowa"; pracował w konsulatach RP w Morawskiej Ostrawie i Marsylii, w poselstwach w Budapeszcie i przy Lidze Narodów, w l. 1939-40 w WP na Zachodzie, w l. 1941-42 był czł. Polskiej Misji Wojsk. w Kanadzie, w l. 1944-45 konsulem RP w Dublinie, w 1946 wrócił do kraju, w l. 1946-51 pracował w Sp-ni „Czytelnik", w l. 1956-71 w ChSS (współzałożyciel, członek zarządu), 1986-89 był czł. Rady Konsult. przy Przew. Rady Państwa, w 1982 i 1985 sędzią Trybunału Stanu; napisał kilkanaście książek.

MEYSZTOWICZ Walerian (1893-1982) ksiądz, prof. USB; urodził się w Pojościu na Litwie, do gimn. uczęszczał w Petersburgu, podczas I wojny służył w wojsku ros., w 1918-20 walczył z bolszewikami w kawaleryjskim oddz. Jerzego Dąmbrowskiego; w 1921 wstąpił do semin. duchownego w Wilnie, był kapelanem Stow. Młodz. Katolickiej „Odrodzenie", sekretarzem arcyb. Romualda Jałbrzykowskiego, od 1936 profesorem prawa kanonicznego USB; we wrześniu 1929 został kapelanem 13 pułku ułanów, po napaści sowieckiej przez Litwę dotarł do Rzymu, został infułatem i członkiem kapituły Bazyliki św. Piotra; założył w Rzymie Polski Instytut Historyczny, współredagował serie „Antemurale" i „Sacrum Poloniae Millenium"; wydał m.in. *Dobra kościelne w Wielkim Księstwie Litewskim* (1935) oraz tomy wspomnień dotyczące w znacznej mierze Wilna: *Poszło z dymem* (1973), *To co trwałe* (1974), wydane potem łącznie jako *Gawędy o czasach i ludziach* (1983).

MEYSZTOWICZ Władysław (1861-1923), syn marszałka szlachty poniewieskiej, studiował w politechnice w Rydze (członek i wiceprezes „Arkonii"), pracował w rodowym majątku, był honorowym sędzią powiatu poniewieskiego, prezesem Komisji Szacunkowej Wil. Banku Ziemskiego, w l. 1919-20 inspektorem okręgo-

wym Komisji Szacunkowej Strat Wojennych Okręgu Wil., od 1920 mieszkał ponownie na Kowieńszczyźnie.

MĘKALSKI Wojciech (1620-1690 Wilno) jezuita; wykładał w Braniewie, Krożach i Reszlu, w 1663-64 był prefektem szkół, w 1664-67 - rektorem w Pułtusku; w 1667-71 - prof.teologii scholastycznej, w 1671-88 - prof.teologii moralnej i prawa kanonicznego w Akad.Wileńskiej.

MIANOWSKI Józef (1804-1879) lekarz; w 1817-22 uczęszczał do szkoły pow. w Humaniu, w 1823-27 studiował medycynę na Uniw. Wil., w 1828 uzyskał doktorat i został asystentem Jędrzeja Śniadeckiego w klinice chorób wewn.; w 1831 leczył rannych w ros. szpitalu polowym; w 1832 objął wykłady fizjologii w Akademii Medyko-Chirurg., w 1834 został adiunktem, w 1838 - zast. profesora; za kontakty z Szymonem Konarskim był więziony w 1840-41; w 1842-60 był prof. Akad. Medyko-Chir. w Petersburgu oraz nadwornym lekarzem córki Mikołaja I; w 1862-69 był rektorem Szkoły Głównej w Warsz., ratował zagrożonych aresztowaniem za udział w powstaniu studentów; po przekszt. Szkoły Gł. w rosyjski uniwersytet - wyjechał do Włoch, jego imieniem nazwano instytucję pomocy naukowej: Kasę im. Mianowskiego.

MIANOWSKI Krzysztof Maciej (1923-2000) syn Stanisława, prof. dr hab. nauk technicznych; ukończył Gimn. i Liceum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w czasie wojny był związany z konspiracyjną działaln. niepodległościową, w 1943-44 był żołnierzem 6. Bryg. Partyzanckiej, został ranny w 1944 podczas akcji w Wornianach; 1945-50 studiował na Wydz. Bud. Lądowego Polit. Warsz., 1949-64 pracował jako projektant w różnych instytucjach, 1964-89 był prac. naukowym w Inst. Techniki Budowlanej; autor 2 monografii i ok. 100 prac doświadczalnych i teoret. dot. zagadnień wytrzymałości konstrukcji, oraz 2 utworów literackich: *W srebrzystej krainie* (1997) i *Na złamanie karku - kresowa opowieść wojenna* (1999) i pamiętnika *Dwadzieścia młodych lat w Wilnie* (2001).

MIANOWSKI Mikołaj (1780-1843) lekarz, prof. i rektor Uniw. Wil.; studiował nauki przyrodnicze w Szkole Gł. Wileńskiej, uzyskując w 1801 doktorat filozofii, potem - medycynę na Uniw. Wil. (w 1804 - magisterium, w 1807 - doktorat); był lekarzem przybocznym Aleks. Chodkiewicza, pomocnikiem S. Jundziłła w Ogrodzie Botanicznym, od 1810 - adiunktem, wykładowcą fizjologii na Wydz. Lek. Uniw. Wil., od 1812 - również anatomii; w 1817 dokształcał się za granicą w położnictwie i w 1818 objął wykłady z tego przedmiotu, zorganizował klinikę położn. w szpit. św. Jakuba; od 1807 był członkiem Tow. Lek. Wil., od 1817 - Warsz. Tow. Przyj. Nauk; od 1809 należał do loży „Gorliwy Litwin", był członkiem Tow. Szubrawców (pod pseud. Protrimpos); w 1831-32 pełnił obow. rektora Uniw. Wil. i brał udział w tworzeniu Akademii Medyko-Chirurgicznej z Wydz. Lekarskiego, był w niej prof. 1832-42 i prezydentem 1840-42; ogłosił kilkanaście rozpraw w czasop. wileńskich oraz podręcznik *Nauka sztuki położniczej dla niewiast* (Wil. 1818 i 1825).

MIANOWSKI Stanisław (1889-1972) prawnuk Mikołaja, prawnik; uczestniczył w strajkach szkolnych i rewolucji 1905, ukończył prawo na Uniw. w Dorpacie (filister konwentu „Polonia", działacz Bratniej Pomocy); w II RP był oficerem Korpusu Sądownictwa Dep. Wojskowo-Prawnego MS Wojsk., w 1920 jako oficer liniowy Brygady Syberyjskiej uczestniczył w bitwie warszawskiej; od 1922 prac. jako adwokat, 1924-27 był członkiem Rady Adwokackiej Izby Wil., 1927-30 sędzią Adw. Sądu Dyscyplinarnego, od 1931 - sędzią Sądu Okr. w Wilnie, w 1939 został wybrany na sędziego Sądu Apelacyjnego; był sekretarzem Wil. Tow. Prawniczego im. Daniłłowicza; w sierpniu 1939 jako kpt. rez. został powołany do służby czynnej; napisał wspomnienia z lat 1895-1945.

MICHALKIEWICZ Kazimierz Mikołaj (1865-1940) biskup sufragan wil.; szkołę średnią ukończył w Wilnie, wyższe semin. duch. w Petersburgu w 1888, w Akad. Duchownej w Petersb. uzyskał w 1902 stopień kandydata, w 1908 - mgra teologii; był duszpasterzem w Witebsku, Warkowie, Birżagolu, dziekanem Dolnego Dyneburga; w 1896 został proboszczem Kronsztadtu, prefektem gimnazjum i kapelanem wojsk., założył szkołę parafialną (z nauką j. polskiego i religii po polsku) oraz teatr amatorski; w 1902 został proboszczem, w 1905 - dziekanem w Mińsku Lit., w 1908 - administratorem diec. wileńskiej; w 1917 opowiedział się za przyłączeniem Wileńszczyzny do Polski z zastrzeżeniem autonomii dla innych narodowości; w 1918 był wywieziony przez Niemców, w 1920/21 więziony przez bolszewików; w 1923 został biskupem sufraganem diec. wil.

MICHALSKA z d.Malinowska Irena (1910-2000) mikrobiolog; uczyła się w szkole Heleny Kuncewiczowej w Wilnie oraz w gimnazjach im.Orzeszkowej i SS.Nazaretanek, w którym w 1930 uzyskała maturę; w 1937 ukończyła studia w zakresie botaniki na USB, była asystentką w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin oraz w Katedrze Chemii Rolnej i Mikrobiologii USB; od 1945 pracowała w instytutach rolniczych w Bydgoszczy, w 1959 uzyskała doktorat, w 1965 - habilitację, w 1973 została profesorem i kier.Oddziału Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Bydgoszczy, kierowała też Pracownią Mikrobiologiczną; w 1990-91 drukowane były w „Wileńskich Rozmaitościach" jej wspomnienia: *Moje wileńskie szkoły*.

MICHALSKI Andrzej (1904-1973) botanik; w 1935 ukończył studia na USB, w 1929-39 był asystentem, potem adiunktem w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin oraz inspektorem Ogrodu Botanicznego USB; przez 2 lata był nauczycielem w Gimn.im.Zygmunta Augusta; w czasie wojny pracował w Inst.Higieny w Wilnie, potem - w Wodociągach Miejskich i Miejskiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Wilnie; od 1945 pracował w instytutach rolniczych w Bydgoszczy, w 1951-61 był kierownikiem Oddziału Instytutu Ochrony Roślin i Pracowni Fitopatologicznej; w 1946 założył w Bydgoszczy ogród botaniczny,którym kierował do 1971 r.

MICHALSKI Eugeniusz (1891-1968) chemik nieorganik; pracował na USB w 1922-39, od 1945 był prof. chemii na Uniw. Łódzkim, był specjalistą w dziedzinie elektrochemicznych metod analizy chem.

MICHALSKI Stanisław (1912-1950), jezuita, po ukończeniu studiów filozoficznych w r. szk. 1938/39 uczył matematyki w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie i był zastępcą prefekta konwiktu, podczas okupacji studiował teologię na konspiracyjnym uniw., w 1942 był więziony na Łukiszkach, potem w obozie pracy w Poniewieżyku, po wyzwoleniu został proboszczem parafii w Wiszniewie.

MICHAŁOWICZ Stanisław Zenon (1921 w Kolonii Wil. - 1944), „Kieł", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-39, żołnierz AK, zajmował się przerzutem broni i partyzantów, uczestnik operacji „Ostra Brama", poległ 7 VII 1944 na Belmoncie.

MICHEJDA Andrzej (1918-2006) prawnik; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie oraz Wydział Prawa na USB; od lat 30. był harcerzem Błękitnej Jedynki Żeglarskiej; w 1939 walczył w szeregach Legii Akademickiej; po wojnie był instruktorem żeglarskim Akademickiego Związku Morskiego w Jastarni, przez ponad 25 lat organizował spotkania druhów Błękitnej Jedynki w Przewodowicach.

MICHEJDA Kornel (1887-1960) chirurg; po ukończeniu polskiego gimn. Macierzy Szkolnej w Cieszynie studiował na UJ w 1905-11 i uzyskał dyplom doktora wszechnauk lekarskich, pracował w klinikach UJ, podczas I wojny jako oficer austr. - w szpit. polowym w Krzeszowicach, w 1918-20 służył w WP w randze porucznika; 1922-39 był prof. chirurgii na

USB, w 1932 i 1935 - dziekanem Wydz. Lek., w 1939 został prezesem Tow. Chirurgów Polskich; podczas II wojny pracował w szpit. powiatowych na Wileńszcz., wykładał na tajnym uniw., organizował służbę sanitarną AK, pomagał ukrywającym się Żydom; po wojnie 1945-48 kierował kliniką chirurg. AM w Gdańsku, 1948-58 był prof. UJ, potem Akad. Med. w Krakowie (1950-53 rektorem); napisał wiele prac naukowych, redagował „Polski Przegląd Chirurgiczny".

MICHNIEWICZ (ok.1746-?) tancerka; od 1756 uczyła się w szkole baletowej H.Radziwiłła w Słucku i tańczyła w teatrze dworskim, od 1766 - w teatrze M.Radziwiłła „Rybeńki" w Nieświeżu.

MICHNIEWICZ Marian (1922 Wilno - 2008) biolog, prof. UMK; uczył się w Wilnie w Gimn. OO. Jezuitów, w Liceum im. Śniadeckich oraz w Liceum im. Zygmunta Augusta, w którym w 1940 uzyskał maturę; rozpoczął studia biologiczne na litewskim Uniw. Wileńskim, przerwane podczas okupacji niemieckiej; w 1943 rozpoczął działalność konspiracyjną w AK, od lutego 1944 był członkiem 3. Brygady Partyzanckiej AK „Szczerbca" i brał udział m.in. w akcji „Ostra Brama"; zagrożony aresztowaniem w listopadzie 1944 wyjechał do Białegostoku, został wcielony do 6. Samodz. Pułku Łączności WP; w 1945 wstąpił na UMCS w Lublinie, w 1948 został mgrem biologii, w 1951 - doktorem; od 1953 pracował na Wydz. Biologii i Nauki o Ziemi UMKw Toruniu (od 1964 jako prof.nadzw., od 1971 - prof. zwyczajny, w 1958-61 był dziekanem Wydziału, w 1969-78 dyrektorem Inst. Biologii); w 1964 został członkiem korespondentem, w 1986 - członkiem rzeczywistym PAN.

MICHNIEWICZ Wacław (1862-1947) architekt m. Wilna w 1904-12, projektował m.in.: kościół w Sołtaniszkach (1906), teatr na Pohulance (wraz z Aleksandrem Parczewskim 1910-12), zakład wodoleczniczy w Druskiennikach, halę targową na Zawalnej, gmach Towarzystwa Przyjaciół Nauk przy Mostowej 8 (wraz z Henrykiem Wojnickim) oraz liczne domy w Wilnie; z ramienia Tow. Przyjaciół Nauk prowadził badania archeologiczne na wzgórzu Bakszta.

MICHTOM (Michton) **Bencjon** (zm.1941 zamordowany w Ponarach) Karaim, malarz-samouk; był członkiem żydowskiej grupy „Jung Wilne", projektował okładki do jej almanachów; brał udział w wystawach plastyków żydowskich w Wilnie w 1935 i 1937; malował portrety i studia rodzajowe o tematyce społecznej.

MIČIUTĖ Ona (1909 Wilno - 1973 Wilno) poetka i tłumaczka litewska; w 1932-37 studiowała polonistykę na USB, działała w organizacjach litewskich i publikowała wiersze w lit.wydawnictwach; w 1939-41 pracowała w lit.radiu wileńskim, w 1944-50 - w dziale rękopisów Inst.Literatury i J.Litewskiego; po aresztowaniu męża została usunięta ze Zw.Pisarzy Lit. i zwolniona z pracy, utrzymywała się z tłumaczeń literatury polskiej (Andrzejewskiego, Dąbrowskiej, Parandowskiego); w 1938 wydała w Wilnie zbiorek wierszy *Žiburiai pelkėsė*, w 1972 - autobiograficzną powieść o wileńskim dzieciństwie *Pirmoji žakelė*.

MICKEVIČIUS Vincas zob.: **KRĖVĖ-MICKEVIČIUS Vincas**

MICKIEWICZ Adam Bernard (1798-1855) poeta; 1807-15 uczył się w szkole dominikanów w Nowogródku, 1815-19 studiował na Wydz. Literatury i Sztuk Wyzwolonych Uniw. Wil. oraz w semin. nauczycielskim, działał w tajnych stow. Filomatów i Filaretów; 1819-23 był nauczycielem w pow. szkole kowieńskiej; w 1823 był więziony w klasztorze bazylianów w Wilnie i zesłany do Rosji (1824-29), podróżował po Niemczech i Włoszech, w 1831 przebywał w Wielkopolsce, po upadku powstania - w Dreźnie i Paryżu, 1839/40 był prof. Uniw. w Lozannie, 1840-52 prof. Collège de France w Paryżu, w 1848 organizował Legion Polski we

Włoszech, zmarł w Konstantynopolu; w Wilnie ukazał się jego pierwszy drukowany wiersz (*Zima miejska* w „Tyg. Wil." 1818) oraz 2 tomy *Poezji* (1822 i 1823), nawiązujące do lokalnych krajobrazów, wierzeń i legend, akcja III cz. *Dziadów* toczy się w Wilnie podczas procesu filomatów, „kraj lat dziecinnych" powraca potem w *Panu Tadeuszu*.

MICKIEWICZ Franciszek Bronisław (1796 w Nowogródku - 1862) brat Adama; był wydalony ze szkoły dominikanów w Nowogródku, pomagał ojcu w kancelarii adwokackiej, w 1823 został wybrany rejentem ziemstwa nowogr.; brał udział w powst. 1831, przeszedł w randze podpor. granicę pruską i został internowany, potem przebywał jako rezydent w dworach wielkopolskich.

MICKIEWICZ Józef (1744-1817) jezuita, prof. Uniw. Wil.; uczył się w Grodnie, w 1761 wstąpił do zakonu, w Akad. Wil. studiował filozofię i matematykę, uzyskując stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych, w 1773 ukończył studia teol. i otrzymał święcenia kapł., potem kształcił się w naukach fizycznych oraz uczył w wil. konwikcie szlacheckim i w Akademii, gdzie w 1775 został kierownikiem gabinetu fizycznego; po przekszt. Akademii w Szkołę Gł. Litewską był w 1781-1804 prof. fizyki eksperymentalnej, w 1805 został cenzorem ksiąg, w 1806-07 był honor. prezesem Tow. Nauk i Umiejętności, 1806/07 zast. rektora, w 1799, 1804 i 1811 - dziekanem Wydz. Fiz. i Matem.; wydał m.in. *Uwagi o meteorologii i o sposobie robienia obserwacji meteorologicznych* (Wil. 1813).

MICKIEWICZ Julian Aleksander (1801 w Nowogródku - 1871) prawnik, brat Adama; ukończył szkołę dominikanów w Nowogródku oraz Wydz. Prawny Uniw. Wil. ze stopniem mgra obojga praw w 1825; jako członek Tow. Filaretów był więziony w 1823/24; w 1828-35 uczył w Liceum Krzemienieckim, 1835-40 - na Uniw. w Kijowie, 1840-59 w Charkowie.

MICKIEWICZ Władysław Józef (1838-1926) syn Adama, publicysta, wydawca; współpracował z licznymi czasopismami, w 1864 założył w Paryżu Księgarnię Luksemburską, w której wydał ok. 150 dzieł, m.in. 65 tanich tomików „Biblioteki Ludowej Polskiej", był dyrektorem Biblioteki Polskiej w Paryżu i twórcą Muzeum Mickiewiczowskiego; w 1919 został honorowym prof. USB; napisał m.in. 4-tomowy *Żywot Adama Mickiewicza* (1890-95), tłumaczył polskich pisarzy na j. francuski.

MIELNIK Włodzimierz (1906-1984), jezuita, brat zakonny, w l. 1931-33 sekretarz w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w czasie okupacji zaangażowany w konspiracji.

MIENICKI Marian (1890-1966) dermatolog; gimnazjum ukończył w Orle w Rosji w 1911, medycynę w 1918 w Dorpacie, studia uzupełniał w Paryżu; w czasie I wojny był lekarzem w wojsku ros., w 1919 - w pułku ułanów wileńskich, potem - ordynatorem szpitali wojsk. (także w Wilnie), 1922-39 pracował w Klinice Dermatologicznej USB jako asystent i adiunkt, doktoryzował się w 1926, habilitował w 1932; podczas okupacji był ordynatorem w szpitalu „Sawicz" w Wilnie, uczestniczył w tajnym nauczaniu, przez 2 miesiące był więziony jako zakładnik w obozie w Prawieniszkach; w 1945-57 pracował w szpitalu w Łodzi, 1954-60 był profesorem łódzkiej AM; opublikował 53 prace.

MIENICKI Ryszard (1886-1956) historyk, archiwista; ukończył gimn. klasyczne w Rydze, studiował historię na uniw. w Petersburgu i Krakowie (doktorat 1910) oraz prawo na Uniw. w Dorpacie (absolutorium 1915); brał udział w I wojnie w armii ros., w 1917 - w I Korpusie Polskim, w 1918 - w Samoobronie Wilna, 1919-20 w WP jako oficer 78 pp.; w 1921 zaczął pracę w Archiwum Państw. w Wilnie, w 1923 habilitował się na USB i wykładał archiwistykę oraz dzieje Polski XVI i XVII w., w 1938 został prof. tytularnym; w pożarze Wilna w 1944 utracił bibliotekę i warsztat naukowy; 1945-55 był prof. UMK w Toruniu, 1949-52 także w WSP w Gdańsku; był najwybitniejszym znawcą archiwów litewskich, które przedstawił w

kilku monografiach (m.in. *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* - 1923) oraz wydawcą źródeł (*Księga Batoriańska* - 1939).

MIERZEJEWSKI Wawrzyniec Kazimierz (ok.1615-1686) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1632; w 1652-55 był tam prof.filozofii, potem wykładał lub był prefektem szkół w Pułtusku i Połocku, w 1678-81 był prof.teologii moralnej w Grodnie.

MIERZEJEWSKI (Mierzeyewski-Szeliga) **Władysław Eugeniusz** (1882-1959) zoolog, anatom, prof. USB; w 1903 ukończył ros. gimnazjum w Arensburgu na wyspie Ozylii, studiował w Warsz. i Krakowie 1906-11 (dr filozofii); w 1914-19 był nauczycielem gimn. w Arensburgu, 1922-39 - profesorem anatomii porównawczej na USB; wybuch II wojny zastał go na Ozylii, zadeklarował się jako Niemiec i został kustoszem zbiorów zoologicznych i wykładowcą na niemieckim Uniw. Poznańskim; w 1945 osiadł w Niemczech Zach.; ogłosił liczne prace, dotyczące ornitologii i entomologii, także herpetologii Wileńszczyzny (1935).

MIERZEŃSKI (Mierzyński) **Jan h. Leliwa** (zm. 1665) poseł sejmowy, marsz. wiłkomierski, dyplomata, przywódca arian litewskich; służył od młodych lat Radziwiłłom birżańskim: Krzysztofowi, Januszowi (był współtwórcą aktów poddania się Litwy Szwedom), potem Bogusławowi, posłował niejednokrotnie na sejmy, kilkakrotnie był powoływany do Komisji dla zapłaty Wojsku W. Ks. Lit., często przebywał w Wilnie; sprawował patronat nad ariańskim zborem w Kiejdanach, potem przeszedł na kalwinizm.

MIERZYŃSKI Andrzej (1750-1811) aktor, dyr. teatru, w l. 1787-90 grał w zespole W. Bogusławskiego w Wilnie, potem w Warszawie; w 1798 powrócił do Wilna, gdzie występował w antrepryzie D. Moraczewskiego do 1801, potem M. Morawskiej do 1805 pełniąc równocześnie funkcję kierownika zespołu; w l. 1805-1810 przebywał nadal w Wilnie, występując dorywczo w teatrze.

MIESZKOWSKI Henryk (1900-1982) mgr inż. hydrotechnik; w 1928 ukończył Polit. Warsz., w 1928-30 pracował przy regulacji Wisły oraz w Komitecie Rozbudowy Warszawy, w 1930-36 - w Wydz. Wodnym Urzędu Wojew. w Wilnie oraz jako wykładowca w Państw. Szkole Technicznej; w 1936-39 kierował budową Kanału Kamiennego w Sarnach; brał udział w wojnie 1939 w st.por.artylerii; w 1940-44 był kier. robót w Zarz.Wodnym w Warszawie; od 1945 pracował w Giżycku, Gdańsku i Tczewie, był gł.projektantem budowy siłowni na Odrze i Bobrawie, współautorem odbudowy i budowy elektrowni wodnych oraz śluzy żeglugowej w Przegalinie.

MIĘDZYBŁOCKI Adam (1883 lub 1900-1956) malarz; uczył się w Szkole Rysunkowej I.Trutniewa w Wilnie, w 1908-13 studiował w Akad. Sztuk Pięknych w Krakowie; w 1914-15 przebywał na Kaukazie, w 1920 służył w WP; w 1922 zorganizował pracownię na Antokolu w Wilnie, po II wojnie działał w Gdańsku; malował akwarele związane z Wileńszczyzną, np. *Pejzaż z ruinami zamku*, *Kościół Bernardynów w Wilnie, Kalwaria wileńska, Jezioro Narocz*.

MIKALAUSKAS Antanas (1909-?) inż.architekt; ukończył Wydz.Techniczny na Uniw.Witolda Wielkiego w Kownie, od 15.12.1939 do 1.12.1941 był dyrektorem dawnej Państw.Szkoły Technicznej; dobrze mówił po polsku, opiekował się ofiarami wojny, rozszerzył program nauczania o projektowanie architektoniczne.

MIKOŁAJEWSKI Władysław (1906-1947), jezuita, brat zakonny, od 1933 sekretarz w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w 1942 ochotniczo pojechał z abp. R. Jałbrzykowskim internowanym do Mariampola, po wojnie przebywał w Gdyni.

MIKUCKI Antoni h. Ślepowron (1748-1811) pijar, pedagog i kaznodzieja; uczył w kolegiach pijarskich w Lidzie i Wilnie, 1786-89 był prorektorem domu w Lubieszowie, 1790-96 rektorem domu wileńskiego (doprowadził go

do ruiny zaciągając znaczne długi); dla uczniów napisał komedię *Nieszczęśliwość troskliwych* (druk: Wil. 1771) ponadto: *Mowy o kształcie i własnościach krajowych rządów* (Wil. 1774) oraz *Krótkie zebranie geografii naturalnej, politycznej i historycznej* (Wil. 1776).

MIKUCKI Wincenty (1854-1910), w 1878 zyskał stopień doktora medycyny, w służbie wojskowej rzecz. radca stanu, starszy lekarz 217. pp w Tambowie, w testamencie zapisał 40000 rb na teatr polski w Wilnie.

MIKULSKI Antoni Feliks (1872-1925) prof. psychiatrii USB; ukończył gimnazjum i studia medyczne w Kijowie (1899), pracował w klinice kijowskiej i kolonii dla umysłowo chorych w Odynkowie; w 1905 był lekarzem wojsk. na froncie mandżurskim, 1906-07 specjalizował się w klinice monachijskiej, 1907-13 pracował w szpitalu w Kulparkowie; w 1909 na Uniw. Lwowskim uzyskał tytuł doktora wszechnauk lekarskich, 1913-23 był dyr. szpitala psychiatrycznego w Kochanówce pod Łodzią (z przerwą 1919-21, kiedy był lekarzem frontowym w st. majora); 1923-25 był pierwszym prof. psychiatrii USB, założycielem kliniki i pracowni psychiatr.; opublikował 36 prac, m.in. *Podręcznik psychologii dla użytku studentów i lekarzy* (Wil. 1925).

MIKULSKI Apolinary, architekt, pracujący w Wilnie od ok. 1875-1915; wykonał ok. 70 projektów, głównie domów prywatnych oraz kościołów, m.in. w Starych Trokach (1898-99).

MIKULSKI (Mikalski) **Dominik** (ok.1630-1686) jezuita; do zakonu wstąpił w 1646 w Wilnie; wykładał w Koszycach, Nieświeżu i Krożach, był prefektem szkół w Orszy, Pińsku i Połocku; w Wilnie był: w 1678-79 - prof. teologii moralnej i prawa kanonicznego, w 1680-81 - prof.teologii pozytywnej i moralnej, w 1681-82 - prof.prawa kanonicznego; napisał tragedię *Belisarius*, wystawioną w Krożach ok.1667.

MIKULSKI Zenon (1880 – ok.1940) prawnik; w Petersburgu ukończył gimnazjum i w 1908 wydział prawa na uniwersytecie; w 1918-20 był wicedyrektorem i dyrektorem kasy oszczędnościowej w Kijowie; od 1921 mieszkał w Wilnie, pracował w Okręgowej Izbie Kontroli i od 1934 był jej prezesem; w 1933 zakupił majątek Rzepiów k.miasteczka Turzec; 11.10.1939 został aresztowany przez NKWD, prawdopodobnie w 1940 zmarł w więzieniu w Oszmianie.

MIKUŁKO Anatol (1910-1955) lekarz, dziennikarz, literat; ukończył Gimn. im. A. Mickiewicza w Nowogródku w 1928 oraz Wydz. Lekarski USB w 1939; podczas studiów pracował w red. „Kuriera Wil." (redagował dodatek akademicki „Wilcze Kły") oraz w „Smudze", „Żagarach", „Poprostu" i „Karcie" - drukował wiersze i artykuły krytycznoliterackie; 1940-41 współpracował z „Prawdą Wileńską", 1941-42 - z „Nowymi Widnokręgami", wydawanymi w Zw. Sow.; był lekarzem-chirurgiem w I Dyw. im. T. Kościuszki; 1945-50 - redaktorem nacz. „Dziennika Łódzkiego"; w 1940 opublikował w Wilnie zbiorek wierszy *Wiosła pogubione*, w 1942 - wspomnienia wileńskie (w 7 nrze „Nowych Widnokr.").

MIKUŁOWSKA z d.Burhardtówna Halina (1917 Wilno - 1998) etnograf; w 1936 uzyskała maturę w Gimn.im.Orzeszkowej w Wilnie i kształciła się w Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie; w 1945-50 studiowała na UMK w Toruniu, na Wydz.Sztuk Pięknych i Wydz.Humanistycznym, otrzymując magisterium z etnografii; pracowała jako kustosz w Miejskim Muzeum Etnograficznym w Toruniu, pisała liczne prace i organizowała wystawy sztuki ludowej.

MILEWSKA Hanna Hakina (1899-1982) malarka i graficzka; w 1936 ukończyła studia na Wydz.Sztuk Pięknych USB, była członkiem Spółdzielni Pracy Artystów Wil., „Grupy Wileńskiej"; po II wojnie pracowała w Muzeum Ziemi oraz w Min. Kultury i Sztuki w Warszawie; w okr.wileńskim malowała portrety (m.in.prof. Kaz.Petrusewicza, 1944) i wykonywała grafiki: drzeworyty *Pejzaż z rzeką* (1935) *Targ na Zarzeczu* (1936), akwaforta *Zagrody na Antokolu* (1938).

MILEWSKA z Sawickich Weronika (1900-1968) przyrodniczka; gimn. ukończyła w Połtawie, studiowała na Wydz. Matem.-Przyr. USB i wykładała w wil. szkołach średnich; w czasie okupacji prowadziła tajne komplety, pod pseud. „Alfa" działała w AK; od 1945 pracowała w Słupsku, m.in. w Państw. Lic. Felczerskim.

MILEWSKI **Franciszek** (XIX w.) aktor; w 1840-43 występował w rolach dziecinnych w Krakowie, w 1850-59 grał m.in. w Kaliszu, Kamieńcu Podolskim, Płocku, Łomży i Grodnie, w 1861-63 grał role komiczne w teatrze wileńskim.

MILEWSKI (Korwin-Milewski) **Hipolit**, pseud. Ippolito, Miles, Wujaszek (1848-1932) publicysta, ziemianin, pamiętnikarz; uczył się w Lycée Bonaparte w Paryżu 1856-63, dyplom kandydata praw uzyskał w 1868 w Dorpacie, w 1877 przejął majątki w pow. oszmiańskim (ponad 8 tys. ha) i wzorowo w nich gospodarował, wszedł do zarządu Wil. Tow. Rolniczego (1908-14 był prezesem), należał do „kataryniarzy" - uczestników odsłonięcia pomnika Katarzyny II w Wilnie; w 1905 wydawał i red. „Kurier Litewski", 1906-09 był posłem do ros. Rady Państwa; zainicjował i zrealizował w 1913 budowę Teatru Polskiego w Wilnie (ofiarował na to 20.000 rubli); 1915-19 przebywał w Paryżu, pisał po francusku artykuły i memoriały w spr. polskiej i litewskiej; po powrocie zniechęcił się do polityki i gospodarki, zlikwidował majątki, osiadł w Poznaniu i napisał autobiografię *Siedemdziesiąt lat wspomnień* (1930).

MILEWSKI (Korwin-Milewski) **Ignacy Karol** (1846-1926) podróżnik, publicysta, kolekcjoner; uczył się w Lycée Bonaparte w Paryżu 1856-63, studiował prawo w Dorpacie 1865-68, malarstwo w ASP w Monachium 1870-75; w 1877 otrzymał znaczny majątek (m.in. Gieranony w pow. oszmiańskim), obracał się wśród arystokracji, wiele podróżował, m.in. na własnym jachcie „Litwa", w 1905 zakupił wysepkę Santa Caterina; zgromadził liczącą ponad 200 dzieł galerię malarstwa polskiego, eksponowaną do 1893 w pałacyku przy ul. Świętojerskiej w Wilnie, rozproszoną po I wojnie; publikował napastliwe broszury polityczne.

MILEWSKI **Józef** (zm. 1838) aktor, dyr. teatru, w l. 1820-22 występował w teatrze wil., a w 1823 kierował zespołem wyjeżdżającym gościnnie poza Wilno, 1829-31 grał w Warsz.

MILIKONT-NARWOYSZ **Franciszek** (1742-1819), profesor matematyki na Uniwersytecie Wileńskim, dr filozofii, jezuita, kanonik katedralny; działał też w zakresie usprawnienia Niemna i w pracach nad oznaczaniem geograficznego położenia miast na Litwie.

MILL (Mil) **Josef-Szloma**, pseud. Efroim, John Mill (1870-1952) działacz „Bundu"; chodził do szkoły w Poniewieżu i gimn. w Wilnie; związał się z ruchem socjalist. i organizował pierwsze obchody 1 Majowe w Wilnie w 1892, w 1897 uczestniczył w I zjeździe „Bundu" - Ogólnego Żydowskiego Zw. Robotniczego - w Wilnie, działał w Warszawie i w Szwajcarii; w 1915 wyemigrował do St. Zjednoczonych, redagował pismo „Der Jidiszer Arbajter", publikował oprac. historyczne i wspomnienia.

MILLER (Müller) **Antoni Witold**, pseud. Allegretto, Largo, A. Mler, E. Nieniemojewski, Savonarola (1869-1944) literat, dziennikarz, prawnik; uczył się w szkole realnej w Wilnie, maturę uzyskał w gimn. filologicznym w Carskim Siole, w 1887-90 prowadził na Litwie tajne nauczanie; 1890-92 studiował śpiew w konserwatorium w Moskwie i występował tam w operze; 1894-96 studiował w Semin. Duch. w Wilnie, nie został jednak księdzem, był nauczycielem domowym śpiewu i dziennikarzem; po ukończeniu Liceum im. Demidowa w Jarosławiu w 1908 pracował w sądownictwie; w 1921 kierował Szkołą Dramatyczną im. Syrokomli w Wilnie; publikował słabe powieści oraz przyczynki historyczne, m.in. *Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu 1745-1865* (Wil. 1936).

MILSKI Stanisław Jan (właściwie: S.J.Hołyst) (1897-1972) aktor, reżyser; ukończył szkołę baletową w Poznaniu, ale z powodu kontuzji nie został tancerzem; występował od 1916, w 1921-23 - w Teatrze Polskim i Powszechnym w Wilnie, potem - w Katowicach, Poznaniu i Lwowie, 1926-29 - w Teatrze im.Słowackiego w Krakowie, 1929-33 - występował i reżyserował w warszawskich teatrach dla dzieci, potem - w Łodzi i Toruniu; w 1939-41 grał w Teatrze Polskim w Wilnie; w okresie okupacji niem.pracował jako woźnica na Wileńszczyźnie; w 1944/45 reżyserował w Polskim Teatrze Dram.w Wilnie; od 1945 był aktorem i reżyserem w wielu miastach, wystąpił ponadto w 60 filmach.

MIŁADOWSKI Florian Stanisław (1819-1889) kompozytor, pedagog, pianista; gry fortepianowej uczył się u Thiebego w Wilnie, 4.05.1829 odbył się jego pierwszy występ publiczny, potem koncertował często w Wilnie, Mińsku i Słucku; 1836-41 był nauczycielem córek Benedykta Tyszkiewicza w Czerwonym Dworze k. Kowna, potem studiował w Berlinie i Wiedniu, od 1851 uczył gry fortepianowej w Wilnie, przyjaźnił się z S. Moniuszką, w 1854 razem założyli w Wilnie Tow. św. Cecylii, pośw. muzyce kościelnej; 1855-62 przebywał w swym majątku Macki k. Mińska, potem wyemigrował do Francji; komponował utwory wokalne, wokalno-instrumentalne oraz fortepianowe, napisał 2 opery komiczne.

MIŁASZEWSKA Joanna z Kotowskich (1826 - po 1887) aktorka, w Wilnie występowała w l. 1849-50 w przedstawieniach polskich i ros.; w sezonie 1851/52 oraz 1853 ponownie w Wilnie.

MIŁKOWSKI Edward, pseud. Prometeusz Wicher, ks. Alojzy Ślepowron (1878-1907) ksiądz, poeta, działacz społeczny; w 1901 ukończył wil. Semin. Duchowne, był wikariuszem w Dąbrowie i Zabłudowie, publikował czasopisma: „Za wiarę i ojczyznę" (Kraków 1904) i „Protest" (Warsz. 1906), za patriotyzm osadzony został przez władze ros. w klasztorze franciszk. w Grodnie, „za życie niemoralne i działalność występną" - pozbawiony 18.12.1905 przez bisk. E. Roppa praw i obowiązków kapłańskich; chciał stworzyć niezależny kościół słowiański i propagować ruch etyczny wśród robotników; opuszczony przez przyjaciół popełnił samobójstwo; o pięknie jego wierszy wyd. w 1907 w Warsz. w zbiorkach: *Ave Vita, Dobra Nowina, Gehenna* - pisał B. Prus.

MIŁKOWSKI Stanisław (1881-1961) ksiądz, kaznodzieja, działacz oświatowy; do gimn. uczęszczał w Grodnie, w 1898 wstąpił do Semin. Duch. w Wilnie, stopień mgra teologii uzyskał w petersb. Akad. Duchownej w 1906; w 1908-11 był wikarym kościoła Wsz. Świętych w Wilnie, kapelanem Tow. Dobroczynności, prefektem i kaznodzieją; współpracował z wil. kołem „Elsów", założył i red. dwutygodnik „Słowo i Czyn" (1909-11) oraz dziennik „Gazeta 2 Grosze" (1910-11); 1914-26 był prof. Semin. Duch. w Wilnie, w czasie I wojny kierował Tow. Katolickim Polskiej Szkoły Ludowej, w 1915 został rektorem kościoła św. Michała, w 1919 - wiceprezesem Polskiej Macierzy Szkolnej Ziem Wsch.; 1921-39 był prezesem Tow. Pomocy w Samokształceniu im. T. Zana, 1924-35 - moderatorem Sodalicji Akademiczek; w 1936 został proboszczem kościoła św. Jana; w czasie wojny był proboszczem w Nowej Wilejce, ukrywał i wspierał Żydów, od 1951 - w Derewnie k. Baranowicz.

MIŁOSZ Andrzej (1917-2002) brat Czesława, tłumacz, dziennikarz, reżyser; maturę zdał przed wojną; lata okupacji spędził na Kowieńszczyźnie i w Wilnie, w październiku 1939 był współzałożycielem Polskiej Organizacji Niepodległościowej, potem - żołnierzem ZWZ-AK; w grudniu 1944 zaczął pracę w urzędzie Pełnomocnika ds.Ewakuacji, starał się ratować cenne książki i inne zabytki kultury i wysyłać je do Polski, pomagał załatwiać dokumenty repatriacyjne dla zagrożonych aresztowaniem, sam wywiózł 2 osoby ukryte za regałami książek; po ukończeniu studiów humanistycznych pracował w Polskim Radiu, skąd w 1951 został wyrzucony po emigracji brata; po 1953 był

współorganizatorem i pracownikiem Studia Opracowań Filmów.

MIŁOSZ Czesław (1911-2005) poeta i eseista, laureat Nagrody Nobla w 1980; ur. w Szetejniach nad Niewiażą na Litwie; w 1921-29 uczył się w Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1929-34 studiował prawo na USB, uzyskując magisterium; podczas studiów należał do STO (Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów) i Akademickiego Klubu Włóczęgów; w 1931 był współzałożycielem grupy poetyckiej i czasopisma „Żagary"; w 1935-37 pracował jako referent literacki w wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia, w 1937-39 - w centrali PR w Warszawie, ewakuowanej we wrześniu 1939 do Rumunii; wrócił do Wilna, latem 1940 przedostał się przez zieloną granicę do Warszawy; pracował jako woźny w Bibliotece Uniwersyteckiej, był członkiem konsp.organizacji „Wolność", uczestniczył w podziemnej działalności kulturalnej; od końca 1945 pracował w dyplomacji PRL w Waszyngtonie i Paryżu; w 1951 uzyskał we Francji azyl polityczny i ogłosił w „Kulturze" artykuł *Nie*, uzasadniający decyzję pozostania na emigracji; w 1960 został profesorem Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley w St.Zj.; zbiory wierszy i esejów ogłaszał głównie w Instytucie Literackim w Paryżu; pod koniec życia osiadł w Krakowie, został pochowany na Skałce; zadebiutował w czasopiśmie studenckim „Alma Mater Vilnensis" w 1930, przed wojną opublikował *Poemat o czasie zastygłym* (Wilno 1933) oraz *Trzy zimy* (W-wa-Wilno 1936); do wspomnień wileńskich nawiązywał m.in. w *Rodzinnej Europie* (Paryż 1959), *Zaczynając od moich ulic* (1985), *Abecadle Miłosza* (Kr.1997); Wilno - „miasto bez imienia", od którego „nigdy nie mógł odjechać" powraca często w jego wierszach.

MIŁOSZEWSKI Stanisław h. Kościesza (ok. 1537-1589) łowczy bełski, sekretarz królewski; wszedł w służbę Gabriela Tarły i w 1555 w jego imieniu zarządzał mennicą wileńską, w 1563 był pisarzem mennicy, w 1565 został łowczym bełskim, w 1569 - sekr. królewskim; zgromadził znaczny majątek, był m.in. właścicielem kamienicy z placem i ogrodem w Wilnie.

MIŁOWIDOW Aleksander Iwanowicz (1864-?) rosyjski popularyzator historii; był aktywnym członkiem wil.Oddziału Towarzystwa Krzewienia Rosyjskiej Oświaty Historycznej i sekretarzem w 1903-1915, w 1913 został kierownikiem Muzeum Murawiewa w Wilnie i publikował zgromadzone tam materiały, był wykładowcą Litewskiego Seminarium Duchownego.

MIŁUŃSKI Maciej (1646-1719 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1665 w Wilnie; W Akad.Wil. studiował w 1669-72 filozofię, w 1673-77 teologię, uzyskał tytuł dra teologii i prawa kanonicznego; w Akad.Wil. w 1677-78 był prof.retoryki, w 1689-90 - teologii i prawa kanonicznego, w 1694-96 - teol.moralnej i prawa kanonicznego oraz regensem Semin.Papieskiego; w 1702 był sekretarzem prowincjała, w 1702-06 - prepozytem domu profesów w Wilnie; ponadto wykładał w Połocku i Warszawie, był pref.szkół i rektorem w Pińsku, rektorem w Nieświeżu; wydał w Wilnie 2 łacińskie dzieła religijne: *Explanatio iuris ecclesiastici canonico-morales...* (1705) i *Discursus ascetici de regia via S.Ignatii...* (1713).

MINEYKO (Minejko) **Zygmunt**, pseud. Borowy (1840-1925) powstaniec 1863, emigrant, inżynier; ukończył gimn. w Wilnie, studiował w Mikołajewskiej Szkole Inżynierskiej w Petersburgu; organizował manifestacje patriot. w pow. oszmiańskim, w 1862 był we Włoszech w polskiej szkole wojskowej, w 1863 walczył w oddz. M. Langiewicza, był naczelnikiem woj. pow. oszmiańskiego; schwytany przez chłopów został skazany na śmierć, potem - na 12 lat katorgi, uciekł jednak i pracował jako inżynier we Francji, Bułgarii, Turcji i Grecji, w 1868 ukończył École d'Application d'État Major; w 1922 przekazał USB bogaty zbiór numizmatów.

MINIGAJŁO lub Michał Giedygołdowicz (zm.

po 1413) jeden z najwybitniejszych bojarów litewskich, w 1387-98 był starostą oszmiańskim, jako pierwszy kasztelan wil. podpisał w 1413 akt unii horodelskiej.

MINKIEWICZ Adam (1684-1740) jezuita, pisarz łaciński; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1699, w 1701-10 studiował w Akad.Wil.; w 1711-12 wykładał retorykę w Grodnie, w Akad.Wil. był profesorem: w 1712-14 retoryki, w 1714-15 etyki, w 1715-18 filozofii; w 1718-22 był teologiem biskupa wil.K.K.Brzostowskiego, w 1737-38 - biskupa J.Karpa; ponadto m.in. rektorem kolegiów w Nieświeżu i Pińsku; wydał *Ex universa philosophia theses* (Wilno 1718), w 1713-14 wystawił w Wilnie 3 łacińskie dramaty szkolne, pisał także kazania okolicznościowe i panegiryki.

MINKIEWICZ Jan (1910-1986), „Odrowąż", absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie i Wyższej Szkoły Rolniczej na Litwie Kowieńskiej; do 1940 w rodowym majątku Dowmonty działał na rzecz uchodźców i internowanych na Litwie, od 1940 w Wilnie pracował jako tłumacz, od 1942 działał w AK i został wywieziony do Kaługi; po powrocie do kraju osiedlił się w Legnicy, pracował w instytucjach rolniczych, założył Towarzystwo Przyjaciół Legnicy; publikował na tematy kawalerii.

MINKIEWICZ Janusz (1914-1981) satyryk; studiował filozofię na Uniw.Warsz.; w 1937-39 współpracował z „Cyrulikiem Warszawskim" i „Szpilkami", był współautorem szopek politycznych i rewii; w 1940-41 prowadził w Wilnie teatr satyryczny „Ksantypa", w którym zaprezentował 14 programów; 11.02.1940 opublikował w wil. „Gazecie Codziennej" kontrowersyjny szkic *Śmierć i życie kaprala Mostowicza*, poświęcony pamięci Tadeusza Dołęgi-Mostowicza; po wojnie współprac. z „Przekrojem" i pismami satyrycznymi.

MINKIEWICZ Michał, pseud. Druszejko (1858-1943) lekarz; ukończył medycynę w Dorpacie, w 1906-07 kierował Tow. Miłośników Wiedzy, działającym wśród robotników wil., był współzałożycielem Tow. Neo-Szubrawców, pisał wiersze humorystyczne do kabaretów „Ach" i występował jako aktor śpiewający; 1913-14 redagował czasopismo „Lekarz Wileński".

MINKIEWICZ Stanisław (1877-1944) biolog; 1934-35 i 1939-44 dyr. Państw. Instytutu Nauk Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach; 1935 doc. USB w Wilnie; autor prac z entomologii.

MINKIEWICZ Witold (1899 Wilno -?) malarz, konserwator; od 1924 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, był członkiem Wil.Tow.Niezal.Artystów Sztuk Plstycznych i brał udział w wystawach towarzystwa; od 1945 mieszkał w Gdańsku, od 1948 pracował jako konserwator w Prac.Konserwacji Zabytków.

MINTOWT-CZYŻOWIE bracia: **Edward** (1849-1893), **Henryk** (1841-1907), Wacław (zm. 1916) właściciele popularnego zakładu fotograficznego istniejącego w 1876-1918 przy ul. Końskiej w Wilnie, potem przy Ostrobramskiej; byli trzymani w areszcie za rozpowszechnianie zdjęć wywiezionego biskupa Hryniewickiego.

MIREK Stanisław (1892-1978), od 1924 w zakonie jezuitów, w l. 1925-29 uczył religii, j. łacińskiego i historii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, potem pracował w duszpasterstwie w Kołomyi i Lwowie, po wojnie we Wrocławiu, w l. 1950-51 był więziony.

MIRKOWICZ Fiodor Jakowlewicz (XIX w.) generał rosyjski; był generał-gubernatorem wileńskim w okresie 04.1840-28.02.1850, odwlekał sprawę założenia w Wilnie Muzeum Starożytności.

MIROWICZ Anatol (1903-1996) filolog, prof. Uniw. Warsz.; w 1934 uzyskał magisterium z filol. germańskiej na USB; 1936-39 był asystentem na USB; 1945-51 - adiunktem Katedry Fil. Słowiańskiej UMK w Toruniu, od 1951 - prof.

Uniw. Warsz.; był gł. autorem *Wielkiego słownika rosyjsko-polskiego.*

MIROWICZOWA Anna Krystyna z d. Kalenkiewicz (1903-1967) nauczycielka historii; uczyła się w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, maturę zdała w 1921 w Białymstoku, dyplom naucz. historii otrzymała na USB w 1927, uczyła w 1927-37 w gimn. w Nowej Wilejce, 1937-39 - w Liceum im. A. Mickiewicza w Wilnie, 1939-41 - w II Gimn. wileńskim; po wojnie - w szkołach śr. w Toruniu i Warszawie.

MIRSKI (Światopełk-Mirski) **Stanisław Wojciech h. Białynia** odm. (1756-1806) pisarz wielki lit.; posłował na sejmy w 1784 i 1788, w 1791 został pisarzem w. lit., należał do konspiracji Jakuba Jasińskiego, w 1794 został członkiem Rady Najwyższej Litewskiej, potem - Deputacji Centralnej; po upadku Wilna wyjechał do Grodna i emigrował, powrócił po amnestii ogłoszonej przez Pawła I.

MIRZWIŃSKI Henryk (1924-1990), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-39, jako żołnierz ZWZ został w 1941 wywieziony do ZSRR, był żołnierzem PSZ w 3. Dyw. Strz. Karpackich, odbył studia na Uniw. Londyńskim (inż. elektronik), poeta.

MISZTOŁT Antoni Alojzy h. Lubicz (1685-1740) jezuita, pisarz heraldyczny; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1700, uczył się w kol. nieświeskim, w 1706-09 i 1710-14 studiował filozofię w Akad. Wil., w 1721 uzyskał stopień mgra sztuk wyzwolonych i filozofii, w 1724 - doktorat filozofii; wykładał w kolegiach jezuickich oraz Akad. Wil. (1721-25), potem był rektorem kol. w Nowogródku, gimn. w Połocku, kol. w Witebsku; opracował dzieje rodziny magnackiej *Historia Illustrissimae Domus Sapiehanae* (Wil. 1724).

MŁODKOWSKI Tadeusz Stanisław Marian, pseud. Senior (1887-1960) nauczyciel, działacz harcerski, senator; w 1905 został wydalony z gimn. w Warsz. za udział w strajku szkolnym, pracował jako nauczyciel domowy; od 1913 działał w harcerstwie, od 1916 służył w Legionach, potem w WP 1918-23 (do rez. przeszedł jako kapitan); od 1921 był związany z Wilnem: 1923-39 był nauczycielem w Państw. Gimn. im. A. Mickiewicza, dyrektorem Państw. Semin. Naucz., wizytatorem szkół powsz., 1927-34 - radnym m. Wilna, w 1935 - senatorem; podczas wojny pracował w gospod. rolnym i uczestniczył w tajnym nauczaniu; od 1946 pracował w szkołach śr. i archiwum w Mrągowie.

MŁODKOWSKI Zbigniew (1923-1944), „Malicki", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta, od XII 41 działał w ZWZ-AK, był członkiem patrolu dywersyjnego w Kolonii Wileńskiej, ukrywając się przed aresztowaniem pracował w organizacji Todt, z której uciekł i w VIII 43 wyszedł z kolegami w teren pod d-twem por. „Tońka" tworząc zalążek przyszłej 6. Brygady, poległ 8 I 44 w bitwie pod Mikuliszkami.

MŁODZIANOWSKI Andrzej h. Dąbrowa (1626-1686 w Wilnie) jezuita, pisarz nowołaciński; w 1642 wstąpił do nowicjatu w Wilnie, 1644-46 uczęszczał do klasy retoryki w Akad. Wil., filozofię studiował w Pińsku 1646-49, teologię w Akad. Wil. 1651-55 oraz w Ołomuńcu w 1646; uczył w szkołach jezuickich, pełnił funkcję oficjalnego panegirysty prow. litewskiej, napisał m.in. *Icones Symbolicae vitae et mortis B. Josaphat*, wyd. w 1675 w Wilnie z 40 sztychami; ostatnie lata spędził w Wilnie jako zast. mistrza nowicjatu.

MŁODZIEJOWSKA-SZCZURKIEWICZOWA Nuna (Maria Antonina) (1882-1958) aktorka, reżyser, dyr. teatru; kształciła się na kursach im. Baranieckiego w Krakowie oraz w szkole dramatycznej w Warsz.; grała w teatrze objazdowym W. Siemaszkowej w 1905/06 (m.in. w Wilnie); w 1906 objęła dyrekcję pierwszego od 1864 r. teatru polskiego w Wilnie (na 3 scenach: w Ratuszu, w Sali Miejskiej oraz Teatrze Letnim w Ogr. Bernardyńskim); zaangażowała duży i dobry zespół, m.in. Bolesława Szczurkiewicza, za którego wyszła za mąż

w 1908 i dzieliła z nim dyrekcję do 1910; współpracowała z Ferd. Ruszczycem (inscenizacja *Lilli Wenedy* w 1909); potem grała w Krakowie, Poznaniu i Moskwie, w 1932 i 1937 reżyserowała w Wilnie; po 1945 występowała w Poznaniu.

MODELSKI Teofil Emil (1881-1967) historyk mediewista, archiwista; doktorat z historii uzyskał w 1909 na Uniw. we Lwowie, pracował w archiwum uniwersytetu i arch. Dow. Okr. Korpusu we Lwowie (1918-24); 1924-30 był profesorem historii średniowiecznej powszechnej i nauk pomocniczych hist. na USB, w 1929 objął red. „Ateneum Wileńskiego"; 1930-39 był prof. UJK we Lwowie, sekretarzem gener. Pol. Tow. Historycznego i w 1932-36 red. „Kwartalnika Historycznego"; po wojnie był prof. na Uniw. Wrocławskim.

MODZELEWSKI (Modzelowski, Modzielewski) **Zachariasz** (1648-1710) jezuita, prof. Akad. Wil.; wstąpił do zakonu w 1668 i odbył nowicjat w Wilnie, ukończył semin. pedagogiczne i uczył w Grodnie i Nowogródku; 1673-76 studiował filozofię, 1678-82 - teologię w Akad. Wil., w 1685 uzyskał stopień mgra nauk wyzwolonych i filozofii i został w Akad. Wil. profesorem filozofii i etyki (1689-91), potem był dyrektorem studium filozoficznego w Połocku, rektorem kol. w Łomży (1694-99) oraz dyr. innych szkół; wydał m.in. *Theses ethico-politicae de societate humana...* (Wil. 1690) oraz liczne żywoty świętych, m.in. *Chwalebne niektorych Sług Bożych dzieła* (Wil. 1703).

MOGIEŃ Dominik (1745-ok.1826) jezuita; do zakonu wstąpił w 1760 w Wilnie; w 1770-73 był prefektem biblioteki oraz prof.arytmetyki i kaligrafii w Collegium Nobilium w Wilnie; po kasacie zakonu został wizytatorem szkół parafialnych; napisał gramatykę j.litewskiego.

MOKRSKI (Hanczel, Hączel, Henczel-Mokrski) **Andrzej** (1598-1649) jezuita; do zakonu wstąpił w 1615 w Krakowie, studiował w Kaliszu i Krakowie, wykładał we Lwowie, Łucku i Poznaniu; w 1639-43 był prof. Akad. Wileńskiej, komentował *Summę* św. Tomasza i wykładał egzegezę biblijną, był kaznodzieją w kościele św. Jana i prokanclerzem Akademii w 1643-44; w 1646 wstąpił do zakonu bożogrobców, potem - do kanoników laterańskich; był kaznodzieją Władysława IV, dwukrotnie posłował ze Lwowa do B. Chmielnickiego; oprócz kilku kazań wydał zbiór modlitw *Zrzenica duchowna...* (Wil. 1642).

MOKRZECKA Irena z d. Druhowino (1903-1995) nauczycielka; ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, studiowała na USB filozofię pod kier. T. Czeżowskiego i w 1937 uzyskała dyplom magistra; podczas wojny prac. jako kelnerka i ekspedientka, współpracowała z AK (pseud. „Różyczka"); od 1945 pracowała w Bibliotece UMK i w szkolnictwie w Toruniu, w 1955 ukończyła filologię rosyjską w krakowskiej WSP, od 1960 była nauczycielką w Gdańsku.

MOKRZECKI Adam Wincenty Felicjan (1856-1921) gen. armii ros., gen. bryg. od 1919; był dowódcą brygady w 2 Dyw. Strz. I Korpusu Piechoty na Wschodzie, w 1918 - dow. 2. Pułku Samoobrony (sztab w Lidzie); w 1918-19 był komendantem Samoobrony m. Wilna (wprowadził w mieście stan wyjątkowy); potem był dow. brygady, dow. I DP Lit. - Białoruskiej, dow. Okręgu Gen. Grodno 1919-20.

MOKRZECKI Filip (1807-1887) dominikanin; filozofię studiował w Wilnie i Grodnie, uczył w Mereczu, Petersburgu i Wilnie; w Studium Generalnym Wileńskim uzyskał stopień lektora teologii, był w Wilnie utalentowanym i odważnym kaznodzieją, internowanym przez władze ros. w 1850-58 oraz skazanym - za odczytanie manifestu powst. 1863 - na 20 lat katorgi; wydał *Kazania w różnych uroczystościach powiedziane w Wilnie* (1845).

MOKRZECKI Onufry (XIX w.) aktor, poeta; grał w 1832-44 początkowo w zespole Ant.Żu-

kowskiego w Mińsku, potem w teatrze wileńskim; wydał utwór *Kijowianka czyli Dziewica Dniepru* (1847-48) oraz tomik wierszy *Litewska gminiarka* (Wil. 1849).

MOKRZECKI Stefan (1862-1932) tyt. gen. dyw. WP; w armii ros. doszedł do stopnia gen. majora; w 1919 zgłosił się do WP i został dow. 8 dyw. piechoty, potem był zast. dow. Okr. Gen. Pomorze, w 1920 - dowódcą odcinka Wisły Toruń-Tczew, od listopada do 12 grudnia 1920 był dow. I Korpusu Wojsk Litwy Środkowej, w 1921 był p.o. prezesa i wiceprezesem Tymczasowej Rządzącej Litwy Środkowej, 1922-25 - członkiem Oficerskiego Trybunału Orzekającego; pochowany na cment. Bernardyńskim.

MOLLER (Mollerus, Möller) **Cyriak** (przełom XVI-XVII w.) nauczyciel i rektor gimn. kalwińskiego, poeta; pochodził z Węgier, gdzie uzyskał magisterium sztuk wyzwolonych, w 1590 został naucz. w kalwińskim gimn. w Wilnie i w 1599-1605 był jego rektorem; pisał okolicznościowe wiersze łacińskie, m.in. *Epicedion in obitum* (Krzysztofa I Radziwiłła) wyd. w 1604.

MOLSKA Zofia (właśc. Chułimka lub Holimek) 1°v.Kopałko, 2°v.Komar (1889-1977) aktorka; od dzieciństwa do 1912 występowała w zespołach objazdowych prowadzonych przez Adama i Zofię Müllerów, w 1912-14 - w Lublinie, od 1914 - w Wilnie, m.in. w „Lutni" i Teatrze na Pohulance; w 1925-28 była w zespole „Reduty", potem w Teatrach Miejskich, brała udział w audycjach Polskiego Radia; w 1939-41 i 1944/45 występowała w Polskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie; w 1945-55 - w Teatrze Ziemi Pomorskiej w Toruniu, 1955-64 - w Teatrze im.Jaracza w Łodzi.

MOŁCZANOW Aleksander (1877-1952) inż. architekt; w 1912 ukończył Instytut Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, w 1912-22 pracował i wykładał w Odessie, w 1923-26 był inspektorem w Szefostwie Inżynierów i Saperów DOK II Lublin,w 1927-29 kierował budową piekarni miejskiej w Warsz., w 1929-30 projektował dworce Transperskiej Kolei w Teheranie; od 1931 działał w Wilnie: w 1931-34 proj.obiekty pocztowe, w 1934-36 był konstruktorem na budowie elewatora, w 1936-45 wykładał w Państw.Szkole Technicznej; w 1945-50 - w Gdańskich Technicznych Zakładach Naukowych; w 1950-52 był weryfikatorem w „Miastoprojekcie" w Gdańsku.

MOŁOCHOWIEC Jan (1815-1889) publicysta; studia rozpoczął na Uniw. Wil., ukończył w Moskwie; był działaczem opieki społ. i publicystą, stale współpracował z red. *Słownika geograficznego...*, dla której opracowywał materiały statystyczne i krajoznawcze dot. Wilna i Wileńszczyzny; pochowany na Rossie.

MOŁODCÓWNA Maria (1919-2007) filolog klasyczny, bibliotekarka; w 1937 ukończyła żeńskie gimn.humanistyczne w Wilnie, w 1937-39 studiowała filologię klasyczną na USB; w czasie okupacji udzielała korepetycji i zajmowała się opieką nad dziećmi; w 1951 uzyskała magisterium z fil.klas.na UMK w Toruniu; w 1946-47 uczyła łaciny w Kaliszu, w 1947-80 pracowała w Bibliotece Gł.UMK (od 1961 jako kustosz).

MONETA Jan (1659-1735) kaznodzieja i pedagog luterański m.in. w Wilnie; autor podręcznika do nauki jęz. polskiego; tłumacz.

MONGIRD Michał Kazimierz h. Wadwicz (1854-1919) lekarz; ukończył uniw. w Dorpacie (był członkiem konwentu „Polonia"), w 1884-1903 był lekarzem na Kaukazie, na Polesiu oraz w Widzach na Wileńszczyźnie; 1904-19 był lekarzem miejskim w Wilnie, posiadał dom i place przy ul. Wielka Pohulanka, ofiarował miastu plac pod budowę teatru; pochowany na Rossie.

MONGIRD Władysław (Mongirdas Vladas) pseud. Apukas (1877-1960) lekarz, poeta i dramaturg litewski; ukończył medycynę na Uniw. Moskiewskim, był właścicielem majątku i lekarzem w Nowym Dworze w pow.trockim; współpracował z wil.prasą litewską, ogłaszał

wiersze i artykuły publicystyczne, w 1904 wydał w Wilnie dramat *Kovoje už laisvę*; po 1920 mieszkał w Kownie i Kiejdanach, w 1941-57 był zesłańcem na Syberii.

MONGIRDÓWNA Jadwiga (1889-1943) księgarz; pracowała w księgarni Kazimierza Rutskiego w Wilnie, od 1941 była zaangażowana w działalność konspiracyjną, została aresztowana przez gestapo i rozstrzelana w Ponarach 15.05.43.

MONIUSZKO Dominik (1788-1848) działacz oświatowy; ukończył Uniw. Wil. ze stopniem doktora praw; 1812-16 służył w WP, był członkiem lóż masońskich („Pochodnia Północna"); swój majątek Radkowszczyzna podzielił na folwarki, które przekazał chłopom w dzierżawę, pobierając niewielki czynsz, który przeznaczył na uruchomienie szkół dla chłopców i dziewcząt chłopskich.

MONIUSZKO Franciszek (1849-1894) nauczyciel Instytutu Szlacheckiego w Wilnie, wielu pensji prywatnych i Wileńskiego Żeńskiego Gimnazjum, hojny ofiarodawca dla Tow. Dobroczynności; pochowany na Rossie.

MONIUSZKO Stanisław (1819-1872) kompozytor, dyrygent; uczył się w Warszawie i w Mińsku, muzykę studiował w 1837-40 w Berlinie; w 1840-42 był organistą w kościele św. Jana w Wilnie, zorganizował zespół amatorski, kierował orkiestrą teatralną, udzielał pryw. lekcji, pisał operetki, np. *Nowy Don Kichot* wg sztuki A. Fredry, oraz pieśni, wydawane w zeszytach pt. *Śpiewnik domowy*; wystawił w Wilnie *Halkę* 1.01.1848 - na estradzie i 16.02.1854 - w wersji dwuaktowej na scenie; dla Tow. im. św. Cecylii, (które założył w 1854) napisał *Litanie Ostrobramskie* oraz oratoria, np. *Widma* wg II cz. *Dziadów* A. Mickiewicza; w 1858 odbyła się w Warszawie premiera rozszerzonej wersji *Halki*, kompozytor został „dyrektorem opery polskiej" w Teatrze Wielkim, autorem popularnych oper: *Hrabina* (1860), *Verbum Nobile* (1861), *Straszny dwór* (1865).

MONIWID (Monwede, Monividus, Monowyd, Monwid, Monywid) **Wojciech h. Leliwa** (zm. po 1423) starosta, potem wojewoda wileński; był powiernikiem politycznym księcia Witolda, w 1413 jako wojew. wil. podpisał akt unii horodelskiej, brał udział w rokowaniach z Krzyżakami, ufundował kaplicę Moniwidowską w katedrze wil.

MONIWIDOWICZ Jan (Iwaszko) **h. Leliwa** (zm. 1458) starosta podolski i krzemieniecki, wojewoda trocki i wileński; dążył do zachowania odrębności W. Ks. Litewskiego, dlatego był zwolennikiem Świdrygiełły, potem jednak unikał zatargów z Kazimierzem Jagiellończykiem; w 1443 objął urząd wojewody trockiego, w 1458 - wileńskiego.

MONKIELEWICZ Leszek Kazimierz (1916-1989), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1927-35, studiował na Wydz. Mechanizacji Rolnictwa i Leśnictwa w SGGW (dr nauk leśnych i docent) pracował w Instytucie Bad. Leśnictwa, oraz jako wykładowca w SGGW.

MONTRYMOWICZ-ŻAKOWICZ Władysław (1915 w Wilnie - 1981), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-28, od 1943 żołnierz AK, od 1944 w 3. Brygadzie „Szczerbca", więziony w Kałudze, uciekł w 1945, po wojnie kier. Dekoratorni PDT we Wrocławiu.

MONTWIŁŁ Józef (1850-1911) działacz społeczny, dyr. Banku Ziemskiego; w 1866 ukończył gimn. w Wilnie, w 1872 uzyskał stopień kandydata praw na Uniw. w Petersburgu; w 1885 został jednym z dyrektorów Banku Ziemskiego w Wilnie oraz prowadził wiele akcji społeczno-filantropijnych, założył m.in. Tow. Opieki nad Dziećmi, Szkołę Organistów, Szkołę Rysunkową, Tow. Muzyczne „Lutnia", Dom Sierot św. Wincentego a Paulo, Fundację Braci Montwiłłów; był współzałożycielem Wileńskiego Tow. Naukowego, radnym m. Wilna, posłem do III Dumy Państwowej.

MONTYGERDOWICZ Piotr Janowicz z Iwia,

zw. Biały h. Wadwicz (zm. po 1497) marszałek ziemski litewski, wojewoda trocki; był stronnikiem Kazimierza Jagiellończyka, poparł elekcję Aleksandra na w. księcia lit., był posłem do Moskwy w celu doprowadzenia do małżeństwa Aleksandra z córką Iwana III Heleną.

MORACZEWSKI Lucjan (1822-1909 w Wilnie) antykwariusz, numizmatyk; służył w wojsku austriackim, w kampanii węgierskiej 1848/49 stracił lewą nogę; od 1860 mieszkał w Wilnie, zajmował się antykwarstwem, numizmatyką litewską, zbierał również pieczęcie, militaria i sztychy dot. Litwy; pochowany na Rossie.

MORACZYŃSKI Jan Chwalibóg (1807-1870) malarz; kształcił się w Wiedniu, Monachium oraz we Włoszech, w 1841-56 przebywał w Wilnie, przyjaźnił się z W. Syrokomlą, S. Moniuszką, I. Chodźką, namalował m.in. obraz ołtarzowy do kościoła św. Jana w Wilnie oraz liczne portrety (np. Stanisława Bonifacego Jundziłła - ok. 1847).

MORAWSKA z Korwellów Marcjanna (ok. 1765 w Wilnie - 1823) aktorka i dyr. teatru; ok. 1785 poślubiła aktora Dominika Morawskiego, grała wraz z nim w Wilnie, Mińsku, Lublinie, Grodnie i Lwowie (w zesp. W. Bogusławskiego), od 1796 - stale w Wilnie; po śmierci męża w 1801 objęła dyrekcję teatru wil., wystawiała okazałe przedstawienia operowe (m.in. *Palmirę* A. Salieriego); z powodu długów odstąpiła dyrekcję w 1805 Maciejowi Każyńskiemu; w 1810-11 prowadziła konkurencyjny Teatr Nowy w ratuszu, ale ponownie zbankrutowała.

MORAWSKI Dominik (ok. 1760-1801 w Wilnie) aktor, dyr. teatrów; karierę teatralną rozpoczął w zespole Bogusławskiego w Wilnie ok. 1785, po małżeństwie z Marcjanną z Korwellów w 1787/88 prowadził teatr w Mińsku, grał w Wilnie, Lublinie, Grodnie i we Lwowie (w zesp. Bogusławskiego); w 1796 objął teatr w Wilnie, na własny koszt pięknie wyremontował (wg planów wil. architekta Piotra Rossiego) zrujnowaną oficynę pałacu Dominika Radziwiłła przy ul. Wileńskiej 47 na siedzibę Teatru Wielkiego, w którym dawał 100 przedstawień w sezonie, wystawiał dramaty i opery, odegrał istotną rolę w rozwoju kultury teatralnej Wilna.

MORAWSKI Stanisław (1802 w Mickunach pod Wilnem - 1853) lekarz, pisarz, pamiętnikarz; ukończył szkołę pow. w Kownie, w 1823 uzyskał na Uniw. Wil. stopień dra medycyny, należał do Tow. Myślącej Młodzieży (pod pseud. Patrokl), do Zw. Przyjaciół oraz do Zw. Granatowego Filaretów (uniknął aresztowania dzięki stosunkom ojca); 1829-35 prowadził praktykę lekarską w Petersburgu i uczestniczył tam w życiu towarzyskim, do 1838 był urzędnikiem Komisji Prawodawczej, potem osiedlił się w Ustroniu i zajął się pisaniem opowiadań i wspomnień, które zostały wydane dopiero w XX wieku: *Kilka lat młodości mojej w Wilnie 1818-1825* (1924), *W Peterburku 1827-1838. Wspomnienia pustelnika i Koszałki-kobiałki* (1927), *Szlachta-bracia. Wspomnienia, gawędy, dialogi 1802-1850* (1929).

MORELEWSKI Jan Flawian (1913-1993), por.-ppłk „Roland", „Pułaski", „Mrówka", „Miller", „Morel", absolwent Wydz. Prawno-Ekonomicznego Uniw. Poznańskiego i Szkoły Podch. Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu, od 1938 w służbie stałej w Korpusie Żandarmerii, w kamp. wrześniowej d-ca plut. żandarmerii przy 3. Wileńskiej Bryg. Kawalerii, uciekł z niewoli sowieckiej, wrócił do Wilna, rozpoczął działalność konspiracyjną w ZWZ-AK, w l. 1942-44 d-ca dyonu żandarm. i szef bezpieczeństwa K-dy Okręgu Wileńskiego AK, od VI 44 w terenowym Dowództwie Okręgów, po 17 VII 44 nadal w konspiracji, poszukiwany przez NKWD wyjechał do Lublina, działał w konspiracji, VIII 45 opuścił Polskę jako emisariusz ostatniego K-ta Okręgu, służył w 2. Korpusie, ukończył studia w Szkole Handlu Zagranicznego w Londynie, w 1951 przeniósł się do USA i do 1978 pracował w wydz. eksportowym firmy Clark Equipment Company, pełnił wybitne funkcje w organizacjach

kombatanckich i Kongresie Polonii Amerykańskiej, napisał pamiętnik *Pokolenie akowskie* (wyd. 1995).

MORELOWSKI Marian (1884-1963) historyk sztuki; studiował hist. sztuki i filol. romańską w Krakowie, Wiedniu i Paryżu, w 1913 uzyskał doktorat na uniw. wiedeńskim; w czasie I wojny był współorganizatorem Tow. Opieki nad Zabytkami Polskimi w Rosji, 1921-26 wchodził w skład delegacji przejmującej polskie zabytki od władz sowieckich; 1926-29 był kustoszem na Wawelu, w 1931 habilitował się na UJK we Lwowie, w 1930-33 był zast. profesora, 1934-39 - prof. historii sztuki oraz prodziekanem Wydz. Sztuk Pięknych USB; ogłosił kilkadziesiąt prac o zabytkowych tkaninach w Polsce (np. *Arrasy wawelskie Zygmunta Augusta* 1929) oraz o sztuce regionu wileńskiego (np. *Zarysy syntetyczne sztuki wileńskiej od gotyku do neoklasycyzmu*. Wil. 1939); był przew. Sekcji Hist. Sztuki Wil. Tow. Przyjaciół Nauk (1931-39), w czasie II wojny prowadził tajne wykłady; 1945-49 był prof. KUL, 1949-60 - prof. Uniw. Wrocławskiego, prowadził badania nad sztuką na Śląsku.

MOREWSKI (właściwie Menaker) **Abraham** (1886 w Wilnie - 1964) aktor, reżyser, pisarz żydowski; szkołę średnią ukończył w Wilnie, farmację - na Uniw. w Dorpacie w 1908, Szkołę Teatralną im. Suworina w Petersburgu w 1910; od 1905 grał w teatrach rosyjskich, m.in. w Wilnie, od 1918 był aktorem i reżyserem w Teatrze Żydowskim w Wilnie, w l. 20. kręcił filmy w berlińskiej UFA, w 1937 zagrał rolę cadyka w filmie *Dybuk* w reż. M. Waszyńskiego; na początku II wojny zorg. teatr żydowski w Białymstoku, ewakuowany po napaści Niemiec do Azji Środkowej; w 1956 przybył do Warszawy i prac. w Państw. Teatrze Żydowskim; pisywał eseje i recenzje do prasy żyd. w Wilnie i Warsz., wydał *Wspomnienia i myśli Żyda-aktora* (1958-60).

MOROZ Stefan (zm. 1706) burmistrz, od 1701 wójt m. Wilna, był w 1688 posłem Wilna na sejm grodzieński, urząd burmistrza pełnił w 1689, 1696 i 1700, miał tytuł sekretarza królewskiego.

MOROZOWICZÓWNA Maria (Mara) później Morozowicz-Szczepkowska (1885-1968) córka Rufina Morozowicza, aktorka wileńska i warszawska; publikowała wiersze w wil. czasopismach: „Życie Ilustrowane" (1909), „Tygodnik Wil." (1910-11) oraz w *Żórawcach*; występowała w teatrze wil. w 1908-10, należała do grupy literackiej „Banda", recytowała i tańczyła w kabarecie *Revueta „Kukuryku"*; wspomnienia wileńskie opublikowała w pamiętniku *Z lotu ptaka* (1968).

MORSKA Gabriela (Popławska z Kuliczkowskich) (1867-1928) aktorka; przygotowywała się do zawodu pod kier. Anastazego Trapszy w Warsz., w 1897 wyszła za Józefa Popławskiego, grała w Poznaniu, w Warsz. Teatrach Rządowych, w Petersburgu i w Krakowie; 1906-11 należała do zespołu Teatru Polskiego w Wilnie, była pierwszą gwiazdą sceny wil., grała m.in. Klarę w *Ślubach panieńskich*, Norę w sztuce Ibsena, Ofelię w *Hamlecie*; po ustąpieniu ze sceny była urzędniczką w Min. Spraw Zagranicznych.

MORYKONI Aleksander (1686-1751 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1703 w Wilnie; wykładał w Grodnie i Połocku, w 1723-29 był penitencjariuszem w Rzymie, w 1730-31 - prof. teologii polemicznej w Wilnie, w 1732-35 - sekretarzem prowincjała, w 1735-40 - rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego w Wilnie, w 1747-49 - instruktorem III probacji w Wilnie; ponadto był rektorem w Warszawie, Nieświeżu i Połocku.

MORYKONI Benedykt Beniamin h. własnego (2 poł. XVIII w.) pisarz W. Ks. Lit.; należał do stronnictwa A. Tyzenhauza w pow. wiłkomirskim, z tyt. szambelana król. posłował na sejmy 1773-75, 1776, 1780, 1784 i 1786; w 1776 został członkiem Rady Nieustającej, w 1777 - pisarzem litewskim, w 1784-92 był członkiem Komisji Skarbu W. Ks. Lit.; ożenił się z Marią

Radziwiłłówną, wybudował okazały pałac w Towianach, miał dom w Wilnie; w 1794 podpisał w Wilnie akt powstania i został powołany do Rady Najw. Litewskiej, potem - Deputacji Centralnej W. Ks. Lit.

MORYKONI (Morikoni) **Karol** (1693-1752) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1709; w Wilnie był w 1728-31 prof.filozofii, w 1731-34 - prof.teologii moralnej, w 1734-35 - teologii scholastycznej, w 1740-45 - sekretarzem prowincjała; ponadto był prof.i rektorem w Warszawie, prefektem szkół w Nieświeżu, rektorem w Pułtusku.

MORYKONI Lucjan (1818-1893) hrabia, powstaniec 1863; studiował nauki przyr., głównie mineralogię, uczestniczył w organizacji powstania 1863 i był członkiem władz; został uwięziony w Wilnie, ale uniknął zesłania i zubożały zajmował się nauczaniem na pensji panien Emilii Wróblewskiej w Wil.; pochowany na Rossie.

MOSSAKOWSKI Władysław (1915-1944), ppor. „Jastrzębiec", absolwent gimn. w Płocku i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrów-Komorowie, w kamp. wrześniowej był d-cą sam. bat. ckm 17 DP; w niewoli przebywał w Oflagu II Woldenberg, skąd uciekł VI 1943, dotarł do Warszawy i został instruktorem walki piechoty w konspiracyjnej podchorążówce AK; od II 44 służył w Okręgu Nowogródzkim AK, jako d-ca oddziału „Bohdanka" a następnie VIII bat. 77 pp AK, dowodził w szeregu udanych akcjach zbrojnych, poległ 10 VI 44 w trakcie ataku na garnizon n-pla we Wsielubiu.

MOSTOWSKA (1° v. Przezdziecka z Radziwiłłów) **Anna Barbara Olimpia** (ok. 1762 - przed 1833) powieściopisarka; młodość spędziła na Litwie, po aresztowaniu męża Tadeusza Mostowskiego przebywała w 1795-97 w Petersburgu, starając się o złagodzenie rygorów więziennych; potem mieszkała w Warszawie i we Francji, od 1802 - po rozwodzie - w Wilnie i w Zasławiu pod Mińskiem; pisała krótkie powieści gotyckie i sentymentalne wydane w Wilnie w zbiorach: *Moje rozrywki* (1806), *Zabawki w spoczynku* (1809) oraz powieść historyczną *Astolda, księżniczka z krwi Palemona* (1807), tłumaczyła powieści p. de Genlis i Ch. M. Wielanda.

MOSZYŃSKI Julian Albin (1809-1857) lekarz, dr med.; był ordynatorem szpitala „Sawicz" oraz nacz. lekarzem Szpitala św. Jakuba, w którym założył szkołę akuszerek, wiceprezesem Tow. Lekarskiego w Wilnie, dyrektorem wil. Tow. Dobroczynności, członkiem Komisji Archeologicznej.

MOSZYŃSKI Kazimierz Teofil Franciszek, pseud. Kazimierz Rutski (1887-1959) etnograf, etnolog, slawista; ukończył gimn. realne w Warsz., w Szwajcarii studiował w 1906-09 biologię i fizjologię ogólną, w 1910 uczył się w ASP w Krakowie; będąc domowym nauczycielem na Ukrainie, w Łowiczu i na Żmudzi zbierał materiały etnograficzne; brał udział w wojnie 1920, od 1922 pracował w Instytucie Antropologicznym Tow. Naukowego Warszawskiego, 1925-34 był kierownikiem katedry etnografii Słowian na Uniw. Jag., 1935-39 - profesorem USB, kierownikiem katedry etnografii i etnologii, w 1945 wrócił na UJ; wydał m.in. *Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian* (1925), *Kulturę ludową Słowian* (1929-39), zapoczątkował *Atlas kultury ludowej*, liczne rozprawy drukował w czasopismach: „Ziemia", „Lud", „Lud Słowiański" (który redagował), „Język Polski".

MOSZYŃSKI Marian (1878-1933) chirurg, działacz społ.; był kierownikiem oddz. szpitala na Antokolu, wykładowcą na USB.

MOSZYŃSKI Tomasz, imię zakonne Antoni (1800-1893) pijar, pedagog, pisarz, historyk; uczył się w Liceum Krzemienieckim, w 1816 wstąpił do zakonu, uczył w szkołach pijarskich w Rosieniach i Poniewieżu, w 1823-24 studiował na Uniw. Wil. i był uwięziony (wraz z A. Mickiewiczem) podczas procesu filomatów;

pracował w Lubieszowie, w Mińsku i Pińsku; w 1861-69 przebywał w Petersburgu, gdzie uzyskał doktorat teologii i prac. w Ces. Bibliotece Publicznej; prace literackie i naukowe ogłaszał m.in. w „Dzienniku Wil.", „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych" oraz „Tyg. Petersburskim" (tu: *Bibliologia wileńska* 1841); 4-tomowy zbiór wierszy i bajek *Kolęda dla dzieci* ukazał się w Wil. w 1836-41.

MOSZYŃSKI Wacław (1892-1953) prof.dr inż.mechanik; w 1915 ukończył Instytut Elektrotechniczny i Mechaniki Stosowanej na Uniw. w Nancy; w 1918-20 służył w WP, potem pracował w Borysławiu, Królewskiej Hucie, w Państw.Wyższej Szkole Budowy Maszyn w Poznaniu, od 1930 - w Państw.Wytw.Aparatów Telegraficznych i Telef.w Warsz. oraz w Inst. Techniki Uzbrojenia; na Polit.Warsz. uzyskał stopień doktora nauk techn. i w 1938 został prof. w Katedrze Części Maszyn; w 1940-42 wykładał w Państw.Szkole Techn.w Wilnie, w 1945-46 - na Polit.Łódzkiej, od 1947 - na Polit. Warszawskiej.

MOŚCICKI Aleksander (1898-1980) bp; do 1939 działacz Akcji Kat. i chrześcijańskich związków zawodowych w Wilnie; 1942-44 więziony przez hitlerowców; 1951-1980 bp pomocniczy w Łomży.

MOŚCICKI Gustaw (1924 w Wilnie - 1994), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1933-40, był więziony w Prowieniszkach i w 1944 wywieziony do Niemiec; ukończył Szkołę Podch. w Crief w 1945, pozostał w Anglii.

MOŚCICKI Wacław Czesław Edmund (1922 w Wilnie - 1990) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, l. 1944-47 był więziony w łagrze w ZSRR, mgr pedagogiki, nauczyciel, autor wielu artykułów w czasopismach pedag.

MOTYLEWICZ Piotr (1915-1944), por. cc „Krzemień", „Grab", „Szczepcio", absolwent gimn. w Birżanach i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, kamp. wrześniową odbył w 49 pp 11 DP Karpackiej, przekroczył granicę węgierską, XI 39 we Francji był d-cą plutonu w Centrum Szkolenia Piechoty w Coëtquidan, od VII 40 w W. Brytanii, zgłosił się do służby w kraju, po skoku 31 III 42 został skierowany do Odcinka IV „Wachlarza" jako d-ca patrolu dywersyjnego, od V 43 w Kedywie Okręgu Wileńskiego AK, od VIII 43 z-ca d-cy Oddz. Partyzanckiego „Tońka" (późniejsza 6 Brygada), poległ w bitwie pod Mikuliszkami 8 I 44.

MOWSZOWICZ Jakub (1901 w Wilnie - 1983) botanik; studiował na Wydz. Mat. Przyr. USB 1922-31, pracował jako nauczyciel w szkole średniej, w 1936 uzyskał doktorat i został st. asyst. przy Katedrze Botaniki Ogólnej oraz kustoszem Muzeum Botanicznego; podczas okupacji w wil. getcie i w Ponarach zginęła cała jego rodzina; w 1945-75 pracował na Uniw. Łódzkim, w 1947 habilitował się, w 1948 został profesorem; ogłosił 150 prac naukowych i 12 podręczników, flory Wileńszczyzny dotyczyły prace wydawane w 1931-38 przez Tow. Przyj. Nauk w Wilnie oraz praca habilitacyjna *Conspectus Florae Vilnensis*.

MOYCHO Wacław (1884-1965) botanik; szkołę średnią ukończył w Warsz. w 1903, studiował we Fryburgu, w Warszawie i na Sorbonie paryskiej, gdzie w 1915 uzyskał tytuł dra n. przyrodniczych, pracował we Francji na uniwersytecie i w zakładach przemysłowych; 1919-24 był zast. dyrektora w Państw. Zakł. Badania Środków Żywności w Warsz., 1921-37 - adiunktem w SGGW, od 1928 pracował w Zakł. Fizjologii Roślin i Mikrobiologii Uniw. Warszawskiego, gdzie habilitował się w 1932; od 1932 prowadził wykłady zlecone na USB, w 1937-39 był na USB prof. chemii rolnej i mikrobiologii; w okresie okupacji wykładał na tajnym uniw. w Warszawie, 1945-60 był prof. Uniw. Łódzkiego.

MOZOŁOWSKI Włodzimierz (1895-1975) biochemik; 1934 prof. Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie; 1935 USB w Wilnie;

1945 Akademii Medycznej w Gdańsku; członek PAU; żołnierz Legionów Pol.

MÓRAWSKI Stanisław (przełom XIX-XX w.) inżynier; był członkiem tajnego Kółka Archeologicznego, założonego w 1899.

MROCZKA Henryk (1883-1968), jezuita, nauczyciel w Chyrowie, w r. szk. 1930/31 uczył religii i matematyki w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie oraz był prefektem konwiktu, potem duszpasterzem w Łodzi, Lwowie, Nowym Sączu, Częstochowie.

MRONGOWIUS Robert (1903-1980) aktor, reżyser; od 1905 mieszkał z rodziną w Wilnie, w 1915-17 uczył się w Peterhofie, w 1920 ukończył szkołę realną w Irkucku, uczył się na kursach dramatycznych i w 1922 występował w Irk. Teatrze Miejskim; od 1933 był uczniem Studia Dram.M.Szpakiewicza w Wilnie, od 1934 brał udział w przedstawieniach Teatru na Pohulance, w 1936-39 pracował w wil.rozgłośni Polskiego Radia i wyst.sporadycznie w teatrach; w 1940-41 należał do zespołu teatru „Ksantypa"; w 1942 został wywieziony na roboty do Niemiec, ale uciekł i prac.w firmie budowlanej w Rydze; w 1944-46 reżyserował w rozgł.PR w Lublinie, później występował w wielu teatrach, m.in.w Gnieźnie, Olsztynie, Szczecinie i Bielsku-Białej.

MROZOWSKI Zbigniew Michał (1924 w Wilnie - 1995) „Lubicz", „Nałęcz", „213", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1935-38, żołnierz AK w 14. PUł. Jazłowieckich, w l. 1944-47 w LWP, w 1953 mgr inż. bud. ląd. po studiach w Politechnice Śląskiej, pracował w: Zjedn. Budowy Kopalń Rud, Ciepłowni „Wola", Elektrociepłowni „Żerań".

MŚCISŁAWIEC Piotr Tymofiejewicz (2 poł. XVI w.) drukarz w jęz. starocerkiewno-słowiańskim; razem z Iwanem Fiedorowem wydrukował w 1563-65 2 książki w Moskwie oraz w 1568/69 jedną w Zabłudowie dla hetm. Grzegorza Chodkiewicza; w 1574 uruchomił drukarnię w Wilnie (finansowaną przez rodziny Mamoniczów i Zareckich), opublikował w niej 3 książki religijne, m.in. *Psaltir* (1566); był twórcą pięknej czcionki wzorowanej na ruskich rękopisach oraz drzeworytów; po procesie ze wspólnikami w 1577 wyjechał z Wilna.

MUCHLIŃSKI Antoni (1808-1877) orientalista; uczęszczał do szkoły w Mołodecznie, 1822-27 studiował prawo na Uniw. Wil. (uzyskując stopień kandydata utriusque iuris) oraz języki wschodnie na uniw. petersburskim; w 1835 został adiunktem, w 1839-66 był prof. filologii osmańskiej uniw. petersb.; 1845-48 i po 1866 mieszkał w Warszawie, badał związki historyczne Bliskiego Wschodu z Polską, zapożyczenia orientalne w j. polskim, pisał o Tatarach i Karaimach.

MUCKERMANN Friedrich (1883-1946) ksiądz, jezuita, Niemiec; 1915-1919 działacz społeczny w Wilnie; zał. Ligi Robot.; 1919 więziony przez bolszewików: od 1920 poza Polską.

MUNDIUS Łukasz (zm. po 1578) rajca i burmistrz wileński, arianin; od Jakuba Heraklidesa Bazylikosa (awanturnika i „despoty" wysp Samos i Paxi) otrzymał tytuł doktora praw; od 1551 zasiadał w wil. radzie miejskiej, popadł w konflikt z wójtem wil. A. Rotundusem, został uwięziony i pozbawiony majątku; wyjechał za granicę, zabiegał o protekcję ks. Albrechta w Królewcu, króla czeskiego Maksymiliana i cesarza Ferdynanda I, którzy pisali w jego sprawie listy do Zygmunta Augusta; ok. 1568 związał się z ruchem ariańskim, w 1578 znów został uwięziony w Wilnie a majątek jego oddano w ręce wierzycieli.

MURAWIOW Michaił zw. Wieszatiel (1796-1866) gen. ros.; w l. 1863-1865 gen. - gubernator wil. krwawo rozprawiający się z powstaniem styczniowym na Litwie i Białorusi.

MURMELIUS Stanisław (XVI w.) drukarz i wydawca; w którejś oficynie krakowskiej, w 1558 Mikołaj Czarny Radziwiłł powierzył mu prowa-

dzene drukarni w Brześciu Lit., służącej propagandzie kalwinizmu (opublikował m.in. książkę Szymona Zaciusa z Proszowic *Wyznanie wiary zboru wileńskiego* - 1559); w 1563 uczestniczył prawdopodobnie w wydaniu monumentalnej *Biblii Brzeskiej* (Radziwiłłowskiej).

MUSIAŁ Jerzy Stanisław (1919-1945), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-36, wstąpił do TJ w 1936, jako kleryk od 1939 był więziony przez okupanta na Zamku w Lublinie, w obozach Sachsenhausen, Dachau, Mauthausen, zmarł 9 III 1945 w Dachau.

MUSZYŃSKI Jan Kazimierz (1884-1957) farmaceuta i botanik; w 1905 był więziony w Cytadeli Warsz., 1915-20 zarządzał plantacjami roślin leczniczych w Suchumi, 1921-39 był prof. farmakologii i hodowli roślin leczniczych USB; od 1945 - prof. Uniw. w Łodzi, gdzie założył miejski ogród botaniczny; opublikował m.in. *Podręcznik do mikroskopowego rozpoznawania surowców lekarskich* (1927), *Farmakognozja* (1957), *Ziołolecznictwo, leki roślinne* (6 wydań).

MUŚNICKI Rafał (XVIII w.) sędzia ziemski wil.; marsz. pow. wil. w konfederacji barskiej 1769-1772.

MUYSCHEL (Mojrzel, Moyżel, Mujszel, Mujżel, Muyżel) **Karol Justus** (1799-1843) weterynarz; w 1818 ukończył gimn. w Dorpacie, w 1823 uzyskał na Uniw. Wil. dyplom lekarza I klasy, podczas studiów należał do Zw. Filaretów; 1823-29 wykładał zoochirurgię, farmację i anatomię zwierząt domowych w Szkole Weterynarii (dla felczerów) przy Uniw. Wil.; w 1829 uzyskał stopień dra med., 1929-31 jako stypendysta uniw. zwiedzał zagraniczne inst. weterynaryjne i gospodarstwa hodowlane; w 1832 brał udział w organizowaniu Oddz. Weterynaryjnego Akademii Medyko-Chirurg. i wykładał w niej jako adiunkt, od 1836 jako prof. zootomii i zoochirurgii; w 1831 został członkiem Tow. Lekarskiego Wil., był współtwórcą nowoczesnej polskiej weterynarii i słownictwa z tej dziedziny.

MÜLLER Bazyli (w. XVIII) burmistrz wileński, który w 1769 wyznaczył teren na cmentarz w dolinie Rossy.

MÜLLER Stanisław (1786 w Wilnie - 1847 w Wilnie) leksykograf; uczył się do 1800 w Warszawie, służył w wojsku ros. do 1811, odbył kampanię przeciw Francji i Turcji; osiadł w Wilnie i poświęcił się pracy naukowej i działalności charytatywnej; pisywał do „Dziennika Wil.", „Tygodnika Wil.", „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych", „Wiadomości Brukowych"; był sekretarzem loży „Gorliwy Litwin" i członkiem hon. innych lóż masońskich; opracował 2 często wznawiane słowniki: 2-tomowy *Nowy słownik francusko-polski* (Wil. 1826) i 3-tomowy *Słownik polsko-rosyjski* (Wil. 1828-30).

MÜLLER (Miller) z **Malendowiczów** (Gilewiczów?) **Zofia** (1863-1959) aktorka; w 1883 wyszła za Adama Müllera, grała w Zakopanem, Łodzi, Krakowie, w 1914-20 w teatrze wileńskim, 1921-23 w Lublinie, 1923-40 w teatrze miejskim w Grodnie; w 1926/27 należała do zespołu „Reduty" występującego w Grodnie i Wilnie, grała role charakterystyczne.

MYCIELSKI Andrzej (1900-1993) prawnik; ukończył studia na Uniw. Jagiell., uzyskując doktorat w 1925, w 1933 habilitował się na USB i w 1934-39 był na USB docentem; w czasie okupacji mieszkał pod Krakowem i uczestniczył w tajnym nauczaniu uniw.; w 1945 objął katedrę prawa państwowego na Uniw. Wrocławskim.

MYSŁAKOWSKA Zofia z Braunów (1896-1957) aktorka, reżyser, dyr. teatru, w l. 1925-28 występowała w Wilnie w Reducie.

MYSZKOWSKI Mikołaj (1741-po 1791) jezuita; do zakonu wstąpił w 1757 w Wilnie; w Collegium Nobilium w Wilnie był w 1771-73 - prof.retoryki i historii,w 1773-75 - prof.retoryki, poetyki i geografii, potem do 1791 uczył w szkołach KEN w Grodnie.

N

NABOROWSKI Daniel (1573-1640 w Wilnie) poeta barokowy; studiował w Wittenberdze, Bazylei (medycynę), Orleanie i Strasburgu (prawo), wszedł w służbę Janusza, potem Krzysztofa Radziwiłłów, odbywał podróże dyplomatyczne; w 1637 jako cześnik i sędzia grodzki osiadł w Wilnie, uczestnicząc w działalności zboru kalwińskiego; pisał panegiryki, treny, sielanki, wiersze religijne i refleksyjne, fraszki, listy poetyckie; jego kunsztowne i alegoryczne utwory wydane zostały z rękopisów dopiero w XX w.

NAGRABIECKA z d.Dukalska Wanda (1924-1992) poetka, malarka; uczyła się w Konserwatorium Muzycznym im.M.Karłowicza w Wilnie, podczas wojny – na tajnych kompletach; studiowała rysunek i malarstwo u Piotra Żyngla, uczestniczyła w konspiracyjnych imprezach literacko-muzycznych; od 1942 należała do AK, uczestniczyła w akcji „Ostra Brama"; po wojnie studiowała w W.Szkole Malarstwa w Lublinie, na Wydz.Sztuk Pięknych UMK w Toruniu i ASP w Warszawie; uczestniczyła w wystawach zbiorowych i indywidualnych; wiersze pisała od lat szkolnych w Wilnie, wydała tomik *Wniknięcie*, pośmiertnie ukazał się zbiorek *Czai się w nas ziemia* (Warsz. 1995).

NAGRODZKI Zygmunt (1865 w Zułowie - 1937 w Wilnie) działacz społeczno-polityczny i gospodarczy, kupiec, wydawca; wychowywał się razem z Bronisławem i Józefem Piłsudskimi, 1885-88 pracował w składzie drożdży zułowskich w Petersburgu, zbliżył się do grupy rewolucyjnych studentów polskich, zakupił księgozbiór i rozpoczął propagandę czytelnictwa; w 1889 przeniósł się do Wilna, pracował w sklepach spółdzielczych, w 1893 założył mleczarnię, w 1899 - skład narzędzi rolniczych; zajmował się działalnością oświatową: wypożyczał książki, organizował tajne koła i szkoły, chóry, amatorskie występy teatralne, wycieczki zamiejskie; założył Resursę Rzemieślniczą, zalegalizowaną w 1909, utworzył Wydawnictwo Ludowe, publikujące tanie książeczki, podczas I wojny - Tow. Tanich Kuchen; w 1919 działał w gronie „krajowców", w 1921 był posłem do Sejmu Litwy Środkowej, 1922-27 - radnym miejskim, w 1923 - współzałożycielem „Kuriera Wil."; w 1935 ogłosił upadłość i stracił dorobek całego życia; pochowany na Rossie; ogłosił m.in. *Ze wspomnień oświatowca* (Wil. 1929).

NAGURSKI Teodor, pseud. Dolis, Ostatni, Michał (1901-1973) ekonomista, wiceprezydent Wilna; uczył się w gimn. rządowym w Homlu 1910-19 (był członkiem POW), brał udział w wojnie 1920 w I p. ułanów krechowieckich; 1921-24 studiował na USB, otrzymując dyplom mgra praw, był pierwszym prezesem Klubu Akademickiego Włóczęgów; w 1928 ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Antwerpii i został kier. Centralnego Biura Statystycznego przy Magistracie m. Wilna; 1932-38/39 wykładał finanse i statystykę na USB, w 1934 został wiceprezydentem miasta, ogłaszał prace dot. gospodarki Wilna i redagował roczniki statyst. za lata 1921-31; w czasie okupacji należał do ZWZ-AK, był komendantem obw. Szawle i w zgrup. mjra Jaremy brał udział w walkach o Wilno w 1944; aresztowany przez NKWD był w 1945-47 górnikiem w Workucie; po zwolnieniu praco-

wał we Wrocławiu i w Łodzi; wykładał w WSE (1948-61) i na Uniw. łódzkim (1961-68), w 1951 doktoryzował się na Uniw. Wrocł., w 1973 - habilitował w SGPiS w Warszawie.

NAKCJANOWICZ Jakub h. własnego (1725-1777 w Wilnie) jezuita, matematyk, teolog; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1742, studiował filozofię w Połocku 1746-49, teologię w Akad. Wil. 1751-55, w 1759 uzyskał doktorat nauk wyzwolonych i filozofii, później - teologii i prawa kościelnego; 1757-58 wykładał matematykę w Iłukszcie, 1758-62 matematykę, 1762-66 i 1768-70 filozofię w Akad. Wil., 1766-68 fizykę i matematykę w Nowogródku, 1771-73 teologię i prawo kościelne w Grodnie, 1773-74 teologię w Akad. Wil.; ogłosił *Praelectiones mathematicae* (Wil. 1759, 1761) oraz *Propositiones philosophicae...* (1763, 1765, 1770).

NAMYSŁOWSKI Kazimierz, pseud. Kazek, Szczygielski, Adam (1913-1944) działacz lewicy akademickiej; ukończył gimn. i studia polonistyczne w Krakowie, był komendantem Legionu Młodych-Frakcji, współpracował z org. lewicowymi i komunistycznymi, wstąpił do PPS; w czasie wojny działał w Wilnie, podczas okupacji sowieckiej był współorganizatorem „Prawdy Wileńskiej", po zajęciu Wilna przez Niemców należał do zarządu Zw. Walki Czynnej (przekszt. w oddział Zw. Patriotów Polskich) i redagował z żoną Marią Żeromską (Muchą) nieleg. „Sztandar Wolności"; prawdopod. popełnił samobójstwo w więzieniu gestapo.

NARAMOWSKI Adam Ignacy h. Łodzia (1686-1736) jezuita, pisarz historyczny; uczył się w szkołach jez. w Poznaniu i Warsz., do zakonu wstąpił w Wilnie i 1707-10 studiował w Akad. Wil. filozofię, potem 1712-16 teologię w Warszawie, uczył w Warsz. i Grodnie; w 1722 został kaznodzieją w kościele św. Jana w Wilnie, w 1723 uzyskał doktorat filozofii w Akad. Wil.; w 1726 otrzymał urząd kaznodziei w kolegiacie św. Jana w Warszawie, 1731-34 był rektorem kol. w Pułtusku, potem prepozytem domu profesów i rektorem kol. w Warszawie; ogłaszał zbiory kazań oraz prace historyczne: *Facies rerum Sarmaticarum...* (liber 1 Wil. 1724-25, liber 2 1726), *Aurorae solis Sarmatici...* (Wil. 1727).

NARBUTAS Jonas Vytautas (1911-1968) pisarz litewski; w 1932 był współzałożycielem Litewskiego Tow. Literatury i Sztuki w Wilnie, w 1936 wydał książkę reportaży z Wilna i Wileńszczyzny *Anapus linijos*, w 1938 – *Pažadėtoji žemė* - opis życia Litwinów na Wileńszczyźnie i strajku głodowego na Łukiszkach; został wydalony przez władze polskie na Litwę; w 1945-56 był więziony w Workucie.

NARBUTOWICZ Jan (1665-1712 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1687 w Wilnie, wykładał w Krożach i Pińsku, w 1705-12 był prof. matematyki, j. hebrajskiego oraz prefektem drukarni w Wilnie.

NARBUTT Antoni Jan h. Trąby (w. XVIII) podczaszy, stolnik i marszałek pow. lidzkiego; w 1778 był posłem na sejm i członkiem Komisji Skarbowej W. Ks. Lit., 1785-94 stolnikiem pow. lidzkiego, w 1797 - marszałkiem szlachty.

NARBUTT Antoni, pseud. Antonar (1876-1954) dziennikarz; kształcił się w Petersburgu, po przybyciu do Wilna wszedł do środowiska artystycznego i kulturalnego, pisywał w czasopismach satyrycznych, w 1910/11 założył i redagował „Tygodnik Wil.", potem był redaktorem odp. „Kuriera Lit."; w 1918 przeniósł się do Warsz. i pracował jako sekretarz ministra w Min. Poczt. i Telegrafów, w 1935-38 publikował wiersze okolicznościowe dla dzieci, od 1945 był pracownikiem fizycznym na poczcie w Warsz.

NARBUTT Daniel, imię zakonne Kazimierz od św. Chryzostoma, h. Trąby (1738-1807) pijar, pedagog; w 1755 wstąpił do zakonu, 1759-60 studiował filozofię i matematykę w pijarskim Collegium Nobilium w Wilnie, potem teologię w Rzymie; uczył w wileńskim Coll.

Nob. i zarządzał drukarnią pijarów, opublikował wówczas podręczniki: *Logika czyli rozważania i rozsądzania rzeczy nauka...* (Wil. 1769 i wyd. nast. 1775, 1782, 1791), *Z filozofii wybrane zadania* (Wil. 1771); był guwernerem synów Mich. Brzostowskiego podczas podróży do Niemiec i Francji, zaufanym kanclerza w. lit. Mich. Fryd. Czartoryskiego, który zapisał mu bogatą bibliotekę; w 1775 był jednym z najaktywniejszych członków Tow. do Ksiąg Elementarnych, 1784-86 - proboszczem w Lidzie, w 1787 - opatem paradyskim.

NARBUTT Dominik h. Trąby (w. XVIII) wojski lidzki, poseł na Sejm Czteroletni; współpracował ze stronnictwem Czartoryskich, 1775-94 był wojskim lidzkim, 1782 - posłem na sejm, 1789 - deputatem do Trybunału W. Ks. Lit., podczas 2 kadencji Sejmu Czteroletniego należał do Przyjaciół Konstytucji Rządowej, podczas insurekcji kościuszkowskiej wszedł do Najwyższej Rady Narodowej Lit., po upadku powstania skonfiskowano mu dobra.

NARBUTT (Ostyk-Narbutt) **Franciszek** (1842-1892) powstaniec 1863; ukończył Inst. Szlachecki w Wilnie i wstąpił na wydz. prawa uniw. petersburskiego, gdzie związał się z tajną organizacją młodzieży polskiej, zagrożony aresztowaniem wyjechał za granicę, wstąpił do polskiej szkoły wojsk. we Włoszech; brał udział w powst. styczniowym w partii M. Langiewicza jako oficer; na emigracji ukończył studia inżynierskie i pracował w Belgii i na Węgrzech.

NARBUTT Józef h. Trąby (XVIII w.) chorąży lidzki, targowiczanin; był przyjacielem biskupa I. Massalskiego, stronnikiem Czartoryskich; w 1768 został chorążym lidzkim, w 1773 jako poseł lidzki na sejm podpisał traktaty rozbiorowe; w 1792 był „oddanym rosyjskiemu stronnictwu" sekretarzem konfederacji litewskiej (targowickiej).

NARBUTT Justyn h. Trąby (ok. 1773-1845) płk WP, historyk; kształcił się na Uniw. Wil., dowodził pułkiem strzelców w bitwie pod Sołami 25.06.1794; opublikował prace historyczne: *Rys pierwiastków narodu litewskiego* (Grodno 1818, 2 wyd. 1820), *Dzieje wewnętrzne narodu litewskiego z czasów Jana Sobieskiego i Augusta II...* (Wil. 1842, 2 wyd. 1843); pochowany na Rossie.

NARBUTT Kazimierz (1738-1807) pijar, członek KEN, filozof, poeta; w 1759 zaczął naukę w kolegium pijarów w Wilnie i w 1761 wstąpił do zakonu, studiował w Rzymie, od 1764 był rektorem kol. w Dąbrowicy, w 1767-71 - rektorem i wykładowcą filozofii w kolegium wileńskim; w 1772-74 przebywał w Paryżu; w 1774-94 był członkiem Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie; publikował wiersze w „Monitorze" i „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych"; w 1791 ukazała się w Wilnie jego *Logika czyli rozważania i roztrząsania rzeczy naukowych.*

NARBUTT (Ostyk-Narbutt) **Ludwik** (1832-1863) powstaniec 1863; uczęszczał do szkoły pijarów w Lidzie, potem do gimn. w Wilnie 1846-50, gdzie zorganizował tajny zw. patriotyczny „Orzeł i Krzyż"; wydany przez kolegów został wcielony do wojska, odbył kampanię turecką 1854-55, walczył na Kaukazie 1856-59; po zwolnieniu z wojska wrócił na Litwę i związał się z ruchem „czerwonych", został naczelnikiem wojsk. pow. lidzkiego, w 1863 zorganizował oddział, stoczył kilka potyczek i został śmiertelnie ranny w zasadzce.

NARBUTT (Ostyk-Narbutt) **Stanisław** (1853-1926) lekarz; studiował w Monachium i Dorpacie (dr med.), przez 30 lat pracował w Drui i Brasławiu, był członkiem licznych org. społecznych, inicjatorem ochotniczej straży pożarnej, teatru amatorskiego, założycielem pisma satyr. „Brasławiec"; w 1927 wzniesiono mu 12-metrowy obelisk na górze zamkowej.

NARBUTT (Ostyk-Narbutt) **Teodor Mateusz** (1784-1864 w Wilnie) inż. wojskowy, historyk Litwy; 1799-1803 studiował architekturę woj-

skową pod kier. W. Gucewicza i M. Szulca na Uniw. Wil.; w 1803 był inż. wojsk. w Petersburgu, wykładał w szkole kadetów, projektował twierdzę w Bobrujsku; w 1812 był w armii Napoleona, potem osiadł w rodzinnych Szawrach, założył gorzelnię, cukrownię, uprawiał len i konopie (wydał na ten temat rozprawę w 1834 w Wilnie), był inicjatorem budowy zakładów wodoleczniczych w Druskiennikach; prowadził ponadto badania historyczne i współprac. z Tymcz. Wileńską Komisją Archeologiczną, napisał: *Dzieje starożytne narodu litewskiego* (t. 1-9 Wil. 1835-41), *Pomniki do dziejów litewskich* (Wil. 1846), *Dzieje narodu litewskiego w krótkości zebrane* (Wil. 1847); obok autentycznych archiwaliów ogłaszał falsyfikaty, tłumaczył Horacego i Rousseau'a.

NARBUTTÓWNA Kamila (XIX w.) poetka i powieściopisarka; publikowała wiersze w czasopismach wil., wydała powieść *Mieczysław i Stefania* (Wilno 1835) oraz *Pisma moralne.*

NARDY Zdzisław Konrad, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-38, Państw. Lic. im. J. i J. Śniadeckich w Wilnie, żołnierz AK, poległ w walkach na Wileńszczyźnie.

NAREWICZ Andrzej (1658-1731) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1674 w Wilnie; w 1691-93 był prof. filozofii w Warszawie, w Akad. Wil. wykładał filozofię w 1693-96 i teologię polemiczną w 1696-97; w 1997-99 był prefektem szkół w Wilnie; w 1700-11 i 1713-31 – misjonarzem dworskim i obozowym Wiśniowieckich, w 1712-16 – misjonarzem w Łahiszynie; w 1710 był w niewoli rosyjskiej.

NAREWICZ Tomasz (1692-1757) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1709 w Wilnie, wykładał retorykę w 1723-24 w Warszawie, w 1724-27 – w Słucku; w Akad. Wil. był prof. filozofii w 1727-30, teologii i prawa kanonicznego w 1737-38; wykładał ponadto w Połocku, Nieświeżu i Pińsku; w 1718 wystawiono w Wilnie jego dramat szkolny *Caesar invictissimus Haliatus rex*, wydał panegiryki pośw. wojewodzie wil. Kaz. Ogińskiemu *Via flaminga* (Wilno 1730).

NAREWICZ Władysław (1656-1708) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1671, filozofię studiował w Wilnie 1676-79, teologię w Nieświeżu 1682-83 i Warszawie 1683-86, uczył w szkołach jezuickich, był prof. teologii w Akad. Wil. 1696-98 i 1699-1703, potem był rektorem w Pińsku.

NARĘBSKA-DĘBSKA-KOZŁOWSKA Barbara (1921-2000) artystka grafik, córka Stefana; w 1939 uzyskała maturę w Gimn. SS. Nazaretanek w Wilnie i rozpoczęła studia na Wydz. Sztuk Pięknych USB, 1944/45 była więziona na Łukiszkach oraz w łagrze we wsi Jelszanka pod Saratowem, 1945-50 studiowała grafikę i architekturę wnętrz pod kier. J. Hoppena na Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu, 1950-53 pracowała w CPLiA w Toruniu, 1956-61 - w tor. Biurze Wystaw Artystycznych, 1960-76 prowadziła zajęcia na Wydz. Szt. P. UMK (od 1969 jako docent); miała 65 wystaw indywidualnych i uczestniczyła w ponad 220 zbiorowych, w swych grafikach przedstawiała architekturę Wilna i Torunia; w 2001 ukazały się jej wspomnienia młodości, więzienia i zesłania *Łagier NKWD nr 0321.*

NARĘBSKI Stefan (1892-1966) architekt, historyk sztuki; w 1911 ukończył szkołę realną w Wilnie (był członkiem organizacji „Pet"), 1911-16 studiował architekturę w Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu (był członkiem „Zetu" i należał do org. tajnej szkoły wojskowej); 1916-18 służył w wojsku ros., w 1919 podjął studia na Polit. Warsz. i w 1922 uzyskał dyplom inż. architekta, 1920-21 pracował w Budownictwie Wojsk. w Warsz., 1922-28 - we Włocławku (od 1927 jako architekt miejski); 1928-37 był architektem miejskim w Wilnie, 1935-39 wykładał konserwatorstwo i projektowanie wnętrz na Wydz. Sztuk Pięknych USB (od 1937 jako profesor), projektował wiele budynków i wnętrz w Wilnie (m.in. przebudowę ratusza), był prezesem wil. oddz. SARP, człon-

kiem Tow. Przyj. Nauk.; 1940-41 pracował w Promprojekcie w Landwarowie, 1941-43 prowadził antykwariat, w 1943 był więziony w Prawieniszkach; w 1945 został prof. UMK w Toruniu i woj. konserwatorem zabytków.

NARKUSKI Stanisław (zm. 1565) kanonik wileński, biskup żmudzki; w Akademii Krak. uzyskał w 1533 bakalaureat, w 1534 - magisterium, posiadał również doktorat z prawa kanonicznego, od 1548 był kanonikiem wil. i kanclerzem kurii biskupa Pawła Holszańskiego, podczas synodu w 1555 był rzecznikiem walki z reformacją na Litwie; w 1560 został archidiakonem wil., w 1563 - biskupem żmudzkim, nie objął jednak rządów.

NARMUNTH Mikołaj h. Leliwa (1650-1704 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie, odbył nowicjat 1666-68 i studiował filozofię i teologię 1671-79; uczył w szkołach jezuickich, m.in. w Kownie 1670-71; w Akad. Wil. był prof. filozofii 1682-85 oraz teologii i prawa kanonicznego 1685-87, potem w Warszawie - profesorem 1687-92 i zarządcą domu profesów 1692-97, zarządcą kol. w Reszlu 1698-1701 i domu nowicjatu w Wilnie od 1702.

NARUSZEWICZ Adam Tadeusz Stanisław h. Wadwicz (1733-1796) jezuita, poeta, historyk; uczył się w kol. jezuitów w Pińsku i w 1748 wstąpił tam do zakonu, 1748-50 studiował filozofię w Akad. Wil., potem do 1757 wykładał w niej gramatykę; 1758-62 studiował teologię w Lyonie, po powrocie uczył w Collegium Nobilium i Szkole Rycerskiej w Warsz.; 1770-77 redagował „Zabawy Przyjemny i Pożyteczne", w których ukazywały się jego wiersze i przekłady; od 1771 brał udział w obiadach czwartkowych i był doradcą Stanisława Augusta (obdarzonym medalem „Merentibus" i medalem ze swoim portretem); w 1773 otrzymał od Akad. Wil. dyplom doktora teologii; po zniesieniu zakonu jezuitów otrzymał od króla prebendy: probostwo w Niemenczynie i koadiutorię biskupa smoleńskiego, w 1781 został pisarzem w. lit. i sekretarzem Rady Nieustającej, w 1790 - biskupem łuckim; napisał *Historię narodu polskiego od początku chrześcijaństwa. Panowanie Piastów* (tomy 2-7 1780-86, t. 1 1824).

NARUSZEWICZ Aleksander Krzysztof h. Wadwicz (zm. 1668) podkanclerzy lit.; studiował w Ingolsztacie, Padwie i Bolonii, w 1646 został starostą lidzkim, był stronnikiem Sapiehów, związał się z dworem Jana Kazimierza, brał udział w rokowaniach ze Szwecją i Moskwą, w 1658 został podkanclerzym lit.

NARUSZEWICZ Kazimierz Adam h. Wadwicz (1730-1803) jezuita, prof. Akad. Wil.; w 1745 wstąpił do zakonu i studiował w kolegiach jezuickich; 1751-54 wykładał gramatykę w wil. konwikcie szlacheckim (potem Collegium Nobilium), 1754-55 studiował matematykę w Pradze, potem uczył w Warszawie w Coll. Nob. i studiował teologię 1757-59; w Akad. Wil. uzyskał magisterium z filozofii i doktorat z teologii, uczył w niej gramatyki; 1762-64 odbył podróż za granicę, w 1764 zarządzał drukarnią wileńską, w 1766 wykładał w Akad. Wil. matematykę i j. hebrajski, w 1769-73 był rektorem wil. Collegium Nobilium, po przekształceniu Akademii w Szkołę Główną W. Ks. Lit. został sekretarzem tej uczelni.

NARUSZEWICZ Krzysztof h. Wadwicz (zm. 1630) w 1618 został podskarbim w. lit. i pisarzem W. Ks. Lit., w 1621 sejm powierzył mu czuwanie nad bezpieczeństwem zamku wil. i zarządzanie miastem; udzielał znacznych pożyczek prywatnych na pokrycie żołdu dla wojska lit.

NARUSZEWICZ Mikołaj Jan h. Wadwicz (zm. 1575) sekretarz królewski, pisarz i podskarbi ziemski W. Ks. Lit. od 1566; kierował do 1562 wraz z Hrehorym Wołłowiczem pomiarą włóczną gruntów miejskich we „włościach ruskich", w 1566 został podskarbim ziemskim W. Ks. Lit., kierował całą administracją i gospodarką rozległych dóbr hospodarskich; w 1569 był pośrednikiem między Radą W. Ks. Lit. a królem i stanami polskimi,

protestował przeciwko oderwaniu od Litwy Wołynia i Podlasia, ale podpisał akt unii lub.

NARUTOWICZ Stanisław (1862-1932) prawnik, działacz społ. i polit.; uczył się w gimn. w Lipawie i na uniw. petersburskim (wydalony za udział w ruchu studenckim) oraz na Uniw. w Kijowie, który ukończył w 1887; w 1891 był członkiem redakcji „Tygodnika Powszechnego" w Warsz., potem prowadził pracę oświatową wśród chłopów litewskich w rodzinnych Brewikach na Żmudzi, 1899-1904 był dyrektorem gazowni w Kaliszu, od 1904 - adwokatem w Telszach, w 1909 zorganizował tam gimn. męskie; w 1917 wszedł do Rady Litewskiej (Taryby) w Wilnie i 16.02.1918 podpisał jako jedyny Polak akt niepodległości Litwy; działał na rzecz porozumienia między Litwą i Polską, popełnił samobójstwo.

NARWOJSZ (Narwoysz, Narwos) **Franciszek Ksawery**, przyd. Milikont lub Milkont, h. Kościesza (1742-1819) jezuita, matematyk, fizyk; nowicjat i seminarium nauczycielskie odbył w Wilnie 1756-60, w 1760-61 studiował w Akad. Wil. filozofię, 1761-63 matematykę, 1765-69 teologię, w 1772 uzyskał stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; 1767-70 był prof. matematyki w Akad. Wil., 1770-72 na zlecenie A. Tyzenhauza prowadził prace nad uspławnianiem Niemna, 1702-03 uczył matematyki w Nowogródku, w 1773 - fizyki i matematyki w Akad. Wil., 1775-77 przygotowywał się za granicą do uruchomienia obserwatorium astronomicznego w Grodnie; 1782-1808 był prof. matematyki w Szkole Gł. Wileńskiej, od 1803 członkiem Warsz. Tow. Przyj. Nauk, należał do loży „Gorliwy Litwin".

NAWROCKI Stanisław Ignacy (1879-1958) ksiądz, poseł na sejm; w 1903 ukończył Semin. Duch. we Włocławku, 1903-10 był wikariuszem i prefektem w Radomsku, 1910-11 wikariuszem w parafii św. Jana w Wilnie i notariuszem kurii biskupiej, 1911-27 proboszczem w Zabłudowie, 1922-27 posłem na sejm; 1927-45 proboszczem par. Najśw. Serca Jezusowego w Wilnie, dokończył budowy kościoła, był członkiem rady diecezjalnej ds. liturgii, śpiewu i muzyki kościelnej, kanonikiem honor. diec. wil.; 1945-46 mieszkał w Częstochowie, potem był rezydentem Semin. Włocławskiego.

NAWROCKIJ Aleksandr Aleksandrowicz, pseud. N.A.Wrockij (1839-1914) generał ros., poeta i dramaturg; w 1857 ukończył korpus kadetów w Petersburgu i przez 10 lat służył w wojsku ros., potem studiował w Akad.Prawniczo-Wojskowej w Petersburgu; w Wilnie był prokuratorem wojskowym i przew. wojskowego sądu okręgowego; w 1860-70 współprac. z czasopismem „Wiestnik Jewropy", w latach 80. redagował czasop. „Russkaja riecz"; napisał m.in.antykatolickie dramaty z dziejów Litwy: *Jezuity w Wilnie* (1876) i *Kreszczenije Litwy* (1879); wspomnienia o Wilnie umieścił w książkach: *Kartiny minuwszego* (1881) i *Wołny żizni* (1894).

NAYMAŁOWSKI (Neymałowski, Najmołowski) (zm. 1835 w Wilnie) dyrygent, w sezonie 1794/95 oraz w 1806 i 1809 był dyrygentem w teatrze w Wilnie.

NAZIMOW Władimir (1807-1874) generał ros.; w 1840 był przewodniczącym Komisji Śledczej w Wilnie, 1855-1863 - generał-gubernatorem wil. i dowódcą Wil. Okręgu Wojskowego.

NEEF Jan (1922-1944) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK, uczestnik operacji „Ostra Brama", poległ 14 VII 1944, pochowany na Rossie.

NEKANDA-TREPKA Antoni Lucjan (1879-1942) inż.mechanik technolog i inż.elektryk; w 1903 ukończył Inst.Technol.w Petersburgu, w 1909 – Inst.Elektrotechniczny w Liège; w 1904-06 był konstruktorem w Zakł.Mech.Lilpop, Rau i Loewenstein w Warszawie, w 1906-14 kierował warsz.filią Tow.Elektrycznego „Westinghouse" w Moskwie; podczas I wojny pracował w Rewlu (Tallinie), w 1916-18 był dyr.

Fabryki Maszyn Rol. w Wielkim Tokmaku na Ukrainie, w 1920-21 – przedstawicielem tej fabryki w Warszawie; od 1921 wykładał w gimn.w Wilnie, w 1924-39 – w Państw.Szkole Technicznej, działał w wil.oddz.Stow.Elektryków Polskich, był prezesem Wil.Klubu Krótkofalowców (1930) i Białoruskiego Tow.Naukowego; w październiku 1939 został deportowany do Kazachstanu, pracował w kołchozie i zmarł w Czornej Reczce k.Frunzego.

NEROMSKA Stefania (właśc. Kamelgar) (1895-1921) aktorka, w l. 1914-20 występowała w Wilnie.

NEROMSKI Artur (XIX-XX w.) aktor, dyr.teatru; od 1904 występował w zespole S.Knake-Zawadzkiego m.in.w Płocku i Wilnie; w 1906-27 grał w teatrach wileńskich, w 1920 kierował Teatrem Robotniczym w Wilnie, w 1921-23 uczył „wymowy początkowej" w wil.szkole dramatycznej.

NEUBELT z Lewandowskich Antonina (Tola) (1880-1933) aktorka, w l. 1906-08 występowała w Wilnie, potem w Warsz.

NEUBELT Władysław Józef (1879-1965) aktor, reżyser, w l. 1932-37 występował w Teatrze Miejskim w Wilnie.

NÈVE Jean de (1785-1839) romanista, prof. Uniw.Wil.; był pocz.adiunktem, od 1830 profesorem na katedrze języka i literatury francuskiej Uniw.Wil., po likwidacji uczelni wykładał w Akademii Duchownej i Akad.Medyko-Chirurgicznej; przez wiele lat był cenzorem ksiąg; ogłosił w 1826 w Wilnie 3 podręczniki do nauki j.francuskiego.

NIEBOLSIN (Niebolsyn) **Paweł Iwanowicz** (1817-1893) etnograf, cenzor; prowadził badania Syberii i Azji Środkowej, ogłaszał artykuły m.in. na tematy żydowskie; od 1863 mieszkał w Grodnie, od 1871 był cenzorem książek w Wilnie, gorliwie tępiącym polskie „nieprawomyślności".

NIECIEJOWSKA Zofia (1906-1993) polonistka; ukończyła studia na USB i od 1929 pracowała w Szkole Przem.-Handlowej, potem w Gimn. Kupieckim w Wilnie; w 1920-39 była harcmistrzynią i instruktorką Harcerskiej Chorągwi Wileńskiej; 1941-45 prowadziła tajną szkołę średnią w osadzie Spragielino n. Wilią; 1945-62 pracowała w Toruniu i Warszawie.

NIECIEJOWSKI Eugeniusz (1899-1979) mgr inż.elektryk; w 1928 ukończył Polit. Warsz., 1918-20 służył w WP; w 1932-39 był inspektorem i naczelnikiem Wydz. Szkół Zawodowych w Kuratorium OS Wileńskiego; brał udział w wojnie 1939 jako por.wojsk łączności; w 1939-41 wykładał w Państw.Szk.Techn. w Wilnie, 1941-45 prowadził tajne nauczanie w Spragelinie k.Wilna; w 1945-49 organizował Liceum Elektr.w Toruniu, w 1949-64 był nacz.wydz. w Centr.Urzędzie Szkolnictwa Zaw. w Warszawie.

NIEDZIAŁKOWSKA-DOBACZEWSKA Wanda zob.: Dobaczewska Wanda

NIEDZIAŁKOWSKI Konrad (1858-1925) dyr. Wil. Banku Handlowego, wiceprezydent Wilna przed 1914, członek zarządu towarzystw „Oświata" i „Światło" przed I wojną; publikował w „Kurierze Lit." (był kier. działu ekonomicznego od 1907) oraz w „Przeglądzie Wil.".

NIEDZIAŁKOWSKI Mieczysław (1893 w Wilnie - 1940) działacz PPS; ukończył w 1912 rosyjskie gimn. w Wilnie, w 1909 założył w Wil. Związek Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej pod ideowym wpływem Polskiej Partii Socjalistycznej - Frakcji Rewolucyjnej; od 1914 działał w PPS, 1927-39 redagował „Robotnika", 1919-35 był posłem na sejm, współautorem konstytucji marcowej; w 1939 organizował Robotnicze Brygady Obrony Warszawy, został rozstrzelany przez Niemców w Palmirach.

NIEDZIELKO Józef (1906-1943), „Jadwiga", absolwent Seminarium Nauczycielskiego w

Lidzie, nauczyciel w szkole powszechnej w Wojszczukach, działacz „Strzelca", społecznik, od jesieni 1941 działał w ZWZ-AK, mianowany przez K-dta Okręgu Nowogródek Komendantem Obwodu Szczuczyn, wykazywał duże zdolności organizacyjne, przeniesiony na odpowiedzialne stanowisko do Nowogródka, zginął w niewyjaśnionych okolicznościach w trakcie podróży konspiracyjnej 15 marca 1943 r.

NIEDZIELSKI Szymon (1780 ? 1784-1836) aktor, dyr. teatru, w l. 1816-21 występował w Wilnie; także gościnnie w 1830.

NIEDŹWIECKI Marian (1912-1940) matematyk; w 1932 zdał maturę w Gimn. im. J. Piłsudskiego w Łodzi, w 1932-34 był w podchorążówce rez. piechoty; 1934-39 studiował matematykę na USB i uzyskał magisterium; w 1939 służył w 28 pp. Strzelców kaniowskich (Armia Łódź), dostał się do niewoli sowieckiej i został zamordowany w Katyniu.

NIEKRASZ Anna (1896 Wilno – 1973) botanik; w 1916 ukończyła gimn.polskie w Piotrogrodzie, w 1922 uzyskała absolutorium na Wyższych Stebutowskich Kursach Rolniczych, w 1930 została magistrem w zakr.biologii na USB; w 1929-39 była asystentką w Zakładzie Botaniki Ogólnej USB, podczas okupacji brała udział w tajnym nauczaniu, w 1944-46 uczyła w V Gimn. Żeńskim w Wilnie; w 1946-52 pracowała jako mł. i st.asystent na UMK w Toruniu, w 1953-54 była adiunktem w Zakł.Biologii Akad.Med.w Łodzi, od 1955 – przy Katedrze Systematyki i Geografii Roślin Uniw. Łódzkiego.

NIELUBOWICZ Jan (1915-2000) chirurg, dr med., prof, AM w Warsz.; w 1933 ukończył Gimn.im.Mickiewicza w Wilnie, w 1933-36 studiował na Wydz.Lek.USB, był członkiem korporacji „Arkonia"; dyplom uzyskał w 1939 na Uniw.Warsz.; podczas okupacji pracował w ośr.zdrowia na Wileńszczyźnie, w 1942-44 był kier.szpitala w Wołożynie; w 1947 uzyskał w Warszawie tytuł dra med., w 1952 został docentem, w 1962 – prof.nadzw. w 1972 – prof. zwycz.AM w Warszawie, w 1981-86 – rektorem wybranym w pierwszych demokratycznych wyborach; w 1959-86 kierował Katedrą i I Kliniką Chirurg., potem – Kliniką Chirurgii Naczyń i Transplantologii, w 1966 pierwszy w Polsce dokonał przeszczepu nerki.

NIELUBSZYC Grzegorz (1906 w Wilnie - 1969) lekarz; studiował na Wydz. Lek. USB w 1926-32, do 1945 prac. jako lekarz-rentgenolog w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie, od 1945 - w Cieplicach Zdroju.

NIEŁAWICKA Anna (1913-?) poetka; w 1928-32 uczyła się w Gimn.SS.Nazaretanek, w 1934 zdała maturę w Gimn.im.Czackiego; w 1934-38 studiowała filozofię na USB, uzyskując w 1939 magisterium; należała do STO (Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów), publikowała wiersze w „Kolumnie Literackiej", dodatku do „Kuriera Wil."; wydała w Wilnie tomiki: *Ametystowy dzień* (1929) i *Patrzę w jesień* (1935); po wojnie współprac.m.in.z „Ilustrowanym Kurierem Polskim".

NIEMCEWICZ (Ursyn-Niemcewicz) **Karol** (1797-1867) bratanek Juliana, powstaniec 1831; ukończył gimn. w Świsłoczy i rozpoczął studia na Uniw. Wil.; po wybuchu powstania był internowany w Grodnie na rozkaz w. ks. Konstantego, w 1831 został wybrany naczelnikiem powstańczym w Grodzieńskiem i posłem na sejm; po kapitulacji Warszawy działał na emigracji, został wykonawcą testamentu stryja i wydał jego pamiętniki w 1848.

NIEMCZEWSKI Zachariasz (1766-1820 w Wilnie) matematyk, prof. Uniw. Wil.; ukończył szkołę wydz. w Krożach oraz Semin. Nauczycielskie przy Szkole Głównej Litewskiej ze stopniem doktora filozofii i nauk wyzwolonych; od 1794 uczył w Grodnie, 1797-1802 był wiceprofesorem Szkoły Głównej, od 1802 uzupełniał studia za granicą, głównie w Paryżu; w 1809 został prof. matematyki wyższej i mechaniki na Uniw. Wil. (uczył A. Mickiewicza i T.

Zana), wizytatorem wil. zakładów naukowych, cenzorem ksiąg (1810-17), dziekanem Wydz. Mat.-Fiz. (1817-20), dyrektorem Tow. Typograficznego; należał do loży „Gorliwy Litwin Reformacyjny" oraz do Tow. Szubrawców (pseud. Kielu), współpracował z „Dziennikiem Wil." i „Wiadomościami Brukowymi"; pochowany na cment. Bernardyńskim.

NIEMCZYNOWICZOWA z d.Daukszanka Janina (1900 w maj.Giełgudyszki na Litwie – 1984) nauczycielka historii; w 1910 wstąpiła do pryw.rosyjskiego gimn.Prozorowej w Wilnie, ewakuowanego podczas I wojny do Moskwy; wróciła do Wilna w 1919, zdała maturę i rozpoczęła na USB studia historyczne, przerwane na kilka lat z powodów materialnych, magisterium uzyskała w 1929; w 1924-29 pracowała w wil.szkole powszechnej „Świt", była aktywną członkinią harcerstwa oraz „Sokoła", organizowała piesze wędrówki, obozy wioślarskie i narciarskie oraz popisy gimnastyczne; od 1934 uczyła w Gimn.im.Orzeszkowej, podczas okupacji -na tajnych kompletach, po wojnie m.in. w Warszawie.

NIEMEKSZA Antoni (1825-1878) ksiądz, kanonik kapituły wil.; od 1844 studiował w Akad. Duchownej w Petersburgu, w 1848 uzyskał stopień kandydata teologii, w 1849 - magistra teologii, w 1851-60 wykładał historię kościelną i prawo kanoniczne, początkowo p.o. profesora, od 1854 jako profesor; w 1860 został kanonikiem hon. kapituły katedralnej w Wilnie, w 1861 - wiceproboszczem kościoła św. Jana; był przywódcą grupy „księży rządowych", współpracował z władzą zaborczą, składał donosy i dostawał za to pieniądze, cieszył się zaufaniem M. Murawiewa, dążył do wprowadzenia j. rosyjskiego do nabożeństw; w 1873 został dziekanem kapituły wil.

NIEPLA Kazimierz (1922-1968), ppor. cc „Kawka", „Smyczek", uczeń I Gimn. Państw. w Stanisławowie, II 40 był wywieziony wraz z rodziną na Sybir, od III 42 w armii gen. Andersa, ukończył Szkołę Podchorążych Łączności, zgłosił się do służby w kraju, odbył skok IV 44 i otrzymał przydział od Okręgu Wilno AK, VIII 44 został aresztowany przez NKWD, skazany na 10 lat łagrów i zesłany do Norylska, wrócił do kraju VI 54, osiedlił się na Opolszczyźnie, pracował w jednostkach handlowo-usługowych i wykonawstwa inwestycyjnego.

NIERONOW Władimir Iwanowicz (1867-1919) aktor rosyjski; w 1893 debiutował na scenie zawodowej, od 1894 przez kilka lat grał w zespole K.N.Niezłobina w Wilnie, potem – w Rydze, Moskwie i Niżnym Nowogrodzie.

NIESIOŁOWSKI Franciszek Ksawery h. Korzbok (1771-1845) syn Józefa, generał WP, uczestnik powstań 1794 i 1831; uczył się w Szkole Głównej W. Ks. Lit.; w 1788 został szefem VI regimentu piechoty W. Ks. Lit., brał udział w kampanii 1792 na Litwie oraz w powstaniu 1794 (awansowany przez Kościuszkę na generał-majora); 1795-96 przebywał w Dreźnie, w 1807 wszedł w skład Komisji Sądowo-Edukacyjnej dla guberni litewskich w Wilnie, po wkroczeniu wojsk Napoleona został członkiem Komitetu Wojsk., generałem brygady, inspektorem organizowanej piechoty; został do końca przy Napoleonie, wrócił do kraju w 1814, przeniósł się do Warszawy, w 1830 został posłem na sejm i podpisał detronizację Mikołaja I, był zast. gubernatora Warszawy i senatorem-kasztelanem; po upadku powstania został deportowany do Wołogdy, skąd wrócił przed 1837 oślepły i schorowany.

NIESIOŁOWSKI Józef h. Korzbok (1728-1814) kasztelan i wojew. nowogrodzki; jako starosta cyryński był kilkakrotnie posłem na sejm, w 1766-71 był członkiem Komisji Skarbu W. Ks. Lit., w 1773 został wojewodą nowogr., wszedł w skład delegacji do układów z Rosją, Prusami i Austrią, podpisał traktaty rozbiorowe; należał do Komisji Wojskowej Obojga Narodów 1788-92, w 1794 był członkiem Rady Narodowej Litewskiej, potem przewodniczył Wydz. Skarbowemu Deputacji Centralnej W.

Ks. Lit.; był więziony przez Rosjan w Wilnie, wspomina o nim A. Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*.

NIESIOŁOWSKI Tymon (1882-1965) malarz i grafik; studiował na ASP w Krakowie 1900-03 pod kier. J. Mehoffera, T. Axentowicza i S. Wyspiańskiego; 1905-25 mieszkał w Zakopanem, był członkiem Stow. „Sztuka Podhalańska", potem Stow. Artystów Plastyków „Rytm"; w 1926 przeniósł się do Wilna i objął dyrekcję Szkoły Rzemiosł Artystycznych, w 1928-39 prowadził pracownię gobelinów i kilimów, malarstwa dekoracyjnego i plakatu oraz uczył rysunku i technik malarskich na USB (w 1937 został docentem); był członkiem Wil. Tow. Artystów Plastyków, wiele wystawiał (akty i martwe natury, pejzaże akwarelowe); w 1940 został prof. Szkoły Sztuk Pięknych; podczas okupacji niemieckiej rysował pocztówki i malował portrety na zamówienie, w 1944 zostało zniszczone jego wil. mieszkanie z większością prac; 1945-60 był prof. malarstwa sztalugowego na UMK w Toruniu, wszedł w skład „Grupy Toruńskiej", wiele wystawiał, napisał *Wspomnienia* (1963).

NIESZPOREK Bronisław (1891-1974) aktor, sufler; debiutował w 1908, w 1909-11 należał do zespołu Teatru Polskiego w Wilnie, pełnił też funkcje suflera; od 1911 występował w teatrach warszawskich; przekładał sztuki z j.francuskiego, wystawiane w wielu teatrach (w 1936 otrzymał za to Srebrny Wawrzyn Polskiej Akademii Literatury); pozostawił wspomnienia pt.*Historia teatru w Polsce*, drukowane we fragmentach w „Stolicy" i „Pamiętniku Teatralnym"

NIEŚCIEROWICZ (Nieszczerowicz) **Marcin Kazimierz** (1630-1702 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1651 w Wilnie, wykładał w Braniewie, Nieświeżu i Warszawie, był prof. teologii moralnej w Wilnie w 1675-76, prefektem szkół w Nowogródku w 1677-78 i Wilnie w 1678-79, rektorem w Połocku 1680-83, prefektem szkół i prof. teologii moralnej w Wilnie w 1683-85, rektorem w Krożach w 1686-88.

NIEWIADOMSKI Teodat (1692-1761 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1714; wykładał w Nieświeżu, Słucku i Warszawie, w 1733-46 był penitencjariuszem w Rzymie, w 1747-55 prokuratorem spraw beatyfikacji Andrzeja Boboli; w 1758-61 – prefektem domu profesów w Wilnie.

NIEWIAROWICZ Adam (1918-1993) prof. Akad. Rolniczej; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie oraz Wydz.Rolny USB; po wojnie został prof.zw.Akad.Rolniczej w Poznaniu, specjalizował się w technologii drobiarstwa, był ekspertem-doradcą FAO.

NIEWIAROWICZ Władysław zob.: **TYSIEWICZ Jan**

NIEWIAROWSKA Kazimiera (ok. 1890-1927 w Wilnie) aktorka, śpiewaczka, dyr. teatru, w 1926 zorganizowała z Lucyną Messal Teatr Messal-Niewiarowskiej; w czerwcu 1927 przyjechała na gościnne występy do Wilna; tu uległa ciężkiemu poparzeniu i zmarła.

NIEWIAROWSKI Piotr (1907-1944), ppor. „Szpak", absolwent Wydz. Drogowo-Wodnego Państw. Szkoły Techn. w Wilnie, po odbyciu służby wojskowej od IX 31 pracował w zarządach drogowych w Wołkowysku, Szczuczynie i Lidzie, działał w Związku Strzeleckim; po kamp. wrześniowej znalazł się w niewoli sowieckiej, uciekł i wrócił do Lidy, gdzie zaczął działalność konspiracyjną w ZWZ-AK, wykonywał zadania dywersyjne, zginął w m-ści Hutne k. Lidy.

NIEWODNICZAŃSKI Henryk (1900 w Wilnie - 1968) fizyk; maturę uzyskał w Gimn. im. J. Lelewela w Wilnie, 1920-24 studiował fizykę na USB, 1921-34 był asystentem prof. Wacława Dziewulskiego, 1934-37 - adiunktem; doktoryzował się na USB w 1926, habilitował w 1932, w 1935 zorg. w Wilnie jedno z pierwszych laboratoriów fizyki jądrowej; w 1937-39 był prof. UAM w Poznaniu, 30.06.39-23.12.39 kierował katedrą fizyki na USB; podczas okupacji pra-

cował w fabryce elektrotechnicznej i wykładał na tajnych kompletach uniwersyteckich w Wilnie; 1946-68 był prof. UJ, organizatorem Inst. Fizyki Jądrowej PAN.

NIEZABITOWSKI (Zabitowski) **Kajetan Roch** (1800-1876) literat litewski i polski, bibliograf; uczył się w gimn. w Kalwarii Żmudzkiej i w Kownie, 1821-24 studiował na Uniw. Wil., w 1823 towarzyszył prof. I. Łobojce w podróży badającej gwary litewskie; 1825-47 pracował w warsz. komitecie cenzury; wydał w 1824 w Wilnie elementarz litewski oraz pierwszą bibliografię lit. *Wiadomość o literaturze litewsko-żmudzkiej...* („Dz. Wil." 1824), tłumaczył na j. polski francuską literaturę popularną, wydawał w 1835-48 „Polski, ruski astronomiczno-gospodarski kalendarz powszechny".

NIEZŁOBIN Konstantin Nikołajewicz (1857-1930) rosyjski aktor, reżyser, dyrektor teatru; występował od 1883, w latach 90.XIX w. był dyrektorem Teatru Rosyjskiego w Wilnie, do którego sprowadzał aktorów z Petersburga; wystawiał sztuki autorów rosyjskich oraz klasyków europejskich; w 1900 wyjechał do Nowoczerkaska, w 1909-17 pracował w Moskwie.

NIKITIN Aleksandr Pawłowicz (XIX w.) gen.lejtnant rosyjski; był dowódcą wil. okręgu wojskowego, zastępcą gen.gubernatora Edwarda Totlebena w 1882-84, powołał komisję do walki „z propagandą narodowo-polską i religią katolicką w Północno-Zachodnim Kraju", energicznie zwalczał tajne nauczanie.

NIKLEWICZ Szymon (ok.1571-1632) jezuita, rektor Akad.Wil., prowincjał lit.; w 1611-14 i 1625-29 był rektorem Akademii Wil., w 1615-18 – prowincjałem litewskim, w 1619-20 – prokuratorem prow.litewskiej w Rzymie; ponadto był profesorem, rektorem i prefektem seminarium w Pułtusku, superiorem w Warszawie.

NIKOTIN Iwan Akimowicz (1825-1890) urzędnik rosyjski; ukończył studia prawnicze na Uniw.Moskiewskim, w 1851 przybył do Wilna i pracował jako urzędnik kilku generał-gubernatorów, szczególnie zasłużył się Murawiewowi, uczestnicząc w śledztwach, rewizjach i egzekucjach; w 1864 został członkiem rosyjskiej Komisji Archeograficznej w Wilnie, w 1866-67 był jej prezesem; w 1868-70 redagował „Wileńskij wiestnik".

NIKOWSKI (Kochański) **Szymon** (ok.1551-1591) jezuita; studiował w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu i w Akad.Krakowskiej; w 1578-79 był w Wilnie prof. retoryki, w 1579-80 – kaznodzieją; od 1580 przebywał w Szwecji, w 1582 został spowiednikiem królowej Katarzyny i przełożonym misji, w 1583 – wychowawcą Zygmunta III; w 1586-87 był pref.szkół i prof.retoryki w Poznaniu, w 1587-89 – prof.Semin.Papieskiego w Braniewie, w 1589-91 – prof.retoryki w Wilnie.

NIKULIN Wieniamin Iwanowicz (1866-1953) aktor rosyjski, dyr.teatru; występował od 1886, w latach 90.XIX w. – w zespole K.N.Niezłobina w Wilnie, w 1900-01 był dyrektorem wil.Teatru Rosyjskiego; w latach 20.XX w. wyjechał do USA.

NIMETZ Władimir (1828-?) architekt rosyjski poch.czeskiego; w 1849-60 był pomocnikiem architekta gub.wileńskiej; przebudował młyn na Wilence, wybudował wiele domów pryw.w Wilnie, m.in.w 1861 dom Borucha Ryndziuńskiego przy Świętojerskim prospekcie (przerobiony potem na hotel Georges).

NISZKOWSKI Jan Fryderyk (1774 w Wilnie - 1816 w Wilnie) lekarz-chirurg; ukończył Szkołę Główną Litewską ze stopniem dra filozofii, potem studiował w niej medycynę i w 1799 uzyskał tytuł dra med. i chirurgii; w 1797 został wiceprofesorem chirurgii, 1802-06 studiował w Niemczech, Francji, we Włoszech i w Austrii, od 1806 wykładał na Uniw. Wil. jako adiunkt, od 1808 jako prof. chirurgii; wykonywał najtrudniejsze operacje w klinice chirurg., był prezesem Tow. Lekarskiego Wil.

NOHOTKA (Nahotka) **Ambroży** (1642-1709 Wilno) brat-jezuita; do zakonu wstąpił w 1677 w Wilnie, w 1695-1701 zawiadował dokumentami prawnymi kolegium w Wilnie; przez 25 lat był prokuratorem Akad. Wileńskiej.

NOISZEWSKI Kazimierz (1859 w Wilnie - 1930) okulista; uczęszczał do szkół w Tule i w Orle (na zesłaniu), medycynę ukończył w Moskwie w 1883 ze stopniem lekarza; po uzupełnieniu studiów w Krakowie, Wiedniu i Paryżu założył klinikę okulistyczną w Pohulance k. Dyneburga; w 1900 uzyskał doktorat w petersb. Akademii Wojskowej i w 1908-18 był tam docentem okulistyki; 1919-20 był prof. USB, 1921-29 - prof. Uniw. Warsz.; był członkiem wielu tow. lekarskich, w 1923 założył pismo „Klinika Oczna", opublikował ok. 180 prac, m.in. *Wykład chorób ocznych* (1925).

NONHARDT (Nonhaart) **Piotr** (zm.1633) budowniczy królewski poch.niderlandzkiego; w 1602 odbudowywał młyny królewskie w Wilnie, w 1610 uzyskał szlachectwo; od 1611 był wileńskim horodniczym, zasłużonym w wojnie przeciw Moskwie i Szwedom; po pożarze Wilna 1.07.1610 prowadził odbudowę Zamku Dolnego; w 1610-12 wybudował w swej posiadłości – Gojcieniszkach – zamek obronny i kaplicę ewangelicką z grobami rodzinnymi, w której został pochowany.

NONIEWICZ Czesław (1923-1995); kpr. „Ircz", uczeń Gimn. im. Śniadeckich w Oszmianie, więzień NKWD; od VII 41 działał w konspiracji ZWZ-AK, pracował jako sanitariusz w szpitalu, od I 44 w 3 Brygadzie Partyz. „Szczerbca", był d-cą drużyny w 1. Kompanii Szturmowej, ranny w walkach o Wilno, był uwięziony w Ostaszkowie, po powrocie do kraju ukończył Wydz. Ekon. Uniw. Wrocławskiego, osiedlił się w Białymstoku, pracował w Dyr. Bud. Osiedli Robotniczych, następnie w Wojewódzkiej Dyrekcji Inwestycji na stanowisku wicedyrektora; był współorganizatorem Okręgu Białostockiego Ś.Z.Ż.A.K. i prezesem jego Zarządu.

NORWID Jan (1784-1835) sędzia, urzędnik, działacz wolnomularski; był asesorem sądu w Mińsku 1808-11 i zyskał tam znaczną popularność, 1811-14 był sędzią w Borysowie nad Berezyną; wstąpił do loży „Świątynia Izys na Wschodzie Warszawy", 1814-17 był plenipotentem Komisji Opieki Masy Radziwiłłowskiej, 1817-23 pracował w Wilnie u księcia Mich. Radziwiłła, woj. wileńskiego, przywrócił do życia zamknięte w 1812 wileńskie loże wolnomularskie; 1825-26 pracował w urzędach skarb. warszawskich, 1827-33 był komisarzem obw. mariampolskiego, 1834-35 - obw. stanisławowskiego.

NOSEWICZ Bonawentura (1769 - ok. 1830) franciszkanin, kaznodzieja wil.; śluby zakonne złożył w 1787, studiował w Akad. Wil.; od 1812 był kaznodzieją kapituły katedralnej w Wilnie, przyczynił się do odbudowy kościoła i klasztoru franciszk. zniszczonych podczas przemarszu Napoleona; w 1823 został wikariuszem prowincjała i gwardianem klasztoru wil.; od 1812 należał do loży „Gorliwy Litwin", wydał drukiem kilka kazań.

NOWAK Andrzej (1570-1629) prof. filozofii w Akademii Wileńskiej.

NOWAK Edmund (1891 - po 1939) ksiądz, historyk; po ukończeniu Semin. Duchownego we Włocławku w 1915 otrzymał święcenia, 1915-20 był katechetą i wikariuszem w kilku miejscowościach, od 1920 - kapelanem wojsk. m.in. w Grodnie i Nowej Wilejce; ukończył studia historyczne na USB, doktorat uzyskał w 1934 na UJK we Lwowie; brał udział w wojnie 1939 jako szef służby duszpasterskiej w Dow. Armii Lublin; został internowany i zginął w Zw. Sowieckim; opublikował m.in. *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 986-1831* (1932) i *Duszpasterstwo wojskowe katolickie i prawosławne w Rosji 1832-1914* (Wil. 1934).

NOWAKOWSKA Anna z Gawareckich (zm. 1868) aktorka, w Wilnie występowała w l. 1826-27; następnie w zespole męża m.in. także w

Wilnie w 1843 i w sez. 1844/45, potem w Grodnie i Druskiennikach.

NOWAKOWSKI Stanisław (1798-1862) aktor, dyr. teatru; 1826/27 grał w Wilnie; od 1836 należał do zespołu t. wil. i wchodził w skład Dyrekcji; w l. 1844-45 gościnnie w Wilnie; po 1845 kierował zespołem, który występował w ratuszu wil.; uczestniczył także w przedstawieniach w j. ros., 1853-59 był dyr. teatru w Grodnie.

NOWAKOWSKI Wacław (1888-1962) aktor, reżyser, dyr. teatru, w Teatrze Polskim w Wilnie występował w l. 1909-1912; ponownie w sez. 1921/22.

NOWAKOWSKI Walery Karol Paweł Walenty (ur. 1823) śpiewak, w l. 1851-1861 śpiewał w teatrze wil., z którym też wyjeżdżał na występy na prowincji.

NOWICKA Jadwiga (1913 Wilno – 2003) nauczycielka geografii; w 1934 zdała maturę w gimn.w Pińsku i rozpoczęła studia na USB, uzyskując w 1939 absolutorium; z pow.trudnej sytuacji materialnej w 1937-39 jednocześnie pracowała na poczcie; w czasie okupacji uczyła na tajnych kompletach i prac.jako robotnica; w 1945-46 pracowała w Inst.Geologicznym w Wilnie; od 1946 była nauczycielką w bydgoskich szkołach średnich; w 1950 uzyskała stopień mgra filozofii w zakresie geografii na UMK w Toruniu.

NOWICKI Antoni (1885-1959) dr weterynarii, prac. na USB 1929-39.

NOWICKI Czesław (1928-1992) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1938-40, mgr prawa, dziennikarz publikujący w „Życiu Warszawy", „Gazecie Wyborczej" i in., prezenter prognoz pogody w telewizji znany jako „Wicherek".

NOWICKI Edmund (przełom XIX-XX w.) dziennikarz, wydawca; w 1906 był właścicielem drukarni przeniesionej z Petersburga, mieszczącej się przy Pl. Katedralnym 4, wydawał w 1907-09 tygodnik „Przyjaciel Ludu".

NOWICKI Edward (1911-1998) rzeźbiarz; w 1931-36 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB pod kier.B.Bałzukiewicza i H.Kuny, dyplom art.rzeźbiarza otrzymał w 1939; w 1931-33 był członkiem Cechu św.Łukasza, potem – Stow.Studentów Wydz.Szt.P.USB (od 1937 – prezesem), współtwórcą szopek akademickich; w 1937-39 był asystentem H.Kuny w Katedrze Rzeźby USB; w 1940-41 pracował w fabryce przemysłu artyst. w Wilnie, w 1940-43 był rzeźbiarzem miejskim i konsultantem w Biurze Urbanist.Zarz.M.Wilna, w 1944-45 – zast.kier. Grupy Planowania Miasta „Komprojekt"; podczas okupacji niem. w jego mieszkaniu był punkt kontaktowy AK i ukrywała się Żydówka Zofia Święcicka; od 1946 mieszkał i rzeźbił w Łodzi.

NOWICKI Franciszek (zm. 1822 w Wilnie) aktor, śpiewak, prawdopodobnie grał w Wilnie już w 1785 w zespole W. Bogusławskiego; w 1792 występował tu w zespole A. Żukowskiego; ponownie grał tu w l. 1798-1805 i pozostał w Wilnie do końca życia.

NOWICKI Franciszek (1812-1903 Wilno) lekarz, powstaniec, zesłaniec; ukończył gimn.w Mińsku, studiował na Wydz.Lek.Uniw.Wil., potem – w Akademii Medyko-chirurgicznej, gdzie w 1836 uzyskał dyplom; praktykował w Pińsku, w 1850 został lek.powiatowym w Ihumeniu; na pocz.lat 60.przeszedł udar mózgu, ale powrócił do sprawności fiz. i brał udział w przygot.powstania jako komisarz miejski Ihumenia; był aresztowany, więziony w Mińsku i skazany na 20 lat katorgi; karę odbywał w więzieniu w Tobolsku, potem – na zesłaniu w Krasnojarsku, gdzie praktykował jako lekarz, i w Jekaterynosławiu; powrócił do Wilna w 1877; pochowany na Rossie.

NOWICKI Ludwik (ok. 1830 w Wilnie - 1886) pianista, kompozytor; muzyki uczył się prawdopodobnie u S. Moniuszki, 1853-58 był sta-

łym akompaniatorem skrzypka Apolinarego Kątskiego i towarzyszył mu w podróżach koncertowych; w 1860 został nauczycielem muzyki w Wilnie, za działalność w czasie powst. styczniowego zesłano go do Ufy, w 1870 założył szkołę muz. w Kazaniu; jego operetkę *Noc na cmentarzu* wystawiono w Wilnie w 1860, pisał pieśni (*Piosennik - 11 pieśni na głos i fortepian*. Wil. 1861), polonezy i fantazje fortepianowe, w 1850 opublikował w Petersburgu *Szkołę na fortepian*.

NOWICKI Napoleon (1800-1870) powstaniec 1831, cukrownik; jako student Wydz. Fizycznego Uniw. Wil. należał do związków studenckich, m.in. do „grona różowego" Tow. Filaretów, był w związku z tym więziony 1823/24; brał udział w powst. listopadowym, na emigracji związał się z ideologią węglarską i starał się ją szerzyć w Galicji (w 1833 utworzono tam Węglarstwo Polskie), potem wszedł do Stow. Ludu Polskiego i prowadził działalność spiskową w gub. mińskiej i grodzieńskiej pracując w cukrowni w Koreliczach (opublikował *O domowym wyrabianiu i rafinowaniu cukru z buraków oraz o uprawie buraków na Litwie* - Wil. 1837); w 1838 został aresztowany i skazany na 20 lat katorgi, został dyr. kopalni złota w Nerczyńsku, w 1857 powrócił na Litwę, ożenił się z dawną narzeczoną Felicją Micewiczówną (występującą w *Pieśni Filaretów* A. Mickiewicza) i założył cukrownię w jej maj. Skrebiny k. Kowna; w 1863 był pomocnikiem naczelnika pow. kowieńskiego.

NOWICKI Paweł (1888-1980) ksiądz, prof. USB; ukończył gimn. klasyczne w Chełmnie oraz Semin. Duch. w Pelplinie, na Uniw. we Fryburgu Badeńskim uzyskał w 1916 doktorat z filozofii, 1917-24 był nauczycielem gimn. w Pelplinie, 1924-39 wykładał na Wydz. Teologicznym USB jako zast. prof., docent i profesor Pismo św. Starego Testamentu; w 1928 uzyskał w Wilnie doktorat teologii, w 1933 habilitował się na Uniw. Warsz.; 3.03.1942 został aresztowany przez Niemców, więziony na Łukiszkach, w Wiłkowiszkach i Szaltupiu (do 1943); od 1944 wykładał w Semin. Duch. i połączonym z nim Wydz. Teologicznym w Wilnie i - po przeniesieniu uczelni - w 1945-47 w Białymstoku, 1948-54 był prof. nauk biblijnych na Wydz. Teol. Kat. Uniw. Warsz., od 1954 - w ATK w Warszawie.

NOWIKOW (Cholewo) **Wiktor** (1905-1979) jezuita; był synem prawosławnych rodziców adoptowanym przez rodzinę katolicką; przyjechał do Polski w 1925, studiował teologię w Rzymie w 1931-35 i 1937-39; w 1936-37 był proboszczem parafii greko-katolickiej w Wilnie; podczas II wojny został eparchą Syberii, w 1941-45 przebywał w obozach pracy w Kazachstanie, po zwolnieniu był do śmierci prof. j.łacińskiego w Akademii Medycznej w Belebej na Uralu.

NOWINA-KONOPKA zob. **KONOPKA**

NOWIŃSKA z d. Urban Matylda (ok. 1833-1860) aktorka, debiutowała w Wilnie ok. 1849; po zamążpójściu wróciła do Wilna i grała tu w l. 1857-1860.

NOWIŃSKI Bolesław (1829 ? 1832-1867) aktor, w Wilnie występował w l. 1857-1861 potem do 1864 prowadził w Wilnie zakład fotograficzny, przyjaźnił się z W. Syrokomlą.

NOWIŃSKI Kajetan (ok. 1795-1857) aktor, dyr. teatru; po ukończeniu szkoły przeniósł się z Krakowa do Wilna; tu występował w teatrze m.in. w 1821 i 1827.

NOWOBILSKI Tadeusz (1919-1989), ppor. cc „Dzwon", „Chmura", absolwent Gimn. im. M. Wadowity w Wadowicach i Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Krakowie, w kamp. wrześniowej był d-cą drużyny w 12 pp, w III 40 przekroczył granicę węgierską, w IV 40 znalazł się we Francji, w kamp. francuskiej walczył w 10. Brygadzie Kawalerii Pancernej, był dwukrotnie ranny, po wyleczeniu uciekł z niewoli niemieckiej, od VII 42 w W. Brytanii i w I Dyw. Panc., zgłosił się do służby w kraju, od-

był skok IV 44 i został skierowany do Okręgu Nowogródzkiego AK, był d-cą komp. VII bat. 77 pp AK, w VII 44 był aresztowany przez NKWD i wywieziony w rejon Archangielska, wrócił do kraju XI 47, aresztowany przez UB uciekł, pracował w leśnictwie.

NOWODWORSKA Stanisława z d. Skarbek-Kruszewska (1909-1991) nauczycielka historii, bibliotekarka; w 1929 ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, w 1933 uzyskała dyplom mgra fil. w zakr. historii na USB, 1933-36 uczyła w pryw. szkole „Promień", 1936-42 była bibliotekarką w Bibl. Uniw. Wil., po wojnie - bibl. w Państw. Inst. Nauk Gosp. Wiejskiego w Bydgoszczy, 1950-72 kustoszem w Bibl. KUL.

NOWODWORSKI Witold (1861-1923) historyk; w 1878 ukończył gimn. wojskowe w Połocku, w 1885 - Wydz. Historyczno-Filologiczny Uniw. w Petersburgu ze stopniem kandydata nauk; do 1906 uczył historii w petersburskich szkołach średnich, w 1900 został docentem prywatnym uniw. petersburskiego i uzyskał stopień mgra historii powsz.; w 1906-08 był prof. Inst. Historyczno-Filologicznego w Nieżynie, w 1908-17 doc. Uniw. w Kijowie, 1921-23 profesorem USB i dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej (25.11.1921-1.07.1922); publikował liczne rozprawy i artykuły po rosyjsku i po polsku, m.in. w „Przeglądzie Historycznym".

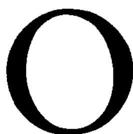
NOWOHOŃSKI (Nowokoński) **Dominik Julian** (zm. przed 1859), aktor, śpiewak, w l. 1850-55 występował w teatrze wil.

NOWORYTTO Józef (1869-1944) rzeźbiarz; kształcił się w Krakowie, do Wilna przybył w 1905, pracował przy budowie pomnika Katarzyny II, był twórcą brązowego epitafium ks. Franciszka Zawadzkiego na elewacji kościoła św. Piotra i Pawła, stacji Męki Pańskiej w kościele św. Teresy, wielu rzeźb w drewnie i marmurze do wnętrz kościelnych.

NOWOSAD Zbigniew (Nawara-Nowosad, Nawara) (1907-1964) aktor, reżyser, kier. literacki; w 1929 uzyskał tyt. mgra fil. polskiej na UJK we Lwowie; w 1938/39 w zespole Teatru Miejskiego w Wilnie; równocześnie kierował Teatrem Objazdowym po woj. wileńskim i nowogródzkim; żołnierz AK, w 1946 aresztowany i do 1956 więziony, potem występował we Wrocławiu.

NOWOSILCOW Nikołaj Nikołajewicz (1761-1836) polityk rosyjski; w 1813-15 był wiceprezesem Rady Tymczasowej Księstwa Warsz., 1815-30 – pełnomocnym komisarzem cara przy Radzie Stanu Królestwa Polskiego, przeciwnikiem jego autonomii; w 1821-24 prezesem Komisji do Reorganizacji Wydz.Edukacji w Wilnie, inspiratorem śledztw przeciwko młodzieży polskiej, w 1823 osobiście prowadził przesłuchania filomatów i filaretów; od 1824 był kuratorem Wil.Okręgu Naukowego; opuścił Polskę w 1830, w 1831 został członkiem, w 1832 – przewodniczącym ros. Rady Państwa i gabinetu ministrów; występuje jako Senator w III cz.*Dziadów* Mickiewicza.

NUSBAUM Czesław, pseud. Dragowit, Czesław Lubicz (1887-1965) dziennikarz; ukończył Szkołę Zgrom. Kupców w Warsz. (należał do „Petu"), przebywał w Wilnie i współpracował z pismem młodzieży wil. „Pobudka", wych. od 1908; ukończył Akademię Handlową w Lozannie, 1914-18 pracował w bankowości, potem zajął się dziennikarstwem, w 1918 brał udział w walkach o Lwów; 1919-26 działał w Wilnie: w 1922 był posłem do Sejmu Wil., 1919-20 redaktorem nacz. „Gazety Wil.", kierownikiem Oddz. PAT w Wilnie i red. „Wileńskiej Gazety Powszechnej" (1922-26); 1932-33 był korespondentem PAT w Paryżu, 1934-39 referentem w Biurze Prasowym Zarz. Miejskiego Warszawy; podczas wojny brał udział w działalności konspiracyjnej, po 1945 pracował jako dziennikarz lub bibliotekarz w wielu instytucjach.

OBIEZIERSKA Helena (1899-1986), absolwentka gimnazjum polskiego w Mińsku i Wydz. Humanistycznego USB w Wilnie, czynna na polu działalności literackiej, nauczała kolejno w Gimn. im. T. Czackiego, S.S. Nazaretanek, a od 1934 w Gimn. im. E. Orzeszkowej, w okresie okupacji współ-organizowała tajne nauczanie na poziomie średnim ucząc grupami po 5 do 10 uczestniczek, opuściła Wilno X 45, osiedliła się w Bydgoszczy, uzyskała doktorat na UMK w Toruniu; do przejścia na emeryturę uczyła języka polskiego w II Lic. Ogólnokształcącym; napisała pamiętnik: *Jedno życie prywatne na tle życia narodu polskiego w XX w.* (wyd. 1995).

OBIEZIERSKI Mirosław (1876-1933) obywatel miasta Mohylowa i Ziemi Witebskiej, adwokat, w 1918 organizator Komitetu Obrony Kresów Wschodnich, członek Związku Polaków Zakordonowych z Kresów Białoruskich.

OBOLEWICZ Karol (ok.1840-1920 Wilno) ksiądz; był wikariuszem w Sużanach k.Niemenczyna, potem – w Kalwarii Wil., pod koniec życia – kapelanem Zakładu św.Antoniego w Wilnie; wydał kilka książeczek treści religijnej dla ludu.

OBRĄPALSKI Józef (1700-1759 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1717; w 1731-32 był prof.retoryki, w 1738-40 – sekretarzem Akad.Wil. i prefektem szkół, w 1741-48 prefektem kościoła i budowy św.Jana, w 1748-57 -rektorem w Słucku, w 1757-59 – prowincjałem litewskim; ponadto wykładał w Połocku i Nieświeżu.

OBST Fryderyk Józef (1716 - po 1777) jezuita, malarz poch. czeskiego; do zakonu wstąpił w Warszawie w 1739, nowicjat odbył w Wilnie w 1739-41; był bratem zakonnym, malował freski i obrazy do kościoła św. Kazimierza w Wilnie, ozdabiał też wil. kościół św. Jana oraz kościół w Grodnie, w 1763-67 i 1770-72 pracował jako malarz w Akad. Wileńskiej.

OBST Jan (1876-1954) historyk, wydawca, dziennikarz; gimn. i uniwersytet ukończył w Lipsku, 1903-09 był sekretarzem red. „Kraju" w Petersburgu i zainicjował tam „Kwartalnik Litewski" (1910-11), w 1911 przeniósł się do Wilna, zmieniając nazwę kwartalnika na „Litwa i Ruś" (1912-13), wydawał też „Gazetę Codzienną - 2 Grosze" (1911-15) i „Dziennik Wileński" (1916-18); w 1919 służył w WP, od 1925 był red. nacz. „Dziennika Wileńskiego" wyd. przez Aleksandra Zwierzyńskiego; od 1911 był członkiem (od 1912 sekretarzem) Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie; wiele publikował w czasopismach, popularyzował historię Litwy i Wilna, np.: *Litwa w świetle prawdy historycznej* (Wil. 1912), *Historia cudownego obrazu M.B. Ostrobramskiej* (Wil. 1927).

OBTUŁOWICZ Adam (1897-1941) ppłk; od 1918 służył w WP, w 1939 był współzałożycielem Służby Zwycięstwu Polski w Wilnie, 1939-40 - szefem sztabu okręgu ZWZ Wilno; zginął w Grodnie w walce z funkcjonariuszami NKWD.

OBUCHOWICZ Michał Leon (zm.1668) pułkownik wojsk WKs.Lit., podkomorzy mozyr-

ski i nowogródzki, pamiętnikarz; studiował w Akad.Wil., służył przy dworze Jana Kazimierza, w 1650 i 1653 posłował do Moskwy, walczył przeciw Szwedom i Moskwie, w 1660-62 przebywał w niewoli moskiewskiej; napisał dwa *Diariusze*, jeden dotyczy przeżyć w niewoli, drugi – wyprawy na Siewierszczyznę w 1664, oba zostały wydane w Wilnie w 1859.

OBUCHOWICZ Teodor Hieronim (1642-1707) pamiętnikarz; od 1679 był podkomorzym, od 1700 – kasztelanem nowogródzkim, starostą cyryńskim; w *Diariuszu* (wydanym w Wilnie w 1859) opisał życie polityczne W.Księstwa Lit. od 1656 do wojny północnej.

OCHENKOWSKI Henryk (1872-1925) historyk sztuki, muzeolog, nowelista, mąż Heleny Romer-Ochenkowskiej; publikował m.in. w *Znad Wilii i Niemna* (1906).

O'CONNOR Jan (1760-1802 w Wilnie) Irlandczyk, lekarz; przybył na Litwę w 1785 i został lek. nadwornym Macieja Radziwiłła, 1799-1802 był prof. medycyny praktycznej w Szkole Gł. Litewskiej, wg Stan. Jundziłła był lekarzem nieudolnym, pochowany został w katakumbach na Rossie.

OCZAPOWSKI Jan Chrzciciel (1800-1871) lekarz; gimn. ukończył w Słucku, doktorat med. uzyskał na Uniw. Wil. w 1824; 1826-42 pracował w Warszawie jako lekarz wojskowy, potem był ordynatorem w Szpit. Ewangelickim; od 1825 był członkiem Tow. Lek. Wileńskiego; uważał, że kołtun jest chorobą i ogłosił kilka rozpraw na ten temat.

OCZAPOWSKI Michał (1788-1854) prof. nauk rolniczych; uczył się w Słucku i Nieświeżu do 1808, studiował na Wydz. Fizyko-Matem. Uniw. Wil. uzyskując w 1810 stopień kandydata, w 1811 - magistra, w 1812 doktora filozofii; 1812-19 administrował dobrami barona A. Rönnego na Żmudzi, 1819-22 zwiedzał gospod. rolne i hodowlane oraz studiował za granicą; 1822-33 był prof. gospodarstwa wiejskiego na Uniw. Wil., w 1834 - administratorem, 1835-53 dyrektorem Instytutu Agronomicznego w Marymoncie; najwybitniejsze dzieło: *Gospodarstwo wiejskie...* w 12 tomach (t. 1-10 1834-44, 2 wyd. 1848-49, t. 11-12 1856-57).

ODLANICKI-POCZOBUTT Michał (1910-2007) geodeta; uczył się w Gimn.OO.Jezuitów w Wilnie oraz w Gimn.im.A.Mickiewicza w Grodnie; w 1929-34 studiował na Wydz. Geodezyjnym Politechniki Warsz., w 1934-35 był w Szkole Podch.Rezerwy Artylerii; w 1934-38 pracował w Urz.Wojewódzkim w Białymstoku, w 1938-39 – w Biurze Regionalnego Planu Zabudowy Okr.Krakowskiego; we wrześniu 1939 był ppor. w 6.PAL w Armii „Kraków", uciekł z obozu jenieckiego; w 1945-80 pracował w AGH w Krakowie (od 1951 jako prof.nadzw., od 1960 – prof.zwyczajny); był organizatorem i wieloletnim przewodniczącym Komitetu Geodezji PAN; od 1990 był prezesem Oddz.Krakowskiego TMWiZW.

ODOYSKI (Odojski) **Andrzej** (1663-1713 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1684 w Wilnie; w 1698-1700 był prefektem szkół w Pułtusku, w 1700-06 – kaznodzieją w Wilnie, w 1706-13 – misjonarzem dworskim biskupa Konst. Brzostowskiego.

ODYNIEC Antoni Edward (1804-1855) poeta, tłumacz, pamiętnikarz, dziennikarz; uczęszczał w 1813-20 do szkoły bazylianów w Borunach, 1820-23 studiował na Uniw. Wil. i uzyskał stopień kandydata obojga praw, w 1821 został członkiem Zw. Filaretów, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem, był więziony od list. 1823 do lutego 1824; w 1825 osiadł w Warsz., był członkiem red. „Gazety Warszawskiej", nawiązał liczne kontakty towarzyskie i literackie; w 1829/30 odbył z Mickiewiczem podróż po Niemczech, Włoszech i Szwajcarii, 1831-37 przebywał w Dreźnie; w 1837 wrócił do Wilna, redagował urzędowy „Kurier Wil." (1840-59); 1865-67 był red. nacz. „Kuriera Warsz.", potem współpracował z „Kroniką Rodzinną";

ogłosił 2 tomy *Poezji* (1825-26), 6 tomów *Tłumaczeń* (1838-43) oraz *Listy z podróży* (1875-78) odbytej z A. Mickiewiczem, łączące wspomnienia z literacką fikcją.

ODYNIEC Seweryn (1894-1938) prawnik; ukończył rosyjskie gimn.klasyczne w Wilnie i przez 2 lata studiował prawo w Petersburgu, potem w 1919 i 1922-25 na USB, wchodził wówczas w skład redakcji czasop.akademickiego „Hipogryf" i drukował w nim wiersze; opublikował tomik *Golf błękitny*; w 1920 był urzędnikiem przy likwidacji Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.

ODYNIEC Wacław (zm.ok.1940) lekarz-neurolog; pracował w wil.szpitalu i przyjmował prywatnie na Wielkiej Pohulance, znany był z tego, że nie brał honorarium od biednych chłopów z podwileńskich wsi, a nawet wspomagał ich własnymi pieniędzmi.

ODYNIEC Wacław (1922 Wilno – 1999) historyk; ukończył w 1941 IX Szkołę Średnią w Wilnie, podczas okupacji był żołnierzem AK w VIII Bryg.Oszmiańskiej; w 1946-48 był mł.asystentem na UMK w Toruniu, w 1949 uzyskał na UMK magisterium, w 1960 – doktorat, w 1968 – habilitację na UAM w Poznaniu; w 1948-92 pracował na WSP-Uniwersytecie Gdańskim, od 1985 jako prof.zwycz.

ODYNIEC Zygmunt „Wiesław" (zm. 1944) uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-1930, Szk. Podch. Rez. Kawalerii (1934-35), studiował w WSH w Warszawie, był ppor. rez. 23. PUł, i żołnierzem w 6. Samodzielnej Brygadzie „Konara", d-cą zwiadu konnego, poległ 9 VII 1944 pod Kamionką.

OFICJALSKI Piotr (1901-1940) farmaceuta; dyplom mgra uzyskał w 1930 na USB, doktorat - w 1936 (po rocznym pobycie w Paryżu), był asyst., od 1939 - adiunktem Katedry Chemii Organicznej na Wydz. Mat.-Przyr. USB; uczestniczył w wojnie 1939, dostał się do niewoli sowieckiej i został zamordowany w Katyniu.

OGIŃSKI Aleksander z Kozielska h. własnego (ok. 1585-1667) rotmistrz usarski, płk JKM, wojewoda miński, chorąży i kasztelan trocki; uczył się w szkole ruskiej przy Bractwie św. Trójcy w Wilnie, studiował do 1610 w Królewcu, Altdorfie i Ingolsztacie; był członkiem bractwa prawosławnego przy cerkwi św. Ducha w Wil.; poświęcił się karierze wojskowej, brał udział w wojnach z Moskwą, Turkami i Szwedami; kilkakrotnie był posłem na sejm z woj. trockiego, w 1649 został kasztelanem trockim.

OGIŃSKI Andrzej Ignacy Joachim Jozafat h. własnego (1740-1787) poseł polski w Wiedniu, wojewoda trocki; kilkakrotnie był posłem na sejm, 1771-72 był posłem w Wiedniu, 1773 - sekretarzem w. litewskim, 1775 - sekretarzem Rady Nieustającej, 1778 - kasztelanem trockim, od 1783 - wojewodą trockim; był członkiem loży „Przyjaciele Doświadczonych" (potem „Rycerzy św. Karola").

OGIŃSKI Bogdan Marcjan h. własnego (zm. 1625) rotmistrz, potem płk wojsk lit., podkomorzy trocki; brał udział w wojnie inflanckiej i wyprawach przeciwko Moskwie 1579-82 oraz Kozakom w 1596 i Szwedom w 1601; w 1580 otrzymał podkomorstwo trockie, był obrońcą kościoła prawosławnego, w 1611 uruchomił drukarnię ksiąg liturgicznych prawosławnych w Jewiu, ufundował bursę przy kolegium Bractwa św. Ducha w Wilnie.

OGIŃSKI Franciszek Ksawery Alojzy (1708-1758) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1724; był prefektem szkół w Pińsku, kaznodzieją i prefektem biblioteki w Mińsku; w 1740-43 – prefektem szkół i sekretarzem Akad.Wil., w 1744-45 – prof.prawa kanonicznego w Akad.Wil.; w 1752-53 – prefektem kościoła w Łukiszkach; ponadto był rektorem w Witebsku, Mińsku i Nieświeżu; opublikował książkę *Kościół S.Michała... na górze Nieświeskiej* (Wilno 1758).

OGIŃSKI Gabriel Józef Andrzej (1784-1842)

właściciel dóbr na Litwie, uczestnik wojny 1812-13 i powst. 1831, emigrant; w 1812 objął dow. gwardii honorowej, był w korpusie ks. Józefa Poniatowskiego; w 1814 założył w swych dobrach zakłady przędzalnicze i tkackie, organizował oświatę ludową, był prezesem Sądu Gł. Litewskiego, inicjatorem budowy pomnika Kościuszki w Wilnie, członkiem loży „Gorliwy Litwin" (1816-22); w 1831 został nacz. pow. trockiego w randze płk., wiceprezesem Tymcz. Rządu Centralnego, organizatorem dostaw dla wojska; na emigracji utrzymywał się z introligatorstwa (jego dobra skonfiskowano); w 1840 otrzymał prawo powrotu na Litwę, ale został aresztowany i 11 mies. więziony.

OGIŃSKI Ignacy h. własnego (ok. 1698-1775) marszałek w. litewski, kasztelan wileński; od 1729 był oboźnym litewskim, posłował na sejmy, w 1732 został marszałkiem Trybunału Lit., był posłem do Petersburga w 1740 i 1742 i popierał interesy rosyjskie, w 1750 został marszałkiem w. litewskim, lawirował między „familią" Czartoryskich a stronnictwem Radziwiłłów, w 1768 został kasztelanem wil.

OGIŃSKI Jan h. własnego (ok. 1582-1640) kasztelan mścisławski; ok. 1612 został dworzaninem królewskim, był członkiem bractwa przy cerkwi św. Ducha w Wilnie, kilkakrotnie deputatem na Trybunał Litewski; 1633-34 był mianowany przez Władysława IV namiestnikiem i dowódcą załogi w Wilnie.

OGIŃSKI Józef Jan Tadeusz h. własnego (1700-1736) wojewoda trocki; w 1724 i 1729 posłował na sejmy, w 1726 został generałem majorem wojsk lit., w 1729 - miecznikiem litewskim, w 1730 - wojewodą trockim; pozostawał w bliskich stosunkach z Michałem Kazimierzem Radziwiłłem „Rybeńką", w 1733 należał do zwolenników Augusta III, w 1734 został generalnym administratorem Skarbu W. Ks. Lit.

OGIŃSKI Kazimierz Dominik h. własnego (zm. 1733) wojewoda trocki, potem wil.; był wielokrotnie posłem na sejm, prowadził kampanię przeciwko Sapiehom, brał udział w rokowaniach ze Szwedami w 1702 oraz z Moskwą 1707, 1714 i 1717; w 1710 został woj. trockim, w 1727 - marszałkiem Trybunału W. Ks. Lit. (uczczonym panegirykiem i przedstawieniem przez studentów Akad. Wil.), w 1730 - woj. wileńskim.

OGIŃSKI Marcjan Aleksander h. własnego (1632-1690) woj. trocki, kanclerz w. lit.; studiował zapewne w Akad. Wil. (w 1647 uczynił fundację na rzecz jej biblioteki), w Krakowie oraz w Lejdzie; w 1658 został cześnikiem W. Ks. Lit., 1661 - stolnikiem, 1665 - krajczym, 1670 - woj. trockim, 1684 - kanclerzem w. lit.; w 1657 jako płk królewski uczestniczył w wojnie przeciw Jerzemu II Rakoczemu, w 1660 i 1663/64 - przeciw Moskwie, uczestniczył w rokowaniach z Moskwą i Francją; w 1668 był syndykiem Bractwa Religii Greckiej św. Trójcy przy cerkwi św. Ducha w Wilnie, ok. 1670 przeszedł na katolicyzm.

OGIŃSKI Marcjan Michał h. własnego (1672-1750) kasztelan, woj. witebski; posłował na sejmy, uczestniczył w zjazdach Stanów W. Ks. Lit. w Wilnie 1701 i 1703, był marszałkiem Trybunału w Wilnie w 1712/13, 1718 i 1723, należał do zwolenników Stan. Leszczyńskiego; ufundował w Wilnie klasztor karmelitów, miał pałac na Łukiszkach.

OGIŃSKI Michał Kazimierz (1730-1800) hetman w. lit. 1768-93, pisarz, muzyk; był uczestnikiem konfederacji barskiej, finansował budowę kanału, łączącego dorzecze Niemna z Dnieprem (k. Ogińskiego), w swojej posiadłości w Słonimiu zorganizował kapelę, teatr operowy i drukarnię; pisał bajki, wiersze i piosenki oraz utwory muzyczne: polonezy, opery.

OGIŃSKI Michał Kleofas (1765-1833) kompozytor, działacz polit.; w 1793 został podskarbim w. lit., w 1794 był we władzach powst. w Wilnie i brał udział w walkach z Rosjanami; kilkakrotnie kontaktował się z Napoleonem

(napisał operę na jego cześć) oraz z carem Aleksandrem I (który mianował go senatorem); w 1823 osiadł we Florencji; komponował popularne polonezy (*Pożegnanie ojczyzny*), walce i mazurki na fortepian, pieśni powstańcze, napisał po francusku pamiętniki (1826-27), tłum. polskie pt. *Pamiętniki o Polsce i Polakach od r. 1788 aż do końca 1815* ukazało się w 1870-73.

OGIŃSKI Mikołaj Franciszek h. własnego (zm. 1715) marszałek wołkowyski, miecznik litewski, kasztelan trocki; w 1674 podpisał elekcję Jana III, przed 1681 został marszałkiem pow. wołkowyskiego, w 1685 - miecznikiem W. Ks. Lit., w 1695 - podskarbim nadwornym litewskim, w 1711 - kasztelanem trockim; należał do obozu antysapieżyńskiego.

OGIŃSKI Samuel Lew (zm. 1657), książę, stolnik trocki 1620, rotmistrz królewski 1625, ciwun trocki 1633, dworzanin król. od 1635.

OGIŃSKI Tadeusz Franciszek (1712-1783) kasztelan, potem woj. trocki; posłował kilkakrotnie na sejmy, był zwolennikiem Stan. Leszczyńskiego, w 1739 został starostą oszmiańskim, w 1744 - kasztelanem trockim, przystąpił do konfederacji Czartoryskich i popierał Stanisława Augusta, w 1770 otrzymał woj. trockie.

OKO Jan (1875-1946) filolog klasyczny; ukończył gimn. we Lwowie i filologię klasyczną, uzyskując stopień dra filozofii w 1909, uczył w gimnazjach we Lwowie i w Stryju; 1920-39 był profesorem filologii klas. na USB, utworzył z prof. S. Srebrnym wileńską szkołę filologiczną, należał do Tow. Przyj. Nauk; w czasie okupacji miał godziny zlecone na lit. uniwersytecie, w 1945 został prof. Uniw. Łódzkiego; ogłaszał prace głównie z literatury i archeologii rzymskiej, także o twórczości M.K. Sarbiewskiego, o działalności G.E. Grodka na Uniw. Wil.

OKOŁOWICZ Wincenty (1906-1979), urzędnik, marynarz, górnik, asystent geologiczny w biurze melioracji; ukończył USB w 1934 i doktoryzował się tam w 1939 z meteorologii, w l. 1937-40 uczył geografii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w l. 1941-44 pracował jako geolog i nauczyciel tajnego nauczania, w l. 1945-52 był nauczycielem akademickim UMK w Toruniu, w l. 1952-56 dyrektorem Państw. Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego, od 1954 do 1973 - prof. UW. w l. 1960-62 i 1964-66 dziekanem Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi; autor 18 publikacji naukowych.

OKORNICKA (z d. Mondszein) **Helena,** ps. Miłosz (zm. ok. 1941) aktorka; występowała w teatrze wil. w 1906-08 w zespole N. Młodziejowskiej (grała m.in. Alinę w *Balladynie*) oraz 1909-10 w aktorskim tow. udziałowym, prowadzonym przez męża Kazimierza.

OKORNICKI Kazimierz ps. „Szaniawski" (1876-1931) aktor, śpiewak, reżyser, w l. 1906-1910 grał i reżyserował w Teatrze Polskim w Wilnie, występował także w kabaretach „Ach".

OKULICZ Kazimierz (1891-1981) dziennikarz, polityk; ukończył gimn. w Libawie, studiował w Rydze i Petersburgu, w 1925 ukończył Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB; w 1915 brał udział w org. milicji obywatelskiej m. Wilna, 1918 - uczestniczył w Samoobronie Wil., w 1919 był w Dep. Litewsko-Białoruskim MSZ, potem - we władzach admin. Wilna oraz w depart. spraw zagr. Litwy Środkowej (szef biura prasowego), redagował „Gazetę Krajową"; od 1926 był red. „Kuriera Wileńskiego", w 1928 - posłem na sejm z ram. BBWR; był członkiem zarządu Instytutu Badawczego Europy Wsch. w Wilnie, członkiem „Klubu Włóczęgów"; podczas wojny pracował w Radzie Głównej Opiekuńczej, w 1945 był w II Korpusie gen. W. Andersa we Włoszech, min. sprawiedliwości w Rządzie RP w Londynie, redaktorem *Pamiętnika Wileńskiego* (1972).

OKULICZ-KOZARYN Marian (1897-1955), rtm. „Dryja", szkołę średnią ukończył w Piotrogradzie, od 1918 w WP, był uczestnikiem

wojny polsko-bolszewickiej, oficerem zawodowym kawalerii, m.in. w 10 Pułku Ułanów, reprezentantem kraju w zawodach hippicznych, następnie służył w KOP w Suwałkach i kontrwywiadzie KOP w Wilnie; był internowany na Litwie, po zwolnieniu działał w konspiracji ZWZ-AK, aresztowany przez policję litewską XII 39 skazany został na pół roku więzienia, zwolniony VI 40, ponownie uczestniczył w konspiracji, aresztowany IX 43 jako zakładnik, został wykupiony przez żonę z obozu, od V 44 w 6. Bryg. Part. był oficerem wywiadu, w VII 45 udał się do kraju, osiedlił się w Jeleniej Górze, aresztowany w 1951 przez UB został skazany na 15 lat więzienia, śmiertelnie chory zwolniony.

OLASZ (właśc.Olasek) **Władysław** (ok.1878-1930) aktor; w 1908-19 występował w wileńskiej „Lutni", potem – w Poznaniu i w Warsz.Teatrze Objazdowym.

OLECHNO-HUSZCZA Michał (1886-1941) lekarz; ukończył gimn.w Witebsku oraz studia medyczne w 1913 na Uniw.w Moskwie; praktykował w Wietrzynie w pow.lepelskim, podczas I wojny pracował w szpit.wojsk.w Połocku, w 1919-20 był lekarzem wojsk.w randze rotmistrza 17 Pułku Ułanów Wlkp. w szpitalu w Gnieźnie; w latach międzywojennych praktykował w Małym Dworku w pow.dziśnieńskim, był także ziemianinem i hodowcą koni; 26.06. 1941 został aresztowany przez NKWD, osadzony w Berezweczu i zamordowany.

OLECHNOWICZ Antoni, pseud. Meteor, Kurkowski, Pohorecki, Lawicz (1905-1951) oficer WP i AK na Wileńszczyźnie; ukończył w 1926 Gimn. im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce, w 1930 - Szkołę Podchor. Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej-Komorowie, w 1937 - Wyższą Szkołę Wojenną; służył w sztabie 20 dyw. piechoty w Baranowiczach i 33. dyw. w Grodnie; uciekł z niewoli sowieckiej i przedostał się do Wilna, został szefem Oddz. Organizacyjnego w sztabie Okr. ZWZ, po wkroczeniu Niemców - komendantem garnizonu m. Wilna, potem - insp. rejonowym A, dowódcą I Zgrupowania AK, kierował operacją „Ostra Brama"; unikając rozbrojenia działał nadal w konspiracji, w marcu 1945 został komend. Okr. Wil. AK, przeprowadził ewakuację, w Gdyni zorganizował Mobilizacyjny Ośrodek WO AK, awansowany na ppłka dypl. podczas pobytu w Paryżu w 1947, w 1949 został aresztowany przez UB i skazany na karę śmierci, wyrok wykonano w lutym 1951.

OLECHNOWICZ Franciszek (1883-1944) pisarz białoruski, redagował w Wilnie w 1909-10 jednodniówki humorystyczne „Bicze z Piasku" i „Bicze" oraz tygodnik humorystyczno-satyryczny „Perkunas", współ-prac. z „Gazetą Wil." i dziennikiem „Białoruski Hołas"; po wyjeździe do Rosji w 1925 był więziony 7 lat na Wyspach Sołowieckich, wspomnienie z tego czasu opublikował w „Słowie" w 1934 pt. *W szponach GPU*; po zajęciu Litwy przez Zw. Sow. został zastrzelony przez NKWD.

OLECHNOWICZ Michał, w zakonie: Michał od św. Józefa Kalasancjusza (1746-1782 w Wilnie) pijar, prawnik; do zakonu wstąpił w 1764 w Rosieniach, studiował humaniora w nowicjacie lubieszowskim, filozofię i matematykę - w kol. wileńskim pijarów, uczył w Lubieszowie, Szczuczynie Lit. oraz w nowicjacie pijarskim na Śnipiszkach pod Wilnem; w Wilnie był ponadto egzaminatorem kleryków i cenzorem drukarni; studiował w Szkole Gł. Wil. prawo cywilne i po uzyskaniu doktoratu w 1781 został powołany na katedrę prawa ojczystego i procesu sądowego W. Ks. Lit., był również jałmużnikiem wil. loży „Kościół Mądrości".

OLENKOWICZ Aleksander (1940-1996) nauczyciel j. polskiego i historii; ukończył Wileński Instytut Pedagogiczny, pracował w szkole średniej w Miednikach Król., założył tam muzeum pamięci narodowej i kącik krajoznawczy; był wieloletnim prezesem koła nauczycieli-historyków, członkiem zarządu Związku Polaków na Litwie, deputowanym do samorządu rej. wileńskiego; założył Klub

Kombatantów rej. wileńskiego „Wrzesień 39", organizował pomoc dla żołnierzy kampanii wrześniowej i akowców wileńskich.

OLENIN Konstantin (1881-?) poeta rosyjski; ukończył studia prawnicze w Petersburgu, pierwszy tomik poezji wydał w 1906 w Moskwie; w czasie wojny domowej służył w „białej" armii, od 1920 przebywał na emigracji, m.in.w Wilnie, gdzie uczył logiki w gimnazjum i prowadził komis przy pl.Łukiskim „Wsio pokupaju -wsio prodaju"; od 1923 brał udział w pracach sekcji literackiej stowarzyszenia Wilenskoje Russkoje Obszczestwo, wygłaszał referaty, drukował wiersze w „Wilenskoje Utro" i w ros.czasopismach warszawskich; opublikował tomiki: *Preludii* (Wilno 1925) i *Nieskolko słow* (Równe 1939); tłumaczył poetów polskich i francuskich.

OLEŃSKI Feliks (1905-1964) lekarz; w 1925 ukończył Gimn. Humanistyczne w Ciechanowie Maz., na USB uzyskał w 1931 doktorat wszechnauk lekarskich, pracował 1931-39 w klinice chirurgicznej USB u K. Michejdy jako asystent, st. asystent i adiunkt, został ponadto ordynatorem chirurgii w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie, 1938-39 wykładał w wil. Szkole Położnych; podczas wojny był st. ordyn. w I Szpit. Miejskim w Wilnie (1939-45), pracował też w szpit. gruźliczym i w przychodni chirurgicznej I Polikliniki w Wilnie; 1946-52 był dyr. szpitala w Ostrowie Wlkp., w 1952 zorganizował katedrę i klinikę chirurg. AM w Białymstoku, w 1962 został profesorem i prorektorem.

OLESKIEWICZ Bartłomiej (ok.1602-1650) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1621; w 1634-37 był w Wilnie prof.filozofii, ponadto wykładał w Krożach i Braniewie, w 1646-50 był rektorem w Pułtusku.

OLESZCZYŃSKI Antoni (1794-1879) grafik; w 1809 ukończył szkołę pijarów w Opolu Lubelskim, w 1810-16 pracował jako urzędnik w Warszawie i studiował na Uniw. Warsz.; w 1817-24 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1825 wyjechał na studia do Paryża i tam pozostał; był czynnym działaczem Wielkiej Emigracji, w 1848 walczył na barykadach Paryża; wykonał stalorytowe portrety T.Kościuszki i A.Mickiewicza (wg medalionu Davida d'Angers), wydał *Rozmaitości polskie* (Paryż 1832-33) z 60 stalorytami dot.historii Polski oraz *Wspomnienia o Polakach...* (1843) z 45 stalorytami; ozdabiał rycinami książki m.in. *La Pologne historique...* Leonarda Chodźki (1835-39), kilkadziesiąt rycin wykonał też do wydawnictwa J.K.Wilczyńskiego *Album wileńskie* (1845-56).

OLESZKIEWICZ Józef (1777-1830) malarz, mistyk; ukończył w Wilnie 2 klasy szk. i kurs anatomii na Uniw. Wil. 1797/98, uczył się rysunku i malarstwa u F. Smuglewicza 1798/99, 3 lata studiował w paryskiej Akad. Sztuk Pięknych (m.in. u L.J. Davida); był nauczycielem rysunku, malował portrety oraz obrazy historyczne i mitologiczne we dworach wołyńskich; nie otrzymawszy katedry na Uniw. Wil. przeniósł się do Petersburga, gdzie w 1812 otrzymał tytuł akademika i stał się wziętym portrecistą; był „mistrzem katedry" loży „Orła Białego", wyznawał poglądy teozoficzne, żył skromnie i słynął z dobroczynności; A. Mickiewicz poznał go w 1824 i przedstawił w *Ustępie* do III cz. *Dziadów*.

OLEŚNICKI Jan (Jan z Oleśnicy) **h. Dębno** (zm. 1413) starosta wileński, potem sędzia ziemski krakowski; w 1390 otrzymał od Jagiełły urząd starosty wil., i bronił Wilna przed w. ks. Witoldem i Krzyżakami; potem był starostą łęczyckim, wojskim lubelskim, od 1405 - sędzią ziemskim krakowskim, w 1411 był pełnomocnikiem Jagiełły w rokowaniach z Zygm. Luksemburskim.

OLEXIŃSKI (Oleksiński) **Franciszek Ksawery** (1758-1826) malarz-miniaturzysta; ukończył szkołę w Wilnie i wstąpił do gwardii litewskiej, pełnił służbę na Zamku Królewskim w Warsz.; Stanisław August skierował go na

naukę do F. Smuglewicza i miniaturzysty Winc. Lesseura, malował miniatury do medalionów i tabakierek ofiarowywanych przez króla; 1793-1814 działał w Wilnie, potem przeniósł się do Warsz. i został urzędnikiem, pracując nadal jako portrecista i miniaturzysta.

OLĘDZKI Stanisław Kazimierz (1832 - po 1900) oficer ros., powstaniec 1863; uczył się w szkole pow. w Szawlach oraz w Instytucie Szlacheckim w Wilnie, sutdiował w petersb. Akademii Sztabu Generalnego, brał udział w walkach na Kaukazie i w wojnie krymskiej, dosłużył się stopnia ppłk.; w 1860 otrzymał dymisję i wrócił do kraju, w 1863 Z. Sierakowski mianował go nacz. wojennym pow. nowogródzkiego, słuckiego i pińskiego, po rozproszeniu oddziałów zrezygnował z tej funkcji; w 1864 został aresztowany i skazany na konfiskatę dóbr i 15 lat katorgi w warzelni soli w Usolu; w 1874 wrócił, dzierżawił folwarki w Królestwie, pracował w cukrowni.

OLGINA Olga (właśc.O.Józefowicz) **1° v.Maywalt, 2° v.Mackiewicz**, pseud.Irena Larar (1904-1979) śpiewaczka; ukończyła Gimn.św.Anny w Piotrogrodzie i w 1920 studia w klasie fortepianu w konserwatorium; w Wilnie występowała jako pianistka oraz debiutowała w 1922 w partii Violetty w *Traviacie*; do 1924 śpiewała w teatrach wileńskich pierwszoplanowe role sopranowe w operach (m.in.Małgorzatę w *Fauście* i Rozynę w *Cyruliku sewilskim*) i operetkach; w 1925-26 występowała w Jugosławii (przejęła wówczas po matce pseudonim Olgina), w 1927-33 była solistką Opery Warszawskiej, 1933-35 – Teatru Wielkiego w Poznaniu; podczas wojny mieszkała w Wilnie, w 1939 występowała w „Lutni", w 1940-42 i 1944-45 uczyła śpiewu w wil.konserwatorium; po wojnie – w wyższych szkołach muzycznych w Łodzi i Warszawie; była jurorem wielu konkursów śpiewaczych.

OLIZAR Narcyz (1794-1862) ziemianin, powstaniec, emigrant, pamiętnikarz; ukończył Lic.Krzemienieckie oraz Uniw.Wil.; od 1817 drukował wiersze w „Tygodniku Wileńskim", był członkiem założonego w 1818 Tow.Typograficznego Wil.; od 1816 gospodarował w dobrach Rafałówka w pow.łuckim, organizował loże wolnomularskie; po wybuchu powst. został prezesem Rady Cywilno-Wojskowej gub. wołyńskiej, potem – członkiem Rady Wojennej w Warsz. i senatorem-kasztelanem; w końcu 1831 został uwięziony, ale udało mu się zbiec na emigrację do Francji; w 1843 stanął na czele Tow.Monarchicznego Trzeciego Maja; napisał kilka broszur politycznych oraz pamiętniki: *Gawędy o sąsiedztwie* (Paryż 1840), *Pamiętniki kasztelana N.O.* (Paryż 1844), *Pamiętnik oryginała* (Lipsk 1853).

OLIZAROWICZ Jerzy (1712-1776 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1729 w Wilnie; w 1761-64 był prof.teologii scholastycznej i dziekanem Wydz.Teolog.Akad. Wileńskiej; ponadto był prof. w Płocku i Łomży, misjonarzem w Miłkowie i Łahiszynie, prefektem szkół w Słonimiu i Krożach.

OLIZAROWSKI (Olizar, Olizarovius, Olzarowski) **Aron Aleksander** (1610-1659) prof. prawa, pisarz polityczny; uczył się w Nieświeżu, w 1629 wstąpił do zakonu jezuitów (odbył nowicjat w Wilnie 1629-31, seminarium pedagogiczne w Połocku 1632, kurs filozofii w Pułtusku), w 1636 opuścił zakon; 1636-40 studiował filozofię w Poznaniu, teologię w Poznaniu, Würzburgu i Grazu, oraz prawo i medycynę w Ingolsztacie, gdzie uzyskał tytuł doktora obojga praw, studia medyczne kontynuował w Padwie; 1644-55 wykładał prawo kanoniczne, potem cywilne w Akad. Wil.; po zajęciu Wilna przez wojska ros. wyjechał do Królewca, gdzie w 1658 został doktorem med.; w głównym dziele *De politica hominum societate libri tres* (1651) domagał się praw obywatelskich dla wszystkich, także dla chłopów.

OLKIENICKA Fania (ok.1900-1943) malarka i graficzka żydowska; studiowała w Wilnie i Monachium, pracowała w Żyd.Inst.Naukowym

(JIWO) w Wilnie, projektowała okładki dla wydawnictw Instytutu i kierowała Muzycznym Teatrem im.Ester Kamińskiej; brała udział w wystawach malarstwa żydowskiego w Warszawie i Wilnie; podczas likwidacji getta wil. uczestniczyła w ratowaniu zabytków kultury żyd.; zginęła w Wilnie lub w Treblince.

OLSEJKO Daniel (Alseika Danielus) (1881-1936 Wilno) lekarz, działacz litewski; w 1910 ukończył medycynę w Dorpacie, w czasie I wojny służył w wojsku ros.; po wojnie osiadł w Wilnie, w 1929-34 przewodniczył lit.towarzystwu „Kultura", w 1928 założył i redagował czasopismo „Vilniaus žodis"; napisał m.in. *Vilniaus krašto Lietuvių gyvenimas 1919-1934* (Życie Litwinów w kraju wileńskim 1919-34, wyd.1935); pochowany na Cment.św.Piotra i Pawła.

OLSZAŃSKI Ignacy (1883-1963) ksiądz, działacz społeczny; ukończył w 1907 Semin. Duch. w Wilnie i w 1911 - Akad. Duch. w Petersburgu, studiował we Fryburgu Szwajc., Rzymie, Monachium i Londynie; w 1912 pracował wśród górników polskich we Francji; w 1913 został wikariuszem przy katedrze wil., opiekował się stow. katolickimi, założył „Caritas", podczas I wojny zakładał kuchnie ludowe, w 1915 został członkiem Komitetu Edukacyjnego, w 1921 założył Centralny Związek Chrześcijańskich Zw. Zawodowych diec. wil., 1919-27 był radnym m. Wilna, w 1922 wszedł do Sejmu Wil. i Sejmu Ustawodawczego, był wiceprezesem Polskiego Stronnictwa Chrześcijańsko-Demokratycznego; w 1922-31 był rektorem kościoła św. Bartłomieja w Wilnie, 1927-37 wizytatorem religii, 1931-37 proboszczem par. św. Franciszka Ksawerego w Grodnie i dziekanem, w 1938 - proboszczem w Łyntupach; w czasie II wojny działał w AK, zmarł na terenie Zw. Sow.

OLSZEWSKI Jakub h. Lis (ok. 1586-1634 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; studia humanistyczne ukończył w Pułtusku, do zakonu wstąpił w 1603, filozofię studiował w Akad. Wil. 1605-08, teologię w Akad. Wil. i Nieświeżu 1610-13, wykładał w Braniewie i Akad. Wil. (1614-19), gdzie w 1618 uzyskał magisterium z filozofii; 1619/20 był dyrektorem studiów wyższych w Pułtusku, 1620-31 był prof. teologii scholastycznej w Akad. Wil. (doktoryzował się w 1623), był również dziekanem Wydz. Filoz., potem Wydz. Teol. i wicekanclerzem Akademii; 1627-34 był kaznodzieją polskim w kościele św. Jana, ogłosił drukiem 11 kazań okolicznościowych (Wil. 1627-34).

OLSZEWSKI Jerzy (1913 w Wilnie - 1964) lekarz; ukończył w 1931 Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie oraz w 1937 Wydz. Lekarski USB, współorganizował Społeczny Klub Medyków oraz Związek Lewicy Akademickiej „Front"; 1937-39 pracował w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej, podczas wojny - w Miejskim Szpit. Neurolog. przy ul. Witoldowej, w 1942 - w Institut für Hirnforschung und Allgemeine Biologie w Neustadt, w 1947 uzyskał doktorat na Uniw. we Freiburgu, 1948-56 pracował jako „assistant professor" neuroanatomii na Uniw. w Montrealu, w 1956 - na Uniw. Prow. Saskatchewan, w 1959 - prof. neuropatologii na Uniw. w Toronto; ogłosił 45 prac, w tym cenne atlasy mózgu.

OŁDAKOWSKI Ignacy Abdon Onufry (1785-1821) prawnik, prof. Uniw. Wil.; uczył się w szkołach pijarskich w Łomży, studiował na Uniw. Wil. matematykę, filologię łacińską, potem prawo (doktorat w 1809), 1809-1816 był prof. prawa rzymskiego i krajowego w Lic. Krzemienieckim, 1917-19 uzupełniał studia w Getyndze, potem został prof. prawa natury na Uniw. Wil.; jego rozprawę *O prawie przyrodzonym i filozofii prawa...* ogłoszono pośmiertnie („Pamiętnik Warsz." 1822).

OMELIANOWICZ Maksymilian (1900-1980) absolwent Wydziału Lekarskiego USB, studiował pod kierunkiem prof. K. Michejdy; pracował na Oddziale Chirurgicznym Kliniki Uniwersyteckiej w Wilnie, następnie na stanowisku dyr. szpitala w Dziśnie.

OMIELIAŃCZYK Eugenia zob.: **KRASSOWSKA Eugenia**

ONACEWICZ Ignacy Żegota Bazyli h. Nałęcz (1780 lub 1781-1845) historyk, prof. Uniw. Wil.; uczył się w Wołkowysku 1784-93, Grodnie 1796-97 i Ełku 1801-02, studiował na Wydz. Filoz. Uniw. w Królewcu i został tam wykładowcą j. polskiego i ros., 1810-11 studiował na Wydz. Moralnym Uniw. Wil., otrzymał tytuł magistra i wykładał historię powszechną oraz prawo na kursach przy Uniw., 1813-17 był nauczycielem gimn. w Białymstoku; w 1818 został zast. prof. na Uniw. Wil., do 1821 wykładał hist. powszechną i krajową, potem dyplomację i statystykę państwa ros., w 1827 został profesorem; 1828-33 był usunięty z Uniw. i szykanowany przez władze ros. za wystąpienia przeciwko Nowosilcowowi; w 1834 pracował w Komisji Archeograficznej w Petersburgu, w 1838 - w Muzeum Rumiancewa, kompletował źródła do historii Litwy.

OPIOŁA Ignacy (1891-1962) jezuita; po studiach klasycznych na UJ uczył w Chyrowie i w Pińsku, w l. 1938-40 uczył łaciny w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, aresztowany w 1942 był więziony na Łukiszkach i w obozie w Szałtupiu, od sierpnia 1944 pracował w parafii Postawy i Głębokie, w 1945/46 uczył w Gimn. im. św. Jacka w Katowicach, był dyr. szk. zawodowej w Zabełczu, później katechetą.

OPOCZYŃSKI Kazimierz (1877-1963) lekarz anatomopatolog, prof. i rektor USB; w 1896 ukończył gimn. klas. w Niemirowie, w 1902 - studia lek. na Uniw. w Kijowie, stopień dra med. uzyskał na Uniw. w Odessie w 1915 (był tam w 1908-13 asystentem w katedrze histologii), w okresie I wojny był lekarzem w armii ros.; 1920-22 służył jako major WP w Wojskowej Radzie Sanitarnej; 1920-38 kierował katedrą histologii na USB (od 1922 jako profesor), 1930-31 był dziekanem Wydz. Lek., 1932-33 - rektorem USB, 1925-27 prezesem Wil. Tow. Lek. i redaktorem jego „Pamiętnika", 1927-29 - prezesem Sądu Izby Lekarskiej Wil.-Nowogródzkiej; podczas wojny był lekarzem w Warsz. i wykładowcą na tajnych uniwersytetach; 1945-58 pracował w Szpitalu Śląskim w Cieszynie.

OPOLSKI Zbigniew (XX w.) aktor; w 1924/25 występował w Katowicach, w 1925/26 w Qui pro Quo w Warszawie, w 1926-29 w Wilnie, potem – w warszawskich teatrach rewiowych; zmarł podczas II wojny w Warszawie lub Wilnie.

ORANOWSKI Bronisław (zm. ok. 1939) aktor, reżyser, dyr. teatru; w latach 1906-10 występował w Wilnie w zespołach N. Młodziejowskiej i J. Popławskiego (grał Kostryna w *Balladynie* i Wernyhorę w *Weselu*), w 1910/11 był dyr. Teatru Polskiego w Wilnie, zapewnił sobie pomoc Ferd. Ruszczyca (inscenizacja *Księcia Niezłomnego*) i występy Osterwy (m.in. w *Weselu*); w 1912-13 kierował Teatrem Letnim w Ogrodzie Bernardyńskim, wystawiał komedie, opery i operetki (z udziałem artystów warsz.); występował także jako konferansjer w kabarecie „Ach"V.

ORDA Jerzy (1905-1972 w Wilnie) historyk kultury, archiwista; w 1917-23 uczęszczał do Gimn. Wojciecha Górskiego w Warsz., studiował historię początkowo na Uniw. Warsz., od 1926 na USB, kierował sekcją prehistorii i hist. starożytnej Koła Historyków, zorganizował szkolenie przewodników po Wilnie, współpracował z „Alma Mater Vilnensis"; w 1933 uzyskał doktorat filozofii, w 1933-35 wykładał hist. sztuki w Wileńskim Studium Teatralnym, współpracował z rozgłośnią radiową i miejscową prasą, w 1935 był członkiem red. „Poprostu"; w okresie wojny brał udział w tajnym nauczaniu; po 1945 pozostał w Wilnie, do 1957 był pracownikiem fizycznym, potem umysłowym w Archiwum m. Wilna, Wil. Muzeum Sztuki i innych inst., od 1957 pracował w Centralnym Archiwum Historycznym Lit. SRR, przygotowywał do druku dokumenty archiwalne; był współtwórcą zespołu pieśni i tańca „Wilia", nauczycielem w Wil. Inst. Pedagogicznym, kompetentnym konsultantem w spr. dziejów i

sztuki Wilna; napisał m.in. rozprawę *Symbolika rzeźb kościoła św. Piotra i Pawła w Wilnie* („Alma Mater Vilnensis" 1933 nr 11).

ORDA Napoleon (1807-1883) uczestnik powst. list., emigrant, rysownik, pianista i kompozytor; gimn. ukończył w Świsłoczy, od 1823 studiował matematykę na Uniw. Wil., studiów nie ukończył, bo uwięziono go na 15 mies. za przynależność do tajnego związku „Zorzanie"; brał udział w powst. list., otrzymał st. kapitana i Złoty Krzyż VM; na emigracji w Paryżu odbył studia rzeźbiarskie i malarskie oraz muzyczne (u F. Chopina), wiele rysował podczas podróży, koncertował i komponował, od 1839 był członkiem Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem, napisał gramatykę polską dla Francuzów (1856-58, 2 wyd. 1874); w 1856 skorzystał z amnestii i wrócił do kraju, był nauczycielem prywatnym i odbywał podróże artystyczne; wędrując po Litwie 1875-77 wykonał liczne akwarele i rysunki przedstawiające Wilno (wg jego rysunków Zakład Litograficzny M. Fajansa w Warszawie wydał w 1873-83 *Album widoków historycznych Polski*); koncertował publicznie na rzecz ubogich, w 1873 wydał podręcznik *Gramatyka muzyki...*

ORDA (Horda) **Stanisław Wincenty h. Ostoja** odm. (zm. 1689) kasztelan żmudzki, potem trocki; związany był z Januszem Radziwiłłem i podpisał akt ugody kiejdańskiej, poddający Litwę Karolowi X Gustawowi, potem w 1656 wzywał szlachtę litewską do poddania się carowi rosyjskiemu, w 1658 był już w obozie zwolenników Jana Kazimierza; posłował kilkakrotnie na sejm, w 1659 został instygatorem litewskim, w 1664 - kasztelanem żmudzkim (rezydował przeważnie w Wilnie), był przeciwnikiem Paców (raniony przez Bonifacego Paca w kościele św. Jana w Wilnie), w 1683 został deputowanym do pilnowania porządku w Wilnie i do zapłaty wojsku, w 1685 - kasztelanem trockim.

ORDONÓWNA Hanka (właśc. Anna z Pietruszyńskich Tyszkiewiczowa) (1902-1950) piosenkarka, tancerka, aktorka; występowała często w Wilnie: w 1920-22 śpiewała i tańczyła w operetce, w 1924, 1931 i 1937-39 występowała w Teatrze Polskim; w 1940/41 pracowała w Teatrze na Pohulance, w „Lutni" i Polskim Teatrze Dramatycznym oraz dawała własne recitale: wywieziona do Zw. Sowieckiego w 1941 znalazła się w Taszkiencie (pracowała w Komitecie Opieki Społ.), w 1942 przewiozła grupę dzieci polskich do Indii, potem mieszkała w Haiffie i Bejrucie; wydała zbiór szkiców *Tułacze dzieci* (Bejrut 1948).

ORDYNIEC Jan Kazimierz Romuald (1797-1863) redaktor, działacz emigracyjny, tłumacz, krytyk literacki; ukończył Liceum Krzemienieckie oraz w 1824 studia na Wydz. Filoz. Uniw. Wil., potem w Warszawie był bibliotekarzem St. Zamoyskiego, redaktorem „Dziennika Warsz." (1826-29), w 1831 był członkiem Tow. Patriotycznego; na emigracji - członkiem Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu, kustoszem Biblioteki Polskiej (1854-62), pisał poezje, tłumaczył z j. niem. powieści historyczne Aleks. Bronikowskiego.

ORDYŃSKI Leopold vel Leonard (1799-1852) urzędnik, tłumacz; ukończył gimn. białostockie oraz Wydz. Fizyczno-Matem. Uniw. Wil. w 1820 z tytułem magistra; przeniósł się do Petersburga i pracował w Kancelarii Cesarskiej, jako pomocnik Ign. Daniłowicza, nad kodyfikacją praw dla tzw. prowincji zachodnich, przekładał na j. rosyjski polskie prace naukowe.

ORGELBRAND Maurycy (1826-1904) księgarz; ukończył szkołę rabinów w Warsz., przyjął chrzest rzymsko-katolicki; praktykę księgarską odbył w Warszawie oraz u J. Zawadzkiego w Wilnie, w 1853 otworzył księgarnię, skład nut i wypożyczalnię przy ul. Świętojańskiej w Wilnie, sprzedawał także obrazy i fortepiany; ogłaszał dzieła polskie i tłumaczone w starannej szacie graficznej, zdobione drzeworytami i litografiami, w 1861 opublikował dwutomowy *Słownik języka polskiego*, tzw. wileński; po deportacji żony w głąb Rosji towarzyszył jej

na zesłaniu; w 1865-97 prowadził księgarnię w Warszawie, w 1878-85 wydawał „Tygodnik Powszechny", w 1872 zainicjował Spółkę Wydawniczą księgarzy warszawskich.

ORLICZ Michał (Löwenstark) pseud. Jan Budzikowski (1893-1970) krytyk teatralny; w 1911 zdał maturę w Tarnowie, studiował prawo na UJ, podczas wojny był oficerem armii austriackiej i WP, potem organizował życie teatralne w Bielsku-Białej i w Wilnie (jako recenzent teatralny czasopisma „Nasz Kraj" i członek miejskiej komisji teatralnej); 1919/20 był aktorem teatru w Mińsku i założycielem teatru żołnierskiego, potem w Warsz. działał w Naczelnej Radzie Artystycznej ZASP i w 1922-23 redagował „Scenę Polską", pod jego red. ukazało się pomnikowe wyd. *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej*; w 1927/28 i 1928/29 był kierownikiem literackim „Reduty" w Wilnie, wygłaszał prelekcje przed spektaklami; w 1935 opublikował bogato ilustrowaną pracę *Polski teatr współczesny*; w czasie wojny reżyserował przedst. amatorskie w Wilnie, po 1945 pracował w teatrach łódzkich i PWST, propagował amatorski ruch teatralny.

ORLIŃSKI (właśc. Busiacki) **Janusz** (1868-1917) aktor, reżyser; był głównym reżyserem w Teatrze na Pohulance w 1913-14, grał Łatkę w *Dożywociu* i rolę tytułową w *Wielkim Fryderyku* Nowaczyńskiego.

ORŁOWSKA Bronisława (1908-1988) polonistka; na USB uzyskała w 1935 dyplom mgra filozofii w zakr.filologii polskiej; w latach 30. była nauczycielką j.polskiego i wychowawczynią w Gimn.im.Czartoryskiego w Wilnie, podczas wojny uczyła na tajnych kompletach i działała w AK; po 1945 była m.in.redaktorką w dziale literackim Polskiego Radia w Warszawie, autorką wielu audycji z cyklu *Romanse i nie tylko*.

ORŁOWSKI Aleksander (1913-1944) „Wrzos", uczestnik kampanii wrześniowej w 1 DP Leg., wzięty do niewoli pod Wyszkowem, uciekł, wrócił do Wilna, działał w konspiracji, od jesieni 1943 w 5. Brygadzie, ranny w walkach z Wehrmachtem, leczony w szpitalu św. Jakuba, w VII 44 po wyjściu ze szpitala aresztowany przez NKWD, zaginął.

ORŁOWSKI Mieczysław (1921-1944), kpr. „Pepesza", absolwent wydz. mechanicznego technikum kolejowego, od 1939 działał w konspiracji ZWZ-AK, od I 44 w 6. Brygadzie Partyzanckiej Okr. Wileńskiego AK, d-ca drużyny w 3 plutonie 1 komp., ciężko ranny 21 V 44 w bitwie pod Koleśnikami, zmarł 23 V 44. Brat Aleksandra.

ORŁOWSKI Piotr aktor, w sez. 1928/29 grał w Reducie w Wilnie, a w 1930/31 występował w objazdach zespołu Reduty, 1931-34 w teatrze w Grodnie.

ORŁOWSKI Stanisław (1684-1724 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1698; wykładał w Płocku i Połocku, był prefektem szkół w Łomży i Pińsku; w Akademii Wil. był w 1719-24 prof.teologii, w 1722-24 – prawa kanonicznego.

ORŁOWSKI Zenon (1871-1948) lekarz, prof. USB; w 1891 ukończył II Gimn. Klasyczne w Wilnie, w Wojskowej Akad. Medycznej w Petersburgu w 1897 otrzymał dyplom lekarza, w 1902 - doktorat med., w 1906 - habilitację, pracował w tamt. klinice, należał do założycieli Zw. Lekarzy i Przyrodników Polaków; podczas I wojny był ordynatorem szpitala wojsk. w Petersburgu i do 1920 prowadził wykłady akademickie; 1922-34 był profesorem diagnostyki i terapii ogólnej chorób wewn. na Wydz. Lek. USB, zorganizował klinikę w Szpit. św. Jakuba, był kilkakrotnie dziekanem i prorektorem, w 1937 został członkiem Państw. Rady ds. Uzdrowiskowych; podczas II wojny był konsultantem poliklinik wil.; w 1946-48 był prof. Uniw. Łódzkiego; opublikował m.in. *Naukowe podstawy zdrojownictwa - Zdroje i uzdrowiska polskie* (1936), *Diagnostyka chorób wewnętrznych* (1947).

ORSACZEK Wincenty (1890-1967), jezuita, od 1922 studiował rysunek na USB równocześnie ucząc w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie - do 1940: rysunku i kaligrafii, religii, j. łacińskiego i geografii, w l. 1932-35 był rektorem kolegium, w l. 1934-39 kierownikiem szk. powsz., w czasie wojny duszpasterzem na Litwie, po wojnie w Poznaniu, Łodzi i Piotrkowie.

ORSZULIK Alojzy (1897-1970) misjonarz, kompozytor i dyrygent; studia teologiczne odbył w Inst. Teologicznym misjonarzy w Krakowie 1916-20, prowadził tam chór kleryków, komponował i harmonizował pieśni; studiował na UJ polonistykę i muzykologię, ale egzaminów nie zdawał; w 1924-27 uczył w Małym Seminarium misjonarskim w Wilnie: j. polskiego, geografii i przyrody oraz śpiewu, dyrygował chórem; od 1929 przebywał jako misjonarz Polonii w Brazylii.

ORSZULIK Józef (1896-1974) ksiądz, kompozytor i dyrygent, brat Alojzego; 1907-11 uczęszczał do Małego Semin. misjonarzy w Krakowie, maturę zdał w III Gimn. im. Jana Sobieskiego w Krakowie, 1915-19 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Inst. Teologicznym misjonarzy w Kr., dyrygował chórem kleryków, uczył muzyki i śpiewu w Małym Seminarium w Krakowie oraz w Stanach Zjedn. (1922-26), 1926-28 był nauczycielem j. łacińskiego i greckiego, muzyki oraz dyrygentem chóru w Małym Seminarium w Wilnie; potem uczył we Lwowie, Krakowie i Warszawie (dyrygował Chórem Świętokrzyskim, założył Kolegium Polskich Organistów i Chórmistrzów); podczas wojny był więziony na Pawiaku, potem działał w Tarnowie, Ostrowie Wlkp., od 1946 dyrygował chórem katedralnym w Sopocie i wykładał w klasie organowej Szkoły Muz.; napisał wiele pieśni religijnych.

ORTIZ (Ortizis, Orticius) **Jakub** (1564-1625) Hiszpan, jezuita, prof. Akad. Wil.; studiował w Kordobie, 1587-88 przebywał w Siedmiogrodzie, potem uczył w Lublinie i Poznaniu, w 1594-97 był prof. filozofii w Akad. Wil., 1598-1601 wykładał w kol. poznańskim, w 1601 objął katedrę teologii dogmatycznej w Akad. Wil., w 1603 uzyskał doktorat, w 1605 został kanclerzem Akademii; w 1610 pożar Wilna zniszczył gmachy Akad., podczas ich odbudowy w 1610-13 wykładał w Pułtusku, w 1613 wrócił na stanowiska profesora i kanclerza Akademii Wil.

ORTIZ (Ortizius, Ortisius, Orticius) **Michał** (1560-1638) poch. z Hiszpanii jezuita, prof. Akad. Wil.; w 1579-87 studiował retorykę, filozofię i teologię w szkołach zakonnych, w 1587-88 przebywał w Siedmiogrodzie, w 1589 wykładał w Akad. Wil. retorykę, po uzyskaniu stopnia magistra sztuk i filozofii - w 1591 został prof. filozofii, w 1594 doktoryzował się z teologii i rozpoczął wykłady z *Summy* św. Tomasza, był ponadto kanclerzem Akademii; 1601-05 był organizatorem i rektorem kolegium w Kaliszu, 1605-08 - rektorem Akad. Wil., od 1608 wykładał w Nieświeżu i był tam w 1616-20 rektorem kolegium; 1622-26 był prowincjałem litewskim, otoczył opieką Akademię Wil., odbudowywaną po pożarze, polecił zbudować bibliotekę i szpital; 1627-30 był ponownie rektorem kol. w Nieświeżu.

ORZESZKOWA z Pawłowskich, 2o v. Nahorska **Eliza** (1841-1910) powieściopisarka, publicystka; kształciła się na pensji sakramentek w Warsz., brała udział w powst. stycz. (przechowywała w maj. Ludwikowo R. Traugutta), w 1869 zamieszkała w Grodnie, w 1879-82 była współwłaścicielką księgarni i wypożyczalni w Wilnie pf. „E. Orzeszkowa i Ska", wydała tam 20 książek m.in. swoje studia *Patriotyzm i kosmopolityzm* oraz *O żydach i kwestii żydowskiej*; w 1885 zajmowała się ofiarami pożaru Grodna; obserwacje miejscowej ludności i przyrody wykorzystała m.in. w powieści *Nad Niemnem*; wygłaszała odczyty na konspiracyjnych zebraniach w Wilnie, w 1905 podjęła współpracę z „Kurierem Lit.", w 1910 opublikowała w Wilnie zbiór *Gloria victis*, swoją bibliotekę przekazała Wil. Tow. Przyjaciół Nauk,

którego była współzałożycielką i pierwszym członkiem honorowym.

ORŻEWSKIJ Piotr Wasiljewicz (1839-1897) rosyjski generał kawalerii; pochodził z rodziny katolickiej, która przeszła na prawosławie; był gen.gubernatorem wileńskim w okresie 1.01.1893 – 31.03.1897; zainspirował atak wojska na ludność broniącą kościoła w Krożach 9/10.11.1893; był gorliwym rusyfikatorem, przypomniał o zakazie rozmowy po polsku w miejscach publicznych, ale był przeciwnikiem budowy pomnika Murawiewa w Wilnie.

OSIŃSKI Alojzy od św. Józefa h. Junosza (1770-1842) pijar, leksykograf, rektor Akad. Wil.; uczył się w szkołach pijarskich w Radomiu, do zakonu wstąpił w 1786, studiował w Szczuczynie i w Łomży, uczył w szkołach pij.; 1806-24 wykładał lit. łacińską i polską w Lic. Krzemienieckim, prowadził prace leksykograficzne; w 1824 uzyskał godność kanonika w Wilnie i był deputatem do sądów wil.; na Uniw. Wil. uzyskał w 1827 stopień mgra, w 1828 - doktora teologii, w 1833-39 był rektorem Akad. Wil., zajmował się piśmiennictwem staropolskim i historiografią kościelną, jego obszerne słowniki pozostały w rękopisach; w 1806-12 ukazały się 3 tomy *Słownika mitologicznego z przyłączeniem obrazopisma*, w 1812 *O życiu i pismach ks. Piotra Skargi*, w 1856 (pośmiertnie) *Żywoty biskupów wileńskich.*

OSKIERKA Aleksander (1830-1911) właściciel ziemski, zesłaniec, dziennikarz, bankowiec; ukończył uniw. petersburski, 4 lata służył w petersb. pułku grenadierów, gospodarował w maj. Rajewszczyzna w pow. wilejskim, w 1861 został członkiem Urzędu Gubernialnego ds. Włościańskich w Wilnie, czynny był w Wil. Komisji Archeologicznej i Gubern. Urzędzie Statystycznym, współ-pracował z „Kurierem Wil."; w 1863 wszedł w skład lit. komitetu „białych" przekszt. w Wydział Zarządzający Prowincjami Litwy, objął funkcję naczelnika m. Wilna, został aresztowany w maju 1863 i skazany na 15 lat katorgi (w Usolju został „starostą" wygnańców); w 1876 uzyskał zgodę na powrót do kraju, w 1872 osiadł w Warsz., w 1876 został sekret. red. „Ateneum"; 1885-1904 był dyrektorem filii Warsz. Tow. Ubezpieczeń od Ognia; pochowany na Rossie.

OSKIERKA Aleksander (zm. 1944), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-29, mgr prawa po studiach w UW, Szkoła Podchor. Rez. Kawalerii, ppor. rez. 7. PUł, zginął w powstaniu warszawskim.

OSKIERKA Marcin Teodor h. Murdelio (ok. 1720 - po 1796) kasztelan oszmiański; występował często na sejmikach, był związany z „familią" Czartoryskich, popierał Stanisława Augusta, w 1760 i 1780 posłował na sejmy, w 1765 został marsz. oszmiańskim, w 1793 - kasztelanem oszmiańskim.

OSKIERKA Władysław (1875-1952) malarz; studiował malarstwo w Monachium i Krakowie; w czasie I wojny służył w wojsku ros., potem w WP jako kapitan w Dyw. Litewsko-Białoruskiej; po wojnie wrócił do rodzinnego majątku Tauropol na Litwie Kowieńskiej; od 1931 mieszkał w Wilnie, brał czynny udział w pracach Wil.Tow. Szerzenia Kultury Sztuk Plastycznych, malował portrety i pejzaże wileńskie; w 1946 wyjechał do Lublina.

OSMOŁOWSKI Jerzy Marcin (1872-1952) ziemianin, adwokat, działacz polit., społ. i gospodarczy; w 1919-20 był generalnym komisarzem ziem wschodnich, potem - prezesem Okr. Urzędu Ziemskiego w Warsz., działaczem Partii Pracy.

OSSOWSKI (Ostrowski) **Andrzej Kazimierz** (zm. 1683) jezuita, pisarz w. litewski 1678, kanonik i kantor wil., administrator diecezji.

OSTACHIEWICZ Kazimierz (1883-1952) superintendent Kościoła ewangelicko-reformowanego; ukończył gimn. filologiczne w Wilnie, studiował na Uniw. Warsz. i w Wiedniu, w 1910 uzyskał dyplom Wyższej Szkoły Handlo-

wej w Lipsku, w 1922 - dyplom licencjata teologii w Lozannie; pracował w zborze stołecznym i w Żychlinie, 1928-32 pełnił obow. duszpasterza w Jednocie Wileńskiej, usunięto go jednak z konsystorza i dostępu do ambony za krytykę łatwego udzielania rozwodów i ślubów zmieniającym wiarę katolikom; w 1933 został administratorem parafii Jednoty Warszawskiej w Wilnie; w 1945-49 był administratorem zboru i superintendentem w Łodzi.

OSTERWA Juliusz (Maluszek Julian Antoni) (1885-1947) aktor, reżyser, dyr. teatru; 1896-1904 uczęszczał do Gimn. św. Anny w Krak., którego nie ukończył, debiutował na scenie Teatru Ludowego w 1904, w 1907-09 grał w Wilnie (Pana Młodego w *Weselu*, Joasa w *Sędziach*, Szczęsnego w *Horsztyńskim*, Rodryga w *Cydzie*), w 1919 zorganizował teatr i szkołę teatralną w Salach Redutowych Teatru Wielkiego w Warsz. - zwane „Redutą", w 1925-29 „Reduta" miała stałą siedzibę w Teatrze na Pohulance w Wilnie i występowała w objazdach (500 przedstawień w 173 miastach), w 1931 przeniósł Instytut „Reduty" do Warszawy; po wojnie 1946-47 był dyr. teatrów krakowskich; ogółem wystąpił w 250 rolach.

OSTERWINA z Malinowskich Wanda (1887 w Wilnie - 1929) aktorka, żona Juliusza, w sez. 1910/11 występowała w Teatrze Polskim w Wilnie; od jesieni 1919 do końca życia była związana z zespołem „Reduty" najpierw w Warszawie a od 1925 w Wilnie.

OSTROGSKI Konstanty Iwanowicz (ok. 1460-1530) książę, hetman w. lit., kasztelan wil., wojewoda trocki; był jednym z najzamożniejszych feudałów na Litwie, protegowanym Zygmunta I i Bony, dowodził w wojnach z Moskwą i Tatarami; w 1511 został kasztelanem wil., w 1522 - wojewodą trockim; wybudował lub przebudował - na mocy przywileju królewskiego - 3 cerkwie w Wilnie: Przeczystej Bogurodzicy (1511), św. Trójcy i Przeniesienia św. Mikołaja (1514), posiadał m.in. dwór Góry pod Wilnem i jezioro Świteź.

OSTROUMOW Aleksiej Andrejewicz (przełom XIX-XX w.) matematyk ros.; był kuratorem Wil.Okręgu Naukowego w 1912-14, w tym czasie był też prezesem Północno-Zach. Oddziału Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego.

OSTROWSKI Edward Feliks Wincenty (1816-1859) weterynarz; ukończył w 1832 gimn. w Wilnie i studiował medycynę, potem weterynarię w Wil. Akademii Medyko-Chirurgicznej (w 1838 uzyskał dyplom lek. weterynarii); wykładał weterynarię 1840-53 w Szkole Wet. w Warsz. oraz Instytucie Gospod. Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie, w 1845 został powołany do Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego, w 1853 uzyskał stopień magistra nauk wet. i został prof. Wyższej Szkoły Wet. w Charkowie, prowadził badania w zakresie parazytologii.

OSTROWSKI Franciszek Ksawery (1875-1947) inż.technolog, mechanik; w 1900 ukończył Inst.Technologiczny w Petersburgu; w 1902-07 pracował w Oddz.Ubezpieczeń w pow. sokołowskim w gub.siedleckiej, następnie kierował wydz.kotlarskimi i mechanicznymi w warsztatach kolejowych: w Warszawie 1907-15, Radomiu 1915-20, Moskwie 1920-22; w 1922-26 pracował w Warsztatach Sp.Akc. „Parowóz" w Warsz.; w 1926-45 był kierownikiem warsztatów szkolnych i wykładowcą w Państw.Szkole Techn. w Wilnie; w 1945-47 był st.asyst. na Wydz. Mech.Politechniki Łódzkiej i wykładał technikę obróbki metali w szkołach zawodowych.

OSTROWSKI Ignacy Jan (1688-1746) jezuita; do zakonu wstąpił w 1703 w Wilnie; w 1717-40 był misjonarzem z fundacji Żagiela w Wilnie, w 1737 jednocześnie prof.teologii moralnej w Akad.Wil.; potem był prefektem szkół w Kownie i Krożach.

OSTROWSKI Jan (1811-1872 w Wilnie) rzeźbiarz; kształcił się pod kier. Rafała Ślizienia oraz w pracowni Kazimierza Jelskiego w Wilnie, wykonywał głównie gipsowe medaliony i

popiersia, odlewane w wielu egzemplarzach; portretował w ten sposób także osobistości z wil. środowiska kulturalnego, m.in. T. Narbutta, W. Syrokomlę, E. Tyszkiewicza i M. Balińskiego.

OSTROWSKI Jerzy Zbigniew (1897-1942) pedagog, powieściopisarz; 1906-14 uczęszczał do pryw. gimn. w Lublinie, podczas I wojny był oficerem w wojsku ros., potem w WP, studiował ekonomię na Uniw. Pozn. do 1921 oraz w Inst. Pedagogicznym w Warsz., pracował jako dyr. szkół; w 1927/28 był instruktorem oświatowym w Brazylii, 1931-33 - okręgowym wizytatorem szkół Kuratorium Okr. Szkolnego Wileńskiego, w wil. radiu prowadził poradnik wychowawczy dla młodzieży, redagował pismo „Ster" (1932); w 1939 wrócił do kraju z Kanady, brał udział w ruchu oporu, podczas próby przedostania się na Węgry został wydany Niemcom, zmarł w obozie w Mauthausen-Gusen; pisał powieści (np. *Obok życia* 1924, *Sztandar na maszcie* 1925) opowiadania i reportaże, w Wilnie w 1939 wystawiono jego sztukę *Bogoburcy.*

OSTROWSKI Piotr (1791-1846) pedagog; studiował na Uniw. Wil. oraz w Inst. Pedagogicznym w Petersburgu w 1810-15, uczył j. rosyjskiego w gimn. wil. i pracował jako tłumacz w kancelarii uniw., w 1818 zastępował prof. literatury i historii rosyjskiej na Uniw. Wil., w 1820/21 wykładał statystykę państwa ros., 1819-22 uczył j. ros. w Semin. Głównym; w 1823 jako gorliwy służbista carski spowodował dochodzenie policyjne i śledztwo Nowosilcowa w sprawie napisu ku czci Konstytucji 3 Maja na tablicy w gimn. wil.; po 1831 był dyr. gimn. w Dyneburgu; w 1819 opublikował w Wilnie *Wypisy z autorów rosyjskich...* (7 wydań), opracował również podręczniki do geografii i historii Rosji.

OSTROWSKI Wincenty (zm. przed 1846) aktor, w l. 1801-05 występował w Wilnie w zespole M. Morawskiej, był jednym z lepszych aktorów tego zespołu.

OSTYK-NARBUTT zob.: **NARBUTT**

OŚCIK (Ościkowicz, Ostikowicz, Ostyk) **Grzegorz** (Hrehory, Stankowicz) **h. Trąby** (zm. 1518) wnuk Krystyna, uczestniczył w wojnach z Moskwą (1500-09 przebywał w niewoli), w 1510 został wojewodą trockim, współdziałał z Radziwiłłami.

OŚCIK (Ościkowicz, Ostykowicz) **Grzegorz** (Hrehory Hrehorowicz), zw. Wirszyłło, h. Trąby (zm. 1557) kasztelan wileński; intrygant i wichrzyciel, w 1519 został krajczym lit., w 1542 - wojewodą nowogródzkim, w 1544 - kasztelanem wil.; był niechętny polityce Radziwiłłów (także małżeństwu Barbary z Zygmuntem Augustem).

OŚCIK (Ostik, Ostyk) **Grzegorz** (Hrehory Jurjewicz) h. Trąby (ok. 1535-1580) dworzanin hospodarski; rozrzutny i lekkomyślny utracił większość majątku; w 1576 proponował carowi Iwanowi Groźnemu pomoc w objęciu tronu polsko-litewskiego, założył w Kowarsku pod Wilnem mennicę fałszywej monety, fałszował również dokumenty; w 1580 kontaktował się w Wilnie z posłem ros. G. Naszczokinem; został skazany za zdradę i ścięty w Wilnie 18.06.1580.

OŚCIK (Astic, Astyk, Hostyk, Ostyk) **Krystyn h. Trąby** (zm. 1442-43) kasztelan wileński; w 1401 był wystawcą (z w. ks. Witoldem) aktu unii wileńskiej, w 1413 podpisał akt unii horodelskiej, w 1418 został kasztelanem wil.; należał do zwolenników Świdrygiełły, uczestniczył w rokowaniach z Krzyżakami; w 1440 poparł wybór królewicza Kazimierza Jagiellończyka na w. księcia; jego synem był Radziwiłł, protoplasta rodu.

OŚWIECIMSKA-GOŁUBIEWOWA Janina (1906 Oszmiana -?) malarka, żona Antoniego; w 1926-32 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB, dyplom otrzymała w 1933, była prezesem „Bractwa Artystycznego", członkiem Wil.Tow.Art.Plastyków; od 1946 mieszkała w Krakowie; w okr.wileńskim powstały m.in.ob-

razy olejne: *Pracownia Ruszczyca* (1929), *Fragment Wilna*.

OTRĘBSKI Jan Szczepan (1889-1971) językoznawca, prof. USB; ukończył szkołę średnią w Kielcach w 1909 i studia z filologii słowiańskiej na Uniw. Warsz. w 1913 ze stopniem kandydata nauk historyczno-filologicznych, studiował w Lipsku do 1914 (1914-16 był internowany), w 1920 doktoryzował się, w 1924 habilitował na UJ; 1921-24 był zastępcą prof., 1924-39 profesorem językoznawstwa i filologii sanskryckiej na USB, w 1931-34 - dziekanem Wydz. Hum.; 1940-44 był prof. j. polskiego i filologii klasycznej na litewskim uniw. w Wilnie; 1945-60 prof. filol. słowiańskiej, potem bałtyckiej na UAM w Poznaniu; opublikował ok. 300 prac z językoznawstwa, m.in. *O najdawniejszych polskich imionach osobowych* (Wil. 1935), *Studia indoeuropeistyczne* (Wil. 1939), *Gramatyka jęz. litewskiego* (1956-65); 1949-63 redagował czasopismo „Lingua Posnaniensis".

OTTOSIELSKI (Otosielski) **Konstanty** (ok. 1739-1809 w Wilnie) dekorator teatr.; od ok. 1780 przebywał w Nieświeżu na dworze księcia K. Radziwiłła i malował tam dekoracje do teatru dworskiego, potem był w Dereczynie Sapiehów, od 1793 przebywał w Wilnie, w 1796-1802 wykonał dla teatru wil. wiele dekoracji, m.in. do *Krakowiaków i górali* Bogusławskiego; zajmował się także malowaniem wnętrz.

OWCZYNNIKÓW-TUMIŁOWICZOWA Tamara (ok.1913-1944 Wilno) malarka i graficzka; w 1931 ukończyła Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie, w 1932-37 studiowała na Wydz. Sztuk Pięknych USB, brała udział w wystawach sprawozdawczych; w czasie wojny wyrabiała zabawki; zginęła podczas bombardowania Wilna.

OZIEWICZ Ignacy, pseud. Czesław, Czesławski (1887-1966) płk WP, dowódca NSZ; ukończył w 1907 gimn. w Wilnie i wstąpił jako ochotnik do armii ros. kończąc w 1911 trzyletnią szkołę junkrów w Wilnie, brał udział w I wojnie, w 1917 wstąpił do polskiego III Korpusu Wsch., brał udział w wypr. kijowskiej, dowodził pułkami, w 1939 - 29 dyw. piechoty; zwolniony z internowania na Litwie działał w Narod. Organizacji Wojskowej w Warsz., odmówił podporządkowania się AK, tworząc Narodowe Siły Zbrojne, walczące także z ugrupowaniami lewicy; po aresztowaniu w 1943 przebywał w Oświęcimiu i Flossenburgu, po wyzwoleniu - na emigracji, powrócił do kraju w 1958.

OZIĘBŁOWSKI Jan (1655-1704) jezuita; do zakonu wstąpił w 1671 w Wilnie; w 1687-89 był prof.filozofii i matematyki w Pułtusku, w 1689-91 – w Nieświeżu i w 1692-95 – w Wilnie; w 1695-96 – prefektem szkół w Połocku, w 1696—1704 był misjonarzem dworskim wojewody Kazimierza Sapiehy i misjonarzem obozowym z Wilna.

OZIĘBŁOWSKI (Oziembłowski) **Józef** (1804-1878 w Wilnie) litograf, ilustrator; studiował na Uniw. Wil. jako uczeń J. Rustema, ok. 1830-54 prowadził w Wilnie zakład litograficzny, w którym wykonywał widoki Wilna, nieraz wg swoich rysunków (np. *Góra Zamkowa, Trzech Krzyży i Bekieszowa w Wilnie, Kościół św. Anny, Kaplica Ostrej Bramy*), obrazki świętych, typy ludowe, portrety, m.in. uczonych, artystów i biskupów wil., ilustracje do wielu wil. wydawnictw (m.in. T. Narbutta *Dzieje starożytne narodu litewskiego*, J.I. Kraszewskiego *Wilno od początków jego do r. 1750*), nuty; w jego zakładzie odbijał swe prace również Kazimierz Bachmatowicz.

OZIMEK Jerzy Edmund (1921 w Wilnie - 1942), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-33, żołnierz ZWZ, w 1940 był aresztowany i więziony na Łukiszkach, w czerwcu 1941 wywieziony do ZSRR, jako żołnierz armii gen. Wł. Andersa zmarł w kwietniu 1942 w Kermine (Uzbekistan) na skutek epidemii.

P

PAC Antoni Michał h. Gozdawa (zm. 1774) pisarz w. litewski od 1750, poseł na sejmy 1746, 1748, 1750, 1754, 1760; lawirował między „familią" Czartoryskich a stronnictwem Radziwiłłów, w 1760 został pułkownikiem husarskim buławy w. litewskiej oraz regimentarzem dywizji białoruskiej wojsk W. Ks. Lit., w 1763 - pułk. chorągwi buławy polnej lit.; wybudował w Jeznie okazały pałac, do którego odnoszono także przysłowie: Wart Pac pałaca a pałac Paca, posiadał również pałac w Wilnie.

PAC Bonifacy Teofil h. Gozdawa (zm. 1678) oboźny lit.; studiował w Akad. Wil., służył w wojsku litewskim jako dowódca chorągwi i rotmistrz, w 1658 został ciwunem trockim, w 1664 brał udział w wojnie z Rosją, w 1665 - w wojnie domowej z Jerzym Lubomirskim (po stronie królewskiej), w 1673 - w wyprawie Chocimskiej, wojsko pod jego dowództwem uczestniczyło w rozbojach i grabieży, był elektorem Michała Korybuta w 1669 i Jana III w 1674; w 1669 został strażnikiem litewskim, w 1676 - oboźnym W. Ks. Lit.

PAC Feliks (Szczęsny) **Jan h. Gozdawa** (po 1615 - po 1700) podkomorzy litewski; uczył się w Akad. Wil., był dworzaninem królewicza, potem króla Władysława IV jako „starszy pokojowy i łożniczy JKM", w 1643 został cześnikiem lit., w 1645 - stolnikiem oraz starostą grodowym brasławskim, w 1646 - podkomorzym; posłował kilkakrotnie na sejm z woj. brasławskiego, popierał kandydaturę Jana Kazimierza i był mu wierny podczas „potopu".

PAC Ignacy h. Gozdawa (zm. 1765) podstoli lit. od 1760, kompan Radziwiłła „Panie Kochanku", marszałek Trybunału Lit. w 1761, slynący z pijaństwa, ekscesów i niezgodnej z prawem procedury sądowej, w 1764 konfederacja lit. odsądziła go od działalności publicznej na 6 lat.

PAC Jan h. Gozdawa (zm. 1610) cześnik lit., potem ciwun wileński i wojewoda miński (od 1600); był dworzaninem Jana Zamoyskiego, w 1592 został marszałkiem sejmu inkwizycyjnego i starał się godzić zwolenników i przeciwników Zygmunta III, był kalwinem, w 1591 występował w procesie przeciwko sprawcom spalenia zboru w Wilnie, w 1600 przeszedł na katolicyzm.

PAC Jan Kazimierz h. Gozdawa (zm. 1653) pisarz litewski od 1639; 1616-18 studiował w Akad. Wil., w 1633 był marszałkiem Trybunału Lit. i brał udział w wojnie Smoleńskiej, w 1647 posłował do Moskwy; wskutek zatargów z wierzycielami wytoczono mu kilkanaście procesów i sześciokrotnie skazano na banicję.

PAC Jan Kazimierz h. Gozdawa (zm. 1696) w 1684 został marsz. brasławskim, w 1687 chorążym nadwornym litewskim, posłował na sejmy w 1688 i 1694.

PAC Jan Krzysztof (zm. 1702) marszałek pow. wiłkomirskiego od 1690, podkomorzy lit. od 1698; w 1665 brał udział w wojnie przeciw rokoszanom Jerzego Lubomirskiego i dostał się do niewoli, w 1676 był kapitanem królewskim w walce z Turkami pod Żórawnem, posłował na sejmy w 1693 i 1694; był stronnikiem proszwedzkich Sapiehów, został rozstrzelany podczas najazdu szlachty litewskiej na jego rezydencję Towiany.

PAC Jan Samuel h. Gozdawa (ok. 1616-1654) dworzanin król., poseł na sejmy w 1641 i 1652, podstoli lit.; w 1648 na czele 2 chorągwi zaciągniętych za własne pieniądze brał udział w tłumieniu powstania kozackiego na Zadnieprzu.

PAC Jerzy (Jurij Pacewicz, Pacz, Paczowicz) **h. Gozdawa** (zm. 1505-06) wojewoda kijowski, namiestnik kowieński, nowogródzki i połocki; odbudował zamek kijowski zniszczony podczas najazdu Tatarów w 1482, przebywał na dworze Aleksandra Jagiellończyka i świadczył na licznych dokumentach, w 1493 dowodził wojskiem wysłanym na pomoc zagrożonemu Smoleńskowi.

PAC Józef h. Gozdawa (ok. 1736-1797) generał major wojsk lit. od 1757 i gen. adiutant buławy wielkiej W. Ks. Lit. od 1758, starosta wilejski, posłował na sejmy 1767-68 i 1778, w 1794 został powołany na członka Rady Narodowej Litewskiej i Deputacji Wojskowej.

PAC Kazimierz h. Gozdawa (zm. 1695) biskup żmudzki; studiował w Akad. Wil., w 1650 został sekretarzem król., w 1657 - kanonikiem wil., w 1659-63 był w niewoli moskiewskiej, w 1663 został biskupem smoleńskim, w 1666 - żmudzkim, walczył z protestantami i likwidował zbory w swojej diecezji, w Worniach wybudował w 1691 murowaną katedrę, w Wilnie - wraz z bratem Michałem Kazimierzem - ufundował kościół Św. Piotra i Pawła.

PAC Kazimierz Michał h. Gozdawa (zm. 1719) pisarz w. litewski, kawaler maltański; uczył się w Warszawie, w 1673-80 odbył podróż za granicę, w 1678 został na Malcie przyjęty do zakonu joannitów; wielokrotnie posłował na sejmy, w 1702 oskarżał króla Augusta II i przyczynił się do zerwania sejmu, w 1683-1710 był pisarzem w. litewskim, w 1708 Stanisław Leszczyński mianował go marszałkiem nadwornym lit.

PAC Konstanty Władysław h. Gozdawa (zm. 1686) chorąży nadworny litewski, pułkownik wojska lit.; brał udział w kampanii kurlandzkiej i moskiewskiej w 1659-61 i 1664, w czasie wojny domowej walczył przeciw rokoszanom i dostał się do niewoli; podpisał akt abdykacji Jana Kazimierza oraz akty elekcji Michała Korybuta i Jana III, w 1673 brał udział w wojnie tureckiej.

PAC Krzysztof Konstanty h. Gozdawa (zm. 1725) w 1710 został pisarzem w. lit. i starostą kowieńskim, w 1715 - marszałkiem Trybunału, posłował na sejmy w 1718 i 1722, w 1742 został kasztelanem połockim.

PAC Krzysztof Zygmunt h. Gozdawa (1621-1684) kanclerz W. Ks. Lit.; studiował w Krakowie, Padwie, Perugii, Grazu i Lejdzie, w 1646 został chorążym W. Ks. Lit., w 1649 prowadził pertraktacje ze Szwedami, w 1651 brał udział w wojnie kozackiej, podczas najazdu szwedzkiego był u boku Jana Kazimierza, demaskował zdradę Radziwiłłów, w 1656 został podkanclerzym, w 1658 - kanclerzem w. lit.; należał do twórców polsko-szwedzkiego traktatu pokojowego w Oliwie, w 1661 brał udział w walce z armią I. Chowańskiego (opanował Kowno), w 1663/64 towarzyszył królowi w wyprawie przeciwko Moskwie, w 1665 - przeciwko rokoszanom; należał do stronnictwa francuskiego i otrzymywał od Francji wysokie subsydia na wojsko, potem przeszedł do stronnictwa habsburskiego i został doradcą Michała Korybuta, był przeciwnikiem Jana III, ale nieraz szukał z nim porozumienia.

PAC Ludwik Michał h. Gozdawa (1780-1835) generał, senator-wojewoda; w 1796 studiował w Akad. Wil., 1802-03 przebywał w Paryżu i Londynie, zwiedzał gospodarstwa rolne w Anglii i Szkocji; w 1808 wstąpił do szwoleżerów gwardii Napoleona, w 1812 podejmował Napoleona w swym pałacu w Wilnie, został generałem brygady, w 1813 otrzymał komandorię Legii Honorowej i komand. Virtuti Militari, w 1814 awansował na gen. dywizji; po powrocie do kraju inwestował w swoich dobrach, zbudował pałac w Dowspudzie w stylu

gotyku angielskiego i zrekonstruował odkupiony od Radziwiłłów pałac w Warszawie; brał udział w powst. listopadowym, na emigracji zbliżał się do obozu ks. A. Czartoryskiego.

PAC Michał Jan h. Gozdawa (1730-1787) starosta ziołowski, marszałek generalny litewski konfederacji barskiej; do 1746 uczył się w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie; związał się z Radziwiłłami: Michałem „Rybeńką" i jego synem Karolem „Panie Kochanku"; w 1764 został gen. majorem wojsk lit., w 1766 - gen. lejtenantem, w 1769 - marszałkiem generalnym konfederacji generalnej litewskiej oraz (w zastępstwie Michała Krasińskiego) - marszałkiem gen. konfederacji obojga narodów, przygotowywał memoriały i manifesty głoszące program konf. barskiej, jego akcje militarne kończyły się klęską; na emigracji przebywał w Austrii, Szwajcarii i Francji strzegąc archiwum Generalności, otrzymywał pensję od Ludwika XVI.

PAC Michał Kazimierz h. Gozdawa (ok. 1624-1682) hetman w. litewski, wojewoda wil.; brał udział w wojnach z Kozakami, Szwedami i Moskwą oraz z rokoszanami J. Lubomirskiego, piastował niejednokrotnie funkcję regimentarza; w 1663 został hetmanem polnym lit. i wojew. smoleńskim, w 1667 - hetmanem w. lit. i kasztelanem wil.; był rzecznikiem francuskich, potem rosyjskich interesów, w 1669 został wojewodą wil., w 1673 uczestniczył z wojskiem lit. w bitwie pod Chocimiem, w 1676 dowodził lewym skrzydłem armii pod Żurawnem, uzyskiwał od elektora brandenburskiego subsydia na utrzymanie armii lit., prowadził politykę antykrólewską, podburzał szlachtę przeciw Janowi III; wraz z bratem Kazimierzem, biskupem żmudzkim, ufundował kościół św. Piotra i Pawła w Wilnie.

PAC Mikołaj h. Gozdawa (1570-1624) biskup żmudzki; kształcił się w Akad. Wil., jako student ułożył panegiryk z okazji wjazdu do Wilna króla Zygmunta III (wyd. Wil. 1589), w 1596 został kanonikiem wil., w 1602 - sufraganem biskupa wil., w 1609 uzyskał biskupstwo żmudzkie, protegował jezuitów i nawracał kalwinów, w 1614 ze wzgl. na stan zdrowia osiadł w Padwie, był protektorem nacji polskiej studentów, w 1618 zrezygnował z diecezji.

PAC Mikołaj Stefan h. Gozdawa (ok. 1623-1684) wojewoda trocki, kasztelan, biskup wileński; studiował filozofię w Akademii Wil. oraz w Ingolsztacie, kilkakrotnie posłował na sejmy, w 1651 został wojew. trockim, wchodził do rozmaitych komisji i był deputatem do Trybunału Skarbowego; w 1669 uzyskał zwolnienie od przysięgi małżeńskiej i poświęcił się stanowi duchownemu, w 1670 został kasztelanem wil., w 1671 - biskupem wil. (konsekrowanym w 1682), w 1675 ufundował klasztor dominikanów w Wilnie.

PAC Paweł h. Gozdawa (zm. 1595) kasztelan witebski, woj. mścisławski, kasztelan wileński; w 1566 Zygmunt August mianował go pierwszym kaszt. witebskim, w 1569 brał udział w rokowaniach o unię w Lublinie, proponował powołanie na tron carewicza ros. Fiodora, za czasów Batorego był członkiem poselstwa do Iwana Groźnego i został woj. mścisławskim, w 1593 Zygmunt III mianował go kaszt. wileńskim.

PAC Piotr h. Gozdawa (po 1570-1642) podskarbi nadworny lit., wojewoda trocki; studiował w Akad. Wil. oraz za granicą, brał udział w wojnie ze Szwecją o Inflanty oraz w wojnie Smoleńskiej 1609-11, w 1613 został chorążym nadw. lit., w 1635 - podskarbim, w 1640 - wojew. trockim.

PAC Stefan h. Gozdawa (1587-1640) podskarbi, potem podkanclerzy lit.; studiował prawdopodobnie w Padwie oraz w Bolonii, w 1611 został sekretarzem król., w 1615 - pisarzem w. lit., w 1624 odbył podróż za granicę z królewiczem Władysławem (diariusz opublikowano w 1854), w 1630 został podskarbim lit., w 1635 - podkanclerzym lit., w 1638 towarzyszył Władysławowi IV i Cecylii Renacie w podróży zagr.; w Wilnie ufundował klasztof karmelitanek i kościół św.

Józefa oraz pomagał przy budowie kościoła św. Teresy, w którym został pochowany.

PACEWICZ Franciszka aktorka, śpiewaczka, stale występowała w Wilnie w l. 1845-1863.

PACHUCKI Józef (1892-1954) jezuita, nauczyciel; filozofię i teologię studiował w instytutach zakonnych w Nowym Sączu, Krakowie i Starej Wsi w 1915-22, wykładał fizykę i matematykę 1922-23 w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, był jednocześnie prefektem w konwikcie i opiekunem organizacji „Liga Robotnicza", potem uczył w Chyrowie i Starej Wsi, był rektorem kolegium w Pińsku 1931-36 i superiorem w Częstochowie; był autorem kilku książek religijnych, wielu broszur i artykułów.

PACKIEWICZ Zygmunt (1870-1936) działacz kulturalno-oświatowy, nauczyciel rysunków, dekorator.

PACOWSKA z d.Marcinkiewicz Janina (1914-?) geograf, geolog; w 1934 ukończyła Gimn. im.Czartoryskiego w Wilnie, studiowała geografię i geologię na USB, uzyskując w 1941 absolutorium; na USB pracowała w 1937-39, w Komitecie dla Uchodźców w Wilnie w 1939-40, na kolei litewskiej w 1941-42, w Inst.Geologii w Wilnie 1941-43; w 1945-48 pracowała jako mł.asystent w Katedrze Geologii UMK w Toruniu, w 1948 uzyskała magisterium z geografii.

PACYNKO Kazimierz (1834-1905) kanonik hon., proboszcz kościoła św. Jana; po kasacie diec. mińskiej przybył do Wilna, przez pewien czas współpracował z „prałatem rządowym" Żylińskim, ale potem z nim zerwał; kierował restauracją kościoła św. Jana, w którym zbudowano pomniki Mickiewicza, Odyńca, Syrokomli i Moniuszki, zorganizował chór kościelny, powiększył obszar cmentarza parafialnego przez dokupienie Nowej Rossy.

PADOVANO Jan Maria (ok.1493-1574) rzeźbiarz i architekt włoski; przed 1532 przybył do Polski, miał pracownię w Krakowie; w Wilnie wykonał nagrobki W.Ks.Witolda, królowej Elżbiety (z Giov.Cinim) i Barbary Radziwiłłówny -wszystkie się nie zachowały.

PAJEWSKI Antoni (1793-1850) pijar, botanik; uczęszczał do szkoły pij. w Łużkach, w 1812 wstąpił do nowicjatu w Lubieszowie, 1815-17 studiował na Uniw. Wil. fizykę z chemią, matematykę i botanikę, uzyskując st. kandydata filozofii; uczył w szkołach pij. w Międzyrzeczu i Połocku, gdzie katalogował scalone biblioteki: pijarską i pojezuicką, w 1829-32 był rektorem kol. w Lidzie; prowadził równolegle badania botaniczne (odkrył zimowita jesiennego: Colchicum autumnale).

PALARZ Franciszek (1897-1985) żołnierz armii gen. Hallera, uczestnik wojny 1919/1921, w l. 1920 zawodowy wojskowy 3. PAC, uczestnik kampanii wrześniowej; żołnierz ZWZ-AK w Garnizonie m. Wilna (dzielnica Kalwaryjska).

PALENKO Maurycy (1898-1944), st. sierż. „Strug", od 1918 zawodowy żołnierz 1 pp 1 DP Leg., uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, w kamp. wrześniowej szef 3 komp. ckm 1 pp, uniknął niewoli, wrócił do Wilna, działał w konspiracji ZWZ-AK w Kole Pułkowym 1. pp. Leg., oficjalnie pracował w f-ce mebli, szkolił młodszych dowódców w zakresie obsługi broni maszynowej, od III 44 szef 1 Brygady Partyz. „Juranda", poległ w bitwie pod Krawczunami 13 VII 44.

PALIŃSKA Salomea (1831-1873) aktorka, żona publicysty Józefa Keniga; wychowywała się w Wilnie, jako aktorka występowała tu od 1851 do 1855, grała m.in. tytułową rolę w *Marii Stuart* Schillera oraz Szimenę w *Cydzie* Corneille'a, potem pojawiała się na występach gościnnych.

PALLONI Michelangelo (1637-1711 lub 1713) malarz włoski; w 1674 został sprowadzony na Litwę przez Krzysztofa i Michała Paców, dekorował kościół w Pożajściu oraz św. Piotra i

Pawła w Wilnie (7 fresków) w 1677-84, w 1684 przeniósł się do Warszawy, dekorował pałac Krasińskich, pałac w Wilanowie, potem zamek w Rydzynie, w 1692 namalował 6 wielkich fresków w kaplicy św. Kazimierza przy katedrze wil. (2 do dziś zachowane), w 1695 - sklepienie w kaplicy misjonarzy w Łowiczu, w 1705 cykle fresków w kościołach Węgrowa.

PALLULON (Paliulonis) **Mieczysław Leonard** (1834-1908) biskup żmudzki; uczył się w Semin. Duchownym w Worniach oraz Akad. Duch. w Petersburgu, gdzie w 1860 uzyskał stopień mgra teologii, w 1876 został kanonikiem generalnym kapituły żmudzkiej, w 1883 - biskupem żmudzkim (ze stolicą przeniesioną do Kowna), był rzecznikiem wspólnego działania polsko-litewskiego przeciwko rusyfikacji i prawosławiu, posługiwał się z reguły językiem polskim, ale wspierał wydawnictwa litewskie, odnowił katedrę kowieńską, w której freski wykonał Michał Elwiro Andriolli.

PALUCH Jan (1906-1931 w Wilnie) jezuita, w l. 1929-31 sekretarz Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie.

PANCERZYŃSKI Karol Piotr h. Trzaska (zm. 1729) biskup smoleński, potem wileński; uzyskał doktorat filozofii w Akad. Wil., w 1696 został kanonikiem katedry wil. oraz regensem Semin. Duch. w Wilnie, w 1709 posłował do cara Piotra I w sprawie dóbr kościelnych, został pisarzem wielkim W. Ks. Lit., w 1720 - bisk. smoleńskim, w 1724 - wileńskim, w 1727 ufundował w Grodnie klasztor bonifratrów.

PANCERZYŃSKI Ludwik h. Trzaska (zm. po 1812) marszałek szlachty gub. grodzieńskiej; w 1790 był chorążym pow. grodzieńskiego i posłem na Sejm Czteroletni, 1798-1809 pełnił funkcję marsz. szlachty pow. grodzieńskiego, 1809-12 - guberni grodzieńskiej, Napoleon powołał go na członka trzyosobowej Izby Administracyjnej.

PANEJKO Jerzy (1886-?) profesor prawa administracyjnego na USB w 1928-39, w czasie wojny wciągnięty na listę volksdeutschów pracował w administracji Gen. Guberni, po wojnie przebywał w Wiedniu, wykładał na Ukraińskim Wolnym Uniwersytecie w Monachium (?).

PAPIESKI Czesław Adam (1908-1940) matematyk; ukończył w 1928 Państw. Szkołę Techniczną w Wilnie, w 1939 uzyskał na USB tytuł mgra filoz. w zakr. matematyki; 1928-31 prac. w Zarządzie Miejskim w Wilnie; uczestniczył w wojnie 1939, dostał się do niewoli sow., zginął w Katyniu.

PAPKIEWICZ Jan (ok. 1878 w Wilnie - 1921) robotnik i technik kolejowy, działacz ruchu robotniczego; w 1896 ukończył wil. szkołę techniczną i pracował przy budowie kolei, od 1895 działał w org. socjalistycznych, w 1899 wszedł do KC SDKPiL, w 1917 uczestniczył w rewolucji na Uralu, pełnił rozmaite funkcje partyjne i związkowe w sowieckiej Rosji.

PAPROCKI Franciszek h. Jastrzębiec (1723-1805) jezuita, wydawca, geograf, prof. Akad. Wil.; kształcił się w kolegium jez. w Połocku, nowicjat odbył 1740-42 w Wilnie, studiował 1742-52 w Słucku, Nieświeżu, Grodnie i Warszawie, uczył w jezuickim Collegium Nobilium w Warszawie, w 1757-60 był prof. filozofii w Akad. Wil. (w 1758 uzyskał w niej doktorat filoz.), w 1760 został prefektem wil. Drukarni Akademickiej, w której publikował do 1763 czasopismo „Kurier Litewski" z dodatkami; w 1763-65 był regensem wil. Collegium Nobilium, 1765-68 - rektorem kol. w Kownie, 1768-73 - prokuratorem jezuickiej prowincji lit.; publikował prace historyczne i geograficzne, m.in. *Europa, z części świata najprzedniejsza, opisana* (podręcznik, 7 wydań od 1754), *Wojny znaczniejsze przed narodzinami i po narodzeniu Chrystusa Pana aż do... roku 1763* (Wil. 1763) oraz od 1757 „Kalendarzyki Polityczne" w duchu oświecenia.

PAPROCKI Łukasz h. Jastrzębiec (1607-1657)

jezuita, heraldyk, bratanek Bartosza; do zakonu wstąpił w 1624 w Wilnie, studiował w Połocku, Pułtusku oraz w 1631-35 w Akad. Wil., potem wykładał w kolegiach jez. w Pińsku i Płocku; przygotował pomnożone i poprawione opracowanie herbarza Bartosza Paprockiego, którego rękopis zaginął, ale korzystali z niego autorzy dziełek heraldycznych w 1651-52.

PAPROCKI Tadeusz (1927 Wilno - 1989) ksiądz, prałat papieski; ukończył szkołę powsz. w Wilnie i rozpoczął naukę w Gimn. im. Mickiewicza, którą kontynuował w tajnym nauczaniu podczas okupacji; maturę zdał w 1946 w Białymstoku, w 1952 ukończył tam Wyższe Semin.Duchowne, w 1952-53 był wikarym w Janowie, potem studiował na Wydz. Teol. Uniw. Warsz. oraz w 1955-63 na KUL, gdzie uzyskał magisterium i licencjat z teologii biblijnej; był prefektem w Sokółce, od 1974 wykładał Pismo św. Nowego Testamentu w Semin.Duch.w Białymstoku, od 1979 był dyrektorem biblioteki seminaryjnej.

PARACCA (Paracco) **Antoni** (XVIII w.) architekt poch.włoskiego; w 1762-77 pracował na Wileńszczyźnie i Nowogródczyźnie, budował kościoły w Drui, Krasławiu, Oświeju, Zabiałach, Magdzie i Smołwach; uważa się go także za twórcę kościoła Misjonarzy w Wilnie.

PARCZEWSKI Aleksander (1884 w Wilnie - ?) architekt; studiował w 1904-10 w politechnice ryskiej, oraz w 1906 w krakowskiej ASP; projektował budynki kolonii Rossa w 1911, Tow. Dobroczynności w stylu neoklasycznym (dom z lwami) oraz w 1912-13 Teatr na Pohulance (z Wacławem Michniewiczem).

PARCZEWSKI Alfons Józef Ignacy, pseud. Niklot (1849-1933 w Wilnie) adwokat, historyk, prof. i rektor USB; w 1865 ukończył gimn. w Kaliszu, w 1870 uzyskał w Szkole Głównej w Warsz. tytuł mgra prawa i administracji; jako adwokat prowadził działalność społeczną w Kaliszu, zajmował się kulturą łużycką i tłumaczył pisarzy łużyckich; w 1906 był posłem do I Dumy (występował w obronie unitów), 1915-19 był prof. i dziekanem Wydz. Prawa Uniw. Warsz., 1919-30 - profesorem USB: 1919-22 organizował na nim Wydz. Prawa i był jego dziekanem, 1922-24 pełnił funkcję rektora, w 1929 został dr. hc. USB, w 1930 - prof. honorowym; należał do Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, był założycielem i prezesem Tow. Prawniczego im. Daniłowicza w Wilnie; publikował liczne prace w czasopismach naukowych.

PARCZEWSKI Bogdan (1924-1982), „Szermierz", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1936-1940, harcerz Szarych Szeregów, żołnierz AK w 3. Brygadzie Partyzanckiej „Szczerbca", w operacji „Ostra Brama", był ciężko kontuzjowany, studia w AM w Gdańsku w l. 1945-48 zostały przerwane aresztowaniem i 5-letnim więzieniem we Wronkach, w 1955 kontynuował studia, był ordynatorem i dyr. Sanatorium Przeciwgruźliczego w Koszalinie.

PARCZEWSKI Konstanty (1801-1855) powstaniec 1831, emigrant; na Uniw. Wil. uzyskał stopień doktora, należał do filaretów; gospodarując w swych majątkach dążył do poprawy położenia włościan; podczas powst. listop. objął dowództwo rej. niemenczyńskiego, potem był komendantem 7 komp. w 25 pułku generałów Chłapowskiego i Giełguda, po upadku powstania i konfiskacie majątków zarabiał grą na skrzypcach w paryskiej Operze Komicznej, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem i koncertował czasem w jego domu, opublikował wspomnienia *Powstanie w okolicach Niemenczyna* (Paryż 1845).

PARCZEWSKI Piotr h. Nałęcz (ok. 1598-1658) biskup smoleński, potem żmudzki; pochodził z rodziny prawosławnej, po przejściu na katolicyzm studiował w semin. wil., w Braniewie i Akad. Wil., gdzie uzyskał tytuły mgra nauk wyzwolonych i filozofii oraz dra teologii; w 1630 został administratorem dóbr bi-

skupstwa smol., w 1635 - biskupem smoleńskim, w 1649 - biskupem żmudzkim; w 1655 podpisał akt unii szwedzko-litewskiej w Kiejdanach, potem jednak popierał powstanie antyszwedzkie na Żmudzi.

PARCZEWSKI Stanisław (1803-1830) teolog i literat; uczył się w Połocku i Petersburgu, w 1825 ukończył Semin. Główne przy Uniw. Wil. uzyskując doktorat na podstawie dysertacji, opublikowanej w 1825 w Wilnie, po otrzymaniu stypendium wyjechał na studia uzupełniające do Wiednia i Rzymu (który zwiedzał w tow. Mickiewicza i Odyńca), był autorem nieukończonej powieści historycznej, wysoko ocenionej przez Mickiewicza.

PASŁAWSKI Stefan Wiktor (1855-1956) działacz polityczny, generał; 1914-18 służył w Legionach i Polskiej Sile Zbrojnej, 1919-21 był dow. brygady, 1921-23 - dywizji, 1923-25 był zast. komendanta Obozu Warownego Wilno, 1925-27 - dowódcą bryg. KOP w Baranowiczach i Wilnie, 1927-28 - naczelnym insp. Straży Celnej, w 1928 został generałem i w 1928-34 - dowódcą Okr. Korpusu w Toruniu, potem był wojewodą białostockim i stanisławowskim; po wojnie - na emigracji.

PASSENDORFER Edward (1894-1984) geolog; ukończył studia na UJ w 1919, pracował w Państw. Inst. Geologicznym w Warsz. 1919-29, 1930-34 kierował Katedrą Paleontologii Uniw. Poznańskiego, 1934-36 był nauczycielem w Siemianowicach, 1936-39 - profesorem USB, kierownikiem Katedry Geologii, 1940-45 pracował w litewskich inst. geologicznych w Wilnie, 1945-52 był prof. geologii na UMK w Toruniu, 1952-64 - na Uniw. Warszawskim, zorganizował Inst. Nauk Geologicznych PAN i kierował nim w 1959-72.

PASTUSZKO Władysław (1907-1953), kpt. „Skiba", „Sosnowski", absolwent gimn. w Ostrowi Mazowieckiej, następnie tamże Szkoły Podchorążych Piechoty, jako oficer zawodowy 6 pp Leg. został internowany na Litwie, uciekł w 1940, działał w konspiracji ZWZ-AK w Kole Pułkowym 6 pp Leg., w operacji „Ostra Brama" walczył wewnątrz miasta, jesienią 44 był aresztowany przez NKWD, zmarł w łagrze w Workucie.

PASZKIEWICZ (Paškevičius) **Augustinas** (1844-1914) generał ros., lekarz-chirurg; zamieszkał w Wilnie w 1905 r. i uczestniczył w litewskiej działalności społeczno-kulturalnej, był prezesem org. „Rytas", starał się o wprowadzenie do kościołów j. litewskiego.

PASZKIEWICZ (Tołłokoński-Paszkiewicz) **Daniel h. Strzała** (zm. po 1812) kupiec wileński, prezydent m. Wilna; w 1782 był burmistrzem Wilna, w 1790 został nobilitowany na sejmie, w 1791 był prezydentem m. Wilna i jako plenipotent miejski na sejmie przydzielony został do Komisji Skarbu W. Ks. Lit., działał w insurekcji kościuszkowskiej w 1794, wyznaczony był do Komisji Porządkowej woj. wileńskiego, w 1812 zgłosił akces do Konfederacji Warszawskiej.

PASZKIEWICZ Dionizy (Poszka Dionizas) h. Radwan (ok. 1757-1830) pisarz polsko-litewski, kolekcjoner; ukończył 3 klasy kol. jezuickiego w Krożach, wykształcenie zdobył jako samouk, 1791-1816 i 1819-21 był urzędnikiem sądowym w Rosieniach; w swoim majątku Bordzie-Bijaty zbierał wszystko, co dotyczyło przeszłości Litwy, z pnia usychającego dębu, zwanego Baublisem, zrobił altanę i urządził tam małe muzeum (pisze o tym A. Mickiewicz w IV księdze *Pana Tadeusza*), przekładał poetów polskich i łacińskich na język litewski, w 1815-25 napisał wierszowany utwór *Mużikas Żiemaytcziu yr Lietuvos* (druk. 1886), w 1829 ogłosił *Rozmyślania wieśniaka rolnika... o narodzie i języku litewsko-żmudzkim...*, nie ukończył pracy nad słownikiem litewsko-polsko-łacińskim.

PASZKIEWICZ Mieczysław (1900-1987) ksiądz; uczył się w szkole w Wornianach oraz

w gimnazjach w Wilnie, Święcianach i Warszawie; w 1925 wstąpił do Semin. Duch. w Wilnie, które ukończył w 1931, uzyskując jednocześnie na USB magisterium z teologii; był krótko wikariuszem w Słobódce k.Brasławia, potem do 1934 prefektem gimn.w Oszmianie, w 1934-36 - proboszczem w Mickunach k.Wilna; w 1936 został kapelanem wojskowym, brał udział w wojnie 1939; podczas okupacji był kapelanem franciszkanek w Laskach i w 1941-43 wychowawcą w domu dziecka sióstr Rodziny Marii w Białołęce Dworskiej, w 1943 przeniósł się do par.św.Piotra i Pawła w Warszawie, aby uniknąć aresztowania; brał udział w powst.warsz. jako major, płk, zast.kapelana naczelnego AK, w 1944 został dziekanem Okr, Częstochowskiego AK; w 1945-49 był prefektem w Szamotułach i Poznaniu, od 1949 wykładał w Wyższym Semin.Duch.w Białymstoku, doktoryzował się podczas okupacji.

PASZKIEWICZ-KAIRYS Alojza, pseud.: Ciotka, Hauryła z Połacka i in./1876-1916) pisarka i działaczka białoruska; ukończyła ros.gimnazjum Prozorowa w Wilnie, w 1902-04 uczyła się na wyższych kursach w Petersburgu, po powrocie pracowała jako felczer w szpitalu psychiatrycznym w Nowej Wilejce; działała w kręgu białoruskich socjalistów, pisała rewolucyjne wiersze, w 1906 współzałożyła i redagowała tygodnik „Nasza Dola" w Wilnie; w 1906-09 studiowała na Uniw. Lwowskim, po powrocie do Wilna była aktorką w białoruskim teatrze Ihnata Bujnickiego, zamieszczała artykuły i wiersze w czasopismach i kalendarzach białoruskich; w 1914 redagowała w Mińsku pismo „Łuczynka", w 1915 organizowała szkoły i kursy białoruskie w Wilnie, należała do inicjatorów pisma „Homan"; jako sanitariuszka zmarła podczas epidemii tyfusu; ogłosiła m.in.zbiorek *Skrypka biełaruskaja* (1905).

PASZKOWICZ (Paszkowski) **Szymon** (1717-1772) jezuita, prof.Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1734 w Wilnie; w 1750-51 był prof.retoryki i historii w Akad.Wil., w 1750 wystawiono w niej jego dramat szkolny *Bellum amoris*; działał ponadto w klasztorach jezuickich w Słucku, Kobyłce i Połocku; w 1770-72 był prowincjałem mazowieckim.

PASZKOWSKA Maria Gertruda, pseud. Maria, Gintra, Hetmanica, Dromaderka (1859-1925) nauczycielka, działaczka socjalistyczna; w 1876 ukończyła w Wilnie Instytut Maryjski i została pryw. nauczycielką j. rosyjskiego, 1881-84 studiowała na Wyższych Żeńskich Kursach Bestużewskich w Petersburgu, nawiązując kontakty z socjalistami, wydalona z uczelni mieszkała 3 lata pod nadzorem policyjnym w Wilnie; w 1890 przeniosła się do Warszawy i w 1893 wstąpiła do PPS, była kilkakrotnie aresztowana, ale zwalniano ją z braku dowodów, organizowała ucieczkę J. Piłsudskiego i A. Malinowskiego, w Krakowie prowadziła pensjonat dla zbiegłych PPS-owców, w czasie wojny - sierociniec w Zakopanem, po I wojnie pracowała w Min. Pracy i Opieki Społecznej.

PASZKOWSKA Zofia (1766-1845) nauczycielka i działaczka społ. prześladowana przez władze ros., założycielka Koła Równouprawnienia Kobiet w Wilnie.

PASZKOWSKI Adolf (1847 w Wilnie - 1884) inżynier komunikacji; uczył się w gimn. w Wilnie, wychowywał się u A.H. Kirkora, stykając się z wybitnymi przedstawicielami życia kulturalnego Wilna, w 1864-71 studiował w Petersburgu: w 1868 ukończył Inst. Technologiczny, w 1871 - Inst. Inżynierów Komunikacji, zasłużył się wydatnie dla rozwoju kolejnictwa ros. jako gł. inżynier i zast. dyrektora Drogi Żelaznej Petersburg-Moskwa.

PASZKOWSKI (Krok-Paszkowski) **Henryk** (1887-1969) gen. brygady WP; ukończył szkołę techiczną Wawelberga i Rotwanda w Warszawie, studiował na Politechnice Lwowskiej; od 1908 był członkiem Zw. Walki Czynnej, Zw. Strzeleckiego, w 1914 dowodził plutonem w I kompanii kadrowej J. Piłsudskiego, w 1915 działał w POW, był internowany w Szczypiornie; w wojnie polsko-bolszewickiej dowodził

22. p. piechoty, w 1926 brał ze swoim pułkiem udział w walkach po str. Piłsudskiego, 1928-30 był komendantem Obszaru Warownego Wilno (w 1929 został gen. brygady), 1930-38 dowodził 20 dyw. piechoty w Baranowiczach, 1939-41 był internowany w Rumunii, potem do 1945 w Niemczech, po wojnie osiedlił się w W. Brytanii.

PASZKOWSKI Tytus (ok. 1860-1894) działacz rewolucyjny, aptekarz; kształcił się w gimn. klasycznym w Wilnie, 1880-82 pracował jako zwrotniczy w Warszawie, wrócił do Wilna w 1893, w 1894 był aresztowany za przynależność do partii „Proletariat"; praktykował w aptekach wil., od 1886 był właścicielem składu komisowego materiałów aptecznych; za dostarczenie chemikaliów spiskowcom z Narodnoj Woli, szykującym zamach na cara Aleksandra III, skazany został w 1887 na śmierć, potem na 10 lat katorgi, popełnił samobójstwo w Jakucku.

PASZKOWSKI Wiktor (1841-1890) lekarz, emigrant; studiował matematykę na Uniw. Wil. i w Petersburgu, w 1861 należał do organizatorów manifestacji patriotycznej, w czasie powst. styczniowego był członkiem org. wileńskiej; od 1864 przebywał w Paryżu, pracował jako kapelusznik, handlarz win i książek, brał udział w Komunie Paryskiej w sztabie gen. W. Wróblewskiego, w 1880 uzyskał doktorat medycyny i pracował jako lekarz we Francji.

PATKOWSKI Józef Stanisław (1887-1942) fizyk, prof. USB; wydalony w 1905 z IV gimn. warszawskiego ukończył w 1906 pryw. szkołę handlową A. Jeżewskiego w Warsz., w 1907 uzyskał maturę w Gimn. Św. Jacka w Krakowie; 1906-09 i 1912-14 studiował fizykę na UJ, 1909-12 - w Monachium u W. Roentgena, w 1914 walczył w Legionach, 1915-16 pracował w Inst. Radiologicznym Austr. Akad. Nauk., w 1917 uzyskał doktorat na UJ; w 1919 organizował Zakład Fizyczny na USB, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, 1921-37 był prof. fizyki USB, 1935/36 i 1937/38 - prorektorem, 1936/37 - rektorem; w 1937 został dyr. Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Min. WRiOP, ale nadal wykładał na USB, w czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu w Warsz., zginął 21.08.42 od wybuchu bomby lotniczej; był prezesem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, uprawiał żeglarstwo, publikował prace z zakresu spektroskopii i promieniotwórczości.

PATLA Antoni, pseud. Kuna, Ape, Stary legun (1897-1977) legionista, działacz społeczny; 1915-18 służył w legionach, 1918-21 w WP, które opuścił w randze kapitana, osiadł pod Grodnem, założył arboretum, współprac. z licznymi czasopismami, redagował w 1928-32 „Kurier Nadniemeński" w Grodnie, od 1932 „Ondynę Druskienickich Źródeł", w czasie wojny był szefem propagandy w Insp. Okręgu Krośnieńskiego AK, po wojnie - nauczycielem oraz organizatorem i kier. muzeum w Suwałkach; publikował artykuły, opowiadania i wiersze, w 1937 otrzymał Złoty Wawrzyn PAL.

PAUKSZTA Eugeniusz (1916 Wilno - 1979) powieściopisarz; ukończył Gimn.im. Mickiewicza w Wilnie, studiował prawo na USB; w 1938 zaczął publikować reportaże w prasie oraz w wil.rozgłośni Polskiego Radia (m.in.cykl pogadanek *Przechadzki po Wilnie*); jako chorąży brał udział w wojnie 1939, w czasie okupacji niemieckiej należał do ZWZ-AK i brał udział w akcjach dywersyjnych; po aresztowaniu w 1942 był więziony na Łukiszkach i w Prawieniszkach, w 1943 zbiegł z obozu, należał do 1 p.im.Bolesława Chrobrego AK; od stycznia do grudnia 1945 przebywał na zesłaniu w Donieckim Zagłębiu Węglowym; w 1950-53 studiował historię i polonistykę na KUL; opublikował 30 powieści i zbiorów opowiadań.

PAUL Antoni (1897-?) malarz; w 1918-19 służył w Legionach, w 1920-21 - w WP; studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, był czł.zarządu- Wil.Tow.Niezal.Artystów Sztuk Plastycznych, brał udział w dorocznych wystawach; po wojnie uczył w Skarżysku-Kamiennej; w

okr. wil. malował portrety i pejzaże, często - kościoły wil.

PAUNICZ (Paunitz) **Michał** (1684-1736) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1701, filozofię studiował w Akad. Wil. w 1705-08, a teologię w kolegium w Pińsku 1710-14, uczył w Braniewie, potem był prof. Akademii Wil.: filozofii 1719-22, teologii scholastycznej i prawa kanonicznego 1726-28, 1728-31 był rektorem kol. w Słucku.

PAWEŁ z Bojańczyc (zm. 1453) kanonik wil., biskup kamieniecki; studiował w Akademii Krak., w 1408 przeniósł się do Wilna, w 1427 został kanonikiem katedry wil. oraz proboszczem Szpitala św. Ducha w Wilnie, kapelanem W. Ks. Witolda; w 1428 został biskupem w Kamieńcu Podolskim, brał udział w działalności politycznej (rokowania z Krzyżakami w 1435, koronacja Kazimierza Jagiellończyka 1447).

PAWEŁ z Żarnowca (Żarnowiec, Żarnowitz) (ok. 1595-1681) minister kalwiński, superintendent wileński; kształcił się w szkole kalw. w Szczekocinie ok. 1609, był ministrem zborów w Grzybowie, Sielcu, Witebsku, Nowogródku i Ostrzeszynie, w 1675 został superintendentem wil., oskarżano go o doktrynalne wykroczenia, trzykrotnie ukazał się jego zbiór modlitw *Raj duszny*.

PAWILONIS Jadwiga (1923-1993), „Jadzia", uczennica Państw. Gimn. Kupieckiego w Wilnie, maturę uzyskała na tajnych kompletach nauczania, w konspiracji ZWZ-AK działała od 1940 w zespole łączniczek i kurierek (kryptonim „Kozy") K-dy Okręgu Wilno, XII 44 była aresztowana przez NKWD, zwolniona IV 45 na skutek ciężkiej choroby, VI 45 osiedliła się w Poznaniu, VII 46 - IX 46 była więziona, podjęła studia w Wyższej Szkole Handlowej we Wrocławiu, IX 48 ponownie aresztowana przez UB została skazana na 12 lat więzienia, zwolniona IX 54 na mocy amnestii, II 55 wyszła za mąż za Lucjana Kretowicza; od 57. na rencie inwalidzkiej.

PAWLAS Tadeusz Karol (1891-1953) lekarz, prof. dermatologii i wenerologii USB i AM w Gdańsku; maturę uzyskał w 1909 w Gimn. im. J. Sobieskiego w Krakowie, 1914-16 walczył w Legionach, w 1915 otrzymał stopień dra wszechnauk lekarskich na UJ, 1916-19 był lekarzem pułkowym w II Brygadzie, potem w WP; od 1918 był asystentem, 1927-34 docentem na UJ, 1934-39 był prof. chorób skórnych i wenerycznych na USB, w 1939 pełnił obow. dziekana Wydz. Lekarskiego, po zamknięciu uniw. pracował w Szpitalu św. Józefa w Wilnie i Miejskim Urzędzie Zdrowia, 1941-44 wykładał na tajnym uniw., w 1944 został ordynatorem w Szpit. św. Łazarza w Warszawie, w 1945 zorganizował klinikę w AM w Gdańsku; był pionierem leczenia penicyliną; oprócz medycyny ukończył w Krakowie konserwatorium oraz dodatkowo studiował u H. Melcera i S. Szpinalskiego, był zdolnym pianistą.

PAWLIKOWSKI Michał Kryspin, pseud. Dr Bonifacjusz, Vieux Chasseur, Crispi, Fin Krispin (1893-1972) literat, publicysta; w 1913 ukończył gimn. w Mińsku, 1913-17 studiował prawo na uniw. w Piotrogrodzie, 1919-20 był urzędnikiem Zarządu Cyw. Ziem. Wsch. w Mińsku, w 1920 służył w 19 Myśliwskiej Eskadrze Lotniczej, w 1923 ukończył prawo na Uniw. Warszawskim, od 1924 pracował w Urzędzie Wojew. w Wilnie; 1924-33 pisywał artykuły do „Słowa" i redagował dodatek „Gdzie to, gdzie zagrały trąbki myśliwskie?", w 1935 był red. księgi pamiątkowej *Myślistwo wschodu*; w 1938 został kier. oddziału Urzędu Wojew. w Toruniu, w 1939 był na krótko aresztowany przez władze sowieckie; w 1940 dotarł do Wilna i pisał do „Gazety Codziennej", potem przez Sztokholm dotarł do Londynu, 1943-45 pracował w Min. Odbudowy Administracji Publicznej w Rządzie RP na uchodźstwie, w 1949 przeniósł się do Stanów Zj., 1951-66 był lektorem j. polskiego i ros. na uniw. w Berkeley; wydał powieści autobiograficzne: *Dzieciństwo i młodość Tadeusza Ireńskiego* (Londyn 1959), *Wojna i sezon* (Paryż 1965) oraz wybór szkiców *Brudne niebo* (Londyn 1971).

PAWLIKOWSKI Witold (1900-1969) prawnik; w 1929 uzyskał na USB dyplom mgra praw, 1932-39 był sędzią grodzkim, potem okręgowym w Nowogródku, w czasie wojny - sekretarzem Delegata Rządu; w 1944 został aresztowany przez NKWD i więziony w 15 łagrach do 1955, po powrocie pracował jako adwokat w Białymstoku.

PAWLUKOWSKI Władysław (Paulukouski Uładzisłau), pseud. Uładnicki (1895-1955 Wilno) pisarz, etnograf i malarz białoruski; uczył się w Stołpcach i Nowogródku oraz w Szkole Sztuki w Charkowie; podczas I wojny służył w wojsku ros.; w 1925-27 był związany z „Hromadą" w Wilnie, współprac.jako pisarz i grafik z czasopismami i wydawnictwami białoruskimi; w 1926-27 był więziony na Łukiszkach, w 1939 - w Berezie Kartuskiej; w 1940-45 pracował w Muzeum Białoruskim im.I.Łuckiewicza w Wilnie, w 1945-48 był dyr.Muzeum im. Puszkina; w 1948 został aresztowany i skazany na 10 lat łagru; w 1953 chory i sparaliżowany wrócił do Wilna; pochowany na Rossie; opublikował w Wilnie: *Son Hauryły i roznyja wierszy* (1928), *Apawiadanni* (1929), *Klim babaju i inszyja żarty* (1929) oraz przekład opowiadań *Lwa Tołstoja* (1928).

PAWŁOW Włodzimierz (1886-1961) mgr inż. dróg i mostów; w 1913 ukończył Inst. Inżynierii i Komunikacji w Petersburgu; w 1913-19 był nacz.budowy odcinka kolei w gub.nowogrodzkiej, w 1920-25 pracował jako inżynier w DOKP w Wilnie, w 1925-30 był projektantem robót inżynieryjnych, kolejowych i drogowych w Poznaniu, w 1931-43 - wykładowcą w Państw. Szkole Techn.w Wilnie (w 1936-39 kier. wydz. budowlanego i drogowo-wodnego); w 1943 został aresztowany i wywieziony do obozu pracy w Tulku w Austrii; w 1945-56 był projektantem i konstruktorem w „Mostostalu" w Zabrzu.

PAWŁOWICZ Edward Bonifacy, pseud. Edward znad Świtezi, Jasieńczyk (1825 w Turgielach - 1909) działacz społeczny, malarz i pamiętnikarz; w 1836 ukończył gimn. w Słucku, pryw. lekcje rysunku i malarstwa pobierał w Wilnie u Kanuta Rusieckiego i Karola Rypińskiego, 1849-53 studiował w petersb. ASP, 1853-56 podróżował po Europie i kopiował arcydzieła w muzeach, w 1859 uzyskał w Petersburgu dyplom nauczyciela rysunku i uczył w gimn. w Nowogródku; podczas powst. styczniowego był aresztowany i zesłany, 1867-69 pracował w pryw. szkole malarskiej M. Łubieńskiej w Warsz., 1870-1905 był kustoszem Muzeum Lubomirskich we Lwowie; malował portrety, obrazy relig. i pejzaże m.in. z okolic Wilna i Nowogródka, był autorem pamiętników: *Wspomnienia. Nowogródek - więzienie - wygnanie* (1887), *Wspomnienia znad Wilii i Niemna* (1882, dalsze wyd. 1883 i 1901), *Z podróży po Litwie* (1890), *Moje wspomnienia z czasów szkolnictwa na Litwie...* (1904).

PAWŁOWICZ Marek Antoni (Marcin Antoniusz) (1789-1830) geolog; uczył się w szkołach pijarskich, ukończył gimn.w Wilnie oraz w 1808 Uniw.Wil. ze stopniem kandydata filozofii; był nauczycielem pryw.na Litwie, potem - w gimn.w Witebsku; od 1817 z ramienia Uniw.Warsz. studiował we Francji i w Niemczech; w 1821 został naucz. botaniki i mineralogii w Lic.Warszawskim; w 1822 uzyskał na Uniw. Warsz. doktorat; w 1824-25 odbył podróż zagraniczną w celach zdrowotnych, ale prowadził jednocześnie obserwacje geologiczne; od 1825 był prof.historii naturalnej w Szkole Przygotowawczej do Inst.Politechnicznego, od 1829 - prof.mineralogii na Uniw.Warsz.

PAWŁOWSKA z d.Pancerzyńska Aldona Barbara, pseud.Herburtówna (1892 Wilno-1974) aktorka; ukończyła gimn.w Wilnie, uczyła się na Kursach Baranieckiego w Krakowie i w 1911/12 - w Szkole Aplikacyjnej w Warszawie; od 1908 pod pseud.Herburtówna występowała w Poznaniu, Warszawie (m.in.w Qui pro Quo) i w Łodzi; w 1930-36 - w Teatrach Miejskich w Wilnie; w 1936-39 i po II wojnie (jako Pawłowska) -w teatrach warszawskich; grała w kilku filmach.

PAWŁOWSKI Antoni (1903-1968) prof. teologii Uniw. Warsz. i USB, biskup włocławski; maturę uzyskał w Końskich w 1921, w 1922 wstąpił do Semin. Duch. w Warsz., na Uniw. Warszawskim uzyskał w 1929 doktorat z teologii, w 1935 - docenturę, 1929-35 wykładał w Semin. Metropolit. w Warsz., 1936-39 był prof. teologii fundamentalnej na USB, 1939-42 wykładał w Semin. Duch. w Wilnie, w 1942-44 był więziony na Łukiszkach i w obozach, od września 1944 znów wykładał w semin. wileńskim, od kwietnia 1945 - w Białymstoku; 1945-49 był prof. dogmatyki na Uniw. Warsz., w 1950 został koadiutorem biskupa włocławskiego, w 1953 objął rządy diecezją.

PAWŁOWSKI Jan (1878-1936) aktor, reżyser, dyr. teatru; Poeta z krakowskiej prapremiery *Wesela* w 1901, grał w zespole Nuny Młodziejowskiej w Wilnie w 1906/07 (m.in. w roli tytułowej w *Mazepie*), potem współpracował z kabaretem „Momus" w Warszawie i prezentował jego program publiczności wileńskiej w 1909, w 1910 prowadził zespół objazdowy, 1911/12 kierował z J. Strycharskim teatrem na placu Łukiskim (reżyserował m.in. *Wesele*), w 1912 przeniósł się do Łodzi, potem grał i reżyserował w wielu miastach.

PAWŁOWSKI Piotr, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-28, mgr prawa, uczestnik kompanii wrześniowej, zamordowany w Katyniu.

PAWŁOWSKI Wacław, „Jim", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1938-40, żołnierz AK w 3. Brygadzie Partyzanckiej „Szczerbca", poległ w marcu 1944 we wsi Muszyny.

PAWŁOWSKI Władysław Franciszek (1901-1977) aktor; w 1920-25 występował w Toruniu, w 1926-31 - w Katowicach, w 1932-35 - w Teatrze na Pohulance w Wilnie, współprac, z wil.studiem dramatycznym M.Szpakiewicza; potem działał w ruchu teatru ludowego na Śląsku, podczas okupacji brał udział w konspiracji w Wadowicach; po wojnie pracował w spółdzielczości.

PAZURKIEWICZ Jakub (ok.1603-1664) jezuita; do zakonu wstąpił w 1622 w Wilnie; wykładał i był dwukrotnie rektorem w Krożach, w 1647-50 był kaznodzieją litewskim oraz prefektem drukarni w Wilnie.

PAŻOWSKI (Pazowski) **Józef** (1721-1785 Wilno) jezuita, prof.i bibliotekarz Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1740 w Wilnie, kształcił się w Braniewie, na Akad.Wil. uzyskał tytuł dra teologii; w 1751-53 był prof.poetyki,retoryki i matematyki w Akad.Wil., w 1753-55 - retoryki w Słucku; był prefektem szkół i biblioteki w Nowogródku, Kownie i Wilnie (1763-64, 1769-73); po kasacie zakonu pozostał bibliotekarzem Akademii Wil. i kaznodzieją studenckim; opracował dzieje Nowogródka: *Novogrodecum, ducum Novogrodensium olim regia urbs* (Wil.1759) oraz *Kazania niedzielne* (t.1-2 1778,1783).

PĄGOWSKI Rafał Konstanty (1890-1967) aktor; w 1921 ukończył klasę dramatyczną przy Szkole Muzycznej Z.Płoszko-Iwanowskiej w Warsz., w 1922/23 był słuchaczem Instytutu Reduty, w 1923/24 był w zespole „Reduty" w Warsz. i 1925-31 w Wilnie jako najbliższy współpracownik Osterwy; w 1931/32 występował w Teatrze „Ateneum" w Warsz., w 1932-35 - w Teatrze im.Słowackiego w Krakowie, w 1935-37 - w Teatrze Polskim w Poznaniu, 1937-39 - w Łodzi; w 1940-41 - w Teatrze Polskim w Wilnie; podczas okupacji niem.pracował jako ogrodnik w Wilnie; w 1944/45 w wil.Teatrze Polskim (grał Papkina w *Zemście*); w 1945 wyst. w Toruniu, 1945-49 - w Łodzi, 1949-67 - w teatrach warszawskich.

PCZYCKI Stanisław (ok.!770-po 1844) rytownik, karmelita bosy; w 1784-92 kształcił się u jezuitów w Berezweczu i Połocku; w 1792 wstąpił do zakonu, w Wilnie odbył nowicjat i w 1806-09 studiował grafikę na Uniw.Wil.pod kier. I.Weissa; w 1798-26 był kaznodzieją w Wilnie, w 1813, 1826-29 i 1832-44 -przeorem konwentu ostrobramskiego, potem przeniósł się do klasztoru w Głębokiem; tworzył głównie grafiki tre-

ści religijnej, m.in.2 wizerunki Matki Boskiej Ostrobramskiej (akwatinta i miedzioryt).

PEKSZA Jan (1897 w Wilnie - 1956) inż. architekt; studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB oraz na politechnikach we Lwowie i Warsz., podczas prac zabezpieczających Katedrę wil. w 1932 natrafił na groby królewskie; 1948-56 był architektem miejskim w Gdańsku.

PEKSZYNA Helena z Korwin-Krukowskich (1900 w Wilnie - 1971) botanik; ukończyła studia na USB, wykładała na USB i w gimn. wileńskich, działała w harcerstwie (harcmistrzyni), od 1950 była adiunktem na Uniw. Łódzkim.

PELCZAR Kazimierz (1894-1943) onkolog, prof. USB; ukończył gimn. w Drohobyczu, 1914-15 walczył w armii austr., 1915-18 był w niewoli ros., 1918-20 pracował w kolumnie sanitarnej w V. Dyw. Syberyjskiej i w WP; studiował medycynę na UJ 1912-14 i 1920-23, doktoryzował się w 1925, habilitował w 1929; 1921-30 był asystentem na UJ i specjalizował się w Berlinie i Paryżu; 1930-39 był prof. patologii ogólnej i eksperymentalnej na USB, w 1931 zorganizował Zakład Leczniczo-Badawczy Chorób na Nowotwory przy ul. Połockiej 6 (w 1935 uzyskał rad); ogłosił 85 prac. dot. głównie onkologii i reumatologii, był prezesem Wileńsko-Nowogródzkiej Izby Lekarskiej, należał do Wil. Tow. Przyjaciół Nauk, 1939-43 kierował nadal Zakładem Onkologicznym i odgrywał wybitną rolę w polskim ruchu oporu; został rozstrzelany w Ponarach 17.09.43 jako zakładnik.

PELIKAN Franciszek (1778-1818), malarz portrecista, w latach 1796-1806 studiował w Szkole Malarskiej Uniwersytetu Wileńskiego u Franciszka Smuglewicza.

PELIKAN WACŁAW (1790-1873) chirurg, prof. i rektor Uniw. Wil.; do szkół średnich uczęszczał w Mołodecznie i Słonimie, 1807-08 studiował na Wydz. Fizyczno-Matem. Uniw. Wil., 1808-13 medycynę w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu, w 1816 doktoryzował się i przeszedł na prawosławie; w 1817 został prof. chirurgii Uniw. Wil. od 1820 także anatomii i medyc. sądowej, od 1817 był członkiem Wil. Tow. Lekarskiego (w 1821 i 1826-31 jego prezesem); był zdolnym lekarzem i doskonałym wykładowcą, ale w 1823 stał się zausznikiem Nowosilcowa, tropił tajne związki wśród młodzieży, brał udział w komisji śledczej w sprawie filaretów, współdziałał w usunięciu z uniwersytetu wybitnych profesorów, m.in. Lelewela; w 1824 został zast. rektora, 1826-31 - rektorem z mianowania, podczas powst. listopadowego uciekł do Petersburga, w 1832 brał udział w organizacji Akademii Medyko-Chirurg. w Wilnie, ale potem pracował tylko w Rosji (1851-66 był prezydentem Akad. Medyko-Chir. w Petersburgu).

PEŁCZYŃSKA z Filipkowskich Wanda Izabela, pseud. Brzeziewiczówna, Makryna (1894-1976) działaczka społ., redaktorka, żołnierz AK; ukończyła szkołę śr. Marty Łojko i Kursy Pedagogiczne Jana Miłkowskiego w Warszawie, 1912-14 studiowała polonistykę na UJ, należała do Polskich Drużyn Strzeleckich, była kurierką I Bryg. Legionów oraz komendantką kurierek frontu litewsko-białoruskiego w Wilnie w 1919, była również komendantką Wydziału Instruktorek Oświatowych; redagowała czasopisma kobiece: „Bluszcz" (1923-26), „Kobieta Współczesna" (1927-31), „Młoda Matka" (1927-34); w 1932 zamieszkała w Wilnie, 1935-38 była posłanką do Sejmu z okr. wileńskiego (występowała w obronie mniejszości narod.), w 1939/40 przystąpiła do ZWZ w Wilnie (działała w tajnej prasie i legalizacji), była więziona na Łukiszkach od lipca 1940 do czerwca 1941, potem uczestniczyła w działalności BIP przy KG AK w Warszawie, podczas powstania warsz. organizowała opiekę nad rannymi; od 1945 mieszkała w Londynie, zorganizowała Zgromadzenie Polek na Emigracji, prowadziła dom dla zasłużonej inteligencji „Antokol" pod Londynem, pisała do „Wiadomości" i „Tygodnika Polskiego".

PEŁCZYŃSKI Tadeusz Walenty, pseud. Grzegorz (1892-1985) generał; 1914-17 był w Legionach Pol., od 1918 w WP, w 1927-32 i 1935-39 był Szefem Oddziału II Sztabu Gł. WP; 1932-35 - dowódcą 5 p.p. Legionów w Wilnie; 1940-41 komendantem okr. lubelskiego ZWZ-AK, 1941-44 szefem sztabu KG AK (od 1943 zastępcą dowódcy), 1944-45 przebywał w niewoli niemieckiej, po wojnie - w Londynie, przewodniczył komitetowi red. wydawnictwa *Armia Krajowa w dokumentach 1939-45* (1970-77).

PEŁCZYŃSKI Wincenty (1795/1800-1855/56) ekonomista, pisarz polityczny; studiował na Uniw. Wil. i w 1819 uzyskał stopień mgra filozofii, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem i innymi filomatami; w 1819 wyjechał do Petersburga i poświęcił się karierze urzędniczej w min. finansów (w 1840 otrzymał rangę radcy stanu), pisał artykuły na tematy ekonomiczne; w 1841 wyjechał do Francji, spotkał się z Mickiewiczem, współ-pracował z prasą francuską, prawdopodobnie był na służbie III Oddziału Kancelarii Carskiej.

PEŁKA-POLIŃSKI Michał zob.: **POLIŃSKI Michał**

PEREŚWIET-SOŁTAN Lucjan zob.: **SOŁTAN**

PERETTI PIOTR zob.: **PERTI PIOTR**

PERKOWICZ Edward (1886-1964) płk WP; studiował we Lwowie i Genewie, w 1915 ukończył kurs dla adiutantów w Mikołajewskiej Szkole Piechoty w Kijowie i uczestniczył w wojnie, w 1917 działał w Zw. Wojskowych Polaków, potem służył w I Korpusie Polskim, od 1918 m.in. w sztabie Dywizji Litewsko-Białoruskiej i w sztabie Obrony Krajowej Litwy Środkowej, w 1923-27 pracował w Biurze Historycznym Sztabu Gen., 1927-32 był dowódcą II batalionu w 81 p. piechoty, 1930-31 - posłem na sejm, 1932-34 - szefem sztabu Dow. Okręgu Korpusu III w Grodnie, następnie dowodził m.in. Grodzieńską Półbrygadą Obr. Nar. i Półbrygadą ON „Dzisna"; w 1939 był internowany na Łotwie, potem - w Zw. Sowieckim, następnie służył w armii gen. Andersa na Bliskim Wschodzie, we Włoszech i w Wielkiej Brytanii, osiedlił się w Argentynie, w 1963 został mianowany gen. brygady.

PERKOWICZ Mieczysław (1896-1969) śpiewak operowy; po ukończeniu szkoły realnej uczył się śpiewu w Kijowie i w Konserwatorium Moskiewskim; debiutował w 1922 partią Radamesa w Odessie; w sezonie 1924/25 występował w Teatrze Wielkim na Pohulance w Wilnie, potem - w teatrach operowych Poznania, Lwowa i Warszawy; w 1932 kształcił głos w Mediolanie i Paryżu, w 1932-34 był solistą prywatnej opery rosyjskiej w Paryżu (partnerem m.in. F.Szalapina); w 1934-36 wyst.w operze warszawskiej, potem do 1939 - na scenach zagranicznych; podczas okupacji udzielał lekcji śpiewu; w 1944/45 wystąpił w jawnym Teatrze Powszechnym w Krakowie, w 1946-47 wykładał w krak.Szkole Dramatycznej, w 1948-61 był solistą, potem suflerem, Opery we Wrocławiu.

PERLI (Perl) **Hipolit** (XIX w.) grafik; działał w Wilnie od ok.1840, w latach 70. wykonywał litografie wg rysunków Alfreda Romera (portrety, widoki Zamku w Trokach i pałacu w Landwarowie), ponadto - liczne ryciny wg obrazów religijnych.

PERTHÉES Karol de (1740-1815 w Wilnie) kartograf, entomolog; sporządzał mapy dla króla Stanisława Augusta, w 1798 osiadł w Wilnie i uczył oficerów kwatermistrzostwa rysowania map i planów, zbierał także owady (m.in. pod Wilnem 1907-08) i sporządzał ich ilustrowane katalogi; pochowany na cment. kalwińskim przy ul. Zawalnej.

PERTHÉES Ludwik (ok. 1820 w Wilnie - 1887) wnuk Karola, poeta; gimn. ukończył w Wilnie, publikował wiersze i przekłady z j. ros. w czasopismach (m.in. „Athenaeum", „Kurier Wileński"), należał do kręgu A.H. Kirkora,

wydał w Wilnie w 1842-45 3 tomiki poezji, S. Moniuszko skomponował muzykę do jego wiersza *Pierwsze wrażenie*; po bankructwie majątku matki od 1858 pracował w administracji dóbr hr. Branickich.

PERTI (Peretti, Perty, Pretti) **Piotr** (ok. 1650-1736) sztukator, snycerz; pochodził ze Szwajcarii Włoskiej, w Polsce pracował dla rodzin Paców i Sapiehów, w 1676-86 wykonywał wraz z Gianem Marią Galli dekoracje stiukowe kościoła św. Piotra i Pawła na Antokolu, w 1692 - dekoracje kopuły i tamburu kaplicy św. Kazimierza przy katedrze wil., prawdopodobnie także kościoła Trynitarzy w Wilnie.

PERZANOWSKA Stanisława (1878-1935) żona Alojzego, zasłużona działaczka społeczna i oświatowa; prowadziła w Wilnie z mężem dom, będący ośrodkiem tajnej oświaty i ruchu patriotycznego wśród młodzieży rzemieślniczej, w 1915 po zniszczeniu rodzinnych Krynek w ziemi nowogródzkiej musiała uchodzić do Rosji, po powrocie działała w POW i Samoobronie Wileńskiej, po wojnie prowadziła świetlice i hurtownie żołnierskie oraz schronisko dla inwalidów.

PERZANOWSKA Stanisława (1898-1982) aktorka, reżyser; od 1919 była w zespole „Reduty", z którym występowała przez 18 lat w Warszawie i Wilnie w rolach charakterystycznych, od 1930 współpracowała jako reżyser z teatrem „Ateneum" w Warsz.

PERZANOWSKI Alojzy (1868-1910), urzędnik Banku Ziemskiego i działacz społ.; w 1905 był inicjatorem założenia „Lutni", w 1907 został wiceprezesem zalegalizowanego Tow. „Oświata", był sympatykiem Narodowej Demokracji i współzałożycielem „Dziennika Wileńskiego" w 1906; dom Perzanowskich w Wilnie był ośrodkiem tajnej działalności oświatowej.

PERZANOWSKI Stanisław (1905-1972) inż. rolnik; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta i Wydz.Rolny USB; jako oficer rez.brał udział w wojnie 1939 i uczestniczył w ruchu oporu; w 1951-70 pracował w Min.Rolnictwa, ale został usunięty po ucieczce z kraju syna Lucjana.

PESZKA (Peschka, Peszke) **Marcin Fryderyk Józef** (1767-1831) malarz; uczył się początkowo w Krakowie, potem w pracowni F. Smuglewicza w Warszawie, w 1787 był z nim zatrudniony przy dekoracji katedry wil., malował pejzaże, obrazy religijne i historyczne oraz liczne portrety, działał w 1802-03 i 1804-06 w Wilnie (portretował H. Strojnowskiego i J. Franka), w 1803-04 w Grodnie (malował widoki miasta i okolic), w 1809 uzyskał na Uniw. Wil. stopień mgra sztuk pięknych, 1807-09 był nadwornym malarzem ks. Dominika Radziwiłła w Nieświeżu, w 1813 wrócił do Krakowa, w 1817 został prof. ASP przy UJ.

PETER Radzisław Józef (1895-1972) aktor, śpiewak, reżyser; w 1914 ukończył Szkołę Dramatyczną Warsz. Tow. Muzycznego, występował w Warszawie, podczas wojny w Moskwie i Mińsku; w 1919 i 1921-23 grał w teatrze wil. (m.in. Gustawa w *Ślubach panieńskich* Fredry) i uczył się śpiewu; studia muzyczne kontynuował we Włoszech, jako tenor operowy występował w Turynie, we Lwowie i w Poznaniu.

PETRAUSKAS Mikas (1873-1937) litewski kompozytor, dyrygent i śpiewak; uczył się w szkole muz.w Rakiszkach i w 1901-06 w Konserwatorium w Petersburgu; napisał pierwszą operetkę litewską *Kaminkretys ir maluninkas* (Kominiarz i młynarz) oraz pierwszą operę *Birutė*, wystawioną w 1906 w Wilnie; od 1907 działał w USA, organizował chóry litewskie, wystawiał opery i występował jako aktor i śpiewak; założył w Chicago lit.konserwatorium; w 1930 zamieszkał w Kownie.

PETRAŻYCKI Leon (1867-1931) teoretyk prawa; studia ukończył w 1890 w Kijowie, uzupełniał je w Berlinie, Heidelbergu i Paryżu; w 1897 został doktorem na Uniw.Petersburskim, w 1898 - profesorem, w 1906 - posłem do Dumy;

do Polski przyjechał w 1918 i został prof. Uniw. Warsz.; w 1929 otrzymał na USB doktorat honoris causa; załamany nerwowo popełnił samobójstwo.

PETRUSEWICZ Kazimierz (1872-1949) prawnik, działacz lewicowy, wykładowca USB; maturę uzyskał w 1891 w gimn. w Słucku, w 1895 ukończył Wydz. Prawa na Uniw. w Kijowie, uczestniczył w zjazdach socjaldemokratycznych, był kilkakrotnie więziony, jako adwokat występował w procesach politycznych, podczas I wojny organizował w Mińsku pomoc materialną dla uchodźców; w 1919 został mianowany przez Nacz. Wodza prezesem Sądu Apelacyjnego Ziem Wschodnich, od 1922 był adwokatem w Wilnie (trzykrotnie dziekanem Rady Adwokackiej), 1923-29 - zastępcą prof. na Wydz. Prawa USB, w 1929 bronił oskarżonych w procesie białoruskiej „Hromady", w 1939-41 kierował Urzędem Stanu Cywilnego w Wilnie; po wojnie był radcą prawnym w Łodzi oraz w 1946-47 sędzią Sądu Najwyższego.

PETRUSEWICZ Kazimierz (1906-1982) biolog, syn Kazimierza - adwokata; ukończył USB, od 1931 był członkiem KZMP, od 1935 - KPP; po wojnie zrobił karierę polityczną: 1944-45 był wicemin. aprowizacji, 1945-49 wicemin. żeglugi, od 1952 był członkiem PAN, od 1951 - prof. Uniw. Warsz., 1963-72 dyr. Instytutu Ekologii PAN, w swych pracach propagował poglądy sowieckiego biologa T. Łysenki.

PETRYKOWSKI Michał (1706-1768) jezuita; do zakonu wstąpił w 1724 w Wilnie; wykładał w Słonimiu, Drohiczynie, Pułtusku, Płocku, Warszawie, Nowogródku i Braniewie; w Wilnie w 1750-53 był ministrem i prefektem budowy domu nowicjatu przy kościele św. Ignacego, w 1759-60 - regensem Semin. Papieskiego i prof. prawa kanonicznego.

PĘTKOWSKI (Pentkovius) **Kasper** (1544-1612) jezuita, prof. Akad. Wil.; uczył się w kol. jezuickim w Pułtusku, do zakonu wstąpił w 1574, studiował retorykę i język grecki w Poznaniu w 1575-77, filozofię 1583-86 i teologię 1587-90 w Akad. Wil., wykładał w Braniewie i Kaliszu oraz j. grecki w Akad. Wil. w 1581-93, potem był kapelanem biskupów, kapelanem obozowym chorągwi hetmańskich na Podolu (1596) oraz kaznodzieją w Toruniu i Krakowie.

PFLÜGER (Flüger, Pffigger) **Jakub** (1674-1710) brat-jezuita, stolarz i rzeźbiarz; do zakonu wstąpił w 1705 w Wilnie, pracował przy odbudowie spalonego w 1706 kościoła św. Kazimierza, zbudował kilka ołtarzy.

PIANO Nicolae (zm. w 1802 w Wilnie) rzeźbiarz i snycerz włoski; w 1801-04 wspólnie z G. Berettim wykonał rokokową ambonę i 2 ołtarzyki w kościele św. Piotra i Pawła w Wilnie.

PIASECKA zam. Skinder Stanisława (1918-1976) śpiewaczka, aktorka; od 1922 mieszkała w Wilnie, w 1935 ukończyła Gimn. Panien Benedyktynek i została przyjęta do wil. Teatru „Lutnia" jako statystka i chórzystka, potem wyst. w teatrze rewiowym przy ul. Ostrobramskiej; uczyła się śpiewu oraz gry scenicznej w studiu dramat. M. Szpakiewicza; w 1937 zdała eksternistyczny egz. aktorski i wyst. do 1941 w „Lutni" jako aktorka i śpiewaczka, głównie w rolach operetkowych; podczas okupacji niem. zajmowała się handlem i pracowała jako woźna; w 1944/45 brała udział w koncertach polskich i wyst. w teatrze rewiowym; w 1945 grała w Toruniu, potem - do 1974 w teatrach łódzkich.

PIASECKI Bolesław (1915-1979), ppor. „Sablewski", absolwent Gimn. im. Jana Zamojskiego w Warszawie i Wydz. Prawa UW, działacz polityczny, publicysta, od 1934 r. działał w ONR, następnie był przywódcą Falangi, w kamp. wrześniowej służył w Warszawskiej Bryg. Panc.-Motorowej, od IX 40 działał w Konfederacji Narodu, od IX 41 jako komendant gł. jej pionów wojskowych: Konfederacji Zbrojnej i Uderz. Bat. Kadrowych, potem był d-cą III bat. 77 pp AK Okręgu Nowogródzkiego;

po wojnie został przewodniczącym i gł. ideologiem Stowarzyszenia „Pax".

PIASECKI Hieronim h. Janina (zm. ok. 1690) poseł na sejmy, marszałek słonimski; podpisał z woj. nowogródzkim elekcję Jana Kazimierza (1648) i Michała Korybuta (1668), w 1670 jako zastępca Krzysztofa Paca zajął się administracją ekonomii grodzieńskiej i odbudową zamku w Grodnie (w 1678 przekazał go uroczyście Janowi III) oraz zamku w Kownie.

PIASECKI Kazimierz, przezw. Długi, Dzybaty (1798 w Wilnie - 1882) filomata, prawnik; w 1820 ukończył Uniw. Wil. ze stopniem kandydata obojga praw i został adwokatem; od 1819 był członkiem Tow. Filomatów i odgrywał istotną rolę w jego organizacji i działalności naukowej, w 1823-24 był więziony, ale zezwolono mu na pobyt w Wilnie pod nadzorem policji i praktykę adwokacką; 1829-38 pracował w Masie Radziwiłłowskiej, w 1839 nabył majątek Szyrwinty w pow. wileńskim, wybudował dla włościan domy, szpital, szkołę i kościół.

PIASECKI Marian, przezw. Kudrawy (1796 - po 1840) filareta, prawnik; uczył się w Lic. Krzemienieckim, ukończył Uniw. Wil. ze stopniem kandydata praw, należał do najaktywniejszych członków Związku Filaretów (Grona Liliowego, skupiającego prawników), w 1823 został aresztowany, ale zwolniony, organizował pomoc dla uwięzionych i skazanych na wygnanie kolegów; w 1827 został urzędnikiem w Min. Spraw Wewn. w Petersburgu, był plenipotentem A. Mickiewicza (czuwał nad drukiem *Konrada Wallenroda*, wręczył album z autografami wierszy uwięzionemu Piotrowi Moszyńskiemu).

PIASECKI Sergiusz, pseud. w ZWZ-AK: Kira, Konrad, Suez, Jan Tomaszewicz (1901-1964) pisarz; uczęszczał do ros. gimnazjów, w 1919 współdziałał z wojskami polskimi w Mińsku, ukończył Szkołę Podch. Piechoty w Warsz. i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, 1922-26 był agentem polskiego wywiadu, wielokrotnie przerzucanym do Zw. Sow., i przemytnikiem, w 1930 sąd polowy w Wilnie skazał go za napad na śmierć, potem na 15 lat, w więzieniu napisał pierwszą powieść *Kochanek Wielkiej Niedźwiedzicy* i - dzięki staraniom M. Wańkowicza - uzyskał wolność w 1937; w 1939 został przydzielony do KOP-u, w czasie okupacji działał na Wileńszczyźnie w ZWZ-AK jako szef egzekutywy Kedywu OW AK; w 1946 napisał *Sto pytań pod adresem obecnej Warszawy* (wyd. Rzym 1947) i nielegalnie przedostał się do II Korpusu we Włoszech, potem osiadł w Wielkiej Brytanii, współpracował z „Wiadomościami"; jego powieści były tłumaczone na wiele języków, działalności podziemia na Wileńszczyźnie poświęcił 2 książki: *Człowiek przemieniony w wilka* i *Dla honoru organizacji* (1964).

PIASTONOWICZ Waleria (ur. ok. 1831) aktorka, w l. 1849-63 występowała w teatrze wil.; grała także w przedstawieniach ros.

PIASZCZYŃSKI Janusz (1924-1996), „Korda", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta, zdał maturę w 1942 na tajnych kompletach, następnie rozpoczął studia medyczne na tajnym USB w Wilnie, od 1943 działał w konspiracji AK w Grupie „Przerzut", od I 44 na Kursie Młodszych Dowódców, od IV 44 w 6. Bryg. Part. „Konara", XII 44 został aresztowany przez NKWD, wywieziony do łagru w Donbasie, skąd uciekł; od 1946 studiował medycynę we Wrocławiu, od 1950 pracował w Olsztynie jako ordynator w Szpitalu Wojewódzkim.

PIĄTKOWSKI Władysław (1902-1966) inż. mechanik; w 1928 ukończył Wydz. Mechaniczno-Technologiczny Polit. Warsz.; w 1928-30 pracował w Łodzi, w 1930-35 wykładał w Państw. Szkole Techn. w Wilnie i kierował warsztatami szkolnymi; w 1936-43 pracował w oddz. produkcji broni w Zakładach Starachowickich; był członkiem AK, więzionym w 1943-45 w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu, Mauthausen i Gusen; w 1946-66 pracował w Łodzi, m.in. w 1947-56 w Politechnice Łódzkiej.

PICHELSKI Jerzy (1903-1963) aktor teatralny i filmowy; w 1929 ukończył Oddział Dramatyczny przy Konserwatorium Muzycznym w Warsz. (pod kier. A. Zelwerowicza), 1929-31 grał w Teatrach Miejskich w Wilnie; potem występował na scenach poznańskich i warszawskich, grał w wielu filmach.

PIECHOCKI Maksymilian (1874-1941) od 1893 w zakonie jezuitów, uczył języków w seminarium w Jassach i w Chyrowie, w l. 1931-34 był ekonomem Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, później duszpasterzem w Krakowie, Poznaniu i znowu w Wilnie, w Łęczycy, Grudziądzu, Kaliszu i Warszawie.

PIECIUKIEWICZ Marian (1904-1983) bibliotekarz; etnograf; w 1927 ukończył Gimn. Białoruskie w Wilnie, pracował jako bibliotekarz w Inst. Europy Wsch. i Bibliotece im. Wróblewskich; 1928-38 studiował na USB historię, etnologię i etnografię; w 1945-56 był na zesłaniu i w łagrze w Workucie, od 1957 był bibliotekarzem i kustoszem w muzeach toruńskich, współzałoż. Muzeum Etnograficznego.

PIEGUTKOWSKI Ludwik (zm.1946 w Wilnie) inżynier i artysta malarz; ukończył petersburską ASP, był twórcą wileńskiego tramwaju konnego, zwanego „piegutką"; pochowany na cment.w Kolonii Wil.

PIEGUTKOWSKI Seweryn Ludwik (1924 w Wilnie - 1990 w Kolonii Wil.), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1935-40, inż. mech. po studiach w Politechnice Lwowskiej, pracownik kombinatu meblowego w Wilnie.

PIEKARSKA Joanna (1906 - 1996) artysta plastyk, dyrektor i reżyser teatrów lalkowych; od 1918 mieszkała w Wilnie, gdzie w 1926 ukończyła Gimn.im.Orzeszkowej, w 1932 uzyskała absolutorium na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1929-39 pracowała w Polskim Radiu w Wilnie jako spikerka i reporterka; w czasie okupacji prac.w „artelach" ceramiki artystycznej i malowania szyldów, była związana z konspiracyjną grupą „Jutro Polski"; w 1946-50 była dyr.teatru lalek „Baj Pomorski" w Toruniu; w 1947-49 wykładała rysunek i historię sztuki na kursach przygotowawczych UMK; w 1954-60 była kier.artyst.teatru „Marcinek" w Poznaniu, w 1960-79 - teatru „Świerszcz" w Białymstoku; reżyserowała sztuki lalkowe w kraju i za granicą, zdobywając liczne nagrody.

PIEKARSKI Adam (zm. 1625) dominikanin; przed 1596 wstąpił do klasztoru św. Ducha w Wilnie i odbył w nim studia filozoficzno-teologiczne, 1603-06 studiował we Włoszech, po powrocie w 1607 został cenzorem ksiąg, a w 1609 - pierwszym lektorem w konwencie wileńskim, 1610-13 był przeorem w Piotrkowie (w 1613 uzyskał tam bakalaureat z teologii), w 1614-18 był przeorem w Wilnie, dążył bezskutecznie do utworzenia samodzielnej dominikańskiej prowincji litewskiej, w 1619 został kaznodzieją w kościele Mariackim w Krakowie, w 1623 uzyskał magisterium z teologii; w Wilnie ogłosił 2 kazania pogrzebowe (1614-15), w Krakowie - *Kazania przygodne i świąteczne* (1620).

PIEKARSKI Henryk (1887-1973) pedagog; maturę uzyskał w II Państw. Gimn. w Wilnie, studia matematyczno-fizyczne ukończył na uniw. w Kijowie i pracował jako nauczyciel w Rosji; od 1920 uczył w gimnazjach wileńskich, potem był dyr. gimn. w Baranowiczach i w Lidzie (do 1939), w 1940 został deportowany w okolice Karagandy, w 1942 zorganizował w Kustanaju polską szkołę powsz. i 2 klasy gimnazjum; jako oficer oświatowy w II Korpusie Armii Polskiej został ewakuowany do Iranu i Libanu, gdzie organizował również polskie szkoły, w 1948 utworzył Polską Szkołę Wieczorową w Londynie, w 1952 osiadł w Toronto w Kanadzie; ogłosił kilka wyd. podręcznika fizyki oraz pamiętnik *Znad Niemna przez Syberię do Kanady* (Rzym 1967).

PIEKARSKI Ryszard (1922 Wilno - 1980) aktor; ukończył podczas okupacji gimn. i liceum handlowe w Wilnie oraz w 1944 Studium Dra-

matyczne M.Szpakiewicza; w 1945 debiutował w Białymstoku i zdał egzamin aktorski ZASP-u, potem grał w teatrach warszawskich.

PIEROŻYŃSKA z Marunowskich Marianna Franciszka (1764-1816) aktorka, śpiewaczka; debiutowała w zespole męża Leona w Lublinie, w 1783 grała w pryw. teatrze Karola Radziwiłła w Nieświeżu, w 1784 - z tym zespołem w Grodnie; 1785-86 w Wilnie w teatrze W. Bogusławskiego (którego kochanką została) oraz w jego zespole w Warszawie i we Lwowie.

PIEROŻYŃSKI Leon (ok. 1745 lub 1753-1827) dramatopisarz, poeta, aktor; był autorem popularnych komedii i oper komicznych, grał w teatrze warszawskim oraz w Lublinie i we Lwowie; 1783-85 kierował dworskim teatrem Karola Radziwiłła w Nieświeżu, występował z tym zespołem także w Wilnie i Grodnie, w 1766-88 był naczelnym librecistą Teatru Narodowego w Warszawie, 1789-90 prowadził teatr w Lublinie, w 1795 grał w zespole Żółkiewskiej w Wilnie; w pocz. XIX w. był rezydentem dworów wołyńskich.

PIETKIEWICZ Jerzy h. Działosza (zm. 1574) biskup żmudzki; studiował w Wittenberdze, Padwie i Ferrarze, gdzie uzyskał tytuł dra med., w 1557 został kanonikiem żmudzkim, w 1563 - wileńskim, w 1567 - biskupem żmudzkim; brał udział w życiu politycznym (podpisał akt unii lubelskiej), nie przeciwstawiał się rozwojowi protestantyzmu w swojej diecezji.

PIETKIEWICZ Kazimierz (1861-1934) działacz PPS, redagował w Wilnie w 1906 nielegalny organ PPS „Walka".

PIETKIEWICZ Melchior (Malcher) (ok.1550-1608 Wilno) tłumacz, wydawca; w 1581—1608 był pisarzem sądu ziemskiego w Wilnie i sekretarzem Trybunału; w 1598 założył w Wilnie drukarnię ksiąg ewangelicko-reformowanych; wydał książki: *Clypeus albo Tarcz duchowna...* przez Wasila Małachwiciowicza oraz *Polski z litewskim katechizm...*; w tymże roku sprzedał drukarnię prawdopodobnie Salomonowi i Ulrykowi Sultzerom.

PIETKIEWICZ Stefan (1911-1971), ppor. „Młot", absolwent Szkoły Handlowej w Wilnie i Szkoły Podchorążych Rezerwy w Grodnie, po kamp. wrześniowej pracował na kolei w Białymstoku i działał w konspiracji, od IV 44 w Oddz. Part. „Żejmiana" (późniejsza 36 Brygada) był d-cą kompanii, aresztowany przez NKWD, osadzony w obozie „internowanych" w Riazaniu, po powrocie do kraju w 1947 r. pracował na kolei w Świdnicy.

PIETKIEWICZ Walerian Jan Bogumił, pseud. Enrik (1805-1843) prof. Uniw. Wil., działacz emigracyjny; 1825-28 studiował w Instytucie Pedagogicznym w Wilnie, uzyskując stopień mgra praw i nominację na adiunkta (prof. nadzwyczajnego), wykładał dzieje prawa rzymskiego na Uniw. Wil.; był sekretarzem tajnego komitetu rewolucyjnego w Wilnie, organizował przerzuty broni, brał udział w walkach w oddz. Józefa Zaliwskiego i Henryka Dembińskiego, w 1831 został posłem na sejm powstańczy; na emigracji był sekretarzem Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu (zaufanym J. Lelewela), w 1832 przygotowywał wyprawę partyzancką w Galicji, w 1834 przystąpił do Młodej Polski; pracował jako prof. j. niemieckiego w kolegium królewskim w Tours.

PIETKIEWICZ Zenon (1862-1932) ekonomista i publicysta, współredaktor „Gazety Wileńskiej" w 1906.

PIETKIEWICZOWA z Iwanowiczów Stefania (1842-1933) urodzona na Kowieńszczyźnie, organizatorka życia polskiego w Taganrogu, zmarła w Wilnie.

PIETKIEWICZÓWNA Gabriela (Petkevičaitė-Bitė Gabrielė) (1861-1943) pisarka litewska; pochodziła z polskiej rodziny szlacheckiej, w 1878 ukończyła gimn. niemieckie w Mitawie, w 1885-86 uczyła się na kursach pszczelarskich; od 1899 należała do organizatorek teatru ama-

torskiego w Połądze; w 1908-14 mieszkała w Wilnie, pracowała w redakcjach „Vilniaus žinios" i „Lietuvos žinios"; od 1919 była nauczycielką w Poniewieżu, w 1920-22 - posłanką na Sejm litewski; pisała opowiadania, komedie i wspomnienia, w 1905 wyd.w Wilnie zbiór opowiadań *Krislai*.

PIETKUN Witold (1911-1981) ksiądz, asystent USB, prałat papieski; w 1937-38 był prefektem w Krynkach, potem pracował w par. Wszystkich Świętych w Wilnie; w 1938-39 był asystentem przy Katedrze Dogmatyki na USB; w 1940 został uwięziony w obozie w Słowikach nad Szeszupą; w 1945-46 wykładał w Wyższym Semin. Duch.w Białymstoku, w 1946-52 - w Semin.Duch. w Łodzi, w 1962-69 - w Siedlcach; od 1970 był rektorem Diecezjalnego Ośrodka Kształcenia Soborowego w Białymstoku, od 1979 - rektorem Instytutu Teologiczno-Pastoralnego.

PIETRASZEWSKI (Pietrusiński) **Ignacy** (1796-1869) orientalista, numizmatyk; kształcił się w konwikcie dominikańskim w Grodnie, w 1822-26 studiował na Uniw.Wil. języki arabski i perski, potem - orientalistykę w Petersburgu; pracował w ros.służbie dyplomatycznej i zgromadził kolekcję 2683 monet mahometańskich, którą - na pokrycie długów - musiał za niską cenę sprzedać Muzeum Brytyjskiemu w 1858; w 1844 uzyskał doktorat na Uniw.w Halle, w 1845 - habilitację i katedrę orientalistyki na Uniw.Berlińskim, którą w 1857 mu odebrano po niefortunnych publikacjach o słowiańskim pochodzeniu religii perskiej; w 1872 ukazała się w Warsz. jego *Dziesięcioletnia podróż po Wschodzie*.

PIETRASZKIEWICZ Alfons (1894-1918) poeta białoruski; był samoukiem, ukończył tylko wiejską szkółkę; od 1911 publikował wiersze w czasop.białoruskich, m.in. w wileńskiej „Naszej Niwie".

PIETRASZKIEWICZ Feliks (zm. 1900) prawnik, długoletni radny m. Wilna; ukończył gimn. w Wilnie, studiował początkowo medycynę w Petersburgu, ale ukończył wydz. prawa na uniw. w Moskwie, od 1875 działał w Wilnie.

PIETRASZKIEWICZ Kazimierz (1907-1993) doc. dr inż. rolnik; ukończył gimn. w Dziśnie oraz w 1934 Wydz. Rolny USB, był asystentem na USB, dyrektorem Zakł. Lniarskich w Nowej Wilejce; uczestniczył w wojnie 1939, był żołnierzem AK (członek Komendy Okr. Wil., kwatermistrz kpt. Ośrodka Mob. Okr. Wil.); po wojnie był współorg. i dyr. Instytutu Włókien w Poznaniu, w 1947-56 był więziony, po zwolnieniu był prac. naukowym i zast. dyr. Centralnego Laboratorium Lniarskiego w Żyrardowie.

PIETRASZKIEWICZ Onufry, przezw. Nufr, Proboszcz, Stryjaszek (1793-1863) filomata, poeta, sybirak; studiował nauki przyrodnicze na Uniw. Wil. i uzyskał w 1816 stopień kandydata filozofii, był współzałożycielem Tow. Filomatów, opiekował się kasą i bibioteką, organizował życie koleżeńskie, gromadził archiwum; w 1821 otrzymał na Uniw. Warsz. stopień mgra filozofii, 1821/22 uczył w szkole wojew. w Lublinie, w 1822 pracował w Masie Radziwiłłowskiej; w 1823/24 uniknął aresztowania, ale zesłano go do Rosji, od 1825 był adiunktem w bibliotece uniw. w Moskwie; w 1831 za kontakty ze spiskowcami został aresztowany i skazany na karę śmierci, zamienioną na dożywotnie osiedlenie na Syberii oraz pozbawienie szlachectwa i stopnia magistra, od 1834 opiekował się biblioteką polską w Tobolsku, od 1841 służył w administracji; wrócił do Wilna w 1860; pochowany został na Rossie; zgromadzone przez niego *Archiwum Filomatów* zostało wydane w 1913-73.

PIETRASZKIEWICZÓWNA Stanisława Maria (1884 w Wilnie - 1952 w Wilnie) pedagog, działaczka społeczna i niepodległościowa; otrzymała wykszt. domowe na poziomie szkoły średniej, uzupełnione pryw. lekcjami w Warszawie; od 1902/03 brała udział w tajnym nauczaniu w Wilnie, 1911-14 studiowała polo-

nistykę i historię na UJ, w 1913 ukończyła krakowską Szkołę Nauk Politycznych, w 1927 uzyskała dyplom nauczycielski Min. WRiOP; 1914-16 uczyła w Szkole Parafialnej św. Jakuba, 1915-24 w Gimn. Nazaretanek, w 1923 otworzyła własne Liceum im. Filomatów, w 1927 - Liceum Handlowe (istniejące do 1940); 1915-18 przewodniczyła Lidze Kobiet Pogotowia Wojennego, potem - Sodalicji Mariańskiej, do 1927 zasiadała w wil. Radzie Miejskiej; opiekowała się Archiwum Filomatów i doprowadziła do jego wydania, napisała *Dzieje Filomatów w zarysie* (1912); w 1941/44 brała udział w tajnym nauczaniu, 1945-48 uczyła w gimn. polskim w Wilnie; pochowana na Rossie.

PIETRZYKOWSKA z d.Morozewicz Anna (XIX w.) aktorka; w 1838-40 i 1854/55 występowała w Wilnie, ponadto m.in. w Krakowie, Poznaniu, Łodzi, Lublinie, Łomży i Suwałkach.

PIETRZYKOWSKI Feliks (XIX w.) aktor, dyr.teatru; uczył się w warsz.szkole teatralnej, w 1838-40 występował w teatrze wil., potem m.in.w Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Białymstoku i Witebsku, w 1846-47 prowadził własny zespół w Łodzi, występował do 1862.

PIGOŃ Stanisław (1885-1968) historyk literatury, edytor, prof. i rektor USB, prof. UJ; 1898-1906 uczył się w gimn. w Jaśle, 1906-14 studiował na UJ, uzyskując doktorat (należał do stow. „Eleusis"), 1914-18 brał udział w wojnie w wojsku austr., 1918-20 w WP; w 1921 uzyskał habilitację na UJ i był w 1921-31 prof. USB (rektorem 1927-28 i prorektorem 1928-30), inspirował działalność Koła Polonistów, wygłaszał odczyty w Wil. Tow. Przyj. Nauk, prezesował oddziałowi Zw. Zaw. Literatów Polskich, zainicjował z M. Zdziechowskim powstanie klubu dyskusyjnego „Środy literackie", zbierającego się w celi Konrada, uczył także w Gimn. Orzeszkowej w 1921/22; w 1931 został prof. UJ, od 1929 był członkiem PAU; 1939-40 był więziony w Sachsenhausen, od 1941 wykładał na tajnym UJ; po wojnie 1945-60 był prof. UJ, od 1952 - członkiem PAN; ogłaszał liczne prace naukowe, wydawał dzieła Mickiewicza, Fredry i Żeromskiego; w Wilnie ukazały się: *Głosy sprzed wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego* (1924), *Z dawnego Wilna. Szkice obyczajowe i literackie* (1929), *Do źródeł „Dziadów" kowieńsko-wileńskich* (1930).

PIKIEL zam.Samorewiczowa Irena (1900-1991) artysta-plastyk, dyr.i reżyser teatrów lalkowych; córka zamożnego handlowca z Petersburga, po tułaczce rewolucyjnej i wojennej zamieszkała w Wilnie, gdzie zdała maturę i studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB, uczestniczyła w szopkach akademickich i prowadziła eksperymentalną pracownię plastyczną „Zielony kot"; po uzyskaniu dyplomu współpracowała z teatrem marionetek „Urwis" w Warsz., wystawiała obrazy w IPSie; podczas okupacji mieszkała w Wilnie, współprac.z Teatrem Młodego Widza, uczyła robót ręcznych w szkole powsz., wytwarzała zabawki; w 1943 była aresztowana przez Gestapo za kolportaż nieleg.prasy i ukrywanie Żydów; po wojnie założyła teatr lalek „Baj Pomorski" w Toruniu, potem prac.w poznańskim „Marcinku" i szczecińskiej „Pleciudze"; ostatnie lata spędziła w Domu Aktorów Weteranów w Skolimowie.

PIKIELSKI Stanisław Zygmunt (1925 w Wilnie - 1984), „Szczupak", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK, w 6. Samodzielnej Brygadzie „Konara", w l. 1944-45 w Szk. Ofic. LWP w Lublinie, 1945-51 pracował w PUR w Białymstoku, potem w WRN i Zakładzie Energetycznym.

PIKMAN Adolf (1907-1983) księgarz; ukończył w 1927 Wieczorową Dokształcającą Szkołę Handlową w Wilnie, 1928-39 pracował w księgarni J. Zawadzkiego w Wilnie (wyróżniał się w dekoracji witryn), od 1.04.39 został jej współwłaścicielem; gdy w 1940 księgarnia została znacjonalizowana, otworzył z Antonim Wokitajtisem małą księgarenkę-antykwariat, działającą do 1945 r.; po wojnie założył księgarnię „Znicz" w Bydgoszczy, po przejęciu jej przez

Dom Książki kierował do 1972 księgarnią „Veritas" w Bydgoszczy.

PIKTO-PIETKIEWICZ Michał (1917 w Białej Wace - 1988), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1928-36, nauczyciel szk. powsz., w 1939 brał udział w obronie Grodna przed Armią Czerwoną, żołnierz ZWZ, AK w 77. PP, po wojnie ukończył studia w WSE w Białymstoku, pracował w Okr. Zarz. Kin., był działaczem NSZZ „Solidarność", internowanym w stanie wojennym.

PILARSKI-SKARBEK Stanisław (1920-1943), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1928-32, żołnierz AK, zginął w lipcu 1943 w walkach w Puszczy Nalibockiej.

PILCHOWSKI (Pilichowski) **Dawid Zygmunt h. Rogala** (1735-1803 w Wilnie) jezuita, prof. Szkoły Gł. W. Ks. Lit., pisarz, tłumacz, biskup koadiutor wil.; do zakonu wstąpił w 1752 w Wilnie, gdzie odbył nowicjat i zakonne studia filozoficzne, w 1757 został prof. w jezuickim Collegium Nobilium w Wilnie, 1761-65 studiował teologię w Akad. Wil., uzyskując w 1766 doktorat filozofii i magisterium sztuk wyzwolonych, w 1773 - doktorat teologii, w 1778 - doktorat z prawa kanonicznego, po kasacie zakonu był w 1773-85 prefektem Drukarni Akademickiej, w 1783 został współpracownikiem Komisji Edukacji Nar. i wizytatorem generalnym szkół W. Ks. Lit., 1783-93 był prof. literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Gł. W. Ks. Lit., w 1792 wszedł do kapituły wil., w 1793 został biskupem koadiutorem, w 1794 - zarządcą diecezji wileńskiej, w 1797 - członkiem wil. Komisji Edukacyjnej, w 1800 - członkiem Warsz. Tow. Przyj. Nauk; ogłaszał wiersze okolicznościowe i mowy (*Mowy wybrane* Wil. 1784-85), przekłady Salustiusa (Wil. 1767) i Seneki (Wil. 1771, 1781-82).

PILECKI Giedymin, pseud. Długosz, Kazimierz (1903-1967) ksiądz, działacz konspiracyjny; uczył się w Oszmianie, maturę zdał w 1923 w gimn. przy Semin. Duch. w Wilnie, 1923-29 odbył studia teologiczne na USB, był wikarym w Widzach, proboszczem w Horodku i Hruzdowie, w 1939 przeszedł do pracy w Akcji Katolickiej; po wybuchu wojny został proboszczem w Hermaniszkach k. Lidy, zorganizował prężny ośrodek pracy podziemnej w Okr. Nowogr. AK: redagował i drukował liczne czasopisma, udzielał schronienia Żydom i partyzantom sow., 1943-44 pełnił funkcję dziekana ON AK w st. majora i ppłk., 1945-48 przebywał na zesłaniu w Zw. Sow., po powrocie był duszpasterzem w diec. warmińskiej, 1949-51 więziono go przez 15 mies., potem był m.in. proboszczem w Bartoszycach, 1954-67 proboszczem par. św. Mikołaja w Elblągu i dziekanem elbląskim.

PILECKI Jan (1821 w Wilnie - 1878) lekarz zdrojowy w Druskiennikach; ukończył gimn. w Wilnie i studiował w Akad. Duch. (1834-37) i Akad. Medyko-Chirurg. w Wilnie (1837-42), prowadził praktykę lekarską w Grodnie i Druskiennikach (od 1846 na stanowisku lekarza etatowego), urządził w nich nowe łazienki oraz Foksal z salą koncertową, galeriami, bilardem i biblioteką, zorganizował teatr, przyczynił się do budowy kościoła, domu dobroczynności dla chrześcijan i szpitala dla ubogich Żydów, propagował zdrojowisko w prasie i uczynił z niego modny zakład, przyciągający artystów, uczonych i przedstawicieli wyższych sfer towarzyskich.

PILECKI Witold, pseud. Witold, Druh, Tomasz Serafiński (1901 w Wilnie - 1948) organizator ruchu oporu w Oświęcimiu, oficer AK; od 1913 działał w niepodległościowym skautingu, 1918-20 walczył w WP, 1921-22 był słuchaczem Szkoły Podchorążych w Grudziądzu, 1922-24 studiował rolnictwo na Uniw. Pozn., potem gospodarował w maj. Sukurcze pod Lidą; brał udział w wojnie 1939 jako podpor. rez. kawalerii, 1939-40 był współzałoż. Tajnej Armii Polskiej, w 1940 dobrowolnie przyłączył się do wywożonych do Oświęcimia i zorganizował w obozie konspiracyjny Związek Organizacji Wojskowej (akcja samopomocy, or-

ganizacja ucieczek), w 1943 uciekł z obozu, walczył w oddz. partyzanckim i w powst. warsz. (awansował na rotmistrza); po upadku powstania był w obozach jenieckich, potem - w II Korpusie we Włoszech; w 1945 wrócił do Polski, w 1947 został aresztowany, skazany na śmierć za „szpiegostwo" i zamordowany.

PILICZEWSKI Józef (1901 - po 1971) chemik; w 1929 ukończył Wydz.Mat.Przyr. USB, w 1927-36 był asystentem w Katedrze Chemii Organicznej USB, potem prac. jako technolog w wil.Zakładach Spirytusowych; po wojnie - w Katedrze Chemii Organicznej Polit.Gdańskiej, w 1949-71 - na Wydz. Farmacji AM w Gdańsku.

PILŚĆ Henryk (1924-1942) działacz podziemia; uczył się w Gimn.im.Mickiewicza w Wilnie; podczas okupacji był członkiem Związku Wolnych Polaków od początku istnienia tej organizacji; aresztowany został w październiku 1941, rozstrzelany 12.05.1942.

PILŚĆ Hipolit (1893-1986 Wilno) rzemieślnik obróbki mech.metali, instruktor; w 1906-14 był uczniem tokarskim i tokarzem w zakł.mechanicznych Braci Beker w Wilnie, w 1915-16 - tokarzem w Zakładach Putiłowskich w Piotrogrodzie; ukończył 4 klasy gimn. na Polskich Kursach Wieczorowych; do 1919 był ślusarzem w Zakł.Elektromech.Geislera; w 1919-25 prac. jako ślusarz i tokarz w Żo-dziszkach i Solecznikach; w 1925-45 był instruktorem obróbki mechanicznej w warszt.szkolnych Państw.Szkoły Techn.w Wilnie; w 1946-57 pracował nadal w Wilnie: w Zakł Tytoniowych i Warsztatach Mech.Rolnictwa.

PILYPAITIS Edward (1911 Wilno - 1988 Wilno) muzyk, dyrygent; w 1935-39 studiował w Wil.Konserwatorium im.M.Karłowicza w klasie skrzypiec; w 1936-41 był nauczycielem muzyki w szkołach wileńskich, w 1945-68 - dyrygentem państw.zespołu „Lietuva" w Wilnie, twórcą i długoletnim kierownikiem kapeli polskiego zespołu „Wilia".

PIŁSUDSKA z Koplewskich, 1° v. Juszkiewiczowa Maria (1865-1921) działaczka społ. i socjalistyczna, pierwsza żona Józefa P.; od 1861 studiowała na Kursach Bestużewskich w Petersburgu i związała się z ruchem socjalist.; w 1884 przeniosła się do Warszawy, ale w 1885 została aresztowana i wysłana do Wilna, gdzie uczestniczyła w akcji tajnej oświaty i prowadziła salon, skupiający opozycjonistów; w 1899 wyszła za Józefa Piłsudskiego, organizowała z nim drukarnię „Robotnika" w Łodzi, była więziona od lutego 1900 do stycznia 1901 w Cytadeli warsz., potem przebywała z mężem w Londynie, we Lwowie i od 1904 w Krakowie, gdzie ich mieszkanie było centrum działalności pepesowskiej i strzeleckiej; podczas wojny organizowała pomoc dla żołnierzy Legionów.

PIŁSUDSKI Adam (1869 w Zułowie - 1935) brat Józefa, od 1901 pracował w wil. elektrowni, potem w magistracie (1909-32 jako gł. buchalter), w 1934 został wiceprezydentem miasta, w 1935 - senatorem.

PIŁSUDSKI (Ginet-Piłsudski) **Bronisław Piotr** (1866 w Zułowie - 1918) etnograf, muzeolog, brat Józefa; w 1865 został relegowany z gimn. wil. za przynależność do patriotycznej „Spójni", w 1886 w Petersburgu zdał maturę i zaczął studia prawnicze, za kontakty z zamachowcami na Aleksandra III został skazany na śmierć, potem na 15 lat katorgi na Sachalinie, prowadził tam badania meteorologiczne, botaniczne i etnograficzne (nad Ajnami, Giliakami i Orokami), w 1907-14 przebywał w Galicji i publikował swe prace (m.in. w „Przeglądzie Wil." w 1913), w 1911 zorganizował Sekcję Ludoznawczą Polskiego Tow. Tatrzańskiego i wydawnictwo „Rocznika Podhalańskiego", 1915-17 działał w Komitecie Pomocy Ofiarom Wojny na Litwie w Szwajcarii, w 1918 - w Komitecie Nar. Polskim w Paryżu, w 1918 popełnił samobójstwo.

PIŁSUDSKI Jan (1876 w Wilnie - 1950) prawnik, wicemarszałek sejmu, min. skarbu, wice-

prezes Banku Polskiego; w 1895 uzyskał maturę w Libawie, 1895-97 studiował na uniw. moskiewskim, ale został relegowany za udział w nieleg. organizacjach i odesłany na 3 lata do Wilna; w 1904 ukończył prawo na uniw. w Kazaniu i pracował jako adwokat w Wilnie, należał do grupy „Krajowców"; w 1918 wszedł do Tymczasowej Komisji Rządzącej, był komisarzem m. Wilna, posłem do Sejmu Wil. w 1922; w 1928 i 1930 wchodził do Sejmu z listy BBWR (w 1931 był wicemarszałkiem), od maja 1931 do września 1932 był min. skarbu, 1932-37 - wiceprezesem Banku Polskiego, 1939-41 był w więzieniu sowieckim, po zwolnieniu wyjechał do Anglii.

PIŁSUDSKI Józef Klemens, pseud. Mieczysław, Z. Mieczysławski, Wiktor (1867 w Zułowie - 1935) działacz PPS, Naczelnik Państwa, Pierwszy Marszałek Polski, premier i min. spr. wojsk.; 1877-85 uczył się w gimn. wileńskim, 1885-86 studiował medycynę w Charkowie, 1887-92 przebywał na zesłaniu na Syberii, potem działał w PPS, redagował „Robotnika", utworzył Organizację Bojową (akcja pod Bezdanami k. Wilna), 1910-14 rozwijał w Galicji Związki Strzeleckie, w czasie I wojny był organizatorem i brygadierem Legionów, w 1917 był internowany w Magdeburgu; w 1918 został Tymczasowym Naczelnikiem Państwa, w 1920 - Pierwszym Marszałkiem Polski, zwyciężył bolszewików w bitwie warszawskiej, doprowadził do zajęcia Wileńszczyzny przez gen. L. Żeligowskiego i utworzenia Litwy Środkowej; w 1923-26 przebywał w Sulejówku, po zamachu majowym pełnił funkcje premiera, min. spr. wojskowych i gen. inspektora sił zbrojnych; był inicjatorem powstania USB i wspierał tę uczelnię finansowo, często odwiedzał Wilno i wygłaszał przemówienia w „miłym mieście", Wilnu też przekazał w testamencie swoje serce.

PIMONOW Arseniusz (1863-1939 w Wilnie) przemysłowiec, działacz ruchu staroobrzędowców; od 1900 prowadził wraz z braćmi zakłady przemysłowe w Orenburgu, w 1918 stanął na czele Rady Wileńskiej Gminy Staroobrzędowców i przyczynił się do uznania przez państwo w 1928 Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej, w 1930 został senatorem z listy BBWR.

PIMONOW Borys (1901-1963) architekt, działacz ruchu staroobrzędowców, syn Arseniusza; ukończył gimn. w Warszawie, studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, potem na Wydz. Budowlanym Politechniki Warsz.; w 1919 został sekretarzem Wil. Gminy Staroobrzędowców, w 1927 - jej wiceprzewodniczącym, brał udział w oprac. projektów ustawy regulującej stosunek tego wyznania do państwa, w 1930 i 1936 był wybierany na wiceprzew. Rady Naczelnej Staroobrz. w Polsce, w 1930 i 1935 był posłem na sejm, w 1940 przeniósł się do Wiednia, w 1949 - wyjechał do Stanów Zjedn.

PINKAS Ignacy (1888-1935) **malarz; studiował** w krakowskiej ASP jako wolny słuchacz, 1914-17 służył w Legionach, w 1919 jako rysownik i malarz towarzyszył dyw. Gen. Żeligowskiego do Wilna i namalował cykl widoków tego miasta i okolic (Werek, Jerozolimki, Pospieszki i Trok), w 1928 ponownie malował obrazy w Wilnie i ofiarował ich kolekcję marsz. J. Piłsudskiemu (wisiały w gabinecie w Belwederze), w 1929 wydał tekę autolitografii *Wilno* ze wstępem prof. M. Morelowskiego; stale mieszkał w Krakowie.

PIONTKOWSKI (Piątkowski) **Kasper** (1554-1612) dramatopisarz; wykładał w Akad. Wil., gdzie wystawiono jego dramaty *Dialog o pokoju dla króla Stefana* (1582) i *Tymon Gardziłud* (1584).

PIOTR (zm. 1421) biskup wil.; był proboszczem kapituły wil. w 1415 został biskupem wileńskim, w 1417 prowadził chrystianizację Żmudzi.

PIOTROWICZ Eugeniusz (1907-1940), uczeń

Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1926-28, ppor. rez. 85. PP, zamordowany w Kozielsku.

PIOTROWICZ Józef (zm. ok. 1662) wójt wileński; w 1616 uczył się w gimn. jezuickim w Krożach, studiował podobno w Wilnie i Krakowie; w Wilnie był początkowo plenipotentem w sprawach sądowych, w 1639 został pisarzem radzieckim wil., na zlecenie Władysława IV przygotowywał 3. wyd. *Statutu Litewskiego* (1648), w 1648 był posłem z Wilna na sejm elekcyjny Jana Kazimierza, w 1649 został wójtem wil. i sekretarzem królewskim.

PIOTROWICZ Józef (1688-1736) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1704; w Akad.Wil. był w 1722-23 prof.teologii moralnej, w 1723-26 - prof.filozofii; ponadto wykładał w Kownie, był pref.szkół i rektorem w Krożach, misjonarzem w Worniach i Mereczu.

PIOTROWICZ Katarzyna (1916-1990), absolwentka USB, nauczycielka, harcmistrzyni, k-dtka Wileńskiej Chorągwi Harcerek i Pogotowia Chorągwi Wileńskiej w 1940, w konspiracji działała w dyspozycji prof. Stanisława Hillera i uczestniczyła w tajnym nauczaniu; od 1946 pracowała w Wielbarku jako kierowniczka szkoły podstawowej, przewodnicząca Gminnej Komisji Oświatowej, była autorką *Nauczania problemowo-zespołowego na lekcjach jęz. polskiego.*

PIOTROWICZ Stanisław (ok. 1830-1897) ksiądz, obrońca j. polskiego; szkoły i semin. duch. ukończył w Wilnie, w 1863 był wikarym w kościele św. Rafała i prefektem na pensji żeńskiej, usuniętym za nieprawomyślność, potem był lojalny wobec władz i został dziekanem wil., ale publicznie podarł i spalił na ambonie *Trebnik*, zawierający rosyjskie teksty modlitw, odmawianych dotąd po polsku, został za to zesłany do gub. archangielskiej, ale władze ros. wycofały się z wprowadzania *Trebnika*; w 1894 mógł wyjechać do Galicji, w 1928 uczczono go tablicą pamiątkową w kościele św. Rafała.

PIOTROWICZ Wiktor, pseud. Wiesław Żyliński, Jan Andrzej Kostka (1900-1954) urzędnik, publicysta; uczył się w gimn. w Kownie oraz w Gimn. Św. Katarzyny w Petersburgu; w 1918 był członkiem POW w Kownie i był aresztowany przez władze litewskie, w 1919/20 rozpoczął studia polonistyczne na USB, w 1920 był ochotnikiem w WP, potem kontynuował studia, w 1922/23 był prezesem Koła Polonistów; kierował Oddz. Wyznań w wil. Urzędzie Wojewódzkim, w 1936 został radcą Ref. Prasowego w Min. Spraw Wewn.; współpracował z „Kurierem Wil." i „Słowem", ogłosił w Wilnie w 1929-39 kilka prac dot. spraw wyznaniowych, oraz książki: *W nawiasie literackim* (1930), *Współcześni poeci wileńscy* (1931), *Marian Zdziechowski* (1934), był członkiem komitetu redakcyjnego wydawnictwa *Wilno i Ziemia Wileńska*; po wybuchu wojny przez Rumunię przedostał się do Francji, potem Anglii, ogłaszał broszury po polsku i ang. na tematy wyznaniowe, m.in. *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce 1939-53* (Londyn 1953).

PIOTROWICZOWA z d.Wokulska Jadwiga (XX w.) polonistka; ukończyła Gimn.im. Orzeszkowej w Wilnie oraz filologię polską na USB, uzyskując w 1929 doktorat starego typu; publikowała recenzje i felietony w „Słowie", wygłaszała odczyty radiowe o szkolnictwie; ogłosiła w Wilnie tomiki poezji: *Płonący dom* (1930), *Powrót z księżyca* (1937), powieść *Skarb w Ibrahimcach* (1935) oraz pracę doktorską *Michał Czajkowski jako powieściopisarz* (1932).

PIOTROWSKA Zofia Bibianna zob.: **WYGRZYWALSKA z d.Piotrowska**

PIOTROWSKA z d.Lachowicka-Czechowicz Zofia, 2° v. Zonerowa (1890 Wilno - 1969) aktorka; od 1905 brała udział w imprezach amatorskich Tow. „Lutnia" w Wilnie, od 1907 występowała dorywczo w Teatrze Polskim za dyr.N. Młodziejowskiej; w teatrach wil. grała z przerwami w latach 1910-25, w latach 30.XX w. była suflerką i aktorką w teatrze pod dyr. M.

Szpakiewicza oraz prowadziła kółko dramatyczne przy Tow. „Sokół" w Wilnie; podczas wojny była żołnierzem AK (pseud „Arnika"), ukrywała zbiegów z getta; w 1946-62 była aktorką i suflerką teatru w Olsztynie.

PIOTROWSKI Anatol Witold (1912-1939) ppor. pil.; członek Aeroklubu Wileńskiego, absolwent SPL w Dęblinie, skierowany do 5 pułku lotn. w Wilnie-Lidzie; studiował na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie, był autorem odznaki 151 eskadry myśliwskiej - „Walczący Kondor", przejętej później przez 317 dywizjon myśliwski wileński, który walczył w Bitwie o Anglię; uczestniczył w wojnie obronnej Polski w 1939 roku w składzie 152 eskadry myśliwskiej, przydzielonej do dyspozycji dowódcy lotnictwa armii „Modlin"; w dniu 1 września 1939 r. w walce powietrznej zniszczył bombowiec niemiecki i zginął śmiercią lotnika.

PIOTROWSKI Edward (1906-1974), „Kos", utalentowany konstruktor samouk, w latach 1942-44 prowadził w Wilnie warsztat mechaniczny wykorzystywany przez grupę dywersyjną „Bazy Miód", był zaprzysiężony w AK od 1942, od IV 44 służył w 6 Brygadzie Partyzanckiej jako instruktor minerstwa, aresztowany przez NKWD po 17 VII 44 i wywieziony do łagru w Dzierżyńsku, uciekł pod koniec 1945 i przedostał się do kraju, osiedlił się w Warszawie i prowadził własny warsztat ślusarski.

PIOTROWSKI Hieronim (1910-1947) ppor.-mjr „Jur", absolwent Gimn. im. hetm. J. Zamojskiego w Zamościu, Wydz. Prawa KUL i Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, wieloletni zasłużony działacz harcerski odzn. m.in. Medalem za Ratowanie Tonących, sędzia śledczy w Brześciu n. Bugiem; w kamp. wrześniowej służył w 3 PAC w składzie Armii Prusy, uniknął niewoli, przedostał się do Wilna, działał w Kole Pułkowym Artylerii, następnie w konspiracji ZWZ-AK na prowincji, od V 44 był d-cą 1 plutonu Oddz. Rozp. K-dta Okręgów, po 17 VII 44 utworzył Oddz. Part. „Jura" w Puszczy Nalibockiej, od XII 44 był z-cą d-cy 1. Oddz. Samoobrony Czynnej Ziemi Wileńskiej AK, stoczył wiele potyczek z wojskami NKWD (uczestnik bitwy pod Rowinami) w III 45 przeszedł granicę jałtańską z bronią w ręku, został d-cą Zgrupowania w IV Inspektoracie Okr. Białostockiego AK, od VIII 45 d-cą Samoobrony Insp. Białostockiego DSZ, a następnie Obwodu WIN, od III 46 k-dtem Obwodu WIN Ostrów Mazow.; w I 47 otoczony przez oddz. KBW popełnił samobójstwo.

PIOTROWSKI (Piatrouski) **Jan** (1905-?) pastor, pisarz białoruski; w 1916-19 uczył się w szkole paraf.w Słucku, w 1919-25 pracował w szpitalu miejskim w Wilnie; w 1927-28 służył w WP, ukończył szkołę podchorążych; w 1929 zdał maturę jako ekstern; w 1931 ukończył szkołę pastorów w Warszawie i w 1932-36 był pastorem w pow.słonimskim; w 1939-41 przebywał w Wilnie; w 1941 wyemigrował do Niemiec, Austrii i w 1953 do USA; w l.międzywojennych publikował artykuły treści religijnej w wil.prasie białoruskiej.

PIOTROWSKI Ludwik (ok.1797-?) aktor, tancerz; uczył się w warsz.szkole dramatycznej, debiutował w 1814 w Warszawie, w 1816 występował w Grodnie, w 1817-20 - w Wilnie, potem prawdopodobnie w Żytomierzu.

PIOTROWSKI (Ginwił-Piotrowski) **Mikołaj** (zm. 1657) dworzanin królewski, kuchmistrz litewski; był dworzaninem Władysława IV i Jana Kazimierza, w 1639-46 był ciwunem wil., w 1648 został marsz. grodzieńskim, w 1649 - kuchmistrzem lit.

PIÓRECKI Leon Wacław „Boy", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w l. 1932-40, żołnierz AK w 5. Brygadzie „Łupaszki", poległ w walce z Niemcami pod Worzianami.

PIWIŃSKI Tadeusz (ok.1900-1928 Wilno) aktor, śpiewak; od 1923 występował w Teatrach

Miejskich w Wilnie, w 1927/28 - w wil.zespole Reduty; grał najczęściej w operetkach, wg. L. Sempolinskiego był obdarzony „niezwykłym talentem"; popełnił samobójstwo.

PIWNIK Jan, pseud. Ponury, Donat (1912-1944) cichociemny, oficer AK; w 1932 ukończył gimn. w Ostrowcu, w 1933 - Szkołę Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Woł.; od 1935 pracował w Policji Państw. (w 1938 ukończył Szkołę Oficerów Policji w Mostach), w 1939 dowodził kompanią zmotoryzowanego batalionu policji, przez Węgry, Jugosławię i Włochy przedostał się do Francji, potem do Anglii, gdzie służył w 1 Samodz. Bryg. Spadochronowej; w nocy 7/8.11.1941 został zrzucony koło Skierniewic, w 1942 został dowódcą 2. Odcinka „Wachlarza", w 1943 - szefem Kedywu Okr. AK Kielce, zorganizował Zgrupowanie Partyzanckie AK Ponury, dokonujące dywersji na pociągi niemieckie; w lutym 1944 został odkomenderowany do Okr. AK Nowogródek, zorganizował zgrupowanie „7 batalion 77 pułku piechoty AK", prowadził liczne akcje bojowe, poległ pod Jewłaszami 16.06.44, 17.11.87 jego prochy złożono w klasztorze Cystersów w Wąchocku.

PLATER Adam Alfred Gustaw (1836 w Wilnie - 1909) właściciel ziemski, marszałek gub. wil., ugodowiec; w 1861 był marszałkiem pow. rosieńskiego, przeciwdziałał organizacji „białych", w czasie powstania przyjął nominację na naczelnika jednego z powiatów, za co Murawiew podobno groził mu szubienicą, otrzymał jednak funkcję marszałka pow. wileńskiego i podpisał wiernopoddańczy adres do cara, 1878-1908 był marsz. gubernialnym, jako jedyny Polak uczestniczył w odsłonięciu pomnika Murawiewa w Wilnie w 1898 r., został kamerjunkrem i koniuszym dworu w 1888, wielkim ochmistrzem w 1903 i rzeczywistym radcą tajnym; był prezesem Banku Ziemskiego i Tow. Dobroczynności w Wilnie, członkiem Wil. Komisji Archeologicznej, zgromadził zbiory archeologiczne, które przekazał Muzeum Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, oraz numizmatyczne.

PLATER (Broel-Plater) **Adam Antoni Onufry** (1790-1862) ziemianin, polihistor, zoolog; kształcił się na Uniw. Wil., był właścicielem dóbr w Inflantach Polskich i w Kurlandii; współpracował z Eustachym Tyszkiewiczem, był członkiem Komisji Archeologicznej Wil., dostarczał eksponaty do Muzeum Starożytności, współprac. z „Athenaeum" J.I. Kraszewskiego, publikował w czasopiśmie „Rubon" artykuły dot. dziejów pow. dynaburskiego i terenów nad Dźwiną, w Wilnie wydał książki: *Rzut oka na skład geognostyczny Inflant* (1832), *Spis zwierząt ssących, ptaków i ryb krajowych systematycznie ułożony* (1852), *Opisanie hydrograficzno-statystyczne Dźwiny Zachodniej oraz ryb w niej żyjących* (1861).

PLATER (Broel-Plater) **Emilia** (1806 w Wilnie - 1831) bohaterka powstania list.; wychowywała się u ciotki w Inflantach Polskich, otrzymała staranne wychowanie domowe; w 1831 wzięła udział w powst. listopadowym w partii Załuskiego (bitwa pod Prestowianami) i w oddz. strzelców wiłkomierskich w potyczce pod Mejszagołą, była honorowym dowódcą 1 kompanii 25 p. piechoty litewskiej, wchodziła w skład załogi Kowna, odmówiła przejścia z korpusem Giełguda za kordon pruski, zachorowała i zmarła w Justianowie; stała się legendarną bohaterką wielu utworów literackich, m.in. *Śmierci pułkownika* A. Mickiewicza.

PLATER Gustaw Wilhelm Grzegorz (1841 w Wilnie - 1912) muzyk i kompozytor; organizował życie muzyczne w Wilnie i w Warszawie, utrzymywał własną orkiestrę; skomponował m.in. *Koncert skrzypcowy* oraz operę *Cześnikówna*, napisał sztukę teatralną *Koncert*, opublikowaną w Wilnie w 1910.

PLATER (Broel-Plater) **Kazimierz Konstanty** (1749-1807) starosta inflancki, kasztelan trocki, pisarz polityczny, targowiczanin, ostatni podkanclerzy lit.; od 1784 był członkiem Rady Nieustającej, w 1787 towarzyszył Stanisławowi Augustowi na rozmowy z Katarzyną II, opisał to w dzienniku *Podróż króla Stanisława Augu-*

sta do Kaniowa w r. 1787 (ogłoszonym przez I.J. Kraszewskiego w Wilnie w 1860), w 1792 przystąpił do Targowicy, był zausznikiem ambasadorów rosyjskich, w 1793 został podkanclerzym lit., w 1805 - członkiem honorowym Uniw. Wil.

PLATER (Broel-Plater) **Konstanty** (1778?-1849) marszałek szlachty pow. zawilejskiego (od 1843 noszącego nazwę: święciański); należał do kilku lóż masońskich, m.in. był sędzią loży „Gorliwy Litwin", oraz do Komisji Sądowo-Edukacyjnej Wileńskiej; prowadził rozległe stosunki towarzyskie wśród ziemian na Wileńszczyźnie.

PLATER (Broel-Plater) **Ludwik August** (1775-1846) wizytator szkół gub. wil., organizator polskiego leśnictwa; studiował w Szkole Gł. Litewskiej, uczestniczył w powst. kościuszkowskim; pracował nad polskim słownictwem chemicznym (wiele terminów przejął od niego Jędrzej Śniadecki), w 1805 został wizytatorem szkół gub. wil., w 1807-11 był inspektorem lasów rządowych (opublikował w Wilnie w 1807 *Gospodarstwo leśne*); od 1815 pełnił wysokie funkcje w rządzie Królestwa Kongresowego, był m.in. dyr. generalnym lasów rządowych, założył Szkołę Szczególną Leśnictwa; w 1831 jako przedstawiciel Rządu Nar. wyjechał z misją dyplomatyczną do Francji, na emigracji współpracował z ks. A. Czartoryskim, zainicjował Tow. Literackie, wszedł do rady Biblioteki Polskiej; w 1842 zamieszkał w Wielkim Ks. Poznańskim.

PLATER-ZYBERK (Syberg) **Michał** (1777-1862 lub 1863) wicegubernator cywilny wil.; w czasie powst. kościuszkowskiego był oficerem inżynierii, ożenił się z Izabelą Heleną, córką barona Jana Tadeusza Syberga zu Wischling i - na podstawie ukazu carskiego - dołączył do swego nazwiska - nazwisko teścia (majątki otrzymane w posagu obejmowały 1700 km^2); w 1816 otrzymał funkcję wicegubernatora cyw. wil., należał do założycieli loży „Szkoła Sokratesa" oraz Tow. Typograficznego.

PLATYŃSKI Ludwik (1727-1783) jezuita; do zakonu wstąpił w 1742 w Wilnie; w 1757-58 był prof. poetyki, retoryki i historii w Nowogródku, w 1759-60 prefektem szkół w Grodnie, w 1763-64 - prof. retoryki dla kleryków jezuickich w Wilnie, w 1767-68 - prof. teologii moralnej w Akad. Wil., w 1769-70 - pref. szkół w Nowogródku.

PLICHTA Jakub (zm. 1407 w Wilnie) franciszkanin, biskup wil.; jako wikariusz litewski zarządzał klasztorami franc. na terenie Litwy (Wilno, Lida, Nowogródek, Oszmiana), w 1398 został biskupem wileńskim, był gwarantem układów między Jagiełłą i Witoldem, odbudował katedrę spaloną podczas pożaru Wilna.

PLOCENSIS (Płocki) **Wojciech** (ok. 1589-1637) jezuita; do zakonu wstąpił w 1605 w Wilnie, wykładał w Nieświeżu i Braniewie, w 1622-25 był prof. filozofii, w 1626-27 - prof. Pisma św. w Wilnie, potem - superiorem w Bobrujsku i Pińsku.

PLUCIŃSKA Natalia, 2° v. Podgórska (1890-1963) aktorka; ukończyła gimn. i kursy dramatyczne H. Hryniewieckiej w Warszawie; debiutowała w 1917 w Teatrze Polskim w Kijowie; w 1919-20 grała w Teatrze Polskim w Wilnie, w 1922-24 w wil. Teatrach Miejskich, w 1936/37 - w Teatrze im. Orzeszkowej w Grodnie, ponadto m.in. w Warszawie, Poznaniu, Częstochowie i Płocku, po wojnie - w Bielsku, Opolu i od 1947 - w Kielcach.

PŁASZKIEWICZ (Płoszkiewicz) **Paweł** (1698-1743 Wilno) brat-jezuita, stolarz; do zakonu wstąpił w 1723 w Wilnie, kierował pracownią stolarską przy kościele św. Kazimierza w Wilnie w 1725-43, wykonywał ołtarze, konfesjonały, szafy i ramy do obrazów.

PŁATAKIS Jerzy (1922-1953), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, po wojnie dr med., adiunkt w AM w Białymstoku.

PŁAWIŃSKI Jerzy Tomasz (1925-1945?),

uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK w „Kedywie" komp. „Frycza", „internowany" w Miednikach, w 1945 dołączył do transportu repatr. obywateli sowiec. z Białegostoku i po drodze zaginął.

PŁAWNIK Samuel (Płaunik Samuił) pseud. Biaduła Zmitrok (1886-1941) pisarz białoruski; pochodził z rodziny żydowskiej, kształcił się w szkole rabinów, ale jej nie ukończył; od 1907 pisał w jęz.rosyjskim, od 1910 – w białoruskim; w 1912-15 pracował w redakcji „Naszej Niwy" w Wilnie, uczestniczył w wil. ruchu kulturalnym; od 1915 działał w Mińsku, w 1917 ogłosił *Wileńskija uspaminy*; zmarł w czasie ewakuacji w 1941.

PŁAWSKI Aleksander (1807-1884) członek Komisji Kodyfikacyjnej, senator; do szkoły uczęszczał w Mołodecznie, 1826-30 studiował na Wydz. Nauk Fizycznych i Matematycznych Uniw. Wil. uzyskując stopień kandydata filozofii, opublikował *Słownik wyrazów botanicznych* (Wilno 1830), od 1831 pracował w Petersburgu; w Komisji Kodyfikacyjnej Królestwa Polskiego, w Kancelarii Państwa nad projektami ustaw oraz w senacie.

PŁAWSKI Stanisław (1883-1950) inżynier chemik, działacz socjalistyczny; w 1909 ukończył politechnikę ryską, podczas I wojny działał w piotrogrodzkiej sekcji PPS-Frakcji Rewolucyjnej; 1921-30 mieszkał w Wilnie, był kierownikiem Urzędu Pośrednictwa Pracy, potem - radcą w Min. Pracy i Opieki Społ. w Warszawie; należał do wileńskiej org. PPS i dwukrotnie był posłem do Sejmu, od 1930 pracował jako inspektor pracy w Stanisławowie i we Lwowie, po wojnie - w Min. Pracy i Op. Społ.

PŁOŃSKA Leokadia (ok.1819, działała do 1860) aktorka; w 1848-52 występowała w teatrze wil., potem - w Mińsku Litewskim.

PŁOŃSKI Wawrzyniec (1820, działał do 1861) aktor; w 1842-43 występował w Wołkowysku i Grodnie, w 1849-50 i 1860-61 - w teatrze wil.; grał także w przedstawieniach rosyjskich.

PŁOSZCZANSKIJ Wieniedikt Michajłowicz (1834-1902) publicysta ukraiński i rosyjski; był unitą, ukończył studia uniwersyteckie i redagował gazetę „Słowo" we Lwowie, ale musiał opuścić Galicję za działalność prorosyjską; przeszedł na prawosławie i przeniósł się do Wilna; w 1888-1902 był członkiem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej, przygotował do druku 3 tomy „Aktów" Komisji.

POBÓG-KIELANOWSKI Leopold (1907-1988) aktor, reżyser, dyr. teatru; w 1925 zdał maturę w VIII Państw. Gimn. im. Kazim. Wielkiego we Lwowie, 1925-29 studiował polonistykę na UJK (doktorat w 1932) oraz uczył się aktorstwa, w 1933 zdał egzamin reżyserski; pracował w Toruniu i Katowicach, od 1.09.1938 do 18.09.1940 był dyrektorem Teatru Miejskiego na Pohulance w Wilnie, wyreżyserował w nim 15 przedstawień; podczas okupacji pracował w kawiarni w Warsz. i w bibliotece w Puławach, w 1944 został wywieziony na roboty do Niemiec, w 1945 dołączył do Teatru 2. Korpusu we Włoszech, od 1946 reżyserował i grał w Polskim Teatrze Dramatycznym w Londynie, 1952-72 pracował w londyńskiej rozgłośni Radia Wolna Europa.

POCIEJ Aleksander h. Waga (zm. 1770) wojewoda trocki; w 1737-40 miał chorągiew petyhorską w wojsku lit., w 1739 został kasztelanem witebskim, w 1740 - kasztelanem trockim, w 1742 - wojewodą; w 1745 był marsz. Trybunału Lit., należał do przeciwników „familii" Czartoryskich.

POCIEJ Aleksander Michał h. Waga (1774-1846) ostatni oboźny w. lit.; w 1794 został oboźnym wielkim lit., brał udział w insurekcji jako adiutant Jakuba Jasińskiego, został ciężko ranny na szańcach Pragi (pisze o tym A. Mickiewicz w VI księdze *Pana Tadeusza*), dobra jego zostały zasekwestrowane, po ich odzyskaniu wspierał rodaków udają-

cych się do Legionów i fundował stypendia dla studentów Uniw. Wil.; Napoleon mianował go członkiem Komitetu Wojskowego, w 1815 prezydował Komisji Radziwiłłowskiej w Wilnie, należał do założycieli Tow. Typograficznego, w 1821 został przyjęty do tajnego Tow. Patriotycznego, w 1826 był za to aresztowany i pozostawał do 1830 pod dozorem policyjnym; był członkiem kilku lóż masońskich.

POCIEJ Kazimierz Aleksander h. Waga (1666-1728) kasztelan witebski od 1700, potem trocki od 1703, wojewoda witebski od 1705; ok. 1692 otrzymał urząd chorążego trockiego, kilkakrotnie był posłem trockim na sejmy, uczestniczył w walkach przeciw wojskom sapieżyńskim i konfederacji sandomierskiej, w 1711 i 1719 był marsz. Trybunału Lit., uczestniczył w rozmowach z posłem ros. G. Dołgorukim.

POCIEJ Leonard Gabriel h. Waga (1632-1695) wojew. witebski; należał do stronnictwa Ogińskich, w 1669 i 1672 był posłem na sejmy z woj. trockiego, w 1678 - z woj. brzeskiego, w 1673 został sędzią ziemskim brzeskim i por. chorągwi poetyhorskiej Marcjana Ogińskiego, brał udział w walkach z Turkami w 1673 i 1674, był przeciwnikiem Jana III, ale otrzymał od niego w 1686 województwo witebskie.

POCIEJ Leonard h. Waga (ok. 1730-1774) strażnik litewski; uczył się w kolegium pijarskim w Wilnie, potem - w warsz. Collegium Nobilium, posłował z woj. witebskiego na sejmy w 1750-66, od 1764 współpracował z „familią", w 1771 otrzymał od Stanisława Augusta urząd strażnika lit.; był służalczo nastawiony wobec Rosji, bo posiadał dobra za kordonem.

POCIEJ Ludwik Konstanty h. Waga (1664-1730) podskarbi lit., hetman w. lit., kasztelan, potem wojew. wileński; od 1683 walczył w chorągwi husarskiej na Węgrzech i w Mołdawii, posłował niejednokrotnie na sejmy, w 1687 został pisarzem ziemskim brzeskim lit., w 1699 - strażnikiem lit., w 1704 - podskarbim lit., w 1709 - hetmanem w. lit. i kasztelanem wil., w 1722 - wojewodą wil.; walczył przeciw wojskom sapieżyńskim, przeciw Szwedom i zwolennikom Stanisława Leszczyńskiego, porozumiewał się z carem Piotrem I i jego wysłannikami, popierał Augusta II, ale przeciwstawiał się lokowaniu wojsk saskich na Litwie.

POCIEJ Ludwik h. Waga (ok. 1726-1771) strażnik litewski; uczył się u pijarów wileńskich i Collegium Nobilium w Warsz., był kilkakrotnie posłem na sejmy, zabiegał o rozmaite stanowiska, ale został tylko w 1744 oboźnym lit., a w 1748 - strażnikiem lit.; był stronnikiem Radziwiłłów, ale głosował na Stanisława Augusta, przystąpił do konfederacji radomskiej i był jej posłem do Katarzyny II.

POCOŁOJEWSKI Kornel (1746-1812) wykładowca prawa kanonicznego w Szkole Głównej Litewskiej w latach 1773-1804, a od roku 1797 także prawa kościelnego.

POCZAPOWSKI Jan (XVII w.) wykładał w Akademii Wil., napisał książkę *Universa Meteorologia* (1643).

POCZOBUT (Poczobut Odlanicki) **Jan Władysław h. Pogonia** (Zdarbożec) (1640-1703) stolnik oszmiański, pamiętnikarz; od 1658 służył w wojsku, walczył ze Szwedami i Chowańskim; był łowczym wiłkomierskim, w 1684 Jan III mianował go stolnikiem oszmiańskim; pozostawił po sobie pamiętnik *Notacye moie i dyaryusz moiey służby woienney*, wydany w 1877.

POCZOBUT (Poczobut Odlanicki) **Marcin h. Pogonia** odmienna (Zdarbożec) (1728-1810) jezuita, astronom, rektor Szkoły Gł. Litewskiej; kształcił się w kolegium jezuitów w Grodnie, w 1745 wstąpił do zakonu, studiował w semin. pedagogicznym w Słucku, filozofię w Połocku i Akad. Wil., matematykę i astronomię w Pradze, Marsylii, Awinionie i Neapolu; w 1765 objął kierownictwo obserwatorium i został

prof. astronomii Akad. Wil., w 1767 otrzymał od St. Augusta tytuł królewskiego astronoma; 1768-69 kupował za granicą nowoczesne instrumenty, 1770-72 przebudował obserwatorium, od 1774 redagował „Kalendarze Wileńskie" i „Gazety Wileńskie", w 1775 został wyróżniony medalem „Bene Merentibus", ułożył z 16 gwiazd konstelację *Ciołek Poniatowskiego (Taurus Poniatovii)*; w 1780-99 był rektorem Akademii, którą przekształcił w Szkołę Główną Litewską, w 1794 wszedł do Rady Najwyższej Lit., w 1807 przekazał obserwatorium swemu następcy Janowi Śniadeckiemu.

PODBERESKI Grzegorz (Hrehory) **Kazimierz h. Gozdawa** (zm. 1677) pułkownik i regimentarz wojska lit., gubernator Wilna, wojew. smoleński; służył jako rotmistrz w armii litewskiej, brał udział w walkach przeciw Kozakom 1649-51, przeciw armii ros. w 1654-55 i 1657-60, na przełomie 1663/64 został kuchmistrzem lit., w 1666 - regimentarzem wojsk na Litwie, w 1667 - wojewodą smoleńskim, w 1672 po wybuchu wojny z Turcją został gubernatorem Wilna.

PODBERESKI Romuald (ok. 1812 w Wilnie - ok. 1863) tłumacz, publicysta, wydawca; w 1830 ukończył gimn. wil. i rozpoczął studia na Uniw. Wil., 1836-40 studiował prawo na uniw. w Moskwie, nawiązał stosunki ze słowianofilami ros., drukował przekłady bajek ros. w „Athenaeum" w Wilnie oraz recenzje w „Tygodniku Petersburskim"; w 1841 przeniósł się do Petersb. i opublikował 3 tomy „Rocznika Literackiego", w 1847 powrócił do Wilna, wydał 4 tom „Rocznika Lit." oraz 6 zeszytów „Pamiętnika Naukowo-Literackiego" (1849-50) o patriotycznym charakterze, w 1850 próbował kontynuować to wydawnictwo w Warsz., ale został aresztowany, przewieziony do Wilna i zesłany do Archangielska, gdzie zmarł ok. 1863.

PODCHOCIMSKI Paweł Kleofas z Brylewa (zm. 1657) lekarz Władysława IV, horodniczy i budowniczy wileński; studiował w Królewcu, Gdańsku, Marburgu i Bazylei, gdzie w 1617 uzyskał doktorat medycyny, w 1618 został lekarzem królewicza Władysława, w czasie sejmu koronacyjnego w 1633 Władysław IV nobilitował go nadając nazwisko Podchocimski (bo pod Chocimiem w 1621 królewicza wyleczył); od lat 20. był związany z Wilnem, w 1633 uzyskał urząd budowniczego wil. i sekretarza król., w 1634 - horodniczego wil., prowadził prace remontowe i budowlane na zamku wil.; był kalwinistą i zarządzał dobrami zborowymi.

PODCZASKA Antonina (XX w.) nauczycielka matematyki w Gimn.im.Czartoryskiego w Wilnie oraz na tajnych kompletach podczas okupacji.

PODCZASZYŃSKI Bolesław Paweł (1822 w Wilnie - 1876) syn Karola, architekt; w 1837-38 studiował przyrodę i literaturę piękną w Akademii Medyko-Chirurg. i Akademii Duch. w Wilnie, rysunku uczył się u Jana Rustema, Kanuta Rusieckiego i Walentego Wańkowicza; 1842-44 studiował za granicą, w 1845/46 rozpoczął wykłady w Szkole Sztuk Pięknych w Warsz. (od 1860 był profesorem); zrealizował wiele budynków w całej Polsce, m.in. w 1839 prowadził roboty przy pałacu w Werkach, w 1850-55 wydawał „Pamiętnik Sztuk Pięknych", gromadził zabytki archeologiczne i sfragistyczne.

PODCZASZYŃSKI Jan (1735-1800) architekt, ojciec Józefa Karola; studiował architekturę w Szkole Gł.Litewskiej u W.Gucewicza; był architektem Radziwiłłów w Żyrmunach; staraniem Karola Radziwiłła ok.1772 otrzymał nobilitację i nazwisko Podczaszyński; w 1788-89 zaprojektował i zbudował drewniany kościół klasycystyczny w Żyrmunach.

PODCZASZYŃSKI Józef Karol (1790-1860) architekt, prof. Uniw. Wil.; uczył się w szkole bazylianów w Brześciu oraz Liceum Krzemienieckim, gdzie uzyskał patent geometry, w 1813 zaczął studia na Uniw. Wil., w 1814

senat tej uczelni wysłał go do ASP w Petersburgu, 1817-18 zwiedzał Francję i Włochy, w 1819 rozpoczął wykłady z zakresu budownictwa i architektury na Uniw. Wil., jako budowniczy uniwersytecki remontował i adaptował budynki, poza tym wzniósł m.in. dwór Mich. Balińskiego w Jaszunach, portyk kościoła św. Jana, kościół ewangelicko-reformowany w Wilnie, w 1837-38 kierował remontem katedry wil.; opublikował: *Początki architektury dla użytku młodzi akademickiej* (Wil. 1828-29, 1856), *Nomenklatura architektoniczna* (Wil. 1843 oraz 1854), *Dzieje budownictwa* (Wil. 1856); współdziałał z władzami carskimi i w 1823 brał udział w aresztowaniach filomatów i filaretów.

PODERNIA Kazimierz, pseud. K. Rawicz (1843-1910) historyk amator, publicysta; ukończył Instytut Szlachecki w Wilnie, studiował matematykę na uniw. moskiewskim, pracował przy budowie kolei w Rosji, w 1880 wrócił do Wilna i został sekretarzem gub. marsz. szlachty Adama Platera, w 1889 - sekr. wileńskiej deputacji szlacheckiej; ogłaszał w prasie artykuły dot. Wilna, wstąpił do Tow. Przyj. Nauk i przewodniczył sekcji archeologicznej; osobno wydał: *Wileńskie Tow. Dobroczynności* (Wil. 1907).

PODGÓRSKA zam. Dybizbańska Antonina (1879-1953) aktorka; w 1906-10 grała w zespole Nuny Młodziejowskiej (m.in. Psyche w sztuce Żuławskiego, Balladynę, Marysię w *Weselu*, Rozę w *Lilli Wenedzie*), występowała także w teatrze na Łukiszkach 1911-13, od 1913 grała głównie w Poznaniu i w Bydgoszczy.

PODLECKI Tadeusz Karol (ok. 1750 - po 1796) publicysta, wydawca, właściciel drukarni; wstąpił do jezuitów i w 1771 otrzymał w Wilnie niższe święcenia, z wyższych zrezygnował z pow. kasaty zakonu; w 1776 opublikował w wil. drukarni bazylianów *Historię Indii Wschodnich*; od 1785 mieszkał w Warsz., redagował gazety: „Seriarz Projektów do Prawa..." (1785-86), „Dziennik Handlowy" (1786-94), „Przewodnik Warszawski" (1788-1792), „Gazeta Powstania Polski" (1794), w 1791 założył własną drukarnię.

PODLEWSKI Wincenty, w zak. Piotr od św. Wincentego, pseud. Mikołaj lub Michał (1805-1873) pijar, pisarz religijny; w 1820 wstąpił do zakonu, w 1824 ukończył teologię na Uniw. Wil., uczył w wyższej szkole połockiej oraz w szkołach popijarskich (gł. w Międzyrzeczu Wołyńskim) oraz konspiracyjnie - w dworach szlacheckich; wydał ponad 20 książek, w tym wiele w Wilnie u J. Zawadzkiego, m.in. *Pismo święte, czyli wierne opowiadanie Słowa Bożego...* (1851), *Trzy dni poświęcone Bogu...* (1855 i 1862), *Gramatyka języka polskiego dla uczącej się młodzieży i ludzi pobożnych* (1858).

PODOLIŃSKI Michał (1783-1856) sztycharz, nauczyciel rys.; uczył się w szkole pow. w Krożach, 1802-08 studiował w petersburskiej ASP, w 1810 został przyjęty do Szkoły Sztuk Pięknych Uniw. Wil., gdzie pod kier. Józefa Saundersa uczył się sztycharstwa, w 1815 został naucz. rysunków w gimn. wil. (uczył J. Słowackiego), od 1818 kierował uniwersytecką szkołą sztycharstwa, potem uczył rys. w Mińsku, Mohylewie i Mołodecznie; w okresie wileńskim rytował portrety, widoki miast i budowli oraz ilustracje książkowe.

POGORZELSKI Andrzej Kazimierz (ok.1616-1684 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1637; wykładał lub był prefektem szkół w Dyneburgu, Nieświeżu, Połocku, Braniewie i Pułtusku; w Wilnie był w 1666-70 prof.teologii polemicznej i Pisma św. oraz regensem Semin.Papieskiego, w 1671-73 - rektorem domu nowicjatu z kościołam św.Ignacego, w 1677-80 - regensem Semin.Papieskiego; ponadto był; rektorem w Reszlu i Krożach.

POGORZELSKI Zdzisław (1869-1932) prof. Uniw. w Petersburgu, po I wojnie prof. gimnazjów wileńskich i dyrektor kursów maturalnych.

POHL Andrzej (1742-1820) misjonarz, wizytator, pisarz teolog.; w 1759 wstąpił do zgrom. misjonarzy w Warsz., jako diakon został wykładowcą w semin. diec. w Wilnie, potem był w Siemiatyczach i Warsz., w 1782 został superiorem w Wilnie, założył przytułek Dzieciątka Jezus dla sierot i podrzutków, w 1794 był wizytatorem szkół prow. litewskiej misjonarzy; w 1811 otrzymał na Uniw. Wil. tytuł dra teologii, w 1814 objął zarząd kościoła św. Kazimierza w Wilnie i przyczynił się do jego odnowienia; wydał w Wilnie kilka podręczników teologicznych: *Institutiones theologiae dogmaticae...* (1808-09), *Institutiones theologiae moralis...* (1809-10). *Hermeneutica sacra* (1809), *Scriptura Sacra per quaestiones exposita...* (1810-12), po polsku wydawał katechizmy (1804-09) i zbiory kazań (1806, 1811).

POKLEWSKA-KOZIEŁŁ Władysława z d. Łowejko (1909-1985) „Ada", „Pola", absolwentka Szkoły Przemysłowo-Handlowej w Płocku, studentka USB w Wilnie, w 1939 ukończyła Szkołę Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, w okresie kolejnych okupacji pracowała fizycznie, od VII 41 w ZWZ-AK, była łączniczką k-dta Garnizonu m. Wilna, więziona przez NKWD I-V 45, w kraju osiedliła się we Wrocławiu.

POKLEWSKI-KOZIEŁŁ Jerzy (1918-1952) w 1937-39 studiował chemię na USB, należał do konwentu „Polonia", podczas wojny był w AK w Wilnie i od 1943 w Warszawie (Kedyw), po 1949 był inwigilowany przez UB, zginął w niewyjaśnionych okoliczn. 28.07.52, prawdopodobnie zamordowany w więzieniu mokotowskim.

POKLEWSKI-KOZIEŁŁ Józef (1914-1986) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-32, odbył studia w SGH w Warszawie, był ppor. 13. PUł. Wileńskich, uczestnikiem kampanii wrześniowej, po wojnie pracował w Min. Przem. Chem. i Lekk.

POKUBIATTO (Pokubiałło, Pokubiata) **Ignacy**, w zakonie Klemens od Matki Boskiej (1736-1811) pijar, literat, dyplomata; w 1750 wstąpił do zakonu, 1756-59 uczył w Wilnie j. francuskiego i geografii, 1759/60 był prof. krasomówstwa w Szczuczynie, 1760-64 - prof. retoryki i prawa publicznego w Wilnie, pisał wówczas wiersze okolicznościowe i panegiryki, ogłaszane w druk. pijarskiej; 1772-93 pełnił funkcję radcy poselstwa polskiego w Wiedniu.

POL Siergiej Andrejewicz (ok.1830-1887 Wilno) dziennikarz rosyjski; był uczestnikiem wojny krymskiej i obrońcą Sewastopola; w 1858-59 redagował w Moskwie „Russką gazietę"; w 1870 przeniósł się do Wilna i został redaktorem i wydawcą „Wilenskogo wiestnika".

POL (Pohl, Poll, Pol von Pollenburg) **Wincenty Terencjusz Jakub** (1807-1872) poeta, geograf, prof. UJ; w 1829 uzyskał na uniw. we Lwowie uprawnienia nauczycielskie, w 1830 zdał egz. na stopień „studenta aktualnego" na Uniw. Wil. i objął na nim stanowisko nauczyciela j. niemieckiego, walczył w powst. listop. na Litwie i został internowany w Prusach, w 1832 brał udział w działalności niepodległościowej w Galicji; z powst. listopadowym wiążą się utwory ze zbioru *Pieśni Janusza* (Paryż 1835), owocem podróży po kraju była *Pieśń o ziemi naszej* (1843), zawierająca także opis Litwy; w 1849-52 był prof. geografii na UJ.

POLAKIEWICZ Maria (1911-1987), absolwentka Gimn. im. ks. A. Czartoryskiego w Wilnie i Wydz. Mat.-Przyr. USB, od 1936 należała do ZHP, w 1939 była podharcmistrzynią, działała w Szarych Szeregach oraz ZWZ-AK jako łączniczka, uczyła geografii na kompletach tajnego nauczania, po wojnie osiedliła się w Toruniu, uzyskując w 1949 dyplom mgra geografii UMK, specjalizowała się w etnografii, należała do towarzystw naukowych m.in. Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, w którego organie „Lud" opublikowała szereg prac.

POLIŃSKI (Pełka Poliński) **Michał** (1785-1848 w Wilnie) matematyk, bibliograf, prof. Uniw. Wil.; uczył się w szkole bazylianów w Żyrowicach, studiował 1804-08 na Uniw. Wil., uzyskując stopień mgra filozofii, w 1816 - doktora filoz.; 1808-17 uczył matematyki w gimn. w Mińsku i w Wilnie, 1817-19 odbył podróż naukową za granicę, w 1819-32 był prof. Uniw. Wil. (1823-32 dziekanem Oddz. Nauk Fiz. i Matem.); zgromadził ogromną kolekcję starych druków, rękopisów, rycin, obrazów, map, medali i monet, przechowywał archiwum zlikwidowanego Uniw. Wil., opracowywał bibliografie, które częściowo publikował; zmarł na cholerę, pochowany został na cment. bernard.; „Teki Polińskiego" znajdują się obecnie w Bibl. Uniw. w Wilnie i Bibl. Litewskiej Akad. Nauk.

POŁOŃSKI Michał, w zakonie Michał od św. Ambrożego (1774 - po 1810) pijar, pedagog, kier. drukarni; uczęszczał do szkoły pijarów w Lubieszowie, w 1786 wstąpił do zakonu, po studiach teologicznych uczył w Witebsku, w 1805-07 był kierownikiem drukarni pijarów w Wilnie (tłoczono w niej wówczas „Kurier Litewski" i „Tyg. Wileński"); potem wrócił do Witebska, sekularyzował się w 1810.

POŁOZOW Aleksiej (1820-1903) wil. architekt ros.; specjalność inżyniera cywilnego uzyskał w instytucie mierniczych w Moskwie, od 1868 był w Wilnie nieetatowym technikiem, od 1872 - młodszym architektem, od 1885 - architektem gubernialnym; zaprojektował ok. 100 budynków w Wilnie m.in. synagogę przy ul. Zawalnej, ponadto 40 cerkwi i kilka kościołów w miasteczkach wil. guberni; nawiązywał do florenckiego renesansu.

POŁUBIŃSKI Aleksander Hilary h. własnego (1626-1679) marszałek wielki W. Ks. Lit.; jako dworzanin pokojowy Władysława IV w 1644-46 przebywał za granicą, od 1648 był dowódcą w wojsku lit., walczył przeciw Kozakom, za zasługi wojenne w 1650 został podkomorzym słonimskim, w 1654 - podstolim W. Ks. Lit. i pisarzem polnym lit., w 1655 złożył przysięgę Karolowi Gustawowi, ale już w 1656 dowodził pułkiem jazdy przeciw Szwedom, w 1660 i 1664 walczył przeciw Moskwie, w 1665 - przeciw rokoszanom Lubomirskiego, w 1669 otrzymał urząd marsz. w. litewskiego.

POŁUBIŃSKI Dymitr Samuel h. własnego (zm. 1687) wojewoda nowogródzki; w 1640 został podczaszym słonimskim, 1659 - chorążym sł., 1660 - marszałkiem sł.; jako chorąży chor. husarskiej walczył przeciw Moskwie w 1660/61 i 1663/64, w 1670 został wojew. nowogródzkim.

POŁUBIŃSKI (Połubieński) **Iwan Andriejewicz h. własnego** (zm. 1556) marszałek hospodarski, sprawca woj. nowogródzkiego; powoływany był na arbitra w sprawach majątkowych możnych rodzin, sam prowadził procesy i zajazdy; przed 1511 został dworzaninem król., powoływanym w skład różnych komisji, w 1544 był w radzie przybocznej, w 1545 został marsz. hospodarskim, członkiem rady panów, 1549-51 sprawcą (administratorem) woj. nowogródzkiego; cieszył się protekcją Radziwiłłów.

POŁUBIŃSKI Jerzy (1677-1733) jezuita; do zakonu wstąpił w 1699 w Wilnie; wykładał lub był pref.szkół w Łomży, Grodnie, Drohiczynie i Połocku, w 1721-22 był sekretarzem Akademii Wil. i prefektem szkół, potem - rektorem w Żodziszkach.

POŁUBIŃSKI Jerzy Antoni z Łubna h. własnego (1735-1801) ostatni sekretarz w. lit., sufragan trocki; uczył się w Wilnie, święcenia otrzymał w 1760, w 1761 został kanonikiem wil., w 1773 otrzymał w Akad. Wil. tytuł doktora praw, przed 1775 został archidiakonem wil., 1782-93 był sekretarzem w. lit.; w 1794 po aresztowaniu bisk. Massalskiego przewodniczył Administracji Generalnej Rządu Duchownego Diec. Wil. (nie uznanej przez prymasa i nuncjusza), w 1796 został sufraganem diec. wil. z siedzibą w Trokach.

POMIAN (Hajdukiewicz) **Józef Alfons** (1831-1873) powstaniec 1863, emigrant; ukończył w gimn. w Wilnie, opuściwszy szkołę rolniczą gospodarował na roli, w 1863 uczestniczył w bitwie pod Szeszolami i został ranny, potem działał pod kier. Konst. Kalinowskiego w Wilnie i w Petersburgu (wysyłał powstańców za granicę); ożenił się z łączniczką powstańczą Olimpią Pietkiewiczówną, zagrożeni aresztowaniem wyjechali w 1866 do Szwecji, zmieniając nazwisko na Pomian, pracowali w szkole rzemieślniczej w Sztokholmie, chronieni przed agentami rosyjskimi.

POMORSKI Julian (1922 w Wilnie - 1991) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-40, we wrześniu 1939 pełnił służbę wartowniczą na Obszarze Warownym Wilna, żołnierz AK, uczestnik operacji „Ostra Brama", więzień Miednik i Kaługi; studiował w PWr i UWr w 1952 mgr farmacji, w 1964 dr farmacji, 1970 dr hab., 1976 doc., 1991 prof. prac. w AM we Wrocławiu i Inst. Immunologii i Terapii Dośw. PAN, autor 24 publikacji i 2 patentów.

PONIATOWSKI Kazimierz Józef (1854-1934) mierniczy, działacz Narodowej Demokracji: uczył się w gimn. w Warszawie, ukończył szkołę mierniczą w Pskowie; pracował jako miejski geometra i urzędnik w wydz. statystyczno-kartograficznym Min. Komunikacji w Petersburgu, w 1893 przeniósł się do Wilna, objął posadę w Komisji Szacunkowej Banku Ziemskiego, w jego domu w 1897 odbyło się zebranie organizacyjne wil. koła Ligi Narodowej, organizował działalność oświatową, korespondował z E. Orzeszkową (zachowało się 131 jego listów), 1901-05 był taksatorem mieszkaniowym przy zarządzie miejskim w Wilnie, wszedł również do rady miejskiej; 1907-27 gospodarzył w folwarku Jaszczów pod Lublinem, po jego sprzedaży wrócił do Wilna.

PONOMAREW Zygmunt (1911-1984) rzeźbiarz, medalier, malarz; w 1922-24 uczęszczał do szkoły rysunkowej Wil.Tow.Art.Plastyków, w 1930 zdał w Wilnie maturę; w 1932-35 i 1937-44 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Paryżu; w 1935-37 wykonywał figury świętych dla wil.kościołów; w 1945 otworzył w Paryżu własną pracownię rzeźbiarską, we współpracy z mennicą paryską wykonywał medale, m.in. z podobiznami T.Kościuszki i J.Piłsudskiego.

POPEK Bronisław (1906-1976), jezuita, po studiach filozoficznych z-ca prefekta konwiktu Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-36, potem kontynuował studia w Lublinie, w 1940 wywieziony do Sachsenhausen, po wojnie w Łodzi, w końcu wikary w kościele św. Krzyża w Gdańsku.

POPEK Mieczysław Edmund (1916-1944) st. sierż. pil. podoficer 5 pułku lotn. w Wilnie - Lidzie; wraz z macierzystą 152 eskadrą myśliwską brał udział w wojnie obronnej Polski, w ramach lotnictwa armii „Modlin"; poprzez Rumunię i Francję przedostał się do Anglii, gdzie został przydzielony do 303 dywizjonu myśliwskiego. Brał udział w bitwie powietrznej o Anglię, potem w Afryce, zestrzelił 2 samoloty niemieckie i 1 uszkodził; zginął podczas nocnego lotu ćwiczebnego.

POPLATEK Jan Aleksander Ignacy (1903-1956), jezuita, w l. 1926-30 studiował historię i geografię na USB równocześnie ucząc historii i j. polskiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w 1936 uzyskał doktorat, potem uczył w Chyrowie i studiował w „Bobolanum" w Lublinie, od 1945 pracował naukowo w Krakowie, autor kilku prac o jezuitach w Polsce, stały współpracownik *Polskiego Słownika Biograficznego*.

POPŁAWSKI Adolf pseud. Łukasz (1907-1982) syn Ignacego, absolwent Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta i Wydz. Sztuk Pięknych USB; wychowawca i nauczyciel młodzieży w Wilnie i w Lidzie; od 1943 brał udział w Ruchu Oporu (AK, Delegatura Rządu), został aresztowany przez NKWD i skazany na 15 lat katorgi (Workuta i Kołyma), po powrocie pracował w Liceum Pla-

stycznym w Orłowie; był stale szykanowany przez władze PRL, usunięty ze szkolnictwa; napisał pamiętnik *12 lat katorgi*.

POPŁAWSKI Czesław (1903-1945), syn Ignacego, student fizjologii na USB w Wilnie, od 1930 pracownik NBP w Wilnie, następnie w Przemyślu i Baranowiczach; zagrożony aresztowaniem przez NKWD w 1941 uciekł do Wilna, podjął działalność konspiracyjną w AK w Rejonie Rzesza i II Zgrupowaniu, był komendantem Szpitala Polowego AK w Kalininie, po 17 VII 44 aresztowany przez NKWD, umarł w trakcie transportu więźniów do łagru.

POPŁAWSKI Henryk (1918-1996), absolwent Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, student Wydz. Lekarskiego USB, działacz konspiracyjny ZWZ-AK; w okresie „Burzy", leczył w szpitalu polowym w Kolonii Wileńskiej, po 17 VII 44 przedostał się do Lublina i kontynuował studia med. na UMCS; zmobilizowany do WP, uczestniczył w walkach pod Budziszynem, dostał się do niewoli niemieckiej, pozostał na Zachodzie, ukończył studia medyczne i osiedlił się w Stanach Zjedn. AP, był prezesem Polskiego Towarzystwa Lekarskiego w Chicago, przewodniczył Komitetowi Pomocy Medycznej dla Polski.

POPŁAWSKI Ignacy (1870-1954) ziemianin, student uniwersytetu w Moskwie (matematyka i fizyka), uczestnik konspiracji - współpracownik Józefa i Jana Piłsudskich; od 1900 w Wilnie; po odzyskaniu niepodległości był współorganizatorem szkolnictwa polskiego w Wilnie, nauczycielem i dyrektorem Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta oraz założycielem i dyrektorem Kursów Maturalnych dla Byłych Wojskowych w 1920; do emerytury uczył w gimnazjach: Zygmunta Augusta, Czartoryskiego, Orzeszkowej, Nazaretanek.

POPŁAWSKI Ignacy (1909-1939) syn Ignacego, absolwent Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta i Wydz. Rolnego USB, wieloletni prezes Koła Rolników USB i v-prezes Bratniej Pomocy USB; od 1932 Inspektor Rolnictwa w woj. nowogródzkim; oficer rez. kawalerii, w 1939 zginął w czasie szarży.

POPŁAWSKI Jan (1901-1925) syn Ignacego, ochotnik w Wojsku Polskim w wojnie 1918-19 dwukrotnie ciężko ranny; w l. 1919-1923 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, a po nich pracował jako nauczyciel rysunków w Gimn. im. Św. Kazimierza w Nowej Wilejce; w 1925 zginął tragicznie.

POPŁAWSKI Józef Nikodem (1857-1921) aktor, reżyser, dyr. teatru; w 1906-10 występował w zespole Nuny Młodziejowskiej w Wilnie, grał role tyt. w *Panu Benecie* i *Panu Jowialskim*, Radosta w *Ślubach panieńskich*, Papkina w *Zemście*, reżyserował *Dziady* i *Wesele* (grał Gospodarza); w 1910 był dyr. teatru w Ogrodzie Bernardyńskim, w 1913 wystąpił w wileńskim filmie *Łysy Donżuan na bosaka*.

POPŁAWSKI Juliusz (1913-1940) syn Ignacego, absolwent Gimn. im. Joachima Lelewela i Wydz. Rolnego USB, oficer rezerwy, po kampanii wrześniowej internowany przez Rosjan i stracony w Katyniu.

POPOW Wasilij Aleksandrowicz (1843-1906) kurator rosyjski; pochodził z rodziny ziemiańskiej, ukończył studia na wydz.fizyko-matem. Uniw.Moskiewskiego i wiele lat pracował w resorcie oświaty; w 1882-95 był inspektorem rosyjsk. Uniw. Warsz., potem pomocnikiem kuratora Warsz.Okr.Naukowego; w okresie 30.07.1899-6.03.1906 był kuratorem Wil.Okr.Naukowego; nie wydał zgody na zbieranie funduszy na organizację uniwersytetu w Wilnie, założył natomiast oddział Towarzystwa Krzewienia Rosyjskiej Oświaty Historycznej; pisywał notatki o Kraju Północno-Zachodnim (czyli dawnej Litwie) do „Moskowskich Wiedomosti" pod pseud. „Starik".

POPOWSKA Maria (1887-1958) bibliotekarz USB; uczyła się w Żytomierzu, stopień mgra

filozofii w zakresie historii uzyskała na USB w 1934; w 1922-39 pracowała w Bibliotece USB, w 1945 przyjechała do Łodzi, 1948-51 była tam bibliotekarką w Bibl. Uniwersyteckiej; w Wilnie opublikowała *Rys dziejów Kartuzji Bereskiej w XVI-XIX w.* („Ateneum Wil." 1938 i odb.).

PORCYANKO Konstanty (1793-1841) lekarz, prof. Uniw. Wil.; uczył się w gimn. w Wilnie, w 1814 uzyskał na Uniw. Wil. stopień kandydata filozofii, w 1818 - mgra i doktora medycyny, 1821 - doktora chirurgii; w 1819 został pomocnikiem w klinice chirurgicznej, w 1821 - adiunktem, w 1824 - profesorem terapii ogólnej i materii medycznej, od 1826 prowadził również wykłady chirurgii i kierował kliniką; w 1832 przeniesiony został do Akad. Medyko-Chirurgicznej na stan. prof. chirurgii, wykładał również okulistykę; był członkiem Tow. Lek. Wil. od 1820 (kilkakrotnie prezesem i wiceprezesem), współredagował „Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji" (1822-30), znany był z dobroczynności, pochowany został na cment. bernard.

PORĘBA Zofia z d. Rekść (1905-1989), „Zośka", absolwentka Gimn. im. Hetm. K. Chodkiewicza w Lidzie i dwuletniego kursu metodyczno-pedagogicznego; była nauczycielką w szkołach powszechnych, w okresie okupacji działała w tajnym nauczaniu w Lidzie, od VII 41 w konspiracji ZWZ-AK, była łączniczką, kolporterką prasy podziemnej, współpracowała z legalizacją; w 1945 osiedliła się w Jeleniej Górze; uczyła w szkołach podstawowych.

PORZECKI Jan Kanty (1688-1760 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w 1703 w Wilnie; wykładał lub był pref.szkół w Drohiczynie, Nieświeżu, Pułtusku, Płocku, Połocku i Pińsku; w 1734-35 był regensem Semin. Papieskiego i prof.prawa kanonicznego w Wilnie, potem - rektorem w Witebsku, Orszy i Pińsku; w 1745-51 był sekretarzem prowincjała, w 1751-55 -prowincjałem litewskim, w 1755-58 - prepozytem domu profesów w Wilnie; dbał o podniesienie poziomu szkół jezuickich.

PORZECKI (Talko Porzecki, Pogrzecki) **Tomasz h. Dąbrowa**, pseud. Konstanty Kazimierz Rajecki (1609 lub 1610 - 1653) jezuita, poeta nowołaciński, filozof; w 1626 wstąpił do nowicjatu w Wilnie, studia pedag. odbył w Połocku, filozoficzne w Pułtusku, teologiczne - w Akad. Wil. w 1636-40; 1640-41 uczył retoryki w Wil. 1642-43 był dyr. szkół w Nieświeżu, w 1643 został prof. filozofii Akad. Wil. (doktorat uzyskał w 1645), w 1646 - prof. teologii (doktorat 1647), w 1649 był prof. teologii w Braniewie, od 1650 - rektorem w Pułtusku; był wybitnym poetą nowołacińskim, autorem panegiryków na cześć Chodkiewiczów i Paców (Wil. 1636) oraz Władysława IV i Cecylii Renaty (Wil. 1639).

POSZAKOWSKI Jan Antoni (1684-1757) jezuita, teolog, historyk, wydawca; uczył się w gimn. jez. w Kownie, w 1700 wstąpił do nowicjatu w Wilnie, w 1702/03 odbył studia pedagogiczne w Nieświeżu, filozoficzne i teologiczne do 1713 w Akad. Wil.; uczył 1706-09 w Akad. Wil. oraz w 1714-15 i 1717 w Kownie, gdzie pełnił urząd dyr. gimn. i kaznodziei litewskiego; 1718-21 był prof. filozofii Akad. Wil. (doktorat 1718), 1722-35 przebywał w Nieświeżu jako doradca, teolog i nauczyciel syna Anny Katarzyny Radziwiłłowej; napisał kilkanaście dzieł teologicznych, polemizujących z różnowiercami, np. *Nauka pp. dissidentów z nauką starodawnego Kościoła zniesiona...* (Wil. 1733); w 1735-38 był rektorem kol. w Słucku, 1739-42 w Nieświeżu, w 1737-49 wydał w Wilnie 20 „Kalendarzy Politycznych", które dały początek prasie wileńskiej.

POTAPOW Aleksandr Lwowicz (1818-1886) generał rosyjski; w 1837 został oficerem, brał udział w kampanii węgierskiej w 1849, potem pełnił obowiązki policyjne, w 1860-66 był oberpolicmajstrem Petersburga, w 1866-68 atamanem kozaków dońskich; w okresie 03.1868-22.07.1874 był generał-gubernatorem wileńskim, grodzieńskim, kowieńskim i mińskim,

złagodził nieco politykę wobec Polaków, usunął"czynowników" Murawiewa i Kaufmana i zezwolił w 1869 na otwarcie oficyny Zawadzkich, ale zaostrzył zakaz posługiwania się j.polskim poza domem; dążył do rusyfikacji Kościoła katolickiego przez wprowadzenie j.ros.do kazań i nabożeństw dodatkowych; w 1874-77 był naczelnikiem trzeciego wydziału (szefem policji) w Petersburgu.

POTKAŃSKA Jadwiga (1895-1944), po ukończeniu szkoły średniej należała do Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), była sanitariuszką w wojnie polsko-bolszewickiej, od 1920 do 39 pracownikiem cywilnym DOK-Wilno, podczas wojny aktywnym członkiem ZWZ-AK, aresztowana przez Gestapo w 1942, została zwolniona gdy zarzucaną jej działalność przejęła na siebie jej siostra Krystyna Kalczyńska, umarła na serce po wyjściu z więzienia.

POTOCKI Mieczysław (1909-1989), mjr dypl. „Kamienny", „Węgielny", ukończył gimn. w Grodnie w 1928, następnie Szkołę Podch. Piechoty w Komorowie i Szkołę Podchorążych Inżynierii, służył w 7 bat. telegr. w Poznaniu, 1937-39 studiował w Wyższej Szkole Wojennej, w kamp. wrześniowej służył w SGO „Narew" w dowództwie łączności, kontuzjowany, internowany na Litwie, uciekł, od V 40 był oficerem sztabowym ZWZ garnizonu m. Wilna, w V 41 aresztowany przez NKWD, VII 41 został uwolniony z transportu przez kolejarzy, był szefem sztabu „Pola", Inspektorem Inspektoratu „BC", od IV 44 d-cą Zgrupowania Nr 2, od 7 do 12 VII 44 prowadził współ-działanie bojowe z 227 DP Armii Czerwonej, 13 VII 44 stoczył największą bitwę z wojskami Wehrmachtu w ramach „Burzy" eliminując ok. 700 żołnierzy n-pla; 17 VII został podstępnie aresztowany przez NKWD, „internowany" w obozie w Ostaszkowie i Morszańsku, zwolniony XI 47, osiedlił się w Łodzi, 1948-50 był więziony bez dowodów winy w więzieniu śledczym na Mokotowie, po zwolnieniu pracował w Łódzkich Zakładach Radiowych i Fabryce Transformatorów, był inspiratorem wielu poczynań kombatanckich.

POTRYKOWSKI Józef Alfons (1805-1863) powstaniec 1830/31, emigrant, publicysta; na Uniw. Wil. uzyskał stopień kandydata nauk filoz. (związany był z filomatami), rozpoczął nowicjat u bernardynów; w 1831 z grupą młodzieży akademickiej walczył pod Szadowem, potem wstąpił do regularnego WP i brał udział w kilku bitwach (m.in. pod Wilnem), został ranny pod Szawlami; z korpusem Chłapowskiego przeszedł do Prus, potem działał na emigracji we Francji, od 1837 należał do Zjednoczenia Emigracji Polskiej, w 1843 ukończył studia w szkole górniczej w Paryżu, ale pracował jako urzędnik w Banku Narodowym; pisał artykuły do prasy polskiej i francuskiej, pozostawił dziennik *Tułactwo polskie we Francji* (wyd. Kraków 1974).

POUSSIER Józef (zm. 1821) architekt - klasycysta, budowniczy gubernialny wil., projektant kaplicy na cment. bernard. oraz założeń architektonicznych kaplicy i kolumbariów na Rossie.

POWIERZA Władysław Paweł (1891-1975) płk dypl. WP; w 1909 ukończył pryw. szkołę realną w Warsz., w 1911-12 był słuchaczem Wydz. Rolnego Tow. Kursów Naukowych, w 1912 został wcielony do wojska ros. i brał udział w I wojnie,w 1917 zgłosił się do I Korpusu Polskiego, w 1918 - do WP, w 1919 ukończył Szkołę Sztabu Gen., w 1920 był oficerem łącznikowym, potem szefem sztabu I Korpusu Wojsk Litwy Środkowej, następnie szefem Oddz. IV i po. kwatermistrza, szefem sztabu 2. dyw. litewsko-białoruskiej, w 1922 - szefem sztabu 29 dyw. piechoty, 1923-26 szefem sztabu Obozu Warownego „Wilno", 1926-27 ofic. sztabu Inspektoratu Armii Wilno, w 1928 - zast. dow. 85 p. piechoty w Nowej Wilejce, 1930-36 - dow. 62 p. piech. w Bydgoszczy, 1936-39 - dow. piechoty dywizyjnej 23 Górnośl. Dyw. Piech. w Katowicach; w 1939 dowodził dywizją w obronie Śląska, dostał się do niewoli niemieckiej

(Murnau), po wyzwoleniu był II zastępcą dow. 3. Dyw. Strzelców Karpackich w II Korpusie we Włoszech, po demobilizacji pozostał w W. Brytanii, 1.01.64 został mianowany generałem.

POWOŁOCKI Sergiusz, pseud.Gieorgijewskij, Espe (1908 Wilno - 1994) poeta, teatrolog, publicysta polsko-rosyjski; ukończył Gimn. im.Mickiewicza w Wilnie oraz Wydz.Prawa na USB; w 1931 studiował w Szkole Nauk Dyplomatycznych w Belgii i w Akademii Teatralnej w Paryżu; drukował recenzje teatralne i artykuły na tem.historyczne i literackie w prasie polskiej i rosyjskiej w Wilnie: „Słowo" i „Nasze Wremia", ogłaszał w „Wiadomościach Literackich" wywiady z pisarzami i aktorami rosyjskimi, należał do organizatorów ros.życia literackiego i teatralnego w Polsce międzywojennej; w 1940-45 przebywał w łagrach w okolicach Workuty, pracował w ZPP w Stawropolu, w 1946 wrócił do Wilna i wyjechał do Szczecina i Łodzi; redagował stronę literacką pisma „Russkij Gołos", tłumaczył sztuki rosyjskie na j.polski; we wspomnieniach *Mój romans z teatrem* (Łódź 1997) przedstawił m.in.rosyjskie życie literackie w Wilnie.

POWSTAŃSKI Adam h. Kościesza (1768-1848) prawnik, adiunkt Uniw. Wil.; ukończył szkołę wojew. w Pińsku oraz studia filozoficzne i prawnicze na Uniw. Wil., był regentem kancelarii biskupiej i adwokatem, w 1797 uzyskał doktorat nauk wyzw. i filozofii i został adiunktem prawa cywilnego i kanonicznego na Uniw. Wil., w 1804 był delegowany przez rektora do Komisji Prawodawczej w Petersburgu, po powrocie w 1815 bezskutecznie starał się o profesurę w Wilnie, w 1821 został sekr. Komisji Rządowej w Warsz., potem - prorektorem Lic. św. Anny w Krakowie; w 1827 powrócił do Wilna, został prezydującym Komitetu Cenzury, członkiem honorowym Uniw. Wil. oraz wizytatorem szkół, 1829-36 był dyr. szkoły w Białymstoku.

POZNAŃSKI Franciszek Ksawery (1820 w Wilnie - 1889) lekarz higienista; uczył się w Wilnie, w 1842 uzyskał dyplom I klasy w Akademii Medyko-Chirurg. w Wilnie, został lekarzem miejskim, w 1847-49 ordynatorem w Szpitalu św. Jakuba, skutecznie leczył podczas epidemii cholery w 1848, potem prow. badania nad cholerą w Petersburgu, wynalazł sfigmometr, przyrząd do badania tętna, służący do wczesnego rozpoznawania cholery, i przedstawił go paryskiej Akademii Lekarskiej; był zwolennikiem teorii, że kołtun jest chorobą; od 1885 mieszkał w Wilnie lub w maj. na Podlasiu; pochowany na Rossie.

POŹNIAK Jan Franciszek h. Grzymała (zm. 1667) pisarz ziemski wileński, podwojewodzi; miał wykształcenie prawnicze, występował jako obrońca przed Trybunałem Lit.; 1659-63 był pisarzem grodzkim żmudzkim, w 1660 - pisarzem dekretowym W. Ks. Lit., w 1663 - pis. ziemskim wil., w 1666 - podwojewodzim wil.; był kilkakrotnie posłem na sejm z pow. wileńskiego; mimo związków z opozycją antydworską (Sapieha, Hlebowicz) zachował dobre stosunki z dworem Jana Kazimierza i Pacami, potem protegował go woj. wileński Michał Kaz. Radziwiłł.

POŹNIAK Jan (Pazniak Janka) (1887- po 1939) poeta, publicysta i redaktor białoruski; otrzymał wykształcenie muzyczne i w 1918-20 był organistą w Ławaryszkach pod Wilnem, potem - w kościele św.Jana w Wilnie; w 1913-15 był współredaktorem gazety „Biełarus", w 1928-36 wydawał w Wilnie gazetę „Biełaruskaja Krynica", w 1938 - „Chryscijanskaja Dumka"; w październiku 1939 został aresztowany przez NKWD i wkrótce potem rozstrzelany.

POŻERSKI Edward (1829-1908) członek wil. org. powstańczej, emigrant; zdał maturę w gimn. wil., był urzędnikiem w Izbie Dóbr Państw. w Wilnie, za przynależność do konspir. organizacji braci Dalewskich, Zw. Bratni Młodzieży Litewskiej, w 1850 został zesłany „w sołdaty" do Orenburga, wrócił w 1862 i zaangażował się w przygotowanie powstania, w 1863 był nacz. żandarmerii w Wilnie; zagro-

żony aresztowaniem uciekł za granicę, pracował w Bibliotece ks. Czartoryskich w Paryżu.

POŻERSKI Olgierd (1881 Wilno - 1930) gen.dyw., artylerzysta; podczas wojny rosyjsko-japońskiej i I w.światowej służył w wojsku ros.; w WP w 1920 był dow.artylerii grupy operacyjnej gen.Lasockiego, inspektorem wyszkolenia artyleryjskiego I armii; w 1925-26 dowodził Obszarem Warownym Wilno, potem - 20.Dyw.Piechoty w Baranowiczach; pochowany na Cment.Bernardyńskim.

PRAYETFUESS (Breitfus, Bretfus, Pretfusz) **Hiob** (zm. 1571) architekt i inż. wojskowy, horodniczy wil.; z pochodzenia Niemiec, od 1540 był na służbie Zygmunta I, kierował budową twierdzy w Kamieńcu Pod., w 1551 objął urząd kierownika wileńskich budowli królewskich, zajmował się fortyfikacją zamku dolnego i wyposażeniem go w odlewnię dział, fabrykę prochu i amunicji; w 1559 został horodniczym wil., ok. 1564 budował dwór króla w Knyszynie, przebudowywał zamek w Tykocinie, budował zamek w Białymstoku, brał udział w zakładaniu Augustowa.

PRAŻMOWSKI-BELINA Władysław Zygmunt (1888-1938) płk, działacz polityczny; był współzałożycielem Związku Walki Czynnej i członkiem Zw. Strzeleckiego, 1914-17 służył w Legionach, był twórcą kawalerii legionowej, dow. 1 pułku ułanów, w 1918 sformował brygadę kawalerii i na jej czele 19.04.1919 zajął Wilno, w kamp. 1920 był dow. grupy kawalerii, potem 4. dywizjonu, 1931-33 był prezydentem Krakowa, później wojew. lwowskim.

PREJSNER Józef, pseud. „Władysław", „Protazy" (1907-2002) ksiądz, kapelan AK; uczył się w gimnazjach w Piotrogrodzie i od 1922 - w Ostrowi Mazowieckiej, w Instytucie Misyjnym i Semin.Diecezjalnym w Lublinie; w 1934 ukończył teologię na KUL-u i otrzymał święcenia; był wikariuszem w Wornianach i w par.Św. Jakuba w Wilnie, w 1937 został proboszczem w par.Leonpol w pow.brasławskim; w 1942 wstąpił do AK i w 1943 został kapelanem 2.Zgrup.Wileńskiego, w tym 1.Bryg.Wileńskiej „Juranda"; w lipcu 1944 był aresztowany i przez 3 lata więziony w Riazaniu; w 1947 wrócił do Polski, pracował w diec.gdańskiej, potem włocławskiej.

PRENCZYŃSKI (Pręczyński) **Maciej** (2 poł. XVIII w.) tancerz, baletmistrz, dyrektor teatru; 1765-72 był członkiem zesp. baletowego przy teatrze dworskim Jana Klemensa Branickiego w Białymstoku, kształcił się u włoskiego baletmistrza A. Puttiniego, 1775/76 tańczył w teatrze warsz., po 1780 - w teatrze dworskim Aleks. Sapiehy w Różanej, 1794/95 prowadził w Wilnie mały zespół komediowo-baletowy.

PREUSCHOFF (Preyschoff) **Jan Antoni** (1663-1721) jezuita, teolog, historyk; szkołę średnią ukończył w Braniewie, w 1679 wstąpił do zakonu, 2-letni nowicjat odbył w Wilnie 1679-81, kurs pedagogiczny w Płońsku 1681-82, filozofię studiował w Połocku 1683-86, teologię w Akad. Wil. 1689-93; w 1706 uzyskał w Akad. Wil. stopień mgra filozofii i nauk wyzwolonych, w 1719 - doktora prawa kanonicznego; uczył w wielu kolegiach jezuickich, prowadził pracę misyjną wśród wyznawców prawosławia i kalwinizmu; opublikował pracę o dziejach Akad. Wil.: *Universitas Vilnensis Jagiellonico Batoreana* (Wil. 1707).

PROHAZKA (Prohaska, Prochaska) **Eugeniusz Emil** (1874-1943) aktor, reżyser; jesienią 1907 występował w Wilnie w zespole Nuny Młodziejowskiej, m.in. grał Dziennikarza w *Weselu*.

PRONASZKO Zbigniew (1885-1958) malarz, rzeźbiarz, prof. i rektor ASP w Krakowie; 1906-11 studiował w ASP w Krakowie, wiele malował, uczestniczył m.in. w wystawach ekspresjonistów, formistów i Tow. Artystów „Sztuka" oraz projektował dekoracje i kostiumy teatralne; w 1923-24 był zast. prof. malarstwa dekoracyjnego na Wydz. Sztuk Pięknych USB i zaprojektował dla Wilna pomnik Adama Mic-

kiewicza, uznany za arcydzieło formizmu, ale odrzucony przez władze miasta (umieszczona nad Wilią prowizyryczna monumentalna wersja drewniana została zniszczona podczas wylewu rzeki w 1938); w 1945 został prof. ASP w Krakowie.

PRONIEWSKA (Praniauskaite) **Karolina Anna** (1828-1859) poetka, tłumaczka; mieszkała w Telszach i Ucianie, przyjaźniła się z Antonim Baranowskim, była ceniona przez J.I. Kraszewskiego i W. Syrokomlę, opublikowała: *Festyna Wielkiej Kalwarii na Zmudzi* (Wil. 1856), *Piosneczki... Bogu na chwałę, na pamiątkę przyjaciołom* (Wil. 1858), tłumaczyła polską poezję na j. litewski, m.in. fragment *Witoloraudy* Kraszewskiego.

PROSTY Piotra zob.: **BOBICZ Ildefons**

PROTASEWICZ Kazimierz (1896-1946), „Sokół", absolwent szkoły średniej w Wilnie, a następnie ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej; z uwagi na warunki materialne przerwał studia prawnicze, pracował w Urzędzie Woj. w Wilnie m.in. jako kierownik Oddziału III Ochrony Granic i Policji, wicestarosta w Postawach i starosta w Mołodecznie; w okresie okupacji działał w konspiracji, od 1942 kierownik Wydz. Bezpieczeństwa Delegatury Rządu w Wilnie, aresztowany przez NKWD XII 44, skazany na 15 lat katorgi, umarł w łagrze prawdopodobnie VIII 46.

PROTASEWICZ (Protaszewicz-Szuszkowski) **Walerian h. Drzewica** (ok. 1505-1579) pisarz kanc. litewskiej królowej Bony, biskup łucki, nast. wileński; w 1532-44 kierował w Wilnie kancelarią administrującą posiadłościami Bony, w 1533 został kanonikiem żmudzkim, w 1537 - wileńskim, 1544/45 - dziekanem kapituły wil., w 1544 - pisarzem W. Ks. Lit. i sekretarzem Zygm. Augusta, do 1549 kierował kancelarią ruską, pełnił też obow. kanclerza nadwornego; w 1549 otrzymał nominację na biskupstwo łuckie, w 1555 został bisk. wileńskim, w 1570 założył w Wilnie kolegium jezuickie, któremu w 1578 Stefan Batory nadał prawa uniwersytetu (w 1579 zatwierdził to bullą papież Grzegorz XIII).

PROTASOWICZ (Protasewicz) **Jan h. Jastrzębiec** (zm. po 1608) pisarz; w oficynie wil. Jana Karcana wydał w 1595-1608 5 utworów wierszowanych, w tym *Inwentores rerum, albo krótkie opisanie kto co wynalazł i do używania ludziom podał* (1608, reprint 1973) - pierwszą polską encyklopedię.

PROZOR Karol h. własnego (1761?-1841) oboźny w lit., działacz emigracyjny; w 1785 został oboźnym w. lit. i marszałkiem Trybunału Gł. Lit., w 1783 należał do konspiracji na Litwie, w 1794 brał udział w przygot. do powstania i został pełnomocnikiem Kościuszki przy dywizjach wojsk lit.; po klęsce powst. działał na emigracji we Włoszech i Francji, w 1812 został min. skarbu w Komisji Rządu Tymcz. W. Ks. Lit., po klęsce Napoleona wywiózł z Wilna archiwum rządu i kasę, w 1813 otrzymał w Dreźnie Order Legii Hon.; po amnestii w 1814 wrócił na Litwę, w 1821 przystąpił do Tow. Patriotycznego, w 1826 był więziony w zw. ze sprawą dekabrystów; zgromadził w swym maj. w Chojnach bogatą bibliotekę, archiwum rodzinne oraz zbiory numizmatyczne; przyjaźnił się z Fr. Karpińskim, A. Mickiewicz wspomniał o nim w wykładach o lit. słowiańskiej.

PROZOR Maurycy (1801-1886) nacz. powst. kowieńskiego w 1831, emigrant; studiował na Uniw. Wil., w 1831 stanął na czele powstania kowieńskiego i prowadził wojnę partyzancką ze zmiennym powodzeniem, potem był w korp. gen. Dembińskiego i Rybińskiego, z którym przekroczył granicę pruską; na emigracji był zwolennikiem ks. A. Czartoryskiego, współpracował z czas. „Trzeci Maj" i „Pamiętnik Emigracji", w którym ogłosił *Pamiętnik powstania w powiecie kowieńskim* (1833), w 1858 otrzymał amnestię i wrócił do kraju.

PROZOROW Michaił (1860 - po 1914) ar-

chitekt ros.; urodził się prawdopodobnie w Wilnie, ponieważ ukończył tu szkołę realną, 1878-83 studiował w Instytucie Cywilnych Inżynierów, pracował w wydz. budownictwa wil. guberni (był m.in. inżynierem gubernialnym), od 1890 był architektem prawosławnej eparchii litewskiej, budował cerkwie na Białorusi, w Wilnie zaś - cerkiew na Zwierzyńsku (1900-03), karaimską kenesę (1911) oraz 50 budynków w stylu modernizowanego klasycyzmu, przez 4 kadencje był radnym m. Wilna (1901-14).

PRÓCHNIK Kazimierz, pseud. „1723" (1883-1968) nauczyciel, działacz Narodowej Demokracji, wydawca i redaktor; zdał maturę w II gimn. ros. w Warszawie, za organizację strajku szkolnego został wydalony z Uniw. Warsz., 1906-09 studiował filozofię na UJ, redagował czasopisma, m.in. w 1913-14 „Wiadomości Ilustrowane" - dodatek do „Gazety Codziennej" w Wilnie, 1915-17 „Nowy Kurier Litewski", 1917-18 „Placówkę" w Mińsku; 1920-21 był koresp. PAT w Dyneburgu i dyr. gimn. polskiego (został wysiedlony do Polski), 1921-30 był insp. szkolnymw Brasławiu; był członkiem Stronnictwa Narodowego, w czasie II wojny działał w Polskim Komitecie Opiekuńczym, redagował podziemne pisma; w 1946-54 był więziony za udział w konspiracyjnych agendach Rządu RP podczas okupacji.

PRÓSZYŃSKI (Proszyński) **Konstanty** (1859-1936) botanik, działacz społ.; maturę uzyskał w 1878 w Kaliszu, 1878-80 studiował przyrodoznawstwo na Uniw. Warsz., ale przerwał studia i zajął się administracją dóbr rodzinnych w Mińszczyźnie (ok. 3000 ha), działał w tajnych org. polskich, uczył łaciny i historii w jawnych szkołach średnich w Mińsku 1917/18; w 1918 został insp. szkół w pow. nowogródzkim, potem - inspektorem Ogrodu Botanicznego w Wilnie, w którym zgromadził bogate kolekcje roślinne; głównym przedmiotem jego zainteresowań były grzyby kapeluszowe, opisał 370 gatunków zebranych w okolicach Trok.

PRÜFFER Jan (1890-1959) zoolog, entomolog, prof. USB i UMK; relegowany z gimnazjum rządowego w Częstochowie w 1905, ukończył w 1909 gimn. polskie, 1909-14 studiował zoologię na UJ, 1915-17 był naucz. przyrody i dyr. gimn. w Częstochowie, 1918-19 służył w batalionie akademickim WP, w 1920 uzyskał na UJ stopień dra filozofii; 1922-39 kierował katedrą zoologii na USB jako zast. prof. i prof. od 1931 (po habilitacji w 1930), 1933/34 był dziekanem Wydz. Mat.-Przyr., 1934-35 dyrektorem Studium Rolniczego, w 1931 zorganizował uniwersyteckie Muzeum Przyrodnicze; w czasie okupacji wykładał na tajnych kompletach i pracował w lit. placówkach ochrony roślin; w 1945 został prof. UMK w Toruniu i pierwszym dziekanem Wydz. Mat.-Przyr.; ogłosił m.in. *Studia nad motylami Wileńszczyzny* (Toruń 1947).

PRÜFFEROWA Maria zob.: **ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA**

PRYSTOR Aleksander Błażej, pseud. Bohdan, Rafał, Katajama (1874 w Wilnie - 1941) pułkownik WP, polityk; ukończył II gimn. w Wilnie, w 1901 uzyskał dyplom I stopnia na uniw. w Moskwie, 1903-04 odbywał służbę w wojsku ros. w Wilnie, włączył się w działalność niepodległościową PPS jako jeden z najbliższych współprac. J. Piłsudskiego, brał udział w akcji pod Bezdanami, aresztowany i skazany na 7 lat katorgi przebywał w 1915-17 w Orle; w 1920 brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, potem był łącznikiem między Piłsudskim i Żeligowskim, organizował Tymczasową Komisję Rządzącą Litwy Środkowej; pełnił odpow. funkcje w wojsku, był m.in. 1925-26 komendantem Pow. Komendy Uzupełnień w Wilnie, po zamachu majowym - kier. ref. personalnego w GISZ-u, od 1929 pełnił funkcje min. pracy i opieki społ., min. handlu, 1931-32 premiera, w 1935 i 1938 był wybieranym z Wilna senatorem (marszałkiem Senatu); przez całe życie był związany z Wileńszczyzną, po wybuchu II wojny wyjechał do Kowna i organizował pomoc uchodźcom pol-

skim, w 1941 został aresztowany przez władze sow., zmarł w więzieniu.

PRYSTOROWA z Bakunów Amelia Janina, pseud. Bohdanowa (1881-1975) działaczka socjalistyczna i społeczna, posłanka na sejm RP, żona Aleksandra; w 1905 ukończyła gimn. w Kownie, studiowała na Kursach Wyższych dla Kobiet im. A. Baranieckiego w Krakowie, po powrocie do Wilna prowadziła komplety tajnego nauczania, włączyła się w działalność PPS (m.in. w przyg. akcji pod Bezdanami), 1915-17 była nauczycielką w Orle i członkiem Tow. Opieki nad Uciekinierami Polskimi; w l. międzywojennych zajmowała się pracą społeczną w Warszawie i w maj. Borki pod Wilnem, gdzie założyła Tow. Opieki nad Wsią Wileńską, organizowała warsztaty tkackie i „Prystorowe sady" przy zagrodach; w 1935 została posłanką do Sejmu z pow. wileńsko-trockiego; w 1939 przedostała się z Borek do Kowna, po aresztowaniu męża - do Warszawy, gdzie pracowała do 1949 m.in. w Wydz. Opieki Społ. Zarz. Miejskiego.

PRYSZCZYŃSKI Franciszek (1720-po 1786) brat-jezuita, sztukator; w 1741-53 wykonywał ozdoby w kościele św.Ignacego, w 1753-69 - w kościele św.Kazimierza w Wilnie; potem pracował w Połocku i Mścisławiu.

PRZEBORSKI Antoni Bonifacy (1871-1941) matematyk, fizyk, prof. uniw. w Charkowie, USB i Warszawie; ukończył gimn. w Nikołajewie, w 1894 - studia matematyczne na uniw. w Kijowie, w 1898-99 pracował jako docent w Inst. Technologicznym, potem na uniw. w Charkowie, w 1902 uzyskał w Moskwie magisterium z matem., w 1908 - doktorat, 1905-11 był prof. matem. uniw. w Charkowie (rektorem 1919-21), w 1922 został na krótko prof. USB, 1922-39 był prof. Uniw. Warszawskiego.

PRZECISZEWSKI Adolf (1803-1869) działacz społ. i gosp. na Żmudzi; w 1823 ukończył szkołę w Krożach, w 1826 otrzymał stopień kandydata filoz. na Uniw. Wil. i prac. w Kancelarii Komisji Likwidacyjnej w Wilnie, potem gospodarował w dobrach Płuszcze, gdzie organizował warsztaty rękodzielnicze: tkalnię, bielarnię, rafinerię cukru; od 1856 był członkiem hon. wil. Komisji Archeologicznej.

PRZECISZEWSKI Kajetan (ok. 1800-1823) filareta; studiował na Wydz. Fizyczno-Matem. Uniw. Wil., w 1820 wstąpił do Zw. Przyjaciół i Zgrom. Filaretów, występował niejednokrotnie na zebraniach, w 1823 zastrzelił się w obawie przed aresztowaniem.

PRZECISZEWSKI Kazimierz (1704-1777 w Wilnie) jezuita, rektor Akad. Wil.; do nowicjatu wstąpił w Wilnie w 1719, kurs pedagogiczny ukończył w Słucku, filozofię i matematykę studiował w Grodnie, teologię w Akad. Wil. 1728-32, uczył w Kownie, Krożach oraz Iłłukszcie, w 1737-47 pracował w misji w Kiejdanach, w 1747 został wicerektorem w Kownie, potem był przełożonym w Poszawszu i rektorem w Krożach, w 1759 został przełożonym prow. litewskiej, w 1761 sprowadził jezuitów francuskich do Akad. Wil.; w 1766 doktoryzował się z prawa kanonicznego i 1766-69 był rektorem Akad. Wil., 1769-72 kierował domem profesów w Wilnie, do kasaty zakonu w 1773 był rektorem kol. w Żodziszkach.

PRZECŁAWSKI Józef Emanuel (1799-1879) publicysta, redaktor; studiował równocześnie z A. Mickiewiczem na Oddz. Fizyko-Matem. Uniw. Wil., w 1817 uzyskał stopień kandydata filozofii, w 1818 został pisarzem pow. słonimskim, od 1822 mieszkał w Petersburgu (od 1824 jako urzędnik w kancelariach ros., m.in. był członkiem Gł. Zarz. Cenzury), w 1830-58 redagował „Tygodnik Petersburski", był członkiem Komisji Archeologicznej Wileńskiej, opublikował *Pamiętniki rozumowane* (Wil. 1844).

PRZEMIENIECKI Nikodem h. Drzewicz (1740-1808) kupiec, burmistrz m. Wilna; od 1758 był rajcą m. Wilna, od 1772 - konsyliarzem królewskim, przed 1776 - burmistrzem,

w 1780 - wójtem sądowym wil., uczestniczył w obradach zjazdu delegatów miast podczas Sejmu 4-letniego, w 1790 został nobilitowany, w 1794 występował jako prezydent Wilna.

PRZERADOWSKI Marcin (1652-1711 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1669 w Wilnie; w 1685-86 był w Wilnie misjonarzem dworskim, potem prof.filozofii i matematyki w Płocku, Warszawie i w 1689-92 w Wilnie; w 1692-93 był w Wilnie prefektem szkół i prof.etyki; potem był rektorem w Pińsku i Nieświeżu, w 1705-07 -sekretarzem prowincjała, 1707-11 - superiorem w Słucku; wychowywał synów woj. wileńskiego Sapiehy.

PRZETOCKI Wojciech h. Szaszor (ok. 1522-1598) horodniczy wil.; w 1551 był sekretarzem król., potem - dworzaninem JKM, zarządcą mennicy król. w Wilnie (do 1569), w 1568 został horodniczym wil., którego zadaniem był nadzór i obrona zamku wil.; współpracował z biskupem W. Protasewiczem przy zakładaniu Akademii, swoje utwory dedykowali mu P. Rojzjusz, A. Trzecieski i M. Stryjkowski.

PRZEWŁOCKI Marian Roman (1888-1966) gen. bryg. WP; ukończył w 1906 korpus kadetów w Odessie, w 1908 - kawaleryjską szkołę junkrów w Petersburgu, brał udział w I wojnie, w 1917 był szefem sztabu 1 dyw. ułanów w I Korpusie gen. J. Dowbora-Muśnickiego, od 1918 służył w WP, był m.in. szefem sztabu Gen. Inspektoratu Jazdy, w 1921 dowodził Dyw. Jazdy Wojsk Litwy Środkowej; po ukończeniu kursu w Wyższej Szk. Wojennej w 1925 został dow. 14 p. ułanów, 1927-37 był dow. 3 Samodzielnej Brygady Kawalerii w Wilnie (w 1933 awansowany na gen. bryg.); 1937-39 dowodził Kresową Bryg. Kawalerii (w armii Modlin, potem Lublin); po ucieczce z niewoli w 1943 został szefem sztabu Armii Polskiej na Śr. Wschodzie, 1944-47 był dow. Bazy II Korpusu we Włoszech; po demobilizacji pracował jako magazynier w Londynie.

PRZEZDZIECKA z Tyzenhauzów Maria (1823-1890) malarka, filantropka; urodziła się w Postawach na Wileńszczyźnie, rysunków, muzyki i ornitologii uczył ją ojciec Konstanty, kształciła się również prywatnie u nauczycieli rysunku we Włoszech; mieszkała w Warszawie, gromadziła obrazy, prowadziła działalność dobroczynną, w Wilnie wybudowała szpital dla ociemniałych; namalowała m.in. album z widokami klasztorów i kościołów na Inflantach Polskich i na Żmudzi ponadto - portrety i miniatury postaci z historii Polski.

PRZEZDZIECKI Aleksander Narcyz Karol, pseud. Alexandre de Noirville (1814-1871) historyk, literat, wydawca źródeł; 1828-30 uczył się w Lic. Krzemienieckim, 1832-34 studiował na uniw. berlińskim; po wycieczce do Skandynawii wydał w Wilnie książkę *Szwecja, wspomnienie jesienne z r. 1833* (1833 oraz 1836 i 1851); 1834-42 pracował w urzędach ros. w Petersburgu, Wołogdzie i Kijowie, w 1841 opubl. w Wilnie dzieło historyczne: *Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów* oraz *Próby dramatyczne polskie*, współpracował z „Athenaeum" Kraszewskiego, wydał z M. Grabowskim i M. Malinowskim *Źródła do dziejów Polski* (Wil. 1843-44); po przeniesieniu się do Warszawy był współred. „Biblioteki Warszawskiej"; 1846-49 prowadził poszukiwania archiwalne w Bibl. Watykańskiej i publikował informacje o rękopisach na tem. polskie; 1853-69 wydał z E. Rastawieckim 62 zeszyty *Wzorów sztuki średniowiecznej*, napisał prace historyczne: *Życie domowe Jadwigi i Jagiełły* (1854) i *Jagiellonki polskie* (1868-78), rozpoczął łacińsko-polskie wydanie dzieł J. Długosza.

PRZEZDZIECKI Antoni Tadeusz h. Roch III (1718 w Trokach - 1772) podkanclerzy W. Ks. Lit.; uczył się w Akad. Wil., w 1739 został pisarzem W. Ks. Lit., był jednym z głównych stronników „familii" Czartoryskich na Litwie, w 1750 został podczaszym, w 1752 - referendarzem lit., w 1764 - przywódcą konfederacji general-

nej W. Ks. Lit. oraz podkanclerzym W. Ks. Lit., uczestniczył w elekcji Stan. Augusta, posłował wielokrotnie na sejmy.

PRZEZDZIECKI Józef hr., właściciel Postaw, podarował Tow. Przyj. Nauk w Wilnie część swoich zbiorów oraz pałacyk przy ul. Tyzenhauzowskiej.

PRZEZDZIECKI Mikołaj Władysław h. Roch III (ok. 1620-1683) kasztelan nowogródzki; służył w armii litewskiej, związany był ze stronnictwem Sapieżyńskim, potem Radziwiłłowskim, kilkakrotnie posłował z Oszmiany na sejmy, w 1667 został chorążym oszmiańskim, ok. 1670 - marszałkiem oszm., w 1677 - kasztelanem nowogródzkim.

PRZEZDZIECKI Rajnold (1884-1955) dyplomata, historyk; 1921-36 pracował w MSZ (m.in. jako zast. dyr. Protokołu Dyplom.); ze zbiorów rodzinnych utworzył Bibliotekę Ordynacji hr. Przezdzieckich (60 tys. tomów w 1939), z jej zbiorów wydano pamiętniki Gabrieli Puzyniny (Wil. 1928); napisał po francusku monografie Warszawy (1924) i Wilna (1938); 1940-47 mieszkał w Szwecji, od 1947 - w Lozannie, opracował tam książkę o brytyjskich dyplomatach w Polsce: *Diplomatic Ventures and Adventures* (Londyn 1953).

PRZYAŁGOWSKI Michał Piotr (1706-1765 Wilno) brat-jezuita, drukarz; do zakonu wstąpił w 1723 w Wilnie; w 1728-49 był drukarzem Akademii Wil., wzniósł dla drukarni nowy budynek.

PRZYAŁGOWSKI (Przyjałgowski) **Wincenty** (1818-1878) ksiądz, historyk; szkołę średnią ukończył w Krożach w 1838, 1841-44 studiował filozofię i teol. w Semin. Duch. w Wilnie, do 1849 był wikariuszem w kościele pokarmelickim w Ostrej Bramie, potem - proboszczem w Hanuszyszkach; na podst. badań archiwalnych opublikował w 3 tomach *Żywoty biskupów wileńskich* (Petersb. 1860), w 1857-66 był proboszczem katol. parafii św. Piotra i Pawła w Kronsztacie, 1866-78 - wikariuszem polskiej par. w Moskwie.

PRZYBORA Jan (1925 w Wilnie - 1942), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1933-40, żołnierz konspiracji, łącznik z placówkami AK (okolice Mickun i Wornian), więziony na Łukiszkach, rozstrzelany w Ponarach 21 XI 1942.

PRZYBORA Lucjan Andrzej (1921-1991), „Habdank" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, żołnierz AK w 3. Brygadzie „Szczerbca", po studiach na Wydz. Lekar. w UMCS, został lek. med. (1950), pracował w Inst. Onkologii w Warszawie w l. 1950-53, od 1953 w Woj. Szpitalu Onkol. w Poznaniu, w l. 1954-69 AM w Poznaniu I Klin. Ginek.-Położn. (doc. etat.), po 1968 usunięty ze stanowiska z zakazem wykładów, w l. 1970-72 pracował jako patomorfolog w Genewie i Paryżu, w l. 1975-91 zorganizował i prowadził Zakład Patomorfologii w Poznaniu, pracował dla WHO i dla „Center Unit", napisał 110 prac naukowych.

PRZYBYLSKI Maciej (1794-1867 w Wilnie) litograf, malarz; ukończył szkołę pow. w Grodnie, w 1817 uzyskał na Wydz. Mat.-Fiz. Uniw. Wil. stopień kandydata filozofii, 1817-20 studiował na Wydz. Literatury i Sztuk Wyzwolonych rysunek i malarstwo (pod kier. Jana Rustema); pracował jako naucz. rysunków w Mołodecznie, Mińsku, Bobrujsku, Krożach oraz 1825-29 w gimn. wileńskim, od 1829 był kierownikiem zakładu litograficznego przy Uniw. Wil., 1832-37 - jego dzierżawcą, publikował liczne portrety i widoki, które sam wykonywał lub zlecał innym artystom; pochowany na cment. bernardyńskim.

PRZYBYLSKI Wacław (1828-1872) przyrodnik, literat, agent Rządu Nar. w 1863; w 1845 ukończył Inst. Szlachecki w Wilnie, w 1849 - wydz. filozoficzny uniw. w Petersburgu (należał tam do kółka Z. Sierakowskiego), w 1852 został naucz. przyrody w Inst. Szlach., w 1852-60 ukazywały się w Wilnie jego tłumaczenia

(m.in. *Kaprys* A. Musseta, *Chatka Ojca Toma* H. Beecher-Stowe - tłum. z I. Iwińskim), pisał korespondencje z Wilna do „Gazety Warsz." i „Tygodnika Ilustr."; podczas powst. styczn. był naczelnikiem m. Warszawy, potem - emisariuszem, kontrolującym placówki Rządu Nar. za granicą; 1866-70 służył przy Ali Paszy w Stambule, zajmował się propagandą filoturecką.

PRZYBYTKOWA Maria z d. Stabińska (1897-1973), nauczycielka, po ukończeniu szkoły średniej w Wilnie, studiowała na Uniw. Jagiellońskim, a następnie na Uniw. Lwowskim, gdzie była współorganizatorką i wiceprzewodniczącą Polskiego Zjednoczenia Studentek; po powrocie do Wilna kierowała tajną polską szkołą im. Montwiłła, w okresie międzywojennym pełniła funkcję prezesa Sekcji Szkolnictwa Średniego ZNP, uczyła języka polskiego w Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta w Wilnie (m.in. Cz. Miłosza) i okresowo w Gimn. im. E. Orzeszkowej; w okresie okupacji niemieckiej była nauczycielką i kierowniczką Kompletów Tajnego Nauczania, po wojnie osiedliła się we Wrocławiu, pracowała w I Gimn. i Liceum Ogólnokształcącym.

PRZYŁĘCKI Franciszek (ok. 1702-1785) bernardyn, teolog moralista; w 1728/29 odbył nowicjat w Wilnie, studiował filozofię w Grodnie (lub Nieświeżu), teologię w Wilnie; uczył w Grodnie i Wilnie, w 1747 wszedł do zarządu prowincji, w 1751 został kustoszem klasztoru wil. i odbudował kościół po pożarze, 1753-56 był prowincjałem lit. bernardynów, potem - kustoszem prowincji, w 1762 - definitorem generalnym zakonu w Rzymie; opublikował m.in. *Rekolekcje duchowne...* (Wil. 1752 i 1770), *Compendium theologiae moralis* (Wil. 1754 i 1764), *Teologia duchowna i ascetyczna* (Wil. 1763).

PRZYŁUSKI Jerzy Marian (1928-1965), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1938/39, w l. 1942-44 żołnierz AK w Wilnie, mgr ekonomii po studiach w WSE w Szczecinie (1952), w l. 1950-51 asystent WSE w Szczecinie, 1952-65 kierownik eksploatacji w PŻM, w l. 1960-65 przedstawiciel Polskich Przeds. Żegl. w Helsinkach.

PRZYŁUSKI Józef (1884-1944) prawnik; uczył się w ros.gimnazjum w Kamieńcu Podolskim (należał do młodzieżowej organizacji niepodległościowej), ukończył Wydz.Prawa na Uniw. Kijowskim i był aplikantem w kij.sądzie okręgowym; w 1911 przybył do Wilna, pracował jako adwokat, był organizatorem wil.skautingu, wydawał nieleg. gazetkę „Czuwaj", przyczynił się do założenia sekcji wioślarskiej Tow.Gimnast. „Sokół" w Wilnie; został członkiem Tow.Przyjaciół Nauk; jako kpt.rez. brał udział w wojnie z bolszewikami w 1920; w czasie Litwy Środkowej był podprokur.Sądu Apelacyjnego w Wilnie i dyr.Depart.Sprawiedliwości; w 1936 został prezesem Sądu Apel.w Wilnie, założył stow.prokuratorów: Societas Instigatorum Militantium; podczas okupacji przez zieloną granicę przedostał się do Warszawy, został tam adwokatem; 4.08.1944 został zabrany z podpalonego domu i zamordowany przez Niemców.

PSZCZOŁKO Antonij Iwanowicz (1818-1871) duchowny prawosławny w Soborze Przeczystej Bogurodzicy w Wilnie; był gorliwym rusyfikatorem, niezastąpionym „w walce przeciwko jawnym i tajnym stronnikom łacińśtwa i polskiej propagandy"; w 1864-69 był członkiem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej, nie uczestniczył jednak w jej pracach, wyręczając się pracownikiem Centralnego Archiwum Wil. - Iwanem Sprogisem.

PSZCZOŁOWSKI Tadeusz, pseud „Sambor" (1922 Wilno - 1999) prakseolog, żołnierz AK; uczył się w gimnazjach w Stołpcach i Wilnie oraz na Wydz.Mech.Państw.Szkoły Techn. im.J.Piłsudskiego w Wilnie, uzyskując w 1942 dyplom technika-mechanika; w 1939 rozpoczął działalność konspir. w Związku Wolnych Polaków, w 1944 wstąpił do 3.Brygady AK „Szczerbca" i brał udział we wszystkich jej akcjach; uniknął internowania i w marcu 1945

wyjechał do Polski centr.; studiował na Wydz. Filoz.Uniw.Warsz., uzyskując doktorat i habilitację w dziedzinie prakseologii; w 1945-61 pracował jako redaktor w Polskim Radiu, potem jako organizator Telewizji Polskiej; w 1860-81 kierował zakładem Prakseologii i Naukoznawstwa PAN, redagował czasopisma „Prakseologia" i „Zagadnienia Naukoznawstwa".

PTAK Jacek (1664-1730 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1712 w Wilnie; w 1714-24 był prefektem budowy domu i kościoła św.Rafała w Wilnie, w 1724-30 superiorem i prefektem budowy kolegium św.Rafała.

PTASZYCKI Stanisław Ludwik (1853-1933) filolog, historyk, archiwista, prof. w KUL i USB; szkołę średnią ukończył w Wilnie w 1872, 1873-77 studiował na wydz. filolog.-hist. uniw. petersburskiego, uzyskując stopień kand. nauk, był asystentem przy kat. Filologii Słow., lektorem j. ros. w Semin. Archidiecezjalnym w Petersb., 1879-1912 uczył łaciny i rosyjskiego w gimnazjach, 1884-87 był metrykantem Metryki Litewskiej (opracował do dziś niezastąpione inwentarze), od 1896 wykładał jako docent historię lit. polskiej na uniw. petersb., 1899-1918 był prof. języka i lit. ros. w Akademii Duchownej; w 1918 został dyr. Archiwum Państw. w Lublinie, prof. nauk pomocniczych historii na KUL i dyr. Biblioteki Uniwersyteckiej; 1918/19 należał do organizatorów USB i w 1919-20 wykładał w nim nauki pomocnicze i kierował Bibl. Uniw.; w 1920 brał udział w komisji ds. rewindykacji zbiorów z Rosji; zainicjował i redagował czasopismo „Archeion", publikował prace o literaturze polskiej XVI w. i wydawał teksty: o terytorium i języku dawnej Litwy, o aktach unii Litwy z Polską, o bibliotece W. Ks. Lit. w Wilnie w XVI w.; był członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie.

PTASZYŃSKA Anna (1899-1984) bibliotekarka; w 1918 ukończyła Gimn.Stow.Nauczycieli i Wychowawców w Wilnie, od 1922 uczęszczała jako wolny słuchacz na USB; w 1925 zdała egz.państw. z zakr.archiwistyki, w 1927 ukończyła kurs bibliotekarski; w 1921-30 prac. w Archiwum Państw.w Wilnie, w 1930-39 i 1940-45 - w Bibl.Uniwersyteckiej w Wilnie; w 1945-60 - w Bibliotece UMK w Toruniu.

PUCHALSKI Kazimierz (1905-1985), absolwent Studium Wychowania Fizycznego w UAM, prowadził wychowanie fizyczne w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-40.

PUCHNIEWSKI Klemens (1886-1965) aktor i sufler; debiutował w zespole objazdowym T.Pola w 1907, w 1909-11 odbywał służbę w wojsku ros.; w 1911-13 występował w Kaliszu, w 1913 - w Kijowie, w 1914 - w Teatrze Miejskim w Wilnie; podczas I wojny walczył na froncie i był w obozie jenieckim; w 1919-23 grał w Warszawie i Sosnowcu, w 1923-41 oraz 1944-45 był aktorem i suflerem w teatrach wileńskich; w 1945 wyjechał do Torunia, w 1946-49 grał w Łodzi, w 1949-64 - w Teatrze Narodowym w Warszawie.

PUCHOWSKI Bronisław (1896-1974) lekarz, prac. USB, prof. AM w Łodzi; w 1916 ukończył gimn. w Dorpacie i rozpoczął tam studia medyczne, które kontynuował od 1922 w Warszawie, potem na USB, gdzie w 1930 uzyskał tytuł dra wszechnauk lek.; pracował w Zakł. Patologii Ogólnej oraz Zakł. Med. Sądowej USB, habilitował się w 1939, ale hab. nie została zatwierdzona z pow. wybuchu wojny; podczas okupacji był insp. higieny w Wilnie i lekarzem rej. w pow. brasławskim; w 1947-67 był prof. Uniw. Łódzkiego i łódzkiej Akad. Med., habilitował się w 1948 na podst. pracy wykonanej w Wilnie.

PUCHOWSKI Józef (1893-1944), absolwent szkoły średniej w Wilnie, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej w dywizji gen. Żeligowskiego, od 1921 pracownik sądu grodzkiego w Wilnie, a w l. 1929-39 w sądzie grodzkim w Baranowiczach na stanowisku sekretarza sądu, od I 42 działał w konspiracji ZWZ-AK Obwodu Baranowickiego, m.in. jako organizator magazynu broni i w wywiadzie, III 44 został aresztowany, osadzony w obozie koncentra-

cyjnym w Kołdyczewie, zamordowany w VII 44 przy likwidacji obozu.

PUCIATA Leon (1884 w Wilnie - 1943) ksiądz, prof. USB; w 1902 ukończył I gimn. klas. w Wilnie, 1902-04 uczył się w wil. Semin. Duchownym, na Uniw. Gregoriańskim w Rzymie studiował pod przybr. nazwiskiem Alojzego Junga i uzyskał doktoraty z filozofii i teologii, w 1912 - stopień kand. teologii w petersburskiej Akad. Duch.; był wikarym w kościele pobernardyńskim w Wilnie, potem 1914-40 - proboszczem kościoła św. Anny; uczył w gimnazjach, od 1922 wykładał na USB (od 1935 jako profesor, po habilitacji na UJK we Lwowie w 1932), był członkiem Tow. Przyj. Nauk; podczas okupacji pracował na USB do chwili zamknięcia, w Semin. Duch. oraz na tajnych kompletach; 1942-43 był przetrzymywany w obozach, pochowany na cment. bernard.; praca habil. *Grzech pierworodny w teologii św. Augustyna* ukazała się w Wilnie w 1932.

PUCIATA Paweł Mateusz (1902 w Wilnie - 1980) harcmistrz, naucz. historii; naukę rozpoczął w szkole w Witebsku, maturę zdał w 1922 w Gimn. im. J. Lelewela w Wilnie, studiował historię na USB (absolutorium 1926, doktorat 1932), był naucz. historii 1926-34 w Gimn. Nazaretanek, 1934-39 w Gimn. im. Króla Zygm. Augusta; harcerzem był już w Witebsku, w 1920 wstąpił do 7. Wil. Drużyny im. J. Jasińskiego, 1924-39 był jej drużynowym, 1933-35 i 1936-39 - komendantem Wileńskiej Chorągwi; podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu i działał w Szarych Szeregach jako instruktor w U1 „Brama"; 1946-51 uczył w I Lic. im. M. Kopernika w Toruniu, 1946-61 był adiunktem na UMK, od 1955 - zast. prof. w WSP w Gdańsku.

PUCIATOWA z d.Bohdanowiczówna Maria (1901 Wilno - 1982) historyk, bibliotekarka; maturę zdała w Gimn.im.Orzeszkowej w Wilnie, na USB studiowała historię, uzyskując w 1929 doktorat; w 1928-39 była asystentką na USB; w 1945-73 prac. na UMK w Toruniu, w 1950-55 jako zast.dyr.Biblioteki i dyrektor w 1955-73.

PUCIŁOWSKI (Pociłowski) **Krzysztof Ignacy** (1650-1707) jezuita, prof.Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1669, uczył retoryki i filozofii w Pułtusku, Warszawie i Pińsku; w Akad.Wil. był w 1683-84 prof.retoryki, w 1691-92 - prof.etyki i prefektem szkół; w 1695-96 był misjonarzem dworskim i obozowym marsz.J.K.Dolskiego, w 1696-1707 - kasztelana wil. J.A.Wiśniowieckiego; napisał sztukę o odsieczy wiedeńskiej *Victoria Mariae, seu Vienna ab obsidione liberata*, wystawioną w Wilnie w 1684.

PUCZYŃSKI Andrzej, w zak. Andrzej od św. Tadeusza (1731-1785 w Wilnie) pijar, historyk; do zakonu wstąpił w 1757, od 1760 uczył w Collegium Nobilium w Wilnie, w 1764/65 był tam prefektem; pod koniec życia był wicerektorem nowicjatu w Śnipiszkach pod Wilnem; wydał podręcznik *Historia powszechna, dzieje polityczne dawnych i nowych państw w sobie zawierająca* (Wil. 1774).

PUDEŁKO (Andruszewicz) **Jan** (zm. 1501/02) biskup łucki; 1470-78 kształcił się na Uniw. Krakowskim, uzyskując tytuł mgra sztuk wyzwolonych, potem został członkiem kapituły wileńskiej, w 1491 - biskupem łuckim.

PUHRBACH (Juhrbach) **Jan z Malborka** (XIV w.) budowniczy krzyżacki, sprowadzony do Wilna przez W. Ks. Annę, żonę W. Ks. Witolda, budował w 1392-96 kościół św. Anny przy pomocy Retkego.

PUIDA Kazys (1883-1945) pisarz litewski; po ukończeniu gimn.w Mariampolu studiował w Niemczech, w 1905-07 pracował w redakcji „Vilniaus Žinios", w 1907-13 uczył j.niemieckiego w Szawlach, w 1913-20 - w Czelabińsku; w 1920 założył wydawnictwo „Vaisva" w Kownie, redagował czasopisma „Gaires" (1923-24), „Krivule" (1923-25), „Gaisai" (1930-31), tłumaczył utwory Sienkiewicza.

PUKIANIEC Konstanty (1914-1995), „Strumyk", szkołę średnią i studia medyczne ukończył na Litwię Kowieńskiej, staż lekarski odbywał w 1942 r. w Wilnie, następnie został skierowany do pracy w Szpitalu Powiatowym w Wiłkomierzu; zagrożony wcieleniem do wojskowych formacji litewskich ukrywał się, od 1942 działał w AK, od IX 43 w pierwszej grupie oddziału partyzanckiego „Szczerbca", następnie w 5. Brygadzie „Łupaszki" do czasu rozwiązania, od 1945 pracował w Szpitalu Miejskim w Toruniu, od 1952 był ordynatorem Oddziału Chirurgicznego Szpitala w Przasnyszu.

PUKIANIEC Leonard (1903-1968) ksiądz, prof. semin. duch. w Wilnie i Kownie; w 1924 ukończył Gimn. im. Króla Zygm. Augusta w Wilnie, 1924-29 studiował w wil. Semin. Duch. i na USB, pracował w Gierwiatach i Żyrowicach; 1933-36 odbył studia historyczne w Gregorianum w Rzymie, potem w Paryżu, w 1936 uzyskał doktorat na USB na podst. rozprawy *Sobieski a stolica apostolska na tle wojny z Turcją* (opubl. Wilno 1937); 1942-44 był więziony w Wiłkowyszkach i Szałtupiu; 1945-60 był wykładowcą w Semin Duch. w Kownie, potem proboszczem w Rudominie i Ejszyszkach.

PULMAN Mieczysław Piotr (1877-1932 Wilno) inż.budowlany; w 1902 ukończył Inst.Inżynierów Komunikacji w Petersburgu, w 1902-20 realizował monumentalne obiekty budowlane w Charkowie i Saratowie; w 1921-24 był inż. budowlanym w Urz. Wojew. w Nowogródku i architektem pow. w Słonimie; w 1924-31 - kier. Wydz. Budowlanego i wykładowcą w Państw. Szkole Techn. w Wilnie.

PUŁJAN (Połujan, Półjan) **Gertruda Teresa** aktorka; w l. 1853-60 należała do zespołu teatru wil. i brała udział w jego występach w Kownie, Druskiennikach i Grodnie.

PUPIAŁŁO Czesław (1914 w Wilnie - 1975) „Droga", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-31, studiował na Wydz. Lek. na USB (1937 - lek. med.), pracował w Szpitalu Miejskim w Wilnie, sanatorium w Turniszkach, w USB w Kat. Patologii Eksperym., w 1939 uzyskał tytuł dra med., w 1942 był więziony na Łukiszkach, od 1943 lekarz w oddz. partyz., po wojnie w l. 1945-51 w Miejskiej Przych. Przeciwgruźl. w Sopocie, w l. 1951-57 w Gdańsku, organizator kilku przychodni przyzakładowych.

PURZYCKI Stanisław (ok. 1893-1946) aktor; w sez. 1921/22 występował w Teatrze Polskim w Wilnie; w l. 1924-1927 w Teatrach Miejskich w Wilnie; podczas II wojny św. w Warszawie w pracach zespołu konspiracyjnego.

PUTINI Piotr (XVII w.) budowniczy włoski; zaprojektował kościół św.Trójcy w Trynopolu pod Wilnem, zbudowany w 1695-1709.

PUTJATYCKI Józef (1916-1968?) ziemianin z pochodzenia, absolwent Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta; studiował prawo na USB do 1939; był uczestnikiem Ruchu Oporu: AK, Delegatura Rządu; został aresztowany przez NKWD w 1945 i skazany na 10 lat łagrów; po powrocie pracował w administracji.

PUTRAMENT Jerzy, pseud. Aron Pirmas, Bruno Kramarczyk, Jerzy Baniewski (1910-1986) pisarz, polityk; uczęszczał do Gimn. im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce i Gimn. im. K. Chodkiewicza w Lidzie, 1930-34 studiował polonistykę na USB i uzyskał magisterium, należał do STO i grupy poetyckiej „Żagary", był członkiem Młodzieży Wszechpolskiej, potem - grupy H. Dembińskiego i Zw. Lewicy Akademickiej „Front" (zw. z KPP); drukował wiersze i artykuły w „Żagarach", „Pionach", „Karcie", „Słowie", „Środach Literackich"; po wybuchu wojny działał we Lwowie w Zw. Radzieckich Pisarzy Ukraińskich, brał udział w org. 1 Dyw. im. T. Kościuszki; 1945-46 był posłem w Szwajcarii, 1947-50 - ambasadorem we Francji, w 1964 został członkiem KC PZPR, wchodził w skład redakcji wielu czasopism, 1972-86 redagował mies. „Literatura"; w Wilnie ukazała się jego *Struktura nowel Prusa* (1936), zbiór wierszy *Wczoraj powrót* (1935) oraz *Droga leśna* (1938);

Wilna dotyczą powieści *Rzeczywistość* (1947) i *„Wybrańcy"* (1978-83), jak również I tom pamiętników *Pół wieku: Młodość* (1961).

PUTTKAMER Wawrzyniec Stanisław Jan hr., pseud. w Tow. Szubrawców: Krumieniu, Pradziu, Warpu II (1794 w Bolcienikach - 1850 w Wilnie) marsz. pow. lidzkiego, działacz kalwiński; uczył się w szkole ewang.-reformowanej w Słucku, 1810-12 studiował na Wydz. Fizyczno-Matem. Uniw. Wil., uzyskując stopień kandydata filoz., 1812-14 służył w WP w kampaniach napoleońskich, potem gospodarował na wsi, prowadząc nieudane inwestycje; w 1821 poślubił Marylę Wereszczakównę, przyjaźnił się z Janem Czeczotem; był członkiem Tow. Szubrawców, przez 10 lat zasiadał w ewang.-ref. kolegium wil., w 1846 został marsz. pow. lidzkiego, pochowany na cmentarzu ewang. w Wilnie.

PUTTKAMER Wawrzyniec hr. (1859 w Bolcienikach - 1923) ziemianin i polityk, wnuk Wawrzyńca Stanisława; ukończył w 1880 Instytut Dróg Komunikacji w Petersburgu, pracował przy osuszaniu bagien i budowie kolei; w 1895 objął Bolcieniki, inwestował z powodzeniem (gorzelnie) i wybudował pałac neogotycki, w 1900 został członkiem Ligi Narodowej, w 1906 należał do założycieli „Dziennika Wil.", w 1907 wszedł do II Dumy (przewodniczył polskiej grupie litewsko-białoruskiej), w 1919 wszedł w skład paryskiego Komitetu Litwy i Białorusi, współpracującego z KPN, w 1922 na Sejmie Wil. opowiedział się za inkoroporacją Litwy Środkowej do Polski, był kuratorem kościoła ewang.-ref. w Wilnie; ogłosił w 1923 broszurę *Stan naszych finansów.*

PUTTKAMEROWA z Wereszczaków Marianna Ewa zw. Marylą (1799 w Tuhanowiczach - 1863) młodzieńcza miłość A. Mickiewicza i adresatka wielu jego utworów, żona Wawrzyńca Stanisława Puttkamera.

PUZEWICZ Kazimierz (1923-1988), „Sokół", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz ZWZ, AK od 1944 w 3. Brygadzie „Szczerbca", 1944-45 w LWP, uczestnik Walk o Berlin, po wojnie w Samodz. Bat. Ochrony Lasów Państw., służył w LWP do 1956, potem pracował w Szczecinku, Nakle i Bydgoszczy.

PUZYNA Ignacy (1709-1768) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1724; wykładał w Krożach, Iłłukszcie, Połocku; w Wilnie był w 1743-46 - prof.filozofii, w 1746-47 - prof.teologii, w 1754-55 - prof.teologii moralnej i prawa kanonicznego oraz wiceregensem Semin.Papieskiego; potem był prof. i rektorem w Poszawszu, w 1763-64 - prefektem bursy waleriańskiej w Wilnie.

PUZYNA Józef h. Oginiec (zm. 1752) biskup inflancki; w 1717 był kanonikiem smoleńskim, w 1726 - kanonikiem i oficjałem wileńskim, w 1728 - kantorem wil.; przed 1732 uzyskał w Akad. Wil. doktoraty z teologii i prawa kanonicznego; był stronnikiem Stanisława Leszczyńskiego, w 1734 został adiunktem biskupa wil., w 1740 - biskupem inflanckim, ale nadal uczestniczył w pracach kapituły wil. i w 1742 został scholastykiem wil., wygłaszał kazania także po litewsku.

PUZYNA Michał h. Oginiec (zm. 1723) pisarz w. lit.; należał do stronnictwa antysapieżyńskiego, popierał Augusta II, był dworzaninem król., w 1712 został chorążym nadwornym lit., posłował do cara Piotra I, w 1717 został pisarzem w. litewskim.

PUZYNA Nikodem (1753-1819) książę, biskup sufr. wil.; był kanonikiem wil., w 1815-16 - oficjałem i wikariuszem generalnym diec. wil., w 1817 został biskupem sufraganem wileńskim.

PUZYNA Piotr h. Oginiec (1664-1717) jezuita, poeta, tłumacz; uczył się w Akad. Wil., w 1677 wstąpił do zakonu i odbył w Wilnie nowicjat, ukończył roczny kurs pedagogiczny w Pińsku 1679-80, studia filozoficzne 1680-83 i teologiczne 1687-91 w Akad. Wil.; uczył w Nowogródku, Łomży i Pułtusku, wykładał

poetykę w Akad. Wil. 1691-92, retorykę w Nieświeżu 1692-93, w Krożach i Orszy, etykę w Akad. Wil. 1699-1705; w 1701-05 był prefektem drukarni akademickiej (z której wyszły w tym czasie 54 druki), 1702-05 - prefektem biblioteki; w 1705 został superiorem w Mohylewie, w 1709 - rektorem w Nieświeżu, w 1713 - nadwornym teologiem biskupa wil. Konst. Kaz. Brzostowskiego; opublikował *Ars felicitatis sive ethica* (Wil. 1703), w rękopisach pozostały liczne mowy, wiersze polskie i łacińskie oraz tłumaczenia poezji m.in. M. Sarbiewskiego.

PUZYNA Stefan Michał h. Oginiec (1667-1738) jezuita, geograf, tłumacz; do zakonu wstąpił w 1685 i dwuletni nowicjat odbył w Wilnie, po ukończeniu kursu pedagogicznego w Pińsku studiował 1688-91 filozofię, 1694-98 teologię w Akad. Wil.; uczył w Pińsku, Grodnie, Krożach i Wilnie (1700-01), w 1705 uzyskał tytuł dra filozofii w Akad. Wil. i wykładał w 1705-09 etykę, 1705-06 był sekretarzem Akademii i prefektem drukarni akademickiej; od 1709 wykładał w Braniewie i Pińsku, 1714-21 był prefektem i wykładowcą szkół warsz., 1717-34 organizatorem i prefektem drukarni jezuickiej w Warszawie; w 1734 uzyskał w Akad. Wil. tytuł dra teologii, 1735-37 był dziekanem Wydz. Teol.; ogłosił w Wilnie m.in. *Lumina philosophicarum veritatum* (1705), *Theses philosophico-ethicae* (1705), w Warszawie: *Krótkie opisanie czterech części świata i osobliwych w nich królestw i prowincji* (1730).

PUZYNINA z Güntherów Albina Gabriela (1815 w Wilnie - 1869) pisarka, pamiętnikarka; odebrała staranne wykształcenie domowe, od dzieciństwa obracała się w kręgu uczonych i ludzi sztuki, po wyjściu za mąż zorganizowała w Wilnie salon literacki, w którym bywali: W. Syrokomla, S. Moniuszko, H. Wieniawski, I. Chodźko; opublikowała w Wilnie zbiory: *W imię Boże* (1843), *Dalej w świat* (1845), *Prozą i wierszem* (1856-57), *Małe a prawdziwe opowiadania* (1857), pisała komedie wystawiane w teatrze wil., pierwsza część pamiętnika *Moja pamięć*, ukazała się pt. *W Wilnie i w dworach litewskich 1815-1843* w r. 1928 w Wilnie, rękopis uległ zniszczeniu w 1944 w Bibl. Przezdzieckich.

PUZYNINA z Ogińskich 1 v. Gielgudowa Elżbieta Magdalena (zm. 1767) interesowała się postępami nauk ścisłych, z jej pałacu w Łuczaju były prowadzone obserwacje astronomiczne, w 1766 ofiarowała znaczne kwoty na założenie obserwatorium w Akad. Wil.; M. Poczobut zakupił dzięki nim w Anglii instrumenty astronomiczne.

PYRTEK Stanisław (1913-1942) ksiądz, błogosławiony; ukończył gimn.w Jordanowie i lic.w Nowym Targu; w 1934 wstąpił do Semin.Duch.w Wilnie oraz na Wydz. Teolog.USB; 16.06.1940 otrzymał święcenia kapł. i został wikariuszem w Duksztach; podczas okupacji niem. nawoływał w kazaniach, by wierni nie brali udziału w prześladowaniu Żydów, został za to aresztowany i 4.03.1942 rozstrzelany; 13.06.1999 został przez Jana Pawła II beatyfikowany.

Q

QUETSCHER (Kwieczer, Kuczer, Wieczer, Wieczor) **Fryderyk** (zm. 1726 w Wilnie) snycerz; działał w Wilnie od 1700, w 1719 wykonał ołtarz gł. w Borunach k. Oszmiany, w 1725 - balustradę na wieży ratuszowej w Wilnie, 1718-21 był starszym rocznym cechu stolarzy wil., w 1724 przeszedł na kalwinizm.

QUIES Ferdynand (1870-1935), urodzony w Rumunii, jezuita, ekonom w licznych kolegiach i placówkach jezuickich - w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-1927.

R

RAAB (Rab) **Justus** (1543-1612) jezuita, teolog, kaznodzieja, nauczyciel w kolegiach jezuickich, m.in. w Wilnie, antyreformacyjny pisarz polemiczny.

RAABE Leszek, pseud. W. Lechowicz, Marek, Wyleżyński (1913-1943) działacz socjalistyczny, publicysta; ukończył w 1931 gimn. W. Giżyckiego w Warsz., studiował 1931-32 i 1935-37 na Uniw. Warsz., 1932-34 na Wydz. Prawa USB; należał do Czerwonego Harcerstwa, działał w OM TUR i ZNMS, w 1938 został przew. Centralnego Wydz. Akademickiego PPS; 1937-38 był w podchorążówce I Dyw. Piechoty Legionów w Wilnie, którą ukończył jako sierżant podchor., we wrześniu 1939 był ranny w obronie Lwowa przed Niemcami, w 1940 został przyw. grupy konspir. „Gwardia", współpracował z org. WRN i org. Polskich Socjalistów A. Próchnika, założył Socjalistyczną Org. Bojową, prowadzącą działalność sabotażową i partyzancką, w 1943 zaginął w tajemniczych okolicznościach.

RABCEWICZ Ludwika (przełom XIX-XX w.) aktorka; w l. 1906-1910 występowała w Teatrze Polskim w Wilnie, w zespołach Nuny Młodziejowskiej i Józefa Popławskiego.

RACIĘCKA Maria (1886-1954) zoolog, entomolog; w 1906 ukończyła Szk. Handlową w Pabianicach, w 1907 złożyła egzamin nauczycielski i pracowała 12 lat w warsz. szkołach średnich, studiowała zoologię 1919-22 na Uniw. Warsz. oraz 1922-23 na USB, pracowała w Zakładzie Zoologii USB jako asystent i adiunkt 1923-39 (doktoryzowała się na Uniw. Pozn. w 1929); w 1941 przyjechała do Warszawy, gdzie utrzymywała się z pryw. lekcji i sprzedaży papierosów, w 1945 została adiunktem na UMK w Toruniu, gdzie habilitowała się w 1950; jej prace badawcze koncentrowały się wokół systematyki i zoogeografii chróścików (Trichoptera), zwłaszcza na terenie Wileńszczyzny i na Pomorzu.

RACZKIEWICZ Władysław (1885-1947) prawnik, polityk, wojewoda wil., prezydent RP; w 1903 ukończył gimn. klasyczne w Twerze, prawo - na uniw. w Dorpacie w 1911, pracował jako adwokat w Mińsku, podczas I wojny był w wojsku ros., w 1917 organizował jednostki polskiej siły zbrojnej w Rosji, w 1918 kierował wydz. wojskowym Komitetu Obrony Kresów Wschodnich w Warsz., 1920-21 był delegatem przy rządzie Litwy Środkowej w Wilnie, ministrem spr. wewn. - w 1921 i 1925/26, 1921-24 - wojewodą nowogródzkim, 1926-30 - woj. wileńskim, 1930-35 - senatorem i marsz. senatu, w 1935 był wojewodą krakowskim, 1935/36 - min. spr. wewn., 1936-39 wojew. pomorskim; 30.09.1939 został prezydentem RP, działał w trudnych warunkach emigracyjnych.

RACZKOWSKI Michał (?-1922), kanonier 19. p.a.p., poległ w walce z Litwinami we wsi Kiele 3 IX 1922.

RACZYŃSKI (Racinski) **Daniel** (ok.1610-1662) jezuita; do zakonu wstąpił w 1628 w Wilnie, w 1652-55 był tam prefektem szkół i drukarni, w 1661-62 – superiorem w Kownie.

RACZYŃSKI Karol (1799 – po 1860) malarz, grafik; w 1818-25 studiował prawo oraz rysu-

nek i malarstwo na Uniw.Wil.; w 1830-32 wydawał litografie z widokami Wilna, m.in.: *Widok Zamku od Łysej Góry, Widok Wilna od Popławów, Widok klasztoru bernardynów i ogrodu od Zarzecza*; w 1838 opublikował album *Polskie stroje z czasów Jagiellońskich*.

RADAU Michał (ok. 1616-1687) jezuita, teoretyk wymowy, pedagog; kształcił się w kol. jezuickim w Braniewie, w 1633 wstąpił w Wilnie do nowicjatu, 1637-38 był prof. wymowy w Akad. Wil. i rozpoczął w niej studia teolog., które ukończył w Braniewie w 1642, w 1645 doktoryzował się z filozofii w Akad. Wil. i komentował w niej pisma Arystotelesa 1644-47, 1653-73 pracował w Królewcu jako „misjonarz Najjaśniejszego Króla Polski i Szwecji", 1673-76 był rektorem w Braniewie, potem - prefektem studiów w Akad. Wil., gdzie w 1677 otrzymał doktorat teologii, 1680-83 był rektorem nowicjatu św. Ignacego w Wilnie, potem - instruktorem trzeciej probacji w Nieświeżu; jego podręcznik wymowy *Orator extemporaneus seu artis oratoriae Breviarium bipartitum*, wydany w Amsterdamie w 1655 miał 24 wydania.

RADUSZKIEWICZ Hilary h. Radwan (1831-1900) lekarz; studia med. ukończył w Petersburgu, w czasie wojny tureckiej 1877-78 służył jako lekarz wojskowy, potem prowadził praktykę lek. w Wilnie, był radnym, przew. Komisji Sanitarnej, przy kaplicy cmentarnej na Rossie ufundował w 1888 dzwonnicę z kryptą na groby rodzinne.

RADWAN Jan (2. poł. XVI w.) poeta; urodził się prawdopodobnie w Wilnie, pisał łacińskie wiersze poświęcone przedstawicielom wybitnych rodzin kalwińskich W. Ks. Lit., m.in. obszerny poemat *Radvilias* (Wil. 1592) poświęcony Mikołajowi Radziwiłłowi „Rudemu".

RADWAN Ryszard (właśc. Wierszyłło) (1907-1954) aktor; w Wilnie ukończył kursy dram. i baletowe i tu w sez. 1927/28 debiutował w „Lutni"; w 1940/41 występował w teatrze „Miniatury"; podczas okupacji niemieckiej pracował w fabryce obuwia, następnie walczył jako partyzant.

RADWAŃSKI (?) aktor; 1841-48 grał w Grodnie, w l. 1849-50, 1854 oraz 1856-1861 występował w teatrze wil.

RADWIŁOWICZ Kazimierz Piotr (1874-1946) ppłk rosyjskiej artylerii, potem: dca batalionu, następnie dyonu moździeży w I Korpusie Piechoty na Wschodzie (1917-18), dca I pułku artylerii polowej Litewsko-Białoruskiej (1919), inspektor wyszkolenia i dca artylerii 7 Armii, dca artylerii 2 Dyw. Piechoty Litewsko-Białoruskiej, inspektor i dca artylerii Wojsk Litwy Środkowej (1919-21); od tego czasu w stanie spoczynku; gen. brygady od 1.06.1919 r., po kampanii wrześniowej znalazł się na Bliskim Wschodzie, zm. 21.06.1946 r. w El. Kantara w Egipcie.

RADZIEWICZ Michaił (1838- po 1917) nauczyciel i publicysta rosyjski; w 1859 ukończył semin.duch. w Petersburgu, uczył się w Akad. Duch. i na uniwersytecie, w 1862 otrzymał dyplom nauczyciela j.ros.; w 1864-70 uczył w gimnazjach wileńskich, w 1870-73 był inspektorem szkół ludowych Okr.Naukowego Wileńskiego; od 1873 prac. w depart.oświaty ludowej w Petersburgu, był członkiem komitetu cenzury; w 1889-94 był dyr.depart.szkół ludowych w Okr.Warszawskim.

RADZIKOWSKI Zbigniew Marian (1924-1991), „Mruk", kpr. AK, uczeń gimn. w Starej Wilejce, w okresie okupacji w podziemnej organizacji harcerskiej, od 1942 w Obwodzie Wilejsko-Mołodeczańskim AK, od IX 1943 w Oddziale Partyzanckim „Grupa Dąb", która 1 XII 1943, jako jedyna przedarła się z okrążenia przez partyzantów sowieckich, od III 1944 był d-cą plutonu w 13. Brygadzie Part. „Nietoperza", po 17 VII 1944 wywieziony do Kaługi, uciekł w X 1944, w II 1945 dołączył do Oddziału Part. por. „Jura", przeszedł z bronią w ręku granicę jałtańską, do końca 1946 działał w od-

działach zbrojnych organizacji poakowskich Białostocczyzny, do roku 1956 poszukiwany przez UB sześciokrotnie zmieniał miejsce zamieszkania; działacz kombatancki i ŚZŻAK.

RADZISZEWSKA Kazimiera z d. Borzobohata (1900-1943), działaczka harcerska w Chorągwi Wileńskiej, drużynowa, sekretarka referatu zuchów w Komendzie; w okresie okupacji była zaprzysiężonym członkiem AK i Szarych Szeregów, aresztowana przez Gestapo i stracona wraz z mężem Bronisławem, członkiem AK, 14 maja 1943 na Wileńskich Ponarach.

RADZISZEWSKI Paweł (1890-1931) geolog, prof. USB; uczył się we Włocławku i w Warsz., od 1911 studiował mineralogię i petrografię na UJ, w 1915-16 na uniw. wiedeńskim, w 1920 na UJ uzyskał doktorat z geologii, 1921-26 był st. asystentem w Państw. Inst. Geologicznym w Warsz., 1926-31 kierował Katedrą Mineralogii na USB, od 1930 jako profesor (po habilitacji na UJ).

RADZISZEWSKI Stanisław (1788-1844) oficer wojsk napoleońskich, powstaniec 1831; był kapitanem w wojsku ros. oraz podpułkownikiem w Wielkiej Armii w 1812-13, ranny pod Lipskiem dostał się do niewoli ros.; został marszałkiem szlachty pow. wileńskiego, potem - wilejskiego, w 1831 - naczelnikiem powiatowej siły zbrojnej i walczył bez skutku o odzyskanie Wilejki, potem jako płk został dowódcą 26 p. piechoty liniowej i walczył pod Wilnem, Poniewieżem, Szawlami i Warszawą, z korpusem gen. M. Rybińskiego wszedł do Prus, potem był na emigracji we Francji, jego majątki w pow. wileńskim i oszmiańskim zostały skonfiskowane.

RADZIULIS Vladas (1913-1986 Wilno) prozaik litewski; w 1935 ukończył Gimn. im. Witolda Wielkiego w Wilnie, w 1935-39 studiował prawo na USB; od 1933 współprac. z wil.prasą litewską; wydał w Wilnie zbiór wierszy *Pirmais spamais* (1936), powieść *Žingsniai gyveniman* (1938) oraz zbiór opowiadań *Neduosim savo žemės*; po wojnie pracował w Święcianach i w Wilnie.

RADZIUN Czesław, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w 1939/40, żołnierz 77. PP AK, poległ w walce o Wilno w lipcu 1944, pochowany w Kolonii Wil.

RADZIWIŁŁ Albrycht (1717 - po 1790) książę, starosta rzeczycki 1734-73, generał wojsk lit.; był stronnikiem Augusta III i przeciwnikiem „familii" Czartoryskich, został marsz. pow. rzeczyckiego i członkiem Generalności w Konfederacji barskiej.

RADZIWIŁŁ Albrycht h. Trąby (1558 w Łukiszkach k. Wilna - 1592) książę na Ołyce i Nieświeżu, marszałek nadworny, potem wielki lit., pierwszy ordynat klecki; uczył się pod kier. pedagogów kalwińskich w Nieświeżu, 1570-73 studiował w Lipsku, w 1574 przeszedł na katolicyzm i w 1575-76 studiował na Uniw. Gregoriańskim w Rzymie; w 1579 został marsz. nadwornym litewskim oraz starostą kowieńskim, w 1586 - marsz. wielkim lit.; przebywał w otoczeniu Stefana Batorego (brał udział w wojnie moskiewskiej) i Zygmunta III (zastępował osobę króla podczas zaślubin z Anną Austriaczką w Wiedniu), w 1586 objął ordyn. klecką w woj. nowogródzkim, ufundował organy i wielki ołtarz w kościele św. Jana w Wilnie.

RADZIWIŁŁ Albrycht Stanisław h. Trąby (1593-1656) książę, kanclerz w. lit., ordynat ołycki; 1598-1605 studiował w Akad. Wil., potem w Würzburgu i Lovanium, 1610-12 zwiedzał Niderlandy, Francję i Włochy, w 1919 został podkanclerzym, w 1923 - kanclerzem w. lit., realizującym politykę Zygmunta III, potem forsującym interesy Radziwiłłów; napisał 2 łacińskie dzieła historyczne, charakteryzujące panowanie Wazów, przekład cz. I utworu *Epitome rerum gestarum in Regno Poloniae...* ukazał się w 1848 w „Athenaeum" w Wilnie, przekład drugiego - w 1980 pt. *Pamiętnik o dziejach w Polsce.*

RADZIWIŁŁ Albrycht Władysław h. Trąby (1589-1636) książę, kasztelan trocki, potem wileński, ordynat nieświeski; kształcił się w kol. jez. w Braniewie 1599-1601, potem w Augsburgu 1604-06; na czele własnej chorągwi brał udział w kampanii przeciw Szwedom w 1609 i Moskwie 1611-12, w 1620 został stolnikiem, w 1622 - krajczym lit., w 1626 - kasztelanem trockim, w 1633 - kaszt. wileńskim.

RADZIWIŁŁ Aleksander Ludwik h. Trąby (1594 w Nieświeżu - 1654) książę, wojew. brzeski lit., marsz. nadworny, potem - wielki lit., ordynat nieświeski; uczył się pod kier. nauczycieli domowych w Nieświeżu, 1610-20 przebywał w Niemczech, Francji i Włoszech, należał do orszaku królewicza Władysława podczas jego podróży do Włoch 1924-25, w 1631 został woj. brzeskim lit., w 1633 brał udział w kampanii smoleńskiej, w 1635 został marsz. nadwornym lit., w 1637 - marsz. wielkim lit., w 1654 - woj. połockim (funkcji nie objął).

RADZIWIŁŁ Antoni Albrecht Wilhelm (1885-1935) książę, ordynat nieświeski i klecki; w 1906 ukończył Szkołę Korpusu Paziów w Petersburgu, w 1914 został ordynatem, wspierał finansowo I Korpus Polski, w 1919 wstąpił do 12. p. Ułanów Podolskich, po wojnie był wiceprezesem Zw. Obrony Kresów Wsch., finansował „Słowo" wileńskie; 25.10.1926 zorganizował w Nieświeżu spotkanie 45 przedstawicieli kresowych „żubrów" z J. Piłsudskim.

RADZIWIŁŁ Antoni Henryk h. Trąby (1775-1833) książę, ordynat nieświeski, ołycki i przygodzicki, kompozytor, mecenas sztuki, namiestnik W. Ks. Poznańskiego 1815-31.

RADZIWIŁŁ Bogusław h. Trąby (1620-1669) książę; od 1636 był dworzaninem Władysława IV, w 1638 został chorążym w. lit., w 1646 - koniuszym w. lit., w 1649 - generałem gwardii król., w 1651 był jednym z dowódców pod Beresteczkiem, w 1655 przyjął protekcję Karola X Gustawa i walczył po stronie Szwedów pod Warszawą i Prostkami, od 1650 był związany z elektorem brandenb. Fryderykiem Wilhelmem (1657-69 był gubernatorem Prus Książęcych).

RADZIWIŁŁ Dominik Mikołaj h. Trąby (1643-1697) książę, kanclerz w. lit., ordynat klecki; 1655-63 przebywał we Włoszech, posłował kilkakrotnie na sejmy, brał udział w bitwie pod Chocimiem w 1673, w 1681 otrzymał od Jana III podkanclerstwo lit., w 1687-97 był starostą radomskim, w 1690 został kanclerzem w. lit.

RADZIWIŁŁ Hieronim Florian h. Trąby (1715-1760) książę, od 1730 - podczaszy lit., od 1750 - chorąży w. lit., w 1735 został właścicielem dóbr neuburskich, znany był z okrucieństwa.

RADZIWIŁŁ Hieronim Wincenty (1759-1786) książę, od 1779 był podkomorzym lit., rotmistrzem wojsk lit., w 1783 został starostą mińskim.

RADZIWIŁŁ Jan h. Trąby (1516-1551) książę, krajczy lit.; studiował zapewne w Padwie, w 1544 otrzymał urząd krajczego W. Ks. Lit. i przebywał na dworze Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1547 otrzymał od cesarza Karola V tytuł księcia Św. Cesarstwa Niemieckiego „na Ołyce i Nieświeżu", w 1548 podróżował w orszaku Barbary do Korony, agitował za unią polsko-litewską, został pochowany w katedrze wil.

RADZIWIŁŁ Jan h. Trąby (zm. 1542) podczaszy lit., starosta żmudzki; brał udział w walkach z Krzyżakami i w wojnie pruskiej 1519-21, w 1520 został podczaszym lit., toczył liczne procesy z innymi spadkobiercami ojca Mikołaja, woj. wil., był członkiem komisji do ustalania granic W. Ks. Lit., 1530-40 należał do triumwiratu (z O. Gasztołdem i stryjem Jerzym Radziwiłłem) rządzącego Litwą „z okrutną tyranią" podczas nieobecności króla, w 1535 został starostą żmudzkim, brał udział w wojnie z Moskwą i w rokowaniach pokojowych 1535-36.

RADZIWIŁŁ Jan Jerzy h. Trąby (1588-1625) książę, kasztelan trocki, ordynat nieświeski; kształcił się w Nieświeżu i kol. jez. w Braniewie oraz w Augsburgu 1604-06, w 1607 podróżował po Włoszech, w 1613 został kaszt. trockim, w 1616 - ordynatem nieśw. i właścicielem kamienicy Gasztołdowskiej w Wilnie, był często senatorem-rezydentem przy Zygmuncie III, 1619-25 odbył ponowną podróż zagraniczną, podejmując m.in. studia w Padwie w 1623.

RADZIWIŁŁ Jan Mikołaj h. Trąby (ok. 1474-1522) marszałek hospodarski i ziemski lit., kasztelan trocki; 1495-1501 był namiestnikiem wilkiejskim, 1505-22 nam. słonimskim, przebywał stale na dworze Aleksandra, w 1507 i 1509 posłował do Moskwy, 1499-1514 był marsz. hospodarskim, 1514-22 - marsz. ziemskim lit., w 1522 otrzymał kasztelanię trocką.

RADZIWIŁŁ Jan Mikołaj Aleksander h. Trąby (1681-1729) książę, wojew. nowogródzki, ordynat klecki; uczył się w kol. jez. w Nieświeżu, studiował w Pradze; w 1695-1704 był starostą lidzkim, w 1699 został krajczym lit., w 1706 - kasztelanem wil., był stronnikiem Augusta II, ale od Stan. Leszczyńskiego otrzymał w 1708 wojew. nowogródzkie, sprawami politycznymi mało się zajmował, procesował się z wierzycielami, znęcał się nad żoną i dziećmi.

RADZIWIŁŁ Janusz h. Trąby (1579 w Wilnie - 1620) książę, podczaszy lit., kasztelan wil.; w 1599 został podczaszym lit., w 1600-01 walczył ze Szwedami w Inflantach, był kilkakrotnie posłem na sejm, z M. Zebrzydowskim kierował rokoszem sandomierskim, po przegranej bitwie z wojskami królewskimi przebywał za granicą 1609-10, w 1613 bronił Wilna przed konfederatami wojskowymi, w 1618 został kasztelanem wil., był aktywnym przywódcą opozycji antykrólewskiej, obrońcą kalwinizmu.

RADZIWIŁŁ Janusz h. Trąby (1612-1655) książę, wojewoda wil., hetman w. lit.; kształcił się w gimn. słuckim oraz w 1628-33 w Lipsku, Altdorfie i Lejdzie, w 1633 brał udział w wojnie z Moskwą i został podkomorzym lit., w 1646 - hetmanem polnym lit., w 1647 - starostą generalnym żmudzkim, w 1653 - woj. wileńskim, w 1654 - hetmanem w. lit., uczestniczył w wojnach z Kozakami i Moskwą, był przeciwnikiem Jana Kazimierza, po najeździe Szwedów i zdobyciu Wilna przez armię carską przyjął w 1655 zwierzchnictwo Karola X Gustawa nad Litwą; był kalwinem i protektorem różnowierców.

RADZIWIŁŁ Jerzy (1480-1541) kasztelan wil., hetman w. lit.; w 1510 był podczaszym lit., 1511-14 - wojewodą kijowskim, 1514-16 - starostą grodzieńskim, 1520-23 - hetmanem polnym lit., 1522 - kasztelanem trockim, 1527 - kaszt. wileńskim, 1528 - marszałkiem nadwornym, 1531 - hetmanem w. litewskim; był stronnikiem Zygmunta Augusta, uczestniczył w wojnie z Tatarami 1512, był wodzem naczelnym w wojnie z Moskwą 1534-36.

RADZIWIŁŁ Jerzy h. Trąby (1556-1600) książę, biskup wil., potem krakowski, kardynał, gubernator Inflant; kształcony był przez nauczycieli kalwińskich w Wilnie i Nieświeżu oraz na uniw. w Lipsku 1570-72, w 1574 przeszedł na katolicyzm i został koadiutorem biskupa wil., 1575-77 studiował filozofię i teologię w Collegium Romanum w Rzymie, w 1580 został biskupem wil., 1582-83 był namiestnikiem królewskim w Inflantach; prześladował różnowierców, wprowadził cenzurę ksiąg w Wilnie, w 1583 został kardynałem, w 1591 - biskupem krakowskim; był doradcą Zygmunta III, napisał *Pamiętnik z lat 1556-1575*, obejmujący dzieje Inflant (wyd. 1899).

RADZIWIŁŁ Jerzy h. Trąby (1578-1613) książę, kasztelan trocki; studiował w 1595-

97 w Strasburgu i Bazylei, w 1597 został starostą mozyrskim, w 1599 i 1605 był marsz. Trybunału Lit., w 1600 został kaszt. trockim; gorliwy kalwin, niechętny wobec Zygmunta III był uczestnikiem rokoszu sandomierskiego 1606-07.

RADZIWIŁŁ Jerzy h. Trąby (1721-1754) książę, woj. nowogródzki; kształcił się w warsz. pijarskim Collegium Nobilium, w 1744 był marsz. Trybunału Lit. i został płk. chorągwi husarskiej, w 1746 - woj. nowogródzkim.

RADZIWIŁŁ Jerzy Józef (1668-1689) książę, wojewoda trocki; uczył się w kol. jezuickim w Lublinie, studiował w Pradze i Marsylii, zwiedził Włochy, Francję, Anglię, Niderlandy, Hiszpanię i Portugalię; w 1686 został podczaszym lit., w 1688 - wojew. trockim; posiadał pałace w Grodnie i Wilnie (tzw. Kardynalia).

RADZIWIŁŁ Józef Mikołaj h. Trąby (1736-1813) książę, pisarz w. lit., wojew. miński, kasztelan, potem wojew. trocki, ordynat klecki; był kilkakrotnie posłem na sejm, w 1764 został pisarzem w. lit., w 1773 - woj. mińskim, w 1782 był marsz. Trybunału Gł. W. Ks. Lit. w Grodnie, w 1784 został kasztelanem, w 1788 - wojewodą trockim.

RADZIWIŁŁ Karol Stanisław h. Trąby (1669-1719) książę, kanclerz w. lit., ordynat nieświeski i ołycki; uczył się w kol. jezuickim w Lublinie, 1684-87 towarzyszył bratu Józefowi w podróży zagr., w 1686 został koniuszym lit., w 1690 - podkanclerzym lit., w 1699 - kanclerzem w. lit., w 1702 - ciwunem wil.; należał do przeciwników Sapiehów, był stronnikiem Augusta II, ale w 1706-09 popierał Stan. Leszczyńskiego.

RADZIWIŁŁ Karol Stanisław h. Trąby zw. „Panie Kochanku" (1734-1790) książę, ordynat nieświeski i ołycki, wojew. wileński; w 1742 otrzymał chorągiew petyhorską w wojsku lit., w 1748 posłował na sejm, w 1752 został miecznikiem lit., w 1754 - starostą lwowskim, w 1759 - generałem wojsk lit., 1762-64 i od 1768 był wojewodą wil.; przeciwnik Czartoryskich i Stan. Augusta został marsz. generalnym konfederacji radomskiej w 1767 i jednym z przywódców konf. barskiej 1768-72; ograniczony umysłowo pijak i hulaka był popularny wśród drobnej szlachty, posiadał własną milicję; stał się popularnym bohaterem gawęd pisarzy romantycznych (H. Rzewuski, I. Chodźko).

RADZIWIŁŁ Konstanty (1873-1944?) książę, właściciel dóbr na Żmudzi (Towiany) przyjął postawę lojalności wobec państwa litewskiego, po reformie rolnej z 11 tys. ha pozostawiono mu 1 tysiąc, w 1927 zorganizował w Kiejdanach uroczystość ku czci Janusza Radziwiłła; w 1940 pozbawiony majątku, odmówił przyjęcia paszportu ze zlituanizowanym nazwiskiem, został wywieziony do Kazachstanu, gdzie zmarł.

RADZIWIŁŁ Krzysztof zw. Piorunem h. Trąby (1547-1603) książę, wojew. wileński, hetman w. litewski; w młodym wieku rozpoczął służbę wojskową, w 1567 został krajczym lit. i rotmistrzem nadwornej roty jezdnej, w 1569 - podczaszym lit., w 1572 - hetmanem polnym lit., w 1579 - kasztelanem trockim, w 1584 - wojew. wileńskim, w 1589 - hetmanem w. litewskim; brał udział w wojnach z Moskwą i Szwecją, był jednym z najpotężniejszych magnatów i czołowym politykiem W. Ks. Lit., stronnikiem Stefana Batorego i Jana Zamojskiego, protektorem różnowierców; jego czyny opiewał m.in. Jan Kochanowski w utw. *Jezda do Moskwy*, 1583.

RADZIWIŁŁ Krzysztof h. Trąby (1585-1640) książę, wojewoda wil., hetman wielki lit.; 1601-04 studiował w Lipsku i Heidelbergu, odwiedził Francję, Szwajcarię, Anglię i Niderlandy; był wielokrotnie posłem na sejm, w 1615 został hetmanem polnym lit., w 1633 - kasztelanem, potem wojewo-

dą wil., w 1635 - hetmanem w. lit., był marsz. Tryb. Lit. w 1607 i 1628, walczył ze Szwedami w Inflantach, w 1634 przyczynił się do kapitulacji armii ros. pod Smoleńskiem; był przywódcą i protektorem protestantów na Litwie, finansował druk Biblii Gdańskiej.

RADZIWIŁŁ Maciej h. Trąby (1749-1800) książę, podkomorzy lit., kasztelan wil., dramaturg, kompozytor; był członkiem lóż wolnomularskich, w 1784 przyjmował w Nieświeżu Stan. Augusta, wystawił wówczas operę *Agatka czyli przyjazd pana* ze swym librettem i muzyką J.D. Hollanda (graną potem niejednokrotnie na różnych scenach, m.in. w Wilnie w 1788), w 1786 odegrano w Albie *Wójta osady albańskiej* z jego librettem i muzyką; w 1786 został podkomorzym lit., w 1790 - kasztelanem wil., w 1792 oddał do dyspozycji wojsk lit. wszystkie zamki i arsenały oraz milicję radziwiłłowską; jako kompozytor był autorem m.in. popularnych polonezów.

RADZIWIŁŁ Marcin Mikołaj h. Trąby (1705-1782) książę, krajczy lit., ordynat klecki; kształcił się w Nieświeżu i w Wilnie, 1720-22 zwiedzał instytucje naukowe za granicą, 1723-52 był krajczym lit.; zajmował się doświadczeniami fizycznymi we własnym laboratorium, znęcał się nad żoną i dziećmi, założył harem z dziewcząt służebnych, dokonywał rozbojów na drogach; jako chory umysłowo został ubezwłasnowolniony i więziony w Białej i Słucku.

RADZIWIŁŁ Michał Karol h. Trąby (zm. 1653) książę, podczaszy lit., ordynat klecki; studiował w Bolonii 1638-41; w 1645 został krajczym lit., w 1653 - podczaszym lit.

RADZIWIŁŁ Michał Hieronim h. Trąby (1744-1831) książę, wojewoda wileński, ordynat klecki; w 1753 (9-letni) został chorążym regimentu konnego buławy W. Ks. Lit., uczył się u teatynów we Lwowie oraz w Nieświeżu pod kier. naucz. domowych; w 1771 został miecznikiem lit., w 1773 był posłem na sejm i przystąpił do konfederacji inspirowanej przez posła ros. O. Stackelberga (od którego dostawał tysiąc dukatów miesięcznie), w 1775 został kasztelanem wil., w 1780 - komisarzem Rady Nieustającej, w 1790 - woj. wileńskim, w 1792 przystąpił do konfederacji targowickiej, podczas powst. kościuszkowskiego przebywał w Petersburgu; w Nieborowie zgromadził bogatą bibliotekę, cenną kolekcję obrazów, rycin i posągów.

RADZIWIŁŁ Michał Kazimierz h. Trąby (1635-1680) książę, wojewoda wil., podkanclerzy i hetman polny lit., ordynat nieświeski i ołycki; w 1653 został krajczym lit., w 1656 - podczaszym lit., w 1661 - kasztelanem wil., w 1666 - wojewodą wil., w 1668 podkanclerzym lit. i hetmanem polnym lit.; był stronnikiem Jana Kazimierza i uczestnikiem wojny ze Szwedami od 1655, popierał Jana Sobieskiego przeciw Pacom i Sapiehom, uczestniczył w wojnie z Turcją w 1673.

RADZIWIŁŁ Michał Kazimierz zw. Rybeńko h. Trąby (1702-1762) książę, hetman w. litewski, woj. wileński, ordynat nieświeski i ołycki; kształcił się pod kier. nauczycieli domowych, w 1720 został starostą przemyskim, 1721-23 odbył z licznym dworem podróż zagraniczną, przyjmowany przez głowy koronowane Europy, w 1728 został koniuszym lit., w 1734 - marszałkiem nadwornym lit., w 1735 - hetmanem polnym lit. i kasztelanem trockim, w 1742 - wojewodą wil. i hetmanem w. lit.; był stronnikiem Sasów, przeciwnikiem reform „familii", zwolennikiem związku z Rosją, toczył w 1744 wojnę domową z wojskami Jana Tarły o dobra Sobieskich na Rusi, odbudował Nieśwież zniszczony przez wojska szwedzkie, założył w nim szkołę wojskową w 1747, ufundował teatr, założył kapelę i w 1750 drukarnię, którą podarował jezuitom, w 1753 ofiarował teleskop

dla obserwatorium Akad. Wil., zakładał manufaktury, produkujące sukna, pasy perskie i gobeliny.

RADZIWIŁŁ (Radziwiłłowicz) **Mikołaj h. Trąby** (zm. 1509) kasztelan trocki, wojew. wil., kanclerz w. lit.; w 1481 został namiestnikiem smoleńskim, dowódcą 10 tys. żołnierzy dla obrony przed Moskwą, w 1486 - kasztelanem trockim i namiestnikiem nowogródzkim, w 1492 - wojewodą wil. i kanclerzem w. lit.; był inicjatorem aktu odnowienia unii w 1499 w Wilnie, był stronnikiem w. księcia, potem króla Aleksandra i zastępował go na Litwie, poparł oddanie władzy Zygmuntowi I, odbudował i wyposażył kościół Bernardynów w Wilnie w 1500, został w nim pochowany.

RADZIWIŁŁ Mikołaj h. Trąby (ok. 1470-1521) wojewoda wil. i kanclerz w. lit.; w 1487 miał urząd krajczego lit., w 1493 został podczaszym lit. i namiestnikiem bielskim, 1505-10 był wojewodą trockim, w 1505 - marszałkiem w. lit., 1510-22 - wojewodą wileńskim i kanclerzem w. litewskim; brał udział w wojnach z Moskwą i Tatarami, początkowo był stronnikiem księcia Mich. Glińskiego, potem - jego przeciwników, toczył spory z Olbrachtem Gasztołdem, woj. trockim (wzajemne zajazdy), w 1515 kierował poselstwem lit. na zjeździe Jagiellonów i Habsburgów w Bratysławie i Wiedniu.

RADZIWIŁŁ Mikołaj h. Trąby (ok. 1495-1529) biskup żmudzki: był chory na skrofuły i został uzdrowiony przez króla Francji Franciszka I w 1515 w Bolonii, w 1515 został też administratorem diec. żmudzkiej, przebywał za granicą do 1521, odbył studia i otrzymał wyższe święcenia; ok. 1522 został biskupem żmudzkim, toczył spory z kapitułą w sprawach majątkowych, najeżdżał i rabował dobra Olbrachta Gasztołda.

RADZIWIŁŁ Mikołaj zw. Rudym h. Trąby (1512-1584) książę, wojewoda trocki, potem wileński i hetman w. litewski; w 1534-35 uczestniczył w wojnie z Moskwą, w 1544 został podczaszym lit., w 1546 - łowczym lit., w 1547 doprowadził do potajemnego małżeństwa swojej siostry Barbary z Zygmuntem Augustem, w 1547 otrzymał od cesarza Karola V tytuł księcia Ces. Rzymskiego „na Birżach i Dubinkach", w 1550 został woj. trockim, w 1553, 1555-56 i od 1577 był hetmanem wojsk lit., w 1566 został woj. wileńskim, w 1566-79 był kanclerzem w. litewskim; uczestniczył w wojnach z Moskwą za panowania Zygmunta Augusta i Stefana Batorego, był przeciwnikiem unii polsko-litewskiej, protektorem kalwinizmu.

RADZIWIŁŁ Mikołaj zw. Czarnym **h. Trąby** (1515-1565) książę, marszałek w. lit., kanclerz litewski i woj. wileński; był twórcą potęgi Radziwiłłów, bliskim współpracownikiem Zygmunta Augusta, ale przeciwnikiem ścisłej unii Litwy z Polską; w 1544 został marszałkiem w. lit., w 1547 był posłem do króla rzymskiego Ferdynanda I i uzyskał od cesarza Karola V tytuł księcia Ces. Rzymskiego „na Ołyce i Nieświeżu", w 1550 został kanclerzem lit., w 1551 - wojewodą wil., w 1553 prowadził pertraktacje z dworem Habsburgów i zaślubił w imieniu króla Katarzynę Habsburżankę; doprowadził do inkorporacji Inflant, w 1563 ubezpieczał Wilno przed atakiem Iwana Groźnego; był protektorem reformacji w W. Ks. Lit., w 1553 założył w Brześciu pierwszą trwałą oficynę w W. Ks. Lit.

RADZIWIŁŁ Mikołaj h. Trąby (ok. 1546-1589) książę, łowczy litewski, woj. nowogródzki; z udziałem własnego pocztu brał udział w wojnach z Moskwą, w 1574 Henryk Walezy mianował go łowczym lit., w 1579 Stefan Batory - woj. nowogródzkim.

RADZIWIŁŁ Mikołaj Faustyn h. Trąby (1688-1746) książę, miecznik lit., wojew. nowogródzki; uczył się w kolegium jez. w Nieświeżu, w 1699-1704 przebywał za granicą

(studiował w Paryżu), w 1706 został cześnikiem lit., w 1710 - miecznikiem lit., w 1729 - woj. nowogródzkim; był stronnikiem Sasów, za działalność na rzecz Augusta III otrzymywał od dworu rosyjskiego 5 tys. rubli rocznie, w 1737 był generalnym regimentarzem wojsk lit.

RADZIWIŁŁ Mikołaj Krzysztof zw. Sierotką **h. Trąby** (1549-1616) książę, marszałek nadworny, potem w. litewski, kasztelan, potem woj. trocki, wojewoda wil., pierwszy ordynat nieświeski, pamiętnikarz; 1563-65 studiował w Strasburgu i Tybindze, 1565-67 odbył peregrynację po Europie i przeszedł na katolicyzm, w 1567/68 na czele własnego pocztu brał udział w wyprawie przeciwko Moskwie, w 1569 został marsz. nadwornym lit., 1579-86 był marsz. w. lit., w 1586 został kasztelanem trockim, w 1590 - woj. trockim, w 1604 - wojewodą wileńskim; w 1582-84 odbył podróż do Ziemi Świętej i Egiptu (diariusz tej podróży wydano w przekładzie łacińskim w 1601, w oryginale polskim w 1925 i 1962), w Nieświeżu wybudował zamek obronny (z biblioteką i galerią portretów Radziwiłłowskich) oraz kościół w stylu barokowym i kolegium jezuitów.

RADZIWIŁŁ Ościkowicz h. Trąby (zm. 1477) marszałek hospodarski 1420-28, 1440-52, marszałek ziemski lit. 1433-34, 1473-74, wojewoda trocki od 1463, kasztelan wileński 1475; był najstarszym synem Krystyna Ościka, stworzył podwaliny pod przyszłą potęgę swego rodu, któremu dał nazwisko od swego imienia; początkowo poparł Kazimierza Jagiellończyka na tron wielkoksiążęcy, potem należał do opozycji, pozyskany przez króla pełnił wysokie urzędy, należał do grupy panów, rządzących Litwą pod nieobecność Kazimierza, uczestniczył w 1472 i 1474 w rokowaniach z Krzyżakami.

RADZIWIŁŁ Stanisław h. Trąby (1559-1599) książę, marszałek w. lit., starosta żmudzki, pierwszy ordynat ołycki; uczył się pod kier. kalwińskich pedagogów w Nieświeżu, 1570-73 studiował w Lipsku, w 1574 przeszedł na katolicyzm, 1578-79 odbył podróż do Włoch i Hiszpanii, w 1582-83 - do Niemiec i Francji, w 1596-97 - do Francji i Włoch, w 1580 uczestniczył na czele prywatnego pocztu w wojnie z Moskwą, w 1586 utworzył ordynację ołycką; w 1592-95 był marszałkiem w. lit., potem starostą żmudzkim; przetłumaczył z greckiego na polski dzieło Gennadiusa Scholariusa *O jednym prawdziwym i najwyższym w Kościele P. Chrystusowym Pasterzu* (Wil. 1586); zmarł w Pasawie (Passau) podczas ostatniej podróży.

RADZIWIŁŁ Stanisław h. Trąby (1722-1787) książę, krajczy, podkomorzy lit.; kształcił się w kol. jez. w Nieświeżu, służył w wojsku lit., w 1750 został gen. majorem, w 1752 - krajczym lit., 1759-79 był podkomorzym lit., posłował na sejmy, w 1763 jako marszałek Trybunału Lit. prześladował przeciwników.

RADZIWIŁŁ Stanisław Kazimierz h. Trąby (1648-1690) książę, stolnik, marsz. w. lit., ordynat klecki; uczył się w kolegium jez. w Nieświeżu, 1666-70 odbył podróż zagraniczną (studiował w Lyonie), w 1670 został stolnikiem lit., w 1680 - marszałkiem w. lit., w 1683 uczestniczył w wyprawie wiedeńskiej Jana III.

RADZIWIŁŁ Udalryk Krzysztof (1712-1770) książę, koniuszy lit., poeta; kształcił się w kol. pijarów w Warsz. oraz Ritter-Akademie w Legnicy, w 1734 został koniuszym lit., w 1739 - starostą mińskim, w 1743 - generał-majorem w kawalerii W. Ks. Lit., w 1748 - gen. lejtenantem; w 1746-52 pobierał tysiąc rubli rocznie od dworu rosyjskiego; wydał m.in. *Diariusz podjazdu mojego na hajdamaków...* (1749), *Opisanie zgryzot ludzkich we wszystkich stanach* (1741), z liczącej 3648 stron *Historii uniwersalnej* wyszło w 1758 tylko pierwszych 14 arkuszy, liczne teksty pozostały w rękopisie.

RADZIWIŁŁ Wojciech (Albrycht) **h. Trąby** (ok. 1476-1519 w Werkach) biskup łucki, potem wileński; w 1502 został biskupem łuckim, w 1507 - wileńskim, 1514-16 brał udział w soborze laterańskim, zabiegał u papieża Leona X o kanonizację królewicza Kazimierza.

RADZIWIŁŁ Zygmunt Karol h. Trąby (1591-1642) książę, kawaler maltański, woj. nowogródzki; w 1608 kształcił się w Bolonii, w 1612 został kaw. maltańskim, komandorem stwołowickim, w 1625 - komand. poznańskim; w 1621 brał udział w wyprawie chocimskiej, 1622-24 był hetmanem lisowczyków, walczył w Palatynacie Reńskim i uzyskał znaczne wpływy na dworze ces. Ferdynanda II, w 1633 otrzymał godność krajczego lit., walczył na czele pułku w wypr. smoleńskiej, w 1639 został podczaszym W. Ks. Lit., w 1642 - woj. nowogródzkim.

RADZIWIŁŁOWA z Sanguszków Anna Katarzyna (1676-1746) księżna, żona Karola Stanisława, kanclerza w. lit.; po śmierci męża prowadziła ożywioną działalność gospodarczą: założyła wytwórnię kobierców w Nieświeżu, hutę i szlifiernię szkła w Nalibokach, szlifiernie kamieni szlachetnych w Białej i Jankowicach, wybudowała pałac w Grodnie i budynek dla biblioteki w Białej, przebudowała rezydencje w Białej, Warszawie i Gdańsku.

RADZIWIŁŁOWA z Mycielskich Anna Ludwika Karolina Kunegunda (1729-1771) była żoną Leona Michała R. gen. majora wojsk lit., po jego śmierci wyszła w 1754 za Mich. Kazimierza R. „Rybeńkę", brała udział w przedstawieniach teatru w Nieświeżu jako aktorka, w 1764 osiadła za granicę.

RADZIWIŁŁOWA z Wiśniowieckich Franciszka Urszula (1705-1753) księżna, hetmanowa w. lit. i wojewodzina wil., od 1725 była pierwszą żoną Michała Kazimierza R. „Rybeńki", pisała sztuki dla teatru dworskiego w Nieświeżu, przekładała Moliera; opublikowała *Komedie i tragedie* (1751).

RADZIWIŁŁOWA z Zawiszów Maria Magdalena, 1° v. Krasińska (1861-1945) księżna, filantropka; uważała siebie za Białorusinkę i wspierała organizacje białor. (m.in. Białoruskie Tow. Wydawnicze w Wilnie), litewskie i żydowskie.

RADZIWIŁŁOWA z Branickich Maria Róża (Biszeta) (1863-1941) księżna, żona Jerzego, ordyn. nieświeskiego, właścicielka olbrzymiej fortuny, wiodła życie między Olivetto na Rivierze, Paryżem, Rzymem i dworem w Lipkach koło Białej Cerkwi, w 1905 zorganizowała stały teatr amatorski w Nieświeżu, występujący także w okolicznych zaściankach szlacheckich.

RADZIWIŁŁOWICZ Rafał, pseud. Ojciec Miller (1860-1929 w Wilnie) lekarz psychiatra, prof. USB; w 1879 ukończył IV Gimn. w Warsz., w 1886 uzyskał doktorat na uniw. dorpackim, 1887-1904 pracował w szpitalach w Nałęczowie, Petersburgu i Tworkach, 1905-15 wykładał psychologię na Wyższych Kursach Pedag. dla Kobiet; był sympatykiem PPS (w 1900 radził więzionemu J. Piłsudskiemu, jak symulować chorobę psychiczną), w 1905 był współzałoż. Zw. Lekarzy Polskich, działał w Tow. Kultury Polskiej, w Stronnictwie Narodowo-Radykalnym, w wolnomularstwie, zorganizował Polskie Tow. Psychiatryczne; w 1922 habilitował się, w 1927 został prof. USB, dyrektorem kliniki i szpitala psych. przy ul. Letniej 5 w Wilnie; ogłosił ok. 40 prac, był szwagrem S. Żeromskiego i w pewnym stopniu wzorem postaci Judyma z *Ludzi bezdomnych.*

RADZIWIŁŁÓWNA Barbara zob. **Barbara RADZIWIŁŁÓWNA**

RADZIWIŁŁÓWNA Konstancja Zofia (1635-1687) księżniczka, karmelitanka, przeorysza klasztoru w Wilnie.

RADZIWON Władysław (1905-1970) chirurg ginekolog; ukończył gimn. w Grodnie, w 1932 uzyskał dyplom lekarza na USB, pracował w wil. Szpitalu Kolejowym, w Goniądzu, Białymstoku i Stołpcach - do 1944; od 1946 był dyrektorem i ordynatorem szpit. w Nowym Mieście Lubawskim.

RADZYMIŃSKI-FRĄCKIEWICZ Wiktor zob. **FRĄCKIEWICZ-RADZIMIŃSKI**

RAFAŁ z Proszowic (ok. 1453-1534) prowincjał bernardynów; uczył się w szkole katedralnej w Krakowie oraz w Akad. Krak., uzyskał bakalaureat sztuk wyzwolonych w 1472 i wstąpił do zakonu, był czterokrotnie prowincjałem i wielokrotnie gwardianem klasztorów kustodialnych w Poznaniu, Krakowie i Wilnie (ok. 1519).

RAFAŁOWICZ Karol (1831-1861 Wilno) malarz; w 1855-59 studiował malarstwo w Akad. Sztuk Plast. w Petersburgu uzyskując tytuł akademika; po uzupełnieniu studiów w Paryżu osiadł w Wilnie, malował głównie obrazy religijne oraz portrety, m.in.: *Autoportret* (1847), *Portret ojca* (1858), *Portret matki* (1859).

RAFAŁOWICZ (Daien) **Ruben** (zm. 1849) księgarz, nakładca i antykwariusz wil.; ok. 1826 założył księgarnię w Wilnie przy ul. Zamkowej 399, 1833-46 prowadził działalność nakładową, publikował książki różnej treści, m.in. dzieła J.I. Kraszewskiego, T. Narbutta, Jędrzeja Śniadeckiego, L.A. Jucewicza, wydawane były starannie, nieraz z ilustracjami (m.in. A. Orłowskiego).

RAHASCH (Rasch, Ravasch) **Jakub** (1661-1717) jezuita; do zakonu wstąpił w 1681 w Wilnie; wykładał w Braniewie, Reszlu, Orszy, Krożach i Braniewie; w Wilnie był w 1710-13 prof. teologii, w 1713-14 – prof.prawa kanonicznego i regensem Semin.Papieskiego, w 1714-17 był rektorem w Braniewie.

RAJECKA Antonina (zm.1922) nauczycielka, siostrzenica W.Syrokomli, od 1890 prowadziła w Wilnie tajne nauczanie.

RAJECKI (Dunin Rajecki) **Gedeon h. Łabędź** (ok. 1589-1654) woj. miński; służył w armii lit. i brał udział w wojnie z Moskwą i Szwecją, w 1625 został podkomorzym derpskim, w 1634 - kasztelanem mińskim, w 1649 - wojewodą mińskim, w 1639/40 reprezentował stronę kalwińską w komisji rozpatrującej sprawę zaburzeń w Wilnie, w 1642 przewodniczył obradom synodu prowincjonalnego Jednoty w Wilnie, w 1652 w wyniku procesu z Oziębłowskim został ogłoszony infamisem.

RAJS Romuald (1913-1949), kpt. „Bury", absolwent Podoficerskiej Szkoły dla Małoletnich w Koninie, w stopniu kaprala służył w 85 pp w Nowej Wilejce w zwiadzie konnym, w kampanii wrześniowej - w 19 DP, uniknął niewoli, wrócił do Nowej Wilejki, pracował w fabryce mebli; od 1940 działał w konspiracji ZWZ-AK, od IX 43 był d-cą plutonu w oddziale, a następnie 3. Brygadzie „Szczerbca", od III 44 - d-cą 1. kompanii, od XI 44 w WP d-cą plutonu w Batalionie Ochrony Lasów Państwowych, od V 45 d-cą szwadronu w Zgrupowaniu „Łupaszki", od IX 45 w Narodowym Zjednoczeniu Wojskowym był komendantem Pogotowia Akcji Specjalnej, aresztowany 13 IX 46, został osadzony w więzieniu w Białymstoku, skazany na karę śmierci, wyrok wykonano 30 XII 1949.

RAJZEN (Rejzen, Reisen) **Załmen** (1887-1941) filolog i historyk lit. żydowskiej; średnie wykszt. uzyskał w gimn. ros. w Mińsku, od 1915 mieszkał w Wilnie, zmodernizował ortografię i ułożył gramatykę jęz. żydowskiego (jidisz), 1919-39 redagował dziennik „Der Wilner Tog", współpracował z warsz. „Literarisze Bleter", popularyzował kulturę żydowską, przewodniczył wil. oddz. Zw. Literatów i Dziennikarzy Żydowskich oraz

żydowskiego PEN-Clubu, należał do założycieli Żyd. Inst. Naukowego Yiwo, 18.09.1939 został aresztowany przez bolszewików, więziony i rozstrzelany w 1941; wydał m.in. w Wilnie: *Jidisze ortografie, gramatik fun der jidisze szprach* (1920-21), *Jidisz far ale* (1938), *Filologisze szriftn* (1926), *Fun Mendelssohn bis Mendele* (1927), *Leksykon fun der jidiszer literatur, prese un filologie* (4 tomy 1926-29).

RAK-MICHAJŁOWSKI (Rak-Michajłouski) **Szymon** (1885-1937) pedagog, białoruski działacz polityczny, ukończył semin. naucz. w Mołodecznie, uczył w okolicznych wsiach, od 1908 był członkiem Białoruskiej Socjalistycznej Hromady, w 1917 - członkiem Rady Białor. Rep. Ludowej, w 1920 - czł. Białoruskiego Komitetu Nar. w Grodnie i redaktorem czasopisma „Bielaruskaje Słowo", założył w Grodnie gimn. białoruskie i semin. nauczycielskie w Borunach, po ich zamknięciu przez władze przeniósł się do Wilna, uczył w Wil. Gimn. Białoruskim, w 1922 został posłem na sejm, w 1925 był współzałożycielem org. Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada, w 1926 wstąpił do KP Zach. Białorusi, w 1927 skazano go na 12 lat za działalność antypaństwową, w 1930 został zwolniony, w 1931 przeniósł się do Zw. Sowieckiego i objął w Mińsku stanowisko dyrektora muzeum, w 1933 został aresztowany, zesłany na Wyspy Sołowieckie i w 1937 stracony.

RAKITSKI Genadiusz (1918-2004) Rosjanin, lekarz, polonista; w 1936 ukończył gimn.w Grodnie, w 1936-39 studiował medycynę na USB, w 1940 – na Uniw.Witolda Wielkiego w Kownie; podczas wojny prac.jako robotnik, w 1944-50 – w służbie medyczno-sanitarnej na kolei litewskiej; w 1950-55 studiował na Wydz.Filolog. Uniw.im.Łomonosowa w Moskwie, uzyskując kwalifikacje filologa-slawisty; w 1956-73 i 1981-83 kierował Katedrą Języka Polskiego i Literatury Wil.Instytutu Pedagogicznego, był jej współpracownikiem także w 1988-93 po przejściu na emeryturę; wykształcił wielu nauczycieli j.polskiego.

RAM Jan Andrzej, pierwotnie: Gerszon (1812 w Wilnie - po 1861) neofita-towiańczyk, przemysłowiec; syn żydowskiego kupca wileńskiego zetknął się w Wilnie z Ferdynandem Guttem, szwagrem A. Towiańskiego, wyjechał w 1842 do Paryża, ochrzcił się i stał się gorliwym propagatorem towianizmu wśród Żydów w różnych krajach; w 1845 osiadł w Anglii, porzucił towianizm i dorobił się znacznego majątku; w 1842-45 łączyły go bliskie stosunki z A. Mickiewiczem.

RANUSZEWICZ-PLISZKO Katarzyna (1861-1931 Wilno) pianistka, kompozytorka; studiowała w Konserwatorium w Petersburgu oraz przez 3 lata u F.Liszta; po I wojnie mieszkała w Wilnie, działała w stow.religijnym „Odrodzenie", prowadziła chór „Harfa", w 1923-31 była prof.Konserwatorium im.M.Karłowicza; pochowana na Cment.Kalwaryjskim.

RANWID Atanazy (1807-1870) architekt; ukończył Uniw.Wileński pod kierunkiem J.K.Podczaszyńskiego; w 1844-64 pełnił obow.architekta m.Wilna, w 1858 proj. przebudowę klasztoru misjonarzy na Instytut Szlachecki dla dziewcząt, szpitala miejskiego i budynku kancelarii gubernatora; w 1864 został przeniesiony do Pskowa (jako Polak i katolik nie mógł po powst.styczniowym pełnić funkcji architekta w Wilnie).

RAPACKI Wincenty (1840-1924) aktor, reżyser, dyr. teatru; w 1861 grał z zespołem teatru wil. w Kownie; potem gł. w Krakowie i Warszawie; w 1909 na gościnnych występach w Wilnie.

RAPAGELAN (Rafajłowicz, Rapailionis) Stanisław h. Działosza (zm. 1545) teolog luterański, prof. Uniw. w Królewcu; uczył

się w szkole paraf. w Ejszyszkach i szkole katedralnej w Wilnie, studiował w 1528-32 na Uniw. Krakowskim i uzyskał bakalaureat teologii, 1542-44 studiował w Wittenberdze pod kier. M. Lutra i F. Melanchtona i otrzymał doktorat teologii, w 1544 został prof. uniw. w Królewcu, wykładał teologię i j. hebrajski, współpracował z M. Mażwidem przy wydawaniu kancjonału litewskiego, przełożył na j. litewski jedną z pieśni.

RASCH Jakub (1661-1717) jezuita, prof. Akad. Wil.; nowicjat odbył w Wilnie 1681-83, filozofię studiował w Połocku, teologię w Wilnie 1690-94, uczył w szkołach jezuickich, 1704-09 był prof. teologii w Braniewie, 1710-14 teologii i prawa kanonicznego w Akad. Wil., w 1714 został rektorem w Braniewie.

RASIEWICZ Wiesław Wiktor (1914-1979) lekarz dermatolog, prof. Śląskiej AM; w 1932 ukończył Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, w 1938 uzyskał na USB dyplom lekarza, podczas okupacji pracował do 1941 w Szpitalu Miejskim w Wilnie, potem w ośr. zdrowia w Rzeszy i Nowej Wilejce; 1945-48 służył w WP, w 1951 uzyskał doktorat w AM w Szczecinie, habilitował się w 1961 i został docentem, od 1969 profesorem Śląskiej AM; napisał 70 prac.

RASZKE Reingold Karol (1890-1944) mierniczy; do 1939 był inspektorem Urzędu Ziemskiego w Wilnie i w 1933-36 wykładowcą na wydz. mierniczym i melioracyjnym Państw.Szk. Technicznej w Wilnie; był żołnierzem ZWZ-AK, w powst.warsz. -dowódcą kompanii w I Baonie Zgrupowania Chrobry II, poległ w walce.

RATOMSKI Michał (1738-1776) jezuita; do zakonu wstąpił w 1758 w Wilnie; w 1772 został prof.retoryki dla kleryków jezuickich w Wilnie; po kasacie zakonu do 1775 był prof.w kolegium szlacheckim; pozostawił w rękopisie przekład na j.polski *Historii Litwy* Kojałowicza.

RAUBO Michał (1898-1972) lekarz; maturę zdał w Mińsku, dyplom lek. uzyskał w 1928 na USB, w 1928-31 prac. w Szpit. Miejskim w Wilnie, potem do 1944 w Ośrodku Zdrowia w Smorgoniach; w 1944-55 był więźniem-lekarzem w Workucie; po powrocie pracował w Pasłęku i w Orli na Podlasiu.

RAWICKI Leon (przełom XIX-XX w.) architekt; pracował w 1808-15 w Wilnie jako zast. architekta miejskiego, zaprojektował 30 domów w stylu eklektyzmu i secesji.

RECHNIEWSKI Tadeusz Wincenty, liczne pseud. m.in. Tarski (1862-1916) prawnik, działacz socjalistyczny i oświatowy; ukończył klasyczne gimn. niemieckie w Libawie, 1879-83 studiował prawo na uniw. petersburskim, brał udział w działalności „Proletariatu", utrzymywał kontakty z Narodną Wolą, 1883-85 był więziony, 1886-1906 przebywał na zesłaniu na Syberii, w 1906 zgłosił akces do PPS i redagował ukazujące się w Wilnie czasopisma: „Wiedza" 1906-10 i jej kontynuacje pod zmienianymi tytułami „Nowe Życie" 1910-11, „Światło" 1911-12, „Kuźnia" 1913-14; prowadził w Warszawie działalność oświatową w ramach Tow. Kultury Polskiej, podczas I wojny organizował kuchnie robotnicze.

REDO Józef Stanisław (1872-1941) śpiewak, aktor, reżyser; studiował w warsz. konserwatorium, występował na wielu scenach, w 1906 gościnnie w Wilnie, w 1925 zorganizował własny zespół operetkowy i występował z nim w Wilnie, został jednym z 3 dyrektorów operetki wileńskiej.

REGINIA Józef (1922-1990), „Groch", szkołę powszechną ukończył w Postawach, pracował w folwarku rodziców, od 1940 działał w konspiracji ZWZ-AK, od 1942 -

w siatce wywiadu ppor. „Kmicica" a od wiosny 43. w jego oddziale partyzanckim, pierwszym na Wileńszczyźnie, uniknął podstępnego rozbrojenia przez partyzantów sowieckich i ukrywał się, od I 44 był w 5. Brygadzie „Łupaszki", po 17 VII 44 w konspiracji antysowieckiej; został ranny i ukrywał się w stronach rodzinnych, aresztowany przez NKWD był skazany na 10 lat łagrów w Workucie, wrócił do kraju XII 56, osiedlił się w Łodzi, był aktywnym działaczem kombatanckim, współtwórcą sztandaru Okręgu Wileńskiego AK i jego chorążym.

REGNIER (Renje) **Mikołaj** (1746-1800 w Wilnie) chirurg położnik, prof. Akad. Wil.; pochodził z Francji, w 1768 został lekarzem domowym bisk. wil. Ignacego Massalskiego, kontynuował studia w Paryżu 1772-77, w 1775 otrzymał stanowisko prof. chirurgii i anatomii w Akad. Wil., w 1786 został sztabs-chirurgiem wojsk. lit., w 1789 uzyskał doktorat w Królewcu; był prekursorem położnictwa w Szkole Gł. W. Ks. Lit., urządził szkołę dla akuszerek i szpital dla położnic, należał do kilku lóż masońskich.

REICHER (Reicher-Sosnowski) **Michał**, pseud. Sosna (1888-1973) anatom, antropolog, prof. USB i AM w Gdańsku, za organizację strajku szkolnego w 1905 został wydalony ze Szkoły Realnej w Sosnowcu, w 1907 zdał maturę w Warsz. Korpusie Kadetów, 1906-12 studiował antropologię na uniw. w Zurychu uzyskując doktorat filoz. summa cum laude, w 1914 był stypendystą w St. Zjedn., 1915-19 wykładał na Uniw. Warsz., 1920-39 kierował Katedrą Anatomii Prawidłowej USB (1934-35 był dziekanem Wydz. Lek.), był członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, należał do Aeroklubu Wil. i w 1938 uzyskał dyplom pilota; podczas okupacji kierował konspir. Studium Med., pracował jako robotnik oraz ukrywał się w Gulbinach u Karola Michejdy, wstąpił do AK i został zast. szefa sanitarnego Okr. Wilno; 1945-62 był prof. AM w Gdańsku (rektorem 1947-48), z jego prac najbardziej znana jest A. Bochenka i M. Reichera *Anatomia człowieka*, napisał również: *Sto lat antropologii polskiej 1856-1956. Ośrodek wileński* („Materiały i Prace Antropologiczne" nr 36, Wrocław 1956).

REINYS Mečislovas (1884-1953) biskup, Litwin; w 1922 był prof. psychologii uniw. w Kownie, 1925-26 - ministrem spraw zagr. Litwy, 1926-40 - biskupem koadiutorem w Wyłkowyszkach, 1940-42 - w Wilnie, 1942-47 był administratorem archidiecezji wil. w zast. abpa R. Jałbrzykowskiego, w 1947 został uwięziony przez władze sowieckie, zmarł w więzieniu.

REISS Witold (1892 -?) prawnik; w 1911 ukończył gimn.w Przemyślu, w 1914-18 odbył studia w zakr.prawa na UJ, w 1920 – z zakr.prawa administr. na USB; w 1918-19 pracował jako aplikant w Sądzie Okr.w Nowym Sączu, w 1919-22 -jako radca prawny w Urz.Spraw Wewn.w Warszawie, w 1922-39 – w Urzędzie Woj. w Wilnie; w 1926-36 był wykładowcą na USB; w 1945-48 – zast.prof. i kier. Katedry Prawa Administr. na UMK w Toruniu.

REJOWICZ Władysław (1872-1947), jezuita, po studiach polonistycznych na UJ uczył w Chyrowie, a w l. 1927-32 j. polskiego i greckiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, gdzie w l. 1927-29 był dyr. szkoły, potem pracował w Poznaniu i Warszawie; redaktor kwartalnika „Moderator", autor podręcznika katolickiej teologii moralnej, podczas okupacji był wykładowcą w tajnym seminarium duchownym w Świdrze k. Otwocka, po wojnie w Warszawie, Starej Wsi i Poznaniu.

REJT (Reit) **Benedykt** (XV-XVI w.) architekt Jagiellonów; w 1495-1500 zaprojektował i zbudował kościół św.Anny w Wilnie.

REKSZCZYC Władysław (1917-2000) kapitan pilot; ukończył Gimn. im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, był harcerzem Błękitnej Jedynki Żeglarskiej (od 1981 uczestniczył w dorocznych spotkaniach w Przewodowicach), po ukończeniu Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie brał udział jako pilot w wojnie z Niemcami w 1939 oraz w bitwie o Anglię w 304 Dywizjonie Bombowym, po zakończeniu wojny pozostał w Anglii.

REKŚĆ Bogusław „Leliwa" (1919-1987) po ukończeniu Gimn. im. Hetm. K. Chodkiewicza w Lidzie pracował tam w Zarządzie Miejskim, aresztowany przez NKWD w 1940 był więziony do wybuchu wojny sowiecko-niemieckiej, od lipca 1941 działał w ZWZ-AK (w komórce legalizacyjnej), od kwietnia 1944 - w oddziale partyzanckim, w lipcu 1944 był kontuzjowany; 1944-45 służył w WP, po wojnie był kierownikiem ośrodków wypoczynkowych w Międzyzdrojach.

RELIGIONI Wacław (1912-1997) prawnik; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie i Wydz.Prawa USB; podczas okupacji był osobistym sekretarzem Delegata Rządu Zygm. Fedorowicza; został aresztowany przez NKWD i skazany na 10 lat łagrów; po powrocie pracował w Min.Zdrowia i Opieki Społ.w Warszawie.

REMER Jerzy Ludwik Adam (1888-1979) historyk sztuki, konserwator zabytków, muzeolog, prof. USB i UMK; ukończył gimn. realne w Wadowicach, 1907-14 studiował hist. sztuki na UJ, podczas I wojny służył w wojsku austr. i w Legionach, 1922-28 był konserwatorem zabytków okr. wileńsko-nowogródzkiego, kierownikiem Oddz. Sztuki w wil. urzędzie wojew. oraz zast. prof. na Wydz. Sztuk Pięknych USB; 1930-37 był generalnym konserwatorem zabytków w Warsz., 1937/38 - konserwatorem w Krakowie, 1938/39 - kons. okręgu warsz.-białostockiego; po wojnie 1945-47 był wojew. konserw. zabytków i nacz. Wydz. Kultury urzędu woj. w Bydgoszczy, od 1945 kierował Studium Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Wydz. Sztuk Pięknych UMK w Toruniu (od 1955 jako profesor), 1947-71 był dyr. Muzeum Okr. w Toruniu; wydał m.in. *Wilno* (w serii „Cuda Polski" Poznań 1934).

RENARD Władysław zob.: **CZARNOCKI Szymon**

RENIER (Renie, Regnier, Reniger) **Anicety** (1804-1877 w Wilnie) lekarz, potomek Francuza z orszaku królowej Ludwiki Marii w 1646; w 1831 uzyskał na Uniw. Wil. stopień kandydata medycyny i chirurgii, brał udział jako lekarz wojskowy w powst. listopadowym i przekroczył granicę pruską, w 1832 powrócił do Wilna, w 1835 otrzymał stopień lekarza; od 1838 był lekarzem zdrojowym w Druskienikach, publikował wyniki badań wód m.in. w „Ondynie Druskienickich Źródeł", w 1842 został członkiem i pierwszym bibliotekarzem Tow. Lekarskiego Wil., był zwolennikiem ideologii Tow. Demokratycznego Polskiego, w 1840 założył nielegalną polską bibliotekę, w 1846 został aresztowany i skazany na pozbawienie szlachectwa i 15 lat katorgi, przez pewien czas przykuty do taczki pracował w kopalni srebra w Nerczyńsku; po powrocie w 1856 został ponownie bibliotekarzem Tow. Lek. Wil., badał i opisywał wody zdrojowe w Birsztanach; pochowany na Rossie.

RENNER Jan Nepomucen Wawrzyniec (1785-1832 w Wilnie) pianista, organista, kompozytor, pedagog; uczył się u ojca - wiedeńskiego organisty, w 1802 Anna Mostowska zabrała go do Zasławia, w 1808 udzielał lekcji gry na klawikordzie w Mińsku, Nowogródku i Wilnie, gdzie słuchał wykładów z teorii muzyki Jana Dawida Hollanda; od 1816 był dyrygentem orkiestry dworskiej i kier. szkoły muzycznej u Józefa Godlewskiego we Fredzie i Godlewie k. Kow-

na, koncertował w Kownie (jego słuchaczem był A. Mickiewicz w 1819) i Wilnie (gdzie uczył gry na fort. J. Słowackiego); grał na organach w wielu kościołach wil., dyrygował chórem kościoła św. Jana, organizował koncerty na cele charytatywne; 1825-27 był naucz. muzyki na Uniw. Wil. i prowadził szkołę dla organistów (został usunięty przez Nowosilcowa); w księgarni J. Zawadzkiego drukował liczne kompozycje: tańce, fantazje i wariacje.

REPNIN Nikołaj Wasiljewicz (1734-1801) książę, generał, feldmarszałek i dyplomata rosyjski; od 1762 był ambasadorem w Prusach, w 1764-69 – w Warszawie, gdzie był przeciwnikiem reform; w 1764-74 i 1787-91 uczestniczył w wojnie ros.-tureckiej; w 1775-76 był ambasadorem w Turcji, w 1794 – naczelnym dowódcą wojsk ros.walczących z Polakami; 1795-97 gen.gubernatorem ziem litewskich, wcielonych po III rozbiorze do Rosji.

RESZCZYŃSKI Aleksander Stanisław (1892-1943) podinspektor Policji Państwowej; w 1908 ukończył Szkołę Handl. Zgrom. Kupców m. Warszawy, należał do konspiracyjnego XI Gniazda „Sokoła" i ukończył w 1914 kurs Polskiej Org. Wojskowej, w 1917 wstąpił do I Dyw. Strzelców Polskich, w 1918 służył w Straży Narodowej, od 1919 - w Policji Państw., był komendantem PP m. Wilna 1925-28, potem - Lwowa, Krakowa, Poznania i Lublina; w 1940 został mianowany przez Niemców komendantem Policji Polskiej m. Warszawy, był cennym informatorem kontrwywiadu AK, został zamordowany przez grupę Gwardii Ludowej, mimo że żaden z sądów specjalnych Polski Podziemnej nie wydał wyroku skazującego.

RESZKA Ignacy (1756-1860) astronom; był prof. w Szkole Głównej W. Ks. Lit. i na Uniwersytecie Wil. w 1797-1808, potem - wizytatorem szkół i cenzorem ksiąg.

RESZKE Bogumił (1877-1944 w Wilnie) muzyk, pedagog, wydawca; 1888-92 uczył się w warsz. szkole realnej, 1893-97 występował jako muzyk i kapelmistrz w różnych miejscowościach, od 1897 grał w pryw. ork. N.S. Pawłowa w Moskwie i uczył się w klasie trąbki Konserw. Moskiewskiego, 1903-22 był kornecistą w ork. Moskiewskiego Teatru Wielkiego, od 1909 prowadził pryw. szkołę muzyczną i wydawnictwo, w którym ogłosił ok. 1000 nut i książki z teorii muzyki; podczas I wojny służył w wojsku ros. i został ranny; od 1923 był kapelmistrzem wojskowym w Wilnie i prowadził klasę instrum. dętych blaszanych w wil. konserwatorium, 1930-40 dyrygował Orkiestrą Dętą Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1935-37 był konsultantem orkiestry mandolinistów E. Ciukszy, wznowił działalność wydawniczą i opublikował ponad 400 nut; podczas wojny żył w ciężkich warunkach, 1940/41 wykładał w lit. konserwatorium, w 1943 grał na skrzypcach w teatrze kukiełkowym; pochowany na cment. Bernardyńskim.

REUTT (Reuttówna) **Maria Jadwiga**, pseud. J. Bogusz, Jan Wirzos, Jerzy Surwint, Maria z Polesia (1863 lub 1867-1942 w Wilnie) pisarka dla młodzieży, działaczka oświatowa; ukończyła semin. naucz., 1894-1905 pracowała w księgarni Sennewaldów w Warsz., uczestniczyła w org. tajnej oświaty i kolportażu zakazanych książek, za co w 1905 była więziona przez 3 miesiące, w 1906 pracowała w Tow. Szkoły Ludowej we Lwowie, uruchomiła 12 szkół wiejskich w 1915-18, publikowała w pismach „Zorza Ojczysta" i „Mały Światek"; w 1919 osiadła w Wilnie, pracowała w Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej, sprawując nadzór nad jej bibliotekami i szkołami powsz., ogłaszała w prasie wil. reportaże, powieści i opowiadania oraz artykuły dot. szkolnictwa na Wileńszczyźnie, napisała m.in. powieści: *Królewna* (1918), *Klub gałganiarek* (1922), *Dla mojego tatusia - dzienniczek Danusi* (Wil. 1922, opis wydarzeń 1920 r. w Wilnie).

REWIEŃSKA (Rewieńska-Pawełkowa) **Wanda** (1897-1942) geograf, działaczka niepodległościowa; uczyła się do 1915 w Wilnie, maturę zdała w 1916 w Piotrogrodzie, 1917-18 studiowała na Wydz. Fizyczno-Matem. Wyższych Kursów Żeńskich w Kijowie i działała w tajnym harcerstwie polskim, od 1918 kontynuowała studia na Uniw. Warsz., 1919-21 kierowała Komisją Dostaw Harcerskich; przeniosła się do Wilna, ukończyła geografię na USB, uzyskując magisterium na podst. pracy *Izochromy Wilna* (Wil. 1919); 1930-39 była asyst., potem adiunktem Zakładu Geografii USB, doktoryzowała się na podstw. pracy *Bereza Kartuska - wybr. materiały z antropogeografii miasta* (Wil. 1934), habilitowała się na podst. pracy *Miasta i miasteczka w północno-wschodniej Polsce* (Wil. 1939); zajmowała się geografią osadnictwa i komunikacji, w czasie wojny działała w konspiracji, została aresztowana przez Niemców i rozstrzelana na Ponarach 21.11.1942.

REWKOWSKI Zygmunt (1807 w Wilnie - 1893 w Wilnie) matematyk, prof. Uniw. Wil.; po ukończ. gimn. w Wilnie studiował 1822-27 na Uniw. Wil. uzyskując magisterium matematyki na podst. pracy *O początkach i wzroście rachunków prawdopodobieństw* (Wil. 1828), specjalizował się w Petersb. i Dorpacie, 1829-31 kierował katedrą rach. prawdopodob. na Uniw. Wil., 1832-33 studiował w Akad. Medyko-Chirurg., został aresztowany za ukrywanie emisariusza i skazany na 25 lat służby wojsk., walczył na Kaukazie, potem pracował tam jako inżynier; w 1882 osiadł w Wilnie i podjął działalność naukową, ogłosił m.in. *Badania analityczne o cenach robót w ogólności* (Wil. 1882), *Początki ekonomii analitycznej* (Wil. 1887); 24.04.1889 w 60 rocznicę profesury na Uniw. Wil. uczczono go jubileuszem w prasie.

REWKOWSKI Zygmunt Bolesław (1905-1961) aktor; podjął studia prawnicze na USB i jednocześnie debiutował ok. 1933 w teatrze „Lutnia", śpiewał w operetkach, w Teatrach Miejskich w Wilnie występował również w 1936/37, poza tym grał w Bydgoszczy, Poznaniu i Katowicach; podczas wojny tworzył z J. Lawiną-Świętochowskim Duet Szyderców w kawiarniach warszawskich, brał udział w powst. i poszedł do niewoli, po zakończeniu wojny występował w Teatrze Dramatycznym II Korpusu we Włoszech, potem w Anglii po jego przekszt. w Polski Teatr Dram. im. J. Słowackiego, był prezesem Zw. Artystów Scen Polskich na Obczyźnie.

REZGOŁ (Rezgol) **Aleksander**; aktor, tancerz, dyr. teatru; w 1843 grał w teatrze wil.; założył w Wilnie teatr ros. w 1844 lub 1845, który został połączony z zespołem polskim i dawał przedstawienia w obu językach.

RĘCZYŃSKI Jakub (1744-po 1778) jezuita; do zakonu wstąpił w 1759 w Wilnie; w 1773 był prof.retoryki i historii oraz asystentem na Wydz.Filozofii Akad. Wileńskiej; po kasacie zakonu był w 1773-74 prof.wymowy w szkole wojewódzkiej w Wilnie, w 1774-77 – rektorem szkoły wojew.w Kownie.

RIDIGK (Rydik) **Kasper** (1653-1696) jezuita; do zakonu wstąpił w 1669 w Wilnie; wykładał w Połocku i Braniewie, w 1688-89 był prof.prawa kanonicznego i teologii moralnej w Wilnie.

RIMSKIJ-KORSAKOW Aleksander (1753-1840) generał ros.; był uczestnikiem kampanii włoskiej w 1799, w 1802-08 - gen. gubernatorem guberni białoruskiej, 1812-30 - guberni wileńskiej.

RODOWICZ Jan (1866-1945) aptekarz; studia farmaceutyczne odbył w Moskwie, pracował w Peterhofie i Kronsztadzie, po powrocie na Litwę prowadził kilka aptek na prowizji, w 1909 zakupił najstarszą wileńską aptekę „Pod Łabędziem" (założoną

przez dominikanów w 1777), działał społecznie jako radny m. Wilna i prezes Wil. Tow. Farmaceutycznego.

RODOWICZ Józef (1857-1911) organista i organmistrz; zbudował organy w kilkunastu kościołach na Litwie, m.in.w kościołach św.Piotra i Pawła i św.Jana w Wilnie oraz w katedrze wileńskiej.

RODZIEWICZ Leopold, przybr. nazw. Anton Stalewicz, liczne pseud. (1895-1938) białoruski literat i dziennikarz, działacz polityczny; ukończył szkołę w Wilejce, od 1909 pracował jako kreślarz w Wilnie i zdał tam egz. ukończenia szkoły średniej, grał w białoruskim zespole teatralnym, podczas I wojny był m.in. w Mińsku, w 1921 wrócił do Wilna, współprac. z białoruską prasą lewicową, redagował „Biełaruski Zwon" i inne czasopisma, opublikował dramat *Pakryudżanyja* (Wil. 1921) i zbiorek poezji *Biełaruś* (Wil. 1922), należał do założycieli Białoruskiej Org. Rewolucyjnej, która połączyła się z KP Zach. Białorusi, w 1924 studiował na Komunistycznym Uniw. w Moskwie, potem działał w KP ZB w Grodnie, Wilnie i w Mińsku, gdzie w 1933 został aresztowany, zesłany do Saratowa i w 1938 zamordowany.

RODZIEWICZOWA z d.Woyczyńska Julia (1863-1950) nauczycielka, działaczka oświatowa; ukończyła z wyróżnieniem kursy pedagogiczne w Petersburgu; po przybyciu do Wilna należała do założycielek Tow. „Oświata" – w 1905-08 ukazało się 6 nielegalnych wydań jej czytanek *Ziarenko*; pracowała w Tow.Dobroczynności, od 1910 prowadziła Ochronkę nr 2; w 1913 została prezeską Zarządu Tow.Wzajemnej Pomocy Nauczycielek i Wychowawczyń, w 1914 weszła do Zarz.Tow. Opieki nad Dziećmi, organizowała „zabawy letnie"; w 1915-19 kierowała z Julią Maciejewiczową Gimnazjum Żeńskim Stow.Nauczycieli i Wychowawców, a po jego przekształceniu w państw. Gimn.im. Orzeszkowej była jego przełożoną w 1920-30; do 1946 mieszkała w Wilnie, zmarła w Domu Nauczyciela-Rencisty w Zielonce pod Warszawą.

RODZIEWICZÓWNA Maria, pseud. Zmogas, Maro (1864-1944) powieściopisarka, nowelistka; w 1881 osiadła w rodzinnym maj. Hruszowa na Polesiu, gdzie gospodarzyła i tworzyła do 1939; była autorką powieści i nowel z życia dworów kresowych, na Litwie toczy się akcja powieści *Dewajtis* (1889), opowiadanie *Hryc* ukazało się w zbiorze *Znad Wilii i Niemna* (Wil. 1906).

RODZIŃSKA Stanisława Maria Józefa, w zakonie: **Julia** (1899-1945) dominikanka, błogosławiona; osierocona w dzieciństwie wychowywała się u ss.dominikanek, w 1916 wstąpiła do zakonu w Wielowsi k.Tarnobrzega, w 1924 złożyła śluby wieczyste; uczyła się w szkołach nauczycielskich w Krakowie i Nowym Sączu, w 1926 w Wilnie otrzymała świadectwo Wyższego Kursu Nauczycielskiego; pracowała w klasztornych ośrodkach wychowawczych w Mielżynie 1919-21 i Rawie Ruskiej 1921-22; od 1922 – w domu zakonnym w Wilnie, w 1934 została przełożoną; w 1926-31 kierowała państw.szkołą powszechną, potem – sierocińcem; organizowała kolonie i półkolonie dla najuboższych dzieci wil.; podczas okupacji sowieckiej znalazła pracę i mieszkanie dla wygnanych z klasztoru sióstr, po zajęciu Wilna przez Niemców uczyła w konspiracji j.polskiego, religii i historii; pod zarzutem współpracy z AK została w 1943 aresztowana przez Gestapo, więziona przez rok i torturowana na Łukiszkach, od 1944 – obozie w Stutthofie; opiekując się chorymi zaraziła się tyfusem i zmarła 20.02.1945; 13.06.1999 została beatyfikowana przez Jana Pawła II.

ROGALLI Jan (1695-1735 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1713 w Wilnie; wykładał w Grodnie, Słucku i Warszawie, w 1731-34 był prof.filozofii w Wilnie.

ROGALSKI Adam (1800 w Wilnie - 1843) wydawca, tłumacz; ukończył Uniw. Wileński, pisywał wiersze i artykuły do „Tygodnika Wil." i „Dziennika Wil.", w 1823 przeniósł się do Petersburga i został tam urzędnikiem, obracał się w kręgu Polonii (bywał u niego A. Mickiewicz), ogłosił przekład *Fontanny Bakczyseraju* A. Puszkina (Wil. 1826), w 1830 założył tygodnik satyryczny „Bałamut Petersburski"; w 1831 został przeniesiony do Warszawy, gdzie po przejściu na emeryturę w 1840 wydawał książki treści religijnej, opracował *Słownik rosyjsko-polski* (1841).

ROGALSKI Baltazar (ok.1622-1677 Wilno) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w 1640 w Wilnie; w 1661-65 był rektorem w Łomży, w 1665-66 – instruktorem III probacji w Pińsku; w Wilnie był w 1666-67 prefektem szkół, 1667-72 – sekretarzem prowincjała, w 1672-76 – rektorem Akad.Wileńskiej, w 1676-77 -regensem Semin.Papieskiego w Wilnie.

ROGALSKI Leon (1806 w Wilnie - 1878) literat, wydawca; w Wilnie ukończył gimn. oraz uniwersytet ze stopniem kandydata praw (był uczniem J. Lelewela), 1828-32 pracował w kancelarii uniw. i był sekretarzem Rady Uniw. Wil., potem - sekr. Komitetu Szkolnego, w 1835 został sekretarzem Komitetu Śledczego w Warszawie i zbierał informacje o uczestnikach powstania list., był ponadto sekr. Rady Wych. Publicznego i nauczycielem historii w Szkole Sztuk Pięknych, 1842-50 - rektorem warsz. niedzielnych szkół rzemieślniczych; ogłaszał wiersze w „Tyg. Wil." i „Dzienniku Wil.", był współredaktorem „Dziejów Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej" oraz współzałożycielem „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych" w Wilnie, redaktorem „Magazynu Powszechnego" w Warszawie (1835-44), wchodził do red. *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda, ogłaszał liczne przekłady (70 tomów) oraz kompilacje popularyzujące historię, literaturę i Biblię.

ROGIŃSKI Zbigniew, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w l. 1929-38, w 1939 zastrzelony przez czerwonoarmistów w majątku rodziców.

ROGOWSKA z Nawroczyńskich Ludwika (1885-1972) aktorka, poetka, żona kompozytora Ludomira Michała, potem Józefa Broel-Platera; publikowała w „Życiu Ilustrowanym" (1908) oraz w „Żurawcach" (1910), występowała w kabaretach, w dworku Rogowskich nad Wilenką zbierała się przed 1914 „Banda".

ROGOWSKA z Miladowskich Tekla (ok. 1786 - przed 1846), aktorka; w l. 1801-1816 (albo dłużej) występowała w teatrze wil.

ROGOWSKI Józef (1776 pow. wil. - 1846 Wilno), aktor, śpiewak, dyr. teatru; kształcił się w Wilnie i grywał w teatrze szkol.; po 1790 był w wil. korpusie kadetów; w teatrze wil. początkowo kopista i sufler; debiut w 1792; uczestnik powstania kościuszkowskiego, w niewoli rosyjskiej; od 1795 występował w Grodnie, skąd w 1796 przybył do Wilna i tu pozostał do końca życia; w 1843 obchodził 50-lecie pracy artyst.

ROGOWSKI Kazimierz (1728-1810) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w Słonimiu i studiował w tamt. kolegium, 1750-56 uczył w Nowogródku, potem studiował j. grecki i teologię w Połocku i w Akad. Wil., 1761-63 był prof. poetyki i języków w jezuickim kol. wileńskim, 1763-66 uczył filozofii w Krożach, 1766-68 - retoryki w jezuickim semin. wil., 1768-83 był prof. filozofii, potem teologii moralnej i polemicznej w Akad. Wil. (1770-71 był dziekanem Wydz. Filoz.), 1798-1804 kierował katedrą j. greckiego w Akad. Wil.; wydał łac. oryginał i własny przekład dzieła Ł. Górnickiego *Spra-*

wy przeciw Dymitrowi i za Dymitrem (Wil. 1788) oraz *Zbiór sentencji łacińskich i greckich* (Wil. 1792).

ROGOWSKI Ludomir Michał (1881-1954) kompozytor i dyrygent; w 1906 ukończył Inst. Muzyczny Warszawski, potem studiował w Lipsku, Monachium i Rzymie; 1909-10 prowadził w Wilnie szkołę dla organistów, założył Wileńską Orkiestrę Symfoniczną, układał piosenki i występował w kabaretach, 1912-14 był dyryg. orkiestry Teatru Nowoczesnego w Warsz., 1914-19 przebywał we Francji, 1921-26 działał w Warszawie jako dyrygent, recenzent muzyczny i kompozytor, w 1926 zamieszkał w Dubrowniku; skomponował wiele utw. muzycznych, m.in. 5 symfonii.

ROGOWSKI Władysław (1886-1945) pszczelarz, pisarz, brat kompozytora Ludomira Michała; 1908-11 był instruktorem pszczelarstwa i sadownictwa w Wilnie, prowadził kółka samokształceniowe, należał do grupy literackiej „Banda" i Koła Artystycznego, brał udział w „poniedziałkach" F. Ruszczyca, drukował wiersze, opowiadania i tłumaczenia w „Kurierze Krajowym", „Tyg. Wil.", „Przeglądzie Wil." oraz w *Żórawcach*, współdziałał z ruchem białoruskim.

ROGOYSKI Kazimierz (1870-1941?) rolnik, prof. UJ i USB; w 1890 ukończył gimn. w Radomiu, 1890-92 studiował medycynę na Uniw. Warsz., zagrożony aresztowaniem przeniósł się do Dorpatu, uzyskał tam w 1896 stopień kandydata nauk chem., potem studiował w Halle i Lipsku, gdzie otrzymał w 1899 st. doktora filozofii w zakresie nauk rolniczych, 1898-99 był asyst. w Katedrze Chemii Rolnej na UJ, 1899-1902 kierował Stacją Doświadczalną w Chojnowie, 1902-22 kier. Katedrą Uprawy Roli i Roślin na UJ i gospodarstwem doświadczalnym w Mydlnikach; 1924-28 był organizatorem i kier. Studium Rolnego przy Wydz. Mat.-Przyr. USB, kier. Katedry Uprawy Roli i Roślin oraz majątku uniwersyteckiego Żemłosław; działał w Wil. Tow. Rolniczym, od 1929 organizował spółki wodno-melioracyjne; 6.01.1940 został aresztowany w Białymstoku przez władze sowieckie, zmarł prawdopodobnie w Mińsku w 1941.

ROIZJUSZ (Roysius) **Piotr**, własc. Ruiz de Moros Pedro (ok. 1505-1571 w Wilnie) prawnik i poeta; w Hiszpanii został wyświęcony na diakona, we Włoszech uzyskał doktorat obojga praw, ok. 1542 biskup Piotr Gamrat sprowadził go do Krakowa, 1542-50 był prof. prawa rzymskiego na Uniw. Krak., w 1549 został dworzaninem i doradcą Zygmunta Augusta, przyjaźnił się z Rejem i Kochanowskim (występuje we fraszce *O doktorze Hiszpanie*), w 1550 został audytorem w hospodarskim sądzie asesorskim W. Ks. Lit. w Wilnie i otrzymał beneficja kościelne w diec. wil. i żmudzkiej, w 1561/62 oprac. statut diec. żmudzkiej, w 1566/67 został archiprezbiterem kościoła św. Jana Chrzciciela w Wilnie i przełożonym kościelnej szkoły, w 1567 został kanonikiem wil., w 1569 wil. kustoszem katedralnym; wydał dzieło prawnicze *Decisiones... de rebus in sacro auditorio Lithuanico* (Kr. 1563 oraz 1570 i 1572), pisał poezje łacińskie dworskie i okolicznościowe oraz epigramaty przedstawiające obyczaje w Polsce i na Litwie.

ROJECKA Nadzieja (1898 Wilno -?) botanik; w 1919 ukończyła Żeńskie Gimn. Suwalskie w Połtawie, w 1928 zdała egzaminy uzupełniające w Wilnie, w 1934 uzyskała na USB dyplom nauczyciela biologii w szk.średnich; w 1931-39 była asyst.przy Katedrze Systematyki Roślin i Fitopatologii na USB, od 1935 -st.asyst.; w 1945-49 – st.asyst.w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin na UMK w Toruniu, w 1947 uzyskała magisterium w zakresie biologii; od 1949 pracowała w Państw.Inst.Naukowym Gosp.Wiejskiego – potem w Inst.Ochrony Roślin w Puławach.

ROJECKI Ananiasz, pseud. Jacek Agawa (1896 w Wilnie - 1978) geofizyk, działacz karaimski; służył w armii ros. 1915-17, potem przebywał w Epatorii - ośrodku kultury karaimskiej na Krymie - oraz w Wilnie; 1923-28 studiował matematykę i astronomię na USB jako student nadzwyczajny, w 1928 zdał egz. dojrzałości i w 1929 uzyskał na USB absolutorium z matematyki, 1925-31 był obserwatorem w stacji aerologicznej w Wilnie, w 1931-36 - asystentem w Zakł. Meteorologii USB (publikował prace dot. meteorologii m.in. o klimacie Druskiennik), 1936-38 - stypendystą na Uniw. w Berlinie; od 1929 uczestniczył w organizacji sportu lotniczego (był prezesem Aeroklubu Wil.), był członkiem zarz. Wil. Stow. Karaimów, 1924-29 redagował „Myśl Karaimską"; w 1939 był w Wojsk. Służbie Meteorologicznej, w 1940 wrócił do Wilna, uczył w IX szkole średniej (d. Gimn. OO. Jezuitów) oraz na tajnych kompletach; 1945-58 prac. w Państw. Inst. Hydrologiczno-Meteor. w Warsz., 1959-65 - w Zakł. Geofizyki PAN, wykładał na Uniw. Warsz. i Politechnice.

ROKICKI Urban (1829-1879) ksiądz, prof. Akad. Duch. w Petersburgu; do gimn. uczęszczał w Mińsku, 1846-48 studiował w Semin. Duch. w Wilnie, 1842-52 - w Akad. Duch. w Petersburgu, uzyskując stopień mgra teologii, przed 1856 został prof. łaciny i historii kościoła w Semin. Duch. w Wilnie, w 1857 - kanonikiem kapituły wil., w 1859 - kapelanem bisk. wil. A.S. Krasińskiego, w 1860 - członkiem konsystorza, w 1863 - kaznodzieją katedralnym, 1864-78 był prof. Akad. Duchownej w Petersburgu, wykładał homiletykę, patrologię, historię kościoła i prawo kanoniczne, 1876-78 pełnił obow. rektora, przeciwstawiał się rusyfikacji uczelni; w 1868 został doktorem teologii; przełożył *Przewodnik dla spowiedników* J. Gaume'a (Wil. 1860 oraz 1884 i 1889), oprac. *Skarbczyk chronologiczny historii polskiej dla dzieci* (Wil. 1862).

ROLKA Kazimierz (1907-?) inż,mechanik; w 1928 ukończył wydz.stolarsko-budowlany w Państw.Szkole Rzemieslniczo-Przemysłowej w Wilnie; w 1928-33 był kier.hali maszyn w Fabryce inż.Berka Boreckiego, w 1933-40 – instruktorem obróbki drewna w warsztatach Państw.Szkoły Techn.w Wilnie; w 1940-45 kierował robotami w państw.przeds.budowlanym (m.in.przebudowa kościoła w Landwarowie); w 1946-48 prac.przy odbudowie zakładów przemysłowych na Ziemiach Odzyskanych, w 1949-70 był dyr. Przedsięb. Remontowo-Montażowego w Gdańsku; w 1954 uzyskał dyplom na Polit.Gdańskiej.

ROMANOWICZ Aleksander (1871-1933 w Wilnie) gen. major armii ros., gen. podporucznik WP, działacz tatarski; uczył się w korpusie kadetów w Połocku, 1890-92 był junkrem w Mikołajewskiej Kawaleryjskiej Szkole w Petersb., potem służył w wojsku ros., w 1920 wstąpił do WP i objął dow. Pułku Tatarskiego Ułanów im. płk. Mustafy Achmatowicza, brał udział w wypr. kijowskiej; w 1930 został prezesem Muzułmańskiej Gminy Wyzn. w Wilnie, od 1932 był członkiem komisji rew. wil. oddz. Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP.

ROMANOWICZ (Seybut Romanowicz) **Franciszek h. Lubicz** (XVIII w.) sędzia ziemski wileński; był związany z woj. wil. Karolem Radziwiłłem „Panie Kochanku" oraz Antonim Tyzenhauzem, dzięki któremu otrzymał ok. 1778 urząd drugiego sędziego ziemskiego wil., od 1788 był pierwszym sędzią, posłował na Sejm Czteroletni.

ROMANOWICZ Jakub (1878-1964) płk armii ros., przew. Muzułmańskiego Zw. Religijnego; uczył się w korpusie kadetów w Połocku oraz Wyższej Kawaleryjskiej Szkole Wojsk. w Petersburgu, 1898-1917 służył w wojsku ros., 1917-22 był w Armii Czerw., 1922-25 gospodarował w maj. Olekszyszki

w pow. lidzkim, w 1925 na Wszechpolskim Zjeździe Delegatów Gmin Muzułm. w Wilnie został zast. muftiego (do 1938), działał w zarz. Muzułm. Gminy Wyzn. w Wilnie i w oddz. wil. Zw. Kulturalno-Ośw. Tatarów RP, należał do inicjatorów „Rocznika Tatarskiego"; podczas II wojny był w Wilnie dwukrotnie aresztowany przez władze sow., po wojnie pracował w Warsz. w administracji, m.in. 1956-64 w Tow. im. F. Chopina, przewodniczył Najwyższemu Kolegium Muz. Zw. Rel. w Polsce.

ROMANOWICZ Walenty (1911-1945?) malarz, grafik; maturę zdał w 1930 w Gimn. im. A. Mickiewicza w Nowogródku, od 1931 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, w 1934 uzyskał absolutorium, zdał egzamin nauczycielski oraz podjął na USB studia medyczne, prowadził na USB wykłady z anatomii artyst. dla stud. Wydz. Sztuk Pięknych; projektował wydanie anatomii artystycznej, ilustrowanej miedziorytami, w 1937 należał do założycieli Grupy Wileńskiej, w 1939 uzyskał dyplom na Wydz. Sztuk Pięknych USB i został adiunktem, tworzył przede wszystkim pejzaże: rysunki, obrazy olejne i grafikę, 1941-44 powstały 2 cykle graficzne: duży *Trocki* (32 miedzioryty) i mały *Drzewa* (6 grafik); zatrzymany przez władze sow. zmarł w więzieniu 2.02.1945.

ROMANOWSKI Jan (zm. 1651) kalwiński minister zborów litewskich; 1619-23 studiował w Heidelbergu jako stypendysta hetmana Krzyszt. Radziwiłła, potem był ministrem w posiadłościach radziwiłłowskich oraz w 1627-31 w Wilnie, gdzie w 1630-31 pełnił także funkcję rektora miejscowej szkoły.

ROMANOWSKI Stefan (1842-1918) nauczyciel muzyki, księgarz; w 1876 założył w Wilnie (z Gustawem Wolłkiem i Leonardem Rymkiewiczem) księgarnię nakładową „Wolłk i Romanowski", w której opublikował 3 książki; stracił reputację i musiał zamknąć księgarnię po wydaniu przekładu rosyjskiej powieści Aleksandra Michajłowa (pseud.A.Szeller) *Rodzina Obnoskowych*, propagującej wolną miłość; zgromadzone książki sprzedał w 1879 E.Orzeszkowej.

ROMASZKOWA (Kerntopf-Romaszkowa) **Zofia Maria** (1896-1974) pianistka, pedagog; pochodziła z rodziny fabrykantów fortepianów, uczyła się w konserwatoriach w Kijowie i Warszawie, gdzie w 1923 uzyskała dyplom; 1932-35 pracowała w Konserwatorium Tow. Muz. „Lutnia" w Wilnie, 1935-40 – w wil. Kons. Muzycznym im. M. Karłowicza, w 1940-42 i 1944-45 w Państw. Kons. Wileńskim; 1932-35 występowała często jak pianistka i kameralistka; 1946-66 pracowała w PWSM w Łodzi (od 1957 jako docent), była cenionym wydawcą literatury pianistycznej.

ROMEJKO (Romeyko) **Jan** (1887 w Wilnie - 1965) śpiewak operowy; jako 5-letni chłopiec rozpoczął naukę gry na wiolonczeli i wkrótce zaczął występować w triu rodzinnym, jako uczeń gimn. grał w kwartecie smyczkowym w „Lutni" wil., od 1907 studiował prawo w Petersburgu i grał tam w ork. symfonicznych, od 1914 służył w wojsku ros., 1919-21 - w WP, w 1921 podjął studia wokalne u Zygm. Mossoczego i od 1922 śpiewał w operach warszawskiej i poznańskiej, podczas okupacji - w barze artystów, był ciężko ranny podczas powst. warsz.; po wojnie śpiewał w 1950-60 w operze wrocławskiej i uczył w PWSM we Wrocławiu 1956-60.

ROMER (Römer, Roemer) **Alfred Izydor** (1832-1897) malarz, rzeźbiarz, medalier, heraldyk, powstaniec 1863; uczył się w Inst. Szlacheckim w Wilnie, lekcje rys. pobierał u Kanutego Rusieckiego, przez 2 lata towarzyszył ojcu na zesłaniu w Wołogdzie, po powrocie w 1852 pomagał mu w gospodarstwie i malował w pracowni przy ul. Sawicz w Wilnie; za przygotowywanie po-

wstania został skazany przez Murawiewa na wygnanie, wrócił do Wilna w 1865, studiował malarstwo za granicą w 1867-74, potem gospodarował w majątku Karolinowo, miał pracownię malarską w Wilnie, zajmował się heraldyką i genealogią, gromadził rękopisy i dokumenty; w 1884-94 mieszkał w Krakowie, został członkiem Komisji Hist. Sztuki AU, publikował prace o sztuce wileńskiej; był autorem m.in. 63 portretów olejnych, 81 pasteli, 41 medalionów, 9 rzeźb i kilkunastu kopii obrazów religijnych.

ROMER (Römer) **Edward Jan** (1806-1878 w Wilnie) ziemianin, działacz społ., literat, malarz amator; uczył się w gimn. wil. i pobierał lekcje rys. u Jana Rustema, w 1828 ukończył studia na Wydz. Literatury i Nauk Wyzwolonych Uniw. Wil.; po powst. listop. uniknął represji, ale w 1833 został uwięziony i skazany na dożywotnie wygnanie do Wołogdy, zwolniono go jednak po roku; 1836-38 współprac. z czasopismem „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", w 1838 w zw. ze sprawą Sz. Konarskiego skazano go na śmierć, potem - znów na wygnanie do Wołogdy, wrócił do Wilna w 1852, został członkiem Muzeum Starożytności i Wil. Komisji Archeol., dyrektorem II Wydz. Tow. Dobroczynności (założył szkołę organistów i chórzystek dla dzieci), brał udział w pracach komitetów ds. reformy włościańskiej, 1863-64 był w areszcie domowym w Kownie, potem mieszkał w Wilnie i rodzinnym Antonoszu, w 1876 został radnym m. Wilna i członkiem zarz. Banku Ziemskiego; malował portrety członków rodziny.

ROMER (Römer) **Edward Mateusz** (1848-1900) malarz; dzieciństwo spędził z ojcem Edwardem Janem na zesłaniu w Rosji, przyjechał do kraju w 1852, mieszkał w Antonoszu na Litwie oraz w Wilnie, ukończył w 1867 gimn. wileńskie, uczył się rys. u Kanutego Rusieckiego i Jana Zienkiewicza, studiował w ASP w Dreźnie i Monachium do 1874 oraz podróżował, w 1878 wrócił do Wilna, urządził pracownię w domu rodzinnym na Bakszcie, uprawiał głównie malarstwo rodzajowe i krajobrazowe.

ROMER Eugeniusz Ignacy Mateusz Hieronim (1871-1943) ziemianin, działacz społ. i polonijny na Litwie; z gimn. wil. został wydalony za używanie j. polskiego, maturę zdał w 1892 w Rydze, studiował w Berlinie i Monachium, gdzie uzyskał tytuł dra nauk politycznych; pomagał ojcu i samodzielnie gospodarował w majątkach na Litwie (m.in. Cytowiany), należał do wil. koła Ligi Narodowej, był pionierem spółdzielczości na Litwie (pierwsza sp. mleczarska „Biruta"), założycielem Tow. Rolniczego Rosieńskiego, prezesem Pol. Zw. Producentów Rolnych, prezesem Banku Polskiego w Kownie; w 1922 w wyniku reformy rolnej z 7500 ha pozostawiono mu 80 ha; w 1939 pomagał polskim uchodźcom, zgłosił swój akces do ZWZ, w 1941 został wywieziony do Komi ASSR, w 1942 dotarł do Kujbyszewa, gdzie zmarł.

ROMER (Roemer) **Henryk** (1803-?) pianista i wiolonczelista-amator; założył w Wilnie Tow. Śpiewacze, które propagowało m.in. muzykę kościelną S.Moniuszki, oraz kwartet, w którym grali Anna i Edward Romerowie, Jan Jundziłł oraz Stan. Wolski.

ROMER Izydor (1843-1910), ziemianin, aktywny działacz w polskich organizacjach ziemiańskich.

ROMER (Römer) **Michał Józef** (1778 w Wilnie - 1853 w Wilnie) marsz. szlachty gub. wileńsko-litewskiej; uczył się w Sokółce i w Wilnie, 1803-13 był prezydentem II Dep. Wileńskiego Sądu Głównego, 1808-18 - członkiem Komisji Sądowej Edukacyjnej Wil., w 1812 - prezydentem Wilna z rozkazu Napoleona, 1814-16 był marsz. szlachty pow. trockiego, 1817-20 - marsz. szlachty

gub. wileńsko-litewskiej, 1820-26 przewodniczył komisji „masy radziwiłłowskiej", należał do współzałożycieli Wil. Tow. Typograficznego, był współtwórcą i prezesem Wil. Tow. Dobroczynności (1808-21), członkiem Wolnomularstwa Narodowego, Tow. Szubrawców (jako Okopirnos Szubrawissimus), prezesem Tow. Patriotycznego prowincji litewskiej, więzionym 1826-30, zesłanym do Woroneża 1830-32.

ROMER (Römer, Remeris) **Michał Pius** (1880-1945 w Wilnie) prawnik, publicysta, polityk polsko-litewski; uczęszczał do gimn. w Wilnie, 1893-1901 do Szkoły Prawa w Petersburgu, potem studiował w Krakowie i w École des Sciences Politiques w Paryżu, którą ukończył w 1905; w 1906 założył i redagował „Gazetę Wileńską", organ „krajowców", 1915-17 był w Legionach, solidaryzował się z czynem zbrojnym J. Piłsudskiego, ale protestował przeciwko zajęciu Wilna przez gen. L. Żeligowskiego; w 1922 został prof. prawa admin. na uniw. w Kownie (rektorem 1927-28 i od 1933), należał do loży masońskiej „Lietuva", w 1940 został rektorem litewskiego uniw. w Wilnie, utrzymywał kontakty z polskim ruchem podziemnym; był autorem m.in. publikacji: *Litwa. Studium o odrodzeniu narodu litewskiego* (Lwów 1908), *Litewskie stronnictwa polityczne* (Wil. 1921) oraz cennych pamiętników pisanych po polsku.

ROMER Paweł (1834-?) malarz; w 1850-70 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1887-89 wykładał w wil.Szkole Rysunkowej; tworzył sceny rodzajowe i pejzaże z okolic Wilna.

ROMER (Römer) **Stefan Dominik h. własnego** (1721-1793) podkomorzy trocki; w 1742 został pisarzem grodzkim trockim, w 1740 i 1751 był deputatem na Trybunał Gł. W. Ks. Lit., w 1752 został sędzią ziemskim, w 1766 - chorążym trockim, w 1771 - podkomorzym; reprezentował interesy Radziwiłłów, posłował kilkakrotnie na sejmy, nie popierał reform, ale nie przystąpił do Targowicy.

ROMER-OCHENKOWSKA Helena, pseud. Scipio, Spectator, Widz (1875-1947) literatka, publicystka, malarka; ukończyła w Krakowie pensję Łucji Żeleszkiewicz, od 1897 prowadziła tajne nauczanie ludności wiejskiej w maj. Karolinowo (pow. święciański), 1906-08 przebywała we Francji i Belgii, ukończyła École des Hautes Sciences Sociales, od 1907 miała pracownię i szkołę malarską na Bakszcie w Wilnie, występowała w wil. kabaretach; była autorką powieści *Majaki* (1910), opowiadań regionalnych, wyd. m.in. w zbiorach: *Swoi ludzie* (1922) i *Tutejsi* (1931), popularnych utworów dla teatrów amatorskich oraz broszur i artykułów o kulturze Wilna i Wileńszczyzny; organizowała życie literackie i teatralne, wchodziła w skład redakcji „Kuriera Wileńskiego", zamieszczała liczne artykuły i felietony także w innych czasopismach, m.in. w „Słowie"; w 1945 musiała opuścić swój majątek i wraz z ocalonymi zbiorami rodzinnymi przeniosła się do Torunia.

ROMEROWA (Dembowska Romerowa) **Zofia** (1885-1972) malarka i graficzka; malarstwa uczyła się w Wilnie, Krakowie i Monachium, w 1911 zamieszkała w majątku męża, Eugeniusza, w maj. Cytowiany na Żmudzi, bywała często w Wilnie, portretowała profesorów USB, w 1941 została wywieziona do Komi ASSR, w 1942 przedostała się z mężem do Kujbyszewa, po jego śmierci, - w 1943 do Teheranu, Egiptu, Londynu, Montrealu i Waszyngtonu, wszędzie była cenioną portrecistką wybitnych osobistości.

ROMM Boruch Józef (Baruch bar Rabi Józef) (zm. 1803) rabin, drukarz; przed 1788 przybył do Grodna i objął kierownictwo zorganizowanej przez A. Tyzenhauza

Drukarni JKM, tłoczącej również druki hebrajskie, w 1792 nabył część hebrajską tej drukarni, w 1799 założył pierwszą drukarnię żydowską w Wilnie.

ROMM Dawid (zm. 1860) drukarz wil.; w 1858 objął kierownictwo drukarni, po jego śmierci firma działała jako Drukarnia Wdowy i Braci Romm, w pocz. XX w. przekształciła się w tow. akcyjne, w 1924 - w Spółkę Akcyjną Wydawniczo-Drukarską „Rom".

ROMM Józef Ruben (zm. 1858) drukarz wil.; po śmierci jego ojca Manesa rozpadła się spółka Manes i Zymel, założył więc własną firmę M. Romm (Manes Romm) przy ul. Żmudzkiej 327, wydrukował m.in. *Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji* J. Jaroszewicza.

ROMM Menachem Man, Manes (zm. 1841) drukarz, nakładca; po śmierci ojca Borucha odziedziczył hebrajskie drukarnie w Grodnie i Wilnie, w 1835 rozpoczął druk *Talmudu Babilońskiego*, do 1863 miał monopol na druki żyd. na Litwie i Białorusi; w 1823 wraz z Zymelem Nochimowiczem założył drukarnię polską, pod firmą Manesa i Zymela, wydał w niej m.in. *Gramatykę języka żmudzkiego* K. Kossakowskiego (1832).

ROMÓWNA Wanda Maria zob.: **SKARŻYŃSKA Wanda Maria**

ROO Henryk (1913 w Wilnie - 1994) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-32, od 1943 pracownik Warszawskiej Delegatury Rządu RP, uczestnik powstania warsz. ppor. jeniec oflagów Bergau, Grossborn, Sandbostel, Lubeka, inż. elektryk po studiach w PW, Inst. Montefiore w Liège, pracował w Zjedn. Energet. Okr. Zach. w Poznaniu, był kierownikiem „Energoprojektu" w Poznaniu, z-cą prof. WSI w Warszawie.

ROPP Edward (1851-1939) biskup wileński, arcyb. mohylewski; w 1875 ukończył w Petersburgu prawo ze st. kandydata, do 1879 był urzędnikiem w Senacie; teologię studiował w Semin. Duch. w Kownie, w Innsbrucku i we Fryburgu, 1889-1902 był proboszczem w Libawie (od 1893 dziekanem), w 1902 został biskupem tyraspolskim z siedzibą w Saratowie, w 1903 - biskupem wil., zarządził prowadzenie nauki religii w j. polskim, w 1905 wydał okólnik, dzięki któremu przyjęto do Kościoła katolickiego 32 tys. prawosławnych; w 1906 wydawał „Nowiny Wileńskie", po ich zamknięciu przejął „Kurier Litewski" wraz z drukarnią, był wybrany do I Dumy, w 1907 - usunięty z Wilna, w 1917 został arcybisk. mohylewskim z siedzibą w Piotrogrodzie, w 1919 był aresztowany przez bolszewików, po uwolnieniu prowadził działalność dobroczynną i polityczną w Warszawie.

ROSE Maksymilian (1883-1937 w Wilnie) psychiatra, neurolog, prof. USB; uczył się w gimn. w Przemyślu i Wadowicach, 1902-08 studiował medycynę na UJ i ukończył ją eximia cum laude z dyplomem dra wszechnauk lekarskich, 1908-10 był asystentem w klinice, 1910-12 specjalizował się w Berlinie, Rheinau pod Zurychem i Tybindze, 1914-21 służył w Legionach i kierował oddz. neurologicznymi szpitali wojskowych, 1921-25 prowadził pryw. praktykę w Krakowie, 1925-28 kierował Oddz. Neurolog. Instytutu dla Badań Mózgu w Berlinie, w 1928 habilitował się na Uniw. Warsz. i był tam do 1931 docentem, założył Polski Instytut Badań Mózgu, który przeniósł do Wilna, gdy w 1931 został prof. USB, kier. katedr i klinik Psychiatrii oraz Neurologii; interesował się cytoarchitektoniką kory mózgowej, wydawał odpow. atlasy w Warsz. i Wilnie, opublikował 1 tom pracy *Mózg J. Piłsudskiego* (Wil. 1938).

ROSEN Józef (1902-1942) producent filmowy, reżyser, dyr.teatru; w 1920 był ochotni-

kiem w WP; studiował na Wydz.Prawa Uniw. Warsz. i w Wyższej Szkole Dziennikarskiej; w 1928-39 kierował wytwórnią filmową „Rex-Film", w 1940-41 był dyr.Teatru Miniatur w Wilnie; w okresie okupacji niemieckiej ukrywał się w Jerozolimce, został zamordowany przez Gestapo.

ROSIAK Stefan (1897-1973) archiwista, historyk; pracował jako robotnik w zakładzie tkackim w Ozorkowie, w 1919 został powołany do WP, w 1924 ukończył kursy maturalne dla rezerwistów, studiował na USB i uzyskał w 1929 dyplom mgra filozofii w zakr. historii, 1922-46 pracował w Archiwum Państw. w Wilnie, podczas okupacji uczył na tajnych kompletach, 1946-47 był referentem ds. kultury i nacz. wydz. w Urzędzie Gł. Pełnomocnika ds. Ewakuacji w Wilnie, w 1947 uzyskał doktorat na UMK w Toruniu na podst. rozprawy *Księgarnia „E. Orzeszkowa i Ska" w Wilnie 1879-1882*, od 1947 prac. w Archiwum Państw. w Łodzi.

ROSOCHACKI Mikołaj Franciszek (zm. 1685) ciwun trocki, pisarz ziemski wil.; pracował w trybunałach i komisjach skarbowych, w 1650 został pisarzem grodzkim trockim, w 1653 - pisarzem ziemskim tr., kilkakrotnie posłował na sejmy, w 1658 został sekretarzem JKM i pisarzem rozchodowym skarbu lit., w 1659 - sędzią ziemskim trockim, w 1667 - pisarzem ziemskim wil., w 1670 - ciwunem trockim.

ROSOŁECKI (Rosocki, Rosołkiewicz, Rosiełkiewicz) **Szymon**, w zakonie Łukasz od św. Franciszka (1697-1752 w Wilnie) pijar, pedagog i kaznodzieja; w 1714 wstąpił do zgromadz. pijarów w Podolińcu, 1719-22 studiował filoz. w rzeszowskim kol. pijarskim, 1724-27 - teologię w pijarskim studium w Krakowie, 1733-35 był prefektem szkoły pij. w Wilnie i wykładowcą filozofii, od 1736 - lektorem teologii i 1740-41 - regensem kol. wileńskiego, potem - rektorem w Szczuczynie, w 1750 - znów rektorem w Wilnie; był uznanym kaznodzieją, ogłosił zbiór kazań *Głos krwi Jezusowej* (Warsz. 1731).

ROSOŁOWSKI (Rossołowski) **Stanisław** (1797-1855 w Wilnie) poeta, tłumacz, lekarz; ukończył gimn. wil. i medycynę na Uniw. Wil. w 1818 ze st. doktora, był członkiem Wil. Tow. Lek.; ogłaszał wierne przekłady utworów poetyckich z lit. łacińskiej, francuskiej i angielskiej oraz własne wiersze okolicznościowe w czasopismach wileńskich; był zwolennikiem klasycyzmu, krytykował Mickiewicza.

ROSSI Giovanni Francesco de, zw. La Vecchietta (zm. po 1680) rzeźbiarz włoski, działający w Polsce w 1651-1656, wykonał w 1652 marmurowy biust Teodory Kryst. Sapieżyny (w kościele św. Michała w Wilnie) oraz w 1653 popiersie z brązu bisk. wil. Jana Tyszkiewicza do katedry wil.

ROSSI Piotr (ok. 1760 - po 1810) architekt; od 1790 działał w Wilnie, w 1794 wykonał plan miasta, pracował głównie przy przebudowach i adaptacjach: w 1798 przebudował na koszary kolegia jez. przy kościołach św. Ignacego i św. Kazimierza, oficynę pałacu Dominika Radziwiłła - na teatr, 1798-99 - wg własnych planów kaplicę MB Ostrobramskiej, w 1800 - browar na Antokolu na arsenał, w 1800 był architektem gub. wileńskiej.

ROSSIGNOL (Rossignoli) **Jan Ludwik** (1726-1817) jezuita; w 1761-63 był prof. matematyki w Akad. Wil., miał znaczny wpływ na rozwój nauk doświadczalnych w Akademii; w 1763 wyjechał do Włoch, wykładał w Mediolanie i Turynie.

ROSTKOWSKA z Trzcińskich Waleria (1825 lub 1827-1917) śpiewaczka, aktorka; w 1851 zaangażowana do teatru wil. i tu 16 II 1854 była pierwszą wykonawczynią partii tytułowej w dwuaktowej wersji *Halki*, w Wil-

nie występowała do 1864, z teatrem wil. wyjeżdżała do Mińska, Druskiennik i Kowna.

ROSTKOWSKI Adam (1673-1726) jezuita; do zakonu wstąpił w 1695 w Wilnie; wykładał w Warszawie, Braniewie i Pińsku; w Wilnie był w 1711-12 prof.teologii moralnej, w 1712-15 – filozofii; w 1718-26 był rektorem w Nowogródku.

ROSTKOWSKI Ludwik (1894-1973) lekarz okulista, doc. AM w Łodzi; w 1912 ukończył szkołę średnią w Petersburgu, medycynę studiował w Moskwie oraz na UJ (w 1922 otrzymał dyplom dra wszechnauk lek.), brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, 1924-26 pracował w Klinice Ocznej USB w Wilnie i specjalizował się w niej 1927-30, organizował zwalczanie jaglicy na Wileńszczyźnie, od 1935 prac. w Dep. Służby Zdrowia Min. Pracy i Opieki Społ. w Warsz. i 1936-39 kierował akcją zwalczania jaglicy w całej Polsce; brał udział w kamp. wrześniowej jako lekarz wojsk., podczas okupacji działał w Radzie Pomocy Żydom; po wojnie prac. w Min. Zdrowia, zorganizował ponad 700 poradni przeciwjagliczych, w 1950 habilitował się w AM w Łodzi i wykładał w niej okulistykę.

ROSTOGA Tomasz (1589 - po 1634) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu jez. wstąpił w 1606, studiował w Lublinie i Kaliszu, uczył w Poznaniu i Jarosławiu, z powodu wykroczeń został w 1616 początkowo wykluczony z zakonu, potem przeniesiony do prowincji litewskiej, studiował teologię w Akad. Wil. 1617-21, trzecią probację w Nieświeżu 1621/22, wykładał teologię w Płocku 1622-25 i filozofię w Akad. Wil. 1625-27, potem uczył w Kaliszu i Krakowie; w 1634 ze wzgl. moralnych został usunięty z zakonu.

ROSTOWSKI Stanisław h. własnego (1711-1784) jezuita, historyk; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726, 1728-29 uczył się w semin. naucz. w Słucku, filozofię studiował w Nieświeżu 1729-30 i Akad. Wil. 1730-32, teologię - w kol. warsz. 1736-40, prawo zakonne w Wilnie 1740/41; w 1746 uzyskał w Akad. Wil. stopień mgra filozofii i wykładał do 1749, 1750-51 był kaznodzieją oraz kierował szkołą i biblioteką kol. w Żodziszkach, 1751-58 wykładał w Akad. Wil. teologię polemiczną, 1763-64 prawo kanoniczne, 1766-70 hist. kościoła, w 1770 był ojcem duch. w domu III probacji przy kośc. św. Rafała, 1773-76 wykładał w Akad. Wil., potem - w kol. w Połocku; w 1758 przejął opiekę nad Archiwum Prowincji Lit. w Domu Profesów przy kościele św. Kazimierza w Wil. i opracował dzieje zakonu w l. 1564-1664 *Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars prima* (Wil. 1768).

ROSTWOROWSKI Tadeusz Maria (1860-1928 w Wilnie) architekt, malarz; uczył się w Poznaniu i gimn. warsz., 1876-85 studiował w petersb. ASP, uzyskując stopień architekta 2 kl., oraz w Krakowie, Monachium i Paryżu; od 1882 mieszkał w Wilnie, inwestował w budowę hoteli i domów czynszowych, w 1892 projektował hotel „St. Georges" przy ul. Mickiewicza, w 1908 założył (z technikiem Kaz. Zimermanem) pracownię architektoniczną, projektował domy mieszkalne, kościoły (m.in. w Białej Wace, Parafianowie, Landwarowie i Solecznikach), wille, pałace (m.in. Puttkamerów w Bolcienikach 1890-96) i nadzorował ich budowę; obok stylu neobarokowego stosował elementy modernizmu; od 1920 pracował przy odbudowie stacji kolejowych zniszczonych podczas wojny; zajmował się także malarstwem ściennym (plafony w Dubośli i Narowni) oraz sztalugowym (portrety); pochowany na Rossie.

ROSTWOROWSKI Tomasz, pseud. ks. Marek (1904-1974) jezuita, harcmistrz, kapelan w powst. warsz., kier. polskiej sekcji Radia Watykańskiego; uczył się w École Normale we Fryburgu 1912-14, potem w Kijowie, gdzie działał w polskim harcer-

stwie, w 1921 ukończył szkołę muzyczną, w 1922 zdał maturę w Lublinie, w 1923 wstąpił do zakonu, studia zakonne odbywał w Nowym Sączu 1925-28 i w lubelskim Bobolanum 1932-36; 1928-32 studiował grę na organach w Wil. Konserwatorium Muz. i uczył w Gimn. OO. Jezuitów, 1936-39 był ponownie w tym gimn. naucz. śpiewu oraz prefektem małego seminarium, organizował wyst. artystyczne, działał w sodalicji i harcerstwie (był drużynowym i harcmistrzem); 1940-44 był duszpasterzem w Warszawie, opiekował się „szarymi szeregami", podczas powstania był kapelanem Kom. Gł. AK, po wojnie - duszpasterzem akademickim w Łodzi, 1950-56 był więziony za „działalność antypaństwową", 1957-61 był duszpast. akad. w Lublinie, 1963-73 prac. w polskiej sekcji Radia Watykańskiego; napisał m.in. *Zaraz po wojnie. Wspomnienia duszpasterza* (1945-56 (1986).

ROSZAK Edmund (1900-1943) jezuita, prof. semin. duch.; w 1921 wstąpił do zakonu, 1923-26 studiował filoz. w kol. w Nowym Sączu, 1926-30 - romanistykę i germanistykę na USB, był jednocześnie naucz. tych języków w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1932-35 studiował teologię na Bobolanum w Lublinie, od 1937 wykładał w kol. jez. w Pińsku, 1938/39 był prof. teologii dogmatycznej w Wyższym Semin. Diecezjalnym, w 1940 został aresztowany przez NKWD, po zwolnieniu przedostał się do Wilna, został administratorem par. Przemienienia Pańskiego w Jałówce (pow. wołkowyski), 14.07.1943 rozstrzelany w lesie Wiszownik przez Niemców.

ROSZKO Ludmiła (1913-?) geograf, geolog; w 1933 ukończyła Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie, magisterium w zakresie geografii i geologii uzyskała na USB w 1939; uczyła w VI wil. Gimnazjum Żeńskim w 1940-41 oraz na tajnych kompletach w 1941-44; w 1944-45 pracowała w Inst.Geolog.w Wilnie; w 1945-83 -na UMK w Toruniu, w 1951 uzyskała doktorat, w 1955 – tytuł docenta; w 1960-63 była zawieszona z powodów politycznych, wnioski o tytuł prof. były trzykrotnie odrzucane przez władze PZPR; wykładała na uniw.zagranicznych: Leningrad 1957, Bukareszt i Jassy 1974, Grenoble 1979, Buenos Aires i La Plata 1980.

ROSZKOWSKI Ludwik (1736-1781) jezuita, matematyk, prof. Akad. Wil.; w 1756 wstąpił do zakonu w Wilnie, 1760-63 studiował w Akad. Wil. filozofię i matematykę, 1764-68 - teologię, uczył w tym czasie w Akademii matematyki i był asystentem dyrektora wil. drukarni akademickiej, w 1771 uzyskał magisterium sztuk wyzwolonych i filozofii i był prof. filozofii w 1771-74, w 1773 został doktorem prawa kanonicznego; uczył ponadto w różnych latach w Krożach, Grodnie i Nowogródku, pod koniec życia był dyr. szkoły w Kownie.

ROŚCISZEWSKI Franciszek (1690-1768) jezuita, rektor Akad. Wil.; po ukończeniu szkoły zakonnej brał udział w wojnie po stronie Stan. Leszczyńskiego, w 1717 wstąpił do zakonu w Wilnie, filozofię studiował w Połocku 1719-22, teologię - w Warszawie 1724-28, prawo zakonne - w Nieświeżu 1731-32, wykładał w Pińsku, Nowogródku i Warszawie, w 1738 uzyskał magisterium z filozofii i doktorat teologii w Akad. Wil. i został prof. teologii scholastycznej i prawa kanonicznego, dziekanem Wydz. Teol. i regensem Alumnatu Papieskiego, w 1741 - rektorem w Pułtusku, w 1745-52 był rektorem Akad. Wil. i doradcą prowincjała (przeprowadził renowację kościoła św. Jana), 1752-60 był rektorem kol. w Nowogródku, odbudował je po pożarze i zorganizował bibliotekę.

ROŚCISZEWSKI Wojciech h. Junosza (1560-1619) jezuita, pisarz, kaznodzieja; kształcił się w kol. jez. w Poznaniu, na Wydz. Sztuk Wyzwolonych Uniw. Krakowskiego oraz na kursie filozoficznym w Akad. Wil.

1579-82, po wstąpieniu do zakonu w 1586 uczył w Poznaniu, 1591-95 studiował teologię w Akad. Wil., prawo zakonne w 1595 w Krakowie, wykładał w Poznaniu i Kaliszu, gdzie uzyskał promocję na mgra filozofii, potem był kaznodzieją i pisarzem polemizującym z dziełami protestantów, w 1600 wydał w Wilnie pod pseud. Jana Boboli łacińską replikę na antypapieską mowę Andrzeja Wolana.

ROTBAUM (Rotbojm) **Jakub** (1901-1994) aktor, reżyser i malarz żydowski; uczył się w gimn.Kryńskiego w Warszawie, Szkole Sztuk Zdobniczych Miłosza Kotarbińskiego, Szkole Sztuk Pięknych oraz w Szkole Filmowej w Warszawie; sztukę teatralną studiował i zdał egzamin reżyserski w Moskwie; w 1929-36 był kierownikiem artyst. i gł.reżyserem teatru żydowskiego „Trupa Wileńska", w którym wystawił 6 premier (m.in.ze scenografią Andrzeja Pronaszki), wystawiał swoje obrazy i wygłaszał odczyty, m.in.o kulturze teatralnej w ZSRR, zagrożony w związku z tym aresztowaniem za propagandę komunizmu – w 1938 wyjechał do Francji, gdzie był kier.artyst.teatru PIAT; w 1940-49 pracował w teatrze Morrisa Schwarza w Nowym Jorku; od 1949 – w Dolnośląskim Teatrze Żydowskim, od 1968 reżyserował w Państw.Teatrze Żyd. im. E.R.Kamińskiej w Warszawie.

ROTH (Rott) **Michał** (1721-1785) jezuita, misjonarz; w 1737 wstąpił w Wilnie do zakonu, po rocznym semin. naucz. w Słucku uczył w Dyneburgu, filozofię studiował w Nieświeżu 1741-44, teologię - w Akad. Wil. 1744-48, prawo zakonne - w Wilnie 1748-49; pracował jako misjonarz w Inflantach wśród Łotyszów narzecza latgalskiego, wydał w tym narzeczu kilka druków dewocyjnych.

ROTKIRCH Wasilij von, pseud.Teobald (1819-1891) baron, pisarz rosyjski; pochodził z Wileńszczyzny i młodość spędził w Wilnie; w 1837 ukończył gimn. w Mohylewie, potem szkołę junkrów; służył w wojsku ros. w gub.zachodnich, najdłużej w Dyneburgu; w 1861 był wicedyr.tajnej kancelarii przy namiestniku Królestwa Polskiego, w 1882-90 był naczelnikiem żandarmerii w Wilnie; w Wilnie ogłosił powieści *Spartanka, epizod iz sobytij 1863 goda* (1885) i *Oziero.Diewiczje oko* (1886); w 1890 wydał 5-tomowe *Wospominanija Teobalda*, których tom 2. nosi tytuł *Wilenskije wospominanija*; przełożył na j.ros. *Witoldowe boje* Kraszewskiego („Wilenskij Wiestnik" 1885-86) i IV cz.*Dziadów* Mickiewicza pt. *Strasznyj gost. Litowskaja poema* (1844); pracował nad obszernym dziełem *Połnaja litowskaja mifołogija...*

ROTUNDUS MIELESKI Augustyn h. Rola (ok. 1520-1582 w Wilnie) wójt wileński, prawnik, pisarz polemiczny; uczył się w Wieluniu, w kol. Lubrańskiego w Poznaniu (przyjaźnił się z K. Janickim) oraz na Uniw. w Wittenberdze, 1544-46 studiował we Włoszech, uzyskując w Ferrarze doktorat praw; po powrocie pracował w kancelarii król., w 1549 został sekretarzem król.; w 1551 osiadł w Wilnie, w 1552 został wójtem wil., w 1568 uzyskał nobilitację; współprac. z woj. wil. Mik. Radziwiłłem „Czarnym" i bisk. wil. Wal. Protasewiczem przy organizacji kolegium jezuickiego w Wilnie, realizował zalecenia Zygm. Augusta i Stef. Batorego (przełożył na j. łac. II Statut Litewski); był autorem pism polemicznych, m.in. *Rozmowa Polaka z Litwinem* (1565) - przeciwko S. Orzechowskiemu i *Epistola... ad Georgium Radvillum* (Wil. 1581) - przeciwko protestantom.

ROUBA Edward (1875 - po 1938) architekt; ukończył szkołę realną w Wilnie, w 1895-1906 studiował w polit. ryskiej, uzyskując dyplom inż. technologii maszyn, 1908-15 pracował w intendenturze wil. okr. wojskowego; 1911-26 prowadził z technikiem Aleksandrem Zasztowtem biuro budowlane

„Stroitiel", zaprojektował m.in. grupę domów przy ul. Portowej, liczne domy drewniane na Zwierzyńcu; stosował miejscową odmianę secesji.

ROUBA Michał (1893 w Wilnie - 1941 w Wilnie) malarz, grafik; ukończył szkołę realną w Wilnie, studiował w 1913/14 w ASP w Krakowie potem na Wydz. Sztuk Pięknych USB jako wolny słuchacz, w 1920 służył jako ochotnik w WP, w 1920 był współzałożycielem Wil. Tow. Artystów Plastyków i pracował w Szkole Rysunkowej tego tow., przekształconej w 1928 w Szkołę Rzemiosł Artystycznych, w 1931 został jej kierownikiem; jednocześnie uczył rys. w Gimn. Nazaretanek w Wil., współorganizował Muzeum Sztuki Współczesnej, należał do klubu „Smorgonia"; malował pejzaże, gł. z Wilna i Wileńszczyzny, w grafice uprawiał drzeworyt kolorowy, przedst. zabytki Wilna, m.in. *Kościół św. Anny* (1935), był autorem ilustracji do książki F. Kruszewskiej *Błękitny ogród* (Wil. 1928) i okładki do *Miasta pod chmurami* W. Hulewicza (Wil. 1931); pochowany na cment. Bernardyńskim.

ROUBA Napoleon, pseud. Bajoras, Kruk, Nagroda (1860-1929) dziennikarz, literat; studiował prawo na Uniw. Warsz., w 1890 był współzałoż. tajnego Tow. Oświaty Narodowej w Wilnie, w 1895 osiadł w Wil. na stałe, w powieści *Żerowisko litewskie*, wyd. w 1901 w Krakowie przedstawił nadużycia rosyjskiej administr. na Wileńszczyźnie, pod pseud. Kruk nadsyłał z Wilna koresp. do prasy warsz., 1905-15 wchodził do red. „Kuriera Litewskiego", oprac. *Przewodnik po Litwie i Białorusi* (Wil. 1909), działał w konspiracyjnych kółkach oświatowych, należał do organizatorów „wianków" na Wilii i w 1921 zredagował z L. Uziębłą książkę zbiorową *„Wianki" w Wilnie 1897-1921.*

ROUSSEL Stefan Franciszek (1743-po 1779) jezuita poch.francuskiego; w 1763-70 studiował filozofię i teologię w Wilnie, od 1766 był prof.j.francuskiego w Collegium Nobilium w Wilnie i wychowawcą syna podkanclerzego Antoniego Przeździeckiego; po kasacie zakonu był tłumaczem w Tow.do Ksiąg Elementarnych; w 1779 opuścił Polskę.

ROZENHAUZ D. (XIX-XX w.) architekt; w 1902 zaprojektował synagogę chóralną przy ul.Zawalnej w Wilnie, zbudowaną pod nadzorem A.Połozowa w 1903.

ROZENTAL z d.Nagurska Aurelia (1903-1984) nauczycielka, logopeda, poetka; w Wilnie ukończyła gimnazjum oraz polonistykę na USB, studiowała romanistykę na Sorbonie w Paryżu; od 1930 była nauczycielką, w 1933-39 – dyrektorką gimn.w Baranowiczach, organizowała tam życie kulturalne, pisała wiersze; podczas okupacji prowadziła tajne nauczanie w Wilnie i Baranowiczach, działała w AK; od 1945 pracowała w Toruniu, kierowała Poradnią Ortofoniczną oraz w 1954-72 – budową Sanatorium Wad Wymowy.

ROZENTAL Leopold (1908-1983) nauczyciel polonista i rusycysta, bibliotekarz; w 1928 ukończył Gimn.im.ks.Piramowicza w Dziśnie, w 1934 otrzymał tytuł mgra filologii polskiej na USB; w 1935-39 uczył j.pol.w Państw.Gimn.i Lic.im.Rejtana w Baranowiczach, w 1940-41 – j.ros. w wil.szkołach średnich, 1941-44 – j.pol. w tajnym nauczaniu, w 1945-46 – w liceum w Toruniu; w 1946-73 pracował na UMK w Toruniu, pocz.jako st.asyst.w Katedrze Historii Literatur Słowiańskich, od 1950 – w Bibliotece Głównej.

RÓŻAŃSKA z POPIELÓW Emilia Rozalia (1870-1928) aktorka; w 1906-10 występowała w teatrze wil. w zespole Nuny Młodziejowskiej (grała rolę tyt. w *Moralności pani Dulskiej*) oraz w tow. udziałowym, występowała także w wil. kabaretach.

RUBINSTEIN Kazimierz (1916-1983) lekarz okulista; studiował na USB w 1936-39, w czasie wojny służył w Armii Polskiej na Bliskim Wsch. i we Włoszech, dyplom lekarza uzyskał w 1943 w Bejrucie, od 1946 pracował w szpitalach w Birmingham jako specjalista od chorób ocznych (dypl. specj. 1953).

RUBINSZTEJN (Rubinstein) **Izaak** (1880-1945) rabin Wilna; uczył się w ośrodkach studiów rabinackich, w 1906 ukończył prawo na uniw. w Moskwie, 1906-10 był rabinem w miast. Żeniczesk na Ukrainie, 1910-40 - rabinem m. Wilna, prowadził szeroką działalność społeczną i polityczną, 1919-20 był min. ds. żydowskich w Republice Litewskiej, w l. międzywojennych był wybierany senatorem w l. 1922, 1928 i 1938, w 1935 był posłem na sejm z okr. Wilno i Nowa Wilejka, popierał idee syjonizmu, należał do org. „Mizrachi"; w 1941 wyjechał do St. Zjedn. i był prof. Uniw. Jesziwa w Nowym Jorku.

RUDNICKI Bohdan (1918 w Wilnie - 1993) „Lubicz", „Zenobi", prawnik, dziennikarz; uczył się 1928-36 w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, 1936-40 studiował prawo na USB i tajnym uniw. uzyskując stopień magistra, był żołnierzem ZWZ-AK Okręgu Wil., po wojnie prac. w Min. Administracji i Min. Ziem Odzyskanych; za działalność konspiracyjną został aresztowany, skazany na karę śmierci, zamienioną na dożywocie, był więziony 1948-56 w Warszawie i we Wronkach, po zwolnieniu od 1957 pracował w redakcjach czasopism: „Za i Przeciw", „Morze", „Czas" i in., pisał reportaże z podróży zagranicznych, ogłaszane także w książkach, m.in. *U wybrzeży Afryki.*

RUDNICKI Juliusz (1881-1948) matematyk, prof. Polit. Warsz., USB i UMK; w 1901 ukończył IV gimn. w Warsz., 1901-03 odbył studia matem. na Sorbonie w Paryżu (licencjat), 1903-05 studiował elektronikę w paryskiej École Superieure d'Électricité (inżynier), 1905-09 matematykę u C. Piccarda w Paryżu, w 1911 doktoryzował się w Krakowie, 1912-15 uczył matem. w pryw. szkołach śr. i Tow. Kursów Nauk. w Warsz., 1915-17 wykładał na Uniw. Warsz., 1915-23 na Polit. Warsz., po habilitacji 1923-39 był prof. matematyki USB, dziekanem Wydz. Mat. Przyr. w 1927/28; w czasie II wojny uczył w gimnazjach wil. i na tajnych kompl.; w 1945 został prof. UMK w Toruniu; opublikował wiele artyk. z zag. analizy matem., geometrii analitycznej i różniczkowej.

RUDNICKI Stanisław Zygmunt (1920 w Wilnie - 1996) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-38, był żołnierzem SZP, ZWZ, AK, uczestnikiem operacji „Ostra Brama", ukończył medycynę, po studiach w USB, Uniw. w Kownie i UAM, w 1952 został doktorem n. med., w 1978 prof., neurochirugii, pracował w AM w Warszawie, Centrum Rehab. Narz. Ruchu w Konstancinie, Centr. Szpit. Klin. WAM i Centrum Kszt. Podypl. WAM w Warszawie; był współzałożycielem, prezesem i honorowym prezesem Polskiego Tow. Neurochir., autorem licznych publ. nauk.

RUDOMINA Andrzej, Lu Ngan tö Pan Sze (1596-1631) jezuita, misjonarz w Chinach; kształcił się w Akad. Wil., Moguncji i Lovanium, w 1618 wstąpił do zakonu w Wilnie, 1620-22 studiował teologię w Akad. Wil., przyjaźnił się z M.K. Sarbiewskim, z którym potem w 1622-24 studiował w Rzymie; w 1625 został misjonarzem w Goa, potem w Chinach, napisał po chińsku 2 broszury ascetyczne o cnotach i wadach.

RUDOMINA Jan Gwalbert (1783-1849) dr filozofii Uniw. Wileńskiego, członek Komisji Edukacyjnej.

RUDOMINA Józef Stanisław (1689-1729) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1704 w Wilnie, studiował w Akad. Wil. i w

1713-14 wykładał w niej poetykę, w 1718-19 – retorykę, w 1725-26 – teologię moralną; prócz tego był prof. w Nowogródku, Połocku i Braniewie oraz rektorem w Mińsku; pisał dramaty szkolne, wystawiane w Wilnie (*Gryphus Coronarii auri custos* – 1714, *Corona dolores* – 1719 i *Ius maioratus* – 1719) oraz Warszawie i Grodnie.

RUDOMINA Maciej h. Trąby (zm. 1586) rajca i burmistrz wil.; prowadził w Wilnie handel futrami, był rajcą w 1559, 1565 i 1571, burmistrzem - w 1573 i 1579; pożyczał pieniądze królowi i Radziwiłłom, otrzymując w zastaw majątki ziemskie, w 1568 uzyskał szlachectwo: Radziwiłł Rudy przyjął go do herbu Trąby.

RUDOMINA-DUSIACKI Jan h. Trąby (1581-1646) rotmistrz husarski, kasztelan nowogródzki; studiował w 1595-96 w Akad. Wil., potem w Ingolsztacie, Augsburgu oraz we Włoszech; wrócił na Litwę w 1608, w 1610 był deputatem do Tryb. Lit., w 1616 został dworzaninem i sekret. królewskim, 1619-22 był - podwojewodzim nowogr., w 1621 uczestniczył w wojnie chocimskiej z Turkami, w 1627 - w wojnie ze Szwedami, został chorążym nowogr., kilkakrotnie reprezentował woj. nowogr. na sejmach, w 1636 został kasztelanem nowogródzkim; napisał wierszowany utwór *Diariusz prawdziwy ekspedycjej... przeciw Osmanowi... w roku 1621 pod Chocimem w Wołoszech fortunnie odprawionej* (1640).

RUDOMINA DUSIACKI Jan Mikołaj h. Trąby (1615-1651) chorąży, potem marsz. brasławski, starosta uświacki; studiował w Akad. Wil. filozofię oraz matematykę, opublikował na podst. wykładów prof. Oswalda Krügera rozprawkę *Illustriora theoremata et problemata mathematica* (1633), 1635-38 studiował w Krakowie, potem w Lejdzie i Bolonii; w 1639 został chor. brasławskim, w 1645 - marszałkiem, w 1640 i 1645 był deput. do Tryb. Lit., w 1640 został starostą uświackim, w 1651 uczestniczył w kampanii przeciw Kozakom.

RUDOSZAŃSKA-IWASZKIEWICZOWA z Cieszewskich Zofia, pseud. Nieudolny Pedagog (1885-1971) nauczycielka, żona Janusza; w 1903 ukończyła w Piotrkowie gimn. rosyjskie, studiowała na kursach matematyczno-fizycznych prof. Samuela Dicksteina w Warsz. (późniejsza Wolna Wszechnica Polska) i uczyła matematyki na pensji Pauliny Hewelke i w gimn. Cecylii Plater-Zyberkówny 1908-1934, w 1923 ukończyła kurs w Państw. Inst. Pedagogicznym, 1927-34 kierowała Sekcją Oświaty Pozaszkolnej Magistratu m. Warsz.; w 1934 przeniosła się do Wilna, była wiceprezesem Polskiej Macierzy Szkolnej na woj. wil. i nowogr., w czasie okupacji brała udział w tajnym nauczaniu, w 1944 unikając aresztowania wyjechała nielegalnie do Warsz., po wojnie pracowała w szkolnictwie, m.in. 1948-61 w Lic. im. N. Żmichowskiej w Warsz.

RUDZIŃSKI Henryk (1885-1967) lekarz, adiunkt USB; ukończył II gimn. ros. w Wilnie, medycynę studiował w 1906-10 w Dorpacie, uzyskując dyplom cum eximia laude, dokształcał się w Moskwie i Petersburgu, pracował w szpitalach rosyjskich, podczas I wojny był lekarzem w wojsku ros. i I Korpusie Polskim; 1918-19 praktykował prywatnie w Ejszyszkach, 1919-21 był lekarzem Dyrekcji wil. PKP w Lidzie, w 1922 został st. asystentem, w 1924 - adiunktem II Kliniki Chorób Wewn. USB, doktoryzował się na USB w 1928; 1929-39 był nacz. Wydz. Zdrowia Urzędu Woj. w Wilnie, publikował prace dot. zdrowotności na Wileńszczyźnie, 1940-45 kierował oddz. chorób wewn. w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie, po wojnie pracował w Min. Zdrowia w Warsz. 1945-58 i Ubezpieczalni Społecznej 1947-65.

RUDZIŃSKI Witold (1913-2004) kompozytor; do Wilna przyjechał w 1922, ukoń-

czył Gimn. im.Zygmunta Augusta, studiował pocz. polonistykę, potem slawistykę i w 1936 uzyskał magisterium na USB, w 1937 ukończył Konserwatorium Muzyczne im.M.Karłowicza, w 1938-39 odbył studia podyplomowe w Paryżu, m.in.u Nadii Boulanger; w 1937-38 kierował szkołą muzyczną w Święcianach, w 1939 pracował w Liceum im. Śniadeckich w Wilnie, w 1939-40 wykładał w wil.konserwatorium, w 1941-42 był organistą w kościołach św. Jakuba w Wilnie i w Niemenczynie; w 1945-50 był redaktorem wydawnictw muzycznych w „Czytelniku", w 1945-47 wykładał w WSM w Łodzi, w 1957-83 – w PWSM w Warszawie (od 1967 jako profesor); komponował opery (m.in. *Odprawa posłów greckich* 1962), dzieła symfoniczne (m.in. *Litanię Ostrobramską* w 1994), opublikował 12 książek (m.in. *Moniuszko i jego muzyka* 1970).

RUDZIŃSKI (Rudzieński) **Władysław h. Prus III** (1619-1686) jezuita, rektor Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1636, pedagogikę studiował w Połocku 1638/39, filozofię w Pułtusku 1642-45, teologię - w Akad. Wil. 1645-46 oraz w Kolegium Rzymskim 1646-50; w 1650 objął w Akad. Wil. katedrę filozofii, w 1651 otrzymał tytuł mgra filoz. i nauk wyzwolonych; podczas wojny z Moskwą 1655-58 był kapelanem armii Rzeczyposp., w 1659 był superiorem rezydencji jez. w Nowogródku, w 1661-70, 1673-77 i 1681-82 - rektorem Akad. Wil. (odremontował jej budynki po zniszczeniach woj.), 1670-73 był prowincjałem prow. lit., 1678/79 - instruktorem III probacji w Nowogródku oraz w Nieświeżu 1679/80, 1680-81 - rektorem w Nieświeżu, 1682-84 był penitencjarzem nacji polskiej w bazylice św. Piotra w Rzymie, po powrocie - duchownym domu profesów przy kościele św. Kazimierza w Wilnie.

RUEBENBAUER Henryk Ernest (1881-1944) farmakognosta, lekarz, prof. USB; 1892-98 uczył się w Bochni, we Lwowie i Chyrowie, ale maturę zdał dopiero w 1909 we Lwowie po studiach; 1901-03 studiował farmację na UJ i uzyskał tytuł mgra farm., potem 1903-07 na uniw. i politechnice w Wiedniu, w 1910 uzyskał doktorat filoz. na uniw. we Lwowie, pracował w 1908-37 w Miejskim Laborat. Chem. we Lwowie (nadzór nad żywnością), 1918-22 studiował medycynę na Uniw. Lw. i uzyskał tytuł doktora wszechnauk lek., 1919-26 kierował Zakładem Farmakologii UJK, 1937-39 był prof. farmacji stosowanej USB, zorganizował Zakład i Aptekę Kliniczną, był członkiem Wil. Tow. Lekarskiego; w 1940 został wysiedlony do Białej Waki, gdzie zajmował się praktyką lek.; ogłosił ponad sto prac pośw. środkom spożywczym i roślinom leczniczym, w czasie wojny zaginęły przygotowane do druku: podręcznik farmacji i 10-tomowa encyklopedia farmacji.

RUKIEWICZ Michał, przezw. Szwaliżer, Oberamtmann (1794?-1841) żołnierz napoleoński, filomata; ukończył gimn. w Białymstoku, 1812-14 służył w wojsku napoleońskim, 1816-20 studiował na Uniw. Wil. (kandydat praw), aktywnie działał w stow. studenckich: Zw. Przyjaciół, Tow. Filomatów, Zgrom. Filaretów; po ukończeniu studiów przebywał w 1920-23 w Białostockiem i Grodzieńskiem, organizował tajne związki młodzieży, m.in. „Zgodni Bracia", „Zorzanie", na przełomie 1823/24 był aresztowany, w 1825 przystąpił do Tow. Przyjaciół Wojskowych, które kontaktowało się z dekabrystami, w grudniu 1825 został aresztowany, skazany na śmierć, potem na 10 lat katorgi i osiedlenie na Syberii, gdzie zmarł.

RUKÓYŻO Zygmunt (1876-1933 Wilno) chemik, nauczyciel; w 1901 ukończył Uniw. w Moskwie ze st.kandydata nauk chemicznych; do 1922 pracował w laboratorium chem.Min. Finansów i wykładał w Gimn.Krejmana w Moskwie; od 1922 uczył fizyki i chemii w Wilnie – w Państw.Szkole

Technicznej oraz Żeńskiej Szkole Handlowej; był prezesem Tow.Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Wilnie.

RUMBOLD (Lambert) **Wolimuntowicz z Dziewałtowa h. Zadora** (zm. 1432) marsz. ziemski litewski; należał do bliskich współprac. W. Ks. Witolda, w 1409 organizował antykrzyżackie powstanie na Żmudzi, 1411-12 był starostą żmudzkim, w 1412 został marsz. ziemskim wil., w 1422 dowodził wojskami litewsko-żmudzkimi przeciw Krzyżakom i brał udział w pertraktacjach z Zakonem; po śmierci Witolda należał do stronników Świdrygiełły i spiskował przeciwko Zygmuntowi Kiejstutowiczowi, na którego rozkaz został stracony.

RUMBOWICZ Hipolit (1798-1838) matematyk, prof. Uniw. Wil.; uczęszczał do wil. gimnazjum, na Uniw. Wil. studiował matematykę i uzyskał w 1817 magisterium filozofii, 1821-32 wykładał geometrię wykreślną (od 1823 jako zast. prof., od 1825 jako prof.), wydał podręcznik *Geometria wykreślna czyli wykład rzutowych i obrazowych wykreśleń* (Wil. 1829) oraz *Początki linearnego rysunku...* (Wil. 1827), po zamknięciu uniw. był nadzorcą i architektem cesarskiego pałacu w Białymstoku, przerabianego na instytut dla panien.

RUSCOVIUS (Ruszkowski) **Walenty** (1563-1626) jezuita; w 1592-94 był prefektem drukarni w Wilnie, w 1597-1607 – prokuratorem majątków jezuickich i prokuratorem prowincji w Krakowie, w 1607-22 – prefektem budowy krakowskiego kościoła św.Piotra.

RUSIECKI Bolesław Michał (1824-1913) malarz, rysownik, kolekcjoner, syn Kanutego; kształcił się w Inst. Szlacheckim w Wilnie, studiował w Petersburgu pocz. medycynę, potem 1843-50 w ASP, współprac. z „Rocznikiem Literackim" R. Podbereskiego, podróżował po Europie, po powrocie do Wilna mieszkał w zabytkowej kamienicy przy ul. Świętojańskiej, gdzie zgromadził bogatą kolekcję dzieł sztuki (zwłaszcza prac malarzy wil.), które wraz z biblioteką przekazał Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; malował portrety, obrazy religijne, krajobrazy okolic Wilna, kościoły.

RUSIECKI Kanuty (1800-1860 w Wilnie) malarz i pedagog; od 1816 studiował na Uniw. Wil. na wydz. Prawa oraz Mat.-Fiz., uzyskał stopień kandydata nauk, w 1818 wstąpił na Wydz. Sztuk Pięknych (uczył się u Jana Rustema), 1821-30 studiował we Francji (École des Beaux Arts) i we Włoszech, kopiował mistrzów, malował pejzaże i weduty; w 1831 powrócił do Wilna, od 1834 uczył rys. i mal. w Inst. Szlacheckim, konserwował malowidła w kaplicy św. Kazimierza przy katedrze, malował obrazy ołtarzowe, sceny rodzajowe (np. *Procesja Bożego Ciała w Wilnie* 1846), pejzaże Wilna i okolicy (*Panorama Wilna* 1850), wysoko ceniono jego portrety; pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

RUSSEL Tomasz (XVIII w.) architekt; jako kapitan JKM osiedlił się w Wilnie, w 1753 nabył kamienicę przy ul. Rudnickiej, w 1756 pracował przy modernizacji ratusza oraz odbudowywał spalone kramy, zaprojektował kościół Dominikanów w Szumsku k. Wilna 1767-69, pałac I. Ogińskiego w Wilnie 1768.

RUSTEM Jan (1762-1835) malarz i pedagog; przybył do Polski ok. 1774/75, uczył się u J.P. Norblina w Warszawie, pracował w atelier M. Bacciarellego, 1798-1831 uczył rys. i malarstwa na Uniw. Wil. pocz. jako adiunkt przy katedrze F. Smuglewicza, w 1800 został mgrem sztuk wyzwolonych i akademikiem, w 1811 - prof. rysunku; 1800-05 prowadził także kurs rysunku w gimn. wil.; wykształcił wielu uczniów, namalował liczne portrety zwł. ziemiańskiej szlachty i prof. uniwersytetu (także J. Słowackiego jako amorka), z jego rys. i obrazów wykonywa-

no często litografie, przygotowywał dekoracje i kostiumy do przedst. teatralnych, układał żywe obrazy; był członkiem lóż mas. „Gorliwy Litwin" i „Zum Guten Hirten" po zamknięciu uniwersytetu mieszkał u Piotra Pisaniego w Puszkach.

RUSZCZYC Andrzej Michał (1926-1976) „Śledź", „Kozak", uczeń Gimn. O.O. Jezuitów w Wilnie, po VI 41 mieszkał w Bohdanowie, od wiosny 1944 służył najpierw w 13. Bryg. „Nietoperza" a następnie w zwiadzie konnym 12. Bryg. „Cerbera", po 17 VII 44 w Oddz. Partyzanckim „Wisińcza", został ranny, przedostał się za granicę jałtańską, w 1952 ukończył studia na Wydz. Lekarskim UWarsz., pracował jako lekarz m.in. w Szpitalu Praskim.

RUSZCZYC Barbara (1928-2001) archeolog, egiptolog, muzealnik; córka Ferdynanda, przed II wojną i podczas okupacji przebywała na Wileńszczyźnie, gł.w rodzinnym Bohdanowie; od 1945 mieszkała w Warszawie, gdzie ukończyła szkołę średnią oraz w 1955 – archeologię śródziemnomorską na Wydz.Hist.Uniw. Warsz., w 1972 uzyskała doktorat; od 1949 pracowała w Muzeum Narodowym w Warszawie (w 1973-90 jako kurator Galerii Sztuki Starożytnej); od 1957 brała udział w wykopaliskach pod kier.prof.K.Michałowskiego w Egipcie i Sudanie (m.in.w Faras); w 1973-93 wykładała sztukę i archeologię starożytnego Bliskiego Wschodu na ATK w Warszawie.

RUSZCZYC Ferdynand (1870-1936) malarz, grafik, inscenizator, scenograf, organizator życia kulturalnego w Wilnie, prof. ASP w Krakowie i USB; w 1890 ukończył gimn. klas. w Mińsku, 1892-97 studiował w ASP w Petersburgu, 1904-06 był organizatorem i prof. Szkoły Sztuk Pięknych w Warsz., 1907-08 - prof. ASP w Krakowie, potem osiadł w Bohdanowie pod Wilnem i stał się inicjatorem wielu wydarzeń artystycznych i kulturalnych w Wilnie (m.in. scenografia do *Lilli Wenedy* 1909 i *Warszawianki* 1913, inscenizacja *Cyda* 1924 i *Nocy listop.* 1930, oprawa artystyczna „bazarów"), opracowywał graficznie książki i projektował okładki (m.in. *Żórawce* 1910, *Wilno* J. Kłosa 1923, *Wilno i Ziemia Wil.* 1930), organizował Wydz. Sztuk Pięknych USB, był jego prof. 1919-35 (dziekanem 1916-26, 1929-31), był radnym m. Wilna 1919-27, członkiem Tow. Przyj. Nauk, Tow. Szubrawców, Tow. Popierania Sceny Polskiej, Tow. Miłośników Wilna, w 1931 uczestniczył w odkryciu grobów król. w katedrze; w 1897-1908 malował obrazy olejne, które przyniosły mu sławę, m.in. *Młyn* 1898, *Ziemia* 1899, *Z brzegów Wilejki* 1900, *Nec mergitur* 1905, *Pokój Babuni* 1906, *Gniazdo* 1908.

RUSZCZYC Jerzy (1916 w Wilnie - 1944) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-34, studiował w SGGW i na USB, był oficerem AK, uczestnikiem operacji „Ostra Brama", zmarł w 1944 w łagrze sowieckim.

RUSZCZYC Oskar (1917-1996) psycholog, pedagog, syn Ferdynanda; w 1935 ukończył Gimn.im.Mickiewicza w Wilnie, w 1938 – Szkołę Główną Handlową w Warszawie (był członkiem korporacji „Arkonia"); w 1939 usiłował na statku „Estonia" przedostać się z Tallina na Zachód, ale statek zatrzymali Niemcy, którzy pasażerów umieścili w obozie dla jeńców w Świnoujściu; po zwolnieniu zamieszkał w Warszawie, był członkiem AK; w 1946 wyemigrował do USA, na Uniw.Columbia w Nowym Jorku uzyskał tytuł dra psychologii, wykładał w Pakistanie i Bangladeszu, w 1967-82 był prof. na Bemidji State University w st.Arizona.

RUSZCZYCÓWNA Janina (1914-1988) historyk sztuki, córka Ferdynanda; w 1933 ukończyła Gimn.im.Czartoryskiego w Wilnie, studiowała na uniwersytetach: USB, w Getyndze, Krakowie i Warszawie, gdzie uzyskała magisterium w 1952 i doktorat w

1975; podczas okupacji przebywała w rodzinnym Bohdanowie, starając się chronić spuściznę artystyczną ojca; była aresztowana i przez kilka mies. więziona, w tym czasie chorowała na tyfus; w 1945 przyjechała do Zakopanego, od 1946 prac.w Muzeum Nar. w Warszawie, do 1984 była kustoszem działu malarstwa polskiego, badała staropolskie malarstwo portretowe

RUSZCZYCÓWNA Ludwika (1880 w Bekupiu na Wileńszcz. - 1975) bibliotekarka, działaczka oświatowa; ukończyła pensję Leonii Rudzkiej w Warszawie, 1908-10 studiowała jako wolna słuch. na UJ, w 1914 powróciła na Wileńszczyznę, organizowała szkoły i biblioteki, należała do oddz. żeńskiego POW, w 1919 brała udział w Samoobronie Wilna, 1920-39 kierowała Biblioteką i Czytelnią im. Tomasza Zana, była członkiem zarz. wil. koła Zw. Bibliotekarzy Polskich; w 1945 przeniosła się do Łodzi, z własnego księgozbioru utworzyła Bibliotekę im. Filaretów i przyłączyła ją do Uniw. Ludowego ks. Jana Ziei; zmarła w Warsz.; ogłosiła artykuł *Biblioteka im. Tomasza Zana* (w: *Biblioteki wileńskie* i osobna odbitka - Wil. 1932).

RUSZEWSKI (Roszewski) **Jan** (1707-1771 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1723 w Wilnie; wykładał w Nieświeżu, Pińsku, Grodnie, Połocku i Braniewie, był misjonarzem na Białorusi, prefektem szkół w Mińsku i Słucku; w 1759-60 – prof. prawa kanonicznego i teologii moralnej oraz dziekanem Wydz.Teologicznego Akad. Wileńskiej.

RUTKIEWICZ Józef (1901-1942) adwokat; był członkiem POW, ochotnikiem w 1 p.a. c. Legionów, żołnierzem p. Ułanów Nadniemeńskich; w 1925 ukończył Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB (był filistrem konwentu „Polonia"); w 1940 został aresztowany przez NKWD, wywieziony z Łukiszek ostatnim transportem 23.06.41 do więzienia w Gorkim, zwolniony po „amnestii" zmarł 20.02.42 w szpitalu w Kokandzie, w drodze do Armii Andersa.

RUTKOWSKA z Werterów Karolina (1766-1828) aktorka, śpiewaczka, w 1782-83 grała w teatrze dworskim Karola Radziwiłła w Nieświeżu, w 1784 w zespole W. Bogusławskiego w Warszawie, potem - w Lublinie, gdzie poślubiła aktora Andrzeja Rutkowskiego w 1786, 1788-90 grała wraz z mężem w teatrze Bogusławskiego w Wilnie, 1790-94 w Warsz., 1795-99 we Lwowie, 1799-1801 w Warsz., 1801-07 występowała jako śpiewaczka operowa w Wilnie, 1808-12 grała w zespole męża w Mińsku, Witebsku i Mohylewie, 1812-15 - znów w Wilnie, potem - w Warszawie.

RUTKOWSKI Agaton (1891-1985) ziemianin, poseł na Sejm Wileński; maturę uzyskał w gimn. w Trokach, studiował w Instytucie Wychow. Fizycznego w Petersburgu, należał do Polskiego Tow.Gimnastycznego „Sokół"; od 1914 służył jako podchorąży w wojsku ros., po wybuchu rewolucji przedostał się z Syberii do Polski, tworzył POW w rodzinnych Rudziszkach; w 1922 został posłem na Sejm Litwy Środkowej i Sejm Ustawodawczy RP; w 1930-39 był wójtem gminy Rudziszki, podczas okupacji należał do AK, ukrywał Żydów rudziskich; od 1945 prowadził gospodarstwo rolne pod Bydgoszczą.

RUTKOWSKI Andrzej Jan (1760-1830) aktor, śpiewak, dyr. teatru; występował w Lublinie (gdzie w 1786 ożenił się z K. Werterówną), 1788-90 grał w zespole W. Bogusławskiego w Wilnie, potem w Warszawie i we Lwowie, w 1794 został ranny podczas powst. kościuszkowskiego, 1801-07 i 1812-15 występował z żoną w Wilnie, 1808-12 kierował własnym zespołem, grającym w Mińsku, Witebsku i Mohylewie, od 1815 - grał w Warszawie.

RUTKOWSKI Bolesław (1908-1982), „Baret”, „Dal”, „Sęk”, studiował prawo na USB w Wilnie, zarobkowo pracował w drukarni, od XI 39 r. działał w „Akcji Ludowej”, od wiosny 1942 - w AK m.in. w „Kedywie” i BIP, zorganizował konspiracyjną drukarnię „Farba T”, drukował wkładki do „Niepodległości”, liczne „lewe” druki, legitymacje i zaświadczenia, od III 44 poszukiwany przez Gestapo ukrywał się na prowincji, od V 44 w Dziewieniszkach zorganizował drukarnię polową przy Dowództwie Oddziałów AK Okręgów Wileńskiego i Nowogródzkiego, drukował biuletyny, rozkazy itp., uniknął rozbrojenia, aresztowany przez NKWD w X 44 został skazany na 10 lat łagrów, wrócił do kraju jesienią 1955, osiedlił się w Toruniu, ukończył przerwane wojną studia prawnicze, pracował jako kierownik drukarni Zw. CSR, napisał *Okruchy wspomnień* (Bydg. 1999).

RUTSKI Jan (1900-1939) prawnik, filozof; ukończył Wydz. Prawa i Nauk Społ. (ze st. doktora) i Wydz. Humanistyczny (ze st. mgra) USB, specjalizował się w statystyce w Londynie, pracował w Inst. Badań Europy Wschodniej w Wilnie, ogłaszał w wil. wydawnictwach uniwersyteckich prace z dziedz. statystyki, brał udział w kampanii wrześniowej, zaginął bez wieści; pośmiertnie ukazała się praca *Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie* (Toruń 1948).

RUTSKI (Welamin Rutski) **Jan h. Wąż**, w zakonie Józef (1574-1637) unicki metropolita kijowski; uczył się w szkole kalwińskiej w Nieświeżu, potem w Wilnie, studiował w Pradze (gdzie w 1592 przeszedł na katolicyzm), Würzburgu i Rzymie, w 1603 wrócił do Wilna, założył szkołę dla chłopców, w 1605 został rektorem seminarium przy unickim monasterze św. Trójcy w Wilnie, w 1608 - wikariuszem gen. i namiestnikiem W. Ks. Lit., w 1609 - archimandrytą kościoła św. Trójcy, w 1611 - biskupem zarządcą metrop. kijowskiej, w 1613 - metropolitą kij. z siedzibą w Wilnie, zreformował zakon bazylianów, zakładał szkoły bazyliańskie, przeciwstawiał się konkurencji prawosławia i Kościoła rzym.-kat.

RUTSKI Kazimierz (1867-1945) księgarz, wydawca; ukończył szkołę śr. w Nowogródku, w 1885 rozpoczął praktykę w księgarni J. Zawadzkiego w Wilnie, w 1908 objął kierownictwo tej księgarni, potem - dyrekcję firmy; zakupił filię księg. Zawadzkiego w Kownie i prowadził ją pod własnym nazwiskiem w 1905-13, w 1919-23 działał w Spółce Księgarsko-Wydawniczej w Wilnie, w 1920 zorg. w Wilnie filię księgarni Gebethnera i Wolffa, w 1923 założył własną księgarnię sortymentowo-wydawniczą, czynną do 1945, wydał ok. 50 pozycji, głównie podręczników.

RYBAKOW Iwan (1870 - po 1926) rosyjski malarz, współpracownik Iwana Trutniewa w wil. Szkole Rysunkowej, twórca realistycznych pejzaży, m.in. z Wileńszczyzny.

RYBAŁKO Julian (1906-1986) prawnik; ukończył Gimn. im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce oraz Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB w 1934, do 1939 prac. w Państw. Banku Rolnym w Wilnie; jako ppor. rez. brał udział w wojnie 1939 i był więźniem oflagów, od 1947 prac. w bankach warszawskich.

RYBKA Franciszek (1918-1986), kpt. cc „Grota”, „Kula”, absolwent Państw. Gimn. im. M. Kromera w Gorlicach i Szkoły Podchorążych Piech. w Ostrowi-Komorowie, w kamp. wrześniowej służył w Ośrodku Zapasowym 5 DP, od I 1940 we Francji w Samodz. Brygadzie Strzelców Podhalańskich, walczył w Narwiku, później we Francji, w W. Brytanii w 1. Bryg. Strzelców, zgłosił się do służby w kraju (zrzut 1/2 września 1942) skierowany został do Okręgu Nowogródzkiego na stanowisko z-cy k-dta Obwodu Stołpce, od 1 I 44 był k-dtem tego Obwodu, od 1 IV 44 z-cą d-cy Zgrupowania Sto-

łpeckiego, po dotarciu Zgrupowania do Kampinosu zachorował i był leczony m.in. w Milanówku, następnie pracował jako sanitariusz, wrócił do domu rodzinnego, ukrywał się, zmieniał nazwiska i miejsca pracy, V 1948 dotarł nielegalnie do Berlina Zachodniego, następnie do W. Brytanii, osiedlił się w Londynie.

RYBSKI Andrzej h. Grzymała (1625-1698 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1641, studiował filozofię i teologię w Akad. Wil. 1644-54, w 1679 uzyskał doktorat teologii; uczył filozofii w Akad. Wil. 1662-65, teologii w Braniewie 1668-70, w okresie wojen szwedzkich i moskiewskich był kapelanem obozowym; zarządzał jako superior i rektor placówkami jezuickimi, m.in. 1678-81 i 1691-94 był rektorem Akad. Wil., 1695-98 - domu profesów w Wilnie.

RYCHŁOWSKA-KULIKOWSKA Barbara (1919-1982) aktorka i reżyserka teatrów lalkowych; ukończyła Gimn.SS.Nazaretanek w Wilnie i rozpoczęła studia prawnicze na USB; w 1945 zamieszkała w Toruniu, ukończyła studia na Wydz.Prawa UMK i w Konserwatorium Muzycznym; występowała w Teatrze Domu Żołnierza i przez 30 lat – w teatrze lalek „Baj Pomorski" w Toruniu.

RYCHŁOWSKI Franciszek (1878-1949) aktor, reżyser, dyr. teatru; 1901-03 uczył się w Klasie Dramatycznej przy Warsz. Tow. Muzycznym, grał w Lublinie, Poznaniu i Łodzi, w 1907-09 - w zespole Nuny Młodziejowskiej w Wilnie (Poeta w *Weselu*, Hetman w *Horsztyńskim*, Cześnik w *Zemście*), 1911-12 prow. prywatny Teatr Zjednoczony w Warsz., 1912-18 - Teatr Polski w Kijowie, 1920-25 i 1926-28 kolejno lub równocześnie prowadził 4 sceny w Wilnie (wyst. m.in. jako Senator w *Dziadach*, Szambelan w *Głupim Jakubie* Rittnera), 1929-30 grał w Wilnie pod dyr. A. Zelwerowicza, 1930-31 grał i reżys. w Paryżu, od 1932 był doradcą artyst. w „Lutni", reżyserował sztuki dla młodzieży, 1939/40 kierował w Wilnie Teatrem Muzycznym, 1944-45 grał w Polskim Teatrze Dramatycznym, z zespołem tego teatru przeniósł się do Torunia, gdzie grał 1945-47, 1948/49 kierował teatrem w Gorzowie, w 1949 przeniósł się do Teatru Wybrzeże, zmarł podczas próby w Sopocie.

RYCHTER Artur, pseud."Zan" (1918-1946) żołnierz AK; ukończył Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie i rozpoczął studia na USB, był podharcmistrzem w „Czarnej Trzynastce"; podczas okupacji działał w „Szarych Szeregach", był dow.drużyny w plutonie osłony Dzielnicy „D", po aresztowaniu poddano go ciężkiemu śledztwu na Łukiszkach i wywieziono do Parwieniszek; uczestniczył w operacji „Ostra Brama", wraz z Jerzym Jenszem zawiesił polską flagę na Górze Zamkowej; 1.01.1945 został aresztowany przez NKWD i wywieziony do łagru Saratow-Kutaisi, gdzie zmarł 29.01.1946.

RYCHTER Witold (1898-1956) aktor, reżyser; ukończył 6 klas gimn.w Kijowie, w 1923 zdał maturę w Bydgoszczy i statystował tam w teatrze, potem grał w operetce krakowskiej, w 1927 zdał eksternistyczny egz.reżyserski ZASP-u, w 1929-33 występował w rewiowych teatrach warszawskich, potem w Poznaniu i Bydgoszczy oraz w 1938-41 w teatrze „Lutnia" w Wilnie; podczas okupacji niem.pracował w Wilnie jako robotnik, w 1944 występował ponownie w „Lutni", w 1946-47 -w Olsztynie, potem – w Łodzi i Warszawie.

RYDZ-ŚMIGŁY Edward (1886-1941) działacz niepodległościowy, marsz. Polski; był bliskim współprac. J. Piłsudskiego w I bryg. Legionów, w 1919 był dow. 1 dyw. piechoty Legionów, na której czele zdobył Wilno, dowódcą 3 armii, która zdobyła Kijów, 1920-22 - dowódcą 2 armii, która wykonała

decydujące uderzenie na tyły Armii Czerwonej, od 1921 - inspektorem armii nr 1 w Wilnie; podczas przewrotu majowego poparł Piłsudskiego, wysyłając mu na pomoc część garnizonu wil.; w 1936 został marsz. Polski, w 1937 otrzymał doktorat honorowy USB, we wrześniu 1939 był Naczelnym Wodzem, 18.09.39 został internowany w Rumunii, w 1941 przedostał się do Warszawy, gdzie zmarł i został potajemnie pochowany jako Adam Zawisza.

RYDZEWSKI Bronisław Nikodem (1884 w Wilnie - 1945) geolog, prof. USB; w 1903 ukończył gimn. filologiczne w Suwałkach, 1903-05 studiował do strajku szkolnego na Uniw. Warsz., 1906-11 - geologię i paleontologię na UJ, doktoryzował się w 1911, w 1912/13 uzupełniał studia w Paryżu, 1913-15 był asystentem w Szkole Politechnicznej we Lwowie, 1915-19 wykładał w Wolnej Wszechn. Polskiej i w Polit. Warsz.; 1920-35 był prof. geologii USB (1922-23 i 1929-30 dziekanem Wydz. Mat. Przyr.), zainicjował serię wydawnictw „Prace Zakładu Geologicznego USB", był współtwórcą Muzeum Przyrodniczego USB, członkiem-założ. Pol. Tow. Geologicznego, organizatorem i prezesem oddz. wil. Ligi Ochrony Przyrody; 1930-34 był senatorem RP z listy BBWR; opubl. m.in. *Rys geologiczno-morfologiczny Wilna* („Ziemia" 1922), *Fizjografia woj. wileńskiego* (Wil. 1930).

RYDZEWSKI Wawrzyniec (1717-1765) jezuita, prof. Akad. Wil.; w 1731 wstąpił do zakonu w Wilnie, studiował pedagogikę w Słucku 1733-34, filozofię - w Akad. Wil., 1734-37, teologię - w Warsz. 1741-45, uczył w szkołach i kolegiach jezuickich, w 1747 uzyskał tytuł mgra filoz. i sztuk wyzwolonych w Akad. Wil. i był tam prof. retoryki 1747-49, prof. etyki i prefektem bursy muzycznej 1749-50, prefektem szkół niższych i sekretarzem Akademii 1750-51, prof. filozofii 1751-54; w 1758 uzyskał tytuł dra teologii, 1758-61 był regensem jezuickiego Collegium Nobilium, potem - sekretarzem prowincjała, kierownikiem archiwum prowincji 1763-64 oraz rektorem w Poszawszu; słynął jako kaznodzieja, opubl. m.in. *Kazania na niedziele całego roku...* (Wil. 1760 oraz 1770 i 1775), pośmiertnie wydano *Kazania świąteczne* (Wil. 1768) i *Kaz. przygodne* (Wil. 1768).

RYGIEL Stefan Henryk (1887-1945) bibliotekarz, bibliofil, dyr. bibliotek USB i Uniw. Warsz.; 1907/08 studiował polonistykę na UJ, 1908-13 filologię słowiańską i niemiecką na uniw. w Berlinie, uzyskując doktorat; 1914-21 uczył w pryw. szkołach śr. w Warsz., 1915-21 prac. w Bibl. Uniw. Warsz., od 1917 należał do Zw. Bibliotekarzy Polskich, wykładał na kursach, publikował liczne artykuły, w 1921 był ekspertem ds. rewindykacji polskich zbiorów z Rosji, w 1924 został dyr. Biblioteki USB, w 1926 - dodatkowo kier. Biblioteki im. Wróblewskich, 1929-36 był dyr. Bibl. Uniw. w Warsz.; podczas okupacji organizował spotkania bibliofilów, w 1944 został wywieziony do obozu Bergen-Belsen, gdzie zmarł w lutym 1945; opublikował w Wilnie m.in.: *Sprawa zwrotu mienia kulturalnego Wileńszczyzny z Rosji* (1924), *Czarodziejska moc książki* (1928), *Estreicher a Wilno* (1928), *Biblioteka Państw. im. Wróblewskich* (1934).

RYKACZEWSKI Erazm Edward (1803-1873) powstaniec list., emigrant, leksykograf; ukończył Lic. Krzemienieckie, 1821-25 studiował historię oraz języki starożytne i nowożytne na Uniw. Wil. (pod kier. Lelewela i Grodka), brał udział w powst. list., potem przebywał w Szkocji i Francji, opublikował słowniki: polsko-angielski i ang.-polski (Berlin 1849-51), polsko-włoski i włosko-polski (Berlin 1856-57), słownik j. polskiego (Berlin 1866), gramatyki: angielską, włoską i polską, publikował dzieła Lelewela po polsku i we własnym przekładzie francuskim, przełożył wszystkie dzieła Cycerona (Paryż 1870-91), ogłaszał zbiory dokumentów dot. historii Polski.

RYLL Franciszek (1878-1928) aktor, reżyser; od 1896 występował w Krakowie, Poznaniu, Ciechocinku, 1906-12 grał w teatrze wileńskim, w zespołach Nuny Młodziejowskiej (Upiora i Księdza w *Weselu*, św. Gwalberta w *Lilli Wenedzie*), Józefa Popławskiego, Bron. Oranowskiego i Jul. Strycharskiego, potem - głównie w Poznaniu.

RYLL-NARDZEWSKI Czesław (1893-1961) lekarz dermatolog, prof. AM w Lublinie; 1901-11 uczył się w szkole realnej w Dyneburgu, 1912-14 studiował medycynę w Dorpacie, od 1915 prac. jako sanitariusz i felczer, w 1916 - w Legionach, od 1918 - w WP, 1921-22 studiował med. na UJ uzyskując dyplom doktora wszechnauk lekarskich; 1923-24 był mł. lekarzem pułkowym w 25 p. ułanów na Wileńszczyźnie, 1925-39 był ordynatorem, starszym ordynatorem i kier. Oddz. Skórno-Wenerycznego Szpitala Obozu Warownego Wilno (w 1930 awansował na majora), prac. ponadto w wil. Ubezpieczalni Społ.; w 1939 został internowany na Litwie, 1940-44 prac. w wil. przychodniach wenerologicznych, w 1943 był zakładnikiem w Prawieniszkach, w 1945 został zast. prof. Wydz. Lek. UMCS w Lublinie (przekszt. w AM), w 1947 - po habilitacji - profesorem.

RYMGAJŁŁO Fulgenty (1805-1870) architekt; w 1821-28 studiował na Uniw.Wil., potem był pomocnikiem architekta J.K.Podczaszyńskiego; brał udział w powst. styczniowym i udał się na emigrację; uzupełniał studia w Berlinie i Paryżu, w 1841-46 pracował na kolei Paryż-Strasburg; w 1859 powrócił do rodzinnego majątku Gilwicze, projektował dwory i kościoły na Żmudzi.

RYMGAYŁO Józef Ignacy (1650-1713) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w 1670 w Wilnie; w 1686-88 był prof.filozofii i matematyki w Krożach, w 1688-90 – prof.teologii moralnej i matematyki oraz prefektem drukarni w Wilnie; potem był rektorem w Poszawszu, Krożach i Grodnie, superiorem w Iłłukszcie, w 1712-13 – prowincjałem litewskim.

RYMIŃSKI Stanisław Feliks (1895-1942) pracownik oświatowy; był wnukiem powstańca styczniowego, związanym z działalnością POW; od 1921 był urzędnikiem kuratorium w Białymstoku, potem w Wilnie; w 1939 działał w wil.Komitecie Pomocy dla Uchodźców Wojennych, potem – w Zw.Wolnych Polaków: współredagował dwutygodnik „Za Waszą i Naszą Wolność", drukowany w jego mieszkaniu na Zakretowej 5 m.9; w listopadzie 1941 został aresztowany i 12.05.1942 rozstrzelany w Ponarach.

RYMKIEWICZ Aleksander Jarosław (1913 w Wilnie - 1983) poeta, eseista, dramaturg, tłumacz; ukończył Gimn. im. Króla Zygm. Augusta w Wilnie, 1932-37 studiował na USB, uzyskując tytuł mgra praw, był związany z Sekcją Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów i grupą „Żagary", należał do AZS i AZM, ogłaszał wiersze w „Żagarach", „Pionach", „Środach Literackich", „Kurierze Wil.", współprac. z radiem; 1938-39 był aplikantem sądowym w Wilnie, podczas II wojny pracował w fabryce obuwia; od 1945 brał udział w życiu lit. w Warszawie, był doradcą liter. Polskiego Wyd. Muz. 1954-60, członkiem rady red. „Poezji" 1972-81, od 1971 należał do PEN-Clubu; opublikował liczne tomy poezji (w tym w Wilnie: *Tropiciel* 1936 i *Potoki* 1938), reprezentujące katastrofizm, przeżycia wojenne, lirykę krajobrazową oraz tematykę moralno-religijną.

RYMKIEWICZ Dominik August, pseud. Profesor, Remke (1854 w Wilnie - 1934 w Wilnie) działacz socjalistyczny; ukończył gimn. w Wilnie, od 1876 studiował medycynę na Uniw. Warsz., brał udział w tworzeniu organizacji socjalistycznej, w 1879 został aresztowany za posiadanie nieleg. lite-

ratury i skazany na osiedlenie na Syberii, w 1883 wrócił do Wilna, pracował jako nauczyciel matematyki oraz w 1894-1911 jako buchalter w Banku Ziemskim, brał udział w organizowaniu PPS i tajnej drukarni, wchodził do redakcji legalnie wyd. tygodnika „Wiedza" i jego kontynuacji pod zmienianymi tytułami: „Nowe Życie", „Światło", „Kuźnia" (1906-14), za wydanie broszury *Religia, kościół i państwo* był więziony w 1911-13; w 1918 prowadził księgarnię socjalistyczną, 1919-21 był urzędnikiem magistratu, 1922-25 pracował w Kasie Chorych; pochowany na Rossie.

RYMKIEWICZ Feliks (1799-1851 w Wilnie) prof. med. Uniw. Wil.; ukończył gimn. w Mohylewie, od 1816 studiował na Uniw. Wil. początkowo nauki przyrodnicze, potem medycynę, w 1820 został mgrem, w 1821 - drem med. i pomocnikiem J. Franka, w 1825 - adiunktem, w 1829 - profesorem Uniw. Wil. oraz w 1832-42 Akademii Medyko-Chirurgicznej, wykładał fizjologię, patologię, terapię szczegółową i encyklopedię lekarską; był nacz. lekarzem szpit. Sióstr Miłosierdzia (przekszt. w Szpital Sawicz) 1829-51 oraz Szpitala Izraelickiego 1837-48, dyrektorem ochronki dziec. 1844-51, lekarzem Inst. Szlacheckiego 1848-51; znał kilka języków, wykładał jasno i interesująco wzorową łaciną, od 1822 był członkiem Wil. Tow. Lek.; opublikował ponad 40 prac, m.in. *O użyciu stetoskopu* (Wil. 1824), *Wiadomość o cholerze* (Wil. 1830); pochowany na Rossie.

RYMKIEWICZ Leonard Witold (1855 w Wilnie - 1928) działacz socjalist., geometra; od 1869 uczył się w korpusie kadetów w Pskowie, odbywał służbę wojsk. jako konduktor rezerwowy w Wilnie, od 1887 był kancelistą w zarządzie Kolei Poleskiej; w 1877 założył grupę socjalistyczną w Wilnie, organizował kolportaż zakazanej literatury, 1886-89 był kilkakrotnie więziony i w końcu skazany na 3 lata zesłania; w 1898 wrócił do Wilna i nadal prac. na kolei jako technik-geometra, współpracując z PPS, 1916-21 pracował w Magistracie; pochowany na Rossie.

RYMKIEWICZ Tadeusz (1888-1941) lekarz; ukończył Wydz. Lek. USB w 1926, do 1932 służył w pułku Art. Pol. Legionów, od 1933 był lekarzem zdrojowym w Druskiennikach; w 1939 został aresztowany przez NKWD, zmarł w obozie Kotłas 28.01.41.

RYMSZA Andrzej h. Gozdawa odm., pseud. AR Litwin (zm. po 1593) żołnierz, poeta; od 1572 służył pod rozkazami hetm. pol. lit. Krzysztofa Radziwiłła „Pioruna", brał udział w 1579-81 w kampaniach inflanckich Stef. Batorego, w 1589 został dożywotnim wójtem Birż; opublikował liczący 2200 wersów poemat *Deketeros akroama, to jest dziesięćroczna powieść wojennych spraw oświeconego Książęcia... Krzysztofa Radziwiłła* (Wil. 1585, Wrocław 1972), przełożył z łaciny dzieło Anzelma Polaka *Chorographia albo topographia, to jest osobliwe a okolne opisanie Ziemi Świętej...* (Wil. 1595).

RYNKIEWICZ (Rymkiewicz) (XIX w.) aktor; w 1834 i 1838-44 występował w Wilnie i Kownie, w 1845 – w Krakowie.

RYNKIEWICZ Piotr (1892-1960), „Piotr", ksiądz, absolwent Wileńskiego Seminarium Duchownego, od 1915 był wikariuszem-prefektem w parafii św. Filipa i Jakuba w Wilnie, do 1945 prefektem w wielu szkołach, m.in. w Gimn. im. Kr. Zygmunta Augusta, dodatkowo studiował na KUL w Lublinie a następnie w USB w Wilnie; był uznanym społecznikiem, kapelanem więzienia na Łukiszkach, w okresie okupacji - dziekanem polowym Okręgu Wileńskiego AK, po 17 VII 1944 zagrożony aresztowaniem wyjechał do Bydgoszczy, został proboszczem parafii św. Józefa.

RYŃCA Władysław Jakub, pseud. Klemens (1910-1975) prawnik, wydawca; w 1929 ukończył gimn. w Dąbrowie Górniczej, w 1930 - kurs dla kierowników świetlic w Warsz.; 1930-32 kierował świetlicą Zw. Strzeleckiego w Wilnie, od 1930 studiował na USB i w 1937 otrzymał dyplom mgra praw, działał w Legionie Młodych i w nielegalnym Zw. Lewicy Akad. „Front"; 1932-34 był sekretarzem red. czasopisma „Sprawy Nauczycielskie", 1935-39 - urzędnikiem Dyr. Kolei Państw. w Wilnie, drukował artykuły i recenzje w „Kurierze Porannym"; 1940-41 pracował w Litewskim Banku Państw., od 1941 kierował firmą transportową „Richard Mett i Ska", współpracującą z polskim podziemiem i ratującą Żydów, należał do PPS-WRN i AK, był dwukrotnie więziony na Łukiszkach; od 1943 w Gen. Guberni kupował prace pisarzy i uczonych z zamiarem wydania ich po wojnie (pomagał mu Cz. Miłosz); 1946-50 był właścicielem Inst. Wyd. „Panteon" w Warsz., 1950-66 praktykował jako adwokat, od 1970 jako radca prawny.

RYPIŃSKI Karol (1809-1892) malarz; w 1825-31 uczył się w Szkole Sztuk Pięknych Uniw. Wil. pod kier. Jana Rustema i Winc. Smokowskiego, stale mieszkał w Wilnie, uczył rysunków, wiele malował i rysował, głównie na potrzeby litografii, wykonał ilustracje do *Historii m. Wilna* M. Balińskiego (1836), malował portrety olejne, akwarelowe i pastelowe wybitnych osobistości, często potem litografowane, oraz obrazy religijne do kościołów (Najśw. Panny Nieustającej Pomocy i św. Marcjanny do kościoła św. Jakuba).

RYSIŃSKI (Rysinius Sarmata, Pantherus) **Salomon h. Ostoja** (zm. 1625) pisarz, działacz kalwiński, pierwszy paremiolog polski; był preceptorem synów dygnitarzy i wspólnie z nimi immatrykulował się na uniw. w Lipsku i Altdorfie, zdobywając gruntowne wykształcenie, w 1596 został pedagogiem Krzysztofa Radziwiłła, syna Krzysztofa R. „Pioruna", towarzysząc mu do Lipska, Heidelbergu i Bazylei; w 1604 po śmierci „Pioruna" zamieszkał w dworze Krzysztofa juniora w Wilnie, był jego doradcą, nadzorował edukację jego syna Jerzego, uczestniczył w życiu Jednoty Litewskiej, napisał wiele utworów okolicznościowych, pośw. Radziwiłłom, wydał tomik 1800 przysłów polskich *Proverbiorum polonicorum... centuriae decem et octo* (1618), przedrukowywany potem wielokrotnie pt. *Przypowieści polskie.*

RYSZKOWSKI Władysław (1877-1945) aktor; ukończył szkołę realną w Krakowie, przerwał studia na Polit. Lwowskiej i zaczął występować w amatorskim zespole teatralnym, od 1900 grał w Krakowie i Poznaniu, w 1906-08 – w teatrze N.Młodziejowskiej w Wilnie (m.in. Stańczyka w *Weselu*) i w kabarecie „Ach", potem m.in. w Łodzi, Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lwowie i Katowicach; od 1934 przebywał w schronisku w Skolimowie.

RYTEL Piotr, pseud.Witold Szeliga (1884 Wilno – 1970) kompozytor, krytyk muzyczny; uczył się u S.Kuleszy w Wilnie, w 1908 ukończył Konserwatorium Warszawskie; w 1911-39 i 1945-52 był prof.Konserwatorium (od 1946 – PWSM) w Warszawie, w 1956-61 był prof.i rektorem PWSM w Sopocie; skomponował m.in. 3 opery i 2 balety, w niektórych kompozycjach nawiązywał do utworów A.Mickiewicza (poemat symfoniczny *Grażyna* 1908) i J.Słowackiego (kantata *Grób Agamemnona*); jako krytyk reprezentował poglądy konserwatywne.

RYWOCKI Jan h. Prus (1599 lub 1600-1666) jezuita, pedagog, pisarz nowołaciński; uczył się w szkole jez. w Braniewie, do zakonu wstąpił w 1624 w Wilnie, 1628-32 studiował teologię na Uniw. Wil., potem uczył retoryki w Nieświeżu, w 1637 został prof. teologii pozytywnej i polemicznej, Pi-

sma św. i j. hebrajskiego w Akad. Wil., gdzie w 1639 uzyskał tytuł mgra filoz. i sztuk wyzwolonych, w 1641 został wicerektorem, w 1642 - rektorem kol. w Braniewie, 1646-48 był regensem Semin. Papieskiego, w 1648 został prof. Pisma św., w 1649 - wicerektorem Akad. Wil.; w 1650 otrzymał doktorat z teologii i został prowincjałem, 1652-53 był spowiednikiem domu nowicjatu w Wilnie, 1653-54 instruktorem III probacji w Nieświeżu, 1658-60 - ponownie regensem Semin. Pap. w Braniewie, 1660-61 - doradcą prowincjała, 1662-64 ponownie prowincjałem; ogłosił w Wilnie kilka panegiryków pośw. Władysławowi IV.

RZĄDKOWSKI Jan (1860-1934) płk piechoty ros., oficer, a potem dca Legionu Puławskiego (1915), dca baonu B. Strzelców Polskich w Rosji (1915-17), zca dcy Dyw. Strzelców Polskich, a od czasu powstania I Korpusu Piechoty na Wschodzie - zca dcy 2 Dyw. Strzelców (1917), dca 26 p.p. (1918-19), dca Okr. Wojskowego Piotrków, dca Okr. Generalnego Lublin (1919), dca I Dyw. Piechoty Litewsko-Białoruskiej, a potem dca Korpusu Wojsk Litwy Środkowej (1919-21), dca Okr. Generalnego Łódź, przewodniczący Oficerskiego Trybunału Orzekającego (1921-23). Gen. broni od I 06 1919 r. Od 1923 r. w stanie spoczynku.

RZĄŻEWSKI Andrzej Lechosław (1924-1991), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-39, żołnierz AK Okr. Tarnowskiego, 1945/46 służył w LWP, ukończył Szk. Podch. Lotn. w Dęblinie, w 1950 został mgr ekon. po studiach WSH w Krakowie, pracował w Centr. Handlu Zagr. w Warszawie i jako przedstawiciel polskich central: „Ciech" w Pradze i PHZ „Metronex" w Berlinie.

RZEPNICKI Krzysztof Antoni (1704-1757) jezuita; do zakonu wstąpił w 1728 w Wilnie, w 1743-48 był tam prof.matematyki, j.greckiego i hebrajskiego; potem był m.in.prof.matematyki i pref.drukarni w Nieświeżu.

RZESZOWSKI Edward (1888-1962) nauczyciel polonista i rusycysta, wizytator; uczył się w progimnazjum w Pińczowie i w 1904-07 w Gimn.Chrzanowskiego w Warszawie; w 1909 zdał maturę jako ekstern w Eupatorii, w 1913 ukończył filologię słowiańską na Uniw.w Kijowie; wykładał w gimn.w Taszkiencie, należał do organizatorów taszkienckiego uniwersytetu, przyczynił się do zreformowania pisowni rosyjskiej; w 1921-27 był polonistą w Chełmży, w 1927-31 dyr.Gimn.im.Kopernika w Toruniu; w 1931 został wizytatorem Okr.Szkolnego Wileńskiego oraz dyrektorem wil.Biblioteki Pedagogicznej; w czasie okupacji prowadził tajne nauczanie i pracował jako robotnik, był więziony na Łukiszkach; w 1945-47 był wizytatorem w Toruniu, w 1947-51 wykładowcą na kier. rusycystyki na UMK; od 1951 był zast.prof. i kier.Katedry Rusycystyki na Uniw.Łódzkim.

RZEUSKA Maria Aleksandra (1908-1982) historyk literatury; w 1928 zdała maturę w Gimn. im. Królowej Jadwigi w Siedlcach, 1929-35 studiowała polonistykę i filozofię ścisłą na USB, w 1935 uzyskała magisterium z filologii polskiej, w 1938 doktorat; należała do sympatyków lewicy studenckiej, podczas okupacji sowieckiej była korektorką w „Prawdzie Wil.", podczas okup. niem. zajmowała się tajnym nauczaniem, za pomoc udzielaną Żydom została w 1941 aresztowana (zwolniono ją za okupem); 1944-47 była nacz. Wydz. Kultury Urzędu Gł. Pełnomocnika Rządu Polskiego w Wilnie, organizowała wysyłkę polskich zabytków, dokumentów i księgozbiorów do Polski centr.; od 1947 mieszkała w Warsz., 1948-54 była adiunktem Uniw. Warsz., z którego została karnie usunięta za poglądy (mimo to w 1955 została docentem), 1954-68 pracowała w Archiwum PAN; na-

leżała do wybitnych uczniów M. Kridla, napisała m.in. monografię *„Chłopi" Reymonta* (praca dokt. wyd. 1950), *Główne kierunki współczesnej krytyki literackiej w Anglii i Stanach Zjedn.* („Rocznik Komisji Historycznoliterackiej" 1963), *Semiotyka w lit. anglosaskiej* („Ruch Filoz." 1958).

RZEWUSKI Henryk, pseud. Jarosz Bejła (1791-1866) hrabia, prozaik i publicysta; był członkiem ugodowej koterii petersburskiej, spotykał się z A. Mickiewiczem w 1824-29 w Petersburgu, podczas podróży krymskiej oraz w Rzymie, był twórcą gawędy szlacheckiej i legendy Radziwiłła „Panie Kochanku" jako autor *Pamiątek J. Pana Seweryna Soplicy, cześnika Parnawskiego* (Paryż 1839-41), których przerobione dla cenzury wydanie ukazało się w Wilnie w 1844 pt. *Pamiątki starego szlachcica litewskiego*, napisał również powieść o konfederacji barskiej *Listopad* (1845-46) oraz pamflet na szlachtę *Mieszaniny obyczajowe przez Jarosza Bejłę* (Wil. 1841), które wywołały oburzenie i publikacje polemiczne (w Wilnie wydano w 1842 *Pomieszanie Jarosza Bejły* G. Olizara, w 1844 *Bigos hultajski* T. Szczeniowskiego); w 1851-54 redagował „Dziennik Warszawski".

RZEWUSKI Henryk (1928 w Wilnie - 1991) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1938-40, w 1953 został lek. medycyny po studiach w AM w Łodzi, pracował w szpitalach w Rudzie Śl. i Aleksandrowie Łódzkim.

RZEWUSKI (Kreuza-Rzewuski) **Leon** (zm. 1639) bazylianin, archimandryta wil., generał zakonu w 1621; ok. 1623 został arcybiskupem unickim smoleńskim i czernihowskim.

RZĘDOWSKI Henryk (1885-1961) prawnik, pedagog; wydalony z gimn. kieleckiego za udział w strajku, maturę zdał w Helsinkach, ukończył prawo i filologię klasyczną na uniw.w Petersburgu i przez kilka lat pracował tam jako adwokat; w 1916-18 był pełnomocnikiem kulturalno-oświatowym Polskiego Tow.Pomocy Ofiarom Wojny na Wileńszczyźnie; w 1918-22 był inspekt.szkolnym w Łomży, potem wizytatorem w Białymstoku, Toruniu i od 1932 – w Wilnie; w czasie okupacji zajmował się konspiracyjną pracą oświatową i społeczną; w 1945 osiadł w Poznaniu, organizował szkoły zawodowe w 27 zakładach taboru i sprzętu kolejowego w Polsce.

RZYMEŁKA (Rzymełko) **Jan** (1877-1960) ksiądz, misjonarz, redaktor, działacz społ. i polit.; 1891-1902 uczył się w Małym Seminarium oraz w Seminarium ks. Misjonarzy w Krakowie, 1902-06 studiował na UJ, potem redagował czasopisma relig., uczył w seminariach duch. i szkołach, organizował działalność charytatywną, 1921-29 był przełożonym Domu ks. Misjonarzy w Kurytybie, org. działalność patriotyczną i oświatową wśród polskich emigrantów; 1929-36 był przełożonym Domu ks. Misjon. w Wilnie, wychowawcą w seminarium misjonarskim oraz dyrektorem Stow. Pań Miłosierdzia; 1936-44 proboszczem par. św. Krzyża w Warsz. i przełożonym Domu ks. Misj., podczas wojny brał udział w akcji ukrywania Żydów, 1944-45 był więziony w obozach koncentr., od 1946 prac. w kościele św. Krzyża w Warsz.

S

SABBATAJ ben Meir ha-Kohen, zwany Szach (1621-1662) rabin wileński; odbył studia talmudyczne w jesziwach Tykocina, Krakowa i Lublina, osiadł w Wilnie i został sędzią sądu rabinackiego, stał się autorytetem w dziedzinie prawa religijnego dzięki dziełom w jęz. hebrajskim; w 1655 uciekł przed wojskami rosyjskimi do Czech.

SABINKA (Sabina, Sabinek, Sabinus) **Stanisław h. Glaubicz** (zm. ok. 1588) dr med., wójt wileński; od 1552 studiował w Akad. Krak., 1581-83 był dzierżawcą mennicy wil., w 1582 wykupił wójtostwo wileńskie.

SACCO (Sacci, Sacchi, Sakko) **Józef de** (ok. 1735-1798) architekt włoski, działał od 1767 w Polsce, służył w WP, w 1771 został nobilitowany jako kapitan kawalerii wojska lit., w 1771 został architektem Komisji Skarbu W. Ks. Lit., prowadził prace remontowo-budowlane przy zamkach w Grodnie oraz przy katedrze, ratuszu, obserwatorium i archiwum uniwersyteckim w Wilnie, od 1774 projektował i wznosił budowle reprezentacyjne i gospodarskie w dobrach królewskich na Litwie, budował pałace dla magnaterii i szlachty w okolicach Grodna (1770-75 - Chreptowicza w Szczorsach), mieszkał stale w Grodnie.

SADKOWSKA Danuta (1917-2005) dr med. diabetolog; była wychowanką mec.Tadeusza Wróblewskiego w Wilnie, medycynę ukończyła na Uniw.Kowieńskim, doktorat uzyskała na UJ; podczas okupacji była sanitariuszką wileńskiej AK, po wojnie - lekarzem Szpitala Kolejowego w Krakowie; była współzałożycielem i długoletnim wiceprezesem krakowskiego oddziału Tow.Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej.

SADKOWSKI Jan Stanisław (ok.1632-1683) jezuita; do zakonu wstąpił w 1649 w Wilnie; studiował w Połocku, Krożach i Mediolanie; wykładał w Pińsku, Płocku, Pułtusku i Krożach, był kaznodzieją w Połocku i Łomży; w Wilnie był w 1672-75 prof.filozofii, w 1678-80 - prawa kanonicznego i teologii moralnej, w 1680-83 - teologii scholastycznej; w 1675 opublikował w Wilnie tezy z filozofii.

SADOWNIKOW Wasilij (1800-1879) malarz rosyjski; był chłopem pańszczyźnianym wyzwolonym w 1837; w 1838 uzyskał w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu tytuł wolnego artysty; w 1845-48 mieszkał w Wilnie i Kownie, malował pejzaże z okolic Wilna i wil.kościoły, m.in. *Widok Wilna od Góry Zamkowej* (1846), *Wnętrze kościoła Trynitarzy* (1847), *Katedra wileńska* (1847), *Widok Wilna od Zarzecza* (1848), *Kościół Bernardynów* (1852), *Kaplica św.Kazimierza* (1852).

SADOWSKA Maria (1911-1959) rzeźbiarka; ukończyła gimn.w Sosnowcu, w 1934-39 studiowała na Wydz.Sztuk Pięknych USB w prac.H.Kuny, uzyskując absolutorium; w czasie okupacji działała w AK, dlatego została aresztowana przez NKWD i w 1945-56 przebywała w łagrach w głębi Rosji; od 1956 pracowała jako technik, od 1957 - st.asystent w Politechnice Krakowskiej.

SADOWSKI Jan (1860 w Smorgoniach - 1933) prałat kapituły wil.; ukończył gimn. i semin duchowne w Wilnie oraz Akademię Duchowną w Petersburgu ze stopniem mgra św. teologii, był proboszczem w Brześciu i Ławaryszkach, wikarym u św. Jakuba i św. Ducha w Wilnie oraz kanclerzem kurii diecezjalnej; za obronę Kościoła w walce z caratem i prawosławiem został skazany na wygnanie do Petersburga, gdzie od 1907 był delegatem Diec. Wil. w Kolegium, wrócił w 1917, był oficjałem konsystorza do 1921, sprzeciwiał się sprzedaży gobelinów wil.

SADOWSKI Jan uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-29, mgr prawa po studiach w USB, zginął w Oświęcimiu.

SADOWSKI Józef h. Lubicz (1689-1749 w Wilnie) jezuita, prof. i rektor Akad. Wil.; w 1707 wstąpił do zakonu w Wilnie, w Akad. Wil. studiował filozofię 1710-13 i teologię 1713-17, uczył w szkołach jezuickich w Grodnie, Pułtusku i Warszawie, w 1721 otrzymał w Akad. Wil. stopień mgra filozofii i nauk wyzwolonych i objął katedrę etyki i polityki oraz funkcję kaznodziei w kościele św. Jana; po odbyciu 3. probacji w Nieświeżu wrócił do Akad. Wil. na stanowisko prof. filozofii 1725-27, po otrzymaniu doktoratu z teologii był prof. teologii scholastycznej i prawa kanonicznego oraz regensem Alumnatu Papieskiego 1727-31, 1732-34 był rektorem w Nieświeżu, w 1735 objął ponownie wykłady prawa kanonicznego w Akad. Wil. (w 1735 otrzymał doktorat prawa kan.) i został wicekanclerzem Akademii, w 1738 został rektorem, kierował odbudową gmachów po pożarze, zmodernizował drukarnię, 1741-45 był prowincjałem, potem - przełożonym domu profesów przy kościele św. Kazimierza i rektorem domu 3. probacji przy kościele św. Rafała.

SADOWSKI Marian (1924-1944) „Ryś", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1936-39, żołnierz AK, poległ w operacji „Ostra Brama" 7 VII 1944, pochowany na cm. wojsk. na Rossie.

SADOWSKI Rajnold (Renard, Reginald, Reinhold) **Kazimierz h. Lubicz** (zm. 1721) horodniczy wil., pisarz ziemski, kasztelan brzeski lit., w 1689 był podstolim brzeskim lit., w 1693 służył w wojsku lit. i został pisarzem ziemskim lit., związał się z opozycją antysapieżyńską - republikantami, uczestniczył w wojnie domowej z Sapiehami i w walkach ze Szwedami jako por. chorągwi pancernej Ludwika Pocieja, 1709-13 był horodniczym wileńskim, potem kaszt. brzeskim lit.

SADOWSKI Sergiusz (1911-?) historyk; w 1935 ukończył Gimn.im.Mickiewicza w Wilnie, w 1935-39 studiował historię na USB, w 1935-39 uczył w szkołach wileńskich; w 1948 uzyskał na UMK w Toruniu magisterium z historii, w 1949 dyplom nauczyciela szkół średnich; uczył w szkołach toruńskich w 1945-48, w 1949-53 był wykładowcą w Studium Pedagogicznym UMK.

SAFAREWICZ Aleksander (1876-1936 w Wilnie) lekarz, bakteriolog i higienista, prof. USB; w 1896 ukończył I gimn. w Wilnie, w 1903 otrzymał dyplom lekarza na uniw. kijowskim, 1906-08 prac. w Pogotowiu Rat. i Stacji Pasteurowskiej w Wilnie, 1909-14 - we własnej pracowni chemiczno-bakteriologicznej, od 1909 był członkiem Rady Miejskiej, od 1911 - czł. Tow. Lekarskiego Wil.; 1914-17 służył w wojsku ros. jako st. ordynator szpit. polowego, w 1918 wznowił działalność wil. pracowni, 1920-21 w WP prowadził prac. bakteriologiczną w Modlinie; 1921-36 pracował na USB jako st. asystent, od 1928 - adiunkt, od 1931 prof. w Zakł. Higieny (doktoryzował się w 1924, habilitował - w 1926), 1928-32 kierował Miejskim Zakładem Badania Żywności, od 1925 wydawał „Archiwum Higieny"; był bibliotekarzem, potem sekretarzem Wil. Tow. Lek. i współredaktorem „Pamiętnika" Towarzy-

stwa, wchodził w skład Wil. Nowogr. i Naczelnej Izby Lekarskiej; ogłosił *Badanie książek szkolnych pod względem higienicznym* (Wil. 1924) oraz (z K.W. Karaffą-Korbutem) *Ustawodawstwo sanitarne* (Wil. 1926).

SAFAREWICZ Jan (1904-1992) językoznawca, docent USB, prof. UJ; jako uczeń gimnazjum służył w 1920 w harcerskich drużynach obrony Warszawy, studiował filologię klasyczną na USB, uzyskując w 1927 doktorat, po pobycie w Paryżu habilitował się w 1932 i został docentem na USB, w 1937 - prof. językoznawstwa indoeuropejskiego na UJ, w czasie okupacji prowadził w Krakowie tajne nauczanie, w 1958 został członkiem PAN, w 1978 - doktorem hc. Uniw. w Wilnie; ogłosił ponad 500 publikacji, zajmował się m.in. związkami języków bałtyckich i słowiańskich, imionami litewskimi w jęz. polskim, nazwami miejscowości na „-iszki", językiem A. Mickiewicza, redagował „Acta Baltico-Slavica" i „Język Polski".

SAFAREWICZOWA ze Szczepkowskich, 1°v. Datkowa Halina (1904-1980) językoznawca, prof. UJ; maturę zdała w 1924 w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, 1927-31 studiowała filologię polską na USB uzyskując magisterium, 1930-37 była mł. asystentką w Katedrze Językozn. Indoeuropejskiego, w 1937 otrzymała na USB doktorat na podst. rozprawy *O pochodzeniu i użyciu wyrazów jeśli, jeżeli w j. polskim* (druk. Wilno 1937); w 1937 - po powołaniu męża - Jana na prof. UJ - przeniosła się do Krakowa, 1946-69 pracowała w Zakł. Językoznawstwa PAU potem PAN, od 1954 kierowała Zakładem J. Wschodniosłowiańskich UJ, od 1956 - Zakładem, potem Katedrą Fil. Rosyjskiej; uczestniczyła w przygotowaniu *Słownika staropolskiego*, wchodziła w skład redakcji *Słownika języka A. Mickiewicza*.

SAKOWICZ Adam Maciej h. Korwin (zm. 1662) podkomorzy, potem starosta oszmiański, wojewoda smoleński; 1621-22 służył w wojsku lit., walczył w Inflantach; należał do klientów hetm. Krzysztofa Radziwiłła i został przy nim w 1633 podwojewodzim wil., kilkakrotnie posłował na sejmy i był wybierany do komisji do zapłaty wojsku lit., na sejmie koronacyjnym Jana Kazimierza w 1649 otrzymał starostwo oszmiańskie, w 1655 brał udział w rokowaniach ze Szwedami i podpisał układ poddający Litwę Karolowi Gustawowi, pertraktował także z carem Aleksym w sprawie poddania się szlachty oszmiańskiej pod jego władzę; w 1658 został wojew. smoleńskim, w 1659 - administratorem skarbu lit., borykającym się z brakiem funduszu na opłacenie wojska.

SAKOWICZ Adam Władysław (zm. 1716) - w 1693 został cześnikiem witebskim, w 1710 - sędzią grodzkim trockim, w 1715 - podwojewodzim trockim.

SAKOWICZ Andrzej z Hruzdowa h. Pomian (zm. 1465) namiestnik połocki, woj. trocki; początkowo był stronnikiem Świdrygiełły, potem Zygm. Kiejstutowicza, w 1440 został namiestnikiem smoleńskim, w 1444-57 był nam. połockim, w 1445 był dowódcą w wyprawie przeciw Moskwie, w 1459 został wojewodą trockim.

SAKOWICZ Bogdan Andrzejewicz z Hruzdowa h. Pomian (zm. 1491) namiestnik połocki, marsz. ziemski, woj. trocki; 1466-74 był starostą brasławskim i marsz. dworskim, należał do rady wielkoksiążęcej, był posłem do Moskwy i chana, uczestniczył w rokowaniach z Krzyżakami, w 1478 został namiestnikiem połockim i marszałkiem ziemskim, w 1484 - wojewodą trockim.

SALNICKI Mikołaj (1865-1956) muzyk; był altowiolistą i dyryg. orkiestry rzemieślniczej, w 1905 objął kierownictwo zespołu instrumentalnego „Lutni" w Wilnie, zorganizował początkowo kwartet i kwintet, od 1907

- 30-osobową orkiestrę, w 1912 grał w kwartecie „Lutni".

SALPA Michał (1560-1618 w Wilnie) jezuita, rektor Akad. Wil.; pochodził z Włoch i na uniw. włoskich odbył studia humanistyczne, filozoficzne i matematyczne, do zakonu wstąpił w 1581, w 1587 przybył do Polski, 1589-93 studiował teologię w Akad. Wil., wykładał matematykę w Braniewie 1594-97 oraz w Akad. Wil. - matematykę, teologię moralną i j. hebrajski 1598-1604, w Nieświeżu był rektorem 1605-08 i prof. teologii moralnej 1609-11, od 1611 wykładał teologię w Akad. Wil., w 1614 został jej rektorem, rozbudował studium teologiczne, odbudował spaloną drukarnię, powiększył bibliotekę, założył internat „Bursę Korsaka".

SALWADOR (Salvandor, Salwator, Salveder, Salvetter) **Jan** (XVII w.) budowniczy poch.z Grazu; w 1664 przyjął obywatelstwo m.Wilna, został starszym cechu murarzy i kamieniarzy wil., murarzem Zamku Królewskiego; w 1666 odnawiał katedrę.

SAŁAHUB Aleś, pseud.m.in. Lawon Adradżeniec (1906-1934) pisarz i działacz białoruski; w 1927 ukończył Gimn.Białoruskie w Wilnie, wstąpił do „Hramady" i Kom. Partii Zach.Białorusi, organizował jaczejki komunistyczne w pow.wilejskim, za co w 1924 i 1927 był więziony na Łukiszkach; w 1928 nielegalnie przedostał się do Mińska, w 1931 ukończył uniwersytet i został aspirantem Inst.Literatury AN ZSRR; w 1934 aresztowano go i rozstrzelano; publikował wiersze i artykuły w czasopismach białoruskich.

SAMOJŁO-SULIMA Włodzimierz (1878-1941) działacz i publicysta białoruski; w 1898 ukończył gimn. w Mińsku, studiował medycynę i filologię w Moskwie i Petersburgu, 1906-18 współprac. z ros. czasopismem „Minskij Kurier", popierał młodą literaturę białoruską i pisał artykuły o lit. rosyjskiej; w 1918 przeniósł się do Wilna, współpracował z gazetami rosyjskiej emigracji (m.in. „Wilenskaja Recz"), został członkiem Białor. Komitetu Narodowego, Tow. Szkoły Białor. i Białor. Tow. Wydawniczego, drukował artykuły na tematy polityczne i kulturalne w wil. prasie białoruskiej i „Przegl. Wileńskim"; w październiku 1939 został uwięziony przez NKWD i w 1941 zamordowany.

SAMOJŁOW Paweł Wasiljewicz (1866-1931) aktor rosyjski; debiutował w 1888 w Petersburgu, w latach 90.XIX w. występował w zespole K.N.Niezłobina w Wilnie, w 1904-05 - w Teatrze Komissarżewskiej, w 1920-24 w Teatrze Aleksandryjskim w Petersburgu.

SAMSONOWICZ Piotr (1702-1759 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1719 w Wilnie, był tam w 1737-40 prof.filozofii, w 1748-49 prof.teologii moralnej, w 1749-50 prof.teologii scholastycznej i dziekanem Wydz.Teologicznego Akad. Wileńskiej; w 1757-59 - rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego w Wilnie; poza tym był misjonarzem w Worniach i Wisztyńcu, superiorem w Worniach, prefektem szkół w Krożach i wicerektorem w Kownie.

SAMUKÓWNA Bronisława, w zakonie Edyta (1908-1987) benedyktynka; w 1930 ukończyła gimn. benedyktynek w Wilnie i 2 lata studiowała matematykę na USB, w 1932 wstąpiła do zakonu, uczyła arytmetyki w szkole klasztornej do 1939, w 1942 była więziona przez Niemców, w 1944 została przeoryszą, w 1946 wyjechała z częścią sióstr do Polski, zorganizowała klasztor w Żarnowcu i została jego ksienią.

SANDECKA-RYMKIEWICZ Helena (1899-1993) lekarz, żona Tadeusza R.; w 1920 była sanitariuszką w wojnie polsko-bolszewickiej; studia medyczne rozpoczęła

w Warszawie, ukończyła w 1927 na USB; 1929-33 pracowała w Szpit. Miejskim w Wilnie, 1934-39 - w Druskiennikach, przebywała na zesłaniu w Kazachstanie 1940-42, potem w Iranie i Pd. Rodezji 1942-48, od 1948 była lekarzem rej. w Warszawie.

SANGUSZKO Hieronim Władysław (1611-1657) książę, jezuita, sufragan wil., biskup smoleński; od 1619 studiował w Akad. Wil., do jezuitów wstąpił w 1628 i studiował w kolegiach w Krakowie, Sandomierzu i Poznaniu, przyjął święcenia w 1636, w 1640 opuścił zakon, studiował ponownie w Akad. Wil. i był sekretarzem Władysława IV, w 1642 został kustoszem w kapitule wil., w 1644 - biskupem pomocniczym wil., w 1652 - dziekanem kapituły wil., w 1655 - biskupem smoleńskim (Smoleńsk zajęty był przez Moskwę, nie odbył więc ingresu).

SAPIEHA Aleksander Kazimierz h. Lis (1624-1671 w Wilnie) biskup żmudzki, potem wileński; uczył się w Lublinie, studiował w Akad. Wil., na Uniw. Krak., w Padwie, Bolonii, w Rzymie i Paryżu; w 1649 został kanonikiem wil., w 1655 - sufraganem wil., w 1659 - biskupem żmudzkim, w 1667 bisk. wileńskim, uczestniczył aktywnie w działalności politycznej, występował przeciw różnowiercom, w 1671 dokonał uroczystej introdukcji Obrazu MB Ostrobramskiej do nowej kaplicy, zbudował stały most na Wilii.

SAPIEHA Aleksander Michał h. Lis (1730-1793) wojewoda połocki, hetman polny lit., kanclerz w. lit.; uczył się w kolegium jez. w Lubartowie, posłował kilkakrotnie na sejmy i był wybierany do komisji skarbowych, w 1748 został oboźnym lit., w 1750 gen. majorem wojsk lit. i podskarbim nadwornym lit., w 1753 - wojewodą połockim, w 1762 - hetmanem polnym lit.; podczas konfederacji barskiej był lojalny wobec króla, potem - uległy ambasadorowi ros. O. Stackelbergowi, którego poparciu zawdzięczał nominację na kanclerza w. lit., w 1792 objął marszałkostwo konfederacji targowickiej na Litwie; w Różanej zgromadził bogaty zbiór książek i rękopisów, utrzymywał teatr dworski, szkołę muzyczną, operową i baletową.

SAPIEHA Aleksander Paweł h. Lis (1672-1734 w Wilnie), marszałek w. lit.; 1683/84 uczył się w kol. jezuickim w Braniewie, 1685-89 - na Zachodzie, m.in. w Paryżu; był związany z dworem Jana III, w 1692 został cześnikiem lit. i marszałkiem nadwornym lit., August II nadał mu w 1698 urząd marsz. w. lit., 1702-09 był stronnikiem Karola XII i S. Leszczyńskiego, w 1708 zrezygnował z urz. marszałka, ale otrzymał ten urząd z powrotem w 1713, próbował odzyskać dobra Sapiehów utracone po bitwie pod Olkienikami.

SAPIEHA Andrzej Stanisław h. Lis (1592-1646) kasztelan trocki, potem wileński; kilkakrotnie posłował na sejmy, na wyprawę chocimską w 1621 wystawił 200 rajtarów, w 1622 - chorągiew husarii (150 koni) na wojnę ze Szwedami w Inflantach, w 1627 odznaczył się w bitwie pod Tczewem, w 1641 otrzymał kasztelanię trocką, w 1644 - wileńską.

SAPIEHA Antoni Kazimierz h. Lis (1689-1739) starosta merecki, kasztelan trocki; 1705-08 uczył się w Paryżu, 1706-09 był stolnikiem lit., w 1710 został starostą mereckim, kilkakrotnie posłował na sejm, należał do stronnictwa St. Leszczyńskiego i utrzymywał z nim kontakty także po abdykacji, w 1737 został kaszt. trockim.

SAPIEHA Benedykt Paweł h. Lis (zm. 1707) podskarbi w. lit.; studiował w Grazu i w Lowanium, w 1661 został podstolim lit., w 1665 - stolnikiem lit., w 1670 - krajczym lit. i podskarbim nadwornym lit., posłował kilkakrotnie na sejm, w 1674 jako marszałek sejmu elekcyjnego przyczynił się do wyboru Jana Sobieskiego, w 1676 odkupił urząd podskar-

biego w. lit., występował przeciw hegemonii Paców na Litwie, prowadził wojnę z konfederacją wojskową szlachty tzw. republikantami, został ranny pod Olkienikami; początkowo był stronnikiem Augusta II, potem Karola XII i S. Leszczyńskiego, w 1698 został ciwunem wil., nawiązywał kontakty z dworem francuskim i austriackim, w 1700 otrzymał od ces. Leopolda I tytuł książęcy.

SAPIEHA Bohdan h. Lis (zm. między 1599 a 1603) dworzanin i rewizor hospodarski, sędzia ziemski trocki; kilkakrotnie pełnił funkcję rewizora z polecenia Zygm. Augusta, od Stefana Batorego otrzymał przywilej na sędziego ziemskiego trockiego, którym był w 1576-99; był wyznawcą prawosławia i członkiem bractwa św. Trójcy w Wilnie.

SAPIEHA Eustachy Kajetan (1881-1963) ziemianin, dyplomata, min. spr. zagr.; ukończył gimn. we Lwowie, 1900-04 studiował leśnictwo w Zurychu i uzyskał stopień inżyniera, w 1909 osiadł w dobrach Spusza i Jelna w Grodzieńskiem (7700 ha), działał w Tow. Rolniczym Gr.; w 1917 zajął się działalnością polityczną, w 1918 brał udział w zamachu stanu płka M. Januszajtisa, potem był ułanem w oddz. jazdy rtm. Wład. Dąbrowskiego (później 13 p. ułanów wil.), w 1919 został posłem w W. Brytanii, w 1920-21 był ministrem spr. zagr. (negocjował przymierze z Francją i Rumunią, uczestniczył w rokowaniach z Litwą); potem był działaczem wil. oddz. Stronnictwa Pracy Narodowej, wspierał finansowo „Słowo", zabiegał o zbliżenie ziemiaństwa z J. Piłsudskim (mowa w Nieświeżu w 1926), został prezesem Polskiej Organizacji Zachowawczej Pracy Państwowej, 1928-29 był posłem na sejm RP z listy BBWR; 22.09.39 został aresztowany przez NKWD i skazany na śmierć, potem - na 10 lat łagrów; zwolniony w 1941 pracował w delegaturze amb. polskiej w Ałma-Acie, 1941-45 był pełnomocnikiem PCK w Nairobi; opublikował *Wspomnienia z kilku rozmów z komendantem Piłsudskim* (1957).

SAPIEHA Franciszek h. Lis (1772-1829) generał artylerii lit.; wychowywał się w Puławach, słuchał wykładów w Szkole Gł. Wileńskiej, w 1792 został konsyliarzem konfed. targowickiej, w 1793 - gen. artylerii; brał udział w powst. kościuszkowskim, dowodził dywizją wojsk lit. jako gen. lejtnant, w 1795 złożył poddańczą przysięgę Katarzynie II, potem wiele podróżował po Europie, prowadził hulaszczy tryb życia, często bywał w Wilnie; w 1820 ofiarował znaczny zbiór zoologiczny dla Lic. Krzemienieckiego, jego nadwornym architektem był Michał Cadeau, późniejszy prof. Uniw. Wil., w jego majątkach Dereczynie i Różanej działały teatry.

SAPIEHA (Sopieha, Sopieżyc, Sopiha) **Iwan** (Iwaszko, Jan) **h. Lis** (zm. 1517) marsz. hospodarski, woj. witebski, woj. podlaski, protoplasta linii kodeńskiej; był członkiem poselstwa w. ks. Aleksandra Jagiellończyka do Moskwy w 1497 i 1498 oraz do Rzymu w 1501, brał udział w kampanii przeciw Moskwie w 1501, po koronacji Aleksandra został w grudniu 1501 kanclerzem dworu królowej Heleny, córki Iwana III, w 1503 uczestniczył w poselstwie do Iwana III i był twórcą 6-letniego rozejmu, w 1504 został marsz. hospodarskim, Zygmunt I mianował go sekretarzem najwyższym hospodarskim, w 1508 został namiestnikiem witebskim, był posłem do cara Wasyla III w 1505 i 1508, w 1511 został wojewodą witebskim, w 1514 dowodził częścią armii lit. w wojnie z Moskwą i został woj. podlaskim; był właścicielem olbrzymich dóbr, w 1512 otrzymał przywilej na założenie miasta w Kodniu, wybudował zamek obronny i cerkiew.

SAPIEHA Jan Fryderyk (1680-1751) kanclerz w. lit.; kształcił się w szkołach jezuickich 1691-96, 1700-02 podróżował za granicą, 1703-06 marszałkował 9 sejmikom, był

stronnikiem St. Leszczyńskiego i otrzymał od niego urząd referendarza lit.; po klęsce Karola XII pod Połtawą dostał amnestię od Augusta II, w 1716 został kasztelanem trockim, po śmierci Augusta II głosował na St. Leszczyńskiego, ale przeszedł do obozu Augusta III i otrzymał kanclerstwo wielkie lit.; w kodeńskiej rezydencji zebrał 3.500 książek, napisał *Historię przezacnego Obrazu kodeńskiego. Annotacje historyczne o początkach Zakonu Rycerzy Orła Białego* (po łacinie i po polsku 1730).

SAPIEHA Jan Stanisław h. Lis (1589-1635) starosta słonimski, podstoli lit., marszałek nadworny i wielki lit.; studiował w Akad. Wil. w 1599-1600, potem w kol. jezuickim w Braniewie 1603-05, na uniw. w Würzburgu 1606/07, następnie w Paryżu u prof. Sorbony J. Casaubonusa, w 1609 był dworzaninem pokojowym Zygmunta III, uczestniczył w wyprawie przeciw Rosji, w 1611 został podstolim lit. i odbył podróż zagraniczną 1611-13, w 1617 został marsz. nadwornym lit., w 1621 - marsz. w. lit., w 1625 dowodził wojskiem lit. przeciw Szwecji w Inflantach (poniósł klęskę pod Walmojzą), w 1633 towarzyszył Władysławowi IV w drodze do Grodna i podczas jego pobytu w Wilnie.

SAPIEHA Józef Stanisław (1708-1754 w Wilnie) biskup koadiutor wil.; uczył się do 1727 w kol. jezuickim w Braniewie, potem - w semin. misjonarzy w Warszawie, w 1727 został prepozytem katedry wil., w 1732 otrzymał święcenia; był zwolennikiem St. Leszczyńskiego, ale w 1736 August III mianował go koadiutorem biskupstwa wil., w 1737 został refendarzem duchownym lit., zreformował wil. semin. duchowne, w 1740 otrzymał dochodowe probostwo trockie, w 1748 po pożarze Wilna brał udział w oprac. planu odbudowy miasta, zgromadził cenne archiwalia (korespondencja sapieżyńska), w 1753 ufundował teleskop dla obserwatorium Akad. Wil., własną bibliotekę przekazał w testamencie kapitule wil.

SAPIEHA Kazimierz Jan Paweł h. Lis (ok. 1642-1720) wojewoda wil., hetman w. lit.; studiował w Grazu 1657-58 i Lowanium 1661-63, w 1659 został cześnikiem lit., w 1661 - podstolim lit., w 1670 - woj. połockim, kilkakrotnie posłował na sejm, w 1674 za 13 tys. liwrów z kasy francuskiej poparł wybór Jana Sobieskiego, w 1678 był członkiem poselstwa do Moskwy (traktat andruszowski), w 1682 został wojew. wileńskim, w 1683 - hetmanem wielkim lit.; podczas wyprawy wiedeńskiej sabotował rozkazy Jana III, w 1687, 1688 i 1694 dowodził z sukcesem w bitwach z Turkami i Tatarami, prowadził wojnę domową z opozycją antysapieżyńską: wojskowymi „republikantami", w 1700 poniósł klęskę pod Olkienikami i został pozbawiony dóbr i urzędów, w 1702 związał się z Karolem XII i St. Leszczyńskim i towarzyszył wojskom szwedzkim, w 1708 zrezygnował z buławy wielkiej; w 1700 cesarz Leopold I nadał mu tytuł książęcy; w 1693 ufundował kościół trynitarzy w Wilnie, ofiarował środki na remont kaplicy św. Kazimierza oraz na dzwon „bł. Jozafat" dla kościoła św. Kazimierza w Wilnie.

SAPIEHA Kazimierz Leon (Lew) (1609-1656) pisarz wielki, potem marszałek nadworny, podkanclerzy lit.; uczył się w Akad. Wil. oraz 1621-29 w Monachium, Ingolsztacie, Lowanium, Bolonii i Padwie, w 1631 został sekretarzem królewskim i pisarzem wielkim lit., w 1635 był posłem do Moskwy, w 1637 został marszałkiem nadwornym lit., w 1640 był członkiem komisji badającej sprawę zaburzeń religijnych w Wilnie i dążył do usunięcia zboru kalwińskiego poza granice miasta, w 1645 został podkanclerzym lit., w 1648 opowiedział się za kandydaturą Jana Kazimierza, brał udział na czele pułków w bitwach pod Zbarażem i Beresteczkiem, w 1656 zgodził się formalnie na protekcję szwedzką, ale był gł. postacią obozu wiernego Janowi Kazimierzowi.

SAPIEHA Kazimierz Władysław h. Lis (1650-1703) wojew. trocki; uczył się we Lwowie, w Braniewie i na uczelniach zachodnich, służył w armii lit., brał udział m.in. w bitwie pod Chocimiem w 1673, w 1685 został podstolim lit., w 1686 - stolnikiem, potem podskarbim lit., w 1689 - kasztelanem trockim, w 1697 - wojewodą trockim.

SAPIEHA Krzysztof Stefan h. Lis (1590-1627) pisarz w. lit., starosta lidzki, mścisławski; uczył się w Wilnie, studiował w Würzburgu 1606/07 i w Paryżu 1608, w 1614 został starostą lidzkim, w 1621 - pisarzem w. litewskim i starostą mścisławskim, był ponadto tenutariuszem wilkijskim i mejszagolskim.

SAPIEHA Lew h. Lis (1557-1633 w Wilnie) pisarz, podkanclerzy i kanclerz w. lit., potem woj. wileński i hetman w. lit.; 1570-73 studiował na uniw. w Lipsku, należał do najaktywniejszych działaczy politycznych za panowania Stefana Batorego i Zygmunta III, uczestniczył w 41 sejmach, w 1580 został pisarzem lit., w 1585 - podkanclerzym lit., w 1589 - kanclerzem lit., w 1622 - woj wileńskim, w 1625 - hetmanem w. lit.; brał udział w wojnach z Moskwą i Szwecją oraz w rokowaniach pokojowych, posłował do carów ros., w 1596 jako poseł królewski brał udział w ogłoszeniu unii brzeskiej; ufundował w Wilnie kościół św. Michała oraz częściowo kościół św. Kazimierza.

SAPIEHA Michał Antoni h. Lis (1711-1760) podkanclerzy lit.; uczył się w Królewcu 1724-25, należał do stronnictwa Czartoryskich, w 1739 został łowczym lit., w 1746 - woj. podlaskim, w 1752 - podkanclerzym lit.; opublikował m.in. *Tragedię Zairy i Osmana* - przekład z Woltera (1753).

SAPIEHA Michał Franciszek h. Lis (1670-1700) koniuszy lit., gen. artylerii lit.; uczył się w kolegiach jez. w Warszawie i Braniewie, odbył podróż po Europie zach. i w 1689 w Austrii otrzymał szarżę gen. adiutanta i dowództwo kom. kawalerii, w 1690 został koniuszym lit., w 1691 uczestniczył w kampanii mołdawskiej Jana III, 1692-95 był w armii austr. i walczył z Turcją i Francją, w kraju zaś - z wojskami podkanclerzego K.St. Radziwiłła, z konfederatami antysapieżyńskimi i republikantami; w 1698 został gen. artylerii lit., w 1790 otrzymał w Wiedniu patent na gen. feldmarszałka lejtenanta oraz tytuł księcia Ces. Rzymskiego, w tymże roku poniósł klęskę w bitwie z republikantami pod Olkienikami i został rozsiekany przez szlachtę; pochowano go w kościele św. Kazimierza w Wilnie.

SAPIEHA Mikołaj h. Lis (ok. 1581-1644) chorąży w. lit., woj. miński, brzeski lit., kasztelan wileński; uczył się w kol. jezuitów w Braniewie, 1605-13 odbył podróż edukacyjną po Europie (studiował m.in. w Lowanium i w Paryżu), w 1615 został dworzaninem hospodarskim i sekretarzem królewskim, w 1627 - chorążym w. lit., w 1638 - woj. mińskim, potem woj. brzeskim lit., w 1642 - kasztelanem wil.

SAPIEHA (Sopieha) Paweł na Kodniu h. Lis (zm. 1579) marsz. hospodarski, woj. podlaski, potem nowogródzki; studiował 1502-04 na Uniw. Krakowskim, w 1517 został marsz. hospodarskim, 1534-35 uczestniczył w wojnie z Moskwą, w 1556 został woj. podlaskim, w 1558 - nowogródzkim, uczestniczył w wielu sejmach, w 1569 podpisał akt unii lubelskiej; był wyznawcą prawosławia i pochowany został w cerkwii św. Trójcy w Wilnie.

SAPIEHA Paweł Franciszek h. Lis, imię zakonne Bernard (1657-1715) cysters, opat paradyski, biskup żmudzki; uczył się w kolegiach jezuickich we Lwowie i Warszawie, odbył podróż po Europie Zach., 1683-84 służył w armii lit., w 1688 otrzymał święcenia i wstąpił do zak. cystersów, przebywał

na dworze Jana III, w 1690-99 był kanonikiem warsz., w 1689-92 kanonikiem wil., 1693-95 - scholastykiem sandomierskim, od 1694 był opatem w Paradyżu, w 1708 został komisarzem generalnym zakonu w Polsce, w 1704 - sekretarzem lit., w 1715 - biskupem żmudzkim.

SAPIEHA Paweł Jan h. Lis (1609-1665) woj. witebski, potem wileński i hetman w. lit.,; w 1633/34 brał udział w walkach z Moskwą na czele chorągwi husarskiej, w 1635 został dworzaninem król., w 1638 - oboźnym w. lit., w 1645 - podstolim lit., w 1646 - woj. witebskim, w 1651 dowodził pułkiem w bitwie pod Beresteczkiem, w 1655 został regimentarzem wojsk lit., agitował za dotrzymaniem wierności Janowi Kazimierzowi; w starciu z armią moskiewską S. Urusowa pod Wierzchowiczami poniósł klęskę i zgodził się na przyjęcie zwierzchności Karola X Gustawa, w 1656 otrzymał od Jana Kazimierza woj. wileńskie i buławę wielką lit. i brał udział w wojnie ze Szwedami, w 1660 zwyciężył (wraz z S. Czarnieckim) wojska Chowańskiego pod Połonką, ale w 1661 nie udało mu się odbić Wilna, popierał rokoszan Lubomirskiego i zgodził się na wysłanie przeciwko nim tylko części wojska lit.

SAPIEHA Paweł Stefan h. Lis (1565-1635) koniuszy, potem podkanclerzy lit., uczył się w Akad. Wil., w 1580 został dworzaninem pokojowym Stefana Batorego, w 1588 - dworzaninem hospodarskim Zygmunta III, w 1593 - koniuszym lit., w 1598 był marsz. Trybunału Lit., posłował na sejmy, 1609-11 uczestniczył w kampanii smoleńskiej, wystawił poczet jazdy i piechoty, stracił rękę, w 1623 został podkanclerzym lit.; główną rezydencję miał w Holszanach, w 1618 wybudował tam kościół.

SARBIEWSKI (Sarbievius) **Maciej Kazimierz h. Prawdzic** (1595-1640) jezuita, poeta nowołaciński, prof. Akad. Wil.; uczył się w kol. jezuickim w Pułtusku, do zakonu wstąpił w 1612, po odbyciu nowicjatu w Wilnie studiował filozofię w Braniewie 1614-17, uczył w Krożach i Połocku, teologię studiował w 1620-22 w Akad. Wil., w 1622-25 w Collegium Romanum w Rzymie, swą poezją zdobył uznanie papieża Urbana VIII; 1626/27 był prof. retoryki w Połocku, 1628-31 - prof. filozofii w Akad. Wil., 1631-35 - prof. teologii, w 1630 został magistrem sztuk wyzwolonych, w 1631 - doktorem filozofii, w 1635 - kaznodzieją Władysława IV, w 1636 - doktorem teologii, dla teatru królewskiego zaadaptował utwór M. Bettiniego *Silviludia*, był autorem wykładów z poetyki oraz wielu łacińskich utworów lirycznych (41 wydań w XVII i XVIII w.).

SAROSIEK Bronisław (1871-1929) ksiądz, działacz społ.; 1883-89 uczył się w gimn. w Grodnie, 1889-93 - w semin. duch. w Wilnie, 1895-98 był proboszczem w m. Wołpa w pow. grodzieńskim, za działalność patriotyczną był przeniesiony do m. Roś k. Wołkowyska (do 1905), potem - do Słonimia, w 1907 - do par. Werki-Kalwaria Wil.; organizował na plebaniach tajne szkółki i wygłaszał patriotyczne kazania, za to był inwigilowany przez policję, karany grzywnymi i przenoszony; w 1915 został ewakuowany ze szpitalem do Rosji, w 1922 pracował jako katecheta w Wilnie, w 1928 został proboszczem w Rzeszy.

SARTORIUS (Sartoris) **Józef Gerard** (zm. 1799) dr filozofii i medycyny, prof. Szkoły Gł. W. Ks. Lit.; stopień dra filoz. uzyskał w Turynie, dra med. w 1777 w Wiedniu, w 1784 został prof. chemii i farmacji w Szkole Gł. W. Ks. Lit., 1789-92 wykładał również historię naturalną, potem wrócił do Włoch.

SAUK Julian (1910 w Wilnie - 1980) prawnik; ukończył Gimn. im. J. Lelewela w Wilnie oraz Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB w 1937; pracował w administracji celnej w Wilnie; po wojnie - w Toruniu: 1946-48 jako radca prawny, 1953-60 urzędnik w NBP, w

1951 uzyskał doktorat na UMK i od 1960 pracował w Katedrze Prawa Cywilnego UMK, po habilitacji w 1963 jako docent.

SAUNDERS (Sanders) **Józef** (1773-1845) grafik, prof. Uniw. Wil.; pochodził z Anglii, od ok. 1794 pracował w Petersburgu i w 1800 otrzymał tytuł akademika petersb. ASP, miał własną szkołę sztycharstwa, rytował portrety, ilustracje do książek oraz reprodukcje obrazów Ermitażu; w 1810-18 był prof. sztycharstwa Uniw. Wil., wykładał ponadto historię sztuki oraz lit. angielską, był członkiem loży „Gorliwy Litwin", drukował artykuły o sztuce i wiersze m.in. w „Dzienniku Wil." i „Pamiętniku Magnetycznym"; w Wilnie wykonał m.in. portrety J. Rustema i J.F. Niszkowskiego oraz ilustracje do *Baśni z tysiąca i jednej nocy*; od 1818 mieszkał we Florencji, potem w Odessie i Krzemieńcu.

SAUVAN Ludwik (1798-1843) lekarz, hydroterapeuta; ukończył liceum w Warsz., w 1814-19 studiował na Uniw. Wil. i otrzymał stopień lekarza I kl. (mgra med.), prowadził w Wilnie pryw. praktykę i specjalizował się w klinice chirurg. W. Pelikana, w 1823 uzyskał stopień dra med. na podst. rozprawy *De femoris extirpatione* (druk. w Wilnie w 1823), w 1824 wyjechał do Warszawy, podczas powstania był lek. wojskowym, w 1834-36 - osobistym lekarzem Z. Krasińskiego, w 1839 zorganizował w Warsz. „Zakład leczenia zimną wodą" metodą Priessnitza.

SAWAN (właśc.Nowakowski) **Zbigniew** (1904-1984) aktor, reżyser; w 1919-20 był ochotnikiem w WP; ukończył Państw.Szkołę Dramatyczną i Wydz.Reżyserski PIST-u, grał od 1926 w Krakowie i Warszawie, od 1929 był mężem Marii Malickiej, z którą występował w tym roku w wileńskiej „Lutni"; w 1935-39 był współdyr.Teatru Malickiej; po II wojnie występował głównie w teatrach warszawskich, w 1948-50 był dyr.teatru w Szczecinie, w 1950-52 warsz. Ludowego Teatru Muzycznego, w 1959-61 - teatru w Białymstoku; grał w wielu filmach.

SAWICKA Józefa, pseud.Ostoja (1859-1920) pisarka, nauczycielka; otrzymała wykształcenie domowe, studiowała w Krakowie literaturę polską, w 1881-84 pracowała jako nauczycielka pryw. w Wilnie, przebywała we wsi Szantyrowszczyzna k.Głębokiego; potem przeniosła się do Warszawy i uczyła na pensjach żeńskich; opublikowała m.in. *Szkice i obrazki* (1886), *Nowele* (1890, 1892).

SAWICKI Adam (1885-1968) biskup w Białymstoku; uczył się w Oszmianie oraz w wil. Semin. Duch. 1905-08 i w Petersb. Akad. Duchownej, gdzie w 1913 uzyskał stopień kandydata teologii; po powrocie do Wilna był prefektem w szk. średnich i wykładowcą w semin. duch., od 1926 - kanclerzem wil. kurii metropolit., od 1927 - kaznodzieją wil. kapituły katedralnej, organizował uroczystości koronacji Obrazu MB Ostrobramskiej, utworzył drukarnię archidiec.; w czasie II wojny był pełnomocnikiem metropolity ds. duszpasterstwa żołnierzy AK, 1942-44 był internowany w Mariampolu, więziony w Wiłkowiszkach, Szałtupiu i Prawieniszkach, w 1947 został wikariuszem gen. i wykładowcą w semin. duch. w Białymstoku, w 1962 - biskupem administratorem apostolskim w Białymstoku.

SAWICKI Jakub Teodor Walery, pseud. Teodor Lubicz, Ksiądz Paweł (1899-1979) prawnik, doc. USB, prof. Uniw. Warsz.; 1907-17 uczył się w Akademii Terezjańskiej w Wiedniu, brał udział w I wojnie w armii austr., od 1919 - w WP (uczestniczył w kamp. kijowskiej); 1922-23 studiował prawo na UJ, w 1926 uzyskał doktorat, odbywał aplikację sądową we Lwowie i był st. asyst. w Zakładzie Historycznoprawnym UJK, 1928/29 uzupełniał studia w Pradze, Paryżu i Berlinie, 1930-39 pracował w Min.

WRiOP w Warsz., w 1937 uzyskał habilitację na USB i prowadził tam wykłady z historii stos. między państwem i Kościołem, 1940-44 był radcą w Urzędzie Patentowym w Warsz., brał udział w dywersyjnej propagandzie „Akcja N" i prowadził wykłady na tajnym uniw.; po wojnie wykładał na UJ i Uniw. Warsz. (od 1947 jako profesor); opublikował 10 tomów wydawnictwa źródłowego *Concilia Poloniae* (1945-63).

SAWICKI **Józef** (1878-1928) jezuita, studiował matematykę i fizykę na UJ, uczył w Chyrowie i w Pińsku, był dyr. Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1925/26, potem został pierwszym przełożonym Prowincji Wlkp.-Maz. TJ.

SAWICKI **Kasper h. Nowina**, pseud. Jan z Prus Golubski, Łukasz Linowski (1552 w Wilnie - 1620) jezuita, polemista, tłumacz, prof. Akad. Wil.; uczył się w Braniewie, filozofię studiował w kolegium wil., teologię - w Collegium Romanum w Rzymie 1575-79, w 1576 wstąpił do zakonu, 1580-83 był prefektem, kaznodzieją i profesorem w Jarosławiu, w 1584 - superiorem i wicerekt. w Kaliszu, 1585-86 - misjonarzem w Gdańsku, w 1587 - zast. rektora w Braniewie, 1588/89 - prof. teologii polemicznej w Akad. Wil., w 1589 - rektorem kościoła św. Szczepana w Krakowie, w 1599 - prepozytem domu profesów przy kościele św. Barbary w Krak., w 1604 skłonił Dymitra Samozwańca do przejścia na katolicyzm, w 1605 został kapelanem Maryny Mniszchówny i przebywał w 1606-08 w Moskwie, od 1608 - ponownie pracował w domu profesów w Krakowie; publikował broszury polemiczne, tłumaczył dzieła ascetyczne R. Bellarmina.

SAWICKI **Michał Alojzy** (zm. 1732) w 1713 został horodniczym wil., w 1723 - pisarzem ziemskim lit., w 1731 - łowczym litewskim.

SAWICKI **Roman** (1888 - ok. 1942) nauczyciel, wiceprezydent Grodna; w 1906 ukończył gimn. w Grodnie, w 1911 - wydz. fiz.-matem. Uniw. w Petersburgu, 1911-16 był naucz. matematyki w Petersb. i Grodnie, 1916-17 służył w wojsku ros., od 1919 pracował we władzach skarbowych w Grodnie, potem w Warsz. i Wilnie, w 1934 został wiceprezyd. Grodna, był inicjatorem obrony miasta przed armią sow. w 1939, w czasie okupacji niem. był członkiem AK, został zamordowany przez Niemców.

SAWICZ **Franciszek**, pseud. Adam (1815-1846) lekarz, spiskowiec, poeta, pamiętnikarz; ukończył szkołę pow. w Pińsku, w 1833-38 studiował w wil. Akademii Medyko-Chirurg., w 1835 założył tam tajne Tow. Demokratyczne, pisywał wierszowane gawędy po polsku i białorusku (hutarki), kontaktował się z Szym. Konarskim; w 1838 został aresztowany, torturowany i skazany na służbę wojskową na Kaukazie, udało mu się uciec i działał jako felczer-cudotwórca dr Helle w Januszpolu; pozostawił pamiętnik, ogłoszony w 1876 w Krakowie.

SAWICZ-ZABŁOCKI (Sulima-Sawicz-Zabłocki) **Wojsław Kazimierz** (1850-po 1893) pisarz polsko-rosyjski; ukończył gimn.w Wilnie, studiował w Pradze, Lipsku i Strasburgu; na pocz.lat 70. mieszkał w Warszawie, w 1875-76 - we Lwowie (współprac. z „Ruchem Literackim" i „Gwiazdą"), w 1876 - w Poznaniu, w 1888-89 - w Wilnie (prac.w redakcji pisma „Wilenskij Wiestnik"), później - w Mińsku i Petersburgu; po polsku wydał w Poznaniu powieść *Połocka szlachta* (1885) i *Opowiadania Pawła Zawiszy* (1886); liczne artykuły i opowiadania zamieszczał w czasopismach polskich i rosyjskich.

SCHACHT (Szacht) **Gustaw** (1820-1886) architekt, obywatel Prus; w 1840 zamieszkał w Wilnie i zajmował się praktyką prywatną; wykonał m.in. projekt pałacu J.Tyszkiewicza w Landwarowie; pochowany na Rossie.

SCHICK (Szyk, Schyk) **Michał** (1714-1746) jezuita, rzeźbiarz i sztukator; urodził się w Bawarii, odbywał wędrówkę czeladniczą po krajach nadbałtyckich; w 1739 został przyjęty do zak. jezuitów w Wilnie, ozdabiał stiukami ołtarze w kościołach wil.: św. Ignacego i św. Jana.

SCHILDHAUS (Szyldhaus, Szyldhauz) **Karol** (XVIII-XIX w.) architekt; był kpt. wojsk W.Ks.Lit., architektem hetmana Ogińskiego, w 1803-08 - architektem gubernialnym wil.; w Wilnie zaprojektował m.in. dom zakonny dominikanów, budynek skarbowy, klasztor bernardynów oraz prawdopodobnie kaplice: Niszkowskiego na Cm.Ewangelickim oraz Repnina przy ul.Zakretowej.

SCHILL Grzegorz (1625-1700) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1643, pedagogikę studiował w Akad. Wil. 1645/46, filozofię w Pińsku 1646-49, teologię w Braniewie 1652-56; w czasie wojen szwedzkich wykładał filozofię w Würzburgu ok. 1657-60, teol. moralną - w Bambergu 1660-62, po powrocie był prof. w Braniewie 1663-68 i 1672-73, w Akad. Wil. wykładał teologię scholastyczną 1673-76, w Warszawie - prawo kanoniczne 1682-83, był rektorem w Braniewie 1676-81, domu nowicjatu w Wilnie 1683-86, kolegium w Reszlu 1695-98, prowincjałem litewskim 1686-89.

SCHILLING-SIENGALEWICZ Sergiusz Leonard (1886-1951) prof. medycyny sądowej USB; doktorat wszechnauk lek. uzyskał w 1912 na Uniw. we Lwowie, 1910-14 był demonstratorem i asystentem kat. medyc. sądowej, w 1914 został powołany do armii austr., dostał się do niewoli i w 1915-20 kierował szpitalami w Tomsku i Irkucku, 1920-22 był lekarzem w WP, w 1923 habilitował się na UJK, w 1924-39 był prof. med. sądowej USB, w 1934/35 - dziekanem Wydz. Lek., wykładał ponadto 1927-30 patologię ogólną i doświadczalną, 1935-39 - farmakologię; był kuratorem korporacji „Ruthenia-Vilnensis", od 1935 - szefem sanitarnym PCK w Wilnie i prezesem Tow. Lekarzy Wil.; podczas wojny pracował jako miejski prosektor w Wilnie, w 1945 objął katedrę medycyny sąd. na Uniw. Pozn.

SCHMELLING (Schmellingk, Schmoling, Schmöling, Smoling, Szmelling) **Melchior h. własnego** (1585-1648) jezuita, rektor Akad. Wil., prowincjał; w 1605 wstąpił do zakonu, nowicjat odbył w Wilnie 1605-07, semin. naucz. w Nieświeżu 1607-08, filozofię studiował w Akad. Wil. 1608-11, uczył w Braniewie i Pułtusku, teologię studiował w Akad. Wil. 1614-18 i kierował tam biblioteką akademicką, potem prac. jako kaznodzieja niemiecki w Dorpacie i Wenden w Inflantach, 1626-45 był doradcą prowincjała w Wilnie, od 1631 - prepozytem domu profesów, 1638-41 był rektorem Akad. Wil. (tolerował napaści studentów na zbór kalwiński), 1646-48 był prowincjałem.

SCHMELINGOWA z d.Skarbek-Ważyńska Anna (1877-1935) pianistka; ukończyła Konserwatorium w Petersburgu, była nauczycielką muzyki w Wilnie.

SCHMIDKOFF (XIX w.) śpiewaczka, żona Wilhelma; w 1836-40 występowała w teatrze wil. w zespole męża, potem - we Lwowie i Kamieńcu Podolskim.

SCHMIDKOFF (Szmidkow) **Ewa Karolina Franciszka**, zam.Kiniewicz (XIX w.) śpiewaczka, córka Wilhelma; w 1840-42 oraz w 1848-49 występowała w zespole ojca w teatrze wil., w 1843-48 - w Grodnie, Mińsku Litewskim i Kamieńcu Podolskim, potem - w operze moskiewskiej i we Lwowie.

SCHMIDKOFF (Szmidkow) **Wilhelm Karol August** von (XIX w.) śpiewak, dyr.teatru; w 1832 występował w teatrze niemieckim w Poznaniu, w 1835-36 - w teatrze wil. w 1836-37 kierował niemieckim zesp.operowym w Wilnie, w 1837-39 był dyrektorem

teatru wil., wystawiał dramaty i komedie po polsku oraz opery po polsku i po niemiecku; do 1842 występował w Wilnie, w 1843-48 prowadził polsko-niemiecki zespół operowy występujący w wielu miastach.

SCHÖNFLISSIUS (Schoenflissius, Schonflissius) **Andrzej** (1590-1654 w Wilnie) kaznodzieja i pisarz luterański; uczył się w gimn. toruńskim, studiował w Niemczech, pracował w zborach w Poznaniu, Szczuplinie pod Działdowem i Starogardzie, od ok. 1627 był kaznodzieją polskim w zborze lut. w Wilnie, opublikował kilkanaście kazań pogrzebowych, zbiór 33 kazań adwentowych pt. *Wesele wieczne...* (1646), oraz cz. I *Postylli chrześcijańskiej...* (1652).

SCHÖNHOFF (Schenoff, Szenoff) **Grzegorz** (1596-1667) jezuita, rektor Akad. Wil.; uczył się w kol. jez. w Braniewie, w 1614 wstąpił do zakonu, nowicjat odbył w Wilnie w 1614-18, filozofię studiował w Akad. Wil. 1616-19, teologię 1622-26, wykładał w Akad. Wil. teologię moralną, filoz. arystotelesowską oraz teologię scholastyczną 1627-40; w 1632 uzyskał magisterium filozofii, w 1639 - doktorat teologii, w 1640 został kaznodzieją i spowiednikiem królowej Cecylii Renaty, w 1645 teologiem króla Władysława IV i głównym kolokutorem Colloqium Charitativum w Toruniu, zorganizowanym w celu zbliżenia wyznań, w 1649 był teologiem i doradcą Jana Kazimierza, 1650-53 - rektorem Akad. Wil., 1653-57 ponownie przebywał na dworze król., 1657-62 był prowincjałem, od 1663 - znów teologiem Jana Kazimierza.

SCHRAMMÓWNA Helena (1879-1942) malarka; uczyła się malarstwa w Krakowie, Monachium i Paryżu, uczyła rysunku w szkołach Kielecczyzny; w 1925 zamieszkała w Wilnie i do 1939 pracowała w Oddz. Sztuki Urzędu Wojewódzkiego, działała w Tow. Popierania Sztuki Ludowej, wykonała projekt fryzu do kaplicy MB Ostrobramskiej, uczestniczyła w życiu kulturalnym i towarzyskim miasta, należała do klubu „Smorgonia" (wykonała 11 akwarel do żartobliwego wiersza *Wygnanie z raju*), namalowała m.in. obraz *Niedziela Palmowa w Wilnie* (1926), opublikowała w Wilnie: *O wartości artystycznej samodziałów ludowych na Wileńszczyźnie* (1927), *Sztuka ludowa a praca oświatowa na wsi* (1934), *Sztuka ludowa i jej znaczenie dla twórczości artystycznej* (1939).

SCHROETTER (Szretter, Szreyter) **Jan h. własnego** (1646-1726) poczmistrz W. Ks. Lit., kasztelan inflancki; dzierżawił podatki W. Ks. Lit., w 1684 został dworzaninem pokojowym Jana III, w 1685 otrzymał indygenat, w 1650 został pisarzem skarbowym lit., w 1694 - skarbnym lit., w 1717 przeszedł na katolicyzm, 1718-20 był administratorem ceł królewskich na Litwie, w 1718 został kaszt. inflanckim; w 1674 ożenił się z córką patrycjusza wil. Jana Dessausa i był właścicielem kamienicy i dworów w Wilnie.

SCHWANG Jan (1637-1710) jezuita, prof. Akad. Wil.; nowicjat odbył w 1653-55 w Wilnie, filozofię ukończył w Rzymie, teologię studiował w Braniewie 1661-65, wykładał filozofię w Braniewie 1670-72 i Akad. Wil. 1674-77, teologię scholastyczną 1679-82 i moralną 1682-92 w Braniewie i Akad. Wil. 1694-98; był ponadto prefektem Alumnatu Papieskiego w Braniewie, rektorem trzeciej probacji w Nieświeżu i rektorem kol. braniewskiego 1704-07.

SCIPIO del Campo (Scypion) **Jan h. Własnego** (zm. 1738) kasztelan smoleński; 1695-1708 był pisarzem grodzkim lidzkim, sympatyzował z republikantami, był deputatem do Trybunału Lit., posłował w jego imieniu do Stan. Leszczyńskiego i Karola XII, potem - do Augusta II, w 1713 otrzymał starostwo lidzkie, w 1716 przyłączył się do konfederacji tarnogrodzkiej, posłował na sejmy, w 1720 został kaszt. smoleńskim.

SCIPIO del Campo (Scypion) **Józef h. własnego** (zm. 1743) marsz. nadworny lit.; posłował na sejmy gł. z pow. lidzkiego, był wybierany do licznych deputacji; był zwolennikiem Stan. Leszczyńskiego, w 1736 uznał Augusta III, w 1739 został marsz. nadwornym lit.

SCIPIO del Campo (Scypion) **Kazimierz h. własnego** (zm. 1733) marsz. lidzki; w 1701 został miecznikiem lidzkim, w 1711 - pisarzem grodzkim, w 1713 - podstolim, w 1714 - podkomorzym, w 1717 - marszałkiem lidzkim, kilkakrotnie był deputatem do Trybunału Lit.

SEKITA Julian (1897-1989) prawnik; maturę zdał w 1918 w Siedlcach, 1915-18 był członkiem POW, 1918-20 służył w WP jako ochotnik, studia prawnicze odbył w 1920-24 na Uniw. Warsz.; pracował w sądownictwie w Siedlcach, 1934-37 był wiceprokuratorem Sądu Okr. w Wilnie, 1937-39 - sędzią śledczym w wil. Sądzie Apelacyjnym, podczas okupacji był urzędnikiem i robotnikiem, 1945-49 był prezesem Sądu Okr. w Olsztynie, potem - radcą prawnym w Olsztynie i Warszawie.

SEMBRICH-KOCHAŃSKA Marcelina (1858-1935) śpiewaczka operowa; występowała w Wilnie w 1883, 1895 i 1898; podczas występu w 1883 zaśpiewała trzy pieśni po polsku, co spotkało się z entuzjazmem publiczności i karą 200 rubli wymierzoną przez władze rosyjskie.

SEMPOLIŃSKI Ludwik Agapit, pseud. Bogdan Kierski (1899-1981) aktor; w 1917 zdał maturę w Szkole Zgrom. Kupców w Warszawie i od tego czasu grał głównie w teatrach i kabaretach warszawskich, 1924-26 był aktorem i reżyserem operetki wil., potem kilkakrotnie występował w Wilnie w programach rewiowych (1927, 1932), w 1939-40 - w wileńskiej „Lutni" w operetkach oraz we własnym recitalu, 1940/41 kierował wil. teatrem „Miniatura", podczas okupacji niem. ukrywał się na prowincji, w 1944 zorg. w Wilnie teatrzyk „Ogród artystów" i grał w „Lutni", po wojnie od 1952 grał w warsz. Teatrze Nowym, 1954-69 wykładał w Państw. Wyższej Szkole Teatralnej w Warsz. (od 1958 jako prof.), wystąpił w kilkunastu filmach, napisał: *Wielcy artyści małych scen* (1968) i *Druga połowa życia* (1985).

SEŃKOWSKI Michał Piotr (1867-1939) chemik, lekarz, prof. USB; w 1877-85 uczęszczał do Gimn. Klasycznego we Lwowie, 1885-90 studiował chemię, mineralogię i geologię na Uniw. Lwowskim (doktoryzował się w 1892), 1891-95 studiował medycynę na UJ (doktoryzował się w 1895), był asystentem chemii lekarskiej, 1898-99 uzupełniał studia za granicą, w 1899 habilitował się na UJ i wykładał tam chemię sądową i chemię środków spożywczych, 1902-28 prowadził prywatną praktykę lek. i laboratorium w Krakowie, w 1928-35 był prof. chemii fizjologicznej na USB, 1933/34 - dziekanem Wydz. Lek.

SERAFINOWICZ Ferdynand, w zakonie: Ferdynand od św. Józefa (1759-1812) pijar, pedagog, redaktor; kształcił się w szkołach pijarskich w Łużkach, do zgromadzenia wstąpił w Lubieszowie w 1773, w Akad. Wil. studiował filozofię, fizykę, historię powszechną, literaturę i języki, uzyskał stopień dra filozofii i nauk wyzwolonych, 1780/81 i 1785/86 studiował teologię; uczył w kolegiach pijarskich, m.in. w Collegium Nobilium w Wilnie, w 1797 został wiceprofesorem historii powszechnej w Szkole Gł. Litewskiej, po jej przekształceniu w Uniwersytet wykładał jako adiunkt j. łaciński i lit. rzymską w 1803-1807, pracował w redakcji „Kuriera Litewskiego" w 1800-07, 1808/09 był rektorem w Dąbrowicy, od 1809 w Szkołach Walerianowskich w Łużkach; przełożył *Wiek Ludwika* XVI Woltera (Wil. 1793).

SERAFINOWICZ Józef (1901-1932) artysta-malarz, absolwent Wydz. Sztuk Pięk-

nych USB, nauczyciel w Wilnie; w 1927 należał do założycieli Stow. Św. Łukasza przy uniwersytecie, od 1929 był wiceprezesem „Bractwa Artystycznego", organizującego wystawy i działalność kulturalną; pochowany na Rossie.

SEVERINÓWNA zam.Zelwerowicz Eugenia Krystyna (1900 lub 1903 - 1974) aktorka, druga żona Aleksandra Z.; po ukończeniu w 1920 gimn.w Warszawie uczyła się w 1922-23 na Kursach Wokalno-Dramatycznych H.J.Hryniewieckiej, w 1923-25 -w Oddz.Dramatycznym przy Konserwatorium Warszawskim; grała w Warszawie, Lwowie, Lublinie oraz w 1927-29 - w Teatrach Miejskich w Wilnie; w 1933-36 studiowała reżyserię w PIST, w 1933-38 była asystentką reż.J.Lejtesa w atelier filmowym „Falanga", w 1938/39 występowała w Teatrze Malickiej; w czasie okupacji pracowała jako kelnerka, po wojnie - jako reżyser i kier.administracyjny w 1945-47 w Teatrze Starym i T.Siedem Kotów w Krakowie, w 1948-49 - w rozgłośni PR w Warszawie, w 1949-57 - w teatrach warszawskich, w 1957-69 była organizatorem imprez w agencji PAGART.

SĘDZIAK Stanisław (1913-1978), ppłk dypl. cc „Warta", „Wola", „Oset", absolwent Korpusu Kadetów Nr 3 w Rawiczu i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, podczas kampanii wrześniowej był d-cą komp. 95 pp, uniknął niewoli, od II 40 służył we Francji z przydziałem do Centrum Wyszkolenia Piechoty w Coëtqui-dan, po kapitulacji Francji - w W. Brytanii w 1. Brygadzie Strzelców, a od I do V 41 na I kursie Wyższej Szkoły Wojennej, zgłosił się do służby w kraju (zrzut 3/4 IX 42) otrzymał przydział do Okręgu Nowogródzkiego AK na stan. szefa sztabu, po 17 VII 44 uniknął rozbrojenia, od VIII 44 był k-dtem Podokręgu Nowogródek, od II 45 w Okręgu Białostockim OAK szefem sztabu, następnie Delegatem Sił Zbrojnych na ten Okręg, od IX 45 - w Zrzeszeniu Wolność i Niezawisłość na stanowisku z-cy prezesa Obszaru Centralnego, był aresztowany I 47 w Warszawie, maltretowany w więzieniu mokotowskim, sądzony przez Wojsk. Sąd Rej. w Warszawie, w XII 47 skazany na karę śmierci, zamienioną na dożywotnie więzienie, zwolniony IV 57, pracował w Zjednoczonych Zakładach Gospodarczych.

SĘK Wacław (1909-1998) jezuita; do zakonu wstąpił w 1924 w Kaliszu, w 1936 został prefektem w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, moderatorem Krucjaty Eucharystycznej, wykładał również teologię dogmatyczną na USB; w okresie okupacji niemieckiej objął parafię w Baturynie, na plebanii działała akowska skrzynka kontaktowa i „hotel"; po wojnie był superiorem kolegium i prefektem gimn. w Piotrkowie Tryb., w 1950 władze komunistyczne zabroniły mu sprawowania funkcji duszpast. akademickiego, był superiorem i proboszczem m.in. w parafii św. Andrzeja Boboli w Warszawie.

SĘKALSKI Józef (1904-1972) malarz i grafik; w l.30. studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, współpracował z „Alma Mater Vilnensis", od 1927 należał do Cechu św.Łukasza i był jego prezesem; po studiach prac.w Łodzi jako projektant tkanin; w czasie II wojny był obrońcą Warszawy, przedostał się do WP na Zachodzie; po wojnie osiadł w Szkocji, wykładał grafikę na Uniw.w Dundee; w okr.wileńskim wykonał wiele drzeworytów i linorytów rodzajowych, malował także portrety.

SĘKOWSKI Józef Julian (Sienkowskij Osip Iwanowicz) pseud. Baron Brambeus i in. (1800-1858) orientalista, pisarz; w 1819 ukończył studia na Uniw. Wil. (pod kier. Grodka i Lelewela), od 1818 był członkiem Tow. Szubrawców, Tow. Typograficznego i loży „Gorliwy Litwin"; w 1820-21 odbył podróż na Wschód, w 1821 został urzędnikiem Min. Spr. Zagr. w Petersburgu, w 1822 - prof. uniw. petersburskiego (do 1847);

opublikował m.in.: *Podobieństwa czyli bajki mędrca Lokmana* (Wil. 1818), *Dziennik podróży J. Sękowskiego z Wilna do Konstantynopola* („Dziennik Wil." 1819), *Collectanea z dziejopisów tureckich rzeczy do historii polskiej służących* (Warsz. 1824-25), był członkiem red. „Bałamuta Petersburskiego" (ogłosił tu m.in. *Posłuchanie u Lucyfera* w 1832); brał udział w ros. życiu literackim m.in. jako redaktor miesięcznika „Bibliotieka dla cztienija" (1836-47) i innych czasopism, po rosyjsku wydał w 1833 *Fantastyczne podróże barona Brambeusa* (przekład polski W. Olechowskiego ukazał się w 1840); jako autor cennych prac z orientalistyki był członkiem wielu tow. naukowych.

SIANKO Franciszek (1890-1986) farmaceuta, farmakognosta; maturę zdał w Petersburgu w 1908, 1906-11 praktykował w aptece w Siemianowicach i w 1911 zdał w Kazaniu egzamin na pomocnika apt., w 1912-18 służył jako aptekarz ros. szpitali wojskowych, 1920-23 studiował farmację na USB i został pierwszym magistrem z tej dziedziy; od 1922 był st. asystentem i prowadził do 1930 ćwiczenia z botaniki, farmakognozji roślin leczniczych, systematyki roślin i chemii sądowej, 1925-30 zarządzał ponadto aptekami, w 1930 został woj. inspektorem farmac. w Krakowie i prowadził wykłady na UJ, 1934-39 pracował w Min. Opieki Społ. w Warszawie, podczas okupacji - w Państw. Zakładzie Higieny, uczył na tajnych kursach, działał w AK; 1945-49 pracował w Min. Zdrowia, 1951-53 był więziony „za działalność na szkodę państwa", potem prac. w aptekach, po uchyleniu wyroku w 1958 - w Centr. Zarządzie Aptek i Komisji Weryfikacyjnej dla Farmaceutów m. Warsz.

SICIŃSKI (Syciński) Władysław Wiktoryn h. Prawdzic (ok. 1615-1672) podsędek upicki; brał udział w wojnie z Moskwą 1633-34 i walczył z powstaniem kozackim Chmielnickiego; w 1652 był pierwszym posłem, który - na zlecenie hetm. polnego lit. Janusza Radziwiłła - zerwał obrady sejmu i stał się przez to symbolem warcholstwa szlacheckiego, w 1659 został podstarościm, w 1666 - podsędkiem upickim; w podaniach ludowych występował jako „Upiór z Upity" (nawiązał do tego A. Mickiewicz w wierszu *Popas w Upicie*).

SIDOROWICZ Jakub Kazimierz h. Kościesza (2. poł. XVIII w.) sekretarz i pisarz m. Wilna; był członkiem delegacji wil. magistratu na sejm, mającej podziękować za uchwalone w 1791 prawa „Ubezpieczające wolność miastom w RP".

SIDOROWICZ Stanisław (1798-1858) prawnik, adwokat i osoba zaufania publicznego; prowadził sprawy majątkowe najznakomitszych rodzin, m.in. Radziwiłłów, Sapiehów, Ogińskich i Tyszkiewiczów, był członkiem Komisji Dóbr Beneficjalnych, Komitetu Więzień, opiekunem Szpitala Izraelskiego, obrońcą poszkodowanych skutkami „praw konfiskacyjnych" w 1831; pochowany na cm. Bernardyńskim.

SIDOROWICZ Wacław (1905-1982) lekarz med. sportowej; w 1926 ukończył gimn. w Grodnie, studiował medycynę na USB i w 1933 uzyskał dyplom lekarza, 1929-33 był pomocnikiem kierownika poradni sportowo-lekarskiej, był członkiem AZS „Wilno", reprezentował barwy nar. w biegach średnich, odbył staż w Szpit. Kolejowym w Wilnie, 1935-39 kierował poradnią sportowo-lek. w Krakowie, w 1937 został asystentem na UJ i uzyskał stopień dra med., brał udział w kamp. wrześniowej, podczas okupacji pracował w szpitalu w Krakowie; po wojnie pracował pocz. na UJ, 1947-51 w AWF w Warsz., od 1951 - w Klinice Chorób Wewn. Uniw. Warsz., 1947-63 - w Centr. Poradni Sportowo-Lekarskiej, 1963-82 - w lecznicy Min. Zdrowia.

SIDOROWICZÓWNA Elżbieta (przełom XIX-XX w.) działaczka społeczna; przez 31

lat w 1872-1903 prowadziła tajne nauczanie w Wilnie.

SIECZKA Tadeusz, pseud. Stanisław Stasiak (1902-1941) ksiądz, historyk Kościoła; w 1920 służył jako ochotnik w WP, do gimn. uczęszczał w Warszawie, Semin. Duchowne i Wydz. Teologiczny USB ukończył w 1929 ze st. magistra, był wikariuszem w Nowej Wilejce, przy Ostrej Bramie i w Sokółce, od 1931 - rektorem kościoła w Jaszunach, od 1933 - w Plebanii k. Kraśnego nad Uszą; prowadził badania naukowe nad dziejami Ostrej Bramy i doktoryzował się na USB na podst. rozprawy *Kult obrazu N. Maryi Panny Ostrobramskiej w dziejowym rozwoju* (druk: Wil. 1934), potem był proboszczem w Łopienicy 1937-38, w Wesołusze i Dziembrowie 1938-39; został aresztowany za organizowanie samoobrony parafian i w 1941 zamordowany w więzieniu w Mińsku.

SIEDLECKA-BUKOWSKA Placyda (1907-1974) malarka; w 1930-35 studiowała na Wydz. Sztuk Pięknych USB, dyplom uzyskała w 1936; była współzałożycielką Spółdzielni Pracy Artystów Wil. w 1936 i „Grupy Wileńskiej" w 1937; od 1946 uczyła w Szkole Sztuk Plastycznych w Białymstoku, w 1955-66 pracowała nad witrażami w kościele św.Rocha w Białymstoku, w 1957-59 wykonywała płaskorzeźby w kościele w Dojlidach.

SIEDLECKI Michał Marian (1873-1940) zoolog, prof. UJ, rektor USB; w 1891 zdał maturę w Gimn. Św. Jacka w Krakowie, 1891-95 studiował chemię, potem zoologię na UJ, był asystentem w 1893-94, w 1896 uzyskał doktorat, 1896-99 kontynuował studia za granicą, w 1899 habilitował się i objął wykłady na Studium Rolniczym UJ (od 1904 jako prof.), 1914-16 działał w Naczelnym Komitecie Narodowym, 1919-21 organizował USB w Wilnie i był pierwszym jego rektorem, w 1929 otrzymał doktorat honorowy USB; 1921-39 był prof. zoologii UJ, prezesem Morskiego Inst. Rybackiego, członkiem Państw. Rady Ochrony Przyrody, w 1939 został aresztowany przez Niemców w grupie profesorów UJ, zmarł w obozie Sachsenhausen; publikował prace naukowe, wrażenia z podróży oraz utw. literackie, m.in. *Opowieści malajskie* (1927), *Głębiny* (pow. fantast. 1916 i 1930), napisane w 1939 wspomnienia *Na drodze życia i myśli* opublikowano w 1966.

SIEDLECKI Zygmunt (1893 w Dukształach na Wileńszczyźnie - 1973) płk dr med.; ukończył z wyróżnieniem I Gimn.Klasyczne w Wilnie i w 1913 rozpoczął studia w Wojsk. Akad. Medycznej w Petersburgu; w 1916-17 służył jako lekarz ros.szpitali wojsk.; w 1918 wstąpił do WP, w wojnie 1920 był ordynatorem szpit.pol. nr 902 i st.lekarzem 22.p.piechoty; w 1921-25 kontynuował studia na Wydz. Lek. Uniw. Warsz, uzyskując dyplom „doctoris medicinae universae"; w 1925 został komendantem Szpit.Garniz.w Nowej Wilejce oraz st.lekarzem 85.p. piech. i 19.p. artylerii lekkiej w N.Wilejce, następnie - szefem sanitarnym 19.Dyw.Piechoty w Wilnie; w 1938/39 ukończył kurs szefów sanitarnych w Wyższej Szk.Wojennej w Warszawie; w wojnie 1939 był szefem sanitarnym Armii „Prusy", ciężko ranny dostał się do niewoli - w Oflagu IX B w Weibergu; w 1940 został zwolniony, prac. w Szpit.Ujzdowskim w Warsz., prowadził tajne nauczanie, należał do AK (pseud. „Rawicz") i kierował szpitalem powstańczym; po wojnie pracował w szpitalach i sanatoriach wojsk. w Radomiu, Koszalinie i Ciechocinku.

SIEHEN (Sicheń, Silthen) **Jan** (1670-1722 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1688; wykładał w Płocku i Połocku, w 1716-17 był prof.teologii moralnej, pozytywnej i polemicznej, w 1717-18 - kaznodzieją i prof.etyki w Wilnie.

SIEKIERZYŃSKI Franciszek (ok. 1846-1931) aptekarz, powstaniec 1863; w 1863 porzuciwszy praktykę w aptece zaciągnął się do oddz. płk. Cieszkowskiego w partii Langiewicza, został zesłany na Sybir, wrócił ułaskawiony w 1868, na Uniw. Warsz. uzyskał stopień prowizora farmacji, przeniósł się do Wilna, nabył aptekę na Zarzeczu i prowadził ją ponad 50 lat, był prezesem Wil. Tow. Farmac. i Stow. Weteranów Kresowych 1863; pochowany na cment. Bernardyńskim.

SIEKLUCKI Andrzej (1646-1710) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1666; w Wilnie był w 1686-87 prof.teologii moralnej, w 1687-89 prof.teologii scholastycznej i polemicznej oraz prefektem szkół, w 1697-99 - prof.teologii moralnej i prefektem szkół, w 1699-1701 - prof.teol.moralnej i regensem Semin. Papieskiego, w 1704-05 - prof.prawa kanonicznego i pref.szkół, w 1706-09 - regensem Semin.Papieskiego; ponadto wykładał w Połocku, Poszawszu i Braniewie, był pref.szkół w Nieświeżu, rektorem w Płocku i Witebsku, wicerektorem w Kownie.

SIELAWA Anastazy Antoni h. własnego (ok. 1583-1655) unicki metropolita kijowski; w 1612 wstąpił do bazyliańskiego monasteru św. Trójcy, 1615-21 studiował w Kolegium Greckim w Rzymie, w 1622 został archimandrytą monasteru św. Trójcy w Wil., potem - monasteru w Nowogródku, w 1624 po zamordowaniu arcyb. połockiego Jozafata Kuncewicza został jego następcą i starał się o jego beatyfikację, w 1641 został rezydującym w Wilnie metropolitą kijowskim.

SIELICKI Wacław (1868- ?) działacz socjaldemokratyczny; uczył się w wil.gimn. klasycznym i mińskiej szkole realnej, którą ukończył w 1887; przeniósł się do Wilna i założył kółko socjaldemokratyczne, skupiające Polaków, Rosjan i Żydów; w 1888 został aresztowany i w 1889 skazany na rok więzienia, miał być wcielony do wojska, ale nie pozwolił na to stan jego zdrowia.

SIELIWANOW Wasilij (1902-1925 Wilno) poeta rosyjski; uczył się w szkole kadetów w Moskwie, potem w Riazaniu i Taszkiencie; w 1921-25 był bezrobotnym w Wilnie, uczestniczył w pracach sekcji literacko-artystycznej Wilenskogo Russkogo Obszczestwa, w 1924 publikował w wil.piśmie „Dień", w 1928 przyjaciele wydali w Wilnie niewielki zbiorek jego wierszy.

SIEMASZKIEWICZ Jan, pseud.Janka Bylina (1883-1955) ksiądz katolicki, poeta białoruski; w 1907 ukończył Semin.Duch. w Wilnie i pracował w parafiach na Wileńszczyźnie; publikował wiersze w wil.czasopismach białoruskich, wydał w Wilnie zbiory poezji: *Na pryzbie* (1918 i 1924) i *Na pokuci* (1934) oraz komedię *Wybar starszyni* (1926).

SIEMASZKIEWICZ Roman (1900-1937) malarz białoruski; w 1919-24 uczył się w Gimn.Białoruskim w Wilnie i uczęszczał do Szkoły Sztuk Pięknych Bronisława Taraszkiewicza; należał do Komunist.Zw.Młodzieży i w 1924 przeniósł się do Witebska, uczył się tam rzeźby, potem - malarstwa w Moskwie; uczestniczył w wielu wystawach, należał do grupy „Trzynastu", był przeciwnikiem socrealizmu; w 1937 został aresztowany przez NKWD, uznany za Polaka i rozstrzelany; kilkaset jego obrazów skonfiskowano i częściowo zniszczono.

SIEMASZKO Adam (1912-1996), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1927-33, absolwent PSzT w Wilnie i Szk. Podof. w Toruniu, zatrudniony w F-ce Kabli w Ożarowie, uczestnik kampanii wrześniowej - ochotnik w obronie Warszawy, żołnierz AK w Warszawie (łączność), po wojnie pracował w Pile, od 1956 w Warszawie, od 1961 prowadził własny zakład w Izabelinie.

SIEMASZKO Adam h. własnego, imię zak. Julian od św. Jerzego (1739-1773 w Wilnie) pijar, pedagog, pisarz; w 1755 wstąpił do Zgrom. Pijarów w Łużkach, studiował w Akad. Wil. filozofię w 1758-60 i teologię w 1760-62, od 1763 był prof. w pijarskim Collegium Nobilium w Wilnie, uczył poetyki, retoryki i geografii politycznej; ogłosił w Wilnie po łacinie kilka rozpraw z filozofii i teologii, kilka mów okolicznościowych, po polsku zaś - wiersze panegiryczne oraz podręcznik *Zdania o stanie politycznym państw europejskich...* (1769), tłumaczył mowy Cycerona (Wil. 1770 oraz 1777).

SIEMASZKO Józef (1798-1869 w Wilnie) unicki biskup litewski, prawosławny arcybiskup litewsko-wileński; 1809-16 kształcił się w gimn. w Niemirowie, 1816-20 - w wil. Seminarium Głównym, w kt. uzyskał tytuł mgra teologii, w 1822 został delegatem do petersb. Kolegium Duchownego, przedłożył Mikołajowi I memoriał o podporządkowaniu kościoła unickiego prawosławiu; w 1829 został mian. przez cara biskupem mścisławskim i sufraganem diec. białoruskiej, w 1833 - biskupem litewskim, w 1839 na synodzie w Połocku ogłosił akt przejścia unitów do kościoła prawosławnego, w 1840 otrzymał tytuł arcybiskupa wileńskiego i litewskiego oraz archimandryty klasztoru św. Trójcy w Wilnie; wywierał presję na opornych księży i zakonników, zorganizował dla nich klasztor więzienny w Kursku, z jego inspiracji władze petersburskie stosowały szykany wobec Kościoła Rzymsko-Kat., podczas powstania 1863 współpracował z Murawiewem, przyczynił się do założenia gazety „Wilenskij Wiestnik".

SIEMASZKO Karol (1873-1933) ziemianin woj. wileńskiego, właśc. maj. Parafianów.

SIEMASZKO Konstanty Mateusz (1894-1985) biskup prawosławny; ukończył gimn. w Chełmnie i prawosł. semin. duchowne, 1918-20 służył w armii Dienikina, potem w WP, w 1922 został wyświęcony, pracował jako wikary, potem proboszcz w Tarnogrodzie, od 1925 był szefem duszpasterstwa prawosł. w Dow. Okręgu Korpusu V w Krakowie, DOK VI we Lwowie, w 1938 został sufraganem prawosławnym diec. wil., zainicjował wydawanie „Dwutygodnika Prawosławnego" w celu patriotycznego wychowania młodzieży prawosł., wygłaszał kazania po polsku; po wybuchu wojny przedostał się do Francji i Anglii, został szefem Duszp. Prawosł. I Korpusu WP, po wojnie był zwierzchnikiem Polskiego Kościoła Prawosławnego w Wielkiej Brytanii.

SIEMASZKO Leonard (1922-1944), „Długi", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, ochotnik w kampanii wrześniowej, po nieudanej próbie przedostania się na Zachód, uciekł z niewoli sowieckiej, wrócił do Wilna, działał w konspiracji ZWZ-AK, od V 43 w Oddziale Partyzanckim AK „Kmicica", po podstępnym rozbrojeniu oddziału przez partyzantów sowieckich został wcielony przymusowo do tej formacji, uciekł, dołączył do Oddziału Partyzanckiego „Łupaszki", od III 44 był w 3. Brygadzie Partyzanckiej „Szczerbca", poległ 7 VII 44 w walkach o Wilno; pochowany na cment. partyz. w Kolonii Wil.

SIEMASZKO Tadeusz Bogumił uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-33, żołnierz AK, wywieziony z więzienia na Łukiszkach do łagru w ZSRR, gdzie zaginął.

SIEMASZKOWA Grażyna z d. Rackiewicz-Okuliczówna (1924-1991) lekarz ginekolog; uczyła się w Gimn. Nazaretanek w Wil., maturę uzyskała na tajnych kompletach w 1942, w 1942/43 studiowała na tajnym Wydz. Lek. USB, 1942-44 była łączniczką i sanitariuszką OW AK, w 1944 została aresztowana przez NKWD i więziona w łagrach do 1949; w 1953 uzyskała dyplom w AM w Gdańsku, pracowała w Lesznie, Śremie i Warszawie.

SIEMASZKOWA z Sierpińskich Wanda Felicja Katarzyna (1867-1947) aktorka, reżyser, dyr. teatru; gry uczyła się u Józefa Kotarbińskiego, debiutowała w 1887, grała w Krakowie, we Lwowie i Warszawie, w 1905 zorganizowała własny zespół, z którym występowała w Mińsku, Wilnie (13 sztuk) i Kownie, 1920-22 była dyr. teatru w Bydgoszczy, 30.10-21.12.1922 grała w Teatrze Polskim w Wilnie na scenie „Lutni" m.in. w roli Balladyny i Lady Makbet, potem - w grudniu 1929 i styczniu 1930; po wojnie była dyr. Teatru Ziemi Rzeszowskiej.

SIEMIASZKO Wincenty (1887-1943) mikolog, fitopatolog; w 1906 ukończył gimn. w Wilnie i wstąpił do wil.semin.duchownego, ale po roku je opuścił; studiował na Uniw.Mosk. i na Wydz.Fizyczno-Matem.Uniw.Petersburskiego; po otrzymaniu dyplomu w 1913 prowadził badania na Kaukazie, zgromadził 453 gatunki grzybów, w tym 41 nieznanych nauce; w 1921 został zast.prof.w SGGW w Warszawie, po habilitacji w 1924 - profesorem.

SIEMINOWICZ (Siemienowicz) **Jacek Kazimierz** (1643-1696) jezuita; do zakonu wstąpił w 1665 w Wilnie, był tam w 1684-85 prof.teologii polemicznej, w 1689-90 - regensem Semin.Papieskiego; ponadto pracował w Połocku, Nieświeżu, Nowogródku i Krożach.

SIEMIONOWICZ Prokop (1676-1749) brat-jezuita; do zakonu wstąpił w 1701 w Wilnie; w 1707-08 był tam pomocnikiem budowy w domu profesów, w 1712-20 prefektem bursy muzyków przy Akad.Wileńskiej, w 1726-27 - prefektem bursy muzyków domu profesów; ponadto był w 1729-40 prefektem bursy muzyków, infirmiarzem i pomocnikiem prefekta budowy w Drohiczynie.

SIENICKA (Siennicka) **Antonina Saturnina Lucyna** (1898-1979) botanik, adiunkt USB i UMK, doc. WSR w Szczecinie; w 1920 zdała maturę w Gimn. Hum. Żeńskim w Warszawie, podczas wojny polsko-sowieckiej była sanitariuszką, 1920-27 studiowała nauki przyr. na Uniw. Warsz., w 1929 uzyskała stopień dra filozofii; 1929-39 była asyst. potem adiunktem w katedrze botaniki ogólnej USB, podczas wojny była robotnicą w ogrodach miejskich, uczyła biologii i geografii na tajnych kompletach; 1945-54 była adiunktem UMK, w 1955-68 - docentem Wyższej Szk. Rolniczej w Szczecinie.

SIENICKI Michał (1740- ?) jezuita, matematyk; do zakonu wstąpił w 1761 w Wilnie; w 1770 był prof.matematyki w Żodziszkach, w 1771-1777 - prof.matematyki i mechaniki w Akademii Wil. oraz w szkołach KEN po kasacie zakonu; w 1773 sporządził plan pomiarowy gmachów Akad.Wil.

SIENKIEWICZ Jerzy Bogusław Ryszard, pseud. Guzenda, Juraha (1883-1947) ksiądz płk DOK w Toruniu, nacz. kapelan AK; ukończył gimn. w Kołomnie i prawo na uniw. w Moskwie, wstąpił do semin. duch. w Wilnie i w 1908 otrzymał święcenia, do 1911 był wikarym w par. Ostrobramskiej, do 1913 - kapelanem przy kaplicy Dobroczynności i sekretarzem wil. Kurii Biskupiej, redagował tygodnik dla ludu „Przyjaciel", 1913/14 był więziony za działalność niepodległościową, potem do 1915 był wikarym w Katedrze wil., do 1917 - proboszczem par. św. Jakuba, działał w POW i był więziony przez Niemców 1917/18, był kapelanem Samoobrony Wil., 1919-20 kapelanem I Dyw. Litewsko-Białor., dziekanem Frontu Lit.-Białor., 4 armii i Dowództwa Frontu Płn.-Wsch., duszpasterzem wojsk. w Grudziądzu i Toruniu, 1934-39 administrował parafiami w Czarnej Wsi i Zabłudowie, 1944-45 był zastępcą, potem naczelnym kapelanem AK.

SIENKIEWICZ Józef Michał (XVIII-XIX w.) aktor, śpiewak; w 1795-1802 występo-

wał w Warszawie, od 1802 należał do zespołu M.Każyńskiego w Mińsku Lit., od 1805 - w Wilnie; w teatrach wil. grał do 1820, potem - w Grodnie.

SIENKIEWICZ Józef Witold „Lis", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-32, żołnierz Oddz. Leśnego 85, poległ 6/7 kwietnia 1944 w starciu z partyzantką sowiecką we wsi Marcebolino.

SIENKIEWICZ Leon (1905-?), absolwent Wydz. Humanistycznego USB filologia polska (1933), uczył j. polskiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-40.

SIERADZKI Józef (pierwotnie Hirschberg Adolf) (1900-1960) historyk, prof. UJ i Uniw. Warsz.; w 1918 uzyskał maturę w V Gimn. we Lwowie, 1921-25 studiował historię na UJK we Lw. otrzymał stopień dra filozofii, w 1926 zdał państw. egzamin nauczycielski i od 1927 uczył w Wilnie w Gimn. i Liceum „Oświata" i był jego dyrektorem, działał w Klubie Myśli Państwowej zw. z BBWR, redagował „Naszą Myśl", współpracował z „Kurierem Wil."; podczas wojny brał udział w tajnym nauczaniu w Warsz., uczestniczył w powstaniu, przebywał w 6 obozach jenieckich; po wojnie uczył w Gimn. im. Nowodworskiego w Krakowie, w 1945 wstąpił do PPR i zajął się agitacją polityczną (w 1950 został usunięty z partii za przedwojenne poglądy), 1948-50 był prof. UJ, od 1953 - prof. Uniw. Warsz.; w Wilnie ogłosił: *Polski Grakchus. Wspomnienie o Tadeuszu Hołówce* (1933), *Zarys historyczno-statystyczny na ziemiach północno-wschodnich 1913-28* (w: *Wilno i Ziemia Wileńska* 1932), *Żydzi i Polska* (1934).

SIERAKOWSKI Józef (1765-1831) dyplomata, historyk, min. policji w 1812; kształcił się w Collegium Nobilium w Warsz., 1789-92 był sekretarzem misji polskiej w Sztokholmie, od 1807 był stronnikiem Napoleona, w 1812 kierował Komitetem Policji oraz Wydz. Aprowizacji i Skarbu w Komisji Rządu Tymczasowego W.Ks.Lit., 1813-17 działał na emigracji, 1817-21 był członkiem Komisji Rządowej WR i OP w Warsz., brał udział w organizowaniu Uniw. Warsz., w 1824 został prezesem Delegacji Administracyjnej; był utalentowanym rysownikiem i akwarelistą oraz kolekcjonerem.

SIERAKOWSKI Zygmunt Erazm Gaspar Józef, pseud. Dołęga (1827-1863) oficer ros., dowódca w powst. styczn.; ukończył gimn. w Żytomierzu, studiował na uniw. w Petersburgu, w 1848 za próbę przekroczenia granicy został aresztowany i wcielony do wojska jako szeregowiec, w 1859 ukończył Akademię Sztabu Generalnego w Petersb., założył w niej konspiracyjne kółko antycarskie, 1860-62 podróżował za granicą, odbywając oficjalne i tajne spotkania; w 1863 został naczelnikiem powstańczych sił zbrojnych w woj. kowieńskim, w bitwie pod Sznurkiszkami został ranny, ujęty przez Rosjan, skazany na śmierć i powieszony z rozkazu Murawiewa na placu Łukiskim w Wilnie 15/27.06.1863.

SIERGIEJEW-KOROBOW Nikołaj (1881-1922) malarz rosyjski; w 1903-11 studiował w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1912-14 uczył malarstwa w Szkole Rysunkowej w Wilnie, potem wykładał w Petersburgu i Wieliżu; malował portrety i pejzaże, m.in. *Kościół św.Jakuba i Filipa w Wilnie* (1918).

SIERGIEJEWICZ Piotr (1900-1984 Wilno) artysta-malarz, Białorusin; walczył w WP jako ochotnik w 1919, ukończył Wydz. Sztuk Pięknych USB, podczas studiów był członkiem „Cechu św. Łukasza" - Stow. Młodzieży Akademickiej, brał udział w wystawach artystów wil.; po II wojnie pozostał w Wilnie, uczył w wil. Szkole Plastycznej, jako wybitny pejzażysta i portrecista został uhonorowany tytułem „Artysty Republiki".

SIERGIJEWSKIJ Nikołaj Aleksandrowicz (ok.1830-1900) kurator Wil.Okręgu Naukowego od 24.10.1869 do 25.06.1899, kontynuator polityki rusyfikacyjnej.

SIEROSZEWSKI (do 1947 Szapiro) **Józef** (1909-1987) lekarz ginekolog, asystent USB, prof. AM w Łodzi; w 1928 ukończył gimn. w Nowogródku, w 1934 - studia medyczne na USB, pracował jako lekarz w Nowogródku, 1935/36 odbył staż w szpit. św. Jakuba w Wilnie i w 1936 został asystentem w Klinice Położniczo-Ginekologicznej USB, w 1939 był ordynatorem szpit. w Nowogr., we wrześniu został ewakuowany ze szpit. woj. do Rumunii; od 1945 pracował w Łodzi, w 1948 uzyskał stopień dra med. na Uniw. Łódzkim, w 1950 został adiunktem łódzkiej Akad. Med., po habilitacji w 1952 - profesorem.

SIESTRZEŃCEWICZ Czesław (1911-1939) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-28, ppor. rez. 86. PP w Mołodecznie, poległ 3 IX 1939 w Piotrkowie Tryb.

SIESTRZEŃCEWICZ (Bohusz-Siestrzeńcewicz) **Stanisław** (1869 w Wilnie - 1927) malarz, rysownik, wykładowca USB; w Wilnie ukończył szkołę realną oraz szkołę rysunkową J.W. Trutniewa, 1888-93 studiował w petersb. ASP, potem w Paryżu i Monachium (u J. Brandta), po 1900 zamieszkał w Wilnie, uczestniczył w życiu kulturalnym i towarzyskim miasta, malował liczne portrety i obrazy rodzajowe, często o tematyce wileńskiej, zamieszczał rysunki w prasie warsz. i wileńskiej („Plotka Wileńska"), był współorganizatorem, autorem i reżyserem wileńskiego kabaretu „Ach" (1908-14), w 1919 został wykładowcą malarstwa na USB, w 1920 wyjechał do Poznania, potem zamieszkał w Warszawie.

SIESTRZEŃCEWICZ (Bohusz-Siestrzeńcewicz) **Stanisław Jan h. Strzała** (1731-1826) metropolita Kościoła Rzymsko-Kat. w Rosji, historyk; 1743-45 uczył się w szkole kalwińskiej w Kiejdanach, 1745-51 studiował w Berlinie i Frankfurcie n. Odrą, po powrocie służył w wojsku lit. i przeszedł na katolicyzm, 1754-59 uczył synów St. Ign. Radziwiłła w Żyrmunach, 1759-63 studiował teologię w Warszawie, w 1764 został księdzem, kanonikiem żmudzkim, w 1768 - kanonikiem kapit. wil., w 1773 - sufraganem wil., oraz biskupem katolickim na obszar całej Rosji (z tyt. biskupa białoruskiego z siedzibą w Mohylewie) z nominacji Katarzyny II, z jej woli tolerował działalność zniesionego przez papieża zakonu jezuitów; w 1783 został arcybiskupem mohylewskim, w 1803 - prezesem Kolegium Duchownego Rzymsko-Katolickiego, zalecał duchowieństwu lojalność wobec Rosji; prowadził badania nad przeszłością Krymu (*Histoire de Tauride* 1800) oraz nad początkami Słowian, w 1807 został członkiem rzeczywistym Ces. Akad. Nauk.

SIEWRUK Franciszek (1744-1785) jezuita, matematyk; do zakonu wstąpił w 1759 w Wilnie; w 1764-67 studiował tam filozofię, w 1769-73 - teologię; był prof. geometrii w szkole wojewódzkiej KEN w Wilnie w 1773-77 i 1780-85 oraz w Postawach w 1777-80.

SIEWRUK Ludwik (1806-1853) lekarz anatomopatolog, prof. uniw. moskiewskiego; w 1823 ukończył szkołę bernardynów w Traszkunach, od 1824 studiował medycynę na Uniw. Wil., został tam pomocnikiem prosektora, podczas powst. list. pracował w ros. szpitalu wojskowym w Wilnie, dyplom lekarza uzyskał w 1832, pracował w Szpit. św. Jakuba, w Szpit. Żydowskim oraz jako pomocnik w katedrze anatomii Akad. Medyko-Chirurgicznej i wykładowca; w 1838 uzyskał doktorat med. i został członkiem Wil. Tow. Lekarskiego, w 1839 objął kierownictwo katedry anatomii Akademii Medyko-Chirurg., w 1840 - stanowisko prof. uniw. moskiewskiego.

SIEWRUK Michał (1905-1973) malarz i grafik białoruski; w 1932 ukończył Wydz. Sztuk Pięknych USB, należał do Wil. Tow. Artystów Plastyków; w 1944-53 uczył rysunku w Nieświeżu, potem mieszkał w Mińsku; malował pejzaże i sceny rodzajowe; wykonał m.in.drzeworyty: *Chaty nad Wilenką* (1937) i *Wileńska Alma Mater* (1937).

SIKORSKA Irena z d. Sznee (1909-1989) lekarz pediatra; w 1928 zdała maturę w Nowogródku, w 1936 uzyskała dyplom lek. na USB; wojnę i okupację spędziła w Wilnie, od 1945 prac. w Szpitalu Dziec. w Zabrzu, potem w sanatoriach w Istebnej i Rabce.

SIKORSKI Andrzej (1924-1944), uczeń Państw. Gimn. w Baranowiczach, w okresie okupacji niemieckiej związany rodzinnie z środowiskiem konspiracyjnym, zaprzysiężony w 43 z przydziałem do Obwodu „Puszcza" Okręgu Nowogródzkiego AK, w trakcie dołączania do oddziału partyzanckiego został ujęty przez Niemców, zamordowany w obozie śmierci w Kołdyczewie 29/30 VII 44.

SILNICKI Władysław h. Doliwa (ok. 1620-1692 w Wilnie) biskup sufragan wil.; uczył się w kolegium jez. w Lublinie, w 1645 został kanonikiem wil., kaznodzieją katedralnym i opiekunem biblioteki kapitulnej, w 1660 - sekretarzem Jana Kazimierza, kanonikiem kapituły gnieźnieńskiej, w 1666 - prepozytem kapituły katedralnej wil., w 1682 - sufraganem wil., wikariuszem generalnym; zmarł w wielkiej nędzy i długach.

SILVIUS (Siculus) **Jan**, właściwie: de Mathio (Amato) Giovanni Silvio (ok. 1465-1537) grecysta pochodzący z Włoch, kanonik wileński; stopień mgra sztuk wyzwolonych i doktorat obojga praw uzyskał w Padwie, ok. 1500 przybył do Krakowa, 1503-12 wykładał język i literaturę grecką na Uniw. Krak., ok. 1506 przyjął święcenia kapł., w 1518 otrzymał kanonię w kapitule katedr. wil., wielokrotnie był wybierany na prokuratora, komisarza oraz pisarza kapitulnego; w 1529-34 był nauczycielem Zygmunta Augusta.

SINGLETON Ryszard (1566-1602) jezuita, prof. Akad. Wil.; opuścił Anglię z pow. prześladowania katolików przez Elżbietę I, uczył się we Francji, w 1584 wstąpił do zakonu, filozofię studiował w Neapolu 1584-87, teologię w Kolegium Rzymskim 1587-91, w 1591 uzyskał w Akad. Wil. stopień mgra filozofii, w 1592-95 był prof. w Braniewie, 1595-97 - w Pułtusku, 1598-1600 - w Poznaniu, w 1600 otrzymał w Akad. Wil. doktorat teologii i wykładał teologię dogmatyczną do 1602.

SIRIJOS-GIRA Liudas zob.: **GIRA Liudas**

SIROTA Gerszon (1874-1943) śpiewak, kantor w synagogach; od najmłodszych lat śpiewał w chórach synagogalnych, w 1895 został kantorem w Odessie, 1900-08 był kantorem Wielkiej Synagogi w Wilnie, od 1908 - nadkantorem w Wielkiej Syn. na Tłomackiem w Warsz.; ze wzgl. na piękny głos nazywano go „żydowskim Caruso", występował na koncertach i w Polskim Radiu, zginął w getcie warsz.

SIRUĆ (Syruć) **Bernard Ludwik Marcin Szymon h. Doliwa** (1731-1784) pijar, matematyk, prof. Szkoły Gł. Lit.; uczył się w szkołach pijarskich w Szczuczynie i Lubieszowie, w 1747 wstąpił do zgromadzenia, odbył studia teologiczne w kolegium pij. w Wilnie, w 1753-55 studiował matematykę i teologię w pijarskim Collegium Novum w Rzymie, w 1755-56 wykładał matematykę w Akad. Terezjańskiej w Wiedniu, przez 12 lat uczył wymowy i matematyki w wil. Professorium oraz Collegium Nobilium, potem uczył synów kaszt. witebskiego Szymona Sirucia, w 1781 otrzymał doktorat teologii i obojga praw w Szkole Głównej Litewskiej i objął w

niej katedrę prawa rzymskiego; publikował prace z matematyki, m.in. *Arytmetykę prostacką* (Wil. 1767, 1771 i 1777), przełożył *Historię polską...* D.J. de Solignaca (Wil. 1763-65), *Historię państwa rosyjskiego* J. Rousseta de Missy (Wil. 1781), mowy sądowe Kwintyliana.

SITAŃSKI (Sitanius) **Franciszek** (ok. 1590-1643) bernardyn, poeta nowołaciński, kaznodzieja; od ok. 1605 studiował w Akad. Zamojskiej, w 1611 wstąpił do bernardynów we Lwowie, w 1624 został kapelanem królewicza Władysława podczas jego podróży do Niderlandów i Włoch, w 1625 zamieszkał w Wilnie, wykładał teologię w studium bernard., wydał *Poematum variorum libri quattuor* (Wil. 1626), potem mieszkał w konwentach: lwowskim, krakowskim i lubelskim.

SIWIAK Marian (1913-1944) lekarz; w 1939 uzyskał dyplom lek. na USB, w 1933-39 był asystentem na histologii; 1940-41 był lekarzem na Litwie, 1942-44 w Wasiliszkach; należał do ZWZ-AK (pseud. „Marcin" szef sanit. Obw. AK Lida), organizował szpitale polowe dla oddz. „Ostoi" i „Ponurego", poległ 27.01.44.

SIWIAKOWA Józefa z d. Tumiłowicz (1914 w Wilnie - 1986) lekarz pediatra; studiowała na Wydz. Lek. USB w 1933-39, pracowała w Klinice Pediatrii 1940-41, w Ośr. Zdrowia w Wasiliszkach 1942-44, po wojnie w 1945-83 w Łukowie.

SKANGIEL Julian (1898-1989) malarz; był absolwentem Szkoły Rysunkowej Wileńskiego Tow.Artystów Plastyków, studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB; uczestniczył w wystawach org.przez Wil.Tow.Art.Plastyków i Wil.Tow.Niezależnych Artystów Sztuk Pięknych w 1930-35.

SKARBEK-KIEŁCZEWSKI Jan (?-1923), członek Szacunkowej Komisji Wileńskiego Banku Ziemskiego.

SKARGA Piotr (1536-1612) jezuita, hagiograf, kaznodzieja, rektor Akad. Wil.; ukończył szkołę parafialną w Grójcu, na Uniw. Krak. w 1555 uzyskał tytuł bakałarza, w 1557 został wychowawcą Jana Tęczyńskiego i w 1560-62 przebywał z nim w Wiedniu; w 1564 otrzymał święcenia i został kanonikiem lwowskiej kapituły, w 1569 wstąpił w Rzymie do zak. jezuitów, 1571-72 wykładał w Pułtusku, w 1573 został wicerektorem kol. jez. w Wilnie, a po przekształceniu kolegium w Akademię w 1579 - jej pierwszym rektorem, w 1584 - przełożonym domu zak. św. Barbary w Krakowie, założycielem bractw dobroczynnych; w 1588 został kaznodzieją Zygmunta III i przeniósł się w 1598 wraz z dworem do Warszawy; w pismach polemicznych atakował różnowierców i tolerancję religijną w Polsce; opracował *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu...* (Wil. 1579, 8 wydań za życia i 20 po śmierci autora), *Kazania sejmowe* (traktat polityczny w formie kazań) zostały wydane w 1597 w zbiorze *Kazań na niedziele i święta*.

SKARZYŃSKI (Skarżyński) **Tadeusz** (1886-1944) aktor, reżyser, dyr. teatru; w 1908 uczył się w Klasie Dramatycznej przy Warsz. Tow. Muzycznym, debiutował w Łodzi, 1910-11 grał w Wilnie w zespole J. Popławskiego, 1913-15 - w Teatrze na Pohulance (grał m.in. swą popisową rolę Chłopickiego w *Warszawiance*), 1915-16 występował w Rosji, 1917-18 - w Finlandii, potem m.in. w Warszawie, 1927/28 był dyr. teatru w Płocku i objechał Polskę z *Weselem na Kurpiach* W. Skierkowskiego (w 1928 wystawił tę sztukę w salach „Reduty" w Wilnie), potem występował w Gdyni i Warszawie, zmarł w więzieniu w Radomiu aresztowany przez Gestapo.

SKARŻANKA Hanna, pseud. konsp. Aktorka, Niura (1917-1992) aktorka; uczyła się w żeńskim gimn. im. Cecylii Plater Zyberk w Warszawie, maturę uzyskała w 1937 w III Państw. Gimn. i Lic. im. ks. A. Czartoryskiego w Wilnie, występowała w teatrze międzysz-

kolnym, rozpoczęła studia na USB, 1940/41 należała do zesp. Teatru Małego w Wilnie, podczas okupacji niem. była słuchaczką konspiracyjnego Studium Teatralnego M. Szpakiewicza, od 1942 należała do Kedywu OW AK, działając jako wywiadowca, w 1944 weszła do zesp. Polskiego Teatru Dramatycznego w gmachu „Lutni" (grała m.in. Elizę w *Pigmalionie* G.B. Shawa), od 1945 występowała w Toruniu, Olsztynie, Poznaniu i Łodzi, od 1949 - w Warszawie, od 1980 działała w „Solidarności", podczas stanu wojennego organizowała przedst. w kościołach i była zatrzymywana przez SB; była utalentowaną piosenkarką, występowała w wielu filmach, m.in. w *Dolinie Issy* T. Konwickiego wg Cz. Miłosza i *Roku spokojnego słońca* K. Zanussiego.

SKARŻYŃSKA z d.Romm (Romówna) **Wanda Maria** (1892-1967) aktorka; do 1919 występowała pod nazw.panieńskim; od 1910 grała w Krakowie, w 1911-14 w teatrze wil., potem m.in. w 1921-23 - w Grodnie, w 1924/25 - w Grodnie i Białymstoku, w 1927/29 - w Płocku, następnie - w objazdach Teatru Regionalnego; podczas okupacji była więziona w Ravensbrück, po wojnie prac. w administracji zw.zawodowych.

SKARŻYŃSKI Bohdan, pseud. Danek (1916-1942?) działacz komunistyczny; w 1933 zdał maturę w Gimn. im. T. Czackiego w Warsz., działał w Czerwonym Harcerstwie, od 1934 studiował prawo, potem medycynę na USB, należał do Zw. Lewicy Akademickiej „Front" i Komunist. Zw. Młodzieży Zach. Białorusi, wchodził do redakcji „Poprostu" i „Karty", został przew. Okręgowego Wydz. Młodzieży PPS; po 17.09.39 podjął współpracę z władzami sowieckimi, mimo to już w październiku 1939 został aresztowany przez NKWD, zmarł podobno w obozie w 1942.

SKAWIŃSKI Józef (1917-1940), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1927-36, studiował na Wydziale Prawa USB, w 1939 ochotnik w 110. PUł płk. Dąbrowskiego, ujęty przez czerwonoarmistów, więziony w Grodnie i Lidzie, wywieziony do ZSRR, zamordowany w Mińsku Lit. w 1940.

SKĄPSKI Bronisław (1886-1947) aktor, reżyser, dyr.teatru; uczył się w Gimn. św.Anny w Krakowie i w Krakowskiej Szkole Dramatycznej; występował od 1906 m.in.w Krakowie, Poznaniu i Częstochowie, w 1912-14 - w teatrze wil. (reżyserował m.in. *Nieboską Komedię*), w 1915-17 - w Moskwie i Kijowie; w 1921-25 był dyr. Teatru Miejskiego w Grodnie, w 1926/27 grał w zespole Reduty w Wilnie, w 1928-30 - w Grodnie; potem organizował imprezy teatralne na prowincji; po wojnie występował w Rzeszowie, Szczecinie i Słupsku.

SKIBIŃSKA z Piotrowskich, 1°v. Kamińska Józefa (1794-1834) śpiewaczka, aktorka; debiutowała w 1810 w Poznaniu, 1813-20 występowała w Wilnie, kształciła się w śpiewie u Ch. Gerardi, żony prof. J. Franka, 1820-23 odnosiła triumfy jako primadonna w Krakowie, potem grała w zespole męża Kaz. Skibińskiego w wielu miastach, m.in. w Wilnie 1824/25 i 1829/30, po 1830 mieszkała w maj. Korzyść pod Wilnem.

SKIBIŃSKA z d.Schweikart Wilhelmina, 1° v. Brodowicz (1809 lub 1810 - po 1860) śpiewaczka; śpiewu uczyła się w Wiedniu, występowała m.in. we Wrocławiu, Krakowie, we Lwowie i Warszawie; w 1838, 1839/40 i 1842 - w teatrze wileńskim, w 1840-42 dawała lekcje śpiewu w Moskwie; w 1844-45 śpiewała na koncertach w Wilnie i Druskiennikach, uczyła śpiewu w Wilnie; później mieszkała m.in. w Żytomierzu, Krzemieńcu i Kamieńcu Podolskim, występując sporadycznie na scenie, częściej na koncertach; w 1858 zamieszkała we Lwowie, w 1860 - w Wiedniu.

SKIBIŃSKI Kazimierz Michał (1786-1858) aktor, śpiewak, reżyser, dyr. teatru; w 1802

debiutował w Wilnie w balecie dziecięcym M. Bończy-Tomaszewskiego, 1803/04 grał w Grodnie, potem w zesp. M. Każyńskiego w Mińsku, Wilnie i innych miastach, w 1816 został kier. spółki aktorskiej w Wilnie, 1820-23 i 1825-26 kierował teatrem krakowskim i z jego zespołem występował także w Wilnie, w 1834/35 prowadził teatr w Mińsku i w jego pożarze stracił cały majątek, w 1836-40 grał w kompanii W. Aszpergera w Wilnie, do 1845 wyst. w Wilnie sporadycznie, potem w Żytomierzu i Kamieńcu Pod.; napisał *Pamiętnik aktora* (wyd. 1912 i 1963).

SKIBIŃSKI Romuald (1832 w Wilnie - 1880) ksiądz, powstaniec; uczył się w gimn. i 1851-55 w semin. duch. w Wilnie, był wikariuszem w Ejszyszkach i Bieniakoniach, od 1861 - administratorem i proboszczem w Dziembrowie k. Lidy; za odczytanie w 1863 z ambony manifestu i przystąpienie do powstania sąd wojenny skazał go na 8 lat katorgi, umarł na zesłaniu w Galiczu.

SKIDEŁŁ (Skideł) **Jan** (1789-1837 w Wilnie) ksiądz, prof. Uniw. Wil.; uczył się w Kalwarii i w Telszach, 1817/18 studiował na Uniw. Wil., 1818-23 - w Seminarium Głównym, gdzie uzyskał 2 doktoraty: z teologii i prawa kanonicznego; w 1823 rozpoczął wykłady, w 1826 został prof. archeologii biblijnej i homiletyki, potem - teologii moralnej i pastoralnej na Uniw. Wil., od 1833 - w Akademii Duchownej w Wilnie; od 1829 był kanonikiem kat. wil., opublikował w Wilnie kilka kazań oraz *Celniejsze prawidła homiletyki...* (1835) i *Krótki rys historii nauki moralnej...* (1835), pochowany na cment. Bernardyńskim.

SKIEDEL (Skołda) **Jan** (przełom XV-XVI w.) budowniczy; kierował budową murów obronnych Wilna wraz z Ostrą Bramą w 1498-1503, rozpoczął budowę katedry wil.

SKINDER Kazimierz (1912-1975) dyrygent, kier.muz.teatrów; w 1925-32 studiował w Konserwatorium Wileńskim w kl.skrzypiec, potem waltorni, do 1935 grał jako waltornista w „Lutni"; podjął naukę kompozycji u T.Szeligowskiego i ukończył ją w czasie wojny; w 1937-39 aktywnie uczestniczył w życiu muzycznym Wilna, pracował w rozgłośni Polskiego Radia, w Filharmonii, prowadził orkiestrę mandolinistów „Kaskada", był kier.muzycznym i dyrygentem w Teatrze Miejskim na Pohulance; w 1941-44 dyrygował koncertami i przedstawieniami muzycznymi w Wilnie; w 1945 z zespołem „Lutni" przyjechał do Łodzi i pracował w łódzkich teatrach muzycznych, od 1946 uczył w szkole muz. w Łodzi.

SKIRGIEŁŁO (Skerdejko, Skyrogaiło) **Olgierdowicz Iwan** (ok. 1354-1394 lub 1397) książę litewski, połocki, trocki i kijowski, brat Władysława Jagiełły i jego sojusznik; walczył z Krzyżakami i książętami ruskimi o Połock, Witebsk i Kijów, został podobno otruty w Kijowie.

SKIRMUNT Bolesław (1869-1941) ziemianin, działacz społeczny na Wileńszczyźnie, poseł do ros. Dumy Państwowej w 1906.

SKIRMUNT Konstanty (1866-1951) polityk, dyplomata; przed I wojną działał w polskich org. ziemiańskich na Białorusi i Wileńszczyźnie, 1909-17 był posłem do ros. Rady Państwa, 1917-19 - członkiem Komitetu Nar. Polskiego w Paryżu, w 1919 - delegatem na Konferencję w Wersalu, 1919-21 - posłem w Rzymie, 1921-22 - ministrem spraw zagr., 1923-24 - przedst. Polski w Lidze Narodów, 1922-34 - posłem, potem ambasadorem w W. Brytanii.

SKIRMUNTTÓWNA Konstancja, pseud. Futurus, Helena-Pojata (1851-1934) publicystyka, popularyzatorka historii; od 1869 mieszkała z matką na Krymie, od 1874 - w Pińsku; ogłaszała popularne prace popularne prace posw. historii Litwy (m.in. *Dzieje Litwy opowiedziane w zarysie*), należała do „krajowców", ale

popierała litewski ruch narodowy, swoje poglądy polityczne przedstawiła w broszurze *Idea jagiellońska a polityka kresowa* (Wil. 1925).

SKŁODOWSKA-ANTONOWICZ Kalina Anna (1923-2003) polonistka, etnograf; w 1941 ukończyła Gimn.Polskie im.Mickiewicza w Kownie, w 1941-44 brała udział w tajnym nauczaniu na Litwie i prowadziła działalność konspiracyjną w OW AK; po wojnie studiowała filologię polską oraz etnografię na UMK w Toruniu, w 1950 uzyskała magisterium z fil.pol.; pracowała na UMK jako zast.asyst, w 1947-48 i lektor j.litewskiego od 1976, w Muzeum Miejskim (Okręgowym) w Toruniu w 1947-58 i 1976-82 oraz Muzeum Etnograficznym w Toruniu w 1958-75.

SKŁODOWSKI Zbigniew (1920-1942), „Kura", uczeń Prywatnego Gimnazjum Polskiego im. A. Mickiewicza w Kownie, harcerz tajnego harcerstwa polskiego, wysłany nielegalnie do Polski na kurs szkoleniowy drużynowych, po powrocie zorganizował Drużynę im. ks. J. Poniatowskiego, w 1938 był uczestnikiem zlotu w Spale, po 17 IX 39 współuczestniczył w akcji pomocy internowanym i uchodźcom, organizował nielegalne szkolenie harcerzy i harcerek na Litwie Kowieńskiej, został aresztowany w Wilnie przez Saugumę, zamordowany na Ponarach.

SKOBIELCYN (XIX w.) policmajster rosyjski; w 1833-36 był rządowym dyrektorem teatru w Wilnie.

SKOCZYŃSKI Tomasz (ok.1814, działał do 1858) aktor; w 1841-43 występował w Grodnie, w 1845-51 - w Wilnie, potem - w Mohylewie, Szkłowie, Homlu i Kamieńcu Pod.

SKOLIMOWSKI Stanisław (1895-1965) aktor; w 1927 zdał eksternistyczny egzamin aktorski; występował w 1924-29 - w Łodzi, w 1929-31 - w Katowicach, w 1931-36 - w Teatrach Miejskich w Wilnie, w 1936-39 - w Łodzi; podczas okupacji był wywieziony do Niemiec, potem pracował w Łodzi jako robotnik; w 1945-49 grał w Kielcach, od 1950 - w Łodzi.

SKORB Alina (1916-1974) ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, studiowała w 1935-38 na Wydz. Prawa i N. Społ. USB; była żołnierzem ZWZ-AK (pseud. „Sowa"), łączniczka sztabu Okr. Nowogr. AK, w 1943 została aresztowana i więziona w obozach koncentracyjnych.

SKORB Jan, pseud. konspir. Boryna, Przesieka, Puszkarow, Puszczyk (1910-1988) nauczyciel, oficer AK; ukończył w 1933 Semin. Nauczycielskie w Szczuczynie oraz w 1934 Szkołę Podch. Rez. Kawalerii w Grudziądzu, pracował jako nauczyciel w Nowym Dworze i Dudkach, we wrześniu 1939 dowodził plutonem ckm 23 p. ułanów w Wil. Bryg. Kawalerii, potem - oddz. partyzanckim i kompanią w Obw. ZWZ-AK Szczuczyn, w 1943 przeszedł do Kom. Okr. AK i został adiutantem komendanta Okr. Nowogródek, brał udział w akcji „Burza", w 1945 został komendantem Okr. Now.; pod fałszywym nazwiskiem ewakuował się do Polski, w 1950 był na krótko aresztowany, potem prac. jako kier. młyna w Nowej Wsi w pow. lęborskim.

SKORKO Eugeniusz Antoni (1905-1957) fizyk; studiował na Wydz. Mat.-Przyr. USB i uzyskał w 1927 magisterium z fizyki doświadczalnej, był do 1939 asystentem w II Kat. Fiz. Dośw. USB; podczas okupacji wykładał na tajnych studiach medycznych; po wojnie uzyskał doktorat na UMK w Toruniu, od 1947 był docentem Politechniki Łódzkiej.

SKORKO-BARAŃSKA ze Zdrojewskich Marta, pseud. Irena (1913 w Wilnie - 2001) fizyk, nauczycielka szkół średnich i wy-

ższych; ukończyła w 1929 gimn. w Wilnie oraz Wydział Mat.-Przyr. na USB; 1934-39 uczyła fizyki w Gimn. im. ks. A.J. Czartoryskiego w Wilnie, podczas okupacji organizowała tajne nauczanie, pracowała jako woźna i szatniarka, była szyfrantką i kier. kancelarii szefa sztabu Okręgu AK ppłk. Lubosława Krzeszowskiego „Ludwika"; w 1944 uczyła w gimn. polskim w Wilnie, od 1945 - w Białymstoku i Łodzi, w 1947-69 była st. asyst., adiunktem, zast. prof. i st. wykładowcą na Politechnice Łódzkiej, w 1971 wydała podręcznik fizyki, wznawiany potem ośmiokrotnie; po przejściu na emeryturę zajmowała się pracą literacką i dokumentacyjną dot. Wilna i Wileńszczyzny (publikacje w białostockiej serii „Biblioteka Pamięci i Myśli").

SKORULSKI Antoni Adam h. Kościesza odm. (1715-1777 w Wilnie) jezuita, filozof, rektor Akad. Wil.; w 1730 wstąpił do zakonu i odbył w Wilnie nowicjat, filozofię studiował w Nieświeżu 1733-36, teologię w Akad. Wil. 1739-41 oraz kolegium jez. w Warsz. 1741-43; po odprawieniu w Wilnie trzeciej probacji 1743/44 był kaznodzieją i prof. w Dyneburgu, Krożach i Kownie, w 1752 uzyskał w Akad. Wil. tytuł mgra sztuk wyzwolonych i filozofii, w 1759 - doktorat teologii; 1752-55 był w Akad. Wil. prof. filozofii, 1759-60 - prof. teologii scholastycznej i pozytywnej, pełnił funkcję rektora: 1760-64 - kol. w Nowogródku, 1764-65 - kol. w Kownie, 1765 - Collegium Nobilium w Wilnie, 1772-74 - Akademii Wil.; 1766-72 był prowincjałem lit., w 1774 uzyskał doktorat prawa kanonicznego i został kanonikiem kapituły katedr. w Wilnie; wydał *Commentariolum philosophiae logicae...* (Wil. 1755).

SKORULSKI Józef (1718-1776) jezuita; do zakonu wstąpił w 1734 w Wilnie; był misjonarzem w Bebrze, prefektem biblioteki w Iłukszcie; w Wilnie był w 1754-55 prof.etyki, w 1755-58 - prof.filozofii, w 1759-60 - teologiem biskupa wil. M.J.Zienkowicza, w 1766-69 - rektorem domu III probacji z kościołem św.Rafała; ponadto był prokuratorem prowincji w Warszawie w 1762-65 i rektorem w Grodnie w 1769-73.

SKORYNA (Skaryna, Skorina, Skorznia, Skornia) **Franciszek** (ok. 1490-ok. 1540) lekarz, tłumacz, drukarz wil.; kształcił się w Połocku lub Wilnie, 1504-06 studiował na Uniw. Krak. i uzyskał stopień bakałarza, w 1512 - tytuł dra nauk medycznych w Padwie, 1517-19 prowadził drukarnię cyrylicką w Pradze, publikował własne przekłady fragmentów Biblii; w 1520 przeniósł się do Wilna i założył drukarnię w domu burmistrza Jakuba Babicza, w 1522 wyszła w niej *Małaja podorożnaja knižica*, w 1525 - *Apostoł*, ogółem wydał 42 książki; potem był lekarzem i sekretarzem biskupa wil. Jana, w 1535 został ogrodnikiem w król. ogr. botanicznym na Hradczanach w Pradze.

SKOWID Walenty (1609-1687 w Wilnie) jezuita, matematyk, prawnik, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1624 i odbył w Wilnie dwuletni nowicjat, roczne semin. naucz. ukończył w Połocku pod kier. M.K. Skarbiewskiego 1626/27, filozofię studiował w Pułtusku 1627-30, teologię - w Akad. Wil. 1633-37, w 1648 uzyskał tytuł mgra filozofii i nauk wyzwolonych; w Akad. Wil. był prof. matematyki 1639-42, prof. Pisma św. i j. hebrajskiego 1647/48, ponadto - teologii pozytywnej, moralnej i prawa kanonicznego 1649-55 i 1665-84, wykładał również w Pułtusku, Płocku, Nieświeżu, Smoleńsku, Klagenfurcie, Tyrnawie, Braniewie i Krożach, 1665-67 był regensem Semin. Papieskiego w Wilnie.

SKOWROŃSKA z d.Michalczewska Maria Bolesława, 2°v.Szmurło (1894-1934 Wilno) śpiewaczka; w 1915-24 występowała w Teatrze Wielkim w Warszawie, w 1924-31 -w Teatrze na Pohulance w Wilnie, potem - na koncertach i w rozgłośni wil. Polskiego Radia.

SKOWROŃSKI Stanisław, pseud. Stanisławski, Stański, Dyonizy, Szary (1902-1972) działacz PPS; uczył się w Moskwie i Warszawie, brał udział w wojnie polsko-sowieckiej, w 1922 zdał maturę w szkole realnej dla b. wojskowych, wstąpił do PPS, 1924-30 pracował w Lublinie, 1930-32 - w Zarządzie Miejskim w Wilnie, był sekretarzem okr. PPS, prezesem wil. oddz. Tow. Uniw. Robotniczego, 1935-39 studiował w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie; po wojnie działał 1945-46 w PPS, ale został z partii usunięty, 1950-66 pracował w Naczelnej Org. Technicznej w Warszawie i redakcjach jej czasopism, m.in. „Horyzontów Techniki".

SKROBUTAN Jerzy (1924-1996), ppor. WP, „Kmita", uczeń Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie, maturę uzyskał na tajnych kompletach nauczania, od IX 43 działał w konspiracji AK w grupie „Przerzut" zajmującej się tajnym transportem, szkolił się na Kursie Młodszych Dowódców, od V 44 służył w 6. Brygadzie Partyzanckiej „Konara", uniknął aresztowania, II 45 wyjechał do Olsztyna, ukończył studia z filologii polskiej na UMK w Toruniu, pracował jako nauczyciel w szkołach średnich, 1 IX 89 został awansowany na ppor. WP.

SKRODZKI Józef Karol (1787-1832) fizyk, zoolog; ukończył gimn.pijarów w Wilnie oraz studia matematyczno-fizyczne na Uniw.Wil.; od 1807 był naucz.fizyki w szkołach publicznych na Litwie, w 1811-14 uczył fizyki, chemii oraz historii naturalnej w Liceum Warszawskim; w 1814-16 odbył uzupełniające studia za granicą; w 1818 został prof.Uniw.Warsz., w 1825 wszedł w skład Rady Politechnicznej, podczas powst.list. został wybrany na rektora.

SKRZECZ Stanisław, pseud. konsp. Poleski (1903-1986) major WP, szef sztabu Kom. Garn. m. Wilna AK; w 1924 zdał maturę w Gimn. im. P. Skargi w Pułtusku, kształcił się w Szkole Podchor. Rez. Artylerii w Ostrowi-Komorowo i w Ofic. Szkole Artyl. w Toruniu 1925-27, służył w 1 p. Artylerii Polowej Legionów oraz 1 p. Art. Lekkiej Legionów w Wilnie 1927-34, 1934-39 - w KOP, po kamp. wrześniowej uniknął niewoli i w 1940 objął w ZWZ stanowisko oficera organiz. w Kom. Garn. m. Wilna, w 1942 - szefa sztabu, brał udział w operacji „Ostra Brama"; 1945-48 był w obozie w Workucie, po powrocie pracował w Warszawie, m.in. w Wojew. Kom. Plan. Gospod. 1949-52 i Geoprojekcie 1952-75.

SKUP Kazimierz (1903-1939) nauczyciel historii; w 1920 jako 17-letni ochotnik wstąpił do WP i został ranny; w 1922 ukończył Semin. Naucz. w Ursynowie i rozpoczął pracę w szkolnictwie wileńskim; w 1930 uzyskał magisterium w zakr. historii na USB, pozostawił w rękopisie pracę dokt.*Koliszczyzna na Litwie*; uczył m.in. w Państw. Gimn. Mechanicznym w Wilnie; w 1938 opublikował broszurę *Alarm! Ratujmy samych siebie*, w której ostrzegał przed nieuchronną wojną; działał w Harcerstwie i wydał w 1939 *Zew stuleci - zarys dziejów Polski dla harcerzy*; we wrześniu 1939 zginął pod Warszawą jako por.rezerwy.

SKUPIEŃSKI Franciszek Ksawery, pseud. Pumski (1888-1962) botanik, prof. USB; uczył się w Łęczycy, Zgierzu i Pabianicach, maturę zdał w Tow. Kursów Naukowych w Warsz. w 1911, od 1912 studiował na Sorbonie w Paryżu, uzyskując w 1916 licencjat, w 1920 - doktorat; należał do drużyn strzeleckich i Armii Polskiej gen. J. Hallera, od 1921 był asyst. i wykładowcą na Uniw. Warsz. i Polit. Warsz., w 1929 habilitował się na Uniw. Warsz., 1932-39 był współwłaścicielem firmy „Fungus" zajmującej się konserwacją drewna; 1937-39 był prof. systematyki i geografii roślin na USB oraz kier. uniw. Ogrodu Botanicznego w Wilnie; w czasie okupacji wykładał na tajnym uniw.; w 1945 zorganizował Wyższą Szk. Gosp. Wiejskiego w Łodzi i do 1949 był jej rekto-

rem, 1949/50 był więziony, 1950-60 był prof. Uniw. Łódzkiego.

SKUPIOWA z d.**Bielawska Weronika** (1897 Wilno - 1965 Wilno) nauczycielka; kształciła się na tajnych kursach prowadzonych przez Agatę Karpowiczównę, w 1914 ukończyła Semin.Nauczycielskie w Wilnie; w 1913-18 pracowała w Szkole Opieki Społecznej przy ul.Wiłkomierskiej 31, w 1918-22 - w Szkole Ludowej przy Kalwaryjskiej 7, w 1922-27 - w Szkole Powsz.nr 13, Píóromont 10, potem do 17.11.1939 - w Szkole Powsz.nr 27 przy Kalwaryjskiej 3; w okr.17.11.39 -1.06.41 - w Szkole nr 9 przy Krakowskiej 11; podczas okupacji niem. pracowała w fabryce; w 1945-61 uczyła w Średniej Szkole nr 19 przy Wiłkomierskiej 3; nie chciała wyjechać z Wilna; pochowana na Rossie.

SLAŻEWICZ Michał (Slaževičius Mykolas) (1882-1939) prawnik litewski; był adwokatem w Wilnie, należał do masonerii; w 1915 uczestniczył w obradach polsko-litewskich, w 1918-19 był premierem rządu Republiki Litewskiej w Kownie

SLEŃDZIŃSKA (Ślendzińska-Zakrzewska) 1°v.**Kopeć**, 2°v.**Zakrzewska Julitta Anna** (1927 w Wilnie - 1992) pianistka i klawesynistka, córka Ludomira; 1938-44 uczyła się w Konserwatorium Muz. im. M. Karłowicza w Wilnie (m.in. u S. Szpinalskiego), po wojnie studiowała u H. Sztompki w PWSM w Krakowie i u J. Żurawlewa w PWSM w Warszawie, gdzie 1953-69 była kolejno asystentem, adiunktem i docentem; studiowała i wykładała za granicą, m.in. w Belgii; początkowo była pianistką (wyróżnienie na IV Konkursie Chopinowskim w 1949) potem grała i uczyła gry na klawesynie, malowała również gwasze i obrazy olejne (baśniowe wizje, pejzaże i portrety).

SLEŃDZIŃSKI (Slędziński, Slendziński, Ślendziński) **Aleksander Józef** (1803 w Wilnie - 1878 w Wilnie) malarz; od 1819 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych Uniw. Wil. malarstwo pod kier. J. Rustema i rzeźbę u K. Jelskiego, od 1842 był naucz. rysunku i malarzem u Ben. Tyszkiewicza w Czerwonym Dworze, malował obrazy religijne (m.in. MB z Dzieciątkiem do kościoła św. Teresy w Wilnie i św. Cecylię dla kościoła Dominikanów) oraz portrety, przyjaźnił się z Kraszewskim i Moniuszką, był członkiem sekstetu muzycznego, później mieszkał w maj. Borciany i Bojaryszki w Kowieńskiem, malował sceny rodzajowe z życia wsi.

SLEŃDZIŃSKI (Ślendziński, Śleńdziński) **Ludomir** (1889 w Wilnie - 1980) malarz, rzeźbiarz, prof. USB i Polit. Krak.; w 1909 ukończył gimn. wileńskie, uczył się też w szkole rysunkowej J.W. Trutniewa, 1910-16 studiował w ASP w Petersburgu, 1921-22 był naucz. rysunku w Gimn. im. Zygm. Augusta w Wilnie, był współorganizatorem i prezesem Wil. Tow. Artystów Plastyków 1920-39, 1925-39 był prof. na Wydz. Sztuk Pięknych USB, prodziekanem 1929-32 i dziekanem 1932-39, był twórcą „szkoły wileńskiej" o monumentalnym i klasycyzującym charakterze, brał czynny udział w życiu kult. Wilna m.in. jako członek i prezes Rady Wil. Zrzeszeń Artystycznych (Erwuza), należał do „Bandy Cyganów" klubu „Smorgonia"; podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu, przez kilka miesięcy był więziony w Prawieniszkach; 1945-60 był prof. Politechniki Krak., jej prorektorem i rektorem; namalował wiele portretów, pejzaży i widoków miast, uprawiał też malarstwo ścienne (m.in. w siedzibach PKO i BGK w Wilnie).

SLEŃDZIŃSKI (Slendziński, Ślendziński) **Wincenty Leopold** (1837-1909 w Wilnie) malarz, konserwator malarstwa; malarstwa uczył się w Wilnie u ojca Aleksandra i u Kanutego Rusieckiego, muzyki - u Stan. Moniuszki, od 1856 studiował w Szkole Malarstwa, Rzeźby i Architektury w Moskwie, w 1863 przyjechał do Wilna, został

aresztowany i zesłany do Kniaginina w gub. niżno-nowgorodzkiej, w 1867 - do Charkowa, w 1872 mieszkał w Krakowie, w 1873 - u J.I. Kraszewskiego w Dreźnie, w 1875 został zatrzymany na granicy i deportowany do Charkowa; od 1883 mieszkał w Wilnie, malował liczne portrety (m.in. A.H. Kirkora), obrazy religijne (m.in. św. Kazimierza dla katedry wil., św. Jakuba i Filipa dla kościoła na Łukiszkach), scenki rodzajowe i charakterystyczne typy wileńskie, pejzaże i widoki Wilna (m.in. *Ogród Bernardyński* 1886, *Widok Góry Zamkowej* 1891), obrazy historyczne z dziejów Litwy; pochowany na cment. Bernardyńskim.

SLIEP Abraham (1884 Wilno-1942) muzyk żydowski, dyrygent chórów; uczył śpiewu w szkole żydowskiej i wykładał w Żydowskim Inst.Muzycznym w Wilnie; organizował chóry amatorskie, z Reprezentacyjnym Chórem Żydowskim odbywał liczne tournées; działalność muzyczną kontynuował w getcie wil.

SŁAWECKI Wincenty (1794 - po 1844) rytownik, litograf, malarz, uczył się w szkole bazylianów w Borunach, 1809-16 studiował na Uniw. Wil. rysunek u J. Rustema, sztycharstwo u J. Saundersa, rzeźbę u K. Jelskiego, w 1816 uzyskał stopień kandydata sztuk pięknych, 1817-18 kształcił się w ASP w Petersburgu, w 1919 został pierwszym litografem Uniw. Wileńskiego, uprawiał różne techniki graficzne, wykonał m.in. portret S. Trembeckiego (miedzioryt) i Jędrzeja Śniadeckiego (litografia), ilustrował książki (*Ogrody północne*, J. Strumiłły w 1820), od 1836 był nauczycielem rysunku i kaligrafii w gimn. w Dyneburgu.

SŁAWIŃSKA z Kurnatowskich Helena (1880-1974) organizatorka opieki nad dziećmi; ukończyła pensję Izabeli Smolikowskiej i kursy pedag. w Warszawie, 1900-11 pracowała na Ukrainie jako naucz. domowa, uczyła też niepiśmiennych chłopów; w 1911 zamieszkała w Wilnie, podczas I wojny kierowała szkołą pocz. i przedszkolem w Krzemieńczugu n. Dnieprem, w 1920 wróciła do Wilna, w czasie wojny polsko-sow. kier. ochronką dla dzieci z Kresów w Świeciu n. Wisłą; 1921-37 była wizytatorką zakładów opiekuńczych woj. wileńskiego, przewodniczyła Sekcji Kolonii Letnich w Centrali Opiek Rodzicielskich, organizowała rodziny zastępcze dla sierot; podczas okupacji w jej mieszkaniu przy Ostrobramskiej 27 odbywały się spotkania członków AK i lekcje tajnego nauczania; 1945-49 pracowała w Kuratorium w Białymstoku, 1950-66 mieszkała w Lublinie, potem w Warszawie.

SŁAWIŃSKA Irena Zofia (1913 Wilno - 2004) polonistka, teatrolog, prof.KUL; w 1930 ukończyła z wyróżnieniem Gimn.im. Orzeszkowej w Wilnie, w 1935 - filologię polską i francuską na USB; w 1937-38 uczyła w wil. szkołach średnich; w 1938-39 studiowała lit. powsz. i teatrologię na Sorbonie w Paryżu jako stypendystka Funduszu Kultury Nar.; w 1939 była asyst.wolontariuszem na USB; w 1940-41 uczyła w wil.szkole średniej, potem prowadziła tajne nauczanie i była prac.fizycznym; w 1944-45 pracowała w wil.Archiwum Państwowym; w 1945-49 była asystentem i st.asyst, w Katedrze Literatury Polskiej na UMK w Toruniu, w 1946 uzyskała doktorat, została zwolniona z przyczyn politycznych; w 1950-83 pracowała na KUL jako adiunkt i od 1956 - profesor (habilitowała się w 1952); wykładała także na Uniw. Gdańskim i wielu uczelniach zagranicznych: w Stanach Zj., Kanadzie, Belgii i Szwajcarii; opublikowała liczne artykuły i książki pośw.historii literatury i teatrologii, oraz wspomnienia dotyczące częściowo Wileńszczyzny *Szlakami moich wód...* (Lublin 1998).

SŁAWIŃSKI Kazimierz (1870-1941) chemik, prof. USB; w 1886 ukończył szkołę śr. w Kielcach, pracował w aptece, 1891-93 studiował farmację na Uniw. Warsz. i uzyskał

tytuł prowizora, od 1893 był asystentem w pracowni chemii organicznej, w 1898 uzyskał na Uniw. w Moskwie tytuł mgra chemii i był do 1915 st. asystentem katedry chemii org. w Inst. Politechnicznym w Warsz., był członkiem redakcji i autorem haseł do *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej*; w 1919 został prof. Polit. Warsz., potem - prof. chemii organicznej USB, zorganizował jedną z najlepszych placówek badawczych w Polsce, w 1927-29 był dziekanem Wydz. Mat. Przyr., w 1936 otrzymał tytuł dra hc USB, utrzymywał bliskie kontakty z „Redutą" i malarzami wileńskimi, których obrazy gromadził; w 1936 przeszedł na emeryturę i przeniósł się do Warszawy.

SŁAWIŃSKI Piotr (1795-1881) astronom, prof. Uniw. Wil.; po ukończeniu gimn. wil. w 1811 studiował matematykę na Uniw. Wil. i w 1812 otrzymał stopień kandydata, w 1815 - mgra filozofii, w 1817 - doktora; jako zast. prof. wykładał astronomię w 1818-19, w 1819-22 uzupełniał studia w Królewcu, Berlinie, Getyndze i Bremie oraz obserwatoriach angielskich i w Paryżu; w 1823 został adiunktem, w 1825 - prof. astronomii i dyr. obserwatorium (wyznaczył dokładniej szer. geogr. Wilna), po zamknięciu Uniw. w 1832 pozostał dyr. obserwatorium, sprowadził nowy teleskop i wybudował wieżę; od 1843 mieszkał we wsi Kienie, opublikował m.in. *Początki astronomii teoretycznej i praktycznej* (Wil. 1826), *Notice sur les observatoires en Angleterre* (Wil. 1835); pochowany na Rossie.

SŁAWIŃSKI Witold (1888 w Wilnie - 1962) botanik, st. asyst. USB, prof. UMCS w Lubl., SGGW w Warsz. i AM w Białymstoku; po ukończeniu szkoły realnej w Wilnie studiował 1907-10 w Akad. Roln. w Dublanach i uzyskał stopień inż. rolnika, kontynuował studia w Inst. Gosp. Wiejskiego w Moskwie, podczas I wojny służył w wojsku ros.; 1920-25 pracował na USB jako asystent i st. asystent w katedrze botaniki ogólnej i systematyki roślin, w 1925 doktoryzował się na Uniw. Pozn. na podst. pracy *Zielone jeziora pod Wilnem* (Wil. 1924) i został tam adiunktem, od 1928 był inspektorem w Wydz. Agrarnym Państw. Banku Rolnego, od 1938 wykładał w Polit. Warsz., habilitował się z fitosocjologii na Uniw. Pozn. w 1939, podczas okupacji wykładał w Państw. Wyższej Szkole Technicznej i brał udział w tajnym nauczaniu, 1944-45 prac. w nadleśnictwie w Zakopanem, 1945-50 był prof. UMCS, od 1950 - prof. AM w Białymstoku; opublikował wiele prac dot. flory Wilna, m.in. *Flora okolic Wilna* („Ognisko" 1922), *Przyczynek do znajomości flory okolic Wilna* (Wil. 1922).

SŁAWUTINSKIJ Stiepan (ok.1825-1884) pisarz rosyjski; wiersze i opowiadania publikował od 1858, m.in. w „Russkim Wiestniku"; od ok.1865 pracował jako sędzia pokoju w Wilnie; w 1867-68 wydrukował w „Wileńskim Wiestniku" opowiadania: *Iz zapisok pomieszczika Pieluchowa i Czużoje dobro*, w 1868 wydał *Litowskije priedanija i skazki*; inne powieści napisane w Wilnie ukazały się w czasopismach petersburskich.

SŁONECKI Marian Franciszek (1886-1969) malarz, konserwator; po ukończeniu V gimn. we Lwowie 1906-10 studiował architekturę na Polit. Lw. i uczył się malarstwa prywatnie oraz 1913-14 w ASP w Krakowie (u J. Malczewskiego), 1914-17 służył w wojsku austr., 1918-22 w WP; 1922-23 prac. jako mł. asystent w kat. architektury Wydz. Sztuk Pięknych USB i pogłębiał studia malarskie u F. Ruszczyca, od 1923 pracował jako naucz. rysunków w Państw. Szkole Techn. w Wilnie, w Państw. Semin. Naucz. w Grodnie oraz od 1927 w Gimn. im. T. Czackiego w Wilnie, w 1929 zdał egz. na naucz. rysunku; 1925-29 należał do Wil. Tow. Art. Plastyków, 1928-29 prowadził prace konserwatorskie w kościele św. Teresy i Białej Sali USB; od 1931 kierował Pracow-

nią Konserwatorską przy Zamku Królewskim w Warsz., podczas wojny brał udział w ratowaniu zabytków, w 1945 zorg. pracownię kons. w Zamku na Wawelu, kierował konserwacją ołtarza Wita Stwosza, 1947-61 wykładał w ASP w Krakowie.

SŁONIMSKI Stefan (1891-1938) zasłużony pedagog, dyrektor Gimn. im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce, pochowany na cment. Bernardyńskim.

SŁOŃSKI Edward (1872-1926) poeta, prozaik; uczył się w Kazaniu oraz w gimn. klas. w Wilnie, z którego został podobno wydalony z wilczym biletem, ukończył szkołę dentystyczną w Warsz. i prowadził praktykę, jako członek PPS był 2 lata pod nadzorem policji za kolportaż nieleg. literatury i udział w demonstracjach, 1903-05 mieszkał w Wilnie, potem w Warsz., ale publikował w 1906-11 w „Gazecie Wil." i „Tygodniku Wil."; w jego licznych tomach poezji dominuje liryka uczuciowa i patriotyczna (*Ta co nie zginęła* 1915), pisał również opowiadania i reportaże oraz książki dla dzieci (*O żołnierzu tułaczu* - Wil. 1923).

SŁOWACKA Salomea zob. **BÉCU Salomea**

SŁOWACKI Euzebiusz Tomasz h. Leliwa (1773-1814 w Wilnie) ojciec Juliusza, teoretyk i historyk literatury, dramatopisarz, prof. Uniw. Wil.; w 1792 uzyskał patent na geometrę królewskiego, w 1800 został naucz. domowym, 1807-11 uczył wymowy i poezji w Lic. Krzemienieckim, od 1811 był prof. Uniw. Wil., ogłaszał recenzje teatr. w „Kurierze Litewskim" i w 1812 został jego redaktorem; zapoczątkował owożytną naukę o literaturze, pisał ody okolicznościowe, tragedie (*Mendog, król litewski*), wiele przekładał gł. z łaciny i j. francuskiego; pośmiertnie ogłoszono w Wilnie w 1824 jego *Dzieła* w 4 tomach, podręcznik *Prawidła wymowy i poezji* (Wil. 1826) był wznawiany pięciokrotnie; pochowany na Rossie.

SŁOWACKI Juliusz (1809-1849) poeta, dramaturg; w 1817/18 uczył się w Lic. Krzemienieckim, 1819-25 w gimn. wileńskim, 1825-28 studiował na Uniw. Wil. i uzyskał stopień kandydata obojga praw; mieszkał z matką i ojczymem Aug. Bécu przy ul. Zamkowej 24, uczestniczył w zebraniach ludzi nauki i kultury w salonie matki, fascynował się teatrem; 1829-31 pracował w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w Warsz., w 1831 wyjechał za granicę z korespondencją Rządu Nar., przebywał odtąd we Francji i Szwajcarii, zwiedził Włochy, odbył podróż na Wschód; w 1839 został członkiem Tow. Literackiego w Paryżu, 1841-44 należał do Koła Towiańczyków, podczas powstania 1848 był w Poznaniu; z inicjatywy J. Piłsudskiego jego prochy sprowadzono na Wawel 28.06.1927; w Wilnie powstały jego juwenilia, m.in. poemat *Szanfary*, wspomnienia młodzieńcze pojawiają się w *Godzinie myśli* i w *Beniowskim*.

SŁUPSKI Mikołaj h. Leszczyc (ok. 1615-1691) biskup sufragan i admin. diec. wil.; w 1638 był sekretarzem królewskim, w 1641 przyjął święcenia, w 1649 otrzymał kanonię w kapitule katedry wil. oraz probostwo trockie (do 1659), w 1662 wybrał miejsce na Kalwarię pod Wilnem, w 1667 brał udział w komisji badającej relikwie św. Kazimierza, w 1669 został sufraganem wil., podczas wakansów na biskupstwie w 1671-73 i 1684-85 był administratorem diecezji, konsekrował 15 nowych kościołów i klasztorów.

SŁUSZKA Aleksander h. Ostoja (ok. 1580-1647) woj. trocki; od 1595 uczył się w Akad. Wil., przebywał kilkakrotnie na dworze Zygmunta III, w 1612 otrzymał starostwo rzeczyckie, w 1618 został kasztelanem mińskim, w 1633 - woj. mińskim, w 1638 - woj. nowogródzkim, w 1642 - wojewodą trockim.

SŁUSZKA Bogusław Jerzy h. Ostoja (ok. 1620-1658) podskarbi nadworny lit.; po studiach w Akad. Wil. odbył w 1637-40 pod-

róż edukacyjną po Europie Zach., w 1643 został stolnikiem lit., w 1645 - podskarbim nadwornym lit.

SŁUSZKA Dominik Michał h. Ostoja (ok. 1655-1713) woj. połocki; do 1680 zaliczał się do sług Mich. Kaz. Radziwiłła, potem zbliżył się do Sapiehów, po ich klęsce zaś - do obozu republikantów; był człowiekiem kłótliwym, skłonnym do zajazdów i zabójstw; w 1686 został wojewodą połockim, w 1707 - płk. generalnym W. Ks. Lit., za pieniądze ros. gorliwie służył interesom Piotra I, potem zaakceptował władzę Stan. Leszczyńskiego; kupił pałac Kiszczyński w Wilnie nad Wilią i przebudował go we wspaniałą rezydencję.

SŁUSZKA Józef Bogusław h. Ostoja (1652-1701) kasztelan wil., hetman polny lit.; uczył się w kol. jezuitów w Braniewie, we Lwowie, w Akad. Wil. i na Uniw. Krak., w 1673 został łowczym lit., w 1676 - chorążym lit., w 1683 - marszałkiem nadw. lit., w 1685 - hetmanem polnym lit., kasztelanem trockim, potem - wileńskim, brał udział w wielu wyprawach wojennych przeciw Turcji na czele chorągwi lub wojsk lit. (także w odsieczy wiedeńskiej w 1683), należał do stronników Jana III, był szczególnie aktywny za rządów Augusta II.

SŁUSZKA Zygmunt Adam h. Ostoja (1628-1674) chorąży w. lit., płk wojska lit.; uczył się w Wilnie, potem był król. dworzaninem pokojowym, 1645-46 studiował na Uniw. Krak., w 1649 został chorążym nadw. lit., brał udział na czele pułków w walkach z wojskiem moskiewskim, 18.08.1655 podpisał akt poddania Litwy królowi Szwecji, ale ze Szwedami walczył, m.in. pod Warszawą, należał do stronników Jana Kazimierza.

SMAJKIEWICZ Ibrahim (1879-1953) działacz ruchu Tatarów polskich, imam wileński i gdański; po ukończeniu szkoły realnej pracował jako urzędnik pocztowy w Wilnie, służył w wojsku ros. 1904-05 i 1914-19; w 1922-44 był imamem gminy muzułmańskiej w Wilnie, w 1923 uczestniczył w audiencji u J. Piłsudskiego, w 1930 gościł w meczecie wil. I. Mościckiego; był współtwórcą Muzułmańskiego Zw. Religijnego RP, 1944-45 był więziony na Łukiszkach, w 1946 został imamem w Gdańsku.

SMELA Jan (1910-1986), kpt. cc „Wir", „Janusz", „Lipek", „Szary", absolwent Gimn. im. S. Sobińskiego w Rzeszowie, Szkoły Podchorążych Łączności w Zgierzu i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, od 1934 służył w 6. Pułku Strzelców Podhalańskich, jako d-ca plutonu i kompanii, w kampanii wrześniowej był oficerem łączności 22 DP, od III 40 we Francji w 11 pp d-ca komp. ckm, od VI 40 w W. Brytanii w 1. Sam. Bryg. Spadochronowej, zgłosił się do służby w kraju (zrzut 6/7 42), otrzymał przydział do V Odcinka „Wachlarza" jako z-ca d-cy, był k-dtem Obwodu Święciany, z-cą Inspektora „BC" (Obwody: Święciany, Brasław, Postawy, Głębokie), internowany w Miednikach, Kalininie i Ostaszkowie, wrócił do kraju XI 47, osiedlił się w rodzinnej Rzeszowszczyźnie, pracował w ubezpieczeniach społecznych.

SMETONA Antanas (1874-1944) polityk i publicysta litewski; w 1902 ukończył Uniw.w Petersburgu; redagował w Wilnie czasopisma: 1903-06 „Lietuvos ukininkas", w 1907-13 „Viltis"; w 1917-19 przewodniczył Tarybie, tymczasowemu parlamentowi litewskiemu, w 1919-22 i 1926-40 był prezydentem Republiki Litewskiej, od 1940 - na emigracji w St.Zjedn.

SMODLIBOWSKI Julian (1867-1943), jezuita, w l. 1923-28 uczył j. łacińskiego i greckiego oraz francuskiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, potem był rektorem „Bobolanum" w Lublinie, w 1939 kapelanem urszulanek.

SMOKOWSKI Wincenty (1797 w Wilnie - 1876) drzeworytnik-ilustrator, rysownik, malarz, lekarz; w 1816 ukończył gimn. wil., na Uniw. Wil. uczył się malarstwa u J. Rustema i rzeźby u K. Jelskiego, w 1817 uzyskał stopień kandydata filozofii, w 1818 został członkiem Tow. Szubrawców, 1823-28 studiował w ASP w Petersburgu, malował portrety i obrazy o tem. antycznej, wykonywał litografowane ilustracje; w 1829 został asystentem J. Rustema na Uniw. Wil., 1831-36 uczył rys. w gimn. wil., w 1831-33 studiował w Wilnie medycynę, uzyskał stopień lekarza i rozpoczął praktykę, w 1841 przeniósł się do Warsz. i był do 1855 lekarzem m. Warszawy, publikował artykuły o sztuce polskiej w czasop. warszawskich, wykonywał ilustracje drzeworytowe (m.in. cykl 50 drzeworytów do *Witoloraudy* J.I. Kraszewskiego - wyk. 1843, druk. 1846) oraz litograficzne (m.in. do *Wiadomości o sztukach pięknych w dawnej Polsce* F.M. Sobieszczańskiego - 1849), namalował wiele obrazów historycznych (m.in. *Stefan Batory zakłada Akademię Wileńską*).

SMOLAR Hersz (Grzegorz) pseud. Mazur, Leon Mur, Stolarewicz i in. (1905-1993) żydowski działacz komunistyczny, dziennikarz; pracował jako czeladnik szewski, należał do org. komunistycznych, w 1921 przebywał w Kijowie i Moskwie, studiował w Komunistycznym Uniw. Mniejszości Narodowych, od 1928 działał w Kom. Partii Zach. Białorusi w Wilnie, był dwukrotnie więziony 1928-32 i 1936-39, 1939/40 redagował „Białystokier Sztern", w mińskim getcie organizował grupy partyzanckie, był w partyzantce sowieckiej w Puszczy Nalibockiej, od 1946 działał w Centr. Komitecie Żydów w Polsce, pisał po żydowsku wspomnienia i redagował czasopisma („Fołks-Sztyme"), w 1970 wyjechał do Izraela, pracował w Inst. Badań nad Diasporą w Tel-Avivie.

SMORGONSKIJ Fiodor (przełom XIX-XX w.) architekt ros.; pracował w Wilnie w 1910-36, w 1910 zaprojektował dom I. Bunimowicza na Wielkiej Pohulance.

SMOSARSKA zam.**Protassewicz Jadwiga Filipina** (1898-1971) aktorka teatralna i filmowa; w 1920 ukończyła Warsz.Szkołę Dramatyczną i do 1939 występowała w teatrach warszawskich z przerwami na pracę w licznych filmach i występy gościnne, m.in. w 1928 w Teatrze Polskim w Wilnie i w 1934/35 w wil.Teatrze Objazdowym; w 1939-70 zajmowała się działalnością społeczno-kulturalną wśród Polonii w Stanach Zjednoczonych; w 1970 wróciła do Warszawy.

SMOTRYCKI Melecjusz (1578-1633) uicki arcybiskup połocki; ukończył Akad. Wil., był wychowawcą synów ks. Ostrogskiego oraz młodego ks. Sołomeckiego, z którym w 1610 zwiedzał uniwersytety we Wrocławiu, Lipsku i Norymberdze, opublikował w 1610 w Wilnie słynną książkę przeciwko Unii: *Trenos albo lament jedynej, świętej, powszechnej, apostolskiej, wschodniej Cerkwi*; wstąpił do zakonu bazylianów i w 1620 został archimandrytą wil., w 1621 - arcybiskupem połockim, w 1625 podczas pobytu w Rzymie przystąpił do Unii i stał się jej krzewicielem, za co wyklął go w 1627 metropolita kijowski.

SMUGLEWICZ Antoni (1740-1810 Wilno) malarz i scenograf, brat Franciszka; uczył się u ojca - Łukasza i Szymona Czechowicza; od 1793 był scenografem trupy W.Bogusławskiego, m.in. w 1804-10 w Wilnie; wykonywał malowidła ścienne w Podhorcach, Łańcucie, Zamku Ujazdowskim oraz w sali posiedzeń Uniw. Wil. w 1802.

SMUGLEWICZ (Szmuglewicz) **Franciszek** (1745-1807 w Wilnie) malarz, prof. Uniw. Wil.; uczył się w kol. jezuickim w Warsz., zasady malarstwa poznawał u ojca - Łukasza i u Szymona Czechowicza, otrzymawszy stypendium Stan. Augusta 1763-83 studiował w Rzymie, malował obrazy historycz-

ne, był rysownikiem-dokumentalistą antycznych malowideł ściennych; w 1783 wrócił do Warsz., zorganizował pracownię, malował obrazy ołtarzowe, 1797-1807 był prof. rysunku i malarstwa na Uniw. Wil.; w 1755-56 malował w Wilnie obrazy do przebudowywanej katedry oraz 21 widoków miasta - sepią na rysunku ołówkiem, potem wykonał plafony do auli bibliotecznej Uniwersytetu oraz portrety bisk. J.N. Kossakowskiego i rektora H. Strojnowskiego; pochowany na Rossie.

SNARSKI Stanisław (1795-1880) dominikanin, pisarz relig., tłumacz; uczył się w gimn. dominikanów w Zabiałach i w 1813 wstąpił tam do zakonu, uczył języków obcych m.in. w Wilnie, gdzie w 1836 został magistrem kleryków Studium Generalnego i kier. biblioteki klasztornej, potem był naucz. religii w Werkach k. Wilna, po 1864 osiadł na kapelanii u benedyktynek wil., ostatnie lata życia spędził w Agłonie k. Dyneburga; ogłosił w Wilnie ok. 10 książek dotyczących historii Kościoła i obrzędów kościelnych, ponadto ok. 50 przekładów literatury historycznej i religijnej z j. francuskiego.

SNARSKI vel Maciejkowski Antoni (1911-1984) adwokat; ukończył w 1930 gimn. w Dziśnie, studiował na Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB (1935), na Wydz. Hum. KUL (1948) i Wydz. Rolnym UMCS (1950); był ostatnim szefem BIP OW AK (pseud. „Solny"), po wojnie współzałożyc. Zesp. Adwokackiego nr 10 w Lublinie.

SNARSKI Tomasz (zm. 1870) agronom, pracował u Wittgensteinów w Werkach, był przyjacielem W. Syrokomli, napisał książkę *Praktyczne gospodarstwo wiejskie* (Wil. 1862); pochowany na cment. Bernardyńskim.

SNARSKI Wacław (1896 w Wilnie - 1980) lekarz; 1918-21 brał udział w wojnie o niepodległość, od 1921 studiował na USB, w 1927 uzyskał stopień dra med.; 1927-31 był lekarzem rej. w Filipowie k. Suwałk, 1931-35 - prac. w Szpitalu Kol. w Brześciu n. Bugiem, 1935-45 - w Nowo Święcianach, po wojnie 1945-75 w Ostródzie.

SNITKO Konstantin Iwanowicz (1827-1901) rosyjski pracownik oświatowy; ukończył prawosławne Litewskie Semin.Duchowne oraz w 1848 - Moskiewską Akad. Duchowną; do 1878 wykładał w seminariach duch. w Czernihowie i Wilnie, był inspektorem i dyrektorem szkół ludowych, potem został członkiem Komisji do urządzenia Wileńskiej Publicznej Biblioteki; w 1879-1901 był członkiem rosyjskiej Wil. Komisji Archeograficznej, napisał przedmowy do 4 tomów *Aktów* Komisji.

SOBAŚ Jan (1873-1944), jezuita, po studiach klasycznych na UJ uczył j. łacińskiego i greckiego w Chyrowie, następnie na Wydz. Filoz. TJ w Krakowie wykładał pedagogikę, w l. 1920-22 był rektorem kolegium i dyr. szkoły jezuickiej w Wilnie, ucząc równocześnie matematyki, później pracował we Lwowie, Czechowicach, Pińsku i Starej Wsi.

SOBOLEWSKI Hilary (1743-po 1818) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1758; był wiceregensem Semin.Papieskiego oraz prof.prawa kanonicznego, teologii polemicznej i moralnej w Wilnie w 1771-74; po kasacie zakonu został w 1792 prałatem smoleńskim i w 1818 proboszczem w Horodyszczu.

SOBOLEWSKI Jan, przezw. Jan Drugi, Jan Wtóry, Joannes, Rudy, Sobol, Zybelin (1799-1829) filomata, pedagog, zesłaniec; w 1816 ukończył gimn. w Białymstoku, studiował na Wydz. Fiz.-Mat. Uniw. Wil. i w semin. naucz., w 1817 otrzymał stopień kandydata filozofii, w 1821 został nauczycielem w Krożach: od 1819 działał w Tow. Filoma-

tów, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem, w 1823 został aresztowany i osadzony w klaszt. bazylianów, w śledztwie się nie ugiął, został skazany na służbę w głębi Rosji, ukończył w Petersburgu Instytut Inż. Komunikacji i pracował w Korpusie Komunikacji Wodnej w Archangielsku, gdzie zmarł; występuje w III cz. *Dziadów* A. Mickiewicza.

SOBOLEWSKI Ludwik h. Ślepowron (1791 w Wilnie - 1830 w Wilnie) filolog klas., bibliograf, bibliotekarz; ukończył gimn. w Wilnie, 1808-11 studiował w Inst. Pedagogicznym Uniw. Wil. i uzyskał stopień mgra filozofii (był uczniem i przyjacielem G.E. Groddka), uczył łaciny i greki w gimn. w Wilnie, w Kownie i Białymstoku; 1817-19 jako stypendysta uniw. studiował w bibliotekach i uczelniach niemieckich oraz w Paryżu; 1819-21 wykładał klasyków łacińskich na Uniw. Wil., należał do Tow. Szubrawców (pseud. Litwanis II), prowadził prace bibliograficzne w bibliotekach A. Chreptowicza w Szczorsach i J.M. Ossolińskiego w Wiedniu 1823-25, w 1826 został prefektem biblioteki Uniw. Wil.; wydawał teksty i wypisy z lit. łac., ogłosił *Katalog dzieł do historii literatury polskiej należących przez p. Bentkowskiego opuszczonych* (1819), z jego bibliografii rękopiśmiennych korzystali A. Jocher i K. Estreicher; pochowany na cment. Bernardyńskim.

SOCEWICZ Wiktor (1908-1989) oboista, pedagog; urodził się i uczęszczał do szkoły w Woroneżu, w 1922 przyjechał do Wilna i został uczniem-orkiestrantem w ork. 6 p. piechoty, w 1932 ukończył studia w zakresie gry na oboju w Wil. Konserwatorium Muzycznym, potem studiował dyrygenturę w Wojsk. Szkole Muz. w Katowicach i został kapelmistrzem 39 p. piech. w Jarosławiu; podczas wojny był w niewoli, w 1948 wrócił do Polski, organizował średnie szkolnictwo muz. w Kłodzku i we Wrocławiu, gdzie 1952-72 był dyrektorem Państw. Szkoły Muzycznej.

SOKOLIŃSKI (Drucki-Sokoliński) **Jan**, kniaź (zm. 1630) pisarz wielki, potem referendarz lit.; ok. 1596 studiował w Akad. Wil., w 1604 był sekretarzem król., brał udział w rokowaniach z carem Wasylem Szujskim w 1608, został pisarzem wielkim lit., uczestniczył w ekspedycji smoleńskiej Zygmunta III, czterokrotnie był posłem i marszałkiem sejmu, w 1630 został referendarzem lit.

SOKOLSKI Aleksander (1666 Wilno - 1707 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1686 w Wilnie; w 1696-99 był prof.matematyki w Wilnie, w 1699-1700 - w Pińsku, w 1700-01 w Warszawie, w 1701-04 - prof.teologii moralnej i matematyki w Wilnie, w 1704-07 - superiorem w Żodziszkach.

SOKOŁOWSKI Adam Ludwik (1896-1979) oficer WP, woj. nowogródzki; uczył się w Warszawie, Mławie i Lublinie, działał w Zw. Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej, należał do POW, służył w Legionach i WP, jako dow. plutonu 3 szwadronu 1 p. szwoleżerów uczestniczył w 1919 w zajęciu Wilna, w 1921 zdał eksternistycznie maturę i został adiutantem J. Piłsudskiego, sekretarzem Kapituły Orderu VM, od 1928 był oficerem do zleceń w GISZ-u, od 1930 - szefem Gabinetu MSWojsk., redaktorem „Polski Zbrojnej" (do 1935); 1935-39 był wojewodą nowogródzkim, przewodniczył Komitetowi Mickiewiczowskiemu, po 17.09.1939 przez Łotwę wyjechał do Francji, 1945-56 przebywał w Londynie (był członkiem Rady RP), w 1956 wrócił do kraju, redagował biuletyn „Polonia"; napisał *Fragmenty wspomnień* (wyd. częściowo: Paryż 1985, Warsz. 1987).

SOKOŁOWSKI Ksawery (Sakalauskas Ksaveras) pseud. Vanagelis (1863-1938) litewski poeta i prozaik, działacz społeczny; uczył się w domu w j. polskim, potem wstąpił do semin. naucz. w Wajwerach k. Kowna, zerwał wówczas z polskością, pisał wier-

sze do lit. czasopisma „Aušra" i zajmował się jego tajnym kolportażem, uczył w Pojewoniu, Berżnikach i Piątnicy pod Łomżą, w 1905 założył w Łomży lit. tow. „Pagalba", organizujące kursy j. lit., chór, kwartet smyczkowy i kółko dramatyczne, w 1908 przeniósł się do Warszawy, był nauczycielem szkoły powsz., należał do założycieli Litewskiego Tow. Samopomocy; wydał kilka zbiorków poezji i opowiadań, opracował kilka podręczników dla szkół polskich na Litwie, do których przekładał utwory własne i innych lit. poetów; pochowany na Rossie.

SOKOŁOWSKI Ludwik (1882-1936) architekt, prof. USB; w 1900 zdał maturę w gimn. realnym w Kaliszu, studiował w Szkole Politechn. we Lwowie i uzyskał stopień inż. architekta, potem w Wiedniu; 1910-14 był asyst. na Polit. Lwowskiej, w 1914 służył w Legionach, 1917-18 wykładał w Szkole Techn. w Warsz., 1921-36 był prof. projektowania architektonicznego na Wydz. Sztuk Pięknych USB, kilkakrotnie prodziekanem, prezesem wil. oddz. Stow. Architektów Polskich, należał do klubu „Smorgonia", uczestniczył w licznych konkursach architektonicznych, wykonał projekt gmachu Państw. Szkoły Techn. na Holenderni w Wilnie; pochowany na Rossie.

SOKOŁOWSKI Marek Konrad (1818-1883 w Wilnie) gitarzysta; występował jako wirtuoz w wielu miastach rosyjskich, w Wiedniu i Warszawie oraz w 1859 na Litwie: w Wilnie, Kownie, Mińsku, Grodnie, Druskiennikach i Nowogródku, zaprzyjaźnił się z W. Syrokomlą, który poświęcił mu jeden z wierszy, 1866-68 koncertował w Polsce, potem mieszkał w Moskwie, w 1877 przeniósł się do Wilna, gdzie zmarł w biedzie i zapomnieniu; pochowany na Rossie.

SOKOŁOWSKI Tadeusz (1905-1943), mjr dypl. cc „Trop", „Zator", czynny uczestnik 3. Powstania Śląskiego, absolwent Korpusu Kadetów w Modlinie i Oficerskiej Szkoły Artylerii w Toruniu, adiutant D-dztwa Art. Konnej 2. Dywizji Kawalerii, następnie d-ca plutonu 3. szwadronu 1. Pułku Szwoleżerów, wybitny jeździec nagradzany w konkursach krajowych i zagranicznych, w l. 1936-38 studiował w Wyższej Szkole Wojennej, w końcowej fazie kamp. wrześniowej był d-cą dyonu w Warsz. Brygadzie Pancerno-Mot., od X 39 we Francji w 2. Dywizji, po kapitulacji Francji w W. Brytanii w 10 Bryg. Kawal. Panc., zgłosił się do służby w kraju (zrzut 30/31 III 42) otrzymał przydział do IV Odc. „Wachlarza" jako z-ca a następnie d-ca, aresztowany przez Gestapo 8 XII 42, zamordowany w II 43.

SOKULSKI (Sukulski, Sukuski) **Antoni** (1771 - ok. 1840) nauczyciel muzyki, lutnik; uczył się w Krakowie, w 1794 brał udział w powstaniu na Litwie, pracował w nadwornej kapeli marsz. Stan. Sołtana w Zdzięciole, był naucz. muzyki w dworach; ok. 1800 został nauczycielem w szkole muz. przy Uniw. Wil., był członkiem lóż „Doskonała Jedność" i „Gorliwy Litwin", w 1819 napisał muzykę do wiersza A. Mickiewicza *Hej radością oczy błysną*, komponował utw. religijne; po 1832 uczył muzyki w domach magnackich: w Postawach Konst. Puzyny i Dobrowlanach Güntherów; pod koniec życia trudnił się lutnictwem, dla S. Moniuszki napisał *Fuga per organo*.

SOKULSKI Franciszek (1708-1776 Wilno) brat-jezuita, sztycharz; do zakonu wstąpił w 1735 w Wilnie, był tam zastępcą prefekta drukarni w 1748-51 i 1756-70, ponadto pracował w Warszawie i Drohiczynie.

SOKULSKI (Sokolski) **Ludwik h. Abdank** (1684-1744) jezuita, prof. Akad. Wil.; w 1700 wstąpił do klasztoru w Wilnie, 1702/03 uczył się w semin. nauczyc. w Nieświeżu, w Akad. Wil. studiował filozofię 1703-06 i teologię 1710-14, uczył w szkołach jezuickich, był doskonałym mówcą, opublikował anonimowo wiele panegiryków, w 1726

otrzymał w Akad. Wil. doktorat teologii oraz magisterium filozofii i nauk wyzwolonych, w 1726/27 był prof. teologii scholastycznej, potem był rektorem w Płocku i Mińsku, prefektem w Grodnie, Pińsku i Nieświeżu.

SOKULSKI (Sokolski) **Stanisław h. Abdank** (1678-1740) jezuita, prof. i rektor Akad. Wil.; po ukończeniu retoryki w Warsz. wstąpił w 1696 do zakonu w Wilnie, studiował w Pińsku filozofię 1701-04 i teologię 1704/05, potem teol. w Akad. Wil. 1705-08, uczył w szkołach i kolegiach jezuickich, w 1718 otrzymał w Akad. Wil. magisterium filozofii i nauk wyzwolonych, w 1721 - doktorat teologii, w 1724 - doktorat prawa kanonicznego, od 1718 był profesorem Akademii, pełnił ponadto funkcje regensa Semin. Papieskiego i dziekana Wydz. Filoz.; 1723-24 był rektorem w Pińsku, 1724-27 i 1731-35 rektorem Akad. Wil., 1727-31 i 1735-40 - rektorem w Połocku.

SOŁTAN **Adam Ludwik Michał** (1792-1863) ziemianin, płk WP, powstaniec, emigrant; 1803-07 studiował na Uniw. Wil. i uzyskał stopień kandydata filozofii (był kolegą J. Lelewela), od 1808 służył w artylerii konnej Ks. Warszawskiego, brał udział w wojnie 1812 i dostał się do niewoli ros., do 1817 służył w armii Król. Polskiego, potem osiadł w Zdzięciole, działał w wolnomularstwie i Tow. Patriotycznym; brał udział w powstaniu 1831 i wyjechał na emigrację, wykonywał misje polityczne ks. A. Czartoryskiego, przyjaźnił się z Z. Krasińskim, od 1847 mieszkał u córki w Wapłewie i w Poznaniu.

SOŁTAN **Andrzej**, właściwie: Andrzej (Andruszko) Aleksandrowicz z Poporć h. własnego (zm. ok. 1498) podskarbi ziemski; wychowywał się w środowisku dworu królewskiego, ok. 1486 został podskarbim królewskim (ziemskim), za panowania Kaz. Jagiellończyka i Aleksandra należał do grupy panów, która współrządziła W. Ks. Litewskim, był właścicielem m.in. Szeszników (Szyszkinie) z dochodową przeprawą przez Wilię i kolatorem monasteru trockiego.

SOŁTAN **Józef**, właściwie: Józef Sołtanowicz h. własnego (zm. 1521) prawosławny biskup smoleński, potem metropolita kijowski; w 1498 Aleksander Jagiellończyk mianował go bisk. smoleńskim, angażował się w obronie miasta, w 1507 otrzymał od Zygmunta I nominację na metropolitę kijowskiego, rezydował w Mińsku i Wilnie, gdzie w 1509/10 i 1514 organizował synody duchowieństwa prawosławnego.

SOŁTAN **Stanisław** (1822-1896) ziemianin, zesłaniec; ukończył gimn. w Mitawie, 1842-43 studiował prawo w Dorpacie, w 1850 zamieszkał w Brzostowicy Murowanej w pow. grodzieńskim, po wybuchu powstania 1863 nie podjął się funkcji komisarza woj. grodz., ale przyczynił się do organizacji władz powstańczych, w 1864 został aresztowany i skazany na zesłanie do Tobolska, w 1869 uzyskał zgodę na pobyt w Rydze, w 1873 wrócił do Brzostowicy.

SOŁTAN (Pereświet-Sołtan) **Lucjan**, pseud. Żniwiarz (1906-1951) ksiądz, kapelan WP i AK, zesłaniec; uczęszczał do ros. gimn. realnego w Homlu, 1923-26 uczył się w Gimn. im. Zygm. Augusta w Wilnie, w 1927 wstąpił w Wilnie do semin. duch. i po jego ukończeniu w 1933 był wikarym w par. św. Jana, od 1937 - administratorem par. w Wil. Kolonii Kolejowej; w 1939 był kapelanem 5 pp. Legionów im. J. Piłsudskiego, po powrocie do parafii prowadził działalność konspiracyjną, był kapelanem AK w dzielnicy C Garnizonu Wilno-Miasto; 1940/41 był deportowany do Liszkowa, w 1943 aresztowany jako zakładnik, 1945/46 - więziony w łagrze w Workucie, w 1949 został skazany na 25 lat łagrów, zmarł w obozie.

SOŁTAN (Pereświet-Sołtan) **Stanisław h. własnego** (1756-1836) marszałek nadworny

litewski, prezes Rządu Tymczasowego W. Ks. Lit. w 1812; w 1774 był gen. adiutantem buławy polnej lit., w 1781 - gen. majorem wojsk lit., w 1782 został chorążym w. lit., w 1787 - starostą grodowym słonimskim, w 1790 - podkomorzym lit., 1791-92 - marsz. nadwornym lit.; na Sejmie Czteroletnim należał do stronnictwa patriotycznego, nie chciał przystąpić do konfed. targowickiej i wyjechał do Lipska, ze względów rodzinnych wrócił jednak do kraju i przystąpił do Targowicy; w 1793-94 angażował się w działalność patriotyczną, został aresztowany przez Rosjan i zesłany do Kazania (do 1797), w 1812 Napoleon powołał go na prezesa 5-osobowej Komisji Rządu Tymczasowego W. Ks. Lit., po klęsce wyemigrował do Drezna i Francji, w 1814 wrócił na mocy amnestii i osiadł w Zdzięciole.

SOŁTYS Edward (1906-1992) zoolog; studiował zoologię na UJK we Lwowie w 1926/27 i na USB w 1933/34; był mł.asystentem Muzeum Przyrodniczego USB w 1937-39; pracował na UMK w Toruniu w Katedrze Zoologii Systematycznej w 1945-51 jako mł.asyst, i 1959-61 - st.asystent, w 1949 uzyskał magisterium z zoologii i anatomii porównawczej; 1948-71 prac.w stacjach ochrony roślin w Toruniu i Bydgoszczy.

SONGIN Józef (1870-1936) proboszcz par. Wszystkich Św. w Wilnie; uczył się w gimn. wil. i 1886-91 - w wil. semin. duchownym, 1893-95 był wikarym w par. Wsz. Św. w Wilnie, potem - proboszczem w Dołubowie i Choroszczy, organizował tajne szkoły, działał w nieleg. tow. „Oświata", 1907-19 był rektorem kościoła Wniebowstąpienia Pańskiego i katechetą, w 1916 założył i wydawał „Dziennik Wileński", po wojnie został proboszczem par. Wszystkich Świętych; pochowany na Rossie.

SOPOĆKO Michał (1888-1975) ksiądz, docent USB; 1910-14 studiował w Semin. Duch. w Wilnie, był wikarym w Taboryszkach, od 1918 studiował na Uniw. Warsz. teologię moralną, doktoryzował się w 1926, ukończył ze st. magistra Wyższy Instytut Pedagogiczny; w 1924 został proboszczem garnizonu wojsk. w Wilnie, w 1928-39 wykładał teologię pastoralną na USB jako zast. prof., po habilitacji na Uniw. Warsz. od 1934 jako docent; był spowiednikiem s. Faustyny Kowalskiej i szerzył kult Miłosierdzia Bożego, w czasie wojny ukrywał się, w 1944 założył w Wilnie Zgromadzenie Sióstr Miłosiernego Zbawiciela, w 1947-62 był prof. semin. w Białymstoku; w Wilnie wydał m.in.: *Rodzina w prawodawstwie na ziemiach polskich* (1926), *Mikołaj Łęczycki o wychowaniu duchowym* (1935), publikował liczne artykuły w „Wiadomościach Archidiecezjalnych Wileńskich".

SOROKO Karol (1872-1940?) lekarz, właściciel maj. Czuczelice nad jez. Miadzioł; stopień dra med. uzyskał w Dorpacie, podczas I wojny pracował w Pogotowiu Ratunkowym w Wilnie, potem - jako lekarz pow. w Święcianach, we wrześniu 1939 był aresztowany przez NKWD, więziony w Postawach i Berezweczu, gdzie został zamordowany.

SOROKO Stanisław (1908-1975), ksiądz, uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-29, w 1931 w Seminarium Duch. w Wilnie, w 1937 uzyskał święcenia kapłańskie, był wikariuszem w Świsłoczy, po wybuchu wojny w 1939 skierowany do Izabelina, za działalność duszpasterską represjonowany przez Niemców, od 1953 był proboszczem w Wielkich Ejsmontach k. Grodna.

SOSNOWSKA z Żelechowskich Halina 1°v. Czarnocka (1894-1973) publicystka, wicedyr. Polskiego Radia; podczas I wojny pracowała w Komitecie Pomocy Ofiarom Wojny w Orenburgu, potem - 1917-18 na polu oświaty na Wileńszczyźnie, w 1918 w Komitecie Obrony Lwowa, w 1920 w PCK;

ukończyła Uniw. Warszawski ze stopniem mgra filozofii, była wicedyr. programowym Polskiego Radia w Warsz., w 1946 jako szefowa wywiadu Obszaru Centralnego WIN została aresztowana i skazana na dożywocie, zwolniona w 1958.

SOSNOWSKI Antoni (zm.1842) aktor; w 1834 i 1836-41 występował w teatrze wil.

SOSNOWSKI Jan (zm. 1660) płk wojsk lit., ekonom dóbr słuckich B. Radziwiłła; w 1635 został podstolim wil., w 1652 - stolnikiem, w 1654 - kasztelanem połockim.

SOSNOWSKI Józef Sylwester (zm. 1783) hetman polny lit.; był oficerem wojsk lit., w 1754 został pisarzem w. lit., w 1764 był posłem i marsz. sejmu, w 1771 został woj. smoleńskim, w 1775-80 - hetmanem polnym lit., od 1781 - woj. połockim; był stronnikiem Stan. Leszczyńskiego, potem Augusta II, podczas konfed. barskiej stał po stronie Stan. Augusta.

SOSNOWSKI Platon (1800-1827) ksiądz unita, prof. Uniw. Wil.; uczył się w gimn. w Białymstoku, drukował wiersze w „Tyg. Wil.", studiował na Uniw. Wil. i uzyskał w 1822 stopień dra teologii, w 1823 został prof. teologii moralnej pasterskiej, był znakomitym kaznodzieją, autorem rozpraw drukowanych w „Dziejach Dobroczynności..."; pochowany na Rossie.

SOSNOWSKI Stefan (1902-1927) poeta; w 1923 wstąpił na polonistykę na USB, był pierwszym prezesem STO - Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów; jego wiersze znalazły się w zbiorach *STO* (1927) i *Z pod arkad* (1929).

SOTNIKOW Glebiusz (1908- ?) prawnik; w 1928 ukończył Państw.Gimn.w Wilnie, w 1933 uzyskał magisterium z prawa karnego - kryminalnego i skarbowego na USB; w 1929-33 pracował w bibliotece Zakładu Prawa USB, w 1933-39 był aplikantem adwokackim w Wilnie, w 1939-41 - p.o.radcy prawnego w bankach spółdzielczych i wykładowcą j.ros.; w 1945-55 pracował na UMK jako st.asyst, w Katedrze Prawa Karnego i lektor j.ros., był ponadto tłumaczem przysięgłym z jęz.rosyjskiego i białoruskiego.

SOUTINE (Sutin) **Chaim** (1893-1943) malarz; uczył się w Szkole Rys.J.Krugera w Mińsku, w 1910-12 w Szkole Rysunkowej w Wilnie oraz od 1913 w École des Beaux Arts w Paryżu; pozostał we Francji i stał się wybitnym przedstawicielem École de Paris; malował pejzaże i dramatyczne portrety o silnym stopniu deformacji.

SOWA Stanisław (1886-1944), jezuita, po studiach teologicznych uczył w Chyrowie, a w l. 1937-39 był ekonomem Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, w marcu 1942 aresztowany przez Gestapo, więziony na Łukiszkach, następnie internowany w Pagrižuvis, a od listopada w obozie w Šautupis.

SOWIŃSKI Zdzisław Antoni (1872-1934) lekarz dermatolog, prof. USB; w 1897 ukończył Wojskową Akad. Lekarską w Petersburgu, w 1901 uzyskał na tej uczelni stopień doktora, w 1902-04 pracował w klinikach skórno-wenerycznych w Wiedniu, Rzymie i Paryżu, w 1907 został docentem w Akad. Lekarskiej w Petersburgu, 1922-28 był prof. USB.

SOXO Benedykt de (1586-1658) Hiszpan, jezuita, prof. Akad. Wil.; w 1602 wstąpił do zakonu, studiował 8 lat i wykładał w Hiszpanii, w 1624 został skierowany na prof. teologii do Akad. Wil., w 1625 uzyskał doktorat i przez 8 lat wykładał teologię scholastyczną, przez 20 lat był wicekanclerzem, przez 16 lat - prefektem wyższych studiów, 3 lata rektorem (1643-46), ponadto był przez 7 lat doradcą prowincjałów i 9 lat - dor. rektorów Akademii; opublikował *Claves iuris Academicis Vilnensibus* (Wil. 1648).

SPAMPANI Carlo (zm.1783) Włoch z poch., architekt; kształcił się prawdopodobnie w Akad.św.Łukasza w Rzymie; w 1770 przybył na Litwę, do 1773 pracował dla jezuitów, potem wykładał w Akad.Wil. i kierował pracami budowlanymi: projektował portale w kruchcie kościoła św.Jana oraz w Białej Sali Obserwatorium Astr.; w 1777 wstąpił na służbę woj.wil.Karola Radziwiłła Panie Kochanku w Nieświeżu, miał liczne zlecenia na szlacheckie rezydencje; projektował budynki, sztukaterię i malarską dekorację wnętrz, zakładał ogrody; w 1782 kierował remontem kaplicy św.Kazimierza przy katedrze wil.; reprezentował wczesny klasycyzm na terenie W.Ks.Lit.

SPASOWICZ Daniel (1797-1882) lekarz; uczył się w Mozyrzu, studiował na Uniw. Wil., uzyskując w 1819 stopień kandydata filozofii, w 1823 - doktora medycyny, w 1828 - doktora chirurgii; od 1824 był lek.powiatowym w Rzeczycy, w 1831-64 pracował w Mińsku jako akuszer, potem inspektor zarządu medycznego; był członkiem Tow.Lek.Wileńskiego.

SPASOWSKI (Grott-Spasowski) **Aleksander** (ok.1808-ok.1847) poeta; kształcił się w gimn.klas. w Wilnie i na Uniw.Wil.; w 1825-28 publikował wiersze i przekłady w „Dzienniku Wil.", służył prawdopodobnie w wojsku ros., ponieważ w jego utworach znajdują się opisy życia żołnierskiego; w 1835-40 współprac. z „Tygodnikiem Petersburskim"; w 1840 opublikował w Wilnie 2 tomy *Poezji*, surowo ocenione przez krytykę.

SPENSBERGER (Spensberger-Wiarogórski) **Mikołaj** (przełom XVIII-XIX w.) major artylerii W.Ks.Lit., nobilitowany w 1790; pochodził z katolickiej rodziny niemieckiej, służył w artylerii koronnej, w 1790 otrzymał patent na kapitana sztabowego korpusu artylerii W.Ks.Lit.i został profesorem w Szkole Artylerii Litewskiej w Wilnie oraz dowódcą 7 kompanii; w 1792 brał udział w bitwie z wojskiem ros.pod Krzemieniem; w 1793 otrzymał patent na majora, należał do sprzymierzenia Jakuba Jasińskiego, został uprowadzony przez Rosjan, zwolniony po upadku powstania zamieszkał w Galicji.

SPERSKI Aleksander (1916-1994), ppor. „Szary", absolwent Gimn. im. kr. Z. Augusta w Wilnie i Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty, w kamp. wrześniowej służył w 81 pp, uniknął niewoli, wrócił do Niemna, wstąpił do org. konspiracyjnej, został aresztowany przez NKWD IV 40, skazany na 15 lat łagrów, w VII 41 uciekł z więzienia w Mińsku i ukrywał się, od 1943 działał ponownie w konspiracji AK w Obwodzie Święciańskim jako instr. szkolenia, w Oper. „Ostra Brama" - w Oddz. Rozp. 1. Zgrup., „internowany" w Kałudze, wrócił do kraju I 46, ukończył studia ekonom. w Szczecinie, pracował w przeds. budowlanych.

SPITZNAGEL (Szpitznagiel) **Ferdynand** (ok. 1757-1826) lekarz, prof. Uniw. Wil.; pochodził ze Szwabii, kształcił się i doktoryzował w Wiedniu, praktykował na Węgrzech; w 1792 został powołany na katedrę historii naturalnej i botaniki Uniw. Wil., w 1802 objął katedrę medycyny praktycznej, potem - materii medycznej, dwukrotnie był dziekanem Wydz. Medycznego; zebrał znaczny majątek, był właścicielem dwóch dworków, młyna i kamienicy w Wilnie; pochowany na Rossie.

SPITZNAGEL (Szpitznagiel) **Ludwik Władysław** (1807 w Wilnie - 1827) orientalista, pisarz; w 1821 ukończył gimn. w Wilnie, studiował na Wydz. Literatury Uniw. Wil., w 1823 zorganizował wśród studentów tajną org. patriotyczną, w 1824 uzyskał stopień kandydata filozofii, przyjaźnił się z J. Słowackim; przez 3 lata studiował języki wschodnie w Inst. Orientalnym w Petersburgu, został tłumaczem konsula ros. w Aleksandrii, udając się w podróż zajechał do Snowia i popełnił samobójstwo; swoje

utwory drukował w „Tyg. Wil.", „Dzienniku Wil." i „Dziejach Dobroczynności...".

SPOHR Edward (1841 Wilno - 1886 Wilno) farmaceuta; szkołę średnią ukończył w Wilnie, dyplom mgra farmacji uzyskał na Uniw.Warsz.; w 1868 otworzył aptekę przy ul.Niemieckiej w Wilnie; był członkiem Tow.Lek.w Wilnie i Tow.Farmaceutycznego w Warsz.; zgromadził pokaźny zbiór numizmatów, który przekazał w testamencie Muzeum Nar.w Krakowie; pochowany na Cment.Ewangelickim.

SPROGIS Iwan Jakowlewicz (1833-1918) archiwariusz rosyjski; w 1863 został relegowany z Petersb.Akademii Duchownej za udział w buncie studenckim; w 1864 przybył do Wilna, na polecenie kuratora Korniłowa porządkował księgozbiory skonfiskowane „polskim buntownikom"; w 1866 został pomocnikiem archiwariusza w Centralnym Archiwum Wileńskim, w 1870-1915 był członkiem Wil.Komisji Archeograficznej.

SPRUDIN Sergiusz (1913-1996) operator i reżyser filmów dokumentalnych; ur. w maj. Stracza Mała w pow.święciańskim, w 1932 ukończył Gimn.im.Słowackiego w Wilnie, potem - Szkołę Podch.Rez.Piechoty w Zambrowie oraz w 1937 - Wyższą Szkołę Handlu Zagranicznego we Lwowie; podczas wojny został zmobilizowany do 85 pp., uciekł z obozu dla internowanych na Litwie i był operatorem kroniki filmowej w Kownie w 1940-41 i 1944-45; podczas okupacji niem. działał w AK; od 1945 był operatorem Polskiej Kroniki Filmowej, od 1949 związany był z Wytwórnią Filmów Dokum. w Warszawie, w 1954-84 wyreżyserował 56 filmów dok.

SREBRNY Stefan (1890-1962) filolog klasyczny, prof. USB i UMK; w 1905 został wydalony z gimn. warsz. za udział w strajku szkolnym, w 1907 zdał maturę w Charkowie, 1907-12 studiował filologię klasyczną na uniw. w Petersburgu i od 1916 wykładał tam jako docent, 1919-23 był prof. KUL, 1923-39 - był prof. USB; podczas okupacji wykładał na tajnym uniwersytecie i w tajnej szkole teatralnej w Wilnie, 1944-45 był reżyserem w teatrze polskim; od 1945 był prof. UMK; badał przede wszystkim klasyczny dramat grecki i ogłaszał przekłady Ajschylosa, Sofoklesa i Arystofanesa.

STABROWSKI Otton (1895-1985) prawnik, publicysta; ur.w Grodnie, kształcił się w Gimn.Chrzanowskiego w Warsz. w 1908-09, potem - w Gimn.Górskiego, gdzie w 1914 zdał egz.dojrzałości; ewakuowany podczas I wojny studiował w 1915-16 na Uniw.w Piotrogrodzie, należał do organizacji „Zet"; w 1916-17 służył w wojsku ros., w 1918-21 - w WP; działał w Tow.Straży Kresowej, w 1921-22 redagował „Ziemię Wileńską", potem „Gazetę Wileńską"; w 1924 uzyskał dyplom mgra praw na Uniw.Warsz. i pracował w Min.Spraw Wewn.; podczas II wojny był kurierem marsz.Rydza-Śmigłego, komendantem Kwatery Gł.Dowództwa Obrony Warsz.Zachodniej; był internowany w oflagach; po wojnie pracował w urzędach warszawskich.

STABRYŁA Edmund Marian (1894-1956), jezuita, studiował literaturę polską na UJ w l. 1920/21 i na USB w l. 1921-23, w Wilnie uczył matematyki, później w Chyrowie, a w czasie okupacji w tajnym nauczaniu w Starej Wsi, po wojnie był duszpasterzem w Krakowie, Rudzie Śląskiej i Opolu.

STACEWICZ Witalis (1915-1991) prawnik; ukończył w 1934 gimn. w Święcianach, dyplom mgra praw uzyskał w 1938 na USB, w czasie wojny był ppor. AK (pseud. „Rafał"), oficerem Inspektoratu „F" Okr. Wil.; w 1945 był więziony w Stalinogorsku, po wojnie prac. w Komisji Planowania w Warszawie.

STACHIEWICZ Wacław Teofil (1894-197 gen.dywizji; we Lwowie ukończył

nazjum, 2 lata studiów uniwersyteckich, szkołę podoficerską i niższą oficerską Zw. Strzeleckiego w 1913-14; walczył w Legionach, w 1921-23 studiował w École Superieure de Guerre w Paryżu; zajmował różne stanowiska w WP. m.in. w 1929-31 był dowódcą piechoty dywizyjnej 1.DP Legionów w Wilnie, w tym czasie był członkiem loży wolnomularskiej „Tomasz Zan"; od 1935 był szefem Sztabu Głównego; w 1939 był internowany w Rumunii, w 1940-42 w Algierii (na żądanie rządu polskiego); w 1948 wyjechał do Kanady; publikował prace dot.wojny 1939, w 1977 i 1979 ukazały się w Paryżu 2 tomy jego *Pism*.

STACHIEWICZOWA z d.Abraham Maria Wanda Aleksandra (1895-1995) działaczka społeczna, żona Wacława; ukończyła gimn. we Lwowie, uzyskała absolutorium na UJK oraz dyplom Wyższego Zakładu Muzycznego; w 1929-33 mieszkała w Wilnie, działała w komitecie udzielającym pomocy utalentowanej młodzieży, podczas wojny - w Pomocniczej Służbie Kobiet; przedostała się do Rumunii, potem do Francji i W. Brytanii, w 1940 wyjechała do Montrealu w Kanadzie, działała w Stow. Polskich Uchodźców Woj., założyła przy Uniw. McGill filię Polskiego Inst.Naukowego oraz Bibliotekę Polską.

STACHOWSKI Lech, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-31 i 1934-38, działacz w dziedzinie teatru, baletu, muzyki.

STACKIEWICZ (Steckiewicz) **Feliks** (1879-1967 Wilno) publicysta białoruski; w 1891-1900 uczył się w gimn.w Petersburgu, w 1901 został usunięty z uniwersytetu za udział w ruchu studenckim; pracował w drukarniach w Krakowie i w.1905-07 w Wilnie, drukował ulotki rewolucyjne; w 1920-23 był współprac. Wil.Związku Spółdzielni Białoruskich, w 1923 został nauczycielem w gimn. biało r.w Radoszkowicach; w 1936-39 wydawał w Wilnie „Biełaruski Lietapis"; w 1930 i 1933 był aresztowany przez władze polskie; w 1939-41 był nauczycielem w pow.wilejskim; po wojnie mieszkał w Wilnie.

STANIEWICZ Adam Sylwester (1808-1891) powstaniec, emigrant; w 1820 był członkiem Zw. Promienistych na Uniw. Wil., uczestniczył w powst. listopadowym, potem działał na emigracji, m.in. w Tow. Demokr. Polskim i w Zjednoczeniu Emigracji Polskiej.

STANIEWICZ Albin, imię zakonne Hieronim (1793-1863) karmelita, nauczyciel; w 1807-13 uczył się w szkole w Krożach; w 1814 złożył śluby w zak.karmelitów trzewiczkowych; studiował na Wydz.Fizyko-Matem. Uniw.Wil., uzyskując stopnie kandydata i w 1820 - mgra filozofii; w 1819-25 uczył fizyki i matematyki w prowadzonych przez zakonników szkole powiatowej i gimnazjum w Chwałojniach na Żmudzi; w 1828-42 rezydował w Wilnie jako prowincjał karmelitów litewskich; w tym czasie car Mikołaj I zniósł większość klasztorów i zlikwidował szkolnictwo karmelitańskie.

STANIEWICZ Cezary Augustyn (1839-1909 Wilno) lekarz, ichtiolog; ur.w parafii Użogość w pow.trockim, w 1850-55 uczył się w Inst.Szlacheckim w Wilnie, od 1856 studiował w Akad.Medyko-Chirurg.w Petersburgu, uzyskując w 1861 dyplom lekarza *cum eximia laude*, w 1866 - doktorat med.; pracował m.in. w Szpitalu Maksymilianowskim w Petersb.; podczas wojny ros.-tureckiej w 1877-79 był st. ordynatorem w kaukaskim szpit.wojskowym; w 1896 w st.gen. majora przeszedł na emeryturę, prowadził praktykę lekarską w Wilnie, był członkiem Wil. Tow. Rolniczego i Tow. Lek. Wileńskiego, w 1900-09 w czasie epidemii grypy był prezesem miejskiej komisji sanitarnej, wg jego planu zbudowano w Wilnie w 1903 dziecięcy szpital zakaźny; w 1901 założył Wil. Tow.Rybackie, przyczyniając się do in-

tensyfikacji hodowli ryb na Litwie i Białorusi; w 1907 został członkiem Zarz. Tow. Przyjaciół Nauk; ogłaszał prace dot.medycyny i ichtiologii (m.in.*Ryby i raki na Litwie*, Kraków 1901) oraz wspomnienia: *Wospominanija 1856-61 g.* (Wilno 1898), *Moje wspomnienia. Lata szkolne i wileńskie 1849-56* („Głos Polski 1907 nr 2-5); pochowany na Rossie.

STANIEWICZ Emeryk Grzegorz Rufin (1802-1872) filareta, powstaniec list., emigrant; ukończył gimn.w Wilnie, od 1819 studiował na Wydz.Fizyko-Matem. Uniw.Wil., należał do Tow.Filaretów, w 1823-24 był więziony i przesłuchiwany przez Nowosilcowa; uczył w gimn.wileńskim; w 1830-31 uczestniczył w bitwach powst.list.na Litwie; od 1832 przebywał na emigracji we Francji, Szwajcarii i Anglii, należał m.in.do Zjednoczenia Emigracji Polskiej i Tow.Demokr. Polskiego: w 1858 otrzymał amnestię carską i osiadł w gub.wileńskiej; podczas studiów zbierał litewskie pieśni ludowe - dajny i 15 z nich wraz z tłumaczeniem na j.polski ogłosił w „Tygodniku Wileńskim" w 1819-22.

STANIEWICZ Maciej (1792-1853) nauczyciel gimn. w Wilnie, był uczestnikiem powst. listopadowego, potem - emigrantem we Francji.

STANIEWICZ Szymon (Stanevičius Simonas) (1799-1848) pisarz żmudzki; studiował na Uniw. Wil., ogłosił w Wilnie *Historia Szwenta* (1823) i *Dajnos Żamajcziu* (1829).

STANIEWICZ Wiktor Emeryk Jan (1866-1932) matematyk, prof. i rektor USB; ukończył w Petersburgu niemieckie gimn. filologiczne oraz w 1887 uniwersytet, działał w organizacjach polskich i był więziony z podejrzeniem o działalność antypaństwową, wykładał w uczelniach i instytutach Petersburga, uzyskując tytuł profesora; w 1919 został profesorem na Wydz. Matem.-Przyr. USB, wykładał geometrię różniczkową i algebrę wyższą, pełnił funkcję dziekana w 1920/21, w 1922 został wybrany na stanowisko rektora; pochowany na Rossie.

STANIEWICZ Witold Cezary (1887 w Wilnie - 1966) ekonomista rolny, prof. i rektor USB, prof. UAM; ukończył gimn. w Wilnie, wydz. filologiczny UJ, wydz. rolny Uniw. w Monachium; uczestniczył w Samoobronie Wil., do 1922 służył w WP jako adiutant gen. L. Żeligowskiego, był posłem na Sejm Wil., od 1922 był asyst. i docentem w SGGW i USB, w 1926-30 był ministrem reform rolnych, 1926-29 - prof. ekonomiki rolnej na Polit. Lwowskiej, 1931-39 prof. USB, rektorem w 1933-37, kierował ponadto działem ekon. rolnej w Państw. Inst. Gosp. Wiejskiego w Puławach; od 1945 był prof. UAM w Poznaniu; w Wilnie opublikował m.in.: *Wieś Matujzy-Bolondziszki* (1923), *Rzut oka na rozwój dziejów agrarnych na ziemiach lit.* (1924), *Kolektywizacja rolnictwa Rosji Sow.* (1933), *Wilno jako rynek zbytu dla rolnictwa* (1934).

STANIEWICZ Zygmunt (1877-1954) prawnik, działacz społeczny; ukończył gimn. w Wilnie oraz w 1903 prawo na Uniw.Petersburskim; w 1905-14 prowadził kancelarie adwokackie w Wilnie i Petersburgu; od 1920 działał w Poniewieżu: organizował Zw.Producentów Rolnych Prodpol, Tow. „Oświata", budowę gimnazjum; w 1922-26 był wiceprokuratorem, w 1926-33 - dyrektorem Polskiego Banku Wzajemnego Kredytu; w 1941-44 ukrywał się na Wileńszczyźnie i na Żmudzi, prowadził tajne nauczanie; od 1944 mieszkał w Toruniu, był radcą prawnym w Dyr.Lasów Państw., organizował biura notarialne w Słupsku i Koszalinie.

STANIEWICZOWA z d.Butrymówna Anna (1891-1970) nauczycielka, działaczka kulturalno-oświatowa; ukończyła ze złotym medalem gimn.w Szawlach, w 1905 orga-

nizowała tam strajk szkolny; do 1911 studiowała humanistykę w Warszawie, potem była nauczycielką na Wileńszczyźnie; w okr.I wojny była wychowawczynią dzieci ewakuowanych rodzin polskich w Kałudze, w 1918 organizowała ochronki w Wilnie i Poniewieżu, w latach międzywojennych działała w Tow. „Oświata" w Poniewieżu, była organizatorką, aktorką i kierowniczką Sceny Dramatycznej; w 1941-44 ukrywała się na Wileńszczyźnie i na Żmudzi, prowadziła tajne nauczanie; od 1944 pracowała w bibliotekach toruńskich.

STANIEWICZOWA z d. Sumorok Eugenia (1890 w Wilnie - 1975) nauczycielka, dyr. gimn.; maturę zdała w 1907 w Warszawie, brała udział w strajkach szkolnych 1905-06, 1907-11 studiowała filologię polską na UJ, 1912-13 wykładała na tajnych kursach nauczycielskich, 1913-14 studiowała na Sorbonie w Paryżu, podczas I wojny pracowała w Smoleńsku jako naucz. w polskim gimn., po powrocie do Wilna uczyła j. polskiego w 1919-31 w Gimn. im. J. Lelewela, 1931-39 była dyrektorką Gimn. im. E. Orzeszkowej, po zwolnieniu przez władze lit. mieszkała w rodz. majątku Wersoka do 1942, 1942-44 prowadziła tajne nauczanie w Wilnie, w 1944 została uwięziona na Łukiszkach, ale udało się jej uciec w nocy 3/4.07.1944 w czasie walk o Wilno; od 1945 była nauczycielką w Poznaniu.

STANIEWSKI Tadeusz (1886-1978) nauczyciel, dyr. szkoły; uczył się w gimn. w Łucku oraz św. Anny w Krakowie, studiował historię i filozofię na UJ i w 1910 uzyskał stopień dra filozofii, służył w Legionach, brał udział w obronie Lwowa, uczył w Tarnopolu i Wrześni, w 1921 zorganizował gimn. w Dziśnie ze sprawnie działającym samorządem (czasopismo „Nasz Głos", teatr amatorski, chór i orkiestra, Bratnia Pomoc, harcerstwo), 1930-34 był prezesem Zw. Strzeleckiego, 1934-39 był dyr. gimn. w Wejherowie; podczas wojny prowadził tajne nauczanie w Krakowie, po wojnie pracował ponownie w Wejherowie, po przejściu na emeryturę zorganizował i prowadził tam w 1950-57 Archiwum Powiatowe.

STANISŁAWSKA z d. Kamocka Wanda, pseud. Aleksander Pilawa, Dziad Onufer Kciuk (1875 - 1966) poetka, autorka sztuk dla dzieci; kształciła się na tajnej pensji w Warszawie, kilkakrotnie podróżowała po Europie, mieszkała w Łodzi, od 1909 - stale w Wilnie, była sprawozdawcą teatr. „Dziennika Wil." 1919 i 1923-30, współpracowała z „Gońcem Codz." 1909-10, „Kurierem Lit." 1909-10, 1912-13, oraz pismami dla dzieci „Mały Światek" 1933-34, „Przyjaciel" 1911-13 i in., była animatorką grupy lit. „Banda", występowała jako aktorka, uczyła rysunku w szkołach, ilustrowała m.in. *Żórawce*, publikowała wiersze i nowele, utwory dla dzieci i teatrów amatorskich, w Wilnie wystawiono 10 jej sztuk, szczególnym powodzeniem cieszyła się bajka sceniczna *Jaś i Małgosia*, grana dwukrotnie w Wilnie, poza tym w Toruniu, Poznaniu i Bydgoszczy.

STANISŁAWSKA-LOTHE Wanda (1908-1985) aktorka; ukończyła Semin.Nauczycielskie im.Królowej Jadwigi w Wilnie, przez rok studiowała na USB; od 1928 występowała w Teatrze na Pohulance, w 1930 uzyskała eksternistycznie uprawnienia zawodowe; od 1934 grała w Toruniu, Poznaniu i Katowicach, we wrześniu 1939 wróciła do Wilna i wyst.w Teatrze Miejskim na Pohulance; podczas okupacji niemieckiej pracowała jako pianistka i kelnerka, jej mąż Tadeusz Lothe został rozstrzelany przez Niemców; w 1944-45 grała w wil.Polskim Teatrze Dramatycznym, z którym przeniosła się do Torunia, występowała w wielu miastach, w 1949-60 w Teatrze „Wybrzeże" w Gdańsku, potem - w teatrach warszawskich.

STANISŁAWSKI Jerzy (1649-1689 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1667 w Wil-

nie; był prof.poetyki i retoryki, potem filozofii w Warszawie 1684-86 i Wilnie 1686-89.

STANISŁAWSKI Józef Joachim (1717-1772 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1735 w Wilnie; pracował w Elblągu, Mitawie i Kościeniewiczach, w 1763-70 był prof. teologii moralnej w Wilnie.

STANISZEWSKI Józef (1804-?), od jesieni 1819 student wydz. fizyczno-matemat. Uniwersytetu Wil., w marcu 1821 przyjęty do Związku Różowego, wiosną 1821 uzyskał stopień kandydata.

STANKIEWICZ Adam (1890-1949) ksiądz, białoruski działacz polityczny; był współzałożycielem i pierwszym prezesem Biełaruskaj Chryścijańskaj Demokracyji, twórcą jej organu prasowego „Krynica"; w 1919 ukończył Akad. Duch. w Petersburgu, był prefektem w Drohiczynie, w 1920 - w Wilnie, w par. św. Michała, w 1922 był posłem na sejm, 1918-39 był członkiem Biełaruskaho Nawukowaho Tawarzystwa, walczył o wprowadzenie j. białoruskiego do kościoła, od pocz. lat 30. był prefektem w gimn. białoruskim w Wilnie; w 1938 został wysiedlony przez władze polskie, wrócił podczas wojny, został aresztowany przez NKWD, zmarł w obozie pracy.

STANKIEWICZ Bolesław (1860 - po 1922) architekt; uczył się w szkole realnej w Dyneburgu, w 1884-89 studiował w Inst. Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, pracował pocz. w pow. zamojskim, potem w 1912-22 w Wilnie, projektował m.in. szpital na Zwierzyńcu, dom z mansardami przy ul. Kasztanowej.

STANKIEWICZ Donat (1902-1980) lekarz; uczył się w gimn. w Petersburgu, potem od 1922 w Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie, gdzie w 1925 uzyskał maturę, w 1926 ukończył Szkołę Podch. Rez. Piechoty, w 1926-32 studiował na Wydz. Lek. USB, pracował jako lekarz rej. w Starym Oleksińcu i Parafianowie, w 1939 był lek. dywizjonu w 33 p. Art. Lekkiej, dostał się do niewoli i był lek. w obozach jenieckich, 1946-47 - w II Korpusie Polskich Sił Zbr., w 1947 wrócił do kraju, pracował w Pile.

STANKIEWICZ (Mogiła-Stankiewicz) **Jan** (1862 Wilno - 1945) płk armii ros., gen.bryg.WP; w 1880 ukończył korpus kadetów, w 1882 - Pawłowską Szkołę Wojenną w Petersburgu; w 1882-1909 i 1914-1918 służył w armii ros., w 1919-21 - w WP jako dow. straży granicznej, w 1923 został zweryfikowany w st.gen.brygady; w 1909 zamieszkał w Wilnie, administrował domem, w którym w sierpniu 1919 kwaterował J.Piłsudski.

STANKIEWICZ Jan (1891-1976) białoruski filolog, publicysta i działacz polityczny; 1917-21 był współorganizatorem szkolnictwa białoruskiego na Wileńszczyźnie, od 1926 - nauczycielem w Białoruskim Gimn. i Prawosławnym Semin. Duch. w Wilnie, działał w Białor. Tow. Naukowym, był współtwórcą Biełaruskaj Sielanskaj Partyji, 1928-30 posłem na sejm i wykładowcą j. białor. na Uniw. Warsz.; podczas II wojny był przywódcą podziemnej partii białor. nacjonalistów, od 1945 przebywał na emigracji; ogłosił ok. 50 książek, artykułów i recenzji.

STANKIEWICZ Jerzy Józef (1923-1994) historyk architektury, konserwator zabytków; uczył się w szkołach powsz.w Wilnie i Trokach, w 1936-38 - w Gimn.im. Zygmunta Augusta, potem - do 1941 w Gimn.im.Mickiewicza w Wilnie, maturę zdał na tajnych kompletach, nast. sam prowadził tajne nauczanie; w 1945 przyjechał do Bydgoszczy i ponownie zdał maturę w lic.humanistycznym; w 1945-50 studiował na Polit.Gdańskiej, w 1951 został asystentem w Katedrze Hist.Architektury, w 1957 - adiunktem, w 1977 prof.nadzwyczajnym; prowadził inwentaryzację zabytków oraz ogłaszał prace dot.architektury Gdańska i Pomorza.

STANKIEWICZ Józef Maciej Ambroży (1781 lub 1782 - 1873) kapelan wojskowy, emigrant; ur.w Wilnie lub Kiernowie na Litwie, w 1809-12 służył w armii Księstwa Warsz., był w niewoli rosyjskiej; w 1816 ukończył semin.duchowne w Wilnie, w 1816-18 był kapelanem biskupa sufragana wigierskiego Augusta Polikarpa Maciejowskiego, w 1819 został proboszczem w Adamowiczach, w diec. augustowskiej; brał udział w powst.listop.jako kapelan jazdy augustowskiej; od 1832 przebywał na emigracji we Francji, w 1848 wstąpił do legionu, tworzonego przez A.Mickiewicza we Włoszech; od 1849 prac.w parafiach paryskich, był popularnym wśród emigrantów „Tatulkiem".

STANKIEWICZ (Stankiewicz-Billewicz) **Józef** (1800-1874) lekarz; ur.w Graużyszkach w pow.oszmiańskim; ukończył gimn.w Wilnie, w 1818-22 studiował jako stypendysta rządowy na Wydz.Lek. Uniw.Wileńskiego, należał do filaretów; w 1823 zdał egz.na medyko-chirurga i służył jako lekarz w wojsku ros.; w 1833 został ordynatorem szpitala wojsk, w Warsz., w 1840 - lekarzem w sztabie głównym I armii; w 1843 wstąpił do Tow.Lek.Warsz., w 1850-67 zajmował Katedrę Higieny i Medycyny Popularnej w Akad.Duchownej Rzymsko-Katol.w Warszawie.

STANKIEWICZ Romuald (1910 Wilno - 1983) adwokat; ukończył Gimn.im.Lelewela w Wilnie oraz w 1936 Wydz.Prawa i Nauk Społ.USB; po wojnie był starostą pow. oleckiego, opiekunem ekspatriantów z Wileńszczyzny, kierownikiem zespołów adwokackich w Olecku i Ełku.

STANKIEWICZ (Stankevič) **Stanisław** (1866-1964) działacz oświatowy i literat białoruski; w 1920-26 był kierownikiem księgarni wyd. białoruskich w Wilnie, w 1926 zaczął wydawać białor. kalendarz ścienny, drukował poezje w wil. czasopiśmie dziecięcym w j. białor. „Zaranka", w 1928 wydał zbiorek *Z mojeho akońka*, w 1930-35 był posłem na sejm z ram. BBWR; pochowany na Rossie.

STANKIEWICZ Stanisław (1907-1980) polonista, publicysta i działacz białoruski; w 1921-26 uczył się w pryw.Białoruskim Gimn. Koedukacyjnym w Wilnie oraz w 1926-27 w Państw.Gimn.Koed.im.Sienkiewicza w Nowej Wilejce, gdzie otrzymał maturę; w 1927-33 studiował polonistykę na USB, uzyskując stopień magistra i w 1936 - doktora; w 1937-38 studiował języki południowosłowiańskie w Bułgarii i Jugosławii; od 1934 uczył j.polskiego w gimnazjach, redagował czasopisma białoruskie („Studenskaja dumka", „Neman"); podczas wojny należał do organizacji kolaborujących z Niemcami, był burmistrzem Borysowa; po wojnie - redagował czasopisma białoruskie w RFN, działał w strukturach rządu białor.na uchodźstwie, kierował Instytutem Badań ZSRR w Monachium; w 1962 osiadł w Nowym Jorku, przewodniczył zarządowi Zjednoczenia Białorusko-Amerykańskiego, redagował gazetę „Belarus" i współprac, z radiem „Swoboda"; cz.I rozprawy doktorskiej *Pierwiastki białoruskie w polskiej poezji romantycznej* ukazała się w Wilnie w 1936.

STANKIEWICZ Witalis (1899 Wilno - 1985 Wilno) muzyk-amator; grał na mandolinie w polskich zespołach amatorskich; pochowany na Cment.Bernardyńskim.

STANKIEWICZ Władysław (1921-1945), „Huk", absolwent Średniej Szkoły Ogrodniczej w Wilnie i Dywizyjnego Kursu Podchorążych Rezerwy przy 5. pp Leg. 1 Dyw. Piech. Leg., uczestnik kamp. wrześniowej na szlaku bojowym 1. Dyw., uniknął niewoli, wrócił do Wilna, od 1942 działał w konspiracji AK jako dca plutonu w Rej. 2 Dzielnicy „B", zagrożony aresztowaniem dołączył wiosną 44 do 3. Brygady „Szczerbca", uniknął rozbrojenia, wrócił do Wilna i kon-

tynuował działalność konspiracyjną, aresztowany przez NKWD XII 44, zmarł w łagrze w Kutaisi.

STANKOWSKI Jan (1908-1983), por. „Jan", absolwent Szkoły Podchorążych Inżynierii w Warszawie, służył w 5. Batalionie Telegr. w Krakowie, od XI 34 w jednostkach łączności Garnizonu m. Wilna, w kamp. wrześniowej był d-cą kompanii stacyjnej 1. DP Leg., uniknął niewoli, wrócił do Wilna, podjął działalność konspiracyjną w łączności Garnizonu i od V 44 w Okręgu Wilno, aresztowany przez NKWD 29 VII 44 został skazany na 20 lat łagrów obwodu Irkuckiego, wrócił do kraju I 55, pracował w Zjedn. Zespołach Gospodarczych w Warszawie.

STANUT Kazimierz (1654-1702 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1670 w Wilnie; był prof.filozofii w Wilnie w 1687-90 i Połocku 1690-93, prof.teologii polemicznej w Wilnie w 1695-96, prof.teologii moralnej i prefektem szkół w Krożach w 1696-97.

STAROŚCIAK Jerzy Zdzisław (1914-1974) prawnik; maturę zdał w państw.gimn. w Wilnie w 1932, studiował prawo na USB, uzyskując w 1936 magisterium; od 1935 był asystentem w Katedrze Prawa Administr.USB, uzupełniał wykształcenie na Uniw.we Wrocławiu; w 1939 doktoryzował się na USB i rozpoczął bezpłatną aplikację w wil. oddz. Prokuratorii Generalnej RP; okres okupacji spędził w Wilnie, był prac.umysłowym, robotnikiem i ekspedientem; w 1945-58 prac. w biurze Krajowej Rady Nar., przekształconym w Kancelarię Rady Państwa, działał w SL i ZSL i w Zrzeszeniu Prawników Polskich; w 1948 habilitował się na Uniw.Warsz., wykładał na tym uniw. i w Akad.Nauk Politycznych, pracował w Inst.Nauk Prawnych PAN.

STARZEŃSKI Jacek (1756-1816) dominikanin; do zakonu wstąpił w 1773, nowicjat odbył w klasztorze św.Ducha w Wilnie; ok 1781 w dominikańskim studium generalnym w Wilnie uzyskał stopień lektora teologii; w 1789-93 był przeorem w Trokach, w 1793-1814 - prowincjałem litewskiej prowincji dominikanów; starał się utrzymać jedność prowincji podzielonej granicami rozbiorów; po wojnie 1812 odbudowywał zniszczone klasztory; w Wilnie wydał: *Institutum Fratrum Ordinis Praedicatorum* (1811), *Zbiór początków i prawideł na potrzebę religii katolickiej* (1814) i *Devotus Christianus* (1811).

STASIEWICZ Witold (1900 w Lidzie - 1975) lekarz; gimn. ukończył w Jarosławiu n. Wołgą, walczył jako ochotnik w 1920, w 1921-28 studiował na Wydz. Lek. USB i uzyskał dyplom dra wszechnauk lekarskich, jako student był mł. asyst. w Klinice Psychiatrycznej; 1930-39 był lekarzem pow. w Mołodecznie i Lidzie, w czasie okupacji pracował w szpitalu w Lidzie, od 1945 - w Białymstoku, był współzałożycielem AM, od 1953 - adiunktem, od 1954 - zast. profesora.

STASOW Wasilij (1769-1848) architekt rosyjski; w 1816-19 zrobił projekt przebudowy pałacu biskupiego na gubernatorski, którego realizacja nastąpiła w 1824-32; przypisuje się mu także projekt dworku na Antokolu.

STASZEWICZ (Stasiunas) **Romuald** (1834-1907) Litwin, kanonik hon. kapituły wil.; ukończył semin. duch. w Wilnie i Akad. Duch. w Petersburgu, był dziekanem tej uczelni, usuniętym za „nieprawomyślność", wspierał twórców literatury litewskiej, swoją bibliotekę przekazał wil. seminarium duchownemu; pochowany na Rossie.

STASZEWSKI Jakub (1676-1739) jezuita, prof. Akad. Wil.; nowicjat odbył w Wilnie 1694-96, filozofię studiował w Pińsku 1698-1701, teologię w Wilnie 1703-07, wykładał

w różnych miastach, w Akad. Wil. był prof. prawa kanonicznego 1723-37, ponadto - regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie 1723-26 i prokanclerzem Akademii 1726-37.

STASZEWSKI Wacław (1892-1970) fizyk, prof. USB i KUL; w 1910 ukończył gimn. P. Chrzanowskiego w Warsz., studiował w Krakowie i Getyndze (doktorat 1927) oraz w Londynie, od 1915 był demonstratorem przy kat. fizyki dośw. UJ, od 1917 - asystentem w Polit. Warsz., od 1921 - zast. prof. USB, od 1926 - prof. mechaniki teoretycznej na Wydz. Mat. Przyr. USB, w 1938 został organizatorem i dyrektorem Państw. Liceum im. J.J. Śniadeckich w Wilnie, po wojnie - prof. KUL.

STASZKOWSKI Jakub h.Bogoria (ok. 1470-1536) kanonik poznański, krakowski i sandomierski; studiował na Uniw.Krakowskim i prawdopodobnie we Włoszech; w 1503 został pisarzem w kancelarii królewskiej, od 1505 był sekretarzem Aleksandra Jagiellończyka i Zygmunta I; w 1522 został scholastykiem w kapitule wileńskiej i oficjałem kurii biskupiej w Wilnie, w 1525 - kanclerzem biskupa Jana.

STASZYS (Stašys) **Konstantinas** (1880 - po 1941) chemik, działacz polityczny litewski; był przywódcą litewskich narodowców wil., blisko związanym z rządem kowieńskim, prezesem Tymcz. Komitetu Litwinów Wil. 1922-23 i 1928-36, członkiem Lit. Tow. Naukowego od 1922, w 1929 był delegatem lit. na V Kongresie Mniejszości w Genewie; w 1937 był aresztowany i skazany w procesie politycznym na grzywnę i rok więzienia (karę zmniejszono do 6 mies.); po przejęciu Wilna przez Litwinów w październiku 1939 został burmistrzem m. Wilna, w 1940 aresztowany przez władze sow. zmarł w więzieniu.

STATKOWSKI Maciej (zm.przed 1846) aktor, śpiewak; w 1803-06 występował w Grodnie, już od 1805 - w Wilnie, gdzie w 1816-18 (lub nawet do 1820) administrował spółce Towarzystwo Aktorów.

STAWIŃSKI Bolesław (1896-1969) inż.rolnik; ukończył szkołę powsz.w Siedlcach, w 1911-16 uczył się na kurach rolniczych w Głębokiem; odbył 3-letnią praktykę na Wileńszczyźnie, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej; w 1922-25 kontynuował naukę w szkołach roln. w Sobieszynie i Bojanowie; w 1927-39 pracował w Głębokiem jako instruktor hodowli zwierząt gospodarskich dziśnieńskiego Wydz. Rolnego; brał udział w kampanii wrześniowej; w 1940-41 prac.w Zarz.Drogowym w Głębokiem, w 1941-43 - w maj.rolnym, potem ukrywał się w Wilnie; w 1944-45 zarządzał kołchozem Annowil pod Wilnem; od 1945 prac.w Ełku i Białymstoku; w 1949-59 był inspektorem hodowli koni w Wydz.Rol.i Leśn.w Białymstoku, w 1959-69 - kierownikiem Białostockiego Związku Hodowców Koni, wytworzył rasę konia sokolskiego.

STAWOWSKI Władysław (1909-1955), kpt. „Sawa", absolwent Gimn. im. kr. J. Sobieskiego w Krakowie i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Komorowie, od 1932 r. służył w KOP-baon Budsław, jako d-ca kompanii, w IX 1939 uciekł z niewoli sowieckiej, przedostał się do Wilna, działał w Kołach Pułkowych, następnie w Okręgu ZWZ, aresztowany przez NKWD w VIII 40, uciekł, ponownie aresztowany IV 41, w VI 41 wydostał się z transportu, przez KG ZWZ został skierowany do Okręgu Nowogródzkiego jako szef sztabu, organizator Okręgu, od IX 42 był szefem Oddziału Organizacyjnego KO AK, w VI 44 z-cą d-cy Batalionu „Bagatelka", został ranny, po 17 VII 44 był z-cą Komendanta Okręgu Nowogródzkiego, aresztowany IX 44 przez NKWD, skazany na 15 lat łagrów, wg świadków zmarł w Karagandzie z wycieńczenia 22 lipca 1955 r.

STEBELSKI Ignacy (ok.1748-ok.1805) bazylianin, historyk, tłumacz; ok.1765 wstąpił do żak.bazylianów prow.litewskiej; przez wiele lat pracował nad historią Kościoła na Rusi; wydał w Wilnie książki: *Dwa wielkie światła...* (1780), *Chronologia...* (1782) oraz *Przydatek do chronologii* (1783).

STECKIEWICZ Maria (1905-1987), harcerka od 1917 r., absolwentka USB w Wilnie, nauczycielka historii w Gimn. SS. Nazaretanek, w l. 1935-40 Komendantka Wileńskiej Chorągwi Harcerskiej, w VI 40, zagrożona aresztowaniem, przez Suwałki dotarła do Konstancina, była kierowniczką referatów w Komendzie Pogotowia Harcerek, łączniczką Kom. Głównej AK dwukrotnie wysyłaną do Wilna, w drodze powrotnej z Mińska została aresztowana w Małkini, osadzona na Pawiaku od VI 42, po pół roku dzięki staraniom hm. J. Łapińskiej - przeniesiona do „polskiego" więzienia na ul. Daniłowiczowską, następnie wykupiona, po wojnie prowadziła zakłady opieki nad dziećmi na Opolszczyźnie i w Konstancinie.

STECKIEWICZOWA z Jałowieckich Kamila (1861-1933) ziemianka, maj. Jodzieniany.

STEFAN BATORY (1533-1586) król polski; od 1571 był księciem siedmiogrodzkim, od 1576 - królem polskim i w. księciem lit., 1579-82 toczył wojny z Moskwą, w 1578 utworzył Trybunał Koronny, w 1581 - Tryb. Litewski, w 1578 powołał Akademię w Wilnie.

STEFANOWSKA Romana (1892 Wilno - 1978) bibliotekarka; studiowała na Wydz. Human.UJK we Lwowie w 1913/14; uczyła się muzyki w Wilnie w 1914-19 oraz w Konserwatorium Warsz. w 1919-20; w 1920 ukończyła Roczny Kurs Bibliotekarski w Warsz., w 1938 - kurs języka i kultury francuskiej w Grenoble; pracowała w 1920-21 w Bibl.Publicznej w Poznaniu, w 1921-45 - w Bibl.USB, w 1945-58 - w Bibliotece UMK w Toruniu.

STEFANOWSKI Hieronim h. Syrokomla, pseud. Marcin Żagiel (1566-1606 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1587 w Rzymie, w 1594 otrzymał w Kolegium Rzymskim stopień mgra filozofii; 1594-97 wykładał filozofię w Poznaniu, 1597/98 odbył trzecią probację w Krakowie, wykładał w Akad. Wil. filozofię w 1598, teologię scholastyczną w 1599-1600, potem był prof. w Poznaniu; wydał w Wilnie po polsku 3 rozprawy przeciw innowiercom.

STEINBÜCHLER (Szteinbüchler, Szteynbichler) **Franciszek Józef** (1679-1747 Wilno) brat-jezuita, złotnik poch.z Austrii; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1714, pracował w domu profesów i kościele św.Kazimierza w Wilnie w 1716-47, wykonując ozdoby ze złota i srebra.

STEINMANN Herman (ur. 1840) powstaniec stycz.; był członkiem tajnej organiz. narodowej na Litwie, w 1862 był więziony, w 1863 został powstańczym komisarzem woj. wileńskiego, skazanym przez władze ros. na zesłanie.

STEPOWICZ (Stapovič) **Albin** (1894-1934) działacz społeczny i publicysta białoruski, był muzykologiem i organizatorem chórów w Wilnie, 1926-30 - posłem na sejm RP; pochowany na Rossie.

STEPOWICZ (Stepovič) **Kastanty**, pseud. Kazimir Svajak (1890-1926) ksiądz, poeta białoruski; wydał zbiór wierszy *Maja lira* (1924), pisał sztuki sceniczne i prace publicystyczne dot. spraw białoruskich.

STOK (właśc.Stokowiec) **Stefan** (1892-1971) oficer Legionów, dziennikarz; uczył się w Szkole Handlowej w Kielcach i w 1911-13 na Kursie Pedagogicznym w Warsz.; w

1914 wstąpił do Legionów Polskich, walczył w rej.Limanowej, nad Styrem i pod Kostiuchnówką; od 1919 był szefem Sekcji Prasowej II Oddz.Sztabu Gen.WP; 1921-28 - redaktorem Polskiej Agencji Telegraficznej PAT w Wilnie, 1928-32 - korespondentem w Moskwie, 1932-34 - redaktorem w centrali PAT w Warsz., 1934-36 - korespondentem w Rydze, w 1936-39 red.nacz.dzienników w warsz.rozgłośni Pol.Radia; podczas okupacji był oficerem AK, wykładowcą w tajnych szkołach podchorążych; w 1944 był więziony w Oświęcimiu i Mauthausen; w 1946-51 był red.nacz.tygodnika „Stolica", zwolnionym z pow.odmowy wstąpienia do PZPR; w 1954-58 był kustoszem w Muzeum Historycznym m.st.Warszawy; zredagował dział *Architektura i budownictwo* w pierwszych trzech tomach *Bibliografii Warszawy* (Wrocław 1958-1971).

STOKOWA Maria Barbara z Kopciów (1900-1992) polonistka; studiowała w 1918-21 filozofię na Uniw. Warsz., 1921-29 - polonistykę na USB; uczyła w szkołach średnich i prac. jako bibliotekarka; 1952-67 była asystentką w Inst. Badań Literackich w Warszawie.

STOLARZEWICZ Ludwik, pseud Adam Galiński i in. (1890-1960) nauczyciel, bibliograf, literat; w 1910 zdał maturę w Gimn. św. Jacka w Krakowie, w 1914 ukończył studia polonistyczne na UJ, w 1916 uzyskał doktorat; w 1915-20 był nauczycielem w Gimn.św.Jacka; w 1920 brał udział w wojnie z bolszewikami; w 1921 uczył w gimn.w Chełmnie, w 1922-25 - j.polskiego i historii w gimnazjach wileńskich im.Lelewela i im.Mickiewicza; w 1922-24 był prezesem Gniazda Wileńskiego Sokolstwa Polskiego; w 1925-39 uczył w szkołach łódzkich; w 1939 był osadzony w obozie w Radogoszczu, potem organizował tajne nauczanie w Krośnie; po wojnie pracował w Krośnie, Łodzi i Dzierżoniowie; w Wilnie wydał *Bibliografię Mickiewiczowską* i *Bibliografię o Krasińskim* (1924), w Łodzi - pod pseud.A.Galińskiego -3 części podręcznika *Młoda Polska* (1928-29), antologię *Poezja Polski Odrodzonej* (1931) i *Antologię 120 poetów* (1938), publikował ponadto liczne broszury propagandowe, biografie J.Piłsudskiego, I.Mościckiego, E.Śmigłego-Rydza, poradniki dot.obchodów rocznic narodowych oraz artykuły na tematy patriotyczne (ok.300); w 1935 otrzymał wawrzyn akademicki PAL.

STOLZMAN z d.Bujalska Małgorzata (1935-1986) historyk książki, bibliotekoznawca; w 1952 zdała maturę w XI Liceum im.J.Joteyko w Krakowie, w 1956 uzyskała stopień magistra w zakresie filologii polskiej na WSP w Krakowie, w 1972 - doktorat na Uniw.Łódzkim, w 1984 - habilitację na UJ; w 1957-74 pracowała w Bibliotece Jagiellońskiej, w 1744-86 - w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na UJ; opublikowała liczne prace dot.dziejów książki i kultury w Wilnie w XIX w., m.in. *Czasopisma wileńskie Adama Honorego Kirkora* (Kr.1973) oraz *Nigdy od ciebie miasto... Dzieje kultury wileńskiej lat międzypowstaniowych 1830-1863* (Olsztyn 1987).

STOŁYPIN Arkadij (1822-1899) generał ros.; z polecenia Murawiewa prowadził w Wilnie akcję rusyfikacyjną: w 1865 zaproponował „reorganizację" czyli likwidację polskiej Wileńskiej Tymczasowej Komisji Archeologicznej i Muzeum Starożytności, kierował komisją do rozpatrzenia ksiąg polskich i żmudzkich, na której wniosek gubernator Kaufman zabronił handlu polskimi książkami i nakazał zniszczenie polskich czcionek w drukarniach; był aktywnym członkiem Północno-Zachodniego Oddziału Cesarskiego Rosyjskiego Tow.Geograficznego.

STOMMA Stanisław (1908-2005) prawnik, publicysta, polityk; ur. w Straszunach k.Kiejdan, w 1928 zdał maturę w Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w l.1928-32 stu-

diował na Wydz. Prawa i Nauk Społ.USB, doktorat uzyskał w 1937; był prezesem Stow. Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie"; w 1938-39 przebywał na stypendium naukowym we Francji; podczas okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu w Wilnie; w 1944 uciekł do Gen.Guberni, działał w AK; po wojnie był adiunktem, potem docentem na UJ, redaktorem nacz. „Znaku" i współpracownikiem „Tygodnika Powszechnego"; w 1956-71 był posłem na Sejm PRL, przewodniczył Kołu Poselskiemu „Znak", jedyny nie głosował za „poprawkami" do konstytucji; w 1958-64 był prezesem krak.Klubu Inteligencji Katolickiej, w 1981-85 przewodniczył Prymasowskiej Radzie Społ.; uczestniczył po stronie społecznej w obradach Okrągłego Stołu; w 1989 jako senator-nestor otwierał pierwsze posiedzenie Senatu RP; poza pracami z zakresu prawa karnego opublikował m.in.: *Myśli o polityce i kulturze* (Kraków 1960), *Czy fatalizm wrogości? refleksje o stosunkach polsko-niemieckich 1871-1933* (Kraków 1980), *Pościg za nadzieją* (Paryż 1991) oraz wspomnienia - także z czasów wileńskich - *Trudne lekcje historii* (Kraków 1998).

STOMMA-MIERZYŃSKI Janusz (1923-1980), „Hermanowicz", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1935-40, od 1943 żołnierz AK na Brasławszczyźnie, w 1944 w 24. Brygadzie „Dryświaty", został inż. po studiach w Politechnice Gdańskiej (dyplom 1954), pracował we własnym gospodarstwie, od 1955 w F-ce Maszyn Przem. Spoż. w Tczewie i w Gdańsku.

STOMMÓWNA Zofia (1903-1981) nauczycielka; w 1923 zdała maturę w Gimn. im. E. Orzeszkowej, studiowała filologię klasyczną na USB i uzyskała dyplom magistra w 1932, podczas studiów uczyła łaciny w pryw. gimnazjach, w 1930-40 - w Gimn. im. E. Orzeszkowej; zwolniona przez władze litewskie ukończyła kurs pielęgniarski i pracowała w szpitalach, 1941-44 uczyła na tajnych kompletach, po wojnie była nauczycielką w Ciechocinku, Toruniu, Wołominie i Tłuszczu.

STRASZEWICZ Józef (1801-1838) ziemianin, powstaniec 1831, emigrant, wydawca; od 1816 studiował sztuki piękne i nauki przyrodnicze na Uniw.Wil., należał do Tow. Filaretów; w l.połowie lat 20. odbył podróż po Europie i Afryce Płn. wykonując wiele szkiców i rysunków; podczas powst.listopadowego działał w pow. wiłkomierskim, 10.04.1831 został członkiem Rządu Centralnego Polski dla Litwy i Żmudzi; za wojskami gen.Ant.Giełguda przekroczył granicę pruską i w 1832 udał się na emigrację do Francji, należał do Tow.Literackiego Polskiego, utrzymywał stosunki z A.Mickiewiczem, napisał m.in.biografię *Emilia Plater, sa vie et sa mort* (Paris 1835), zredagował wydawnictwo *Les Polonais et les Polonaises de la Revolution du 29 novembre 1830...* (Paris 1832-37), zawierające ponad 100 biografii uczestników powstania, przełożone także na j.niemiecki i włoski.

STRASZEWICZ Stefan (1889-1983) matematyk; w 1914 ukończył Uniw.w Zurychu, od 1927 wykładał na Polit.Warsz. (w 1974 uzyskał doktorat h.c. tej uczelni); w,1940-42 wykładał jako zast.nauczyciela w Państw. Szkole Techn.w Wilnie; był autorem i współautorem licznych dzieł i podręczników dot. geometrii i topologii.

STRASZUN Mates (Matis'jagu) (1817-1885) żydowski uczony i bibliofil wileński, swoją 7-tysięczną bibliotekę ofiarował Gminie Żydowskiej w Wilnie, powstała w ten sposób Biblioteka im. Straszuna, licząca w latach międzywojennych 25 tys. woluminów.

STRASZUN Samuel ben-Iosif (1794-1872) wybitny talmudysta wileński.

STRAUSS Aleksander Władysław (1834-1896) artysta fotograf; pochodził ze szla-

checkiej rodziny luterańskiej, ukończył ASP w Petersburgu, od 1860 uczył rysunku w Inst. Szlacheckim w Wilnie, był popularnym portrecistą i dekoratorem teatralnym, w 1864 otworzył z Janem Brzozowskim największy w Wilnie zakład fotograficzny, wykonujący zdjęcia na wysokim poziomie, istniejący do 1915 r.

STRAWIŃSKA Zofia (1865-1962) nauczycielka; pracowała początkowo jako nauczycielka domowa, potem uczyła j. polskiego i niemieckiego w młodszych klasach Gimn. im. E. Orzeszkowej, po wojnie pozostała w Wilnie; pochowana na Rossie.

STRAWIŃSKI Baltazar (Balcer) h.Sulima (zm.1633) poseł na sejmy, ciwun i horodniczy trocki, kasztelan brzeski litewski, potem smoleński, wojewoda miński; służył na dworach Stefana Batorego i Zygmunta III; w 1598 i 1602 był posłem na sejm warszawski z woj.trockiego, w 1607 - z pow.rzeczyckiego; w 1612 w czasie wyprawy Zygmunta III na Moskwę urzędował w Wilnie przy dworze królowej Konstancji, zniszczył w tym czasie wileński wodociąg, prowadzący przez jego folwark Gury, za co Trybunał Litewski skazał go na zapłacenie miastu odszkodowania; w 1617 prowadził rozmowy z wysłannikami moskiewskimi m.in. w sprawie wymiany jeńców, w 1624 został kasztelanem brzeskim litewskim, w 1627 - smoleńskim; zgromadził znaczny majątek, miał m.in.2 kamienice w Wilnie.

STRAZDAS Antanas zob.: **DROZDOWSKI Antoni**

STRAZDAS Jonas (1886-1972) dramaturg i tłumacz litewski; pracował w księgarni Feliksa Zawadzkiego w Wilnie; w 1905-14 działał w lit.tow.kulturalnych „Kankliai" i „Ruta", był reżyserem i aktorem w amatorskich teatrach litewskich, tłumaczył dla nich sztuki autorów polskich; w 1919 wyjechał do Kowna, prac. w wydawnictwie „Švyturys".

STRAŻEWICZ Wacław Jan (1889-1950) farmakobotanik, wykładowca USB, prof. UAM; do 1901 uczył się w szkole rosyjskiej w Mereczu, w 1904-06 - w tajnej polskiej szkole Heleny Szabłowskiej w Wilnie; w 1906 złożył w Petersburgu egzaminy eksternistyczne w zakresie 6 klas gimn. i na stopień ucznia aptekarskiego, w 1910 uzyskał stopień pomocnika aptekarskiego na Uniw. w Tomsku; w 1914-16 kierował apteką szpitala wojskowego w Nowonikołajewsku, w 1917 założył plantację roślin leczniczych, zdewastowaną przez bolszewików w 1920; w 1922 wrócił do Wilna i został inspektorem Ogrodu Roślin Leczniczych USB; w 1923 uzyskał polskie świadectwo dojrzałości, w 1926 - stopień mgra farmacji na USB, w 1931 - stopień dra farmacji; w 1928-32 wykładał na Oddz.Farmaceutycznym USB, w 1934-36 - na Wydz.Rolnym USB; odbył podróże naukowe do Bułgarii, Austrii i na Węgry; w 1937 został prof.nadzwycz. na Uniw. Poznańskim; podczas wojny zajmował się uprawą roślin leczniczych w Santoce pod Wilnem, na przełomie 1944/45 był więziony na Łukiszkach; od 1945 był prof. Uniw. Poznańskiego (od 1950 - Akademii Medycznej), w 1946-48 organizował Wydz. Farmaceutyczny AM w Gdańsku; opublikował wiele prac, m.in. *Hodowlę roślin lekarskich* (Wilno 1925).

STREBEJKO Mieczysław (2. poł. XIX w.) architekt wil.; projektował wiele budynków w latach 80. XIX w. w Wilnie, głównie drewnianych m.in. na Antokolu.

STRIELSKI Michaił Kuźmicz (właśc.Tretiakow) (1844-1902) aktor rosyjski; debiutował w 1864, występował w 1865-70 w Moskwie, w 1880-84 - w Petersburgu, w 1893-98 - w Teatrze Rosyjskim w Wilnie.

STROYNOWSKI (Strojnowski) **Hieronim** (1752-1815) pijar, prawnik, ekonomista, rektor Szkoły Gł. i Uniw. Wil., biskup wileński; uczył się w szkołach pijarskich i w

1766 wstąpił do zgromadzenia, uczył w kol. zakonnych, m.in. w 1774-80 w Collegium Nobilium w Warsz., w 1781 był prof. prawa natury w Szkole Gł. W. Ks. Lit., w 1782 - prefektem kandydatów Semin. Akademickiego w Krakowie, uzyskał w Szkole Głównej Koronnej stopień doktora teologii i obojga praw, 1783-89 był ponownie prof. w Wilnie, w 1791 Sejm Czteroletni powołał go do komisji kodyfikacyjnej, w 1792 otrzymał medal „Merentibus", od 1793 był znów prof. w Wilnie, w 1799-1806 - rektorem Szkoły Gł. Wileńskiej (od 1803 Uniw. Wileńskiego); w 1806 został biskupem koadiutorem łuckim, w 1808 - administratorem diec. wil., w 1814 - biskupem wil.; był członkiem Wil. Tow. Dobroczynności, Warsz. Tow. Przyjaciół Nauk, Akademii Florenckiej i Arkadyjskiej w Rzymie; zgromadził bogatą galerię obrazów, opublikował: *Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodów* (Wil. 1785 oraz 1791 i 1805).

STRUJSKI Piotr Pietrowicz (1862-1925) aktor rosyjski; debiutował w 1881 w Połtawie, od 1891 pracował jako dyrektor różnych teatrów, m.in. w 1902-03 prowadził Teatr Rosyjski w Wilnie.

STRUMIŁŁO Józef (1774 w Wilnie - 1847 w Wilnie) botanik, ogrodnik; studiował w Szkole Gł. W. Ks. Lit., w 1801-25 był marsz. szlachty pow. wileńskiego, należał do loży „Szkoła Sokratesa", w 1812 brał udział w pracach Tymcz. Rządu W. Ks. Lit., za współpracę z Tow. Patriotycznym został zesłany w 1825 do Woroneża, od 1830 propagował w Wilnie sztukę ogrodniczą i zakładał ogrody, ogłaszał artykuły w „Dzienniku Wil.", opublikował podstawowy podręcznik *Ogrody północne* (Wil. 1820, 6 wydań) oraz *Słownik kwiatowy* (1834); pochowany na cment. Bernardyńskim.

STRUMIŁŁO Justyn (1855-1933) właśc. maj. Koszedary na Litwie Kow., uczestnik prac społecznych, członek organizacji rolniczych, filantrop.

STRUMIŁŁO Marian Zygmunt (1866-1951) adwokat; ukończył gimn. w Mariampolu i Wydz. Prawa Uniw. w Petersburgu, był współzałożycielem „Gazety Olsztyńskiej" 1886-87, 1915-17 pracował w Komitecie Obyw. Wileńsko-Kowieńskim, potem - w Komitecie Pomocy Ofiarom Wojny w Petersb., 1920-34 był dziekanem Rady Adwokackiej w Wilnie i członkiem Nacz. Rady Adw. w Warszawie, ponadto - dyr. Wileńskiego Tow. Dobroczynności i od 1935 - senatorem.

STRUŻANOWSKA z Kunigiełów Janina (1905-1984 Wilno) lekarka, organizatorka teatru amatorskiego; ukończyła Gimn. SS. Urszulanek w Wilnie, w 1924-31 studiowała na Wydz.Lekarskim USB, w 1933 uzyskała dyplom na Uniw.Warszawskim; w 1940-41 prac. w stacji dezynfekcyjnej na Antokolu w Wilnie; w 1942-44 ukrywała w swym domu Żydówki; podczas akcji „Ostra Brama" zorganizowała punkt opatrunkowy dla rannych AK-owców; po wojnie pozostała w Wilnie, pracowała m.in. w 1947-54 i 1956-75 w Inst.Przeciwgruźliczym; w 1961 założyła z Jerzym Ordą Polski Zespół Dramatyczny w Wilnie i została jego kierownikiem artystycznym; pochowana na Cment.Antokolskim.

STRUŻANOWSKI (Jastrzębiec-Strużanowski) **Edmund Mieczysław** (1895-1993) legionista, gen.bryg.; ur. i uczył się w Różanach pod Lwowem, mając 16 lat zaciągnął się do Legionów, w Pierwszej Kadrowej był adiutantem J.Piłsudskiego; uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej i w III powst. śląskim; skierowany do KOPu w Wilnie pełnił służbę w Drui, Zawiasach i Trokach; ukończył szkołę wieczorową i Wydz.Humanistyczny USB; skierowany w 1934 do Warszawy służył w 21 pułku i pracował w Min. Spraw Wojsk.; w 1939 bronił Lublina, zo-

stał internowany na Węgrzech; w 1947 wrócił do Polski - do Olsztyna, potem do Krakowa, jako przedwojenny wojskowy nie mógł dostać pracy, po ukończeniu odp.kursów zatrudnił się w budownictwie; pełnił liczne funkcje społeczne, był m.in.Komendantem Naczelnego Zw.Legionistów Polskich, przewodniczył Radzie Inst.J.Piłsudskiego; w 1993 otrzymał awans na generała brygady.

STRYCHARSKI Julian (1879-1923) aktor, reżyser, dyr. teatru; debiutował ok.1898, grał pocz.w Krakowie, w 1906-16 - stale w teatrze wileńskim, w 1906-09 był jego sekretarzem, w 1911-13 kierował „działówką" w Teatrze Polskim, od 1913 reżyserował w Teatrze na Pohulance, w 1914-15 był aktorem, reżyserem i kier. „działówki" w „Lutni"; w 1916-18 służył w wojsku austriackim; w 1919 zorganizował ze Zbign. Śmiałowskim Polski Teatr Artystyczny w Wilnie; od jesieni 1919 grał w warsz. Teatrze Rozmaitości, w 1920/21 także w Teatrze Reduta.

STRZAŁKOWSKI Wiktor pseud. „Fok" (1923-1999) rysownik, żołnierz AK; od 1939 działał w harcerskiej konspiracji, zbierał broń i amunicję, starał się o dokumenty dla uciekających z litewskich obozów internowania; od 1941 służył w wywiadzie kolejowym i Kedywie ZWZ-AK; od stycznia 1944 był żołnierzem 6.Wil. Brygady AK i brał udział w licznych jej akcjach; po aresztowaniu przez NKWD był więziony na Łukiszkach i w Workucie; działalność AK na Wileńszczyźnie i pobyt w łagrze utrwalił w licznych rysunkach.

STRZECKI Andrzej (1737-1799) jezuita astronom; w 1753 wstąpił do zakonu i został pomocnikiem M. Poczobuta w obserwatorium, w 1780-97 był prof. astronomii w Szkole Gł. W. Ks. Lit.

STRZEDZIŃSKI Władysław (1895 Wilno – 1959) introligator; w 1914-18 uczył się introligatorstwa w zakładzie Józefa Derczańskiego w Wilnie, w 1914-18 w Hamburgu, w 1919-22 pracował w introligatorni Biblioteki Cesarskiej w Berlinie; po powrocie założył własny zakład w Wilnie i w 1928 uzyskał dyplom mistrzowski; wykonywał oprawy artystyczne (m.in. „mszałów wileńskich" wg projektów Gracjana Achrem-Achremowicza); w 1940-41 wyposażenie introligatorni wywieziono do ZSRR, w 1941 otworzył niewielki zakład, wykonywał w nim także fałszywe dokumenty dla AK, był aresztowany przez Gestapo, ale udało się go wykupić; wydał własnym kosztem *Album Wilna w drzeworytach Edwarda Kuczyńskiego*; w 1944 zakład został zniszczony podczas bombardowania; w 1945 otworzył firmę w Łodzi, w 1948 przeniósł się do Poznania, współpracował z Księgarnią św.Wojciecha.

STRZEMIŃSKI Władysław (1893-1952) malarz i teoretyk sztuki; ukończył Wojsk. Szkołę Inż.Lądowej w Petersburgu, w 1918-19 odbył studia artystyczne w Moskwie, potem był asystentem K.Malewicza w Witebsku; w 1921 zamieszkał w Wilnie, do 1924 uczył rysunku na Wojsk.Kursach Maturalnych i w Państw.Gimn. w Nowej Wilejce; w 1923 wspólnie z W.Kajruksztisem zorganizował w Wilnie wystawę sztuki awangardowej; był współzałożycielem grupy „a.r." w 1930; w 1932 osiadł w Łodzi, był tam współtwórcą kolekcji sztuki nowoczesnej; w 1945-50 wykładał w Szkole Sztuk Plastycznych, został z niej usunięty, bo jego twórczość nie pasowała do socrealizmu.

STUBIELEWICZ Stefan (1762-1814) lekarz, prof. fizyki w Szk. Gł. Wil. i Uniw. Wil.; szkołę średnią ukończył w Łucku, matematykę i fizykę studiował w Szkole Gł. W. Ks. Lit., uzyskał stopień dra filozofii i w 1790 został naucz. fizyki w gimn. wil., po pobycie za granicą (gł. w Paryżu) prowadził wykłady z fizyki 1797-1814 w Szkole Gł. i na Uniw. Wil. (od 1804 jako profesor), był prekursorem badań zjawisk elektromagnetycznych;

napisał *Zbiór krótki początków fizyki* (Wil. 1816), *Wpływ elektryczności na ekonomię zwierzęcą...* (Wil. 1819); pochowany na cment. Bernardyńskim.

STUDNICKI (Gizbert-Studnicki) **Wacław** (1874-1962) historyk, archiwista; szkołę średnią ukończył w Parnawie w Estonii, studiował na uniwersytetach w Warszawie, Wiedniu, Lwowie i Bazylei; w 1896 jako członek PPS był więziony w cytadeli warsz.; aresztowany w 1905 i 1906 - zbiegł na Inflanty; w 1907 przyjechał do Wilna, pracował w dziennikarstwie i w archiwum miejskim; w 1917 był uwięziony przez Niemców i wydalony z Wilna; w 1919-40 był dyrektorem Archiwum Państwowego w Wilnie, aktywnie uczestniczył w życiu kościoła ewangelicko-reformowanego, tzw.Jednoty Litewskiej w Wilnie; po wojnie wyemigrował do Chicago, gdzie założył Związek Miłośników Wilna; ogłosił m.in. *Przewodnik historyczny po Wilnie* (1910), *Kościół ewangelicko-reformowany w Wilnie* (1936) oraz liczne artykuły w „Ateneum Wileńskim".

STUDNICKI (Gizbert-Studnicki) **Władysław** (1865-1953) polityk, publicysta; działał w II Proletariacie, PPS i Nar. Demokracji, 1890-96 przebywał na zesłaniu na Syberii, 1917-18 był w Tymcz. Radzie Stanu, od 1922 - członkiem redakcji „Słowa"; był germanofilem, rzecznikiem współpracy z Niemcami, ale za potępienie terroru był więziony na Pawiaku 1942-43, od 1945 przebywał na emigracji; opublikował m.in. *System polityczny Europy a Polska* (1935), *Ludzie, idee, czyny* (1936).

STUNDIS Janina, pseud. „Szarotka", „Janka" (1926 Wilno-1986) łączniczka AK, łagierniczka; w 1939 rozpoczęła naukę w Gimn. im. E.Orzeszkowej w Wilnie, egz. dojrzałości zdała w 1944 na tajnych kompletach; jeszcze w gimnazjum wstąpiła do ZHP, podczas okupacji działała w Szarych Szeregach, była łączniczką i sanitariuszką, m.in.w szpit.polowym w Onżadowie, w punkcie sanitarnym w mieszkaniu rodziców i podczas operacji „Ostra Brama"; potem z ramienia BIP pracowała w punkcie poligraficznym na Pióromoncie; w czerwcu 1945 została aresztowana i skazana na 10 lat łagru, pracowała przy wyrębie lasu w Kołymie; do Polski wróciła w 1955 i w roku następnym rozpocz.studia w AM w Szczecinie, przerwane ze względu na stan zdrowia; w 1962-81 była kier.administracyjno-gospodarczym w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym Zaocznym w Bydgoszczy.

STUNDIS Michał (1912 na Wileńszczyźnie - 1983), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-27, ukończył studia polonistyczne na USB, od 1932 był publicystą m.in. w „Dzien. Wil." i „Słowie", uczestnik kampanii wrześniowej, więzień łagrów sowieckich do 1957, sprawozdawca sejmowy „Słowa Powsz.".

STUPKIEWICZ Stanisław (1910-2005) polonista; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie i w 1927-33 studiował filologię polską na USB, uzyskując magisterium; był członkiem Stow. Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie", w 1930-32 - prezesem Koła Polonistów, drużynowym harcerskiej Błękitnej Jedynki Żeglarskiej; w 1936-39 uczył w szkołach polskich w Belgii, studiując jednocześnie nauki polityczne na Uniw.w Liège (licencjat w 1939); w 1939-47 pracował w PCK we Francji, w 1947-70 kierował redakcją polonistyczną Państw. Zakładów Wyd. Szkolnych, w 1971-72 prac. w Biurze Wydawnictw PAN; w 1949-72 był sekretarzem komitetu red. *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbut"*; w 1968 uzyskał doktorat w zakr.literatury polskiej na Uniw.Warsz.

STYCZYŃSKI Jan Gwalbert (1786-1845) krytyk literacki, tłumacz, bibliograf; ukończył w 1810 Uniw.Wileński, był nauczycielem wymowy i poezji w Winnicy, Świsłoczy

i Kamieńcu; w 1817-22 ogłaszał w „Dzienniku Wil." recenzje oraz dodatki do *Historii literatury polskiej* Bentkowskiego; w 1825 wydał w Wilnie powieść historyczną *Mendog*.

STYPUŁKOWSKI Władysław (1866 w Wilnie - 1927) architekt wil.; studiował w 1886-1891 w Politechnice Ryskiej, potem praktykował w Wilnie, 1892-94 był pomocnikiem architekta miejskiego, 1896-97 odbył podróż studyjną po Europie Zach., 1897-1901 był radnym m. Wilna, w 1901 założył z Augustem Kleinem biuro projektów i budownictwa, które działało do 1912; w 1892 zaprojektował budynek Banku Ziemskiego, dom przy Świętojerskim pr. (ul. Mickiewicza), w którym później działał teatr „Lutnia", oraz 25 domów w „koloniach", dla których stosował typowe projekty; w jego pracach widoczne są style: neogotycki, neobarokowy i modernistyczny.

SUBORTOWICZ Władysław, pseud. „Hanusz" (1913 Wilno -1949) żołnierz AK; w 1924-32 uczęszczał do Gimn.im.A.Mickiewicza w Wilnie, w 1936 rozpoczął studia na Wydz. Prawa i Nauk Spol.USB, przerwane z pow.wybuchu wojny; jako podchorąży brał udział w wojnie 1939 r.; uciekł z transportu do oflagu i od 1940 był robotnikiem w przedsiębiorstwie kolejowym w Wilnie; wstąpił do ZWZ/AK i działał w komórce wywiadu aż do operacji „Ostra Brama"; zagrożony aresztowaniem w 1945 wyjechał do Polski centralnej i zaczął działać w Ośrodku Mobilizacyjnym OW AK; 2.12. 1948 został aresztowany przez UB i 3.09. 1949 skazany na karę śmierci, wyrok wykonano 12.11.1949; 25.02.1993 Sąd Wojew.w Bydgoszczy uznał wyrok za nieważny.

SUCHECKA Teresa Jadwiga, Rena (1910-1948) aktorka; debiutowała w 1929 w Teatrze Polskim w Warszawie, od jesieni 1929 współpracowała z Redutą w Wilnie i w objazdach; w 1930-33 występowała w Łucku,we Lwowie i Łodzi, w 1933-35 -w Teatrach Miejskich w Wilnie, później - w Krakowie i Lwowie, po wojnie -w Katowicach.

SUCHODOLSKI Franciszek (1723-1793) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1740; był prof. w Słonimiu i Nowogródku, prefektem szkół i biblioteki w Kownie i Nieświeżu; w 1766-67 - ministrem i prefektem bursy muzyków Akad.Wil., w 1767-71 -rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego w Wilnie, w 1771-73 - rektorem w Nowogródku; po kasacie zakonu - rektorem szkoły wojewódzkiej KEN w Nowogródku w 1773-81.

SUCHOW Cyryl (1898-1970 Wilno) inż.geodeta; w 1932 ukończył Polit.Warsz.; w 1932-41 wykładał w Państw.Szkole Techn.w Wilnie, od 1936 był mierniczym przysięgłym w Wilnie.

SUCKEWERÓWNA-USZAJEW Róża (Rachel) (1904-1943) malarka; w 1914 wyjechała z rodziną do Rosji; po powrocie w 1922-23 uczęszczała do Szkoły Rysunkowej Wil. Tow. Artystów Plastyków, w 1925 ukończyła Koeduk.Gimn.Z.Gurewicz; w 1925-28 i 1930-33 studiowała jako wolny słuchacz na Wydz.Sztuk Pięknych USB, brała udział w wystawach zbiorowych, była członkiem grupy „Jung Wilne", w 1938 miała w Wilnie wystawę indywidualną; w czasie okupacji niem. uczestniczyła w życiu kulturalnym getta wil., przygotowała dekoracje do granej tam sztuki O.Indyka *Człowiek spod mostu*; została zamordowana w Treblince; malowała portrety, typy rodzajowe oraz pejzaże wileńskie.

SUDROWSKI Stanisław (ok. 1550-1600) teolog kalwiński; był kaznodzieją, potem seniorem dystryktu wil., ogłaszał pisma teologiczne i polemiczne, skierowane przeciwko jezuitom, m.in. *Nauka i utwierdzenie o tym, z czym się ma pokazać i popisać*

przed majestatem Bożym człowiek chrześcijański niemocą złożony (Wil. 1580) oraz *Idolatriae Lojolistarum oppugnatio* (Wil. 1594).

SUDYWOJ (Sędziwój) **Wolimuntowicz** (zm. 1458) kasztelan wil.; od 1441 był zwierzchnikiem kancelarii książęcej Kaz. Jagiellończyka, w 1448 - namiestnikiem smoleńskim, 1448-51 - kowieńskim, od 1451 - kasztelanem wileńskim; był zwolennikiem niezależności Litwy, przeciwnikiem jej udziału w wojnie trzynastoletniej 1454-66.

SUGIHARA Chiune (zm.1986) konsul japoński; w listopadzie 1939 otworzył konsulat w Kownie, wydawał wizy tranzytowe przez Japonię do innych krajów; korzystali z tego głównie Żydzi, których było stać na podróż transsyberyjską do Władywostoku; wiele osób wyjechało na podstawie fałszywych pieczątek konsulatu, wykonanych przez Legalizację wileńskiej AK.

SUKIENNICKI Wiktor (1901-1983) politolog, ekonomista, zast. prof. USB; ukończył szkołę średnią w Rybińsku, należał do POW, 1920-22 służył w WP, po studiach na USB odbył studia uzup. w Wiedniu, Kolonii, Hadze i w Rzymie, doktorat uzyskał w Paryżu, habilitował się na USB i jako zast. prof. wykładał teorię i filozofię prawa, był członkiem Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej i opubl. pracę *Marksowsko-leninowska teoria prawa* (Wil. 1935); w 1941 został aresztowany przez NKWD i zesłany do obozu w Krasnojarsku, po zwolnieniu w 1942 pracował w ambasadzie polskiej w Kujbyszewie, od 1943 - w Wielkiej Brytanii, był wykładowcą polskiego uniw. w Oxfordzie, współzałożycielem „Alma Mater Vilnensis" - pisma Społeczności USB na Obczyźnie, redaktorem radia „Wolna Europa", od 1959 pracował w Inst. Hoovera przy Stanford University w Stanach Zjedn., był współpracownikiem „Kultury", ogłosił m.in. *Legenda i rzeczywistość* (Paryż 1967).

SULIK Nikodem, pseud."Jodko", „Sarnowski", „Ładyna" (1893-1954) gen.bryg.; uczył się w gimn.w Petersburgu; podczas I wojny był oficerem w armii ros., od 1919 służył w WP, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w st.kapitana, dowodził batalionem w 1.Dyw.Litewsko-Białoruskiej; potem służył w sztabie 29.Dyw.Piechoty w Grodnie, w 1926/27 - w 76.Lidzkim P.Piechoty, w 1927-29 -był komendantem Szkoły Straży Granicznej, w 1929-32 - kier.Państw.Urzędu Wych. Fiz.i PW w Toruniu, w 1933-39 - dowódcą w Korpusie Ochrony Pogranicza; we wrześniu 1939 dowodził pułkiem KOP „Sarny" i skutecznie stawiał opór siłom sowieckim; w listop.1939 został zast.komendanta Okręgu Wilno SZP, potem - komendantem ZWZ Okr.Wilno; w 1941 został aresztowany przez NKWD, więziony w Moskwie i skazany na karę śmierci; zwolniony 15.08.1941 wstąpił do Armii Polskiej, był dow.pułków w 5. i 7.Dyw.Piechoty, w 1943-46 po ewakuacji do Persji - dowódcą 5.Kresowej Dyw.Piechoty, z którą brał udział w kampanii włoskiej; po rozwiązaniu Polskich Sił Zbrojnych zamieszkał w Londynie, był członkiem wielu org.społecznych, m.in. Związku Ziem Wschodnich.

SULISTROWSKI Jerzy Wincenty (1698-1761) jezuita; do zakonu wstąpił w 1718 w Wilnie; w 1729-30 był prof.retoryki w Wilnie, w 1731-33 - kaznodzieją i prefektem biblioteki w Nieświeżu, w 1735-38 - prof.etyki i prefektem szkół w Wilnie, w 1738-42 - regensem bursy i Semin.Szyszkowskiego w Wilnie, w 1744-52 - rektorem w Żodziszkach, w 1752-56 - rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego w Wilnie, w 1756-60 - rektorem w Połocku.

SUŁKOWSKA-SAWICKA Halina (1914 w Wilnie - 1979) lekarz psychiatra; w 1933 zdała maturę w Gimn. Nazaretanek, studio-

wała w 1933-39 na Wydz. Lek. USB, pracowała w Szpitalu Kol. w Wilnie 1939-45, w Klinice Psychiatrycznej UJ 1946-50 (doktorat w 1949), jako ordynator w Szpit. Psychiatr. w Drewnicy 1951-79.

SUMOROK Antoni Krzysztof Maciej (1920 w Wilnie - 1997), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1928-38, od 1943 żołnierz AK w VI Bat. 77. PP Okr. Nowogródzkiego, w l. 1944-46 „internowany" w Miednikach i Kałudze, lek. med. po studiach na Wydziale Lek. UŁ, chirurg specjalista II st. w UŁ, w Łowiczu i w Łasku.

SUMOROK Juliusz (1868 w Wilnie - 1938) lekarz; uczył się w gimnazjach w Wilnie, Helsinkach i Narwie, w 1895 ukończył studia medyczne w Moskwie i rozpoczął praktykę w Wilnie, uczestniczył w konspiracyjnym ruchu niepodległościowym i legalnej pracy społecznej, 1901-13 był radnym m. Wilna, 1912-15 - członkiem red. „Kuriera Krajowego", 1919-21 - wydawcą pisma „Nasz Kraj", brał udział w Samoobronie Wileńskiej; po I wojnie był lekarzem pow. wileńsko-nowogródzkiego i lekarzem sądowym; należał do Tow. Szubrawców, pochowany na cment. Bernardyńskim.

SUMOROK Leon (zm.1941) prawnik; w 1930-32 i 1935-37 redagował „Wileński Przegląd Prawniczy"; od października do 15.12.1939 wykładał prawo cywilne na USB; wydał *Przepisy hipoteczne obowiązujące na ziemiach wschodnich* (Wilno 1937).

SUMOROK Restytut (1854-1929) prawnik; był pierwszym prezesem polskiego Sądu Apelacyjnego, prezesem Komisji Prawnej Rady m. Wilna, radcą Magistratu wil.; w czasach niewoli jego dom w Wersoce w pow. lidzkim był ośrodkiem oświaty polskiej.

SUREWICZ Józef (1805 Wilno - 1892) aktor, reżyser, fotograf; ukończył gimn. w Wilnie, w 1823-64 grał i reżyserował w teatrze wil., występował głównie w rolach komicznych jako „wileński Żółkowski"; po 1864 grał w przedstawieniach rosyjskich; od 1867 reżyserował i był „inspektorem porządku scenicznego" w warsz.Teatrach Rządowych; w 1873 kupił od A.Straussa zakład fotograficzny w Kownie, przed 1875 przekazał go synowi Szymonowi.

SUROWA Tadeusz Antoni (1911-1974) aktor; ukończył Wolną Szkołę Rysunku i Malarstwa oraz Konserwatorium w Krakowie (grał na skrzypcach); w 1932 uczył się w Szkole Dram.B.Dąbrowskiego w Krakowie i w 1933 zdał aktorski egzamin eksternistyczny; w 1934-38 grał w Teatrze na Pohulance w Wilnie, potem we Lwowie; w okr.okupacji niem. pracował jako kelner i występował w tajnych przedstawieniach; w 1945-47 wyst.w Katowicach, od 1948 - w teatrach warszawskich.

SUSZYŃSKI Władysław (1898-1968) prof. USB, biskup w Białymstoku; do gimnazjum uczęszczał w Sokółce i Grodnie, w 1916 wstąpił do Semin. Duch. w Wilnie i w 1921 otrzymał święcenia, w 1923 uzyskał stopień licencjata na KUL, potem doktorat filozofii w Inst. Katolickim we Francji; 1928-39 wykładał filozofię chrześcijańską i prawo kanoniczne na USB, w 1936 został wicerektorem Semin. Duch. w Wilnie; w 1942/43 był więziony na Łukiszkach, w Wilkowiszkach i Szałtupiu, od 1945 wykładał w Semin. Duch. w Białymstoku, w 1946 został rektorem, w 1947 habilitował się na Uniw. Warsz.; 1948-55 był biskupem pomocniczym, w 1968 - administratorem apostolskim w Białymstoku.

SUTZKEWER Abraham (1913- ?) poeta żydowski piszący w jidysz; ukończył polskie gimn. w Wilnie, studiował na USB, należał do grupy „Jung Wilne"; debiutował w 1933, wydał *Lider* (Pieśni - Warsz.1937) oraz *Waldiks* (Leśne - Wilno 1940); w czasie okupacji niem. uciekł z getta do partyzantki; w 1946 wrócił do Polski, od 1947 mieszkał w

Izraelu, publikował wiersze, powieści i opowiadania.

SUZIN Adam (1800-1879) filareta, przyrodnik; podczas studiów od 1819 na Wydz. Fizyczno-Matem. Uniw. Wil. był członkiem Zw. Filaretów, został uwięziony w klasztorze bazylianów razem z A. Mickiewiczem i występuje w III cz. *Dziadów*; w 1824-38 przebywał na zesłaniu, badał geologię i florę kraju orenburskiego, napisał m.in. *Wycieczki w stepy kirgiskie* (1870).

SWAJAK Kazimir zob.: **STEPOWICZ Konstanty**

SWIANIEWICZ Stanisław (1899-1997) prawnik, ekonomista, doc. USB; ukończył gimn. w Orle, był członkiem „Odrodzenia" 1913-17, od 1917 - członkiem POW, 1919-21 służył w WP, studiował prawo na uniw. w Moskwie i USB, należał do „Filarecji", Zw. Młodzieży Postępowej i Klubu Włóczęgów (jako senior), odbył studia uzupełn. w Paryżu, Wrocławiu i Wiedniu i został docentem ekonomii politycznej na USB i w Szkole Nauk Politycznych, był członkiem Inst. Badań Europy Wschodniej, ogłosił przed wojną m.in.: *Lenin jako ekonomista* (1930), *Problemy sowieckiej polityki gospodarczej* (1934), *Polityka gospodarcza Niemiec hitlerowskich* (1938); w 1939 brał udział w kampanii wrześniowej, dostał się do niewoli sowieckiej i był w obozie w Kozielsku, 30.04.1940 na stacji Gniezdowo został oddzielony od kierowanych do Katynia kolegów i więziony w Smoleńsku i Moskwie, opisał to w książce *W cieniu Katynia* (Paryż 1976), przebywał w łagrze od 08.1941 do 04.1942, po zwolnieniu dotarł do Kujbyszewa, Iranu, po wojnie osiadł w Anglii, wykładał na uniw. w Kanadzie.

SWIANIEWICZOWA z Zambrzyckich Maria Olimpia (1902-1974) geograf, geolog, etnograf, żona Stanisława; uczyła się na pensji p. Wołowskiej w Warsz., w gimn. pol. w Mińsku, maturę zdała w Chełmnie, od 1917 była harcerką, kurierką POW; studiowała geologię i geogr. fizyczną na USB, napisała pracę magist. *Tarasy Prawilii w dolinie Waki* (wyd. Wil. 1932) pod kier. M. Limanowskiego i została pierwszą jego asystentką, studiowała ponadto na USB etnografię i badała obrzędy pogrzebowe ludu białoruskiego; 1946-57 pracowała jako nauczycielka w Tczewie, w 1957 wyjechała do męża do Indonezji, była wraz z nim w Indiach, na Środkowym Wschodzie, w W. Brytanii, Stanach Zj. i Kanadzie; kontynuowała badania etnograficzne, w 1958 została członkiem Komisji Etnogr. Polskiego Tow. Naukowego na Obczyźnie, opublikowała m.in. pracę *Interpretacja „Dziadów" Mickiewiczowskich na podstawie folkloru białoruskiego* (1972).

SWIATOPOŁK-MIRSKIJ Piotr Dmitrijewicz (1857-1914) generał-gubernator wileński w okresie 17.09.1902-26.08.1904, potem min.spraw wewn.Rosji; zapoczątkował liberalną politykę wobec Polaków, dopuścił ich do samorządu terytorialnego, doprowadził do odprężenia stosunków z Kościołem katolickim, spowodował zniesienie zakazu druku książek litewskich alfabetem łacińskim, zezwolił na prowadzenie zajęć po polsku w Szkole Rysunkowej; już jako minister spraw wewn. zaproponował zrównanie praw szlachty polskiej z rosyjską w zamian za akt lojalności: udział w odsłonięciu pomnika Katarzyny II w Wilnie (przybyło 49 osób, zwanych potem pogardliwie „kataryniarzami"); w efekcie car zezwolił na nadobowiązkowe lekcje j.polskiego w szkołach średnich.

SWIRENKOWICZ Bartłomiej (zm. 1482) kanonik i dziekan wil., w 1471 został biskupem żmudzkim.

SWOLKIEŃ Edward Jan „Sasza", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-40, żołnierz AK w 5. Brygadzie „Łupaszki", poległ w marszu na pomoc powst. warszaw.

SWOLKIEŃ Witalis, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-32, student na Wydziale Prawa USB, oficer rez. poległ w kampanii wrześniowej.

SYCHRA Józef (XVIII w.) muzyk, aktor i śpiewak poch.czeskiego; uczył na terenie W.Księstwa Lit. gry na fortepianie i harfie, w 1787/88 był „kapelmajstrem" na dworze Karola Prozora; w 1788-90 śpiewał partie tenorowe w operach komicznych w zespole W.Bogusławskiego w Wilnie, potem powrócił do komponowania i nauczania muzyki.

SYLWANOWICZ Czesław (1909-1941) lekarz; ukończył Gimn. im. A. Mickiewicza w Wilnie oraz w 1934 Wydz. Lekarski USB, działał w „Czarnej Trzynastce" Harcerskiej, w czasie okupacji pracował w przychodni w Kołtynianach, w dniu wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w 1941 zaginął bez śladu.

SYLWANOWICZ Witold (1901-1975) prof. med.; uczył się w gimn. w Mińsku Lit., studia medyczne rozpoczął w Moskwie, ukończył na USB, od 1922 pracował w Zakładzie Anatomii Opisowej Wydz. Lek. USB jako asystent i adiunkt, prowadził wykłady z anatomii; od grudnia 1939 był lekarzem szkolnym i wykładowcą na tajnych kompletach uniw., w 1943 był aresztowany jako zakładnik i więziony w Prowieniszkach, od 1945 pracował w UMK w Toruniu, potem AM w Gdańsku.

SYLWESTROWICZ Bolesław (1910-1987) lekarz; w 1929 ukończył gimn.w Nowej Wilejce, w 1936 - medycynę-chirurgię na USB; w 1936-37 był na USB asystentem; w 1945-47 prac.jako st.asystent w Katedrze Anatomii Człowieka i Higieny Szkolnej na UMK w Toruniu, w 1946-51 kierował Akad.Przychodnią Lek, ponadto do 1971 był ordynatorem Oddz. Chirurg. Wojsk. Szpitala Okr.w Toruniu.

SYMONOWICZ Roman (1768-1813) mineralog, prof. Uniw. Wil.; nauki przyrodnicze studiował w Szkole Gł. W. Ks. Lit., w 1791 został naucz. gimnazjalnym, w 1797 - adiunktem w Szkole Gł., w 1801 uzyskał doktorat med., początkowo był wiceprofesorem na katedrze anatomii i fizjologii, 1803-1813 wykładał na Uniw. Wil. mineralogię (od 1806 jako profesor); ogłosił m.in. *O stanie dzisiejszym mineralogii* (Wil. 1806).

SYMONOWICZÓWNA Tekla (1838-1900) botanik; w 1855-73 była nauczycielką w dworach, potem w Wilnie; zajmowała się botaniką i prowadziła korespondencję naukową ze specjalistami na uniwersytetach w Krakowie, Lwowie i Pradze.

SYROKOMLA Władysław (nazw.: Kondratowicz Ludwik), (1823-1862 w Wilnie) poeta, tłumacz, wydawca; 1833-35 uczył się u dominikanów w Nieświeżu, 1836-37 - w szkole pow. w Nowogródku, 1840-44 był kancelistą w zarz. dóbr Radziwiłłowskich, potem - dzierżawcą; w 1853 przeniósł się do Wilna, mieszkał z S. Moniuszką (który dorobił muzykę do kilku jego utworów), potem - do Borejkowszczyzny; w 1857 zamieszkał na stałe w Wilnie, 1860-62 był współred. „Kuriera Wil.", w 1861 za udział w manifestacjach patriot. został skazany na przymusowy pobyt w Borejkowszczyźnie, na pocz. 1862 wrócił do Wilna, pochowany na Rossie; znany jest przede wszystkim jako autor wierszowanych gawęd szlacheckich, m.in. *Urodzony Jan Dęboróg* (1854), liczne jego utwory ukazywały się w Wilnie, m.in. *Gawędy i rymy ulotne* (1854-60), tłumaczył łacińskie wiersze K. Janickiego, J. Kochanowskiego, M.K. Sarbiewskiego.

SYRUĆ Bernard Ludwik Marcin Szymon (1731-1784) pijar, matematyk, tłumacz; ur. w pow.grodzieńskim; w 1753-56 studiował matematykę i teologię w pijarskim Collegium Novum w Rzymie; przez rok wykładał matematykę w Kolegium Terezjańskim

w Wiedniu, potem uczył łaciny i matematyki w kolegium pijarskim w Wilnie, otrzymał probostwo w Poniemuniu k.Wilna; doktorat filozofii uzyskał w Akad. Wil.; w 1781-1784 wykładał prawo rzymskie i Pismo św. w Kolegium Moralnym Szkoły Głównej Litewskiej; poza podręcznikami publikował w Wilnie przekłady m.in. *Historii polskiej* P.J.de Solignaca (1763-67) oraz mów sądowych M.Fabiusza Kwintyliana (1769-71).

SZABAD Cenach (1864-1934) lekarz; w 1889 ukończył studia medyczne w Moskwie, uzupełniał je w Wiedniu, Heidelbergu i Berlinie, gdzie uzyskał doktorat w 1895; od 1915 służył jako lekarz w wojsku ros., po I wojnie od 1919 wchodził w skład rady miejskiej w Wilnie, był prezesem gminy żydowskiej, organizował opiekę społeczną i szkolnictwo żydowskie, redagował dwutygodnik „Folksgezunt", w 1928 został senatorem z listy Bloku Mniejszości Narodowych.

SZACHNO Władysław (1838 - 1889 w Wilnie) pianista, kompozytor; był ociemniały od urodzenia, kształcił się w konserwatorium w Petersburgu, był nauczycielem muzyki w Wilnie, dawał koncerty na cele dobroczynne.

SZADOWSKI Rafał (1897 w Wilnie - 1948) lekarz; studiował w 1919-25 na Wydz. Lek. USB, 1925-26 był asystentem w II Klinice Wewn. USB, 1925-45 pracował w szpitalach wileńskich, po wojnie - w Łodzi.

SZADURSKA Stanisława, pseud. S. Stamar (zm. 1919) poetka; pochodziła ze starego rodu szlachty inflanckiej, mieszkała w maj. Pusza, przez jakiś czas w Wilnie, gdzie była przew. Koła Kobiet, wydała w Wilnie u J. Zawadzkiego tomik poezji Fale (1906) i tom prozy *Te, co kochały* (1914), współpracowała z „Kurierem Lit.", „Wiadomościami Ilustr." i „Tygodnikiem Wil.".

SZAHIN Antoni (1798-1842) astronom i geodeta, prof. Uniw. Wil.; w 1816 ukończył Uniw. Wil. ze stopniem mgra filozofii, od 1817 był pomocnikiem w obserwatorium astronomicznym w Wilnie, 1821-32 był prof. geodezji na Uniw. Wil., po jego zamknięciu uczył matematyki w gimn. witebskim, w 1834 został adiunktem, potem profesorem astronomii na uniw. w Charkowie; ogłaszał rozprawy astronomiczne w „Dzienniku Wil." (1821-26), wydał 2 podręczniki: *Geodezja wyższa* (Wil. 1829) oraz *Miernictwo i równoważenie* (Wil. 1829).

SZAKIEN Bronisław (1890-1938) botanik, doc. USB; maturę uzyskał w 1911 w Wilnie, nauki przyrodnicze studiował w Petersburgu i Warszawie, walczył jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej, od 1920 pracował w Zakładzie Botaniki Ogólnej USB, w 1927 uzyskał na Wydz. Mat. Przyr. USB stopień dra filozofii, w 1937 habilitował się i jako docent botaniki wykładał cytologię roślin; pochowany na Rossie.

SZAKIEN Konstanty (Šakenis Konstantinas) (1881-1959) nauczyciel i polityk litewski; w 1910 ukończył Inst.Technologiczny w Petersburgu; w 1905-07 współredagował „Vilniaus žinios", potem był nauczycielem, m.in.w 1918-22 w Wilnie, w 1925-26 - dyrektorem gimn.w Poniewieżu, 1927-34 -litewskim ministrem oświaty, w 1936-40 - przewodniczącym Sejmu lit.; w 1941 został aresztowany i skazany na 10 lat łagrów, powrócił w 1956; przełożył na j.litewski *Pana Tadeusza* (Kowno 1924), napisał wspomnienia z łagrów *Vaizdai ir mintys nelaisvėje* (1995).

SZAKIENOWA Sabina z d. Kowalewska (1891 w Święcianach - 1976) nauczycielka łaciny; studia rozpoczęła w Saratowie, kontynuowała od 1919 na filologii klasycznej na USB, uczyła łaciny w gimn. wileńskich, po wojnie - toruńskich, czynna była w harcerstwie i tajnym nauczaniu.

SZALEWICZ Witold Jerzy (1918 na Wileńszczyźnie - 1984) „Szczur", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1929-32, od 1942 żołnierz AK, od 1944 w 6. Samodz. Brygadzie „Konara" w zwiadzie konnym, następnie w oddz. „Krysi", uczestnik walk z sowieckim okupantem w Okr. Białostockim AK, w 1948 aresztowany, skazany na 5 lat z zawieszeniem na 10 lat, pracował w PGR k. Giżycka.

SZALEWICZ Zygmunt (1921-1984) „Kruk" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-32, żołnierz AK w 6. Samodz. Brygadzie „Konara" w zwiadzie konnym, w l. 1944-46 wywieziony do Riazania, lekarz med. po studiach w AM w Gdańsku, pracował w Wejherowie i Kwidzyniu.

SZAŁKOWICZ Siemion (1840-1886) pisarz i archiwista rosyjski; ukończył semin. duch. w Mińsku oraz w 1863 - uniwersytet w Kijowie; od 1863 był nauczycielem gimn.w Wilnie, od 1870 - członkiem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej; współprac, z czasopismami „Moskowskije Wiedomosti" i „Dień"; w Wilnie opublikował: *Sbornik statiej, kotoryje objasniajut polskije dieła otnositielno Zapadnoj Rossii* (1885-87) oraz *O granicach Polskogo Korolestwa i Wielikogo Litowskogo Kniażestwa* (1885).

SZAMOTULSKI, Wacław z Szamotuł (po 1520 - ok.1560) kompozytor i poeta renesansowy; kształcił się w Poznaniu i Krakowie, przebywał na dworze kasztelana trockiego Hieronima Chodkiewicza w Wilnie; w 1547-55 był śpiewakiem i kompozytorem kapeli króla Zygmunta Augusta; od 1557 przebywał na dworze Mikołaja Radziwiłła Czarnego w Wilnie, komponował 4-głosowe pieśni religijne na użytek kalwinów wileńskich.

SZANTYR Antoni (1910-1973) leksykograf, asystent USB; ukończył gimn. w Dziśnie oraz filologię klasyczną na USB w 1933 ze stopniem magistra, został asystentem i w 1936 uzyskał doktorat, w 1937 opublikował w Wilnie monografię *Działalność naukowa G.E. Grodka*; w 1941 jako żonaty z Niemką musiał wyjechać do Niemiec, aby uniknąć wywiezienia, został jednym z 3 redaktorów słownika *Thesaurus Linguae Latinae* wyd. przez Bawarską Akad. Nauk w Monachium.

SZANTYR Jan (ok. 1770-1843) architekt; studiował na Uniw. Wil., pracował przy budowie i remontach szkół, w 1817 zaprojektował budynek kolegium w Krożach, w 1835 zbadał stan kościoła św. Jana w Wilnie i opracował projekt jego konserwacji; pochowany na Rossie.

SZAPIRO Józef zob.: **SIEROSZEWSKI Józef**

SZAPSZAR Seraja (1878-1961) duchowny karaimski, orientalista; do 1928 przebywał w Persji, Rosji i Turcji, od 1928 - w Wilnie jako chacham - zwierzchnik religijny karaimów polskich, był wykładowcą USB, po II wojnie pozostał na Litwie.

SZAULYS (Šaulys) **Jurgis** (1879-1948) polityk i dyplomata litewski; był związany z ruchem demokratyczno-narodowym, wydawał miesięcznik „Varpas", pełnił funkcje posła Republiki Litewskiej w Niemczech, Szwajcarii, we Włoszech i Watykanie oraz od grudnia 1938 do września 1939 - w Polsce, był zwolennikiem porozumienia z Polską.

SZCZAWIŃSKI Władysław (1879-1951) aktor, śpiewak; ukończył gimn. we Lwowie, debiutował w 1900 w Kaliszu, występował w kilku teatrach w Polsce i w Rosji, w 1922-31 - w Warszawie, w 1932-38 - w Teatrze „Lutnia" w Wilnie, w 1938/39 - we Lwowie; podczas okupacji był fotografem w Wilnie; od 1946 grał w Teatrze Komedii Muzycznej w Łodzi.

SZCZENIOWSKI Szczepan (1898-1979) fizyk, prof. USB i UAM; ukończył studia w zakr. fizyki na Uniw. Warsz., w 1926 uzyskał stopień dra filozofii, pracował jako zast. asyst. w I Pracowni Fizycznej U. Warsz., w 1929 był stypendystą Rockefellera w laboratoriach Stanów Zj., w 1930 habilitował się z fizyki na Uniw. Warsz., 1930-36 był zast. prof., potem prof. na UJK we Lwowie, 1937-39 - prof. USB, redaktorem „Acta Physica Polonica", w czasie II wojny uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim; w 1945-69 był prof. UAM w Poznaniu, 1954-69 - prof. Polit. Warsz., przewodniczył Komitetowi Fizyki PAN, był pierwszym red. „Postępów Fizyki", opubl. m.in. 6-tomową *Fizykę doświadczalną*.

SZCZEPAŃSKA Wanda Gabriela, 1°v.Rossowiecka, 2°v.Domańska (1895-1970) aktorka; ukończyła szkołę średnią i Szkołę Aplikacyjną w Warszawie; od 1913 występowała w wielu teatrach, w 1938/39 - w Teatrze Miejskim w Wilnie, w 1940/41 w Polskim Teatrze Dramatycznym; po wkroczeniu Niemców do Wilna przedostała się do Warszawy i pracowała w kuchni koleżeńskiej ZASP-u; w 1945-64 grała w teatrach warszawskich.

SZCZEPAŃSKI Władysław, pseud.Zygmunt Dołęga (1881-1958) dyrygent; studiował we Lwowie, Wiedniu i Berlinie; dyrygował orkiestrami teatralnymi: w 1925 - orkiestrą operetki w Teatrze Polskim w Wilnie, w 1926-29 - w zespole Reduty, potem dyrygował wileńską orkiestrą radiową; w 1944 był dyryg.opery wileńskiej, w 1945-50 - teatru „Lutnia" w Łodzi.

SZCZERBIŃSKI Józef (1914-1992) „Bąk" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-33, w 1939 mgr chemii po studiach w USB, żołnierz AK („Wachlarz" 5. Odc. KEDYW-u, Baza „Miód"), po wojnie st. asystent w UMK, Gł. Urz. Górn. w Katowicach, w 1965 doc. dr, autor ok. 20 prac nauk., 3 patentów.

SZCZUKA Michał (zm. 1709) horodniczy trocki i pisarz ziemski od 1690, od 1693 - ciwun trocki, od 1701 - kasztelan miński.

SZCZURKIEWICZ Bolesław (1875-1933) aktor, reżyser, dyr. teatru, mąż Nuny Młodziejowskiej; w 1895 ukończył szkołę E. Derynga, występował gł. w Poznaniu, 1906-10 był aktorem i reżyserem, a od 1908/09 także współdyrektorem pierwszego od wielu lat stałego teatru w Wilnie; w 1907 wystąpił w roli Chochoła w pierwszej premierze *Wesela* na ter. zaboru rosyjskiego, w 1908 - w roli Rejenta w *Zemście* i Łatki w *Dożywociu*.

SZCZUROWSKI Tymoteusz (1740-1812) bazylianin; uczył się w szkole bazyl. we Włodzimierzu, doktorat teologii uzyskał w Rzymie, był misjonarzem i kaznodzieją w Wilnie, potem - przełożonym klasztoru w Białej Radziwiłłowskiej, założył żeński zakon unicki Józefatek, pisał popularne pieśni religijne i pisma ascetyczne m.in. *Hasła zbawienne nauki apostolskiej* (4 tomy, Wil. 1780-83).

SZCZYGIELSKI Stanisław (1616-1687) benedyktyn; uczył się w Krakowie, po wstąpieniu do zakonu przebywał 2 lata u Stan. Kobierzyckiego, proboszcza trockiego, potem był nauczycielem i bibliotekarzem w Tyńcu, ok. 1670 - opatem w Trokach, proboszczem w Pisuniu; opublikował kilka dzieł pośw. dziejom zakonu benedyktynów w Polsce, m.in. *Aquila Polono-Benedictina* (1663) i *Calendarium Benedictinum* (1663).

SZCZYGLEWSKI Czesław (?-1933) por. obserwator oddziału wycz. 5. PLot. w Porubanku, zginął śmiercią lotnika.

SZELIGA Witold zob.: **RYTEL Piotr**

SZELIGOWSKI Stanisław Sabin (1887-1966) astronom; w 1908 ukończył

Gimn.św.Anny w Krakowie, w 1918 - studia z astronomii na UJ i w 1918-19 był asystentem; w 1923 uzyskał doktorat na USB, na którym był st.asystentem w 1920-23 i adiunktem w 1923-39; w 1942-44 uczył na tajnych kompletach w Wilnie, w 1945 - w wil. Gimn.Żeńskim; w 1945-49 był adiunktem na UMK w Toruniu, habilitował się na UMK w 1947; w 1949-60 pracował na Uniw.Wrocławskim.

SZELIGOWSKI Tadeusz (1896-1963) kompozytor i pedagog; studia muzyczne odbył we Lwowie i Krakowie, w 1922 uzyskał doktorat prawa na UJ i studiował tam muzykologię w 1922-23; w 1923 przeniósł się do Wilna i w 1925-27 wykładał w konserwatorium historię muzyki, 1928-30 studiował u N. Boulanger w Paryżu, w 1931 wykładał w kons. poznańskim, 1932-41 był prof. teorii i kompozycji w konserwatorium wil. oraz organistą w kościele św. Kazimierza; po wojnie wykładał: w 1945 w Lublinie, 1947-50 - w Poznaniu, od 1951 - w PWSM w Warsz.; skomponował wiele utworów: oper, baletów, dzieł orkiestrowych (m.in. suita *Kaziuki* 1927), kameralnych, fortepianowych i wokalno-instrumentalnych (m.in. *Te Deum* 1938).

SZEŁGUNOW Pawieł (zm. po 1890) gen. ros.; kierownik wil. Komisji Śledczej, 1864-68 gubernator miński.

SZEMESZ Adam (1808-1864 w Wilnie) malarz i pisarz; uczył się literatury oraz malarstwa u J. Rustema na Uniw. Wil. 1826-31, był zesłany w głąb Rosji 1842-46, od 1852 uczył w Wilnie rysunku i literatury, malował obrazy religijne, rodzajowe (typy chłopów i drobnej szlachty) oraz portrety, napisał *Wspomnienia o szkole malarskiej wileńskiej w r. 1826-1829* („Athenaeum" oddz. IV, t. VI), artykuły o sztuce publikował w „Tygodniku Petersburskim".

SZEMIOT Edward (zm. 1972) inżynier leśnik; studia ukończył w Petersburgu, 1925-39 był dyr. Dyrekcji Lasów Państwowych w Wilnie, od 1945 organizował służby leśne na ziemiach zachodnich, był dyr. Pagardu (Państw. Gospodarki Drzewnej), potem - nauczycielem jęz. rosyjskiego i lektorem na wyższych uczelniach w Łodzi.

SZENDZIELARZ Zygmunt pseud. Łupaszka (1910-1951) dowódca partyzancki, major; od 1943 dowodził V Wil. Brygadą AK, walczącą z formacjami niemieckimi i litewskimi oraz sowieckimi oddz. partyzanckimi, po wkroczeniu Armii Czerw. na ziemie polskie pozostał w konspiracji, utworzył oddz. partyzancki atakujący posterunki MO i UB oraz oddziały NKWD, KBW i WP na Białostocczyźnie, później na Mazurach i Pomorzu, w 1947 został aresztowany, skazany na śmierć i stracony.

SZEWCZENKO Taras (1814-1861) poeta i malarz ukraiński; był synem pańszczyźnianego chłopa, poddanym P. Engelhardta, nauczył się polskiego u rządcy (J. Dymowskiego), w 1829-39 mieszkał ze swym panem w Wilnie jako jego służący-kozaczek pokojowy, uczęszczał wówczas do Wil. Szkoły Malarskiej J. Rustema, bywał także w pracowni Giov. Battisty Lampiego 1829/30; w 1838 został wykupiony z poddaństwa, w 1839-45 studiował w petersb. ASP, w 1840 wydał tomik poezji *Kobzarz* (przełożony przez W. Syrokomlę na j. polski); 1847-57 przebywał na zesłaniu w Orenburskim Korpusie Wojsk. (przyjaźnił się z Z. Sierakowskim), pisał wiersze, poematy, opowiadania i pamiętniki, w których wspomina swój pobyt w Wilnie.

SZIRINSKIJ-SZACHMATOW Aleksandr Prochorowicz (XIX w.) książę, kurator Wil. Okręgu Naukowego w 1861-64.

SZLAGIER Kazimierz (1824-1877) aktor, literat; na uniw. petersburskim uzyskał stopień kandydata, w 1852-55 występował w

teatrze wil., 1855-59 był nauczycielem w gimn. wil., 1859-64 - dyrektorem teatru wil. do jego likwidacji po powst. styczniowym, 1866-73 - nauczycielem łaciny w Warszawie.

SZŁAPELIS (Šlapelis) **Jerzy** (1876-1941) lekarz, księgarz, działacz litewski; od 1904 mieszkał w Wilnie, gdzie założył przy ul. Dominikańskiej księgarnię litewską, zbierał prace dot. dziejów Litwy i opracowywał słowniki j. polskiego i litewskiego, był kilkakrotnie radnym miejskim, należał do Zw. Księgarzy Wil.; pochowany na Rossie.

SZŁAPELISOWA (Piaseckaite-Šlapeliene) **Maria** (1880 Wilno - 1977 Wilno) kulturalna działaczka litewska; w 1900 ukończyła gimn.żeńskie w Wilnie, działała w lit.ruchu kulturalnym, występowała w teatrze amatorskim, śpiewała w chórze tow."Vilniaus kanklės"; w 1904-06 pracowała w księgarni gazety „Vilniaus žinios", w 1906-40 prowadziła w Wilnie własną księgarnię litewską; pochowana na Rossie.

SZŁOSBERG Lew (przełom XIX i XX w.) rosyjski poeta i krytyk literacki poch. żydowskiego; w okresie międzywojennym mieszkał w Wilnie, był członkiem Sodrużestwa Poetow, w czasopiśmie „Wilenskoje Utro" publikował artykuły o pisarzach rosyjskich, współprac, z czasop. „Nasza Żizń" i „Utios"; w 1927 wydał w Rydze tomik poezji *W dymkie zakata. Stichotworienija 1924-26.*

SZMIGIERO Kazimierz (1866-1922), absolwent Wydz. Matem. uniwersytetu w Petersburgu, w 1919 wzięty przez bolszewików jako zakładnik był więziony w Dyneburgu i Smoleńsku, dyrektor naczelny Wileńskiego Prywatnego Banku Handlowego.

SZMURŁO Jan (1867-1952) lekarz laryngolog, prof. USB; ukończył gimn. w Warszawie oraz medycynę na Uniw. Warsz., 1894-96 był za działalność niepodległościową więziony w Cytadeli Warsz., następnie zesłany na 5 lat do gub. samarskiej, 1899-1911 odbył studia uzupełniające w Berlinie, Paryżu, Krakowie i Wiedniu, 1915-23 był lekarzem nacz. sekcji higieny szkolnej Magistratu m. Warszawy, doktoryzował się na Uniw. Poznańskim, w 1923-35 był prof. otolaryngologii USB, zorganizował klinikę laryngologiczną, był prezesem Wil. Tow. Lekarskiego, członkiem rady Izby Lek. Wil.-Nowogródzkiej, redaktorem „Polskiego Przeglądu Otolaryngologicznego".

SZNEJUR Zalman (1887-1940) wileński poeta żydowski, piszący w jidysz, wydał m.in. poemat *Wilna.*

SZOKALSKI Franciszek Ksawery (1807-1844) lekarz, zesłaniec; w 1830 ukończył studia w zakr.weterynarii na Uniw.Wil.; brał udział w powst.listopadowym, został wzięty do niewoli i wcielony do Korpusu Syberyjskiego; należał do przywódców spisku zesłańców w Omsku, w 1833 aresztowano go i po 3 latach śledztwa skazano na 6 tys. kijów i dożywotnie ciężkie roboty; przeżył egzekucję dzięki wstawiennictwu batalionowego lekarza, pracował w kopalni w Twerze, potem otworzył tam pryw.praktykę lekarską; popełnił samobójstwo.

SZOŁKOWICZ Siemion Wukołowicz (1840-1886) nauczyciel, archiwista rosyjski; po ukończeniu studiów na Uniw.Kijowskim (donosił na studentów-Polaków) od 1863 wykładał j.rosyjski w Instytucie Szlacheckim w Wilnie, potem w Szkole Realnej, cechowała go „zaciekła nienawiść do Polaków"; w 1870-1886 był członkiem rosyjskiej Wil. Komisji Archeograficznej, przy jego udziale wydano 14 tomów prac Komisji.

SZOŁMA Jakub (1779-1817) wykładał rysunek topograficzny w Uniwersytecie Wileńskim w latach 1810-1817.

SZOPA Teofil (zm.1929) inż.technolog; w 1915 był członkiem Naczelnego Komitetu

Narodowego w Wilnie, współpracował z A.Wiwulskim przy budowie „Trzech krzyży" w 1916; w 1921-22 był dyr.departamentu przemysłu i handlu w Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej; zmarł w Klewaniu na Wołyniu, pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Antokolu w Wilnie.

SZPAKIEWICZ z d.Tenderenda Michalina, pseud.Michalina Jasińska (1883-1959) aktorka; od 1896 występowała w Warszawie jako tancerka i chórzystka; w 1907 ukończyła Klasę Dramatyczną przy Warsz. Tow. Muzycznym; grała w wielu teatrach, m.in. w 1931-38 w Teatrach Miejskich w Wilnie; w 1938 ustąpiła ze sceny.

SZPAKIEWICZ Mieczysław (1890-1945) aktor, reżyser, dyr. teatru; ukończył gimn. w Sandomierzu i wydz. farmacji na uniw. w Kazaniu, debiutował w 1913 w Warsz., 1814-18 występował w Kijowie i innych m. na Ukrainie, po I wojnie grał w Warsz., Toruniu i Poznaniu, zorganizował objazdowy zespół „Placówka Żywego Słowa", 1931-38 był dyr. Teatrów Miejskich w Wilnie, 1938-39 - we Lwowie, podczas II wojny pracował jako aptekarz, 1944-45 był kier. artyst. i reżyserem Polskiego Teatru Dram. w Wilnie, prowadził tu również Studio Dramatyczne; w 1945 przeniósł się do Torunia.

SZPAKOWSKI A. (XIX-XX w.) architekt; wspólnie z A.Adamowiczem zaprojektował i zbudował w 1911-13 cerkiew Romanowską na Wielkiej Pohulance w Wilnie, w 1911 zaprojektował cerkiew w Nowej Wilejce.

SZPET Jazep (1891-1955) publicysta i prozaik białoruski; uczył się w szkole pocz. w Zembinie, potem w Wilnie; pracował jako ekonom w majątkach; w 1913 w wil.czasopiśmie „Nasza Niwa" opublikował ponad 20 opowiadań; w 1913 został powołany do armii ros.; po rewolucji pracował jako księgowy w kołchozie.

SZPINALSKI Stanisław Leopold (1901-1957) pianista; był uczniem J. Turczyńskiego i I.J. Paderewskiego, w 1927 zdobył II nagrodę na I Międzynar. Konkursie Chopinowskim, koncertował w wielu krajach, 1934-39 był prof. i dyr. Konserwatorium w Wilnie, po wojnie 1951-57 - rektorem PWSM w Warszawie.

SZPUNGIAŃSKI Jerzy (ok. 1692-1733) jezuita, nauczyciel w Wilnie, misjonarz w Kurlandii, autor prac religijnych.

SZREDER Leon (1911-1942) poeta; uczył się w gimn.w Białymstoku, maturę zdał w Gimn.im.Chodkiewicza w Lidzie; od 1930 studiował filologię polską na USB; publikował wiersze i artykuły w „Alma Mater Vilnensis", „Żagarach" i „Kolumnie Literackiej"; w czasie okupacji sowieckiej został wywieziony, wstąpił do Armii Andersa, popełnił samobójstwo w Iranie.

SZTACHELSKI Jerzy (1911-1975) lekarz, działacz polityczny; ukończył medycynę na USB, 1940-41 był kier. Wydz. Zdrowia w Wilnie, w 1943 - w I Dyw. im. T. Kościuszki, w 1944 - sekretarzem Zw. Patriotów Pol., 1945-68 ministrem w PRL, m.in. zdrowia w 1947-56 i 1961-68, 1945-68 był w KC PPR i PZPR.

SZTEJN Jan (1890-1920) matematyk; ukończył gimn.w Wilnie, studiował na Politechnice Ryskiej; w 1915-19 uczył matematyki w Gimn.im.Lelewela, w 1920 został rozstrzelany przez bolszewików; w 1923 odsłonięto w Gimnazjum tablicę poświęconą poległym uczniom i nauczycielowi.

SZTEJN Ludwik (1894-1952) prawnik; ukończył gimn.w Wilnie, w 1915-18 uczył w nowo powstałym Gimn.im.Lelewela; w 1919-20 służył w WP; w 1920-24 studiował prawo na USB, w 1925-39 pracował w Okręgowej Izbie Kontroli w Wilnie; w 1939 jako por.rez. został internowany na Litwie, w

1940 uciekł i pracował na wsi pod Wilnem i w okolicach Lidy, działał w konspiracji; po wojnie prac. w kontroli przemysłu węglowego w Katowicach.

SZTEJNOWA z d.Kirkor Wanda, I°v.Snarska (1894-1987) nauczycielka; ur. w maj. Dobrzeitak na Wileńszczyźnie, ukończyła Gimn. Żeńskie im. Cesarzowej Marii, wyższy kurs j.francuskiego w Genewie oraz Wyższy Kurs Nauczycielski w Wilnie; uczyła francuskiego w Gimn.im.Lelewela, była kierowniczką Szkoły Powszechnej im.Narutowicza (nr 7) w Wilnie; w czasie wojny uczyła na wsi; po wojnie ukończyła w Katowicach metodyczny kurs j.rosyjskiego i w 1952-65 była lektorką w Min.Przem.Węglowego.

SZTENKIEN (Sztankien) **Reginald** (1740-po 1792) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1759; w 1768-69 był prof.j.niemieckiego w konwikcie szlacheckim w Wilnie; po kasacie zakonu - prof.j.niemieckiego w szkołach KEN w Wilnie w 1773-85 i Mozyrzu 1786-92.

SZTRALL Bolesław (1866-1923), **SZTRALL Kazimierz Karol** (zm. 1927) cukiernicy wileńscy, właściciele modnych cukierni „Białego", „Czerwonego" i „Zielonego Sztralla".

SZTUKOWSKA z d.Falewicz Helena (1901 Wilno - 1985) adwokatka; w 1920 zdała maturę na pensji p.Arciszowej w Lublinie i została ochotniczką w służbie sanitarnej WP; w 1921-24 studiowała prawo na USB, w 1924-25 - w École des Sciences Politiques w Paryżu i pisała korespondencje do „Słowa"; w 1925 mieszkała w Moskwie, gdzie jej mąż Józef pracował w attachacie wojskowym (w 1940 został zamordowany w Katyniu); po powrocie odbyła aplikację sądową i adwokacką i otworzyła własną kancelarię, broniła m.in.komunizującej młodzieży z „Poprostu" była kuratorem więziennym; czynnie uprawiała sport: tenis, jazdę konną, myślistwo, lotnictwo; podczas okupacji była suflerką w teatrze, ukrywała Żydów i zagrożonych aresztowaniem Polaków, była więziona na Łukiszkach; w 1946-73 kontynuowała z przerwami praktykę adwokacką w Toruniu: broniła akowców, peselowców i księży; w 1951 siedem miesięcy spędziła w więzieniu, po zwolnieniu zaczęła uprawiać rzemiosło artystyczne, ale dzięki pomocy „lewicy akademickiej" z Wilna wróciła do adwokatury; w 1957-70 zwiedzała liczne kraje jako automobilistka i wygłaszała o nich pogadanki; w *Bibliotece Wileńskich Rozmaitości* ukazały się *Fragmenty wspomnień wileńskiego obrońcy* (Bydgoszcz 2004), obejmujące także pogadanki wygłaszane w wil. rozgłośni Polskiego Radia.

SZTURM Karol (1816-1859) muzyk, kompozytor; uczył się w Warszawie, przeniósł się do Wilna i cieszył się popularnością jako nauczyciel muzyki.

SZTURMAN Aleksander (1869-1944 w Wilnie) malarz, pedagog; w 1896 ukończył ASP w Petersburgu, potem studiował w Monachium, 1903-06 wykładał w Szkole Ks. Teniszewa w Petersburgu, 1909-12 w Szkole Handlowej w Twerze, 1912-22 - w Szkole Sztuk Pięknych w Penzie, od 1922 był st. asystentem, od 1934 - adiunktem przy katedrze mal. pejzażowego Wydz. Sztuk Pięknych USB; wiele podróżował i uczestniczył w licznych wystawach, malował gł. pejzaże, widoki architektury oraz martwe natury, obrazy jego, bogate kolorystycznie i fakturowo, nawiązywały do impresjonizmu i postimpresjonizmu.

SZTYRMER Ludwik, pseud. Gerwazy Bomba, Eleonora Sztyrmer, Taratutka Sebastian, Taratutka Weredyk (1809-1886 w Wilnie) generał ros., powieściopisarz; uczył się w 1821-25 w korpusie kadetów w Kaliszu, 1825-29 - w Szkole Wojskowej Aplikacyjnej w Warsz., w powstaniu listop. walczył pod Grochowem, dostał się do niewoli i

został zesłany do Wiatki, wstąpił do wojska ros. i w 1834 - do akademii wojskowej w Petersburgu, dosłużył się stopnia generała; od 1841 ogłaszał pod pseudonimami artykuły m.in. w „Athenaeum", „Niezabudce", „Tygodniku Petersburskim" oraz - pod imieniem żony - powieści psychologiczne, m.in. *Powieści nieboszczyka Pantofla* (Wil. 1844), *Kataleptyk* (Wil. 1866); pochowany na Rossie.

SZUKIEWICZ Wandalin (1852-1919) archeolog amator; był członkiem Wil. Tow. Przyjaciół Nauk, w 1907 prowadził badania archeolog. w Trokach, wygłaszał odczyty i drukował prace naukowe m.in. w *Znad Wiliji i Niemna* (1906), *Jednodniówce literackiej...* (1908) oraz w „Roczniku Tow. Przyj. Nauk"; był współwłaścicielem księgarni „Kultura" (Wandalin Szukiewicz i Spółka) 1908-14, publikującej popularne książki i przeróbki klasyków jako „Wydawnictwo Ludowe", kierował działem archeologicznym połączonych zbiorów TPN i Muzeum Nauki i Sztuki.

SZUKIEWICZOWA z Andrzejkowiczów Zofia (1835-1910), ziemianka, właścicielka maj. Krupy.

SZUKSZTA Wiktor (1906 Wilno - ?) inż.elektryk, prof.Polit.Gdańskiej; w 1937 ukończył Wydz.Elektryczny na Polit.Warsz., do 1939 pracował w Warszawie: w Dyr. Poczt i Telegrafów oraz Urzędzie Telekomunikacyjnym; w 1939-45 wykładał w Państw. Szkole Technicznej w Wilnie, w 1944-45 prac.przy odbudowie elektrowni wil.; w 1945 został st.asyst, na Wydz. Elektr. Polit. Gdańskiej, w 1952 - zast. prof., w 1973 - prof.nadzwyczajnym.

SZULAKIEWICZ Antoni (1871-1933 Wilno) matematyk; w 1895 ukończył Uniw.w Petersburgu ze st.kandydata nauk; w 1923-31 wykładał matematykę w Państw.Szkole Techn. w Wilnie.

SZULC Cyryl (1905-1988) mgr inż.elektryk; w 1932 ukończył Wydz Elektr.Polit. Warsz -w 1932-40 wykładał w Państw.Szkole Techn. w Wilnie, w 1935-40 był kier. technicznym przedsiębiorstwa „Pomoc Inżynierska", w 1941-44 kier. technicznym Państw. Fabryki Elektrotechn. „Velfa" w Wilnie oraz żołnierzem ZWZ-AK; w 1945-47 był dyr. nacz.Zjedn. Przemysłu Maszyn Elektr.w Katowicach, w 1948-51 - budowniczym i dyr. Fabryki Dużych Maszyn Elektr. „Dolmel" we Wrocławiu, w 1952-68 -dyr.wrocł.oddz. Inst.Elektrotechniki; w 1954-68 był zast. prof. na Polit.Wrocł. i w 1967-75 - dyr.ds. współpracy z przemysłem.

SZULC Dominik (1797-1860) historyk, nauczyciel: ukończył Uniw. Wil., był nauczycielem j. polskiego w Białymstoku i Lublinie, od 1840 - w Warszawie; wydał m.in.: *Gramatyka pierwiastkowa j. łacińskiego* (Wil. 1821), *O znaczeniu Prus dawnych* (1846), *Życie M. Kopernika* (1855).

SZULC Michał (1769-1812) architekt; uczył się w gimn. w Mitawie, w seminarium wil. oraz w Szkole Gł., uzyskując w 1788 stopień dra filozofii, był nauczycielem w Kretyndze i Wilnie, 1793-94 służył w wojsku lit., od 1797 wykładał architekturę w Szkole Gł. Lit. jako adiunkt, od 1799 - profesor i architekt uniwersytetu; po śmierci W. Gucewicza kierował pracami przy katedrze wil., wykonał plany pałacu M.K. Ogińskiego w Zalesiu; ponieważ zawaliło się kilka wznoszonych przez niego budynków, w 1809 zakazano mu praktyki budowlanej, zakaz cofnięto w 1812, ale runął drewniany pawilon budowany przez niego w Zakrecie, przeznaczony na bal ku czci Aleksandra I, ze zmartwienia rzucił się do Wilii i utonął.

SZULC Władysław (1910-1941) jezuita, historyk; studiował w 1934-38 historię na USB, w 1939 opublikował *Spory Akademii Wileńskiej z pijarami*; w 1940 został aresztowany w Lublinie przez gestapo, zmarł w Dachau.

SZUMSKA-MARKIEWICZ Aisza (1910-1991) lekarz; ukończyła Gimn. Nazaretanek w Wilnie i w 1936 Wydz. Lek. USB, prac. w Szpit. Kolejowym w Wil., w czasie wojny - w przychodni, po wojnie była m.in. zast. nacz. Wydz. Zdrowia w Gdańsku.

SZUMSKI Stanisław (1789-1871 w Wilnie) kapitan wojsk francuskich, marsz. wileński; za udział w kamp. napoleońskiej otrzymał Legię Honorową; w 1831 i 1863 był więziony i zsyłany do Smoleńska, Wiatki, Permu i Wołogdy, pozostawił cenny pamiętnik; pochowany na Rossie.

SZUNEJKO Romuald Mikołaj Kazimierz (1926 w Wilnie - 1995), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1936-40, mgr farmacji.

SZUPELAK-GLIŃSKI Edward (1887-1976) aktor, reżyser; ukończył gimn.we Lwowie i rozpoczął studia na UJ; debiutował w 1908 w Krakowie; powołany do wojska austr. w 1914 dostał się do niewoli, grał w teatrach rosyjskich i polskich w Astrachaniu; po powrocie występował w wielu miastach, m.in. w Wilnie: w 1923 grał rolę tyt.w *Irydionie* w Teatrze Polskim, w 1926/27 występował w zespole „Reduty" w Wilnie i Grodnie, w 1931-34 - w Teatrach Miejskich w Wilnie; podczas okupacji był szatniarzem w kawiarni; po wojnie grał w teartach warszawskich.

SZUTINAS Antoni (1851-1922) zakrystian kościoła Bernardynów; interesował się kolekcjonerstwem i w celi poklasztornej zorganizował gabinecik antykwarski, który w 1903 przeniósł do własnego domu na Popowszczyźnie; zbiory przeznaczał dla muzeum archidiecezjalnego, ponieważ zaś nie powstało - rozsprzedał je; pochowany na cment. Bernardyńskim.

SZUTOWICZ Jan (Janka), pseud Jan Dubniewicz (1904-1973) publicysta białoruski; ukończył Gimn.Białoruskie w Wilnie oraz w 1934 - Wydz.Prawa na USB; był członkiem Białoruskiej Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej, pracował jako korektor w biało r.Drukarni im.F.Skoryny, w 1935-39 był redaktorem i wydawcą kwartalnika „Kałossie"; w 1939 był uwięziony w Berezie Kartuskiej; w 1941-44 był dyr.Muzeum Białoruskiego w Wilnie; w 1944 został aresztowany, do 1954 przebywał w łagrach, w 1954-56 - na zesłaniu w Kazachstanie; od 1957 pełnił obow.strażaka w Muzeum Sztuki w Wilnie.

SZWEDZIUK Zdzisław (1926 w Nowo-Święcianach - 1990) „Wamp", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1939/40, żołnierz AK w 3. Brygadzie „Szczerbca", następnie ORKO, w 1944 w 1. PP 1. DP LWP, ranny w walkach o Wał Pomorski, absolwent Ofic. Szk. Lotniczej w Dęblinie, ppłk.

SZWENGRUBEN Władysław (1863-1928) lekarz; pochodził ze spolonizowanej rodziny szwedzkiej, wydalony z gimn. wil. (gdzie był kolegą J. Piłsudskiego) w 1885 przeniósł się do Dorpatu, studiował tam weterynarię i medycynę, którą ukończył w 1893, do 1908 pracował w Rosji jako lekarz kolejowy, w 1909 wrócił do Wilna, gdzie zwalczał epidemię cholery i prow. praktykę prywatną, od 1915 był nacz. lekarzem Szpitala Epidemiologicznego na Zwierzyńcu w Wilnie; pochowany na Rossie.

SZYCHOWSKI Konstanty Antoni Józef, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-33, prawnik, dziennikarz „Słowa", żołnierz AK, poległ w 1944 w partyzantce na Wileńszczyźnie.

SZYDŁOWSKI Ignacy (1793-1846 w Wilnie) literat, redaktor, tłumacz; po ukończeniu studiów na Uniw. Wil. był nauczycielem wymowy i poezji w gimn. w Świsłoczy, potem w Wilnie do 1826, pełnił urząd cenzora, był czynnym współpracownikiem, następnie gł. redaktorem „Wizerunków i

Roztrząsań Naukowych", był członkiem Tow. Szubrawców, ogłosił m.in. *Przykłady stylu polskiego w rozmaitych rodzajach wymowy i poezji* (Wil. 1837), *Parysyna, Kolmar i Orla, dwa poematy z dzieł Bajrona* (Wil. 1834).

SZYKSZNIS Marceli - Šikšnys Marcelinas, pseud. Šiauleniskis, Emsa (1874-1970 Wilno) pisarz, tłumacz i pedagog litewski; ukończył gimn.w Szawlach oraz w 1897 wydział mat.-fiz. na Uniw.Moskiewskim; w 1915-18 był dyr.gimn.w Woronežu, w 1918-39 uczył matematyki w Gimn.Litewskim im.Witolda Wielkiego w Wilnie, od 1922 był dyrektorem; ogłaszał utwory literackie w czasopismach „Varpas", „Ukininkas" i „Vilniaus Žinios", opublikował kilka dramatów, tłumaczył utwory Orzeszkowej, Konopnickiej i Żeromskiego.

SZYLING Stanisław - Šilingas Stasys (1895 Wilno - 1962) litewski publicysta i krytyk literacki; w 1905 ukończył gimn.w Wilnie, w 1912 - prawo na Uniw. Moskiewskim; w 1918 został wiceprzew. „Taryby" w Wilnie, ogłaszał artykuły w wil.prasie litewskiej; od 1920 był adwokatem w Kownie, w latach 30. - min. sprawiedliwości; w 1941 został zesłany do Mordowii, wrócił na Litwę w 1961.

SZYŁEYKO Józef Zdzisław (1922 Grodno - 2004) żołnierz AK, dziennikarz; ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, uczył się w Lic. im.Śniadeckich; podczas okupacji współtworzył z ppor.Antonim Burzyńskim brygadę „Kmicica", w lipcu 1944 walczył pod dow.szefa Kedywu „Wilno" rtm.Z.Augustowskiego; opuścił Polskę w 1946, studiował w Anglii ekonomię i dziennikarstwo, w 1952-72 pracował w Radiu „Wolna Europa"; w 1972 osiadł w Kalifornii, opublikował m.in. książkę wspomnieniową *Lepsza strona czasu*.

SZYŁKARSKI Włodzimierz (Šilkarskis Vladimiras) (1884-1960) filozof, literaturoznawca; w 1910 ukończył Uniw.Moskiewski, w 1914-19 wykładał filozofię na Uniw w Dorpacie, w 1919-20 - na USB, w 1924-40 - j.grecki i literaturę na Uniw. w Kownie; od 1944 - filozofię na Uniw.w Bonn, popularyzował i tłumaczył pisma W.Sołowiowa.

SZYMANIS Piotr (1880-1957 Wilno) rzemieślnik, mistrz ślusarski; wykształcenie zawodowe uzyskał w Wiłkomierzu, w 1902-19 był majstrem w Fabryce Obrabiarek Stola w Woronežu, w 1922-25 - instruktorem ślusarstwa w Zakładzie Wychow.Ojców Salezjanów w Wilnie, w 1926-45 - instruktorem ślusarstwa i montażu w warsztatach Państw. Szkoły Technicznej w Wilnie; zaprojektował m.in. i wykonał zamki i rygle zabezpieczające osłonę obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej.

SZYMAŃSKA Helena (1868-1954) aktorka; w l. 1906-10 występowała w teatrze wil.

SZYMAŃSKA z Palińskich Helena (ok. 1841-1874) aktorka, tancerka; od 1856 do 1858 występowała w teatrze wil. jako tancerka i aktorka w przedstawieniach polskich i rosyjskich; ponownie w l. 1860-63.

SZYMAŃSKI Alfred (1896-1959) aktor; w sez. 1932/33 oraz w l. 1935-37 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie.

SZYMAŃSKI Ignacy (zm. 1800) aktor, śpiewak; w 1786 lub 1788 został zaangażowany do zespołu W. Bogusławskiego w Wilnie i z nim w 1790 przeniósł się do Warszawy; w Wilnie występował ponownie w 1796.

SZYMAŃSKI Jan (ok. 1765-1845) aktor, dyr. teatru; prawdopodobnie w l. 1792-1794 występował w Wilnie, a w 1793 był wspólnikiem K. Żółkiewskiego; w 1796 grał w zespole D. Morawskiego; w Wilnie występował w 1808 i 1827.

SZYMAŃSKI Jan (1876-1936) aktor; w l. 1908-1912 pracował w teatrze wil. i z jego zespołem uczestniczył w objazdach.

SZYMAŃSKI Józef Henryk (1839-1885) aktor; w teatrze wil. występował w l. 1861-63.

SZYMAŃSKI Julian Juliusz (1870 - po 1938) lekarz-okulista, prof. USB; ukończył w 1890 gimn. w Mińsku Lit., w 1896 - medycynę na uniw. w Kijowie, odbył studia specjalistyczne w Wiedniu, Paryżu i Chicago, pracował jako lekarz w ros. marynarce handlowej i na kolei wschodniochińskiej; w 1905 został zmuszony do emigracji, założył polski uniw. ludowy w Chicago i dom polski w Araukarii (w Brazylii), był docentem w Rush-Medical College w Chicago i prof. uniw. w Paranie 1916-20, 1922-37 był prof. oftalmologii na USB, zorganizował klinikę oczną; 1928-30 był marsz. senatu; ogłosił ponad 100 prac, w tym m.in. w Wilnie: *Atlas anatomopatologiczny* (1927), *Corpus tabularum ophtalmicarum* (1930).

SZYMBORSKI Stanisław (1651-1716 Wilno) brat-jezuita; do zakonu wstąpił w 1668 w Wilnie, przez 24 lata pracował jako zakrystian przy kościele św.Jana w Wilnie, zachował się jego portret w zakrystii.

SZYMKAJŁO Jan (1793 w Wilnie - 1840) aktor, dyr. teatru; w Wilnie występował w 1810, 1815-20; od 1816 sprawował nadzór nad teatrem; 1820 przeniósł się do Krakowa.

SZYMKAJŁOWA Józefa (z d. Kłossowska) (1797 lub 1802-1842) aktorka; w Wilnie występowała w l. 1815-20.

SZYMKIEWICZ Gabriel (1644-1709 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1664, święcenia uzyskał w 1675, od 1676 był prefektem szkół i profesorem filozofii i teologii w szkołach jezuickich; w 1682-83 był prefektem drukarni, w 1688-89 - regensem Semin.Papieskiego w Wilnie; w 1701-03 - rektorem w Poszawszu; napisał 3 dramaty szkolne: w Krożach wystawiono w 1677 *Leontius orti victima* oraz *Chleb zwycięski*, w Kownie w 1690 - *Scipio Africanus*.

SZYMKIEWICZ Jakub (1775-1818) chirurg; studia medyczne ukończył za granicą i został nadwornym lekarzem Aleksandra I, był czynnym członkiem i prezesem Tow. Szubrawców (pod pseud. Perkunasa), zgromadził znaczny majątek, który przekazał na cele dobroczynne, a posiadłości ziemskie - na własność chłopom; był inicjatorem naukowej traumatologii, ogłosił m.in. *Nauka chirurgii teoretycznej i praktycznej* (Wil. 1806), *Nauka o chorobach dzieci* (1810), *O pijaństwie* (1818).

SZYPIAŃSKI Józef (ur. 1801) aktor, w l. 1820-30 grał w teatrze wil.

SZYRMA Antoni (1660-1734) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w 1676 w Wilnie; był m.in. rektorem w Grodnie w 1709-13 i Warszawie w 1714-16 oraz w 1720-31, w 1716-19 - prowincjałem litewskim, w 1731-34 - rektorem domu III probacji z kościołem św.Rafała w Wilnie; opublikował w Wilnie 2 zbiory kazań: *Dni skarbowe...* (1719) i *Rok skarbowy dzieł Pańskich...* (1722).

SZYRMA Józef (1706-1749) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1723, studiował filozofię w Grodnie i teologię w Warszawie; pracował w Nowogródku, Słonimiu i Drohiczynie; w 1743-45 był prof.teologii moralnej, w 1745-48 - filozofii w Wilnie; w 1748-49 - ministrem i pref.budowy w Pińsku.

SZYRMA Krystyn LACH- zob.: **LACH-SZYRMA Krystyn**

SZYRWID (Sirvydas) **Konstanty** (ok. 1579-1631 w Wilnie) jezuita, kaznodzieja, leksy-

kograf; uczył się w kolegium jez. w Wilnie, w 1598 wstąpił do zakonu, w 1598-99 odbył nowicjat w Nieświeżu, w 1600 otrzymał w kol. dorpackim tytuł scholastyka, teologię studiował w Pułtusku, wykładał filozofię, był kaznodzieją polskim i litewskim, w 1613 otrzymał od władz Akad. Wil. stopień mgra filozofii i sztuk wyzwolonych; opublikował m.in. *Clavis linguae lithuanicae* (Wil. 1629), *Dictionarium trium linguarum in usum studiosae iuventutis* (Wil. 1629, 6 wydań - słownik polsko-łacińsko-litewski), *Punkty kazań od Adwentu aż do Postu litewskim językiem z wytłumaczeniem na polskie* (Wil. 1629).

SZYSTOWSKI Maciej (1729-po 1794) jezuita; do zakonu wstąpił w 1749 w Wilnie; w Akademii Wil. był w 1760-62 prof.retoryki, w 1769-71 - kaznodzieją i asystentem na Wydz.Teol., w 1771-72 - dziekanem Wydz. Filozoficznego; ponadto wykładał w Nowogródku, był prefektem szkół w Słonimiu i Grodnie, prefektem bibliotek w Kownie i Grodnie; po kasacie zakonu był prof.szkół KEN w Kownie w 1781-94.

SZYSTOWSKI Tadeusz (1732-1778 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1749; w 1766-69 był w Wilnie prof.filozofii, w 1769-70 - prof.retoryki dla kleryków jezuickich, w 1770-73 - prof.teologii morelnej i prefektem bursy; po kasacie zakonu był do 1777 prefektem szkoły wojewódzkiej KEN w Wilnie; opublikował 2 zbiory tez z filozofii (Wilno 1767,1769).

SZYSZKO Wacław (1922 w Wilnie - 1944) „Czubczyk", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-39, 1943-44 żołnierz AK w 5. Brygadzie „Łupaszki", poległ 31 I 1944 pod Worzianami.

SZYSZKO-BOHUSZ Marian Wacław (1901- ?) malarz, krytyk sztuki; w 1921-23 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1923-27 w Akad.Sztuk Pięknych w Krakowie; był nauczycielem gimn.w Gdańsku; w 1939/40 miał objąć katedrę malarstwa na Wydz. Szt.P.USB; po II wojnie był organizatorem i prof. Studium Malarstwa Sztalugowego Społeczności Akademickiej USB w Londynie.

SZYSZKO-BOHUSZ Michał (1811-1877) tłumacz; ukończył gimn. wil. oraz w 1831 Uniw. Wil., publikował artykuły w czasopismach i *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda oraz liczne tłumaczenia w Wilnie, m.in.: *Wyznanie* św. Augustyna (1844), *Wybór pism* św. Bernarda (1850), *Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich* Stan. Bużeńskiego (5 tomów 1852-60), *Podróże* Humboldta (4 tomy 1861), *Rys dziejów powszechnych* Webera (2 tomy 1861-62); w 1872 porządkował archiwum Radziwiłłów w Berlinie.

Ś

ŚCIBOR-RYLSKI Wacław Teodor (1898-1971) aktor, reżyser; uczęszczał do gimn. w Petersburgu, w 1916 brał udział w organizowanych tam przedstawieniach polskich; występował od 1922, m.in. w 1926-29 grał i reżyserował w zespole Reduty w Wilnie i w objazdach, w 1933-37 – w Teatrach Miejskich w Wilnie; podczas okupacji pracował jako woźny w Warszawie, w 1943-44 grał w teatrach jawnych; po wojnie – od 1948 w Łodzi.

ŚLEDZIEWSKI Piotr (1884-1950) ksiądz, historyk sztuki; był konserwatorem sztuki w Łomży i Białymstoku 1918-22, kapelanem wojskowym w Wilnie 1922-30, autorem wielu artykułów i rozpraw, dotyczących sztuki wileńskiej, członkiem Zw. Literatów i Fotoklubu Wileńskiego, działającego pod patronatem J. Bulhaka.

ŚLEDZIŃSKI Stefan (1897-1986) muzykolog, dyrygent; kształcił się w Liceum Muzycznym L.Marczewskiego w Warszawie, w 1924 uzyskał dyplom w zakresie dyrygentury w Warsz.Państw.Konserwatorium Muzycznym; w 1924-27 dyrygował orkiestrą wojskową i koncertami Orkiestry Symfonicznej w Wilnie, był współzałożycielem Wil. Tow. Filharmonicznego, współprac. z Wil. Zespołem Operowym A. Ludwiga, dyrygował w prowadzonej przez Redutę Wileńskiej Objazdowej Operetce; w 1932 uzyskał doktorat na UJ, wykładał w Konserwatorium Warszawskim; od 1945 był profesorem (od 1948 - rektorem) PWSM w Sopocie.

ŚLENDZIŃSKI zob.: SLEŃDZIŃSKI

ŚLIZIEŃ Rafał (1803-1881) malarz-portrecista, karykaturzysta, medalier, projektant architektury - popularny na Litwie, wg jego projektów powstało wiele budowli w pow. nowogródzkim.

ŚLIZIEŃ Stefan (zm. ok. 1777) w 1748 został podkomorzym słonimskim, w 1748-64 był gen. adiutantem buławy polnej lit.

ŚLIZIEŃ Stefan Jan (zm. 1707) w 1683 został pisarzem ziemskim oszmiańskim, w 1705 - referendarzem lit. i marsz. Trybunału Lit., był jednym z przywódców szlachty walczącej z Sapiehami, uczestniczył w wojnach Jana Sobieskiego, które opisał w dziele *Haracz krwią turecką Turkom wypłacony...* (1674).

ŚLIZIEŃ Waldemar (1834-1910) generał w armii ros.; ukończył Instytut Szlachecki w Wilnie, służył w Min.Wojny w Petersburgu, potem w Finlandii; w 1886 podał się do dymisji i osiadł w Wilnie, był filantropem i zbieraczem starożytności.

ŚMIAŁOWSKI Igor (1917-2006) aktor; ukończył Gimn.im.Lelewela w Wilnie, należał do harcerskiej Błękitnej Jedynki Żeglarskiej; studia na Wydz. Sztuk Pięknych USB przerwała wojna; w 1940 został aktorem, grał w kabarecie „Ksantypa" i w Teatrze Komedii Muzycznej „Lutnia"; podczas okupacji niem. należał do AK; od 1945 grał w Białymstoku, Krakowie i Łodzi, od 1949 – w teatrach warszawskich; występował ponadto w Teatrze Telewizji oraz w licznych filmach i serialach telewizyjnych; na-

pisał zbiór opowieści teatralnych *Igoraszki z Melpomeną* (1975, II cz.1979) i wspomnienia *Cała wstecz* (1987), pierwsze ich rozdziały dotyczą czasów wileńskich, przytaczane są też anegdoty pisane gwarą wileńską.

ŚMIAŁOWSKI Zbigniew (1885-1943 w Wilnie) aktor, kierownik teatrów; gimn. ukończył w Wilnie, 1903-10 studiował chemię i pracował w przemyśle, od 1906 zajął się działalnością teatralną, grał w „Lutni" Twardosza w *Dożywociu*, w 1910 objął kierownictwo sekcji dramatycznej „Lutni", został reżyserem i administratorem, należał do założycieli tow. budowy gmachu „Lutni", od maja 1915 - do komitetu kierującego przedstawieniami muzycznymi w Teatrze Letnim w Wilnie, 1916-18 był kier. artyst. i admin. zespołu Teatru Polskiego, w 1919 - kierownikiem „Lutni", w 1920-25 dyr. administracyjnym teatrów wileńskich pod dyr. F. Rychłowskiego i 1929-31 pod dyr. A. Zelwerowicza, 1931-41 - kierownikiem admin. i artyst. Tow. Muzycznego „Lutnia", sporadycznie występował jako aktor (np. Rejent w *Zemście*); pochowany na cment. Bernardyńskim.

ŚMIGIELSKA Alina z d. Kowalska (1913-1960) dr med., rentgenolog; 1929-35 studiowała na Wydz. Lek. USB, 1935-39 była asyst. Oddz. Radiologii Kliniki Wewn. USB, po wojnie - asyst. i adiunktem Kliniki AM w Gdańsku.

ŚMIGIELSKI Jerzy (1906-1970) dr med. internista; studiował na Wydz. Lek. USB w 1926-32, w 1933-39 był asyst. i adiunktem Kliniki Wewn. USB, po wojnie prac. w AM w Gdańsku i Szpit. Wojew.

ŚMIGLECKI (Śmigielski, Śmiglecius, Smigletius) **Marcin** (1563-1618) jezuita, prof. Akad. Wil.; uczył się we Lwowie i Pułtusku, w 1581 wstąpił do zakonu, studiował w kolegium Rzymskim 1582-84 filozofię, 1584-86 teologię, wykładał w Akad. Wil. filozofię 1586-90 i teologię scholastyczną 1591-99, w 1594 został drem teologii; potem był rektorem kolegiów w Pułtusku, Poznaniu i Kaliszu, pisał i wydawał dzieła przeciw arianom i kalwinom, opublikował m.in. *O lichwie i trzech przedniejszych kontraktach...* (Wil. 1596, wiele wydań), *Logica selectis disputationibus et quaestionibus illustrata* (1618, 1634, 1658).

ŚNIADECKA Ludwika (1802 w Wilnie - 1866) córka Jędrzeja, młodzieńcza miłość J. Słowackiego, upamiętniona w korespondencji i wielu utworach (*Godzina myśli, Kordian, Beniowski*), w 1842 poznała w Turcji M. Czajkowskiego (Sadyka Paszę), została jego żoną i brała żywy udział w jego działaln. politycznej.

ŚNIADECKI Jan Chrzciciel Władysław, pseud. Zachariasz Krytykiełło, Zygmunt Szczeropolski (1756-1830) matematyk, astronom, geograf, filozof, pedagog, krytyk literacki i teoretyk języka, poeta; uczył się w Żninie i Kol. Lubrańskiego w Poznaniu 1764-72 oraz w Akad. Krakowskiej 1772-75; w 1772 uzyskał bakałaureat, w 1775 - magisterium nauk wyzw. i doktorat filozofii, uczył w Akad. Krak., 1778-81 studiował za granicą, 1781-1803 był prof. matematyki i astronomii w Szkole Gł. Koronnej, 1807-15 - rektorem Uniw. Wil., 1807-25 kierownikiem Obserwatorium Astronomicznego, w 1812 był członkiem Tymcz. Komisji Rządowej, od 1826 emerytowany przebywał w Jaszunach; w Wilnie ukazywały się jego dzieła zbiorowe w 1814-22, ponadto *O pismach klasycznych i romantycznych* (1819), polemizował z nim A. Mickiewicz w *Romantyczności*.

ŚNIADECKI Jędrzej, pseud. Filozoficzny Próżniak Wileński, Sotwaros, Szlachcic na Łopacie, Uważnicki Bogumił, Włóczęga Guliwer (1768-1838) biolog, lekarz, chemik, filozof, publicysta-satyryk; uczył się w Trzemesznie i Szkołach Nowodworskich w Kra-

kowie, 1787-91 studiował medycynę w Szkole Gł. Koronnej, 1791-93 - w Padwie, gdzie uzyskał doktorat z filozofii i medycyny, oraz w Edynburgu; 1797-1822 był prof. chemii i farmacji na wydz. lek. Szkoły Gł. Litewskiej przekszt. na Uniw. Wileński, w 1806 został pierwszym prezesem Tow. Lek. Wil., należał do Tow. Szubrawców 1817-22 i współpracował z „Wiadomościami Brukowymi", 1822-26 był na emeryturze, w 1827 objął kierownictw Kliniki Lekarskiej Wileńskiej (od 1832 Kl. Akad. Medyko-Chirurg.); w Wilnie ukazały się liczne jego prace, m.in. *Początki chemii* (1800), *Teoria jestestw organicznych* (1804-11), *Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci* (1805), *Próżniacko-filozoficzna podróż po bruku* („Wiadomości Brukowe" 1818-21).

ŚNIEŻKO Aleksander (1896-1975) urzędnik pocztowy, historyk; dzieciństwo i młodość spędził w Wilnie, gdzie ukończył szkołę miejską; odbywał praktykę w drukarniach w Wilnie i Kronsztadzie, podczas I wojny służył w wojsku ros., po wojnie zdał maturę i rozpoczął studia na USB, których nie ukończył; 1928-30 wydawał w Wilnie miesięczniki satyryczne „Usterka" i „Komar", gromadził materiały biograficzne; pracował w urzędach pocztowych: w Wilnie, Dawidgródku, Pińsku, Mirze, Nowogródku i 1935-39 w Lidzie, współprac. z mies. „Ziemia Lidzka", opubl. *Kościół Farny w Mirze* (Lida 1937) i *Dworek Mickiewiczowski w Nowogródku* (Lida 1939); okupację przetrwał w Wilnie, od 1946 prac. we Wrocławiu, pocz. w Dyrekcji Okr. Poczt i Telekom., potem - jako kustosz Muzeum Pocztowego, ogłosił ponad 200 prac dot. dziejów poczty polskiej i filatelistyki oraz liczne biogramy w *Polskim słowniku biograficznym*.

ŚWIACKI Stanisław (1899-1958) nauczyciel historii; rozpoczął studia historyczne na Uniw. Warsz., przerwał je biorąc udział w wojnie z bolszewikami, w 1927 ukończył studia na USB, uczył historii w Wilnie: w Pryw. Lic. im. T. Czackiego 1927-32, w Gimn. OO. Jezuitów 1932-38 oraz w Liceum im. Śniadeckich; uczestniczył w kampanii wrześniowej, uciekł z obozu internowanych na Litwie i w 1941-44 prowadził w swoim mieszkaniu komplety tajnego nauczania; po wojnie był organizatorem i dyrektorem gimn. w Morągu, w 1952-55 szykanowany za poglądy dojeżdżał do pracy w Działdowie, w 1956 „zrehabilitowany" wrócił do Morąga.

ŚWIACKIEWICZ Bolesław (1910-1989) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-1931, prawnik, uczestnik kampanii wrześniowej, jeniec oflagu Woldenberg.

ŚWIATOPEŁK-MIRSKI Antoni (1907-1942) jezuita, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w l. 1924-28, wstąpił do T.J., w 1938 otrzymał święcenia kapłańskie, w 1942 wyjechał do pracy duszpasterskiej wśród Polaków w Mińsku, następnie pracował w kościele pojezuickim w Połocku, gdzie 24 XII 1942 został rozstrzelany przez Niemców.

ŚWIATOPEŁK-MIRSKI Leon (?-1944) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1926-29, kpt. 1. PAPl w Warszawie, żołnierz AK, komendant Dzieln. Mokotów, rozstrzelany przez Niemców 6 VIII 1944.

ŚWIATOPEŁK-MIRSKI Stanisław Wojciech zob. **MIRSKI**

ŚWIĄTEK Franciszek (1889-1976) ksiądz-redemptorysta; w 1908 wstąpił do nowicjatu redemptorystów w Tuchowie, święcenia otrzymał w 1915 w Mautern w Aastrii; pracował jako wychowawca i nauczyciel w seminariach zakonnych, od 1924 był misjonarzem-rekolekcjonistą; w 1934 założył na Antolku d.Pośpieszce placówkę oo.redemptorystów; po 1945 pozostał na Litwie, mieszkał w trudnych warunkach, spowiadał w różnych kościołach, nawet przykuty do wózka inwalidzkiego po ataku paraliżu nie zaprzestał pracy duszpasterskiej; w 1952-64

pracował w Brasławiu i krótko w Czarnym Borze, w 1964 powrócił do Wilna i zamieszkał na Antolku.

ŚWIDA Michał (zm. 1944) lekarz; pracował w Szpitalu Zakaźnym na Zwierzyńcu, działał społecznie wśród najbiedniejszej ludności Wilna, w czasie okupacji współprac. z Wydz. Zdrowia Delegatury Rządu, w lipcu 1944 podczas walk o Wilno zginął od wrzuconego na podwórze granatu.

ŚWIDA Witold Jan (1899-1989) prawnik, doc. USB, prof. Uniw. Wrocł.; ukończył gimn. realne w Mińsku, studiował w Inst. Handlowym w Moskwie i SGGW w Warsz., służył w I Korpusie Wsch., był członkiem Zw. Walki Czynnej oraz w WP; ukończył Wydz. Ekonomiczno-Prawny Uniw. Pozn. ze st. magistra i Wydz. Prawny USB ze st. doktora, 1930-39 był doc. prawa karnego na USB, członkiem wil. Rady Adwokackiej, ogłosił m.in. pracę *Przestępca zawodowy* (Wil. 1932); od 1947 był prof. Uniw. Wrocławskiego, 1959-62 - rektorem.

ŚWIDOWA (Wasilewska-Świdowa) **Zofia** (1887-1968) lekarka; ukończyła gimnazjum i studia medyczne w Kijowie, w czasie I wojny była lekarzem wojskowym, po wojnie pracowała jako ordynator w Szpitalu Zakaźnym na Zwierzyńcu w Wilnie, przewodniczyła wil. oddz. Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet, który prowadził m.in. żeńskie liceum gospodarcze i bursę dla niezamożnej młodzieży na Antokolu; podczas II wojny działała w Wydz. Zdrowia Delegatury Rządu, była konspiracyjnym komendantem Szpit. Zakaźnego, ukrywała zagrożonych deportacją i Żydów; w 1945 została aresztowana przez NKWD, skazana na 5 lat i więziona w Prowieniszkach, Moskwie i Wołogdzie; po powrocie w 1951 pracowała w sanatoriach w Dzierzążnie, Prabutach i Głuchowie k. Chełmży.

ŚWIDZIŃSKA Antonina (1891-1966) nauczycielka, organizatorka harcerstwa; uczyła się w tajnej szkółce Walerii Gieczewskiej w Wilnie oraz w szkole Wiktorii Jędryczkowskiej w Warsz., uzyskała cenzus „freblanki"; po powrocie do Wilna pracowała w szk. Gieczewskiej, w 1911-14 działała w tajnej org. „Młode Polki" i w harcerstwie, w 1918 kierowała internatem dla dziewcząt, w 1919 ukończyła Wyższy Kurs Nauczycielski w Warsz., od 1920 uczyła w szkołach wileńskich (od 1926 w Szkole „Świt") i organizowała drużyny zuchowe, w 1930 została komendantką Wil. Chorągwi Harcerek, podczas okupacji brała udział w tajnym nauczaniu i dowodziła kompanią łączniczek I p. AK „Chrobrego" Okr. Wilno; w 1946 została aresztowana przez NKWD i wywieziona, po powrocie w 1956-66 pracowała w szkole w Wielbarku w woj. olsztyńskim.

ŚWIDZIŃSKI Michał (1873-1941 Wilno) inż.mechanik; ukończył studia i odbył praktykę zawodową w Rosji; w 1922-41 był związany z Państw.Szkołą Techn. w Wilnie, w 1925-33 był jej dyrektorem, kontynuował budowę gmachu, zorganizował klub sportowy „Vector" i przystań wioślarską.

ŚWIERCZEWSKA Nina (właśc. Janina z Kalkstein-Stolińskich) (zm. 1943) aktorka; w Wilnie po wybuchu II wojny światowej; występowała w Teatrze Polskim w l. 1940-1941.

ŚWIERZAWSKI (Świeżawski, Sierawski, Sierzawski) **Karol Boromeusz** (1735-1806) aktor; w Wilnie i Grodnie występował w 1784-1785; w 1786 jako pełnomocnik Ryxa uprowadził z Wilna do Warszawy większość aktorów z zespołu Bogusławskiego.

ŚWIERZEWSKI Witold (1913-1988) prawnik, działacz polityczny; w 1931 ukończył Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1937 – Wydział Prawa USB, przez kilka kadencji był prezesem Bratniej Pomocy, zwyciężał w ogólnopolskich konkursach

krasomówczych; był działaczem Młodzieży Wszechpolskiej, więzionym w 1938 w Berezie Kartuskiej; w 1939 został internowany w Połądze na Litwie, od 1940 reprezentował Stronnictwo Narodowe w Konwencie Stronnictw Polskich w Wilnie, od 1943 kierował WIP-em; w 1943 był aresztowany i wykupiony z więzienia; wyjechał do Warszawy, pracował w Dep.Informacji i Propagandy Delegatury Głównej RP; w PRL był inwigilowany, pracował dorywczo.

ŚWIERZYŃSKI Florian Feliks (1870-1938) lekarz otolaryngolog, współorg. Samoobrony Wileńskiej, prezes „Sokoła".

ŚWIEYKOWSKI Aleksander (poł. XIX w.) fotograf; przejął zakład fotograficzny i mieszkanie Rubinsteina przy ul. Niemieckiej, wykonywał dagerotypy, fotografował Wilno i okolice.

ŚWIĘCICKI Bolesław (1898-ok.1960) matematyk; studiował początkowo na Wydz. Humanistycznym, potem w 1922-25 – na Wydz. Mat. Przyr. USB, w 1937 ukończył kursy nauczycielskie w Warszawie; przed wojną uczył matematyki w wil.gimnazjach im. Mickiewicza, Czackiego, Kraszewskiego, Puszkina, po wojnie – w 5. Szkole Średniej, Instytucie Nauczycielskim w Nowej Wilejce oraz na Wydz. Fizyczno-Matematycznym Wileńskiego Instytutu Pedagogicznego; przygotował setki matematyków dla polskich szkół na Wileńszczyźnie, posiadał cenną bibliotekę, którą przekazał polonistyce Wil. Inst. Pedagogicznego; opublikował książkę *Jak uniknąć błędów matematycznych*.

ŚWIĘCICKI Józef (1908-1946) prawnik, dziennikarz; ukończył Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1926-30 studiował prawo na USB i uzyskał magisterium, działał w „Odrodzeniu", Kole Prawników i Klubie Włóczęgów, w 1932-39 był red. naczelnym „Kuriera Wil.", prowadził z żoną Adą Rozwadowską dom otwarty dla elity intelektualnej Wileńszczyzny; w 1939 dowodził plutonem w 5 pp. im. J. Piłsudskiego i został ranny pod Kutnem, uciekł z pociągu sowieckiego wiozącego jeńców, działał w konspiracji wileńskiej (współtwórca ZWZ, akcja „Żegota", „Ostra Brama"), w 1945 został aresztowany przez NKWD, zmarł w łagrze.

ŚWIRENKIEWICZ Bartłomiej z Wilna (ok. 1433-1483) kustosz i dziekan wil., w 1471 został biskupem żmudzkim.

ŚWIRKOWSKI Romuald (1886-1942) ksiądz; w 1907 ukończył Semin.Duch.w Wilnie, potem Akademię Duchowną w Petersburgu; w latach międzywojennych był dyrektorem Akcji Katolickiej w diec.wileńskiej, po wybuchu wojny – delegatem Kurii do Wojew.Rady Stronnictw Politycznych; w styczniu 1942 został aresztowany, więziony i torturowany na Łukiszkach, rozstrzelany w maju 1942 na Ponarach.

ŚWIRSKI Ignacy (1885-1965) prof. USB, biskup podlaski; w Petersburgu ukończył gimnazjum (1907) i semin. duchowne, następnie - wydz. filozoficzny i teologiczny Gregorianum w Rzymie, uzyskując w 1910 doktorat filozofii, w 1914 - teologii; od 1914 wykładał w semin. duch. i Akad. Duchownej w Petersburgu, 1919-20 był kapelanem w WP, 1921-39 był prof. teologii moralnej na USB, kilkakrotnie dziekanem Wydz. Teol., kuratorem korporacji „Concordia Vilnensis", członkiem Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, ogłaszał artykuły w „Dzienniku Wil." i „Słowie", redagował „Studia Teologiczne" (T. 1-10, Wil. 1932-38); podczas okupacji niem. ukrywał się na wsi; 1945/46 był rektorem Semin. Duch. w Białymstoku, potem - biskupem w Siedlcach.

T

TABEŃSKA Elżbieta (ok.1830 – po 1897) nauczycielka, zesłaniec; ur.we wsi Rudów w pow.lidzkim, od 1847 uczyła się na pensji w Wilnie, po jej ukończeniu prac.jako nauczycielka; za pomoc powstańcom z okolic Lidy skazana została na osiedlenie w gub.tomskiej, była tam guwernantką w domach polskich i rosyjskich; w 1876 powróciła na Litwę, potem mieszkała w Kazaniu i Warszawie; napisała pamiętnik *Z doli i niedoli. Wspomnienia wygnanki* (Kraków 1897).

TABOR Wojciech (**Olbracht**) (ok. 1453-1507) biskup wil.; był proboszczem w Oszmianie, potem kanonikiem wil., 1491-92 prałatem i zarządcą diecezji, od 1492 biskupem wileńskim; był zwolennikiem unii personalnej Polski z Litwą, zmarł w Krakowie podczas koronacji Zygmunta I.

TALAT (Sołok) **Jerzy z Ejszyszek** (zm. ok. 1533) prawnik, kantor wil., archidiakon miednicki, w 1532 został biskupem kijowskim.

TALHEIM Aleksander von (1873-1937) lekarz i działacz społ. w Grodnie; w 1907 został prezesem Tow. Miłośników Sztuki Dramatycznej i Muzycznej „Muza" w Grodnie; organizatorką wieczorów literackich była w 1908-10 E. Orzeszkowa.

TALKO-HRYNCEWICZ Julian (1850-1936) lekarz, antropolog, prof. UJ i USB: szkołę średnią ukończył w Kownie, medycynę - w Petersburgu i Kijowie, od 1891 był lekarzem na Syberii, prowadził tam jednocześnie badania antropologiczne, 1908-31 kierował katedrą antropologii na UJ (z przerwą 1914-18, kiedy był lekarzem i wykładał w Petersb. i Kijowie), w 1919-20 był prof. antropologii fizycznej na USB; opublikował ponad 30 prac, m.in. *Charakterystyka fizyczna ludów Litwy i Rusi* (1894).

TALLAT-KELPSZA Józef (Tallat-Kelpša Juozas) (1889-1949 Wilno) kompozytor litewski; był wychowankiem szkoły muzycznej w Rakiszkach, założonej przez Antoniego hr.Tyzenhauza w 1883 r.; w 1905-07 uczęszczał do szkoły muzycznej w Wilnie, w 1907-16 studiował kompozycję w konserwatorium w Petersburgu oraz kierował tam chórem litewskim i operetką; w 1918 prowadził chór mieszany w Wilnie, w 1919-20 studiował w Berlinie; w 1920-48 wykładał w średniej szkole muzycznej w Kownie, w 1933-44 – w kowieńskim Konserwatorium, był również dyrektorem opery; w 1948 przeniósł się do Wilna; pochowany na Rossie.

TALWOSZ Mikołaj (zm. 1598) kasztelan trocki; w 1566 został kaszt. mińskim, w 1570 - żmudzkim, w 1588 - marszałkiem nadwornym lit., w 1596 - kaszt. trockim; był uczestnikiem wojen moskiewskich i posłem do Moskwy w 1582.

TARASIEWICZ z Krzyżanowskich Helena (1904 w Wilnie - 1993), absolwentka Gimn. S.S. Nazaretanek, Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB (w 1932 mgr filozofii w zakresie botaniki), jako studentka rozpoczęła pracę nauczycielską w

Lic. SS. Benedyktynek w Wilnie, ucząc biologii, chemii i fizyki, w l. 1935-1940 uczyła w Lic. im. Filomatów, a w 1940/41 w szkole średniej dla dorosłych, w czasie okupacji w tajnym szkolnictwie średnim, od IX 1944 do 15 I 1957 w Szkole Średniej nr 5, a od 1 II 1957 do 1966 w szkołach warszawskich.

TARASIEWICZ Olgierd (1901-1942) inż. rolnik; w 1921 zdał maturę przed komisją egz. przy USB, 1924-26 studiował na Wydz. Rolnym USB, był prezesem Koła Rolników; w 1927 uzyskał dyplom na UAM w Poznaniu, w 1936 - tytuł inż. rolnictwa, pracował w Brasławiu i wil. Urzędzie Ziemskim; w wojnie 1939 był porucznikiem, dostał się do niewoli, był więziony w Kozielsku, zmarł w drodze do Armii Andersa 6.08.42.

TARASOWICZ Stanisław Julian Edward (1922-1992) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, w 1941 wywieziony do ZSRR, od 1942 w PSZ na Śr. Wschodzie, we Włoszech, w Anglii, studia na Uniw. Londyńskim, właściciel firmy z zakresu sztuk graficznych i konsultant w tej dziedzinie w Kanadzie.

TARASZKIEWICZ Branislau, pseud. Taras (1892-1938) działacz białoruski, filolog, literaturoznawca; uczył się w gimn. wil., w 1912-17 studiował filologię w Petersburgu, w 1918-19 prowadził działalność oświatową w Mińsku, potem w Wilnie, w 1922 został prezesem Białoruskiego Klubu Sejmowego, w 1925 - prezesem Hromady i członkiem KP Zach. Białorusi, był więziony w 1927-30 i 1932-33, w 1933 został wysłany do ZSRR w ramach wymiany więźniów, pracował w Międzyn. Inst. Agrarnym w Moskwie, w 1937 aresztowano go i rozstrzelano 29.11.1938 w Mińsku; przełożył na j. białoruski *Iliadę* Homera i *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza (wyd. 1981).

TARENGHI Paweł (1767 - przed 1830) Włoch, ksiądz, prof. Uniw. Wil.; ukończył Seminarium Papieskie w Rzymie i uczył wymowy w semin. diecezjalnym, potem - w Kolegium Rzymskim, w 1805 otrzymał doktorat filozofii na Uniw. Wil. i był w 1805-07 prof. literatury łacińskiej i greckiej, wykładał z pewnym powodzeniem, ale został przez Jana Śniadeckiego zmuszony do dymisji za niegodne zachowanie się i alkoholizm; napisał poemat mitologiczny *Parthenope Carmen* (Wenecja 1790), zbiór panegiryków na cześć Wilna, Wilii, uniwersytetu i profesorów *Odarum libri IV* (Wil. 1805), przełożył z j. greckiego na włoski poemat Quintusa ze Smyrny (Wil. 1806).

TARNAWSKI Michał Grotus (zm. 1718) bazylianin, arcyb. smoleński; uczył się w Połocku, studiował filozofię i teologię w Braniewie, 1700-02 był kaznodzieją w Wilnie, w 1703 został superiorem w Białej Radziwiłłowskiej, potem - archimandrytą monasteru borysohlebskiego pod Połockiem, w 1711 - arcybiskupem smoleńskim.

TARNAWSKI Mikołaj (1906-1942) meteorolog; ur.się w Szawlach, w 1921 przeniósł się z rodziną do Wilna, ukończył Gimn. im.Czackiego oraz Wydz.Mat.Przyr.USB ze stopniem doktora, był asystentem prof. K. Jantzena; publikował w „Biuletynie Obserwatorium Astronomicznego w Wilnie", był organizatorem Stacji Meteorologicznej w Trokach; został aresztowany w maju, rozstrzelany w listopadzie 1942.

TATARKIEWICZ Konstanty (1884-1944) aktor, reżyser; występował w wielu miastach, m.in. w Wilnie 1910-11, w 1919-21 reżyserował w wil. Teatrze Polskim i „Lutni" dramaty Wyspiańskiego, w 1923-24 także współprac. z Teatrem Polskim, reżyserował *Dziady*, *Sułkowskiego* i *Cyda*.

TATARKIEWICZ Władysław (1886-1980) filozof, historyk filozofii, estetyk, historyk

sztuki; prof. USB i Uniw. Warsz.; studiował w Warszawie, Zurychu, Paryżu, Berlinie i Marburgu, w 1915-19 kierował katedrą filoz. Uniw. Warsz., 1919-21 był prof. filozofii na USB, uczył jednocześnie propedeutyki filoz. w Gimn. im. E. Orzeszkowej, 1921-23 był prof. w Poznaniu, 1923-61 - prof. Uniw. Warsz.; autor *Historii filozofii* (1931), *Historii estetyki* (1960-67), *O szczęściu* (1947); w wil. bibliotece uniwersyteckiej skatalogował z żoną Teresą ok. 500 rękopisów filozoficznych i napisał na ich podstawie pracę o scholastyce wileńskiej.

TATARSKI Ludwik Apolinary (1906-1954) aktor; w l. 1937-39 występował w Teatrze Miejskim w Wilnie; w l. 1939-41 w teatrze Polskim na Pohulance.

TATRZAŃSKI Michał (1886-1941) aktor, śpiewak, reżyser; w l. 1932-37 pracował w teatrze „Lutnia" w Wilnie (także jako współdyrektor); tu w 1935 obchodził jubileusz dwudziestopięciolecia pracy scenicznej.

TAUTKIEWICZ Władysław (1722-po 1790) jezuita; pracował w Warklanach i Dyneburgu; w 1761-64 był prof.filozofii w Wilnie, w 1764-66 i 1768-73 prof.teologii w Wilnie oraz w 1766-68 – w Grodnie; po kasacie zakonu był nadal prof.teologii w Akad. Wil. w 1773-81, potem – wizytatorem generalnym szkół litewskich KEN; opublikował *Propositiones ex universa philosophia* (Wilno 1764).

TAUWITZ Edward (1821-1894) dyrygent; kształcił się we Wrocławiu; w 1838-41 dyrygował operami polskimi i niemieckimi w teatrze wil.W.Schmidkoffa, potem -w Rydze, Wrocławiu i Pradze.

TCHORZ Franciszek (XIX-XX w.) muzyk-wiolonczelista; w 1916-30 działał w Wilnie, był członkiem Kwartetu Smyczkowego im. S. Moniuszki, prowadził klasę wiolonczeli w wil.Konserwatorium.

TELSZEWSKI Michał Aleksander (1625-1701) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1643; był tam w 1665-68 prof.filozofii, ponadto pełnił różne funkcje w Bobrujsku, Pińsku, Orszy i Łahiszynie.

TENCALLA Constante (zm.1635) architekt nadworny Władysława IV, z pochodzenia Włoch; projektował część architektoniczną kolumny Zygmunta III w Warszawie, wzniósł elewację kościoła św.Teresy w Wilnie w 1634.

TENGIS (Attengis, Thengis) **Jan** (1660-1714) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1678, filozofię studiował w Połocku 1681-84, teologię w Akad. Wil. 1687-91, wykładał filozofię i teologię w Braniewie i Pińsku, prawo kanoniczne w Akad. Wil. 1708-09, w Warszawie i Braniewie.

TERLECKI Jakub - tancerz, baletmistrz; w 1802-03 był kierownikiem, baletmistrzem i tancerzem zespołu M. Bończy-Tomaszewskiego w Wilnie i Grodnie.

TERPIŁOWSKA Wiktoria (1909-1987) chemik; w 1939 uzyskała na USB tytuł mgra filoz. w zakr. chemii, 1939-46 była instruktorką tajnego harcerstwa na Wileńszczyźnie; po wojnie prac. w Inst. Przemysłu Włókien Lnianych w Poznaniu (od 1973 jako docent).

TERPIŁOWSKI Konrad (1654-1714) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1672; w 1685-87 był prof.filozofii w Pułtusku, w 1687-88 – prof.matematyki i jęz. hebrajskiego oraz prefektem drukarni w Wilnie; jako misjonarz został w 1688 skierowany do Chin, ale dotarł tylko do Moskwy i wrócił w 1690; potem był m.in. misjonarzem dworskim Radziwiłłów w 1702-14.

THOMSON Friedrich (1880-?) architekt; w 1904 ukończył Politechnikę w Rydze, pracował w Petersburgu, Moskwie i Helsin-

kach; w 1911-14 był ml.inżynierem w Wilnie; zaprojektował m.in. gmach zarządu miejskiego przy ul.Wileńskiej (1912) i dom Bunimowicza przeznaczony na szkołę muzyczną przy ul.Słowackiego.

TITIUS Anna (1798-1873) matka Juliana, właścicielka dworku „Tivoli" na Antokolu w Wilnie, w którym gościła najwybitniejszych przedstawicieli inteligencji wileńskiej, profesorów uniwersytetu, młodych literatów, m.in. A. Mickiewicza; pochowana na Rossie.

TITIUS Julian (1820-1898) lekarz i filantrop wileński; w 1835-40 studiował w Akad. Medyko-Chirurg. w Wilnie, uzupełniał studia w Berlinie, Londynie, Pradze i Petersburgu, pracował w szpitalach wileńskich: Sawicz i św. Jakuba, leczył bezpłatnie ubogich, przyjaźnił się z Moniuszką i Syrokomlą, był dożywotnim honorowym prezesem Wil. Tow. Lek.; pochowany na cment. Ewangelickim.

TOBJASZ Józef (1905-1942) nauczyciel; w 1920 jako kancelista IV Armii WP opuścił Mińsk, w 1925 zdał maturę i uczył w szkołach powsz., w 1933-38 studiował na USB i otrzymał dyplom mgra praw; w 1939 wrócił do Wilna z niewoli sowieckiej, działał w konspiracji, był więziony na Łukiszkach i rozstrzelany na Ponarach 3.12.42.

TOBOLSKI (Theobolcius) **Wojciech** (ok. 1538-1611) jezuita, prof. Akad. Wil.; studia filozoficzne i teologiczne odbył w kolegium jez. w Wiedniu, uzyskał stopień mgra nauk wyzwolonych i filozofii, wykładał w kol. wiedeńskim (był nauczycielem Stanisława Kostki), ok. 30 lat uczył w kolegiach jezuickich w Polsce, m.in. w Akad. Wil.

TOCZYŁOWSKI Leopold (1885-1929) dr med., adiunkt kliniki chorób wewn. USB; pochowany na cment. Bernardyńskim.

TOCZYŁOWSKI Piotr Aleksander (1741-1808) biskup sufragan wil.; był kanonikiem wil. i pomocnikiem biskupa I.J. Massalskiego, 1782 - ok. 1788 - biskupem sufraganem wil., administrował niesumiennie dobrami pojezuickimi na Litwie, przeznaczonymi dla Komisji Edukacji Narodowej.

TODTLEBEN (Totleben) **Eduard Iwanowicz** (1818-1884) hrabia, generał ros.; zasłużył się jako obrońca Sewastopola i bohater Plewny, został właścicielem dóbr w Kiejdanach, skonfiskowanych Czapskim; w okresie 18.05.1880-19.07.1884 był generał-gubernatorem wileńskim; w 1881 wydał okólnik przypominający o zakazie używania j.polskiego, ale uchylił zakaz wydawania kalendarzy polskich; w 1882 nakazał zamknięcie księgarni E.Orzeszkowej w Wilnie; w 1882-84 rządził w jego zastępstwie gen.lejtnant Aleksandr Pawłowicz Nikitin, energicznie zwalczający tajne nauczanie.

TOEPLITZ-MROZOWSKA Jadwiga (1880-1966) aktorka; występowała z recytacjami w 1905-1913, m.in. w Wilnie, Grodnie i Mohylewie.

TOKARZ Franciszek (1897-1973), prof. dr hab., jezuita, w 1928/29 studiował na USB i uczył j. greckiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, potem w Chyrowie - j. francuskiego, w 1934 opuścił zakon i rozpoczął studia indianistyczne na UJK we Lwowie, następnie na UJ, w 1945 uzyskał doktorat z indianistyki, od 1945 wykładał na KUL, w 1957 habilitował się i wykładał filozofię Państwa Środka.

TOKARZEWICZ (Tokarzewicz-Hodi) **Józef** (1841-1919) publicysta, powstaniec, emigrant; kształcił się w gimn. w Drohiczynie i Białymstoku, studiował 1860-62 na uniw. moskiewskim, w czasie powstania 1863 dowodził oddziałem wojskowym, 1863-82 przebywał na emigracji, gł. we Francji i Szwajcarii, redagował czasopisma, działał

w Zjednoczeniu Emigr. Polskiej; 1883-93 pracował w redakcji „Kraju" w Petersburgu, w 1905/06 był sekretarzem red. „Nowin" w Wilnie; napisał m.in. *Album Promienistych* (wyd. Wilno 1921).

TOŁŁOCZKO Władysław (zm. 1942) ksiądz, publicysta; po ukończeniu semin. duch. w Wilnie studiował w Innsbrucku, potem był prefektem, proboszczem kościoła św. Stefana i kapelanem więziennym, osiadł przy kościele Bernardynów, publikował artykuły w „Dwutygodniku Wil. Diecezjalnym" i „Przeglądzie Wil.", w 1938 został wydalony z Wilna za sympatie do Białorusinów i Litwinów, wrócił 1.10.39.

TOŁOCZKO Adam (1727-1793) pijar, tłumacz; uczył w szkołach pijarskich, opublikował przełożone z łaciny *Zabawki poetyckie alegoryczne...* (Wil. 1776), przełożył również mowy Cycerona (Wil. 1778-83) oraz *O domowym ćwiczeniu dzieci* K. Rollina (Wil. 1784).

TOŁOCZKO Józef (1715-1775) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1732, retorykę studiował w Słucku, filozofię w Połocku i Nieświeżu, teologię w Akad. Wil. 1742-44 i kol. warszawskim 1745-46, wykładał teologię w kolegiach, m.in. w Grodnie i Akademii Wil., gdzie uzyskał doktorat teologii i prawa kościelnego oraz był dyrektorem szkoły i dziekanem Wydz. Teol. 1768-70.

TOMASZEWICZ Walerian pseud. Walerian Kępis (1819-1861) literat; studiował medycynę na Uniw. Wil., potem prawo i filozofię w Moskwie, osiadł w Wilnie i zajął się działalnością literacką, był członkiem redakcji wileńskiego *Słownika języka polskiego* (Wil. 1861), opublikował m.in. *Wspomnienia z życia akademickiego* („Lud i Czas" 1845) i *Fenomena somnambulizmu w Wilnie* (Wil. 1850).

TOMASZEWSKI Augustyn (1759-1814) bazylianin, prof. Szkoły Gł. i Uniw. Wil.; kształcił się w Witebsku i Połocku, w 1776 wstąpił do bazylianów, doktorat teologii uzyskał w Rzymie, 1792-96 był prof. teologii i Pisma św. w Szkole Gł. Litewskiej, potem był bibliotekarzem bibl. uniwersyteckiej, od 1803 - prof. teologii dogmatycznej i hist. Kościoła na Uniw. Wil.; był wybitnym kaznodzieją, opublikował 8 kazań, ponadto: *Dysertację o skutkach i korzyściach objawionej od Boga ludziom nauki* (Wil. 1795), *Rozprawę o niedostateczności filozofii pogan* (Wil. 1808) oraz przekład dzieła J. Gaichiésa *Przepisy dla kaznodziejów* (Wil. 1799).

TOMASZEWSKI Michał Antoni Bończa (zm.1813) dramaturg, dyr.teatru; w 1802 zorganizował w Wilnie dziecięcy zespół baletowy, z którym przeniósł się do Grodna; napisał kilka sztuk (głównie komedii) wydanych w Wilnie: *Fircyk modny* (1783), *Opuszczenie wyspy Mogador* (1798), *Syn sędzią* (1798), *Dwóch pastorów* (1798), *Kobiety, jakich mało na świecie* (1799), *Hrabina Blaudford czyli dzieci zamienione* (1802) oraz w Grodnie: *Ofiara Minerwy* (ok.1800); tłumaczył ponadto z jęz.rosyjskiego i niemieckiego.

TOMASZEWSKI Mikołaj (zm. 1814) prof. matematyki w Akad. Wil. 1785-94; w powstaniu kościuszkowskim reprezentował lewe skrzydło, był pełnomocnikiem Kościuszki przy wojsku.

TOMKIEWICZ Michał - aktor, dyr. teatru; w sezonie 1826/27 oraz w 1831 i 1834 występował w teatrze wil.

TOMKIEWICZ Zygmunt (1908 -?) malarz i grafik; w 1930 ukończył Gimn.im.Czackiego w Wilnie, w 1935 – Państw.Szkołę Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie, w 1939 – ASP w Warszawie; w 1940-45 uczył w IV Szkole Rzemiosł w Wil-

nie, w 1945-49 był st.asyst. i adiunktem na Wydz.Sztuk Pięknych UMK w Toruniu.

TOPOLSKI Stanisław, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w r. szk. 1927/28, oraz w l. 1930-38, zginął w styczniu 1945 podczas wybuchu pociągu na stacji kol. w Wilnie.

TOPORSKA (Mackiewiczowa) **Barbara,** pseud.Lustrzanka (1913-1985) powieściopisarka, poetka, publicystka, żona Józefa M.; uczyła się w Poznaniu; w końcu lat 30. mieszkała w Wilnie, współprac, ze „Słowem" – redagowała „Dodatek Literacki"; w 1939-40 współprac.z „Gazetą Codzienną", w 1939-44 mieszkała w Czarnym Borze pod Wilnem; w 1945 przedostała się do Włoch, potem do Londynu, współprac. z „Orłem Białym"; od 1954 mieszkała w Monachium; wyd. w Londynie zbiór poezji *Athene noctua* (1973), 4 powieści i zbiór publicystyki *Droga Pani* (1984 – z J.Mackiewiczem).

TORWIRT Leonard (1912 Wilno – 1967) malarz; w 1931 ukończył Szkołę Rzemiosł i Przem.Artystycznego w Wilnie, w 1937-39 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1940 – w Litewskiej Akad.Sztuk Pięknych; w 1930-39 miał pryw.pracownię malarstwa dekoracyjnego w Wilnie, w 1932-36 był instruktorem w Szkole Rzemiosł i Przem.Art.w Wilnie, prowadził prace konserwatorskie przy obrazach i polichromiach (m.in. kościół w Rykontach, kaplice w Katedrze wil., Ratusz wil. w 1936-39); w 1945-67 pracował na Wydz.Sztuk Pięknych UMK w Toruniu jako st.asystent, zast.prof. i docent od 1957; był scenarzystą teatrów w Wilnie w 1940-41 i 1944-45 oraz w Toruniu 1945-51, zorganizował pracownię konserwacji zabytków; konserwował i kopiował dzieła sztuki (m.in.Matkę Boską Częstochowską dla Piusa XII); zginął w wypadku samochodowym.

TOWIAŃSKI Andrzej (1799 w Antoszwińciu k. Wilna - 1878) mistyk, założyciel sekty; uczył się w gimn. wil. i studiował prawo na Uniw. Wil., został regentem przy sądzie ziemskim w Wilnie oraz asesorem sądu gł. wil., w 1837 udał się przez Poznań do Brukseli, gdzie usiłował zjednać dla swoich poglądów gen. Skrzyneckiego, napisał w tym celu *Biesiadę*, w 1841 założył w Paryżu Koło Sprawy Bożej, skupiające emigrantów polskich, m.in. A. Mickiewicza (który propagował towianizm w swoich wykładach w Collége de France); wydalony z Francji osiadł w Szwajcarii; głosił, że dzieje świata zamykają się w formule: „plan Opatrzności - genialna jednostka - naród".

TOWSTOLESÓWNA Wiera, zam. Binkiewicz (1912-1992) ukończyła Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie (była drużynową „Szafirowej Piątki" ZHP), 1931-37 studiowała na Wydz. Prawa i Nauk Spol. USB; od 1957 pracowała w instytucjach handlu zagranicznego.

TRACZEWSKI Cezar Feliks (1866-1941) dr med., prof. USB; uczęszczał do szkół w Niemirowie i Słucku, studiował medycynę w Montpellier i Bernie, gdzie był do 1921 st. asystentem, 1921-37 był prof. farmakologii na USB; prowadził badania nad promieniami Roentgena i widmem ultrafioletowym, wykonał liczne prace z chemii farmaceutycznej; pochowany na Rossie.

TREMBIŃSKA zam. Nowakowska Oktawia (1892-1948) aktorka; występowała w wielu miastach, m.in. w Wilnie w 1910/11 i 1932/33 oraz w Grodnie 1923/24.

TRIPPLIN Teodor (1813-1881) lekarz, podróżnik, powieściopisarz; uczestniczył w powst.listop., medycynę studiował w Królewcu, doktorat uzyskał w 1840 w Montpellier; był m.in. lekarzem wojskowym we Francji i we Włoszech, w 1849-55 praktykował w Warszawie; podróżował po Europie i ogłaszał liczne powieści i relacje z podróży, nie były to jednak utwory oryginalne, zatrud-

niał bowiem tłumaczy, którzy przerabiali dla niego dzieła obcojęzyczne; w 1856 przeniósł się na Litwę, w Wilnie wydał 7 książek, m.in.*Dziennik podróży po Litwie i Żmudzi* (1858).

TROCKIJ Witalij Nikołajewicz (1835-1901) generał ros.; kształcił się w korpusie kadetów w Moskwie i Akad. Wojskowej w Petersburgu; przez wiele lat służył w wojsku, w 1895-1897 był dowódcą Wil.Okręgu Wojennego; w okresie 6.12.1897—9.05.1901 był generał-gubernatorem wileńskim, reprezentował „twardą rękę" w stosunku do Polaków: zwalczał tajną oświatę, karał księży katolickich za „nieprawomyślność", popierał utrzymanie restrykcji nałożonych na szlachtę polską po powstaniu styczniowym, ale zezwolił na tworzenie towarzystw rolniczych przez polskie ziemiaństwo; organizował w Wilnie oddziały rosyjskich towarzystw naukowych: Tow.Geograficznego i Tow. Krzewienia Rosyjskiej Oświaty Historycznej; za jego czasów wzniesiono w Wilnie pomniki Puszkina i Murawiewa i utworzono Muzeum Murawiewa.

TRONOWSKA Irena (1907-1983) romanistka; w 1927 ukończyła Gimn.im.Orzeszkowej w Wilnie, w 1932 – filologię romańską na USB; w 1935 uzyskała dyplom nauczyciela szkół średnich, w 1936 ukończyła kurs fonetyczny na Sorbonie w Paryżu; uczyła francuskiego w Lic.im.Filomatów w 1930-32 oraz w Gimn.Panien Benedyktynek w Wilnie w 1932-40; w 1941-44 dawała lekcje prywatne i prac. w ogrodach wil.; w 1946-77 była st.asyst., wykładowcą i lektorem j.francuskiego na UMK w Toruniu, w 1957-63 kierowała Zespołem J.Zachodnio-Eur., w 1963-69 – Studium Języków Obcych.

TROŚCIANKO Wiktor (1911 Wilno – 1983) publicysta, powieściopisarz; w 1930 ukończył Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1934 – Wydz.Prawa i Nauk Społ. USB; w 1931-37 pracował w rozgłośni wil.Polskiego Radia, od 1937 – w warszawskiej, był autorem audycji satyrycznych, m.in.w kabarecie „Kukułka wileńska", i słuchowisk literackich; w 1939-41 przebywał w Wilnie, od 1941 działał w Narodowej Org.Wojskowej (autonomicznej formacji AK) w Warszawie i redagował organ Str.Narodowego „Walka"; brał udział w powst.warsz. i został jeńcem woj.; od 1945 był oficerem Oddz.Kultury i Prasy w 2.Korpusie WP; po wojnie współred. organ SN „Myśl Polska" w Londynie, w 1952-70 był autorem stałego felietonu politycznego w radiu „Wolna Europa": *Odwrócona strona medalu*; w 2004 okazało się, że był agentem Wojsk. Służb Informacyjnych PRL, donosicielem pod pseud. „Medal"; Wydał w Londynie trylogię autobiograficzną: *Wiek męski* (1970), *Wiek klęski* (1971), *Nareszcie lata pokoju* (1976), w pierwszym tomie przedstawił wspomnienia z Wilna.

TRUCHONOWICZ Franciszek (1684-1755 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1701; był prefektem szkół i biblioteki w Łomży, Pułtusku, Pińsku, Słucku i Warszawie; w 1726-29 był prof. filozofii w Wilnie, potem rektorem w Pułtusku, Łomży i Płocku, w 1745-48 – prowincjałem litewskim, w 1748-51 prepozytem domu profesów w Wilnie, w 1751-55 – rektorem domu III probacji z kościołem św.Rafała w Wilnie; dbał o szkolnictwo jezuickie i uporządkował archiwum prowincji.

TRUSIEWICZ Stanisław (1870-1918) redaktor podziemnego czasopisma „Przegląd Robotniczy", organu Zw.Robotników Litewskich, wyd. w 1897-98.

TRUTNIEW Iwan Piotrowicz (1827-1912 Wilno) malarz rosyjski, pedagog; w 1845-49 uczył się w Moskiewskiej Szkole Rysunku hr.Stroganowa, w 1851-58 studiował w Akad. Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1860-65 był stypendystą Akademii w Paryżu,

Brukseli, Antwerpii i Rzymie; w 1866 kurator I.Korniłow powołał go na stanowisko dyrektora Wileńskiej Szkoły Rysunkowej, którą kierował do śmierci; malował m.in. studia rodzajowe i pejzaże Wileńszczyzny, np. *Targ staroci w Wilnie*, *Widok Wilii pod Wilnem*.

TRYLNER Hanusz (XVII w.) mincmistrz mennicy wil., złotnik i pieczętarz Zygmunta III.

TRYNKOWSKI Ludwik Gabriel (1805-1849) kaznodzieja, kanonik wil.; ukończył semin. duch. w Wilnie, w 1836 został kanonikiem kat. wil., słynął z porywających kazań, w 1834 wydał w Wilnie *Mowy pogrzebowe*; w 1839 zesłano go do Irkucka; pisał wiersze i rozprawy filozoficzne, zamieszczane w czasopismach.

TRYPUĆKO Józef (1910-1983) językoznawca; 1929-34 studiował filologię polską i słowiańską na USB, gdzie był również asystentem; od 1936 był lektorem j. polskiego w Helsinkach, Sztokholmie i Uppsali, od 1947 - docentem, od 1966 - prof. Uniw. w Uppsali; ogłosił m.in.: *Język Władysława Syrokomli* (t. 1-2 1935, 1957), *O języku wspomnień Franciszka Mickiewicza* (1970), opracował bibliografię szwedzkich poloników 1918-39 (1955).

TRYZNA Marcjan (zm. 1643) biskup sufragan wil., podkanclerzy lit.; był kanonikiem wil. i opatem cystersów w Wąchocku, w 1628 został pisarzem w. lit., w 1631 - referendarzem lit., w 1638 - koadiutorem wil., w 1639 - biskupem sufraganem białoruskim w diec. wil., w 1641 - podkanclerzym lit.; związany był z Sapiehami.

TRYZNA Mikołaj (zm. 1640) podskarbi w. lit.; w 1608 został podkomorzym słońskim, w 1623 - kuchmistrzem lit., w 1632 - marszałkiem Trybunału Lit., w 1635 - podskarbim wielkim lit.

TRZEBICKI Mikołaj (1706-1777) jezuita; do zakonu wstąpił w 1724 w Wilnie; wykładał w Grodnie i Reszlu, w 1739-47 był misjonarzem dworskim marszałka polnego lit., w 1752-53 – prof.etyki i j.greckiego w Wilnie, w 1753-58 – sekretarzem prowincjała, potem – rektorem w Słucku, Witebsku, Orszy i Pińsku.

TRZEBIŃSKA-BODZIŃSKA Helena (1905-1982) artysta plastyk; ukończyła Wydz. Sztuk Pięknych USB, projektowała dla wytwórni „Kilim Polski" i uczyła projektowania tkackiego w Średniej Szkole Plastycznej ZPAP w Wilnie, w okresie okupacji - na tajnych kompletach, po wojnie była współzałożycielką Liceum Sztuk Plastycznych w Gdyni-Orłowie.

TRZEBIŃSKI Józef (1867-1941) botanik, prof. USB; kształcił się w gimn. w Siedlcach, studiował nauki przyr. na Uniw. Warsz., w 1899 otrzymał doktorat na uniw. w Lipsku, od 1904 kierował stacją hodowlaną w Smile na Ukrainie, od 1912 - Stacją Ochrony Roślin Warsz. Tow. Ogrodniczego, od 1920 kierował Wydz. Ochrony Roślin Państw. Inst. Naukowo-Rolniczego w Puławach; 1924-37 był prof. systematyki roślin na USB, kierował ogrodem botanicznym i stacją mykologiczną; prowadził badania nad florą polską, ekologią, zbiorowiskami roślinnymi, nad chorobami roślin uprawnych i metodami ich zwalczania.

TRZEBIŃSKI Stanisław (1861-1930) prof. med. USB; gimnazjum ukończył w Poznaniu, medycynę studiował w Krakowie, Lipsku, Getyndze i Heidelbergu, gdzie w 1886 uzyskał doktorat (nostryfikowany w Dorpacie), pracował w szpitalach Warszawy i Krakowa, od 1906 - w Kijowie, gdzie działał w polskich organizacjach, w 1920 był więziony przez bolszewików; w 1921 wrócił do kraju i w 1922-30 był prof. USB, prowadził wykłady z patologii ogólnej oraz historii i filozofii medycyny, w 1923-24 był dzieka-

nem Wydz. Lek., był sekretarzem Wil. Tow. Lek. i redaktorem „Pamiętnika WTL"; publikował prace dotycz. problematyki zawodu lekarza oraz studia biograficzne (o Wład. Biegańskim, Jędrz. Śniadeckim i Tyt. Chałubińskim).

TRZECIAK Eustachy (1924-1996) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK w Oddz. „Świr", w l. 1944-47 w LWP w I Armii 3. DP, uczestnik walk o Warszawę, Wał Pomorski, Kołobrzeg, Berlin, inż. technolog drewna po studiach w SGGW, pracował w fabrykach mebli w Czersku i Warszawie, Min. Leśnictwa i Przem. Drzewnego.

TUJAKOWSKI Alojzy (1914-1992) księgarz, bibliotekarz; w 1932 zdał maturę w Nowej Wilejce i studiował polonistykę na USB, uzyskując w 1939 dyplom magistra; w 1936/37 był prezesem Koła Polonistów Studentów USB; we wrześniu 1939 uczestniczył jako podporucznik w obronie Lwowa, podczas okupacji był pracownikiem fizycznym w Wilnie; w 1945 przyjechał do Torunia i założył tam własną księgarnię, potem pracował w Domu Książki; w 1954-80 był dyrektorem Książnicy Miejskiej im.M.Kopernika w Toruniu.

TUKAŁŁO Maciej (1727-1807) pijar, pedagog; ukończył gimn. w Wilnie i wstąpił do zgrom. pijarów, uczył w różnych szkołach, gł. w Dąbrowicy na Wołyniu, został prowincjałem, wydawał przekłady z francuskiego m.in. *Początki zdrowej filozofii, zgodne z początkami zdrowej religii* (1789).

TULISOW Bazyli (1915-2003) nauczyciel; ukończył Gimn.im.Mickiewicza, studiował biologię i pedagogikę na USB, pracując jednocześnie jako wychowawca w domu poprawczym; brał udział w wojnie 1939, w 1943-45 był na robotach w Niemczech; po powrocie do Wilna był nauczycielem geografii i astronomii w 5.Szkole Średniej i w 1954-76 w 14.Szkole Średniej; w 1969 ukończył studia z geografii w Wileńskim Instytucie Pedagogicznym.

TUMAS-VAIŽGANTAS Juozas (1869-1933) ksiądz, litewski pisarz i historyk literatury; uczył się w szkole realnej w Dyneburgu, w 1893 ukończył Semin.Duch. w Kownie, w 1893-1905 był księdzem na Żmudzi, w 1897-1902 redagował czasopismo „Tėvynės Sargas"; od 1905 mieszkał w Wilnie, w 1907-11 pracował w redakcjach gazet „Vilniaus Žinios" i „Viltis"; w 1911 został proboszczem w Łaiżuwie na Żmudzi, w 1914-15 mieszkał w Rydze, w 1916-18 – w Petersburgu, w 1918-20 -ponownie w Wilnie, w 1919 redagował czasopismo „Nepriklausomoji Lietuva"; od 1920 wykładał literaturę na Uniw. Kowieńskim; w 1906 wydał w Wilnie 2 utwory: *Sis tas oraz Sceniškieji vaizdeliai.*

TUPALSKI Andrzej (1865-1928) gen. bryg.; do 1906 służył w armii ros., podczas I wojny był komisarzem przy I Polskim Korpusie Wschodnim, od 1919 służył w WP, m.in. w dowództwie Obszaru Warownego m. Wilna, był inspektorem okręgowym Armii Ochotniczej.

TUPIK Stanisław (ok.1613-1682) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1628; w 1645-50 był prof.filozofii w Wilnie i Pińsku, w 1658-66 misjonarzem dworskim woj.Pawła Sapiehy, w 1666-69 – rektorem w Pińsku, w 1669-72 – rektorem Akad.Wileńskiej,w 1674-79 – spowiednikiem biskupa wil., w 1679-82 – superiorem w Nowogródku.

TURCEWICZ Arsenij Osipowicz (1848-?) historyk rosyjski; pochodził z rodziny prawosławnego duchownego, ukończył gimn.w Mozyrze oraz studia historyczno-filologiczne na Uniw.w Petersburgu; wykładał historię i geografię w gimnazjach w Szawlach i Wilnie; w 1902-15 był członkiem rosyjskiej Wileńskiej Komisji Archeograficznej, napi-

sał przedmowy do 2 tomów *Akt* Komisji i opracował jej dzieje: *Kratkij istoriczeskij oczerk Wilenskoj komissii dla razbora i izdanija drewnich aktow 1864-1906* (Wilna 1906), napisał też pracę *Trokskij zamok* (Wilna 1901).

TURCZYŃSKI Wacław (1904-1949) fizyk; studiował na Wydz. Mat.-Przyr. USB 1924-29, był asyst. w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej USB w 1927-39; podczas okupacji uczył na tajnych kompletach; 1945-46 pracował w Zakł. Fizyki Dośw. Uniw. i Polit. we Wrocławiu, 1946-49 - na UMK w Toruniu (doktorat w 1947).

TUREK Ignacy (1901-1991), jezuita, jako kleryk w l. 1926-31 studiował na USB matematykę i fizykę, w Gimn. OO. Jezuitów uczył j. polskiego, fizyki, przyrody, matematyki i kaligrafii, potem w Chyrowie, podczas wojny w tajnym nauczaniu w Starej Wsi, po wojnie pracował w Katowicach, w Ścinawce Średniej, Kłodzku, Krakowie, Opolu i we Wrocławiu.

TURKOWSKA z Czarneckich Jadwiga (1889-1982) nauczycielka matematyki; ukończyła gimn. w Omsku oraz Wydz. Mat.-Fiz. Wyższych Kursów im. Biestużewa w Petersburgu, na podst. egz. eksternistycznego na Uniw. w Petersb. uzyskała stopień kandydata nauk matem.; do 1921 pracowała w gimn. w Omsku, po przyjeździe do Polski - w Semin. Naucz. w Białymstoku oraz do 30.09.39 w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie, 1939-41 - w IV Państw. Gimn., potem uczyła na tajnych kompletach, w 1944 była dyr. Państw. Gimn. Pol. w Wilnie, 1945-68 pracowała w Białymstoku i Krakowie.

TURKOWSKI Jerzy (1925-1944) żołnierz AK; uczył się w Gimn.i Lic.im.Zygmunta Augusta, maturę zdał na tajnych kompletach w 1944; od 1942 działał w konspiracji, poległ 3.07.1944 uczestnicząc w akcji rozbrajania Niemców.

TURKOWSKI Tadeusz Marceli, pseud. Jerzy Czarnecki (1883-1957) nauczyciel, bibliotekarz, historyk książki; po ukończeniu w 1901 Szkoły Wyższej Rzemieślniczej w Łodzi studiował chemię na Polit. Warsz. 1901-05 i filologię słowiańską na Uniw. w Pradze 1905-07; 1924-25 był wizytatorem, 1925-31 dyrektorem Wyższego Kursu Naucz. w Wilnie, członkiem Tow. Bibliofilów Wil., wil. koła Zw. Bibliotekarzy Polskich, Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; organizował wystawy książek, opublikował m.in. *Wilno w dziejach książki polskiej* (Wil. 1928), *Rzut oka na historię książki wileńskiej* (1932), *O grafice wileńskiej* (Wil. 1935) oraz zbiór dokumentów: *Materiały do dziejów oświaty na Litwie i Rusi z archiwum drukarni i księgarni J. Zawadzkiego w Wilnie z lat 1805-1865* (t. 1-3 Wil. 1935-37); w czasie II wojny uczył na tajnych kompletach, w 1943/44 był więziony, w 1945 pracował w Bibl. Uniw. w Poznaniu, 1946-47 był dyr. Centralnej Bibl. Pedag. w Krakowie, 1948-57 - kustoszem Bibl. Czartoryskich w Krakowie.

TURONEK Witold, pseud. „Tur", „Tumry" (1916-1977) żołnierz AK, ekonomista; ukończył gimn.w Drui oraz Szkołę Podchor. Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej; pełnił służbędowódcy plut.strzeleckiego w 77 p.p. w Lidzie; w 1939 brał udział w walkach z Niemcami i został internowany na Litwie, ale uciekł z obozu i ukrywał się jako robotnik rolny; w 1942 uciekł z pociągu wiozącego na roboty do Niemiec; został oficjalnie administratorem maj.Bołtupie, prowadząc jednocześnie w Obw.ZWZ/AK Oszmiana szkolenia bojowe i akcje dywersyjne; we wrześniu 1942 został komendantem Wojsk. Ośrodka Bojowego „O" i zast.komendanta Obwodu AK „Oset", w 1944 – dowódcą III Oddz. Partyzanckiego AK, przekształconego w 8.Brygadę AK, brał udział w walkach pod Graużyszkami i w Murowanej Oszmiance oraz w operacji „Ostra Brama"; w październiku 1944 zorg.Oddział Tumrego, walczący do lutego 1945 z oddziałami NKWD;

ranny pod Rowinami dotarł do Wilna i został przerzucony na Pomorze; pracował w Wyrzysku i Lęborku; w 1948 został aresztowany przez UB i skazany na 7 lat więzienia, w 1954 zwolniono go, w 1960 zrehabilitowano; studiował w WSE w Poznaniu, uzyskując magisterium ekonomii, prac.jako ekonomista w Tarnowie i Rzeszowie.

TUROWSKI Wacław (1906-1983) doc. rolnik; ukończył Gimn. im. T. Czackiego w Wilnie, w 1930-35 studiował na Wydz. Rolnym USB, pracował m.in. w Izbie Rolniczej w Wilnie, po wojnie - w Poznaniu, m.in. od 1954 w Inst. Ochrony Roślin (od 1974 docent).

TURSKA z Jabłońskich Halina (1901-1979) językoznawca, st. asyst. USB, prof. UMK; w 1921 ukończyła gimn. w Wilnie, studiowała polonistykę na USB i była 1924-35 asystentem, doktorat uzyskała w 1929; podczas okupacji niem. działała w komórce legalizacji AK, w 1946 została adiunktem katedry językozn. indoeuropejskiego na UMK w Toruniu, w 1949 habilitowała się na Uniw. Pozn., w 1954 została prof. UMK, po 1962 - w Zakładzie Słowianoznawstwa PAN; opublikowała m.in. *Język Jana Chodźki* (Wil. 1930), *Język polski na Wileńszczyźnie* (w: *Wilno i Ziemia Wileńska* T. 1 Wil. 1930) a także kilka prac dotycz. języka A. Mickiewicza.

TWARDOWSKI Józef (1786-1840) matematyk, prof. i rektor Uniw. Wil.; studiował nauki matematyczne na Uniw. Wil. i uzyskał w 1807 stopień dra filozofii, gospodarował w maj. Weleśnica pod Pińskiem, założył szkołę Lancastra dla włościan, został podkomorzym pińskim, wizytatorem szkół w mińskiej guberni; w 1822 objął katedrę matematyki na Uniw. Wil. i był w 1823-24 rektorem, podczas procesu filaretów był aresztowany przez Nowosilcowa i podał się do dymisji, wrócił na wieś, po 1830 został marsz. pińskim, założył w Pińsku spółkę handlowo-komisową, która upadła, bo aresztowano go za stosunki z emigrantami.

TYCZKOWSKI Franciszek (1891-1982) ksiądz, asyriolog, rektor kościoła św. Michała w Wilnie; urodził się w Meriden w Stanach Zjedn., uczył się w Suwałkach, w seminariach duchownych w Sejnach, Wilnie i Kownie, w 1920 był kapelanem 1 p.p Legionów, po studiach w Inst. Biblijnym w Rzymie otrzymał w 1924 stopień mgra św. teologii, został asystentem na Wydz. Teol. USB, wykładał asyriologię, prowadził badania nad cywilizacją Sumerów; 1928-38 był rektorem kościoła św. Michała w Wilnie, przyczynił się do restauracji świątyni; we wrześniu 1939 był szefem duszpast. I Dyw. Piechoty Legionów, był więziony w łagrach, uczestniczył w kampanii włoskiej II Korpusu; od 1946 był kapelanem i proboszczem w St. Zjedn., bogate zbiory sumeryjskie przekazał Inst. Polskiemu w Londynie.

TYLKOWSKI Wojciech (1625-1695) jezuita, prof. Akad. Wil.; uczył się w kolegium jez. w Pułtusku, do zakonu wstąpił w 1645, studiował filozofię w Orszy i Połocku, teologię w Poznaniu i Braniewie, był prof. kolegiów we Wrocławiu, w Nysie, Braniewie i Warszawie, w 1669-73 był wielkim penitencjarzem dla Polaków w Rzymie, po powrocie w 1673 uzyskał stopień mgra nauk wyzw. i filozofii w Akad. Wil. i był tam prof. matematyki i regensem Papieskiego Seminarium, 1677-83 był spowiednikiem i wychowawcą, 1684-93 wykładał teologię moralną w Warszawie; opublikował wiele prac z różnych dziedzin po polsku i po łacinie.

TYRMAND Leopold (1920-1985) pisarz, publicysta, propagator jazzu; w 1937 zdał maturę w Gimn.im.A.Kreczmara w Warszawie, w 1938-39 studiował w Académie des Beaux Arts w Paryżu; w 1939 znalazł się jako uchodźca w Wilnie, w 1940-41 pracował w

red. „Prawdy Komsomolskiej"; w 1941 został aresztowany i skazany na 8 lat łagru, ale po ataku Niemców pociąg więzienny nie odjechał już z Wilna; w 1942 podał się za Francuza i zgłosił na roboty do Niemiec; w 1944 uciekł ze statku w Norwegii, ale został schwytany i osadzony w obozie; po powrocie do kraju współpracował z licznymi czasopismami, m.in. „Przekrojem" i „Tygodnikiem Powszechnym"; w 1966 wyjechał do Francji, od 1967 mieszkał w USA; opublikował m.in. w 1955 popularną powieść *Zły*, w 1957 – szkice *U brzegów jazzu*, w 1980 w Londynie *Dziennik 1954*.

TYSIEWICZ Jan (do 1830 Niewiarowicz Władysław) (1814-1888) malarz, rysownik, ilustrator; ok.1830 rozpoczął studia u J.Rustema na Uniw.Wil., ale po upadku powst.listopadowego musiał opuścić kraj pod zmienionym nazwiskiem; studiował w Wiedniu, mieszkał w Rzymie, potem w Paryżu i w 1871-85 we Lwowie; swój majątek i zbiory przekazał Ossolineum; malował głównie portrety, m.in.K.Lipińskiego i kilkakrotnie A.Mickiewicza, obrazy religijne oraz kopie dawnych mistrzów; w 1851 wydał własnym nakładem *Konrada Wallenroda* i *Grażynę* z drzeworytami według jego rysunków.

TYSZECKI Tomasz (XIX w.) architekt wil.; pracował na Uniw. Wil. do jego zamknięcia, potem - w Akad. Medyko-Chirurg., od 1842 był architektem okr. szkolnego Białoruskiego, od 1853 - Wileńskiego; wg jego projektu zrealizowany został dom Józefa Tyszkiewicza przy ul. Trockiej 1 (z kariatydami), kaplica cmentarna na Rossie (1841-50) oraz kościoły m.in. w Wilejce (1852).

TYSZKA Stanisław (1887-1975) inż.mierniczy; w 1912 ukończył Inst.Mierniczy w Moskwie, w 1913-39 pracował w Okręgowym Urzędzie Ziemskim w Białymstoku, w 1923-32 wykładał w Państw.Szkole Mierniczej i Przem.Leśnego w Łomży, w 1932-45 – w Państw.Szkole Techn.w Wilnie, w 1946-51 – w Gdańskich Zakładach Naukowych, 1951-58 – w Technikum Budowlanym w Gdańsku, w 1958-61 był konsultantem w „Geoprojekcie" w Gdańsku.

TYSZKIEWICZ Aleksander (ok. 1748-1775) w 1761 został ciwunem wil., w 1773 - oboźnym lit., w 1774 - pisarzem w. lit.

TYSZKIEWICZ Antoni (1866-1919) hr., działacz gospodarczy; w 1895 ukończył szkołę wojskową w Petersburgu, w 1888 - agronomię w Puławach; starał się o rozwój przemysłu w Wilnie i okolicach, zakładał młyny, mleczarnie i piekarnie, w 1907 wszedł do zarządu Tow. Muzeum Nauki i Sztuki; napisał pod pseud. Leliwa pracę *Stosunki rosyjsko-polskie* (1895).

TYSZKIEWICZ Antoni Dominik (1709-1762) biskup żmudzki; w 1736-40 był kanonikiem wil. i sekretarzem w. lit., w 1739 został biskupem sufraganem kijowskim, w 1740 - biskupem żmudzkim.

TYSZKIEWICZ Antoni Jan (ok. 1609-1649) marsz. nadworny lit.; w 1640 został cześnikiem lit. i podskarbim nadwornym lit., w 1641 - starostą wiłkomierskim, w 1642 - marszałkiem Trybunału Lit., w 1645 - marsz. nadw. lit.

TYSZKIEWICZ Eustachy (1814-1873 w Wilnie) hr., archeolog, kolekcjoner; ukończył gimn. w Mińsku, rozległe wykształcenie w zakresie historii i archeologii uzyskał jako samouk korzystając w 1832-34 z Ces. Biblioteki Publ. w Petersburgu, w 1835 osiadł w Wilnie, odbył podróż badawczą do Szwecji, Finlandii i Danii, w 1855 został prezesem Wil. Komisji Archeologicznej i założył gł. z własnych zbiorów Muzeum Starożytności (wywiezione po 1863 do Muz. Rumiancewa w Moskwie); ogłosił m.in. *Rzut oka na źródła archeologii krajowej...* (Wil. 1842), *Opisanie powiatu*

borysowskiego (Wil. 1847), *Listy o Szwecji* (Wil. 1846), *Archeologia na Litwie* (Kr. 1872).

TYSZKIEWICZ Jan (1896-1939) hr. właściciel Waki Trockiej pod Wilnem i innych majątków; był aktywnym działaczem Zw. Polaków Wojskowych w Wilnie, współorganizatorem oddziałów Samoobrony Wil., zginął w katastrofie lotniczej w Międzyrzeczu.

TYSZKIEWICZ Jan Witold (1831-1892) ziemianin; był marszałkiem pow. oszmiańskiego i wileńskiego w 1859-62, został wydalony z Rosji za udział w manifestacjach narodowych.

TYSZKIEWICZ Janusz Skumin (ok. 1572-1642 w Wilnie) wojewoda wileński; w 1607 został pisarzem w. lit.; w 1621 - woj. mścisławskim, w 1626 - woj. trockim, w 1640 - woj. wileńskim; został unitą i ogłosił *List do Boreckiego i Smotryckiego przeciwko Cerkwi wschodniej* (b.m.r.dr.), walczył pod Chocimiem, był komisarzem do rokowań ze Szwecją 1624-25 i napisał dot. tych spraw *Diariusz*.

TYSZKIEWICZ Jerzy h. Leliwa (ok. 1574-1625) jezuita, prowincjał, prof. Akad. Wil.; nowicjat oraz studia filozoficzne i teologiczne odbył w Rzymie 1593-1602, posiadał doktorat filozofii i teologii; uczył filozofii w Kaliszu, teologii w Akad. Wil. 1607-08 i w Poznaniu 1608-11, potem był superiorem w Toruniu, rektorem w Kaliszu i Poznaniu, instruktorem trzeciej probacji w Jarosławiu, prowincjałem polskim 1622-25.

TYSZKIEWICZ Jerzy (zm. 1656) biskup wil.; po uzyskaniu święceń został kanonikiem krakowskim, potem - wileńskim, w 1627 - sufraganem wileńskim, w 1633 - biskupem żmudzkim; w 1638 był legatem Władysława IV do papieża Urbana VIII, który mianował go prałatem domowym, przewodniczył zjazdowi katolików i protestantów w Toruniu (Colloqium charitativum), w 1649 został biskupem wil.

TYSZKIEWICZ Kazimierz (zm. 1652) w 1633 został podstolim lit., w 1638 - stolnikiem, w 1642 - krajczym, w 1644 - podczaszym lit.

TYSZKIEWICZ Konstanty (1806-1868) hr., archeolog i geograf, brat Eustachego; ukończył Uniw. Wil. i był od 1828 urzędnikiem w min. skarbu Królestwa Polskiego, potem osiadł w swych dobrach w Łohojsku, odbywał wycieczki archeologiczne po Litwie, zgromadził cenny zbiór wykopalisk i bogatą bibliotekę; napisał m.in. *Pomniki rytownictwa krajowego* (T. 1 Wil. 1858), *Wiadomość historyczna o zamkach i horodyszczach na Litwie i Rusi* (1859), *Wilia i jej brzegi pod względem hydrograficznym, archeologicznym i etnograficznym* (Drezno 1871).

TYSZKIEWICZ Ludwik Skumin (zm. 1808) marszałek w. lit.; odgrywał ważną rolę na dworze Stan. Augusta, w 1778 był marsz. Sejmu, w 1780 został hetmanem polnym lit., potem podskarbim w. lit., w 1793 został marszałkiem w. lit., podpisał II rozbiór Polski i był posłem Sejmu do Petersburga; w 1786 ogłosił *Regulamen służby obozowej i garnizonowej dla całego wojska obojga narodów*.

TYSZKIEWICZ Michał (1828-1897) podróżnik i myśliwy, ordynat birżański; popierał teatr wileński i Muzeum Starożytności, prowadził badania na Forum Romanum w Rzymie, wydał *Dziennik podróży po Egipcie i Nubii* (Paryż 1863), posiadał bogatą bibliotekę i cenne zbiory etruskie, greckie i egipskie, które Benedykt Tyszkiewicz przekazał w 1907 do Muzeum Nauki i Sztuki w Wilnie.

TYSZKIEWICZ Władysław hr. z Landwarowa (1865-1936); w 1907 był fundatorem i prezesem Muzeum Nauki i Sztuki w Wilnie, do którego przekazał cenną kolekcję

obrazów: Teniersa, Cortony, Orłowskiego, Rustema, Peszki, Matejki, Boznańskiej, Wyczółkowskiego, Mehoffera i Ruszczyca oraz liczne rysunki i akwarele.

TYSZKIEWICZ-SKUMINOWICZ Teodor (zm. 1668) biskup sufragan białoruski; był ihumenem kijowskim, przeszedł na katolicyzm w 1643, został kanonikiem i archidiakonem wil., w 1652 - biskupem sufraganem białoruskim.

TYSZKIEWICZÓWNA Maria (1871-?) hr., pisarka, działaczka społ.; uzyskała wykształcenie domowe, trzykrotnie odbyła podróż po Europie, założyła w Wilnie ambulatorium udzielające bezpłatnej pomocy lekarskiej, była wiceprezesem tajnego tow. „Oświata", w 1902 opublikowała powieść społeczną *Spójnik*.

TYSZYŃSKI Aleksander (1811-1880) krytyk literacki, filozof; uczył się w szkole trynitarzy w Mołodecznie, w 1825-28 studiował na Wydz.Prawnym Uniw.Wil. i uzyskał stopień kandydata nauk moralno-politycznych; pracował jako urzędnik w Wilejce, Mińsku i Warszawie, brał udział w życiu literackim, w 1841 należał do założycieli „Biblioteki Warszawskiej"; od 1855 gospodarował w maj.rodzinnym Miassota i był deputatem do Zgrom.Szlacheckiego w Wilnie, w 1857 należał do zespołu red. „Teki Wileńskiej"; podczas represji Murawiewa w 1865 wyjechał do Warszawy, w 1866-69 wykładał historię liter.polskiej w Szkole Głównej; w 1873 wrócił na wieś; był członkiem Akad. Umiej. w Krakowie i Wil. Komisji Arche-ologicznej; opublikował m.in.: „romans" *Amerykanka w Polsce* (1837), *Rozbiory i krytyki* (1854), *Pierwsze zasady krytyki powszechnej* (1870), *Wizerunki polskie* (1875), *Józef Ignacy Kraszewski i jego powieści historyczne* (1877).

TYZENHAUZ Antoni (1733-1785) podskarbi nadw. lit.; uczył się u jezuitów w Wilnie, cieszył się zaufaniem Stan. Augusta, w 1761 został pisarzem w. lit., w 1764 - koniuszym lit. i posłem na sejm, w 1765 - podskarbim w. lit., starostą grodzieńskim, zarządcą litewskiej ekonomii król., zakładał manufaktury, szkoły mierniczych, regestratury (buchalterii), budownictwa, korpus kadetów, szkołę lekarską i dom dla położnic, ogród botaniczny, drukarnię, orkiestrę i balet; nadmiar inicjatyw i nieumiejętna gospodarka spowodowały zadłużenie ekonomii, w 1780 zakłady przemysłowe zlicytowano i zmarnowano, umarł w ubóstwie.

TYZENHAUZ Gothard Jan (zm. 1669) biskup sufragan wil.; był kanonikiem wil., w 1661 został sufraganem wil., w 1665-67 administrował diecezją, w 1668 otrzymał nominację na biskupa smoleńskiego.

TYZENHAUZ Konstanty (1786-1853) hr., ornitolog; uczył się w Warszawie, na Uniw. Wil. studiował nauki przyrodnicze, 1812-14 służył w armii Księstwa Warsz., w 1814 osiadł w Postawach i utworzył tam muzeum ornitologiczne (3000 okazów); wydał m.in. *Ornitologię powszechną, czyli opisanie ptaków wszystkich części świata* (3 tomy Wil. 1843-46), *Zasady ornitologii czyli nauki o ptakach* (Wil. 1841); jego zbiory zostały przekazane do Muzeum Starożytności w Wilnie.

U

UGNIEWSKI Szymon (ok.1582-1648) jezuita, rektor Akad.Wil.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1604; w 1615-17 studiował filozofię w Braniewie, w 1617-21 – teologię w Wilnie; był prof.retoryki w Pułtusku w 1611-12 i Wilnie w 1612-15, w 1623 – prof.j.hebrajskiego w Wilnie, w 1625-26 – prefektem szkół i drukarni w Wilnie; w 1632-37 był rektorem Akad.Wileńskiej; ponadto był rektorem w Pułtusku i Pińsku, instruktorem III probacji w Nieświeżu.

UGOSKI Jakub (ok.1604-1676 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w 1624 w Wilnie; w 1641-44 był superiorem w Nowogródku, w 1644-46 – prokuratorem prowincji, w 1647-49 – rektorem w Połocku, w 1652-55 i 1665-68 – prowincjałem litewskim, 1659-64 – rektorem w Pułtusku, w 1668-74 – prepozytem domu profesów w Wilnie.

UKOLSKI Jan Władysław (zm. po 1710) - podkomorzy trocki; w 1666 został pisarzem grodzkim trockim, ok. 1671 - stolnikiem, w 1683 - sędzią ziemskim, w 1691 - podkomorzym trockim.

UKOLSKI Kazimierz Józef (XVIII w.) podkomorzy, następnie ciwun trocki, poseł sejmowy w 1740 i 1746.

ULDYŃSKI Józef (1792-1863) prof. Liceum Krzemienieckiego; w 1814 ukończył Uniw. Wil. i został prof. prawa i historii w gimn. w Winnicy, potem - w Lic. Krzemienieckim; ogłosił: *Geografia starożytna, stosowana do dzisiejszej...* (1819).

ULIŃSKA Alina (1905-1990) chemik, prof. UMK; w 1931 ukończyła studia w zakresie chemii fizycznej na USB, pracowała na USB i w Politechnice Warszawskiej, uczyła w szkołach średnich, podczas okupacji - na tajnych kompletach w Wilnie; od 1945 pracowała na UMK w Toruniu, kierowała Katedrą, potem Zakładem Chemii Ogólnej 1951-75, została prof. zwyczajnym.

UŁASAU (Własow) **Aleksander** (1874-1941) białoruski działacz polityczny; wydawał i redagował w Wilnie czasopismo „Nasza Niwa", w 1922-27 był senatorem RP, w 1939 aresztowany przez władze sowieckie zginął w więzieniu.

UMIASTOWSKA Jadwiga (1901 w Wilnie - 1939) nauczycielka łaciny; w Wilnie ukończyła szkołę średnią, studiowała filologię klas. na USB w 1921-28, w 1928-30 uczyła łaciny w Gimn. im. E. Orzeszkowej; chora na gruźlicę wstąpiła w 1933 do Zgrom. Sióstr Służebnic Krzyża w Laskach.

UMIASTOWSKI Bronisław (1854-1933) ziemianin, bankowiec, działacz społeczny i oświatowy; w 1916 był członkiem Komitetu Polskiego w Wilnie, inicjatorem Samoobrony Wileńskiej, pierwszym kwestorem USB w 1919, członkiem Komitetu Dyskontowego Wil. Oddz. Banku Gospodarstwa Krajowego, członkiem Komisji Rew. Wil. Banku Ziemskiego, członkiem Zw. Ziemian, prezesem Wil. Tow. Rolniczego.

UMIASTOWSKI Tomasz (zm. 1822) praw-

nik, był palestrantem, od 1792 sędzią ziemskim oszmiańskim, potem prezesem Sądów Gł. Wil., członkiem Najwyższej Rady Narodowej Litewskiej w powst. kościuszkowskim, wyjechał na emigrację; napisał *Processus iudiciarius...* (1780).

UMIASTOWSKI Zdzisław (1908-1965) rolnik, ekonomista; uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1923-28, na USB uzyskał stopień mgra rolnictwa i został kierownikiem wil. delegatury Państw. Izby Rozrachunkowej, brał udział w kampanii wrześniowej jako porucznik i był jeńcem w oflagu, po wojnie pracował w PKS we Wrocławiu.

UNICKI Leon (przełom XVIII-XIX w.) lekarz, poeta; stopień dra med. uzyskał na Uniw. Wil. w 1811, ogłosił zbiór *Pierwiastki mej muzy* (Wil. 1805).

URBANOWICZ Bolesław (1906-1994) ziemianin, urzędnik, poeta; ukończył gimn. w Telszach, gospodarował w maj.Dumitry, gdzie w czasie okupacji zorganizował konspiracyjny punkt przerzutowy AK między Wilnem a Prusami; w 1945-56 był naczelnikiem poczty pod Wilnem, organizatorem polskiego życia na Wileńszczyźnie; w 1956 zamieszkał w Ostródzie, pracował jako kontroler jakości przetwórstwa mlecznego; napisał zbiór wierszy o tematyce kresowej.

URBANOWICZ Henryk, pseud."Szczaw", „Zabawa" (1926 Wilno-1949) harcerz, żołnierz AK; w 1939-41 uczył się w Gimn.im.Zygmunta Augusta w Wilnie, potem na tajnych kompletach; był harcerzem „Czarnej Trzynastki", w stopniu kaprala dowodził 3.drużyną w 2.plut.Szarych Szeregów, brał udział w walkach o Wilno w lipcu 1944; uniknął rozbrojenia, po aresztowaniu uciekł i wstąpił do oddz. mjra Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki"; po wojnie pracował i studiował w Łodzi, w 1948 został aresztowany przez UB i skazany przez Wojsk.Sąd Rejonowy na karę śmierci, wyrok wykonano 6.05.1949; pisał słowa i melodie do piosenek harcerskich.

URBANOWICZ Jan, pseud. „Sambor" (1913-1947) żołnierz AK; walczył w 5. Bryg. AK „Łupaszki"; w 1944 został aresztowany przez NKWD w rodzinnym maj. Piotropol; zginął w obozie w republice Komi.

URBANOWICZ Wincenty (1905-1944 lub 1945) legionista, żołnierz AK; w wieku 15 lat wstąpił do Legionów Piłsudskiego, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920; w czasie II wojny był szefem siatki AK w Wornianach, potem walczył w 5.Bryg. AK „Łupaszki"; po akcji „Ostra Brama" był aresztowany przez NKWD, ale uciekł z transportu do Kaługi; ujęto go ponownie w rodzinnym maj.Piotropol i zamordowano.

URBANOWICZÓWNA Zofia (Urbanavičiutė Sofija) (1915-1980 Wilno) malarka i graficzka; w 1921-33 uczyła się w Gimn. im.Witolda Wielkiego w Wilnie, w 1933-38 studiowała na wydz.Sztuk Pięknych USB w prac. L.Sleńdzińskiego; w 1938-39 kontynuowała studia w Paryżu; w 1939-46 uczyła rysunku w V Gimn.Męskim w Wilnie, od 1947 prac. w Inst.Sztuk Plastycznych w Wilnie; malowała głównie portrety.

URMANOWICZ Walenty (1898-1969) ksiądz, filozof i etyk, zast.prof.USB; od 1930 był asyst.na Wydz.Teolog.USB, prowadził wykłady z teorii poznania; od 1939 – zast. prof. przy Katedrze Etyki i Chrześcijańskiej Nauki Społecznej; podczas okupacji wykładał w Semin.Duch.w Wilnie; w 1942-43 był więziony w obozie w Szałtupiu k. Kowna; w 1945-61 wykładał w Wyższym Semin. Duch. w Białymstoku, od 1952 – na KUL-u, w 1954-68 był prof. na ATK w Warszawie, kier. Katedry Teologii Moralnej i Ogólnej.

URSYN (Zamarajew) **Jan** (1867-1924)

dziennikarz i literat; od 1885 publikował w „Kurierze Warsz.", był korespondentem petersb. „Kraju", sekretarzem red. „Kuriera Litewskiego" 1905-06 i „Dziennika Wil." 1906.

URSYN-NIEMCEWICZ zob. **NIEMCEWICZ**

USSOWICZÓWNA Ludwika (XX w.) nauczycielka j.polskiego w Nowej Wilejce; napisała książkę *Zarys dziejów Nowej Wilejki*, której nakład został zniszczony w drukarni przez władze sowieckie we wrześniu 1939 r.

UZIĘBŁO Gerard (1858-1913) filolog, nauczyciel, brat Lucjana; w 1883 ukończył sekcję klasyczną na Wydz. Historyczno-Filologicznym Uniw. Warsz., współpracował z „Kurierem Codz.", Tygodnikiem Ilustr.", „Prawdą" i petersburskim „Krajem", w „Ateneum" ogłosił w 1889 artykuł *O orientalizmie u Mickiewicza*; był nauczycielem gimn. w kilku miastach, na koniec w Wilnie; pochowany na cm. Bernardyńskim.

UZIĘBŁO Lucjan, pseud. Sulimczyk (1864 w Wilnie - 1942 w Kolonii k. Wilna) publicysta, bibliotekarz, działacz kulturalny; kształcił się w szkole realnej, uzupełniał wiedzę jako samouk; w 1899 zorganizował w Wilnie tajne Tow. Miłośników Starożytnictwa i Ludoznawstwa, którego był sekretarzem, skarbnikiem i bibliotekarzem, w 1907 członkowie tego tow. wstąpili do Tow. Przyjaciół Nauk; w 1906 był współzałożycielem Tow. Muzeum Nauki i Sztuki, w 1908-14 był w nim kustoszem, pomnażał i porządkował zbiory (m.in. M. Pełki-Polińskiego), w 1914 biblioteka ta została przekazana Tow. Przyj. Nauk; zgromadził bogaty i cenny księgozbiór prywatny, przez 3 lata był mł. asystentem przy Katedrze Historii Kultury USB; pracował w red. „Kuriera Litewskiego", w 1883-1940 opublikował kilkaset artykułów o kulturze wil. w różnych czasopismach.

V

VAIŽGANTAS Juozas zob.: **TUMAS-VAIŽGANTAS Juozas**

VALAITIS Antanas (1890-1946) literat i tłumacz litewski; w 1910 ukończył seminarium naucz, w Wejwerach pod Kownem i pracował jako nauczyciel; w 1923-26 studiował literaturę i psychologię w Montpellier; od 1926 był nauczycielem j.litewskiego w Gimn.im.Witolda Wielkiego w Wilnie, od 1930 prac.jako tłumacz w Instytucie Badań Europy Wschodniej, w 1940 był bibliotekarzem w Instytucie Literatury Litewskiej Akad. Nauk; w 1941 został przez NKWD wywieziony do obozu w Karagandzie, gdzie zmarł; kilka utworów wydał w Wilnie, m.in. *Vaikų scena* (1929), przełożył na litewski *Pana Tadeusza* Mickiewicza (1924) i poezje Syrokomli.

VALIUNAS Silvestras Teofilis zob.: **WALLENOWICZ Sylwester Teofil**

VARNAS Adomas zob.: **WORONOWICZ Adam**

VEGA Emanuel de (1553-1640) Portulalczyk, jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1569, studiował filozofię i teologię w Kolegium Rzymskim, w 1581-87 był pierwszym profesorem teologii polemicznej w Akademii Wil., w 1587 otrzymał doktorat teologii, w Wilnie opublikował 8 rozpraw polemicznych przeciwko różnowiercom, znał j. polski i litewski; później wykładał w Koloszwarze i Pradze, był kaznodzieją we Włoszech.

VENGRIS Jonas (1876-1935) inż. górnik, działacz litewski; w 1905 ukończył politechnikę w Petersburgu i od 1918 pracował jako inż. górnik w Sosnowcu, w 1922-35 był dyrektorem kopalni Saturn; uczestniczył w życiu społeczno-kulturalnym mniejszości litewskiej w Polsce, współpracował z prasą litewską w Wilnie, pochowany na Rossie.

VIANA Piotr (1549-1609) Hiszpan, jezuita, prof. Akad. Wil.; studiował filozofię w Alcali i uzyskał bakalaureat sztuk wyzwolonych, w 1569 wstąpił do zakonu, teologię studiował prawdopod. w Rzymie, w 1573 przybył do Poznania, w 1574/75 był prefektem studiów i wykładał teologię moralną i kontrowersyjną w Akad. Wil., w 1575-78 był prof. filozofii, potem wykładał teologię w Neapolu, Bolonii i Parmie; w Wilnie drukował tezy filozoficzne i teologiczne (*Assertationes*) w 1576-78.

VIŠINSKIS Povilas (1875-1906) litewski publicysta i działacz kulturalny; w Wilnie mieszkał od 1904, pracował w red. gazet „Vilniaus žinios" i „Lietuvos ukininkas", w 1905 założył wydawnictwo „Šviesa", ułożył elementarz litewski; pochowany na Rossie.

VITAN-DUBIEJKAUSKI Leu (ok. 1869-1940) poeta i architekt białoruski; w 1909 ukończył studia w Paryżu, restaurował m.in. kościół Franciszkanów, był organizatorem i dyrektorem Państw. Szkoły Murarskiej w Wilnie; w czasie I wojny był prezesem Zw. Białorusinów w Warsz., pisał wiersze i opowiadania o tematyce patriotycznej; pochowany na Rossie.

V

VORBEK-LETTOW (Littauer) **Maciej** zob. LETTOW

VORBRODT Kazimierz (zm. 1939) aktor, dyr. teatru; w 1918 ukończył warsz. Szkołę Dramatyczną, w 1920-24 występował w Teatrze Polskim w Wilnie, w 1926-27 - w zespole „Reduty", poza tym - w Poznaniu, w Grodnie i Sosnowcu.

W

WALCZAK Adam, ps. „Sęp", „Nietoperz" (1915-2003) komendant 13.Brygady AK; maturę uzyskał w 1925 w Semin.Nauczycielskim w Toruniu, w 1938 ukończył w st. podporucznika Szkołę Podchorążych w Komorowie; we wrześniu 1939 uciekł z obozu internowania w Birsztanach na Litwie i rozpoczął działalność w SZP; w 1942 został aresztowany, ale uciekł z transportu do Parwieniszek; był komendantem Obwodu AK Oszmiana-Południe, potem inspektorem ds. organizacji i wyszkolenia Obw.Mołodeczno; zorganizował „Grupę Dąb" walczącą z oddziałami Wehrmachtu, policji litewskiej i partyzantki sowieckiej; w 1944 grupa została przemianowana na 13.Brygadę AK Okr. Wileńskiego (Brygadę „Nietoperza"), która walczyła z Niemcami o Wilno, potem – z oddziałami NKWD; w 1945 był przerzucony do Polski centralnej, w 1993 wszedł do Rady Naczelnej ŚZŻAK; napisał książkę *13.Brygada Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej*. Bydgoszcz TMWiZW, 2002.

WALICKA z Kruszewskich Wacława (1878-1958) nauczycielka; w 1898 ukończyła gimn. w Kazaniu, w 1912 - studia historyczne na UJ w Krakowie, 1915-20 pracowała w pryw. gimnazjach w Wilnie, w czasie Litwy Środkowej była nacz. Wydz. Szkół Średnich przy Min. Oświaty, w 1925 uzyskała dyplom nauczycielski na USB i do 1931 uczyła historii w Gimn. im. Króla Zygm. Augusta i E. Orzeszkowej w Wilnie, po przejściu na emeryturę była prelegentką w więzieniach wil.; 1940-45 uczyła na tajnych kompletach, od 1945 - w Szkole dla Niewidomych w Laskach.

WALICKA-WOYCZYŃSKA Wiesława, imię zakonne Benedykta (1901-1975) filozof, asystentka USB, zakonnica; w 1920 uzyskała maturę w Gimn. im. E. Orzeszkowej, 1921-26 studiowała na Wydz. Hum. USB, od 1923 była asystentką przy Katedrze Pedagogiki, potem - Filozofii, w 1928 otrzymała doktorat na podst. pracy o G. Berkeleyu i była do 1933 st. asyst., w 1928-31 uczyła ponadto propedeutyki filozofii w Gimn. Orzeszkowej; po śmierci męża wstąpiła w 1933 do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebniczek Krzyża w Laskach, w 1950-62 była przełożoną generalną.

WALICKI Alfons (1808-1858) filolog klasyczny; ur. w Suchymborze na Wileńszczyźnie, uczył się w gimn.wileńskim, potem – w Semin.Nauczycielskim przy Uniw.Wil., gdzie był wybitnym uczniem prof.G.E. Grodka i w 1826 uzyskał stopień kandydata filozofii; w 1828 złożył egz.konkursowy w Akad. Nauk w Petersburgu i został skierowany do Inst.Profesorskiego w Dorpacie, gdzie w 1833 otrzymał doktorat filozofii; w 1833-34 studiował w Berlinie, od 1835 przez 23 lata był prof.literatury greckiej i starożytności na Uniw.w Charkowie; opublikował przekłady: E.Tegnér *Saga o Frithjofie* („Pam.Lit." 1842), J.W.Goethe *Faust* cz.1 (Wilno 1844), Sofokles *Edyp król* (Wilno 1845), liczne pozostały w rękopisie.

WALICKI Franciszek (1874-1964) inż.geodeta; od 2.roku życia mieszkał w Wilnie i ukończył tu szkołę realną; w 1895-1899 studiował na Polit.Lwowskiej; od 1899 pracował w Wilnie jako członek Komisji Szacun-

kowej Magistratu, od 1900 – jako nacz. Wydz. Pomiarów m.Wilna, założył wówczas lokalną sieć triangulacyjną, kierował pomiarami dla wykonania planu miasta 1:250; otrzymał złoty medal i dyplom honorowy Mosk. Inst.Mierniczego za sporządzenie map basenów wodnych Litwy; podczas I wojny był kier.Wydz.Pomiarów i Regulacji m.Łodzi, opracował pierwszy nowoczesny plan Łodzi i okolic; w 1922 wrócił do Wilna, w 1926 został inż.przysięgłym, prowadzącym działalność samodzielną; w 1928 nabył dworek przy ul.Świronek, w 1933-34 – grunt w Markuciach; w 1939 przeszedł na emeryturę; od grudnia 1944 do maja 1945 był więziony; w 1945 wyjechał do Łodzi, jego imieniem nazwano tam jedną z alei parkowych.

WALIGÓRA Jan (1890-1968), jezuita, po studiach teologicznych, w l. 1922-25 w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie uczył religii, j. polskiego, historii, geografii i matematyki, potem w Chyrowie, w 1928 wyjechał na misje do Rodezji Północnej.

WALINOWICZ Andrzej (1792-1853 Wilno) malarz; uczył się w szkole bazylianów w Borunach, w 1814-17 studiował na Uniw.Wil. u J.Rustema i K.Jelskiego; w 1822-26 uczył rysunku na pensjach prywatnych; malował obrazy do kościołów, m.in. Wszystkich Świętych w Wilnie.

WALLENOWICZ Sylwester Teofil – Valiunas Silvestras Teofilis (1789-1831) pisarz polski i litewski, powstaniec 1831; w 1807 ukończył szkołę powiat. w Rosieniach, w 1812 – Wyższe Semin. Duchowne przy Uniw. Wil. ze stopniem magistra, ale święceń nie przyjął; w 1812 wstąpił do pułku lekkiej kawalerii gen. J.Konopki i brał udział w przegranej bitwie pod Słonimiem; mieszkał w maj. Aužbikowo S.Billewicza; uczestniczył w powst.1831 na Żmudzi jako oficer p. piech. Z.Staniewicza, w bitwie pod Cytowianami został ciężko ranny i zmarł po 4.06.1831; ok.1823 napisał po litewsku *Birutes daina* i ogłosił ją we własnym przekładzie polskim jako *Pieśń o Birucie* w czasop. „Kolumb" w 1828; utwory satyryczne ogłaszane w prasie wileńskiej pisał po polsku.

WALTER Władysław (właśc. Walterejt) (1887-1959) aktor, śpiewak, dyr. teatru; w sezonie 1911/12 występował w Wilnie, grał gł. w teatrach i kabaretach Warsz., po wojnie - w Łodzi.

WALTZ Leopold (ok.l823-ok.!893) kompozytor wil., autor popularnych utworów na fortepian.

WAŁECKI Antoni Bazyli (1815-97) zesłaniec, przyrodnik; studiował w Akademii Medyko-Chirurg. w Wilnie, należał do tajnego Tow. Demokratycznego F. Sawicza, od 1836 - Stow. Ludu Polskiego, w 1838 został aresztowany i do 1856 przebywał na zesłaniu na Syberii, po powrocie był kustoszem gabinetu mineralogicznego Szkoły Gł. i Uniw. Warszawskiego, od 1884 był członkiem red. „Pamiętnika Fizjograficznego" i „Wszechświata"; wydał m.in. *Systematyczny przegląd ryb krajowych* (1864).

WANDYCZ Wiktor (właśc. Piątosa) (1877-1952) aktor, śpiewak; w teatrze wil. występował w 1905, po I wojnie gł. w Warszawie.

WANTUCHOWSKI Władysław Jan (do 1913 Wantuch) (1895-1961), jezuita, duszpasterz w Stanisławowie, Czerniowcach, Łęczycy, Łodzi i Poznaniu, w l. 1936-1938 w USA, w 1939 rektor kolegium w Wilnie, aresztowany w marcu 1942, więziony na Łukiszkach, w Pagrižuvis i w Šautupis, po wojnie w 1952 dyr. misjonarzy ludowych, w 1955 superior w Bydgoszczy, potem w Jastrzębiej Górze.

WAŃKOWICZ Melchior (1892-1974) pisarz; w 1927-39 kierował wydawnictwem

„Rój", w 1939-58 był na emigracji, uczestniczył jako koresp. woj. w walkach pod Monte Cassino (reportaż *Bitwa o Monte Cassino* t. 1-3 1945-47); swoje dzieciństwo w Kalużycach na Litwie opisał w *Szczenięcych latach* (1934).

WAŃKOWICZ Stanisław (1860-1937) działacz gospodarczy, bankowiec; w 1881 ukończył Morską Szkołę Techniczną w Kronsztadzie jako inż. budowy okrętów, prowadził wzorowe gospodarstwo na Polesiu, był posłem do 2. i 3. Dumy, prezesem Rady Ekonomicznej przy Del. Rządu w okr. Litwy Środkowej, prezesem Wil. Tow. Rolniczego, Wileńsko-Trockiego Zw. Ziemian, Klubu Szlacheckiego, założycielem i pierwszym prezesem Wil. Giełdy Pieniężnej, prezesował także Wil. Tow. Wioślarskiemu i Wil. Tow. Cyklistów, własnym kosztem wybudował cyklodrom na Zwierzyńcu; pisał artykuły na tematy ekonomiczne w „Słowie".

WAŃKOWICZ Walenty (1800-1842) malarz; studiował u J. Rustema w Wilnie oraz w Akademii petersburskiej 1824-30, działał w Mińsku i okolicy, w 1840 wyjechał do Paryża, malował głównie światłocieniowe portrety, m.in. A. Mickiewicza, A. Puszkina, A. Towiańskiego, był jednym z czołowych przedstawicieli szkoły wileńskiej.

WARAKOMSKI Romuald, pseud. Hilary (1908 w Wilnie - 1986) artysta malarz, działacz AK, zakonnik; studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, w czasie okupacji wykorzystał umiejętności plastyczne do działalności w komórce ZWZ-AK „Legalizacja", wystawiającej fałszywe dokumenty, dzięki którym uratowano setki ludzi przed śmiercią lub wywiezieniem; w 1945-47 działał w Warszawie, tropiony przez UB wstąpił do zakonu Karmelitów Bosych w Czarnej k. Krakowa, po ukończeniu studiów teologicznych w Krakowie w 1953 przyjął święcenia, w 1957-60 był przeorem klasztoru w Krakowie; napisał książkę *Komórka Legalizacyjna Sztabu Okręgu Wileńskiego AK w l. 1939-1947* (wyd. 1996).

WARGOCKI Andrzej (ok.1559-po 1620) jezuita; uczył się w Akad.Krakowskiej, wykładał w Pułtusku i Braniewie; w Wilnie był w 1579-82 prof.klas niższych, w 1586-87 - prof. dialektyki, w 1587-88 - prefektem Semin. Diecezjalnego, w 1589-91 - prof.retoryki; w 1591 uzyskał dymisję z zakonu, w 1596 został proboszczem w Biegonicach k.N.Sącza, w 1603 - prebendarzem przy Kościele Mariackim w Krakowie; publikował polemiczne dzieła religijne oraz przekłady autorów starożytnych, przetłumaczył też dzieło M.K.Radziwiłła *Peregrynacja albo pielgrzymka do Ziemi Świętej* (Kraków 1607).

WARSZEWICKI Stanisław (ok. 1530-1591) jezuita, organizator i rektor Akad. Wil.; studiował w Akad. Krakowskiej, potem w 1550 w Wittenberdze, 1554-55 w Padwie; po powrocie został sekr. królewskim, w 1562 przyjął święcenia, w 1567 wstąpił do jezuitów w Rzymie i do 1570 studiował tam teologię; 1570-72 organizował kolegium jezuitów w Wilnie, potem Akademię Wileńską, w 1570-78 był rektorem, w 1582-90 był rektorem kol. w Lublinie, wyjeżdżał z misjami dyplomatycznymi do Szwecji w 1574 i 1578; pozostawił bogatą korespondencję, publikowaną częściowo w XIX i XX w.

WARSZEWICZ - aktor; w teatrze wil. występował w l. 1825-27.

WARSZEWICZ Józef (1812 w Wilnie - 1866) botanik; w 1829 rozpoczął studia przyrodnicze na Uniw. Wil., przerwał je ze wzgl. materialnych i rozpoczął praktykę ogrodniczą pod kier. Józefa Jundziłła w wil. ogrodzie botanicznym, potem pracował w ogrodzie Józefa Strumiłły; w powstaniu listop. walczył w korpusie gen. Giełguda, na emigracji pracował w Prusach

Wsch., od 1840 - w Ogr. Bot. w Berlinie, w 1844-53 - w ogrodzie belgijskiego kolekcjonera Van Houttego w Gwatemali, uczestniczył wówczas w ekspedycjach do Ameryki Środkowej Berlińskiego Tow. Ogrodniczego i Londyńskiego Tow. Ogr., dzięki niemu opisano przeszło 300 nowych gat. storczyków; w 1854 został inspektorem ogr. bot. w Krakowie, *Catalogus Plantarum in. C.R. Horto Botanico Cracoviensi anno 1864* wymienia 8911 roślin z 2074 rodzajów, od jego nazwiska pochodzi nazwa storczyków Warszewiczella.

WARTĘSKI Stefan (XVI w.) działacz kalwiński, senior zborów wil.

WASILEWSKI Józef (1906 w Wilnie - 1961) aktor; ukończył szkołę handlową w Wilnie i szkołę dramatyczną we Lwowie, gdzie debiutował na scenie, w 1924-26 występował w Grodnie, potem - w zespole „Reduty" 1926-30, w Wilnie występował w 1931/32, 1939/40 i 1941; w czasie okupacji niemieckiej pracował w Wilnie jako robotnik, w 1944/45 grał w wil. Teatrze Polskim, potem - w Toruniu, Łodzi i Warszawie.

WASILEWSKI Leon, pseud. Woyszwiłło (1870-1936) działacz socjalistyczny, publicysta, dyplomata, historyk; od 1896 działał w PPS, był bliskim współprac. J. Piłsudskiego, w 1918-19 był min. spraw zagranicznych, w 1919 - członkiem Narodowego Komitetu Polskiego w Paryżu, w 1919-20 kierował akcją mającą doprowadzić do zorg. na Litwie rządu przychylnego Polsce, w 1920-23 był członkiem i przew. delegacji prowadzących rokowania z Rosją, od 1924 - prezesem Inst. Badania Najnowszej Historii Polskiej; publikował artykuły w prasie wil., wydał m.in. książkę *Litwa i Białoruś. Zarys historyczno-polityczny stosunków narodowościowych* (1925).

WASILEWSKI Mieczysław Henryk (1919-1989) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-36, w 1936 wstąpił do TJ, święcenia kapłańskie o otrzymał w 1946, był katechetą w Szczecinie.

WASILEWSKI Tadeusz (1933 Wilno - 2005) historyk, prof.Uniw.Warsz.; badał dzieje wczesnośredniowiecznej Polski, Bizancjum, Rusi i Bałkanów; był znawcą historii Rzeczypospolitej Szlacheckiej, zwłaszcza Litwy; w 1991-95 był ambasadorem RP w Bułgarii.

WASILEWSKI Wiktor (1894-1970) matematyk, nauczyciel; w 1929 ukończył studia matematyczne na USB, w 1925-40 uczył fizyki, matematyki i chemii w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, podczas okupacji uczył na tajnych kompletach w Wilnie 1941-42, potem w Siemiatyczach, 1944-51 był dyr. Gimn. i Lic. w Siemiatyczach, potem pracował w gimn. warszawskich.

WASZKIELIS Leon (1909-1942) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-27, w 1927 wstąpił do TJ, ukończył studia filoz. w Krakowie, w 1940 w czasie studiów teol. w Lublinie został aresztowany przez Gestapo, był więziony na Zamku, w obozach Sachsenhausen i Dachau, zmarł w Dachau 5 XI 1942.

WASZKIEWICZ Jan (1797-1859) ekonomista, prof. Uniw. Wil.; studiował nauki moralne i polityczne na Uniw. Wil., w 1820 otrzymał stopień mgra prawa i został nauczycielem w gimn. wil., w 1824 - adiunktem ekonomii politycznej na Uniw. Wil., w 1825-32 był profesorem; po zamknięciu uniw. był radcą wydz. gospodarczego Akad. Medyko-Chirurgicznej, cenzorem ksiąg, później dyrektorem szkoły rabinów w Wilnie; ogłosił m.in. *Krótki zbiór ekonomii politycznej ułożony podług sławniejszych autorów w tej nauce* („Dziennik Wil." 1823), *Nauka o handlu* (Wil. 1830), *Historia banków...* (Wil. 1838), przełożył z franc. *Główniejsze zasady ekonomii przemysłowej* P.H. Suzanne'a.

WASZKIEWICZ Mieczysław (1917-1941) por. pilot; ukończył SPL w Dęblinie i został mianowany ppor. pilotem w 1939, w składzie 152 eskadry myśliwskiej 5 p. lotn. w Wilnie-Lidzie brał udział w wojnie, walczył m.in. w obronie Modlina; przedostał się do Anglii, znalazł się w dywizjonie 303, 16.04.1941 jego samolot został trafiony w walce powietrznej, zginął w morzu.

WAŚKOWSKI Eugeniusz Włodzimierz (1866-?) prawnik, prof.USB; ukończył gimn. w Odessie oraz w 1888 wydz.prawny Uniw.Noworosyjskiego ze stopniem kandydata praw, w 1897 złożył na Uniw.Kazańskim egz.magisterski i rozpoczął wykłady na Uniw.Noworosyjskim, w 1901 otrzymał doktorat, w 1904 został prof.nadzw., w 1904 – prof.zwycz. i prorektorem; po przyjeździe do Polski w 1924 został prof.USB, w 1926 – członkiem Rady Prawniczej przy Min.Sprawiedliwości, w 1928 – członkiem Komisji Kodyfikacyjnej.

WAWRZECKI Tomasz (1754-1816) poseł na Sejm Czteroletni, dowódca w powst. kościuszkowskim, wzięty do niewoli ros. pod Radoszycami, członek Rządu Tymcz. Król. Kongresowego.

WAWRZKOWICZ (Wawrzkiewicz) **Stanisław Marian** (1902-1978) śpiewak, aktor; szkołę średnią ukończył w Krakowie; w 1916-17 służył w Legionach, w 1917-18 – w POW; debiutował w 1920 w wileńskiej „Lutni", w 1920-23 występował w zespole operetki Teatru na Pohulance, potem – w Warszawie, Krakowie i Lwowie; w 1936/37 był solistą w wil.Teatrze „Lutnia", następnie grał w Bydgoszczy i Warszawie; od 1942 działał w Stow.Artystów i Muzyków Polskich w Londynie, prowadził hotel w Stratfordzie n.Avonem w Anglii.

WAWRZYŃCZYK Stanisław, pseud. „Ligenza" (1908-1994) neuropsychiatra; ukończył gimnazjum w Dąbrowie Górniczej i rozpoczął studia na UJ, kontynuował je na USB, uzyskując w 1934 stopień mgra filozofii, w 1938 – stopień doktora w zakresie psychologii i biologii; do 1939 był stypendystą Funduszu Kultury Narodowej w Zakładzie Biologii USB; po wybuchu wojny pracował w PCK, należał do ZWZ/AK, redagował czasopisma: „Polska w walce", „Jutro Polski", „Świt Polski", był szefem Oddz. Nr VI (BIP) Okr.Nowogródek; w 1940 został aresztowany przez NKWD, przeszedł 9-miesięczne śledztwo, ale uniknął wywózki po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej; w 1944 był aresztowany ponownie (pod nazwiskiem Stanisław Makowski) i skazany na 10 lat łagrów; w 1945-49 przebywał w obozie Suchobezwodnoje, w 1950-55 – w Workucie, gdzie był ordynatorem oddz.neuropsychiatrycznego; w 1956-57 kierował oddz.neurologicznym szpit.w Żyrardowie; w 1958 założył Państwowe Sanatorium Neuropsychiatrii Dziecięcej w Garwolinie i do 1966 był jego dyrektorem; w 1966 wyjechał na stypendium do wiedeńskiej Kliniki Neurologicznej, nawiązał w tym czasie kontakty z Radiem Wolna Europa, za co w 1967 został zatrzymany przez agentów kontrwywiadu PRL w Budapeszcie i odstawiony do kraju.

WAZGIRD Kazimierz (1706-1773) jezuita, prof.i rektor Akad.Wil.; w Akad.Wil. odbył w 1726-29 studia filozoficze, w 1731-35 – teologiczne; w 1742 uzyskał doktorat z filozofii, w 1750 – z teologii; wykładał poetykę, retorykę, filozofię, teologię i prawo kanoniczne; był odświętnym kaznodzieją w Grodnie, Nowogródku, Mińsku i Wilnie, profesorem i rektorem kolegiów zakonnych w Połocku w 1746-53, w Krożach w 1753-56, Warszawie w 1756-58, Grodnie w 1758-63 i Akademii Wil. w 1763-66; starał się o podniesienie poziomu nauczania zwłaszcza nauk ścisłych; po upływie kadencji rektora był w 1766-69 przełożonym domu profesów w Wilnie.

WAZGIRD Michał (1895-1986) ziemianin, oficer w armii ros. i WP; ukończył szkołę realną w Wilnie, studiował do 1916 na uniw. moskiewskim, potem - w Aleksandrowskiej Oficerskiej Szkole Wojskowej w Moskwie, był oficerem 126 zap. p.p. w Jekaterynburgu, następnie - ofic. oświatowym I Korpusu gen. J. Dowbor-Muśnickiego, oficerem Samoobrony i POW w Wilnie, następnie - w 5 p.p. Legionów, komendantem placu w Święcianach, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, był ofic. rezerwy 85 p.p. Strzelców Wileńskich w Nowej Wilejce, następnie - DOW Wilno, brał udział w obronie Lwowa podczas kamp. wrześniowej, podczas okupacji działał w ZWZ-AK.

WAZGIRD Olgierd (1894-1940) ziemianin, oficer armii ros. i WP; ukończył szkołę realną w Wilnie, do 1916 studiował na uniw. moskiewskim, potem - w Aleksandrowskiej Oficerskiej Szkole Wojskowej w Moskwie, został oficerem 127 zap. p.p., następnie - Aeronautycznego Dywizjonu jako lotnik-obserwator, był p.o. dowódcy 1 Aeronautycznego Oddziału Płn.-Zach. Armii gen. Judenicza; w WP był adiutantem punktu zbornego oddziałów w Jabłonnie z przydziałem do 72 p.p., uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, był naczelnikiem kancelarii PKU Warszawa i Modlin, został przeniesiony w st. spocz. z przydziałem do 5 p. lotniczego w Lidzie; brał udział w wojnie 1939 r., dostał się do niewoli sowieckiej, był jeńcem w Kozielsku, zamordowanym w Katyniu.

WAŻYŃSKI Skarbek Benedykt (XVIII w.) był skarbnym litewskim w 1746-58, posłem sejmowym żmudzkim i trockim w 1748 i 1764.

WAŻYŃSKI Skarbek Michał (zm. 1773) w 1737-53 był horodniczym wil., w 1737 - skarbnym lit., w 1746-55 - pisarzem w. lit.

WĄSOWSKI Mikołaj (ok.1835 Wilno - 1913) pianista, kompozytor, dyrygent; uczył się u S.Moniuszki, występował jako pianista m.in.w Wilnie w 1857, dyrygował chórem kościelnym w Suwałkach; potem pracował w Warszawie i Lublinie; skomponował m.in.utwór *Mazur koncertowy* (1860).

WĄSOWSKI Tadeusz (1892-1937) lekarz otolaryngolog, prof. USB; ukończył gimn. w Niemirowie oraz w 1916 wydz. lekarski Uniw. w Kijowie (był prezesem Koła Polaków Medyków), pracował w ros. szpitalu wojskowym w Białyniczach, w 1919 wstąpił jako ochotnik do WP i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, był szefem sanitarnym Dyw. Litewsko-Białoruskiej; w 1924 został st. asystentem w Klinice Otolaryngologii USB, w 1925 uzyskał doktorat med., w 1930 habilitację, w 1935 został prof. USB i kier. Kliniki Otolaryngologicznej, był sekretarzem Wil. Tow. Lek. 1929-30 i sekr. red. „Polskiego Przeglądu Otolaryngologicznego", ogłosił 78 prac, m.in. *Gruźlica górnych dróg oddechowych i ucha* (1934), *Diagnostyka chorób uszu, górnych dróg oddechowych i przełyku* (1938).

WEINERT (Wejnert) **Michał** - aktor, śpiewak; w Wilnie występował w l. 1856-59 oraz w 1865 i 1868 (prawdopodobnie w przedstawieniach rosyjskich).

WEINREICH Maks (1894-1969) językoznawca żydowski; w 1925 był współzałożycielem Żyd. Inst. Naukowego w Wilnie (JIWO) i dyr. jego Wydz. Naukowego, publikował prace dot. literatury i języka jidisz, od 1940 działał w St. Zjedn.

WEISS Feliks (zm.po 1850 w Wilnie?) sztycharz, syn Izydora; uczył się w gimn. wil., w 1822-27 studiował na Uniw.Wil. u J.Rustema i K.Jelskiego; w 1845-50 był naucz.rysunku w Inst.Szlacheckim w Wilnie; prowadził sklep z rycinami, rysował i sztychował widoki zabytków architektury i pamiątek historycznych.

WEISS Izydor (1774-1821?) rytownik; w 1805-10 studiował na Uniw.Wil., w 1806-10 prowadził jednocześnie przy Uniwersytecie szkołę sztycharską; wykonywał w technice miedziorytu punktowanego i akwatinty portrety, często wg obrazów Rustema.

WEISS Leonard (1640-1703) jezuita, prof. Akad. Wil.; nowicjat odbył w Wilnie 1660-62, filozofię 1662-64 i teologię 1666-70 studiował w Braniewie, wykładał w Braniewie, Pułtusku, Warszawie i Wilnie (1685-87), w 1687-90 był rektorem kol. braniewskiego, wykładał prawo kanoniczne i teologię moralną w Warszawie i Akad. Wil. (1692-1694).

WEISS Olga Karolina (1866-1945) aktorka; występowała w Wilnie w Teatrze im. Syrokomli w sezonie 1922/23.

WEJTKO Władysław (1859-1933) generał dyw.; był oficerem armii ros., od 1918 w WP, był dowódcą formacji Samoobrony Litwy i Białorusi, organizatorem obrony Wilna przed inwazją bolszewików, potem - dowódcą ds. fortyfikacji I Armii WP (1919), po 1923 - w stanie spoczynku.

WELJAMIN-RUCKI Józef (1573 lub 1574 - 1637 Wilno) bazylianin, metropolita unicki; ukończył szkołę kalwińską w Wilnie, na katolicyzm przeszedł podczas studiów w Pradze, stopień doktora filozofii uzyskał w Wittenberdze; ukończył kolegium greckie w Rzymie i w 1603 wstąpił w Wilnie do zakonu bazylianów, został współpracownikiem metropolity Ipacego Pocieja, od 1614 - metropolitą unickim W.Ks.Lit.; dzieła polemiczne pisał po polsku i po łacinie, kilka z nich wydał w Wilnie.

WEŁYMAŃSKI (Wielemański) **Kamil Władysław** (1910-1999) ksiądz franciszkanin; urodził się i szkołę powsz.ukończył w Nowikach w pow.zbaraskim, do gimn.uczęszczał w Zbarażu; do zakonu wstąpił w 1928, w 1929-32 uczył się w Małym Seminarium we Lwowie, maturę zdał w X Pryw.Gimn.we Lwowie; w 1937 został wyświęcony przez abpa Sapiehę, był wikariuszem w Czyszkach, od 1940 - w Zaczepicach w woj.nowogródzkim, od 1943 - proboszczem w Słobódce k.Lidy oraz kapelanem oddziału AK Czesława Zajączkowskiego „Ragnera"; w 1945 został rektorem kościoła franciszkańskiego w Wilnie, prowadził tajne nauczanie, współpracował z tajnym harcerstwem, zorganizował sodalicję dziewcząt; w 1949 został aresztowany i skazany na 25 lat zesłania, pracował w bryg.budowlanych w obozie Dżezkagan-Rudnik w Kazachstanie; w 1956 został zwolniony, w 1958-61 administrował kościołem w Jaszunach, potem, do 1991, był wikarym-adiutorem i proboszczem par.miednickiej; po odzyskaniu przez Litwę niepodległości rozpoczął starania o przekazanie franciszkanom wileńskiego kościoła, co nastąpiło w 1998.

WENDORFF Bohdan (1904-1998) ppłk; w 1919 zdał maturę w Mińsku Lit., w 1920 był ochotnikiem w WP (ppor. rezerwy), na USB uzyskał stopień magistra i został sekretarzem woj. wil. W. Raczkiewicza, wicestarostą wil.-trockim, od 1938 - starostą pow. brasławskiego, we wrześniu 1939 przez Łotwę i Skandynawię dotarł do WP we Francji, potem do Anglii, walczył w 10 Bryg. Pancernej I Dyw. gen. Maczka, od 1946 do 1992 był szefem Kancelarii Cywilnej kolejnych prezydentów RP w Londynie.

WENDORFF-SERAFINOWICZOWA Zofia (1905-?) malarka; ukończyła Gimn. SS. Urszulanek w Poznaniu oraz - z wyróżnieniem - Wydz. Sztuk Pięknych USB w 1931, była członkiem Cechu Św. Łukasza i Wil. Tow. Artystów Plastyków, uczyła w szkołach zawodowych Wileńsko-Nowogródzkiego Inst. Rzemieślniczego, uprawiała bogate kolorystycznie malarstwo portretowe.

WENGRIS Janina (1907-1978) zoolog, asystent USB, prof. ART w Olsztynie; w 1925

podjęła studia na Wydz. Mat. Przyr. UJ, ukończyła je w 1933 na USB z dyplomem mgra filozofii w zakr. zoologii i anatomii porównawczej, w 1929-39 była asystentką w Zakł. Zoologii USB, w 1946 uzyskała doktorat na UMK w Toruniu, 1946-50 była prof. zoologii i entomologii w Państw. Wyższej Szk. Gosp. Wiejskiego w Cieszynie, w 1950-75 kierowała Zakł. Zoologii w WSR (potem Akad. Rolniczo-Technicznej) w Olsztynie; interesowała się przede wsz. entomofauną.

WERESZCZAKO Tomasz uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-32, mgr prawa po studiach w UW (1937), sierż. podch. 32. Dywizjonu Panc. zastrzelony przez czerwonoarmistów podczas przekraczania granicy węgierskiej w 1939.

WERESZCZAKÓWNA Maryla zob.: **PUTTKAMEROWA Marianna Ewa**

WERESZCZYŃSKA Michalina - aktorka; w Wilnie występowała w 1831, w Nowogródku w 1832/33 w zesp. W. Kłokockiego.

WEROWSKA Karolina (zm. przed 1846) aktorka; w Wilnie występowała w zespole M. Każyńskiego w 1810.

WEROWSKA Paulina - tancerka; w teatrze wil. występowała w l. 1810-11.

WEROWSKI Ignacy Józef Andrzej (1783 w Wilnie - 1841) aktor; debiutował w 1802 w zespole M. Każyńskiego w Mińsku, w 1805-07 występował z tym zesp. w Wilnie, potem ponownie w teatrze wil. w 1813-15 i gościnnie w 1821/22 (w roli lorda Rutwena w dramie *Upiór* oglądał go A. Mickiewicz), od 1815 grał w Teatrze Narod. w Warszawie; był wysoki, miał silny głos, występował gł. w rolach bohaterskich lub budzących grozę.

WERTER Karolina Maria (nazw.panieńskie do 1786) zob.: **RUTKOWSKA z d.Werter Karolina Maria**

WEYSSENHOFF Henryk (1859-1922) malarz, grafik; w 1874-78 uczył się w Szkole Rysunkowej W.Gersona w Warszawie, od 1878 studiował w ASP w Petersburgu, od 1890 - w Monachium, w 1903-04 - w Paryżu; do I wojny mieszkał w Rusakiewiczach pod Mińskiem, po wojnie - w Warszawie; malował pejzaże i sceny rodzajowe z Litwy i Białorusi, wykonywał ilustracje z dawnego Wilna, zilustrował też powieść brata Józefa *Soból i panna* (1913).

WEYSSENHOFF Jan (1889-1972) fizyk teoretyczny, prof. USB i UJ; ukończył szkołę średnią w Krakowie, studiował na UJ oraz w Zurychu, gdzie uzyskał doktorat i w 1918 był asystentem na politechnice; w 1921 habilitował się na UJ, 1922-35 był prof. fizyki teoretycznej na USB, potem prof. UJ do 1960, był członkiem PAU od 1945 i PAN od 1958; publikował prace dot. teorii kwantów i teorii względności.

WĘDZIAGOLSKI Paweł (1883-1929) architekt; ukończył uniw. i Akademię Wojskową w Petersburgu, studiował tam również w 1912-17 w ASP, w 1919 w WP pracował przy fortyfikacji Modlina, od 1920 wykładał m.in. w Polit. Warsz.; w Wilnie odbudował kościół św. Ignacego (1925-26), zgłosił projekt konkursowy na pomnik A. Mickiewicza.

WĘGIERKO Aleksander (1893 - ok. 1942) aktor, reżyser, kierownik artyst.; w 1912 debiutował w teatrze wil.; w 1913 występował z nim w Petersburgu.

WĘGŁOWSKI Witold (ok. 1895-1954) pochodził z okolic Baru, podczas rewolucji uciekł do WP, studiował matematykę na USB, uczył w szkołach powsz. na Brasławszczyźnie i w szk. rolniczej w Opsie, w 1940 był aresztowany przez bolszewików, ale uniknął deportacji, działał w konspiracji ZWZ-AK, od 1945 uczył na Ziemiach Zachodnich.

WĘGRZYN Mieczysław (1909-1942) aktor; w l. 1933-35 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie; w 1942 wywieziony do Oświęcimia i tam zamordowany.

WĘSŁAWSKA z Saryusz-Bielskich Emilia (1863-1921) działaczka społeczna, żona Witolda; po studiach za granicą osiadła w 1887 w Wilnie, była współzałożycielką Koła Równouprawnienia Kobiet i Tow. Wypisów Szkolnych, zbierającego składki na opłacanie nadobowiązkowych lekcji j. polskiego, była recenzentką teatralną „Dziennika Wil." 1906-08 i „Gońca Wil." 1908-10, w 1919 została przew. Koła Polek w Wilnie; pisała utwory dla dzieci, była tłumaczką literatury angielskiej i francuskiej; pochowana na Rossie.

WĘSŁAWSKI Michał (1849-1917) adwokat, prezydent Wilna; studiował w Moskwie i Petersburgu, gdzie był potem urzędnikiem, od 1878 działał w Wilnie, był członkiem Tow. Szubrawców, prowadził konspiracyjną działalność oświatową, w 1906 wszedł do rady nadzorczej zalegalizowanego Polskiego Tow. „Oświata" i do komitetu budowy pomnika A. Mickiewicza, w 1905-16 był prezydentem m. Wilna, w 1907 - posłem do Dumy, przewodniczącym koła posłów z Litwy i Białorusi; pochowany na Rossie.

WĘSŁAWSKI Stanisław (1896 Wilno – 1942) prawnik, muzyk, kompozytor; ukończył gimn. w Wilnie i Wydz.Prawa Uniw.Moskiewskiego oraz studia muzyczne w Moskwie; należał do założycieli harcerstwa na Wileńszczyźnie, w 1915-18 uczestniczył w ruchu harc. w Rosji; w 1920 był ochotnikiem w WP; pracował jako radca prawny w wil.Starostwie Grodzkim i jako referent muzyczny w wil.rozgłośni Polskiego Radia; w swoim salonie przy ul.Niemieckiej 3 (należącym niegdyś do S.Moniuszki) organizował spotkania muzyczne z udziałem wybitnych artystów; w okr.okupacji kierował konspiracyjnym oddziałem PCK i komórką opieki społecznej przy Komendzie Okręgu AK; od jesieni 1942 był konspiracyjnym prezydentem m.Wilna, pod koniec tego roku został aresztowany i 2.12.1942 rozstrzelany na Ponarach; komponował drobne utwory fortepianowe oraz pieśni do słów m.in.J.Kochanowskiego. K.Iłłakowiczówny. M.Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej. R.M.Rilkego.

WĘSŁAWSKI Witold (1855-1930) lekarz, działacz społeczny; w 1881 ukończył studia medyczne na Uniw. Warsz. (należał do Koła Młodzieży Narodowej), od 1887 prowadził praktykę lekarską i działalność oświatową w Wilnie, był prezesem nielegalnego, w 1906 zalegalizowanego Polskiego Tow. „Oświata", należał do założycieli Tow. Przyjaciół Nauk i „Dziennika Wil.", w 1919 był prezesem Polskiej Macierzy Szkolnej Ziemi Wil., USB przyznał mu doktorat hc.; pochowany na Rossie.

WIANECKI Jerzy (1925-1997) inżynier, prof. mechaniki budowli; uczył się w Gimn. im. Króla Zygm. Augusta, maturę uzyskał na tajnych kompletach w Wilnie, jako żołnierz AK był internowany w Miednikach, odbył studia inżynieryjno-budowlane na Polit. Śląskiej, matematyczne - na Uniw. Warsz., w 1962 uzyskał doktorat w Inst. Podstawowych Problemów Techniki PAN, był adiunktem i wykładowcą Polit. Śląskiej, kierownikiem Pracowni Aerodynamiki Budowli w Paryżu, prof. mechaniki budowli w École Nationale Superieure des Beaux-Arts w Paryżu; opublikował 55 prac naukowych.

WIAŻEWICZ Wacław (1729-1788) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1744; w Wilnie był w 1759-60 prefektem muzeum matematycznego, w 1763-66 – prof. filozofii; w 1766-70 – misjonarzem dworskim biskupa wil.I.J.Massalskiego; w 1771 otrzymał sekularyzację papieską i został proboszczem w Malicach, w diec. krakowskiej, w 1781 –

kanonikiem łowickim; wydał tezy z filozofii (Wilno 1766).

WICHERT Jan Ludwik (1743-po 1803) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1760; studiował tam filozofię w 1762-65 i teologię w 1769-73; po kasacie zakonu był prof.wymowy, potem prawa i nauki moralnej w szkołach KEN w Wilnie w 1781-92.

WICHERT Michał Józef (1719-po 1773) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1738; wykładał w Kownie i Dyneburgu, w Wilnie był w 1753-58 prof.teologii moralnej oraz j.hebrajskiego i greckiego, w 1758-61 – prof.filozofii, w 1766-67 – teologii pozytywnej i rytów; w 1761-64 był prof.filozofii w Nowogródku, potem wykładał w Braniewie i Grodnie, w 1769-72 był sekretarzem prowincjała, w 1772-73 rektorem domu III probacji z kościołem św.Rafała w Wilnie.

WICHERT-KAJRUKSZTISOWA Julia (1864-1949) poetka, tłumaczka; uczyła się w gimn. w Suwałkach, mieszkała w Sejnach, Kownie (1926-37) i w Wilnie, po 1945 – w Krośnie; publikowała własne wiersze i przekłady z poezji litewskiej m.in.od 1911 w czasopiśmie „Litwa", w Wilnie wydała zbiorki: *Błędne ognie* (1924), *Kwiaty i chwasty. Erotyki* (1925), w Warszawie – we własnych przekładach – *Antologię poezji litewskiej* (1939).

WIDAWSKI Ignacy (1895-1951) architekt; w 1919-26 studiował na Wydz.Sztuk Pięknych USB, w 1928 uzyskał dyplom na Wydz.Architektury Polit.Warsz.; w 1921/22 był mł.asystentem w Zakł.Architektury Polskiej Wydz.Sztuk Pięknych USB.

WIDMANSTADT Filip Jakub (ok.1541-1588) jezuita poch. z Austrii; od 1567 pracował w Polsce, w Elblągu i Braniewie, w 1582 był wiceprowincjałem, w 1582-87 prefektem studiów i kanclerzem Akad.Wileńskiej oraz prefektem drukarni, w 1587-88 – superiorem rezydencji św.Barbary w Krakowie.

WIECZORKOWSKA Elżbieta 1°v.Kleczeńska, 2°v.Kochanowicz (1909-1980) aktorka; uczęszczała we Lwowie do szkoły średniej oraz w 1927-29 – do studia dramat. W.Siemaszkowej; występowała od 1929 we Lwowie, Poznaniu i Bydgoszczy, w 1935-37 – w teatrze na Pohulance w Wilnie; podczas okupacji była kelnerką w Warszawie; po wojnie grała w teatrach warszawskich oraz gościnnie na innych scenach.

WIELHORSKI Władysław (1885-1967) politolog; w 1904 ukończył gimn. klasyczne w Żytomierzu, w 1904-07 studiował na uniw. w Kijowie, w 1911 uzyskał doktorat na Wydz. Roln. UJ, w 1919 był ochotnikiem w WP, w 1920-24 był wiceprezesem Komitetu Polskiego w Kownie, redaktorem „Dnia Kowieńskiego", organizatorem POW na Litwie; w 1931-39 był dyr. Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie i Szkoły Nauk Politycznych, posłem na sejm w 1935-38, członkiem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1940-41 był więziony w ZSRR, po wojnie - na emigracji w Anglii; opublikował ponad 200 artykułów gł. dot. stosunków polsko-litewskich oraz m.in. książki: *Byt ludności polskiej w Państwie Litewskim* (Wil. 1925), *Litwa etnograficzna* (Wil. 1928), *Sprawy terytorialne w polityce Litwy* (Wil. 1933).

WIELICZKO Kazimierz uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1925-29, oraz 1932-35, poległ śmiercią lotnika w PSZ w W. Brytanii.

WIERCIŃSKA z d.Serkowska Maria (1902-1976) aktorka, reżyser; w 1920 zdała maturę w Gimn.im.C.Plater-Zyberkówny w Warszawie i pracowała jako sanitariuszka w szpitalu wojskowym; przez 2 lata studiowała na Uniw.Warszawskim, przez rok -na Kursach Wokalno-Dramatycznych H.J.Hry-

niewieckiej; należała do zespołu Reduty w Warszawie w 1922-25 i Wilnie w 1925-27, w 1927-33 grała w Poznaniu, Łodzi i we Lwowie; w sez.1933/34 prowadziła w Instytucie Reduty w Warszawie kurs techniki tanecznej i tańca artystycznego; od 1934 poświęciła się działalności recytatorskiej i pedagogicznej, uczestniczyła w słuchowiskach radiowych; podczas okupacji organizowała w Warszawie tajne spotkania poetyckie; po wojnie reżyserowała wiele przedstawień, także w teatrze telewizji, i słuchowisk, wykładała w wyższych szkołach teatralnych.

WIERCIŃSKI Edmund (1899-1955) aktor, reżyser; przed 1914 kształcił się w szkole realnej w Wilnie i działał w teatrze amatorskim konspiracyjnej org. „Wyzwolenie", po wybuchu wojny wyjechał do Tomska, gdzie ukończył szkołę średnią i rozpoczął studia prawnicze (był reżyserem i aktorem teatru studenckiego), od 1921 studiował prawo, potem filozofię na Uniw. Warsz., prowadził teatr studencki, w 1921 wstąpił do zesp. „Reduty", w 1922 zdał eksternistyczny egz. aktorski; w 1925-27 występował z „Redutą" w Wilnie (reżyserował *Sen*), potem grał i reż. w Łodzi, we Lwowie i Warszawie, podczas wojny był współorg. Rady Teatralnej, po wojnie reżyserował m.in. w Teatrze Polskim w Warsz. 1952-55, wykładał w PWST.

WIERNIKOWSKI Jan Nepomucen (1800-1877) filomata, filolog, orientalista; podczas studiów na Uniw. Wil. przyjaźnił się z A. Mickiewiczem i należał do Tow. Filomatów, w 1827-34 był lektorem języków wschodnich na uniw. w Kazaniu, skąd został usunięty i zesłany do Wiatki; 1853-60 był rektorem szkół guberni symbirskiej, później charkowskiej.

WIERUSZ-KOWALSKI Czesław (1882-1984) artysta malarz; studiował początkowo architekturę na politechnice monachijskiej, potem 1904-05 malarstwo w Akad. w Monachium, 1906-09 pracował w Paryżu, 1910-11 - w Mińsku, w 1914 osiadł w Wilnie, w 1919 był kier. Oddz. Kultury i Ochrony Zabytków w rządzie Litwy Środkowej, zorganizował Wileńskie Tow. Artystów Plastyków, szkołę muzyczną, szkołę dramatyczną prz teatrze, współredagował miesięcznik „Południe", został wizytatorem nauki rys. i robót ręcznych w wil. kuratorium, w 1937-39 był prezesem Tow. Szerzenia Kultury Plastycznej; po II wojnie w 1945-56 działał w Gdańsku, zorganizował Oddział CBWA, w 1957 przeniósł się do Warszawy; malował portrety i pejzaże (np. *Wspomnienie z Wilna* 1934).

WIERZBICKI Feliks (1699-1761) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1714, filozofię studiował w Połocku 1716-19, teologię w Warszawie 1723-27, uczył w szkołach jezuickich, był kaznodzieją w Nieświeżu i Mińsku, kapelanem na dworze Radziwiłłów w Nieświeżu 1730-35, w Akademii Wil. profesorem filozofii 1735-38, teologii scholastycznej, pozytywnej i polemicznej 1741-43, potem był redaktorem w Witebsku, Nieświeżu i Pińsku oraz regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie 1752-55.

WIERZBICKI Józef Stanisław (1853-1936) poeta; zamieszkał w Mińsku w 1885, był adwokatem przysięgłym, publikował wiersze w prasie wil.: „Gońcu Wil.", „Kurierze Lit.", „Wiadomościach Ilustr.", „Przeglądzie Wil." oraz w mińskich jednodniówkach „Nad Świsłoczą" i tygodniku „Pogoń", wydał książki *Atlantyda* (Lwów 1910) i *Księga ciszy* (Wil. 1914).

WIERZBICKI Kazimierz Józef (1704-1755) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1719; w Wilnie był w 1734-35 prof.retoryki, w 1738-41 prof.filozofii, w 1742-45 – teologii, w 1746-52 – prawa kanonicznego oraz regensem konwiktu szlacheckiego, który odbudował po pożarze w 1748; potem był prof.w Słucku i rektorem w Żodziszkach 1752-55; opublikował *Vita V.P.Ludovici de Bessuy* (Wilno 1738).

WIERZBICKI Paweł (ok.1585-1630) jezuita; w 1616-24 był prof.teologii moralnej w Wilnie, w 1624-25 spowiednikiem kanclerza lit.S.A.Radziwiłła, potem – kaznodzieją w Warszawie i rektorem w Łomży.

WIERZBICKI Stefan (1705-1778) je... ...: do zakonu wstąpił w 1721 w Wilnie; ... kładał i był pref.szkół w Drohiczynie, Płocku i Połocku; w 1742-43 był misjonarzem dworskim wojewody trockiego, w 1746-58 – teologiem dworskim biskupa wil.M.J. Zienkowicza, w 1759-64 rektorem domu nowicjatu z kościołem św.Ignacego w Wilnie, w 1764-68 – rektorem w Nowogródku.

WIERZBICKI Wacław (zm. 1555) kanonik wil., sekretarz litewski Zygmunta Starego, w 1534 został biskupem żmudzkim.

WIERZBICKI Wacław Rafał (1882-1942 Wilno) inż.mechanik; w 1908 ukończył Wydz. Budowy Maszyn w Szkole Politechnicznej we Lwowie, następnie Ces.Wyższą Szkołę w Moskwie; w 1912-20 był konstruktorem w stoczni Zakładów Putiłowskich w Petersburgu, w 1921-22 pracował w Dyr.Odbudowy Woj.Nowogródzkiego, w 1922-29 wykładał w gimn.w Nowogródku, w 1929-42 – w Państw.Szkole Technicznej w Wilnie.

WIERZYŃSKI Józef, pseud. Łagoda Kazimierz (1871-1941) literat, tłumacz i pedagog; mieszkał w Wilnie od 1909, współpracował z czasopismami „Litwa i Ruś", „Tygodnik Wil.", „Jutrzenka", „Przegląd Wil.", pisał *Przeglądy roku ubiegłego* do „Kalendarzy Wileńskich Informacyjnych", był członkiem „Bandy" i Koła Artystycznego, przyjacielem Ferd. Ruszczyca, niestrudzonym prelegentem (uczył wiedzy o literaturze na pryw. zgromadzeniach, w 1912-13 wygłosił m.in. 25 odczytów o Norwidzie), napisał *Wspomnienia wielkich dni 1410-1910* (w zw. z rocznicą grunwaldzką), *Dzieciństwo i młodość Ferdynanda Ruszczyca* w: *Ferd. Ruszczyc. Życie i dzieło* (Wil. 1939).

WIĘCKOWSKI Edward (1899-1941) mjr pilot; był dowódcą dywizjonu myśliwskiego w 5 pułku lotn. Wilno-Lida, brał udział w wojnie 1939 jako oficer taktyczno-operacyjny 152 esk. myśliwskiej, przez Rumunię przedostał się do Francji, gdzie dowodził kluczem myśliwców, potem był w Szkole Uzbrojenia Lotnictwa RAF-u w Mamby w Wielkiej Bryt.

WILAMOWSKI (właśc.Knobelsdorf) **Kazimierz** (1896-1978) aktor, reżyser; w 1916-18 służył w wojsku rosyjskim, w 1918-20 – w WP; od 1921 kształcił się w Warsz.Szkole Dramatycznej, w 1923 ukończył Oddz.Dramatyczny prz... Konserwatorium Muzycznym; w 192... ...ięty do zespołu Reduty, w 1925/26 i 192... występował z Redutą w Wilnie i w objazdach, potem grał głównie w teatrach warszawskich; od 1953 wystąpił w ok.20 filmach polskich.

WILAND (Wieland) **Mira** (właśc. Maria Kazimiera) (1879 lub 1881-1957) aktorka; w sezonie 1928/29 występowała w Wilnie w teatrze Reduta.

WILANOWSKI Bolesław Ignacy (1885-1954) teolog i kanonista, prof. USB i UŁ; ukończył szkołę średnią i semin. duch. w Wilnie w 1907, stopień mgra teologii uzyskał w 1911 w Akad. Duch. w Petersburgu, stopień doktora - w 1913 na uniw. wrocławskim, habilitował się w 1919 na UJK we Lwowie, od 1919 wykładał apologetykę, Pismo św., patrologię, historię dogmatów i metodologię nauk teologicznych na USB, od 1920 jako profesor, 1923-26 redagował „Kwartalnik Teologiczny Wileński"; w 1930 uzyskał doktorat prawa kanonicznego, zrezygnował z obow. kapłańskich i wykładał prawo kościelne na Wydz. Prawa i Nauk Społ. USB i w Szkole Nauk Polit. w Wilnie, był członkiem zarządu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy

Wsch., redaktorem „Ateneum Wileńskiego"; po wojnie był prof. prawa kanonicznego i historii prawa na Uniw. Łódzkim; opubl. wiele prac dot. historii kościoła, prawa kanon. i konkordatów, m.in. *Prawo małżeńskie Kościoła Rzymsko-Kat.* (Wil. 1928), *Rozwój historyczny procesu kanonicznego* (Wil. 1919).

WILCZEK Jan Anzelm (zm. 1649) w 1629 był podsędkiem oszmiańskim i marsz. Trybunału Lit., w 1638 został starostą oszmiańskim, w 1640 - kasztelanem płockim, w 1644 - kaszt. trockim.

WILCZYŃSKA z d.Urbanowicz Kazimiera (1897-1980) dr nauk med.; ukończyła ze srebrnym medalem gimn.w Carskim Siole, studiowała w 1913-18 na Wyższych Kursach im.Leshafta w Petersburgu (absolutorium) oraz w 1919-22 na Wydz.Lek.USB (doktorat w 1925); w 1921-39 była asystentką na USB; w 1944-45 prowadziła pryw. laboratorium analityczne w Krakowie, w 1946-50 – w Toruniu; w 1950-57 była adiunktem w Katedrze Fizjologii Roślin na UMK w Toruniu, od 1950 pracowała w przychodni lek.UMK.

WILCZYŃSKI Jan Kazimierz Maciej Longin Ildefons (1806-1885) lekarz, kolekcjoner, wydawca; ukończył studia medyczne na Uniw. Wil., ale po krótkim okresie praktyki zajął się wyłącznie sztuką, archeologią i historią, był członkiem Wil. Komisji Archeologicznej, zgromadził duży zbiór widoków Wilna i okolic, rysunki wielu artystów dał do reprodukcji w Zakładzie Lemerciera w Paryżu i opublikował w 1858 w kilku seriach *Albumu Wileńskiego* (ocalałe kamienie litograficzne sprowadzono w 1938 do Wilna), wydał również *Herbarz szlachty polskiej* (Paryż 1858-59); pochowany na Rossie.

WILCZYŃSKI Jan Zygmunt (1891-1970) biolog, prof. USB i UMK; ukończył w 1908 gimn. w Kijowie, w 1912 - wydz. przyrodn. na Uniw. w Petersburgu, w 1914 uzyskał doktorat na UJ, odbył studia uzupełn. w Heidelbergu; pracował w stacjach zoologicznych w Murmańsku (1912) i Neapolu (1914), w 1916 wykładał na kursach Czerniajewa w Petersb., 1917-19 - w Polskim Kol. Uniw. w Kijowie, był więziony przez władze ukraińskie, w 1920 był ochotnikiem w WP i habilitował się na UJ; w 1919-24 był na USB st. asystentem i zast. prof., 1925-39 - profesorem biologii ogólnej, zapoczątkował badania hydrobiologiczne na Wileńszczyźnie, zorganizował stację na Zielonych Jeziorach; po wojnie 1945-50 był prof. UMK w Toruniu, w 1950 wyjechał za granicę, zmarł w Bejrucie; opublikował wiele prac, m.in. podręcznik *Biologia ogólna* (1923-27).

WILCZYŃSKI Stanisław (1912-1938), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1924-32, inż. leśnik po studiach w SGGW, stypendysta rządu francuskiego dla opracowania zalesiania Maroka.

WILCZYŃSKI Witold uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-25, pracował w policji państw. w Smorgoniach, w 1939 aresztowany przez NKWD zaginął bez wieści.

WILEJSZYS JAN – Vileišis Jonas (1872-1942) prawnik i publicysta litewski; ukończył gimn. w Szawlach i w 1898 prawo na Uniw.Petersburskim; od 1900 był adwokatem w Wilnie, w 1902 należał do organizatorów lit.Partii Demokratycznej, w 1905 założył czasopismo „Lietuvos Ukininkas", w 1907-09 współwydawał gazetę „Vilniaus Žinios", w 1909 – „Lietuvos Žinios"; w 1918-19 był minisrem finansów Rep.Litewskiej w Kownie, w 1921-33 – burmistrzem Kowna; pochowany na Rossie.

WILEJSZYS Piotr (Vileišis Petras) (1851-1926) inż. komunikacji, działacz litewski; studiował w Petersburgu, pisał i wydawał książki w j. litewskim, od 1904 wydawał w

Wilnie przez kilka lat we własnej drukarni dziennik „Lietuvos Žinios", po bankructwie wydawnictwa zajmował się pracą zawodową, w 1922 był min. komunikacji w rządzie litewskim w Kownie; pochowany na Rossie.

WILEJSZYSÓWNA (Bazeńska-Raciborska) **Maria** (przełom XIX-XX w.) córka Piotra, poetka polska; publikowała wiersze w „Kurierze Litewskim", wydała tomik *Z mojej palety* (Wil. 1921).

WILIŃSKI (Heller) **Aleksander** (1869 w Wilnie - ok. 1941) śpiewak, dyrygent; w 1888 ukończył konserwatorium w Moskwie i występował w teatrach ros. jako śpiewak operetkowy, potem prowadził własny teatr operetkowy w Petersburgu, występujący także w objazdach, w 1918 był dyrygentem Teatru Nowoczesnego i „Lutni" w Wilnie, 1922-26 dyrygował w wil. Teatrach Miejskich, w 1936 obchodził w „Lutni" jubileusz 50-lecia pracy i występował z tym zespołem w Krakowie, pracował ponadto w Warszawie, Toruniu i Bydgoszczy, zginął podczas II wojny; skomponował kilka operetek, m.in. *Miss Europa*.

WILKINOWICZ Ignacy (1690-1757) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1707, filozofię studiował w Akad. Wil. 1711-14, teologię - w kolegium Warsz. 1715-19, wykładał w Warszawie, Połocku, Pińsku, w Akad. Wil. (1729-31) i Braniewie, był regensem semin. duch. w Braniewie i Wilnie (1742-46), rektorem kolegiów w Nieświeżu i Pińsku, instruktorem trzeciej probacji w Nieświeżu i Wilnie (1749-50); opublikował *Tractatus theologicus de Deo Uno et Trino...* (Wil. 1739).

WILKOSKI Ludwik (1888-1970), jezuita, studiował na UJK we Lwowie i na UJ (historia i geografia), w l. 1923-25 uczył religii i j. polskiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, potem w Pińsku, jesienią 1939 wrócił do Wilna, skąd został skierowany w okolice Lidy, gdzie obsługiwał pobliskie kościoły, w 1941 z uwagi na stan zdrowia wrócił do Wilna, gdzie w 1942 został aresztowany i uwięziony na Łukiszkach, następnie w Pagiržuvis, po wojnie pracował w Warszawie i Poznaniu.

WILKOWSKI Kasper (Wilgowski Gaspar) (2. poł. XVI w.) lekarz, pisarz rel., tłumacz; pochodził z rodziny ariańskiej, studiował medycynę w Niemczech, był również we Włoszech, po powrocie był lekarzem w Lublinie, ok. 1583 nawrócił się na katolicyzm i przeniósł się do Wilna, został nadwornym lekarzem Mik. Krzyszt. Radziwiłła, był również właścicielem drukarni w Wilnie; wydał *Przyczyny nawrócenia do wiary powszechnej od sekt nowokrzczeńców samosateńskich* (Wil. 1583) oraz przekład dialogu *Desiderosus* (Kraków 1589 i 5 późniejszych wydań).

WINER Leonid (1860-?) architekt; przybył do Wilna z Petersburga i pracował w wydz. budownictwa od 1886 jako młodszy inżynier, w 1890-1901 był inżynierem gubernialnym, projektował w Wilnie domy mieszkalne oraz szkołę kolejową.

WIŃCZA Oskar h. Trąby (1878-1957) ziemianin, właściciel maj. Mieczysławów w pow. postawskim; w 1916 prac. w Tow. Pomocy Ofiarom Wojny w Petersb., uczestniczył w Samoobronie Wil., był p.o. dyr. depart. w Min. Aprowizacji, 1920-39 - prezesem Zw. Ziemian pow. post., sędzią hon. Sądu Okr. w Wilnie; w 1939 aresztowany przez NKWD, w 1941 był radcą Ambas. Polskiej w Kujbyszewie, ponownie aresztowany i zwolniony oraz wydalony ze Zw. Sow.; przez Iran, Tanganikę i Włochy wrócił do Polski.

WIRO-KIRO Władysław (1904 Wilno – 1981) nauczyciel wych.fiz.; w 1931 ukończył Uniw.Poznański, w 1933-39 był nauczycielem wychowania fiz. w Państw.Szkole Tech-

nicznej w Wilnie; w 1939 był porucznikiem w WP, do 1945 był internowany w Oflagu IIC w Woldenbergu; w 1947-53 prac. w Państw. Urz.Wych.Fiz. i Przysp. Wojskowego w Warszawie, w 1953-57 – w Gł.Komitecie Kultury Fiz.i Turystyki, w 1958-61 – w Polskim Zw.Hokeja na Lodzie, od 1961 był trenerem w Polskim Komitecie Olimpijskim.

WISKONT Antoni (1877-1940) ksiądz, działacz litewski; był wikariuszem parafii św. Mikołaja w Wilnie, szambelanem papieskim; nie doceniano go na Litwie i szykanowano w Polsce; pochowany na Rossie.

WIŚLAŃSKI (Seidler) **Adam** (ok. 1879-1917) aktor; występował we Lwowie, Poznaniu i Warszawie oraz w Wilnie 1906-09 w zespole N. Młodziejowskiej i 1911-13 w zespole B. Oranowskiego, w 1916 - w „Lutni"; należał do czołowych aktorów sceny wil., grał m.in. Albina w *Ślubach panieńskich*, Gustawa-Konrada w *Dziadach*, Poetę w *Weselu*, Don Juana w sztuce Moliera.

WIŚNIEWSKI Czesław (1927 w Wilnie - 1970) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1934-40, żołnierz AK w 6. Samodzielnej Brygadzie „Konara", w 1946 był w więzieniu śledczym NKWD w Polsce (!) i został przekazany UB, lek. med. po studiach w AM w Warszawie, pracował w „Metrobudowie" w Warszawie, w Szpitalu Kolejowym w Międzylesiu, w Libii.

WIŚNIEWSKI Paweł Piotr (1881-1971) botanik, prof. USB i UMCS; ukończył gimn. w Płocku, studiował w Warszawie i Krakowie oraz w Heidelbergu i Monachium, w 1907 był asystentem w Akad. Roln. w Dublanach, w 1912 - adiunktem, w 1920 był ochotnikiem w WP; po I wojnie był prof. SGGW, od 1919 - prof. botaniki ogólnej na USB, był pierwszym dziekanem Wydz. Mat. Przyr., wybranym ponownie w 1926; po II wojnie był prof. UMCS w Lublinie; publikował prace dot. fitopatologii, morfologii eksperymentalnej i florystyki, m.in. *Materiały do rozmieszczenia rzadszych roślin na Wileńszczyźnie* (1935).

WIŚNIOWIECKI Janusz Antoni (1678-1741) książę, kasztelan i woj. wileński, potem krakowski; w 1697 został podczaszym lit., w 1699 - marszałkiem nadw. lit., w 1702 - kasztelanem wil., w 1704 - wojewodą wil., w 1706 - woj. krak., w 1726 - kasztelanem krak.; popierał na przemian Augusta II i Stan. Leszczyńskiego, był współorganizatorem konfederacji tarnogrodzkiej w 1715, w 1733 - stronnikiem Augusta III, napisał kilka prac o tematyce religijnej.

WIŚNIOWIECKI Michał Serwacy (1680-1744) książę, hetman, woj. wileński; był hetmanem polnym lit. w 1702-03 i 1707-09, hetmanem wielkim lit. 1703-07 i 1710-13? oraz od 1735, kanclerzem wielkim lit. w 1720, wojewodą wil. od 1735; w 1700 był przywódcą opozycji przeciw Sapiehom na Litwie, stronnikiem Augusta II, w 1707 - Stanisława Leszczyńskiego, w 1733 przeprowadził przy pomocy Rosji elekcję Augusta III.

WITAKOWSKI Stanisław (1671-1718 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1689 w Wilnie; w 1704-05 był prof.matematyki i socjuszem regensa Semin.Papieskiego w Wilnie; potem był prefektem szkół, prefektem biblioteki lub profesorem w Iłłukszcie, Mohylewie, Warszawie, Reszlu, Braniewie, Połocku i Grodnie; w 1716-18 był prof.teologii polemicznej i etyki w Wilnie.

WITAN-DUBIEJKOWSKI Leon (Vitan-Dubiejkauski Liavon) (1869-1940 Wilno) architekt i poeta białoruski; w 1909 ukończył Akad.Architektury w Paryżu; mieszkał w Wilnie, restaurował kościół Franciszkanów, projektował kościoły na Wileńszczyźnie; był założycielem i dyrektorem Państw. Szkoły Murarskiej w Wilnie; uczestniczył w

białoruskim ruchu kulturalnym; pochowany na Rossie.

WITOLD (ok. 1352-1430) wielki książę litewski; był synem Kiejstuta i bratem stryjecznym Wład. Jagiełły, stał na czele antypolskiej opozycji i w 1390-92 podejmował nieudane wyprawy na Litwę w przymierzu z Krzyżakami, w 1392 zawarł ugodę z Jagiełłą, został namiestnikiem Wilna i wielkorządcą Litwy, od 1401 - wielkim ks. lit., w 1406-08 i 1426-28 prowadził wojny z Moskwą, podczas bitwy pod Grunwaldem w 1410 stał na czele wojsk lit.

WIWULSKI Antoni (1877-1919) rzeźbiarz i architekt; urodził się w Totmie, w rodzinie zesłańca, ukończył gimn. jezuickie w Chyrowie, studiował architekturę na politechnice w Wiedniu, potem - rzeźbę w paryskiej École de Beaux-Arts; na zamówienie I.J. Paderewskiego zrealizował *Pomnik Grunwaldzki* w Krakowie (1910), potem - monument *Trzech Krzyży* w Wilnie (1916), w 1913 rozpoczął budowę wil. kościoła Serca Jezusowego, wykonał też tablicę-epitafium Tadeusza Kościuszki w kościele św. Jana w Wilnie, rzeźby religijne do kościołów wil. i nagrobki na cmentarzach; zmarł w czasie walk Samoobrony Wileńskiej w 1919 i został pochowany w podziemiach kościoła Serca Jez., w 1964 przeniesiono jego szczątki na Rossę.

WŁADYCZKO Stanisław Karol (1878-1936) neurolog i psychiatra, prof. USB; ukończył gimn. w Kownie, doktorat medycyny uzyskał w 1907 na uniw. moskiewskim, pracował w klinice Wojsk. Akad. Lekarskiej w Petersburgu, od 1910 był prof. w Inst. Psychoneurologicznym w Petersburgu; w 1919 został profesorem USB, członkiem komitetu odbudowy Uniw. Wil. i pierwszym dziekanem Wydz. Lekarskiego, zorganizował klinikę neurologiczną.

WŁADYSŁAW IV WAZA (1595-1648) król polski i w. książę litewski od 1632; kilkakrotnie przebywał dłuższy czas w Wilnie, m.in. w 1636 i 1639, ufundował kaplicę św. Kazimierza przy katedrze, serce jego złożono w katedrze wil.

WŁOCKI Jan (1688-1773) pijar, kaznodzieja m.in. w katedrach wil. i krak., autor zbiorów kazań.

WŁODEK Tadeusz (XVIII w.) targowiczanin zaprzedany Rosji, w 1793 uzyskał monopol prasowy na terenie całej Rzeczypospolitej, wydawał gazety w Warsz. i od 1796 w Wilnie.

WODZYŃSKI Gabriel (1727-1788) kanonik warsz. i wil., od 1759 koadiutor biskupa smoleńskiego, w 1767 został archidiakonem żmudzkim, w 1772 - bisk. smoleńskim.

WOELCK (Woelke) **Aleksander Karol** (1801 w Wilnie - 1869) lekarz, prof. Uniw. Wil.; studiował nauki przyrodnicze i medycynę na Uniw. Wil., gdzie został potem zastępcą prosektora anatomii, pomocnikiem prof. kliniki położniczej i kierownikiem szkoły akuszerek, w 1828-42 wykładał historię medycyny, terapię ogólną i toksykologię na Uniw. Wil. i w Akademii Medyko-Chirurgicznej, potem prowadził prywatną praktykę lekarską; ogłosił *De anevrismate arteriae iliaceae externae* (Wil. 1824).

WOJCIECH z Brudzewa (1445-1497) astronom, prof. Akad. Krakowskiej; od 1494 był sekretarzem Aleksandra Jagiellończyka w Wilnie, napisał *Tabulae resolutae* (tablice do obliczania położeń planet).

WOJCIECHOWSKI Henryk (1927-1998) pseud. „Huragan", sierżant w Oddziale Rozpoznawczym Okręgu Wil. AK. Zmarł w Częstochowie.

WOJCIECHOWSKI Jan (1903-1961) „Korab", jezuita, w l. 1936-39 w Gimn. OO. Je-

zuitów w Wilnie uczył religii i był prefektem konwiktu oraz moderatorem Sodalicji Mariańskiej, w kampanii wrześniowej był kapelanem w armii gen. Franciszka Kleeberga, uczestnikiem konspiracji w batalionie „Unia-Krybar", podczas powstania warszawskiego jako ppłk był dziekanem I Obwodu Śródmieścia, po wojnie pracował w Hanowerze, w 1948 był dyrektorem „Caritasu" na strefę brytyjską od 1949 duszpasterzem polonijnym w Chicago.

WOJCIECHOWSKI Jan (1906 w Wilnie - 1994) mineralog; studiował na Wydz. Mat.-Przyr. USB i był asyst. przy Katedrze Mineralogii i Petrografii; podczas okupacji pracował w Inst. Geologicznym w Wilnie, był żołnierzem AK (pseud. „Kolarz" - Baza-Miód, „Wachlarz", Kedyw); od 1945 prac. na Uniw. Łódzkim (doktor, zast. prof. mineral. i petrografii), 1974-87 był wykładowcą uniw. w Zairze.

WOJCIECHOWSKI Longin pseud. Ronin (1915-1963) ppłk strażak, dow. AK; od 1943 działał w partyzantce AK na Wileńszczyźnie, w 1944 został dowódcą IV bryg. partyz., w 1944-47 był internowany w ZSRR.

WOJCIECHOWSKI Mikołaj (ok.1845-po 1913 w Wilnie), artysta-muzyk, nauczyciel gry skrzypcowej i fortepianowej, kompozytor.

WOJCIULEWICZÓWNA (Woycielewiczówna) **zam.Krukowska Julia** (działała 1808-1839) śpiewaczka; śpiewu uczyła się u K.Frankowej w Wilnie, w 1808-13 wykonywała główne partie operowe w teatrze wil., w 1809 brała udział w wykonaniu oratorium Haydna *Stworzenie świata*; w l.trzydziestych mieszkała w Kownie i występowała tam na koncertach, w 1837-39 uczyła także śpiewu.

WOJNA (Woyna) **Abraham** (1569-1649) kanonik wil., w 1611 został biskupem sufraganem wil., w 1626 - bisk. żmudzkim, w 1631 - bisk. wileńskim.

WOJNA (Woyna) **Benedykt** (zm. 1615) biskup wil.; był kanonikiem i kustoszem wil., sekretarzem Stefana Batorego, wikariuszem gen. i oficjałem wil., administratorem diecezji 1594-1600, biskupem wileńskim od 1600.

WOJNA (Woyna) **Gabriel** (zm. 1615) sekretarz Stefana Batorego, referendarz litewski i pisarz w. lit. od 1585, podkanclerzy lit. od 1589.

WOJNA (Woyna) **Ławryn** (zm. 1580) pisarz litewski od 1566, podskarbi nadworny lit. od 1569, pisarz w. litewski od 1576.

WOJNA (Woyna) **Maciej** (zm. 1607) pisarz w. litewski od 1589, podskarbi nadw. lit. od 1605.

WOJNICKI Gustaw (1856-1932) śpiewak; występował jako solista w chórze świętojańskim w Wilnie, wyemigrował do Chicago.

WOJNIŁŁOWICZ Michał Stanisław (zm. 1690) dominikanin, kaznodzieja; był przeorem w Wilnie i prowincjałem litewskim 1668-75 i 1678-82?

WOJSZNAROWICZ (Woynarowicz) **Kazimierz Jan** (zm. 1680 w Wilnie) kaznodzieja, pisarz rel.; w Akademii Wil. uzyskał w 1642 doktorat filozofii, doktoraty z prawa i teologii otrzymał w Rzymie, był kanonikiem wil. i regentem kancelarii większej lit.; w 1662 ufundował katedrę prawa politycznego w Akad. Wil.; wydał m.in. *Orator polityczny różnym aktom pogrzebowym służący* (Wil. 1644) oraz zbiór kazań *Dom mądrości siedmiu kolumnami wsparty* (Antwerpia 1667).

WOKULSKA-PIOTROWICZOWA Jadwiga zob.: **PIOTROWICZOWA Jadwiga**

WOKULSKI Jan (1872-1922), kupiec i przemysłowiec w Wilnie.

WOLAN Andrzej (zm. 1671) płk wojsk lit., w 1658 został sędzią grodzkim oszmiańskim, w 1663 był komisarzem król. do wymiany jeńców z Moskwą.

WOLF Boris Eduardowicz von (przełom XIX-XX w.) baron, kurator Wil.Okręgu Naukowego w okresie 6.03.1906-23.08.1908.

WOLFGANG Jan Fryderyk (1775-1859) chemik, botanik, farmaceuta, prof. Uniw. Wil.; uczył się w Szczuczynie, na Uniw. Wil. w 1807 otrzymał tytuł dra med., w 1810-32 był prof. farmacji na Uniw. Wil., 1820-21 wydawał i redagował „Pamiętniki Farmaceutyczne Wileńskie", po zamknięciu uniwersytetu osiadł w Połukniu w pow. trockim; ogłosił m.in. *Rozprawę o gazie wodorodnym siarczanym* (Wil. 1806), *Rzecz o herbacie* (1823), *Monografię rodziny skrzypów* (Wil. 1826), zebrał duże zbiory flory krajowej.

WOLFGANG Ksawery (zm. 1864) lekarz, brat Jana; ukończył medycynę na Uniw. Wil. i został lekarzem w Druskienikach, ogłosił *O wodzie mineralnej solnej w Druskienikach, opisanie postrzeżeń lekarskich i przepisy dla chorych* (Wil. 1841), wydawał czasopismo „Ondyna Druskienickich Źródeł" (1844-46).

WOLIŃSKI Kazimierz (1910-1941) por. pilot; był oficerem taktyczno-operacyjnym dywizjonu w 5 pułku lotn. Wilno-Lida, brał udział w wojnie 1939 w składzie 152 eskadry myśliwskiej, przez Rumunię i Francję przedostał się do Anglii, gdzie otrzymał przydział do 315 dywizjonu myśl. w Northolt, zginął 16.09.41 w walce powietrznej nad Francją.

WOLIŃSKI Stanisław (1885 lub 1892-1968) aktor, śpiewak; uczęszczał do szkoły dramatycznej M.Przybyłowicza w Krakowie; występował od 1910 w wielu miastach, m.in. w 1912 z zespołem teatru wileńskiego w Petersburgu, w 1915 – z zespołem warsz. Teatru Małego w Wilnie, w 1925/26 – w zespole operetkowym w Wilnie, potem – w zespołach objazdowych i rewiach warszawskich; podczas okupacji – w teatrach jawnych, po wojnie – w Łodzi i w 1949-60 w Teatrze Syrena w Warszawie.

WOLSKA (działała w 1843-1861) aktorka; w 1843 grała w Brześciu Lit., w 1854-61 – w teatrze wileńskim, także w przedstawieniach rosyjskich.

WOLSKI Jerzy (1689-1737) jezuita; do zakonu wstąpił w 1704 w Wilnie; był prof. retoryki w Warszawie w 1718-19 i Wilnie w 1719-20; pracował w Grodnie, Warszawie i Nowogródku, w 1725-26 był prof.teologii pozytywnej i polemicznej w Wilnie, w 1728-34 – misjonarzem dworskim wojew.trockiego i wileńskiego Ogińskiego.

WOLSKI Józef Franciszek (1785 lub 1786-1838) aktor, śpiewak; uczył się w szkołach pijarskich w Warszawie, był nauczycielem domowym na Wołyniu; w 1803-05 grał w Warszawie, potem na prowincji; w Wilnie występował w 1807 i 1809-10, w 1809 brał udział w wykonaniu oratorium Haydna *Stworzenie świata*; w 1810-35 wyst.w Teatrze Narodowym w Warszawie, od 1817 uczył j. francuskiego w warsz. Szkole Dramatycznej, tłumaczył francuskie sztuki i libretta operowe.

WOLSKI Lucjan, pseud. Mateusz Gawęda (1850-1908) ziemianin i pisarz ludowy; był autorem popularnych powiastek i porad fachowych, publikował w „Zorzy Wil." 1906-08 i zredagował wydany przez to czasopismo „Kalendarz wiejski na r. 1908", ogłosił książeczki: *Spod chłopskiej strzechy. Czytanka dla braci wieśniaków* (Wil. 1907) i *Czym chata bogata tym rada* (Wil. 1908).

WOLSKI Mikołaj (1762-1803) pisarz, dworzanin królewski; studiował w Szkole Głów-

nej Litewskiej w Wilnie, pisał wiersze i panegiryki, opublikował *Mowę zawierającą uwagi nad pierwiastkowymi dziejami świata* (Wilno 1784), pracował w bibliotece A. Chreptowicza w Szczorsach; od lat 90. był dworzaninem króla Stanisława Augusta Poniatowsiego – do jego śmierci w Petersburgu.

WOŁCZACKA-DZIEMIDOWICZ Helena (1901-1968) nauczycielka historii; studiowała w 1922-31 historię na USB, była założycielką Koła Historyków, pracowała w szkołach wil., podczas okupacji działała w tajnym naucz.; od 1948 w Warszawie.

WOŁCZACKA-DZIEMIDOWICZ Władysława z d. Wydrówna (1910-1992) romanistka; maturę zdała w 1928 w Nowogródku, dyplom uzyskała na USB w 1933, podczas studiów była mł. asystentką, współzałożycielką „Juventus Christiana"; w 1936 studiowała na Sorbonie w Paryżu, podczas okupacji działała w tajnym nauczaniu i konspiracji, była aresztowana przez gestapo.

WOŁCZASKI Andrzej uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1926-38 ukończył Szk. Podch. Rez. Kawalerii w Grudziądzu, w kampanii wrześniowej był ppor. 13. PUŁ i został ciężko ranny, jako por. AK w Warszawie poległ w powstaniu warszawskim.

WOŁŁEJKO Ignacy (1896 Wilno – 1957) aktor, tancerz, reżyser; od 1917 występował w wil.teatrach amatorskich; w 1919-27 był aktorem, tancerzem i inspicjentem w Teatrach Miejskich w Wilnie, w 1927-39 – w Grodnie, w 1939-41 w Państw. Teatrze Polskim w Białymstoku i Grodnie; po ustąpieniu ze sceny pracował jako urzędnik.

WOŁŁEJKO Leon Adam (1883-1949) aktor; ukończył wydz. farmacji na uniw. moskiewskim, debiutował na scenie w 1906 w Mińsku Lit.; występował głównie w Wilnie: 1909/10, 1913-16 i 1919-25, w 1926 kierował teatrem „Lutnia", w 1926-31 należał do zespołu „Reduty", 1931/32 i 1933-39 grał w wil. Teatrach Miejskich, w 1939-41 i 1944/45 - w Polskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie, od 1945 - w Teatrze Miejskim w Lublinie.

WOŁŁOWICZ Andrzej (ok.1610-1676) jezuita, rektor Akad.Wil., prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w 1628 w Wilnie; był rektorem lub prefektem szkół w Pińsku, Grodnie, Nieświeżu, Łomży i Nowogródku; w 1666-69 rektorem Akad.Wileńskiej, w 1673-76 – prowincjałem litewskim.

WOŁŁOWICZ Antoni Erazm (1711-1770) kanonik gnieźnieński i wil., archidiakon żmudzki, w 1744 został pisarzem w. litewskim, w 1748 - sekretarzem w. lit., w 1755 - biskupem łuckim i sekretarzem królowej.

WOŁŁOWICZ Eustachy (1571-1630) biskup wileński; był kanonikiem wil., sekretarzem Zygm. III, referendarzem lit. w 1600-15, posłem do Rzymu w 1600, pisarzem w. lit. od 1605, podkanclerzym lit. 1615-18, od 1616 - biskupem wil.; w swojej rezydencji w Werkach stworzył ośrodek kultury.

WOŁŁOWICZ Hieronim (Jarosz) (zm. 1641) w 1589 został pisarzem w. lit., w 1600 - podskarbim w. lit., w 1618 - podkanclerzym lit., w 1619 - starostą żmudzkim.

WOŁŁOWICZ Michał (1806-1833) powstaniec, emigrant; był członkiem wil. Związku Promienistych, uczestniczył w powst. listop. na Litwie, na emigracji był związany z Komitetem Nar. Polskim i Tow. Demokr. Polskim, w 1831-33 był członkiem Tow. Litewskiego i Ziem Ruskich, w 1833 w partyzantce J. Zaliwskiego był dowódcą okręgowym gub. grodzieńskiej, został ujęty i stracony.

WOŁŁOWICZ Władysław (zm. 1668) hetman polny lit.; w 1636-53 był chorążym trockim, w 1639 został pisarzem polnym lit., w 1653 - kasztelanem smoleńskim, w 1656 - woj. witebskim, w 1667 - hetmanem polnym lit.; uczestniczył w wojnach z Kozakami, Rosją i Szwecją.

WOŁODKOWICZ (Wołodkiewicz) **Jakub** (1668-1724) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1687; był prefektem szkół lub profesorem w Słucku i Nieświeżu; w 1708-09 - prof.teologii moralnej, w 1709-12 - prof.filozofii w Wilnie; potem był pref. szkół i rektorem w Połocku oraz w 1717-24 - rektorem w Mińsku.

WOŁODKOWICZ Marian (1922 w Wilnie - 1993) „Lis" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, pełnił służbę wartowniczą na obiektach Obszaru Warown. Wilna we wrześniu 1939, internowany w Birnsztanach uciekł do Wilna, żołnierz ZWZ AK, w 1941 więziony na Łukiszkach, od 1943 w 1. Brygadzie „Juranda", w 1944 więzień obozu w Miednikach, absolwent Zaocznego Studium Pedagogiczno-Opiekuńczego, nauczyciel w szkołach zawodowych w Lublinie, od 1966 w Gdańsku.

WOŁONCZEWSKI (Valančius) Maciej (1799-1875) biskup żmudzki; studiował teologię na Uniw. Wil. w 1824-28, wykładał w Akad. Duchownej Wil., doktoryzował się w 1842, w 1848 został biskupem żmudzkim; popierał literaturę w jęz. litewskim i patronował jej przemycaniu z Prus, gdy władze ros. po 1863 zabroniły drukowania książek litewskich czcionkami łacińskimi; opublikował *Żemaitiu wiskupiste* (Wil. 1848).

WOŁOSZYN Stefan (1911-2004) pedagog; w 1929 ukończył Gimn.im.Traugutta w Brześciu n.Bugiem, w 1934 rozpoczął studia z zakresu filozofii, pedagogiki i filologii polskiej na UJ, kontynuował je na USB w 1935-39; uczył w szkołach średnich w Wilnie w 1935-39 i na kompletach tajnego nauczania w 1940-44, będąc jednocześnie ładowaczem węgla na kolei w Wilnie; w 1945-51 pracował na UMK w Toruniu, w 1948 uzyskał doktorat i został adiunktem w Kat. Pedagogiki; w 1950-53 pracował na UAM w Poznaniu, w 1953-81 - na Uniw. Warsz., od 1961 jako prof.nadzw., od 1972 - prof. zwyczajny; wykładał także w WSWF w Poznaniu w 1950-53 oraz AWF w Warszawie w 1953-72 (w 1960-71 był rektorem tej uczelni); opublikował wiele prac dot.pedagogiki, m.in. *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie* (1964).

WOŁOSZYN Walenty Antoni (1923 w Słonimie - 1992), uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-39, w 1944/45 żołnierz LWP, mgr ekonomii, pracował w „Pafawagu" we Wrocławiu, w KW PZPR tamże, w spółdzielczości pracy.

WOŁOSZYNOWA z d.Łoś Lidia (1911-2002) psycholog; w 1929 ukończyła Gimn. im.Traugutta w Brześciu n.Bugiem; studiowała na USB filologię polską i słowiańską oraz psychologię i pedagogikę, uzyskując w 1936 magisterium w zakr.fil.polskiej; w 1932-39 była asystentką i st.asyst, na USB; w 1940-41 uczyła w wil.szkołach średnich, w 1942-44 - w tajnym studium psychologii, w 1945-46 - w Liceum Pedagogicznym w Białymstoku, w 1946-52 - na UMK w Toruniu, gdzie w 1951 uzyskała dkoktorat; była adiunktem na UAM w Poznaniu w 1952-53, w 1953-81 pracowała na Uniw.Warsz., od 1961 po habilitacji jako docent, od 1968 - prof.nadzw.

WORCELL Stanisław Gabriel (1799-1857) działacz polityczny, publicysta; w 1820-22 był związany z wil. liberalnym Tow. Szubrawców, podczas powst. listop. był posłem na sejm, członkiem Tow. Patriotycznego; na emigracji we Francji i Belgii był członkiem Tow. Demokrat. Polskiego, w 1835 - współ-

założycielem i gł. ideologiem Ludu Polskiego, 1840-46 - działał w Zjednoczeniu Emigr. Polskiej, w 1849-51 red. „Demokratę Polskiego".

WORONIEC Antoni Arnulf (XVIII-XIX w.) ksiądz, muzyk; napisał traktat *Początki muzyki tak figuralnego, jak i chóralnego kantu* (Wilno 1805).

WORONOWICZ Adam (Varnas Adomas) (1879-1979) malarz litewski; w 1896-99 uczył się w semin.duchownym w Kownie, w 1899-1902 studiował malarstwo w Petersburgu, w 1903-06 – w ASP w Krakowie, w 1907 ukończył Wyższą Szkołę Sztuki w Genewie; w 1909-13 mieszkał w Europie Zach., w 1913-14 i 1918-19 – w Wilnie, 1919-44 – w Kownie, w 1944 udał się na emigrację do Niemiec, w 1949 – do Chicago; od 1908 uczestniczył w wystawach sztuki litewskiej w Wilnie; malował portrety i pejzaże, m.in. *Kościół św.Jakuba i Filipa w Wilnie.*

WOSZCZEROWICZ Marian Jacek (1904-1970) aktor, reżyser; od 1915 uczył się w gimn. w Siedlcach, w 1920 był ochotnikiem w WP, w 1922 zdał maturę, studiował dorywczo na Uniw.Warsz., USB i Uniw.Pozn.; w 1924/25 był słuchaczem Instytutu Reduty, w 1925-27 należał do wil.zespołu „Reduty"; w 1927 zdał egz.aktorski, grał m.in. w Poznaniu, Łodzi, Lwowie i Warszawie w 1935-39; w 1939-41 był aktorem Teatru Polskiego w Grodnie i Białymstoku, w 1941 pracował jako robotnik w Wilnie, potem ukrywał się u rodziny w Siedlcach; po wojnie od 1948 grał w Warszawie, występował w radiu, telewizji i filmach.

WOYCIUNOWSKI Piotr (1622-1687 Wilno) jezuita; do zakonu wstąpił w 1641 w Wilnie; w 1660-62 był pref.szkół i prof.teologii moralnej w Krożach; w Wilnie był w 1663-64 prof.teologii moralnej, w 1664-70 prof.filozofii, w 1667-70 -prof.Pisma św., w 1670-71 – teologii pozytywnej; w 1671-72 misjonarzem dworskim marsz.polnego lit., w 1672-74 i 1678-79 – prof.teologii scholastycznej w Wilnie; potem wykładał w Braniewie i Poszawszu, w 1687 został prof.teologii moralnej w Wilnie.

WOYCZYŃSKI Benedykt (1896-1927) filozof; na USB uzyskał tytuł dra filozofii, został st. asystentem i prezesem Koła filozoficznego, zmarł na gruźlicę, pochowany na cment. Bernardyńskim.

WOYNIŁŁOWICZ Edward (1847-1928) ziemianin, pamiętnikarz; był wiceprezesem Mińskiego Tow.Rolniczego w 1888-1907 i prezesem do 1916; w 1907 należał do założycieli Stronnictwa Krajowego Litwy i Białorusi, którego organem był wychodzący w Wilnie „Głos Polski"; ufundował kościół p.w. św.Symeona i Heleny w Mińsku; zmarł i został pochowany w Bydgoszczy, w 2006 r. jego prochy uroczyście przeniesiono do mińskiego kościoła jego fundacji, zwróconego wiernym po odzyskaniu przez Białoruś niepodległości; napisał *Wspomnienia 1847-1928.*

WOYNIŁŁOWICZ Romuald (1714-1763) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1729, studiował tam filozofię w 1732-35 i teologię w 1738-42; wykładał w Warszawie, Nowogródku, Nieświeżu i Polocku; w Wilnie był w 1747-48 prof.etyki, w 1757-58 prof.teologii scholastycznej i polemicznej oraz dziekanem Wydz.Filozoficznego Akad.Wileńskiej; w 1758-63 był rektorem w Mińsku.

WOYZBUN Aleksander (?-1933), inż., kontroler maszynowy Oddziału Mech. Okr. Dyr. Kolei Państw. w Wilnie.

WOŹNICKI Stanisław (1894-1941) malarz, architekt, krytyk sztuki; ukończył studia w Akad.Sztuk Pięknych w Petersburgu, w 1920 należał do założycieli Wileńskiego Tow. Artystów Plastyków, w 1921-25 redagował czasopismo „Południe", w 1935 był

współzałożycielem dwutyg. „Plastyka", w 1925-39 – członkiem redakcji „Architektury i Budownictwa", w 1931-33 – redaktorem naczelnym, organizatorem Bloku Zawodowego Artystów Plastyków, współzałożycielem Instytutu Propagandy Sztuki (IPS) w Warszawie w 1930.

WÓYCICKI Aleksander (1878-1954) ksiądz, prof. i rektor USB, prof. KUL i Uniw. Warsz.; uczył się w III Gimn. w Warsz oraz w 1896-1901 - w warsz. Semin. Duch., w 1906-09 studiował w Paryżu i Lowanium, gdzie uzyskał doktorat z nauk polit. i społecznych, wykładał socjologię w Akad. Duch. w Petersburgu do 1918 oraz na KUL do 1924, od 1924 był prof. chrześcijańskich nauk społecznych na USB, rektorem w 1937-39; 1922-27 był posłem na sejm, 1938-39 członkiem władz Obozu Zjedn. Narodowego; po wojnie wykładał na Wydz. Teolog. Uniw. Warsz. oraz w Semin. Duch. w Warszawie; ogłosił m.in. książki: *Chrześcijański ruch robotniczy w Polsce* (1921), *Dzieje robotników przemysłowych w Polsce* (1929) oraz ponad 100 artykułów w czasopismach, a także mowy i wykłady inauguracyjne w „Roczniku USB" 1937-38 i 1938-39.

WRANGEL Jegor (XIX w.) generał rosyjski, baron; w 1856-1861 był kuratorem Wileńskiego Okręgu Naukowego, powołanym z urzędu na członka Komisji Archeologicznej w Wilnie i Muzeum Starożytności.

WROŃSKI Jerzy Leon, pseud „Stopa" (1914-1998) działacz niepodległościowy, więzień łagrów; ukończył Gimnazjum im.Zygmunta Augusta w Wilnie i w 1936 rozpoczął studia na Wydz.Prawa i N.Społecznych USB, przerwał je i pracował w Zakl. Ubezpieczeń Spol.w Chorzowie; w 1939 przedostał się do Wilna i założył organizację Akcja Ludowa, łączącą idee socjalistyczne z etyką chrześcijańską, wydał 5 nrów podziemnej gazetki „Jutro Polski"; w 1941 został sekretarzem organizacji Wileńska Koncentracja Demokratyczna i członkiem redakcji jej miesięczników: „Droga Wolności" dla miasta i „Polska Ludowa" dla wsi, połączonych w 1943 w czasopismo „Jednością silni" (11 numerów do 1944); należał ponadto do redakcji dwutygodnika OW AK „Niepodległość"; w styczniu 1944 zagrożony aresztowaniem wyjechał do Nowogródka, gdzie wszedł do redakcji pisma „Świt Polski"; w 1945 został aresztowany i skazany na 20 lat katorgi; w 1955 wrócił do Polski i do 1980 pracował w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych.

WROTNOWSKI Feliks (1805-1871) publicysta, tłumacz, kartograf; w 1826 ukończył Uniw.Wil. i został współredaktorem „Dziennika Wileńskiego"; przełożył powieści J.F.Coopera *Szpieg* (1829) i *Ostatni Mohikanin* (1830); w 1831 został wysłany z misją do Rządu Nar. w Warszawie i wziął udział w litewskiej wyprawie D.A. Chłapowskiego; po 1831 osiadł w Paryżu, redagował „Dziennik Narodowy" i „Wiadomości Polskie", był towiańczykiem, w 1854-60 dyrektorem Biblioteki Polskiej w Paryżu; ogłosił przekład *Literatury słowiańskiej* A.Mickiewicza (1842-45), opracował *Atlas de l'ancienne Pologne...* (1850).

WRÓBLEWSKA Elwira (1912-1992) historyk, bibliotekarz; w 1931 zdała maturę w Gimn.im.Orzeszkowej w Wilnie, w 1932-39 uczyła w szkołach powszechnych w Wilnie i woj.wileńskim; w 1940-45 była urzędniczką w Dyr.Kolei w Wilnie; w 1945-50 pracowała w kwesturze UMK w Toruniu studiując jednocześnie historię, w 1950 uzyskała magisterium i do 1975 pracowała w Bibliotece Głównej UMK.

WRÓBLEWSKA Krystyna (1903-1994) malarka i graficzka; ukończyła Wydz.Sztuk Pięknych USB i odbyła studia uzupełniające w Paryżu; była członkiem zarządu

Spółdz. Pracy Artystów Wil., należała do „Grupy Wileńskiej"; wykonywała drzeworyty, miedzioryty i akwatinty, m.in.: *Obserwatorium astronomiczne w Wilnie* (1938), *Św.Krzysztof, patron Wilna* (1937), *Dziedziniec uniwersytecki z wieżą kościoła św.Jana* (1937), *Wjazd Beliny do Wilna 1919* (1939).

WRÓBLEWSKA z d.Borzymowska Tekla (zm.1835) poetka, dramatopisarka, tłumaczka; mieszkała w Dziśnie, utwory swoje publikowała w Wilnie: zbiór poezji *Wiejskie zabawy* (1806), tragedie - *Pantea* (1817), *Mustafa i Zeangir* (1818), *Narymunt, wielki książę litewski* (1820 - fragment); tłumaczyła utwory pisarzy angielskich i francuskich.

WRÓBLEWSKI Andrzej (1927 Wilno - 1957) malarz, syn Krystyny; był świadkiem śmierci ojca w 1941 w czasie rewizji w wileńskim mieszkaniu, mogło to wpłynąć na pesymistyczną wymowę jego twórczości (np. cykl *Rozstrzelanie* 1949 i *Ukrzesłowienie* 1956); wykładał w ASP w Krakowie.

WRÓBLEWSKI Bronisław (1888-1941) prawnik, prof. USB; ukończył gimn. w Warsz. i wydz. prawa na uniw. w Dorpacie (był członkiem korporacji „Polonia"), studia uzupełniające odbył w Paryżu i Rzymie, od 1919 był prof. prawa karnego na USB, członkiem wil. Tow. Przyj. Nauk i Tow. Prawniczego im. Daniłowicza; ogłosił m.in. *Przestępstwa tłumu* (1922), *Penologia* (1926), *Zarys polityki karnej* (1928), *Studia z dziedziny prawa i etyki* (1934); pochowany na Rossie.

WRÓBLEWSKI Tadeusz Stanisław (1858-1925) adwokat, założyciel biblioteki; studiował medycynę w Petersburgu 1877-79 i Warszawie 1880, za działalność konspiracyjną został uwięziony w Cytadeli i zesłany na Syberię 1881-83, po powrocie ukończył w 1886 prawo na uniw. w Petersburgu i zasłynął jako obrońca w procesach politycznych; w 1891 osiadł w Wilnie, w 1900 założył Tow. Szubrawców, po 1905 należał do obozu „krajowców"; bibliotekę odziedziczoną po rodzicach znacznie powiększył, wzbogacił o vilniana i lithuanica, kupował całe księgozbiory, w 1912 założył Tow. pn. Biblioteka im. Eustachego i Emilii Wróblewskich i zakupił plac pod budowę, w chwili śmierci założyciela w bibliotece znajdowało się 80,5 tys. książek i czasopism oraz ponad 50 tys. innych jednostek; w 1926 Biblioteka Państwowa im. Wróblewskich została umieszczony w b. pałacu Tyszkiewiczów, podczas II wojny przejęła ją Litewska Akademia Nauk.

WRÓBLEWSKI Zdzisław (1921 w Wilnie - 1996) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-39, w 1944 został aresztowany przez Gestapo w Szczawnicy, po wojnie był księgowym w nadleśnictwach Okr. Dyr. Lasów Państw. w Krakowie.

WROBLEWSKI Zygmunt Florenty (1845-1888) fizyk; urodził się i gimn.ukończył w Grodnie; uczestniczył w powst.styczniowym i do 1869 przebywał na zesłaniu na Syberii; studiował w Berlinie, Heidelbergu i Monachium, w 1874 uzyskał doktorat, w 1876 habilitował się w Strasburgu; od 1882 był prof.fizyki na UJ, prowadził badania nad zjawiskiem dyfuzji i skraplania gazów, pierwszy w 1883 z K.Olszewskim skroplił tlen i azot z powietrza.

WRUCEWICZ Aleksandr Safronowicz (1851-?) prawnik rosyjski, nauczyciel; był synem prawosławnego duchownego, ukończył gimn.w Słucku i prawo na Uniw.Petersburskim; od 1874 pracował w Szkole Realnej w Wilnie, w 1887-91 redagował nieoficjalny organ generał-gubernatora „Wileńskij wiestnik", na polecenie gen.gub. I. Kachanowa zajmował się sprawami „odpolaczenia" Kościoła katolickiego, w 1911-15 był członkiem rosyjskiej Wil.Komisji Archeograficznej.

WRZEŚNIOWSKA z Bagińskich **Aurelia Karolina** (1877 w Wilnie - 1947) nauczycielka; od 1899 uczyła w tajnych szkołach i kursach dla dorosłych, organizowanych przez Tow. „Oświata" w Wilnie, w 1916-19 pracowała w polskich szkołach w Homlu, 1919-35 uczyła zajęć praktycznych w Gimn. im. E. Orzeszkowej, potem w innych szkołach do 1942; w 1933 ukończyła kurs introligatorstwa, metaloplastyki i stolarstwa Zw. Nauczycielstwa Polskiego, w 1946 wyjechała do Poznania.

WRZOSEK Adam Jan (1875-1965) patolog, antropolog, historyk medycyny, prof. UJ i USB; ukończył gimn. w Łodzi, studiował medycynę w Kijowie (dyplom lekarza 1898), Zurychu i Berlinie (doktorat 1898) w Paryżu i Krakowie (doktorat wszechnauk lek. 1902) oraz w Wiedniu, filozofię - w Paryżu i Zurychu; od 1905 pracował na UJ jako zast. prof. i docent, od 1910 - jako prof. patologii ogólnej i doświadczalnej, podczas I wojny kierował szpitalem wojsk., 1918-19 był ppłk. lekarzem w WP; w 1920-23 zorg. Wydział Lekarski USB i był jego dziekanem, potem był prof. historii i filozofii medycyny na Uniw. Pozn., dodatkowo kierował w 1935-39 Zakładem Historii Medycyny na USB; założył czasopisma: „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny" (od 1924) i „Przegląd Antropologiczny" (od 1926); podczas okupacji współorganizował tajny Uniw. Ziem Zachodnich w Warszawie.

WUJEK Aleksy (1908-1970), jezuita, w l. 1934-38 odbył studia geograficzne na USB, był opiekunem koła geograficznego w l. 1936-38 i nauczycielem geografii w 1939/40 w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, po święceniach kapłańskich w 1941 był duszpasterzem na Białorusi, po wojnie - w Piotrkowie i Warszawie.

WUJEK (Vangrovicius) **Jakub** (1541-1597) jezuita, tłumacz Biblii; uczył się w klasztornej szkole cystersów w Wągrowcu, studiował w 1555 we Wrocławiu, w 1558-59 - w Akad. Krakowskiej, gdzie uzyskał bakalaureat, w 1562-64 był wychowawcą bratanków bisk. Jakuba Uchańskiego w Wiedniu, studiował tam filozofię i uzyskał magist. sztuk wyzwolonych; w 1565 wstąpił do zak. jezuitów, 1565-67 studiował w Rzymie, w 1567 otrzymał bakalaureat teologii w Wiedniu, 1567-71 uczył w kol. w Pułtusku, był rektorem kolegiów: w Poznaniu 1573-78, w Wilnie 1578-79 i Koloszwarze w Siedmiogrodzie 1579-84, do którego wracał jeszcze dwukrotnie; w 1584 otrzymał w Rzymie od papieża zgodę na przekład Biblii, w 1583 wyszło tłumaczenie Nowego Testamentu, w 1599 - całości Biblii; ogłaszał ponadto kazania (*Postilla catholica...* cz. 1-3 1573-75) i pisma antyariańskie.

WYCZÓŁKOWSKI Jan Roman (1922-1987) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1931-40, 1942-45 pracował przymusowo w Niemczech, mgr geologii po studiach na UMK, pracował w Inst. Geolog. w Warszawie, 1960-62 uczestniczył w ekspedycji geolog. w Wietnamie, 1982-87 był doradcą ds. geologii w Algierii; mistrz techniki w 1968, autor wielu prac nauk.

WYDRÓWNA Maria, pseud. Mary (1898-1978) nauczycielka, działacz AK; po ukończeniu semin. nauczycielskiego pracowała jako nauczycielka wych. fizycznego w szkołach w Nowogródku 1922-25 oraz w Państw. Semin. Naucz. w Suwałkach 1925-33, w 1928 otrzymała dyplom Centr. Instytutu Wychowania Fiz., 1933-39 uczyła wf w Gimn. im. E. Orzeszkowej; w czasie okupacji pracowała jako robotnica i działała w grupie przysposobienia wojskowego kobiet przy AK, od maja do listopada 1942 była więziona, bita i torturowana na Łukiszkach, potem organizowała zbiórkę żywności dla więźniów, prowadziła stołówkę zw. inwalidów, pomagała osobom zagrożonym aresztowaniem; w 1944 została aresztowana przez NKWD i w 1945-49 była więziona w łagrach,

przyjechała do kraju jako częściowo sparaliżowana inwalidka.

WYGODZKI (Wygodski) **Jakub** (1857-1941) nacz. lekarz Kasy Chorych w Wilnie; był prezesem Gminy Żydowskiej, 1919-29 - radnym wil., 1922-30 - posłem na sejm; zamordowany przez gestapo.

WYGRZYWALSKA z d.Piotrowska Zofia Bibianna (działała w 1819-30) aktorka, śpiewaczka; w teatrze wileńskim występowała pod nazwiskiem panieńskim w 1819 i 1825 oraz pod nazwiskiem męża w 1827-28, poza tym należała do zespołu teatru krakowskiego, z którym grała również na prowincji.

WYGRZYWALSKI Józef (1798 - po 1857) dyrygent; w Wilnie pracował w 1828 poza tym - gł. w Krakowie; był znany także jako kompozytor i nauczyciel śpiewu.

WYKOWSKI Felicjan (1728-1784) pijar, matematyk, poeta; kształcił się w kol. pijarów w Lubieszowie, studiował matematykę w Rzymie i jako poeta został tam członkiem Akademii Arkadyjskiej; wykładał w szkołach pijarskich w Wiedniu, Dąbrowicy oraz od 1756 w Wilnie, w 1766-72 był prowincjałem litewskim, 1781/82 przebywał w Snipiszkach w dawnym kol. jezuickim, przejętym przez pijarów; publikował wiersze w „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych" 1774-77, zainicjował wydawnictwo: *Zebranie rymów z różnych okoliczności pisanych mianowicie imieniem Konwiktu Szlacheckiego Wileńskiego ks. ks. Scholarum Piarum* (Wil. 1779), ogłosił w nim 47 utworów.

WYLEŻYŃSKA z d.Bortkiewicz Zofia (XIX-XX w.) śpiewaczka; w latach 20. i 30. XX w. mieszkała w Wilnie i aktywnie uczestniczyła w życiu muzycznym miasta.

WYLEŻYŃSKI Adam (1880-1954) dyrygent, kompozytor; kształcił się w Inst. Muz. w Warszawie u S. Barcewicza i Z. Noskowskiego oraz w Konserwatorium w Lipsku u M. Regera i A. Nikischa; 1909-10 był dyryg. ork. Tow. Muz. w Lublinie, w 1910 przeniósł się do Wilna, do 1918 kierował sekcją muz. „Lutni", przez 30 lat dyrygował Wil. Orkiestrą Symfoniczną, uczył gry na skrzypcach i teorii w szkole muz. A. Leganda, teorii w szkole organistowskiej J. Montwiłła, 1922-36 był dyrektorem Konserwat. Muzycznego, ponadto - dyrektorem artyst. Wil. Tow. Muzycznego, członkiem zarządu Wil. Tow. Filharmonicznego i Rady Wil. Zrzeszeń Artystycznych, w 1936 zorg. orkiestrę symfoniczną w Grodnie, 1937-39 był referentem muz. wil. rozgłośni Polskiego Radia, 1941-46 członkiem orkiestry Filharmonii Wil.; w 1946 przeniósł się do Lublina, dyrygował chórami UMCS, od 1947 był dyrektorem Filh. Lubelskiej.

WYRWICZ Andrzej (1636-1698) jezuita; do zakonu wstąpił w 1653 w Wilnie; w 1656-58 studiował filozofię w Rzymie; był prof.lub prefektem szkół w Krożach, Nowogródku i Warszawie; w Wilnie był w 1669-72 prof.filozofii, w 1673-74 i 1678-79 – prefektem szkół, w 1680-83 – prof.teologii, w 1683-88 – regensem Semin.Papieskiego; w 1688-91 – rektorem w Połocku.

WYRWICZ Antoni (1791-1865) matematyk, prof. Uniw. Wil.; uczył się w szkole bazylianów w Borunach, studiował matematykę na Uniw. Wil. i w 1811 uzyskał doktorat filozofii, w 1820 został adiunktem, w 1826-32 był prof. matematyki wyższej; po zamknięciu uniw. mieszkał w Wilnie; ogłaszał podręczniki dla szkół średnich; pochowany na Rossie.

WYRWICZ Jan (1724-1773) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1741; wykładał w Kownie i Warszawie, w 1760-61 był prokuratorem prow.litewskiej w Warszawie, w 1763-68 misjonarzem dworskim kaszt. mścisławskiego, w 1769-70 – prof.prawa kanonicznego, prefektem szkół i sekreta-

rzem Akad.Wileńskiej, w 1770-72 prokuratorem i prefektem budowy Akademii, w 1772-73 rektorem w Kownie.

WYRWICZ Karol (1717-1793) geograf i historyk; ukończył Akad. Wileńską, reformował metody naucz. w kolegiach jezuickich, uczestniczył w „obiadach czwartkowych" i otrzymał medal „Merentibus" od St. Augusta, był inicjatorem wydzielenia geografii jako osobnego przedmiotu i autorem podręczników geogr.

WYRWICZ-WICHROWSKI Karol Stefan Witold (1897-1943 w Wilnie) aktor, reżyser; ukończył gimnazjum i Państw. Szkołę Dramatyczną w Warszawie (1920), 1918-21 był ochotnikiem w WP, grał w Wilnie: 1921-34 - w Teatrze Polskim i Powszechnym, w Teatrach Miejskich, w „Reducie", 1935-41 - w „Lutni" i Polskim Teatrze Muzycznym; był ulubieńcem publiczności wil., występował gł. w rolach komediowych i operetkowych, dawał recitale piosenek, często występował w radiu wil.; 11.05.1943 został aresztowany i rozstrzelany przez hitlerowców.

WYRZYKOWSKI Marian (1904-1970) aktor, reżyser; od 1915 uczęszczał do Gimn. im.Zamoyskiego w Warszawie, w 1919-23 uczył się w Semin.Nauczycielskim w Ursynowie, potem – w Oddziale Dramatycznym przy Konserwatorium Muz.w Warszawie; występował od 1926, głównie w Warszawie, w 1929-32 – w zespole A.Zelwerowicza w Wilnie (zagrał 15 ról, m.in.Gustawa-Konrada w *Dziadach*); brał udział w wojnie 1939 i w powstaniu warszawskim (pseud. „Żuk"); wykładał w konspiracyjnym PIST, po wojnie w PWST, występował w słuchowiskach radiowych i w teatrze TV, był reżyserem ponad 20 sztuk.

WYSŁOUCH Bernard (1903-1940) nauczyciel, rolnik; w 1920 był ochotnikiem w WP, w 1925 ukończył studia w Państw. Wyższej Szkole Gosp. Wiejsk. w Cieszynie, uczył w szkołach rolniczych, 1930-39 kierował szkołą w Opsie; zginął wywieziony przez NKWD.

WYSŁOUCH Seweryn (1900-1968) historyk prawa, docent USB, prof. UŁ i U. Wrocł.; w 1927 ukończył prawo na USB, był uczniem i asystentem prof. S. Ehrenkreutza, doktorat uzyskał w 1930, w 1937 habilitował się z historii prawa litewskiego i został docentem USB, od 1935 kierował Katedrą Dawnego Prawa Polskiego i Litewskiego; opuścił Wilno w 1941, w 1945 był prof. Uniw. Łódzkiego, od 1946 - Wrocławskiego (prorektorem 1947-52); badał dzieje gospodarki i ustroju W. Ks. Lit. oraz Śląska.

WYSOCKA Stanisława Maria (z Dzięgielewskich) ps. „Wilska" aktorka i reżyser; pracowała w Teatrach Miejskich w Wilnie w sezonie 1931/32; podczas częstych występów gościnnych parokrotnie występowała w Wilnie.

WYSOCKI Aleksander (1867-1943) farmaceuta; od 1888 był właścicielem apteki przy ul. Wielkiej, zgromadził cenne zbiory porcelany, dzieł sztuki i pamiątek historycznych; pochowany na Rossie.

WYSOCKI Jerzy, uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1926-30, lek. med. po studiach na USB, zaginął wywieziony w 1940 na Kołymę.

WYSOCKI Stefan Ignacy (1631-1689) jezuita; do zakonu wstąpił w 1654 w Wilnie; w 1657-64 studiował filozofię w Grazu, w 1667-68 był pref.drukarni w Wilnie, w 1674-75 – prefektem szkól w Witebsku, w 1677-84 – prof.matematyki i pref. drukarni w Wilnie, potem był prof.w Połocku i rektorem w Witebsku.

WYSZOMIRSKI Jerzy pseud.Wysz (1900-1955) poeta, publicysta, tłumacz; uczył się w gimnazjach w Warszawie i Mohylewie; od 1917 służył w armii ros., potem w korpusie

gen. J. Dowbór-Muśnickiego oraz w st.podporucznika w WP; ukończył polonistykę na USB i w 1925-30 uczył w wil. szkołach średnich, w 1923-39 współpracował ze „Słowem", w którym redagował dodatek literacki „W niszy", oraz „Wiadomościami Literackimi"; podczas okupacji był lektorem j.rosyjskiego na tajnym uniw. w Warszawie i współprac.z konspiracyjnym czasopismem „Demokrata" w 1943-44; po wojnie zamieszkał w Łodzi, zmarł śmiercią samobójczą; wydal zbiory wierszy: *Całopalenie* (Wilno 1923), *Chwile niepokoju* (Wilno 1924), *Niewczesne* (Wilno 1930) oraz sztukę *Eureka* (Wilno 1939); po wojnie opublikował monografie M.Gogola i A.Czechowa oraz liczne przekłady z j.rosyjskiego.

WYSZYŃSKI Paweł (Višinskis Povilas) (1875-1906) publicysta litewski; w 1886-94 uczył się w gimn.w Szawlach, w 1894-98 studiował nauki przyr. na Uniw.w Petersburgu; od 1904 pracował w redakcjach litewskich gazet w Wilnie, w 1905 zorganizował wydawnictwo „Šviesa"; publikował artykuły o literaturze i kulturze litewskiej, m.in. *Antropologiczna charakterystyka Żmudzinów* (1897); pochowany na Rossie.

WZORCZYKOWSKI Antoni (1882-1940) aktor, dyr. teatru; w sezonie 1922/23 występował w Teatrze im. Syrokomli w Wilnie, w 1919, 1924 i 1928/29 w Grodnie.

Z

ZABDYR Paulin (1896-1976) jezuita, jako kleryk w l. 1921-23 i 1924-25 studiował matematykę i fizykę na USB, równocześnie ucząc przyrody, fizyki i matematyki w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie; potem studiował w Krakowie i w „Bobolanum" w Lublinie, od 1929 uczył w Pińsku, gdzie od 1936 był rektorem kolegium, w l. okupacji działał w tajnym nauczaniu w Warszawie, po wojnie był dyr. gimn. jez. w Gdyni w l. 1945-47, w 1950 rektorem w Kaliszu, w 1952 w Warszawie, od 1955 w Poznaniu.

ZABDYR Władysław (1890-1968) jezuita; odbył studia filozoficzne i teologiczne, w 1921/22 uczył j. polskiego w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, potem w Chyrowie, od 1928 w Rodezji Północnej, gdzie założył 48 szkół elementarnych.

ZABIELSKI Wacław (zm. 1939 lub 1940) aktor, reżyser; w Wilnie występował w l. 1912-14 oraz 1922/23 w Teatrze im. Syrokomli; grał gł. we Lwowie, zginął zamordowany przez nacjonalistów ukraińskich.

ZABOROWSKI - aktor; w l. 1859-60 występował w teatrze wil.

ZABORSKI Antoni (1850-1907) ziemianin, kolekcjoner; zgromadził w swoim majątku Poszuwie w pow. kowieńskim zbiory starych monet, części uzbrojenia, mebli, biżuterii, zegarów, orderów, ubiorów (w tym 8 pasów słuckich), wyroby ludowe, sztychy, portrety oraz bibliotekę i archiwum z 11 tys. dokumentów; wdowa po nim przekazała te zbiory Tow. Przyjaciół Nauk w 1907 r.

ZABRZEZIŃSKI Jan (zm. 1508) woj. trocki i marsz. w. lit.; w 1482 został marszałkiem hospodarskim, w 1490 - namiestnikiem połockim, w 1492 - kasztelanem trockim, w 1496 - namiestnikiem nowogródzkim, w 1498 - wojewodą trockim i marszałkiem w. litewskim; był przeciwnikiem przekazania władzy wielkoksiążęcej na Litwie królewskiemu bratu Zygmuntowi, usuniętym z rady wielkoksiążęcej; bronił unii personalnej polsko-litewskiej, został zamordowany przez przeciwnika politycznego, M. Glińskiego.

ZABRZEZIŃSKI Jan (zm. 1538) wojewoda trocki; w 1503-16 był marsz. hospodarskim, w 1506 został namiestnikiem wołkowyskim, w 1509 - woj. nowogródzkim, w 1522 - marsz. wielkim litewskim, w 1531 - woj. trockim.

ZACHAREWICZ Witold (1904-1974) chemik, adiunkt USB, prof. UMK; w 1924 ukończył Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1930 - chemię na USB, doktorat uzyskał w 1935 na Sorbonie w Paryżu, habilitował się w 1939 na Uniw. Warsz. w zakresie chemii farmaceutycznej, w 1927-39 pracował w Zakł. Chemii Organicznej USB jako asystent, st. asystent i adiunkt; 1946-74 był prof. UMK w Toruniu, kierował Katedrą Chemii Organicznej, pełnił funkcje dziekana i prorektora; publikował liczne prace dot. gł. chemii terpenów.

ZACZKIEWICZ Ryszard (1897-1927) tancerz; solista zespołu baletowego J. Cieplińskiego, z którym występował także w Wilnie.

ZADORA-PASZKOWSKI (zm. 1933) sędzia okręgowy śledczy, filister Konwentu Polonia.

ZAGÓRSKI Jerzy (1907-1984) poeta; ukończył Gimn. im. Zamoyskiego w Warsz., od 1927 studiował prawo na Uniw. Warsz., 1930-36 - na USB, uzyskując magisterium; należał do red. czasopism „Żagary" i „Piony", był przewodn. Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów (STO), współprac. z Polskim Radiem w Wilnie, Łodzi i Warsz.; podczas okupacji brał udział w konspir. życiu kulturalnym (red. „Kultura Jutra"); po wojnie był w 1947-48 attaché kulturalnym Ambasady Polskiej w Paryżu, potem - kier. literackim teatrów; opublikował wiele tomów poezji, szkiców lit. i przekładów, w Wilnie ukazał się jego zbiór poezji *Ostrze mostu* (1933).

ZAGÓRSKI Walerian (Ažukalnis Valerijonas) (1816-1874) poeta litewski i polski, tłumacz; kształcił się prywatnie, pracował jako pisarz i ekonom w majątku szlacheckim; był korektorem i dziennikarzem „Kuriera Wileńskiego" i pracownikiem drukarni T. Glücksberga; w 1863-64 był więziony za pomoc powstańcom; od 1864 był pisarzem gubernialnej komisji szlacheckiej; ogłosił po polsku kilka wierszy i opowiadanie *Jagodbór*, w 1863 przygotował do druku wiersze litewskie *Raštai lietuviški*, które nie uzyskały zgody cenzury i ukazały się dopiero w 1968 r.; tłumaczył na litewski utwory Mickiewicza, Syrokomli i pisarzy okresu Oświecenia.

ZAGROBSKA Janina (1904-1936) aktorka; w Wilnie występowała w sezonie 1930/31 w Teatrze na Pohulance.

ZAHORSKA Elżbieta (1915-1939) studentka polonistyki USB, skazana na śmierć za zdzieranie plakatów niemieckich w Warszawie i stracona 2.11.1939, jedna z pierwszych ofiar terroru hitlerowskiego.

ZAHORSKA 2°v. Nawrocka (z Dzięciołowskich) **Maria** (1878-1965) aktorka; w latach 1919-21 występowała w Wilnie.

ZAHORSKI Bolesław Lubicz (1887-1922) działacz niepodległościowy; kształcił się w gimn. w Mińsku i na Polit. Warsz., działał w ruchu niepodległościowym (w Org. Bojowej PPS), został aresztowany i zesłany na Syberię, skąd zbiegł; w WP walczył w I pułku ułanów Beliny, w 1919 uczestniczył w wypr. wileńskiej, w Dywizji Litewsko-Białoruskiej był kier. Oddz. Informacyjno-Politycznego, potem - zast. naczelnika Wydz. Werbunkowego WP w Mińsku i założycielem Tow. im. Piłsudskiego, członkiem polskiej misji wojsk. na Łotwie, pracownikiem Bibl. Publ. w Warszawie; wydał: *Nowele wojenne, Pobojowisko* (1917), *Wiersze piłsudczyka* (1920).

ZAHORSKI Jan (zm. 1946) „Nektar" uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1930-34, żołnierz AK w „Baza-Miód".

ZAHORSKI Jerzy (1916 w Wilnie - 1944) „Fostowicz", uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1927-34, studiował na USB i uzyskał stopień mgra praw (był prezesem Konwentu „Polonia"), od 1942 był żołnierzem AK, zast. komendanta „Bazy-Miód" (Wachlarz V, Kedyw), aresztowany 7.07. 1943, zastrzelony w Ponarach 5.04.1944.

ZAHORSKI Władysław (1858-1927) lekarz, historyk, działacz społeczny; w 1883 ukończył studia medyczne w Moskwie, od 1892 działał w Wilnie, 1906-09 wydawał „Dziennik Wil.", w 1907 był współzałożycielem, od 1916 - prezesem Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie, należał do rady nadzorczej Tow. „Oświata", wygłaszał liczne odczyty i publikował artykuły dot. przeszłości Wilna i Litwy, wydał m.in. książki: *Troki i zamek trocki* (1902), *Katedra wileńska* (1904), *Szymon Konarski. Życie i czyny* (1907), *Przewodnik po Wilnie* (1910).

ZAJĄCZKOWSKI Czesław, pseud. Ragner (1917-1944) ppor. inż., partyzant AK; w 1943-44 był dowódcą oddziału partyzanckiego AK na Nowogródczyźnie (IV batalion 77. pułku piechoty AK), poległ w grudniu 1944 w walce z Armią Czerwoną.

ZAJĄCZKOWSKI Stanisław Franciszek (1890-1977) historyk, prof. USB i UŁ; ukończył w 1908 gimn. w Rzeszowie, odbył studia historyczne na Uniw. Lwowskim i uzupełniające w Paryżu, powołany podczas I wojny do armii austr. w 1916 dostał się do niewoli ros., w 1921 powrócił do Lwowa i uzyskał na UJK doktorat, w 1930 - habilitację; do 1932 pracował jako archiwista i nauczyciel we Lwowie, w 1932-39 był prof. historii średniowiecznej na USB, 1937/38 - dziekanem Wydz. Humanist., 1937/38 - prorektorem, w 1940-45 pracował w archiwum w Wilnie, w 1945-60 był prof. Uniw. Łódzkiego; publikował prace dotyczące dziejów średniowiecznej Litwy i Zakonu Krzyżackiego, m.in. *Dzieje Litwy pogańskiej do 1386* (1931), *Podbój Prus i ich kolonizacja przez Krzyżaków* (1935), zajmował się też geografią historyczną i dziejami osadnictwa.

ZAJKOWSKA-ZNAMIEROWSKA Aleksandra (1900-1967) dr filozofii; studia filozoficzne ukończyła w 1931 na USB, 1931-39 była asyst. w Studium Filozoficznym USB u prof. T. Czeżowskiego, po wojnie st. asyst. w Zakł. Filozofii UMK u prof. H. Elzenberga 1945-48 (doktorat 1948); wydalona z Zakładu w ramach „czystki" pracowała 1948-58 w Bibliotece Gł. UMK w Toruniu.

ZAJKOWSKI Józef Hipolit (1898-1945) prawnik; ukończył studia prawnicze na USB, w 1935 obronił doktorat, do 1939 kierował Katedrą Prawa Cywilnego USB, ogłaszał liczne prace w „Wil. Przeglądzie Prawniczym", w 1939 obronił rozprawę habilit.; brał udział w wojnie 1939 w st. kapitana, był więźniem oflagów, zmarł podczas ewakuacji obozu IID Gross Born w nieznanych okolicznościach.

ZAKLICKA Jadwiga (1902-1963) aktorka, w 1933 i 1938 występowała gościnnie w Wilnie.

ZAKRZEWSKA Teresa (1852-1939) nauczycielka j.francuskiego; przez wiele lat pomagała katalogować księgozbiór Tadeusza Wróblewskiego.

ZAKRZEWSKI Jan (zm. 1847) nauczyciel, wydawca; ukończył studia na Uniw. Wil. i uczył j. polskiego w różnych szkołach, m.in. w gimn. wil.; ogłaszał w Warszawie i Wilnie (1931 i 1935-36) *Wypisy polskie*... wydał *Pamiętniki dla historii Rosji i Polski w wieku XVI i XVII* oraz *Pamiętniki Samuela Maskiewicza* (Wil. 1848).

ZAKRZEWSKI Stanisław - aktor, śpiewak; w sezonie 1838/39 występował w Wilnie w zespole opery W. Schmidkoffa.

ZALESKI Bronisław (1820-1880) historyk, literat, rytownik, bibliotekarz; odbył studia prawne w Dorpacie i Charkowie, pracował w komisji lustracyjnej dóbr państwa w Wilnie; jako uczestnik konspiracji, w 1846-56 był uwięziony i zesłany do wojsk. Korpusu Orenburskiego, od 1860 działał na emigracji, w 1862 został członkiem Biura Interesów Pol. Hotelu Lambert, w 1862-69 był konserwatorem, potem dyrektorem Biblioteki Polskiej w Paryżu, założycielem i redaktorem „Rocznika Tow. Historyczno-Lit.", od 1873 był członkiem Akad. Umiejętności; Opublikował m.in. *Album stepów kirgizkich* (1865) z własnymi rycinami, *Korespondencja krajowa Stanisława Augusta* (1872), *Żywot ks. Adama Czartoryskiego* (1881).

ZALESKI Kazimierz (XIX w.) ksiądz; był proboszczem ostrobramskim w 1845-64, zaangażował S. Moniuszkę na organistę, zainicjował badania dotyczące obrazu Matki Boskiej; w 1864 został usunięty przez władze ros. za manifestacje patriotyczne.

ZALESKI Konstanty (1803-1868) filareta, powstaniec list., emigrant; podczas studiów na Uniw. Wil. był członkiem zw. Filaretów, w 1821 został aresztowany i zesłany, w 1825 - wcielony do wojska ros. jako zamieszany w spisek dekabrystów, podczas powst. listop. zbiegł z wojska i walczył na Żmudzi; na emigracji we Francji w 1831 był czł. Tow. Litewskiego i Ziem Ruskich, uczestniczył w wyprawach frankfurckiej w 1833 i sabaudzkiej w 1834, był współzałoż. i członkiem KC Młodej Polski w 1834, w 1835 - w Zw. Dzieci Ludu Pol., w 1839-46 był współ-red. „Orła Białego" w Brukseli, od 1848 - członkiem Tow. Demokrat. Polskiego, był emisariuszem do kraju, uczestnikiem Kongresu Słow. w Pradze.

ZALESKI Marcin (1796-1877) malarz widoków architektonicznych; w 1829-30 uczył się w Rzymie, potem we Francji i w Niemczech; był prof. warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, malował m.in.widoki Warszawy, Krakowa, Kowna i Wilna, w którym przebywał ok.1845: *Ulica Ostrobramska, Ratusz wileński, Widok na katedrę wileńską, Wnętrze kościoła św. Anny, Wnętrze kaplicy św. Kazimierza*.

ZALESKI Michał (1923-1970) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1933-40, żołnierz AK w Warszawie, uczestnik powstania warsz. (kpr. podch.), 1944-45 jeniec stalagu, żołnierz Polskich Jedn. Posiłk., mgr ekon. po studiach w WSHM, pracował w Stoczni Gdańskiej i Zjedn. Stoczni Polskich.

ZALEWSKI (Zaleski) **Łukasz** (1785-1833) aktor, śpiewak; w l. 1817-1820 występował w Wilnie; ponownie w zespole K. Skibińskiego w 1827 i 1828.

ZAŁUSKI Łukasz (1604-1673 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; wstąpił do zakonu w 1620, w Akad. Wil. studiował filozofię 1625-28 i teologię 1629-33, otrzymał stopnie mgra filozofii w 1630 i dra teologii w 1652; wykładał w Akad. Wil. Pismo św. w 1636, filozofię w 1637-40, teologię scholastyczną 1652-54, ponadto pracował w wil. domu profesów 1641-42, był kaznodzieją i profesorem w Warszawie, Braniewie, Krożach i Nieświeżu; opublikował pod nazw. ucznia Michała Mniszka *Universa philosophia publice asserta in Alma Academia SJ* (Wil. 1640).

ZAMECKA Julia Antonina (właśc. Petronela, zam. Klipanowska) (ur. 1818-?) aktorka, tancerka, śpiewaczka; w l. 1836-38 występowała w teatrze wil.

ZAMIŁŁO Michalina (zam. Nawrocka, także Bandura) (1882-1959) aktorka; w sezonie 1921/22 występowała w Wilnie w Teatrze Polskim.

ZAMORSKI Kordian Józef (1890-1983) generał, komendant gł. PP; w 1914 ukończył ASP w Krakowie, w 1921 - Wyższą Szkołę Wojenną w Warsz.; należał do Zw. Walki Czynnej i Zw. Strzeleckiego, walczył w I bryg. Legionów, 1919-20 był szefem sztabu wojsk Litwy Środkowej, 1921-23 - dow. baonu i zast. dow. 35 p.p., 1923-24 - szefem sztabu dowództwa okręgu Korpusu III Grodno, 1924-26 - dow. 76 p.p., 1926-27 - I ofic. insp. Armii Wilno, 1927-28 - szefem dep. piechoty MSW, 1928-35 - zast. szefa Sztabu Gł., 1935-39 - komendantem gł. Policji Państw.; w 1940-42 walczył w WP na Bliskim Wsch., po wojnie mieszkał w Londynie.

ZAN Stefan (1809-1859) filareta, powst. list., emigrant; podczas studiów na Uniw. Wil. był członkiem zw. Filaretów 1821-23, pracował jako urzędnik w Kijowie, uczestniczył w powst. listopadowym (walczył m.in. pod Daszowem), podczas pobytu na emigracji we Francji przyjaźnił się z A. Mickiewiczem, był członkiem Koła Sług Sprawy Bożej A. Towiańskiego.

ZAN Tomasz (1796-1855) filomata, poeta; w 1815-20 studiował na wydz. mat.-fiz. Uniw. Wil., w 1817-21 był współzałoż. i jednym z przywódców Tow. Filomatów, w 1820 - Tow. Promienistych oraz w 1821-23 - prezydentem zgrom. Filaretów, w 1823 został aresztowany i skazany w procesie młodzieży wil. na rok więzienia i stały pobyt w głębi Rosji; osadzony w Orenburgu badał bogactwa mineralne Uralu, w 1837 został zwolniony i prac. jako bibliotekarz w Inst. Górniczym w Petersburgu, w 1841 wrócił na Litwę; był przyjacielem A. Mickiewicza, pisał wiersze okolicznościowe, żartobliwe i satyryczne, wydał *Triolety i wiersze miłosne* (Wil. 1922).

ZANIEWSKI Feliks (1885-1949) fotograf, cynkograf; ok. 1917 założył w Wilnie zakład cynkograficzny, od 1946 działał we Wrocławiu.

ZANOBI Bernard de Gianotis (XVI w.) architekt poch.włoskiego; od 1530 działał w Polsce, głównie w Krakowie; w 1534-38 pracował przy odbudowie katedry wil. po pożarze.

ZANOZIŃSKI Jerzy (zm. 1996) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1926-28, doc. dr hist. sztuki, kurator galerii sztuki współczesnej w Muzeum Nar. w Warszawie.

ZAPAŚNIK Bronisław Romuald (1877-1965) inż.mechanik, matematyk, pedagog; ukończył studia na wydz.matem.Uniwersytetu i na Politechnice w Petersburgu; w 1919-20 był kierownikiem Gimn.Żeńskiego Stow.Nauczycieli i Wychowawców w Wilnie; w roku akademickim 1919/20 prowadził wykłady z optyki i chemii fotograficznej na Wydz.Sztuk Pięknych USB; był założycielem w 1922 i dyrektorem do 1934 Gimn. Męskiego im.Mickiewicza w Wilnie; po II wojnie uczył w gimnazjach na Mazurach.

ZAPAŚNIKÓWNA Anna (1904 w Wilnie - 1972) uczyła się w Gimn. im. E. Orzeszkowej w Wilnie w 1919-24, studiowała matematykę na USB w 1924-1928, była członkiem kadry instruktorskiej ZHP, po wojnie do 1964 prac. w szkołach Olsztyna.

ZASTROW Alfred Ernest (1890-1929) nauczyciel rysunków poch.niemieckiego; ukończył Akad.Sztuk Pięknych w Charlottenburgu, w 1919 zamieszkał w Wilnie i uczył rysunku w szkołach wil.

ZASTRZEŻYŃSKI Wacław (1900 w Wilnie - 1959) aktor, reżyser; po ukończeniu szkoły aktorskiej debiutował w 1923 w Poznaniu, występował w Bydgoszczy, Katowicach, Warszawie i Krakowie oraz w Wilnie 1931/32 i 1934-41, podczas okupacji był więziony w Stutthofie, po wojnie grał w Gdyni i Katowicach, w *Popiele i diamencie* Wajdy grał rolę Szczuki.

ZASZTOWT Aleksander (1874- po 1935) architekt; studiował na Polit.w Rydze; w Wilnie współprac. z E.Roubą; w 1910 zaprojektował dom dla żony przy ul. Dąbrowskiego z bogatą dekoracją secesyjną; od 1924 był radnym m.Wilna.

ZASZTOWT Ludwik (1850-1918) antykwariusz i kolekcjoner wileński, spisywał informacje z nagrobków cmentarnych.

ZAWADZKA z d.Niedziałkowska Halina (1897-1987) poetka; od 1900 mieszkała w Wilnie, publikowała wiersze m.in. w „Słowie", wydała tomik *Śniegi wiosenne* (Wilno 1921).

ZAWADZKA Jadwiga zob.: **HOPPEN-ZAWADZKA Jadwiga**

ZAWADZKA z d.Żółkowska Wincenta (Wincentyna) krypt.WALZ lub WZ (1824-1894) żona Adama, autorka *Kucharki litewskiej*, której w 1858-1881 ukazało się w Wilnie 6 wydań.

ZAWADZKI - aktor; w l. 1859-64 występował w teatrze polskim w Wilnie, potem przeszedł na scenę rosyjską.

ZAWADZKI Adam (1814-1875) drukarz, księgarz, nakładca, syn Józefa; 1830-32 studiował na Uniw. Wil., nie ukończył studiów z pow. zamknięcia uniw., firmę objął w 1838, wydał wiele cennych książek, m.in. A.B. Jochera *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce* (t. 1-3 1840-57), *Źródła do dziejów polskich* M. Grabowskiego, A. Przezdzieckiego i M. Malinowskiego (1843-44), utwory literackie wielu pisarzy, m.in. I. Chodźki, T.T. Jeża, J.I. Kraszewskiego, H. Rzewuskiego, W. Syrokomli, 11 tomów „Biblioteki Podróży i Malowniczo-Historycznych Opisów Różnych Krajów" (1856-64), drukował czasopisma: „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe" i „Athenaeum"; w 1863-64 w księgarni przeprowadzano często rewizje, w 1866-70 zakazane było posiadanie czcionek polskich, w 1874 ukazał się t. 1 *Rysu dziejów literatury polskiej* L. Sowińskiego wg A. Zdanowicza.

ZAWADZKI Adam (1891-1975) księgarz, nakładca, wnuk Józefa, syn Feliksa sen.; w 1891 został jednym ze spadkobierców firmy, w 1911 ukończył Akad. Handlową w Lipsku, w 1912 rozpoczął pracę w księgarni, rozwijającej się pomyślnie do 1915, po wojnie w 1922-25 ją wydzierżawił, koncentrując się na działalności wydawniczej, w 1939 - sprzedał, od 1935 prac. w Komisji Szacunkowej Wil. Banku Ziemskiego; 1.08. 1940 drukarnia została znacjonalizowana, a wydawn. zlikwidowane, w 1943 zapasy książek zniszczyli hitlerowcy; po wojnie prac. w wydawnictwach w Łodzi, od 1950 - w Bibliotece Inst. Metalurgii Żelaza w Gliwicach; ogłosił *Księgarstwo wileńskie w latach 1918-28* („Przegląd Księg." 1928).

ZAWADZKI Aleksander, „Ojciec Prokop" (1859 Wilno – 1926) działacz społeczny, zesłaniec; pochodził z rodziny księgarzy wileńskich, studiów w Akademii Medyko-Chirurg.w Petersburgu nie ukończył, ale zetknął się tam z ideami socjalistycznymi; zakładał z L.Waryńskim pierwsze kółka socjalist.w Warszawie; w 1878 został aresztowany, więziony w cytadeli warsz. i w 1880 skazany na zesłanie; zbiegł z zesłania, działał w Galicji i w Genewie; w 1887 udał się dobrowolnie na 3-letnie zesłanie, w 1892 wrócił do Wilna i organizował tam z żoną tajne kursy nauczycielskie dla kobiet; w 1893 został działaczem Ligi Narodowej w Warszawie, Tow.Oświaty Narodowej i Tow. Opieki nad Unitami (jako „ojciec Prokop"); w 1905 wszedł do zarządu Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego i Tow.Nauczycieli Szkół Ludowych (organizującego tajne szkolnictwo polskie) i Polskiej Macierzy Szkolnej, org.legalne Warszawskie Kursy Pedagogiczne; w 1907 odszedł z Ligi, założył Związek Niepodległości, org.w 1911-12 w Galicji „Armię Polską" i Polskie Drużyny Strzeleckie, w Królestwie zaś -Narodowy Związek Chłopski.

ZAWADZKI Feliks (ok. 1824-1891) drukarz, księgarz, nakładca, syn Józefa; w 1847 za kolportaż książek zakazanych został zesłany na 10 lat do Saratowa, gdzie założył bibliotekę polską, po powrocie współprac. z bratem Adamem, w 1875 przejął firmę, otworzył filię w Kownie, wydawał w dużych nakładach książki do nabożeństwa, dokończył publikację *Rysu dziejów literatury polskiej* Sowińskiego-Zdanowicza (t. 2-5 1875-79), wydał *Przewodnik po Wilnie* A.H. Kirkora (1880) oraz kilka edycji *Kucharki litewskiej* W. Zawadzkiej.

ZAWADZKI Feliks (1874 Wilno - 1943) drukarz, księgarz, nakładca, wnuk Józefa, syn Feliksa sen.; studiował na Uniw. Kijowskim, przygot. zawodowe uzyskał za granicą, przejął firmę w 1895 i rozwinął po 1905, sprowadzał książki ze Lwowa i Krakowa, drukował czasopisma „Litwa i Ruś", „Kurier Lit.", prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, wy-

dał m.in. *Przewodnik po Wilnie* W. Zahorskiego i almanach *Żórawce* w oprac. graf. Ferd. Ruszczyca; w czasie I wojny drukarnia została zniszczona, część maszyn wywiózł do Bydgoszczy, gdzie w 1921-22 był dyr. Zakł. Graf. „Biblioteka Polska"; w l. międzywojennych wydawał podręczniki uniwersyt.; wywieziony przez władze sow. zmarł w Kazachstanie.

ZAWADZKI Franciszek (przełom XIX-XX w.) ksiądz; był członkiem zakonu kanoników laterańskich, po likwidacji konwentu w Wilnie – pełnił obowiązki proboszcza par. św. Piotra i Pawła od 1899; za 20 tys.rubli pozostałych z majątku klasztornego dokonał restauracji kościoła; czynny był na pewno w 1905 r., może i w latach międzywojennych.

ZAWADZKI Józef (1781-1838 w Wilnie) drukarz, księgarz, nakładca, założyciel firmy istniejącej do 1940; kształcił się w Rydzynie i Kaliszu, praktykował w księg. W.G. Korna we Wrocławiu i Breitkopfa w Lipsku, w 1803-05 pracował w księg. J.F. Bietscha w Wilnie; w 1805 założył małą drukarnię, potem przejął drukarnię uniwersytecką i został księgarzem i typografem Uniw. Wil. (był nim do 1828, wówczas przeniósł druk. i księgarnię na Zamkową 143), w 1810 założył filię w Warszawie, od 1806 prowadził wypożyczalnię; publikował podręczniki uniwersyteckie, prace naukowe profesorów, *Historię literatury polskiej* F. Bentkowskiego (1814), *Słownik łacińsko-polski* F. Bobrowskiego (1822), *Bibliograficznych ksiąg dwoje* J. Lelewela (1823-26), liczne utwory lit. pięknej, m.in. 2 tomy *Poezji* A. Mickiewicza (1822-23 - tylko druk), drukował i wydawał liczne czasopisma, m.in. „Dziennik Wil.", „Tygodnik Wil.", „Wiadomości Brukowe", „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe"; w 1818 opracował *Projekt organizacji księgarstwa polskiego.*

ZAWADZKI Józef (1904-1982) ksiądz, dr teologii; święcenia uzyskał w 1931, ukończył studia na Wydz.Teologicznym USB i został asystentem; studia kontynuował w Louvain w Belgii; w 1941-44 uczył religii w tajnym gimn.i liceum w Kolonii Wil., był kapelanem AK; po wojnie pracował w Semin.Warmińskim „Hosianum" w Olsztynie; w 1952 wstąpił do Zgrom.Księży Marianów, wykładał filozofię w Semin.Marianów w Gietrzwałdzie; przez 9 lat był kapelanem Szpitala Bielańskiego w Warszawie, ostatnie lata życia spędził w klasztorze w Górze Kalwarii.

ZAWADZKI Władysław Marian (1885 w Wilnie - 1939) ekonomista, polityk, prof. USB; ukończył wydz. przyrodniczy Uniw. w Moskwie oraz École des Sciences Politiques w Paryżu, odbył studia uzupełn. w Lipsku, Zurychu i Londynie, od 1905 działał w PPS, w 1920 był ochotnikiem w WP, od 1917 wykładał na Politechnice Warsz., od 1920 był prof. ekonomii politycznej na USB (w 1929 - dziekanem Wydz. Prawnego) i dyr. Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie; 1931-32 był wicemin. skarbu, 1932-35 - min. skarbu; opublikował m.in.: *Wartość i cena* (1919), *Zastosowanie matematyki do ekonomii politycznej* (1914), *Polska polityka socjalna a gospodarka społeczna* (1927).

ZAWISZA Jerzy Aleksander (ur. 1895) generał; walczył w I Korpusie Polskim na Wschodzie 1917-18, w Samoobronie Wileńskiej, w oddz. partyzanckim braci Dąmbrowskich 1918-19, w wojnie polsko-bolszewickiej, na stan. dowódczych w artylerii polowej 1919-26, w Inspektoracie Armii „Wilno" 1916-28, w sztabie 19 dyw. piechoty, na stanowiskach dowódczych w jedn. artyleryjskich WP 1930-38, w kampanii wrześniowej był szefem sztabu Armii „Lublin", w kamp. włoskiej - w sztabie 5 Kresowej Dyw. Piech.; po demobilizacji osiedlił się w Argentynie.

ZAWISZA Krzysztof (1578-1670) kasztelan wil.; w 1629 został łowczym lit., w 1631 - starostą mińskim, w 1637 - pisarzem w. lit., w 1649 - marsz. nadwornym lit., w 1654 - marsz. w. lit., w 1669 - kasztelanem wil.; w 1618, 1640 i 1652 był marsz. Trybunału Lit., wielokrotnie posłował na sejm.

ZAWISZA Otton (1844-1910) litwoman; był weteranem powst. styczniowego, nawrócił się na „litwomaństwo", wydał w 1907 książkę *Litwini w Litwie,* propagującą nacjonalizm litewski w j. polskim.

ZĄBEK Antoni (1899-1989) jezuita; w 1926-27 był wychowawcą w Chyrowie, w 1931-36 superiorem i ministrem w Albertynie, w 1937-38 – ministrem i prof.j.łacińskiego i greckiego w Papieskim Semin.Wschodnim w Dubnie, w 1938-40 – wicesuperiorem i ministrem Małego Semin.Wschodniego w Wilnie; w 1942-44 był więziony na Łukiszkach i w Szałtupii; od 1946 pracował w par. Pryciuny k.Wilna; w 1950 został aresztowany i przebywał w łagrach sowieckich i na zesłaniu do 1956; w 1957 ponownie aresztowany i odstawiony w 1959 do Siedlec, pracował w Świętej Lipce.

ZĄBEK Edmund Leopold (1902-1939), jezuita, jako kleryk studiował na USB w l. 1927-32 biologię ucząc równocześnie w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie geografii i przyrody, w 1933 wyjechał do Lublina, od 1937 uczył w Gimn. OO. Jezuitów w Gdyni, w październiku 1939 został aresztowany przez Gestapo i wywieziony do Stutthofu, 7 XI 1939 rozstrzelany w lesie k. Ptaśnicy Wielkiej.

ZBYSZEWSKA Stanisława z Jordan-Winiarskich 2°v. Kisielińska (1904-1961) aktorka, reżyser; w l. 1925-27 występowała w Wilnie i Grodnie w zespole Reduty.

ZBYSZEWSKI Feliks (1881-1935) aktor, reżyser; uczył się gry aktorskiej u R. Żelazowskiego w Warsz., debiutował w 1904, występował w Warsz., Krakowie, w teatrach polskich w Rosji, w czasie I wojny służył w Legionach; 1922-24 był aktorem i asyst. reżysera w zesp. „Reduty", w 1925-27 występował z „Redutą" w Wilnie, Grodnie i objazdach, w 1927/28 grał w T. Miejskim w Grodnie, od 1929 - w Katowicach.

ZDANOWICZ Aleksander (1805-1868) nauczyciel, filolog, historyk; w 1827-31 studiował na Uniw. Wil., 1834-64 był nauczycielem j. polskiego, łaciny i historii w Inst. Szlacheckim w Wilnie, współredaktorem „Kuriera Wil." 1840-60 i *Słownika j. polskiego* (1861), współzałożycielem Tow. Archeologicznego; w domu przy ul. Zarzecze 21 zgromadził znaczny księgozbiór, rozproszony po jego śmierci; wydał m.in. *Rys chronologiczno-historyczny państw nowożytnych* (Wil. 1844), *Szkic historii polskiej* (Wil. 1857), podług jego notat. L. Sowiński opracował *Rys dziejów literatury polskiej* (Wil. 1874-78).

ZDANOWICZ Ignacy (1841-1863) powstaniec 1863, syn Aleksandra; uczył się w Inst. Szlacheckim w Wilnie oraz w gimn. gubernialnym, które ukończył w 1858, studiował matematykę na Uniw. Petersburskim, w 1862 uzyskał stopień kandydata i wyjechał na dalsze studia do Berlina; w lutym 1863 wrócił do kraju i został kasjerem powstańczego Wydz. Wykonawczego oraz od 1.08.1863 - powstańczym naczelnikiem m. Wilna, 26.09.1863 został aresztowany i 21. 12.1863 powieszony na placu Łukiskim.

ZDANOWICZ Józef (1894 pow. trocki - 1920) por., uczęszczał do szkół w Wilnie i Grodnie, walczył w Samoobronie Wileńskiej (1918), potem w Wileńskim Pułku.

ZDANOWICZ Józef (1897-1988) ksiądz; szkołę powszechną ukończył w rodzimej Sokółce, gimnazjum – w Petersburgu, przez 7 lat studiował medycynę w Moskwie; w Wilnie na USB uzyskał doktorat teologii i

do 1939 pracował na Wydz. Teol.USB jako st. asystent; od 1945 do końca życia mieszkał w Sokółce.

ZDANOWICZ Józef Stefan (1786-1839) aktor, śpiewak; w 1803 występował w teatrze wil., 1803-06 w Grodnie.

ZDANOWICZ Ludwik (1814-1896) teolog, biskup sufr. wil.; był prof. Akademii Duchownej i rektorem semin. duch. w Wilnie, kanonikiem wil., w 1885-89 i od 1895 był biskupem sufraganem, administratorem diec. wil.

ZDANOWICZ Wacław (1891 w Aleksandrowsku k. Wilna - 1958) aktor, śpiewak, reżyser, dyr. teatru; szkołę średnią ukończył w Wilnie, pracował jako urzędnik w Sądzie Okręgowym i uczył się w konserwatorium Tow. Śpiewaczego „Lutnia", występował w przedstawieniach org. przez „Lutnię", grał m.in. Jontka w *Halce*, w 1911 wyst. w teatrze wil., potem grał w wielu miastach, w 1924 był na wyst. gościnnych w Wilnie, 1931-34 - w Stanach Zj., od 1934 - w Warszawie, podczas okupacji - w jawnych teatrach rewiowych, brał udział w powst. warsz. i został wywieziony do Niemiec, po wojnie grał we Wrocławiu; był pełnym humoru i lekkości wykonawcą ról amantów w operetkach, doskonałym tancerzem, po wojnie grał role charakterystyczne.

ZDANOWSKA Bolesława (1908-1982) fotografik; prowadziła z mężem Edmundem zakład fotografii artystycznej, wykonywała portrety i liczne widoki Wilna.

ZDANOWSKI Edmund (1905-1984) fotografik; prowadził z żoną zakład fotografii artystycznej, uprawiał reportaż fotograficzny, wykonywał propagandowe fotogramy m.in. dla grupy H.Dembińskiego; w 1929-39 pracował w Zakładzie Fotografii Wydz. Szt.P.USB jako instruktor i pomocnik J.Bułhaka.

ZDELARITIUS (Zdelaricius, Zdelarić) **Tomasz** (ok.1531-1572 Wilno) jezuita; studiował w Wiedniu, w 1570-71 był prof.filozofii i pref.studiów, w 1571-72 prof.filozofii i matematyki w Wilnie.

ZDROJEWSKI Lucjan Maria (zm. 1976) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1937-40, żołnierz AK w 6. Samodzielnej Brygadzie „Konara", 1945-46 w LWP, 2. Ofic. Szk. Piechoty w Lublinie, ppor.; pracował w przedsiębiorstwach handlowych w Jeleniej Górze.

ZDZIECHOWSKI Marian (1861-1938) filolog, filozof, prof. USB; w 1879 ukończył gimn. w Mińsku Lit., studiował na uniw. w Petersburgu i Dorpacie, gdzie uzyskał w 1883 stopień kandydata filologii słowiańskiej, doktorat uzyskał na UJ w 1889, w 1894 habilitował się i od 1899 był prof. UJ, 1919-1932 - prof. USB, od 1933 był prezesem Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; badał literatury słowiańskie i zachodnio-europejskie doby romantyzmu, nawiązywał do mesjanizmu i głosił poglądy katastroficzne, opublikował m.in.: *Mesjaniści i słowianofile. Szkice z psychologii narodów słowiańskich* (1888), *Byron i jego wiek* (1894-97), *Pesymizm, romantyzm i podstawy chrześcijaństwa* (1914-15), *Widmo przyszłości* (1936), *W obliczu końca* (1938).

ZEJDOWSKI Józef (Józef Aleksander Sejda) (1871-1963) aktor, reżyser; w 1905 występował w Wilnie.

ZELINGER (Selinger) **Piotr** (1824-1905 w Wilnie) śpiewak, aktor, reżyser; w 1847 debiutował w teatrze lwowskim, występował w Krakowie, Tarnowie, Żytomierzu i Warszawie, w 1854-1864 był pierwszym tenorem i reżyserem operowym w Wilnie, na wileńskiej premierze *Halki* w 1860 śpiewał rolę Jontka „cudownym, zdrowym, wyrazistym" głosem - wg opinii S. Moniuszki, po powst. styczniowym przyczynił się do wznowienia

przedstawień na scenie polskiej w Wilnie i 27.10.1864 śpiewał w ostatnim polskim przedstawieniu - w *Normie*; potem występował krótko w Lublinie, Radomiu i Warszawie.

ZELWEROWICZ Aleksander Gustaw (1877-1955) aktor, reżyser, dyr. teatru; studiował w Wyższej Szkole Handlowej im. Kronenberga w Warsz., w 1897 ukończył klasę Dykcji i Deklamacji w Warsz. Tow. Muzycznym, debiutował w 1896, występował w Łodzi, Warsz., Krakowie, Lwowie i w zespołach objazdowych, w 1915 gościł w Wilnie, w 1929-31 był dyrektorem Teatru na Pohulance i miał w nim wiele osiągnięć inscenizacyjnych, m.in. *Wielki człowiek do małych interesów* Fredry i *Sen nocy letniej* Szekspira, 5.05.1931 obchodził jubileusz w tyt. roli w sztuce J. Szaniawskiego *Adwokat i róże*; podczas okupacji pracował jako dozorca i kier. przytułku, po wojnie 1945-47 występował w Łodzi, od 1947 - w Teatrze Polskim w Warsz.; wykładał w szkołach aktorskich przed i po II wojnie; był aktorem charakterystycznym o niecodziennej pomysłowości, grał ok. 800 ról; napisał *Gawędy starego aktora* (1958).

ZEMBRZUSKI Tomasz (1700-1754) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1717; był prof.lub prefektem szkół w Płocku, Nieświeżu, Pińsku i Warszawie; w 1749-52 był regensem Semin.Papieskiego w Wilnie, w 1749-51 – wicekanclerzem Akademii Wil. i dziekanem Wydz.Prawa, w 1752-54 – rektorem w Pułtusku.

ZEMŁA (Zemłła, Zemło) **Jerzy Wawrzyniec** (zm. 1701) koniuszy wil.; w 1674 został podstolim oszmiańskim, w 1676 - pisarzem skarbowym lit., w 1689 - podkomorzym oszmiańskim, ok. 1690-1700 - koniuszym wil.

ZEMŁA (Zemłła, Zemło) **Marcjan Jan** (zm. przed 1724) podkomorzy oszmiański; w 1700 został koniuszym wil., w 1701-13 był pisarzem skarbowym lit., w 1713 został podkomorzym oszm.

ZENOWICZ (Zienowicz) **Jan Władysław** (1615-1670) marsz. oszmiański od 1648, wielokrotny poseł sejmowy.

ZENOWICZ (Zienowicz) **Krzysztof** (zm. 1717) w 1638 i 1701 był marsz. Trybunału Lit., w 1687 został marsz. oszmiańskim, w 1701-14 był starostą, w 1703 został pisarzem w. lit., w 1709 - woj. mińskim.

ZEYDLER Ludwik (1804-1909) aptekarz wil.; uczył się w gimn. wil. oraz w aptece ojca, założył aptekę „Pod Łabędziem", był członkiem Wil. Tow. Lekarskiego i konserwatorem zgromadzonych w nim zabytków, w 1863 przechowywał dokumenty rządu powstańczego.

ZGIERSKI Jan Mikołaj (1653-1713) biskup żmudzki; był kanonikiem i dziekanem wil., w 1696 został biskupem sufraganem wil., w 1698 - sekretarzem w. lit., w 1706 - biskupem smoleńskim, w 1710 - bisk. żmudzkim.

ZGORZELSKI Czesław (1908-1996) historyk literatury, edytor, prof. KUL; ukończył Gimn. im. Zygmunta Augusta w Wilnie, 1927-32 studiował filologię polską na USB i został asystentem 1930-38 i st. asyst. 1938-39, dodatkowo pracował 1932-34 w Gimn. im. A. Mickiewicza oraz publikował szkice o lit. rosyjskiej w „Słowie", „Kurierze Wil.", „Przeglądzie Powszechnym" i w „Pionie", podczas okupacji działał w BIPie AK, redagował konspiracyjne pisma „Jutro Polski" i „Świt Polski", podlegał m.in. majorowi Kotwiczowi - M. Kalenkiewiczowi; był więziony przez Litwinów w 1940 oraz przez NKWD w 1940/41 i 1944; w 1945-49 był st. asyst. na UMK w Toruniu, doktoryzował się w 1947, 1949-50 pracował w Ossolineum, od 1950 - jako zast. prof., od 1957 - prof. na

KUL; od 1956 był współred. „Tygodnika Powsz.", w 1993 otrzymał tytuł dra h.c. UJ; opublikował m.in. *Duma poprzedniczka ballady* (1949), *Sztuka poetycka Mickiewicza* (1976), opracował *Wiersze* w edycji krytycznej *Dzieł wszystkich* A. Mickiewicza; wspomnienia wileńskie przedstawił w tomie *Przywołane z pamięci* (1996).

ZIELENIEWSKA Halina zob.: **BRODZIKOWSKA Halina**

ZIELIŃSKA Janina (1893 lub 1898-1969) aktorka; w l. 1925-27 należała do zespołu Reduty w Wilnie; 1928/29 ponownie w wileńskiej Reducie.

ZIELIŃSKA Lili (1911-1944) aktorka, w 1936 występowała w Wilnie została zamordowana podczas powst. warsz.

ZIELIŃSKA (Hlavati) **Sabina** (1885-1937) aktorka; od 1892 grała w wielu teatrach, początkowo role dziecięce, od 1933 występowała w Wilnie i 19.05.1934 obchodziła jubileusz pracy scenicznej.

ZIELONKA Michał (1797-1860) dominikanin, zesłaniec; po ukończeniu szkoły powiatowej i seminarium duchownego studiował na Wydz.Teologicznym Uniw.Wil.; był przeorem klasztoru dominikanów w Grodnie i prefektem w miejscowym gimn.; w 1833 za obronę ucznia został zesłany do Orenburga, gdzie założył pierwszy kościół katolicki; w 1839 został kapelanem Korpusu Orenburskiego; po wyjeździe Tomasza Zana w 1837 przejął kierowane przez niego muzeum i przyczynił się do wzbogacenia zbiorów.

ZIEMACKI Józef Kazimierz (1856 w Wilnie - 1925 w Wilnie) lekarz, chirurg, prof. USB; po ukończeniu studiów na uniw. w Dorpacie uzyskał stopień dra med., w 1893 otrzymał tytuł docenta na uniw. w Charkowie; był ordynatorem w szpitalu w Połtawie i dyr. kliniki w Petersburgu; w 1918 został przewodniczącym Komisji Organizacyjnej ds. wznowienia działalności Uniw. Wil., w 1919 - Komitetu Wykonawczego Odbudowy Uniwersytetu, w 1919/20 był prorektorem, 1919-25 - prof. anatomii topograficznej i chirurgii operacyjnej Wydz. Lek. USB; pochowany na cment. Bernardyńskim.

ZIEMACKI Rajmund Mikołaj (1810-1863 w Wilnie) ksiądz, powstaniec; brał udział w powst. listopadowym i został ranny pod Oszmianą, aby uniknąć aresztowania wstąpił do semin. duchownego i w 1838 otrzymał święcenia, był wikariuszem w par. Św. Rafała w Wilnie i w 1845-50 - w Prużanach, potem - proboszczem w Wawiórce w pow. lidzkim; za odczytanie z ambony manifestu Rządu Narodowego został 5.06.1863 rozstrzelany na pl. Łukiskim w Wilnie; w 1923 wmurowano ku jego czci tablicę w kościele św. Rafała.

ZIEMBIŃSKI Jan Kazimierz (1924 w Wilnie - 1988) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-40, żołnierz AK Okręgu Wil., 1945-47 służył w LWP (II Armia), po studiach w UMCS i UW mgr prawa, 1960 doktorat, 1966 habilitacja, 1979 prof. nadzw. Katedra Prawa Państw. (asystent, wykładowca w Lublinie i Rzeszowie, od 1984 na KUL, od 1985 UMCS), autor 53 prac nauk.

ZIEMBIŃSKI Zbigniew (1908-1978) aktor, reżyser; w sez. 1929/30 grał i reżyserował w Teatrze Miejskim w Wilnie.

ZIENIEWICZ Andrzej (1605-1687) jezuita, prof. Akad. Wil.; uczył w kolegiach zakonnych i w Akad. Wil., był duszpasterzem w Kownie i Mińsku, kaznodzieją i misjonarzem.

ZIENKIEWICZ Jan (1825-1888) malarz wil.; ukończył ASP w Petersburgu, odbył podróż zagraniczną, m.in. do Rzymu, jako

opiekun młodego Alfreda Römera, w 1857, po powrocie zamieszkał w domu Römerów na Bakszcie, przyjaźnił się z W. Syrokomlą, malował dość przeciętne obrazy religijne do kościołów, portrety biskupów oraz obrazy rodzajowe (m.in. *Litwinka nad Wilią*).

ZIENKIEWICZ (Zienkowicz) **Romuald** (1811-1868) etnograf, wierszopis; po ukończeniu Uniw. Wil. był nauczycielem w domach pryw., gromadził przykłady twórczości ludowej; wydał: *Piosenki gminne ludu pińskiego* (Kowno 1851), *O uroczyskach i zwyczajach ludu pińskiego oraz charakterze jego pieśni* (W-wa 1853), *Próbki rymowe* (Wil. 1856).

ZIENKOWICZ Michał Jan (1670-1762) biskup wil.; był kanonikiem wil. i archidiakonem żmudzkim, w 1718 został bisk. sufraganem żmudzkim, w 1724 - pisarzem w. lit., w 1730 - biskupem wil.; był stronnikiem Stanisława Leszczyńskiego.

ZIENKOWICZ Tomasz Ignacy (1717-1790) biskup sufr. wil.; był kanonikiem wil., w 1754 został pisarzem w. lit., w 1755 - biskupem sufraganem białoruskim w diec. wil., w 1762-82 był sekretarzem w. lit., w 1763 został biskupem sufraganem wil.

ZIMMERMANN Kazimierz (1874-1925) ksiądz, socjolog, teoretyk katolickiej nauki społecznej; w 1910 został prof. chrześcij. nauk społ. na UJ, w 1919-21 był prof. USB, potem - prof. UJ i rektorem w 1924-25.

ZIOMKOWSKI Władysław (do 1932 Kucia) (1899-1967), jezuita, po studiach filozoficznych 1924-29 na USB studiował filologię klasyczną i romanistykę, jednocześnie ucząc w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie j. polskiego i łacińskiego, greckiego i kaligrafii, w marcu 1942 aresztowany przez Gestapo przebywał w więzieniu na Łukiszkach, w Pagrižuvis i w obozie w Šautupis, po wojnie był socjuszem prowincjała i prokuratorem prowincji, w 1950 aresztowany i więziony przez 18 miesięcy, potem pracował w Poznaniu i Kaliszu.

ZMACZYŃSKA z d.Daniłłowicz Antonina (1854-1926) lekarka; pracowała początk. w Szawlach, od 1890 – w Wilnie; zakładała tajne szkoły, w których prowadziła lekcje polskiego, higieny, przyrody i śpiewu.

ZMACZYŃSKI Adolf (1863-1926) adwokat wileński, był członkiem Tow.Szubrawców (pseud.Sikora).

ZMITROK Biadula zob.: **PŁAWNIK Samuel**

ZMITROWICZ Józef (1884-1980) adwokat; ukończył gimnazjum i wydz. prawny uniw. w Petersburgu, egz. państwowy zdał w Charkowie, od 1912 był w Wilnie aplikantem, od 1914 - adwokatem, w 1919 - posłem na Sejm Ustawodawczy, w 1920 - ochotnikiem w WP, w 1921 - posłem na Sejm Wileński.

ZNAMIEROWSKA Józefina (1821-?) aktorka; w l. 1849-50 grała w epizodycznych rolach w teatrze wil.

ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA Maria (1898-1990) etnolog, etnograf, st. asystent USB, prof. UMK; ukończyła szkołę handlową w Libawie oraz w 1932 studia na Wydz. Humanistycznym USB, 1927-33 pracowała na USB na stanowiskach asystenckich, w 1933-39 była kusztoszem uniwerysteckiego Muzeum Etnograficznego, w 1939 uzyskała doktorat; w 1940-42 prac. nadal w muzeum etnogr., podlegającym Lit. Akad. Nauk; 1945-63 kierowała Katedrą Etnografii i Etnologii UMK w Toruniu (od 1958 jako profesor) oraz toruńskim Muzeum Etnograficznym; opublikowała m.in. *Ochrona kultury ludowej* (1932), *Rybołówstwo jezior trockich* (1934), *O gobelinach* (1933).

ZNAMIEROWSKI Czesław (1890-1977) malarz wil.; studia rozpoczął w ASP w Petersburgu, kontynuował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, był zwolennikiem tendencji akademicko-realistycznej, malował gł. portrety i pejzaże, był członkiem Wil. Tow. Niezależnych Artystów Malarzy, brał udział w licznych wystawach zbiorowych i indywidualnych (w 1937 wystawił 250 prac w pawilonie potargowym w Wilnie), po II wojnie pozostał w Wilnie, malował w duchu realizmu socj.

ZNAMIROWSKI Mikołaj (1666-1717) jezuita; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1681; był prefektem szkół lub profesorem w Płocku, Pułtusku, Połocku, Orszy, Braniewie, Grodnie i Warszawie; w Wilnie był w 1701-03 prefektem szkół, w 1702-03 prof.teologii polemicznej, w 1710-12 prof.teologii scholastycznej i prawa kanonicznego; potem – rektorem w Grodnie i Pińsku.

ZNOSKO Jan (1772 w Wilnie - 1833 w Wilnie) filozof i ekonomista, prof. Akad. Wil.; w 1794 ukończył Szkołę Gł. Litewską w Wil. i został nauczycielem w Grodnie, w 1802 został adiunktem Uniw. Wil., w 1815-32 był profesorem filozofii i ekonomii polit., w 1827 był dziekanem Wydz. Filozoficznego; był jednym z pierwszych w Polsce popularyzatorów systemu A. Smitha, opublikował m.in.: *Nauka ekonomii politycznej* (Wil. 1811), *Rozprawa o ekonomii politycznej, jej historii i systemach* (Wil. 1816), przełożył *Logikę* Condillaca (Wil. 1802 i 2 nast. wydania).

ZONN Włodzimierz (1905 w Wilnie - 1975) astronom, prof. Uniw. Warsz.; studiował astronomię na USB, w 1927 został zast. asystenta, w 1929-39 był asystentem; od 1950 był prof. Uniw. Warsz. i dyrektorem uniw. obserwatorium astronomicznego, od 1962 - przewodniczącym Komitetu Astronomii PAN; opublikował wiele prac i podręczników, m.in. *Astronomia ogólna* (1946).

ZUBELEWICZ Michał Zbigniew (1923-1997) „Miszka", uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1932-39, żołnierz AK w 6. Samodzielnej Brygadzie „Konara", więzień w Kałudze, po wojnie pracował w Komisji Planowania przy R.M., był podsekretarzem stanu w Min. Administracji, Gosp. Teren. i Ochr. Środ.

ZUBOWICZ Ksawery (?-1923), dyr. wileńs. oddz. Polskiego Banku Handlowego, prezes T-wa Opieki nad Dziećmi.

ZUCHTA (Suchten) **Aleksander** (ok. 1520 - przed 1590) lekarz, alchemik; w 1538-45 był kanonikiem warmińskim, w 1557 - medykiem Zygmunta Augusta w Wilnie; pisał rozprawy medyczne i alchemiczne.

ZUJEWICZ Mikołaj (zm. 1919) członek Zw. Wojskowych Polaków m. Wilna, dowódca w Samoobronie Wileńskiej; dowodził m.in. atakiem Legii Oficerskiej na umocnioną placówkę bolszewicką przy ul. Wroniej, zwaną „wronim gniazdem".

ZWIEROWICZ Stefan Aleksander (1842-1908) biskup wil., potem sandomierski; ukończył gimn. w Białymstoku w 1861 i semin. duch. w Wilnie w 1865, w 1867 otrzymał stopień mgra św. teologii w Akad. Duch. w Petersburgu, w 1870 został wikariuszem w kościele pobernardyńskim w Wilnie oraz prof. wil. semin. duchownego, którego był rektorem w 1882-1902, w 1883-86 był proboszczem par. św. Rafała i dziekanem wil., w 1887 został kanonikiem kapituły wil. i administratorem diec. wil. 1887-1902, potem - biskupem sandomierskim.

ZWIERZYŃSKI Aleksander (1880-1958) - polityk, dziennikarz; ukończył gimn. w Łodzi, wydz. prawny Uniw. Warsz. (1904) oraz studia specjalne w École des Sciences Politiques w Paryżu (1914); od 1905 działał w Lidze Narodowej, był czołowym przywódcą Nar. Demokracji w Wilnie, w 1935-39 -

członkiem Komitetu Gł. Stronnictwa Narod.; w 1920-38 redagował i wydawał „Dziennik Wil.", 1922-35 był posłem na sejm (1926-27 - wicemarszałkiem), w 1938 został pobity i aresztowany w zw. ze sprawą S. Cywińskiego; podczas okupacji działał w konsp. Str. Nar., w 1944-45 był zast. przew. Rady Jedności Nar.; w 1945 był sądzony w procesie szesnastu w Moskwie i skazany na 8 mies. więzienia.

ZYGMUND Antoni (1900-1992) matematyk; w 1930-39 był prof. USB, od 1940 - na uczelniach w Stanach Zj., m.in. od 1947 - Uniw. w Chicago; był członkiem PAU od 1946, PAN - od 1959 i wielu tow. zagranicznych, publikował prace z dziedziny analizy matematycznej.

ZYGMUNT I STARY (1467-1548) syn Kazimierza Jagiellończyka, król polski i w. książę litewski od 1506, kontynuował wojny litewsko-moskiewskie (1508, 1514), w 1519-21 toczył wojnę z Krzyżakami, zgodził się na sekularyzację państwa zakonnego i hołd pruski (1525), był protektorem nauki i sztuki.

ZYGMUNT II AUGUST (1520-1572) syn Zygmunta Starego i Bony, ostatni z dyn. Jagiellonów, wielki ks. litewski od 1529 i król polski od 1548 (formalnie 1529), doprowadził do zacieśnienia związku Polski i Litwy (unia lubelska 1569), w 1561 uzyskał zwierzchnictwo nad Inflantami i stoczył o nie wojnę siedmioletnią północną 1563-70; w 1547 ożenił się z Barbarą Radziwiłłówną, z którą spotykał się na zamku wil.

ZYGMUNT III WAZA (1566-1632) syn króla szw. Jana III i Katarzyny Jagiellonki, król polski i w. ks. litewski od 1587, szwedzki 1592-99, zwalczał reformację, toczył liczne wojny: ze Szwecją, Moskwą i Turcją, w 1596 i 1611 przeniósł stolicę z Krakowa do Warszawy.

ZYGMUNT Kiejstutowicz (zm. 1440) w. książę litewski od 1432, odnowił w Grodnie unię Litwy z Polską, walczył ze Świdrygiełłą, zwyciężając w 1435 nad rzeką Świętą; został zamordowany w wyniku spisku możnowładców.

ZYGROWSKI Jan (1574-1624) działacz kalwiński; w 1611 został seniorem nowogródzkim, w 1616 - wileńskim, wydawał religijne pisma polemiczne.

ZYNDRAM-KOŚCIAŁKOWSKI zob. **KOŚCIAŁKOWSKI**

Ź

ŹRÓDELSKA (zm. 1916) aktorka; w 1849 oraz w l. 1858-63 występowała w Wilnie w przedstawieniach polskich i rosyjskich.

ŹRÓDELSKI Ksawery - aktor; występował w teatrze wileńskim w przedstawieniach polskich w l. 1856-61 oraz w 1865.

Ż

ŻABA Ignacy (1713-1780) jezuita, prof. Akad. Wil.; był nauczycielem i rektorem kolegiów zakonnych, prof. Akad. Wil. od 1753, rektorem w 1760-63 i 1774-79, prokuratorem litewskiej prowincji jezuitów w 1754-56.

ŻABA Stanisław (1710-1774 Wilno) jezuita, prowincjał lit.; do zakonu wstąpił w Wilnie w 1727; wykładał lub był prefektem szkół w Warszawie, Połocku, Mińsku, Nieświeżu i Nowogródku, wicerektorem w Mińsku, rektorem w Witebsku, Krożach, Grodnie i Żodziszkach; w 1763-66 był prowincjałem litewskim, w 1772-73 – regensem Semin.Papieskiego w Wilnie.

ŻABICKI Jan (1654-1693) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1670, studiował filozofię w Pułtusku 1674-77, teologię - w Akad. Wil. 1679-83, uczył filozofii w Połocku 1685-88 i Akad. Wil. 1688-91, potem teologii w Warszawie i Braniewie.

ŻAGIEL Marcin (zm.1643) ksiądz; studiował teologię na Akad.Wil., w 1596 uzyskał doktorat filozofii; w 1604 został kanonikiem wileńskim, następnie proboszczem katedralnym wileńskim i oszmiańskim; publikował dzieła polemiczne; pochowany w katedrze wil.

ŻAGIEŁŁ (Żagiel) **Antoni** (1703-1749) jezuita; do zakonu wstąpił w 1722 w Wilnie; był prof.i prefektem szkół w Kownie, Żodziszkach, Krożach, Nieświeżu, Mińsku i Pińsku; w Wilnie był w 1739-40 prof.teologii moralnej, w 1745-46 – prof.teologii polemicznej.

ŻAMETT Albert (Wojciech) (ok. 1821-1876) malarz wil.; kształcił się w ASP w Petersburgu, malował pejzaże, był współpracownikiem *Albumu Wileńskiego.*

ŻBIKOWSKA Katarzyna (1884-1967) aktorka; w 1912/13 grała w Wilnie w zespole B. Oranowskiego.

ŻDANOWICZ Kazimierz (XVIII w.) architekt dworski Radziwiłłów; po 1726 przebudował pałac w Nieświeżu, w 1740 zbudował kaplicę pałacową, w 1747-48 – teatr pałacowy.

ŻEBROWSKI Jan (1894-1978) muzyk; był nauczycielem śpiewu i muzyki w Wilnie, organistą kościoła Bernardyńskiego, dyrygentem chórów, założył i prowadził Tow. Śpiewacze „Hasło", w czasie okupacji kierował nielegalną szkołą organistów kościelnych.

ŻEBROWSKI Leon (1876-1953) prałat papieski, redaktor; w 1895 wstąpił do wil. semin. duchownego, 1899-1903 studiował w Akademii Duch. w Petersburgu, uzyskał stopień magistra teologii, święcenia kapłańskie i został wikariuszem przy Ostrej Bramie, w 1904 - prof. w wil. semin. duchownym, w 1916 - proboszczem parafii farnej w Grodnie i dziekanem; po I wojnie był senatorem RP, w 1921-23 redagował „Miesięcznik Kapłański", w 1927-34 - „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie", od 1927 piastował odpowiedzialne stanowiska w wil. Kurii Arcybiskupiej, m.in. był promotorem synodu w 1931 i redaktorem statutów synodalnych, publiko-

wał kazania w „Nowej Bibliotece Kaznodziejskiej"; zmarł w Mejszagole.

ŻEBROWSKI Stanisław Edward, pseud. „Lancet" (1917-1979) lekarz; w 1935 ukończył Gimn.im.J.Zamoyskiego w Warszawie, w 1935-36 odbył służbę w Szkole Podch.Rez. Kawalerii w Grudziądzu; studiował na Wydz. Lek. Uniw. Warsz. i na USB; uczestniczył w wojnie 1939 w szeregach 13.p. ułanów w Nowej Wilejce; po zamknięciu USB kontynuował studia na uniw.kowieńskim i otrzymał w 1942 dyplom lekarza (nostryfikowany w 1946 na UAM w Pozaniu); pracował w szpitalach: w 1942-43 w Oszmianie, w 1943-44 – na Antokolu, w 1944-45 – w Szpit.Psychiatr.w Wilnie; był lekarzem 13.Brygady AK „Nietoperza"; w 1945 pracował na UMK w Toruniu, od 1946 – w AM w Gdańsku (doktorat w 1949), od 1951 – w AM w Krakowie (habilitacja w 1962), w 1966-78 kierował Katedrą i Kliniką Neurologii Śląskiej AM w Zabrzu; w 1955-56 był konsultantem w Korei Pn., w 1971 zorg.klinikę neurologii na uniw.w Oranie.

ŻEBROWSKI Tomasz (1714-1758 w Wilnie) jezuita, prof. Akad. Wil.; do zakonu wstąpił w 1732, po ukończeniu filozofii i teologii w kolegiach jezuickich studiował nauki matematyczne w Pradze, po powrocie w 1752 zorganizował w Akad. Wil. studium matematyczne, urządził pracownię fizyki doświadczalnej (museum mathematicum) i zbudował obserwatorium astronomiczne (ufundowane przez E. Puzyninę), jako architekt projektował kościoły w Iłłukszcie, Krożach i Żodziszkach, pracował przy przebudowie kościołów wil. św. Ignacego i św. Jana; ogłosił *Duo specimina scienciae mathematicae* (Wil. 1754).

ŻEBROWSKI Wacław Jan (1911 w Wilnie - 1984) lekarz, płk; uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1923-32, po studiach na USB został lekarzem med., uczestniczył w kampanii wrześniowej jako por., po wojnie pracował w wojsk. służbie zdrowia, m.in. w Marynarce Wojennej i w Centr. Komisji Wojsk. w Warszawie.

ŻEBROWSKI Zenon Dominik (1910 w Wilnie - 1989) inż. mechanik; uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w 1923-31, po studiach w Polit. Szczecińskiej uzyskał tytuł mgra inż. mechanika, pracował w Zakładach im. H. Cegielskiego w Poznaniu, w Stoczni Szczecińskiej oraz w Bostonie.

ŻELIGOWSKI Edward Witold, pseud. Antoni Sowa (1816-1864) poeta; studiował w 1833-36 na uniw. w Dorpacie, za działalność w tajnych stowarzyszeniach był tam internowany w 1838-42, potem osiadł w Wilnie, za opublikowanie fantazji dramatycznej *Jordan* (Wil. 1846) przebywał na zesłaniu w 1851-58, po zwolnieniu zamieszkał w Petersburgu, wydał w 1858 *Poezje Antoniego Sowy* i w 1859 założył czasopismo „Słowo", po jego zawieszeniu wyjechał w 1860 za granicę, w 1864 założył Stow. Bratniej Pomocy dla powstańców 1863 r.

ŻELIGOWSKI Lucjan (1865-1947) generał; od 1885 służył w armii ros., w 1917 był dow. brygady w I Korpusie Polskim w Rosji, w 1918 organizował oddziały polskie na Kubaniu, skąd w 1919 powrócił do Polski na czele 4. dyw. strzelców; w WP był dowódcą 10. dyw. piechoty oraz grupy operacyjnej w rej. Mińska, w październiku 1920 z inspiracji J. Piłsudskiego na czele Dyw. Litewsko-Białoruskiej zajął Wilno i utworzył Litwę Środkową; w 1921-25 był insp. armii w Warsz., 1925-26 - ministrem spr. wojskowych, od 1927 - w stanie spoczynku; w 1935-38 był posłem na sejm, przeciwnikiem OZN-u; po kampanii 1939 przebywał na Zachodzie, był członkiem Rady Nar. RP w Londynie; napisał: *Wojna w roku 1920. Wspomnienia i rozważania* (1930).

ŻELSKI Jan (1883 w Wilnie - 1960) nauczyciel, dyr. gimnazjów; w 1906 ukończył stu-

dia na Wydz. Mat.-Fiz. Uniw. Petersburskiego, w 1910 uzyskał dyplom naucz. szkół średnich; 1906/07 uczył fizyki w II Państw. Gimn. w Wilnie, potem - do 1914/15 w pryw. gimn. Winogradowa, 1915-19 w pierwszej polskiej szkole śr.: Gimn. Stow. Nauczycielstwa Polskiego; cieszył się znacznym autorytetem jako dyrektor gimnazjów: 1919-24 - im. J. Lelewela oraz 1924-39 - im. Zygmunta Augusta; w okresie okupacji 1939-41 uczył fizyki w VI Państw. Szkole Średniej w Wilnie, po wejściu Niemców kierował jednym z trzech Ośrodków Zorg. Tajnego Nauczania w Wilnie oraz uczył matematyki i fizyki na tajnych kompletach; 1944/46 był naucz. w V Państw. Szkole Średniej w Wilnie, od 1946 - w I Liceum Ogólnokszt. w Bydgoszczy.

ŻELSKI Tadeusz (właśc. Brick) (1898-1944) aktor; w sezonie 1920/21 występował w Wilnie w Teatrze Polskim i Teatrze Powszechnym.

ŻEMAJTIS Franciszek (Žemaitis Pranas) (1905-1972 Wilno) aktor litewski, matematyk; w 1930 należał do założycieli sekcji dramatycznej Związku Studentów Litwinów w Wilnie, w 1936-39 występował w wil.teatrze litewskim; w 1939-45 grał w tzw.Teatrze Latającym i śpiewał w chórze litewskim; od 1944 wykładał astronomię, od 1953 – matematykę na Uniw.Wileńskim; pochowany na Rossie.

ŻENKIEWICZ Edward „Żak" (1905-1966) pedagog i działacz społeczny; do 1920 mieszkał w Wilnie, w 1925 ukończył polskie gimn.w Kownie; w 1925-31 studiował we Francji i Belgii, ukończył Wyższą Szkołę Handlową w Antwerpii; w 1934-40 uczył matematyki i j.francuskiego w gimn. w Wilkomierzu, działał w towarzystwach „Pochodnia" i „Oświata"; w okresie okupacji prowadził tajne nauczanie na Wileńszczyźnie; od 1942 był w grupie operacyjnej AK „Taurogi", organizował przerzuty broni pomiędzy Prusami Wsch. a Wilnem, opracowywał raporty z nasłuchów; od 1944 mieszkał w Górkach Zagajnych i Łodzi.

ŻENKIEWICZ Józef (1860-1911) budowniczy dróg, kolei i mostów; w 1886 ukończył studia techniczne w Petersburgu, odziedziczył maj.Szafkoty; był konstruktorem dróg i mostów na Wileńszczyźnie; w 1904-11 budował kolej transsyberyjską Moskwa-Władywostok, zginął tragicznie przy budowie kolei w okolicach Bajkału.

ŻENKIEWICZ Witold „Borsuk" (1907-1995) ziemianin i hodowca, działacz sportowy; do 1920 mieszkał w Wilnie, w 1927 ukończył gimn.w Poniewieżu, w 1929 – Szkołę Rolniczą II stopnia w Wieprzach; w latach międzywojennych prowadził stadninę koni w maj.Gudele; był piłkarzem, potem działaczem K.S. „Sparta"; w czerwcu 1941 zbiegł podczas wywózek sowieckich i ukrywał się na Wileńszczyźnie; od 1942 działał w AK, był dowódcą grupy AK na pow. Taurogi, zorganizował w Gudelach punkt kontaktowo-przerzutowy między Wilnem a Prusami Wsch.; w 1944 przyjechał do Torunia, od 1945 prowadził gospod.rolne i hodowlę koni w Górkach Zagajnych k.Żnina.

ŻENKIEWICZOWA z d.Szymkiewicz Maria (1871-1958) nauczycielka, restauratorka; w 1880 ukończyła gimn.rosyjskie w Kownie, była właścicielką majątków: Adamajcie, Dydweje i Łauksminiszki w pow.rosieńskim; do 1914 prac. jako wychowawczyni i nauczycielka w Kownie, w 1914-20 przebywała w Wilnie i na Wileńszczyźnie; w 1920-23 zorganizowała w Krożach i Adamajciach punkty pomocy dla polskich sierot; w 1923-42 prowadziła restauracje w Janowie i Kiejdanach, była członkiem Tow."Pochodnia"; do września 1944 organizowała pomoc dla ponad 200 członków ruchu oporu i uchodźców z Wileńszczyzny; od 1945 mieszkała w Górkach Zagajnych k.Żnina.

ŻMIJEWSKA (Zmijewska) **Jadwiga** (1888-1980) aktorka; w czerwcu 1912 występowała w Teatrze Polskim w Wilnie; w sezonie 1913/14 w Teatrze Wielkim na Pohulance; w 1932/33 w Teatrze Miejskim; w l. 1935-37 powróciła do Wilna i pracowała w studium dramatycznym M. Szpakiewicza.

ŻMUJDZINOWICZ (Žmuidzinavičius) **Antoni** (1876-1966) malarz litewski, w 1907 został prezesem Litewskiego Tow. Sztuk Pięknych w Wilnie, w 1908 był jednym z założycieli Wil. Tow. Artystycznego i brał udział w jego wystawach.

ŻOŁOPIŃSKA Teofila z Płaczkowskich (1854-1934) aktorka, śpiewaczka; w sezonie 1922/23 występowała w Teatrze im. Syrokomli w Wilnie.

ŻONGOŁŁOWICZ Bronisław (1870-1944) ksiądz, prof. USB; uczył się w gimn. w Szawlach, w 1887-95 studiował w Akad. Duch. w Petersburgu, uzyskał stopień mgra teologii i został prof. prawa kanonicznego w semin. w Kownie; studia uzupełniał we Włoszech, Francji, Niemczech i Belgii, w 1915 został prof. prawa kanonicznego w Akad. Duch. w Petersburgu, w 1917 uzyskał tam doktorat; 1918/19 był prof. KULu, od 1919 - prof. prawa kan. na USB, był dziekanem Wydz. Teolog. i w 1920-22 prorektorem, w 1930-36 był wiceministrem wyznań rel. i oświecenia publicznego; publikował prace dot. prawa kościelnego i historii.

ŻÓŁKIEWSKA (Ziołkowska, Żółkowska) - aktorka, dyr. teatru; w 1795 prowadziła własny zespół teatralny w Wilnie; w 1795-96 grała w zespole D. Morawskiego w Wilnie i w Grodnie.

ŻÓŁKIEWSKI (Żółkowski, Żółtowski) **Kazimierz** - aktor, dyr. teatru; w końcu 1791 i od końca 1792 do kwietnia 1793 kierował zespołem teatr. w Wilnie; występował tu i w Grodnie także w 1795-96 w zespole D. Morawskiego.

ŻÓŁKOWSKI Aleksander (zm. 1835 w Wilnie) drukarz, księgarz, nakładca; był czeladnikiem u J. Zawadzkiego, w 1815 wydzierżawił wil. drukarnię pijarską i otworzył przy niej księgarnię przy ul. Dominikańskiej; tłoczył własnym nakładem czasopisma: „Tygodnik Wil." 1815-22, „Kurier Litewski" 1815-18, „Wiadomości Brukowe" 1816-18, drukował książki popularnonaukowe, religijne i lit. piękną, w 1822 miał zatarg z cenzurą i został uwięziony na miesiąc, odtąd ograniczył działalność, drukarnia istniała jeszcze do 1840; opublikował m.in. 10 tomów kazań F. Godlewskiego (1817-20), *Początki algebry* S.F. Lacrois (1818), *Gryzeldę* Boccaccia (1818).

ŻÓŁKOWSKI Antoni (1688-1763) biskup sufragan wil.; był kanonikiem wil., w 1744 został biskupem sufraganem białoruskim w diec. wil., w 1755 - sufraganem wil.

ŻUCHORSKI Benedykt Jan (zm. 1695) biskup; w 1662 został kanonikiem wil., w 1678 - dziekanem żmudzkim, kustoszem i sufraganem żmudzkim, w 1681 - biskupem tytularnym.

ŻUK Antoni (1905-1995) lekarz; ukończył Gimn. im. Zygm. Augusta w Wilnie w 1926 oraz Wydz. Lek. USB w 1932, pracował jako lekarz rej. w Żodziszkach, od 1935 - wojsk. lekarz 28 P. Artylerii, podczas wojny - w 15 P. Piechoty, potem - we Francji i W. Brytanii; od 1947 był współorg. służby zdrowia w Białymstoku, 1953-65 - adiunkt w Klinice Chorób Skórnych i Wen. AM w Białymstoku.

ŻUKOWSKA z d.Gołębiowska Józefa (1877-1928 Wilno) nauczycielka, działaczka społeczna; po ukończeniu gimn.w Kownie pracowała jako nauczycielka prywatna i w tajnym szkolnictwie; w 1905 założyła w Wilnie internat dla dziewcząt, od 1907 przez kilka lat kierowała ochronką i szkołą Domu Serca Jezusowego w Wilnie; w 1912 została

członkinią zarządu Stow.Nauczycielstwa Polskiego, w 1915 – czł.sekcji podręczników Komitetu Edukacyjnego, opracowała elementarz *Czytanki dla mojej dziatwy* i prowadziła zajęcia z metodyki nauczania j.polskiego na kursach seminaryjnych; do 1926 uczyła j.polskiego w Semin.Naucz.im.Królowej Jadwigi; działała w Związku Patriotek Polskich, w Polskiej Macierzy Szkolnej, w Narodowej Organizacji Kobiet; od 1926 redagowała dodatek"Głos kobiet do kobiet"w czasopiśmie ludowym „Głos Wileński".

ŻUKOWSKA Józefata (z Bołądziów) (1772-1845) aktorka; w Wilnie występowała w 1796 i w 1799-1801 (u D. Morawskiego), w 1810 (w przedstawieniach amatorskich), w 1811 oraz w l. 1834-38.

ŻUKOWSKA Olga (1907-1957) malarka i graficzka; w 1929 ukończyła Gimn. im. Czackiego w Wilnie, w 1929-37 studiowała na Wydz. Sztuk Pięknych USB; w 1936 była współzałożycielką Spółdzielni Pracy Artystów Wil., w 1937 – „Grupy Wileńskiej"; w drzeworytach i linorytach przedstawiała zabytki wileńskie; po wojnie pracowała w Gdańsku.

ŻUKOWSKI Albin (Žukauskas Albinas) (1912-1987 Wilno) pisarz i tłumacz litewski; w 1935 ukończył litewskie gimn.im.Witolda Wielkiego w Wilnie, studiował na USB oraz w Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie w 1936-39; w 1938 wydał w Wilnie zbiorek wierszy *Laikai ir žmonės* (Czasy i ludzie); w 1940-41 redagował czasopismo „Vilniaus balsas"; po II wojnie wydał kilka tomów poezji i prozy; tłumaczył na litewski utwory Słowackiego i Konwickiego.

ŻUKOWSKI Antoni (1877-1957) wydawca; był właścicielem drukarni „Znicz" w Wilnie i współwł. firmy materiałów piśmiennych publikującej m.in. pocztówki-widokówki Wilna, w 1910-11 był redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą „Tygodnika Wileńskiego", skazanym na 2 miesiące twierdzy za numer *Wilno-Warszawie* „Tygodnika" (kary nie odbył z pow. amnestii).

ŻUKOWSKI Antoni Szymon (ok. 1765 - ok. 1834) aktor, dyr. teatru; w 1792 występował w Wilnie ze swym zespołem; w 1795 (prawdopodobnie) grał tu u Żółkiewskiej a w 1796 u D. Morawskiego; w Wilnie pozostał do 1801; być może w 1797 był współkierownikiem teatru wil. (z Różańską), występował ponadto w Grodnie, Mohylewie i Mińsku Lit. (1811-34).

ŻUKOWSKI Henryk (1810-1840) malarz miniaturzysta; uczył się w gimn. wil. oraz na Uniw. Wil., był bardzo zdolny, ale zmarł przedwcześnie na gruźlicę.

ŻUKOWSKI Feliks (1904-1976) aktor, reżyser, dyr. teatru; od 1922 występował jako pomoc artyst. w Teatrze im. Syrokomli i w „Lutni" w Wilnie; tu ponownie od sez. 1926/27 w Teatrze Polskim i „Lutni"; od 1929 należał do Instytutu „Reduty", brał udział w objazdach tego zespołu.

ŻUKOWSKI Kazimierz (1915 Wilno – 2000) dr nauk ekonomicznych; ukończył Gimn. im.Mickiewicza w Wilnie oraz Szkołę Podch. Rez. Kawalerii w Grudziądzu, brał udział w kamp.wrześniowej jako ppor. 4. Pułku Ułanów Zaniemeńskich; w 1944 został aresztowany przez NKWD i wywieziony do obozu w Donbasie; po zwolnieniu z pow..dystrofii IV st. wrócił do Wilna, skąd wyjechał do Gdyni; ukończył studia ekonomiczne i pracował w Morskim Inst.Rybackim.

ŻUKOWSKI Stanisław (ok.1899 Wilno – 1939) major WP; uczył się w średniej szkole handlowej w Dyneburgu, w 1912 wstąpił do org.niepodległościowej „Wyzwolenie", w 1917 – jako ochotnik do I Korpusu gen.

J. Dowbór-Muśnickiego; podczas wojny w 1920 był ppor. 4.Pułku Ułanów Zaniemeńskich, ocalił od rozgrabienia przez bolszewików Bohdanów F. Ruszczyca; przez dwa lata studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB, odbył wyższe kursy w Centrum Wyszkolenia Kawalerii w Grudziądzu; służbę odbywał w 23.p.Ułanów Grodzieńskich, w 1937 został dowódcą 2.p. Ułanów Grochowskich w Suwałkach; 15.06.1930 zdobył III nagrodę m.Wilna w konkursie hippicznym; w 1934 wydał książkę *Działania 3.konnego Korpusu Gaja*, przyg.do druku *Historię Wileńskiej Brygady Kawalerii* (zachowała się tylko robocza kopia); 22.09.1939 po obronie Grodna poległ w walce z bolszewikami pod Kodziowcami.

ŻUKOWSKI Szymon Feliks (1782-1834) filolog, bibliotekarz, adiunkt Uniw. Wil.; wstąpił do bazylianów i w 1805 uzyskał stopień mgra teologii na Uniw. Wil., wykładał jako adiunkt j. grecki i hebrajski oraz archeologię biblijną w 1805-30, w 1806 został pomocnikiem bibliotekarza w Bibl. Uniwersyteckiej i oprac. (z K. Kontrymem i S. Bakowskim) 4-tomowy katalog, do dziś zachowany; opublikował m.in.: *Początki języka greckiego* (Wil. 1806), *Początki jęz. hebrajskiego* (Wil. 1809), *Wypisy greckie* (1807).

ŻULIŃSKI Antoni (1900-1973) aktor, w sez. 1938/39 występował w Teatrze Miejskim w Wilnie.

ŻURAWSKI Edward (1913-1990) ksiądz; uczył się w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1927-33, mgr teologii po studiach na USB i Wyższym Seminarium Duch. w Wilnie, święcenia kapłańskie uzyskał w 1941, był prefektem - wikariuszem w Żupranach i Wornianach, od 1945 proboszczem w Żodziszkach, od 1946 proboszczem w Kiemieliszkach.

ŻUROWSKI Lucjan (1897-1936) aktor; w l. 1929-31 występował w Teatrach Miejskich w Wilnie poza tym: w Krakowie, Warszawie, we Lwowie i w Łodzi, grał w kilku filmach (Dzikuska).

ŻWIRKO Franciszek (1895 Święciany – 1932) kpt.pilot, instruktor lotnictwa; uczęszczał do szkoły realnej w Wilnie; podczas I wojny służył w lotnictwie armii ros., w czasie rewolucji wstąpił do WP na terenie Rosji i przedostał się do Polski; w 1923 ukończył Szkołę Lotniczą w Bydgoszczy, potem Wyższą Szkołę Pilotów w Grudziądzu; został oficerem łącznikowym w warsz.Aeroklubie Akademickim oraz komendantem Lotniczego Przyspos.Wojsk, w Łodzi, kierownikiem pilotażu w Centrum Wyszkolenia Oficerów Lotnictwa w Dęblinie; w 1929 odbył ze Stanisławem Wigurą lot dokoła Europy na RWD-2 oraz pobił światowy rekord wysokości dla samolotów turystycznych; w 1932 zdobył ze S.Wigurą na RWD-6 pierwsze miejsce w Challenge'u, zginął w katastrofie lotniczej; napisał *Moje wspomnienia* (1932).

ŻYCKA Ludwika (1859 - po 1939) publicystka i poetka, działaczka oświatowa; współpracowniczka „Przyjaciela" i „Gońca Wileńskiego"; autorka zbioru bajek i baśni *Rzeczy bajeczne* (Wilno 1912) oraz pracy *Ksiądz Piotr Skarga*.

ŻYCKI Tomasz (1762-1839 w Wilnie) matematyk, prof. Uniw. Wil.; po ukończeniu Uniw. Wil. w 1787 został nauczycielem matematyki i logiki w wil. szkole wydziałowej, w 1804 - dyrektorem wil. gimnazjum, był prof. algebry i matematyki 1791-1804 i 1807-17, w 1823 pełnił obowiązki rektora, był ponadto wizytatorem szkół; opublikował m.in.: *O sposobie łatwym pisania i wykładania nauk matematycznych* (Wil. 1816) i *Wiadomość o życiu i uczonych pismach Franciszka Narwoysza* (Wil. 1822).

ŻYCZKOWSKI Emil (1899-1945), jezuita, w l. 1922-27 jako kleryk uczęszczał na wy-

kłady z przyrody, matematyki i geografii na USB, ucząc jednocześnie w Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie, po studiach w „Bobolanum" w Lublinie w l. 1927-31 wrócił do Wilna i 1931-34 był prefektem konwiktu i uczył w szkole, w l. 1935-38 był dyr. gimnazjum, w 1938 został przełożonym Prowincji Wlkp.-Maz., w czasie wojny uznał potrzebę angażowania jezuitów w działalność konspiracyjną, a z podległych mu ludzi 31 współdziałało z ZWZ oraz AK.

ŻYLIŃSKA - aktorka, śpiewaczka; w 1849 oraz 1851-52 występowała w Wilnie.

ŻYLIŃSKI Faustyn (1796-1867) śpiewak, dyrygent; debiutował w 1814 w Mińsku Lit., w 1815-23 śpiewał na scenie wileńskiej i w chórze kościelnym, w 1824-41 występował niemal we wszystkich operach granych w Warszawie, w 1838 i 1851 - gościnnie w Wilnie, dysponował niezbyt mocnym, ale dźwięcznym tenorem, uczył także śpiewu w kosnerwat. warszawskim.

ŻYLIŃSKI Piotr (ok. 1817-1887) ksiądz, prałat oficjał wil.; z nominacji władz rosyjskich był w 1866 i 1868-83 administratorem diecezji wileńskiej, starał się wprowadzić j. rosyjski do nabożeństw w kościołach katolickich, w 1874 został potępiony przez Watykan.

ŻYLIŃSKI Wacław (1803-1863) biskup wil., abp mohylowski; był kaznodzieją w Mińsku Lit., został kanonikiem kapituły wil. i asesorem Kolegium Duchownego Rzymsko-Kat. w Petersburgu, w 1846-48 był wikariuszem generalnym i administratorem diec. wil., w 1848-58 - biskupem wileńskim, w 1858 - arcybiskupem metropolitą mohylowskim, prezesem Kolegium Duchownego RK w Petersb., zyskał zaufanie władz rosyjskich.

ŻYŁKOWA z d.Bukowska Jadwiga (1892 Wilno – 1971) pianistka, pedagog; wyższe studia muzyczne ukończyła w petersburskim Konserwatorium, w 1910-21 uczyła muzyki i śpiewu w II Polskiej Szkole Pracy w Petersburgu; po powrocie do Polski prowadziła klasę fortepianu w Wil.Konserwatorium Muzycznym, w 1927-39 uczyła śpiewu i prowadziła chóry w Gimn. im. E. Orzeszkowej i Gimn.A.J.Czartoryskiego w Wilnie; w 1945 prowadziła klasęfortepianu w Średniej Szkole Muz. w Wilnie; od 1946 uczyła w Państw.Szkole Muzycznej w Bydgoszczy.

ŻYNDA Antoni (1812-1931) uczeń Gimn. OO. Jezuitów w Wilnie w l. 1923-26, w 1926 wstąpił do TJ, zmarł w Pińsku jako kleryk.

ŻYNDA Bolesław (1904-1988) księgarz; odbył praktykę księgarską w Księg. św. Wojciecha w Poznaniu i w 1925 objął kierownictwo jej oddziału wileńskiego, oprócz dużej księgarni sortymentowej utworzył składnicę hurtową, antykwariat i zakład introligatorski, wydawał katalogi, w 1926-39 był członkiem zarządu wil. koła Zw. Księgarzy Polskich; w czasie okupacji pracował w składnicy książek antykwarycznych, utworzonej w lokalu Księg. św. Wojciecha, i działał pod pseud. Kujawa w AK; w 1945-71 pracował w Księg. św. Wojciecha w Poznaniu, sporządził bibliografię jej wydawnictw na 75-lecie.

ŻYNGIEL Piotr (1898-1983) malarz, konserwator; w 1921-27 studiował na Wydz. Sztuk Pięknych USB; uprawiał malarstwo sztalugowe i projektowanie wnętrz; w 1931-39 był członkiem Wil.Tow.Niezal.Artystów Sztuk Pięknych i Tow.Szerzenia Kultury Sztuk Plastycznych; do 1940 pracował jako nauczyciel w szkolnictwie zawodowym; od 1946 działał w Gdańsku; malował m.in.pejzaże z motywami wileńskimi: *Wilenka* (1928), *Antokol* (1938).

ŻYRKIEWICZ Aleksandr (1857-1927) prawnik, pisarz rosyjski; w Wilnie ukończył gimnazjum i szkołę kadetów, studiował w

Akad.Prawniczo-Wojskowej w Petersburgu; w 1888-1903 był adwokatem wojskowym w Wilnie, potem mieszkał tu w 1908-15, w 1915 ewakuował się do Symbirska, wrócił w 1926; zorganizował Bibliotekę i Muzeum Klubu Oficerskiego w Wilnie oraz wystawę malarstwa W.Wiereszczagina; zgromadził znaczne zbiory obrazów, grafik i autografów; napisał poemat autobiograficzny, zawierający obraz XIX-wiecznego Wilna, *Kartinki dietstwa* (Petersburg 1890 i wersja rozszerzona: Wilno 1900) oraz biografię Orzeszkowej: *Pamiati E.Orzeszko-Nagorskoj* (Wilno 1912); tłumaczył utwory Mickiewicza.

ŻYSKAR Jozafat (przełom XIX-XX w.) ksiądz; był zaangażowany w tajny ruch oświatowy w Wilnie w latach 90. XIX w.

ŻYTKOWICZ Leonid (1910-1991) historyk, prof. UMK; ukończył studia historyczne na USB w 1933, został stypendystą Funduszu Kultury Narodowej i asystentem wolontariuszem na USB (do 1939), w 1935-39 był sekretarzem red. „Ateneum Wileńskiego", w czasie okupacji pracował w Archiwum Państw. w Wilnie; w 1945 został st. asystentem, potem adiunktem w Katedrze Historii Europy Wschodniej na UMK w Toruniu, w 1951-54 odsunięty od zajęć dydaktycznych był kier. Archiwum UMK, w 1959-62 był prof., kierownikiem Katedry Historii Polski i Powszechnej XVI-XVIII w., dziekanem Wydz. Humanistycznego w 1958-60, samodzielnym prac. naukowym w Inst. Historii PAN w 1953-80; publikował prace dot. historii W. Ks. Litewskiego oraz historii stosunków agrarnych w Polsce przedrozbiorowej.